מחזור ליום כיפור
כמנהג בני רומה

כפי הנהוג
בירושלים עיה"ק

ערוך ע"י
הלל משה סרמוניטה
ואנג'לו מרדכי פיאטילי

מהדורה שניה

ירושלים

בשנת
כי יום כפורים הוא לכפר עליכם
לפ"ק

עיצוב גרפי ועימוד:
Dc.emden@gmail.com

תוכנת תג,
הרב דניאל ווייסמאן נ״י
ירושלים

©
כל הזכויות שמורות לעורכים:
hebraica@netvision.net.il
hillser@netvision.net.il

נדפס בירושלים שנת תשע״ח

מחזור זה

המוגש בברכה לפניכם

יוצא לאור

לאחר מלאכה מרובה, תלאות,

עמל ויגע רב

לזכרם של חברנו היקרים

יואל בן פינחס וסנדרה קרמה

עליזה בת דניאל וסברינה כהן

ומיכול בת שלמה ורג׳ינה כהן

שהלכו לעולמם בטרם עת

יהי זכרם ברוך לעד

משפחת פיאטלי

א. מנהג בני רומה

למן העת העתיקה, איטליה היהודית הקדומה הייתה קשורה בטבורה לארץ־ישראל. בין הקהילות שבארץ הקודש ובין קהילות דרום איטליה רווחו יחסים תורניים, תרבותיים ומסחריים, עד שתש כוחו של היישוב בארץ־ישראל ומוסדותיו. גם בנוסח התפלה הייתה איטליה הדרומית קשורה למקור השראתה מעבר לים, בהיותה בת חסותן של ישיבות ארץ־ישראל. סביר להניח שאכן בני איטליה, עד המאה התשיעית או אפילו מעט מאוחר יותר, התפללו לפי אחד ממנהגי ארץ־ישראל העולים ומתבארים בעקבות פרסום ממצאי הגניזה הקהירית.[1] אליבא דאמת אין בידינו תיעוד מספיק, אלא שברי מידע זעירים בלבד המאשרים לנו לשער פה ושם קביעות רופפות וכלליות על מנהגי התפלה של יהודי דרום איטליה לפני עלייתם של מרכזי התורה הבבליים. אמנם עדויות לכך ניתן למצוא. לפי המסופר ב׳מגילת אחימעץ׳ שהתחברה בקפואה בשנת 1054 – ר׳ אחימעץ הזקן ״כשעלה היו עשרת ימי תשובה, ופייסוהו החברים וראש הישיבה, לעמוד לפני התיבה, ולעשות התפלה בחיבה, [...] התחיל בסליחות ותחנונים [...] באחד שהיה [ל]ר׳ סילנו איש אמונים״.[2] לר׳ אחימעץ לא היה כל קושי להשתלב בתפלה הנהוגה בארץ־ישראל אז, ועוד לפני ראש הישיבה ותלמידיו ולומר סליחה מאת ר׳ סילנו בן ארצו. נוסיף ונאמר כי עוד בתקופתו של הפייטן אמתי ב״ר שפטיה מאוריה (המאה התשיעית), נהגו בני אפוליה אותם מנהגי קריאה של בני זמנם בארץ־ישראל, לפחות בעניין קריאת המועדים. מחֵקר הפיוטים, פרי עטם של פייטני איטליה הראשונים, נמצאנו למדים מעט על סדרי תפלתם ומנהגם. מלשון הפיוטים עולים רמזים בעיקר בעניין מיקום אמירתם בסדר התפלה (׳לשונות המעבר׳) המוכיחים שפיוטים אלו השתלבו בסביבה ליטורגית מטיפוס ארץ־ישראלי.[3]

---

1 ראו למשל את שני הכרכים עבי הכרס בהם מקובצים מבחר מחקריו של עזרא פליישר, ׳תפילות הקבע בישראל בהתהוותן ובהתגבשותן׳, בעריכת שלומית אליצור וטובה בארי, ירושלים, מאגנס, תשע״ב (לענייננו ראו במיוחד בכרך א, בעמ׳ 441 ולפי המפתח); אורי ארליך, ׳תפילת העמידה של ימות החול. נוסחי הסידורים בגניזה הקהירית – שורשיהם ותולדותיהם׳, ירושלים, יד יצחק בן צבי, תשע״ג.

2 Robert Bonfil, *History and Folklore in a Medieval Jewish Chronicle. The Family Chronicle of Ạhima'atz ben Paltiel,* Leiden-Boston, Brill, 2009, pp. 258-259.

3 עזרא פליישר, ׳בחינות בשירת פייטני איטליה הראשונים׳, ׳הספרות׳ 30–31 (אפריל 1981), עמ׳ 141–142.

מרכזי התורה הבבליים הלכו וגברו במאות השמינית והתשיעית, עד שהשפעתם התרבותית, והתורנית בפרט, הגיעה גם לדרומה של אירופה. באיטליה ההגמוניה של יהדות בבל, עלתה על קודמתה – תורת ארץ־ישראל – כנראה במהלך המאה התשיעית, אך התהליך נשלם רק במאה העשירית או האחת־עשרה.[4] תהליך ממושך ומורכב זה השליך במידה רבה ומכרעת על עולם מנהגי התפלה שעוצבו עתה מחדש על פי עיקרי ההלכה הבבלית וקריאת התורה לפי המחזור השנתי, לעומת התלת־שנתי שנהוג היה בבתי הכנסת בארץ־ישראל ומחוצה לה. לחץ המנהג המתחרה – קרי מנהג בבל – עלה ביתר שאת וביתר עוז עד שזה השתלט סופית עם קליטתם וקבלתם של סדורי התפלה מתקופת הגאונים בקרב יהודי איטליה: סדר רב עמרם גאון (810–875) וסדור רב סעדיה גאון (882–942). אמנם במנהג איטליה הקדום, התשתית הארץ־ישראלית "כוסתה לימים בשכבות עבות של פסקי דין, הלכות ונוסחים בבליים, אבל היא ניכרת עדיין במעומעם בכמה סדקים", כדברי פרופ' עזרא פליישר ז"ל, ראש המדברים בתחום זה.[5]

לאחר קבלת תורת בבל, החל התגבשותו של נוסח התפלות מחדש. העד היחיד והמיוחד שנותר בידינו, השופך אור על נוסח התפלה של יהודי איטליה בימי הביניים המוקדמים, כלומר לאחר השלמת תהליך ה'בבילוניזציה', הוא כתב־יד, כנראה מן המחצית השנייה של המאה הי"ב, המכונה בספרות "סדר חבור ברכות". בסדור נדיר זה, שהושפע בוודאי מסדר רב עמרם גאון מצד אחד ומן המסורת הליטורגית העשירה של דרום איטליה הקדומה מצד שני, מוצאים אנו את נוסח תפלות הקבע, פיוטים קדומים, רובם מאת פייטני אפוליה הראשונים, ופסקי הלכה יחודיים. כתב־יד יקר זה היה שמור בספריה הלאומית בטורינו ועלה באש בשריפה בשנת 1904. למזלנו לפני שעבר ובטל מן העולם, הועתק על ידי פרופ' שלמה שכטר והעתקתו נמצאת עתה בספריית בית

---

4 פיטר ש' לנרד, 'מקונטרסי פיוטים עד הדפוס הראשון: מבחר הפיוטים כתיעוד לשלבי העריכה של מחזור בני רומה', בתוך: 'קובץ מחקרים על מחזור כמנהג בני רומה', בעריכת אנג'לו מרדכי פיאטלי. יו"ל עם מהדורת פקסימיליה של 'מחזור כמנהג רומה, שונצין – קזאל מייורי רמ"ו (1485–1486)', ירושלים, הוצאת י"ל מאגנס, תשע"ב, עמ' 42 (והספרות המצוטטת שם).

5 ע' פליישר, 'בחינות בשירת פייטני איטליה הראשונים', הנ"ל (לעיל הערה 3), עמ' 131–167; הנ"ל, 'תפילה ומנהגי תפילה ארץ־ישראליים בתקופת הגניזה', ירושלים, הוצאת י"ל מאגנס, תשמ"ח, במיוחד בעמ' 40 ועמ' 325.

המדרש לרבנים בניו יורק.[6] ב׳סדר חיבור ברכות׳ ניתן לזהות בבירור כמה וכמה מאפיינים בולטים המיוחדים למנהג בני רומה המאוחר יותר. לעומת זו בחיבור זה ישנה עדות כי עדיין במאה השתיים עשרה או מעט לפני כן, נאמרו באיטליה קרובות י״ח (יצירות פייטניות שנאמרו בחזרת הש״ץ, לכל ברכה וברכה של העמידה) ושבעתות (יצירות פייטניות שנאמרו בחזרת העמידה של שבת ומועדים) בדרך הנהוגה בארץ־ישראל, כאשר החזן בעת אמירת הפיוטים הנ״ל לא חזר על נוסחאות הקבע של העמידה, אלא הסתפק באמירת חתימתן של הברכות בלבד.[7]

השלב הבא הנחשף לעינינו הוא נוסח התפלה כפי שגובש במחצית השנייה של המאה הי״ג, המיוצג היטב על ידי מספר כתבי־יד, ההולכים ומתרבים במאות הי״ד והט״ו ואילך. כתב־היד הקדום ביותר, הנושא ציון תאריך שנשאר בידינו, הינו משנת כ״ה לאלף השישי (1265)[8], וכנראה הועתק ברומה עצמה.

בתקופה זו נוסח התפלה המיוחד של יהודי איטליה מכונה בשם ״מנהג לועז״ או ״מנהג לועזים״ (דהיינו נוסח התפלות השגור בפי דוברי השפה הלטינית או השפות הרומניוטיות), לצד הכינוי ״מנהג בני רומה״ (רומא או רומי), על פי שם הקהילה בו עוצב על ידי חכמי העיר, רובם ככולם צאצאי משפחת ׳מן הענוים׳. רמז לכך ניתן למצוא בעיון במחזורים הראשונים, בכתבי־יד ובדפוס, כאשר ליד התפלות שולבו מנהגים והלכות, בדרך כלל מתומצתים מספרי ההלכה הקלאסיים של הלועזים, ובראש ובראשונה מבית מדרשם של חכמי רומי: ספר ׳שבלי הלקט׳ לר׳ צדקיה ב״ר אברהם הרופא, עיבודו וקיצורו ספר ׳תניא׳, מאת קרוב משפחתו ר׳ יחיאל ב״ר יקותיאל מן הענוים (שניהם ממחצית השנייה של המאה הי״ג) וכן מתוך ׳ספר התדיר׳ לר׳ משה ב״ר יקותיאל מרומה (סוף המאה הי״ד). הלכות ומנהגים אלו, בעיבודים שונים ובהשמטות חזרו ונדפסו גם בהוצאות המאוחרות של המחזור כמנהג בני רומה. כתבי־היד של מחזורי תפלה כמנהג בני רומה הם למעשה יצירה ספרותית מיוחדת במינה – המזכירה לנו את מחזור ויטרי או את סדור רש״י – בה משולבים התפלות

---

6 Abraham I. Schechter, *Studies in Jewish Liturgy, based on a unique Manuscript entitled Seder Hibbur Berakot,* Philadelphia 1930; Israel Davidson, *Seder Hibbur Berakhot,* JQR XXI (1931), pp. 256-266; Jacob Mann, *Genizah Fragments of the Palestinian Order of Service,* HUCA 2 (1925), pp. 269-338.

7 פליישר, שם (הערה 3), עמ׳ 141. כהיום, בין קהילות האיטאלייאנים, רק בירושלים ממשיכים לומר את הקרובות בתשעה באב (ולעתים רחוקות גם בשאר ימי הצומות כשמתארגן מניין לכך).

8 כ״י הספרייה הלאומית בפריס, Heb. 599 (במכון לתצלומי כתבי יד עבריים בירושלים, ס׳ 11472).

והפיוטים מחד גיסא, וההלכות והפסקים על פי ספרי ההלכה הנ״ל מאידך גיסא. כאשר לעתים ׳ספר תניא׳ או ׳התדיר׳ מעותקים בשולי המחזורים עצמם או כיחידה עצמאית המצורפת למחזורים.[9]

כאמור סדר התפלות כמנהג בני רומה עבר עריכה ושלבים סופיים של התגבשות בידי תלמידי חכמים ברומה, שאף גמרו אומר לוותר על אוסף הפיוטים הקדמונים של פייטני אפוליה והמזרח ולאגור במקומם פיוטים רבים ומגוונים מאת משוררי ספרד, אשכנז, בני רומה עצמה ועוד אחרים.[10]

כתבי–יד של מחזורים כמנהג בני רומה הינם די שכיחים בספריות ברחבי העולם. במכון לתצלומי כתבי–יד עבריים אשר בספרייה הלאומית בירושלים ישנם מעל 600 צילומי כתבי–יד כאלה (כולל מספר רב של כתב–יד שהועתקו לאחר המצאת הדפוס). סדר התפלות של יהודי איטליה הינו הראשון מבין נוסחי התפלה הידועים שיצא לאור הדפוס, בשנת רמ״ו (1485–1486), בשונצינו ובקזאל מג׳ורה. דפוס ראשון זה היה לנגד עינינו בעריכת המחזור הנוכחי ולפי זה גם קבענו את שם המנהג (׳כמנהג בני רומה׳).[11] משנת רמ״ו עד היום, סדר התפלות נדפס פעמים רבות. בין המהדורות הרבות יש לציין את דפוס בולוניא, עם פירושו של ר׳ יוחנן טריוויס (פי׳ ׳קמחא דאבישונא׳) משנת ש׳–ש״א (1540), שאף דפוס זה (קרי: נוסח הפנים וכן הנוסח המובא בפירוש) שימש כמקור מכריע בקביעת נוסח התפלות והפיוטים לצורך עריכת מחזור זה.[12]

---

9 יצחק יודלוב, ׳ה׳מחזור כמנהג בני רומה׳ דפוס שונצינו רמ״ו, היבטים טקסטואלים, ביבליוגרפיים והלכתיים׳, בתוך: א״מ פיאטלי (עורך), ׳מחקרים׳, הנ״ל (לעיל הערה 4), עמ׳ 28–35.

10 לעומת זו במחזור אשכנז נקלטו פיוטים רבים מאת פייטני איטליה הקדומה. ראו: יוסף יהלום, ׳מחזור רומה והקרובים לו: מהלכים בהתגבשות המרכזים האיטלקים׳, ׳איטליה׳ כג (תשע״ה), עמ׳ 1–14.

11 יצוין ג״כ כי הרב פרופ׳ משה דוד קאסוטו קבע לכתוב את התיבה ׳רומה׳ באות ה״א, כי לטענתו היא הצורה התקנית בעברית בניגוד לרומא באל״ף כנהוג בארמית. בשנים האחרונות, לאחר שהוקם בית הכנסת כמנהג בני רומה בירושלים, השם המקורי של הנוסח הוחזר על פי קביעתו של מ״ד קאסוטו, ביוזמת נכדו פרופ׳ דוד משה קאסוטו, שהיה יו״ר ׳חברת יהודי איטליה לפעולה רוחנית׳ שנים רבות.

12 לרשימת המהדורות ראו: אנג׳לו מרדכי פיאטלי, ׳ביבליוגרפיה של מחזורים וסידורים כמנהג בני רומא׳, בתוך: הנ״ל, ׳קובץ מחקרים על מחזור כמנהג בני רומא׳ (הנ״ל, לעיל הערה 4), עמ׳ 51–114 (לוח תיקונים באתר: http://www.angelopiattelli.com/#!articles/crig). על המנהג בני רומה, ראו: דניאל גולדשמידט, ׳מנהג בני רומה׳, בתוך: שמואל דוד לוצאטו, ׳מבוא למחזור בני רומה׳, תל אביב, דביר, תשכ״ו, עמ׳ 79–102 ובהערות שם (חזר ונדפס בתוך ספרו: ׳מחקרי תפילה ופיוט׳, ירושלים, י״ל מאגנס, תש״ם); אלברטו משה סומך, 'Segulat Israel', *Aspetti peculiari del Nùsach italiano,*

לאמיתו של דבר, גם לאחר תקופת המצאת הדפוס, תהליך ה'בבילוניזציה' מעולם לא פסק, אלא המשיך וממשיך מאז עד עצם היום הזה, במיוחד בעקבות התפשטותה של הסמכות ההלכתית של השו"ע, של חכמת הקבלה ובהשפעת המנהג הספרדי.[13] מנהגים והלכות קדומות נדחקו לטובת ההלכה הבבלית, פסקי השו"ע ותורת הסוד, וכתוצאה מכך שרידי מנהג ארץ־ישראל והלכותיו שבסדר התפלות ובמחזורים מתמעטים ומטשטשים מדור לדור. עם זאת יש לציין כי בניגוד לקביעה הרומנטית של חוקרי 'חכמת ישראל', שקבעו כי מנהג בני רומה הוא תולדה ישירה של מנהג ארץ־ישראל הקדום, נוסח זה – הוא נוסח תפלה 'בבלי' לכל דבר וענין, ככל שאר המנהגים הקיימים בתפוצות ישראל כהיום, אך, כמנהגי תפלות עתיקים אחרים מימי הביניים – כגון מנהגי פרס, חלב ורומניא – עדיין ניכרים בו מעט שרידי מנהג ארץ־ישראל הקדום.

החל מן המאה הי"ג, לאחר גיבושו הסופי של נוסח התפלות, המנהג התפשט מרומה לקהילות רבות המפוזרות במרכז וצפון איטליה אשר נוסדו בעיקר ע"י יוצאי רומה שהעתיקו את מקומם לצרכי מסחר ובנקאות. מאז התקבל גם השם "מנהג איטאלייאני" (או איטלי), כלומר המנהג המשותף והמאפיין את כל קהילות אדמת איטליה הוותיקות. נוסח זה היה והינו נפוץ בעיקר בקהילות איטליה, אך לא זו בלבד. מחוץ לארץ המגף, המנהג היה נהוג בק"ק צפת במאה הט"ז ועד תחילת המאה הי"ז[14] וכן התפללו בו בבתי כנסת אחדים בקושטא ובשאלוניקי עד מלחמת העולם השנייה.

בסדרת סדר התפלות והמחזורים בעריכתנו, לצורך קביעת מטבע הלשונות ונוסח הפיוטים, הושוו מחזור רמ"ו ומחזור בולוניא הנ"ל. בהשוואה התגלה

---

5 (5760), pp. 6-32 (מופיע גם באתר: www.morasha.it); שלמה צוקר, 'מחזור מוסקוביץ, מעשה ידיו של יואל בן שמעון', ירושלים, בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, תשס"ה, עמ' 23–44; א"מ פיאטלי (עורך), 'קובץ מחקרים על מחזור כמנהג בני רומה' (לעיל הערה 4).

13 וראו למשל בקבצי המנהגים של קהילות שונות שנהגו כמנהג איטאלייני (מן המאות הי"ח והי"ט): בצלאל ויכלדר, 'הגהות רבי שלמה רוקא זצ"ל ומנהגים דק"ק אורבינו – איטליה', בתוך: 'זכור לאברהם', חולון תשנ"ג, עמ' תעט–תצט; שלמה גליקסברג, '"אלה התורות", מנהגי בית הכנסת בסקנדיאנו לר' יהושע סגרי', 'עלי ספר' כג (תשע"ג), עמ' 81–119; הנ"ל, "אלה החוקים והתורות': מנהגי בית הכנסת בוויאדנה לר' יהושע סגרי', 'איטליה' כג (תשע"ה), עמ' 41–79; הנ"ל, 'מנהגי בית הכנסת של ק"ק איטלקי בעיר פירינצי', 'עלי ספר' כד–כה (תשע"ה), עמ' 253–283.

14 דניאל קארפי, 'בתרבות הרנסאנס ובין חומות הגיטו', תל אביב, אוניברסיטת תל אביב, תשמ"ט, עמ' 236–255; אברהם דוד, 'עלייה והתיישבות בארץ־ישראל במאה הט"ז', ירושלים, ראובן מס בע"מ, תשנ"ג, עמ' 120–121.

לעינינו שהנחיות מסוימות בעיקר הלכתיות המופיעות במחזור רמ״ו הושמטו במח׳ בולוניא או לאחריו. לדוגמא, בהנחיות לתפלת מנחה ליום חול במח׳ רמ״ו כתוב: ״וזמנה מתחלת שבע שעות ולמעלה, ואם הקדימה קודם לא יצא ידי חובתו״. קטע הנחיה זו הושמט במח׳ בולוניא, ובפי׳ קמחא דאבישונא על אתר נכתב: ״זמנה משש שעות ומחצה ולמעלה עד הלילה״ וכך נפסק להלכה בשו״ע או״ח סי׳ רל״ג, א. כמו כן במח׳ רמ״ו בהנחיות לקריאת התורה בשבת כתוב: ״והקטן עולה למניין שבעה״, ואמנם במח׳ בולוניא הנחיה זו הושמטה. ועוד במח׳ רמ״ו ובולוניא כתוב שיש לומר בליל ראשון של פסח שחל בשבת ברכת ׳מעין שבע׳, אולם כבר בפי׳ קמחא דאבישונא על אתר כתוב: ״שיש נוהגים לא לאמרה שהלילה הזה משומר מן המזיקים״ ובסוף: ״ומיהו נהגו לאמרו״, ואילו במח׳ שד״ל (ליוורנו תרט״ז) ח״א, בערבית של פסח, ברכת ׳מעין שבע׳ לא מופיעה ובהנחיה כתוב: ״שיש נוהגים לא לאמרה שהלילה הזה משומר מן המזיקים״, כפסק הטוש״ע (או״ח ס׳ תפז, א), וכך נוהגים היום.[15] קובץ ההלכות שמופיע בסוף מח׳ רמ״ו רחב יותר מזה שמופיע בסוף מח׳ בולוניא, ומסדר ברכות והלאה לא מופיע במח׳ בולוניא, כנראה מפני שהיות שישנן ברכות ייחודיות כדוגמת ״בורא נפשות״ המסתיימת בחתימה ״בא״י חי עולמים״ כדברי הירושלמי (מובא בתוס׳ ברכות לז. ד״ה ״בורא״), הושמט כל העניין. דוגמאות אלו מאששות את דברינו הנ״ל על דחיקת מנהגים ושרידים קדומים מן המחזור. בדורות האחרונים תופעה זו ניכרת גם בדחיקה של מנהגים והלכות קדומים שקיימים במנהג אשכנז כפסק הרמ״א ונדחו לטובת מנהג המחבר (השו״ע) ונציין כמה דוגמאות: בקובץ ההלכות שבסוף מח׳ רמ״ו ובולוניא כתוב שמברכים שתי ברכות על התפילין ׳להניח תפילין׳ ׳ועל מצוות תפילין׳ כפסק הרמ״א ומנהג אשכנז (טשו״ע או״ח סי׳ כה, ט), ואילו במח׳ שד״ל ח״א מובא מנהג המחבר שרק אם הפסיק בדיבור בין תפילין של יד לתפילין של ראש יברך ברכת ׳על מצוות תפילין׳, וכך כתוב לנהוג בכל הסדורים האיטאלייאנים שלאחר מח׳ שד״ל. דוגמא נוספת: בקריאת התורה בפורים, במח׳ רמ״ו ובולוניא לא כתוב בהנחיה שכופלים את הפסוק האחרון להשלים לעשרה פסוקים, כמנהג אשכנז ע״פ פסק הרמ״א (טשו״ע או״ח ס׳ תרצג, ד), ואילו במח׳ שד״ל ח״א

---

15 עיינו במאמרו של י׳ יודלוב, ב׳קובץ מחקרים על מחזור כמנהג בני רומה׳, הנ״ל (לעיל הערה 4), עמ׳ 35, הערה 88, המציין לדוגמאות נוספות. וראו גם: Hillel M. Sermoneta, *Esempi di liturgia ebraica italiana nei frammenti ritrovati nell'Archivio di Stato di Parma,* in 'Hebraica Parmensia', pp. 27-31 (בדפוס).

כתוב בהנחיה "וכופלין פסוק אחרון משום השלמת עשרה פסוקים", כפסק המחבר (השו"ע) שם. במח' רמ"ו ובולוניא הגבהת ספר התורה לא מופיעה כלל וכן הפסוקים שאומרים אחרי ההגבהה. בתקופה מאוחרת יותר, כבמחזור כמנהג בני רומה, ויניציאה ת"ע ועד מחזור שד"ל, ההגבהה מופיעה, אך לאחר קריאת התורה כמנהג הרמ"א (שו"ע או"ח ס' קלד, ב). אולם אח"כ בכל הסדורים ההגבהה מופיעה לפני קריאת התורה כפסק השו"ע (שם), וכך נהוג היום.[16] במח' רמו ובולוניא בברכת 'מחיה המתים' הנוסחה 'מוריד הטל' לא מופיעה כלל, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים כמנהג הרמ"א (טוש"ע או"ח ס' קיד, ג). כבר במח' בני רומה, דפוס ויניציאה שנת שפ"ו, הנוסחה 'מוריד הטל' לימות החמה מופיעה, כפסק השו"ע (טוש"ע שם, וסעיף ט), וכך גם במח' שד"ל, וכן נהוג היום. ישנם דוגמאות נוספות ואכמ"ל.

גם בעניין מטבע לשונות התפלה יש דוגמאות לתהליך קבלת ההלכה והנוסחים הרווחים האחרים ודחיקת מנהגים קדומים, ונביא כמה דוגמאות לכך. על פי מנהג בני רומה נהגו לומר בחזרת הש"ץ בתפלות יוה"כ את 'ברכת אבות' בנוסחה הקצרה: 'קונה שמים וארץ' תחת נוסח הברכה הרגיל 'גומל חסדים' עד 'באהבה'. נוסחה זו רווחה גם באשכנז ובצרפת בימים שאמרו פיוטי הקרובות, אך מנהג זה נתקל שם בהתנגדות כבר במאה הי"ב על ידי חכמים שדגלו בעיקרון של חכמי בבל והגאונים שאין לשנות את נוסח הברכות ויש להשתמש באותה נוסחה לכל ימות השנה. באיטליה המנהג נשמר עד שלהי המאה הט"ז, כאשר חכמים, כגון הרב משה פרובינצאלו, ביטלו את אמירת הנוסח המקוצר. במחזור שד"ל הנוסחה המקראית 'קונה שמים וארץ' נשמרה, אך נדפסה בתוך סוגריים עגולים.[17] דוגמא נוספת היא חתימת ברכת 'נחמנו' הנאמרת בברכת המזון בשבת, על פי פסקי הרי"ד וס' שבלי הלקט (ח"א, סי' צד). כנראה החל מתחילת המאה הי"ט נפסק שלא לומר את החתימה

---

16 על עצם המנהג של הגבהת התורה באיטליה, מקורו, השתלשלותו והמחלוקת בנדון, ראו: 'שבלי הלקט', ענין שבת, סי' עז; 'שו"ת ופסקי מהרי"ק החדשים', ירושלים, תש"ל, סי' רס; 'שו"ת מתנות באדם', מהדורת 'בוקסנבוים', ת"א, תשמ"ג, עמ' 49; ספר לדוד אמת לחיד"א, ירושלים, תשמ"ו, עמ' 13; חיים טלבי, 'למנהג הגבהת ספר תורה בעדות ישראל', 'כנישתא' 3 (תשס"ז), במיוחד עמ' קלב־קלה, וב'פירוש נחלת אריאל על מסכת סופרים', פי"ד, ה"ח.

17 ראו בהרחבה בספרו של נפתלי וידר, 'התגבשות נוסח התפלה במזרח ובמערב', ירושלים, מכון בן צבי, תשנ"ח, כרך א, עמ' 84–85, ועוד וראו במחזור שד"ל ח"ב, בתפילות יוה"כ.

המיוחדת לשבת,[18] וכך הברכה נשמטה במהדורות הסדורים במאות העשרים והעשרים ואחת.

בתפלת העמידה לערב שבת, הלועזים נוהגים לומר 'ומאהבתך' כהקדמה לברכת 'אלקינו ואלקי אבותינו' במקום 'אתה קדשת', כידוע על פי התוספתא דברכות (ג, ז), אך כבר ר' יוחנן טריוויס בפירושו על מחזור בולוניא השיג שיש קושי הלכתי בדבר, מפני שאם כן האומר את 'ומאהבתך' ללא 'ויכלו' לא יוצא ידי חובה על פי המדרש "שאומרים ב' פעמים 'ויכלו' כמו הב' עדים שמעידים על בריאת העולם" (פעם בעמידה בלחש ופעם בקידוש). אמנם הקמחא דאבישונא כבר תירץ: "ויש לדחות ולומר שהלועזים סומכים על 'ויכולו' שאומר השליח ציבור אחר התפלה". בעקבות זה, נהגו להדפיס במחזורים שני הנוסחים במקביל וכל איש הישר בעיניו יעשה (כגון במחזור שד"ל). בדורות האחרונים נעשה צד נוסף בטשטוש המנהג המקורי ונקבע להדפיס בסדורים נוסח כלאים הכולל 'ומאהבתך', בהוספת 'ויכלו' ועוד 'ישמחו במלכותך' (כך המנהג היום בכל קהילות איטליה). אנו במהדורת הסדורים והמחזורים שהוצאנו לאור החזרנו את העטרה ליושנה ונתנו למתפלל את האפשרות לבחור בין שני הנוסחים. לגבי ברכת 'שלא עשני גוי' בברכות השחר, כך הגירסא במח' רמ"ו ואילו במח' בולוניא: 'שעשתני ישראל' (כנראה מחמת הצנזורה הפנימית), אולם הנוסח המקורי לפי מנהג בני רומה כמנהג א"י היה: 'שעשתני ישראל ולא גוי'.[19] במח' רמ"ו ברכת 'שלא עשני גוי' קודמת לברכת 'שלא עשני עבד',[20] אולם במח' בולוניא הסדר נהפך בגלל הנוסח המתוקן וכן כתב בפי' קמחא דאבישונא (עבד, גוי, אשה – במקום: גוי, עבד אישה). אנו במהדורתנו הבאנו את שני הנוסחים (רמ"ו ובולוניא) והמתפלל יבחר לומר כרצונו.

---

18 'סדר תפלה כפי מנהג ק"ק בני איטאליה י"ץ מתורגם איטלקית [על ידי שד"ל]', וינה 1829, עמ' תצד וראו גם: יצחק עקיבא ס"ץ, 'נוסח ברכת המזון כמנהג בני רומה', 'בקובץ מאמרים' הנ"ל (לעיל הערה 4), עמ' 168, ובהערות שם.

19 עי' למשל סי' כמנהג בני רומה משנת כ"ה (1265), כ"י הספרייה הלאומית בפריס, מס' 599 ועוד. ראו: נ' וידר, 'התגבשות נוסח התפלה במזרח ובמערב', הנ"ל (הערה 17), ח"א, עמ' 207–214, ש' צוקר, 'מחזור מוסקוביץ', הנ"ל (הערה 12), עמ' 24–25. על ברכות השחר בתקופת הגניזה, ראו: דליה מרקס, 'ברכות השחר בגניזת קהיר', 'גנזי קדם' ג (תשס"ז), עמ' 109–161; ד (תשס"ח), עמ' 9–34.

20 וכך גם: בתוספתא ברכות ו, יח; באוצר המדרשים (אייזנשטיין עמ' 510); בסדר רע"ג; בעוד פוסקים גאונים וראשונים, וכן פסק בב"י (שו"ע או"ח סי' מו, ד), ועיין במגן אברהם שם.

יש להוסיף כי בתולדות עם ישראל, איטליה הייתה מקום מקלט ומפגש בין יהודי המזרח והמערב ומטבע הדברים ובעקבות ההגירות הרבות, מנהג בני רומה הושפע ובמיוחד בעת החדשה – הן ממנהג הספרדים (בעיקר בק"ק רומה ובק"ק מילאנו), והן מיוצאי אשכנז וצרפת (בק"ק טורינו ושאר קהילות חבל פיימונטה). לא זו אף זו: מסוף המאה הט"ז המנהג הושפע גם מיוזמות חכמי הקבלה שלעתים אף יצאו בחריפות נגד 'מנהג הלועזים' וביקשו לתקן את נוסח התפלות המאפיינות את המנהג.[21] למשל בק"ק רומה ומילאנו נוהגים היום לומר בתפלת שחרית בימי חול ושבת, את נוסח הקדושה 'נקדישך ונעריצך' הספרדי, ולעומת זה בפיימונטה נוהגים לומר 'נקדש שמך בעולם' האשכנזי. כיום נוסח הקדושה המקורי 'כתר יתנו לך' נאמר רק בק"ק פדובה ובבית הכנסת כמנהג בני רומה בירושלים.

ובכן לאנשי הקבלה הייתה השפעה מסוימת, אם כי לא באופן גורף על נוסח התפלה, כמו: הוספת מזמור פ"ד 'למנצח על הגיתית' ו'פיטום הקטורת' לפני מנחה, בין של חול ובין של שבת, בעוד שגדולי איטליה כמו שבלי הלקט, ענין תפלה, סי' ז, קובעים כי מתחילים מנחה ב'אשרי' (ללא ההוספות הנ"ל). ועוד נציין כי מה שנהגו לחתום בערבית של שבת ויו"ט 'הפורש' בה"א, מקורו בנוסח קדום אחר, שאומץ ע"י הזוהר (בראשית, דף מח, א, ועוד מקומות בזוהר), אבל הנוסח המקורי לפני מנהג ק"ק בני רומה, היה ללא ה"א, ראו: מדרש תהלים (בובר) יב, א; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ה, וכן ראו בגדולי איטליה, כמו: שבלי הלקט, הלכות תפלה סי' נא, ספר תניא רבתי, סי' ט.

כמו כן, להבדיל בין הקודש לחול, גם לצנזורה הייתה השפעה על מטבע התפלות. דוגמא לדבר, בהבדלה הנוסח המקורי הוא: "בין ישראל לגוים" עד שבא הצנזור ושינה זאת "לעמים". ואנו החזרנו את נוסחאות התפלה שנשמטו ע"י הצנזורה הנוצרית (כגון ברכת 'ולמשומדים'), ואנו תקווה שנוסחאות אלו יחזרו בפיהם של בני ישראל.

---

21 ראו: מאיר בניהו, 'וויכוח הקבלה עם ההלכה', דעת 5 (תש"ם), עמ' 95–99. על השפעת הקבלה על עולם התפילה באופן כללי ראו: משה חלמיש, 'קבלה בתפילה בהלכה ובמנהג', רמת-גן, אוניברסיטת בר-אילן, תשס"ב; הנ"ל, 'חקרי קבלה ותפילה', באר-שבע, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, תשע"ב.

ב. מנהג בני רומה בירושלים

בעקבות חוקי הגזע האיטלקיים (ספטמבר 1938) והעליה המשמעותית של יהודי איטליה, ריכוזם של חלק מיוצאי איטליה בירושלים ואי התאקלמותם בתפלות החגים בבתי כנסת שפעלו כבר בעיר, בימים הנוראים של שנת תש״א (1940), הרב מנחם עמנואל הרטום ז״ל והחזן משה כהן פיראני ז״ל ארגנו לראשונה מנין ׳כמנהג בני רומי׳ בירושלים, בעידודו ובהדרכתו של הרב אליה שמואל הרטום ז״ל. הודות להשתדלותם של ד״ר רנטו יאראק ז״ל והמשכיל ד״ר יהודה מנחם פאצ׳יפיצ׳י ז״ל הפך ה׳מניין׳ לבית הכנסת, הפתוח בכל השבתות והימים הטובים, בחדר גן ילדים בבית ספר מרגליות שברח׳ הנביאים. בשנים הראשונות החלה עבודת גיבוש המנהג בארץ־ישראל. לימים הרב אליה שמואל הרטום מונה כרבה של הקהילה והחליט לכנות את הנוסח ׳מנהג איטלקי׳ לפי העברית בעת החדשה.[22] הקמת המדינה חייבה הכנסת פרטים חדשים בתפלה ובשנת תשט״ו (1955) התמנתה וועדה לצורך זה, בה היו חברים יחד עם הרב א״ש הרטום, ד״ר שלמה אומברטו נכון וד״ר גד בן עמי צרפתי. החלטות הוועדה וגיבוש המנהג סוכמו ע״י הרב מנחם עמנואל הרטום בחוברת ׳המנהג האיטלקי בירושלים עיה״ק׳.[23] באותה תקופה בית הכנסת עבר למשכנו החדש, ברח׳ הלל 25 בירושלים, באולם הרחב של בית הספר ׳מעלה׳, בעקבות העלאת ריהוט בית הכנסת העתיק מקוניליאנו וונטו לירושלים, ובשבת הגדול בשנת תשי״ב (1952) חונך בית הכנסת. מאז המניין פועל באופן מסודר עד עצם היום הזה.

יש לציין שבית הכנסת כמנהג בני רומה היה והינו אבן שואבת לכל עולי קהילות איטליה, כולל יוצאי הקהילות הספרדיות אשר באיטליה, כגון פירנצה, ליוורנו, ויניציאה ועוד. מתפללים מקהילות אלה ואחרים, לפעמים, אף הנהיגו מנהגים מסוימים כמנהגם, בניגוד לקביעותיו של הרב מ״ע הרטום. נזכיר כאן, למשל: אמירת הסליחות כמנהג הספרדים בערב ר״ה ויה״כ, נוסח הקפות לשמחת תורה (כמנהג ליוורנו), סדר המודעא אחרי תפלת מנחת ערב יוה״כ כמנהג רומה ועוד.

---

22 Angelo M. Piattelli, *La sinagoga di rito italiano e la Hevrat Yehudè Italia lif"ulà ruhanit (1940-1952),* 'La Rassegna Mensile di Israel' 80, 2-3 (maggio-dicembre 2014), pp. 115-140.

23 מנחם עמנואל הרטום, ׳המנהג האיטלקי בירושלים עיה״ק׳, ירושלים תשכ״ו ובמהדורה שניה מתוקנת משנת תשנ״א, עמ׳ 10–11.

מסוף שנות השמונים של המאה העשרים הקהילה התעשרה בעולים רבים מרומה. ציבור המתפללים החדש הרגיש צורך להכניס שינויים והוספות בנוסח התפלות הנהוג בבית הכנסת כנוסח קהילת רומה. לכן לאחר התלבטויות חברתיות והתייעצויות הלכתיות, וועד 'חברת יהודי איטליה לפעולה רוחנית' דאז (היום 'חברת יהודי איטליה בישראל') הסמיך וועדה המורכבת מד"ר אליהו בן–זמרה והח"מ, לבחון ולקבוע שינויי מנהג קלים והוספת תפלות ופיוטים. הוועדה נתנה חופש לשליחי הציבור לנהוג על פי מנהג עיר מוצאם (כגון: אמירת "ברכו" בסוף תפלות שבת, אמירת תפלת 'אנא בכח' בקבלת שבת שנשמטה מכיוון שהינה תפלה קבלית, נוסח מקביל להוצאת ספר תורה כמנהג רומה, אמירת הפזמון 'משכיל מכתם' בערב שבת ובשבת בשחרית כאשר נולד בן זכר בקהילה, אמירת 'מזמור שיר ליום השבת לעתיד לבא' בסוף מוסף של שבת שהינו המנהג המקורי ועוד). לאור שינויי הרכב אנשי הקהילה המנהג עדיין לא גובש סופית. בכל אופן, החוברת של הרב מ"ע הרטום ז"ל מהווה עדיין בסיס ויסוד המנהג.

לבסוף יש לציין כי בשנים האחרונות הוקמו שני מנינים חדשים לפי מנהג בני רומה בירושלים. הראשון, באחד האולמות התפילה בבית הכנסת 'אוהל נחמה' ברח' שופן 3, הפועל בערבי שבתות ומועדים; והשני, 'כנסת ההיכל' בבית הספר אוולינה דה רוטשילד ברח' בן־לברט 15 בחדר הספרייה, פתוח בדרך–כלל לתפלות שחרית ומוסף של שבת ומועדים, וליוה"כ (כל התפלות). נוסח התפלות במניין זה, נקבע על פי המנהג המסורתי של הקהילה ברומה, המושפע במידת מה מן הנוסח הספרדי ומתורת הקבלה. לכן כהיום בין שלושת המנינים כמנהג בני רומה הפועלים בירושלים ישנם שינויים מינוריים מסויימים, אי לכך לקחנו על עצמנו להדיר מחזור ליוה"כ שבעז"ה ישמש את כל המנינים כאחד.

ג. סדר התפלות והמחזורים כמנהג בני רומה הנהוג בירושלים

עד שנת תש"ע טרם יצא לאור סדר תפלות מסודר ושימושי לקהל כמנהג בני רומה הנהוג בירושלים ולכן אז ראינו לנכון למלא את החסר, בהוצאת סדור לימי חול, לשבתות, לראש חודש, לחנוכה ולפורים וכו'. בשנת תשע"א הוצאנו מהדורה שנייה מתוקנת ומורחבת ולקראת המהדורה השלישית, שיצא לאור בשנת תשע"ד, הרגשנו את הצורך לחולל שינויים ממשיים יותר. לאמיתו של דבר, עריכת הסדור מחדש הייתה הכרחית לצורך הכנת מהדורת המחזורים

לכל השנה, עליהם אנו שוקדים לאחרונה (בינתיים יצאו לאור המחזורים לפסח, שבועות, סוכות, ראש השנה בנוסף למחזור ליום כיפור המתפרסם עתה).[24]

החל מן המהדורה השלישית של סדר התפלות ובכל המחזורים, הוכנסו כמה חידושים: א) כל המזמורים והפסוקים שבתנ"ך הוגהו ע"פ הנוסח והמסורה של 'כתר ארם צובה' (תנ"ך כתר ירושלים), שעליו סמך הרמב"ם בספר תורה שכתב כהלכתו ונוספו בהם טעמי המקרא ונעשה הבדל בין 'טעם מפסיק' ל'טעם לגרמיה', טעם מפסיק הוא עבה יותר מטעם לגרמיה; ב) הוספנו הערות בשולי העמודים עם עיקרי שינויי הנוסח המופיעים במחזורים הקדומים, ומעט מידע על הפיוטים; ג) נוספו ציוני מקורות לתפלות ולפיוטים בשולי העמודים; ד) נוצר פונט מיוחד (פונט 'שונצינו') עם גרפיקה חדשה ואף מעט קישוטים מתוך המחזורים העתיקים; ה) בכל תיבות הסדור צויינו המלים מלעיל, ולא מלרע, למעט מקרים חריגים שבהם השיבוש הוא נפוץ; ו) בכל הטקסטים הקמ"ץ הקטן הובלט להבדילו מן קמ"ץ גדול; ז) שווא נע הודגש ונוספו מקפים לפי כללי הדקדוק העברי; ח) הוכנס הפיסוק המסורתי, כאשר נקודה מהווה במקום פסיק ושתי נקודות מהווים סוף פסוק או במקום נקודה; ט) קטעי תפלה הנאמרים בזמנים מסוימים ומוגדרים, הוקפו במסגרת עגולה (כגון: 'יעלה ויבוא' וכדו'), וקטעי תפלה שנאמרים ע"י החזן בחזרת הש"ץ, הוקפו במסגרת מרובעת (לדוגמא: קדושה); י) הניקוד ונוסח הסדור והמחזורים עברו הגהה מדויקת.

על פי הרוב, כאמור, הנוסח ומטבע הלשון נקבע לפי המחזור הנדפס בשונצין–קזאל מייורי רמ"ו ובבולוניא בשנת ש"־ש"א, אולם כאשר מלים, תפלות וברכות נוספו לנוסח והתקבלו ברוב קהילות איטליה (בעיקר בירושלים, ברומה ובמילאנו) ולא מופיעים במחזורים הנ"ל, בסדר תפלות ומחזורים שלנו, החלטנו להדגיש את השינויים וההוספות הנ"ל, בהדפסה, בין סוגריים עגולים, או באותיות זעירות או לאחר ההנחיה 'יש אומרים' או 'יש מוסיפים'.

השתמשנו בנוסח הקדיש השגור בפי העם ולא בנוסח המופיע במח' רמ"ו וש'–ש"א ('ולעלמי' במקום 'לעלמי'; 'ויתהדר ויתעלה' במקום 'ויתעלה ויתהדר').[25] שינויים אלה לא צוינו בגוף הטקסט.

---

24 ניתן לעיין ולהדפיס (באישור העורכים) את סדר התפלות, הסידורילו והמחזורים באמצעות האתר דלהלן: http://www.angelopiattelli.com/#!prayer-books-/c19nx.

25 וראו את הערותיהם של תלמידי רבי משה פרובינצאלו והרמ"ע מפאנו, בסוף מחזור כמנהג ק"ק רומה, ויניציאה שמ"ז, ח"ב (בענין המלה 'ולעלמי' ועל תיקונים נוספים עפ"י הקבלה), וכן ראו בהערות בסוף מחזור כמנהג ק"ק רומה, ויניציאה ת"ע, ח"א, לענין להקדים 'יתהדר' ל'יתעלה' ('מפי

ד. מחזור ליום כיפור

במהדורה שלפנינו הקפדנו יותר, מאשר במחזורים האחרים לשלוש רגלים ולר״ה, בציון עיקרי שינויי נוסח בתפלות ובפיוטים, על פי הדפוסים הראשונים המוזכרים לעיל (ועוד אחרים), ובמידת הצורך מתוך כמה כתבי-יד. בדרך-כלל נוסח הפיוטים המופיעים גם בנוסחים אחרים הושווה עם הגרסאות המקובלות אצל עדות אחרות: מנהג אשכנז וצרפת לענפיהם (עפ״י המחזור ליוה״כ בעריכת דניאל גולדשמידט), מנהג רומניא (עפ״י דפוס קושטא ר״ע ודפוס ויניציאה רפ״ג בערך), מנהג הספרדים, מנהג תימן, מנהג חלב (עפ״י דפוס הצילום שהוציא לאור מאיר בניהו) ועוד. על פי הרוב, בהערות הוספנו את שמות מחברי הפיוטים ומידע חיוני בקיצור נמרץ על היצירות הפייטניות ומקור התפלות. כל אלה התקבצו ובאו בשולי העמודים בשם ׳ח״נ והערות׳.

בנוסף לכך, בשולי התפלות צוינו מקורות ומראה מקומות (מן המקרא, התלמודים והמדרשים, הגאונים והראשונים ועוד) להקל להבנת לשונות הפיוטים (׳מקורות׳).

סדר התפלות והפיוטים נקבעו על פי החוברת של הרב מנחם עמנואל הרטום ז״ל, ׳המנהג האיטלקי בירושלים עיה״ק׳ ועל פי המחזור שנערך על ידו, כי המחזור המונח לפנינו אמור לשמש בעיקר את מתפללי בית הכנסת כמנהג בני רומה בירושלים אשר שוכן ברח׳ הלל 25. אמנם הכנסנו מעט שינויים על פי המנהגים הקדומים ולאור החלטות ועדת בית הכנסת שהוסמכה לבחון ולקבוע שינויי מנהג מסוימים. בהתאם לכך, החלטנו להדפיס גם פיוטים שנאמרים בק״ק רומה, אך לא בירושלים, על מנת שמחזור זה יוכל לשמש גם את המניין של יוצאי רומה ׳כנסת ההיכל׳. יש לציין כי ההבדלים המהותיים הינם בסדר הסליחות בתפלת שחרית ליוה״כ. כל מתפלל שירצה לנהוג על פי הסדר שקבע הרב מ״ע הרטום יוכל להתפלל בקלות במחזור זה (הסליחות סומנו בסימון ״רושלים׳), כאשר מי שחפץ לנהוג על פי מנהג ק״ק רומה יאמר את הסליחות על פי סימונן ׳רומה׳, כמופיע בשוליים החיצוניים בהדגשה. אמנם ראוי ורצוי מאד לנהוג

הרמ״ע מפאנו ז״ל׳), וראו גם את הערותיו של אברהם ידידיה ב״ר מנחם שמשון באזילה, בסוף ח״ב של מחזור כמנהג ק״ק רומה, מנטובה תע״ב.

על פי המנהג הקדמון של בני רומה, כאשר הרשות בידי החזן לבחור בסליחות, בין אלה המופיעות במחזור, מתוך שמירת מספר הסליחות הקבוע בכל תפלה (כידוע מנהגנו לומר כ״ו סליחות ביוה״כ כמנין ׳הוי״ה׳: חמש בערבית, שלוש עשרה בשחרית, שלש במנחה וחמש בנעילה). בשיטה מבורכת זו פיוטים נאים ויפים לא יישכחו מעולם מפיהם של בני ישראל ויובטח לציבור מגוון עשיר של יצירות. עלינו לציין, שבמחזורים הקדומים מופיעים עוד פיוטים וסליחות שלא הדפסנו, מכיון שהיום לא נוהגים לאומרם בירושלים.

ה. הכרת הטוב

חובתנו הנעימה להודות לכל מי שסייע בידינו במלאכה. בראש ובראשונה לכמוהר״ר דוד יצחקי שליט״א מבני ברק, בקי בעולם התפלה ובתורת הדקדוק שהואיל לעבור על ניקוד המחזור, להגיה אותו ולתקן שיבושים רבים בתפלות ובפיוטים; לר׳ דוד טשינגל נ״י, הזריז המזרז את הזריזים, שיצר עבורנו את פונט ׳שונצינו׳, הקליד את המחזור, עימדו ואף הוסיף קישוטים נאים, מקורות ושיפורים רבים; לבני משפחותנו שעודדו אותנו והמתינו בסבלנות לסיום עבודת מצווה זו.

בריצוננו להתנצל כבר מעתה על הטעויות שנפלו בהדפסה. נשמח לקבל הערות והארות מצד משתמשי המחזור. באם המחזור יחכים, יפתור תעלומות, יהווה שימוש נוח ויעיל לקהל לתפלה מדויקת ולשיפור הכוונה בתפלה, והיה זה שכרנו.

ב״ה, ערב יוה״כ התשע״ח, ירושלים עיה״ק ת״ו — העורכים

תפלת מנחה
של ערב
יום הכיפורים

נהגו לטבול ערב יום הכיפורים לפני מנחה, וכדברי המדרש פרקי דרבי אליעזר שנהיה נקיים כמלאכי השרת ביום הכיפורים. וצריך להתוודות במנחה קודם הסעודה המפסקת, שמא תטרף דעתו עליו מחמת הסעודה ולא יוכל להתוודות אח"כ (פי' קמחא דאבישונא על אתר).

סדר מנחה של ערב יום הכיפורים

ראוי ליטול ידים קודם התפילה. נוהגים להתעטף בטלית ולהניח תפילין.

לפני עטיפת הטלית יפריד הציציות ויברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית:

לפני קשירת התפילין על הזרוע יברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

מקורות

לטבול עיוה"כ. תשה"ג - שע"ת סי' רכ; רא"ש יומא פ"ח סי' כד בשם סרע"ג ח"ב, סי' קיח וסדו' רס"ג, עמ' רנט; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נה; הריל"ג, הל' יוה"כ, עמ' פ; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שי. **לפני מנחה.** סדו' רס"ג, עמ' רנט; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נה; הריל"ג, הל' יוה"כ, עמ' פ; מח' פרס, דף פז ע"א. **נקייס כמלה"ש.** ראו פדר"א פ' מה. **להתוודות במנחה קודם סעודה.** תוספתא יומא פ"ד, הי"ד; בבלי יומא, דף פז ע"ב; פסקי רי"ד; ויק"ר (ווילנא), פר' ג, סי' ג; שדר"א דב' שמילתא קסז; סרע"ג ח"ב, סי' קיח; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נה; פסקי ריא"ז יומא, פ"ח ה"ד אות כט; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שי. **תפילת מנחה.** משנ' ברכות פ"ד, מ"א; פהר"ב פ' יג, סי' ד; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א; בבלי ברכות, דף כו ע"ב; ב"ר (ווילנא), פר' ויצא, פר' סח, סי' ט; מדת"נ (וורשא), פר' מקץ, סי' ט; סרע"ג ח"ב, סי' קיח; טור או"ח, סוף סי' רלד; שבה"ל, עניו תפילה, סי' מו; סת"ר סי' ת, ענין תפילת מנחה. **ליטול ידיס קודס מנחה.** סרע"ג ח"א, סי' פד; סדו' רס"ג, עמ' כט. **להתעטף בטו"ת.** מנהג זה לא החכר בפוסקים הראשונים, וכנראה הוא מנהג מצרים מאוחר, וראו: ס' נהר מצרים, הל' תפילין, סי' ג. **לפני עטיפת הטלית יברך.** סדו' רס"ג, עמ' לד ועמ' רלד. **יפריד הציציות.** ראו גאה"ל או"ח, סי' ח, ס"ק ב, משכ בשם הרא"ש. **ברוך אתה ה'.** תה' קיט, יב. **אקב"ו להתעטף.** תוספתא ברכות פ"ו, ה"י; בבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' ו; סדו' רס"ג, עמ' פט ועמ' לד ועמ' רלד; סהא"ק הל' ציצית; סת"ר, נספחים, סי' יג, תיקון ציצית; סה"ת סי' מו. **מלך העולם.** ע"פ ירמ' י, י; תה' י, טז. **אשר קדשנו במצוותיו.** ס' מל"ה, פר' לו, ד"ה ולפיכך חייבין. **וצונו.** בבלי ברכות, דף כג ע"א, ע"פ דב' יז, א; ר"ח עמ"ס שבת, דף כג ע"א; ילקו"ש תורה, רמז תתקיא, ד"ה ועשית; שבה"ל, עניו שבת, סי' נט. **הנחת תפלין.** תוספתא ברכות פ"ו, הכ"ה; בבלי ערכין, דף ב ע"ב; ר"ח עמ"ס ר"ה, דף יח ע"א; סמנע"ו סי' ב. **לפני קשירת התפילין.** ע"פ בבלי מנחות, דף לה ע"ב; פסקי רי"ד; הל' קטנות לרי"ף, הל' תפילין, דף ח ע"ב; פסקי ריא"ז, הל' תפילין, אות כח. **על הזרוע יברך.** סדו' רס"ג, עמ' לד; ספה"מ או"ח הל' תפילין סוף סי' ג; הלק"ל, הל' שימוש תפלין, סי' יג; שבה"ל, עניו תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, עניו מאה ברכות, ובנספחים סי' יד סדר הנחת תפילין. **אקב"ו להניח.** תוספתא ברכות פ"ו, ה"י; בבלי ברכות, דף ס ע"ב; משנ"ט שמ' יג, טז; סדו' רס"ג, עמ' לד; הלק"ל הל' שימוש תפלין סי' יג; סה"ת סי' מז, ובנספחים סי' יד סדר הנחת תפילין.

לפני הנחת תפילין של ראש יברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־מִצְוַת תְּפִלִּין:

כשמגלגלים את הרצועה על האמה יש נוהגים לומר:

וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים: וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת־יְהוָה:

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר: מַה־יְּדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יְהוָה צְבָאוֹת: נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָה נַפְשִׁי לְחַצְרוֹת יְהוָה לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ אֶל אֵל־חָי: גַּם־צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר קֵן לָהּ אֲשֶׁר־שָׁתָה אֶפְרֹחֶיהָ אֶת־מִזְבְּחוֹתֶיךָ יְהוָה צְבָאוֹת מַלְכִּי וֵאלֹהָי: אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶלָה: אַשְׁרֵי אָדָם עוֹז־לוֹ בָךְ מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם: עֹבְרֵי בְעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ גַּם־בְּרָכוֹת יַעְטֶה מוֹרֶה: יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל־חָיִל יֵרָאֶה אֶל־אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן: יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת שִׁמְעָה תְפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: מָגִנֵּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים וְהַבֵּט פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: כִּי טוֹב־יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלֶף בָּחַרְתִּי הִסְתּוֹפֵף בְּבֵית אֱלֹהַי מִדּוּר בְּאָהֳלֵי־רֶשַׁע: כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְהוָה אֱלֹהִים חֵן וְכָבוֹד יִתֵּן יְהוָה לֹא יִמְנַע־טוֹב לַהֹלְכִים בְּתָמִים: יְהוָה צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ: וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה

מקורות

לפני הנחת רא"ש. תצו' הרי"ד סי' סג; מחזור רמ"ו ומחזור בולוניא ח"ב, סדר הנחת תפילין וברכתן; סת"ר, נספחים סי' יד סדר הנחת תפילין. **של רא"ש יברך.** ספה"מ מו"ה הל' תפילין סוף סי' ג; הלק"ל, הל' שימוש תפלין, סי' יג; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ח; סת"ר סי' ח, ענין מאה ברכות, ובנספחים סי' יד סדר הנחת תפילין; רלו סה"ת סי' מז. **מקב"ו על מלות.** ירושלמי ברכות פ"ט, ה"ג; בבלי ברכות, דף ס ע"ב; מדת"ג, פר' בא, סי' יד; מש"ט שמ' יג, עז; ע"פ הלק"ל הל' שימוש תפלין סי' יג; סת"ר, נספחים, סי' יד; סה"ת סי' מז. מ' בשוא נח ע"פ כאר"לו. **קן לה.** ק' רבתי ע"פ המסורה. עו"ת הרמ"ע מפאנו, סי' יד. **וידבר ה'.** במ' כח, א־ח.

ה"נ והערות

כשמגלגלים את הרצועה. לא נמצא במח' רמ"ו ובולוניא והוא מנהג ע"פ הקבלה, סמ"ש, דף סו ע"א. **למנצח על הגתית.** ב"י או"ח, סי' רלד, ס"ק א; ס' חמדת הימים, משמרת החדש, פ"א. לפי מח' רמ"ו ובולוניא מתחילים מ"אשרי". והנוסח כאן עפ"י מח' שד"ל. ויש המתחילים ב'אשרי'.

וארשתיך. הוס' ב, כא־כב. **למנצח על הגתית.** תה' פד, א־יג; **פרשת התמיד.** אבודרהם בשם ר' יונה באגרת התשובה, אות ע;

תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד: אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין: עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָּה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיהוָה: וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ (אֶת־)קְטֹרֶת הַסַּמִּים· פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת· הַצָּרִי וְהַצִּפֹּרֶן· הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה· מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה· מֹר וּקְצִיעָה· שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם· מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה· הַקִּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה· וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה· בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין· יַיִן קַפְּרִיסִין סְאִין תְּלָת וְקַבִּין תְּלָתָא· וְאִם אֵין לוֹ יַיִן קַפְּרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוּרְיָן עַתִּיק· מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע· מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל־שֶׁהוּא· רִבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל־שֶׁהִיא· אִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ· אִם חִסֵּר אַחַת מִכָּל־סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן־גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר· הַצָּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׁרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף· בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה· יַיִן קַפְּרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה· וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ· אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

וְעָרְבָה לַיהוָה מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶלָה: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְּהוָה אֱלֹהָיו:

ח"נ והערות

חִוּרְיָן. במח' רמ"ו ובולוניא: 'חִוּר יַיִן'. **במקדש.** וכן איתא בגמ' בכריתות ובסרע"ג.

מקורות

אתה הוא. ע"פ סרע"ג ח"ח, סי' סה. **פיטום הקטורת.** ירושלמי יומא פ"ד, ה"ה; בבלי כריתות, דף ו ע"ח. **אם נתן בה דבש פסלה.** ע"פ ויק' ב, יא. **אם חסר וכו' חייב מיתה.** תו"כ פר' אחרי מות, פר' ב, פ"ג, סי' יא; בבלי יומא, דף נג ע"ח, ע"פ ויק' טז, יג. **רשב"ג.** בבלי כריתות, דף ו ע"ח. **מפני הכבוד.** מש"ט (בובר), בר', פר' וירא, פכ"ב, סי' יח. **וערבה לה'.** מלא' ג, ד. **ג"פ אשרי.** שבה"ל, עין תפילה, סי' ז, בשם אחיו רבב"ח; סת"ר סי' ב, עין הזמירות. **אשרי יושבי.** תה' פד, ה; סרע"ג ח"ח, סי' פה; סדו' רס"ג, עמ' כה ועמ' מא; תוס' ברכות, דף לב ע"ב ד"ה קודם. **אשרי העם.** תה' קמד, טו.

תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד:
גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח
מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ
אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר
רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם
וּגְדָל־חָסֶד: טוֹב־יְהוָה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה
כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ
יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ:
מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּֽמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: **סוֹמֵךְ**
יְהוָה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי־כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ
וְאַתָּה נוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: **פּוֹתֵחַ** אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ
לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו:
קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו
יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו
וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: **תְּהִלַּת** יְהוָה יְדַבֵּר פִּי וִיבָרֵךְ
כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם· הַלְלוּ־יָהּ:

מקורות

תהלה לדוד. תה׳ קמה, תרכא; בבלי ברכות, דף ד ע״ב; סדו׳ רס״ג, עמ׳ כה; פסקי רי״ד ברכות, דף ד ע״ב; שבה״ל, עניין תפילה, סי׳ ז; סת״ר סי׳ ב, עניין הזמירות; סה״ת סי׳ ב, וסי׳ מ. **ג״פ ביום תהלה.** תוה״ג ברכות, סי׳ טו; פסקי רי״ד ברכות, סוף דף ד ע״ב; שבה״ל, עניין תפילה, סי׳ ז. רלו״ג גליון הש״ס עמ״ס ברכות, דף ד ע״ב, ד״ה בכל יום. **רצון יראיו יעשה.** רלו״ר עמ״ס ברכות, דף לא ע״א, ד״ה אלא מתוך. רא״ש ברכות פ״א, סי׳ ו.

ח״נ והערות

הללו יה. במפיק ה״א, כן איתא בבארצ״ו, ונחלק לשתי תיבות, וכן פסק ריא״ז פסחים פ״י, ה״ג, אות כב, וכ״כ המנחת שי, תה׳ סוף מזמור קד, וכן הכריע היעב״ץ בסדו׳, ח״א, דף צ ע״ב.

סוף המזמור. סדו׳ רס״ג, עמ׳ כה. **ואנחנו נברך.** תה׳ קטו, יח;

החזן אומר:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ. וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ. לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא. שִׁירָתָא. תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֲמִידָה לְמִנְחָה שֶׁל עֶרֶב יוֹהְ"כ

יכוון פניו כנגד מקום המקדש כאשר רגליו זו אצל זו, יעמוד ולא ישען ויכוף ראשו מעט, צריך לכוון בכל הברכות, ולפחות בברכה הראשונה.

בחזרה החזן אומר בלחש:

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. אֱלֹהֵי אַבְרָהָם.

מקורות

קדיש. מוזכר במס"ו פ"י, ה"ו; סרע"ג ח"ח, סי' פה; סדו' רס"ג, עמ' מח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ח, בשם תשו' הרא"ש סי' קנג; סה"ת סי' מ; הריא"ג, הל' יוה"כ, עמ' פד. **קדיש בלשון ארמי.** סרש"י סי' יח; תוס' ברכות, דף ג ע"א, ד"ה ועונין; עור זו"ח, סי' נו, בשם סרע"ג ח"ח, סי' יח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ח, ורזו שם עוד טעם בשם אחיו רבב"א; שו"ת הרשב"א, ח"ה, סי' נד; סת"ר סוף סי' ב, ענין הזמירות; סה"ת סי' ב. **נוסח חצי קדיש.** סרע"ג ח"ח, סי' יח; סדו' רס"ג, עמ' לה; סד"ר סי' לט; מחו"ו סי' פט; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח הקדיש. **יתגדל.** ע"פ יחז' לח, כג. **וימליך מלכותיה.** ע"פ דני' ז, יח. **בעגלא.** ע"פ מלא' ג, ז. **ובזמן קריב.** ע"פ עוב' ז, טו. **ואמרו אמן.** ע"פ דב' כז, טו. **עונין יהא.** בבלי ברכות, דף ג ע"א; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ח. **יהא שמיה.** תי"ר בר' מט, ז; ע"פ דני' ב, כ; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ח. **לעלם ולעלמי.** דני' ז, יח; תר"ז שמ' טו, יח. **יתברך.** יבע' סה, טז. **ויתרומם ויתנשא.** ע"פ דני' יח, לו. **שמיה דקודשא.** ע"פ תי"ר שמ' טו, יח. **לעלא לעלא.** תר"ז דב' כח, מג; ע"פ נחמ' ט, ה; מח' רומניא, דף יב ע"א. **לעלא מן כל ברכתא.** ע"פ נחמ' ט, ה. **ג"פ מתפלל בכל יום.** דני' ו, יא; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א; תוספתא ברכות פ"ג, ה"ו; מדת"ג בר' סי' ה ודב' פר' כי תבוא סי' א; סרע"ג ח"ח, סי' לח. **עמידה למנחה לערב יוה"כ.** תשה"ג - שע"ת סוף סי' רב; סה"ת סי' מ. **כנגד מקום המקדש.** משנ' ברכות פ"ד, מ"ה; סרע"ג ח"ח, סי' לח. **רגליו זו אצל זו.** ירושלמי ברכות פ"א ה"ח; בבלי ברכות, דף י ע"ב, ע"פ יחז' א, ז; סרע"ג ח"ח, סי' לז; סדו' רס"ג, עמ' כט; סה"ת סי' ד. **ויכוף ראשו.** סדו' רס"ג, עמ' כט; רא"ו בסמנט"ו סי' ה'. **צריך לכוון.** בבלי ברכות, דף לא ע"א; סרע"ג ח"ח, סי' לח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח; סת"ר סי' ה, ענין התפילה; סה"ת סי' ד. **החזן אומר בלחש.** רא"ו סדו' רס"ג, עמ' מח; תה"ד, פסקים וכתבים, סי' קי; שו"ע או"ח סי' קיא, ס"ב, ומג"א ס"ק ד. **ה' שפתי תפתח.** תה' נא, יח; בבלי ברכות, דף ט ע"ב; פסקי רי"ד; סרע"ג ח"ח, סי' לח; סדו' רס"ג, עמ' יח, ועמ' כו; שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח; סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **שמו"ע.** משנ' ברכות פ"ד, מ"ג; בבלי מגילה, דף יז ע"ב, יח ע"א; סרע"ג ח"ח,

אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא. אֵל עֶלְיוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת־הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת. וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים. מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים. לְמַעַנְךָ אֵל חָי. מֶלֶךְ גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי. מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ. מוֹרִיד הַטַּל. מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד. מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים. מַתִּיר אֲסוּרִים.

מקורות

סי׳ פה; סדו׳ רס״ג, עמ׳ כו ועמ׳ מא; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ לא; סת״ר סי׳ לא, ענין מאה ברכות, סי׳ ה ענין התפילה. **נוסח הברכות וסידורן.** פסז״ו פר׳ זאת הברכה, דף סב ע״א, ד״ה ויאמר ה׳; סרע״ג ח״א, סי׳ לח; סדו׳ רס״ג, עמ׳ יז; רמב״ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה; ראו במבוא למכב״ר מאת שד״ל, עמ׳ ג. **ברכת אבות.** בבלי מגילה, דף יח ע״ב; מד שו״ט (בובר), מז׳ כט, ב. **בא״י.** מכילי דר״י, מס׳ דפסחא, פ׳ טז; ילקו״ש תורה, ריש רמז ריט. **ואלהי אבותינו.** ע״פ שמ׳ ג, טו. **הזכרת אבות.** בתמ״ד (ווירטהיימר) ח״ב, מד׳ מגין, סי׳ ג, ע״פ שמ׳ לב, יג, ומ״א יח, לו. **אלהי אברהם וכו׳.** שמ׳ ג, ו; בבלי פסחים, דף קיח ע״ב; שמו״ר (ווילנא), פר׳ בא, פר׳ טו, סי׳ ו. **האל הגדול הגבור והנורא.** דב׳ י, יז; ירושלמי ברכות פ״ז, ה״ג; בבלי ברכות, דף לג ע״ב; ספרי, פר׳ וזאת הברכה, פ׳ שמג. **אל עליון.** בר׳ יד, כ. **גומל חסדים.** ע״פ ישע׳ סג, ז; תה׳ קז, מג; איכ׳ ג, כב. **טובים.** ע״פ ישע׳ סג, ז; ירמ׳ לא, יא; תה׳ ק, ה. **וקונה את הכל.** ע״פ בר׳ יד, יט; ישע׳ מה, ז. **וזוכר חסדי אבות.** ע״פ ויק׳ כו, מב; ירושלמי סנהדרין פ״י, ה״א; ויק״ר (ווילנא), פר׳ בחוקותי, פר׳ לו, סי׳ ו; פסז״ו שה״ש פ״א, סי׳ ה. **ומביא גואל.** ע״פ ישע׳ נט, כ; מתע״ד פל״ב, פל״טו; מד׳ שו״ט (בובר), מז׳ יז, י. **למען שמו.** ע״פ יחז׳ כ, ט. **באהבה.** ע״פ ירמ׳ לא, ב. **הזכרת זכרנו לחיים.** מס״ו פי״ט, ה״ו; מחו״ו סי׳ שכז, בשם רבנן סבוראי; סרע״ג ח״ב, סי׳ קטז; סדו׳ רס״ג, עמ׳ רכ; שו״ת ר״ג מאה״ג סי׳ א; תוס׳ ברכות, דף יב ע״ב, ד״ה והלכתא, ודף לד ע״א ד״ה אלו; שבה״ל, סדר יום״כ, סי׳ שי; סת״ר סי׳ עז, ענין הכשר תקיעה; סה״ת סוף סי׳ לז, וסי׳ מ. **הטופח.** סרע״ג ח״ב, סי׳ קה; ע״פ סדו׳ רס״ג, עמ׳ רכ; רמב״ם סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות האמצעיות; מחו״ו סי׳ שמז; מח׳ פרס, דף עו ע״ב. **זכרנו לחיים.** ע״פ דב׳ ט, כז. **מלך חפץ בחיים.** ע״פ יחז׳ יח, לב; מש׳ טז, טו. **וכתבנו בספר החיים.** ע״פ מלא׳ ג, טז. **למענך אל חי.** מח׳ רומניא, דף שלז ע״א. **למענך.** ע״פ ישע׳ מח, יא. **אל חי.** יהו׳ ג, י; תה׳ פד, ג. **מלך.** ע״פ ישע׳ לג, כב; תה׳ י, טז; דה״א טז, לא. **גואל עוזר.** ע״פ ישע׳ מא, יד; מח׳ רומניא, דף יג ע״ב. **ומושיע ומגן.** ע״פ ש״ב כב, ג; תה׳ ז, יא. **מגן אברהם.** ע״פ בר׳ טו, א; פדר״א פ׳ כז; ב״ר (ווילנא), פר׳ לך לך, פ׳ לט, סי׳ יא; בבלי פסחים, דף קיח ע״ב; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ יח; סת״ר סי׳ ה, ענין התפילה. **ברכת גבורות.** בבלי מגילה, דף יח ע״ב. **אתה גבור.** ע״פ לפ׳ ג, יז; תה׳ כד, ח. **לעולם אדני.** איכ׳ ג, לא. **מחיה מתים.** ע״פ ישע׳ כו, יט; דני׳ יב, ב. **רב להושיע.** ישע׳ סג, א. **מוריד הטל.** ע״פ בבלי תענית, דף ג ע״א; אגדת בר׳ פ׳ מד; סרע״ג ח״א, סי׳ לח; ראו ר״ח ופסקי רי״ד עמ״ס תענית, דף ג ע״א; רמב״ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה. **מכלכל חיים בחסד.** ע״פ תה׳ קלו, כה; מכילי דרשב״י פע״ו, פ״ג, ופי״ח פי״ב; ב״ר (ווילנא), פר׳ בראשית, פר׳ כ, סי׳ ט. ראו בבלי תענית, דף ב ע״ב; מש״ט (בובר), פר׳ וילא, פ״ל, סי׳ כב. **סומך נופלים.** ע״פ תה׳ קמה, יד. **ורופא חולים.** ע״פ דב׳ לב, לט; ירמ׳ ל, יח. **מתיר אסורים.** תה׳ קמו, ז; ספרי, דב׳ פר׳ וזאת הברכה, פ׳ שמג.

ה״ג והערות

וְקוֹנֵה אֶת־הַכֹּל. בויי״ו, כ״ה במח׳ הקדומים, במח׳ רומניא, דף יג ע״ב, ודף שכט ע״ב, ובמח׳ ארם צובה, דף עג ע״ב, ודף תקנח ע״ב. **זכרנו לחיים.** הנוסח ע״פ סרע״ג ח״ב, סי׳ קה; ע״פ סדו׳ רס״ג, עמ׳ רכ; רמב״ם סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות האמצעיות; מחו״ו סי׳ שמז; מח׳ פרס, דף עו ע״ב. **מלך גואל עוזר.** במח׳ רמ״ו ובולוניא תיבת ״מלך״ לא מופיעה. במח׳ ויניציאה שפ״ו, בהערת שוליים, נכתב שיש מוסיפים ״מלך״ ומשמיטים ״גואל״, וכן הוא מנהג אשכנז, ובאן הנוסח של מח׳ שד״ל. **מוריד הטל.** איננו במח׳ הקדומים.

וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי־כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ׃ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה׃

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים׃ זְכוֹר יְצוּרֶיךָ בְּרַחֲמִים מֵמִית וּמְחַיֶּה׃ וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

בחזרה אומרים:

כֶּתֶר יִתְּנוּ לְךָ הַמּוֹנֵי מַעְלָה עִם־קְבוּצֵי מַטָּה׃ יַחַד כֻּלָּם קְדֻשָּׁה לְךָ יְשַׁלֵּשׁוּ׃ כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר עַל־יַד נְבִיאֶךָ׃ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר׃ קו"ח: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: חזן: לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ׃ קו"ח: בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ: חזן: וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר׃ קו"ח: יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם׃ אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר׃ הַלְלוּ־יָהּ:

לְדוֹר וָדוֹר נַמְלִיךְ לָאֵל׃ כִּי־הוּא לְבַדּוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ׃ וְשִׁבְחֲךָ

ה"נ והערות

ומצמיח לנו ישועה. במח' רמ"ו נוסף: 'בְּקָרוֹב', וכ"ה במח' רומניא, דף של ע"א. **וְשִׁבְחֲךָ.** בשי"ן חרוקה ובי"ת שואית, כן איתא במח' וכ"ה מנהגנו. וכתב בלו"א, סי' קכב, מפני שנגזר מן 'שֶׁבַח', וכמו שנאמר מן 'טָבַח טִבְחוֹ'. וגם בסדו' דרש"ה, דף כד ע"ב, איתא בשם בכל הסדו' המדוייקים דצ"ל 'וְשִׁבְחֲךָ', והביאו ע"ז ראיות מן הכתובים.

מקורות

ומקייס אמונתו לישני עפר. ע"פ דני' יב, ב. **מי כמוך בעל גבורות.** ע"פ ישע' מד, ז; פהר"ב פ' כה, סי' ד, ופ' כט, סי' ג; אהמ"ד (אייזנשטיין), היכלות, עמ' 120, סי' ז. **ומי דומה לך.** ע"פ ישע' מ, כה; תה' פט, ז; מדת"נ (ורשא), פר' ויקהל, סי' ד; שמו"ר (ווילנא), פר' ויקהל, פר' מח, סי' א. **מלך ממית ומחיה.** ע"פ דב' לב, לט; ש"א ב, ו. **ומצמיח לנו ישועה.** ע"פ יחז' לז, יד; הרש"ר ומדק"א, עמ' תפב. **הזכרת מי כמוך.** מס"ו פי"ע, ה"ו; סרע"ג ח"ב, סי' קעז; שו"ת ר"ג מאה"ג סי' א; מחו"ו סי' שכז, בשם רבנן סבוראי; תוס' ברכות, דף יב ע"ב, ד"ה והלכתא; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שי; שת"ר סי' עז, ענין הכשר תקיעה; סה"ת סוף סי' לז, וסוף סי' מ. **הנוסח.** ע"פ סרע"ג ח"ב, סי' קה; סדו' רס"ג, עמ' רכ; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות האמצעיות; מחו"ו סי' שמח; במח' פרס, דף עו ע"ב, הנוסח דומה במקצת. **מי כמוך.** ע"פ שמ' טו, יא. **אב הרחמים.** ע"פ תה' קג, יג; ר' בחיי בר' ב, ד ד"ה בהבראם. **ממית ומחיה.** ש"א ב, ו. **בא"י מחיה המתים.** מד' שו"ע (בובר), מז' לא, ח; ב"ר (ווילנא), פר' לך לך, פ' לט, סי' יא; שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אהמ"ד, עמ' 584); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **מחיה המתים.** ע"פ ישע' כו, יט; דני' יב, ב. **קדושה.** בבלי ברכות, דף כא ע"ב; פהר"ב, מפ' ג ואילך; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה; שבה"ל, ענין תפילה, סי' כ. **כתר.** סרע"ג ח"א, סי' נו; ר"ח חגיגה, דף יג ע"ב; הח' בתשוה"ג החדשות סי' ל; שבה"ל, ענין תפילה, סי' יג. **כתר יתנו לך.** ע"פ פהר"ב פ' כה, סי' ד. **המוני מעלה.** אהמ"ד (אייזנשטיין), אילות, סוף עמ' 67. **כולם קדושה לך ישלשו.** ע"פ פהר"ב פ' כז, סי' ה. **וקרא זה.** ישע' ו, ג. **קו"ח קדוש.** תוספתא ברכות פ"א, ה"ט; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה. **קו"ח ברוך.** תוספתא ברכות פ"א, ה"ט. **ברוך כבוד ה'.** יחז' ג, יב. **ימלוך ה' לעולם.** תה' קמו, י. **ברכת קדושה.** בבלי מגילה, דף יז ע"ב; בתמ"ד (ווטרהיימר) ח"ב, מד' מנין, סי' ו. **נוסח הברכה.** סרע"ג ח"א, סי' לח; מח' רומניא, דף יג ע"ב, ודף שכ ע"א; ע"פ רמב"ם, סדר תפילות, נוסח ברכות התפילה. החכר בשבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח; רא"ו אור"ח ח"א, הל' תפילה, אות כ. **לדור ודור נמליך לא"ל.** ע"פ איכ' ה, יט. **כי הוא לבדו.** ע"פ דב' ד, לה. **מרום וקדוש.** ישע' נז, טו.

אֱלֹהֵינוּ מִפְּנוּ לְאֹ־יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי־אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת· וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה· וְחָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· חוֹנֵן הַדָּעַת:

הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ· וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ· וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ· וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה:

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחָל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ· כִּי אֵל טוֹב וְסַלָּח אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

מקורות

לא ימוש לעולם ועד. ע"פ תה' קמה, ד. **כי אל.** דב' ד, לא; יהו' ג, י. **מלך גדול.** ע"פ מלא' א, יד. **וקדוש אתה.** ע"פ ויק' יא, מד. **הזכרת המלך הקדוש.** בבלי ברכות, דף יב ע"ב; תוס' ד"ה והלכתא; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה; פסקי רי"ד; סרע"ג ח"ב, סי' קנז; סדו' רס"ג, עמ' כב; שבה"ל, סדר ר"ה, סי' שה; סת"ר סי' עז, ענין הכשר תקיעה; סה"ת סוף סי' לז, וסי' מ. **המלך הקדוש.** ע"פ ויק' כא, ח; יהו' כד, יט; ישע' מג, טו. **ברכת בינה.** בבלי מגילה, דף יח ע"ב; בתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מגין, סי' ת. רא"ו מד' שמואל, פר' ה, סי' ט. **אתה חונן לאדם דעת.** ע"פ תה' לד, יא; במדב"ר (ווילנא), פר' נשא, פר' יא, סי' ו; פסז"ו דב', פר' וחאת הברכה, דף סב ע"א. **ומלמד לאנוש בינה.** ע"פ איו' לח, לו; במדב"ר (ווילנא), פר' נשא, פר' י, סי' ח. **וחננו.** ע"פ ישע' לג, ב. **מאתך דעה ובינה והשכל.** רא"ו תדא"ר פר' ו; ילקו"ש תורה רמז שלא, ד"ה ויבב העם. **גא"י חונן הדעת.** פרד"א סוף פ' לט; תד"א, פרקי הירידות, סו, פר' ב; שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אהמ"ד, עמ' 584); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **חונן הדעת.** מד' שו"ט (בובר), מז' כט, ב, ע"פ מש' ט, י. **ברכת תשובה.** בבלי מגילה, דף יח ע"ב; בתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מגין, סי' ט. **השיבינו אבינו לתורתך.** ע"פ נחמ' ט, כט. **אבינו.** ע"פ דב' יד, א; משנ' אבות פ"ג, מי"ד; מתע"ד פי"ד, פ"א, ע"פ דב' לב, יט. **ודבקנו במצותיך.** מדת"כ (בובר), פר' שלח, סי' לא, ע"פ דב' ד, ד; במדב"ר (ווילנא), פר' שלח, פר' יח, סי' ו; אהמ"ד (אייזנשטיין), ה' בחכמה, עמ' 106. **וקרבנו מלכנו.** ע"פ איכ' ג, מ. **לעבודתך.** ע"פ שמ' כג, כה. **והחזירנו בתשובה.** ע"פ איכ' ה, כא; פסז"ו דב', פר' וחאת הברכה, דף סב ע"א; בתמ"ד (וורטהיימר) ח"א, שלש פסיקתות, פ"ג. **בתשובה שלמה לפניך.** ע"פ מד' שו"ט (בובר), סוף מז' קיט. לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ב; תדא"ר פר' יד, ד"ה ישמור; אהמ"ד (אייזנשטיין), תה', סוף עמ' 578. **גא"י הרולה בתשובה.** שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אהמ"ד, עמ' 585); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **הרולה בתשובה.** ע"פ יחז' יח, כג; לג, יא; מד' שו"ט (בובר), מז' כט, ב, ע"פ ש"א ז, ו. **ברכת סליחה.** בבלי מגילה, דף יח ע"ב; בתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מגין, סי' י. **סלח לנו אבינו.** ע"פ מ"א ח, לד. **כי חטאנו.** ירושלמי תענית פ"ב, ה"ז, ע"פ ירמ' ב, לה; מד"ש (בובר), פר' יג, א; ילקו"ש ש"א, רמז קג, ד"ה ויספכו. **מחל.** לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: משנ' ב"ק פ"ט, מ"ו; ירושלמי תרומות פ"ו, ה"א; ספרי דב', פר' ואתחנן, פי' כו. **מחל לנו מלכנו כי פשענו.** ע"פ מ"א ח, נ. **כי אל.** דב' ד, לא; במד' פרס, דף מב ע"ב, המשפט דומה. **טוב וסלח אתה.** ע"פ תה' פו, ה. **גא"י חנון.** שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אהמ"ד, עמ' 585); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **חנון המרבה לסלוח.** ע"פ ישע' נה, ז; מד' שו"ט (בובר), מז' כט, ב, ע"פ מיכ' ז, יט.

ח"נ והערות

ובינה והשכל. שניהם בוי"ו, כ"ה במח' וכן מנהגנו. וכן איתא בס' הערוך, ערך עין; סרע"ג סי' לח; סדו' רס"ג, עמ' יח; מח' פרס, דף מב ע"א. **ודבקנו במצותיך.** כ"ה גם במח' רומניא, דף יד ע"א.

רְאֵה נָא בְעָנְיֵנוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ׃ וּגְאָלֵנוּ מַלְכֵּנוּ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ׃ כִּי (אֵל) גּוֹאֵל חָזָק אָתָּה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל׃

רְפָאֵנוּ יְהוָה (אֱלֹהֵינוּ) וְנֵרָפֵא׃ הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה׃ כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה׃ וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל־מַכּוֹתֵינוּ (וּלְכָל־תַּחֲלוּאֵינוּ)׃ כִּי אֵל רוֹפֵא רַחֲמָן וְנֶאֱמָן אָתָּה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃

בָּרֵךְ עָלֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְאֶת־כָּל־מִינֵי תְבוּאָתָהּ׃ וְתֵן טַל לִבְרָכָה עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וְשַׂבַּע אֶת־הָעוֹלָם מִבִּרְכוֹתֶיךָ׃ וְתֵן בְּרָכָה׃ רְוָחָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ׃ וּבָרֵךְ אֶת־שְׁנוֹתֵינוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת הַמְבוֹרָכוֹת׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים׃

ח"נ והערות

רפאנו ה' (אלהינו) ונרפא. במח' רמ"ו ובולוניא ליתא 'אלהינו', אלא 'רפאנו ה' ונרפא'. וכבר כתב בסד"ר, סי' נב, שאין להוסיף 'אלהינו', שהרי פסוק מלא הוא בירמ' יז, יד, 'רפאני ה' וארפא', וע"ש שהאריך עוד בדברים ע"ז. וכן אין גורס 'אלהינו': סרע"ג, סי' לח; סדו' רס"ג, עמ' יח; אבודרהם על אתר; מהרש"ל בתשו', סי' סד, בשם סדו' קדמונים. וכן משמע מהטור או"ח, סי' קטז. **ולכל תחלואינו.** לא נמצא במח'. וכתב בסד"ר, סי' נב, שהאומר 'ולכל תחלואינו', זה הבל ורעות רוח ורעה רבה. והוא ע"פ הרמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה; מחו"ו סי' פט; סד"ר סי' נב. **שְׁנוֹתֵינוּ.** כ"ה הנכון בלשון רבים, ולא בלשון יחיד 'שְׁנָתֵנוּ', וכן איתא במח'. וראו שבירושלמי, ברכות פ"ב, ה"ד, איתא במפורש 'שנותינו', וכן ברמב"ם, סדר תפילות, נוסח ברכות התפילה, ובלו"א, סי' קנד. **הטובות הַמְבוֹרָכוֹת.** כ"ה גם במנהג רומניא.

מקורות

ברכת גאולה. בבלי מגילה, דף יח ע"ב; בתמ"ד (ווירטהיימר) ח"ב, מד' מנין, סי' יא. **ראה נא בעניינו.** ע"פ תה' קיט, קנג. **וריבה ריבנו.** ע"פ ישע' מט, כה; ירמ' נ, לד; תה' קיט, קיד. **וגאלנו מלכנו.** ע"פ ישע' מ, ד. **למען שמך.** ע"פ יחז' כ, ט; תה' קט, כא. **כי אל גואל.** ע"פ ישע' מט, כו. **גואל חזק אתה.** ע"פ ירמ' נ, לד. **בא"י גואל ישראל.** שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה, (אהמ"ד, עמ' 585); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **גואל ישראל.** ישע' מט, ז; בבלי פסחים, דף קח ע"ב; מד' שו"ט (בובר), מז' כט, ב, ומז' לא, ח; מש"ט (בובר), שמ' פר' בא, פ' יב, ד"ה מזגו לו. **ברכת רפואה.** בבלי מגילה, דף יח ע"ב; בתמ"ד (ווירטהיימר) ח"ב, מד' מנין, סי' יב. **רפאנו ה' ונרפא וכו' תהלתנו אתה.** ע"פ ירמ' יח, יד. ראו תוספתא (ליברמן) מגילה, פ"ג, המ"א: 'לרבים, מכנין אותו ליחיד'; ר"ח עמ"ס מגילה, דף כה ע"ב; רי"ף מגילה, סוף פרק הקורא טומד; רא"ש מגילה, פ"ג, סי' כד; טור או"ח, סי' קטז. **והעלה רפואה וכו' מכותינו.** ע"פ ירמ' ל, יח. **ולכל תחלואינו.** ע"פ תה' קג, ג. **כי אל.** דב' ד, לא. **אל רופא.** ע"פ שמ' טו, כו. **ונאמן אתה.** ע"פ דב' ז, ט. **בא"י רופא.** שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אהמ"ד, עמ' 585); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **רופא חולי.** ע"פ דב' לב, לט; מד' שו"ט (בובר), מז' כט, ב. **עמו ישראל.** ש"ב ה, יב. **ברכת השנים.** בבלי מגילה, דף יח ע"ב; מד' שו"ט (בובר), מז' כט, ב; בתמ"ד (ווירטהיימר) ח"ב, מד' מנין, סי' יג. **ברך עלינו.** ע"פ ויק' כה, כא. **ותן טל לברכה.** ראו מסנ' סוטה פ"ט, מי"ב; בבלי תענית, דף ג, ריש ע"ב; ב"ר (ווילנא), פר' לט, סי' ח, 'הטל הזה סימן ברכה לעולם'. **ותן טל... על פני האדמה.** ע"פ ש"ב ח, יב; מסנ' מעשר שני פ"ה, מי"ג. **על פני האדמה.** ע"פ מ"א יח, א. **ושבע וכו' מברכותיך.** ע"פ דב' כח, יב; נחמ' ט, כה; כ"כ כתב בתשו' הרא"ש, כלל ד, סי' כ, דקאי על הקב"ה. **בכל מעשה.** ע"פ תה' ל, ח. **בא"י מברך השנים.** שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אהמ"ד, עמ' 585); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **מברך השנים.** מד' שו"ט (בובר), מז' כט, ב.

תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ· וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ גָּלֻיּוֹתֵינוּ· (וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ)· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה· וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה (מְהֵרָה) לְבַדְּךָ (בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים)· בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט:

נוסח מחזור רמ"ו ובולוניא:

וְלַמַּלְשִׁינִים בַּל־תְּהִי תִקְוָה· וְכָל־הַמִּינִים כֶּלֶם כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ· וְכָל־אוֹיְבֶיךָ מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ· וּמַלְכוּת זָדוֹן מְהֵרָה תְעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר וְתַכְנִיעַ

נוסח בלתי מצונזר:

וְלַמְּשַׁמְּדִים בַּל־תְּהִי תִקְוָה· וְכָל־הַמִּינִים כֶּלֶם כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ· וְכָל־אוֹיְבֵי עַמְּךָ מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ· וּמַלְכוּת זָדוֹן מְהֵרָה תְעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר

מקורות

ברכת קיבוץ גלויות. בבלי מגילה, דף יח ע"ב; בתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, סי' טח. **תקע בשופר גדול.** ע"פ ישע' כז, יג; פדר"א סוף פ"ל; ספרי במ', פר' בהעלותך, סוף פי' עז; מתע"ד פכ"ו, פט"ו; מס"ט (בובר), בר', פר' וירא, פכ"ב, סי' יח. **לחרותנו.** ע"פ ישע' סא, א ותי"ו. **ושא נס לקבץ גליותינו.** ע"פ ישע' יא, יב. **וקבצנו יחד וכו'.** ע"פ יחז' כח, כה; הוש' ב, ב; מוסח דומה במח' פרס, דף מג ע"ב, ובמח' רומניא, דף יד ע"א. **מארבע כנפות הארץ.** ישע' יא, יב. **בא"י מקבץ.** שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אהמ"ד, עמ' 585); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **מקבץ נדחי עמו ישראל.** ע"פ דב' ל, ד; ישע' נו, ח; מד' שו"ט (בובר), מז' כט, ב. **ברכת שופטים.** בבלי מגילה, דף יח ע"ב; בתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, סי' יח.

ח"נ והערות

לחרותנו. כן איתא במח', וללא תוספת של יו"ד. וכתב בלו"א, סי' תי, שהמטיל בה יו"ד, הרי זה לבטלה. **גָּלֻיּוֹתֵינוּ.** במח' רמ"ו ובולוניא: גָּלֻיּוֹתֵינוּ, הלמ"ד בחיריק, וכ"ה במח' פרס, דף מג ע"א. **נוסח בלתי מצונזר.** ע"פ כ"י וסי' קדמונים, וכן פסק הרמב"ם, סדר תפילות, מהדו' פרנקל, כנוסח המקורי 'ולמשומדים'. כידוע בברכת המינים שלטה יד הצנזור, והנוסח במח' רמ"ו ובולוניא הוא ע"פ הוראתם. וראו אריכות ע"ז, בספר 'לוח ארש' ליעב"ץ.

השיבה שופטינו וכו' כבתחילה. ע"פ ישע' ג, יח; זכ' יד, ט. **ותמלוך עלינו אתה לבדך.** ע"פ ישע' ג, יח; זכ' יד, ט. **בחסד וברחמים.** ע"פ הוש' ב, כא. **בצדק ובמשפט.** הוש' ב, כא. **הזכרת המלך המשפט.** בבלי ברכות, דף יב ע"ב; תוס' ד"ה והלכתא; פסקי רי"ד; סרע"ג ח"ב, סי' קנז; סדו' רס"ג, עמ' כב; שבה"ל, סדר ר"ה, סי' שה; סת"ר סי' עז, ענין הכסר תקועה; סה"ת סוף סי' לז, וסי' מ. **המלך המשפט.** ע"פ תה' לט, ד. רא"ו רש"י עמ"ס ברכות, דף יב ע"ב, ד"ה המלך המשפט; ס' הרקמה, שער לז, דפ' פראנקפורט, עמ' 223. **נוסח בלתי מצונזר - ולמשומדים.** ע"פ סרע"ג ח"א, סי' לט; סד"ר סי' נו; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה; ס' הגלחון סי' מח; כ"י; מח' פרס, דף מג ע"ב; מח' רומניא, דף יד ע"א. **ברכת המינים.** תוספתא ברכות פ"ג, הל' כה; בבלי ברכות, דף כח ע"ב ודף כט ע"א; פסקי רי"ד; בבלי מגילה, דף יח ע"ב; בתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, סי' יח. **כל תהי תקוה.** ע"פ ירמ' יח, יג. **וכל המיניס כרגע יאבדו.** ע"פ ירושלמי שבת פע"ז, סוף ה"א, ובבלי שבת, דף קנז ע"א, ע"פ תה' קלט, כא; מדת"ל (בובר), פר' קורח, הוספה א; פסז"ר דב', פר' האזינו, דף ס ע"א, ד"ה אם שעותי. **וכל אויבי.** ע"פ מיכ' ה, ח. רא"ו מכיל' דר"י בשלח, מס' דשירה, פר' ו, ד"ה וברוב; רש"י שמ' טז, ז, ד"ה תהרס. **זדון.** ע"פ דב' יח, יב. **תעקר.** ע"פ לפנ' ב, ד. **ותשבר.** ע"פ תה' לז, יח.

המשך נוסח מחזור רמ"ו ובולוניא:

אוֹתָם בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים:

המשך נוסח בלתי מצונזר:

וְתַכְנִיעַ אוֹתָם בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים:

עַל־הַחֲסִידִים וְעַל־הַצַּדִּיקִים וְעַל־גֵּרֵי הַצֶּדֶק וְעַל־פְּלֵיטַת עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל· יֶהֱמוּ (נָא) רַחֲמֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ· וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל־הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ הַטּוֹב בֶּאֱמֶת· וְשִׂים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם· לְעוֹלָם לֹא נֵבוֹשׁ כִּי־בְךָ בָטָחְנוּ מֶלֶךְ עוֹלְמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים:

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב· וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּנִין עוֹלָם בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

ה"נ והערות

יהמו רחמיך. כ"ה במח', ללא תיבת 'נא'. וכן איתא באו"ז, ח"א, הל' תפילה, סי' צ; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה; אבודרהם על אתר; וראו א"ר, או"ח, סי' קיח, ס"ק ב, מ"ש ראיה לזה מהטור וכלבו. **בנין עולם במהרה בימינו.** כ"ה גם במנהג רומניא, דף יד ע"ב.

מקורות

ותכניע. ע"פ שופ' ג, ל. **במהרה בימינו.** לפון תכמיס בהרבה מקומות, כמו: מסג' תענית פ"ד, מ"ח; מס"ו פי"ג, הי"ח; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ג; תוספתא ברכות פ"ג, הכ"ה; בתמ"ד ח"ב, מד' מגין, סי' יט. **ועל פליטת.** ע"פ יעב' ד, ב; מס"ו פי"ד, הי"ג. **עמך בית ישראל.** ע"פ יחז' לד, ל. **יהמו רחמיך.** ע"פ ירמ' לח, יט. **שכר טוב.** ע"פ יעב' מ, י; קה' ד, ט. **הבוטחים בשמך.** ע"פ תה' לח, כ; קכה, א. **בשמך הטוב.** ע"פ תה' נב, יח; מד, ח. **ושים חלקנו עמהם.** ע"פ בבלי ברכות, דף מז ע"ב. **לא נבוש כי בך בטחנו.** ע"פ תה' קמה, ב. **מלך עולמים.** ע"פ תה' קמה, יג. **בא"י משען.** שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אהמ"ד, עמ' 585); סת"ר סי' ה, ענין התפילה, סי' כז ענין ברכת המזון. **משען.** ע"פ יעב' י, כ. **משען ומבטח לצדיקים.** ע"פ תה' מ, ה; מד' שו"ט (בובר), מז' כט, ב; שבה"ל, סדר ברכות, סי' קמז, בשם אחיו הרבב"א, ע"פ מד"ש בר' יג, ד. החזר בירושלמי ברכות פ"ד, ה"ג. **ברכת ירושלים.** בבלי מגילה, דף יז ע"ב; בתמ"ד (ווירטהיימר) ח"ב, מד' מגין, סי' כ; ילקו"ש ישעיהו, סוף רמז תפה. **ולירושלים עירך ברחמים תשוב.** ע"פ זכ' א, טז; ראו מד' שמואל (בובר), בר' לא, סוף סי' ד; מד' שו"ט (בובר), מז' יח, ד; ילקו"ש ש"ב, רמז קסה, ד"ה ויתן ה'. **ובנה אותה.** ע"פ יעב' מד, כח; תה' קמז, ב. **בנין עולם.** ע"פ יואל' ד, כ. **בא"י בונה.** מד' שו"ט (בובר), מז' לא, ח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אהמ"ד, עמ' 585); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **בונה ירושלים.** תה' קמז, ב; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ה; מד' שו"ט (בובר), מז' כט, ב; תוס' רי"ד תענית, דף יג ע"ב; שבה"ל, סדר ברכות סי' קמז, בשם אחיו הרבב"א, ע"פ מד"ש בר' יג, ד; סת"ר סי' כז, ענין ברכת המזון.

אֶת־צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ בִּמְהֵרָה תַצְמִיחַ· וְקַרְנוֹ תָרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ· כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל־הַיּוֹם· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה:

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ· וְחוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ· וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ וְאֶת־תְּחִנָּתֵנוּ· כִּי אָב מָלֵא רַחֲמִים רַבִּים אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם· וְלֹא נָשׁוּב רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ· כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּן אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

רְצֵה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל־תְּפִלָּתָם שְׁעֵה· וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן· וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ· וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן וְלִירוּשָׁלַיִם עִירֶךָ בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמַּחֲזִיר בְּרַחֲמָיו שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מקורות

ברכת למח דוד. בבלי מגילה, דף יח ע״ב; מדת״כ (וורשא), פר׳ קורח, סי׳ יב, ע״פ תה׳ כו, ב; בתמ״ד (וורטהיימר) ח״ב, מד׳ מנין, סי׳ כא; ילקו״ש ישעיהו, סוף רמז תפה. **את למח.** ע״פ ירמ׳ לג, טו; תה׳ קלב, יח. **דוד עבדך.** ע״פ ש״ב ז, ה; תה׳ קלב, י. **במהרה תצמיח.** ע״פ ישע׳ נח, ח. **וקרנו תרום.** ע״פ תה׳ פט, כה. **בישועתך.** ע״פ ישע׳ נב, י. **כי לישועתך קוינו כל היום.** ע״פ בר׳ מט, יח, ותה׳ כה, ה. **בא״י מצמיח.** שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ יח, בשם אגדה (אהמ״ד, עמ׳ 585); סת״ר סי׳ ה, ענין התפילה. **מצמיח קרן ישועה.** ע״פ יחז׳ כט, כא; בבלי פסחים, דף קח ע״ב; שבה״ל, סדר ברכות, סי׳ קמז, בשם אחיו הרבב״א, ע״פ מד״ש פר׳ יג, ד; סת״ר סי׳ כז, ענין ברכת המזון. **ברכת שומע תפילה.** בבלי מגילה, דף יח ע״א; בתמ״ד (וורטהיימר) ח״ב, מד׳ מנין, סי׳ כא; ילקו״ש ישעיהו, סוף רמז תפה. **שמע קולנו ה״א.** ע״פ דב׳ כו, ז; מ״א ח, מה. **וחוס.** ע״פ יואל׳ ב, יח. **וחוס וחננו.** מח׳ רומניא, דף יד ע״ב. **וחננו.** ע״פ ישע׳ לג, ב; תה׳ קכג, ב. **ורחם עלינו.** בבלי ברכות, דף לג ע״ב; מד׳ שו״ט מז׳ כב, כז. **וקבל ברחמים.** ראו מדת״ג (וורשא), פר׳ וישלח, סי׳ ט. **ברחמים.** ע״פ נחמ׳ ט, יח. **וברצון את תפלתינו.** ע״פ תה׳ סט, יד. **ואת תחינתנו.** ע״פ מ״א ח, כח; דה״ב ו, יט; מח׳ רומניא, דף יד ע״ב. **כי אב מלא רחמים.** ע״פ תה׳ קג, יג. **מלא רחמים רבים.** תדא״ר פר׳ ט; ספר הערוך, ערך עון. **אתה הוא מעולם.** ע״פ תה׳ לג, ב; דה״א כט, י. **ולא נשוב ריקם מלפניך.** ע״פ תה׳ עד, כא; מח׳ רומניא, דף יד ע״ב. **כי אל שומע תפילה.** ראו שח״י, דפ׳ ויציאה, דף קיו ע״ב, ד״ה מה שתקנו, ע״פ תה׳ סו, טז־כ. **שומע תפילה.** תה׳ סה, ג. **ותחנון.** ע״פ תה׳ כח, ו. **בא״י שומע.** שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ יח, בשם אגדה (אהמ״ד, עמ׳ 585); סת״ר סי׳ ה, ענין התפילה. **שומע תפלה.** תה׳ סה, ג; מד׳ שו״ט (בובר), מז׳ כט, ב. **ברכת עבודה.** בבלי מגילה, דף יח ע״א; פסז״ר דב׳, פר׳ וחאת הברכה, דף סב ע״א; בתמ״ד (וורטהיימר) ח״ב, מד׳ מנין, סי׳ כג; סה״ת סוף סי׳ מ. **רצה ה״א בעמך ישראל.** ע״פ יחז׳ מג, כז; סרע״ג ח״ב, סי׳ קכו. **ואל תפלתם שעה.** ע״פ בר׳ ד, ד; הוש׳ יד, ג. **הזכרת עבודה.** ויק״ר (ווילנא), פר׳ ז, סי׳ ב. **לדביר ביתך.** ע״פ מ״א ח, ו. **ואשי ישראל.** ע״פ ש״א ב, כח; תוס׳ ממחות, דף קי ע״א, ד״ה ומיכאל. **הזכרת קרבנות.** ויק״ר (ווילנא), פר׳ לו, פר׳ ז, סי׳ ב; פדר״ך פי׳ כד, סי׳ ה. **תקבל ברצון.** ראו שמו״ר (ווילנא), פר׳ בשלח, פר׳ כא, סי׳ ד, ע״פ ישע׳ מט, ג. **ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך.** ע״פ ישע׳ נו, ז. **ותחזינה עינינו.** ע״פ מיכ׳ ד, יא. **בשובך לציון.** ע״פ ישע׳ נב, ח. **לציון ולירושלים עירך ברחמים כמאז.** במח׳ פרס, דף ט ע״א, נוסח קרוב, ׳לגוך לציון כמו מז ברחמים׳. **ולירושלים עירך ברחמים.** ע״פ זכ׳ ח, טז. **ברחמים כמאז.** רמב״ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה; מהו״ר סי׳ פט; מח׳ רומניא, דף יד ע״ב. ראו סדו׳ רס״ג, דף יט; במח׳ ארס נובה, דף מו ע״א, ודף תקסא ע״א, ׳כמאז ברחמים׳. **בא״י המחזיר.** שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ יח, בשם אגדה (אהמ״ד, עמ׳ 585);

ה״נ והערות

כי אב מלא רחמים רבים. כ״ה גם במנהג רומניא, דף יד ע״ב. **ואל־תפלתם.** כ״ה במח׳ בולוניא. ובמח׳ רמ״ו וברומניא הגיר׳: ״ובתפלתם״, וכן איתא בסה״ע עשה״ד, הל׳ שופר, דף קג טור ב. וברמב״ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה, ובאבודרהם על אתר איתא: ׳ולתפלתם׳.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ· שֶׁאַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ· וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת· עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ· הַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ· וּמֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ· לֹא־הִכְלַמְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא־עֲזַבְתָּנוּ וְלֹא־הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ מִמֶּנּוּ:

הציבור אומרים מודים דרבנן:

מוֹדִים כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי כָּל־בָּשָׂר· יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית· בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ· עַל־שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ· כֵּן תְּחַיֵּינוּ וּרְחָמֶנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ· וְנָשׁוּב לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ בְּאֱמֶת וּבְלֵבָב שָׁלֵם· עַל שֶׁאֲנוּ מוֹדִים לָךְ· (בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת):

ח"נ והערות

לא־הכלמתנו וכו' עד פניך ממנו. במח' רומניא, דף יד ע"ב, הנוסח זהה. **מודים דרבנן.** כתב הב"י, או"ח סי' קכז, 'מצאתי כתוב, נקרא מודים דרבנן, לפי שהוא תיקון הרבה חכמים'. ומשמע מסוטה, דף מ ע"א, כדבריו. **ברוך אל ההודאות.** במח' ליתא חתימה, וההודאה מסתיימת ב'שאנו מודים לך'. וכן בבבלי סוטה שממנו לקוח הנוסח, ליתא לחתימה כלל. והנוהגים כן לחתום, הוא ע"פ הירושלמי ברכות. אמנם קשה לשיטתם מדוע אינם חותמים ב'שם' ולומר 'בא"י אל ההודאות' ובדאיתא בירושלמי, וכן פסקו הרא"ש, עמ"ס ברכות פ"ג, סי' ב, והטור או"ח, סי' קכז. וכן נמצא במנהג רומניא, דף טו ע"ב.

מקורות

סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **הממחזיר ברחמיו שכינתו לציון.** ע"פ מד' שו"ע (בובר), מז' לט, סי' ח; ילקו"ש תהלים, רמז תתנב, ד"ה ה' מלך; ס' הכוזרי, מאמר ב, סוף אות כד. **ברכת הודאה.** בבלי מגילה, דף יח ע"ח; פסז"ו דב', פר' וחאת הברכה, דף סב ע"ח; בתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, סי' כד; סה"ת סוף סי' מ. ראו ב"ר (תיאודור), פר' ויחי, פר' לט; מדת"ג (בובר), פר' ויחי, סי' ח. **מודים אנחנו לך.** דה"ח כט, יג; ספרי, דב' פר' וחאת הברכה, פ' שמג; ילקו"ש תורה, רמז תתקנח, ד"ה ויאמר ה'; סרע"ג ח"ב, סי' קכז. **שאתה הוא ה' אלהינו.** ע"פ ירמ' יד, כב; תה' קה, ז. **ואלהי אבותינו.** ע"פ שמ' ג, טו; יהו' יח, ג; עזר' ז, כז. **חיינו המסורים בידך.** ע"פ תה' לא, טז. **נשמותינו הפקודות לך.** ע"פ תה' לא, ו; איו' יב, י; ספרי במ', פר' פינחס, פי' קלט; מכיל' דר"י, מס' דשירה, רש פר' ט; במדב"ר (ווילנא), פר' בלק, פר' כ, סי' כ. **נסיך שבכל יום יום עמנו.** ע"פ מד' שו"ט (בובר), מז' סב, סי' ג, ומז' קו, סי' ח. **ועל נפלאותיך.** ע"פ תה' ט, ב. **וטובותיך.** ע"פ ישע' סג, ז. **ערב ובוקר ולהריס.** תה' נה, יח. **הטוב.** ע"פ תה' מד, ח. **כי לא כלו וכו'.** ע"פ איכ' ג, כב. **לא תמו חסדיך.** ע"פ תה' כה, ו; קח, ה. **ומעולם קוינו לך.** ע"פ ישע' לג, ב; תה' קכג, ב; סרע"ג ח"א, סי' לט. **לא הכלמתנו.** סרע"ג ח"א, סי' לט. **ולא עזבתנו.** ע"פ נחמ' ט, לא. **הסתרת פניך ממנו.** ע"פ ישע' סד, ו; מחכר בהלק"ל, הל' תוכחה, סי' ג, ובסה"ת סי' יח. **הליבור אומריס.** פסקי ריא"ז ברכות פ"ג, ה"ב, אות ז; שבה"ל, ענין תפילה, סי' כב. **אומריס.** ירושלמי ברכות פ"ח, ה"ה; סרע"ג ח"א, סי' ס; רי"ף ברכות, דף כד ע"ח; רב נסים גאון ברכות, דף לד ע"ח; פסקי ריא"ז ברכות, פ"ג, ה"ב, אות ז. **מודים דרבנן.** תשוה"ג החדשות, סי' כח, אות תשמט; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ב. **אינה פותחת ב'ברוך'.** שבה"ל, ענין תפילה, סי' ב. **הנוסח.** ע"פ בבלי סוטה, דף מ ע"ח; סרע"ג ח"א, סי' ס; רא"ש עמ"ס ברכות, פ"ג, סי' כ; רמב"ם, הל' תפילה, פ"ט, ה"ד; פסקי ריא"ז ברכות, פ"ג, ה"ב, אות ז. **כורעים ומשתחוים.** אס' ג, ב. **אנחנו לפניך אלהינו.** ע"פ דה"ח כט, יג. **אלהי כל בשר.** ירמ' לב, כז. **יוצרנו.** ע"פ ישע' סד, ז. **יוצר בראשית.** בראשית א, א. **לשמך הגדול.** יהו' ז, ט; ע"פ מ"א ח, מב; ירמ' י, ו. **ותחננו.** ע"פ ישע' לג, ב; מלא' א, ט. **ותאסוף גליותנו מארבע כנפות.** ע"פ ישע' יא, יב. **לשמור חוקיך.** תה' קיט, ה. **ולעשות רצונך.** ע"פ תה' מ, ט. **ובלבב שלם.** מ"ב כ, ג. **שאנו מודים לך.** ע"פ דה"ח כט, יג. **אינה חותמת ב'ברוך'.** רמב"ם, הל' תפילה, פ"ט, ה"ד; סמ"ג, עשין סי' יט; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ב. ראו בבלי סוטה, דף מ ע"ח; רשב"א עמ"ס ברכות, סוף דף לד ע"ח. **ברוך אל ההודאות.** ע"פ ירושלמי ברכות

זְכוֹר רַחֲמֶיךָ וּכְבוֹשׁ אֶת־כַּעֲסֶךָ. כַּלֵּה דֶבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה וְכָל־מַחֲלָאִים. מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

עַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד. כָּל־הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה. וִיהַלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בֶּאֱמֶת:

וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה. (חַיִּים). חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים. עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. תּוֹרַת חַיִּים. אַהֲבָה וָחֶסֶד. צְדָקָה. בְּרָכָה. יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ וּ)לְבָרֵךְ אֶת־כָּל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל תָּמִיד בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:

מקורות

פ״א, ה״ה; רא״ש עמ״ס ברכות, פ״ג, סי׳ כ. **הזכרת זכור רחמיך.** סרע״ג ח״ב, סי׳ קעז; מחו״ו סי׳ שנא; שבה״ל, סדר יום״כ, סי׳ שי; סת״ר סי׳ עז, ענין הכשר תקיעה; סה״ת סוף סי׳ לז, וסי׳ מ. **הנוסח.** סרע״ג ח״ב, סי׳ קה; בסדו׳ רס״ג, עמ׳ רכ מובא רק ההתחלה; ברמב״ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות האמצעיות, תחילת הנוסח דומה, אמנם מחובר הוא לזוכתוב לחיים׳, וכ״ה במח׳ פרס, דף עט ע״א; מחו״ו סי׳ שמז. **זכור רחמיך.** תה׳ כה, ו. **דבר וחרב.** ע״פ יחז׳ יד, כא. **ומשחית.** ע״פ שמ׳ יב, כג; ש״ב כד, טז. **וכל מחלה.** דה״ב ו, כח. **בני בריתך.** ע״פ בר׳ טו, יח - יח, כא - כח, יג. **יתברך ויתרומם שמך מלכנו.** ירושלמי ברכות פ״ט, ה״ב; ב״ר (ווילנא), פר׳ בראשית, פר׳ יג, סי׳ טו. **שמך מלכנו תמיד.** ע״פ תה׳ מד, ט. **כל החיים יודוך.** ע״פ ישע׳ לח, יט; תה׳ קטו, יח; ב״ר (תיאודור), פר׳ ויחי, פר׳ לט, (מט, א); מדת״ג (בובר), פר׳ ויחי, סי׳ ח; מד׳ שו״ט (בובר), מז׳ קמו, סי׳ א. **יודוך סלה.** תה׳ פח, יא. **ויהללו לשמך.** ע״פ ישע׳ סב, ט. **לשמך הטוב.** ע״פ תה׳ נב, יא; נד, ח; מח׳ רומניא, דף טו ע״א. **נאמת.** ש״א יב, כד. **הזכרת וכתוב לחיים.** מחו״ו סי׳ שכז, בשם רבנן סבוראי; סרע״ג ח״ב, סי׳ קעז; טור או״ח, סי׳ תקפב; שבה״ל, סדר ר״ה, סי׳ שה; סת״ר סי׳ עז, ענין הכשר תקיעה; סה״ת סוף סי׳ לז, וסי׳ מ. **הנוסח.** ע״פ סרע״ג ח״ב, סי׳ קה; סדו׳ רס״ג, עמ׳ רכ; רמב״ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות האמצעיות; טור או״ח, סי׳ תקפב; מחו״ו סי׳ שמז. **וכתוב לחיים.** טו״ת ר״ג מאה״ג סי׳ א; מחו״ו סי׳ שכז, בשם רבנן סבוראי; תוס׳ ברכות, דף יב ע״ב, ד״ה והלכתא; טור או״ח, סי׳ תקפב. **בא״י הטוב שמך.** שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ יח, בשם אגדה (אהמ״ד, עמ׳ 585); סת״ר סי׳ ה, ענין התפילה. **הטוב שמך.** ע״פ תה׳ נב, יא; מד׳ שו״ט (בובר), מז׳ כט, ב. **ולך נאה להודות.** ע״פ תה׳ לג, ב. **ברכת שיש שלוש.** בבלי מגילה, דף יח ע״א; פסז״ו דב׳, פר׳ וחאת הברכה, דף סב ע״א; בתמ״ד (ווריהיימר) ח״ב, מד׳ מנין, סי׳ כה. **שיש שלוש.** ע״פ במ׳ ו, כו. **טובה.** ע״פ תה׳ פה, יג. **וברכה.** ע״פ דב׳ כו, טו. **חן וחסד.** אס׳ ב, יח. **וחסד ורחמים.** ע״פ תה׳ קג, ד. **ישראל עמך.** ע״פ דב׳ כא, ח; ש״ב ז, כג; דה״א יז, כא. **ברכנו אבינו.** ע״פ במ׳ ו, כד; תה׳ סז, ב. **כאחד באור פניך.** שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ כד. **באור פניך.** ע״פ במ׳ ו, כה. **כי באור פניך.** ע״פ תה׳ פט, טז. **תורת חיים.** ע״פ מש׳ ד, יג. **אהבה וחסד.** ע״פ מיכ׳ ו, ח; סרע״ג ח״א, סי׳ לט; סדו׳ רס״ג, עמ׳ יט. **לדקה.** ע״פ ישע׳ מה, ח. **ברכה.** דב׳ יא, כו. **ישועה.** ע״פ שמ׳ טו, ב; ישע׳ יב, ב. **ורחמים.** ע״פ דני׳ ט, ט. **וחיים ושלום.** ע״פ מש׳ ג, ב. **וטוב יהיה בעיניך.** ע״פ שופ׳ י, טו; מח׳ רומניא, דף טו ע״א. **לברך את כל עמך ישראל.** ע״פ דב׳ כו, טו. **תמיד בכל עת.** ע״פ תה׳ לד, ב. **בשלומך.** ע״פ תה׳ כט, יא.

ח״נ והערות

ישועה ורחמים וחיים. במח׳ רמ״ו: תיבת ״וחיים״ לא מופיעה.

בְּסֵפֶר חַיִּים· בְּרָכָה וְשָׁלוֹם· פַּרְנָסָה טוֹבָה וִישׁוּעָה וְנֶחָמָה·
חֵן וָחֶסֶד נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ· אָנוּ וְכָל־עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל· לְחַיִּים (טוֹבִים) וּלְשָׁלוֹם:
בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמְּבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם· (אָמֵן):

בחזרה החזן יאמר בקול רם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל־
תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ· שֶׁאֵין אָנוּ
עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי־עֹרֶף בַּדָּבָר הַזֶּה שֶׁנֹּאמַר (נ"א: לוֹמַר) לְפָנֶיךָ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ· אֲבָל
אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ (נ"א: חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ)· **אָשַׁמְנוּ· בָּגַדְנוּ· גָּזַלְנוּ·**
דִּבַּרְנוּ דֹּפִי· הֶעֱוִינוּ· וְהִרְשַׁעְנוּ· זַדְנוּ· חָמַסְנוּ· טָפַלְנוּ שֶׁקֶר·

ח"נ והערות

אמן. במח' רמ"ו ובולוניא לא מופיע לומר: 'אמן'. אולם בהנחיות לדין עניית אמן נאמר: "אבל בסוף ברכותיו רשאי לענות אמן". ועיין שו"ע או"ח, סימן רטו, ס"א. **אבל אנחנו חטאנו.** כ"ה במח' רמ"ו ובולוניא. וגיר' 'חטאנו אנחנו ואבותינו', צ"ע, מפני שמפורש איתא בבבלי יומא, דף פז ע"ב, 'אמר אבל אנחנו חטאנו, תו לא צריך', והביא זאת להל' בפסקי רי"ד. ועוד דאיתא שם בבבלי בהמשך, 'שזה עיקר הוידוי'. וכנראה השינוי נובע מנוסחאות הספרדים. ואף במח' רומניא, דף שכז ע"א, ליתא תיבת 'אבותינו'. **וידוי.** מיוסד ע"פ א"ב.

מקורות

הזכרת בספר חיים. סרע"ג ח"ב, סי' קטז; מס"ו פי"ט, ה"ו; שו"ת ר"ג מאה"ג סי' ח; מהו"ו סי' שכז; בשם רבנו שבורלאי; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' כ; תוס' ברכות, דף יב ע"ב, ד"ה והלכתא; בה"ג סי' ח, הל' ברכות פ"ה, עמ' נט; שבה"ל, סדר ר"ה, סי' שה; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שיז; סת"ר סי' עז, ענין הכשר תקיעה; סה"ת סוף סי' לז, וסי' מ. **הנוסח.** ע"פ סרע"ג ח"ב, סי' קה; סדו' רס"ג, עמ' רכ; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות האמצעיות; מהו"ו סי' שמז. במח' פרס, דף עט ע"ח, הנוסח דומה במקצת, אבל ליתא 'בספר חיים'. **חן וחסד.** אס' ב, ח. **בא"י וכו' שלוש.** שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אהמ"ד, עמ' 585); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **המברך את עמו וכו'.** ע"פ תה' כט, יא; מד' שו"ט (בובר), מז' כט, ב; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שיט. **אמן.** ר' יוסה עמ"ס ברכות, דף לג ע"ב, ד"ה וממלינו; מח' פרס, דף י ע"ח. **בחזרה החזן יאמר.** סרע"ג ח"ב, סי' קיט; הריל"ג, הל' יוה"כ, סוף עמ' פ; שבה"ל, סדר יוה"כ, סוף סי' שי; סת"ר סוף סי' עט ענין מלות וידוי; סה"ת סי' מ; גאה"ל או"ח, סי' תרז, ס"ק ב, 'שכן מנהג ק"ק איטאליאני'. ראו מח' רומניא, דף שכז ע"ח. **וידוי.** ע"פ במ' ה, ז; ע"פ תוספתא יומא פ"ד, הי"ד; בבלי יומא, דף פז ע"ב; ויק"ר (ווילנא), פר' ג, סי' ג; סרע"ג ח"ב, סי' קיח; ס' החינוך מצוה שסד; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שי; סת"ר סוף סי' עט ענין מצות וידוי; סה"ת סוף סי' לט, וסי' מ. **נוסח הוידוי.** סרע"ג ח"ב, סי' קיח; סדו' רס"ג, עמ' רנט; רמב"ם, סדר תפילות, נוסח הוידוי; מח' רומניא, דף שכז ע"ח. **או"א תבוא.** סרע"ג ח"ח, סי' לז, וח"ב סי' קיח; מח' רומניא, דף שכז ע"ח; סהא"ק ענין תפילת נוס כיפור; רמב"ם, סדר תפילות, נוסח הוידוי; שבה"ל, ענין תפילה, סי' כט, וסדר יוה"כ סי' שי; סת"ר סי' עט; סה"ת סי' מ; סמגט"ו סי' יט. **ואלהי אבותינו.** ע"פ שמ' ג, טו. **תבוא לפניך תפלתנו.** ע"פ תה' פח, ג; תה' נה, ב. **ואל תתעלם.** ע"פ תה' נה, ב. **מתחינתנו.** ראו רד"ק ס' השרשים, ערך חנן. **עזי פניס.** מס' כלה פ"ח, הע"ז. **צדיקים אנחנו ולא חטאנו.** ע"פ ירמ' ג, יא. **אבל אנחנו חטאנו.** ראו מדת"נ (בובר), פר' תוקת, סי' מו בתחילתו, ופר' בלק סי' יד; במדב"ר (ווילנא), פר' בלק, פר' כ, סי' טו; בבלי יומא, דף פז ע"ב; פסקי רי"ד; מוחכר בפסר"ב פ' לה; תשה"ג - שע"ת סוף סי' רב; סמגט"ו סי' יט; ס' החינוך מצוה שסד. **חטאנו אנחנו ואבותינו.** ע"פ ויק' כו, מ; נחמי' ט, ב; ירמיה ג, כה. **אשמנו. בגדנו.** סרע"ג ח"ב, סי' קיח; או"ז ח"ח, סי' קיב, בשם פסיקתא; ראו במבוא למכב"ר מאת שד"ל, עמ' ה. **אשמנו.** ע"פ הוש' ה, טו; עזר' ט, ו. **בגדנו.** ע"פ ישע' כד, טז; ירמ' ג, כ; הוש' ה, ז. **גזלנו.** ע"פ ישע' י, ב; יחז' יח, יח; מיכ' ב, ב; מלא' ג, ח, וראו רש"י ורד"ק. **דברנו דופי.** ע"פ תה' ג, כ. **העוינו והרשענו.** ע"פ תה' קו, ו; דני' ט, ה. **זדנו.** ע"פ דב' ח, יב; תה' יט, יד. **חמסנו.** ע"פ יחז' ז, יח; כב, כו. **טפלנו שקר.** ע"פ תה' קיט, סט.

יָעַצְנוּ רַע (וי"א: עֲצוֹת רָעוֹת)· כִּזַּבְנוּ· לַצְנוּ (לוֹצֵצְנוּ)· מָרַדְנוּ (מָרִינוּ)·
נִאַצְנוּ (נִאַפְנוּ· נִשְׁבַּעְנוּ לַשָּׁוְא וְלַשֶּׁקֶר)· סָרַרְנוּ· עָוִינוּ· פָּשַׁעְנוּ·
צָרַרְנוּ· קִשִּׁינוּ עֹרֶף· רָשַׁעְנוּ· שִׁחַתְנוּ· תִּעַבְנוּ· תָּעִינוּ· תִּעְתָּעְנוּ:
סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִّשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא־שָׁוָה לָנוּ· וְאַתָּה
צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ כִּי־אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם וּמַה־נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים·
הֲלֹא כָל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ:

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חָי· אַתָּה חוֹפֵשׂ
כָּל־חַדְרֵי־בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב· אֵין כָּל־דָּבָר נֶעְלָם
מִמְּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ· יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ· יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· שֶׁתִּסְלַח וְתִמְחַל־לָנוּ עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ·
וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ:

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי־דַעַת:

מקורות

יעצנו רע. ע"פ יחז' יח, ג; תה' סב, ה. **כזבנו.** ע"פ ישע' נח, יא; הוש' ז, יג; תה' עח, לו. **לצנו.** ע"פ ישע' כח, יד; מש' ט, יב. **לוצצנו.** ע"פ ישע' כח, כב; הוש' ז, ה. **מרדנו.** ע"פ יחז' ב, ג; דני' ט, ה. **מרינו.** איכ' ג, מב. **נאצנו.** ע"פ ישע' א, ד; ה, כד. וראו דב' לב, יט. **נאפנו.** ע"פ ירמ' ט, א. **נשבענו לשוא ולשקר.** ע"פ ירמ' ז, ט. **סררנו.** ע"פ הוש' ד, טז; תה' עח, ח. **עווינו.** דני' ט, ה. **פשענו.** איכ' ג, מב; ע"פ יחז' ב, ג. **צררנו.** ע"פ במ' לג, נה; תה' קמג, יב. **קשינו עורף.** ע"פ שמ' לב, ט; מ"א יח, יד. **רשענו.** מ"א ח, מז; מלא' ג, יט; דני' ט, טו. **שחתנו.** עפ שמ' לב, ז; ישע' א, ד. **תעבנו.** ע"פ מ"א כא, כו; יחז' טז, נב; מיכ' ג, ט. **תעינו.** ישע' מג, ו; ע"פ תה' לה, י. **תעתענו.** ע"פ בר' כז, יב; דה"ב לו, טז. **סרנו ממצותיך.** ע"פ נחמ' ט, כט; פסר"ב פ' לה; סרע"ג ח"א, סי' מז. **ולא שוה לנו.** ע"פ איו' לג, כז. **ואתה צדיק.** נחמ' ט, לג. **מה נאמר.** ע"פ עזר' ט, י; סרע"ג ח"ב, סי' קיח; סדו' רס"ג, עמ' רסב; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח; סה"ת סוף סי' מ. **יושב מרום.** ע"פ ישע' לג, ה; לג, טז. **ומה נספר לפניך.** ע"פ איו' לח, לז. **שוכן שחקים.** ע"פ תה' סח, לה; איו' לא, ב. **הלא כל הנסתרות.** ע"פ דב' כט, כח; דני' ב, כב. **אתה יודע רזי עולם.** דני' ב, כט; החזר בבבלי יומא, דף פז ע"ב; ילקו"ש יונה, רמז תקנ; סרע"ג סדר יוה"כ ח"ב, סי' קיח, וסי' קכד; סדו' רס"ג, עמ' רנט; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' מז, בשינויים; מזכר בתשה"ג - שע"ת סוף סי' רב; ראו במבוא למכב"ר מאת שד"ל, עמ' ד. **ותעלומות סתרי כל חי.** ע"פ תה' מד, כב. **חופש כל חדרי.** מש' כ, כז. **ובוחן כליות ולב.** ע"פ ירמ' יח, כ. **אין כל דבר נעלם ממך.** ע"פ קה' יב, יד; במדב"ר (ווילנא), פר' בלק, פר' כ, סי' ו; פסז"ו במ' דף קכו ע"ב, ד"ה ויבא; אהמ"ד (איזנשטיין), נח, עמ' 401, ד"ה זו תפלת. **ואין נסתר מנגד עיניך.** ע"פ ירמ' כג, כד; איו' יב, כב; דני' ב, כב. **יה"ר מלפניך ה'.** ע"פ מש' ח, לה; נוסח דומה בירושלמי יומא, פ"ח, ה"ז; ויק"ר (ווילנא), פר' ויקרא, פר' ג, סי' ג. **ומלהי אבותינו.** ע"פ שמ' ג, טו. **עוונותינו ופשעינו... חטאתינו.** כדברי ר"מ, בבלי יומא, דף לו ע"ב, ע"פ שמ' לד, ז; ראו סדו' רס"ג, עמ' רנט; ס' המנהיג, הל' יוה"כ, עמ' שנג; הריא"ג, הל' יוה"כ. **על חטא.** החזר בסדר"א סי' קסז; הנוסח כולו בסרע"ג ח"ב, סי' קיח; בסדו' רס"ג, עמ' רנט, נמלא רק שזס"ג; מח' רומניא, דף שכז ע"ב בשינויים; תו"י עמ"ס יומא, דף פו ע"ב, ד"ה ולרוך לפרוט, ע"פ הגמ'; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח; סת"ר סי' עט; סה"ת סוף סי' מ. **שחטאנו לפניך.** ע"פ ירמ' יח, כג. ראו ירושלמי תענית פ"ב, ה"ז; מד"ש (בובר), פר' יג, סוף סי' א. **באונס.** ע"פ אס' א, ח. **בבלי דעת.** דב' ד, מב; ישע' ה, יג; איו' לה, טז.

ח"נ והערות

על חטא שחטאנו לפניך. מיוסד על סדר א"ב (הנוסח במנהג האשכנזים על סדר א"ב כפול). כתב שד"ל,

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגָלוּי:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלֵּב:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתַיִם:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרַע:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָשׁוֹן הָרַע:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַרְאִית הָעַיִן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת:

ה״נ והערות

במבוא למכב״ר, עמ׳ ה, שוידוי על חטא, נכתב אחר חתימת התלמוד. ובשבה״ל, סדר יוכ״פ, סימן שיט, כתוב: ״עיקר וידוי על חטא הוא [בסימן] אר״ש זס״ג, אונס רצון שגגה זדון סתר גלוי, אבל האריכו בו וסדרוהו באלפא ביתא״. והביא זה גם בסת״ר, סי׳ פא, ענין סדר תפילות של יוה״כ, משמו של שבה״ל. וכדברי שבה״ל, נמצא מפורש ברמב״ם (מהדורת פרנקל), נוסח הוידוי, וכ״ה הנוסח במח׳ פרס, דף פח ע״א, ובמח׳ כמנהג ארם צובה, דף תקנה ע״ב. וקרוב לדבר זה נמצא בסדו׳ רס״ג, עמ׳ רנט, ובסדו׳ רשב״ג, פ״ה, עמ׳ נז, שנוסח וידוי על־חטא הוא רק: ״שגגה זדון סתר גלוי״. **ביודעים ובלא יודעים.** במח׳ רמ״ו ובולוניא: ״עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים: עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלֹא יוֹדְעִים:״, וכך הוא הנוסח בסרע״ג ח״ב, סי׳ קיח. והנוסח כאן ע״פ מח׳ שד״ל.

מקורות

בגלוי. ע״פ דב׳ כט, כח; יחז׳ כא, כט. **בדעת.** ע״פ ישע׳ מז, י. **ובמרמה.** ע״פ ירמ׳ ט, ה; תה׳ נ, יט. **בהרהור הלב.** ע״פ תר״א במ׳ טו, לט; בבלי ברכות, דף יב ע״ב; יומא, דף כט ריש ע״א. **בוידוי פה.** ע״פ תה׳ עח, לו־לז; בבלי תענית, דף טז ע״א. **בזדון.** ע״פ דב׳ יח, יב; תה׳ יט, יד. **בחוזק יד.** ע״פ שמ׳ יג, ג; ש״ב יג, יד; ירמ׳ כג, יד. **בטומאת שפתים.** ע״פ ישע׳ ו, ה. **ביצר הרע.** ע״פ בר׳ ח, כא. רא״ו בבלי נדה, דף יג, תחילת ע״ב; קידושין, דף פא ע״א; מנחות, דף סב ע״א; מגן אבות לרשב״ץ, ע״מ אבות, פ״ב. **ביודעים.** ע״פ ויק׳ ד, כג. **ובלא יודעים.** ע״פ ויק׳ ה, יח. **בכחש ובכזב.** ע״פ ויק׳ יט, יא; הוש׳ יב, א; תה׳ עח, לו. **בלשון הרע.** ע״פ ויק׳ יט, טז; תה׳ יב, ד; עט, ט. **במראית העין.** ע״פ במ׳ טו, לט; ישע׳ לג, טו; קה׳ יא, ט; בבלי שבת, דף סג ע״ב. **בנשך ובמרבית.** ויק׳ כה, לז. **בשיח.** ע״פ מ״א יח, כז; מש׳ כג, כט. **בשיח שפתותיו.** ע״פ תה׳ סט, יג. **בעיניים רמות.** מש׳ ו, יח.

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּפִתְחוֹן פֶּה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצַעֲדֵי רַגְלַיִם:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּקְפִיצַת יָד:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרָצוֹן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁגָגָה:
(עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא:)
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב:

עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם חַטָּאת:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה וְכָרֵת:

מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וְכָרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם· אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין· סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וְחֶנֶק· וּמַלְקוּת אַרְבָּעִים· (עַל־)מִצְוַת עֲשֵׂה

מקורות

בפתחון פה. יחז' טז, סג; מש' י, יט, אבודרהם. **בצעדי רגליס.** ע"פ מש' ו, יח. **בקפילת יד.** ע"פ דב' טו, ז. **ברצון.** ע"פ תה' סב, ה. **בשגגה.** ע"פ ויק' ד, ב; במ' טו, כד; תה' קיט, סז. **בשבועת שוא.** ע"פ שמ' כ, ז. **בתמהון לבב.** דב' כח, כח. **על חטאים.** סרע"ג ח"ב, סי' קיח; תשה"ג - שע"ת סוף סי' רב; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' מז, בציוויים והוספות; רמב"ם, סדר תפילות, נוסח הוידוי; סה"ת סי' מ. **אשם.** ע"פ ויק' ז, א; בבלי יומא, דף פה ע"ב. **חטאת.** ע"פ ויק' ו, יח. **עולה.** ע"פ ויק' א, ג. **קרבן.** ע"פ ויק' ד, כז-כח. **מיתה.** כמו: משנ' שביעית פ"ט, מ"ט; בבלי ברכות, דף ד ע"ב. **כרת.** ע"פ בר' ח, יד; ויק' יח, כט. **מיתה וכרת.** רמו ספרי במ' פר' חוקת, פי' קכה. **מיתה בידי שמים.** ע"פ תוספתא סנהדרין פי"ד, הט"ז; ירושלמי סוטה פ"א, ה"ז; בבלי מועד קטן, דף כח ע"א. **וכרת בידי שמים.** ע"פ משנ' יבמות פ"ד, מי"ג; תוספתא מכות פ"ה, הט"ז; מכילו' דרשב"י פכ"ב, פט"ו. **ד' מיתות.** משנ' סנהדרין פ"ז, מ"א. **ומלקות ארבעים.** ע"פ דב' כה, ב-ג.

ח"נ והערות

בשבועת שוא. תוספת זו אינה במח' רמ"ו ובולוניא, וכן איננה בסרע"ג ח"ב, סי' קיח. ומופיעה במח' שד"ל. **מיתה וכרת.** במח' שד"ל ליתא כאן 'מיתה', שהרי היא כבר אמורה לעיל. אלא, שגם תיבת 'כרת' הוכפלה. וכן נמצא במח' רמ"ו, קד"א וכ"י. **סקילה שריפה הרג וחנק.** כ"ה נוסח המח' וכן מנהגנו. וכסדר הזה נמצא במשנ' סנהדרין פ"ז, מ"א, וביאר ע"ז הרע"ב, שסדר זה, הוא לפי חומר הדין; וכן איתא במדת"נ (בובר), בר' פר' וירא, ריש סי' יד; מד' שה"ש (ווילנא), פר' ד, ה; סרע"ג ח"ב סי' קיח; סד"ר סי' קלז. **(על־)מצות עשה.** במח' שד"ל נוסף כאן בסוגריים 'על', וכמו שהוא בנוסחאות אשכנזיות.

וּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה· בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם וַעֲשֵׂה· וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ קוּם וַעֲשֵׂה· בֵּין שֶׁגְּלוּיִים לָנוּ וּבֵין שֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ· הַגְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר אָמַרְנוּ לְפָנֶיךָ· וְשֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר לְפָנֶיךָ גְּלוּיִים וִידוּעִים· כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

הנוהגים לומר "אלקי נצור", יאמרו פסוק זה לאחריו. ובחזרה החזן אומר אותו בלחש:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

ויש נוהגים לומר:

אֱלֹהַי· נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע· וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה· וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וּלְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדֹּף נַפְשִׁי· וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה· יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי· שֶׁכָּל־הַקָּמִים עָלַי לְרָעָה· תָּפֵר עֲצָתָם וּתְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם· וְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי· שֶׁתִּפְתַּח לִי שַׁעֲרֵי תוֹרָה· שַׁעֲרֵי חָכְמָה· שַׁעֲרֵי בִינָה· שַׁעֲרֵי דֵעָה· שַׁעֲרֵי פַרְנָסָה וְכַלְכָּלָה· שַׁעֲרֵי חַיִּים· חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְרָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ:

ח"נ והערות

יש נוהגים לומר אלהי נצור וכו'. תחילתה של תחינה זו מופיעה בתלמוד בבלי, מס' ברכות, דף יז ע"א, בשינויים, לצד נוסחאות רבות אחרות וראו ב"י או"ח סי' קכב, ד"ה ואומר, 'שהעולם ביררו להם תחנה זו דאלהי נצור. וכבר נתבאר בסי' קיט, ס"א, מבבלי בברכות, דף לא ע"א, שאם רצה לומר אחר תפילתו, אפילו כסדר יום הכפורים, אומר'. תחינה זו איננה בסדר חיבור ברכות ובכתבי יד קדומים של הסידורים כמנהג בני רומה וכנראה נוספה כרשות במאות הי"ד-ט"ו. ראו: אורי ארליך ואבי שמידמן, פסקת 'מלכינו אלהינו' בסוף תפילת שמונה עשרה ובברכת המזון: מקורה, נוסחה ומעמדה, 'גנזי קדם' ג (תשס"ז), עמ' 20-21. **שכל הקמים עלי לרעה.** בגמ' בבלי, דף יז ע"א, הנוסח הוא: 'וכל החושבים עלי רעה'. אמנם הנוסח כאן הוא ע"פ המח', וכן איתא בסרע"ג ח"א, סי' מג. **וכן יה"ר וכו' שתפתח לי שערי תורה וכו'.** קטע זה, מובא בסדר רב עמרם גאון, ח"א, סוף סי' מג, בשינויים. התוספות שבנוסח המקובל במנהג בני רומה מזכירות את התפילה למוצאי שבת המופיעה בספר אורחות חיים, חלק א, הלכות הבדלה, א.

מקורות

בין שיש בה קום ועשה. ע"פ בבלי פסחים, דף לה ע"ב. **הנסתרות לה'.** דב' כט, כח. **לנו ולבנינו ע.** אחד עשרה נקודות ע"פ המסורה. **דברי התורה הזאת.** סרע"ג ח"ב, סי' קיח; שבה"ל, סדר יוה"כ, סוף סי' שיח; סה"ת סי' מ. **החזן אומר יהיו לרצון.** מג"א או"ח, סי' קכג ס"ק יד, בשם הבל"ה, עמ"ס תמיד, פ' גר מצוה, סי' פז. **יהיו לרצון.** תה' יט, טו; בבלי ברכות, דף ט ע"ב; פסקי רי"ד; סרע"ג ח"ב, סי' קיח; סדו' רס"ג, עמ' רס; פסקי רי"ד ברכות, דף ט ע"ב; שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, וסדר יוה"כ, סוף סי' שי; סת"ר סי' ה, ענין התפילה; סה"ת סי' מ. **אלהי נצור.** בבלי ברכות, דף יז ע"א; רא"ו סדו' רס"ג, עמ' רס; רש"י ברכות, דף כט ע"ב, ד"ה תחנוניס; סרע"ג ח"א, סי' מג; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' יט; סה"ת סי' ד. **נצור לשוני וכו' מרמה.** ע"פ תה' לד, יד. **ולמקללי נפשי תדום.** ע"פ קה' ז, כח; בבלי חולין, דף פט ע"א, מה אומנותו וכו'; מד' שו"ט (בובר), מז' נח, סי' ח. **יה"ר מלפניך ה'.** ע"פ מש' ח, לה. **שכל הקמים עלי לרעה.** ע"פ ש"ב יח, לב. **תפר עצתם.** ע"פ עזר' ד, ה. **שתפתח לי.** ע"פ סרע"ג ח"א, סי' מג. **חן וחסד.** אס' ב, יח. **וחסד ורחמים.** ע"פ תה' קג, ד. **ורצון מלפניך.** ע"פ מש' ח, לה.

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי׃

פוסע שלש פסיעות לאחוריו בכריעה אחת, וחוזר לשמאלו ואחר כך לימינו, ואומר:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל אָמֵן׃

(יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּבָּנֶה בֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ׃)

אחרי חזרת הש"ץ אומרים:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מִמֶּנּוּ (כָּל־)גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת (וְרָעוֹת)׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת׃

מקורות

יהיו לרצון. תה' יט, טו; בבלי ברכות, דף ח ע"א; סדו' רס"ג, עמ' יט. **פוסע ג"פ.** בבלי יומא, דף נג ע"ב ופסקי רי"ד; סרע"ג ח"א, סי' מט; סדו' רס"ג, עמ' כא; פסקי רי"ד ברכות, דף לד ע"ב; פסקי ריא"ז ברכות, פ"ד, ה"ג, אות ח; סמגט"ו סי' ח, ע"פ תה' לו, ח-ט וסח, יג; שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח; סת"ר סי' ה, ענין התפילה; סה"ת סי' מ. **בכריעה אחת.** בבלי יומא, דף נג ע"ב; רא"ו פסקי רי"ד ברכות, דף לד ע"ב, ויומא, דף נג ע"ב; שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח. **עושה שלום.** איו' כה, ב; ע"פ בבלי יומא, דף נג ע"ב; מזוכר במס"ו פ"י, ה"ו; סרע"ג ח"א, סי' מט; טור או"ח, סי' קכג; סת"ר סי' ה, ענין התפילה; גאה"ל או"ח, סי' קכג, ס"ק א. **יעשה שלום.** ע"פ ישע' נז, ה. **ועל כל ישראל אמן.** מחו"ו סי' שמא; מע"מ, עמוד העבודה, סי' קנד, בשם ר"י החסיד. **יה"ר מלפניך ה'.** ע"פ מש' ח, לה; משנ' אבות פ"ה, מ"כ; רמ"א או"ח סי' קכג, ס"א. **ומלהי מצותיו.** ע"פ שמ' ג, טו. **חלקנו בתורתך.** ע"פ ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ב; אד"נ נוס' ב, פ' מת, ד"ה עשרה חלקים; אסתר רבה (ווילנא), פר' א, סוף סי' יח; פסז"ו (לקח טוב), קה', פ"ב, סי' י. **אחרי חזרת הש"ץ.** סרע"ג ח"ב, סי' קיט; שבה"ל, סדר ר"ה, סי' שה; סת"ר סי' עז, ענין הכשר תקיעה; סה"ת סוף סי' לז. **מ"מ בעיה"כ.** סרע"ג ח"ב, סי' קיט; הריל"ג, הל' יוה"כ, עמ' פא; שבה"ל, סדר יוה"כ, סוף סי' שי; אבודרהם, סדר תפילת יוה"כ; סת"ר סי' עט ענין מלות ודוי; פר"ח או"ח סי' תרד, ס"ב; שבה"ג, הל' יוה"כ, הגהות ב"י, אות ה. **אבינו מלכנו.** בבלי תענית, דף כה ע"ב; ר"ח; סרע"ג ח"ב, סי' קיט וסי' קכח; שבה"ל, סדר יוה"כ, סוף סי' שי; סה"ת סי' מ. **הנוסח.** סרע"ג ח"ב, סי' קט בשינויים; מחו"ו סי' שמז; לק"י ח"א או"ח, עמ' קלא ענין ה. **חטאנו לפניך.** ירושלמי תענית פ"ב, ה"ז, ע"פ ירמ' ב, לה; מד"ש (בובר), פר' יג, א; ילקו"ש ש"א, רמז קנ, ד"ה וישפכו. **אין לנו מלך.** ע"פ ישע' מד, ו; בבלי תענית, דף כה ע"ב. **עשה עמנו למען שמך.** ע"פ ירמ' יד, ז; תה' קט, כא. **בטל ממנו גזירות קשות.** ע"פ במדב"ר (ווילנא), פר' יד, סי' ו. **גזירות קשות.** לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: פדר"א פ' כח; בבלי שבת, דף לג ע"א; מדת"נ (וורשא), פר' בחוקותי, סי' ג; ב"ר (ווילנא), פר' בראשית, פר' כא, סי' א. **בשורות טובות.** לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: משנ' ברכות פ"ט, מ"ב; ירושלמי ברכות פ"ט, ה"ב; מס"ו פי"ט, ה"ז; ב"ר (ווילנא), פר' בראשית, פר' יג, סי' טו.

ה"נ והערות

פוסע ג"פ. במח' רמ"ו ובולוניא הנחייה זו מופיעה קודם "יהיו לרצון אמרי פי", וכן איתא בסת"ר, סי' ה', ענין התפילה. ועיין שו"ע או"ח סימן קכ"ב וקכ"ג סעיף א'. **שתבנה.** בתי"ו ולא ביו"ד. שערי תשובה או"ח סי' קכג, ס"ק ג', בשם מהר"ם די לונזאנו וכך מנהגנו.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מַחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָפֵר עֵצַת אוֹיְבֵינוּ׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוֹלֵי עַמֶּךָ׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲצוֹר (נ"א: מְנַע) מַגֵּפָה מִנַּחֲלָתֶךָ׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכוֹר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קְרַע רוֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחוֹק שְׁטַר חוֹבוֹתֵינוּ׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְלַח וּמְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַל־תְּשִׁיבֵנוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ׃
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים׃

ח"נ והערות

עצור (נ"א מנע). כן הביא הרש"ר ומדק"א, עמ' תצב. אמנם בסרע"ג, ח"ב, סי' קט, גרס 'עצור'. וראו מ"ש גאה"ל או"ח, סי' תרב, ס"ק א. **זכור כי עפר אנחנו.** כתב הרש"ר ומדק"א, עמ' תצב, בשם הגאונים, שיש לומר 'זכור' בשורוק, כמנהגנו. וראו שם טעמו. **מחוק.** כתב בלו"א, סי' שצו, זאת התיבה, לשון חכמים הוא, ואינו במקרא.

מקורות

חדש עלינו שנה טובה. בבלי ברכות, דף נה ע"א, ע"פ דב' יא, יב; אהמ"ד (אויגסטיין), רביבו הקדוש, סוף עמ' 505; ילקו"ש ישעיהו, רמז תמב, ד"ה ותחלימני. ראו בבלי שבת, דף לג ע"א. **בטל מחשבות שונאינו.** ע"פ איו' ה, יב; אס' ט, כה. **הפר עצת אויבינו.** ע"פ נחמ' ד, ט. **שלח רפואה שלמה.** ע"פ תה' קז, כ; אהמ"ד (אויגסטיין), דני', עמ' 102. **עצור מגיפה.** ע"פ במ' יח, יג; ש"ב כד, כא; תה' קו, ל. **מנע.** ע"פ בר' ל, ב. **מנחלתך.** ע"פ דב' ט, כו; מ"א ח, נא; תה' כח, ט. **דבר וחרב.** ע"פ יחז' יד, כא. **ומשחית.** ע"פ שמ' יב, כג; ש"ב כד, עז. **מנני בריתך.** ע"פ בר' טו, יח - יח, כא - כח, יג. **זכור כי עפר.** תה' קג, יד. **מחוק שטר חובותינו.** ע"פ אהמ"ד (אויגסטיין), יונה, עמ' 222. **סלח ומחול לעוונותינו.** ע"פ ספרי דב', פר' האזינו, סוף פי' שיט. **והעבר פשעינו.** ע"פ מיכ' ז, יח. **מנגד עיניך.** יוב' ב, ה; תה' לא, כג. **החזירנו בתשובה שלימה לפניך.** ע"פ בתמ"ד מ"א, שלש פסיקתות, פ"ג. ראו מדת"נ (וורשא), פר' נשא, סי' ג; ויק"ר (ווילנא), פר' אמור, פר' ל, סי' ג. **אל תשיבנו ריקם מלפניך.** ע"פ רות א, כא. **זכרנו בזכרון טוב.** ע"פ תה' קו, ד. **כתבנו בספר החיים.** ע"פ דני' יב, א; תה' סט, כט.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר זַכְיוֹת:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַצְמַח לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא־לְמַעֲנֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל·
הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וַחֲסָדֶיךָ
הַגְּדוֹלִים וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

החזן אומר:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ
מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה
וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

מקורות

כתבנו בספר זכויות. ע״פ מלא״ ג, טז. **בספר ישועות ונחמות.** רא״ו אהמ״ד (איזנשטיין), עשרה הרוגי מלכות, עמ׳ 446, ״...בגנזי ישועות ובגנזי נחמות״; פהר״ב, פ׳ ו, סי׳ ה. **הצמח לנו ישועה בקרוב.** ע״פ ישע׳ מו, א. **שמע קולינו.** ע״פ במ׳ כ, טז; דב׳ כו, ז. **חוס ורחם עלינו.** בבלי ברכות, דף לג ע״ב; מד׳ שו״ט מז׳ כב, כז. **קבל ברחמים.** רא״ו מדת״נ (וורשא), פר׳ ויצא, סי׳ ט. **למענך אם לא למענינו.** רא״ו הרש״ר ומדק״א, עמ׳ תצב. **עשה למען שמך.** ע״פ תה׳ קט, כא. **הגדול הגבור והנורא.** דב׳ י, יז; נחמ׳ ט, לב. **למען רחמיך.** ע״פ מכיל׳ דר״י מס׳ דשירה פר׳ ה. **וחסדיך הגדולים.** ע״פ תה׳ פו, יג. **ורחם עלינו.** ע״פ ירמ׳ לא, יט. **והושיענו.** ע״פ מ״א יט, יט; ישע׳ לז, כ. **החזן אומר יתגדל.** ע״פ סרע״ג ח״ב, סי׳ קיט. **נוסח קדיש תתקבל.** סרע״ג ח״א, סי׳ יז, וסי׳ סה; סד״ר סי׳ לט; מחו״ו סי׳ פט; רמב״ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח הקדיש.

ה״נ והערות

ומחילה. כתב האבודרהם, סדר תפלת יוה״כ, תיבה זו, לשון חכמים הוא.

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

תִּתְקַבַּל צְלוֹתְהוֹן וּבָעוּתְהוֹן דְּכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל· קֳדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

אם יש בבה"כ אדם החייב באמירת קדיש, אומרים כאן מזמור של יום או מזמור ס"ז (כמנהג ק"ק רומה) כדלקמן ואחריו קדיש יתום.

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ:

או יאמר מזמור של יום:

הַשִּׁיר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ:

ח"נ והערות

דכל בית ישראל. מנהגנו לומר גם תיבת "בית", וכן איתא במח'. ונוסח זה כבר נמצא ברמב"ם, סדר תפילות, נוסח קדיש. וגם בחלק מסדרו' האשכנזים זה נמצא, כגון סדו' עם פירוש הראב"ן, דפ' אוסטרהא, דף פ ע"ב, סדו' היעב"ץ, עמודי שמים, דף קסח ע"ב. **קדם.** הקו"ף בקמ"ץ קטן, כנמצא באופן תמידי במקרא, בחלק הארמי. **אם יש אדם וכו'.** במח' רמ"ו ובולוניא הנחייה זו אינה מופיעה. ומובאת כאן ע"פ מח' שד"ל. **שיר של יום.** במח' רמ"ו ובולוניא: מובא רק תחילת המזמור ולא כולו,

מקורות

תתקבל צלותהון וצעותהון. ע"פ תי"ו מ"ח ח, מה. **קדם אבוהון דבשמיא.** תי"ר שמ' ח, יט. **יהא שלמא רבא.** ע"פ תה' קכב, ז; תי"ו מ"ח ב, לג. **עושה שלום.** איו' כה, ב. **יעשה שלום.** ע"פ ישע' כז, ה. ראו ספרא, פר' בחוקות, פר' ח, פ"ח, ח; בבלי חולין, דף קמא ע"א. **למנצח בנגינות.** תה' סז, א-ח; מ' בשוא נח ע"פ כאר"ל. ראו ספר פרע"ח, שער קה"ת, פ"ו. **השיר שהיו הלויים.** משנ' תמיד פ"ז, מ"ד; בבלי ר"ה, דף לא ע"א; מס"ו פי"ח, ה"ב; סרע"ג ח"א, סי' סה; טור או"ח, סי' קלג; רמב"ם, סדר תפילות, נוסח הקדיש; ראו שו"ת רמ"ע מפאנו סי' כה, ב.

בָּרִאשׁוֹן בְּשַׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים:

לְדָוִד מִזְמוֹר לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי־הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֵהָ: מִי־יַעֲלֶה בְהַר־יְהוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר־לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְשִׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

בַּשְׁלִישִׁי בְּשַׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים:

מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: עַד־מָתַי תִּשְׁפְּטוּ־עָוֶל וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ־סֶלָה: שִׁפְטוּ־דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ: פַּלְּטוּ־דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ: לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלֵּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל־מוֹסְדֵי אָרֶץ: אֲנִי־אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם: אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ: קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי־אַתָּה תִּנְחַל בְּכָל־הַגּוֹיִם:

בָּרְבִיעִי בְּשַׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים:

אֵל־נְקָמוֹת יְהוָה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים: עַד־מָתַי רְשָׁעִים יְהוָה עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ: יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: עַמְּךָ יְהוָה יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ: אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה־יָּהּ וְלֹא־יָבִין

מקורות

הזכרת שבת בשיר של יום. רמב"ן במ' כ, ח, וריטב"א עמ"ס ר"ה, דף ג ע"א, ד"ה חדא, ע"פ מכילי' דר"י, יתרו, פר' ז; ערוה"ש או"ח, סי' רמב ס"ב. **בראשון בשבת.** בבלי ר"ה, דף לא ע"א. **לדוד מזמור.** תה' כד, א-י. **בשלישי בשבת.** מסב' תמיד פ"ז, מ"ד; בבלי ר"ה, דף לא ע"א; מס"ו פי"ח, ה"ב. **מזמור לאסף.** תה' פב, א-ח. **ברביעי בשבת.** מסב' תמיד פ"ז, מ"ד; בבלי ר"ה, דף לא ע"א; מס"ו פי"ח, ה"ב. **אל נקמות**

ה"נ והערות

וכך נמצא בסרע"ג ח"א, סי' סה. ובמח' שד"ל מובא כל המזמור של אותו היום וכך נהוג היום. **בשבת היו אומרים.** אין מנהגנו להוסיף קודם לזה ולומר 'היום יום פלוני', וגם במח' אינו נמצא. ומקור להוספה הוא ע"פ תורת הקבלה, ספר פרי עץ חיים, שער השבת, פ"א, ד"ה וכן תמיד תאמר. וראו סדור רש"ס, עמ' 407.

אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: בִּינוּ בֹעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ: הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם־יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט: הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת: יְהוָה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי־הֵמָּה הָבֶל: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־תְּיַסְּרֶנּוּ יָהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ: לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: כִּי־עַד־צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב: מִי־יָקוּם לִי עִם־מְרֵעִים מִי־יִתְיַצֵּב לִי עִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן: לוּלֵי יְהוָה עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי: אִם־אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ יְהוָה יִסְעָדֵנִי: בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעֲשְׁעוּ נַפְשִׁי: הֲיִחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עֲלֵי־חֹק: יָגוּדוּ עַל־נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ: וַיְהִי יְהוָה לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי לְצוּר מַחְסִי: וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת־אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

בַּשִּׁשִּׁי בְּשַׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים:

יְהוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ· לָבֵשׁ יְהוָה עֹז הִתְאַזָּר· אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט:
נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז· מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְהוָה· נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם· יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם· אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְהוָה: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד· לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ· יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ
בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב·
וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל
שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

ח"נ והערות

נאוה. הנו"ן נקודה בפתח. כן הוא בכארצ"ו, וכ"כ בסידור רש"ס ע"פ המסורה.

מקורות

ה'. תה' לד, לא־כג. **בשישי בשבת.** משל תמיד פ"ז, מ"ד; בבלי ר"ה, דף לא ע"א; מס"ו פי"ח, ה"ב. **ה' מלך.** תה' לג, לא־ה.

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

יש אומרים 'מודעא' ואחריה קדיש 'יהא שלמא רבא'.

והולכין לבתיהן ואוכלין סעודתן ומפסיקים מבעוד יום ומדליקין הנר.

מקורות

ואוכלין סעודתן. ע"פ בבלי ברכות, דף ח ע"ב, ויומא, דף פא ע"ב; רא"ו ב"ר פ' יא, סוף סי' ד; סדו' רס"ג, עמ' רס; סדו' רבב"ג, פ"ה, עמ' נה; פסקי רי"ד, יומא, דף פ ע"ב; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' ז; ע"פ סת"ר סי' עח; סה"ת סי' מ. **ומפסיקים מבעוד יום.** בבלי יומא, דף פא ע"ב; הלק"ל הל' יוה"כ סי' ו; רא"ם יומא פ"ח, סי' ח; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח, וסי' שיא; סת"ר סי' עח; סה"ת סי' מ.

ח"נ והערות

סיום תפילת מנחה. המנהג המקורי היה לומר 'עלינו לשבח' לאחר שחרית וערבית, ולא לאחר תפילת מנחה הסמוכה לערבית. וכן משמע מלשון הטור, או"ח, סוף סי' רלד, שכתב: 'ואנחנו לא נדע וכו', ואומר ק"ש, ונפטרין לבתיהם לשלום', עכ"ל. אמנם במח' רמ"ו, אחרי מנחה של ערב יוה"כ בהנחיה כתוב לומר 'עלינו'. אולם במח' בולוניא והלאה לא מופיע לומר עלינו. במח' שד"ל ח"א, סוף מנחה, כתב בהנחיה: "ואומר קדיש שלם ושיר של הלוים", ומשמע, שהנחייה מתייחסת למנחה קטנה דווקא. אלא שהרב מ"ע הרטום, בחוברת המנהג, הרחיב את משמעות ההנחיה הנ"ל, וכתב: "אין אומרים 'עלינו לשבח' גם כשמפסיקים בין מנחה לערבית", וכן נהוג היום שלא לומר 'עלינו לשבח' אחרי מנחה, בין קטנה ובין גדולה.

מבעוד יום מברכים ומדליקים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל־(בערב שבת: **שַׁבָּת וְ)יוֹם הַכִּפּוּרִים:**

ולאחר הדלקת הנר, הולכין לבית הכנסת ומתעטפין בטליתן.

מקורות

הדלקת נרות. מש׳ פסחים פ״ד, מ״ד ורא״ו רע״ב; ירושלמי פסחים פ״ד, ה״ד; מש״ט שמ׳ פ׳ יב; סדו׳ רשב״ג, פ״ה, עמ׳ סא; הריל״ג, הל׳ יוה״כ, עמ׳ פ; שבה״ל, סדר יוה״כ, סי׳ שיח; סה״ת סוף סי׳ מ. **ברכה על נרות.** רא״ש עמ״ס יומא, פ״ח, סוף סי׳ כז. **יום הכיפורים.** ויק׳ כג, כז. **הולכין לבהכ״נ.** ע״פ סרע״ג ח״ב, סי׳ קכ. **מתעטפין בטלית.** רא״ו הל׳ קטנות לרא״ש, הל׳ ציצית, סי׳ א, בשם ריגב״א; ס׳ הנייר, סי׳ לה, הל׳ ציצית; סמ״ג, עשין, סי׳ כו; מנהגיס דבי מהר״ס, סוף סדר יוה״כ; תשב״ץ קטן סי׳ קלב; לק״י ח״א או״ח, עמ׳ קמא, ענין ג.

תפלת ערבית
של יום הכיפורים

סדר

תְּפִלַּת עַרְבִית לְיוֹם הַכִּפּוּרִים

לפני עטיפת הטלית יפריד הציציות. ואם מתעטף מבעוד יום, יברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית:

ויקום החזן וירד לפני התיבה, ויאמר בנועם:

קַבָּלַת שַׁבָּת

יום הכיפורים שחל בשבת אומרים:

מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיהוָה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז:
הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ:
קוֹל יְהוָה עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָה עַל־מַיִם רַבִּים:
קוֹל־יְהוָה בַּכֹּחַ קוֹל יְהוָה בֶּהָדָר: קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר
יְהוָה אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיֹן כְּמוֹ
בֶן־רְאֵמִים: קוֹל־יְהוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ: קוֹל יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר
יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ: קוֹל יְהוָה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת
וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד: יְהוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ
לְעוֹלָם: יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

מקורות

לפני עטיפת הטלית יברך. סדו׳ רס״ג, עמ׳ לד ועמ׳ רלה; תשב״ץ קטן סי׳ קלב. **מבעוד יום יברך.** מנהגיס דבי מהר״ס, סוף סדר יוה״כ; תשב״ץ קטן סי׳ קלב; רמ״א, או״ח סי׳ יח, ס״א; גאה״ל או״ח, סי׳ יח, ס״ק א, וסי׳ תריט. **אקב״ו להתעטף.** תוספתא ברכות פ״ו, ה״י; בבלי ברכות, דף ס ע״ב; סרע״ג ח״א, סי׳ ו; סדו׳ רס״ג, עמ׳ פט ועמ׳ לד ועמ׳ רלה; סהת״ק הל׳ ציצית; סת״ר, נספחים, סי׳ יג, תיקון ציצית; סה״ת סי׳ מו. **קבלת שבת.** סדו׳ יעב״ץ ח״א, דף שלז ע״א, בשם הרמ״ק; ס׳ יוסף אומץ, סי׳ תקפח. **מזמור לדוד.** תה׳ כט, א־יא; ראו בבלי ברכות, דף כט ע״א; סדו׳ יעב״ץ ח״א, דף שלז ע״א, בשם אביו החכ״ל.

ח״נ והערות

מזמור לדוד. כידוע נוסח קבלת שבת המקובל ליתא במח׳ רמ״ו ובולוניא אלא רק ׳מזמור שיר ליום השבת׳.

יש מוסיפים תפילת רבי נחוניא בן הקנה:

אָנָּא· בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ· תַּתִּיר צְרוּרָה: קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ· שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא: נָא גִבּוֹר· דּוֹרְשֵׁי יִחוּדֶךָ· כְּבָבַת שָׁמְרֵם: בָּרְכֵם· טַהֲרֵם· רַחֲמֵם· צִדְקָתְךָ תָּמִיד גְּמְלֵם: חֲסִין קָדוֹשׁ· בְּרֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ: יָחִיד גֵּאֶה· לְעַמְּךָ פְּנֵה· זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ: שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ· יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה· פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה:

לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה· פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה:

שָׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד· הִשְׁמִיעָנוּ אֵל הַמְיֻחָד·
יְהוָה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד· לְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת וְלִתְהִלָּה:

לִקְרַאת שַׁבָּת לְכוּ וְנֵלְכָה· כִּי־הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה·
מֵרֹאשׁ מִקֶּדֶם נְסוּכָה· סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה:

ה"נ והערות

לכה לדודי. פזמון לר' שלמה אלקבץ הלוי. סי' שלמה הלוי.

מקורות

אנא בכח. תשוה"ג החדשות, עמוד"ל, סי' קטו, כח; ראשית חכמה, פ"ז, אות פו; ראו בגלי קידושין, דף עא ע"א; שו"ת הרשב"א ח"א, סי' רכ. **בכח גדולת ימיך.** ע"פ שמ' טו, ו.

תתיר. לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: משנ' יבמות פט"ו, מ"ג; תוספתא שביעית פ"א, ה"ה; בבלי שבת, דף קא ע"א. **צרורה.** ע"פ ש"א כה, כט. **קבל רינת.** ע"פ תה' ח, א. **עמך.** ע"פ שמ' ג, י. **שגבנו.** ע"פ תה' מו, ח. **טהרנו.** ע"פ יחז' לו, כה. **נורא.** ע"פ דב' ז, כא. **גבור.** ע"פ ישע' מב, יג; ירמ' לב, יח. **דורשי יחודך.** ע"פ בבלי ברכות, דף ו ע"א; חגיגה, דף ג ע"א. ראו סד"ר, סי' מא, עמ' רפ. **כבבת שמרם.** ע"פ זכ' ב, יב; תה' ח, ה; שמו"ר (ווילנא), פר' ל, סי' טו. **ברכם.** ע"פ במ' כד, א; תה' כח, ט. **טהרם.** ע"פ משנ' יומא פ"ח, מ"ט. **רחמם.** ע"פ ישע' מט, י. **לדקתך.** ע"פ תה' ה, ט; שופ' ה, יא. **תמיד גמלם.** ע"פ ישע' סג, ז. **חסין.** ע"פ תה' פט, ט. **חסין קדוש.** ע"פ דני' ז, כב. **קדוש.** ע"פ ויק' יט, ב. **ברוב טובך.** ע"פ תה' לא, כ. **נהל עדתך.** ע"פ שמ' טו, יג. **עדתך.** ע"פ תה' עד, ב. **יחיד גאה.** ע"פ שמ' טו, א, ורש"י. **לעמך פנה.** ע"פ תה' כה, עז; קב, יח; ויק"ר (ווילנא), פר' ל, סי' ג. **זוכרי קדושתך.** ע"פ ויק' כב, ב. **שועתנו.** ע"פ תה' קיט, קמח. **שועתנו קבל.** ע"פ שמו"ר (ווילנא), פר' כא, סי' ד, ומקבל תפלתן; דב"ר (ווילנא), פר' ב, סי' יב, אלף שערי תפלה אינן נגעלים לעולם'. **ושמע לצעקתנו.** ע"פ שמ' כב, כב. **יודע תעלומות.** תה' מד, כב; איכ"ר (ווילנא), פר' א, סי' מה. **ברוך שם.** אמירתו הוא ע"פ סדה"י ד"ה ואחר קריאת. המוסח לקוח מתוספתא פסחים פ"ג, הי"ט; בבלי פסחים, דף נו ע"א. **ברוך שם כבוד.** ע"פ תה' עב, יט; ק, ד. **כבוד מלכותו לעולם ועד.** ע"פ תה' קמה, יא-יג. **לכה דודי.** ע"פ בבלי שבת, דף קיט ע"א; אמירתו ע"פ ס' תקוני שבת, דף ז ע"א. בסדה"י, סדר קבלת שבת, הובא פיוט 'לכה דודי', אמנם בנוסח שונה. **דודי** - ישראל. בבלי מנחות, דף נג ע"ב, ע"פ ירמ' יב, ז. **לקראת כלה.** ע"פ בבלי ב"ק, דף לב ריש ע"ב. **כלה.** ע"פ ב"ר (ווילנא) פר' יא, סי' ח, '...א"ל הקדוש ברוך הוא כנסת ישראל היא בן זוגך'; ילקו"ש תורה, פר' בראשית, רמז עז. **שמור.** דב' ה, יב; ע"פ בבלי שבועות, דף כ ע"ב. **וזכור.** ע"פ שמ' כ, ח. **בדיבור אחד.** מכילי דר"י יתרו, מס' דבחודש, פר' ז, ד"ה זכור ושמור; ירושלמי מדרש פ"ג, ה"ב; בבלי שבועות, דף כ ע"ב. **השמיענו.** שופ' יג, כג. **אל המיוחד.** ע"פ דב"ר (ווילנא) פר' ב, סי' לא, 'אחד ומיוחד בעולם'; פסז"ו (לקח טוב), בר', סוף הקדמה, '...הקב"ה יחיד ומיוחד'; מש"ט (בובר), בר' פר' ויצא, פל"ה, סי' ז. **ה' אחד.** זכ' יד, ט. **לשם ולתפארת ולתהילה.** ע"פ דב' כו, יט. **לקראת שבת.** ע"פ בבלי שבת, דף קיט ע"א. **לכו ונלכה.** ש"א ט, ט. **כי היא מקור הברכה.** ע"פ ישע' נח, יג-יד; בבלי שבת, דף קיט ע"א, 'עשיריס... ושבאר ארלות במה הן זוכין? אמר לו: בשביל שמכבדין את השבת'; ויק"ר

מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ עִיר מְלוּכָה· קוּמִי צְאִי מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה·
רַב לָךְ שֶׁבֶת בְּעֵמֶק הַבָּכָא· וְהוּא יַחֲמוֹל עָלַיִךְ חֶמְלָה:

הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי· לִבְשִׁי בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ עַמִּי·
עַל־יַד בֶּן־יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי· קָרְבָה אֶל־נַפְשִׁי גְּאָלָה:

הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי· כִּי בָא אוֹרֵךְ קוּמִי אוֹרִי·
עוּרִי עוּרִי שִׁיר דַּבֵּרִי· כְּבוֹד יְהוָה עָלַיִךְ נִגְלָה:

לֹא תֵבוֹשִׁי וְלֹא־תִכָּלְמִי· מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי וּמַה־תֶּהֱמִי·
בָּךְ יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמִּי· וְנִבְנְתָה עִיר עַל־תִּלָּהּ:

וְדָיוּ לִמְשִׁסָּה שׁוֹסַיִךְ· וְרָחֲקוּ כָּל־מְבַלְּעַיִךְ·
יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ· כִּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל־כַּלָּה:

יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי· וְאֶת־יְהוָה תַּעֲרִיצִי·
עַל־יַד אִישׁ בֶּן־פַּרְצִי· וְנִשְׂמְחָה וְנָגִילָה:

בּוֹאִי בְשָׁלוֹם עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ· גַּם בְּשִׂמְחָה (בְּרִנָּה) וּבְצָהֳלָה·
תּוֹךְ אֱמוּנֵי עַם סְגֻלָּה· בּוֹאִי כַלָּה· בּוֹאִי כַלָּה:

מקורות

(ווילנא), פר׳ לד, סי עז; ילקו״ש ישעיהו, רמז תלו, ד״ה וקראת לשבת. **הברכה.** ע״פ שמ׳ כ, יא. **מראש מקדש נסוכה.** ע״פ מש׳ ח, כג. **סוף מעשה במחשבה תחילה.** ע״פ בבלי ברכות, דף סא ע״א. **מקדש מלך.** ע״פ עמ׳ ז, יג. **עיר מלוכה.** ע״פ תה׳ מח, ג. **קומי לאי.** ע״פ בר׳ לא, יג. **מתוך ההפכה.** בר׳ יט, כט. **רב לך שבת.** ע״פ דב׳ א, ו. **בעמק הבכא.** תה׳ פד, ז. **יחמול עליך.** ירמ׳ טו, ה. **חמלה.** ע״פ יחז׳ טז, ה. ראו מחמ״ג, אות ח, ד״ה חס; ס׳ הברכים לרד״ק, אות ח, ערך חמל. **התנערי מעפר קומי.** ישע׳ נב, ב. **לבשי בגדי.** ע״פ ישע׳ נב, א. **בן־ישי בית הלחמי.** ע״פ ש״א טז, יח. **קרבה אל נפשי.** תה׳ סט, יט. **התעוררי התעוררי.** ישע׳ נא, ח. **כי בא אורך.** ישע׳ ס, א. **עורי עורי שיר דברי.** ע״פ שופ׳ ה, יב. **כבוד ה׳ עליך נגלה.** ע״פ ישע׳ ס, א. **עליך נגלה.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: מכיל׳ דר״י יתרו, מס׳ דבחודש, פר׳ יא, ד״ה בכל המקום; ספרי במ׳, פר׳ נשא, פי׳ לט, ד״ה כה תברכו; ב״ר (ווילנא), פר׳ מז, סי׳ י. **נגלה.** ע״פ ישע׳ מ, ה. **לא תבושי.** ע״פ ישע׳ נד, ד. **מה תשתוחחי ומה תהמי.** ע״פ תה׳ מב, יב; מג, ה. **בך יחסו עניי עמי.** ע״פ ישע׳ יד, לב. **עניי עמי.** ישע׳ י, ב. **ונבנתה עיר.** ירמ׳ ל, יח. **והיו למשסה שוסיך.** ע״פ ירמ׳ ל, טז. **ורחקו כל מבלעיך.** ע״פ ישע׳ מט, יט. **ישיש עליך.** ישע׳ סב, ה. **כמשוש חתן על כלה.** ע״פ ישע׳ סב, ה. **ימין ושמאול.** ישע׳ נד, ג. **ואת ה׳ תעריצי.** ע״פ ישע׳ כט, כג. **בן פרצי.** ע״פ רות ד, יח־כב. ראו בבלי יבמות, דף עו ע״ב, ״אי מפרץ אתי, מלכא הוי״; רות רבה (ווילנא), פר׳ ד, סי׳ ט. **פרצי.** ע״פ בר׳ לח, כט. **ונשמחה ונגילה.** ע״פ ישע׳ כה, ט. **בואי בשלום.** ע״פ מ״א כב, כז. **עטרת בעלה.** מש׳ יב, ד. **בשמחה ובצהלה.** ע״פ תס׳ ח, טו. **תוך אמוני.** אהמ״ד (איינשטיין), ריב״ז, עמ׳ 217, ד״ה הכתב. **אמוני עם סגולה.** ע״פ ש״ב כ, יט. **עם סגולה.** ע״פ דב׳ ז, ו. **בואי כלה.** ע״פ בבלי שבת, דף קיט ע״א; רי״ף; ר״ח בב״ק, ריש דף לב ע״ב; רא״ש עמ״ס שבת, פט״ז, סי׳ ה; חזקוני דב׳ פ״ה, פי״ב.

יש מוסיפים:

תּוֹךְ אֱמוּנֵי עַם סְגֻלָּה· בּוֹאִי כַלָּה שַׁבָּת מַלְכְּתָא·
לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה· פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה:
בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם־שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת:

טוב להודות

לַיהוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ
בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי
יְהוָה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה מְאֹד
עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ־בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת:
בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם
עֲדֵי־עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְהוָה: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְהוָה כִּי־הִנֵּה
אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי
בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה
אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית
יְהוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים
וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְהוָה צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ:

ה"נ והערות

עולתה. זהו הקרי, והכתיב "עלתה".

מקורות

שבת מלכתא. בבלי שבת, דף קיט ע"ח; רי"ף; רי"ד; רא"ש עמ"ס שבת פט"ז, סי' ה; רמב"ם, הל' שבת, פ"ל, ה"ב. **לכה דודי.** ע"פ בבלי שבת, דף קיט ע"ח. **ברוך ה' אשר נתן.** מ"א ח, נו; מח' רומניא, דף כג ע"ח. **מזמור שיר ליום השבת.** תה' צב, א־טז; רמב"ם בתפו' פאר הדור, סי' קטז; מח' רומניא, דף שכח ע"ב; מח' פרס, דף ב ע"ח; במח' ארס לובה, מ"ב, דף תקמז ע"ב, נמצא לאחר 'כל נדרי'. **טוב להודות לה'.** תה' צב, ב־טז; מח' רומניא, דף שכח ע"ב.

יְהוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ· לָבֵשׁ יְהוָה עֹז הִתְאַזָּר· אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז· מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְהוָה· נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם· יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם· אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְהוָה: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד· לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ· יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים:

יש נוהגים לומר פיוט זה (מנהג ק"ק רומה):

שְׁמַע קוֹלִי אֲשֶׁר יִשְׁמַע בְּקוֹלוֹת· וְהָאֵל הַמְקַבֵּל הַתְּפִלּוֹת· וְהָעוֹשֶׂה בְּלִי חֵקֶר גְּדוֹלוֹת· וְנִפְלָאוֹת וְהַנּוֹרָא עֲלִילוֹת· וְהֶחָכָם וְהַקַּיָּם לְעוֹלָם· וְהַגִּבּוֹר עֲלֵי כָל־הַיְכוֹלוֹת· וְהָרַחוּם וְהַחַנּוּן וְהַטּוֹב· וְהֶחָסִיד וְהַמַּרְבֶּה מְחִילוֹת· אֲשֶׁר עָנָה לְאַבְרָהָם וְיִצְחָק· וְיִשְׂרָאֵל לְמַלֹּאוֹת כָּל־שְׁאֵלוֹת:

וְהָעוֹנָה בְּבֵית כֶּלֶא לְיוֹסֵף· וּמִבּוֹר הֶעֱלָהוּ לַגְּדֻלּוֹת· וְהָעוֹנֶה בְּמִצְרַיִם לְעַמּוֹ· וְהוֹצִיאָם לְחֵרוּת מִסְּבָלוֹת· וְהָעוֹנֶה בַּיָּם וַיַּעֲבִירֵם· וְטִבַּע אוֹיְבֵיהֶם בַּמְּצוּלוֹת· וְהָעוֹנֶה בְּהַר סִינַי לְמֹשֶׁה·

מקורות

ה' מלך. תה' לג, א־ה; מח' רומניא, דף שכח ע"ב. **שמע קולי.** ע"פ בר' ל, ו. **ישמע בקולות.** ע"פ במ' כ, טז; תה' יח, ז. **והאל המקבל התפילות.** ע"פ בר' לה, ג; תה' סה, ג; שמו"ר פר' בשלח, פר' כא, סי' ד. **והעושה בלי חקר.** ע"פ איו' ט, י. **חקר גדולות.** ע"פ תה' קמה, ג. **ונפלאות והנורא עלילות.** ע"פ תה' סו, ה. **עלילות.** ע"פ ש"א ב, ג. **והחכם.** ע"פ ישע' מ, יב־יד ופסוק כח. **והקייס לעולם.** ע"פ דני' ו, כז. **והגבור.** ע"פ ישע' מב, יג; ירמ' י, ו; לב, יח; תה' כד, ח. **והגבור עלי כל היכולות.** ע"פ דה"א כט, יא. **כל היכולות.** ע"פ ירמ' מט, יט; תה' עו, ח. **והרחוס והחנון.** ע"פ שמ' לד, ו; יואל ב, יג; תה' פו, טו. **והטוב.** ע"פ ישע' סג, ז; ירמ' לג, יא; תה' כה, ח; לד, ט. **והחסיד.** ירמ' ג, יב; תה' קמה, יז. **והמרבה מחילות.** ע"פ תה' קג, ג. **אשר ענה לאברהם.** ע"פ בר' כ, יז; משל' תעניית פ"ב, מ"ד. רא"ו ב"ר (ווילנא), פר' נב, סי' יג. **אשר ענה... יצחק.** ע"פ בר' כה, כא. **אשר ענה... ישראל.** ע"פ בר' לה, ג. **לאברהם יצחק וישראל.** ע"פ שמ' לב, יג. **וישראל.** ע"פ בר' לה, י; בבלי ברכות, דף יב ע"ב; מדת"נ (בובר), פר' קדושים, סי' ב. **למלאות כל שאלות.** ע"פ תה' כ, ו; לז, ד. **והעונה בבית כלא ליוסף.** ע"פ מכילי' דר"י, פר' בא, פר' יד, ד"ה ויהי מקץ. רא"ו מדת"נ (בובר), פר' וישב, סי' טז, '...אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן'. **כלא ליוסף.** ע"פ בר' לט, כ. **ומבור העלהו לגדולות.** ע"פ בר' מא, יד, ופס' לתרמד; תה' קה, יתרכא. **לגדולות.** ע"פ דה"א יז, כא. **והעונה במצרים לעמו.** ע"פ שמ' ב, כד; ג, ט. **לעמו.** ע"פ שמ' ג, י; ש"א ט, טז. **והוליאם לחרות מסבלות.** ע"פ שמ' ו, ז. **והעונה בים.** ע"פ משל' תעניית פ"ב, מ"ד; ירושלמי פ"ב, ה"ה. **ויעבירם.** ע"פ שמ' יד, כט; תה' עח, יג. **וטבע אויביהם במצולות.** ע"פ שמ' טו, ד; נחמ' ט, יא. **והעונה בהר סיני למשה.** ע"פ שמ' לד, א־י.

ח"נ והערות

שמע קולי אשר ישמע בקולות. פיוט זה בן עשרים ותשע חרוזים, מיוחס לרב האי גאון. אינו מופיע במח' רמ"ו ובולוניא, וכאן הוכנס ע"פ מח' שד"ל. הרב מ"ע הרטום, בחוברת המנהג, לא הזכיר לאמרו. וראו במבוא למכב"ר, מאת שד"ל, עמ' כז. נדפס במח' הספרדים.

וּבִשַּׂרְתּוֹ בְּטוּבְךָ בַּגְּאֻלּוֹת· וְהָעוֹנֶה לְאַהֲרֹן בַּקְּטֹרֶת· וְגַם פִּינְחָס עֲנִיתוֹ בַּפְּלִילוֹת:

וְהָעוֹנֶה יְהוֹשֻׁעַ וְעֵלִי· וְגַם חַנָּה בְּהִתְחַנְּנָהּ בְּמִלּוֹת· וְהָעוֹנֶה שְׁמוּאֵל בַּתְּשׁוּעוֹת· וְהָעוֹנֶה עֵלִי מַשְׁבֵּר לְחָלוֹת· וְהָעוֹנֶה שְׁלֹמֹה רַב שְׁלוֹמוֹת· וְגַם דָּוִד אֲשֶׁר שָׁר לָךְ בְּמַעֲלוֹת· וְהָעוֹנֶה לְאֵלִיָּהוּ בַּכַּרְמֶל· וְאֵשׁ יָרְדָה וְאָכְלָה מַאֲכָלוֹת:

וְהָעוֹנֶה בְּמוֹ יֵשַׁע לֶאֱלִישָׁע· וְחִזְקִיָּה עֲנִיתוֹ בַּתְּעָלוֹת· וְהָעוֹנֶה בְּלֵב הַיָּם לְיוֹנָה· וְהוֹצֵאתוֹ לְאוֹרוֹת מֵאֲפֵלוֹת· וְהָעוֹנֶה חֲנַנְיָה וַעֲזַרְיָה· וּמִישָׁאֵל בְּהִצָּלוֹת לְהַפְלוֹת· וְהָעוֹנֶה לְדָנִיֵּאל בְּרַחֲמָיו· וּמַלְאָךְ חִלְּצָהוּ מִשְּׁחָלוֹת:

וְהָעוֹנֶה לְמָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר· וְהָפַכְתָּ יְגוֹנוֹתָם לְגִילוֹת· וְהָעוֹנֶה בְּמוֹ עֶזֶר לְעֶזְרָא· וְחַשְׁמוֹנִים עֲנִיתָם בַּחֲיָלוֹת· וְהָעוֹנֶה בְּתוֹךְ מַעְגָּל לְחוֹנִי· בְּעֵת נִשְׁבַּע בְּשִׁמְךָ רַב פְּעָלוֹת· וְהָעוֹנֶה לְכָל־צַדִּיק וְחָסִיד· אֲשֶׁר הָיוּ בְּכָל־דּוֹר בַּקְּהִלּוֹת· וְהָעוֹנֶה אֲנִיּוֹת יָם בְּסַעֲרוֹת· וְהָעוֹנֶה לְמִתְעַנֶּה בְּמַחְלוֹת· וְהָעוֹנֶה לְתוֹעֵי מִדְבָּרוֹת·

מקורות

וּבשרתו בטובך בגאולות. ע"פ שמ' לג, יט. **והעונה לאהרן בקטורת.** ע"פ במ' טז, יז - לה; יח, יא-טו. **וגם פינחס בפלילות.** ע"פ תה' קו, ל. **והעונה יהושע.** ע"פ יהו' י, ז-ח. **ועלי.** ע"פ ש"א א, יז; ב, כ-כא. **חנה בהתחננה במילות.** ע"פ ש"א א, י-יג. **בהתחננה.** ע"פ בר' מב, כא. **במילות.** ע"פ בבלי ברכות, דף לא ע"א, 'מכאן למתפלל שיתחוך בשפתיו'. **והעונה שמואל בתשועות.** ע"פ ש"א ז, ט. ראו משנ' תענית פ"ב, מ"ד. **בתשועות.** ע"פ ישע' מה, יז; תה' לז, לט; איב' ג, כו. **עלי משבר לחלות.** ע"פ תה' מב, ח. **לחלות.** ע"פ זכ' ז, ב. **והעונה שלמה.** ע"פ מ"א ג, יב. **רב שלומות.** ע"פ תה' עב, ז, ורא"ם רש"י. **דוד אשר שר לך במעלות.** תה' מפ' קכ, עד פ' קלד. **במעלות.** ע"פ שמ' כ, כג. **והעונה לאליהו בכרמל.** ע"פ מ"א יח, לז-לח. **ואש ירדה.** ע"פ מ"א יח, לח. **ואכלה מאכלות.** ע"פ ישע' ט, ד. **והעונה כמו ישע לאלישע.** ע"פ מ"ב ב, כא-כב. **ישע.** ע"פ בר' ד, ד. **וחזקיה עניתו בתעלות.** ע"פ מ"ב יח, ח. **והעונה בלב יס ליונה.** ע"פ יונ' ב, יא; ירושלמי ברכות פ"ט, ה"א. **בלב היס.** ע"פ שמ' טו, ח, ורש"י. **והוצאתו לאורות מאפלות.** מדת"ג (ורשא), פר' ויקרא, סי' ח, ע"פ יונ' ב, ד. **מאפלות.** ע"פ ישע' נח, י. **והעונה לחנניה ועזריה ומישאל.** ע"פ דני' ג, כד-כה. **והעונה דניאל ברחמיו.** ע"פ דני' ט, יח; שה"ש (ווילנא), פר' ג, סי' ב. ראו בבלי ברכות, דף ז ע"ב. **ומלאך חלצהו.** ע"פ דני' ו, כג. **משחלות** - מאריות. ע"פ הוש' ה, יד; תה' לא, יג. **והעונה למרדכי ואסתר.** ראו אס' רבה (ווילנא), פר' ח, סי' ז. **והפכת יגונותם לגילות.** ע"פ אס' ט, כב. **והעונה כמו עזר לעזרא.** ע"פ עזר' ח, כג. **וחשמונים עניתם בחילות.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' ה, סי' יא (ה, יב); מגילת תענית (ליכטנשטיין), 'הסכוליון', 'כשתקפה יד בית חשמונאי, ירדו לתוך חילותיו'. **בחילות.** פסר"ב פי' ב, ע"פ זכ' ט, יג. **והעונה בתוך מעגל לחוני וכו'.** ע"פ ירושלמי תענית פ"ג, ה"ט; בבלי תענית, דף יט ע"א. **מעגל לחוני.** ראו רש"י מנחות, דף לד ע"ב, ד"ה דעגיל. **רב פעולות.** ע"פ ישע' כו, יב; תה' כח, ה. **והעונה לכל צדיק.** ע"פ מש' טו, כט; ויק"ר (ווילנא) פר' יח, סי' א, 'עוב ה' לקוויו, יכול לכלם? ת"ל לנפש תדרשנו'; פסר"ב (איש שלום), פי' מג, ד"ה כי פקד ה', 'רלון יריאיו יעשה למה, שאין הקב"ה מפיר תפילתו, ומתן לו מה שמבקשו'. ראו מדת"ה (בובר), מז' שא, סי' א. **והעונה אניות יס.** ע"פ תה' קז, כג-ל. **בסערות.** ע"פ יחז' יג, יא. **והעונה למתענה במחלות.** ע"פ תה' קז, יח-כ. **והעונה לתועי מדברות.** ע"פ תה' קז, ד-ז.

וְהָעוֹנֶה אֲסִירִים בַּכְּבָלוֹת· וְהָעוֹנֶה לְכָל־צוֹעֵק וְקוֹרֵא· וְכָל־בָּאִים לְפָנֶיךָ לְחַלּוֹת:

עֲנֵה עָנִי שְׁפַל כָּל־הַשְּׁפָלִים· וְשָׂא חֶטְאוֹ מְקַבֵּל הַתְּפִלּוֹת· וְהַאֲרֵךְ נָא בְּרַחֲמֶיךָ שְׁנוֹתָיו· וְצַוֵּה כָּל־שְׁאֵלוֹתָיו לְמַלּוֹאוֹת· וְתַחְשֹׁב כָּל־תְּפִלּוֹתָיו קְטֹרֶת· לְפָנֶיךָ כְּקָרְבָּנוֹת וְעוֹלוֹת· וְהָאֵל הַמְקַבֵּל הַתְּפִלּוֹת· שְׁמַע קוֹלִי אֲשֶׁר יִשְׁמַע בְּקוֹלוֹת:

אם יו"כ חל בשבת ובמשך השבוע נולד בקהילה בן זכר
אומרים אחד משני הפזמונים הבאים:

מַשְׂכִּיל מִכְתָּם שֵׁירוּ רֵעִים· לִכְבוֹד אִישׁ תָּם וּתְמִים דֵּעִים·
גַּם אִמְרוּ מַה־טּוֹב וּמַה־נָּעֵים· יֶלֶד הַנִּמּוֹל לִשְׁמוֹנָה·
אָשִׁיר הַיּוֹם לִבְרִית מִילָה· זִמְרָה שִׂגְיוֹן וּתְהִלָּה·
תּוֹדוֹת אַקְרִיב כִּדְמוּת עוֹלָה· וּכְמוֹ תוֹרִים וּבְנֵי־יוֹנָה:

יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵנוּ וְשַׁלְוָה בְּיִשְׂרָאֵל·
בְּסִמָּן טוֹב בֵּן בָּא לָנוּ בְּיָמָיו יָבוֹא גוֹאֵל·
הַיֶּלֶד יְהִי רַעֲנָן· בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן·
וּבַתּוֹרָה יִתְבּוֹנָן· יְאַלֵּף דַּת לְכָל־שׁוֹאֵל: בְּסִמָּן וכו'

מקורות

והעונה אסירים בכבלות. ע"פ תה' קז, י-יד. **והעונה לכל צועק וקורא.** ע"פ תה' קמה, יח. **וכל באים לפניך לחלות.** ע"פ זכ' ח, כב. **ענה עני.** ע"פ תה' יח, כח; לד, ז; קמ, יג. **שפל כל השפלים.** ע"פ מלא' ב, ט. **ושא חטאו.** ע"פ תה' עט, ט. **מקבל התפילות.** ע"פ בר' לה, ג; תה' סה, ג; שמו"ר פר' בשלח, פר' כא, סי' ד. **והארך... שנותיו.** רא"ו בבלי ברכות, דף נד ע"ב. **כל שאלותיו.** ע"פ תה' כ, ו. **למלאות.** ע"פ דני' ט, ב. **ותחשוב כל תפלותיו קטורת.** ע"פ תה' קמא, ב. **לפניך כקרבנות ועולות.** ע"פ הוש' יד, ג; במדב"ר (ווילנא), פר' קורח, פר' יח, סי' כא; פדר"ך (מנדלבויס), פי' כד, סי' יט; מדת"נ (וורשא), פר' קורח, סי' יב. **האל המקבל התפילות.** ע"פ בר' לה, ג; תה' סה, ג; שמו"ר (ווילנא), פר' כא, סי' ד. **שמע קולי.** ע"פ בר' ל, ו. **אשר ישמע בקולות.** ע"פ בר' ל, ו; תה' כח, ו. **שירו.** ע"פ ישע' מב, י. **רעים.** שה"ש ה, א. **איש תם.** בר' כה, כז. **ותמים דעים.** ע"פ איו' ז, טז. **מה טוב.** תה' קלג, א. **ילד הנמול לשמונה.** ע"פ ויק' יב, ג; משנ' שבת פי"ט, מ"ה; מדת"נ (וורשא), פר' תזריע, סי' א. **אשיר היום לברית מילה.** ע"פ מדת"נ (וורשא) פר' חיי שרה, סימן ז, 'כשמל בנו... משמח אותו היום, הוי אומר והוספתי על כל תהלתך'. **זמרה.** ישע' נא, ג; תה' לח, ה. **שגיון.** תה' ז, א. **ותהלה.** ישע' סא, יא; תה' מ, ד. **תודות אקריב.** ע"פ תה' נו, יג; ק, ד. **תוריס ובני יונה.** ע"פ ויק' א, יד. **יהי שלום בחילנו ושלוה.** ע"פ תה' קכב, ז. **ושלוה בישראל.** ע"פ ישע' ל, טו. **בסימן טוב.** לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: מכילי דר"י יתרו, מס' דבחודש, פר' ט, ד"ה ויאמר משה; מתע"ד פי"א, פט"ו; מס"ו פי"ט, ה"י; בבלי שבת, דף פט ע"א. **בן בא לנו.** ע"פ ישע' ט, ה. **בימיו יבוא גואל.** ע"פ מס"ו פי"ג, הי"ב. רא"ו בבלי סוטה, דף מח ע"ב. **הילד יהי.** ע"פ שופ' יג, ה. **יהי רענן.** ע"פ תה' נב, טו. **בצל שדי יתלונן.** תה' נא, א. **וכתורה יתבונן.** ע"פ יהו' א, ח; תה' א, ב. לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: ירושלמי סנהדרין פ"ו, ה"ו, 'לעיין באורייתא'; ויק"ר (ווילנא), פר' לד, סי' טז. **יתבונן.** ע"פ ישע' יד, טז; תה' קז, מג. **יאלף.** ע"פ איו' טו, ה.

ה"נ והערות

משכיל מכתם שירו רעים. פזמון מאת ר' מרדכי לאטים מרומה. **יהי שלום בחילנו.** פזמון מאת ר' טוביה, הנהוג לזמרו ע"פ מנהגי פירנצי וליוורנו.

פרק

הוצאת ספר תורה

פותחין את הארון ומוציאין ס"ת ועולים לתיבה
ואומרים בנועם:

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:

קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר־יְהוָה מִירוּשָׁלִָם: יְהוָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר: יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

וי"א כנוסח ק"ק רומה:
קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: ומוציאין ספר התורה, ואומרים: בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בָּרוּךְ הוּא: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְהוָה אֱלֹהָיו: אֲבָרֶכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי: בַּיהוָה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ: גַּדְּלוּ לַיהוָה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:

גַּדְּלוּ לַיהוָה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:

מקורות

הוצאת ס"ת. רא"ש מס' יומא פ"ח סי' כח בתחילתו; טור או"ח, סי' תריט; אבודרהם סדר תפלת יום"כ; שיטמ"ק עמ"ס מדיס, דף כג ע"ב. **ויסי בנסוע הארון.** במ' י, לה; ס' המחכים, ד"ה ושמו; כלבו סי' לז. **קומה עזרתה לנו.** תה' מד, כז. **כי מציון תצא.** ישע' ב, ג. **ה' שמך לעולם.** תה' קלה, יג. **ה' חפץ למען צדקו.** ישע' מב, כא. **קומה ה' למנוחתך.** תה' קלב, חי. **ברוך המקום שנתן תורה.** רא"ו מתע"ד פל"ח, פי"ד. **אשרי העם.** תה' קמד, טו. **אברכה את ה'.** תה' לד, ב. **גדלו לה' אתי.** תה' לד, ד; מס"ו פי"ד, ה"ה; סרע"ג ח"א, סי' לט; מהו"ו סי' לג.

ה"נ והערות

סדר הוצאת ס"ת. במח' רמ"ו בולוניא ושד"ל הוצאת ס"ת לא מופיעה, וכנראה נקבעה בכדי לתת יותר חשיבות ויראה למעמד התרת נדרים. כתב הכל בו, סי' סח, "והא דקא מפקי ליה לס"ת, כדי להתיר בו נדרים". והשיטמ"ק במס' נדרים, דף כג ע"ב כתב, שהטעם הוא: "כדי שיהא שכינה מסכמת עמהם בהתרה". במח' רומניא, דף שכט ע"א, הוצאת ס"ת בין פיסקת 'בישיבה של מעלה' ל'כל נדרי'. **פסוקים להוצאת ס"ת.** לקוחים משחרית של שבת. ובמח' רמ"ו ובולוניא, בתפילת שחרית לשבת, מופיע נוסח שונה ומורחב של פסוקים.

רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא:
רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי־קָדוֹשׁ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: אֵין־קָדוֹשׁ כַּיהוָה כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ:
(כִּי מִי אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר זוּלָתִי אֱלֹהֵינוּ:) אֶחָד
אֱלֹהֵינוּ· גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ· קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ:

כֹּל־נִדְרֵיהֶם

החזן פותח לבדו, ויתחיל באימה וביראה ברתת וזיע, ויאמר:

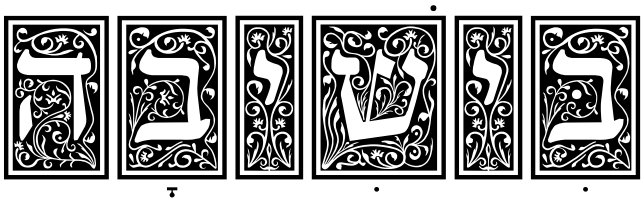

שֶׁל־מַעְלָה וּבִישִׁיבָה שֶׁל־מַטָּה· עַל־דַּעַת הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא·
וְעַל־דַּעַת כָּל־הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה· אֲנַחְנוּ מַתִּירִין לְהִתְפַּלֵּל
אֶת־הָעֲבַרְיָנִין:

יש מוסיפין:

אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי־לֵב שִׂמְחָה:

מקורות

רוממו וכו׳ להדום רגליו. תה׳ צט, ה. **רוממו וכו׳ להר קדשו.** תה׳ צט, ט. **אין קדוש.** ש״א ב, ב. **כי מי אלוה.** תה׳ יח, לב. **אחד אלהינו.** ע״פ דב׳ ו, ד; מס״ו פי״ד, ה״ה; סרע״ג ח״א, סי׳ לט. **גדול אדוננו.** תה׳ קמז, ה; ע״פ דב׳ י, יח; ש״ב ז, כב. **קדוש ונורא שמו.** תה׳ קיא, ט; ע״פ תה׳ לט, ג. **החזן פותח וכו׳.** ע״פ שבה״ל, סדר יוה״כ, סי׳ שח; סת״ר סי׳ פ; סה״ת סי׳ מ; ספר מנהגיס (טירנא), הל׳ יוה״כ; ע״ז, או״ח סי׳ תריט, סק״א. **בישיבה של מעלה.** לשון חז״ל בהרבה מקומות, כמו: בבלי פסחים, דף נג ע״ב; בב״מ, דף פה ע״א; ספרי פר׳ בעלותך, פי׳ לב, ד״ה אמר ידעת; משר״א פר׳ כ, עמ׳ 369. מנהגיס דבי מהר״ס, סוף סדר יוה״כ; טור או״ח, סי׳ תריט; תשב״ץ קטן סי׳ קלא. **ובישיבה של מטה.** רא״ו ספרי דב׳, פר׳ וזאת הברכה, פי׳ שמו, סי׳ ה; אהמ״ד (אייזנשטיין), הלל, עמ׳ 129, ד״ה המגביהו לשבת; ילקו״ש תורה, רמז תתקנג. **על דעת המקום.** דמש״ה או״ח, סי׳ תריט, סק״ג. **המקום ברוך הוא.** ע״פ מש׳ אבות פ״ב, מ״ט; תוספתא פאה (ליברמן), פ״א, ה״ד; ירושלמי מכות פ״ג, הי״ג. **הקהל הקדוש.** ע״פ במ׳ יז, ג. **מתירין להתפלל את העברינין.** ע״פ בבלי כריתות דף ו ע״ב; רא״ה ח״ב, מס׳ יומא, סי׳ תקכה; מרדכי, מס׳ יומא, רמז תשכה; טור או״ח, סי׳ תריט. **העברינין.** רא״ו בבלי שבת, דף מ ע״א; נדה, דף יג ע״ב. **אור זרוע לצדיק.** תה׳ מז, יא; ס׳ פרי עץ חיים,

ח״נ והערות

בישיבה של מעלה. קטע זה אינו מופיע במח׳ הקדומים, וכאן נדפס ע״פ מח׳ שד״ל. במח׳ ׳בית הכפורת׳, הנוסח דומה מאוד. במח׳ רומניא (דף שכט ע״א), ובמח׳ האשכנזים, הנוסח שונה במקצת. **אור זרוע לצדיק.** לפי מח׳ שד״ל. במח׳ האשכנזים, פסוק זה נאמר לפני

וָאֲסָרִים· וְהֶקְדֵּשׁוֹת· וַחֲרָמִים· וּשְׁבוּעוֹת· וְקִיּוּמִים· שֶׁנָּדַרְנוּ· וְשֶׁאָסַרְנוּ· וְשֶׁהִקְדַּשְׁנוּ· וְשֶׁהֶחֲרַמְנוּ· וְשֶׁנִּשְׁבַּעְנוּ· וְשֶׁקִּיַּמְנוּ· וְשֶׁקִּבַּלְנוּ עַל־נַפְשׁוֹתֵינוּ בִּשְׁבוּעָה· מִיּוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁעָבַר· עַד יוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה הַבָּא עָלֵינוּ (לְשָׁלוֹם): בְּכֻלָּם חָזַרְנוּ

מקורות

שער יוה"כ פ"ב; ס' מחברת הקודש, שער יוה"כ. **התרת נדריס ביום"כ.** רא"ש מס' נדרים פ"ג סי' ה; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח. רא"ו סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נו, ומש"כ בשם רב האי גאון. **לפני ערבית.** רא"ש מס' יומא פ"ח סי' כח ע"פ בבלי שבת, דף קמ ע"א, ונדרים דף עז ע"א. **כל נדרים.** ע"פ סרע"ג ח"ב, סי' קכ; רא"ש מס' יומא פ"ח סי' כח בשם רס"ג; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח; סת"ר סי' פ, ענין לילי יוה"כ; סה"ת סי' מ; רא"ו ערה"ב ח"ג סי' נה; והשיטמ"ק, עמ"ס נדרים, דף כג ע"ב, כ' שהוא תקנת אכנה"ג. **נדרים.** ע"פ בר' כח, כ; במ' ל, ג; משנ' דמאי פ"ב, מ"ג; בבלי ברכות, דף לב ע"א; נדרים, דף ב ע"א. **ואסרים.** ע"פ במ' ל, ג. **והקדשות.** ע"פ ויק' כז, יד; משנ' שקלים פ"ד, מ"ו. **וחרמים.** ע"פ ויק' כז, כח; משנ' חלה פ"ד, מ"ט; ערכין פ"ח, מ"ו; בבלי ערכין, דף כח ע"א. **ושבועות.** ע"פ ויק' ה, ד. **וקיומים.** ע"פ במ' ל, טו. **מיום צום כיפורים שעבר.** כ' הרא"ש במס' נדרים פ"ג סי' ה, דכך הוא נוסח המחזורים וכך נהגו הקדמונים; וכ"כ הרא"ש במס' יומא פ"ח סי' כח בשם רס"ג; פסקי רי"ד מס' נדרים דף כג ע"ב; רא"ו שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח. **הבא עלינו.** ע"פ ב"א ל, כג. **בכולם חזרנו וכו' שבשמים.** במח' ארש לובה, ח"ב, דף תקמ ע"א, הנוסח דומה.

ח"נ והערות

'בישיבה של מעלה'. ס"ת קר"ע. ובספר או"ז ח"א, אלפא ביתא, סי' א, כתב וז"ל: "בזה המקרא וכו', סופי תיבות 'ר' עקיבה', ונכתב בפירוש ולא ברמז", עכ"ד. המנהג לומר פסוק זה, הוא ע"פ הקבלה, וכנכתב בס' פרי עץ חיים, שער יוה"כ, פ"ב. **כל נדרים.** הנוסח בעברית מופיע לראשונה בסדר עמרם גאון, ח"ב, סי' קכ. והוא נהוג גם במנהג רומניא, דף שכט ע"א, בשינויים קלים. **וָאֲסָרִים.** לפי כללי הדקדוק צריך להיות: 'וָאֹסָרִים', מפני שהוא לשון רבים מ'אֹסֶר' הנמצא בסוף הקטע, ובפר' מטות. **הקדשות.** כל הוספות "הקדש" אינן מופיעות במח' רמ"ו ובמקורות הקדומים, וכאן הוא ע"פ מח' בולוניא. וצ"ע היות שמתירים נדר ולא הקדש. **ושקבלנו.** לא מופיע במח' רמ"ו. **מיום צום כיפורים וכו' הבא עלינו.** קולמוסים רבים נשברו על נוסח זה, מכח קושיתו של ר"ת בספר הישר, חלק החידושים סי' ק. אמנם עיין בפסקי רי"ד עמ"ס נדרים, דף כג ע"ב, שתירץ וביאר בטוב טעם ודעת את הבעיות והקושיות, והעמיד את המנהג על תוקפו לבל ימוט כלל וכלל. **הבא עלינו לשלום.** כך הוא הנוסח במח' שד"ל.

וּבָאנוּ לִפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם· אִם נֶדֶר נָדַרְנוּ אֵין כָּאן נֶדֶר· אִם אִסָּר אָסַרְנוּ אֵין כָּאן אִסָּר· אִם הֶקְדֵּשׁ הִקְדַּשְׁנוּ אֵין כָּאן הֶקְדֵּשׁ· אִם חֵרֶם הֶחֱרַמְנוּ אֵין כָּאן חֵרֶם· אִם שְׁבוּעָה נִשְׁבַּעְנוּ אֵין כָּאן שְׁבוּעָה· אִם קִיּוּם קִיַּמְנוּ אֵין כָּאן קִיּוּם: בָּטֵל הַנֶּדֶר מֵעִקָּרוֹ· בָּטֵל הָאִסָּר מֵעִקָּרוֹ· בָּטֵל הַהֶקְדֵּשׁ מֵעִקָּרוֹ· בָּטֵל הַחֵרֶם מֵעִקָּרוֹ· בְּטֵלָה הַשְּׁבוּעָה מֵעִקָּרָהּ· בָּטֵל הַקִּיּוּם מֵעִקָּרוֹ: אֵין כָּאן לֹא נֶדֶר· וְלֹא אִסָּר· וְלֹא הֶקְדֵּשׁ· וְלֹא חֵרֶם· וְלֹא שְׁבוּעָה· וְלֹא קִיּוּם· יֵשׁ כָּאן סְלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ:

וחוזר לראש ואומרו עוד פעמיים.

ואח"כ אומר:

כַּכָּתוּב· וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם בִּשְׁגָגָה:

ויברך שהחיינו לפי שאי אפשר לברכו על הכוס ואומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

מקורות

אבינו שבשמים. לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: משנ' סוטה פ"ט, מט"ו; ירושלמי חגיגה פ"ב, ה"א; ויק"ר (מרגליות), פר' אמור, פר' לב, סי' א. **יש כאן וכו' כל עוונותינו.** סה"ת סי' מ. **סליחה ומחילה וכפרה.** ע"פ תדא"ז (לוס שלוס), סוף פר' ד. **על כל עוונותינו.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' כה, סי' ד. **לאמרו ג"פ.** רא"ש מס' נדרים פ"ג סי' ה; ראו פסקי רי"ד עמ"ס נדרים, דף כג סוף ע"ב; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח; סת"ר סי' פ; סה"ת סי' מ; מו"ק לו"ח סי' תריט. **ואח"כ אומר.** סה"ת סי' מ. **ונסלח לכל עדת.** במ' טו, כו; סרע"ג ח"ב, סי' קכ; רא"ש מס' נדרים פ"ג סי' ה; פסקי רי"ד, ותוס' רי"ד נדרים, דף כג ע"ב; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח; סה"ת סי' מ; הרש"ר ומדק"א, עמ' תלד. **שא"א לברכו על הכוס.** סרע"ג ח"ב, סי' קכ; סה"ת סי' מ; מח' רומניא, דף שכט ע"ב. **ברכת שהחיינו.** בבלי עירובין, דף מ סוף ע"ב; פסקי רי"ד; סרע"ג ח"ב, סי' קכ; סדו' רס"ג, עמ' רסא; שבה"ל, סדר יוה"כ, סוף סי' שיא, וסי' שח; סת"ר סי' פ; סה"ת סי' מ. **שהחיינו קודם ערבית.** כך מבואר בפירוש בסרע"ג ח"ב, סי' קכ; רא"ש מס' יומא פ"ח סוף סי' כח, בשם רב פלטוי גאון; הריל"ג, הל' יוה"כ, עמ' פב, בשם רב נטוראי גאון, וכ"כ בשמו בסדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' סא; שבה"ל, סדר יוה"כ, סוף סי' שיא. משא"כ הרס"ג ורב האי כתבו לברכו לאחר ערבית, וכ"ה בסדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נח. **נוסח ברכת שהחיינו.** ירושלמי סוכה פ"ג, ה"ד; בבלי ברכות, כגון דף לז ע"ב, ובעוד מקומות; תוספתא ברכות פ"ו, ה"י; משנ"ט שמ' פר' בא פי"ג, סי' טז; סרע"ג ח"ב, סי' עח; סדו' רס"ג, עמ' רלז; פסקי רי"ד פסחים, דף ז ע"ב; פסקי ריא"ז ברכות פ"ט, ה"ג, אות ז; שבה"ל, ענין חנוכה, סי' קפה. וגרסת הסדר"א דב' פר' חאת הברכה, ב' קצא, המוסת הוא 'אשר החיינו'.

ח"נ והערות

ואומרו עוד פעמיים. לפי מנהג רומניא, דף שכט ע"א, חוזריים פעמיים גם על פסוק 'ונסלח'. לפי מח' ארם צובה, דף תקנז ע"ב, יש לומר הנוסח עם הפסוק, שבע פעמים. **והגיענו לַזְּמַן הזה.** במח' רמ"ו (בחנוכה וגם בפסח): 'לזְמַן', הלמ"ד בחיריק, וכ"כ המג"א, או"ח, ריש סי' תרעו, בשם הרש"ל ומט"מ, עמוד העבודה, ימי חנוכה, סי' תתקפ. במח' בולוניא, בחנוכה נקוד בפתח, ואילו בקידוש לליל פסח נקוד בחיריק. ודעת לק"י, או"ח ח"א, עמ' קלא, ענין ד, שיש לומר תמיד בפתח.

אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם· צוּר יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ· בָּרֵךְ אֶת־מְדִינַת יִשְׂרָאֵל· רֵאשִׁית צְמִיחַת גְּאֻלָּתֵנוּ· הָגֵן עָלֶיהָ בְּאֶבְרַת חַסְדֶּךָ וּפְרוֹשׂ עָלֶיהָ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ· וּשְׁלַח אוֹרְךָ וַאֲמִתְּךָ לְרָאשֶׁיהָ שָׂרֶיהָ וְיוֹעֲצֶיהָ וְתַקְּנֵם בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ· חַזֵּק אֶת־יְדֵי מָגְנֵי אֶרֶץ קָדְשֵׁנוּ· וְהַנְחִילֵם אֱלֹהֵינוּ יְשׁוּעָה וַעֲטֶרֶת נִצָּחוֹן תְּעַטְּרֵם· וְנָתַתָּ שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וְשִׂמְחַת עוֹלָם לְיוֹשְׁבֶיהָ· וְאֶת־אַחֵינוּ כָּל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל· פְּקָד־נָא בְּכָל־אַרְצוֹת פְּזוּרֵיהֶם· וְתוֹלִיכֵם מְהֵרָה קוֹמְמִיּוּת לְצִיּוֹן עִירֶךָ וְלִירוּשָׁלַיִם מִשְׁכַּן שְׁמֶךָ· כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ· אִם־יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ: וְהֱבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ וְהִרְבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ: וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ וְלִשְׁמוֹר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי תוֹרָתֶךָ· הוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ עַל־כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אַרְצֶךָ· וְיֹאמַר כֹּל אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ

ה"נ והערות

תפילה לשלום המדינה. כמובן תפילה זו ו"מי שברך לחיילי צה"ל" אינם במח' העתיקים, וחוברו ע"י הרבנות הראשית לישראל. ונהגו לאומרם כאן וכן "מי שיברך להקהל", ע"פ חוברת המנהג האיטלקי בירושלים של הרב מ"ע הרטום, עמ' 25.

מקורות

תפילה לשלום המדינה. ע"פ ירמ' כט, ז; משנ' אבות פ"ג, מ"ב; בבלי ע"ז, דף ד ע"א. **אבינו.** ע"פ ישע' סג, טז; דה"א כט, י. **אבינו שבשמים.** לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: משנ' סוטה פ"ט, מט"ו; ירושלמי תגיגה פ"ב, ה"א; ויק"ר (מרגליות), פר' אמור, פר' לב, סי' א. **צור ישראל וגואלו.** ע"פ ישע' מד, ו. **הגן עליה.** ע"פ מ"ב יט, לד. **באברת.** ע"פ דב' לב, יא. **ופרוש עליה סוכת.** ע"פ ישע' ד, ה-ו. **ושלח אורך ואמיתך.** ע"פ תה' מג, ג. **לראשיה שריה.** ע"פ שמ' יח, כה. **ויועציה.** ע"פ ישע' א, כו. **ותקנם בעילה טובה מלפניך.** ע"פ ירמ' לב, יט, ותה' עז, ז. **חזק את ידי.** ע"פ ישע' לב, ג; מב, ו. **מגני ארץ.** ע"פ תה' מז, י. **ארץ קדשנו.** ע"פ משנ' כלים פ"א, מ"ו; ירושלמי שקלים פ"ד, ה"א; במדב"ר (ווילנא), פר' ז, סי' ח. **והנחילם.** ע"פ ישע' מט, ח; משנ' מ, כא. **והנחילם אהינו ישועה.** ע"פ ישע' יב, ב-ג; ס, יח; תה' קיח, כא. **ועטרת נצחון.** ע"פ ישע' סג, ג. **תעטרם.** ע"פ תה' ה, יג; ח, ו. **ונתת שלום בארץ.** ע"פ ויק' כו, ו. **ושמחת עולם ליושביה.** ע"פ ישע' לה, י. **ואת אחינו וכו' פזוריהם.** ע"פ דב' ל, ג-ד; ישע' מג, ה-ו. **אחינו כל בית ישראל.** ע"פ ויק' י, ו. **פקד נא.** ע"פ ש"א ב, לא יד, ח. **מרחות פזוריהם.** ע"פ ירמ' ג, יח; אס' ג, ח. **ותוליכם מהרה קוממיות.** ע"פ ויק' כו, יג. **לציון עירך.** ע"פ ישע' כד, כג; נב, ז; ירמ' ח, יט; מיכ' ד, ז; תה' קמו, י. **ולירושלים משכן.** ע"פ עזר' ז, טו. **משכן שמך.** תה' עד, ז. **ככתוב בתורת משה.** ע"פ יהו' ח, לא; מ"א ב, ג; דני' ט, יג. **משה עבדך.** מ"א ח, נג. **אם יהיה נדחך.** דב' ל, ד-ה. **ויחד לבבנו וכו' את שמך.** ע"פ תה' פו, יא. **להאהבה ולירא את שמך.** ע"פ דב' י, יב. **ולשמור וכו' תורתך.** ע"פ יהו' א, ח. **הופע.** ע"פ תה' נ, ב; פ, ב; איו' י, ג. **בהדר גאון.** ע"פ ישע' ב, י. **גאון עוזך.** ע"פ תה' כא, יד; פט, יא. **כל יושבי תבל ארצך.** ע"פ ישע' יח, ג. **כל אשר נשמה.** ע"פ בר' ז, כב. **נשמה באפו.** ישע' ב, כב.

יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ (נ״א: מָלָךְ) וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה׃ אָמֵן סֶלָה׃

מי שברך לחיילי צה״ל:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב׃ הוּא יְבָרֵךְ אֶת־חַיָּלֵי צְבָא הַגָּנָה לְיִשְׂרָאֵל׃ הָעוֹמְדִים עַל־מִשְׁמַר אַרְצֵנוּ וְעָרֵי אֱלֹהֵינוּ׃ מִגְּבוּל הַלְּבָנוֹן וְעַד־מִדְבַּר מִצְרַיִם וּמִן־הַיָּם הַגָּדוֹל עַד־לְבֹא הָעֲרָבָה׃ בַּיַּבָּשָׁה בָּאֲוִיר וּבַיָּם׃ יִתֵּן יְהוָה אֶת־אוֹיְבֵינוּ הַקָּמִים עָלֵינוּ נִגָּפִים לִפְנֵיהֶם׃ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׁמְרֵם וְיַצִּילֵם מִכָּל־צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל־נֶגַע וּמַחֲלָה׃ וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם׃ יַדְבֵּר שׂוֹנְאֵינוּ תַּחְתֵּיהֶם וְיַעַטְרֵם בְּכֶתֶר יְשׁוּעָה וּבַעֲטֶרֶת נִצָּחוֹן׃ וְיִקַּיֵּם בָּהֶם הַכָּתוּב׃ כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם׃ וְנֹאמַר אָמֵן׃

מי שברך לקהל:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב׃ הוּא יְבָרֵךְ אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה׃ וְאֶת־כָּל־קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ׃ הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם (וּבְנוֹתֵיהֶם) וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם׃ וּמִי שֶׁתִּקְּנוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת לִתְפִלָּה וְהַבָּאִים בְּתוֹכָם לְהִתְפַּלֵּל׃ וְהַנּוֹתְנִים

מקורות

ה׳ **אלהי ישראל.** שמ׳ ה, ח; יהו׳ ז, יג; תה׳ מא, יד. **ה׳ וכו׳ מלך.** ע״פ ישע׳ מד, ו; תה׳ מז, ח; דה״א טז, לא. **ומלכותו בכל משלה.** תה׳ קג, יט. **שברך אבותינו אי״ו.** ע״פ בר׳ כד, ז - כה, יח - לה, ט. **ארצנו.** ע״פ מיכ׳ ה, ד. **וערי אלהינו.** ע״פ ש״ב י, יב. **מגבול הלבנון.** ע״פ דב׳ יא, כד; יהו׳ א, ד. **ומן היס הגדול.** ע״פ במ׳ לד, ו. **יתן ה׳.** ע״פ דב׳ כח, ז. **ארה וצוקה.** ע״פ מש׳ א, כז. **וישלח וכו׳ במעשה ידיהם.** ע״פ ישע׳ סה, כא-כב. **ידבר שונאינו תחתיהם.** ע״פ תה׳ מז, ד. **בכתר ישועה.** ע״פ ישע׳ נט, יח. **כי ה׳ אלהיכם ההולך.** דב׳ כ, ד. **מי שברך לקהל.** ע״פ מ״א ח, יד; מחו״ו סי׳ קלז; ראו שבה״ל, ענין שבת, סי׳ פח; מוחכר בסת״ר סי׳ טז, ענין קריאת ס״ת. **הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם.** ע״פ ירמ׳ יד, טז. **וכל אשר להם.** ע״פ בר׳ מו, לב. **והכאים בתוכם להתפלל.** ע״פ בבלי ברכות, דף ח ע״א, ״...ומתפלל עם הצבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני, לי ולבני, מבין אומות העולם״; אור״ר (ווילנא), פר׳ ג, סי׳ ג; מדמו״ש (בובר), פר׳ טו, סי׳ כט.

שֶׁמֶן לַמָּאוֹר וְיַיִן לְקִדּוּשׁ וּלְהַבְדָּלָה וּמְזוֹנוֹת לָאוֹרְחִים וּצְדָקָה לָעֲנִיִּים· וְהָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה (וּבַמִּצְוֹת)· וְהָעוֹסְקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּרָם לְשֵׁם שָׁמַיִם וּבֶאֱמוּנָה· הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרָם· וְיִסְלַח לְכָל־עֲוֹנָם וִירַפֵּא לְכָל־גּוּפוֹתָם וְיִשְׁלַח בְּרָכָה· רְוָחָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם· עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם· וְנֹאמַר אָמֵן:

מִי שֶׁבֵּרַךְ (אִמּוֹתֵינוּ) שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה· הוּא יְבָרֵךְ אֶת־כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹשֶׂה מְעִיל אוֹ מִטְפַּחַת לִכְבוֹד הַתּוֹרָה· וְהַמְתַקֶּנֶת נֵר לִכְבוֹד הַתּוֹרָה· הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרָה· וְיִתֵּן לָהּ גְּמוּלָהּ הַטּוֹב· וְנֹאמַר אָמֵן:

הַשְׁכָּבָה לְרַבָּנִים

וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה: אַשְׁרֵי אָדָם מָצָא חָכְמָה וְאָדָם יָפִיק תְּבוּנָה: מָה רַב־טוּבְךָ אֲשֶׁר־

ה"נ והערות

השכבה לרבנים. מכאן עד והוא רחום, לא נמצא במח' הקדומים. נוסח ההשכבה, הוא נוסח ספרדי, נדפס במח' עוד יוסף חי', ירושלים, תשס"ה.

מקורות

שמן למאור. שמ' כה, ו. ראו במדב"ר (ווילנא), פר' עו, סי' ו; מדת"נ (בובר), פר' בהעלותך, סי' ו. **ויין לקידוש ולהבדלה.** ראו בבלי פסחים דף קיג ע"א, 'מאי היא? דמשייר מקידושא לאבדלתא'. **ומזונות לאורחים.** ע"פ ישע' נח, ז; ויק"ר (ווילנא), פר' לד, סי' יא; מדת"ה (בובר), מז' מא, סי' ד (מא, ב). **ולדקה לעניים.** ע"פ תוספתא פאה (ליברמן), פ"ד, הי"ט; ירושלמי פאה פ"א, ה"א; בבלי שבת, דף קג ע"א, 'פוסקים לדקה לעניים בשבת'; ב"ר (ווילנא), פר' לג, סי' ג. **והעוסקים בתורה.** משנ' אבות פ"ג, מ"ב, ע"פ איכ' ג, כח; ירושלמי תענית פ"ד, ה"ב; בבלי ברכות, דף ה ע"א; ב"ר (ווילנא), פר' סו, סי' א. **העוסקים בצרכי ציבור.** שבה"ל, ענין שבת, סי' פא; סת"ר סוף סי' עז, ענין קריאת ס"ת. **והעוסקים בצרכי צבורם לשם שמים.** ע"פ משנ' אבות פ"ב, מ"ב; תדא"ר (איש שלום), פר' יח, ד"ה בקשו רחמים; ילקו"ש תורה, רמז תשעו, ד"ה וידבר משה אל ה'. **ובאמונה.** ע"פ מ"ב יב, טז. **הקב"ה ישלם שכרם.** ע"פ משנ' מכות פ"א, מ"ז; ירושלמי מכות פ"א, ה"ה; בבלי סנהדרין, דף ט ע"א; ספרא ויק', דבורא דחובה, פר' יב, סי' ה; מד"ז רות (בובר), פר' א, סי' ח. **ויסלח לכל עוונם.** ע"פ ירמי' לג, ח. **וירפא לכל גופותם.** ע"פ משנ' ד, כב. **וישלח ברכה.** ע"פ מלא' ג, י; תה' קכח, ב. **ברכה... בכל מעשה ידיהם.** ע"פ דב' כח, ח. **רווחה.** ע"פ שמ' ח, יא. **והצלחה.** ראו ס' הערשים לרד"ק, אות ל, ערך לצח. **שברך אמותינו.** בבלי מזיר, דף כג ע"ב, ע"פ שופ' ה, כד; סנהדרין, דף קה ע"ב. **שרה רבקה רחל ולאה.** אד"נ, נוסח א, פל"ז, ד"ה בשבעה דבריס; בבלי מזיר, דף כג ע"ב; מדת"נ (וורשא), פר' וירא, סי' יז. **שעושה מעיל או מטפחת וכו' והמתקנת נר לכבוד התורה.** ראו שבה"ל, ענין שבת, סי' פא; ב"י או"ח, סי' רפד, אות ז. **מעיל.** ע"פ שמ' כח, ד. **מעיל... לכבוד התורה.** ראו ספ"ר, הל' איסורין ומיטאין, סוף סי' שנה. **מטפחת.** ע"פ רות ג, טו; בבלי מגילה, דף לב ע"א. **נר לכבוד התורה.** ע"פ שבה"ל, סדר חג הסוכות, סי' שעא; ס' קושיות, אות לג. **הקב"ה ישלם שכרה.** ע"פ רות ב, יב. **גמולה הטוב.** ע"פ ש"א כד, יז; משנ' לא, יב. **השכבה והזכרות נשמות.** ראו מרדכי, יומא, רמז תשכו, סוף ד"ה מנהג; ספ"ר, הל' יוה"כ, סי' רח; ס' כלבו סי' ע; דמש"ה או"ח, סוף סי' תרכא. **והחכמה מאין תמצא.** איו' כח, יב; ראו דע"ז דב' לד, ה; פסקי ריא"ז סנהדרין פי"א ה"ג אות ג. **אשרי אדם.** משנ' ג, יג. **מה רב טובך.** תה' לא, כ.

צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי אָדָם: מַה־יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן: יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם:

יִזְכֹּר אֱלֹהִים לְטוֹבָה

אֶת־נֶפֶשׁ מַעֲלַת מוֹרֵינוּ הָרַב צְבִי הִירְשׁ מַרְגָּלִיּוֹת

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר אַבְרָהָם שְׁלֹמֹה קַאמְפָּנִיאֶנוֹ

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר יוֹסֵף הַלֵּוִי

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר שְׁמוּאֵל קוֹלוֹמְבּוֹ

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר רְפָאֵל מִלָּא פֵּירְגוֹלָא

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר חַיִּים רוֹזֶנְבֶּרְג

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר יְהוּדָה אַבְרָהָם אוֹרְוִיטוֹ הי״ד

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר יַעֲקֹב אַאוּגוּסְטוֹ חַסְדָּא הי״ד

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר מֹשֶׁה אוֹטוֹלֶנְגִּי הי״ד

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר יַעֲקֹב הַלֵּוִי הי״ד

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר נָתָן עַמִּינָדָב יוֹנָה קָאסוּטוֹ הי״ד

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר רָאוּבֵן פָּאצ׳יפִּיצ׳י הי״ד

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר מַזָּל טוֹב יִשַׁי קַאסְטֵילְבּוֹלוֹנְיֶיזִי

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר דָּוִד פְּרַאטוֹ

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר מֹשֶׁה דָּוִד קָאסוּטוֹ

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר חִזְקִיָּה מֵידָד רוֹקָא

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר מְנַחֵם קָאלוֹ

וְאֶת־נֶפֶשׁ מע׳ הֶחָבֵר יְהוֹשֻׁעַ מָשִׁיחַ

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר שַׁבְּתַאי טוֹאֶף

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר אֵלִיָּה שְׁמוּאֵל הַרְטוֹם

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר דָּן לָאטִיס

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר דָּרְיֶוֶשׁ דִּיסֵנִי

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר גֵּרְשֹׁם פּוֹלָאקוֹ

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר שָׁאוּל נִסִּים

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר צְבִי פְּרִידְנְטַהַל

וְאֶת־נֶפֶשׁ מע׳ המשכיל יוֹסֵף קוֹלוֹמְבּוֹ

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר אַבְרָהָם דָּוִד שָׁאוּמָן

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר חַיִּים זְאֵב הַלֵּוִי הִירְשְׁבֶּרְג

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר אַהֲרֹן יִצְחָק זַסְלַנְסְקִי

וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר אַהֲרֹן דִּישׁוֹן

וְאֶת־נֶפֶשׁ מע׳ הַמַּשְׂכִּיל חִזְקִיָּהוּ נִיצָּנִי (ג׳נאצ׳אני)

ח״נ והערות

רשימת הרבנים. הסדר הוא לפני שנת פטירתם.

מקורות

מה יקר חסדך. תה׳ לו, ח־ט. **יזכור אלהים לטובה.** ע״פ נחמ׳ ה, יט. **את נפש.** ע״פ בר׳ ט, ה.

וְאֶת־נֶפֶשׁ מע׳ הַמַּשְׂכִּיל יְהוּדָה מְנַחֵם פָּאצ׳יפִּיצ׳י
וְאֶת־נֶפֶשׁ מע׳ הַמַּשְׂכִּיל מֹשֶׁה פִּיאֶצָּא אוֹ שֶׁאת
וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר אַבְרָהָם סוֹפֵר
וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר מֹשֶׁה אַרֵנְדִט
וְאֶת־נֶפֶשׁ מע׳ הַמַּשְׂכִּיל מֹשֶׁה סֵיגְרִי
וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר אֶלְדָּד לוּצָאטוֹ
וְאֶת־נֶפֶשׁ מע׳ הַמַּשְׂכִּיל שִׁמְעוֹן הַכֹּהֵן סַאצֵ׳רְדוֹטִי
וְאֶת־נֶפֶשׁ מע׳ הַמַּשְׂכִּיל יִשְׂרָאֵל אֱלִישָׁע
וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר רְפָאֵל גְּרַאסִּינִי
וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר מְנַחֵם עַמָּנוּאֵל הַרְטוֹם
וְאֶת־נֶפֶשׁ מע׳ הַמַּשְׂכִּיל רְפָאֵל לָאטִיס
וְאֶת־נֶפֶשׁ מע׳ הַמַּשְׂכִּיל יִשְׂרָאֵל טַאלִיאֶקוֹצוֹ
וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר דָּוִד בֵּילְגֶּרַאדוֹ
וְאֶת־נֶפֶשׁ מע׳ הַמַּשְׂכִּיל אֶלְדָּד סוֹנִינוֹ
וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר יְהוּדָה פַּאוּוְנְצֵ׳יוֹ
וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר אֵלִיָּה קוֹפְּצ׳וֹבְּסְקִי
וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר יִצְחָק קְהַאן
וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר יְהוּדָה כַּחֲלוֹן
וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר יִשָּׂשכָר (בְּרִטִּי) אֶקְרֶט
וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר יוֹסֵף סִיאֵרָה
וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר אֵלִיהוּא רְפָאֵל טוֹאַף
וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר אַבְרָהָם שׁוּנְאָק
וְאֶת־נֶפֶשׁ מעמוה״ר שִׁמְעוֹן אַקִּילָה וִיטֵרְבּוֹ

וְאֶת־נֶפֶשׁ כָּל־הָרַבָּנִים וְהַחֲכָמִים אֲשֶׁר הִרְבִּיצוּ תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל· עִם־נֶפֶשׁ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אֲשֶׁר הֵם חַיִּים בְּגַן־עֵדֶן· וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָכִין לָהֶם מְנוּחָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים הַנִּצְחִיִּים תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד· וּלְעֵת תְּחִיַּת הַמֵּתִים יָקִיצוּ וִירַנְּנוּ· כְּדִכְתִיב הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר כִּי טַל אוֹרֹת טַלֶּךָ וָאָרֶץ רְפָאִים תַּפִּיל: וְאֵל הָרַחֲמִים יִתֵּן לְכֻלָּנוּ חַיִּים טוֹבִים

מקורות

הרבנים והחכמים. ע״פ תדא״ר (אות שלוס), פר׳ יח, ד״ה פעם אחת הייתי. **הרבילו תורה בישראל.** לשון חכמים הוא, כמו: פסז״ו בר׳, פר׳ ויחי, פמ״ט, סי׳ יד; אהמ״ד (אייזנשטיין), יעקב אבינו, עמ׳ 235. **חיים בגן עדן.** ראו שה״ש (ווילנא), פר׳ ח, סי׳ יב. **והקב״ה יכין להם מנוחה.** ראו בבלי ברכות, דף סד ע״א, ״תלמידי חכמים אין להם׳ וכו׳; מדת״ה (בובר), מז׳ פד, סי׳ ד. **בצרור החיים.** ש״א כה, כט. **תחת כסא הכבוד.** ראו מדת״נ (וורשא), פר׳ וזאת הברכה, סי׳ ו, ע״פ קה׳ ג, כא; אד״נ פ׳ יב, ד״ה באותה שעה, ע״פ ש״א כה, כט; תדא״ר פר׳ ד, ד״ה לא משה בלבד; בבלי שבת, דף קנב ע״ב; מתע״ד פל״ד, פ״ה; מד״ז קה׳ (בובר), פר׳ ג, סי׳ כא. **תחית המתים.** ירושלמי פאה פ״א, ה״א; בבלי סנהדרין, דף ל ע״א. **הקיצו ורננו.** ישע׳ כו, יט. **ואל הרחמים.** ע״פ בר׳ מג, יד. **יתן לכולנו חיים טובים.** ע״פ בבלי יומא, דף עא ע״א. **יתן לכולנו וכו׳ ובעולם הבא.** ע״פ מד״ז

בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא וִימַלֵּא מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה· וְכֵן יְהִי רָצוֹן· וְנֹאמַר אָמֵן:

הזכרת נשמות חללי צה"ל וחללי הטרור שנפלו:

יִזְכֹּר אֱלֹהִים לְטוֹבָה

אֶת־נֶפֶשׁ יוֹסֵף אוֹסְמוֹ
וְאֶת־נֶפֶשׁ יוֹסֵף אֵינְצוֹ בּוֹנָאוֵינְטוּרָא
וְאֶת־נֶפֶשׁ רָאוּבֵן הַרְטוֹם
וְאֶת־נֶפֶשׁ רָאוּבֵן וּוֹלְטֵירָא
וְאֶת־נֶפֶשׁ שְׁמוּאֵל פְּרַנְקוֹ וִינֵיצְיָאנוֹ
וְאֶת־נֶפֶשׁ מְנַחֵם אַרְמַגְדוֹ חַיִּים
וְאֶת־נֶפֶשׁ זְכַרְיָה אַלְדּוֹ טְרֵיוֵיס
וְאֶת־נֶפֶשׁ אוּגוֹ יוֹרָם טְרֵיוֵיס
וְאֶת־נֶפֶשׁ נָתָן גּוּאַלְטִיֵּירוֹ מֵאֲדוּמִים
וְאֶת־נֶפֶשׁ אוּרִיאֵל אַדְגַּרְדוֹ מוֹרְפּוּרְגוֹ
וְאֶת־נֶפֶשׁ מָרְדְּכַי מוֹרְפּוּרְגוֹ
וְאֶת־נֶפֶשׁ אֵלִיָּהוּ סָלוֹנִיקִיוֹ
וְאֶת־נֶפֶשׁ בֶּן־צִיּוֹן סֶרְגִּיוֹ פָּאוּוֹנְצֶילוֹ
וְאֶת־נֶפֶשׁ גֶּרְשׁוֹן סִילְוִיוֹ קָאלוֹ
וְאֶת־נֶפֶשׁ דָּוִד קְלָאוּדְיוֹ קָאמְפִּי
וְאֶת־נֶפֶשׁ יוֹסֵף קוֹנְטִי הַכֹּהֵן
וְאֶת־נֶפֶשׁ יְחֶזְקֵאל בֶּן־יַעֲקֹב הַכֹּהֵן
וְאֶת־נֶפֶשׁ ג'וֹרְג'יָה אַבּוּלְאַפְיוֹ קְלִינְגְבַּיֵיל
וְאֶת־נֶפֶשׁ חַנָּה מִשֹּׁרֶשׁ זְבּוּלוֹן קַאסוּטוֹ
וְאֶת־נֶפֶשׁ אֶסְתֵּר סָאלוֹנִיקִיוֹ מִיכָאֵל
וְאֶת־נֶפֶשׁ דָּן סֶגֶרָה
וְאֶת־נֶפֶשׁ בְּרוּנוֹ מֵאִירְס
וְאֶת־נֶפֶשׁ גָּד לֵאוֹנְצִינִי
וְאֶת־נֶפֶשׁ גָּד נָבָארָה
וְאֶת־נֶפֶשׁ שָׂרָה אָבִיבָה סוֹנִינוֹ
וְאֶת־נֶפֶשׁ אָמִיר אַסְקָרֶלִי
וְאֶת־נֶפֶשׁ מַרְקוֹ וּוֹגֵירָא
וְאֶת־נֶפֶשׁ גַּבְרִיאֵל מָאוּרִיצִיוֹ לֵוִי
וְאֶת־נֶפֶשׁ עֵלִי הַרְטוֹם
וְאֶת־נֶפֶשׁ עוּזִי פַּיִן
וְאֶת־נֶפֶשׁ מָרְדְּכַי אַנְגֶ'לוֹ שְׂאֵת
וְאֶת־נֶפֶשׁ אוּרִי דָאנְגֶ'לִי
וְאֶת־נֶפֶשׁ גַּבְרִיאֵל פֶּרְמוּטִי
וְאֶת־נֶפֶשׁ עָמוֹס חַיִּים עֲשִׂירִי (רַייבְקִינְד)
וְאֶת־נֶפֶשׁ רָפָאֵל פּרוֹקָאצִ'יָה
וְאֶת־נֶפֶשׁ נָתָן עֶבְרוֹן
וְאֶת־נֶפֶשׁ יְהוּדָה לֵאוֹנַרְדּוֹ פּרוֹקָאצִ'יָה
וְאֶת־נֶפֶשׁ בִּיאַנְקָא שִׁחְרוּר קַאוּדֶרֶס
וְאֶת־נֶפֶשׁ יִשַׁי לֵוִי
וְאֶת־נֶפֶשׁ יְהוֹנָתָן יוֹנִי דְּבִירִי
וְאֶת־נֶפֶשׁ

מקורות

(בובר), קה', פר' יב, סי' ז. **וימלא משאלות לבנו לטובה.** ע"פ בבלי ברכות, דף טז ע"ב. **וכן יהי רצון.** ע"פ דב"ר (ווילנא), פר' ותא הברכה, פר' יא, סוף סי' י. **הזכרת נשמות.** רלו מדת"כ (וורשא), פר' האזינו, סי' ח; ספרי דב', פר' שופטים, פ' רי; פסר"ב, פ"כ, פ' מתן תורה; מחו"ו סי' קנ; שבה"ל, ענין שבת, סי' פח. ורלו מש"כ בשם הר"ש כ"ן; שבה"ל, ענין ר"ח סי' קפ; סת"ר סי' טז, ענין קריאת ס"ת, וסי' לד ענין שבת ור"ח.

כָּל־חַיְּלֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱרוּ לַמָּוֶת נַפְשָׁם לְמַגֵּר אֶת־הָאוֹיֵב הַמִּתְנַפֵּל עָלֵינוּ וַאֲשֶׁר נָפְלוּ חֲלָלִים בְּמִלְחַמְתָּם נֶגֶד הַצָּר הַצּוֹרֵר אֲשֶׁר הִתְקוֹמֵם לִגְזֹל מִמֶּנּוּ אֶת־אַרְצֵנוּ וְאֶת־פְּרִי עֲמָלֵנוּ וּלְכַלּוֹתֵינוּ מֵעַל־אַדְמָתֵנוּ. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַמְצִיא מְנוּחָה נְכוֹנָה תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה לְנִשְׁמוֹתֵיהֶם וּלְנִשְׁמוֹת כָּל־הַנִּרְצָחִים בִּידֵי הָאוֹיֵב הָאַכְזָרִי. בְּגַן־עֵדֶן תְּהֵא מְנוּחָתָם בְּמַעֲלוֹת קְדוֹשִׁים וּטְהוֹרִים. וְיָנוּחוּ בְשָׁלוֹם עַל־מִשְׁכָּבָם וְיַעַמְדוּ לְגוֹרָלָם לְקֵץ הַיָּמִין. וּבִזְכוּתָם יָשׁוּבוּ בָּנִים לִגְבוּלָם. נַחֵמֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֵאָבְלֵנוּ הַכָּבֵד עַל־הַנֶּהֱרָגִים וְהַנִּרְצָחִים. וּבְנֶחָמַת צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם נְנֻחַם כֻּלָּנוּ. וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בַּהֲקָמַת מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל הַשְּׁלֵמָה וּבְשוּבְךָ לְצִיּוֹן וּבְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְקַיֵּם בְּיָמֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי נְבִיאֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים. לֹא־יִשָּׂא גוֹי אֶל־גּוֹי חֶרֶב וְלֹא־יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה: כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת־יְהוָה כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים: אָמֵן. כֵּן יְהִי רָצוֹן:

מקורות

אשר הערו למות נפשם. ע"פ ישע' נג, יב. **למגר.** ע"פ תה' פט, מה. **האויב המתנפל עלינו.** ע"פ אהמ"ד (אייזנשטיין), מד' אסתר, עמ' 62, פ' יד, סי' יח. **נפלו חללים.** ע"פ ירמ' נח, מט. **במלחמתם.** ע"פ יחז' לב, כז. **הצר הצורר.** ע"פ במ' י, ט. **אשר התקומם.** ע"פ תה' קלט, כא. **לגזול ממנו.** ע"פ מיכ' ב, ב. **את ארצנו.** ע"פ בר' טו, יח; שמ' ו, ח. **פרי עמלנו.** ע"פ דב' כו, ז ומתע"ד. **ולכלותינו מעל אדמתנו.** ע"פ שמ' לב, יב. **בידי האויב האכזרי.** ע"פ ירמ' ל, יד; ילקו"ש תורה, רמז תתקמו, ד"ה כי לא כצורנו. **במעלות קדושים וטהורים.** ע"פ בבלי שבת, דף קה ע"א; מדת"ה (בובר), מז' ח, סי' ב, 'שאנו קדושים וטהורים'. **ויעמדו לגורלם לקץ הימין.** ע"פ דני' יב, יג. **ישובו בנים לגבולם.** ע"פ ירמ' לא, טז. **נחמנו ה'.** ע"פ ישע' מט, יג. **מאבלנו הכבד.** ע"פ בר' נ, יא. **ובנחמת ציון.** ע"פ ישע' נח, ג. **וירושלים נוחם כולנו.** ע"פ ישע' סו, יג. **ותחזינה עינינו.** ע"פ מיכ' ד, יא. **לא ישא גוי.** ישע' ב, ד. **כי מלאה הארץ.** ישע' יא, ט. **אמן כן יהי רצון.** דב"ר סוף פר' יא.

מחזירים הספר תורה לארון הקודש ואומר החזן והציבור יחד עמו:

בְּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלֹת זְקֵנִים עִם־
נְעָרִים: יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם
יְהוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ
עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ
תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּ־יָהּ: מְהֻלָּל אֶקְרָא
יְהוָה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ: וּבְנֻחָה יֹאמַר
שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל:
בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי
מְשִׁיחֶךָ: כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם
תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ: עֵץ־חַיִּים הִיא
לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר:
דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ
שָׁלוֹם: הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ
וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: תּוֹרָה
הִיא עֵץ חַיִּים לְכֻלָּנוּ חַיִּים כִּי־
עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים:

ויש אומרים כנוסח ק"ק רומה:

מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיהוָה בְּנֵי
אֵלִים הָבוּ לַיהוָה
כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד
שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־
קֹדֶשׁ: קוֹל יְהוָה עַל־הַמָּיִם
אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָה עַל־
מַיִם רַבִּים: קוֹל־יְהוָה בַּכֹּחַ קוֹל
יְהוָה בֶּהָדָר: קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר
אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהוָה אֶת־אַרְזֵי
הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל
לְבָנוֹן וְשִׂרְיֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים:
קוֹל־יְהוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ:
קוֹל יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל
יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ: קוֹל יְהוָה
יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת
וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד: יְהוָה
לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ
לְעוֹלָם: יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן
יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

מקורות

בחוריס וגם בתולות. תה' קמח, יב־יד; ס' המחכים. **מהולל אקרא.** ש"ב כב, ד. **וכנחה יאמר.** במ' י, לו; סמנע"ו סי' טו. **בעבור דוד עבדך.** תה' קלב, י. **כי לקח טוב.** מש' ד, ב. **עץ חיים היא.** מש' ג, יח. **דרכיה.** מש' ג, יז. **השיבנו ה' אליך.** איכ' ה, כא. **תורה היא.** ע"פ ממו"ר סי' תכב ד"ה אגיל. **כי עמך מקור.** תה' לו, י. **מזמור לדוד.** תה' כט, א־יא.

ה"נ והערות

בחורים וגם בתולות. במח' רמ"ו ובולוניא הפסוק הראשון לא מופיע. וכן מפסוק "בעבור דוד עבדך" וכו'. והנוסח כאן הוא לפי הרב מ"ע הרטום, בחוברת המנהג, עמ' 13. וראו שם בהערה (1), שבשעת הדחק אפשר לקצר.

הנאצ הנסו

יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא־יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ:
יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ:

החזן אומר:

בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה הַמְבֹרָךְ:

הקהל אומר ואחריו החזן:

בָּרוּךְ יְהוָה הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

ליום הכיפורים שחל בחול:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים· וּבְחָכְמָה פּוֹתֵחַ

ליוה"כ שחל בשבת:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר כְּלָה מַעֲשָׂיו בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי·

ה"נ והערות

והוא רחום. כתב בפ' קמחא דאבישונא שאומרים "והוא רחום", מפני שהוא יום כפרה וסליחה, ואינו כשאר רגלים שאין לאומרו ע"פ המדרש. ובפרט שיש רבים המקבלים מלקות בערב יוה"פ, וכשמלקים קורים ג' פעמים "והוא רחום" שיש בו י"ג תיבות שהם ג' פעמים י"ג שהם ל"ט שמלקין אנו שליש מלפניו וב' שלישים מאחוריו.

מקורות

תפילת ערבית. מסג' ברכות פ"ד, מ"ח; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ח; בבלי ברכות, דף כו ע"ב; מדת"נ (וורשא), פר' חיי שרה, סי' ה; ב"ר (ווילנא) פר' וילא פר' סח, סי' ט; פסר"ב, הוספה ח, ריש פ"ב; מש"ע, בר' פר' וירא, פי"ט, סי' לה; ילקו"ש תורה, רמז קח; פסקי רי"ד ברכות, דף כז ע"ב; פסקי ריא"ז ברכות פ"ד ה"ח אות ח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' מח. **ערבית ליוה"כ.** סרע"ג ח"ב, סי' קב; סדו' רס"ג, עמ' רס; סה"ת סי' מ. **והוא רחום.** תה' עח, לח; סרע"ג ח"ח, סי' לח; סדו' רס"ג, עמ' כו; סרש"י סי' תכה, שבה"ל, ענין תפילה, סי' מט, וסת"ר סי' ט, ענין תפילת ערבית, בשם ר' אליעזר הגדול; סה"ת סי' ו. ראו מדת"נ (בובר), פר' פינחס, סי' יב. **אמירתו בליל יוה"כ.** סרע"ג ח"ב, סי' קב; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' מז; הריא"ב, הל' יוה"כ, עמ' פ; מחו"ו סי' שלח; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח; סת"ר סי' פ; מח' רומניה, דף שכט ע"ח; מח' פרס, דף פט ע"ב, ראו בס' כתר שם טוב, ח"ח, סוף דף קלח. **ה' הושיעה.** תה' כ, י. **החזן אומר ברכו.** סרע"ג ח"ב, סי' לו. **ברכו את ה'.** מסג' ברכות פ"ז, מ"ג. **הקהל עונה ברוך ה'.** ספרי דב' פ' שו ד"ה כי שם. **ב"ה המבורך לע"ו.** מדת"נ (וורשא), פר' ויגש, סי' ב; פסר"ב הוספה ח, פי' ד. **ברכה ראשונה של ק"ש.** מסג' ברכות פ"ח, מ"ד; ראו מד' שו"ט (בובר), מז' ו (יב, ח); סדו' רס"ג, עמ' מח; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' מז; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ח; סת"ר סי' ח, ענין מאה ברכות. **נוסח הברכה.** ע"פ סרע"ג ח"ח, סי' לח; סדו' רס"ג, עמ' כו; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה. **אשר בדברו.** ע"פ תה' לג, ו. **ובחכמה.** ע"פ מש' ג, יט. **אשר כילה.** ע"פ סדו' רס"ג, עמ' קי; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח; ס' מספרות הגאונים, י-ס תרל"ג, עמ' 75. **כילה מעשיו ביום הז'.** ע"פ בר' ב, ב.

המשך ליום הכיפורים שחל בחול:

שְׁעָרִים· וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים· וּמַחֲלִיף אֶת־הַזְּמַנִּים· וּמְסַדֵּר אֶת־הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ· בּוֹרֵא יוֹמָם וָלָיְלָה· גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי־חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי־אוֹר· הַמַּעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה· הַמַּבְדִּיל בֵּין־יוֹם וּבֵין־לָיְלָה· יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ· וּשְׁמוֹ חַי וְקַיָּם תָּמִיד הוּא יִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

המשך ליוה"כ שחל בשבת:

וַיְקָרְאֵהוּ שַׁבַּת־קֹדֶשׁ· מֵעֶרֶב וְעַד עֶרֶב· וּנְתָנוֹ מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ· בּוֹרֵא יוֹמָם וָלָיְלָה· גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי־חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי־אוֹר· הַמַּעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה· הַמַּבְדִּיל בֵּין־יוֹם וּבֵין־לָיְלָה· יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ· וּשְׁמוֹ חַי וְקַיָּם תָּמִיד הוּא יִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהַבְתָּ· תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ· עַל־כֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ· בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ תִּן־בְּלִבֵּנוּ· לָשִׂיחַ בְּחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ· וְנִשְׂמַח וְנַעֲלֹז בְּדִבְרֵי (תַלְמוּד) תּוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ (וְחֻקּוֹתֶיךָ) לְעוֹלָם וָעֶד·

מקורות

משנה עתים ומחליף את הזמנים. מד"ח (בובר), שמ', פר' משפטים, פכ"ב, סי' כד; אהמ"ד (איזנשטיין), מעשה בר', עמ' 318. **במשמרותיהם.** דה"ב לא, יז. **ברקיע כרצונו.** ע"פ בר' א, יד. **בורא יומם.** מח' פרס, דף ג ע"א; מח' רומניא, דף יט ע"ב. **גולל אור וכו' מפני אור.** בבלי ברכות, דף יא ע"ב; מד' שו"ט (בובר), מז' לו, ב. **המעביר יום.** מח' פרס, דף ג ע"א. **המבדיל בין יום ובין לילה.** ע"פ בר' א, ד-ה. **ה' צבאות.** ישע' מז, ד. **ושמו חי וקיים תמיד.** מח' פרס, דף ג ע"ב. במח' רומניא, דף כ ע"א, 'ושמו אל חי וקיים תמיד'. **חי וקיים תמיד.** ע"פ דני' ו, כז. **ימלוך עלינו לע"ו.** מדת"כ (בובר), פר' ויאלא, סי' ל, ע"פ זכ' יד, ט; ילקו"ש מ"א, רמז ריד, ד"ה בחרו לכם. **בא"י המעריב ערבים.** מדת"כ (ווירשא), פר' וזאת הברכה, סי' ז; מד' שו"ט (בובר), מז' לו, א; אהמ"ד, עמ' 127; רש"י תה' סה, ט. **שבת קודש.** שמ' טז, כג. **מערב ועד ערב.** ע"פ ויק' כג, לב. **ונתנו מנוחה לעמו ישראל.** ע"פ מ"א ח, נו. **ברכה שניה של ק"ש.** משנ' ברכות פ"א, מ"ד; ראו מד' שו"ט (בובר), מז' ו (יב, א); סדו' רס"ג, עמ' מא; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. **נוסח הברכה.** סרע"ג ח"א, סי' לא; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' כו; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה. **אהבת עולם.** ע"פ ירמ' לא, ב; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' מז; פסקי רי"ד ברכות, דף יא ע"ב; שבה"ל, ענין תפילה, סי' יד. **בית ישראל.** שמ' טז, לא; יהו' כא, מג. **עמך אהבת.** ע"פ מלא' א, ב; ספרי דב', פי' כד, ד"ה בשלת ה'; שמו"ר (ווילנא), פר' משפטים, פר' לב, סי' ב. **תורה ומצוות חוקים.** ע"פ נחמ' ט, יג-יד. **חוקים ומשפטים אותנו למדת.** ע"פ דב' ד, יד; ו, א. **בשכבנו ובקומנו.** ע"פ דב' ו, ז; יא, יט. **תן בלבנו וכו'.** במח' פרס, דף ג ע"ב, נוסח דומה; מח' רומניא, דף כ ע"א. **לשיח בחוקי.** ע"פ תה' קיט, כג. **ונשמח ונעלוז בדברי תורתך.** ע"פ שה"ש רבה (ווילנא), פר' א, סי' ג; פדר"ך פי' כב, סי' ג; ילקו"ש, תורה, סוף רמז תשפב. **ובמצותיך לעולם ועד.** ראו מדת"ה, מז' קיט, סי' מב; אהמ"ד (איזנשטיין), תה', עמ' 575.

כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה׃ וְאַהֲבָתְךָ אַל־תָּסֵר מִמֶּנּוּ עַד־נֶצַח נְצָחִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ אוֹהֵב אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃

הקורא ק״ש יכוון לקיים מצות עשה מהתורה ולקבל עליו עול מלכות שמים, ויקרא בנחת ובנעימה. צריך לפרש האותיות בפיו ובשפתיו וצריך ליתן רווח בין הדבקים כגון: "על לבבך", "על לבבכם". וצריך להשמיע לאזניו מה שיוצא מפיו שיהיו פיו ולבו שווים בכוונה, אם לא כיוון לבו בפסוק ראשון לא יצא אפילו בדיעבד. צריך להאריך בדלי״ת של "אחד", וצריך להתיז בזיין של "תזכרו" ושל "וזכרתם". אין הש״ץ צריך להנמיך את קולו בפסוקי התוכחה.

המתפלל יחיד אומר: אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן׃

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד׃

אומרים בקול רם: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃ וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ׃ וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ

מקורות

כי הם חיינו ואורך ימינו. ע״פ דב׳ ל, כ; בבלי ברכות, דף סא ע״ב; שבת דף יג ע״א; מדת״ג (בובר), פר׳ בהעלותך, סי׳ כה. **ובהם נהגה יומם ולילה.** ע״פ יהו׳ א, ח. **ואהבתך.** ע״פ מלא׳ א, ב. **עד נצח נצחים.** ע״פ ירמ׳ לא, ב; מח׳ רומניא, דף כ ע״א; במד׳ פרס, דף ג ע״ב, ׳לנצח נצחים׳. **אוהב את עמו ישראל.** ע״פ מ״א י, ט; מלא׳ א, ב. **יכוון לקייים מ״ע.** ראו פסקי רי״ד ר״ה דף כט ע״א, ופסחים דף קיד ע״ב; רע״ב משנ׳ ברכות פ״ב, מ״א; שבה״ל, סדר ר״ה, סי׳ רמ. **ולקבל עליו עומ״ש.** ירושלמי ברכות פ״ב, ה״א; מש״ט בר׳ פ׳ יט, סי׳ לה; פסקי רי״ד ברכות, דף יג ע״ב; פסקי ריא״ז מס׳ ברכות פ״א ה״א אות א; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ טו וסי׳ טז. **צריך לפרש.** סה״ת סי׳ ג. **רווח בין הדבקים.** בבלי ברכות, דף טו ע״ב; סרע״ג ח״א, סי׳ כג; סדו׳ רס״ג, עמ׳ יז; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ טו; סת״ר סי׳ ד, ענין ק״ש; סה״ת סי׳ ג. **צריך להשמיע לאזניו.** בבלי ברכות, דף טו ע״ב; סרע״ג ח״א, סי׳ כג; סדו׳ רס״ג, עמ׳ יז; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ טו; סת״ר סי׳ ד, ענין ק״ש; סה״ת סי׳ ג. **א״ל כיוון לבו וכו׳.** ע״פ מתע״ד פ״ו, פ״ד; תוספתא ברכות פ״ב, ה״ב; בבלי ברכות, דף יג ע״ב; פסקי רי״ד; ילקו״ש תורה, רמז תתלו; פסקי ריא״ז ברכות, פ״ב, ה״א, אות ג. **צריך להאריך בדל״ת.** בבלי ברכות, דף יג ע״ב; סרע״ג ח״א, סי׳ כג; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ טו; סת״ר סי׳ ד, ענין ק״ש; סה״ת סי׳ ג. **וצריך להתיז זיין.** ירושלמי ברכות פ״ב, ה״ד; סרע״ג ח״א, סי׳ כח; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ טו; סת״ר סי׳ ד, ענין ק״ש; סה״ת סי׳ ג. **המתפלל יחיד אומר.** קצו״ע סי׳ יח, ס״ת. ראו מד״א (בובר), פר׳ ואתחנן, פ״ה, סי׳ יא; דע״ז, פר׳ ואתחנן, פ״ו, פ״ד; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ טו; סת״ר סי׳ ד, ענין ק״ש; סה״ת רים סי׳ ג, סדר ק״ש. **אל מלך נאמן.** בבלי שבת, דף קיט ע״ב; מד״א (בובר), פר׳ ואתחנן, פ״ה, סוף סי׳ יא; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ טו בשם ר״ד גאון, רש״י וריה״ח; סת״ר סי׳ ד, ענין ק״ש; סה״ת רים סי׳ ג, סדר ק״ש. **קריאת שמע.** משנ׳ ברכות פ״א, מ״ג, ע״פ דב׳ ו, ז; ירושלמי ברכות פ״א, ה״ה; מד׳ שו״ט (בובר), מז׳ ו, א (יב, א); סרע״ג ח״א, סי׳ כא; סדו׳ רס״ג, עמ׳ יד ועמ׳ לח; מש״ט (בובר), בראשית פר׳ ווירא, פי״ט, סי׳ לה; סדו׳ רשב״ג, פ״ה, עמ׳ מז; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ מח; ס׳ החיוך, מלוה תכ. **שמע ישראל.** דב׳ ו, ד; סדו׳ רס״ג, עמ׳ יד; רמב״ם, הל׳ ק״ש, פ״א, ה״ב; ס׳ החיוך, מלוה תכ. **אומריס בקול רם.** דב״ר (ווילנא), פר׳ ואתחנן, פר׳ ב, סי׳ לו; מרדכי, יומא, רמז תשכג; טור או״ח, הל׳ יוה״כ, סי׳ תריט; ממהגיס דבי מהר״ס, סדר כל מדרי; ר׳ בחיי, דב׳ ו, ד; מט״מ, עמוד עבודה, יוה״כ, סי׳ תתסח; הרש״ר ומדק״א, עמ׳ תלד. ראו בס״ע ערך לחס, הל׳ יוה״כ, סוף סי׳ תריט. **בשכמל״ו.** תוספתא פסחים פ״ג, הי״ט; בבלי פסחים, דף נו ע״א; סדו׳ רס״ג, עמ׳ יד ועמ׳ לח; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ טו; סת״ר סי׳ ד, ענין ק״ש. **ברוך שם כבוד.** ע״פ תה׳ עב, יט; ק, ד. **כבוד מלכותו לעולם ועד.** ע״פ תה׳ קמה, יא-יג. **ואהבת את ה׳.** דב׳ ו, ה-ט; סדו׳ רס״ג רים עמ׳ כז.

וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ
וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם
וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃ וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ
וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ׃ וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ
וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃ הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם
וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃ וְחָרָה אַף־יְהוָה
בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן
אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה
נֹתֵן לָכֶם׃ וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם
וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם׃
וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ
בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃
לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ׃

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם
וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת׃ וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם

מקורות

פרשה שניה דק״ש. מדת״נ (וורשא), פר׳ נח, סי׳ יג; מד׳ שו״ט (בובר), מז׳ ו (יב, א); סדו׳ רס״ג, עמ׳ כו. **והיה אם שמוע.** דב׳ יא, יג-כא; מסנ׳ ברכות פ״ב, מ״ב; ירושלמי ברכות פ״ב, ה״ב; סדו׳ רס״ג, עמ׳ יד; רמב״ם, הל׳ ק״ש, פ״א, ה״ב; ס׳ החינוך, מצוה תכ. **פרשה שלישית דק״ש.** בבלי ברכות, דף יב ע״ב; פסקי רי״ד; מד׳ שו״ט (בובר), ו, א (יב, א); ילקו״ש תורה, רמז תסג, ד״ה דבר אל; סדו׳ רס״ג, עמ׳ יג. **פרשת ציצית בלילה.** מסנ׳ ברכות פ״א, מ״ה; אור״ח ח״א, הל׳ ק״ש, אות א; רמב״ם, הל׳ ק״ש, פ״א, ה״ג. **ויאמר ה׳.** במ׳ טו, לז-מא; מסנ׳ ברכות פ״ב, מ״ב; ירושלמי ברכות פ״ב, ה״ב; סדו׳ רס״ג, עמ׳ טו; רמב״ם, הל׳ ק״ש, פ״א, ה״ב; ס׳ החינוך, מצוה תכ.

ה״נ והערות

ובשכבך. הבי״ת הראשונה בשוא נח, כ״ה דעת המנ״ש, מאמר המאריך, ד״ה על החקירה השלישית, ע״פ ר׳ אליה בחור ובעל מקנה אברם.

אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: הציבור אומר: אֱמֶת:

החזן חוזר ואומר: יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֱמֶת:

ליום הכיפורים שחל בחול:

וְאֱמוּנָה כָּל־זֹאת וְקַיָּם עָלֵינוּ· כִּי הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ· וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ· הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים· הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל־עָרִיצִים· הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ· הַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ· הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן

ליוה"כ שחל בשבת:

וְאֱמוּנָה בַּשְּׁבִיעִי קִיַּמְתָּ גָּזַרְתָּ דִּבַּרְתָּ· הִקְשַׁבְנוּ וְשָׁמַעְנוּ זָכוֹר· חָמַדְתָּ טְהוֹרִים יִרָשׁוּהָ· כְּתוּבָה הִיא לְרֹאשׁ אַרְבָּעָה· מֵעֵת נִתְּנָהּ· שָׂמַח בָּהּ לֵב יְשֻׁרוּן· עֵדָה

ה"נ והערות

כל עריצים. במח' רמ"ו: "כָּל־הָעֲרִיצִים". **ואמונה בשביעי.** מיוסד ע"ס א"ב.

מקורות

החזן חוזר. סה"ת סי' ג, בשם מד' רות. **ה' אלהיכם.** ע"פ ירמ' י, י. **אמת ואמונה.** רא"ו מד' שו"ט (בובר), מז' ו (יב, ח); בבלי ברכות, דף יב ע"ח, ורש"י ד"ה שאומר; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' מז; פסקי רי"ד; שבה"ל, ענין תפילה, סי' נ; סת"ר סי' ט, ענין תפילת ערבית. **ברכה רא"שונה לאחר ק"ש.** מצו' ברכות פ"ח, מ"ד; רא"ו מד' שו"ט (בובר), מז' ו (יב, ח); סרע"ג ח"ב, סי' לו; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ח; סת"ר סי' ח, ענין מאה ברכות. **ואמונה כל זאת.** ע"פ תה' קיט, פו; סרע"ג ח"ח, סי' לח; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' כז; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה. **הוא ה' אלהינו.** ירמ' יד, כב; תה' קה, ז. **ואין זולתו.** ע"פ ישע' מה, יד. **ישראל עמו.** ע"פ שמ' ג, י. **הפודנו מיד.** ע"פ ירמ' לא, י; תה' לד, כג. **הגואלנו מלכנו.** ע"פ ישע' מז, ד. **מכף כל עריצים.** ע"פ ירמ' טו, כא. **האל הנפרע וכו'.** ע"פ דב' לב, מג; ישע' לד, ח; ירמ' נא, לו; יחז' כה, יג. **הנפרע לנו מצרינו.** בבלי מגילה, דף כא ע"ב. **מצרינו.** ע"פ יהו' ה, יג; תה' מד, ו. **המשלם גמול לכל אויבי נפשנו.** ע"פ ישע' לה, ד - נט, יח. **השם נפשינו בחיים.** תה' סו, ט. **ואמונה בשביעי.** סדו' רס"ג, עמ' קו; רא"ו במבוא למכב"ר מאת שד"ל, עמ' ה; ס' מספרות הגאונים, י-ס תרל"ג, עמ' 75. **בשביעי קימת.** ע"פ שמ' טז, כו-כז. **גזרת.** ע"פ דני' ד, יד; רות רבה (ווילנא), פר' ג, סי' ב, 'ועדיין לא נתבטלה גזירתו עד השתא'; קה' רבה (ווילנא), פר' ט, סי' ג. **דברת.** ע"פ שמ' כ, יט. **ושמענו.** ע"פ דב' ה, כ. **זכור.** שמ' כ, ח. **חמדת טהוריים יירשוה.** ע"פ בבלי שבת, דף י ע"ב; פסז"ו פר' בשלח, פט"ז, סי' כט; ילקו"ש תורה, רמז שן, ד"ה ואת בגדי. **טהוריים.** מד"א (בובר), פר' חזריע פר' יג, סי' ב, 'ישראל נקראו טהוריים', ע"פ ישע' סב, יב. **כתובה היא.** ע"פ יהו' י, יג. **כתובה היא לראש מרבעה.** רביעי לעשרת הדברות, שמ' כ, ח. **מעת ניתנה שמח בה.** ע"פ ספרי דב', פר' ראה, פי' עו, סי' כג; פסז"ו (לקח טוב), פר' תצא, דף מז ע"ב, 'יהא אדם שמח לשמוע דברי תורה כאילו ביום שקיבלו אבותיו מהר סיני'; ויק"ר (ווילנא), פר' עז, סי' ד, 'דברי תורה שמחין כיום נתיתן בסיני'; אהמ"ד (איינשטיין), עשרת הדברות, עמ' 453, 'קבלו את התורה בשמחה'. **ישורון** ע"פ דב' לב, טו. אחד מע' שמות שנקראו ישראל. מד"ז שה"ש (בובר), פר' ח, סי' ח. **עדה פדית.** ע"פ דב' כא, ח; ש"ב ז, כג; נחמ' ח, י.

המשך ליום הכיפורים שחל בחול:

לַמּוֹט רַגְלֵנוּ: הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל־בָּמוֹת
אוֹיְבֵינוּ· וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל־כָּל־
שׂוֹנְאֵינוּ· (הָאֵל) הָעוֹשֶׂה לָּנוּ נְקָמוֹת
וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה· אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים
בְּאַדְמַת בְּנֵי־חָם· הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ
כָּל־בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם· וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל
עַמּוֹ מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם·
הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין־גִּזְרֵי יַם־סוּף·
אֶת־רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת־שׂוֹנְאֵיהֶם
בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע· וְרָאוּ בָנִים אֶת־
גְּבוּרָתוֹ· שִׁבְּחוּ וְדוֹדוּ לִשְׁמוֹ·
וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם·
מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה
בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם· מִי־

המשך ליוה״כ שחל בשבת:

פָּדִיתָ· צָדַקְתָּ קָנִיתָ·
רוֹמַמְתָּ שַׁבָּת תָּמִיד· בֵּינְךָ
וּבֵינֵינוּ אוֹת הִיא לְעוֹלָם·
כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עוֹלָמְךָ
תִּקַּנְתָּ· וּבַשְּׁבִיעִי נָחְתָּ· לְמַעַן
שֶׁתַּנִּיחַ לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל·
וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ שִׁבְּחוּ וְזִמְּרוּ
בָּרוּךְ הוּא· מֹשֶׁה וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה
בְּשִׂמְחָה רַבָּה· וְאָמְרוּ כֻלָּם·
מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי
כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא
תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: שׁוֹמְרֵי
שְׁבִיעִי רָאוּ גְבוּרוֹתֶיךָ עַל־
הַיָּם· יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ

מקורות

המדריכנו על במות. ע״פ דב׳ לג, כט. **וירם קרננו.** ע״פ תה׳ פט, יח. **העושה לנו נקמות ונקמה בפרעה.** רא״ו שמו״ר (ווילנא), פר׳ יט, סי׳ ח, ׳הודיעהו נסים שנעשו לכם במצרים כשהקשה פרעה׳. **אותות ומופתים וכו׳.** ע״פ תה׳ קה, כז. **המכה בעברתו.** ע״פ ישע׳ יד, ו. **כל בכורי מצרים.** ע״פ שמ׳ יב, כט; תה׳ עח, נא. **ויוצא ישראל עמו מתוכם.** ע״פ דב׳ ו, כא; ירמ׳ לב, כא; תה׳ קלו, יא; שבה״ל, סדר פסח, סי׳ ריח. **לחרות.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: משנ׳ אבות פ״ו, מ״ב; בבלי עירובין, דף נד ע״א; ספרא פר׳ בהר, פר׳ ב, פ״ב, סי׳ ב; מדת״כ (וורשא), פר׳ נח, סי׳ טו. **המעביר בניו.** ע״פ תה׳ קלו, יד; נחמ׳ ט, יא. **גזרי יס סוף.** ע״פ תה׳ קלו, יג. **את רודפיהם.** ע״פ נחמ׳ ט, יא. **בתהומות טבע.** ע״פ שמ׳ טו, ה. **ורא״ו בניס את גבורתו.** ע״פ שמ׳ יד, לא; תה׳ קו, ח; מה׳ רומניא, דף כ, ריש ע״א. **שבחו והודו לשמו.** ע״פ שמ׳ טו, א, ותר״א; תי״ו; תי״ר. **ומלכותו ברצון קבלו עליהם.** מד״א (בובר), פר׳ כי תשא, פל״ב, סי׳ יא; מכיל׳ דר״י, פר׳ יתרו, מס׳ דבחודש, פ״ו, ד״ה לא יהיה; ספרא, פר׳ אחרי מות, פר׳ ט, פי״ג, סי׳ ג; שמו״ר (ווילנא), פר׳ כי תשא, פר׳ מב, סי׳ ח. **משה ובנ״י וכו׳ שירה.** ע״פ שמ׳ טו, א. **מי כמוכה באלים ה׳.** שמ׳ טו, יא; רא״ו רש״י ברכות, דף יד ע״ב, ד״ה ושרנו לך. **לדקה קנית.** ע״פ שמ׳ טו, טז. **רוממת שבת.** ע״פ בר׳ ב, ג. **ביך וביניכו וכו׳ וכשביעי נחת.** ע״פ שמ׳ לא, יח. **למען שתניח לעמך ישראל.** ע״פ מ״א ח, נו. **ולכבוד שמך שבחו.** ע״פ תה׳ קטו, א. **שבחו וזמרו.** ע״פ שמ׳ טו, א, ותר״א; תי״ו; תי״ר. **ברוך הוא.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: משנ׳ אבות פ״ב, מ״ט; תוספתא פאה (ליברמן), פ״א, ה״ד; ירושלמי מכות פ״ג, הי״ג; מדת״ה (בובר), מז׳ קא, סי׳ א. **שומרי שביעי.** סדו׳ רס״ג, עמ׳ קי. **רא״ו גבורותיך.** ע״פ שמ׳ יד, לא; תה׳ קו, ח.

ח״נ והערות

שבחו והודו לשמו. במח׳ רמ״ו ורומניא: תיבת ׳שבחו׳ לא מופיעה. **ולכבוד שמך.** במח׳ רמ״ו: ׳לִכְבוֹד׳ ללא וי״ו.

המשך ליום הכיפורים שחל בחול:

כָּמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה
נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה
פֶלֶא׃ מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ׃ בּוֹקֵעַ
יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה׃ זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ׃
יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃ וְנֶאֱמַר׃
כִּי־פָדָה יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ
מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃
גָּאַל יִשְׂרָאֵל׃

המשך ליוה"כ שחל בשבת:

וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ׃ יְהוָה הוּא
יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃ תָּחִישׁ
יְשׁוּעָה לְשׁוֹמְרֵי עֲנָוָה׃
תִּפְדֶּה לְצֹאנָךְ׃ וְאַל־יִהְיוּ
עוֹד לְבִזָּה׃ כַּכָּתוּב׃ וְהוֹשַׁעְתִּי
לְצֹאנִי וְלֹא־תִהְיֶינָה עוֹד
לָבֵז׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃
גָּאַל יִשְׂרָאֵל׃

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם׃ וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים
(טוֹבִים) וּלְשָׁלוֹם׃ וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ׃
וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ׃ וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ׃ וְהוֹשִׁיעֵנוּ (מְהֵרָה)
לְמַעַן שְׁמֶךָ׃ וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב׃ דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן וַאֲנָחָה׃
וּשְׁבֹר (וְהָסֵר) שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ׃ וּשְׁמֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃ וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ׃ בָּרוּךְ אַתָּה

מקורות

מלכותך ראו בניך. ע"פ מכילׄ דר"י, פר' בשלח, מס' דשירה, פר' ג, ד"ה זה אלי; מכילׄ דרשב"י פע"ו, פ"ב; ילקו"ש תורה, רמז רמד, ד"ה עזו וזמרת. **בוקע יס.** ע"פ ישע' סג, יב. **זה אלי ענו ואמרו.** ע"פ תוספתא סוטה פ"ו, ה"ג. **ה' ימלוך.** שמ' טו, יח. **כי פדה.** ירמ' לא, י. **גאל ישראל.** ע"פ ישע' מג, א; בבלי פסחים, דף קיז ע"ב; ר"ה; פסקי רי"ד; מד' שו"ט (בובר), מז' ו (יב, א); שבה"ל, ענין תפילה, סי' מא. **והמליכו ואמרו.** ע"פ מדת"ג (בובר), פר' כי תשא, סוף סי' ד; ויק"ר (ווילנא), פר' ויקרא, פר' ב, סי' ד; שה"ש רבה (ווילנא), פר' ו, סי' ה. **תחיש ישועה.** ע"פ ישע' ס, כב. **לשומרי ענוה.** ע"פ ישע' נח, יג. **תפדה לצאנך.** ע"פ ירמ' לא, י. **לצאנך.** ע"פ יחז' לד, לא; מתע"ד פי"ד, פ"א; ב"ר (ווילנא), פר' עה, סי' ו. **והושעתי לצאני.** יחז' לד, כב. **ברכה שניה לאחר ק"ש.** משנ' ברכות פ"א, מ"ד; ראו מד' שו"ט (בובר), מז' ו (יב, א); שבה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות, סי' ט ענין תפילת ערבית. **השכיבנו ה'.** סרע"ג ח"א, סי' לא; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' כז; ראו רס"י ברכות, דף יד ע"ב, ד"ה ושרנו לך; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' מז; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה. **השכיבנו... לשלום.** ע"פ תה' ד, ט. **והעמידנו.** ע"פ שמ' ט, טז. **והעמידנו מלכנו.** ע"פ ישע' לג, כב. **לחיים ולשלום.** ע"פ מלא' ב, ה. **ופרוש עלינו סוכת.** ע"פ ישע' לג, כב. **ופרוש עלינו סוכת שלומך.** ע"פ בתמ"ד (ווירטהיימר) ח"ב, מד' אלפ"א בית"א, עמ' תמח, ע"פ עמ' ט, יא. **סוכת שלומך והגן בעדנו.** מח' רומניא, דף כ ע"ב. **והגן בעדנו.** ע"פ תה' ג, ד. **ותקנו בעילה טובה מלפניך.** ע"פ ירמ' לב, יט, ותה' טז, ז. **והושיענו למען שמך.** ע"פ תה' קו, ח. **מהרה.** ע"פ תה' סט, יט. **והסר מעלינו אויב.** ע"פ דב' לג, כז; תה' ח, ג. **דבר וחרב.** ע"פ יחז' יד, כא. **דבר וחרב ורעב.** ע"פ מ"א ח, לז. **ויגון ואנחה.** ע"פ ישע' לה, י. **ושבור שטן.** סרע"ג ח"א, סי' לא; במח' רומניא, דף כ ע"ב, 'והשבת שטן'. **מלפנינו ומאחרינו.** ראו דב"ר (ווילנא), פר' יא, סי' י, 'פגע בו בסמאל בכל כחו עד שגס מלפניו ורץ אחריו'. **ושמור צאתנו ובואנו וכו'.** ע"פ תה' קכא, ח. **ופרוש עלינו.** טור או"ח, סי' רסז, בשם ירושלמי והגאונים; סרע"ג ח"ב, סי' ג; סד"ר סי' פב; מחו"ו סי' קא.

ה"נ והערות

ברכת השכיבנו. לתולדות נוסחה הקדום של ברכה זו, ראו שמעון פוגל ואורי ארליך, תרביץ, פד, א–ב, תשע"ו, עמודים 77–101.

יְהוָה׃ פּוֹרֵשׂ סֻכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְעַל־יְרוּשָׁלָיִם׃ (אָמֵן):

בליל שבת אומרים בעמידה:

וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם:

החזן אומר:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא׃ בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ׃ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב׃ וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ׃ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא׃

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא׃ שִׁירָתָא׃ תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא׃ וְאִמְרוּ אָמֵן:

מקורות

פורש סוכת שלום. מד׳ שו״ע (בובר), מז׳ ו (יב, ח); ירושלמי ברכות פ״ד, ה״ה; ע״פ סרע״ג ח״ב, סי׳ ג, וסי׳ קכ; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ נח, וסי׳ סה; סת״ר סי׳ ט, ענין תפילת ערבית, סי׳ יג ענין ערבית של ליל שבת, וסי׳ פ; סה״ת סי׳ מ. רלו תשו׳ רנ״ג, לו״ח, סי׳ קמב. **שלוס עליו ועל כל עמו.** ע״פ תה׳ כט, יא. **שלוס... ועל ירושליס.** ע״פ תה׳ קכב, ו. **ואומריס בעמידה.** עור לו״ח, סי׳ רסח; הרש״ר ומדק״ח, עמ׳ תפה. **ושמרו.** שמ׳ לא, טז־יח; סרע״ג ח״ב, סי׳ ד; סדו׳ רס״ג, עמ׳ קיא; עור לו״ח, סי׳ רסז; שבה״ל, ענין שבת, סי׳ סה, וסדר יוה״כ סי׳ שיז; סת״ר סי׳ יג ענין ערבית של ליל שבת; סה״ת סי׳ מ. **אלה מועדי ה׳.** ויק׳ כג, ד; שבה״ל, סדר יוה״כ, סי׳ שיז; סת״ר סי׳ פ, ענין ליל יוה״כ; סה״ת סי׳ מ; מח׳ פרס, דף מ ע״ב. **קדיש.** סדו׳ רשב״ג, פ״ה, עמ׳ מז.

ה״נ והערות

פורש סוכת שלום. היום נהוג לומר ׳הַפּוֹרֵשׂ׳ בה״א, עפ״י הזוהר (פרשית, דף מח ע״א, ועוד). וטוב לומר בלא ה״א, דאיתא בירושלמי ברכות, פ״ד ה״ה, במד׳ שוחר טוב, מזמור ו א, בשבה״ל ענין שבת סי׳ סה ובתניא רבתי סי׳ ט, ללא ה״א. וכן בסחב״ר, במח׳ רמ״ו, בולוניא ושד״ל ״פּוֹרֵשׂ״ ללא ה״א.

יכוון פניו כנגד מקום המקדש כאשר רגליו זו אצל זו, יעמוד ולא ישען ויכוף ראשו מעט, צריך לכוון בכל הברכות, ולפחות בברכה הראשונה.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם׃ אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא׃ אֵל עֶלְיוֹן׃ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת־הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת׃ וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה׃

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים׃ מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים׃ וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים׃ לְמַעַנְךָ אֵל חָי׃ מֶלֶךְ גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ מָגֵן אַבְרָהָם׃

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי׃ מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃ מוֹרִיד הַטַּל׃ מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד׃ מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים׃ סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים׃ מַתִּיר אֲסוּרִים׃ וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי־כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ׃ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה׃

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים׃ זוֹכֵר יְצוּרֶיךָ בְּרַחֲמִים׃ מֵמִית וּמְחַיֶּה׃ וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ׃ וּלְנֶצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ׃ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא־יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד׃ כִּי־אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה׃

מקורות

עמידה ליל יום כ. בבלי יומא, דף פז ע"ב; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' מז; סה"ת סי' מ. **ג' ברכות ראשונות.** סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' מז. **ברכת קדושה.** בבלי מגילה, דף יז ע"ב; בתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, סי' ו. **נוסח הברכה.** סד"ר סי' מז; מחו"ו סי' פט; רמב"ם, סדר תפילות, נוסח ברכות התפילה. הוחכר בשבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח; רלו אור"ח ח"ח, הל' תפילה, אות כ. **לדור ודור.** סרע"ג ח"ב, סי' קכח, וסי' קכט; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח; סה"ת סוף סי' מ.

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ. וְיִרָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים. וְיֵעָשׂוּ כֻּלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כְּמָה שֶׁיָּדַעְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטוֹן לְפָנֶיךָ. עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִימִינֶךָ. וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְהוָה לְעַמֶּךָ. תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ. וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ. שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ. שָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ. וּצְמִיחוּת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ. וַעֲרִיכוּת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וְאָז צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ. וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ. וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ. וְעוֹלָתָה תִּקְפֹּץ פִּיהָ. וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה. כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ. וְתִמְלֹךְ אַתָּה יְהוָה

מקורות

וכן תן פחדך. רמ״ו מס״ו פי״ט ה״ו, ׳כסס שחתימתן של ר״ה ויה״כ משונה משאר ימים טוביס, כך תפילתן׳; סרע״ג ח״ב, סי׳ קה, וסי׳ קכט; שבה״ל, סדר יוה״כ, סי׳ שח; סת״ר סי׳ עג. **וכן.** ע״פ אס׳ ד, טז; סרע״ג ח״ב, סי׳ קכו. **תן פחדך ה׳.** ע״פ הוש׳ ג, ה. **ואימתך על כל מה שברא׳.** ע״פ מש׳ כ, ב. **ויירא׳וך כל המעשים.** ע״פ ישע׳ ב, יט; תה׳ לג, ח; סו, ג. **וישתחוו לפניך.** ע״פ תה׳ פו, ט. **כולם אגודה אחת.** ע״פ ש״ב ב, כה; לפ׳ ג, ט; ספרי דב׳, פר׳ ואתחנן, פי׳ שמו, ה, ד״ה יחד. **לעשות רצונך.** תה׳ מ, ט; קמג, י. **בלבב שלם.** ע״פ דה״ב יט, ט. **שהשלטון לפניך.** ע״פ קה׳ ח, ד; דני׳ ג, לג. **עוז בידך.** ע״פ תה׳ פט, יד; דה״א כט, יב. **וגבורה בימינך.** ע״פ שמ׳ טו, ו. **ושמך נורא על כל מה שברא׳.** ע״פ מלא׳ א, יד; תה׳ לט, ג. **וכן.** סרע״ג ח״ב, סי׳ קכט. **תן כבוד ה׳ לעמך.** ע״פ ישע׳ כד, כג. **תהילה ליראיך.** ע״פ דב׳ כו, יט; ירמ׳ יג, יא; לפ׳ ג, כ. **ותקוה.** ירמ׳ כט, יא. **טובה לדורשיך.** ע״פ תה׳ לד, יא. **ופתחון פה.** ע״פ יחז׳ כט, כא. **למיחליס לך.** ע״פ תה׳ לא, כה; איו׳ יג, טו. **שמחה לארצך.** ע״פ תה׳ לו, יא. **ששון לעירך.** ע״פ ישע׳ נא, ג. **ומיחות קרן לדוד.** ע״פ תה׳ קלב, יח. **לדוד עבדך.** ע״פ ש״ב ז, ה. **ועריכות נר לבן ישי משיחך.** ע״פ תה׳ קלב, יח. **נר.** ש״ב כא, יח. **ואז לדיקים.** תשוה״ג - שע״ת, סי׳ רלז; מחו״ר סי׳ שכח; ספ״ר הל׳ יוה״כ סי׳ ריח. **לדיקים ירלו וישמחו.** ע״פ תה׳ קז, מב; איו׳ כב, יט. **וישרים יעלוזו.** ע״פ תה׳ קמט, ה. **יעלוזו.** ע״פ תה׳ כח, ז. **וחסידים ברנה.** ע״פ תה׳ קלב, ט. **ועולתה תקפון.** ע״פ איו׳ ה, טז. ורחה גם הוש׳ י, יג. **וכל הרשעה כולה.** ע״פ מלא׳ ג, יט. **כעשן תכלה.** ע״פ הוש׳ יג, ג; תה׳ לז, כ. **תעביר ממשלת זדון.** ע״פ איכ׳ ד, כא. **ותמלוך אתה ה׳.** ע״פ עוב׳ א, כא; זכ׳ יד, ט.

ה״נ והערות

עֹז בְּיָדֶךָ. במח׳ רמ״ו בטעות איתא ״עֹז בְּיָדֶךָ״. **ותקוה טובה לדורשיך.** אף שיש נוסחאות שהשמיטו תיבת ׳טובה׳, מ״מ מנהגינו כן לאמרה, וכן איתא במח׳; וכך גם נמצא בספרים אלו: סרע״ג ח״ב, סי׳ קה; רמב״ם, סדר תפילות, נוסח הברכות האמצעיות; מח׳ רומניא, דף של ע״א. **לַמְיַחֲלִים.** המ״ם רפויה. ועכ״ז היא נעה, בעבור המתג הבאה בלמ״ד. **ואז צדיקים.** כך מנהגנו וכן איתא בתשובות הגאונים, שערי תשובה, סימן רצז; מחו״ו סי׳ שכח ובעוד ראשונים. וכ״ה במח׳ פרס, דף עח ע״ב; מח׳ ארם צובה, דף תקנט ע״א. ולא ״ובכן צדיקים״ שהוא עפ״י הזוהר, רעיא מהימנא, במ׳ דף ריט ע״ב; זוהר, תיקונים, ח״ב, דף פז ע״א. **וכל הרשעה כֻּלָּהּ.** הכ״ף בקבוץ והלמ״ד בדגש והה״א במפיק, כן איתא במח׳, וכן הוא מנהגנו, ולא כבעל ש״ת שכתב ׳כְּלָהּ׳. וראו בס׳ לו״א, סי׳ שצא.

לְבַדְּךָ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ· עַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ· כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ· יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם· אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר· הַלְלוּ־יָהּ: וְכָתוּב· וַיִּגְבַּהּ יְהוָה צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בָּחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים· אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת· קִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ· וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה· אֶת־יוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת־יוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה· לִסְלִיחָה וְלִמְחִילָה וּלְכַפָּרָה עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ· מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· יַעֲלֶה וְיָבֹא· יַגִּיעַ· וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה· וְיִשָּׁמַע· וְיִפָּקֵד· וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ· וְזִכְרוֹן

מקורות

ירושלים עירך. ע"פ מ"ח יח, לב; דני' ט, טז. **ציון משכן.** ע"פ יואל ד, יח; תה' עד, ב. **משכן כבודך.** תה' כו, ח. **ימלוך ה' לעולם.** תה' קמו, י. **ויגבה ה' בצדקה.** ישע' ה, טז; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה. **המלך הקדוש.** ע"פ ויק' כא, ח; יהו' כד, יט; ישע' מג, טו; בבלי ברכות, דף יב ע"ב; תוס' ד"ה והלכתא; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה; פסקי רי"ד; סרע"ג ח"ב, סי' קטז; סדו' רס"ג, עמ' כב, ועמ' רס; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' מז; שבה"ל, סדר ר"ה, סי' סה, וסדר יוה"כ סי' שח; סת"ר סי' עז, ענין הכשר תקיעה; סה"ת סוף סי' מ. **קדושת היום.** תוספתא ברכות פ"ג, הי"ב; רמב"ם, סדר תפילות, סוף נוסח הקדיש. **אתה בחרתנו מכל העמים.** ע"פ דב' ז, ז; יד, ב; מזכר בבלי יומא, דף פז ע"ב; פסקי רי"ד; סרע"ג ח"ב, סי' קכט; סדו' רס"ג, עמ' רסג; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח; סת"ר סי' עג; סה"ת סוף סי' מ. **נוסח ברכה אמצעית.** סרע"ג ח"ב, סי' קכח; סדו' רס"ג, עמ' רס; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' מז עם השמטות ושינויים; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות האמצעיות. **אהבת אותנו.** ע"פ דב' ז, ח; מ"א י, ט; ירמ' לא, ב. **ורצית בנו.** ע"פ תה' קמט, ד. **ורוממתנו.** ע"פ תה' עה, יא. **מכל הלשונות.** ע"פ עמ' ג, ב. **קדשתנו במצוותיך.** ע"פ שמ' כב, ל; לא, יג; ויק' יא, מג־מה; במ' טו, מ; דב' כו, טז־יט. **וקרבתנו מלכנו לעבודתך.** ע"פ דב' ד, לד־מ. **מלכנו.** ע"פ ש"א יב, יב; ישע' לג, כב. **לעבודתך.** ע"פ שמ' כג, כה. **ושמך הגדול.** ע"פ יהו' ז, ט; מ"א ח, מב. **הגדול הגבור והנורא.** דב' י, יז; נחמ' ט, לב. **עלינו קראת.** ע"פ ירמ' יד, ט; ישע' מה, ג. ראו ירושלמי תענית פ"ב, ה"ו; דב"ר (ליברמן), פר' דברים, סי' כז; ילקו"ש יהושע, רמז יח, ד"ה ומה תעשה. **ותתן לנו ה'.** מכר בבבלי ברכות, דף לג ע"ב; בסרע"ג ח"ב, סי' קז נמצא נוסח זה לענין ר"ה, אמנם הסרע"ג ביוה"כ, ח"ב סי' קכח, כתב נוסח דומה לזה; סדו' רס"ג, עמ' רס; רא"ש מס' ר"ה פ"ד סי' יד בשם ר' פלטוי גאון; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח. **ותתן... בתחבה את יום השבת.** ע"פ בבלי שבת, דף י ע"ב, 'מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם'. **הכיפורים הזה.** ע"פ ויק' כג, כז. **לסליחה ולמחילה.** ע"פ בבלי תענית, דף ל ע"ב; מדת"נ (וורשא), פר' כי תשא, סוף סי' לא. וראו תוס' בב"ק, דף פב ע"ב, ד"ה כדי, בשם סדר עולם. **מקרא קודש.** ויק' כג, כד; ע"פ מס"ו פי"ט, ה"ד. **זכר ליציאת מצרים.** ראו סדו' רס"ג, עמ' רסא. **או"א יעלה ויבוא.** החכר בתוספתא ברכות פ"ג, ה"י; מס"ו פי"ט, ה"ה; בבלי שבת, דף כד ע"א; תוס' ברכות, דף לד ע"א, ד"ה אלא; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח. **נוסח יע"ו.** סרע"ג ח"ב, סי' מד; סדו' רס"ג, עמ' קג בקיצור; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה; מחו"ר סי' לג. **ואלהי אבותינו.** ע"פ שמ' ג, טו. **יעלה.** ע"פ שמ' ב, כג. **ויבוא.** ע"פ שמ' ג, ט. **יגיע.** ע"פ בר' כח, יב. **וירצה.** ע"פ בר' כב, יד. **וירצה.** ע"פ ישע' נו, ז. **וישמע.** ע"פ שמ' ב, כד. **ויפקד.** ע"פ בר' נ, כד; שמ' ג, טז. **ויזכר.** ע"פ שמ' ב, כד. **זכרונו.** ע"פ תה' קו, ד; קטו, יב. **וזכרון אבותינו.** ע"פ שמ' ב, כד. **וזכרון ירושלים.** ע"פ תה' קלז, ו.

יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ (לִפְלֵיטָה) לְטוֹבָה. לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרָצוֹן בַּיּוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וּבַיּוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים טוֹבִים. בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים. וְחוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בַּיּוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה. מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. כָּאָמוּר. אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר: וְנֶאֱמַר. מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: וְנֶאֱמַר. כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

כִּי־אַתָּה סוֹלֵחַן לְיִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם. וּמוֹחֵלָן לְשִׁבְטֵי יְשׁוּרוּן בְּכָל־

מקורות

ירושלים עירך. ע"פ מ"ח יח, לב; דני' ט, טז. **משיח בן דוד.** ע"פ ש"א כב, לח; כג, ח; יבע' יח, ח. **דוד עבדך.** ע"פ ש"ב ז, ה; תה' קלב, י. **וזכרון וכו' ישראל.** ע"פ ירמ' ב, ב. **עמך בית ישראל.** ע"פ יחז' לד, ל. **לפניך.** ע"פ בר' כז, ז; שמ' כג, יח. **לפליטה.** עזר' ט, ח. **לטובה.** ע"פ דב' ל, ט. **לחן ולחסד.** ע"פ בר' יט, יט; אס' ב, יח. **ולחסד ולרחמים.** ע"פ תה' כה, ו. **הכיפוריים הזה.** ע"פ ויק' כג, כז. **זכרנו ה"א בו לטובה.** ע"פ נחמ' ה, יט; יג, לא. **יש שעונים אמן על כל פיסקא. ויש עונים רק בסוף.** שבה"ל, ענין תפילה, סוף סי' כג.

ופקדנו בו לברכה. ע"פ בר' כח, א; פסר"ב (ווגשל) פי' מג, סי' ט. **והושיענו.** ע"פ מ"ב יט, יט. **בו לחיים טובים.** ע"פ יבע' ד, ג; תה' כח, ה; סו, ט. **בדבר ישועה ורחמים.** ע"פ תה' קו, ד. **וחוס וחננו.** ע"פ מ"ב יג, כג. **ורחם עלינו.** ע"פ ירמ' לא, יט. **כי אליך עינינו.** ע"פ דה"ב כ, יב. **כי אל.** ע"פ יואל' ב, יג; נחמ' ט, לא. **כי אל מלך חנון ורחום אתה.** ע"פ יוג' ד, ב. **חנון ורחום אתה.** נחמ' ט, לא. **אר"א מחול לעוונותינו.** סרע"ג ח"ב, סי' קכא, וסי' קכט; סדו' רס"ג, עמ' רס; רש"י עמ"ס יומא, דף סח ע"ב, ד"ה על מחילת העון; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' מז עם השמטות ושימוייס; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח. **ומלהי אבותינו.** ע"פ שמ' ג, טו. **מחול לעוונותינו.** ע"פ ספרי דב', פר' האזינו, סוף פי' שיט; רלו ר"י ב"ר יקר, ח"ב, עמ' קב. **ביום הכיפוריים הזה.** ע"פ ויק' כג, כז. **מחה... פשעינו וחטאתינו.** ע"פ יבע' מג, כה. **והעבר פשעינו.** ע"פ מיכ' ז, יח. **והעבר... וחטאתינו.** ע"פ ש"ב יב, יג. **מנגד עיניך.** יבע' ח, טז; יוג' ב, ה; תה' לא, כג. **אנכי אנכי הוא.** יבע' מג, כה. **מחיתי כעב פשעיך.** יבע' מד, כב. **כי ביום הזה.** ויק' טז, ל. **כי אתה סלחן.** ע"פ תה' פו, ה. **סולחן לישראל.** ע"פ מ"ח ח, לד; מיכ' ז, יח; פסר"ב (ווגשל), פר' מה, סי' ב, 'לישראל בלבד הוא סולח'. רלו בבלי ר"ה, דף יז ע"א. **סולחן... מן העולם.** ע"פ בבלי פסחים, דף נד ע"א, 'ז' דברים נברלו קודם שנברא העולם, ואלו הן: ...ותשובה'. רלו בבלי יומא, דף פו ע"ב, 'בשביל יחיד שעשה תשובה מותלין לכל העולם כולו'. **לשבטי ישורון.** ע"פ דב' לב, טו.

ה"נ והערות

מחול לעוונותינו ביום. במח' שד"ל איתא, שאם חל בשבת מוסיפים: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וּבַיּוֹם, וכ"כ במטה אפרים, סי' תריט, סט"ז. **בְּיוֹם הכפורים הזה.** במח' שד"ל נוסף: 'בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וּבַיּוֹם הכפורים הזה'. **סוֹלֵחַן לישראל.** כן הניקוד במח' רמ"ו, כ"י, שד"ל ובמח' האשכנזים הישנים. וכ"ה בסידו' רש"ס, עמ' 689 ובמילואים, ובלו"א ח"א, סי' תיג.

דּוֹר וָדוֹר· וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד· וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֶלָּא אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל· וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה· מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (בשבת: הַשַּׁבָּת וְ)יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

רְצֵה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל־תְּפִלָּתָם שְׁעֵה· וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן· וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ· וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן וְלִירוּשָׁלַיִם עִירֶךָ בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמַּחֲזִיר בְּרַחֲמָיו שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ· שֶׁאַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ· וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוּבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת· עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ· הַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ· וּמֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ· לֹא־הִכְלַמְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא־עֲזַבְתָּנוּ וְלֹא־הִסְתַּרְתָּ פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ:

זְכוֹר רַחֲמֶיךָ וּכְבוֹשׁ אֶת־כַּעֲסֶךָ· כַּלֵּה דֶבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה וְכָל־מַחֲלָה מֵעָלֵינוּ

מקורות

בכל דור ודור. תה׳ מה, יח; קמה, יג. **ודברך אמת.** ע״פ ירמ׳ י, י; ב״ר (ווילנא), פר׳ ה, סי׳ ז. **ודברך אמת וקייס לעד.** ע״פ תה׳ קיט, קס. **אין לנו מלך.** ע״פ ישע׳ מד, ו; בבלי תענית, דף כה ע״ב. **מוחל וסולח אלא אתה.** ע״פ תה׳ פו, ה. **מלך מולך וסולח.** ע״פ מס״ו פי״ט, ה״ד. ורלו מש״כ שם בהל׳ ו; סרע״ג ח״ב, סי׳ קכח; רש״י עמ״ס יומא, דף סח ע״ב, ד״ה על מחילת העון; שבה״ל, סדר יוה״כ, סי׳ שח. **וסולח לעונותינו.** פדר״א פ׳ טו; ילקו״ש איו׳, רמז תתקיט. **ולעוונות עמו ישראל.** מח׳ רומניא, סוף דף שלז ע״א. **ומעביר אשמותינו בכל שנה.** מדת״כ (בובר), פר׳ וירא, סי׳ מו, ע״פ ויק׳ טז, ל; שמו״ר (ווילנא), פר׳ בא, פר טו, סי׳ ו; פסר״ב, פי׳ מה, ד״ה ד״א אשרי. **מלך על כל הארץ.** ע״פ זכ׳ יד, ט; תה׳ מז, ג; רמב״ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות האמצעיות. **מקדש ישראל.** ע״פ יחז׳ לז, כח. **הוספה בחתימה לשבת.** סרע״ג ח״ב, סי׳ קכח. **ויום הכיפורים.** ע״פ ויק׳ כג, כז. **רלה ומודים.** סרע״ג ח״ב, סי׳ קכח; סדו׳ רשב״ג, פ״ה, עמ׳ מז.

וּמֵעַל כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ. עַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד. כָּל־הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה. וִיהַלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בֶּאֱמֶת. וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה. (חַיִּים). חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים. עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. תּוֹרַת חַיִּים. אַהֲבָה וָחֶסֶד. צְדָקָה. בְּרָכָה. יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ וּ)לְבָרֵךְ אֶת־כָּל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל תָּמִיד בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:

בְּסֵפֶר חַיִּים. בְּרָכָה וְשָׁלוֹם. פַּרְנָסָה טוֹבָה וִישׁוּעָה וְנֶחָמָה. חֵן וָחֶסֶד נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ. אָנוּ וְכָל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל. לְחַיִּים (טוֹבִים) וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם. (אָמֵן):

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי־עֹרֶף בַּדָּבָר הַזֶּה שֶׁנֹּאמַר (נ"א: לוֹמַר) לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ. אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ (נ"א: חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ). אָשַׁמְנוּ. בָּגַדְנוּ. גָּזַלְנוּ. דִּבַּרְנוּ דֹּפִי. הֶעֱוִינוּ. וְהִרְשַׁעְנוּ. זָדְנוּ. חָמַסְנוּ. טָפַלְנוּ שֶׁקֶר. יָעַצְנוּ רַע (וי"א: עֵצוֹת רָעוֹת). כִּזַּבְנוּ. לַצְנוּ (לוֹצַצְנוּ). מָרַדְנוּ (מָרִינוּ). נִאַצְנוּ (נִאַפְנוּ. נִשְׁבַּעְנוּ לַשָּׁוְא וְלַשֶּׁקֶר). סָרַרְנוּ. עָוִינוּ. פָּשַׁעְנוּ. צָרַרְנוּ. קִשִּׁינוּ עֹרֶף. רָשַׁעְנוּ. שִׁחַתְנוּ. תִּעַבְנוּ. תָּעִינוּ. תִּעְתָּעְנוּ:

ח"נ והערות

חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ. כ"ה במח' ארם צובה, דף תקסא ע"ב.

מקורות

שים שלום. סרע"ג ח"ב, סי' קכח; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' מ. **וידוי במעריב.** סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' מה; שבה"ל, סדר יוה"כ,

סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא־שָׁוָה לָנוּ׃ וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ כִּי־אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ׃

מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם וּמַה־נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים׃ הֲלֹא כָל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ׃

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חָי׃ אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי־בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב׃ אֵין כָּל־דָּבָר נֶעְלָם מִמְּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ׃ יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ׃ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ שֶׁתִּסְלַח וְתִמְחֹל־לָנוּ עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ׃ וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ׃

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי־דַעַת׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בַּגָּלוּי׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלֵּב׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתַיִם׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרַע׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָשׁוֹן הָרַע׃

מקורות

סוף סי׳ שח. **אתה יודע רזי עולם.** סדו׳ רשב״ג, פ״ה, עמ׳ מז.

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַרְאִית הָעַיִן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּפִתְחוֹן פֶּה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצַעֲדֵי רַגְלַיִם:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּקְפִיצַת יָד:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרָצוֹן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁגָגָה:
(עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא:)
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב:

עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם חַטָּאת:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה וְכָרֵת:

מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וְכָרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם· אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין· סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וְחֶנֶק· וּמַלְקוּת אַרְבָּעִים· (עַל־)מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה· בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם וַעֲשֵׂה· וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ קוּם וַעֲשֵׂה· בֵּין שֶׁגְּלוּיִים לָנוּ וּבֵין שֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ· הַגְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר אָמַרְנוּ לְפָנֶיךָ· וְשֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר לְפָנֶיךָ גְּלוּיִים וִידוּעִים· כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

הנוהגים לומר "אלקי נצור", יאמרו פסוק זה לאחריו:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי׃

ויש נוהגים לומר:

אֱלֹהַי· נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע· וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה· וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וּלְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדֹּף נַפְשִׁי· וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה· יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי· שֶׁכָּל־הַקָּמִים עָלַי לְרָעָה· תָּפֵר עֲצָתָם וּתְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם· וְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי· שֶׁתִּפְתַּח לִי שַׁעֲרֵי תוֹרָה· שַׁעֲרֵי חָכְמָה· שַׁעֲרֵי בִינָה· שַׁעֲרֵי דֵעָה· שַׁעֲרֵי פַרְנָסָה וְכַלְכָּלָה· שַׁעֲרֵי חַיִּים· חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְרָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ׃

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי׃

פוסע שלש פסיעות לאחוריו בכריעה אחת, וחוזר לשמאלו ואחר כך לימינו, ואומר:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן׃

(יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ· יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· שֶׁתִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ· וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ׃)

בשבת, החזן והקהל אומרים בעמידה:

יוֹם הַשִּׁשִּׁי׃

וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם׃ וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה׃ וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת׃

מקורות

יהיו לרצון אמרי פי. סדו׳ רסב״ג, פ״ה, עמ׳ נח. **החזן והקהל אומרים.** סדו׳ רס״ג, עמ׳ קיד; רלו טור או״ח, סי׳ רסח. **בעמידה.** ס׳ כלבו סי׳ לה בשם המדרש; שבה״ל, ענין שבת, סי׳ סו; סת״ר סי׳ יג ענין ערבית של ליל שבת; סה״ת סי׳ יב. **יום הששי.** בר׳ ח, לא. **ויכולו השמים.** בר׳ ב, א־ג; בבלי שבת, דף קיט ע״ב; סרע״ג ח״ב, סי׳ ו, וסי׳ קכג; סדו׳ רס״ג, עמ׳ קיד; הלק״ל הל׳ יוה״כ סי׳ י; שבה״ל, סדר יוה״כ, סוף סי׳ שח; סת״ר סי׳ יג ענין ערבית של ליל שבת, וסי׳ פ ענין ליל יוה״כ; סה״ת סי׳ יב, סוף סי׳ מ.

ח״נ והערות

יום השישי. תיבות אלו אינן במח׳ הקדומים.

החזן אומר ברכת מעין שבע:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· אֱלֹהֵי אַבְרָהָם· אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב· הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה (בְּרַחֲמָיו) שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

החזן והקהל אומרים יחד:

מָגֵן אָבוֹת בִּדְבָרוֹ· מְחַיֵּה מֵתִים בְּמַאֲמָרוֹ· הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ· הַמַּנִּיחַ לְעַמּוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קָדְשׁוֹ· כִּי בָם רָצָה לְהָנִיחַ לָהֶם· לְפָנָיו נַעֲבוֹד בְּיִרְאָה וָפַחַד· וְנוֹדֶה לִשְׁמוֹ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מֵעֵין הַבְּרָכוֹת· אֵל הַהוֹדָאוֹת· אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם· מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וּמְבָרֵךְ הַשְּׁבִיעִי· הַמַּנִּיחַ בִּקְדֻשָּׁה לְעַם מְדֻשְּׁנֵי עֹנֶג· זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

החזן מסיים לבד:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ· קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ· שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ· שַׂמְּחֵנוּ

ה״נ והערות

מְדֻשְּׁנֵי. במח׳ רמ״ו ובולוניא: ״מְדַשְּׁנֵי״.

מקורות

החזן אומר מעין שבע. בבלי שבת, דף כד ע״ב; פסקי רי״ד; סרע״ג ח״ב, סי׳ ו; סדו׳ רס״ג, עמ׳ קיג, ועמ׳ רסג; טור או״ח, סי׳ רסח; מהו״ו סי׳ שמא; הריא״ז, הל׳ יוה״כ, עמ׳ פד; פסקי ריא״ז שבת, פ״ב ה״א אות כט. ראו שבה״ל, עניו שבת, סי׳ סו; סת״ר סי׳ יג ענין ערבית של ליל שבת. **נוסח הברכה.** סרע״ג ח״ב, סי׳ ו; סדו׳ רס״ג, עמ׳ קיד; תשו׳ רע״ג או״ח סי׳ עד; סד״ר סי׳ פה; מהו״ו סי׳ קה; רמב״ם, הל׳ תפילה, פ״ט, ה״י. **בא״י.** מכילתא דר״י מס׳ דפסחא פ׳ עז. **ואלהי אבותינו.** ע״פ שמ׳ ג, טו. **הזכרת אבות.** בתמ״ד (ווירטהיימר) ח״ב, מד׳ מנין, סי׳ ג, ע״פ שמ׳ לב, יג, ומ״א יח, לו. **אלהי אברהם וכו׳.** שמ׳ ג, ו; שמו״ר (ווילנא), פר׳ בא, פר׳ עו, סי׳ ו; בבלי פסחים, דף קח ע״ב. **האל הגדול.** דב׳ י, יז; בבלי ברכות, דף לג ע״ב. **אל עליון.** בר׳ יד, כ. **קונה ברחמיו שמים.** מח׳ פרס, דף י ע״ב. **הקהל אומריס.** ראו סה״ת סי׳ יב. **ברכת מעין שבע.** הוזכר בבבלי שבת, דף כד ע״ב; סרע״ג ח״ב, סי׳ ו, וסי׳ קכג; סדו׳ רס״ג, עמ׳ קיד, ועמ׳ רסג; ע״פ תשו׳ רע״ג או״ח סי׳ עד; הלק״ל הל׳ יוה״כ סי׳ י; טור או״ח, סי׳ רסח; שבה״ל, עניו שבת, סי׳ סה, וסדר יוה״כ, סוף סי׳ שח; סת״ר, עניו ליל יוה״כ, סי׳ פ. **מגן אבות בדברו.** ע״פ בר׳ טו, א, כו, ג, כח, טו. **מחיה מתים במאמרו.** ע״פ יחז׳ לז, יג; בבלי כתובות, דף ח ע״ב. **המלך הקדוש שאין כמוהו.** ע״פ ש״א ב, ב. **הזכרת המלך.** בבלי ברכות, דף יב, ב; סרע״ג ח״ב, סי׳ קטז; שבה״ל, סדר ר״ה, סי׳ שה. **המניח לעמו.** ע״פ דב׳ ה, יד. **שבת קדשו.** ע״פ נחמ׳ ט, יד. **כי בם רצה.** ע״פ דב׳ ז, ח. **להניח להם.** ע״פ בבלי שבת, דף י ע״ב, ״מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל; בבלי סנהדרין, דף נח ע״ב, ״וכרי שבת חייב מיתה״. **נעבוד בירא׳ה ופחד.** ע״פ תה׳ ב, יא; ירושלמי ברכות פ״ה, ה״א; מדת״נ (בובר), פר׳ נח, סוף סי׳ כח. **ונודה לשמו.** ע״פ תה׳ מד, ט; קמ, יד. **בכל יום תמיד מעין הברכות.** בבלי ברכות, דף מ ע״א, וסוכה דף מו ע״א, ע״פ תה׳ סח, כ. **אל ההודאות.** ע״פ דני׳ ב, כג; בבלי ברכות, דף נט ע״ב. **אדון השלום.** ע״פ ישע׳ מה, ז; איו׳ כה, ב. **מקדש השבת ומברך השביעי.** ע״פ בר׳ ב, ג. **המניח בקדושה.** ע״פ שמ׳ טז, כג; כ, ח; לא, יג-טו; ויק׳ כג, ג; ישע׳ נח, יג. **מדושני עונג.** ע״פ ישע׳ נה, ב. **זכר למעשה בראשית.** ע״פ שמ׳ כ, יא; לא, יח. **החזן מסיים לבד.** ראו סה״ת סי׳ יב. **או״א רצה במנוחתינו.** סרע״ג ח״ב, סי׳ ה, וסי׳ ו; סדו׳ רס״ג, עמ׳ קיב, ועמ׳ קיד; רמב״ם, סדר תפילות, נוסח ברכות האמצעיות. **ואלהי אבותינו.** ע״פ שמ׳ ג, טו. **ותן חלקנו בתורתך.** משנ׳ אבות פ״ה, מ״כ; ירושלמי ברכות פ״ד, ה״ב; אד״נ נוס׳ ב, פ׳ מח, ד״ה עשרה חלקים; אסתר רבה (ווילנא), פר׳ א, סוף סי׳ יז; פסז״ו (לקח טוב), קה׳, פ״ב, סי׳ י. **שבענו מטובך.** ע״פ נחמ׳ ט, כה. **שמחנו בישועתך.** ע״פ ישע׳ כה, ט.

בִּישׁוּעָתֶךָ. וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. וְהַנְחִילֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ. וְיִשְׂמְחוּ בְךָ כָּל־יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אָהֲבַתְּ צֶדֶק וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע. בַּעֲבוּר לְהַצְדִּיק וְלֹא לְהַרְשִׁיעַ.
גָּשְׁנוּ לְהִתְוַדּוֹת עֲלֵי פֶשַׁע. דְּלֵנוּ מֵחֵטְא מֵעָוֹן וּמֵרֶשַׁע.
הֵן לְךָ עֵינֵינוּ מְיַחֲלוֹת. וּבָאנוּ לְפָנֶיךָ לְחַלּוֹת.

מקורות

וטהר לבנו. ע״פ תה׳ נא, יב. **לעבדך באמת.** ע״פ ש״א יב, כד. **שבת קדשך.** נחמ׳ ט, יד. **וישמחו בך.** ע״פ ספרי במ׳, פר׳ בהעלותך, פי׳ עז; סרע״ג ח״ב, סי׳ ה; סד״ר סי׳ לד; שבה״ל, ענין שבת סוף סי׳ פב בשם י״א, ע״פ הספרי במ׳ פ׳ עז; טו״ת מהרי״ל החדשות סי׳ לד. **מקדש השבת.** ע״פ בר׳ ב, ג; בבלי פסחים, דף קיז ע״ב; בבלי שבת, דף כד ע״ב; סרע״ג ח״ב, סי׳ ו, וסי׳ קכג; הלק״ל הל׳ יוה״כ סי׳ י; סה״ת סוף סי׳ מ. **אהבת צדק.** תה׳ מה, ח; סרע״ג ח״ב, סי׳ קכח; סדו׳ רס״ג דף רס; שבה״ל, סדר יוה״כ, סוף סי׳ שח; סת״ר, ענין ליל יוה״כ, סי׳ פ; סה״ת סוף סי׳ מ. **בעבור להצדיק.** ע״פ מ״א ח, לב. **ולא להרשיע.** ע״פ יחז׳ לג, יא. **גשנו להודות עלי פשע.** ע״פ תה׳ לב, ה. **דלנו מחטא מעוון ומרשע.** ע״פ שמ׳ לד, ז; ישע׳ מג, כה; ירמ׳ לג, ח. **לך עינינו מיחלות.** ע״פ דה״ב כ, יב; בבלי סוכה, דף נג ע״ב. **ובאנו לפניך לחלות.** ע״פ זכ׳ ז, ב.

ה״ג והערות

וישמחו בך כל ישראל. זהו נוסח הקדום, ראו ע׳ פליישר, תפילה ומנהגי תפילה ארץ־ישראליים תקופת הגניזה, עמ׳ 27. שבה״ל, ענין שבת, סוף סי׳ פב, וביאר מנהגנו ע״פ הספרי, במ׳, פ׳ עז, ששבת הוא ג״כ יום שמחתכם וא״כ בודאי ששייך לומר ״וישמחו בך״, וכן בירושלמי, מגילה פ״א, ה״ד, ששבת הוא יום שמחה, דר׳ זעירה הקשה לר׳ אבהו, שיעשו סעודת פורים בשבת, ואמר לו ששבת בלא״ה יום שמחה הוא. ובתורת חיים עמ״ס חולין, דף כו ע״ב, ג״כ ביאר את מנהגנו. **אהבת צדק ותשנא רשע.** מיוסד ע״ס א״ב. פיוט זה נמצא רק במנהגנו.

זֶה הָפֵק לָנוּ מְחִילוֹת· חַטֹּאתֵינוּ הֱיוֹת נִמְחָלוֹת·
טוֹב וְסַלָּח נִקְרֵאתָ· יוֹם לְצַדְּקֵנוּ קָרָאתָ·
כַּפָּרָה לְהָשִׁית בֶּעָשׁוֹר חָקַקְתָּ· לַעֲשִׂירִיהָ אֲשֶׁר יִקָּרֶתָ·
מָרַדְנוּ בְכָל־פַּעַם וְאַתָּה סָלַחְתָּ· נִאַצְנוּךָ וְשׁוּבוּ שַׁחְתָּ·
סְלַח־נָא כְּעַל יְדֵי צִיר סָלַחְתָּ· עֵת כִּי־חִנְּנָךְ וְסָלַחְתִּי הֵשַׁחְתָּ·
פְּדֵנוּ הַיּוֹם מִדֹּחַק· צַעֲקָתֵנוּ קָשֹׁב מִשַّחַק·
קְרָאנוּךָ אַל־תִּרְחַק· רִשְׁעֵנוּ לַיָּם תִּדְחַק·
שַׁדַּי לְפָנֶיךָ בְשַׁוְעִי· יֶעֱרַב לְפָנֶיךָ שַׁוְעִי·
תֶּפֶן לְכַפֵּר פִּשְׁעִי· בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי:

יַעֲלֶה תַחֲנוּנֵנוּ מֵעֶרֶב· וְיָבֹא שׁוֹבָב מִבֹּקֶר·
וְיֵרָאֶה רְצוֹנֵנוּ עַד־עֶרֶב:
יַעֲלֶה קוֹלֵנוּ מֵעֶרֶב· וְתָבֹא צְדָקָה מִבֹּקֶר·
וְיֵרָאֶה פִּדְיוֹנֵנוּ עַד־עֶרֶב:

ה"נ והערות

אֲשֶׁר יִקָּרֶתָ. במח' רמ"ו: אֲשֶׁר יִקָּרֶתָה'. **וְשׁוּבוּ שַׁחְתָּ.** במח' רמ"ו: וְשׁוּבוּ שַׁחְתָּה'. **וְסָלַחְתִּי הֵשַׁחְתָּ.** במח' רמ"ו: וְסָלַחְתִּי הֵשַׁחְתָּה'. **לַיָּם תִּדְחַק.** בכ"י: 'לִיָּם תִּרְחַק'. **תֶּפֶן.** במח' בולוניא: 'תֵּפֶן' וכן בכולם. **יעלה תחנונינו מערב.** מיוסד ע"ס תשר"ק. פיוט זה נמצא גם במנהג אשכנז, גולדשמידט, כיפור, עמ' 10־11 (עם כמה שינויי נוסח). **ויראה רְצוֹנֵנוּ.** בנוסחאות אשכנזיות: 'ויראה רִנּוּנֵנוּ'. **וְתָבֹא צְדָקָה.** במח' רמ"ו ובולוניא 'וְיָבֹא צְדָקָה', בלשון זכר. וכן הלאה 'וְתֵרָאֶה' במקום 'וְיֵרָאֶה' בהמשך). וראו בפי' קד"א על אתר. וכבר העיר שד"ל (במבוא ח"ב, עמ' ה): 'וגם במח' בני רומה כ"י ישן נושן

מקורות

הפק לנו. ע"פ מס' ח, לה. **חטאתינו היות נמחלות.** ע"פ שמ' לד, ט; תה' עט, ט. **טוב וסלח נקראת.** תה' פו, ה. **יום לצדקנו קראת.** ע"פ ישע' ח, כו. **כפרה וכו' חקקת.** ע"פ ויק' טז, לד. **לצדקנו קראת.** ע"פ ישע' ח, כו. **כפרה וכו' חקקת.** ע"פ ויק' טז, ל. **להשית** - להוליא לאור. ע"פ פסז"ו (לקח טוב), פר' בלק, דף קכט ע"א, 'שהשית עינו לראות העתידות'. **בעשור חקקת.** ע"פ ויק' טז, כט. **לעשיריה אשר יקרת.** ע"פ ירמ' ב, ג. **מרדנו.** ע"פ יחז' ב, ג; דני' ט, ה. **ואתה סלחת.** ע"פ במ' יד, כ. **נאצנוך.** ע"פ ישע' ח, ד; ה, כד. **ושובו שחת.** ע"פ ירמ' ג, יד. **סלח נא.** במ' יד, יט. **כעל ידי ציר.** ע"פ מס' כה, יג. **כעל וכו' סלחת.** ע"פ במ' יד, כ. **עת כי חננך.** ע"פ במ' יד, יג־יט. **וסלחתי השחת.** ע"פ במ' יד, כ. **פדנו היום מדוחק.** ע"פ איו' לג, כח. **צעקתינו קשוב משחק.** ע"פ נחמ' ט, כז. **משחק** - משמיס. ע"פ תה' פט, ז. **קרא מוך.** ע"פ תה' ח, ו; קמא, ח. **אל תרחק.** ע"פ תה' כב, יב. **רשענו ליס תדחק.** ע"פ מיכ' ז, יט. **שדי לפניך בשועי.** ע"פ איו' ח, ה. **לפניך בשועי.** ע"פ תה' כח, ב. **יערב לפניך שועי.** ע"פ תה' קד, לד. **לכפר פשעי.** ע"פ תה' סה, ד. **בעשור לחודש השביעי.** ויק' כג, כז. **יעלה תחנוניו.** רא"בי"ה ח"ב, מס' יומא, סי' תקכט; מרדכי, יומא, רמז תשכה; שבה"ל, סדר יוה"כ, סוף סי' שיז; הג' מיימוניות, סדר תפילות, נוסח הברכות האמצעיות, אות ח; סת"ר, ענין לילי יוה"כ, סי' פ. **מערב וכו' עד ערב.** ע"פ ויק' כג, לב. **ויבוא שובב.** ע"פ ירמ' ג, יד. **ויראה רצוננו.** ע"פ ישע' מט, ח; תה' סט, יד; מס' ח, לה. **יעלה קולנו.** ע"פ במ' כ, טז; דב' כו, ז. **ותבוא לדקה.** ע"פ דב' ו, כה; ישע' ח, כז; מס' י, ב. **פדיוננו** - עשיית התשובה. ע"פ מדת"ה (בובר), מז' מט, סי' ג, 'ויקר פדיון נפשם,

תַּעֲלֶה עֲתִירָתֵנוּ מֵעֶרֶב׃ וְתָבֹא סְלִיחָה מִבֹּקֶר׃
וְיֵרָאֶה נְוֹשֵׁא חֵטְא עַד־עֶרֶב׃

יַעֲלֶה מְנוּסֵנוּ מֵעֶרֶב׃ וְיָבֹא לְמַעֲנוֹ מִבֹּקֶר׃
וְיֵרָאֶה כִּפּוּרֵנוּ עַד־עֶרֶב׃

תַּעֲלֶה יְחִידָתֵנוּ מֵעֶרֶב׃ וְתָבֹא טַהֲרָה מִבֹּקֶר׃
וְיֵרָאֶה חִפּוּשֵׁנוּ עַד־עֶרֶב׃

יַעֲלֶה זִכְרוֹנֵנוּ מֵעֶרֶב׃ וְיָבֹא וְיֵעָרֵב מִבֹּקֶר׃
וְיֵרָאֶה הֶגְיוֹנֵנוּ עַד־עֶרֶב׃

תַּעֲלֶה דְּפִיקָתֵנוּ מֵעֶרֶב׃ וְתָבֹא גִילָה מִבֹּקֶר׃
וְתֵרָאֶה בַּעֲדֵנוּ עַד־עֶרֶב׃

תַּעֲלֶה אֶנְקָתֵנוּ מֵעֶרֶב׃ וְתָבֹא אֵלֶיךָ מִבֹּקֶר׃
וְתֵרָאֶה אֵלֵינוּ עַד־עֶרֶב׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ הֱיֵה עִם־פִּיפִיּוֹת שְׁלוּחֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ הָעוֹמְדִים לְבַקֵּשׁ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּנִים מִלְּפָנֶיךָ

מקורות

אלמלא עשו תשובה, היה יקר נפסח בעיני הקב״ה, והיה חדל הפורענויות מהן, ויורשין העולם הבא׳. **תעלה עתירתנו.** ע״פ בר׳ כה, כא; שופ׳ יג, ח; איו׳ כב, כז. **סליחה מבוקר.** ע״פ תה׳ קל, ד״ו. ובוקר זמן רצון הוא, בבלי ברכות, דף ו ע״ב, ע״פ תה׳ ה, ד. **נושא חטא.** ע״פ שמ׳ לד, ז; תה׳ פה, ג. **ממנוסנו.** ע״פ ש״ב כב, ג; ירמ׳ מז, יט; תה׳ נט, יח. **למענו.** ע״פ ישע׳ מג, כה. ראו בבלי ברכות, דף י ע״ב, ׳כל התולה בזכות אחריס, תולין לו בזכות עצמו׳. **כפורנו עד ערב.** ע״פ ויק׳ כג, לב. **יחידתנו.** ע״פ תה׳ כב, כא; לה, יז. **טהרה.** ע״פ יחז׳ לו, כה. **חיפושנו.** ע״פ ישע׳ נח, ו; איו׳ ג, יט. **יעלה זכרוננו.** ע״פ ירמ׳ לא, יט; תה׳ קטו, יב. **ויערב.** ע״פ תה׳ קד, לד. **הגיוננו.** ע״פ תה׳ יט, טו. **דפיקתנו.** ע״פ שה״ש ה, ב. **גילה.** ישע׳ סה, יח. **ותראה בעדנו.** ע״פ ש״א א, יא; תה׳ לה, יח. **בעדנו.** ע״פ ירמ׳ כא, ב. **תעלה אנקתנו.** ע״פ תה׳ עט, יא; קב, כא. **ותבוא אליך.** ע״פ יוג׳ ב, ח; תה׳ קב, ב. **אור״א היה עם פיפיות.** מחכר בעור אור״ח, סי׳ תרכא; אב״ע קה״ה, א, בשם הקדמוניס; שבה״ל, סדר יוה״כ, סוף סי׳ שח; סת״ר, ענין לילי יוה״כ, סי׳ פ; סה״ת סוף סי׳ מ. **ואלהי אבותינו.** ע״פ שמ׳ ג, טו. **היה עם פיפיות.** ע״פ שמ׳ ד, יב. **פיפיות.** ע״פ ישע׳ מא, טו. ואף לשון חכמים הוא, כמו: ירושלמי מגילה פ״ד, הי״ב; בבלי ברכות, דף יא ע״ב. וראו בסי׳ שערי דמעות, על שערי תפלה לרח״ה, סי׳ יג. **שלוחי עמך.** ע״פ ירמ׳ מב, ו; משל׳ ברכות פ״ה, מ״ה. **עמך בית ישראל.** ע״פ יחז׳ לד, ל. **העומדים לבקש תפילה ותחנונים.** ע״פ דני׳ ט, ג; שמו״ר (ווילנא), פר׳ מג, סי׳ א; מדת״ה (בובר), מז׳ קח, סי׳ א.

ה״נ והערות

שבידי כתוב יעלה ויבוא ויראה, תמיד בלשון זכר׳. ובדפוסים אחרונים מנהג בני רומה וגם בכ״י גדול שבידי עשו הפעל זכר ונקבה כפי שהוא השם הבא אחריו, אבל בדפוסים קדומנים ובקצת כ״י נמצא ״יעלה ויבוא, תעלה ותבוא״, בסדר בלתי מסכים עם הדקדוק. **עֲתִירָתֵנוּ מערב.** כן הוא הניקוד במח׳ רמ״ו, בולוניא וכ״י. במח׳ שד״ל: ״עֲתִירָתֵנוּ מערב״. **חִפּוּשֵׁנוּ.** במח׳ רמ״ו ״חִפּוּשֵׁנוּ״ בשי״ן שמאלית. **או״א היה עם פיפיות.** נמצא גם במנהג אשכנז. גולדשמידט, כיפור, עמ׳ 248, ובמח׳ רומניא, תפילות שחרית, דף שמ ע״א.

עַל־עַמְּךָ בֵּית־יִשְׂרָאֵל׃ הוֹרֵם מַה־שֶּׁיֹּאמְרוּ׃ הֲבִינֵם מַה־שֶּׁיְּדַבְּרוּ׃ הֲשִׁיבֵם מַה־שֶּׁיִּשְׁאָלוּ׃ יַדְּעֵם הֵיאַךְ יְפָאֲרוּ׃ בְּאוֹר־פָּנֶיךָ יְהַלְּכוּן׃ בְּרֶךְ לְךָ יִבְרְכוּן׃ עַמְּךָ בְּפִיהֶם יְבָרְכוּן׃ וּמִבִּרְכוֹת פִּיךָ יִתְבָּרְכוּן׃ עַמְּךָ לְפָנֶיךָ יַעֲבִירוּן׃ וְהֵם בַּתָּוֶךְ יַעֲבֹרוּן׃ עֵינֵי עַמְּךָ בָּם תְּלוּיוֹת׃ וְעֵינֵיהֶם לְךָ מְיַחֲלוֹת׃ גָּשִׁים מוּל שׁוֹד לְהִלָּחֲמָה׃ וְשַׁכֵּךְ כַּעַס וְחֵמָה׃ וְעַם מַסְבִּיבִים אוֹתָךְ כַּחוֹמָה׃ וְאַתָּה מִן־הַשָּׁמַיִם תַּשְׁגִּיחַ אוֹתָם לְרַחֲמָה׃ עַיִן נוֹשְׂאִים לָךְ לַשָּׁמַיִם׃ לֵב שׁוֹפְכִים נָכְחָךְ כַּמַּיִם׃ וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם׃ שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ בִלְשׁוֹנָם׃ וְלֹא־יִנָּקְשׁוּ בְשִׂנּוּנָם׃ וְאַל־יֵבוֹשׁוּ בְמַשְׂעֵנָם׃ וְאַל־יִכָּלְמוּ בָם שְׂאוֹנָם׃ וְאַל־יֹאמְרוּ בְּפִיהֶם דָּבָר שֶׁלֹּא כִרְצוֹנָךְ׃ כִּי חֲנוּנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵמָּה חֲנוּנִים׃ (וּמְרֻחָמֶיךָ הֵמָּה מְרֻחָמִים)׃ וּמְלֻמָּדֶיךָ הֵמָּה מְלֻמָּדִים׃ כְּמָה שֶׁיְּדַעְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־אֲשֶׁר תָּחֹן יָחֹן׃ וְאֶת־אֲשֶׁר תְּרַחֵם יְרַחֵם׃ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ׃ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם׃

ה"נ והערות

יַעֲבִירוּן, יַעֲבֹרוּן. כאן הנוסח הוא ע"פ מח' שד"ל. ובמח' רמ"ו ובולוניא: התיבות הם בסדר הפוך. **מסביבים אותך כחומה.** במח' רמ"ו תוקן בכ"י: 'מסביבים אותם כחומה', וכן הוא בנוסחאות אשכנז. **וְאַל־יִכָּלְמוּ בָם שְׂאוֹנָם.** תיבות אלו אינן מופיעות במח' רמ"ו. **וּמְלֻמָּדֶיךָ הֵמָּה מְלֻמָּדִים.** במח' גולדשמידט העיר, שזהו הנוסח המקורי, וכן הוא במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י, אלא ששינו זאת ל'וּמְרֻחָמֶיךָ הֵמָּה מְרֻחָמִים', בכדי להתאימו לפסוק ולמובא אחריו. במח' שד"ל, ומרוחמיך וכו', נמצא בסוגריים, ובמח' רומניא (דף שמ ע"א) איננו.

מקורות

הורם מה שיאמרו. ע"פ שמ' ד, יב. **הבינם.** ע"פ ישע' מ, יד. **הבינם מה שידברו.** ע"פ דני' י, יח; נחמ' ח, יב. **השיבם.** ע"פ בר' מ, יד. **השיבם מה שישאלו.** ע"פ ישע' סה, כד; איו' יג, כב. **ידעם.** ע"פ הוש' יד, י. **יפארו.** ע"פ עזר' ז, כז. **באור פניך יהלכון.** תה' פט, טז. **ברך לך יברכון.** ע"פ ישע' מה, כג; תה' לה, ו. **עמך בפיהם יברכון.** ע"פ יהו' כב, לג; תה' סג, ה. **ומברכות פיך יתברכון.** ע"פ ב"ב ז, כט. **עמך לפניך יעבירון.** ע"פ משנ' ר"ה פ"ח, מ"ב. **והם בתוך יעבורון.** פדר"א פ' מג; פדר"ך פי' ג, ד"ה ומשה ואהרן; ילקו"ש תורה, רמז רסד ורסה. **עיני עמך בם תלויות.** ע"פ מד' שו"ט (בובר), מז' כה, סי' ה; ילקו"ש תהלים, רמז תשב. ראו סד"ר, סי' עח, עמ' שלו. **ועיניהם לך מיחלות.** ע"פ תה' קכג, ב; מד' שו"ט מז' פח, סי' ח; ילקו"ש תהלים, רמז תתלט. **גשים מול שוד להלחמה.** ראו במבוא למכב"ר, מאת שד"ל, עמ' כח; תשב"ץ קטן, סי' קיט. **ושכך כעס.** ע"פ תס' ז, י. **מסביביים כחומה.** ע"פ ויק' כה, לא; יחז' מב, כ. **ואתה מן השמים תשגיח.** ע"פ מ"א ח, לד; תה' לג, יג-יד; שה"ש ב, ט. **אותם לרחמה.** ע"פ ירמ' מב, יב; תה' קו, מו. **עין נושאים.** ע"פ תה' קכג, א; איכ' ג, מא. **לב שופכים נכחך כמים.** ע"פ איכ' ב, יט. **ואתה תשמע.** דה"ב ו, כג. **שלא יכשלו בלשונם.** ע"פ תה' סד, ט. **ינקשו.** תה' לח, יג. **בשנונם.** ע"פ דב' ו, ז. **ואל יבושו.** ע"פ תה' כה, ג. **במשענם.** ע"פ ב"ב כב, יט; ישע' ג, י; דה"ב יג, יח. **ואל יכלמו.** ע"פ תה' סט, ז. **שאונם.** ע"פ ישע' סו, ו. **שלא כרצונך.** ע"פ ירמ' ו, כ; משנ' ברכות פ"ה, מ"ה. **כי חנוניך הם.** ע"פ ישע' ל, יח. **המה חנונים.** ע"פ שמ' כב, כו; יוב' ד, ב. **ומלמדיך.** ע"פ ישע' מח, יח. **תחון.** ע"פ תה' נט, ו. **וחנותי את אשר.** שמ' לג, יט.

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם אַתָּה. וּבַעַל הָרַחֲמִים נִקְרֵאתָ. וְדֶרֶךְ תְּשׁוּבָה הוֹרֵיתָ: גְּדֻלַּת רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ תִּזְכֹּר הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם לְזֶרַע יְדִידֶיךָ: תֵּפֶן אֵלֵינוּ בְּרַחֲמִים. כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הָרַחֲמִים: בְּתַחֲנוּן וּבִתְפִלָּה (לְפָנֶיךָ) נְקַדֵּם. כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם: מֵחֲרוֹן אַפְּךָ שׁוּב. כְּמוֹ בְתוֹרָתְךָ כָּתוּב: בְּצֵל כְּנָפֶיךָ נֶחֱסֶה וְנִתְלוֹנָן. כְּמוֹ וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן: תַּעֲבֹר עַל־פֶּשַׁע וְתִמְחֶה אָשָׁם. כְּוַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם: תַּאֲזִין שַׁוַּע וְתַקְשִׁיב מַאֲמָר. כְּוַיִּקְרָא בְשֵׁם. יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר. וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא. יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ. מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוָרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

מקורות

אל ארך אפים אתה. ע״פ יוג׳ ד, ב; תה׳ פו, טו. **הרחמים נקראת.** ע״פ ישע׳ מט, י. **ודרך תשובה הורית.** ירושלמי מכות פ״ב, ה״ו, ע״פ תה׳ כה, ח; בבלי ע״ז, דף ד סוף ע״ב, ודף ה ע״א; מדת״נ (וורשא), פר׳ ואתחנן, סי׳ יד; שמו״ר (ווילנא), פר׳ יב, סי׳ א; פסז״ו דב׳ פר׳ ואתחנן, דף י ע״א, ד״ה מי יתן; ילקו״ש תהלים, רמז תתסח. **גדולת רחמיך וחסדיך.** ע״פ ישע׳ נד, ז ובמ׳ יד, יט. **רחמיך וחסדיך תזכר.** ע״פ תה׳ כה, ו. **היום ובכל יום.** ע״פ בבלי ברכות, דף ס ע״ב. **לזרע ידידיך.** ע״פ ב״ר (ווילנא), פר׳ לג, סי׳ ג. **תפן אלינו ברחמים.** ע״פ מ״ב יג, כג. **אתה הוא בעל הרחמים.** ע״פ ירושלמי תענית פ״ג, ה״ט. **בעל הרחמים.** לשון חז״ל בהרבה מקומות, כמו: מכילי׳ דרשב״י פ״ג, פ״ח; ויק״ר (ווילנא), פר׳ מצורע, פר׳ ח, סי׳ ד. **בתחנון ובתפילה נקדם.** ע״פ דני׳ ט, ג. **כמו שהודעת לעניו.** ע״פ שמ׳ לג, יג, לד, ה־ז; תה׳ קג, ז; בבלי ר״ה, דף יח ע״ב. **לעניו.** ע״פ במ׳ יב, ג. **מחרון אפך שוב.** ע״פ שמ׳ לב, יב. **בצל כנפיך נחסה.** ע״פ תה׳ יז, ח; לו, ח; מז, ב; סג, ח. **תעבור על פשע.** שמ׳ לד, ה. **ויירד ה׳ בענן.** שמ׳ לד, ה. **ותמחה אשם.** ע״פ ישע׳ מג, כה; תה׳ לא, ג; עזר׳ ט, יג. **כויתיצב עמו שם.** ע״פ שמ׳ לד, ה. **תאזין שוע.** ע״פ תה׳ לט, יג. **ותקשיב מאמר.** ע״פ תה׳ י, יח. **כויקרא בשם ה׳.** ע״פ שמ׳ לד, ה. **ויעבור ה׳.** שמ׳ לד, ו־ז. **י״ג מידות.** בבלי ר״ה, דף יח ע״ב; שבה״ל, סדר יום״כ, סוף סי׳ שח; סת״ר, ענין לילי יום״כ, סי׳ פ; סה״ת סוף סי׳ מ. רא״ו הריל״ג, הל׳ יום״כ, ענ׳ פה; אור״ח ת״א, הל׳ יום״כ, אות לב. **נוצר חסד.** נ׳ רבתי, ע״פ המסורה. **וסלחת לעוננו.** שמ׳ לד, ט. **סלח לנו.** ע״פ במ׳ יד, יט. **אבינו.** ע״פ ישע׳ סד, ז. **כי חטאנו.** רא״ו ירושלמי תענית פ״ב, ה״ז, ע״פ ירמ׳ ג, לה; מד״ש (בובר), פר׳ יג, א; ילקו״ש ש״א, רמז קג, ד״ה ויעפכו. **מחול.** לשון חכמים (אבודרהם, פירוש ברכת קדושת היום דיו״כ). רא״ו מדת״נ (בובר), פר׳ ואתחנן, סי׳ ו. **מלכנו.** ע״פ ש״א יב, יב. **כי אתה אדני.** תה׳ פו, ה. **כי עמך הסליחה.** תה׳ קל, ד. **למען שמך ה׳.** ע״פ תה׳ כה, יא.

ח״נ והערות

ובתפלה (לְפָנֶיךָ) נקדם. ׳לפניך׳, היא תוספת במח׳ שד״ל, ואיננה במח׳ רמ״ו, בולוניא וכ״י. בנוסחאות אשכנזיות: ׳ובתפלה פָּנֶיךָ נקדם׳. **לְעָנָו מקדם.** כן הוא במח׳ רמ״ו, בולוניא וכ״י. במח׳ שד״ל: ׳לְעָנָו מקדם׳, בסגול, ושניהם נכונים.

סליחות

במח' שד"ל ח"ב דף ע"ו עמ' א' כתוב: "ומנהגנו לומר בערבית צום כיפור ה' סליחות, ובתפילת שחרית י"ג, ובתפילת המנחה ג' ובנעילה ה', מספר כולם כ"ו רמז לשם ההוי"ה".
ברשות החזן לבחור את הסליחות, בין הנדפסות במחזור, עפ"י מנהגו.

סַלִּיחָה רִאשׁוֹנָה

דְּלָתֶיךָ הַלַּיְלָה· לְשָׁבֵי חֵטְא הֶתֵּרוּ· כְּחַקְקְתָּ בִּסְפָרִים· אֲשֶׁר בֶּאֱמֶת נִסְדָּרוּ· לֹא תֵבוֹשׁוּ עַמִּי· וְלֹא פָנִים יֶחֱוָרוּ· מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

וְהַבֵּט מִשָּׁמֶיךָ· וְעָלַי שַׁדַּי שׁוּבָה· וְעִיר צִיּוֹן אֵל עֶלְיוֹן· בִּרְצוֹנְךָ הֵיטִיבָה· וְכַפֵּר עָוֹן וְאַשְׁמָה· וְאָשׁוּבָה מִמְּשׁוּבָה· וְאִם עַל־רֹאשׁ עָבָרוּ· בְּמַעֲמַקִּים יִגְהָרוּ· מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

יְהִי נָא שַׁוְעִי נֶגְדֶּךָ· כְּקָרְבַּן שַׁי וּכְמִנְחָה· וְלַשָּׁבִים עָדֶיךָ· נִין יִשַׁי תִּשְׁלָחָה· לְקַבֵּץ אֶחָד מֵעִיר· וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה· וְכַמַּיִם אֲשֶׁר גָּרוּ· בְּהוֹד וְהָדָר יִגְבָּרוּ· מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

ח"נ והערות

דלתיך הלילה. סליחה מיוחסת לר' דוד ב"ר אלעזר אבן פקודה. סימן דויד. נמצא גם במח' כמנהג חלב, דף תקעד, ב- תקעה, א. **בְּמַעֲמַקִּים יִגְהָרוּ.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'בְּמַעֲמַקִּים יִגָּהֲרוּ', וכאן הנוסח הוא ע"פ פי' קד"א.

מקורות

סליחות. סרע"ג ח"ב, סי' קכב; הריל"ג, הל' יוה"כ, עמ' פד; טור או"ח, סי' תריט; שבה"ל, סדר יוה"כ, סוף סי' שיז; סה"ת סוף סי' מ. **ומנהגנו לומר בערבית וכו'.** כ"כ הרש"ר ומדק"ח, עמ' תלד; רא"ו רא"ש, עמ"ס יומא, פ"ח, סי' כ, בשם רב נטרונאי; מרדכי, יומא, רמז תשכז; מנהגים דני מהר"ס, סדר יוה"כ. **דלתיך הלילה.** ע"פ תה' קז, טז. **לשבי חטא הותרו.** רא"ו משב' יומא פ"ח, מ"ח; מכיל' דר"י, מס' דבחדש, פ"ז, ד"ה מפני; בבלי יומא, דף פו ע"א. **הותרו.** ע"פ דני' ד, יא ורש"י. **כחקקת בספרים.** ויק' טז, ל. **אשר באמת נסדרו.** רא"ו בבלי מגילה, דף יד ע"א, 'גבואה שהוצרכה לדורות נכתבה'. **לא תבושו עמי.** ע"פ יש' כט, כב. **ולא פנים יחורו.** ע"פ יש' כט, כב. **מכל חטאתיכם.** ויק' טז, ל. **והבט משמיך.** ע"פ יש' סג, טו. **ועלי שדי שובה.** ע"פ איו' כז, י. **ועיר ציון.** ע"פ תה' נא, כ. **אל עליון.** בר' יד, כ. **ברצונך היטיבה.** ע"פ תה' נא, כ. **וכפר עוון.** ע"פ תה' עח, לח. **וכפר... ואשמה.** ע"פ ויק' ה, כו. **ואשובה ממשובה.** ע"פ ירמ' ג, יב. **ראש עברו.** ע"פ תה' לח, ה. **במעמקים יגהרו.** ע"פ תה' קל, א. **יהי נא שועי.** ע"פ דה"ב ו, מ. **שועי נגדך כקרבן.** ע"פ הוש' יד, ג. **כקרבן... וכמנחה.** ע"פ ויק' ב, א. **שי.** תה' סח, ל. **ולשבים עדיך.** ע"פ תה' סה, ג. **נין ישי תשלחה.** ע"פ יש' יא, א. **לקבץ אחד מעיר.** ע"פ ירמ' ג, יד. **וכמיס אשר גרו.** ע"פ ש"ב יד, יד. **בהוד והדר.** ע"פ תה' כא, ו.

דְּרֹשׁ נָא דַּלּוּתֵנוּ· וְהָאֵר אֶת־פָּנֶיךָ· לְהָרִים שִׁפְלוּתֵנוּ· וְהַשְׁקֵף מִמְּעוֹנֶךָ· לְכַפֵּר חַטֹּאתֵינוּ· שְׁלַח הַיּוֹם יְמִינֶךָ· וְאִם לְהַאֲדִים מָהֲרוּ· כַּצֶּמֶר יִצְחָרוּ· מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם־(כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ· וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ״א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטֹּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי

מקורות

דרש נא. ע״פ מ״ח כב, ה. **דלותנו.** ע״פ ירמ׳ נב, טו; תה׳ קנז, ו. **והאר את פניך.** ע״פ תה׳ פ, ד. **להרים שפלותינו.** ע״פ עזר׳ ט, ו. **והשקף ממעונך.** ע״פ דב׳ כו, טו. **לכפר חטאתינו.** ע״פ תה׳ עט, ט. **שלח היום ימינך.** ע״פ תה׳ קלח, ז. **ואם להאדים מהרו כצמר יצחרו.** ע״פ ישע׳ א, יח. **להאדים מהרו.** ע״פ מש׳ ו, יח. **כצמר יצחרו.** ע״פ יחז׳ כז, יח. **מלך יושב וכו׳.** מש׳ כ, ח. **יושב על כסא רחמים.** ע״פ בבלי ע״ז, דף ג ע״ב; בתמ״ד, ח״ב, מד׳ ר״ע בן יוסף, עמ׳ תעד, ד״ה מ״ס יש לכל; ויק״ר (ווילנא), פר׳ כט, סי׳ ג. **מתנהג בחסידות.** ע״פ ירמ׳ ג, יב; ט, כג. **מוחל עוונות עמו.** ע״פ ירושלמי יומא פ״ז, ה״א; תדא״ר פר׳ ח, ד״ה ד״א ימיס. **מעביר ראשון ראשון.** בבלי ר״ה, דף יז ע״א; תדא״ר פר׳ י, ד״ה ברוך המקום; ילקו״ש תורה, רמז שלח. **מרבה מחילה לחטאים.** ע״פ תה׳ כה, ח; פדר״ך פי׳ כד, ז; ילקו״ש יחז׳, רמז שנח. **וסליחה לפושעים.** ע״פ מ״א ח, נ. **עושה צדקות.** תה׳ קג, ו. **בשר ורוח.** ע״פ תה׳ עח, לט. **ולא כרעתם תגמול.** ע״פ תה׳ קג, י; רא״ו פדר״ך פי׳ כד, סוף סי׳ יב; ילקו״ש הוש׳, רמז תקלב. **אל הורתינו לומר י״ג.** ע״פ תדא״ז פר׳ כג, ד״ה ד״א יענך ה׳; בבלי ר״ה, דף יז ע״ב; ילקו״ש תורה, רמז שלח. **וזכר לנו ברית י״ג.** ע״פ במ׳ יד, יח. **שהודעת לענו מקדם.** ע״פ תה׳ קג, ז; בבלי ר״ה, דף יז ע״ב; ילקו״ש תורה, רמז שלח; סדר״א, פר׳ ויקהל, ש׳ סו. **וירד ה׳ בענן.** שמ׳ לד, ה. **ויעבור ה׳.** שמ׳ לד, ו־ז. **י״ג מידות.** בבלי ר״ה, דף יז ע״ב; שבה״ל, סדר יוה״כ סי׳ שח; סה״ת סי׳ מ; סת״ר, ענין ליל יוה״כ, סי׳ פ. רא״ו הריל״ג, הל׳ יוה״כ, עמ׳ פה; אור״ח א״ח, הל׳ יוה״כ, אות לב. **נוצר חסד.** כ׳ רבתי, ע״פ המסורה. **וסלחת לעוננו.** שמ׳ לד, ט. **כי חטאנו.** רא״ו ירושלמי תענית פ״ב, ה״ז, ע״פ ירמ׳ ג, לה; מד״ש (בובר), פר׳ יג, א; ילקו״ש ש״א, רמז קג, ד״ה ויספכו.

ה״נ והערות

לְהַאֲדִים מָהֲרוּ. במח׳ רמ״ו: ״לְהַאֲדִים מִהֲרוּ״. **עִם (כָּל־)בָּשָׂר.** תיבת ״כל״, איננה במח׳ רמ״ו, בולוניא וכ״י, ונוספה ע״פ מח׳ שד״ל. וכן כל הסוגריים אשר בקטע זה, אינם במח׳ רמ״ו, בולוניא וכ״י.

חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח
וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוּרָא: לְמַעַן־
שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה שֵׁנִיָּה

יוֹם יַעֲלֶה נִקְרָאָה· לֵאלֹהִים בִּנְדָבָה· לִקְרָאתְךָ יָצְאָה· חָרְדָה
חֲלִיפוֹת וְצָבָא· כִּי מֵאֲשֶׁר יָרְאָה· עָדֶיךָ
נִצָּבָה· בְּעֶרְבוֹ הֵיא בָאָה וּבַבֹּקֶר הֵיא שָׁבָה:

יְקֶשׁ דָּפְיָהּ זָכְרָה· אֲשֶׁר רוּחָהּ הֵסַתָּה· וּכְלֵי יָגוֹן חָגְרָה· לְזֹאת
כִּי אֲחָזָתָהּ· אֵימָתְךָ כִּי חָפְרָה· לְבוּשָׁהּ שֶׁשְּׁזָפָתָהּ· וּמִפֶּשַׁע
אֲשֶׁר גָּבְרָה· יָדָהּ הִיא הֵרְגָתָהּ· לְךָ שָׁבָה וְהִיא חַתָּה· וְעֵינָהּ
מִבְּכִי זָבָה· בְּעֶרְבוֹ הֵיא בָאָה וּבַבֹּקֶר הֵיא שָׁבָה:

וּבְלֵב עִמָּהּ דְּבָרִים· כִּדְבָרְךָ לֹא לָקְחָה· בָּאָה בִּזְכוּת הוֹרִים·
וְיָדָהּ בְּצִדְקָם שָׁלְחָה· שְׂפָתָהּ תַּחַת פָּרִים· עָרְכָה וְכַפָּהּ
שָׁטְחָה· יִפְתְּחוּ הַשְּׁעָרִים· שִׁירִים לְרַחֲמִים פָּתְחָה· פִּיהָ בְּלֵיל
כִּפּוּרִים· לִזְעֹק חֲלִיפוֹת וְצָבָא· בְּעֶרְבוֹ הֵיא בָאָה וּבַבֹּקֶר הֵיא שָׁבָה:

ה"נ והערות

יום יעלה נקראה. סליחה זו חוברה כנראה ע"י רבי יוסף ברבי יצחק אבן אביתור. סימן "יוסף". **כדברך לא.** כן הוא במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י. במח' שד"ל ובפי' קד"א: "כדברך לה".

מקורות

כי אתה אדני. תה' פו, ה. **כי עמך הסליחה.** תה' קל, ד. **למען שמך ה'.** ע"פ תה' כה, יא. **יום יעלה נקראה.** ע"פ אס' ב, טו. שבו ישראל נקראים לדין, ע"פ בבלי ר"ה, דף לב ע"ב. **יעלה.** ע"פ מש' ה, יט. **נאלהים בנדבה.** ע"פ עזר' ח, ד. **לקראתך יצאה.** מש' ז, טו. **חרדה.** ירמ' ל, ה. **חליפות וצבא.** ע"פ איו' י, יח. **כי מאשר יראה.** ע"פ בר' יח, טו. **עדיך נצבה.** ע"פ שמ' יח, יד; דב' כט, ט. **בערב היא באה.** אס' ב, יד. **יוקש דפיה.** ע"פ שמ' לב, ט. **יוקש דפיה זכרה.** ע"פ ירמ' יד, כ. **אשר רוחה הסתה.** ע"פ מ"א כא, כה. **וכלי יגון.** ע"פ תה' לא, יא. **חגרה.** ע"פ מש' לא, יח. **כי אחזתה.** ע"פ ירמ' מט, כד. **אימתך כי חרפה.** ע"פ איו' יג, כא. **לבושה ששזפתה.** ע"פ שה"ש ה, ו. **ומפשע אשר גברה.** ע"פ ישע' נג, ח. **ידה היא הרגתה.** ע"פ ישע' נג, ט. **לך שבה.** ע"פ ירמ' ג, י. **והיא חתה.** ע"פ ירמ' מח, כ. **ועינה מבכי זבה.** ע"פ ירמ' לא, טו. **ובלב עמה דבריה.** ע"פ הוש' יד, ג. **כדברך לא לקחה.** ע"פ לפ' ג, ב. **באה בזכות הוריה.** ע"פ מ"ב יג, כג. ראו בבלי שבת, דף לה ע"א; ספרי דב', פר' ראה, פי' לו, יח. **וידה בצדקם שלחה.** ע"פ יחז' יד, יד. **שפתה תחת פריה.** ע"פ הוש' יד, ג. **ערכה.** מש' ט, ב. **וכפה שטחה.** ע"פ מש' לא, כ. **יפתחו שעריה.** ע"פ ישע' כו, ב. **שיריה לרחמיה פתחה.** ע"פ תה' עח, ב. **פיה.** מש' לא, כו. **לזעוק חליפות וצבא.** ע"פ איו' י, יח.

סוֹדֶרֶת צְעָדֶיהָ· בְּמַעֲמַד תַּחֲנוּנֶיהָ· קָרְבָּן אֵין בְּיָדֶיהָ· לְכַפֵּר
עַל־עֲוֹנוֹתֶיהָ· לְבַד הֶגְיוֹן שְׂפָתֶיהָ· בְּאָמְרָה בִּלְשׁוֹנֶיהָ· אִשָּׁה
וִילָדֶיהָ· תִּהְיֶה לַאדוֹנֶיהָ· עָנְיָהּ וּמְרוּדֶיהָ· זָכְרָה אֱלֹהַי לְטוֹבָה·
בְּעֶרְבוֹ הֵיא בָאָה וּבַבֹּקֶר הֵיא שָׁבָה:

פִּתּוּךְ תַּאֲוֹתַיִךְ· יַעֲלֶה טָמוֹן בְּחֻבֵּךְ· הֶבְלֵי יַלְדוּתַיִךְ· הַמַּטִּים
אֶת־לִבֵּךְ· אַחַר מַרְאֹתַיִךְ· וַתָּלִינִי בְּקִרְבֵּךְ· מַחְשְׁבוֹת רָעוֹתַיִךְ·
הַמַּשְׁחִיתִים גַּבֵּךְ· עִזְבִי מְשׁוּבוֹתַיִךְ· עִזְבִי אֶרְפָּא מְשׁוּבָה·
בְּעֶרְבוֹ הֵיא בָאָה וּבַבֹּקֶר הֵיא שָׁבָה:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל
עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה
לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר
וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ״א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר
(מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
(כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה
בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר
יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם
וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה

מקורות

סודרת צעדיה. ירושלמי תענית פ״ג, ה״, ׳אם סדרתה תפילה, לא יהא לך לרי עין מלמעלה, אלא הכל יהו מאמלין כחך׳, ע״פ איו׳ לו, יט. **במעמד תחנוניה.** ע״פ משנ׳ אבות פ״ב, מי״ג, ׳...אלא רחמיה ותחנוניה לפני המקום ב״ה׳. **קרבן אין בידיה וכו׳ באמרה בלשוניה.** במדב״ר (ווילנא), פר׳ יח, סי׳ כא, ׳...בזמן שבהמ״ק קיים, היינו מקריבים קרבן ומתכפר, ועכשיו אין בידינו אלא תפלה וכו׳, יהי רצון מלפניך שתהא כפרה עליונו׳, ע״פ הוש׳ יד, ג; מדת״כ (ווורשא), פר׳ קורח, סי׳ יב; מדת״ה (בובר), מז׳ כה, סי׳ ג. **לכפר על עוונותיה.** ע״פ ויק׳ טז, לד. **הגיון שפתיה.** ע״פ תה׳ יט, טו. **באמרה בלשוניה.** ע״פ הוש׳ יד, ג. **אשה וילדיה תהיה לאדוניה.** ע״פ שמ׳ כא ד. **עניה ומרודיה.** איכ׳ א, ז. **זכרה אלהי לטובה.** ע״פ נחמ׳ ה, יט. **פיתוך תאוותיך.** ע״פ מש׳ א, י. **יעלה טמון בחובך.** ע״פ איו׳ לא, לג. **הבלי ילדותיך.** ע״פ קה׳ יא, י. **המטיס את לבך אחר מראותיך.** ע״פ קה׳ יא, ט. **ותליני בקרבך.** ע״פ ירמ׳ ד, יד. **מחשבות רעותיך.** ע״פ יחז׳ לח, י. **המשחיתים גבך.** ע״פ יחז׳ טז, לט. **עזבי משובותיך.** ע״פ ירמ׳ ב, יט. **ארפא משובה.** ע״פ הוש׳ יד, ה.

ח״נ והערות

עַל־עֲוֹנוֹתֶיהָ. בכ״י ובמח׳ רמ״ו: ״עַל־עֲוֹנָיָה״. **יעלה טָמוֹן.** במח׳ רמ״ו ובולוניא: ״יעלה טָמוּן״, וכן הוא בכל המח׳ שלפני מח׳ שד״ל. וכאן הוא ע״פ מח׳ שד״ל ח״ב, הקדמה, עמ׳ ו. **הֶבְלֵי ילדותיך.** כן הוא בכ״י. במח׳ רמ״ו ובולוניא: ״חֶבְלֵי ילדותיך״. וכאן הוא ע״פ מח׳ שד״ל ח״ב, הקדמה, עמ׳ ו. **מַחְשָׁבוֹת רָעוֹתֵיךְ.** במח׳ רמ״ו: ״מַחְשָׁבוֹת רַעוֹתֵיךְ״.

וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃ סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ׃ מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ׃ כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוֹרָא׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא׃

סַלִּיחָה שְׁלִישִׁית

יִשְׂרָאֵל בְּחִירֵי אֵל׃ יְלִידֵי אֵיתָנֶיךָ׃ צוּר יִשְׁעָם שְׁעֵה שַׁוְעָם׃ וְזָכְרָה בְרִית אֱמוּנֶיךָ׃ וְעָנְתָה־בָם צִדְקָתָם׃ בְּעֵת בוֹאָם בְּדִינֶיךָ׃ בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרֵי לְפָנֶיךָ׃

זְכוֹר אֵיתָן אֲשֶׁר נָתַן׃ בְּנוֹ יְחִידוֹ לִזְבָחִים׃ יְלִיד תֶּרַח אֲשֶׁר פָּרַח׃ כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים׃ שְׁמָךְ הִזְכִּיר וְגַם הִכִּיר׃ תְּחִלַּת כָּל־אֶזְרָחִים׃ בְּרִית הִגְבִּיר וְגַם הֶעֱבִיר׃ מַשְׂאוֹת שָׁוְא וּמַדּוּחִים׃ וְשָׁרַף אֱלִיל וְהֶחֱלִיף כָּלִיל׃ וְלֹא שָׁמַר בְּרִית אַחִים׃ וְיִחֵד לָךְ בְּמַהֲלָלָךְ׃ לְעָבְדָךְ נֶצַח נְצָחִים׃ זְכֹר עוֹשָׂיו אֶת־

ח"נ והערות

ישראל בחירי אל. סליחה מיוחסת לרבי יצחק כנזי. נמצא גם במח׳ כמנהג ארם צובה, סליחות של ר"ה, דף תעו ע"א. **בואם בְּדִינֶיךָ.** כן הוא במח׳ רמ"ו, בולוניא וכ"י. במח׳ שד"ל: ׳בואם בְּדִינֶךָ׳. **כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים.** כן הוא בכ"י, וכלשון הפסוק. במח׳ רמ"ו, בולוניא ושד"ל: "כְּשׁוֹשָׁן בֵּין הַחוֹחִים".

מקורות

ישראל בחירי אל. ע"פ ישע׳ מה, ד; דה"א טז, יג. **ילידי איתניך.** ע"פ בר׳ כא, יב; ישע׳ מא, ח; דה"ב כ, ז. **איתניך.** ע"פ בבלי ב"ב, דף טו ע"א, ׳איתן האזרחי זה הוא אברהם׳; ויק"ר (ווילנא), פר׳ ט, סי׳ ח. **צור ישעם.** ע"פ דב׳ לב, טו; תה׳ לה, א. **שעה שועם.** ע"פ תה׳ ה, ג. **וזכרה ברית אמוניך.** ע"פ ויק׳ כו, מב. **וענתה כם לדקתם.** ע"פ בר׳ ל, לג. **לדקתם.** ע"פ ישע׳ נד, יז. **בעת בואם בדיניך.** ע"פ בבלי ברכות, דף כ ע"ב, ׳וכי לא אשא פניס ליסראלי׳. **ביום מחר.** בר׳ ל, לג. **זכירת עקידה לישראל.** ע"פ ירושלמי תענית פ"ב, ה"א; מדת"כ (בובר), פר׳ וירא, סי׳ מו. **איתן.** תה׳ פט, א; בבלי ב"ב, דף טו ע"א. **אשר נתן בנו.** ע"פ בר׳ כב, ג - ח. **בנו יחידו.** ע"פ בר׳ כב, ב. **בנו... לזבחים.** ע"פ בר׳ כב, ט-י. **יליד תרח.** ע"פ בר׳ יא, כו. **אשר פרח.** ע"פ בר׳ כב, יז; דב׳ י, כב; יהו׳ כד, ג. **כשושנה בין החוחים.** שה"ש ב, ב. **שמך הזכיר.** ע"פ בר׳ כא, לג והפרשניס; בבלי סוטה, דף י סוף ע"א; ב"ר (ווילנא), פר׳ נד, סי׳ ו; ילקו"ש תורה, רמז לה. **וגם הכיר.** ע"פ בבלי מדרש, דף לב ע"א; ב"ר פר׳ נח, פר׳ ל, סי׳ ח. **תחילת כל אזרחים.** ע"פ בבלי סוטה, דף י ע"ב; ילקו"ש תורה, רמז לה. ראו ב"ר, פר׳ לך לך, פר׳ מג, סי׳ ז. **ברית הגביר.** ע"פ דני׳ ט, כז. **וגם העביר.** ע"פ בר׳ יח, יט. **משאות שוא.** איכ׳ ב, יד. **ושרף אליל.** אהמ"ד (איזנשטיין), א"א, עמ׳ 7. ראו ב"ר (ווילנא), פר׳ לח, סי׳ יג. **והחליף כליל.** ע"פ ישע׳ ב, יח. **ולא שמר ברית אחים.** ע"פ עמ׳ א, ט. **וייחד לך במהללך.** ע"פ אהמ"ד (איזנשטיין), מד׳ ויושע, עמ׳ 147, ׳ראיתים אברהם אוהבי היאך יחד את שמי בעולם הזה׳. ראו בבלי סוטה, דף י ע"ב, ׳הקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב׳. **לעבדך נצח נצחים.** ע"פ בר׳ יח, יט. **עושיו את מעשיו.** ע"פ משנ׳ אבות פ"ה, מי"ט. ראו בבלי ברכות, דף ו ע"ב.

מַעֲשָׂיו· לְבָנָיו הַנֶּאֱנָחִים· וְעָנָתָה בָּם צִדְקָתוֹ· לְעַם קְרוּאִים בָּנֶיךָ· בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרֶי לְפָנֶיךָ:

זְכֹר נֶעֱקַד אֲשֶׁר נִפְקַד· לְקָרְבַּן זִבְחֵי שְׁלָמִים· בֶּן־זְקוּנִים צָעִיר שָׁנִים· חֲנַנְתּוֹ לִזְקַן יָמִים· אֲשֶׁר הֶעֱלָה כְּמוֹ עוֹלָה· לְרֵיחַ קְטֹרֶת סַמִּים· בְּעֵת עֻקְדוֹ אֲשֶׁר יָלָדוֹ· וְנָאַם לוֹ בִּנְאוּמִים· עֻקַּד זִבְחָךְ בְּמִזְבְּחָךְ· לְבִלְתִּי נִהְיֶה אֲשֵׁמִים· וְזָבוּחַ וְזוֹבֵחַ· נְכוֹנִים לִזְרֹק דָּמִים· בְּלֵב נִשְׁלָם לְאֵל עוֹלָם· שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד שְׁלֵמִים· לִטְבֹחַ וְלִזְבֹּחַ· בְּשָׁלְחוֹ יָד אִישׁ תָּמִים· אֲזַי חֲנָנוֹ אֲשֶׁר נָתָנוֹ· וְצָעַק־לוֹ מִמְּרוֹמִים· זְכֹר זִכְרוֹ וְאֶת־אֶפְרוֹ· וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים· כְּהוֹדַעְתָּ וְנִשְׁבַּעְתָּ· לְבַל־תִּשְׁכַּח לְעוֹלָמִים· זְכֹר שְׁבוּעָה הַקְּבוּעָה· לְבָנָיו הַנִּזְעָמִים· וְעָנָתָה בָּם צִדְקָתוֹ· הֱיוֹת תָּמִיד לְעֵינֶיךָ· בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרֶי לְפָנֶיךָ:

זְכֹר אִישׁ תָּם הַנֶּחְתָּם· בְּכִסְאֶךָ שׁוֹכֵן זְבוּלִים· צְבִי נֶחְמָד אֲשֶׁר לְמַד· וְהוּא יוֹשֵׁב אֹהָלִים· וּבִשַּׂרְתּוֹ וְהִבְטַחְתּוֹ·

מקורות

לבניו הנאנחים. ע"פ יחז' ט, ד. **וענתה בם צדקתו.** ע"פ בר' ל, לג; מ"ב יג, כג; בבלי ברכות, דף ז ע"ב. **לעם קרואים בניך.** ע"פ שמ' ד, כב; דב' יד, ח. **נעקד.** ע"פ בר' כב, ט. **אשר נפקד.** ע"פ בר' כא, ח. **לקרבן זבחי שלמים.** ע"פ בר' כב, ז-ח; ויק' ג, ח. **בן זקונים.** ע"פ בר' כא, ב. **צעיר שנים.** רא"ו סע"ר (לייגר), פר' ח, 'ולחק היה כשנעקד על המזבח בן ל"ז שנה'. **חננתו לזקן ימים.** ע"פ בר' כא, ח. **אשר הועלה כמו עולה.** ע"פ בר' כב, ב - יג. **לריח קטורת סמים.** רא"ו תי"ו בר' כז, כז. **בעת עקדו אשר ילדו.** ע"פ בר' כב, ט. **ונאם וכו' עקוד זבחך וכו' אשמים.** ע"פ ב"ר (ווילנא), פר' נו, סי' ח. **עקוד זבחך במזבחך.** רא"ו ספרי דבריס, פר' ואתחנן פי' לב, 'ולחק שעקד עלמו על גבי המזבח'; מתע"ד פ"ו, פ"ה, ד"ה ובכל נפשך. **לבלתי נהיה אשמים.** ע"פ בר' מב, כא. **נכונים לזרוק דמים.** ע"פ מכילׄ דר"י, פר' בא, מס' דפסחא, פר' ז, 'רואה אני דם עקדתו של יצחק'; במדב"ר (ווילנא), פר' שלח פר' יח, סי' ב, 'כאלו דם יצחק זרוק לפניך'; מדת"נ (ורשא), פר' שלח, סי' יד. **לזרוק דמים.** ע"פ שמ' כט, טז. **בלב נשלם.** ע"פ ישע' לח, ג. **לאל עולם.** ע"פ בר' כא, לג. **שניהם כאחד שלמים.** ע"פ בר' כב, ו - ח; קה' יא, ו. **לטבוח ולזבוח.** הלשון ע"פ ישע' לד, ו. **בשלחו יד.** ע"פ בר' כב, י. **איש תמים.** ע"פ בר' יח, א; בבלי נדריס, דף לב ע"א; מכות, דף כד ע"א; מתע"ד פי"ח, פי"ג; ב"ר (ווילנא), פר' מא, סי' ח. **חננו אשר נתנו.** ע"פ בר' כא, א-ב. **וצעק לו ממרומים.** ע"פ בר' כב, יא-יב. **זכור זכרו.** ע"פ שמ' לב, יג; דב' ט, כז. **ואת אפרו.** ירושלמי תענית פ"ב, ה"א; מדת"נ (ורשא), פר' וירא, סי' כג; ב"ר (ווילנא), פר' לד, סי' ה. **ויחדו יהיו תמים.** שמ' כו, כד. **כהודעת ונשבעת.** ע"פ בר' כב, טז. **לבל תשכח לעולמים.** ע"פ ישע' מט, טו. **זכור שבועה הקבועה.** ע"פ בר' כב, טז. **לבניו הנזעמים.** ע"פ ב"ר (ווילנא), פר' נו, סי' י. **וענתה בם צדקתו.** ע"פ בר' ל, לג. **היות תמיד לעיניך.** ע"פ ספרא בחוקותי פר' ב, פ"ה; ב"ר (ווילנא), פר' ויגש, פר' לד, סי' ה; מד"א ויק', פר' בחוקותי, פכ"ו, סי' מב; פסז"ר ויק', דף עז ע"א. **איש תם.** בר' כה, כז. **הנחתם** - שעולד מהול. ע"פ אד"נ נוסח א, פ"ב, ד"ה אחזו סייג; ב"ר (תיאודור־אלבק), פר' ושב פר' פד, סי' ב; במדב"ר (ווילנא), פר' יד, סי' ה; מדת"נ (ורשא), פר' נח, סי' ה. **בכסאך שוכן זבולים.** ע"פ ישע' סג, טו; בבלי חולין, דף לא ע"ב, ורש"י ד"ה בדיוקנו; מדת"נ (ורשא), פר' במדבר, סי' יט; ילקו"ש ישעיהו, רמז תנב, ד"ה אמר ה'. **לבי נחמד.** ע"פ ישע' כח, א. **אשר לומד.** ע"פ שמו"ר (ווילנא), פר' א, סי' א, 'למד מה שלמדו אביו'; מדת"נ (ורשא), פר' שמות,

ח"נ והערות

לטבוח ולזבוח וכו'. חרוז זה אינו במח' רמ"ו וברוב כה"י ומופיע במח' בולוניא.

בְּחֶזְיוֹן יוֹרְדִים וְעוֹלִים· לְהַזְרִיחַ לְהַפְרִיחַ· פְּרִי קֹדֶשׁ הִלּוּלִים·
בְּפֹאֲרוֹתָיו וְיוֹנְקוֹתָיו· נְטִיעִים הַמְגֻדָּלִים· אֲזַי נִסְגַּל וְגַם נִדְגַּל·
בִּשְׁנַיִם עָשָׂר דְּגָלִים· וְהֶעֱרִיכָם וְהִדְרִיכָם· בְּתֹם יֹשֶׁר מִפְעָלִים·
זְכֹר צִדְקוֹ וְאֶת־חֶסְדּוֹ· לְבָנָיו הָאֻמְלָלִים· וְעָנְתָה בָּם צִדְקָתוֹ·
עֲבוּר הֵפִיק רְצוֹנֶךָ· בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרֵי לְפָנֶיךָ:

זְכוֹר אוֹמֵן אֲשֶׁר אִמֵּן· כְּאָב הַמְגַדֵּל בָּנִים· בְּרִית עָנָו וְחֶזְיוֹנָיו·
נֶאֱמַן הַנֶּאֱמָנִים· יְקוּתִיאֵל בְּחִיר הָאֵל· מֵשִׁיב אַף
וַחֲרוֹנִים· אֲשֶׁר הוֹצִיא וְגַם הִמְצִיא· פְּדוּת לִבְנֵי אֵיתָנִים· וְהוּא
הֶעֱלָם וְהִנְחִילָם· דַּת אֵל מִשְׁמֵי מְעוֹנִים· וְהוּא הוֹרִיד
לְבֵן־שָׂרִיד· שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים· לְהַדְבִּיקָם לְהַחֲזִיקָם· הֱיוֹתָם
בָּךְ נֶאֱמָנִים· וְהֵעִידָם וְגַם לִמְּדָם· דַּת הָאֵל בְּהֶגְיוֹנִים· זְכֹר
בְּרִיתוֹ לַעֲדָתוֹ· עֲנִיִּים הָאֶבְיוֹנִים· וְעָנְתָה בָּם צִדְקָתוֹ· לְעַם
קִדְּמוּ פָנֶיךָ· בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרֵי לְפָנֶיךָ:

ה"נ והערות

לְבָנָיו הָאֻמְלָלִים. בכל המח: 'לְבָנָיו הָאֲמֻלָלִים'.

מקורות

סי' ח. **יושב אהליס.** בר' כה, כז; ב"ר (ווילנא), פר' סח, סי' ה, 'נטמן בבית עבר'. **ובשתרו והכטחתו.** בר' כח, יג-טו. **בחזיון יורדיס ועוליס.** ע"פ בר' כח, יב. **להזריח להפריח.** ע"פ בר' כח, יד. **פרי קודש הלוליס.** ע"פ ויק' יט, כד. **בפואורותיו.** ע"פ יחז' לא, ה. **ויונקותיו.** ע"פ יחז' ח, כב. **נטיעים המגודליס.** ע"פ תה' קמד, יב. **אזי נסגל.** ע"פ שמ' יט, ה; דב' ז, ו; תה' קלה, ד. **וגם נדגל.** ע"פ בר' כח, יד. **נדגל.** ע"פ תה' כ, ו ורש"י. **בשניס עשר דגליס.** ע"פ בר' לה, כב. **דגליס.** ע"פ במ' א, נב. **והעריכם והדריכם.** ע"פ מדת"כ (ווילנא), פר' שמות, סי' א; שמו"ר (ווילנא), פר' א, סי' א, 'יעקב אבינו ייסר את בניו וירדה אותם ולמדם דרכיו'. **בתם יושר מפעליס.** ע"פ מ"א ט, ד. **זכור לדקו.** ע"פ בר' ל, לג; בראשית רבתי, פר' ויצא, עמ' 133, 'להודיע לדקתו של יעקב'; מדת"כ (בובר), פר' וישלח סי' טז, '...יעקב, בצדקתך עשיתי לך כל הנסיס'. **ומת חוקו.** ע"פ תה' קה, י; דה"א טז, ח. **לבניו האומללים.** ע"פ נחמ' ג, לד. **וענתה בם לדקתו.** ע"פ בר' ל, לג. **עבור הפיק רצונך.** ע"פ מש' ח, לה; מס' כלה רבתי, פ"ב, ריש הל' טו; מס' דרך ארץ, פ"א, ה"י. **אומן** - זה משה. ירושלמי סנהדרין פ"י, ה"א, ע"פ ישע' סג, יא. **אומן אשר אמן.** במ' יא, יב; ס"ז פר' כז, פי"ז, 'משה דומה לרועה נאמן'; איכ' רבתי (ווילנא), פתיחה, סי' כד. **כאב המגדל בניס.** ע"פ במ' יא, יב. ראו בבלי סנהדרין, דף ח ע"א. **ברית עניו.** ע"פ במ' יב, ג. **וחזיוניו.** ע"פ במ' יב, ח. **נאמן הנאמניס.** ע"פ במ' יב, ז. **יקותיאל** - אחד מי' שמות של משה רבינו. ויק"ר (ווילנא), פר' א, סי' ג; ילקו"ש שמות, רמז קסו, 'אמו קראה לו יקותיאל'. **בחיר הא.** ע"פ תה' קו, כג. **משיב אף וחרוניס.** כמו, שמ' לב, יד; במ' יד, כ; ע"פ תה' קו, כג; אסתר רבה (ווילנא), פר' ז, סי' יג, 'בעלת גזירתם לבלתי השחית'. **אשר הוציא.** ע"פ שמ' לב, א; ש"א יב, ח. **פדות לבני איתניס.** ע"פ שמ' ח, יט; דה"א יז, כא. **והוא העלם.** ע"פ הוש' יב, יד. **והנחילם דת אל.** ע"פ דב' ד, מד; לב, ד. **דת אל.** ע"פ דני' ו, ו. **משמי מעוניס.** ע"פ דב' לג, כז. **והוא הוריד.** ע"פ שמ' לב, טו. **שריד.** ישע' א, ט. **שני לוחות האבניס.** דב' ט, י. **והעידם.** ע"פ שמ' יט, כא; דב' לא, יט - כא. **וגם למדם.** ע"פ דב' א, ה; ד, א; א, ה; כח; בבלי עירובין, דף נד ע"ב. **בהגיוניס.** ע"פ תה' יט, טו. **זכור בריתו לעדתו.** ע"פ דב' כט, י. **עניים האביוניס.** ע"פ ישע' מא, יח. **וענתה בם.** ע"פ בר' ל, לג. **לעם קדמו פניך.** ראו שמ' כד, ג-ז.

זְכֹר מְכַהֵן אֲשֶׁר כִּהֵן· בְּמִבְלוּל עֹז וְתִפְאֶרֶת· לְשָׁרֵת לָךְ בְּאָהֳלָךְ· בֵּין בַּדֵּי כַפֹּרֶת· בְּעֵת נִזְהַר וְגַם מִהַר· בְּגַחֲלֵי אֵשׁ וּקְטֹרֶת· עֲבוּר מַשְׁחִית אֲשֶׁר הִשְׁחִית· לִהְיוֹתָהּ מְכַפֶּרֶת· וְעֹז נִצְמַד בְּיוֹם מַעֲמָד· וּמַגֵּפָה נֶעֱצָרֶת· בְּעֵת שָׁמַר דַּת מַאֲמַר· פְּקֻדַּת הַמִּשְׁמֶרֶת· זְכֹר חַסְדּוֹ וּמַעֲבָדוֹ· לְבַת־נִקְרֵאת שְׁחַרְחֹרֶת· וְעָנְתָה בָּם צִדְקָתוֹ· וְתִשְׁמַע מִמְּעוֹנֶיךָ·

בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׁכָרֵי לְפָנֶיךָ:

זְכֹר מְשׁוֹרֵר הַמְּעוֹרֵר· שְׁנָתוֹ בַּחֲצוֹת לַיְלָה· לְהוֹדוֹת לָךְ בְּרֹב־גָּדְלָךְ· הָעֹז וְהַמֶּמְשָׁלָה· בְּתִשְׁבָּחוֹת מְשֻׁבָּחוֹת· לְשִׁמְךָ נוֹרָא עֲלִילָה· בְּרִנּוֹנָיו וְנִגּוּנָיו· בְּנֹעַם שִׁיר וּתְהִלָּה· אֲשֶׁר הִשְׁפִּיל וְגַם הֶאֱפִיל· אֶת־צִבְאוֹת בְּנֵי עֲוֻלָה· בְּיוֹם הִצְמִית וְגַם הֵמִית· מְחָרֵף מַחֲנֵה סְגֻלָּה· זְכֹר זְכוּתוֹ לַעֲדָתוֹ· עֲנִיָּה סוֹעֲרָה וְגוֹלָה· וְעָנְתָה בָּם צִדְקָתוֹ· בְּמִשְׁפַּט אֶבְיוֹנֶיךָ·

בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׁכָרֵי לְפָנֶיךָ:

מקורות

זכור מכהן - זה אהרן. ע"פ שמ' כח, ח. **אשר כיהן.** ע"פ תה' לט, ו. **במבלול.** ע"פ יחז' כג, יב. **עז ותפארת.** תה' לו, ו. **לשרת לך באהלך.** ע"פ דה"א כג, יג. **בין בדי כפורת.** ע"פ ויק' טז, יד. **בעת נזהר.** ע"פ ירושלמי יומא פ"ח, ה"ה; בבלי יומא, דף נג ע"ח, 'כי בעבן ארלה, אזהרה'. **וגם מהר.** ע"פ במ' יח, יא. **בגחלי אש וקטורת.** ע"פ ויק' טז, יב. **עבור משחית אשר השחית.** ע"פ במ' יח, יא; מדת"נ (בובר), פר' לו, סי' יב. **להיותה מכפרת.** ע"פ במ' יח, יב; בבלי שבת, דף פט ע"ח; מדת"נ (ורשא), פר' בשלח, סי' כח. **ועז נצמד.** ע"פ במ' יח, יג. **ומגפה נעצרת.** ע"פ במ' יח, טו. **בעת שמר דת.** ע"פ תה' לט, ז. **דת מאמר.** ע"פ מש' יט, כז. רלו אהמ"ד (אייזנשטיין), מד' גן עדן גיהנם, עמ' 91, 'תורה אחת ומאמר אחד'. **פקודת משמרת.** ע"פ במ' ג, לו. **זכור חסדו.** ע"פ שמו"ר (ווילנא), פר' ה, סי' י, 'חסד זה אהרן', ע"פ דב' לג, ח; פסר"ב (איש שלום), פי' מז, ד"ה אחרי מות; מתד"נ (בובר), פר' שמות, סי' כה. **ומעבדו.** ע"פ דני' ד, לד. הרבה פעמים מבואר שאהרן עשה דבר ה', כגון: ויק' ח, לו; במ' ח, ג. **לבת.** ע"פ ירמ' לא, כא. **לבת נקראת.** רלו מד"ז שה"ש (בובר), פר' א, סי' ח. **שחרחורת.** שה"ש א, ו. **ועונתה בם.** ע"פ בר' ל, לג. **ותשמע ממעוניך.** ע"פ מ"א ח, ל. **משורר** - זה דוד המלך. ע"פ במדב"ר (ווילנא), פר' י, סי' ג. **משורר המעורר וכו' בחצות לילה.** ע"פ בבלי ברכות, דף ג ע"ב. **בחצות לילה להודות לך.** ע"פ תה' קיט, סב. **ברב גדלך.** ע"פ תה' יח, ג; קהה, ג; דה"א כט, יא. **העז והממשלה.** ע"פ תה' קג, יט. **בתושבחות משובחות.** ע"פ שה"ש רבה (ווילנא), פר' ד, ד"ה כמגדל דויד. **לשמך נורא עלילה.** ע"פ תה' סו, ה. **ברנוניו.** ע"פ תה' סג, ו. **וניגוניו.** ע"פ ש"א טז, יח. רלו רות רבה (ווילנא), פר' ד, סי' ג; מד"ש (בובר), פר' יט, סי' ח. **בנועם שיר תהלה.** ע"פ תה' מ, ד. **אשר השפיל.** ע"פ ישע' כה, יא-יב. **בני עולה.** ע"פ ש"ב ז, י. **ביום המית.** ע"פ ש"א יח, א-מד. **וגם המית.** ע"פ ש"א יח, ג. **מחרף** - זה גלית. מדת"נ (בובר), פר' ויגש, סי' ח; שמו"ר (ווילנא), פר' לא, סי' ג. **מחרף מחנה סגולה.** ע"פ ש"א יח, י. **מחנה סגולה.** ע"פ שמ' יט, ה. **זכור זכותו.** ע"פ דה"ב ו, מב. **לעדתו.** ע"פ תה' עח, עב; בבלי יומא, דף פו ע"ב, 'פרנסים טובים עמדו להם לישראל'; ספרי דב', פר' ואתחנן, פי' כו, ד"ה שני פרנסים. רלו בעה"ע במ' יד, יט. **עניה סוערה.** ישע' נד, יא. **וגולה.** ע"פ ישע' מט, כא. **ועונתה בם לדקתו.** ע"פ בר' ל, לג. שמו"ר (ווילנא), פר' ח, סי' א, 'מיד נענה'; מדת"נ (בובר), פר' ואתחנן, סי' ו. **במשפט אביוניך.**

ח"נ והערות

בְּמִבְלוּל. הנוסח הוא ע"פ הפסוק ביחזקאל כג, יב ועיי"ש ברד"ק, וע"פ כ"י. **אֲשֶׁר הִשְׁחִית.** בכ"י: במקום תיבת 'אשר' מופיעה תיבת 'וְגַם'. **אֶת־צִבְאוֹת בְּנֵי עוּלָה.** בכ"י: 'אֶת־כָּל־בְּנֵי עוּלָה'.

זְכֹר מְקַנֵּא אֲשֶׁר קִנֵּא· לְשִׁמְךָ עוֹשֶׂה פְלָאִים· פְּדוּת הִמְצִיא
וְגַם הוֹצִיא· נַפְשׁוֹ מִתּוֹךְ לְבָאִים· וּבִשַּׂרְתּוֹ בְּמַשְׂכֻּרְתּוֹ·
גֵּאֶה עַל־כָּל־גֵּאִים· בְּרִית לְעֵילוֹם וְהַשָּׁלוֹם· הֱיוֹתָם שְׁנֵיהֶם
מְלֵאִים· בְּרִית כְּהֻנָּה וְקוֹל רִנָּה· וְיִהְיוּ נִקְרָאִים· בְּבֵית נֶעֱרָב
אֲשֶׁר נֶחֱרַב· וְנָפַל וְיָרַד פְּלָאִים· בְּמָה אֶסְמֹךְ בְּמִי אֶתְמֹךְ·
בְּיוֹם מַעֲשַׂי נִקְרָאִים· וְאֵין כֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַהֵן· לְכַפֵּר אֶת־הַחֲטָאִים·
וְאֵין מִנְחָה וְאֵין זְבִיחָה· וְאֵין לִשְׁכַּת הַטְּלָאִים· עֲשֵׂה לְמַעֲנְךָ
וְלִמְעוֹנְךָ· לְבָנִים הַנִּדְכָּאִים· מְחֵה עֲוֹנָם לְהַלְבִּינָם· לְהַעֲבִיר
בְּגָדִים צוֹאִים· וְהַכְּתָמִים הָרְשׁוּמִים· הַנְּקֻדִּים וְהַטְּלוּאִים· מְחֵה
וְתָבֹר כִּי תַעֲבֹר· הַיּוֹם בְּכָל־צֹאנֶךָ·

בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל
עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה
לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר
וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר
(מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה

מקורות

ע"פ שמ' כג, ו. **זכור מקנא** - זה פינחס. ע"פ במ' כה, יא; פדר"א (היגר), סוף פ' כח; ילקו"ש תורה, רמז תשמג, 'פנחס תפס הקנאה'. **מקנא אשר קנא.** ע"פ במ' כה, יא. **לשמך עושה פלאים.** בבלי סנהדרין, דף פב ע"ב; פסז"ו במ', פר' בלק, דף קלא ע"א, ד"ה ויבא אחר. **פדות המציא.** ע"פ תה' קיא, ט. **נפשו מתוך לבאים.** ע"פ תה' מז, ה. **ובשרתו במשכורתו.** ע"פ במ' כה, יב-יג. **גאה על גאים.** ע"פ תר"א שמ' טו, א; בבלי חגיגה, דף יג ע"ב; מדת"כ (בובר), פר' בשלח, סי' יד. **ברית לעילום והשלום.** ע"פ תי"ו במ' כה, יב. **ברית כהונה.** ע"פ במ' כה, יג. **וקול רנה.** ע"פ תה' קיח, טו. **ויהיו נקראים.** אס' ו, א. **אשר נחרב.** ע"פ מ"ב כה, ט; ירמ' נב, יג; דה"ב לו, יט. **ונפל.** ע"פ בבלי גיטין, דף מו ע"ב, ע"פ ישע' י, לד. **וירד פלאים.** ע"פ איכ' א, ט. **במה אסמוך במי אתמוך.** ע"פ משנ' סוטה פ"ט, מט"ו, 'מיום שחרב בית המקדש... ואין מבקש, על מי יש להשען?'. **במי אתמוך.** ע"פ ישע' מב, א. **לכפר את החטאים.** ע"פ ויק' טז, לד. **ואין מנחה ואין זביחה.** ע"פ דני' ט, כז. **לשכת הטלאים.** לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: משנ' ערכין פ"ב, מ"ה; ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה; בבלי יומא, דף טו ע"ב. **עשה למענך.** ע"פ ישע' מח, יא. **עשה למענך ולמעונך.** ע"פ דני' ט, יט. **לבנים הנדכאים.** ע"פ ישע' נז, טו. **מחה עוונם.** ע"פ זכ' ג, ד. **עוונם להלבינם.** ע"פ ישע' א, יח; בבלי שבת, דף פט ע"ב, 'הואיל ותליתם עלמכם בי'. **להעביר בגדים צואים.** ע"פ זכ' ג, ד. **והכתמים הרשומים.** ע"פ ישע' א, טז; ד, ד. **הנקודים והטלואים.** ע"פ בר' ל, לה. **מחה.** ע"פ ישע' מג, כה. **ותבור** - מלשון העברה. ע"פ ש"ב יב, יג. **תעבור היום בכל צאנך.** ע"פ בר' ל, לב.

(כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)׃ וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם׃ יְהוָה׃ וְשָׁם נֶאֱמַר׃ וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא׃ יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃ סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ׃ מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ׃ כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא׃

סַלִּיחָה רְבִיעִית כמנהג ירושלים (לאמרה במקום הבאה)

ירושלים 4

בָּרוּךְ אֱלֹהֵי עֶלְיוֹן׃ מֵרֹאשׁ אַחֲרִית חוֹזֶה׃ שׁוֹמֵעַ אֶל־אֶבְיוֹן׃ וְעֲנוּתוֹ לֹא־תִבְזֶה׃ מְכַפֵּר כָּל־שִׁגְיוֹן׃ בְּיוֹם הֶעָשׁוֹר הַזֶּה׃ מָחֹר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה׃

נַפְשִׁי לְךָ עוֹרֶגֶת׃ כְּאַיָּל עַל־אֲפִיקִים׃ וּמִיּוֹם דִּין חוֹרֶגֶת׃ בְּעַד מַעֲשֶׂיהָ רֵקִים׃ בְּאֵין חַטָּאת רוֹגֶגֶת׃ וְלֹא עוֹלוֹת מַצְדִּיקִים׃ לְבַד בְּךָ נוֹהֶגֶת׃ קְדֻשַּׁת שִׁמְךָ לְהָקִים׃ תִּרְצֶנָּה בְאִישׁ׃ לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה׃ מָחֹר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה׃

מקורות

ברוך אלהי עליון. ע"פ בר' יד, כ. **אלהי עליון.** ע"פ תה' מ, ג. **מרא"ש אחרית חוזה.** ע"פ ישע' מו, י. **שומע אל אביון.** ע"פ תה' סט, לד. **וענותו לא תבזה.** ע"פ תה' נא, יט. **מכפר וכו' ביום העשור.** ע"פ ויק' כג, כז־כח; ספרא פר' אחרי, פר' ה, פ"ח, סי' א; ויק"ר (ווילנא), פר' כ, סי' יב. ראו משנ' יומא פ"ח, מ"ח. **שגיון.** ע"פ חב' ג, א; תה' ז, א ורש"י בשם רבותינו. **מחר יעשה ה'.** שמ' ט, ה. **נפשי לך עורגת וכו' על אפיקים.** ע"פ תה' מב, ב; מדת"ה (בובר), מז' כב, סי' יד. **ומיום דין חורגת.** ע"פ ב"ר (ווילנא) פר' לג, סי' יא, '...יושב על כסא דין ודן כל אחד ואחד, עאכ"ו שאין כל בשר ודם יכולים לעמוד לפניו'. **חורגת** - מפחדת. ע"פ תר"א דב' לב, כה. **בעד מעשיה רקים.** ע"פ עזר' ט, יג; מדת"ה (בובר), מז' כב, סי' ו, 'אין בנו מעשים'. **לבד בך נוהגת.** ע"פ ישע' כו, יג. ראו מד' שו"ט מז' כח, ב; ילקו"ש תהלים, רמז תשח. **קדושת שמך להקים.** ע"פ יחז' לו, כג. **לפני כפורת יזה.** ע"פ ויק' טז, יד.

ה"נ והערות

ברוך אלהי עליון. מחבר הסליחה הוא ר' בנימין ב"ר אברהם מן הענוים'. סי' בנימן. **יעשה ה' הדבר הזה.** בכ"י: 'יעשה ה' את־הדבר הזה', וכן בכל הבתים, ואע"פ שתיבת 'את' איננה בפסוק. **תִּרְצֶנָּה בְאִישׁ.** הנוסח הוא ע"פ כ"י. ובמח' רמ"ו: 'תִּרְצִינָה כְּאִישׁ', אמנם נוסח זה לא מובן. ובמח' בולוניא: 'תִּרְצֶינָה כְּאִישׁ'.

יוֹם נִקְרֵאתִי לָבֹא· בַּדִּין עִם־הַמֶּלֶךְ· לְבָבִי כָּלָה בְּחִבּוֹ· כְּטַל מַשְׁכִּים הֹלֵךְ· לֹא־יוֹעִיל בִּזְהָבוֹ· וְלֹא דַלּוּת וְהֵלֶךְ· לְבַעֲבוּר כְּבוֹדְךָ שׁוֹבְבוֹ· בְּאַרְצוֹת חַיִּים לְהַלֵּךְ· וּלְמַעַנְךָ סְלַח־נָא· לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה· מָחֳר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה:

מַלְכִּי אֱלֹהִים צִוֶּה· יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב וְקָרֵב· וּרְצֵה תַּעֲנִית דָּוֶה· מֵעֶרֶב עַד־עֶרֶב· וְגִשְׁמֵי נְדָבוֹת רַוֶּה· צִמְאוֹנוֹ וְטַל עֶרֶב· צוּר יִשְׂרָאֵל מִקְוֶה· מֵחֵטְא לְטַהֲרִי תֵּירֶב· עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ· הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה· מָחֳר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה:

נַקֵּה חֶטְאִי קוֹרֵא· בְּבֵית מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ· בְּמֹרֶךְ לֵבָב יָרֵא· שְׂאֵת חַטֹּאתָיו גֶּדֶשׁ· אִם בְּרִיאָה יִבָּרֵא· לֵב חָדָשׁ לְהִתְחַדֵּשׁ· כַּאֲשֶׁר בִּשֵּׂר מוֹרֶה· צֶדֶק בְּמִשְׁפַּט קֹדֶשׁ· בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה· מָחֳר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה:

אל מלך

סְלִיחָה רְבִיעִית כמנהג ק"ק רומה (לאמרה במקום הקודמת)

רומה 4

יָהּ אֲשֶׁר גָּאֹה גָּאָה· בְּאוֹפַנֵּי מֶרְכָּבָה· וְרוֹאֶה כֹּל וְלֹא נִרְאָה· אֵל דָּגוּל מֵרְבָבָה· סְגֻלָּתְךָ

ה"נ והערות

תֵּירֶב. במח' בולוניא: "תֵּרֶב". ושני הניקודים נכונים, ראו מבלול דף קיג ע"א. **יה אשר גאה גאה.** מיוסד ע"ש המחבר "יוסף".

מקורות

יום נקראתי לבוא. ע"פ אס' ד, יא. **בדין עם המלך.** ע"פ פדר"ך (מנדלבויס), נספח, סי' ב, ד"ה באספך מגרנך; מדת"נ (בובר), פר' אמור, סי' כז; ילקו"ש תורה, סוף רמז תרנג. **לבבי כלה בחובו.** ע"פ תה' עג, כו. **כטל משכים הולך.** ע"פ הוש' ו, ד. **לא יועיל בזהבו.** ע"פ מש' י, ב; תה' מט, ח. **ולא דלות והלך.** ע"פ תה' מט, יא; מדת"ה (בובר), מז' מט, סי' ב, 'יחד עשיר ואביון... כולם יורדין לגיהנם'; ילקו"ש תה', רמז תסמ. **והלך.** ע"פ ש"ב יב, ד. **לבעבור כבודך.** ע"פ ירמ' יד, כא. **שובבו.** ע"פ ישע' מט, ה. **בארצות חיים להלך.** ע"פ תה' קטז, ט. **ולמענך.** ע"פ ישע' מח, יא. **סלח נא לעוון.** ע"פ במ' יד, יט. **מלכי אלהים וכו' יעקב.** ע"פ תה' מד, ה. **ישועות יעקוב וקרב.** ע"פ ישע' נו, א. **ורצה תענית דוה.** ע"פ מדת"נ (ורשא), פר' כי תצא, סי' נא, 'היו ישראל שרויים בתפלה ותענית, ובו ביום נאמר לו למשה סלחתי כדבריך'. **דוה.** איכ' ה, יח. **מערב עד ערב.** ויק' כג, לב. **וגשמי נדבות רוה.** ע"פ תה' סח, י. **צור ישראל מקוה.** ע"פ ירמ' יז, יג. **מחטא לטהרי תירב.** ע"פ יחז' לו, כה; תה' נא, ד. **עזי וזמרת יה.** שמ' טו, ב. **הנה אלהינו זה.** ישע' כה, ט. **נקה חטאי קורא.** ע"פ תה' נא, ד. **קורא בבית מקדש.** ע"פ ישע' ו, ד. **מקדש הקודש.** ע"פ ויק' טז, לג. **במורך לבב ירא.** ע"פ ויק' כו, לו. **שאת חטאתיו.** ע"פ בר' ד, ז. **גדש.** ראו מחמ"נ וס' הסרשים לרד"ק, ערך גדש. **אם בריאה יברא.** ע"פ במ' טז, ל. **לב חדש להתחדש.** ע"פ יחז' לו, כו. **מורה.** דה"ב טו, ג. **לדק במשפט קודש.** ע"פ ישע' ה, טז. **בעשור לחודש.** ויק' כג, כז. **יה אשר גאה גאה.** ע"פ שמ' טו, א. **באופני מרכבה.** ע"פ שמ' יד, כה. **ורואה כל ולא נראה.** ע"פ בבלי ברכות, דף י ע"א; מדת"נ (ורשא), פר' חיי שרה, סי' ג; ויק"ר (ווילנא), פר' ד, סי' ח; מד' שו"ט מז' קנ, סי' ד. **אל דגול מרבבה.** ע"פ שה"ש ה, י. **סגולתך.** ע"פ שמ' יט, ה.

הַגְּלֻאָה· כִּי צָרָה מַעֲצִיבָהּ· פְּתָחֶיךָ מִשְׁתָּאָה· וּבֵית קָדֶשׁ נִצָּבָה·
בָּעֲרֵבוּ הֵיא בָאָה וּבַבֹּקֶר הֵיא שָׁבָה:

וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע· מַה־נְּדַבֵּר וּמַה־נַּעֲשֶׂה· כִּי כָלוּ וְאָפְסוּ· אַנְשֵׁי חֶסֶד וּמַעֲשֶׂה· וְאֵין אֵלֵינוּ עֶזְרָה· וְלֹא מִסְתּוֹר וְלֹא מַחְסֶה· זוּלָתְךָ אָב רַחְמָן· עַל־כָּל־רֹאשׁ מִתְנַשֵּׂא· אִם רַבּוּ פְשָׁעֵינוּ· לְמַעֲנְךָ אֱלֹהַי עֲשֵׂה· וְתָבֹא אַהֲבַת הוֹרִים· וּפֶשַׁע בָּנִים תְּכַסֶּה· צִדְקַת אַב הֲמוֹן גּוֹיִם· וּזְכוּת נֶעֱקַד כַּשֶּׂה· וְתָם יוֹשֵׁב אֹהָלִים· הֶחָקוּק בַּכִּסֵּא· אוֹיַבְתִּי צָרָתִי· בְּשֶׁצֶף קֶצֶף תַּמְסֶה· הָאֹמְרָה בִּלְבָבָהּ· אֶמְלְאָה הֶחָרֶבָה·
בָּעֲרֵבוּ הֵיא בָאָה וּבַבֹּקֶר הֵיא שָׁבָה:

סוֹבֵל הַכֹּל בְּכֹחֶךָ· וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה הַצְּדָקָה· פְּתָחֶיךָ דָפַקְנוּ· מִבְּכִי וַאֲנָקָה· רְאֵה כִּי כָל־גְּבוּלֵנוּ· הִקִּיפָה הַצְּעָקָה· וְכִי מָלְאוּ מָתְנֵינוּ· חַלְחָלָה וּמוּעָקָה· וְנַחֲלָתֵנוּ נֶהֱפְכָה· וְלַאֲחֵרִים נִתְּקָה·

מקורות

הגלאה. ע"פ ישע' טז, יב; תה' סח, י. **כי צרה מעציבה.** ע"פ ש"א ח, ו. **פתחיך משתאה.** ע"פ ישע' כו, ב; ירמ' כו, י; תה' קיח, יט"כ. **משתאה.** ע"פ בר' כד, כא. **נצבה.** ע"פ דב' כט, ט. **בערב היא באה.** אס' ג, יד. **ואנחנו לא נדע.** דה"ב כ, יב. **מה נדבר.** ע"פ בר' מד, טז. **ומה נעשה.** ע"פ דה"ב כ, יב. **כי כלו ואפסו.** ע"פ תה' יב, ב. **כלו ואפסו אנשי חסד.** ע"פ ישע' מז, ח. **אנשי... ומעשה.** ע"פ מש' כב, כט; שמו"ר (ווילנא), פר' יח, סי' ח. **ואין אלינו עזרה.** ע"פ ישע' י, ג. **ואין אלינו עזרה... זולתך אב רחמן.** ע"פ משנ' סוטה פ"ט, מט"ו, 'גברו בעלי זרוע ובעלי לשון וכו', על מי לנו להשען? על אבינו שבשמים!'. **ולא מסתור ולא מחסה.** ע"פ ישע' ד, ו. **זולתך אב רחמן.** ע"פ ישע' כו, יג. **על כל ראש מתנשא.** ע"פ דה"א כט, יח; בבלי ב"ב, דף לא ריש ע"ב; שמו"ר (ווילנא), פר' לג, סי' ד. **אם רבו פשעינו.** ע"פ ישע' נט, יב. **למענך אלהי עשה.** ע"פ דני' ט, יט. **ותבא אהבת הוריים.** ע"פ ויק"ר (ווילנא), פר' כט, סי' ז, 'תהיו מזכירין זכות אבות, ואתם זוכין לפני בדין'; פדר"ך (מנדלבויס), פי' כג, סי' ז. **אהבת הוריים.** תדא"ר פר' כו, ד"ה שנו חכמים; מדת"נ (בובר), פר' נח, סי' ז; מש"ט שמ' פר' בא, פי"ב, ד"ה דברו. **ופשע בנים תכסה.** ע"פ מש' י, יב. **צדקת אב** - לדקת אברהם. ע"פ בר' טו, ו; בבלי מגילה, דף יא ע"א, 'הוא בלדקו מתחילתו ועד סופו'. **אב המון גויים.** ע"פ בר' יז, ד. **וזכות נעקד** - זה יצחק. ע"פ ירושלמי תענית פ"ב, ה"א, 'להזכיר זכותו של יצחק'; שמו"ר (ווילנא), פר' כג, סי' ה. **נעקד כשה.** ע"פ בר' כב, ט. **ותם יושב אוהלים.** ע"פ בר' כה, כז. **החקוק בכסא.** בבלי חולין, דף לא ע"ב, ורש"י ד"ה בדיוקנו; מדת"נ (וורשא), פר' במדבר, סי' יט; ילקו"ש ישעיהו, רמז תצב, ד"ה אמר ה'. **אויבי צרתי.** ע"פ שמ' כג, כב. **בשלף קצף.** ע"פ ישע' מד, ח. **האומרה בלבבה.** ישע' מז, ח. **אמלאה החרבה.** יחז' כו, ב. **סובל הכל בכוחך.** ע"פ ישע' מו, ד. **ובזרוע נטויה הצדקה.** ע"פ תה' קלו, יב. **פתחיך דפקנו.** רא"ו מדת"ה (בובר), מז' טז, סי' ה, 'ממהרין לפתחך לבא'. **מבכי ואנקה.** ע"פ מלא' ב, יג. **כי כל גבולנו.** ע"פ יחז' יח, י; ישע' ס, יח. **הקיפה הצעקה.** ע"פ ישע' טו, ח. **וכי מלאו מתנינו חלחלה.** ע"פ ישע' כא, ג. **מתנינו חלחלה ומועקה.** ע"פ תה' סו, יא. **ונחלתנו נהפכה ולאחרים נתקה.** ע"פ איכ' ה, ב.

ה"נ והערות

ואין אלינו עזרה. כן הוא במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל. בכ"י: 'ואין לנו עזרה'. **אם רבו פשעינו.** בכ"י: 'אם רבו עוונינו'. **ובזרע נטויה הצדקה.** כן הוא במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל. בכ"י נשמטה תיבת 'נטויה'. **הקיפה הצעקה.** בכ"י: 'הקיפה הזעקה'. **ולאחרים נתקה.** במח' רמ"ו ובכ"י: 'ולאחרים נתקה'.

נִתְּקָה· וְשֵׁמוּ אֶרֶץ הַצְּבִי· בּוּקָה וּמְבֻלָּקָה· פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה· עֲדָתְךָ הַמְעוּקָה· כִּי בָקְקוּהָ בוֹקְקִים· וְהִצִּיגוּהָ רֵיקָה· עֶגְלָה הַמְלֻמָּדָה· הַכְנִיסָה לְרַבְּקָה· וְאֶת־צוֹרְרֶיהָ תַּשְׁקֶה· כּוֹס עֲמֻקָּה וּרְחָבָה· בְּעֶרְבוֹ הֵיא בָאָה וּבַבֹּקֶר הֵיא שָׁבָה:

פּוֹדֶה וְגוֹאֵל וּמָעוֹז· אֱלֹהֵי קֶדֶם מְעוֹנָה· אֶת־פָּנֶיךָ הָאֵר· לְקִרְיָה הַנֶּאֱמָנָה· וְתַשְׁכֵּן בְּאֹהָלֶיהָ· שִׁבְטֵי עֲדַת מִי־מָנָה· הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ· קִרְיַת דָּוִד חָנָה· גַּם תִּשָּׂא לְקַבֵּץ· אֶת־הַפְּזוּרִים בְּכָל־פִּנָּה· מִזְרָחָה וְיָמָּה· וְתֵימָנָה וְצָפוֹנָה· אֶל־עִיר קָדְשְׁךָ תְּנַהֵלֵם· וּתְשַׂמְּחֵם בְּבִנְיָנָהּ· וְתַעֲמִיד רוֹעִים שִׁבְעָה· וּנְסִיכִים שְׁמוֹנָה· לְמַעֲנְךָ אֵל הָשֵׁב· שְׁבוּת אָהֳלָה וְאָהֳלִיבָה· וְאֶת־צוֹרְרֶיהָ תִּזְרֶה· לְאֶרֶץ לֹא נוֹשָׁבָה· בְּעֶרְבוֹ הֵיא בָאָה וּבַבֹּקֶר הֵיא שָׁבָה:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה

ה"נ והערות

וְתַשְׁכֵּן בְּאֹהָלֶיהָ. במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: "וְתַשְׁכּוֹן בְּאֹהָלֶיהָ".

מקורות

ושמו מרן הלכי. ע"פ דני' יח, טז. **בוקה ומבולקה.** ע"פ נחו' ג, יח. **פקח עיניך וראה.** דני' ט, יח. **עדתך.** תה' עד, ב. **המעוקה.** ע"פ תה' סו, יח. **כי בקקוה בוקקים.** ע"פ נחו' ג, ג. **והציגוה ריקה.** ע"פ ירמ' נח, לד; הוש' ב, ה. **עגלה המלומדה.** ע"פ הוש' י, יח. **ואת צורריה תשקה.** ע"פ שמ' כג, כב; ירמ' ב, ג. **כוס עמוקה ורחבה.** ע"פ יחז' כג, לב. **פודה וגואל.** ע"פ ירמ' לח, י. **ומעוז.** ע"פ ש"ב כב, לג; ירמ' טז, יט. **אלהי קדם מעונה.** ע"פ דב' לג, כז. **את פניך האר.** ע"פ דני' ט, יח. **לקריה הנאמנה.** ע"פ ישע' א, כח. **ותשכן באוהליה.** ע"פ איו' לו, ח. **שבטי עדת מי מנה.** ע"פ במ' כג, י. **העיר אשר בחרת.** מ"א ח, מח. **קרית חנה דוד.** ע"פ ישע' כט, א. **גם תאסף לקבץ.** ע"פ ישע' יא, יב. **את הפזורים בכל פינה.** ע"פ יואל' ד, ב; אס' ג, ח. **מזרחה וימה ותימנה ולפונה.** ע"פ דב' ג, כז. **אל עיר קדשך תנהלם.** ע"פ שמ' טו, יג. **תנהלם.** ע"פ תה' לח, ד. **ותשמחם בבניינה.** ע"פ ישע' לה, י; נח, ג; סו, י. **ותעמיד רועים וכו' שמונה.** ע"פ מיכ' ה, ד. **למענך אל השב.** ע"פ דני' ט, יט. **שבות אהלה.** ע"פ ירמ' ל, יח. **אהלה ואהליבה.** ע"פ יחז' כג, ד. **ואת צורריה תזרה.** ע"פ תה' י, ה. **לארץ לא נושבה.** ע"פ ירמ' ו, ח.

בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה חֲמִישִׁית

יֶרֶצָה עַם־אֶבְיוֹן· אֲשֶׁר פָּנֶיךָ שִׁחַר· צוֹעֵק מִקּוֹל קוֹרְאוֹ· לְקוֹל גְּרוֹנוֹ נִחַר· חַסְדְּךָ אֵל יְקַדְּמֵנוּ· הַלַּיְלָה וְגַם־מָחָר· אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחֵר:

אֲשֶׁר יִתְוַדֶּה חֲטָאָיו· וְנִחַם עַל־אַשְׁמָתוֹ· וְשָׁם עָוֹן בִּצְעוֹ וּפִשְׁעוֹ· לְנֶגְדּוֹ וּלְעֻמָּתוֹ· מַלְאֲכֵי מְרוֹמִים תִּשְׁלַח· לְהַפְגִּיעַ מְגַמָּתוֹ· כִּי בְּבֹשֶׁת כְּלִמָּתוֹ· לִבּוֹ סְחַרְחַר· אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחֵר:

בְּלֵיל זֶה אֲדוֹן הָאֲדוֹנִים· שְׁעֵה דַלִּים וְאֶבְיוֹנִים· פְּנֵה אֱלֹהִים מִמְּעוֹנִים· וְרַחֵם אָבוֹת וּבָנִים· וְחֹן שׁוֹפְכֵי תַחֲנוּנִים· וְשָׂא עָוֹן

מקורות

ירצה עם אביון. ע"פ תה' סט, לד. **אשר פניך שחר.** ע"פ מש' ז, טו. **צועק מקול קורא.** ע"פ ירמ' כה, לו; תה' עז, ב. **לקול גרונו נחר.** ע"פ תה' סט, ד. **חסדך אל יקדמנו.** ע"פ תה' נט, יח; קיט, מח. **ד' הקשיבה.** דני' ט, יט. **אשר יתודה חטאיו.** ע"פ דני' ט, כ. **ונחם על אשמתו.** ע"פ ירמ' ח, ו. **ושם עון וכו' לנגדו ולעומתו.** ע"פ תה' נח, ה. **בצעו ופשעו.** ע"פ ישע' מז, יז. **לנגדו ולעומתו.** ע"פ שמ' לט, כ. **מלאכי מרומים.** ע"פ ישע' לג, ז. **מגמתו** - שאיפתו. ע"פ חבק' א, ט ורש"י. **כי בבושת כלמתו.** ע"פ ירמ' ג, כה. **לבו סחרחר.** ע"פ תה' לח, יא. **אדון האדונים.** ע"פ דב' י, יז. **שעה דלים ואביונים.** ע"פ ישע' יד, לא. **פנה אליהם.** ע"פ תה' כה, טו; קב, יח. **אליהם ממעונים.** ע"פ דב' לג, כז. **ורחם אבות ובנים.** ע"פ מלא' ג, כד. **וחון שופכי תחנונים.** ע"פ תה' כח, ב. **ושא עון.** ע"פ תה' כה, יח.

ה"ג והערות

יֶרֶצָה עם אביון. מחבר הסליחה הוא ר' יצחק ב"ר יהודה אבן גיאת (המאה הי"א). במח' בולוניא: "יֶרֶצָה עם־אביון". **צוֹעֵק מִקּוֹל קוֹרְאוֹ. לְקוֹל גְּרוֹנוֹ נִחַר.** במח' 'בית הכפורת': 'צוֹעֵק וּמִקּוֹל קָרְאוֹ לְקוֹנוֹ. גְּרוֹנוֹ נִחַר'. **וְשָׁם עָוֹן.** במח' בולוניא: "וְשָׂא עָוֹן". **לִבּוֹ סְחַרְחַר.** כן הוא במח' רמ"ו, כ"י ובולוניא. במח' בית כפורת: 'לְבָבוֹ בְּקִרְבּוֹ סְחַרְחַר', וכנראה לפי נוסח זה, במח' שד"ל נוספה תיבות 'לבבו בקרבו' בסוגריים.

וּזְדוֹנִים· וְאִם יִהְיוּ כַשָּׁנִים· הַלְּבֵן כְּצֶמֶר צַחַר·
אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחֵר:

הַזּוֹעֲקִים לְךָ בְּשִׁבְיָם· בַּעֲוֹנָם וּמְרִיָם· וְדִמְעוֹתָם יוֹרִידוּ·
בְּפִשְׁעֵיהֶם עַל־לְחָיָם· חִישׁ נָא אֶת־יְשׁוּעָתֶךָ· וְעֵת פְּדוּתֶךָ
בְּקִוּוּיָם· וְאֶת־תְּפִלַּת מַאֲוַיָּם· תְּקָרֵב הַיּוֹם וְתִבְחַר·
אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחֵר:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל
עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה
לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר
וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ״א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר
(מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
(כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתֶךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה
בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר
יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם
וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה
וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי
חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח
וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: לְמַעַן־
שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

ח״נ והערות

בַּעֲוֹנָם וּמְרִיָם. במח׳ בולוניא: ׳בעונם ומרים׳. ואולי צ״ל ״בַּעֲוֹנָם בְּמִרְיָם״ ע״פ נחמ׳ ט, יז. ועי׳ בספר המכלול, דף קעד ע״ב.

מקורות

אם יהיו כשניס וכו׳. ע״פ ישע׳ א, יח. **כצמר לחר.** ע״פ יחז׳ כז, יח. **הזועקים אליך בשביס וכו׳.** ע״פ שופ׳ י, י. **בעוונס ומריס.** ע״פ תה׳ לו, ד; מש׳ יד, כה. **ודמעותס יורידו.** ע״פ ירמ׳ ט, יח. **ודמעותס... על לחיס.** ע״פ איכ׳ א, ב. **חיש נא את ישועתך.** ע״פ תה׳ קיט, קכג. **ועת פדותך בקוויס.** ע״פ תה׳ קלג, ז. **תפילת מאויס.** ע״פ מ״א ח, לח. **מאויס.** ע״פ תה׳ קמ, ט. **תקרב היוס ותבחר.** ע״פ תה׳ סה, ה.

סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם
הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה: וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי
כִּדְבָרֶךָ: שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ: שׁוּב
לְמַעַן עֲבָדֶיךָ שִׁבְטֵי נַחֲלָתֶךָ: שׁוּבָה יְהוָה עַד־מָתַי וְהִנָּחֵם
עַל־עֲבָדֶיךָ: שׁוּבָה יְהוָה אֶת־שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: שׁוּבֵנוּ
אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְהָפֵר כַּעַסְךָ עִמָּנוּ: שׁוּבָה יְהוָה חַלְּצָה נַפְשֵׁנוּ·
הוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ: שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי
כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ: קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו
כָּל־תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ: תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ
עַד־דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם: וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל־בִּגְדֵיכֶם
וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּי־חַנּוּן וְרַחוּם הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם
וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה: דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ
בְּהִיוֹתוֹ קָרוֹב: יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב
אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: שׁוּבוּ בָנִים
שׁוֹבָבִים אֶרְפָּה מְשׁוּבֹתֵיכֶם הִנְנוּ אָתָּנוּ לָךְ כִּי אַתָּה יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ: אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ:
וְגַם־עַתָּה נְאֻם־יְהוָה שֻׁבוּ עָדַי בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְצוֹם וּבִבְכִי
וּבְמִסְפֵּד: כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה (הקריאה:
אֱלֹהִים) וְהָשִׁיבוּ וִחְיוּ: אֱמֹר אֲלֵיהֶם חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה
אִם־אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם־בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה שׁוּבוּ

מקורות

לקט פסוקי סליחה ותשובה. שבה״ל, סדר יוה״כ, סוף סי׳ שח; סת״ר, ענין לילי יוה״כ, סי׳ פ; סה״ת סוף סי׳ מ. ליקוט פסוקים אלו נמצא גם במח׳ אדם לובה, ח״ב, דף תקפ ע״א, ובדף תקפד ע״ב, אמנם ב״אמורת הבוקר ליוה״כ׳ ובסדר אחר עם ביוויים. ורבו מח׳ רומניא, דף שלב ע״א - ע״ב. **סלח נא.** במ׳ יד, יט-כ. **שוב מחרון אפך.** שמ׳ לב, יב. מפסוק זה ואילך עד ״כי ירבה לסלוח״, ריבו נמצא גם במח׳ רומניא, דף שלב ע״א - ע״ב. **שוב למען עבדיך.** ישע׳ סג, יח. **שובה ה׳ עד מתי.** תה׳ ל, יג. **שובה ה׳ את שביתנו.** תה׳ קכו, ד. **שובנו אלהי ישענו.** תה׳ פה, ה. **שובה ה׳ אלה וכו׳ חסדך.** ע״פ תה׳ ו, ה. **שובה ישראל עד ה׳.** הוש׳ יד, ב-ג. **תשב אנוש עד דכא.** תה׳ ל, ג. **וקרעו לבבכם.** יואל׳ ב, יג. **דרשו ה׳ בהמצאו.** ישע׳ נה, ו-ז. **שובו בניים שובבים.** ירמ׳ ג, כב. **ארפא משובתם.** הוש׳ יד, ה. **וגם עתה נאם ה׳.** יואל׳ ב, יב. **כי לא אחפוץ במות.** יחז׳ יח, לב. **אמור אליהם חי אני.** יחז׳ לג, יא.

שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל: וְאַתָּה
בֵּאלֹהֶיךָ תָּשׁוּב חֶסֶד וּמִשְׁפָּט שְׁמֹר וְקַוֵּה אֶל־אֱלֹהֶיךָ תָּמִיד:
קַוֵּה אֶל־יְהוָה וּשְׁמֹר דַּרְכּוֹ וִירוֹמִמְךָ לָרֶשֶׁת אָרֶץ בְּהִכָּרֵת
רְשָׁעִים תִּרְאֶה: לְכוּ וְנָשׁוּבָה אֶל־יְהוָה כִּי הוּא טָרָף וְיִרְפָּאֵנוּ
יַךְ וְיַחְבְּשֵׁנוּ: הַסוֹלֵחַ לְכָל־עֲוֹנֵינוּ הָרֹפֵא לְכָל־תַּחֲלוּאֵינוּ: הַגּוֹאֵל
מִשַּׁחַת חַיֵּינוּ· הַמְעַטְּרֵנוּ חֶסֶד וְרַחֲמִים: הַמַּשְׂבִּיעַ בַּטּוֹב עָדְיֵנוּ·
תִּתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרֵינוּ: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא־יַשְׁחִית
וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: אֲשֶׁר הִרְאִיתָנִי
צָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת תָּשׁוּב תְּחַיֵּנִי וּמִתְּהֹמוֹת הָאָרֶץ תָּשׁוּב
תַּעֲלֵנִי: הֲלֹא־אַתָּה תָּשׁוּב תְּחַיֵּנוּ וְעַמְּךָ יִשְׂמְחוּ־בָךְ: הֲשִׁיבֵנוּ
יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ
תַּעַזְבֵנוּ לְאֹרֶךְ יָמִים: לָמָּה אֱלֹהִים זָנַחְתָּ לָנֶצַח יֶעְשַׁן אַפְּךָ
בְּצֹאן מַרְעִיתֶךָ: לָמָּה יְהוָה תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק תַּעְלִים לְעִתּוֹת
בַּצָּרָה: לָמָּה־פָנֶיךָ תַסְתִּיר תִּשְׁכַּח עָנְיֵנוּ וְלַחֲצֵנוּ: עוּרָה לָמָּה
תִישַׁן אֲדֹנָי הָקִיצָה אַל־תִּזְנַח לָנֶצַח: הֶשָׁכַח חַנּוֹת אֶל אִם־קָפַץ
בְּאַף רַחֲמָיו סֶלָה: כִּי רָגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין
בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה: רַחוּם וְחַנּוּן יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד:
לֹא־לָנֶצַח יָרִיב וְלֹא לְעוֹלָם יִטּוֹר: לֹא כַחֲטָאֵינוּ יַעֲשֶׂה לָנוּ·
וְלֹא כַעֲוֹנוֹתֵינוּ יִגְמֹל עָלֵינוּ: (כִּי כִגְבֹהַּ שָׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ· יַגְבִּיר
חַסְדּוֹ עָלֵינוּ) כִּרְחֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב· יַרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת־פְּשָׁעֵינוּ:

ח"נ והערות

הראיתני. זהו הקרי. אבל הכתיב הוא: "הראיתנו". **תחיני.** זהו הקרי. אבל הכתיב הוא: "תחינו". **ונשובה.** זהו הקרי. אבל הכתיב הוא: "ונשוב".

מקורות

ואתה באלהיך תשוב. הוש' יב, ז. **קוה אל ה'.** תה' לז, לד. **לכו ונשובה אל ה'.** הוש' ו, א. **הסולח לכל עוונינו.** ע"פ תה' קג, ג־ה. **והוא רחום יכפר עון.** תה' עח, לח. **אשר הראיתני צרות רבות.** תה' עא, כ. **הלא אתה תשוב.** תה' פה, ז. **השיבנו ה' אליך.** איכ' ה, כא; מח' רומניא, דף שלב ע"ב. **למה לנצח תשכחנו.** איכ' ה, כ. **למה אלהים זנחת לנצח.** תה' עד, א. **למה ה' תעמוד ברחוק.** תה' י, א. **למה פניך תסתיר.** תה' מד, כה. **עורה למה תישן.** תה' מד, כד. **השכח חנות אל.** תה' עז, י. **כי רגע באפו.** תה' ל, ו. **רחום וחנון ה'.** תה' קג, ח. **לא לנצח יריב.** תה' קג, ט. **לא כחטאינו יעשה לנו.** ע"פ תה' קג, י־יג. **כי כגבהה שמים.** תה' קג, יא. **יגביר חסדו עלינו.** ע"פ תה' קג, יא. **כרחוק מזרח ממערב.** תה' קג, יב. **ירחיק ממנו את פשעינו.** ע"פ תה' קג, יב.

כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים· יְרַחֵם יְהוָה עָלֵינוּ: יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ הָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה: זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ:

החזן אומר:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

תִּתְקַבַּל צְלוֹתְהוֹן וּבָעוּתְהוֹן דְּכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל· קֳדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

מקורות

כרחם אב על בנים. תה׳ קג, יג. **ירחם ה׳ עלינו.** ע״פ ישע׳ יד, ח; תה׳ קג, יג. **ה׳ אלהים צבאות.** תה׳ פ, כ. **זכור לאברהם ליצחק וישראל.** שמ׳ לב, יג־יד; מח׳ רומניח, דף שלב ע״ב. **קדיש שלם.** סרע״ג ח״ב, סי׳ קכב; שבה״ל, סדר יוה״כ, סוף סי׳ שח; סת״ר, ענין לולי יוה״כ, סי׳ פ; סה״ת סוף סי׳ מ.

פותחין את ארון הקודש, ואומר החזן בקול רם:

לְדָוִד מִזְמוֹר לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי־הוּא
עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנָהָּ: מִי־יַעֲלֶה בְהַר־
יְהוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר־לֵבָב אֲשֶׁר
לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת
יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב
סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ
הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר
מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ
הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ
הַכָּבוֹד סֶלָה:

אַתָּה־הוּא יְהוָה הָאֱלֹהִים· הַזָּן וּמְפַרְנֵס וּמְכַלְכֵּל בְּרַחֲמֶיךָ
הָרַבִּים לְכָל־הַבְּרוּאִים· מִקַּרְנֵי רְאֵם וְעַד בֵּיצֵי
כִנִּים· כַּכָּתוּב· טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו· יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: פּוֹתֵחַ
אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ· יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· לְמַעַן
רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ וּשְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים· שֶׁיִּהְיוּ
מְזוֹנוֹתֵינוּ וּפַרְנָסָתֵנוּ וּכְסוּתֵנוּ וּכְסוּת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל· מִיָּדְךָ
הַמְּלֵאָה וְהָרְחָבָה· הַקְּדוֹשָׁה וְהַטְּהוֹרָה· וְאַל־תַּצְרִיכֵנוּ לִידֵי

ח"נ והערות

תפילה על הפרנסה. תפילה זו לא מופיעה במח' רמ"ו ובולוניא. הנוסח כאן הוא עפ"י מח' שד"ל, ח"ב, דף ע"ו, בהשמטות בדומה לנוסח שנקבע ע"י הרב מ"ע הרטום בחוברת המנהג עמ' 53, וראו שם, עמ' 30, הערה 4.

מקורות

תפילה על הפרנסה. ס' פרי עץ חיים, שער תפילות ר"ה, פ"ז. **לדוד מזמור לה' הארץ.** תה' כד, אדי; מטה אפריס, סי' תריט, סי"ח. **אתה הוא ה'.** נחמ' ט, ז. **הזן ומפרנס וכו'.** ע"פ מכילי דרשב"י פט"ו פ"ג; בבלי ע"ז, דף ג ע"ב; אהמ"ד (איזנשטיין), פסיקתא, עמ' 496, ע"פ תה' קמה, טז. **ברחמיך הרבים.** ע"פ דני' ט, יח; ספרי במ', פר' פינחס, פי' קלג. **מקרני ראם.** ע"פ דב' לג, יז. **טרף נתן ליראיו.** תה' קיא, ה. **פותח את ידיך.** תה' קמה, טז. **יה"ר מלפניך ה'.** ע"פ מש' ח, לה. **ואלהי אבותינו.** ע"פ שמ' ג, טו. **למען רחמיך וחסדיך.** ע"פ תה' כה, ו; מדת"נ (ורשא), פר' לך לך, סי' ה. **שיהיו מזונותינו.** נוסח דומה בירושלמי ברכות פ"ד, ה"ב. **הקדושה והטהרה.** ע"פ פסר"ב (איש שלום), פי' יד, ד"ה ויקחו אליך.

מַתְּנוֹת בָּשָׂר וָדָם· אֶלָּא בְּשִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא· חָנֵּנוּ אָבִינוּ· פַּרְנְסֵנוּ אָבִינוּ· כַּלְכְּלֵנוּ אָבִינוּ· וּמֵאוֹצַר מַתְּנַת חִנָּם תְּכַלְכְּלֵנוּ וּתְפַרְנְסֵנוּ· וְתַשְׁפִּיעַ עָלֵינוּ שֶׁפַע רָצוֹן וּמְלֵא בִּרְכַת יְהוָה· יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: יִפְתַּח יְהוָה לְךָ אֶת־אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר־אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ־לָחֶם:

מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה רֹעִי לֹא אֶחְסָר: בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל־מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי: נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב יַנְחֵנִי בְּמַעְגְּלֵי־צֶדֶק לְמַעַן שְׁמוֹ: גַּם כִּי־אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא־אִירָא רָע כִּי־אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי: תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה: אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל־יְמֵי חַיָּי וְשַׁבְתִּי בְּבֵית־יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים:

יש מוסיפים:

וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי:

ויש אומרים במקום התפילה הנ"ל, הנוסח דלהלן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ· יְהוָה הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא· עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ שֶׁתִּכְתְּבֵנוּ בְּסֵפֶר פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה שָׁנָה זוֹ וְכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה· אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל־בְּנֵי בֵיתֵנוּ· בְּמִלּוּי וּבְרֵיוַח· וְלֹא

מקורות

הגדול הגבור והנורא. ע"פ דב' י, יז; נחמ' ט, לב. **חננו אביו.** ע"פ ישע' לג, ב; תה' קכג, ג. **פרנסנו אביו.** ע"פ אהמ"ד (איזנשטיין), מעשיות, עמ' 344. **ומאוצר מתנת חינם.** רא"ו מדת"כ (בובר), פר' כי תשא, סי' טז; שמו"ר (ווילנא), פר' כי תשא, פר' מה, סי' ו, ע"פ שמ' לג, יט. **ותשפיע עלינו.** רא"ו מדת"ה (בובר), מז' ד, סי' יא; ילקו"ש תה', רמז תרכח. **שפע רצון.** ע"פ דב' לג, כג. **יהיו לרצון.** תה' יט, טו. **פותח את ידיך.** תה' קמה, טז. **יפתח ה' לך.** דב' כח, יב. **בין הערבים.** שמ' טז, יב. **מזמור לדוד ה' רועי.** תה' כג, א-ו. **ויהי ה' את יוסף.** בר' לט, ב. **האל הגדול הגבור והנורא.** דב' י, יח. **עשה למענך.** ע"פ יחז' לו, כב; דני' ט, יט.

ח"נ והערות

ויהי ה' את־יוסף. בק"ק רומה נוהגים לומר פסוק זה ישר והפוך ז' פעמים, מהשפעה וטעם קבלי, ולענ"ד אין ראוי לעשות כן. **יר"מ ה' הא' הגדול.** חיברו הרב אליה שמואל הרטום.

בְּאִסּוּר וְלֹא בְּעָמָל וָטְרַח· בְּנַחַת וּבְשַׁלְוָה וּבְהַשְׁקֵט וָבֶטַח· כְּדֵי שֶׁנּוּכַל לַעֲבֹד אֶת־עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה· פַּרְנָסָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ שׁוּם בּוּשָׁה וּכְלִמָּה· וְאַל־תַּצְרִיכֵנוּ לִידֵי מַתְּנוֹת בָּשָׂר וָדָם· כִּי אִם מִיָּדְךָ הַפְּתוּחָה וְהַקְּדוֹשָׁה· וְתַצְלִיחֵנוּ וְתַרְוִיחֵנוּ בְּכָל־לִמּוּדֵינוּ וּמַעֲשֵׂי יָדֵינוּ וַעֲסָקֵינוּ· וְיִהְיוּ בָּתֵּינוּ מְלֵאִים בִּרְכַּת יְהוָה· וְנִשְׂבַּע־לֶחֶם וְנִהְיֶה טוֹבִים· אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:

סוגרין את ארון הקודש והחזן אומר בקול רם:

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל· לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית· שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת· וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה· שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם· וְגוֹרָלֵנוּ כְּכָל־הֲמוֹנָם· שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהֶבֶל וָרִיק וּמִתְפַּלְּלִים אֶל־אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ· וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא· (שֶׁהוּא) נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ· וּכְסֵא כְבוֹדוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים· הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ· אֱמֶת מַלְכֵּנוּ וְאֵין זוּלָתוֹ· כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ· וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד:

ח״נ והערות

שהם משתחוים וכו׳ לא יושיע. קטע זה נמחק במח׳ בגלל הצנזורה. **ואנו כורעים.** תיבת ״אנו״, היא מלשון חכמים ואינה בלשון המקרא. וכך הנוסח במח׳ פרס, דף פ ע״א. **אין עוד מלבדו.** במח׳ רמ״ו: ״אין עוד מלבדו״, בתוספת וי״ו.

מקורות

ובהשקט ובטח. ע״פ ישע׳ ל, טו. **שלא יהיה בה שום בושה וכלימה.** ע״פ בבלי ברכות, דף טז ע״ב. **ואל תצריכנו לידי מתנות ב״ו.** ע״פ ירושלמי ברכות פ״ד, ה״ב. **בתינו מלאים.** ע״פ תה׳ קמד, יג; נחמ׳ ט, כה. **ברכת ה׳.** ע״פ מש׳ י, כב. **ונשבע לחם ונהיה טובים.** ע״פ ירמ׳ מד, יח. **עלינו לשבח.** תשוה״ג - שע״ת סי׳ מג; ס׳ המחכים בשם פרד״ח; טור או״ח, סי׳ קלג. **המוסח.** סרע״ג ח״ב, סי׳ קיד; סדו׳ רס״ג, עמ׳ רכח; סד״ר קלב; רמב״ם, סדר תפילות, מוסח ברכות האמצעיות; מחו״ו סי׳ לט; מח׳ פרס, דף פ ע״א, המוסח דומה. **לאדון הכל.** ע״פ יכו׳ ג, יא; תה׳ מז, ה. **לתת גדולה.** ע״פ תה׳ לד, ד. **ליוצר בראשית.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: ירושלמי ברכות פ״א, ה״ה; בבלי סוטה, דף מ ע״א; בתמ״ד, ח״א, סדר רבה דב׳, סי׳ כד. **עשנו.** ע״פ דב׳ לב, ו; תה׳ קמט, ב. **כגויי הארץ.** ע״פ בר׳ יח, יח; דה״ב לב, ח. **ולא שמנו כמשפחות האדמה.** ע״פ יחז׳ כ, לב. **שלא שם.** ע״פ ירמ׳ י, טז. **וגורלנו ככל המונם.** ע״פ תה׳ עז, ה; תי״ו דב׳ לב, ט; פדר״א פ׳ כד; ילקו״ש תהלים, רמז תרסז. **להבל וריק.** ע״פ ישע׳ ל, ז. **ומתפללים אל אל.** ישע׳ מה, כ. **ואנו כורעים ומשתחוים לפני.** ע״פ תה׳ לה, ו. **מלך מלכי המלכים.** ע״פ דני׳ ב, לז; בבלי שבועות, דף לה ע״ב; ר״ח; ילקו״ש דניאל, רמז תתרס; פסקי ריא״ז שבועות, פ״ד ה״ג, אות לב. **נוטה שמים.** ישע׳ נא, יג. **וכסא כבודו.** ע״פ ישע׳ סו, א. **בשמים ממעל.** ע״פ תה׳ קג, יט. **הוא ה׳ אלהינו.** ירמ׳ יד, כב; תה׳ קה, ז. **אין עוד מלבדו.** דב׳ ד, לה; ע״פ ישע׳ מה, כא. **אמת מלכנו.** ע״פ ירמ׳ י, י. **ואין זולתו.** ע״פ ישע׳ מה, יד. **וידעת היום.** דב׳ ד, לט; רא״ו שת״י, דפ׳ ויעלתה, דף קח ע״ב.

עַל־כֵּן נְקַוֶּה לְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ׃
לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן־הָאָרֶץ׃ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן׃
לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי׃ וְכָל־בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ׃
לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל־רִשְׁעֵי אָרֶץ׃ יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל׃
כִּי לְךָ תִכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ׃ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן׃ לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ׃ וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יָקָר יִתֵּנוּ׃ וִיקַבְּלוּ כֻלָּם עֹל
מַלְכוּתֶךָ׃ וְתִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד׃ כִּי הַמַּלְכוּת
שֶׁלְּךָ הִיא׃ וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלֹךְ בְּכָבוֹד׃ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ׃
יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃ וְכָתוּב׃ שְׁמַ**ע** יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
יְהוָה אֶחָ**ד**׃

קדיש יתום:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא׃ בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ׃ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ
בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב׃
וְאִמְרוּ אָמֵן׃

יְהֵא שְׁמֵהּ רַ־בָּא מְבָרַךְ׃ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא׃

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל
שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא׃
לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא׃ שִׁירָתָא׃ תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן
בְּעָלְמָא׃ וְאִמְרוּ אָמֵן׃
יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃
וְאִמְרוּ אָמֵן׃

מקורות

על כן נקוה. מח׳ פרס, דף פ ע״ב, מוסח זהה. **נקוה לך.** ע״פ ירמ׳ יד, כב; תה׳ מ, ב. **לראות מהרה בתפארת.** ע״פ ישע׳ נב, ח. **להעביר גלולים מן הארץ.** ע״פ זכ׳ יג, ב. **והאלילים כרות יכרתון.** ע״פ ישע׳ ב, יח. **לתקן עולם במלכות.** ע״פ ישע׳ ב, יח. **וכל בני בשר יקראו בשמך.** ע״פ נפ׳ ג, ט. **להפנות אליך.** ע״פ זכ׳ ח, כב. **כל יושבי תבל.** ע״פ ישע׳ יח, ג. **תכרע כל וכו׳ לשון.** ע״פ ישע׳ מה, כג. **יקר יתנו.** אס׳ ח, כ. **כי המלכות שלך היא.** ע״פ תה׳ פג, יט. **ולעולמי עד תמלוך בכבוד.** ע״פ דני׳ ו, כז. **ה׳ ימלוך.** שמ׳ טו, יח. **שמע ישראל.** דב׳ ו, ד.

ח״נ והערות

לתקן עולם. בסדו׳ רס״ג, עמ׳ רכא, ״לתכן עולם״ בכ״ף. וכ״ה במח׳ פרס, דף פ ע״ב. **וכתוב.** במח׳ רמ״ו: ״וְנֶאֱמַר״.

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח· נִמְצָא וְאֵין־עֵת אֶל־מְצִיאוּתוֹ:
אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ· נֶעְלָם וְגַם אֵין־סוֹף לְאַחְדּוּתוֹ:
אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גּוּף· לֹא־נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ:
קַדְּמוֹן לְכָל־דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא· רִאשׁוֹן וְאֵין־רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ:
הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל־נוֹצָר· יוֹרֶה גְדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ:
שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נָתַנוֹ אֶל־ אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ:
לֹא־קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד· נָבִיא וּמַבִּיט אֶת־תְּמוּנָתוֹ:
תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל· עַל־יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ:
לֹא־יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא־יָמִיר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ:
צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ· מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְּמוּתוֹ:

ח״נ והערות

יגדל אלהים חי. פיוט לר׳ דניאל בן יהודה דיין. בדבר מחברו, רבו ההשערות. אמנם כדברינו כתב שד״ל, במבוא למכב״ר, עמ׳ יח. וכנראה שחי בתחילת האלף השישי. מיוסד על י״ג עקרי האמונה, שקבע הרמב״ם, סנהדרין, הקדמה לפרק י. שירת יחוד ה׳ לאחר ערבית, נמצא גם במח׳ פרס, דף יא ע״א.

מקורות

יגדל אלהים חי. תה׳ ע, ה. **אלהים חי.** מ״ב יט, ד. **וישתבח.** ע״פ שמו״ר (ווילנא), פר׳ בא, פר׳ טו, סי׳ כ; פסז״ו שמ׳ פר׳ וארא, פ״ט סי׳ לה. **מציאותו.** ע״פ אהמ״ד (איזנשטיין), גדול וגדולה, עמ׳ 79. **אחד.** דב׳ ד, ו; ב״ר (ווילנא), פר׳ בראשית, פר׳, ג, סי׳ ח; מד׳ שו״ט מז׳ קג, ד; ילקו״ש תהלים, רמז תתמ. **ואין יחיד כיחודו.** ע״פ ישע׳ מה, ה; תה׳ יח, לב. **נעלם.** ע״פ בבלי ברכות, דף י ע״א; מדת״כ (וורשא), פר׳ חיי שרה, סי׳ ג; ויק״ר פר׳ ויקרא, פר׳ ד, סי׳ ח; מד׳ שו״ט מז׳ קג, ד. **אין לו דמות הגוף ואינו גוף.** ע״פ דב׳ ד, טו; ישע׳ מ, כה; אהמ״ד (איזנשטיין), אברהם אבינו, עמ׳ 4. **לא נערוך.** ע״פ ישע׳ מ, יח. **קדמון לכל דבר אשר נברא.** ע״פ ישע׳ מא, ד; תה׳ ל, ב. ראו ב״ר (ווילנא), פר׳ נח, פר׳ לח, סי׳ ז; פסז״ו בר׳ פר׳ לך לך, פי״ג, סי׳ יא. **ראשון ואין ראשית לראשיתו.** ע״פ ישע׳ מד, ו; מח, יב. **אדון עולם לכל נוצר.** ע״פ ישע׳ מג, י; ירמ׳ י, טז; ילקו״ש תורה, רמז שלו. **יורה גדולתו.** ע״פ תה׳ קמה, ג. **גדולתו ומלכותו.** ע״פ תהל״ז, פר׳ טו, ד״ה אמר; ילקו״ש תורה, רמז תתקמ, ד״ה תניא. **ומלכותו.** תה׳ קג, יט. **נבואתו נתנו.** פסו׳ רביס מוריס על הנבואה, נבואה ראשונה, בר׳ ב, טז; נבואה אחרונה, מלא׳ ג. **סגולתו.** ע״פ שמ׳ יט, ה. **ותפארתו.** ע״פ ישע׳ מו, יג. **לא קם בישראל וכו׳ נביא.** ע״פ דב׳ לד, י; ספרי דב׳, פי׳ שמ, י; בבלי ר״ה, דף כא ע״ב; במדב״ר (ווילנא), פר׳ נשא, פר׳ יד, סי׳ כ; רמב״ם, הל׳ יסודי התורה, פ״ז, ה״ו. **נביא.** לשון ׳ניב שפתים׳, ישע׳ מ, יט. מח׳ הדרת קודש. **ומביט את תמונתו.** ע״פ שמ׳ לג, יא; במ׳ יב, ח; בבלי ברכות, דף ז ע״א; מדת״כ (ורשא), פר׳ בראשית, סי׳ א; ויק״ר (ווילנא), פר׳ ויקרא, פר׳ א, סי׳ יד. **תורת אמת.** ע״פ מלא׳ ב, ו; תה׳ קיט, קמב; לשון זה שגור בפי חכמים לרוב, כמו: בבלי ב״מ, דף טה ע״ב; ספרא, פר׳ שמיני, פר׳ א, לח; מס״ו פי״ג, ה״ו; שמו״ר (ווילנא), פר׳ משפטים, פר׳ ל, סי׳ יב. **נתן לעמו אל.** ע״פ נחמ׳ ט, יג; מתע״ד לג, ב, ד״ה ד״א אם דת; ספרי דב׳, פר׳ האזינו פי׳ שו, ד״ה דבר אחר; ספרא, פר׳ בחוקותי, פר׳ ב, ח, יב; מס״ו פי״ג, ה״ו. ראו משנ׳ סנהדרין פ״י, מ״א; ירושלמי פאה פ״א, ה״א; בבלי ע״ז, דף יח ע״א. **על יד נביאו.** ע״פ במ׳ טז, כח; עזר׳ ז, ו; נחמ׳ ט, יד; ראו ספרי דב׳, פר׳ נצבים, פי׳ שה, ד״ה בשנה אחת; מכיל׳ דר״י, בשלח, מס׳ דשירה, פר׳ א, ד״ה אז ישיר; מתע״ד פט״ז, פי״ח. **נאמן ביתו.** ע״פ במ׳ יב, ז. **לא יחליף האל ולא ימיר.** ע״פ לשון ויק׳ כז, י; דב׳ יג, א. ראו פה״מ לרמב״ם, סנהדרין פ״י, מ״א, ד״ה ויסוד התשיעי; ס׳ העיקרים, מאמר א, פ״ג, ד״ה ונשאל ראשונה. **צופה ויודע סתרינו.** פסו׳ רביס מוריס על ענין זה, כמו: בר׳ ו, ה; דב׳ כט, כח; לב, יט; ירמ׳ לב, יט; עמ׳ ד, יג; דני׳ ב, כב; פהר״ב פ׳ א, סי׳ ג. **מביט לסוף דבר בקדמותו.** ע״פ ישע׳ מו, י; משנ׳ אבות פ״ג, מט״ו;

גּוֹמֵל לְאִישׁ חָסִיד כְּמִפְעָלוֹ׃ נוֹתֵן לְרָשָׁע רָע כְּרִשְׁעָתוֹ׃
יִשְׁלַח לְקֵץ יָמִין מְשִׁיחֵנוּ׃ לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ׃
מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרוֹב חַסְדּוֹ׃ בָּרוּךְ עֲדֵי־עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ׃
(אֵלֶּה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה הֵם עִקָּרִים׃ יְסוֹד תּוֹרַת מֹשֶׁה וּנְבוּאָתוֹ׃)

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ׃ בְּטֶרֶם כָּל־יְצִיר נִבְרָא׃
לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל׃ אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא׃
וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל׃ לְבַדּוֹ יִמְלֹךְ נוֹרָא׃
וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה׃ וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה׃
וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי׃ לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה׃
בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית׃ וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה׃

מקורות

מדת"נ (בובר), פר' שלח, סי' טז; במדב"ר פר' שלח, פ' טז, סי' טז; פסר"ב, פי' מד, ד"ה דבר אחר שובה; ילקו"ש תורה, רמז תשמג, ד"ה למקוס ההוא. **גומל לאיש חסד כמפעלו.** ע"פ ירמ' לב, יט; מש' יב, יד; מדת"נ (ווילנא), פר' נשא, סי' לו; מד' שו"ט, מז' קיט, ח; אהמ"ד (אייזנשטיין), תה', עמ' 571; ילקו"ש תורה, רמז תשטו, ד"ה ומזבח. **נותן לרשע רע כרשעתו.** ע"פ שמ' לב, לג; ישע' ג, יא; תה' ז, יז; מכילׄ דר"י, בשלח, מס' דויסי, פר' ו; מדת"נ (ווילנא), פר' נשא, סי' לו; פסז"ו שמ', פר' בשלח, פי"ד, סי' כו; ילקו"ש תורה, רמז רלו, ד"ה ויאמר ה'. **ישלח... משיחנו.** פסר' רביס מוריס על ענין זה, כמו: במ' כד, יט; ש"ב כג, ז; מלא' ג, כג. כן מקומות רביס בחז"ל דברו ע"ז, כמו: בבלי סוכה, דף נב ע"א; מדת"נ (בובר), פר' תולדות, סי' טז; שמו"ר (ווילנא), פר' בא, פר' טו, סי' ח; סע"ר, פ' יח; ילקו"ש תורה, סוף רמז מא. ראו רש"י סנהדרין, דף ל ע"א, ד"ה ה"ג האומר. **לקץ ימין.** ע"פ בר' מט, א, תי"ו ומפרשיס; דני' יב, יג. **לפדות מחכי קץ ישועתו.** ע"פ חבק' ב, ג; דני' יב, יב; בבלי סנהדרין, דף מז ע"ב; ילקו"ש חבקוק, רמז תקסב, ד"ה על משמרתי. **מתיס יחיה אל.** ע"פ תה' קמז, ט; דני' יב, ב; ספרי דב', פר' האזינו, פי' שכט, ד"ה דבר אחר; מתע"ד פל"ב, פ"ב; מכילׄ דרשב"י פט"ז, פ"א; אהמ"ד (אייזנשטיין), מסית, עמ' 391. ראו ירושלמי פאה פ"א, ה"א. **ברוך חסדו.** ע"פ תה' קו, מה; איכ' ג, לב. **עדי עד.** ישע' כו, ד; תה' פג, יח. **שם תהילתו.** ע"פ תה' קב, כב. **אלה י"ג הם עקריס.** ע"פ פה"מ לרמב"ם, סנהדרין, הקדמה לפרק י. **תורת משה.** לשון זה נמצא בפסו' רביס, כמו: יהו' ח, לא; מלא' ג, כב; דה"ב כג, יח. **אדון עולם.** בבלי ברכות, דף ז ע"ב, ע"פ בר' טו, ח; ב"ר (ווילנא), פר' לך לך, פר' לט, סי' א, ע"פ תה' מה, יב; ילקו"ש תורה, רמז עז, ד"ה ויאמר ה'. **אשר מלך.** ע"פ מ"ש 'בורא עולמות ומחריבן', ב"ר (ווילנא), פר' בראשית, פר' ג, סי' ז; מד"ז קה', פר' ג, סי' יא; פסר"ב פי' ו, ד"ה ד"א ותבלם. ראו אהמ"ד (אייזנשטיין), אליעזר, עמ' 33, ד"ה מי ימלל. **בטרם כל יציר נברא.** פדר"א פ' ג; מד' אותיות דר"ע, (ווירטהיימר), עמ' כג; אהמ"ד (אייזנשטיין), אליעזר, עמ' 32. ראו פסר"ב, פי' כז, ד"ה זה הוא. **לעת נעשה כחפצו כל.** ע"פ בר' א, לא; ישע' מג, ז; מש' טז, ד. ראו משנ' אבות פ"ו, מי"א; מתד"נ (בובר), פר' בראשית סי' יב; ירושלמי יומא פ"ג, ה"ט; בבלי יומא, דף לח ע"א; מעת"ד פי"א, פכ"ב. **אזי מלך שמו נקרא.** ע"פ פדר"א פ' ג; ילקו"ש משלי, רמז תתקמא, ד"ה ירא את ה'. ראו ר' בחיי בר', פל"א, פ"ל. **ואחרי ככלות הכל.** ע"פ בבלי ר"ה, דף לא ע"א; סנהדרין, דף מז ע"א; ילקו"ש ישעיהו, רמז שנג, ד"ה ונשגב ה'. **לבדו ימלוך נורא.** ע"פ ישע' ב, יא; עוב' א, כא; מתע"ד פל"ב, פי"ב, ד"ה ואין עמו; מדת"נ (ווילנא), פר' פקודי, סי' ג; מס' שמחות, ס' חיבוט הקבר, פ"א, ה"ד. **והוא היה הוה ויהיה.** ע"פ שמ' ג, יד; ישע' מא, ד; מד, ו; מח, יב. **והוא יהיה בתפארה.** ע"פ ישע' כח, ה; בבלי מגילה, דף טו ע"ב; סנהדרין, דף קיא ע"ב. **והוא אחד ואין שני.** ע"פ קה' ד, ח; דב"ר (ווילנא), פר' ואתחנן, פר' ב, סי' לג; אגדת בר', סוף פל"א. **להמשיל לו.** ע"פ ישע' מ, יח, כה; מו, ה. **להחבירה.** ע"פ תה' לד, כ; איו' טז, ד. **בלי ראשית בלי תכלית.** ע"פ ישע' מד, ו; מח, יב; ירושלמי סנהדרין פ"א, ה"א; שה"ש רבה (ווילנא), פר' א, סי' ט. **ולו העוז והמשרה.** ע"פ תה' כב, כט; דה"א כט, יא; דני' ב, לז; תדא"ז פר' כד, ד"ה אל יתהלל; אהמ"ד (אייזנשטיין),

ח"נ והערות

לאיש חָסיד. במח' הקדומים: 'לְאִישׁ חֶסֶד'. **אדון עולם.** מחבר שיר נאה זה, אינו ידוע. **לעת נעשה.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'בְּעֶת נַעֲשָׂה'. **בחפצו.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'בְּחֶפְצוֹ'. **להחבירה.** במח' רמ"ו: 'וּלְהַחְבִּירָה'. **בלי תכלית.** במח' רמ"ו: 'וּבְלִי תַכְלִית'.

וְהוּא אֵלִי וְחַי גּוֹאֲלִי· וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה:
וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹסִי· מָנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא:
בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי· בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה:
וְעִם־רוּחִי גְּוִיָּתִי· יְהוָה לִי וְלֹא אִירָא:

ואומרים בנחת:

יְהִי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבֹתֵינוּ
אַל־יַעַזְבֵנוּ וְאַל־יִטְּשֵׁנוּ: וכו׳

ובשבת אומרים בנחת:

בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר דִּבֵּר
לֹא־נָפַל דָּבָר אֶחָד מִכֹּל דְּבָרוֹ הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד
מֹשֶׁה עַבְדּוֹ:

הרב מ״ע הרטום ז״ל כתב בחוברת המנהג שלאחר ערבית אומרים תהלים, לפחות כ״ט מזמורים הראשונים ואחריהם אומרים קדיש "יהא שלמא רבא".

ה״נ והערות

בעת צרה. במח׳ רמ״ו ובולוניא: ׳בְּיוֹם צָרָה׳. **יהי ה׳ אלהינו עמנו.** המנהג לומר את הפסוקים הללו לאחר העמידה, הוא מנהג ארץ־ישראל קדום. בשבת עד היום נהוג בנוסח חלב (מח׳ חלב, דף קי). על המנהג ראו: עזרא פליישר, תפילה ומנהגי תפילה ארץ־ישראליים בתקופת הגניזה, ירושלים, מאגנס תשמ״ח, עמ׳ 39, 45; הנ״ל, תפילות הקבע בישראל בהתהוותן ובהתגבשותן, ירושלים, מאגנס תשע״ב, כרך א, עמ׳ 270. במנהג בני רומה הפסוקים נדחו לסוף התפילה. **ברוך ה׳.** במח׳ רמ״ו ובולוניא פסוק זה מופיע לאחר קדיש יתום ולפני ״גדל״.

מקורות

עקידת, עמ׳ 418. **והוא אלי.** ע״פ שמ׳ טו, ב; תה׳ קיח, כז. **וחי גואלי.** ע״פ איו׳ יט, כה. **וצור חבלי.** ע״פ תה׳ קטז, ג־ד. **בעת צרה.** ישע׳ לג, ב; ירמ׳ יד, ח. **והוא נסי ומנוסי.** ע״פ ש״ב ב, כב; ירמ׳ טז, יט. **מנת כוסי.** ע״פ תה׳ טז, ה. **ביום אקרא.** תה׳ טו, י; קב, ג. **בידו אפקיד רוחי.** ע״פ תה׳ לא, ו; איו׳ יב, י; ספרי במ׳, פר׳ פינחס, פי׳ קלט; מדת״נ (בובר), פר׳ בלק, סי׳ כג; במדב״ר (ווילנא), פר׳ בלק, פר׳ כ, סי׳ כ. **ה׳ לי ולא אירא.** ע״פ תה׳ טו, יח; קיח, ו; אגדת בראשית (בובר), פט״ו. **יהי ה׳ אלהינו עמנו.** מ״א ח, מ. **ברוך ה׳.** מ״א ח, נו; ראו מח׳ פרס, דף יב ע״א. **לאחר ערבית אומריס תהליס.** ראו טור או״ח, סי׳ תקעט; דמש״ה או״ח, סי׳ תריע, ס״ק יב. **ואחריהס אומריס קדיש.** ראו בס׳ הפרדס, דף שא, דפ׳ עהרענרייך; א״ר או״ח, סי׳ נה, סק״ג.

תפלת שחרית
של יום הכיפורים

תפלת שחרית של יום כפור

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־נְטִילַת יָדַיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר יָצַר אֶת־הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים· גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ· שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם· אֵין כָּל־בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ שָׁעָה אֶחָת· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הָרוֹפֵא לְכָל־בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:

אֱלֹהַי· נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה· אַתָּה בְרָאתָהּ בִּי· אַתָּה יְצַרְתָּהּ בִּי· וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי· וְאַתָּה עָתִיד לִטְלָהּ מִמֶּנִּי· וְלַהֲשִׁיבָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבוֹא· כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּקִרְבִּי· מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ· יְהוָה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי· רִבּוֹן כָּל־הַמַּעֲשִׂים· אֲדוֹן כָּל־הַנְּשָׁמוֹת· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמֵּחֲיֶה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים:

ה"נ והערות

חֲלוּלִים חֲלוּלִים. כן הוא במח' וכך מנהגנו. והגיר' בגמ' שלפנינו, ברכות, דף ס ע"ב, 'חֲלָלִים חֲלָלִים (הניקוד ע"פ לו"א סי' ח)', וכך גם גרס רש"י. אמנם הרי"ף דף מד ע"א, והרא"ש פ"ט, סי' כב, גרסו בגמ' שניהם יחדיו: 'חלולים חלולים', וכן גרס בפסקי רי"ד, בגמ'. **שעה אחת.** לא נמצא במח' רמ"ו. ובספר תשב"ץ קטן, סי' רטז, כתב מפורש שאין לאמרו. **אֱלֹהַי.** הה"א בפתח, ע"פ עזר' ט, ו. **שנתת בי.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'שֶׁנָּפַחְתָּ בִּי'. **טהורה.** מנהגנו ללא תיבת 'היא'. וכן בבבלי מס' ברכות, דף ס ע"ב, ליתא תיבת 'היא'. וכך גם איתא בפסקי רי"ד. **בראתה.** במח' רמ"ו: 'יָצַרְתָּהּ בִּי'. **ואתה עתיד לטלה.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'וְאַתָּה נוֹטְלָהּ'.

מקורות

שחרית של יום"כ. סרע"ג ח"ב, סי' קכד; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נח; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שיט. **נטילת ידיים.** בבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג, עמ' פח; סהא"ק ענין נטילת ידיים; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות; סה"ת סי' א. **ברוך אתה ה'.** תה' קיט, יב. **מלך העולם.** ע"פ ירמ' י, יז; תה' י, טז. **אשר קדשנו במצוותיו.** ס' מל"ה, פר' לו, ד"ה ולפיכך חייבין. **וצונו.** בבלי ברכות, דף כג ע"א, ע"פ דב' יח, א; ר"ה עמ"ס שבת, דף כג ע"א; ילקו"ש תורה, רמז תתקיא, ד"ה ועשית; שבה"ל, ענין שבת, סי' נט. **אשר יצר.** ע"פ בר' א, כז; ב, ז; מדת"נ (וורשא), פר' שמיני, סי' ח; ירושלמי ברכות פ"ט, ה"ד; בבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג, עמ' פח; סהא"ק ענין נטילת ידיים; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. **האדם בחכמה.** תוס' ברכות, דף ס ע"ב, ד"ה אשר; ורא"ו שבה"ל, ענין תפילה, סי' ג, וגם מה שכ' בשם אחיו רבב"א. **וברא בו נקבים נקבים.** ע"פ יחז' כח, יג; בבלי ב"ב, דף עה ע"א; ילקו"ש יחז', רמז שסז, ד"ה בעדן. **חלולים חלולים.** סרע"ג ח"א, סי' א; מח' פרס, דף יג ע"ב. **גלוי וידוע לפני כסא כבודך.** ע"פ ירמ' כג, כד; דני' ב, כב; לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: בבלי ברכות, דף ס ע"ב; ויק"ר (מרגליות), פר' אמור, פר' כט; אס רבה (ווילנא), פר' ח, סי' ז. **שאם יפתח... או יסתם.** גאה"ל או"ח, סי' ו, ס"ק א, בשם הרי"ף, רש"י ורא"ש. **אין כל בריה יכולה לעמוד.** במח' רומניא, דף ו ע"א, המוסח 'אין שום בריה יכולה להתקיים'. **שעה אחת.** ע"פ רי"ף ברכות, דף מד ע"א; רמב"ם הל' תפילה פ"ז, ה"ה; רא"ש ברכות פ"ט, סי' כב; מח' פרס, דף יד ע"א. ורא"ו מ"ש בהערות. **הרופא לכל בשר.** ע"פ דב' לב, לט; מש' ד, כב; מח' פרס, דף יד ע"א. **ומפליא לעשות.** שופ' יג, יט; ב"ר (ווילנא), פר' בראשית, פר' א, סי' ג; ורא"ו שבה"ל, ענין תפילה, סי' ג, מה שכ' בשם רש"י. **יסמוך אשר יצר לגאלהי נשמה.** ראו טור או"ח, סי' ו; פסקי רי"ד כתובות, דף ח ע"א; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א. **אלהי**

לִטְלָה מִמֶּנִּי· וְאַתָּה עָתִיד לְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבוֹא· אֱלֹהַי כָּל־זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּקִרְבִּי מוֹדָה (הנשים אומרות: מוֹדָה) אֲנִי לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים:

כשנכנס לבית הכנסת יאמר:

שִׁוִּיתִי יְהוָה לְנֶגְדִּי תָמִיד· כִּי מִימִינִי בַּל־אֶמּוֹט:

וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל־קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ: מַה־טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל: אָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתֶיךָ· אֶשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדוֹם רַגְלֶיךָ: וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְהוָה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:

כשנכנס לבית הכנסת מתעטף בטלית ומברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית:

מקורות

נשמה. שבה"ל, ענין תפילה, סי' ח; סת"ר סי' ח, ענין מאה ברכות; מעשי ה', מעשי ברא"שית, פ"ט, ד"ה והנה אמנם. **טופח הברכה.** ע"פ בבלי ברכות, דף ס ע"ב; רי"ף; פסקי רי"ד; סרע"ג ח"א, סי' ח; תשו' רג"ג, או"ח סי' ט; פסקי ריא"ז ברכות, פ"ט, ה"ג, אות טז; ס' הכחרי, מאמר ח, אות קטו. **אינה פותחת ב'ברוך'.** תוס' עמ"ס פסחים, דף קד ע"ב, ד"ה כלו; ראו שבה"ל, ענין תפילה, סי' ב, וגם מה שכ' בשם אחיו רבב"א. **נשמה שנתת בי טהורה.** בבלי ברכות, דף י ע"א; שבת דף קנב ע"ב. **אתה ברא"ת בי.** ע"פ זכ' יב, א. **אתה נפחת בי.** ע"פ בר' ב, ז. **משמרה בקרבי.** ע"פ תה' קכא, ז. **עתיד לטלה ממני.** ע"פ קה' יב, ז. **לעתיד לבוא.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: משנ' מו"ק פ"ג, מ"ט; תוספתא יומא, פ"ב, ה"ז; ירושלמי ברכות, פ"א, ה"ו; בבלי ברכות, דף ד ע"א; ב"ר (ווילנא), פר' ברא"שית, פר' ב, סי' ה. **כ"ז שהנשמה בקרבי מודה אני.** ע"פ תה' קטו, יח-יט. **המחזיר נשמות.** דב"ר (ווילנא), פר' שופטים, פר' ה, סי' טו, ע"פ יעב' מב, ה; מד' שו"ט (בובר), מז' ז, ח (ז, ט); תדא"ר פר' יח, ד"ה שמעוני אחי. **לפגרים מתים.** ע"פ מ"ב יט, לה; יעב' לז, לו. **שויתי ה'.** תה' טז, ח. **ואני ברוב חסדך.** תה' ה, ח; סרע"ג ח"ב, סי' קמט; סרש"י ריש סי' תח; כלבו סי' פז; סה"ת סי' ב. **מה טובו.** במ' כד, ה; סרע"ג ח"ב, סי' קמט; סרש"י סי' תח; סה"ת סי' ב. ראו בבלי סנהדרין, דף קה ע"ב. **אבואה למשכנותיך.** ע"פ תה' ה, ח. **ואני תפלתי לך.** תה' סט, יד; סרש"י סי' תח. **לפני עטיפת הטלית יברך.** סדו' רס"ג, עמ' לד ועמ' רלד. **מקב"ו להתעטף.** תוספתא ברכות פ"ו, ה"ו; בבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' ו; סדו' רס"ג, עמ' פט ועמ' לד ועמ' רלד; סהא"ק הל' ציצית; סת"ר, נספחים, סי' יג, תיקון ציצית; סה"ת סי' מו. **להתעטף.** ע"פ יעב' סא, י ותי"ו. ראו בתמ"ד (ווערטהימר), מדרש אלפא ביתות, סוף דף תמח.

ה"נ והערות

להחזירה בי. במח' רמ"ו ובולוניא: 'להחזירה בְּקִרְבִּי'. **הנשים אומ' מודה.** לא נמצא במח' רמ"ו ובולוניא.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· הַנּוֹתֵן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה:

נוסח מחזור רמ"ו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· שֶׁלֹּא עָשָׂנִי גוֹי:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· שֶׁלֹּא עָשָׂנִי עֶבֶד (נ"א: **עָבֶד·** הנשים אומרות: **שִׁפְחָה):**

נוסח מחזור בולוניא:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· שֶׁלֹּא עָשָׂנִי עֶבֶד (נ"א: **עָבֶד·** הנשים אומרות: **שִׁפְחָה):**

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· שֶׁעָשָׂנִי יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· שֶׁלֹּא עָשָׂנִי אִשָּׁה (הנשים אומרות: **שֶׁעָשָׂנִי כִּרְצוֹנוֹ):**

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· פּוֹקֵחַ עִוְרִים:

ח"נ והערות

הנותן לשכוי בינה. לדעת הרי"ף הגרסה בגמ' היא 'שנתן לשכוי בינה'. אמנם לדעת הרע"ג והרמב"ם הנוסח הוא: 'הנותן לשכוי בינה', וכן איתא בפס' ריא"ז, ובמח' פרס, דף יג ע"א, וכך מנהגנו. **שלא עשני גוי.** במח' רמ"ו הנוסח הוא: 'שלא עשני גוי', ובמח' בולוניא: 'שעשתני ישראל', אולם הנוסח המקורי לפי מנהג בני רומה כמנהג א"י היה: 'שעשתני ישראל ולא גוי' (עי' למשל סי' כמנהג בני רומה משנת כ"ה 1265, כתב־יד פריס הספריה הלאומית מס' 599, ועוד), ובמח' רמ"ו ברכת 'שלא עשני גוי' קודמת לברכת 'שלא עשני עבד' וכן בתוספתא ברכות ו, יח. במח' בולוניא הסדר הפוך וכן כתב בפי' קד"א (עבד, גוי, אשה), אולם בשו"ע או"ח מו, ד כתב כמח' רמ"ו וכן צ"ל.

מקורות

הנותן לשכוי בינה. ע"פ איו' לח, לו; ראו בבלי ר"ה, דף כו ע"א. ע"פ בבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' ה; סדו' רס"ג, עמ' לג; רמב"ם הל' תפילה פ"ז, ה"ד; פסקי ריא"ז מס' ברכות פ"ט ה"ג אות טז; סת"ר סי' ה. **שלא עשני גוי.** ע"פ ישע' מ, יח; תוספתא ברכות פ"ו, הי"ח; סרע"ג ח"א, סי' ה; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' פט; רי"ף ברכות, דף מד ע"ב; רמב"ם הל' תפילה פ"ז, ה"ו; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ה; סת"ר סי' ה, ענין מאה ברכות. **שלא עשני עבד.** בבלי מנחות, דף מג ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' ה; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' פט; רמב"ם הל' תפילה פ"ז, ה"ו; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ה; סת"ר סי' ה, ענין מאה ברכות. **שלא עשני שפחה.** ראו סדו' יעב"ץ ח"א, דף סג ע"א. **שעשני ישראל.** בבלי מנחות, דף מג ע"ב. **שלא עשני אשה.** תוספתא ברכות פ"ו, הי"ח; סרע"ג ח"א, סי' ה; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' פט; רמב"ם הל' תפילה פ"ז, ה"ו; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ה; סת"ר סי' ה, ענין מאה ברכות. **הנשים אומרות.** טור או"ח, סי' מו; אבודרהם, ברכות השחר. **שעשני כרצונו.** ע"פ יונ' ה, יד. **פוקח עוריס.** ע"פ תה' קמו, ח; בבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' ה; סדו' רס"ג, עמ' פח.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· מַתִּיר אֲסוּרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· מַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים:

(בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ:)

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· זוֹקֵף כְּפוּפִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· רוֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· הַמֵּכִין מִצְעָדֵי־גָבֶר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· שֶׁעָשִׂיתָ לִי כָּל־צָרְכִּי:

מקורות

מתיר אסורים. ע"פ תה' קמו, ז; בבלי ברכות, דף ס ע"ב; סדו' רס"ג, עמ' פח. **מגביה שפלים.** ע"פ איו' ה, יא; סחב"ר; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג, עמ' פח; סמ"ק מלוה קמה; הל' גדולות סי' א' פ"ט ד"ה כד; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א, וסי' ד; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. **הנותן ליעף כח.** מחו"ו סי' פט; ב"ח או"ח סי' מו, ט בשם הקדמוניס; ע"פ ישע' מ, כט; וע"פ מדת"ה כה, ב. **מלביש ערומים.** בבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג, עמ' פח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. רא"ו בבלי סוטה, דף יד ע"א; מדת"נ (בובר), פר' אמור, סי' כ; ילקו"ש תהלים, רמז תתמ, ד"ה כי מי בשחק. **זוקף כפופים.** ע"פ תה' קמו, ח; בבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג, עמ' פח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. **רוקע הארץ.** ע"פ תה' קלו, ו; בבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג, עמ' פח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. **המכין מצעדי גבר.** ע"פ תה' לז, כג; בבלי ברכות, דף ס ע"ב, וברי"ף; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג, עמ' פח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות **אוזר ישראל.** ע"פ ירמ' יג, יא; בבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג, עמ' פח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. **עוטר ישראל בתפארה.** ע"פ ישע' סא, ג; בבלי ברכות, דף ס ע"ב; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' פט. **שעשית לי.** ע"פ בבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג, עמ' פח; רי"ף ברכות, דף מד ע"ב; רא"ש פ"ט, סי' כג; רמב"ם הל' תפלה פ"ז, ה"ו; מחו"ו סי' פט; סד"ר סי' ו. בסי' שבה"ל, ענין תפילה, סי' א בא הנוסח 'שלא חסר מצרכי כלום', וכן בסת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. אמנם בשבה"ל סדר תענית סי' רסט, וכן בהל' יוה"כ סי' שיט, הנוסח הוא: 'שעשית לי כל צרכי'. **ברכת 'שעשית לי' ביוה"כ.** גאה"ל או"ח, סי' תריג, ס"ק א. רא"ו סה"ת סי' מא. **כל צרכי.** ע"פ דה"ב ב, טו.

ה"ג והערות

מתיר אסורים. במח' רמ"ו ברכות מתיר אסורים ומגביה שפלים. באות לאחר ברכת זוקף כפופים. **שעשית לי כל צרכי.** במח' רמ"ו ברכה זו, באה לאחר ברכת 'המכין מצעדי גבר'. יש שגרסו 'שעשה לי', אבל במח' הנוסח כמנהגנו 'שעשית לי', וכן איתא ברי"ף, בראב"ש וברמב"ם. **צָרְכִּי.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'צָרַכִי'.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· הַמַּעֲבִיר חֶבְלֵי שֵׁנָה מֵעֵינָי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ· יְהוָה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּרְגִּילֵנִי לִדְבַר מִצְוָה· וְאַל־תַּרְגִּילֵנִי לִדְבַר עֲבֵרָה וָעָוֹן· וְהַשְׁלֵט בִּי יֵצֶר טוֹב· וְאַל־תַּשְׁלֵט בִּי יֵצֶר רָע· וְחַזְּקֵנִי בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקִי בְּתוֹרָתֶךָ· וְאַל־תְּבִיאֵנִי לִידֵי חֵטְא וְלֹא־לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא־לִידֵי בִזָּיוֹן· וְכוֹף יִצְרִי לְהִשְׁתַּעְבֵּד לָךְ· וְהַכְנַע עָרְפִּי לָשׁוּב אֵלֶיךָ· וְחַדֵּשׁ כִּלְיוֹתַי לִשְׁמוֹר פִּקּוּדֶיךָ· וּמֹל אֶת־לְבָבִי וְאֶת־לְבַב זַרְעִי לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ· וְלַעֲשׂוֹת הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֶיךָ· וְקָרְבֵנִי לְכָל־מַה־שֶּׁאָהַבְתָּ· וְרַחֲקֵנִי מִכָּל־מַה־שֶּׁשָּׂנֵאתָ· וְקַיֵּם עָלַי וְעַל־זַרְעִי וְעַל־זֶרַע זַרְעִי מִקְרָא שֶׁכָּתוּב· וּמָל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לְבָבְךָ וְאֶת־לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ· וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְהוָה רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא־יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם· וְנוֹדַע בַּגּוֹיִם זַרְעָם וְצֶאֱצָאֵיהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כָּל־רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם

ח"נ והערות

המעביר חבלי שינה. במח' רמ"ו, ברכת המעביר חבלי שנה עד הגומל חסדים טובים לעמו ישראל, באה לאחר 'אלהי נשמה' ובראש ברכות השחר. **יה"ר בלשון יחיד.** כן איתא במח' וכן מנהגנו. וכ"ה במח' רומניא, דף ו ע"ב. **וְהַשְׁלֵט בִּי יֵצֶר טוֹב וכו'.** במח' רומניא הנוסח הוא: 'וְיִמְשׁוֹל בִּי יֵצֶר טוֹב. וְאַל־יִמְשׁוֹל בִּי יֵצֶר הָרַע'. **וחזקני במצותיך וכו'.** במח' רומניא, דף ז סוף ע"א, נמצא נוסח דומה בשינויים, אמנם ביה"ר בפני עצמו. **לאהבה.** תיבה זו לא נמצאת במח' רמ"ו. **וקרבני לכל מה.** הקטע מתיבת 'וקרבני' עד 'ששנאת', לא נמצא במח' רמ"ו.

מקורות

המעביר חבלי שינה. בבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"ח, סי' ח; סדר' רס"ג, עמ' פז; שבה"ל, עניין תפילה, סי' ח; סת"ר סי' ח, עניין מאה ברכות; רא"ו מה' רומניח, סוף דף ו ע"ח; מה' פרס, דף יד ע"ח. **שנה מעיני ותנומה מעפעפי.** ע"פ מש' ו, ד. **יה"ר מלפניך ה'.** ע"פ מש' ח, לה; בבלי ברכות, דף ס ע"ב; מובא בסרע"ג ח"ח, סי' ח, ובסדו' רס"ג, עמ' פז בקיצור. במה' פרס, דף יד ע"ח, תחילת הברכה וסופה דומות, אמנם התוספת שבאמצע איננה. **בלשון יחיד.** בבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"ח, סי' ח; רא"ו; מה' פרס, דף יד ע"ח. **שתרגילני לדבר מצוה.** ע"פ תה' קיט, מד; מה' רומניח, דף ו ע"ב. **יצר רע.** ע"פ בר' ח, כא; בבלי סוכה, דף נב ע"ח; ספרי דב', פר' עקב, סוף פי' מה; ב"ר (ווילנא), פר' נח, פר' לד, סי' י; מדת"נ (וורשא), פר' בראשית, סי' ז. **וחזקני במצותיך.** ע"פ יהו' א, ז. **ותן חלקי בתורתך.** ע"פ מש' אבות פ"ה, מ"כ; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ב. **ולא לידי נסיון.** ע"פ בבלי סנהדרין, דף קז ע"ח; ילקו"ש ש"ב, רים רמז קמח; מש"ט (בובר), פר' שמות, פ"ב, סי' טו. **והכנע ערפי.** ע"פ דב' י, טז. **לשוב אליך.** ע"פ ירמ' ג, יד. **לשמור פקודיך.** ע"פ תה' קיט, ד. **ומול את לבבי.** ע"פ דב' ל, ו. **לאהבה ולירא את שמך.** ע"פ דב' י, יב. **ולעשות הטוב.** ע"פ דב' יב, כח. **וקרבני לכל מה שאהבת וכו'.** ע"פ ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ב. **ומל ה'.** דב' ל, ו. **ואני זאת בריתי.** ישע' נט, כא. **ונודע בגויים זרעם.**

כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְהוָה: לֹא יִיגְעוּ לָרִיק וְלֹא יֵלְדוּ לַבֶּהָלָה כִּי
זֶרַע בְּרוּכֵי יְהוָה הֵמָּה וְצֶאֱצָאֵיהֶם אִתָּם: וְהָיָה טֶרֶם־יִקְרָאוּ
וַאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע: כִּי אֶצֹּק־מַיִם
עַל־צָמֵא וְנֹזְלִים עַל־יַבָּשָׁה אֶצֹּק רוּחִי עַל־זַרְעֶךָ וּבִרְכָתִי
עַל־צֶאֱצָאֶיךָ: וְצָמְחוּ בְּבֵין חָצִיר כַּעֲרָבִים עַל־יִבְלֵי־מָיִם: זֶה
יֹאמַר לַיהוָה אָנִי וְזֶה יִקְרָא בְשֵׁם־יַעֲקֹב וְזֶה יִכְתֹּב יָדוֹ לַיהוָה
וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה: וַיְהִי כַחוֹל זַרְעֶךָ וְצֶאֱצָאֵי מֵעֶיךָ כִּמְעֹתָיו
לֹא־יִכָּרֵת וְלֹא־יִשָּׁמֵד שְׁמוֹ מִלְּפָנָי: וְתִהְיֶה לִי לְמִשְׂגָּב וּמִבְטָח
וּמִגְדַּל־עֹז וּבֵית מְצוּדוֹת לְהוֹשִׁיעֵנִי· וּלְהַצִּיל נַפְשִׁי מִשַּׁחַת
וּמִכָּל־צָרָה וּתְנֵנִי (הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם)· לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים
בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאַי· וְגָמְלֵנִי חֲסָדִים טוֹבִים· בָּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה· גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ· יְהוָה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי· שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם
וּבְכָל־יוֹם מֵעַזִּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים· וּמִיֵּצֶר הָרָע וּמֵאָדָם
רָע· וּמֵחָבֵר רָע· וּמִשָּׁכֵן רָע· וּמִלָּשׁוֹן הָרָע וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית·
וּמִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה· בֵּין שֶׁהוּא בֶן־בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ
בֶן־בְּרִית וּמִדִּינָה שֶׁל־גֵּיהִנָּם:

מקורות

ישע׳ סח, ט. **לא ייגעו לריק.** ישע׳ סה, כג. **והיה טרם יקראו.** ישע׳ סה, כד. **כי אצק מים על צמא.** ישע׳ מד, ג־ה. **ויהי כחול זרעך.** ישע׳ מח, יט. **והיה לי למשגב.** ע״פ תה׳ לד, כב. **ומבטח.** ע״פ ירמ׳ יז, ז. **ומגדל עוז.** ע״פ תה׳ סא, ד. **ובית מצודות להושיעני.** ע״פ תה׳ לא, ג. **ולהציל נפשי משחת.** ע״פ תה׳ פו, יג. **ומכל צרה.** ע״פ ש״א כו, כד. **ותנני.** בברכות, דף ס ע״ב. **לחן.** ע״פ משׁ׳ ג, ד. **וגמלני חסדים טובים.** ע״פ תה׳ קיט, יח. **גומל.** ע״פ ישע׳ סג, ז.

ה״נ והערות

היום ובכל יום. תיבות הללו, ליתא במח׳ פרס, דף יד ע״א. **גומל חסדים טובים.** בכ״י פרמה 1898 ובמח׳ רומניא, החתימה ללא תיבות ׳לעמו ישראל׳. **יר״מ** ה׳ **או״א שתצילני.** במח׳ רמ״ו לא נמצא כל קטע זה. **ומאדם רע.** במח׳ בולוניא נוסף: ׳מַעֲיָן הָרָע וּמִדִּינָה שֶׁל־גֵּיהִנָּם׳.

יה״ר מלפניך ה׳. ע״פ משׁ׳ ח, לה; בבלי ברכות, דף טז ע״ב. **עזי פנים.** ע״פ ירמ׳ ג, ג. **עזות פנים.** ע״פ משׁ׳ כא, כט. **יצר רע.** ע״פ בר׳ ח, כא; בבלי סוכה, דף נב ע״א; ספרי דב׳, פר׳ עקב, סוף פי׳ מה; ב״ר (ווילנא), פר׳ נח, פר׳ לד, סי׳ יז; מדת״נ (ורשא), פר׳ בראשית, סי׳ ז. **ומאדם רע.** ע״פ תה׳ קמ, ב. **ומחבר רע ומשכן רע.** רא״ו משׁ׳ אבות פ״א, מ״ז; במדב״ר (ווילנא), פר׳ קורח, פר׳ יח, סי׳ ה. **לשון הרע.** ע״פ תה׳ לד, יד. **בן ברית.** שנור בלשון חכמים הרבה פעמים, כמו: תוספתא סנהדרין פי״א, ה״ד; מכיל׳ דר״י, פר׳ משפטים, מס׳ דכספא, פר׳ כ, ד״ה מדבר; ספרא, פר׳ אחרי מות, פר׳ ח, פי״א, סי׳ א. **ומדינה של גיהנם.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: פדר״א פ׳ לג; מס׳ דרך ארץ פ״ז, ה״כ; בבלי ברכות, דף סא ע״א; מתע״ד פל״ג, פ״ב.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־דִּבְרֵי תוֹרָה: (וְ)הַעֲרֵב נָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ· וּבְפִיפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל· וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ· (וְצֶאֱצָאֵי צֶאֱצָאֵינוּ) וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל· כֻּלָּנוּ יֹדְעֵי שְׁמֶךָ· וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים· וְנָתַן לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ

ח"נ והערות

על דברי תורה. כן היא הגרסה הנכונה, וכך מנהגינו. וכן איתא בגאונים ובחלק מהראשונים, ראו במקורות בהרחבה. **הערב.** במח' רמ"ו ובולוניא הערב ללא וי"ו, וכן איתא בפסקי רי"ד ברכות, דף יא, ע"ב, ובפסקי ריא"ז ברכות פ"א, ה"א, אות יח. בפירוש קד"א על אתר כתב שזהו מחלוקת הראשונים: לר"ת בוי"ו (ע"פ תוס' ברכות, דף מו ע"א), וכן במח' פרס, דף טו ע"א. ואילו הרמב"ם מנאה ברכה בפני עצמה. **וכן עיקר.** מכיון שהלשון משתנה ומדבר להבא **וכן נוהגין לומרה ללא** וי"ו. וראו בספר שבה"ל, ענין תפילה, שבולת א, ובסת"ר, סי' א, ענין מאה ברכות, דכתבו בפירוש שברכת התורה הרי הם ג' ברכות. אולם עיין שו"ע (או"ח סי' מ"ז, ס"ו) וברמ"א ובמשנ"ב מה שכתבו שם. **וצאצאי צאצאינו.** עיין שו"ע או"ח סימן מ"ז ס"ו ובמשנ"ב ס"ק ט' בשם המ"א שאין צריך לומר תיבות אלו. **תורתך לשמה.** בגמ' ליתא תיבת 'לשמה', אמנם כבר העיר ע"ז הרעק"א בגליון הש"ס, שהרי"ף כן גרס זאת, וכן הוא מנהגנו. וכתב בסדו' יעב"ץ, ח"א, סוף דף סד ע"א, דזה ע"פ חז"ל, 'הלמד תורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא', ראו ברכות, דף יז ע"א; ילקו"ש תה', רמז תתע. וא"כ תיבת 'תורתך' איננה סוף הברכה, ולכך אין לה דין של מפסיק, ומפני זה התי"ו מנוקדת בשוא ולא בסגול.

מקורות

ברכת התורה אחר יה"ר. רא"ו סי' יעב"ץ, ח"א, דף סד ע"א; תיו"א ח"א, כלל ט, סי' ג. **ברכת התורה.** בבלי ברכות, דף יא ע"ב; ע"פ סרע"ג ח"א, סי' ב; סדו' רס"ג, עמ' שנה; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א, וסי' ה; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. רא"ו פסקי רי"ד, כתובות, דף ח ע"א. **ברה"ת. פר' התמיד ומח"כ בר' כהניס.** רא"ו ס' האשכול (אלבק), הל' פסד"ז, דף ה, ע"א; מח' פרס, דף טו ע"א - טז ע"א. **על דברי תורה.** סרע"ג ח"א, סי' ב; סדו' רס"ג, עמ' שנה; תשו' רנ"ג או"ח סי' ט; פסקי רי"ד ברכות, דף יא ע"ב; פסקי ריא"ז ברכות, פ"א, ה"א, אות יח. **בפינו.** ע"פ ישע' נט, כא. **עמך בית ישראל.** ע"פ יחז' לד, ל. **ולצאצאי צאצאינו.** פסקי רי"ד ברכות, דף יא ע"ב; פסקי ריא"ז ברכות, פ"א, ה"א, אות יח. ורא"ו ב"ח או"ח סי' מז סק"א; מח' פרס, דף טו ע"א. **ירא"י שמך.** תה' סא, ו. **ירא"י שמך... תורתך.** ע"פ בבלי שבת, דף לא ע"א, 'אדם שיש בו תורה ואין בו ירא"ת שמים, דומה...'; שמו"ר (ווילנא), פר' א, סי' טז, 'שכר הירא"ה, תורה'. **ולומדי תורתך לשמה.** ספרי דב', פר' עקב, פי' מא, ד"ה לאהבה, ע"פ דב' יא, יג; מתע"ד פי"א, פי"ג. **המלמד תורה לעמו ישראל.** ע"פ שמ' כד, יב; מלא' ג, כב; מדת"נ (בובר), פר' יתרו, סי' טז; ילקו"ש שה"ש, רמז תתקל, ד"ה מראהו כלבנון; דני', רמז תתרסד, סוף ד"ה קדמיתא. **ברכת אשר בחר.** בבלי ברכות, דף יא ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' ב. **בחר בנו.** ע"פ דב' ז, ו. **ונתן לנו את תורתו.** ע"פ שמ' כד, יב; מלא' ג, כב. **לימוד בסיום הברכות.** ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה 'והוא שנאה על אתר'; סדו' רס"ג, עמ' שנה; פסקי ריא"ז ברכות פ"א ה"א אות יח. **סדר קרבנות.** בבלי מגילה, דף לא ע"ב. **וידבר ה'.** במ' כח, א-ח. **פרשת התמיד.** סרע"ג ח"א, סי' ב; תוס' ע"ז, דף יט ע"ב

לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ: וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד: אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין: עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיהוָה: וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

בשבת מוסיפים:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

תורה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תַּשְׂכִּילוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:

מקורות

ד"ה ישלש; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה; פסקי ריא"ז ברכות פ"א ה"א אות י"ח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ה; סת"ר סוף סי' א; גאה"ל או"ח, סי' מח, ס"ק א. **וביום השבת.** במ' כח, ט-י; סרע"ג ח"א, סי' ב, וח"ב סי' כ; עור או"ח, סי' מח. **וידבר ה' וכו' דבר אל אהרן.** במ' ו, כב-כז; מח' פרס, דף עז ע"א, שו' 10; מח' רומניא, דף ו ע"ב. **ברכת כהנים.** תוס' ברכות, דף יא ע"ב ד"ה שבבר; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה; פסקי ריא"ז ברכות פ"א ה"א אות יח. **ושמרתם את דברי.** דב' כט, ח; מח' פרס, דף עז ע"ב; מח' רומניא, דף ו ע"ב.

נביאים:

לֹא־יָמֻוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה
לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַכָּתוּב בּוֹ כִּי־אָז
תַּצְלִיחַ אֶת־דְּרָכֶךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל: הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ חֲזַק וֶאֱמָץ
אַל־תַּעֲרֹץ וְאַל־תֵּחָת כִּי עִמְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ:
גְּאֵלֵנוּ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

כתובים:

אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים
לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב: כִּי אִם בְּתוֹרַת
יְהוָה חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה: וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל
עַל־פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא־יִבּוֹל וְכֹל
אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ:

משנה:

מֵאֵימָתַי קוֹרִין אֶת־שְׁמַע בְּעַרְבִית? מִשָּׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִים
לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָתָן. עַד סוֹף הָאַשְׁמֹרֶת הָרִאשׁוֹנָה.
דִּבְרֵי רִבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עַד חֲצוֹת. רַבָּן גַּמְלִיאֵל
אוֹמֵר עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר:

תלמוד:

תַּנָּא. הֵיכָא קָאֵי דְּקַתָּנֵי מֵאֵימָתַי? וְתוּ. מַאי שְׁנָא דְּקַתָּנֵי
בְּעַרְבִית בְּרֵישָׁא? לִתְנֵי דְשַׁחֲרִית בְּרֵישָׁא! תַּנָּא אַקְּרָא
קָאֵי. דִּכְתִיב וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וְהָכִי קַתָּנֵי. אֵימָתַי זְמַן קְרִיאַת

ח"נ והערות

בערבית. במח' רמ"ז: בְּעַרְבִין, וכן בכולם. **דשחרית.** במח' רמ"ו ובולוניא: דְשַׁחֲרִין, וכן בכולם.

מקורות

לא ימוש ספר. יהו' א, ח-ט; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ה; מח' פרס, דף טז ע"ב; מח' רומניא, דף ו ע"ב. **גואלנו ה'.** ישע' מז, ד; מח' פרס, דף טז ע"ב. **אשרי האיש.** תה' א, א-ג; מח' פרס, דף טז ע"ב, - יח ע"א; מח' רומניא, דף ו ע"ב. **מאימתי קורין.** משנ' ברכות פ"א, מ"א; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ה; סת"ר סוף סי' א; מח' רומניא, דף ו ע"ב. **תנא היכא קאי.** בבלי ברכות, דף ב ע"א; מח' רומניא, דף ז ע"א. **ובשכבך ובקומך.** דב'

שְׁמַע דִּשְׁכִיבָה? מִשָּׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִים לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָתָן· וְאִי בָּעִית אֵימָא· יָלִיף מִבְּרִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם· דִּכְתִיב וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: אִי הָכִי· סִיפָא דְּקַתָּנֵי בַּשַּׁחַר מְבָרֵךְ בְּרִישָׁא· לִתְנֵי בָּעֶרֶב מְבָרֵךְ בְּרִישָׁא! תַּנָּא עַרְבִית תַּנָּא בְּרִישָׁא· וְהָדָר תַּנָּא בְּשַׁחֲרִית· וְאַדְּקָאִי בְּשַׁחֲרִית· מְפָרֵשׁ מִלֵּי דְשַׁחֲרִית· וְהָדָר מְפָרֵשׁ מִלֵּי דְעַרְבִית:

אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל־זְבָחִים? קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן· פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל־יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן· וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן· וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל־בֵּין הַבַּדִּים· וְעַל הַפָּרֹכֶת· וְעַל־מִזְבַּח הַזָּהָב· מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת· שִׁיְּרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל־מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן· וְאִם־לֹא נָתַן· לֹא עִכֵּב:

פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן· וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן· וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל־הַפָּרֹכֶת וְעַל־מִזְבַּח הַזָּהָב· מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת· שִׁיְּרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל־מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן· וְאִם־לֹא נָתַן· לֹא עִכֵּב· אֵלּוּ וְאֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדֶּשֶׁן:

חַטֹּאת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד· אֵלּוּ הֵן חַטֹּאת הַצִּבּוּר· שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל־מוֹעֲדוֹת· שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן· וְקִבּוּל דָּמָן

מקורות

ו, ז. **ויהי ערב.** בר׳ א, ה. **משנת איזהו.** סרע״ג ח״א, סי׳ ב; תוס׳ ע״ז, דף יט ע״ב, ד״ה ושלם; שבה״ל, עניין תפילה, סי׳ ה; סת״ר סוף סי׳ א. **איזהו מקומן.** משנ׳ זבחים פ״ה, מ״א. **שחיטתן בצפון.** ע״פ ויק׳ א, יא - ו, יח. **וקיבול דמן בכלי שרת.** בבלי זבחים, דף מז ע״ב, ע״פ ויק׳ ז, לז. **ודמן טעון הזיה.** ע״פ ויק׳ טז, יד. **ועל הפרוכת.** ע״פ ויק׳ טז, טז. **ועל מזבח הזהב.** ע״פ ויק׳ טז, יח. **מתנה אחת מהן מעכבת.** בבלי זבחים, דף מ ע״ב, ע״פ ויק׳ ד, כ. **שירי הדם היה שופך.** ע״פ ויק׳ ד, ז. **ואם לא נתן לא עכב.** בבלי זבחים, דף נב ע״א, ע״פ ויק׳ טז, כ. **פריס הנשרפים.** משנ׳ זבחים פ״ה, מ״ב. **ושעיריס הנשרפים.** ויק׳ ד, כא - טז, כז. **שחיטתן בצפון.** ע״פ ויק׳ א, יא - ו, יח. **נשרפין בבית הדשן.** ע״פ ויק׳ ד, יב - ו, ד. **חטאות הציבור.** משנ׳ זבחים פ״ה, מ״ג.

ח״נ והערות

מועדות. בל׳ המקרא, רוב פעמים, הוא בלשון זכר ׳מועדים׳, כמו ויק׳ כג, ד, ופעם אחת בא ׳מועדות׳ בלשון נקבה, בדה״ב ח, יג. אמנם בלשון חכמים, שניהם משמשים כאחת.

בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן· וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל־אַרְבַּע קְרָנוֹת· כֵּיצַד? עָלָה בַכֶּבֶשׁ· וּפָנָה לַסּוֹבֵב· וּבָא־לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית· מִזְרָחִית צְפוֹנִית· צְפוֹנִית מַעֲרָבִית· מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית· שִׁירֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי· וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן־הַקְּלָעִים· לְזִכְרֵי כְהֻנָּה· בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה· עַד־חֲצוֹת:

הָעוֹלָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים· שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן· וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן· וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע· וּטְעוּנָה הֶפְשֵׁט· וְנִתּוּחַ· וְכָלִיל לָאִשִּׁים:

זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת· אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת· אֲשַׁם גְּזֵלוֹת· אֲשַׁם מְעִילוֹת· אֲשַׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה אֲשַׁם נָזִיר· אֲשַׁם מְצוֹרָע· אָשָׁם תָּלוּי· שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן· וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן· וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע· וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן־הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה· בְּכָל־מַאֲכָל· לְיוֹם וָלַיְלָה· עַד חֲצוֹת:

הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קָדָשִׁים קַלִּים· שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה· וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע· וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר· לְכָל־אָדָם· בְּכָל־מַאֲכָל· לְיוֹם וָלַיְלָה· עַד חֲצוֹת· הַמּוֹרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם· אֶלָּא שֶׁהַמּוֹרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים· לְנָשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם:

מקורות

נאכלין לפנים מן הקלעים. ע"פ ו, יט. **ליום ולילה.** ע"פ ויק' ז, טו. **עד חצות.** רא"ו מס' ברכות פ"ח, מ"ח. **העולה קודש.** מס' זבחים פ"ה, מ"ד. **שחיטתה בצפון.** ע"פ ויק' א, יא. **שתי מתנות שהן ארבע.** בבלי זבחים, דף נג ע"ב, ע"פ ויק' ח, טו. **וטעונה הפשט וניתוח.** ע"פ ויק' א, ו. **וכליל לאשים.** ע"פ ויק' א, ט. **זבחי שלמי.** מס' זבחים פ"ה, מ"ה. **אשם נזיר.** במ' ו, ט-יב. **אשם מצורע.** ויק' יד, י-כ. **אשם תלוי.** ויק' ה, יז-יט. **ונאכלין לפנים וכו' לזכרי כהונה.** ע"פ ויק' ז, ו. **התודה ואיל.** מס' זבחים פ"ה, מ"ו. **התודה.** ויק' ז, יא-טו. **ואיל נזיר.** במ' ו, יג-כא. **בכל העיר.** ע"פ ויק' י, יג. **ליום ולילה.** בבלי זבחים, דף לו ע"א, ע"פ ויק' ז, טו. **עד חצות.** רא"ו מס' ברכות פ"ח, מ"ח. **לנשיהם ולבניהם.** ע"פ ויק' י, יד.

שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים· שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה· וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע· וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר· לְכָל־אָדָם· בְּכָל־מַאֲכָל· לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד· הַמּוּרָם מֵהֶם כֵּיוֹצֵא בָהֶם· אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים· לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם:

הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח קָדָשִׁים קַלִּים· שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה· וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אַחַת· וּבִלְבַד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד· שִׁנָּה בַאֲכִילָתָן· הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים· וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל־אָדָם· וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר· בְּכָל־מַאֲכָל· לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד· הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַלַּיְלָה· וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד־חֲצוֹת· וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו· וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי:

יש אומרים:

וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

ברייתא דרבי ישמעאל:

רִבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר· בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת· א] מִקַּל־וָחֹמֶר· ב] מִגְּזֵרָה שָׁוָה· ג] מִבִּנְיַן אָב מִכָּתוּב אֶחָד·

מקורות

שלמים קדשים. משנ׳ זבחים פ״ה, מ״ז. **שחיטתן בכל מקום בעזרה.** ע״פ ויק׳ ג, ח. **לשני ימים ולילה אחד.** ע״פ ויק׳ ז, ח. **הבכור והמעשר.** משנ׳ זבחים פ״ה, מ״ח. **הבכור.** שמ׳ יג, ב. **והמעשר.** ויק׳ כז, לב. **והפסח.** שמ׳ יב, ג-יא. **הבכור נאכל לכהנים.** ע״פ במ׳ יח, יח. **ונאכלין בכל העיר.** ע״פ דב׳ יב, ו. **אינו נאכל אלא בלילה.** ע״פ שמ׳ יב, ח. **אלא עד חצות.** בבלי זבחים, דף נז ע״ב, ע״פ שמ׳ יב, ח - יב, יב. **אלא למנויו.** ע״פ שמ׳ יב, ד. **אלא צלי.** ע״פ שמ׳ יב, ח. **י״א פסוק ושחט.** ב״י או״ח, סי׳ ה, אות ח, בשם ר״י ב״ר יקר, ע״פ ויק״ר (מרגליות), פר׳ ב, סי׳ יא; טו״ע או״ח, סי׳ ה, ס״ח. **ושחט אותו על ירך.** ויק׳ ה, יא. **ברייתא דר״י.** סרע״ג ח״ה, סי׳ ב; תשוה״ג החדשות סי׳ כז; תוס׳ ע״ז, דף יט ע״ב, ד״ה ישלש.

ח״נ והערות

ברייתא דר״י. במח׳ רמ״ו ובולוניא מופיע בשינויים קלים. **רבי.** נקוד בחיריק. כן הוא בהרבה סדו׳ לנוסחאות של עדות שונות. ומוכח כן מהגמ׳ בבלי, שבת דף קטו ע״א, דאיתא: ׳רבן גמליאל בריבי׳, וכתב ע״ז רש״י, ׳לא שהיה בנו של רבי, אלא אדם גדול קרי **בריבי**׳, עכ״ד. וראו שבשניהם בא מלא יו״ד, להורות על קריאתו שהוא נקוד בחיריק. וכתב ב׳מגן אבות׳ לרשב״ץ, אבות פ״ב, מ״א: ׳ודע, כי הקריאה הקדומה היא רבי, הרי״ש בחירק׳, עכ״ד. **התורה נדרשת.** מנהגנו שלא לומר ׳נדרשת בהן׳. וכן איתא בכל ה׳תורת

ר׳ ישמעאל אומר. ריש ספרא, הנקרא ׳תורת כהנים׳. והיא כמעין הקדמה ל׳ספרא׳. **מקל וחומר.** בבלי ב״ק, דף כה ע״א; ב״ר (ווילנא), פר׳ לב, סי׳ ז. **מגזרה שוה.** ע״פ בבלי סנהדרין, דף לט ע״א, ׳אפילו אמר כל התורה כולה מן הסמיס... חוץ מגזרה

וּמִבִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי כְתוּבִים. ד מִכְּלָל וּפְרָט. ה וּמִפְּרָט וּכְלָל.
ו מִכְּלָל וּפְרָט וּכְלָל. אֵי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. ז מִכְּלָל
שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרָט. וּמִפְּרָט שֶׁהוּא צָרִיךְ לִכְלָל. ח וְכָל־דָּבָר
שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן־הַכְּלָל לְלַמֵּד. לֹא לְלַמֵּד עַל־עַצְמוֹ יָצָא.
אֶלָּא לְלַמֵּד עַל־הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא. ט וְכָל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל.
וְיָצָא לִטְעוֹן טָעוּן אַחֵר שֶׁהוּא כְּעִנְיָנוֹ. יָצָא לְהָקֵל וְלֹא לְהַחֲמִיר.
י וְכָל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טָעוּן אַחֵר שֶׁלֹּא כְּעִנְיָנוֹ.
יָצָא לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר. יא וְכָל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִדּוֹן
בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ. אֵי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ לִכְלָלוֹ. עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ
הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ בְּפֵרוּשׁ. יב וְדָבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ. וְדָבָר הַלָּמֵד
מִסּוֹפוֹ. יג וְכֵן שְׁנֵי כְתוּבִים הַמַּכְחִישִׁים זֶה אֶת־זֶה. עַד שֶׁיָּבֹא
הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְיַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם:

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר. הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרֵאָיוֹן
וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם
אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא.
כִּבּוּד אָב וָאֵם. וּגְמִילוּת חֲסָדִים. וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם
לַחֲבֵרוֹ. וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

ח"נ והערות

כהנים' ללא 'בהן', והרשב"ם במס' בב"ב, דף קיא ע"א, ד"ה מדין, הוא שגרס זאת. וראו יעב"ץ בסידורו ח"א, דף פ ע"ב. **טעון אחר.** בריי"ש, ולא אחד בדל"ת, כ"ה מנהגנו וכן איתא במח' ובתו"כ. וראו כאן במקורות, שהם חלק מהספרים שגורסים 'אחר' בריי"ש.

מקורות

שוה זו, זה הוא כי דבר ה' בזה'; פסחים, דף סו, סוף ע"א. **חזקו כגופי תורה** - רש"י כתובות, דף ג ע"א, ד"ה שויוה רבנן. **טעון אחר.** תו"כ; ר"ש עמ"ס נגעים פ"ג, מ"ד; סד"ר סי' יג; אור"ח ח"א אות יז; כלבו סי' ג. **אלו דברים שאין להם שיעור.** משנ' פאה פ"א, מ"א; סדו' רס"ג, עמ' שמח; תוס' ברכות, דף יא ע"ב, ד"ה שכבר; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה; במח' פרס, דף יח ע"א, הנוסח דומה עם הוספות. משנת 'אלו דברים'

לאחר ברייתא דר"י, מח' רומניא, דף ז ע"א. **הפאה.** ע"פ ויק' יט, ט; כג, כב. **והביכורים.** ע"פ שמ' כג, יט; לד, כו. **והראיון.** ע"פ שמ' כג, יח; לד, כג. ראו רע"ב על אחר. **וגמילות חסדים.** ע"פ ירושלמי מס' פאה פ"א, ה"א, 'הדא דתימר בגופו'; ילקו"ש תורה, רמז רמה; רמב"ם, הל' אבל, פי"ד, ה"א. ראו ירושלמי מס' פאה פ"א, ה"א, 'גמ"ח שקולות כנגד כל מצותיה של תורה'; בבלי סוכה, דף מט ע"ב, 'גמ"ח... בין בגופו בין בממונו... בין לעשירים בין לעניים בין לחיים בין למתים'. **ותלמוד תורה.** ע"פ יהו' א, ח; תוספתא ע"ז (לוקרמאנדל), פ"א, ה"כ; ירושלמי פאה פ"א, ה"א. **אלו דברים שאדם אוכל וכו'.** נמצא גם בבבלי שבת, דף קכז ע"א; מדת"ה (וורשא), פר' יתרו, סי' יד. **כיבוד אב ואם.** ע"פ בבלי קידושין, דף מ ע"א, ע"פ דב' ה, טז. **וגמ"ח.** ירושלמי פאה פ"א, ה"א, ע"פ מש' כא, כא; בבלי ב"ב, דף ט ע"ב, 'כל הרודף אחר צדקה, הקב"ה ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה'. **והבאת שלום.** ירושלמי פאה פ"א, ה"א ובבלי קידושין, דף מ ע"א, ע"פ תה' לד, טו. **ותלמוד תורה כנגד כולם.** ע"פ

אָמַר רִבִּי זֵירָא· בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן הֶחְמִירוּ עַל־עַצְמָן· שֶׁאֲפִלּוּ רוֹאוֹת טִפַּת דָּם כְּחַרְדָּל· יוֹשְׁבוֹת עָלֶיהָ שִׁבְעָה נְקִיִּים:

תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ כָּל־הָאוֹמֵר הֲלָכָה וְשׁוֹנֶה בָהּ מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן־הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר· הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ· אַל־תִּקְרֵי הֲלִיכוֹת אֶלָּא הֲלָכוֹת:

מַזְכִּירִין יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת· אָמַר רִבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה· הֲרֵי אֲנִי כְּבֶן־שִׁבְעִים שָׁנָה וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת· עַד שֶׁדָּרָשָׁהּ בֶּן־זוֹמָא שֶׁנֶּאֱמַר· לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ· יְמֵי חַיֶּיךָ הַיָּמִים· כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ הַלֵּילוֹת· וַחֲכָמִים אוֹמְרִים· יְמֵי חַיֶּיךָ הָעוֹלָם הַזֶּה· כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ:

אָמַר רִבִּי אֶלְעָזָר· אָמַר רִבִּי חֲנִינָא· תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם· שֶׁנֶּאֱמַר· וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: אַל־תִּקְרֵי בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ· יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ:

בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ· וְהִבְדִּילָנוּ מִן־הַתּוֹעִים· וְנָתַן לָנוּ תּוֹרָתוֹ תּוֹרַת אֱמֶת· הוּא יִפְתַּח לִבֵּנוּ לְתוֹרָתוֹ וְיָשֵׂים

מקורות

ירושלמי מס׳ פאה פ״ח, ה״ח, ׳אד אמר אפילו כל העולם כולו אינו שוה לדבר אחד של תורה, ואחד אמר, אפילו כל מלותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה׳. **אמר ר״ז.** בבלי ברכות, דף לא ע״א; רמב״ם, סדר תפילות כל השנה; מח׳ רומניא, דף ז ע״א. **תנד״א.** ע״פ בבלי מגילה, דף כח ע״ב; נדה, דף עג ע״א; רמב״ם, סדר תפילות כל השנה; מח׳ רומניא, דף ז ע״א. **בן העולם הבא.** ע״פ רלו״י שבת, דף קנג ע״א, ד״ה אם בן עולם. **הליכות עולם.** חבקק ג, ו. **מזכירין יצ״מ.** משנ׳ ברכות פ״א, מ״ה. **יציאת מצרים.** ע״פ במ׳ עו, מא. **הרי אני כבן שבעים שנה.** רלו בבלי ברכות, דף כח ע״א. **ולא זכיתי** - ולא נגחתי. רע״ב על אתר, ע״פ בבלי נדה, דף לח ע״ב. דב׳ עז, ג. **אמר ר״ת.** אד״נ סוף פ׳ מה; ירושלמי ברכות סוף פ״ט; בבלי ברכות, דף סד ע״א; רמב״ם, סדר תפילות כל השנה. **וכל בניך.** ישע׳ נד, יג. **יהי שלום.** תה׳ קכב, ז. **ברוך אלהינו.** סרע״ג ח״א, סי׳ סה; סדו׳ רס״ג, עמ׳ כה ועמ׳ מ; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ מד; סת״ר סי׳ ז, ענין קדושא דסידרא. יסוד הנוסח נמצא גם ברמב״ם, סדר תפילות, נוסח הקדיש. **שברא לכבודו.** ע״פ ישע׳ מג, ז. **והבדילנו מן התועים.** ע״פ ויק׳ כ, כו; מ״א ח, נג. **ונתן לנו תורתו.** ע״פ מס״ו פי״ג, ה״ו. **תורת אמת.** ע״פ מלא׳ ב, ו; תה׳ קיט, קמב; לשון זה שגור בפי חכמים לרוב, כמו: בבלי ב״מ, דף עה ע״ב; ספרא, פר׳ שמיני, פר׳ ח, לח; מס״ו פי״ג, ה״ו; שמו״ר (ווילנא), פר׳ משפטים, פר׳ ל, סי׳ יב.

ח״נ והערות

יהי שלום בחילך. פסוק זה לא נמצא במח׳ רמ״ו, וכן איננו באד״נ, סוף פ׳ מח, ובירושלמי ברכות, סוף פ״ט. אבל בבבלי ברכות, סוף דף סד ע״א, מובא פסוק זה.

בְּלִבֵּנוּ לְאַהֲבָה אוֹתוֹ· וּלְיִרְאָה אוֹתוֹ· וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם)· לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה· וְנִירַשׁ חֶקֶיךָ· וְנִזְכֶּה לְתַלְמוּד תּוֹרָה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

קדיש דרבנן:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל־רַבָּנָן· וְעַל־תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל־(כָּל־)תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן (דְּיָתְבִין) דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא (קַדִּישְׁתָּא) דִּי בְּאַתְרָא הָדֵן וְדִי בְכָל־אֲתַר וַאֲתַר· יְהֵא (לָנָא וּ)לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא וְחִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין (וְחַיֵּי אֲרִיכֵי) וּמְזוֹנֵי רְוִיחִין מִן־קָדָם מָרֵהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

ח"נ והערות

ולחיי העולם הבא. במח' רמ"ז ובולוניא מופיע שאומרים כאן קטע 'או"א תבא' וכו'. וכהיום לא נוהגים לאמרו.

מקורות

ולירא אותו. ע"פ דב' ו, כד; בבלי ברכות, דף לג ע"ב; ילקו"ש תורה, רמז תתנה. **ולעשות רצונו.** ע"פ תה' מ, ט; קמג, י. **בלבב שלם.** ע"פ דב' יח, יג. **לא ניגע וכו' לבהלה.** ע"פ ישע' סה, כג. **ולחיי העולם הבא.** ע"פ בבלי ברכות, דף יז ע"א.

ז"פ קדיש בכל יום. האו"ז ח"ב, הל' מול"ש סי' פט, כ' בשם ר"א מווירמש שזה תקנת אכנה"ג; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ח ע"פ תה' קיט, קסד. **קדיש דרבנן.** מוחכר בבבלי סוטה, דף מט ע"א; ראו שו"ת הרמב"ם הל' ק"ש, פ"א, הי"א; מג"א או"ח סי' נד, סק"ג; מו"ק או"ח סי' קלב; א"ר או"ח סי' קנה, סק"א. **נוסח קדיש דרבנן.** מנהג מרשליאה, פסח, עמ' 159; ס' כלבו סי' לו, וסי' מ מוחכר בקלרה; אבודרהם, הקדיש ופירושו. ראו רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח הקדיש. **דעסקין באורייתא.** ע"פ תי"ו בר' ל, יח. **בכל אתר.** ע"פ תי"ר שמ' כ, כא. **להון.** תרגום ישע' כז, ה. **חנא וחסדא.** ע"פ אס' ב, ח. **ורחמין.** ע"פ דני' ב, יח. **מרה שמיא וארעא.** ע"פ עזר' ה, יא.

עומדים ונוהגים לומר פעמיים את שני הפסוקים דלהלן:

יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים· יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים:

יְהוָה מֶלֶךְ· יְהוָה מָלָךְ· יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: ע"כ.

יְהִי כְבוֹד יְהוָה לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו: יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם: יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם· אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר· הַלְלוּ־יָהּ: בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן:

מִזְמוֹר לְתוֹדָה
עִבְדוּ אֶת־יְהוָה בְּשִׂמְחָה
דְּעוּ כִּי־יְהוָה הוּא אֱלֹהִים
עֲמוֹ וְצֹאן מַרְעִיתוֹ:
חֲצֵרֹתָיו בִּתְהִלָּה
כִּי־טוֹב יְהוָה לְעוֹלָם חַסְדּוֹ
הָרִיעוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ:
בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה:
הוּא־עָשָׂנוּ וְלוֹ אֲנַחְנוּ
בֹּאוּ שְׁעָרָיו בְּתוֹדָה
הוֹדוּ־לוֹ בָּרְכוּ שְׁמוֹ:
וְעַד־דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ:

מקורות

זמירות. ע"פ בבלי ברכות, דף לב ע"א 'לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל'; לדעת תשוה"ג החדשות, סי' לא, הזמירות הם מדאורייתא; סרע"ג ח"ב, סי' קכד; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נח; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שיט; סת"ר סי' עד; סה"ת סי' מא. **עומדים.** סה"ת סי' מא. **ה' הוא.** מ"א יח, לט; רמו רבינו יונה, על הרי"ף ברכות, דף כד ע"א. **ה' מלך וכו' לעולם ועד.** מס"ו פי"ד, ה"ד; אהמ"ד (איזנשטיין), קדושא, עמ' 501, ד"ה ברכי נפשי; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה; שבה"ל, ענין שבת, סי' עו; סת"ר סי' עו ענין שחרית של שבת; סה"ת סי' מא. **ה' מֶלֶךְ.** תה' י, טז. **ה' מָלָךְ.** תה' לג, א. **ה' יִמלוך.** שמ' טו, יח. **יהי כבוד ה'.** תה' קד, לא; מס"ו פי"ח, ה"א. **ישמח ישראל.** תה' קמט, ב. **יִמלוך ה' לעולם.** תה' קמו, י. **ברוך ה' אלהים.** תה' עב, יח-יט. **מזמור לתודה.** תה' ק, א-ה; רמו ויק"ר (ווילנא), פר' לו, פר' ט, סי' ז; בבלי שבועות, דף טו ע"ב, וברש"י ד"ה ת"ר. **אמירתו בשבת ולא בחול.** שבה"ל, ענין שבת, סי' עו, והביא בשם אחיו רבב"א טעם לדבר זה; סת"ר סי' עו, ענין שחרית של שבת; ורמו ספ"ר, בסוף הקדמה להל' ברכות.

ח"נ והערות

ה' הוא האלהים. פסוק זה והמנהג לכפול את שני הפסוקים, אינם מופיעים במח' הקדומים. הפסוק הראשון נהגו לאמרו לאחרונה עפ"י מנהג ק"ק רומה.

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְרֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
אֶת־הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְגֹזֵר יַם־סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנֹעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְּיַם־סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

מקורות

הודו לה׳ כי טוב. תה׳ קלו, א־כו. ראו בבלי פסחים, דף קיח ע״א.

וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו:
שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ־לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל־נִפְלְאֹתָיו:
הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְהוָה:
דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד:
זִכְרוּ נִפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי־פִיהוּ:
זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו:
הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו:
זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר:
אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק:
וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם:
לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ־כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם:
בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ:
וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר:
לֹא־הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים:
אַל־תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל־תָּרֵעוּ:
שִׁירוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם־אֶל־יוֹם יְשׁוּעָתוֹ:
סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת־כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים נִפְלְאֹתָיו:
כִּי גָדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים:
כִּי כָּל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים וַיהוָה שָׁמַיִם עָשָׂה:

מקורות

הודו לה׳ קרא בשמו. דה״ח טז, ח־לו; מס״ו פי״ח, ה״ח; טור או״ח סי׳ נח; ספר מלמד התלמידים, פר׳ יתרו. **כי כל אלהי העמים אלילים.** רמו טור או״ח, סי׳ נח; שת״י, דפ׳ ויגיאיהה, דף קח ע״ב.

הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ:
הָבוּ לַיהוָה מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז:
הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו
הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ: חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל־הָאָרֶץ
אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ
וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְהוָה מָלָךְ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ
יַעֲלֹץ הַשָּׂדֶה וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ: אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר
מִלִּפְנֵי יְהוָה כִּי־בָא לִשְׁפּוֹט אֶת־הָאָרֶץ: הוֹדוּ לַיהוָה
כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ
וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ
לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
מִן־הָעוֹלָם וְעַד הָעֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אָמֵן
וְהַלֵּל לַיהוָה:

לפי מנהג ק"ק רומה אין אומרים:

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה
יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְלַיְלָה
יְחַוֶּה־דָּעַת: אֵין־אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם: בְּכָל־
הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם־אֹהֶל בָּהֶם:
וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח: מִקְצֵה
הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ: תּוֹרַת
יְהוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהוָה נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי:
פִּקּוּדֵי יְהוָה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְהוָה בָּרָה מְאִירַת
עֵינָיִם: יִרְאַת יְהוָה טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי־יְהוָה אֱמֶת

מקורות

הושיענו אלהי ישענו. רמז ילקו"ש תהלים, רמז תרסג. **למנצח מזמור לדוד.** תה' יט, א־טו; מ' בשוא נח ע"פ כאר"לו.

צָדְקוּ יַחְדָּו: הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים: גַּם־עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב: שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי: גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

יְהוָה מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים: עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו
צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ: אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו: הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֶל הָאָרֶץ: הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי יְהוָה מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ: הִגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ כָל־הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ: יֵבֹשׁוּ כָּל־עֹבְדֵי פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים הִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָּל־אֱלֹהִים: שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְהוָה: כִּי־אַתָּה יְהוָה עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל־כָּל־אֱלֹהִים: אֹהֲבֵי יְהוָה שִׂנְאוּ רָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם: אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי־לֵב שִׂמְחָה: שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ:

יְהוָה מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ: יְהוָה בְּצִיּוֹן
גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל־כָּל־הָעַמִּים: יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב אַתָּה עָשִׂיתָ: רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל־יְהוָה וְהוּא יַעֲנֵם: בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן־לָמוֹ: יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם אֵל

מקורות

ס׳ **מלך תגל הארץ.** תה׳ ל״ז, ל״ט. סה״ת סי׳ ל״ז, סדר ר״ה. ס׳ **מלך ירגזו עמים.** תה׳ צ״ט, ל״ט; רלו״ז סה״ת סי׳ ל״ד.

נִשֵּׂא הָיִיתָ לָהֶם וְנֹקֵם עַל־עֲלִילוֹתָם: רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי־קָדוֹשׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא־יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ
וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: זְכֹר־רַחֲמֶיךָ יְהוָה וַחֲסָדֶיךָ כִּי
מֵעוֹלָם הֵמָּה: אַתָּה יְהוָה לֹא־תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ
וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי: תֵּנוּ עֹז לֵאלֹהִים עַל־יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ
בַּשְּׁחָקִים: נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נֹתֵן עֹז
וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים: יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ
בְּכָל־הָאָרֶץ׃ יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה:
יְהוָה צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְהוָה הֹפִיעַ עֲצַת־גּוֹיִם
הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת
לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: קַוֹּה אֶל־יְהוָה חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל־יְהוָה:
אֵל־נְקָמוֹת יְהוָה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב
גְּמוּל עַל־גֵּאִים: עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ
וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ
תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ׃ הַלְלוּ־יָהּ:
מִגְדַּל־עֹז שֵׁם יְהוָה בּוֹ־יָרוּץ צַדִּיק וְנִשְׂגָּב: עֲשֵׂה־עִמִּי אוֹת
לְטוֹבָה וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי וְיֵבֹשׁוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה עֲזַרְתַּנִי וְנִחַמְתָּנִי:
וַיַּרְא בַּצַּר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם: וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֵם
כְּרֹב חֲסָדָו: וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָּל־שׁוֹבֵיהֶם: הוֹשִׁיעֵנוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ

מקורות

והוא רחום. תה׳ עח, לח. **זכור רחמיך ה׳.** תה׳ כה, ו. **אתה ה׳.** תה׳ מ, יב. **תנו עז לאלהים.** תה׳ סח, לה־לו. **ה׳ אדנינו.** תה׳ ח, י. **ה׳ צבאות עמנו.** תה׳ מו, יב; ירושלמי ברכות פ״ה, ה״ח. **ה׳ צבאות אשרי.** תה׳ פד, יג; ירושלמי ברכות פ״ה, ה״ח. **ה׳ הפיר.** תה׳ לג, י־יח. **קום אל ה׳.** תה׳ כז, יד. **אל נקמות ה׳.** תה׳ צד, א־ב. **עזרנו אלהי ישענו.** תה׳ עט, ט. **וירם קרן לעמו.** תה׳ קמח, יד. **מגדל עז.** מש׳ יח, י. **עשה עמי אות.** תה׳ פו, יח. **וירא בצר להם.** תה׳ קו, מד־מז.

בִּתְהִלָּתֶךָ: אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי־עֵת לְחָנְנָהּ כִּי־בָא מוֹעֵד:
וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה כִּי־מָלַךְ יְהוָה צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן
וּבִירוּשָׁלִַם וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד: וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ
זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ זֶה יְהוָה קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ:
בָּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם יַעֲמָס־לָנוּ
הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה: בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם
וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן· הַלְלוּ־יָהּ:

עד כאן אין אומרים לפי מנהג ק"ק רומה.

הַלְלוּ יָהּ

הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה:
שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ:
הַלְלוּ־יָהּ כִּי־טוֹב יְהוָה זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים:
כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ:
כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל־אֱלֹהִים:
כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ יְהוָה עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ
בַּיַּמִּים וְכָל־תְּהֹמוֹת: מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ
בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא־רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו:
שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה:
שָׁלַח אוֹתֹת וּמֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי מִצְרָיִם
בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו: שֶׁהִכָּה גוֹיִם רַבִּים
וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים: לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן:

מקורות

מתה תקוס תרחס. תה' קב, יד. **וחפרה הלבנה.** ישע' כד, כג. **ובירושלים.** רא"ו תוס' עמ"ס תענית, דף טז ע"ח, ד"ה הר שילאה. **ומאמר ביום ההוא.** ישע' כה, ט. **ברוך ה' לעולם.** תה' פט, נג; רא"ו רמב"ם, סדר תפילות כל השנה. **ברוך אדני.** תה' סח, כ. **ברוך ה' אלהי ישראל.** תה' קו, מח. **הללו את שם ה'.** תה' קלה, א-כא. **הלל הגדול.** רמב"ם, סדר תפילות כל השנה.

וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ׃
יְהוָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר׃
כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנָחָם׃
עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃
פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃
אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין־יֶשׁ־רוּחַ בְּפִיהֶם׃
כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם׃
בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה׃
בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה יִרְאֵי יְהוָה בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה׃
בָּרוּךְ יְהוָה מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלִָם׃

הַלְלוּ־יָהּ׃

עומדים ואומרים:

בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם׃ בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה׃ בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם׃ בָּרוּךְ אֵל חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח׃ בָּרוּךְ עוֹשֶׂה בְרֵאשִׁית׃ בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הָאָרֶץ׃ בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הַבְּרִיּוֹת׃ בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו׃ בָּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל׃ בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם׃ הָאֵל

מקורות

ברוך שאמר. סרע"ג ח"ב, סי' קכד; סדו' רס"ג, עמ' קכ; רי"ף עמ"ס ברכות, דף כג ע"א; רא"ש עמ"ס ברכות, פ"ה, סי' ה; עור אר"ח, סי' נא, בשם ספר היכלות; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א, וסי' ז; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות, סי' ב ענין הזמירות; מחכר בתדא"ז פ' ד. **הנוסח.** סרע"ג ח"א, סי' ט; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' קיח; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה. במח' פרס, דף יח ע"ב, הנוסח באריכות רבה, על פני ג' עמ'. אמנם בסופו דף יט ע"ב, דומה לנוסחאותינו, אבל בשינוי סדר. ראו גאה"ל אר"ח, סי' נא, ס"ק א. **י' פעמים 'ברוך'.** שבה"ל, ענין תפילה, סי' ז, בשם אחיו רבב"א. **שאמר והיה העולם.** ע"פ תה' לג, ו - ט; ב"ר (ווילנא), פר' בראשית, פר' יב, סי' י. לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: מכילי' דר"י, מס' דפסחא, פר' יא, ד"ה עד בקר; תוספתא יומא פ"א, ה"ד; ספרא פר' אחרי מות, פר' ט, פי"ג; ירושלמי פאה פ"ד, ה"ב; בבלי שבת, דף קלט ע"א. **אומר ועושה.** ע"פ במ' כג, יט. **גוזר ומקיים.** ע"פ איו' כב, כח; ירושלמי ברכות פ"ט, ה"א; בבלי ברכות, דף מ ע"ב; מדת"ג (בובר), פר' וירא, סי' לו. **אל חי.** יהו' ג, י; תה' פד, ג. **לעד וקיים לנצח.** ע"פ שמ' טו, יח; מתע"ד פ"ג, פכ"ג; פסז"ו, פר' בראשית, פ"ב, סי' ד; אהמ"ד (איזנשטיין), היכלות, עמ' 111. **עושה בראשית.** ע"פ בר' א, א. **מרחם על הארץ.** משנ' תענית פ"ב, מ"ד; ירושלמי תענית פ"ב, ה"ט. **מרחם על הבריות.** ע"פ תה' קמה, ט. **משלם שכר טוב ליראיו.** ע"פ תה' לא, כ. **פודה ומציל.** ע"פ דני' ו, כח. **ברוך הוא.** ע"פ תה' פט, נב. **וברוך שמו.** ע"פ תה' לו, ב. **תחילת ברכת ברוך שאמר.** ע"פ סדו' רס"ג עמו' לב; מח' רומניא, דף י ע"ב, נוסח דומה בשינויים.

הַמֶּלֶךְ הַמְּהֻלָּל. הַמְּשֻׁבָּח וְהַמְּפֹאָר בְּפִי עַמּוֹ וּבִלְשׁוֹן כָּל־חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו. וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדֶּךָ נְהַלְלְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּנְשַׁבֶּחְךָ וּנְרוֹמֲמְךָ וּנְגַדֶּלְךָ וְנַמְלִיכְךָ. וְנַזְכִּיר אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ יָחִיד חַי הָעוֹלָמִים. מֶלֶךְ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר עֲדֵי־עַד שִׁמְךָ הַגָּדוֹל. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתְּשִׁבָּחוֹת (נ"א: בַּתִּשְׁבָּחוֹת):

ע"כ עומדים:

רק בשבת אומרים: **מִזְמוֹר** שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת:

טוֹב לְהֹדוֹת לַיהוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְהוָה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ־בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְהוָה: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְהוָה כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד

מקורות

המהולל. ע"פ ס"ב כב, ד. **המשובח.** ע"פ תה' קמה, ד. **והמפואר.** ע"פ ישע' מד, ג. **בפי עמו.** ע"פ ישע' מג, כא; סרע"ג ח"א, סי' ט; מחו"ר סי' פט; סד"ר סי' יד; רא"י"ס ח"א, שו"ת סי' קסח; רמב"ס, סדר תפילות כל השנה; אבודרהם; סדו' רס"ס; סדו' דרש"ה. **ובלשון.** ע"פ תה' סו, יח. **כל חסידיו.** ע"פ תה' קלב, ח. **ועבדיו.** ע"פ תה' קיג, א. **דוד עבדך.** ע"פ ס"ב ז, ה; תה' קלב, י. **נהלל"ך ה'.** ע"פ תה' קיג, א. **ונשבחך.** ע"פ תה' סג, ד. **ונרוממך.** ע"פ תה' לד, ד. **ונמליכך.** ע"פ ס"א יב, יב. **ונזכיר את שמך.** ע"פ ישע' כו, יג. **מלכנו אלהינו.** ע"פ ס"א יב, יב; תה' מז, ז. **יחיד.** ע"פ דב' ו, ד. **חי העולמים.** ע"פ דב' לב, מ. **רק בשבת אומרים.** סדר רס"ג, עמ' קכ; אור"ח ח"א, דין מאה ברכות, אות כו. **מזמור שיר ליום השבת.** תה' צב, א; סדו' רס"ג, עמ' קיח; מיקוס המזמור קודש המזמורים - רמב"ס, סדר תפילות כל השנה; מח' פרס, דף יט ע"ב. **טוב להודות לה'.** תה' צב, ב-טז; רא"ו סה"ת סוף סי' כג.

ח"נ והערות

חי העולמים. בפתח, כן הוא מנהגנו. וראו בתשובות שאילת יעב"ץ, ח"א, סי' קמא. **בַּתְּשִׁבָּחוֹת.** הנוסח הנכון והנמצא במח' הוא: בקובץ ולא בחיריק, וכן הוא במח' פרס, דף יט ע"ב. וראו ב'לוח ארש', סי' נח. **רק בשבת אומרים.** כך המנהג היום, וכ"ה במח' רומניא, דף שכח ע"ב. אמנם בספר התדיר, סי' מא, שחרית יוה"כ, כתב שיש לאמרו אפילו כאשר חל בימות החול.

יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ׃ לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְהוָה צוּרִי
וְלֹא־עַוְלָתָה בוֹ׃

יְהוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ׃ לָבֵשׁ יְהוָה עֹז הִתְאַזָּר׃ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל
בַּל־תִּמּוֹט׃ נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז׃ מֵעוֹלָם אָתָּה׃ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת׀
יְהוָה׃ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם׃ יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם׃ מִקֹּלוֹת׀ מַיִם
רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם׃ אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְהוָה׃ עֵדֹתֶיךָ׀ נֶאֶמְנוּ
מְאֹד׃ לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ׃ יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים׃

לפי מנהג ק"ק רומה אומרים כאן מזמור זה:

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ בְּבוֹא־אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר־בָּא אֶל־בַּת־שָׁבַע׃
חָנֵּנִי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְשָׁעָי׃ הֶרֶב כַּבְּסֵנִי
מֵעֲוֹנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵנִי׃ כִּי־פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד׃ לְךָ
לְבַדְּךָ׀ חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה
בְשָׁפְטֶךָ׃ הֵן־בְּעָוֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא יֶחֱמַתְנִי אִמִּי׃ הֵן־אֱמֶת חָפַצְתָּ בַטֻּחוֹת
וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי׃ תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין׃
תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה תָּגֵלְנָה עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ׃ הַסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵחֲטָאָי
וְכָל־עֲוֹנֹתַי מְחֵה׃ לֵב טָהוֹר בְּרָא־לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי׃
אַל־תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח מִמֶּנִּי׃ הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן
יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי׃ אֲלַמְּדָה פֹשְׁעִים דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ
יָשׁוּבוּ׃ הַצִּילֵנִי מִדָּמִים׀ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי תְשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ׃
אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃ כִּי׀ לֹא־תַחְפֹּץ זֶבַח וְאֶתֵּנָה עוֹלָה
לֹא תִרְצֶה׃ זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא
תִבְזֶה׃ הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלִָם׃ אָז תַּחְפֹּץ
זִבְחֵי־צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים׃

ח"נ והערות

עולתה. זהו הקרי, והכתיב 'עלתה'.

מקורות

ה' מָלָךְ גאות לבש. תה' צג, ח־ה; מס"ו פי"ח, ה"ח. **למנצח מזמור לדוד.** תה' נא, ח־כא.

יְהִי כְבוֹד יְהוָה לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְהוָה
מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ
מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה: רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
יְהוָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר: יְהוָה בַּשָּׁמַיִם הֵכִין
כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ
וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְהוָה מָלָךְ: יְהוָה מָלָךְ· יְהוָה מָלָךְ· יְהוָה יִמְלֹךְ
לְעֹלָם וָעֶד: יְהוָה מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ: יְהוָה
הֵפִיר עֲצַת־גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ
לְדֹר וָדֹר: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא־צִוָּה וַיַּעֲמֹד: כִּי־בָחַר יְהוָה
בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ: כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ:
כִּי־בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה
עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא־יַשְׁחִית
וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: (יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ
יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ:) אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת יְהוָה:

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶלָה: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה
לוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְהוָה אֱלֹהָיו:

מקורות

פסוקים לפני המזמורים. סדו׳ רס״ג, עמ׳ לג; רמב״ם סדר תפילות כל השנה; במח׳ פרס, דף יט ע״ב, עד דף כ ע״ב, כל הפסו׳ תואמים. אמנם לאחר ויאמרו בגויים חסר ״ה׳ מלך״, וכ״ש ע״ז שם. **ליקוט פסוקים.** ע״פ סרע״ג ח״א, סי׳ י; סדו׳ רס״ג, עמ׳ לג; רמב״ם סדר תפילות כל השנה. **יהי כבוד ה׳.** תה׳ קד, לא. **יהי שם ה׳ מבורך.** תה׳ קיג, ב־ד. **ה׳ שמך לעולם.** תה׳ קלה, יג. **ה׳ בשמים.** תה׳ קג, יט. **ישמחו השמים.** דה״א טז, לא. **ה׳ מלך וכו׳ לעולם ועד.** מס״ו פי״ד, ה״ד. **ה׳ מלך.** תה׳ י, טז. **ה׳ מלך.** תה׳ לג, א. **ה׳ ימלוך.** שמ׳ טו, יח. **ה׳ מלך עולם ועד.** תה׳ י, טז. **ה׳ הפיר.** תה׳ לג, י. **עולם עילם ותופר.** ישע׳ ח, י; ממ׳ רומניא, דף י ע״ב. **רבות מחשבות.** משׁ׳ יט, כא. **עלת ה׳.** תה׳ לג, יא. **כי הוא.** תה׳ לג, ט. **כי בחר ה׳.** תה׳ קלב, יג. **כי יעקב בחר.** תה׳ קלה, ד. **כי בו ישמח.** תה׳ לג, כא. **כי לא יטוש ה׳.** תה׳ לד, יד. **והוא רחום.** תה׳ עח, לח. **ה׳ הושיעה.** תה׳ כ, ו; פסוק זה איננו במח׳ רמניא, דף י ע״ב. **אשרי תמימי דרך.** תה׳ קיט, א; מח׳ רמניא, דף י ע״ב. פסוק זה איננו במח׳ פרס דף כ ע״ב. **ג״פ אשרי.** שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ ז, בשם אחיו רבב״א; סת״ר סי׳ ב, ענין הזמירות. **אשרי יושבי.** תה׳ פד, ה; סרע״ג ח״א, סי׳ י; סדו׳ רס״ג, עמ׳ לג; תוס׳ ברכות, דף לב ע״ב, ד״ה קודם; רמב״ם, סדר תפילות כל השנה. **אשרי העם.** תה׳ קמד, טו; סרע״ג ח״א, סי׳ י; סדו׳ רס״ג, עמ׳ לג; רמב״ם, סדר תפילות כל השנה.

תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד:
גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח
מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ
אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר
רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם
וּגְדָל־חָסֶד: טוֹב־יְהוָה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה
כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ
יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ:
מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: **סוֹמֵךְ**
יְהוָה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי־כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ
וְאַתָּה נוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ
לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו:
קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו
יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו
וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֵּר פִּי וִיבָרֵךְ
כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם. הַלְלוּ־יָהּ:

הַלְלוּ־יָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה: אֲהַלְלָה יְהוָה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה
לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי: אַל־תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן־אָדָם

מקורות

תהלה לדוד. תה׳ קמה, ח־כא; בבלי ברכות, דף ד ע״ב; סרע״ג ח״ח, סי׳ יז; רמב״ם, סדר תפילות כל השנה; פסקי רי״ד ברכות, דף ד ע״ב; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ ז וסת״ר סי׳ ב, ענין הזמירות בשם מס״ו פי״ח, ה״ח; סה״ת סי׳ ב. בסדו׳ רס״ג, עמ׳ לג החכר רק הפסוק ׳תהלה לדוד׳. **ג״פ ביום תהלה.** מוה״ג ברכות, סי׳ עו; פסקי רי״ד ברכות, סוף דף ד ע״ב; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ ז. ראו גליון הש״ס עמ״ס ברכות, דף ד ע״ב, ד״ה בכל יום. **ואנחנו נברך.** תה׳ קעו, יח; סרע״ג ח״ח, סי׳ יח; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ ז, בשם סרש״י סי׳ ו; סת״ר סי׳ ב, ענין הזמירות. במח׳ פרס, דף כג ע״ב, פסוק זה לאחר סיום מזמור קנ. **הללי נפשי את ה׳.** תה׳ קמו, א־ו; בבלי שבת, דף קיח ע״ב; סרע״ג ח״ח, סי׳ יג; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ ז, בשם מס״ו פי״ח, ה״ח; סת״ר סי׳ ב, ענין הזמירות.

שֶׁאֵין לוֹ תְּשׁוּעָה: תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֻׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו: אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל־יְהוָה אֱלֹהָיו: עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם: עֹשֶׂה מִשְׁפָּט לָעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים יְהוָה מַתִּיר אֲסוּרִים: יְהוָה פֹּקֵחַ עִוְרִים יְהוָה זֹקֵף כְּפוּפִים יְהוָה אֹהֵב צַדִּיקִים: יְהוָה שֹׁמֵר אֶת־גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת: יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּ־יָהּ:

הַלְלוּ יָהּ כִּי־טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי־נָעִים נָאוָה תְּהִלָּה: בּוֹנֵה יְרוּשָׁלִַם יְהוָה נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס: הָרֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם: מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא: גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־כֹּחַ לְתִבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר: מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְהוָה מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי־אָרֶץ: עֱנוּ לַיהוָה בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר: הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ: לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא־בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה: רוֹצֶה יְהוָה אֶת־יְרֵאָיו אֶת־הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלִַם אֶת־יְהוָה הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן: כִּי־חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ: הַשָּׂם־גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ: הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד־מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ: הַנֹּתֵן שֶׁלֶג כַּצֶּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר: מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְּפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ־מָיִם: מַגִּיד דְּבָרָו לְיַעֲקֹב

מקורות

הללו יה כי טוב. תה׳ קמז, א־כ; בבלי שבת, דף קיח ע״ב; סרע״ג ח״ל, סי׳ יג; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ ז, בשם מס״ו פי״ח, ה״ל. **ירושלים.** ראו תוס׳ עמ״ס תענית, דף טז ע״ל, ד״ה הר שלאה.

חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל׃ לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל־גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל־יְדָעוּם׃ הַלְלוּ־יָהּ׃

הַלְלוּ יָהּ הַלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים׃ הַלְלוּהוּ כָּל־מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל־צְבָאָו׃ הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכְבֵי אוֹר׃ הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם׃ יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ׃ וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר׃ הַלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל־תְּהֹמוֹת׃ אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ׃ הֶהָרִים וְכָל־גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל־אֲרָזִים׃ הַחַיָּה וְכָל־בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף׃ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכָל־לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל־שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃ בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם־נְעָרִים׃ יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃ וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ׃ הַלְלוּ־יָהּ׃

הַלְלוּ יָהּ שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים׃ יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם׃ יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ־לוֹ׃ כִּי־רוֹצֶה יְהוָה בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה׃ יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם׃ רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם׃ לַעֲשׂוֹת נָקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים׃ לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל׃ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל־חֲסִידָיו׃ הַלְלוּ־יָהּ׃

מקורות

הללו את ה׳. תה׳ קמת, מ״ד; בבלי שבת, דף קיח ע״ב; סרע״ג ח״מ, סי׳ יג; סדו׳ רס״ג, עמ׳ לג; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ ז, בשם מס״ו פי״ח, ה״מ. ורמו רש״י שבת, דף קיח ע״ב, ד״ה פסוקי חמרת. **הללו יה שירו לה׳.** תה׳ קמט, מ״ט; בבלי שבת, דף קיח ע״ב; סרע״ג ח״מ, סי׳ יג; סדו׳ רס״ג, עמ׳ לג; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ ז, בשם מס״ו פי״ח, ה״מ.

הַלְלוּ יָהּ הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ
בִּגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע
שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ
בְּמִנִּים וְעֻגָב: הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי־שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה:
כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ. הַלְלוּ־יָהּ: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ. הַלְלוּ־יָהּ:

בָּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם.
אָמֵן וְאָמֵן:

עומדים (עד סוף שירת הים), ואומרים:

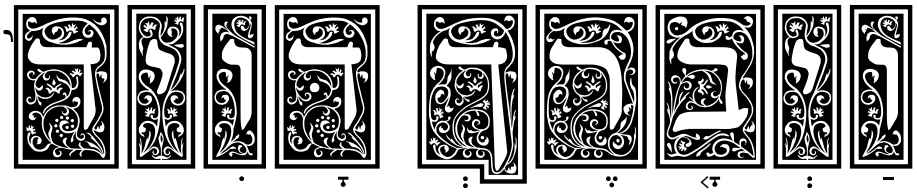

אֶת־יְהוָה לְעֵינֵי כָל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם: לְךָ יְהוָה הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה
וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְהוָה
הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ
וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל:
וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ:

מקורות

הללו אל בקדשו. תה׳ קנ, ח־ו; בבלי שבת, דף קיח ע״ב; סרע״ג ח״ח, סי׳ יג; סדו׳ רס״ג, עמ׳ לג; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ ז, בשם מס״ו פי״ח, ה״ח. ורלו רש״י שבת, דף קיח ע״ב, ד״ה פסוקי חמרת. **כופלין פסוק כל הנשמה.** מחו״ו סי׳ ח; מרדכי סוכה, רמז תשנה; עור זו״ח, סוף סי׳ נח; רלו שבה״ל, ענין ר״ח, סוף סי׳ קעב. **ברוך ה׳ לעולם.** תה׳ פט, גג; סדו׳ רס״ג, עמ׳ לג; רמב״ם, סדר תפילות כל השנה; מחו״ו סי׳ פט; רלו ילקו״ש תורה, רמז ח; תשב״ץ קטן סי׳ רד; מח׳ פרס, דף כג ע״ב; מח׳ רמניח, דף יח ע״ב. **ימלוך ה׳ לעולם.** תה׳ קמו, י; רמב״ם, סדר תפילות כל השנה; מח׳ פרס, דף כג ע״ב; מח׳ רמניח, דף יח ע״ב. **ויברך דויד.** דה״א כט, י־יג; סרע״ג ח״ח, סי׳ יג; עור זו״ח סוף סי׳ נח בשם הגאונים; רמב״ם, סדר תפילות כל השנה; מח׳ פרס, דף כג ע״ב. **ועתה אלהינו.** סדו׳ רס״ג, עמ׳ לג; מח׳ פרס, דף כד ע״ח. **לשם תפארתך.** סרע״ג ח״ח, סי׳ יג; סדו׳ רס״ג, עמ׳ לג.

ח״נ והערות

כל הנשמה. המנהג לכפול פסוק זה, לא מופיע במח׳ רמ״ו ובולוניא, וכן אינו במח׳ פרס, דף כג ע״ב. מקור מנהג זה, הוא ע״פ מח׳ ויטרי סי׳ א.

וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה: אַתָּה־הוּא
יְהוָה לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם
הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה
אֶת־כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים:

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה
מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם: וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל
מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם: וַיַּרְא
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ
הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ:

אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ
לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס
וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי
לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי
אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה
שְׁמוֹ: מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר
שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף: תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־
אָבֶן: יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַכֹּחַ יְמִינְךָ
יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב: וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס
קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: וּבְרוּחַ
אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד

ח"נ והערות

ישיר. הטעמת התיבה היא מלרע ולא מלעיל.

מקורות

ויברכו שם כבודך. נחמ' ט, ה־ו; טור או"ח סוף סי' נא בשם הגאונים. במח' פרס, דף כד ע"א, וכן ברמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נמצא רק הפסוק 'ויברכו'. אמנם במח' פרס, דף יד ע"ב, הובא עד 'לך משתחוים', אבל מיקומו בתחילת פסד"ז. **ובני ישראל.** שמ' יד, כט־לא; במח' פרס, דף כו ע"א, במקום פסו' זה, באו שני פסו' אחרים מתה' כב, ה־ו. **ויושע ה'.** ראו סדו' רס"ג, עמ' לד; מח' פרס, דף כו ע"ב. **שירת היס.** טור או"ח סוף סי' נא בשם הגאונים. וברמב"ם, סדר תפילות כל השנה, שירת היס לאחר 'ישתבח', וכ"ה במח' פרס, דף כו ע"ב. **אז ישיר.** שמ' טו, א־יח.

נֹזְלֵים קָפְאוּ תְּהֹמֹת בְּלֶב־יָם: אָמַר
אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ
נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: נָשַׁפְתָּ
בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם
אַדִּירִים: מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי
כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה
פֶלֶא: נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: נָחִיתָ
בְחַסְדְּךָ עַם־זּוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעֻזְּךָ אֶל־נְוֵה
קָדְשֶׁךָ: שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל
אָחַז יֹשְׁבֵי פְלֶשֶׁת: אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי
אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ
כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן: תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה
וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד־
יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זּוּ
קָנִיתָ: תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן
לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ
יָדֶיךָ: יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

יְהוָה מָלָךְ· יְהוָה מָלָךְ· יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

כִּי לַיהוָה הַמְּלוּכָה וֹמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם: וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן
לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה: וְהָיָה יְהוָה

מקורות

ה׳ מלך וכו׳ לעולם ועד. מס״ו פי״ד, ה״ד. ה׳ מֶלֶךְ. תה׳ י, טז. ה׳ מֶלֶךְ. תה׳ צג, א. ה׳ ימלוך. שמ׳ טו, יח. כופלין הפסוק. מחו״ו סי׳ א; מרדכי עמ״ס סוכה, רמז תשנה. כי לה׳ המלוכה. תה׳ כב, כט. ועלו מושיעים. עוב׳ א, כא. והיה ה׳ למלך. זכ׳ יד, ט.

ח״נ והערות

כי לה׳ המלוכה. פסוק זה, ושני פסו׳ ועלו מושיעים, והיה ה׳ למלך׳ הנאמרים כאן, נמצאים גם במח׳ פרס, דף כח ע״ב, אמנם בסדר אחר. והיה ה׳ למלך. במח׳ רמ״ו

לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד׃

כָּל־בְּרוּאֵי מַעְלָה וּמַטָּה׃

יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד׃ יְהוָה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד׃

שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם נְתִיבוֹת שְׁבִילָךְ׃ וְכָל־מֵבִין יְסוֹדָם יְסַפְּרוּ אֶת־גָּדְלָךְ׃ וּמֵהֶם יַכִּירוּ כִּי הַכֹּל שֶׁלָּךְ׃ וְאַתָּה הַמֶּלֶךְ הַמְיֻחָד׃ יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד׃ יְהוָה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד׃

לְבָבוֹת בְּחָשְׁבָם עוֹלָם בָּנוּי׃ יִמְצָאוּ כָּל־יֵשׁ בִּלְתְּךָ שָׁנוּי׃ בְּמִסְפָּר בְּמִשְׁקָל הַכֹּל מָנוּי׃ כֻּלָּם נִתְּנוּ מֵרוֹעֶה אֶחָד׃

יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד׃ יְהוָה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד׃

מֵרֹאשׁ וְעַד־סוֹף יֵשׁ־לָךְ סִמָּן׃ מִזְּרָח וּמַעֲרָב צָפוֹן וְתֵימָן׃ שַׂחַק וְתֵבֵל לְךָ עֵד נֶאֱמָן׃ מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד׃

יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד׃ יְהוָה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד׃

הַכֹּל מִמְּךָ נִזְבַּד זָבוֹד׃ אַתָּה תַעֲמֹד וְהֵם יֹאבְדוּ אָבוֹד׃ לָכֵן כָּל־יָצוּר לְךָ יִתֵּן כָּבוֹד׃ כִּי מֵרֹאשׁ וְעַד־סוֹף הֲלוֹא אָב אֶחָד׃ יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד׃ יְהוָה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד׃

ה"נ והערות

ובולוניא, נוסף לפני הפסוק, תיבת ״כָּתוּב״. **כל ברואי.** מחברו הוא רבי שלמה אבן גבירול. וחתם שמו ״שלמה״, בראשי הבתים. וכל חרוז הוא בעל ארבע תיבות. במח׳ רמ״ו ובולוניא פתיחה זו נשמטה והפיוט מתחיל בתיבת ״יעידון״. וכתב שד״ל ח״א, במבוא למכב״ר, עמ׳ יט, ראוי לדעת כי מלות ״כל ברואי מעלה ומטה״, אינן מעיקר הפיוט, ואינן בשום כ״י ובשום דפוס קדמון, ותחלת הראותן, הוא בסדור מנהג ספרדי הנדפס בוייניציאה שנת ש״ד, ועיי״ש עוד שהאריך בענין זה. **וכל מבין.** במח׳ רמ״ו ובולוניא: ״לְכָל־מֵבִין״. **את גדלך.** במח׳ רמ״ו ובולוניא: ללא תיבת ״את״. **ואתה המלך המיוחד.** כתב שד״ל, במבוא למכב״ר, עמ׳ יט, שזהו נוסח הספרדים. אבל בסדור בני רומה כ״י שבידי, מצאתי נוסחא אחרת, וזו היא: ״י רועי יחיד ומיוחד״. **כל יָצוּר.** במח׳ רמ״ו ובולוניא: ״כל יָצִיר״. **מראש ועד סוף.** ע״ מבוא למכב״ר, מאת שד״ל, עמ׳ יט, שהקשה מדוע תיבות הללו באים פעמים, וראו שהביא ע״ז חילופי נוסחאות.

מקורות

ה׳ אחד. זכ׳ יד, ט. **שלשים ושתים נתיבות.** אהמ״ד (אויגסטיין), יצירה, עמ׳ 239, פ״א. **הכל שלך.** מס׳ כלה רבתי, פ״ד, הי״ת. **כולם נתנו.** ע״פ במדב״ר יד, ד. **מראש ועד סוף.** קה׳ ג, יא. **מזרח ומערב צפון ותימן.** ע״פ דב׳ ג, כז; תה׳ קז, ג. **שחק ותבל לך עד נאמן.** ע״פ תה׳ פט, לח. **מזה אחד.** שמ׳ ח, יב. **הכל ממך.** ע״פ דה״א כט, יד. **אתה תעמוד והם יאבדו.** ע״פ תה׳ קב, כז. **כל יצור לך יתן כבוד.** ע״פ ישע׳ מג, ז; ירמ׳ יג, טז; מלא׳ ב, ב. **מראש ועד סוף.** קה׳ ג, יא. **הלוא אב אחד.** מלא׳ ב, י.

וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר· שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

יְהִי־חַסְדְּךָ יְהוָה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים· וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר· שֶׁאַתָּה הוּא אַדִּיר בִּקְדֻשָּׁה וּלְךָ נָאֶה הַמְּלוּכָה· הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת־טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלֶךְ: אֲבָרְכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי: בַּיהוָה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ: גַּדְּלוּ לַיהוָה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו: דָּרַשְׁתִּי אֶת־יְהוָה וְעָנָנִי וּמִכָּל־מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי: הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל־יֶחְפָּרוּ: זֶה עָנִי קָרָא וַיהוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ: חֹנֶה מַלְאַךְ־יְהוָה סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם: טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־טוֹב יְהוָה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־בּוֹ: יְרָאוּ אֶת־יְהוָה קְדֹשָׁיו כִּי־אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב: לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי יִרְאַת יְהוָה אֲלַמֶּדְכֶם: מִי־הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב: נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה: סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ: עֵינֵי יְהוָה אֶל־צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל־שַׁוְעָתָם: פְּנֵי יְהוָה בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם: צָעֲקוּ וַיהוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָם הִצִּילָם: קָרוֹב יְהוָה לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב

מקורות

וכתורתך כתוב לאמר. לו"א סי' קכ בסס סדו' יסגיס; סדו' יעב"ן ח"ל, דף קי ע"ב, בסס אביו החכ"ל; סדו' הרמ"ק, דף מה ע"ב; רמו א"ר או"ח, סי' מו ס"ק יד; שו"ת מהר"ם שיק או"ח, סי' מג. **שמע ישראל.** דב' ו, ד. **יהי חסדך ה' עלינו.** תה' לג, כב. **מלכותך ה"א מלכות.** ע"פ תה' קמה, יג; במד' פרס, דף כח ע"ב, בא נוסח דומה. **שאתה הוא אדיר.** מח' פרס, דף כח ע"ב. **אדיר בקדושה.** ע"פ שמ' טו, יא. **לדוד בשנותו.** תה' לד, א-כג; סה"ת סי' לו, סדר ר"ה.

ח"נ והערות

ובתורתך כתוב לאמר. כן הוא מנהגנו. וראו מה שכתב היעב"ץ בספר לו"א, סי' קב, וכן בסידורו, ח"א, דף קי ע"ב, ובתשו' מהר"ם שיק, או"ח, סי' מג.

וְאֶת־דַּכְּאֵי־רוּחַ יוֹשִׁיעַ: רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְהוָה:
שֹׁמֵר כָּל־עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה: תְּמוֹתַת רָשָׁע
רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ: פֹּדֶה יְהוָה נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ
כָּל־הַחֹסִים בּוֹ:

רשות לנשמת של יום כפור

הרשות ביד החזן לומר פיוט "מי העומד בהראה", במקום "שחי לאל יחידה".

רוממה

שְׁחִי לָאֵל יְחִידָה הַחֲכָמָה· וְרוּצִי לַעֲבֹד אוֹתוֹ בְּאֵימָה·
לְעוֹלְמֵךְ פְּנִי לֵילֵךְ וְיוֹמֵךְ· וְלָמָּה תִּרְדְּפִי הֶבֶל וְלָמָּה·
מְשׁוּלָה אַתְּ בְּעוֹלְמֵךְ לְאֵל חַי· וְכַאֲשֶׁר נֶעֱלַם אַתְּ נֶעֱלָמָה·
הֲלֹא כִּי יוֹצְרֵךְ טָהוֹר וְנָקִי· דְּעִי כִּי כֵן טְהוֹרָה אַתְּ וְתַמָּה·
חֲסִין יִשָּׁא שְׂחָקִים עַל־זְרוֹעוֹ· כְּמוֹ תִשְׂאִי גְוִיָּה נֶעֱלָמָה·
זְמִירוֹת קַדְּמִי נַפְשִׁי לְצוּרֵךְ· אֲשֶׁר לֹא שָׂם דְּמוּתֵךְ בָּאֲדָמָה·
קְרָבֵי בָּרְכוּ תָמִיד לְצוּרְכֶם· אֲשֶׁר לִשְׁמוֹ תְּהַלֵּל כָּל־נְשָׁמָה:

ח"נ והערות

הרשות ביד החזן וכו'. הערה זו נמצאת במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל. **שחי לא יחידה.** מחברו הוא רבי שלמה אבן גבירול, וחתם שמו "שלמה חזק" בראשי הבתים. פיוט זה, נמצא ג"כ במנהג רומניא. נדפס אצל שירמן, השירה העברית בספרד ובפרובאנס, ח"א עמ' 237. הרב מ"ע הרטום, בחוברת המנהג, כתב לא לאומרו, אולם בק"ק רומה ומילאנו יע"א, אומרים אותו. **יחידה הַחֲכָמָה.** כן הוא במח' בלוניא, קד"א, כ"י ושד"ל. אבל במח' רס"ד "יחידה הַנְּשָׁמָה", ובמח' רמ"ו הנוסח המקורי נמחק ותוקן כבפנים. **אַתְּ וְתַמָּה.** כן הוא בכ"י ושד"ל, וכן תוקן במח' רמ"ו בכ"י. אבל במח' רס"ד, (רמ"ו במקור) ובולוניא: "את וְרָמָה". **חסין ישא.** בחטף פתח וכמו בפסוק ובמח' רמ"ו. וכן כתבו הראב"ע, הרד"ק והמאירי על תה' פט, ט, שהוא על משקל "גְבִיר". **גויה נֶעֱלָמָה.** כן הוא במח' רס"ד, רמ"ו במקור וקד"א. אבל ברמ"ו תוקן בכ"י: "גויה נֶאֱלָמָה" באל"ף, וכן הוא בבולוניא, שד"ל וכ"י.

מקורות

שחי לאל. ע"פ תה' כט, ב. **יחידה.** אחת מה' שמות לנשמה, ב"ר (ווילנא), פר' בר', פר' יד, סי' ט; ע"פ תה' כב, כא. **ורוצי לעבוד.** ע"פ הוש' ו, ג; תה' קיט, לב; משנ' אבות פ"ד, מ"ב. **לעבוד אותו באימה.** ע"פ תה' ב, יא. **לעולמך.** ע"פ בבלי, ברכות דף ח ע"א, "עולמך תראה בחייך". **פני לילך ויומך.** ע"פ יהו' א, ח. **ולמה תרדפי הבל.** ע"פ איו' ט, כט. ראו בבלי ב"ק, דף נ ע"ב. **משולה את בעולמך.** ע"פ בבלי ברכות, דף י ע"א; ילקו"ש תהלים, רמז תתמ. **לאל חי.** ע"פ יהו' ג, י; תה' פד, ג. **וכאשר נעלם את נעלמה.** ע"פ ויק"ר (ווילנא), פר' ד, סי' ח, "הנפש הזו רואה ואינה נראה, והקב"ה רואה ואינו נראה"; מדת"ל (וורשא), פר' חיי שרה, סי' ג. **יולדך טהור ונקי.** ע"פ ויק"ר (מרגליות), פר' יח, סי' א, "אני טהור ומעוני טהור ומשרתיי טהורים"; קה"ר (ווילנא), פר' יב, סי' ז; ילקו"ש ישע', רמז תסד. **טהורה את.** ע"פ בבלי ברכות, דף ס ע"ב; מכילת' דר"י בשלח, מס' דשירה, סוף פר' ב. **חסין.** תה' פט, ט. **ישא שחקים על זרועו.** ראו אגב"ר (בובר), פ' נח, סי' א; פסז"ו (לקח טוב), דב', דף סו ע"ב. **גויה** - כינוי לגוף. ע"פ נחו' ג, ג. **זמירות קדמי נפשי לצורך.** ע"פ תה' מז, ז. **לא שם דמותך באדמה.** ע"פ תה' סו, ט; מדת"ה (בובר), מז' קכא, סי' ב. **דמותך.** ע"פ בר' ה, א. **קרבי ברכו תמיד לצורכם.** ע"פ תה' קג, א. **תהלל כל הנשמה.** ע"פ תה' קג, ו.

מִי הָעוֹמֵד בְּהֵרָאֹה· מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא־דִין· נִשְׁמַת כָּל־חַי מִמּוֹרָאוֹ· חַתָּה מֵאָז מֵאֵימַת דִּין:

שׁוֹפֵט בְּצֶדֶק הַדַּלִּים· יוֹם יוֹם קָרָא לַשּׁוֹבָבִים· שָׁלַח גַּם־מַלְאָכִים קַלִּים· בִּשֹּׁר אֶסְלַח אֶל־הַשָּׁבִים· שׁוּב הֶעֱבִיר קוֹל בָּאֳהָלִים· תְּקַע הָרִיעַ וּשְׁבָבִים· שָׁם רָמַז דִּין גַּם רַחֲמִים· בִּשְׁלֹשִׁים יוֹשְׁבִים עוֹמְדִים· שֶׁיֵּעוֹרוּ הַנִּרְדָּמִים· אַשְׁרֵי שָׁב עַד־עוֹמֵד לַדִּין:

מִי הָעוֹמֵד בְּהֵרָאֹה· מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא־דִין·
נִשְׁמַת כָּל־חַי מִמּוֹרָאוֹ· חַתָּה מֵאָז מֵאֵימַת דִּין:

הֵן לִבִּי כַּדּוֹנַג נָמֵס· תּוֹךְ מֵעַי כִּי־שָׁקוּל כַּעֲסִי· הֶבֶל רָדַף לַדַּל חוֹמֵס· לֹא זָכַר עֻזִּי וּמְנוּסִי· הֶשִׁימֵנִי לַכֹּל רֶמֶס· רֹאשׁ הִשְׁקַנִי מָלֵא כוֹסִי· הֵן־כָּל־אֵלֶּה יִפְעַל הָאֵל· פַּעֲמַיִם שָׁלֹשׁ עִם־הַמּוֹרְדִים· חַיֵּינוּ מִשַּׁחַת גּוֹאֵל· עֵת נַחְנוּ מֵחֵטְא נִפְרָדִים:

מִי הָעוֹמֵד בְּהֵרָאֹה· מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא־דִין·
נִשְׁמַת כָּל־חַי מִמּוֹרָאוֹ· חַתָּה מֵאָז מֵאֵימַת דִּין:

מקורות

מי העומד בהראה. ע"פ שמ' לג, כ; שופ' יג, כב; צ"ר (ווילנא), פר' לג, סי' יח, 'אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה וכו', הקב"ה שהוא דיין ובעל דין ויושב על כסא דין ודן כל אחד ואחד, עאכ"ו שאין כל בשר ודם יכולים לעמוד לפניו'. **בהראה.** ע"פ שופ' יג, כא. **מלך יושב על כסא דין.** מש' כ, ח. **כל חי ממוראו.** ע"פ ישע' ח, יג. **חתה מאז מאימת דין.** ע"פ תה' קיט, קכ. **שופט בצדק הדלים.** ע"פ ישע' יא, ד. **יום יום.** ע"פ ישע' נח, ב; מש' ח, לד. **קרא לשובבים.** ע"פ ירמ' ג, יד. **שלח גם מלאכים קלים.** ע"פ ירמ' ז, כה; דה"ב לו, טו. **מלאכים קלים.** ע"פ ישע' יח, ב. **בשר אסלח אל השבים.** ע"פ ירמ' ה, א. **העביר קול באהלים.** ע"פ שמ' לו, ו. **קול באהלים.** ע"פ תה' קיח, טו. **תקע הריע.** ע"פ במ' י, ה. **ושבים.** ע"פ הוש' ח, ו, רד"ק. **רמז דין גם רחמים.** ראו רמב"ן, ויקרא כג, כד, ד"ה זכרון תרועה; ריקאנטי שם. **בשלשים יושבים עומדים.** ע"פ בבלי ר"ה, דף טז, סוף ע"א ורש ע"ב. **שיעורו הנרדמים.** ע"פ יוב' ח, ו; פסר"ב (איש שלום), פי' מז, פר' אחרי, ד"ה ד"א אחרי מותן; רמב"ם, הל' תשובה, פ"ג, ה"ד. **אשרי שב עד וכו'.** ע"פ עור אור"ח, סי' תקפא, בשם מדת"נ (בובר), פר' אמור, סי' ל. **הן לבי וכו' תוך מעי.** ע"פ תה' כב, טו. **כי שקול כעסי.** ע"פ איו' ו, ג. **הבל רדף.** ע"פ מש' כא, ו. **לדל חומס.** ע"פ תה' עב, יג-יד. **לא זכר.** ע"פ שופ' ח, לד. **עוזי ומנוסי.** ע"פ ירמ' טז, יט. **השימני לכל רמס.** ע"פ ישע' כח, יח; מיכ' ז, י. **ראש השקני מלא כוסי.** ע"פ ישע' נא, ח. **הן כל אלה יפעל האל.** ע"פ איו' לג, כט. **חיינו משחת גואל.** ע"פ תה' קג, ד. **עת נחנו מחטא נפרדים.** רש"י ויק' כג, כז, ע"פ בבלי שבועות, דף יג ע"א.

ח"נ והערות

מי העומד בהראה. בפיוט זה, חתום שמו של המחבר, 'משה כהן חזק'. במבוא למכב"ר, מאת שד"ל, עמ' כט, כתב, שהוא בעל שמונה הברות. וכתב עוד, שפיוט זה היה נוהג באיטליה זה ארבע מאות שנה, ובו אחז רבי משה ריאיטי, בספר מקדש מעט, ועי"ש עוד. הרב מ"ע הרטום בחר בפיוט זה לאומרו כאן בירושלים, כנראה על סמך דברי שד"ל הנ"ל, וכך המנהג גם בק"ק טורינו יע"א. **שֶׁיֵּעוֹרוּ הנרדמים.** במח' רמ"ו: 'שֶׁיָּעוּרוּ הנרדמים'. **עם הַמּוֹרְדִים.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'עם הַמּוֹרְדִין'. **מחטא נפרדים.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'מחטא נפרדין'.

כָּל־הַנִּקְרָא יָשׁוּב אֶל־עַל· כִּי אֲרֻכוֹ־לוֹ שֶׁם הַיָּמִים· יַשְׁבִּית סוֹטֵן כִּי שֶׁם נִגְעַל· רַק טָהוֹר לֵב זָכָר תָּמִים· בַּד שָׁב עַד יָהּ כִּי הוּכַם עָל· הוֹרָה דֶּרֶךְ שָׁבִים צָמִים· חַזֵּק כָּל־אִישׁ בָּאֵל חֶשְׁקוֹ· לוֹ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים· אָב רָם יִתְמֹךְ בִּימִין צִדְקוֹ· אֶת־כָּל־בָּנָיו וַיַּצְדִּיק דִּין:

מִי הָעוֹמֵד בְּהֵרָאֹה· מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא־דִין·
נִשְׁמַת כָּל־חַי מִמּוֹרָאוֹ· חַתָּה מֵאָז מֵאֵימַת דִּין:

החזן אומר בקול ובנעימה:

כָּל־חַי תְּבָרֵךְ אֶת־שִׁמְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ· וְרוּחַ כָּל־בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ· מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם אַתָּה הוּא אֵל· וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין־לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ· פּוֹדֶה וּמַצִּיל מְפַרְנֵס וּמְרַחֵם בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה· אֵין־לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אַתָּה:

ח"נ והערות

בַּד שב. כן הוא ברמ"ו ובולוניא. אבל בכ"י ׳בַּר שב׳. ובקד"א (ע"ש) ושד"ל שתי הנוסחאות.

מקורות

כל הנקרא ישוב אל על. ע"פ הוש׳ יא, ז. **כי ארכו לו.** בר׳ כו, ח. **ישבית סוטן.** ע"פ בבלי יומא, ריש דף כ ע"א; ויק"ר (ווילנא), פר׳ אחרי, פר׳ כא, סי׳ ד. **כי שם נגעל.** ש"ב א, כא. **רק טהור לב.** ע"פ תה׳ נא, יב. **זכר תמים.** ויק׳ א, ג. **שב עד יה.** ע"פ הוש׳ יד, ב. **הוכם על.** ש"ב כג, א; בבלי מו"ק, דף עז ע"ב. **הורה דרך.** ע"פ תה׳ כה, ח. **שבים וצמים.** ע"פ יואל ב, יב. **חזק כל איש באל.** ע"פ ש"א ל, ו. **באל חשקו.** ע"פ דב׳ ז, ז. **לו מהלכים בין העמדים.** ע"פ זכ׳ ג, ז. **אב.** ע"פ ישע׳ סג, טז. **רם.** ע"פ ישע׳ נז, טו. **יתמוך בימין.** ע"פ תה׳ סג, ט. **וילדיק דין.** ע"פ תה׳ לז, ו. **ברכת השיר.** מחבר במנ׳ פסחים פ"י, מ"ז, ורלו רע"ב; בבלי פסחים, דף קיח ע"א, ותוס׳ ד"ה ר׳ יוחנן; בפי׳ תר"י, ברכות, דף כד ע"א (דפי הרי"ף), כ׳ שהוא מנהג הגאונים. **נוסח נשמת.** סרע"ג ח"ב, סי׳ כא; סדו׳ רס"ג, עמ׳ קיט; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה; מח׳ פרס, מדף כד ע"א, בנוסח דומה, עם הוספות בסופו. **נשמת כל חי.** ע"פ תה׳ קנ, ו; סרע"ג ח"ב, סי׳ קכד; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי׳ שיט. ראו אהמ"ד (איינשטיין), מד׳ ר׳ עקיבא, עמ׳ 408, ׳...לא בדא הקב"ה את העולם אלא בשביל שירה וחמרה׳, ע"פ תה׳ לו, ו. **תברך את שמך.** ע"פ תה׳ קנ, א. **ורוח כל בשר.** ע"פ איו׳ יב, י. **זכרך מלכנו.** ע"פ תה׳ קלה, יג. **מן העולם וכו׳ אתה הוא אל.** ע"פ תה׳ ל, ב. ראו מד׳ שו"ט (בובר), מז׳ קו, סי׳ ט. **ומבלעדיך אין לנו.** ע"פ ישע׳ מה, כא. **מלך גואל עוזר.** ע"פ ישע׳ מא, יד. **ומושיע.** ע"פ ש"ב כב, ג; תה׳ ז, יא. **פודה.** ירמ׳ לא, י; תה׳ לד, כג. **ומציל.** ע"פ שמ׳ יח, ח; שופ׳ ח, לד; תה׳ לה, י. **מפרנס.** ע"פ מכיל׳ דר"י בשלח, מס׳ דשירה, פר׳ ד; בבלי ע"ז, דף ג ע"ב; מד׳ שו"ט (בובר), מז׳ קלו, סי׳ ח. **ומרחם.** ע"פ ישע׳ מט, י, טו; מד, י; תה׳ קנז, ה. **בכל עת.** ע"פ נחמ׳ ט, כח. **צרה וצוקה.** ישע׳ ל, ו. **אין לנו מלך א"א.** בבלי תענית, דף כה ע"ב.

אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים· אֱלוֹהַּ כָּל־בְּרִיּוֹת· אֲדוֹן כָּל־תּוֹלְדוֹת· הַמְּהֻלָּל בְּרֹב הַתִּשְׁבָּחוֹת (נ"א: הַתִּשְׁבָּחוֹת)· הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים· וַיהוָה לֹא־יָנוּם וְלֹא־יִישָׁן· הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים· סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים:

וּלְךָ (לְבַדְּךָ) אֲנַחְנוּ מוֹדִים:

אִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם· וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו· וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ· וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְיָרֵחַ (נ"א: וְכַיָּרֵחַ)· וְיָדֵינוּ פְּרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם· וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת· אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִין לְהוֹדוֹת לָךְ· יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· וּלְבָרֵךְ אֶת־שִׁמְךָ עַל־אַחַת מֵאֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבֵּי רְבָבוֹת (פְּעָמִים) הַטּוֹבוֹת (נִסִּים וְנִפְלָאוֹת) שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם־אֲבוֹתֵינוּ· מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ· וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ· בָּרָעָב זַנְתָּנוּ· וּבַשָּׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ· מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ· וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ· וּמֵחֳלָאִים רָעִים וְרַבִּים דִּלִּיתָנוּ: וְעַד־הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ

מקורות

אלהי הראשונים. ע"פ יבע' מד, ו. סדו' רס"ג, עמ' קיט, מדלג על קטע זה בשבת. וכן במח' פרס, דף כד ע"ב. **המהולל ברוב התושבחות.** ע"פ אסמ"ד (איזנשטיין), מד' ויושע, עמ' 153, ד"ה וברוח. **המנהג עולמו.** ע"פ תה' קו, ח. **וה' לא ינום.** ע"פ תה' קכא, ד. **סומך נופלים.** ע"פ תה' קמה, יד. **ולך אנחנו מודים.** ע"פ דה"א כט, יג; ע"פ בבלי סוכה, דף מה ע"ב. בסדו' רס"ג, עמ' קיט מכאן ממשיך בשבת. **אילו פינו מלא שירה.** החסר בבבלי ברכות, דף נט ע"ב; תענית, דף ו ע"ב; תדא"ר פר' כט, ד"ה בית ישראל. **ולשוננו ריננה.** תה' קכו, ב. **כהמון גליו.** ע"פ ירמ' נא, מב. **ושפתותינו שבח.** ע"פ תה' סג, ד. **וידינו פרושות.** ע"פ מ"א ח, נד. **כנשרי שמים.** ע"פ מש' ל, יט. **ורגלינו קלות כאילות.** ע"פ ש"ב כב, לד. **אין אנו מספיקין.** לשון חכמים, כמו: בבלי ברכות, דף נט ע"ב; שבת, דף יג ע"ב; פסז"ו, פר' במדבר, דף פא ע"א. **להודות לך.** תה' קיט, סב. **ואלהי אבותינו.** ע"פ שמ' ג, טו. **ולברך את שמך.** ע"פ תה' לו, ב; ק, ד. **על אחת מאלף.** ע"פ פהר"ב פ' כח, סי' ב. **שעשית עמנו ועם אבותינו.** ע"פ מכיל' דר"י בשלח, מד' דשירה, סוף פר' ג. **ממצרים גאלתנו.** ע"פ שמ' כ, ב. **ומבית עבדים.** ע"פ נחמ' ח, י. **ברעב זנתנו.** ע"פ נחמ' ט, טו. **ומחלאים רעים.** ע"פ דב' כח, נט. **דליתנו.** ע"פ תה' ל, ב. **ועד הנה עזרונו.** ע"פ ש"א ז, יב.

ה"נ והערות

והמקיץ נרדמים. במח' רמ"ו: 'והמקיץ רדומים'. כן הנוסח גם בכ"י וכן במח' ויטרי (דפ' ישן), סד"ר, חסידי אשכנז, רב הירץ ש"ץ, הענא שפ"ח ולובלין של"א. וראה סדו' רש"ס ובמילואים ובסדו' עבו"י. **ועד־הנה.** במח' רמ"ו: 'עַד־הֵנָּה' ללא וי"ו.

וְלֹא־עֲזָבוּנוּ· אַל־יַעַזְבוּנוּ רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ· לָכֵן אֵבְרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ· וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ· וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ· הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ אֶת־שִׁמְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ· כִּי כָל־פֶּה לְךָ יוֹדֶה· וְכָל־לָשׁוֹן בְּךָ תִשָּׁבַע· וְכָל־בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע· וְכָל־קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה· וְכָל־הַלְּבָבוֹת יִירָאוּךָ· וְכָל־קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ· כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר· כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה יְהוָה מִי כָמוֹךָ:

מִי יִדְמֶה־לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה־לָּךְ· וּמִי יַעֲרֹךְ־לָךְ· וּמִי־יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶיךָ· הָאֵל הַגָּדוֹל· הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא· אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ· הָאֵל בְּתַעֲצוּמוֹת עֻזֶּךָ· הַגָּדוֹל וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ הַגִּבּוֹר לָנֶצַח נוֹרְאוֹתֶיךָ· נְהַלְלְךָ וּנְשַׁבְּחֲךָ וּנְבָרֵךְ אֶת־שֵׁם קָדְשֶׁךָ· וְדָוִד עַבְדְּךָ אָמַר לְפָנֶיךָ· בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ:

מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגּוֹזְלוֹ: וְכָתוּב· רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה:

ה"נ והערות

לְךָ יודה. במח' רמ"ו ובולוניא: 'לְךָ יודה'. **בְּךָ תשבע.** במח' רמ"ו, בולוניא ורומניא: 'בְּךָ תשבע'. **לְךָ תכרע.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'לְךָ תכרע'. **כל עצמותי.** תיבת 'כל', בקמ"ץ גדול וללא מקף, עפ"י המסורה, מנחת שי בשם רד"ק.

מקורות

ולא עזבונו. ע"פ עזר' ט, ט. **אל יעזבונו.** ע"פ מ"ח ח, מ. **רחמיך וחסדיך ה'.** ע"פ תה' כה, ו; מ, יב. **שפלגת.** ע"פ איו' לח, כה. **ורוח ונשמה שנפחת באפינו.** ע"פ בר' ב, ז. **ולשון...** ע"פ תה' נא, עז. **יודו.** ע"פ תה' קז, ח; קמה, י. **ויברכו.** ע"פ נחמ' ט, ה; דה"א כט, כ. **וישבחו.** ע"פ תה' קמה, ד. **פה לך יודה.** ע"פ תה' נא, ח. **וכל לשון בך תשבע.** ע"פ ישע' מה, כג. **וכל ברך לך תכרע.** ע"פ ישע' מה, כג; תה' כב, ל. **קומה.** ע"פ ישע' י, לג. **וכל הלבבות יירא'וך.** ע"פ מ"ח ח, לט-מ; דה"ב ו, לא. **וכל קרב.** ע"פ תה' קג, א. **יזמרו לשמך.** ע"פ תה' סו, ד. **כל עצמותי תאמרנה.** תה' לה, י. **מי ידמה לך.** ע"פ תה' פט, ז; בסדו' רס"ג, עמ' קכ מדלג על קטע זה בשבת, וכן במח' פרס, דף כה ע"א. **ומי יערוך לך.** ע"פ תה' פט, ז. **ומי יעשה כמעשיך וכגבורתיך.** ע"פ דב' ג, כד. **האל הגדול.** דב' י, י. **אל עליון.** בר' יד, כב. **האל בתעצומות עוזך.** ע"פ תה' סח, לו. **הגדול ולכבוד שמך.** ע"פ תה' קלח, ה. **ודוד עבדך.** ע"פ ש"ב ז, ה; תה' קלב, י. **ברכי נפשי.** תה' קג, א. **מציל עני מחזק ממנו.** תה' לה, י; בסדו' רס"ג, עמ' קכ ממשיך מכאן בשבת. **רננו לצדיקים.** תה' לג, א.

בְּפִי (כָּל) יְשָׁרִים תִּתְרוֹמָם·
וּבְדִבְרֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ·
וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְקַדָּשׁ·
וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלָּל·

וּבְמַקְהֲלוֹת (נ"א: וּבְמִקְהֲלוֹת) רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל·
יִתְפָּאַר שִׁמְךָ וְזִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר·
שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל־הַיְצוּרִים מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ·
לְהוֹדוֹת· לְהַלֵּל· לְשַׁבֵּחַ· לְפָאֵר· לְרוֹמֵם· לְהַדֵּר וּלְקַדֵּשׁ·
עַל־כָּל־דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת (וי"א: וְתִשְׁבָּחוֹת) שֶׁאָמַר דָּוִד
בֶּן־יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ· (וּבְכֵן):

עומדים ואומרים:

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ· הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ
בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ· כִּי לְךָ נָאֶה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ· שִׁיר וּשְׁבָחָה· הַלֵּל וְזִמְרָה· עֹז וּמֶמְשָׁלָה· נֶצַח· גְּדֻלָּה

מקורות

ובקרב קדושים תתהלל. ע"פ תה' פט, ח. **ובמקהלות רבבות.** ע"פ תה' סח, כז; בסדו' רס"ג, עמ' קכ מובא נוסח דומה במקצתו לכאן. **רבבות עמך.** ע"פ במ' י, לו. **עמך בית ישראל.** ע"פ יחז' לד, ל. **וזכרך מלכנו בכל דור ודור.** ע"פ תה' קב, יג; קלה, יג. **שכן חובת כל היצורים.** אהמ"ד (אייזנשטיין), היכלות, פ' כו, סי' ו. **כל היצורים.** ע"פ ישע' מג, כא. ראו מד' שו"ט (בובר), מז' ה, סוף סי' י. **ואלהי אבותינו.** ע"פ שמ' ג, טו. **להודות להלל.** ע"פ דה"א טז, ד; משנ' פסחים פ"י, מ"ה. **לשבח.** ע"פ תה' קמה, ד; דני' ב, כג. **לפאר.** ישע' ס, יג; עזר' ז, כז. **לרומם.** עזר' ט, ט. **להדר.** ע"פ ישע' לה, ב; תה' קמה, ה. **על כל דברי שירות.** סרס"י סי' יא; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ח. **דוד בן ישי.** ע"פ ש"א יח, נח. **ישתבח שמך.** רי"ף עמ"ס ברכות, דף כג ע"א; רא"ש עמ"ס ברכות, פ"ה, סי' ה; טור או"ח, סי' נא בשם הירושלמי; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א, וסי' ז; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות, סי' ב ענין הזמירות. סדר תפילות כל השנה. **שמך לעד מלכנו.** ע"פ תה' קמה, א. **כי לך נאה.** ע"פ ירמ' י, ז. **ואלהי אבותינו.** ע"פ שמ' ג, טו. **שיר ושבחה.** מהו"ו סי' קא בשם נשיאי ישראל. **ושבחה.** ע"פ דני' ב, כג. **הלל וזמרה.** ע"פ תה' קמו, ב. **וזמרה.** ע"פ ישע' נא, ג; תה' פא, ג. **עוז.** ע"פ תה' כט, א; סב, יב. **וממשלה.** ע"פ תה' קג, יט. **נצח.** ע"פ ש"א טו, כט. **גדולה וגבורה.** ע"פ דה"א כט, יא.

ה"נ והערות

בפי ישרים וכו'. ר"ת "יצחק, רבקה". ראו מחו"ו סי' קסא; אבודרהם, שחרית של שבת, ד"ה ואלו פינו; לבוש או"ח, סי' תקפד, ס"א. **ובלשון.** במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל נוסף תיבת: 'כָּל'. **ובמקהלות.** כתב שבה"ג, או"ח סי' רפא, הגהות טור, אות ה, "המון העם קורין במ"ם בפתח והה"א בצירי וכן נדפס בסדו'. והמדקדקים אומרים 'ובמִקהֲלות', המ"ם בחיר"ק והה"א בשב"א פת"ח". והא"ר הביא דברי שבה"ג. **שאמר דוד.** במח' רומניא, דף ל ע"א, "שאמר לְפָנֶיךָ דוד'. וראו בבלי פסחים, דף קיז ע"א 'כל שירות ותושבחות שאמר דוד'. **גדולה.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'וגְדוּלָה'.

הטוסת. סרע"ג ח"א, סי' יד; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' לד; רמב"ם, **המלך הגדול.** ע"פ ירמ' י, ו; מלא' א, יד. **בשמים ובארץ.** דב' נוסף תיבת: 'כָּל'. **ובמקהלות.** כתב שבה"ג, או"ח סי' רפא, הגהות טור, אות ה, "המון העם קורין במ"ם בפתח והה"א בצירי וכן נדפס בסדו'. והמדקדקים אומרים 'ובמִקהֲלות', המ"ם בחיר"ק והה"א בשב"א פת"ח". והא"ר הביא דברי שבה"ג. **שאמר דוד.** במח' רומניא, דף ל ע"א, "שאמר לְפָנֶיךָ דוד'. וראו בבלי פסחים, דף קיז ע"א 'כל שירות ותושבחות שאמר דוד'. **גדולה.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'וגְדוּלָה'.

וּגְבוּרָה· תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת· קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת· בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מֶלֶךְ גָּדוֹל וּמְהֻלָּל בַּתֻּשְׁבָּחוֹת (וי"א: בַּתִּשְׁבָּחוֹת)· אֵל הַהוֹדָאוֹת· אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת· הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה· מֶלֶךְ· אֵל· חַי הָעוֹלָמִים· אָמֵן:

רשות לקדיש של שחרית יום כפור

יָהּ נִמְצָא וְלֹא נִרְצָה· וְהִמְצִיא כֹל בְּחָכְמָתוֹ· וְעַל־בְּלִימָה תּוֹלֶה אֲדָמָה· וְשָׁמַיִם תִּכֵּן בְּזֶרֶת·
אֵל שַׁדַּי עַד־בְּלִי־דַי· הֵרִיק לַכֹּל אֶת־בִּרְכָתוֹ· בָּרְכוּ יְהוָה רַעְיוֹנַי·
כְּבוֹדוֹ מָלֵא כָל־הָאָרֶץ· בָּרוּךְ אָב רָם אֵל־עֶלְיוֹן· קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

וְהוּא בְּאֶחָד הַמְיֻחָד· וְנַפְשׁוֹ אִוְּתָה וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ· חַי עוֹלָם מִכֹּל נֶעְלָם· הָאָדָם וְכָל־חַי לֹא יִרְאֻנוּ· וּמִצַּד מַעֲשָׂיו וּפְעֻלּוֹתָיו·

ח"נ והערות

ברכות והודאות. במח' רמ"ו ובולוניא, תיבות הללו מופיעות לאחר 'הלל וזמרה'. **מלך גדול.** במח' רמ"ו: תיבת 'גדול' לא מופיעה. **יה נמצא ולא נרצה.** חתום בו שם המחבר "יואב ברבי יחיאל'. השיר הזה, חובר על דרך "יה שמך", לרבי יהודה הלוי. פיוט זה, על שלש עשרה בתיו, מבוסס על שלשה עשר עיקרים לרמב"ם, שכל בית מהווה עיקר אחד. **ולא נרצה.** במח' רמ"ו תוקן בכ"י: 'ולו נרצה'. ובקד"א הביא ב' הנוסחאות וביארם שם. **ועל־בְּלִימָה.** במח' רמ"ו: 'ועל־בְּלִי־מָה', בשתי תיבות. ויש בזה חילופי נוסחאות במסורה. ראו נוסחאות ר"מ ברויאר לאיוב כו, ז.

מקורות

וגבורה. ע"פ ירמ' י, ו; תה' פט, יד. **תהלה.** ע"פ תה' מ, ד; ק, ד; נחמ' ט, ה. **ותפארת.** ע"פ תה' עח, ח; דה"א כט, יא. **קדושה.** ע"פ ש"א ב, ב; ישע' ו, ג; תה' לט, ט. **ומלכות.** ע"פ מיכ' ד, ז; תה' לח, ו. **ברכות.** ע"פ שופ' ה, ב; תה' קג, כ. **והודאות.** ע"פ דני' ב, כג. **מעתה ועד עולם.** תה' קיג, ב. **ברכה לאחר הזמירות.** תשוה"ג החדשות סי' לח. **מלך גדול.** מלא' א, יד. **גדול ומהולל.** ע"פ תה' מח, ב; דה"א טז, כה. **ומהולל בתושבחות.** ע"פ תה' קח, א; קמז, ב. **אל ההודאות.** ע"פ בבלי תענית, דף ו ע"ב. **אדון הנפלאות.** ע"פ תה' פו, ט. **הבוחר בשירי זמרה.** ע"פ תה' קלה, ג-ד. **חי העולמים.** ע"פ דב' לב, מ. **חותם ב'אמן'.** רא"ש ברכות, פ"ז, סי' י, בשם ר"ח וה"ג; רמב"ם, הל' ברכות, פ"א, הט"ז; סת"ר סי' כז; מח' פרס, דף כו ע"א. **והמליא כל בחכמתו.** ע"פ ירמ' י, יב. **ועל בלימה תולה אדמה.** ע"פ איו' כו, ז. **ושמים תיכן בזרתו.** ע"פ ישע' מ, יב. **אל שדי.** בר' יז, א. **עד בלי די.** מלא' ג, י. **הריק לכל את ברכתו.** ע"פ מלא' ג, י. **ברכו ה'.** תה' קג, כ; נחמ' ט, ה. **ברכו ה' רעיוני.** ע"פ ישע' כו, ט; תה' קג, א. **כבודו מלוא כל הארץ.** ע"פ במ' יד, כא; ישע' ו, ג. רא"ו שמו"ר (ווילנא), פר' ג, סי' ו, ע"פ ירמ' כג, כד; מד' שו"ט (בובר), מז' סב, סי' ג; ילקו"ש תהלים, רמז תתפט. **ברוך אב רם וכו'.** ע"פ בר' יד, יח. **והוא באחד המיוחד.** ע"פ דב"ר (ווילנא) פר' ב, סי' לא, 'אחד ומיוחד בעולם'; פסז"ו (לקח טוב), בר', סוף הקדמה, '...הקב"ה יחיד ומיוחד'; מש"ט (בובר), בר' פר' ויצא, פל"ה, סי' ז. **ומי ישיבנו.** ע"פ איו' לג, יג. **חי עולם.** ע"פ דב' לב, מ; דני' יב, ז. **מכל נעלם וכו'.** ע"פ איו' כח, יח. **האדם וכל חי לא ירואנו.** ע"פ שמ' לג, כ. **ומצד מעשיו ופעלותיו וכו'.** ע"פ חוה"ל שער א, פ"י; ר' בחיי שמ' לג, יג.

קָרוֹב לַכֹּל וְיוֹדִיעֵנוּ׃ יְהוָה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד׃ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ׃ בָּרוּךְ אָב רָם אֵל־עֶלְיוֹן׃ קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

אֵין לוֹ תְכוּנָה וְגוּף וּתְמוּנָה׃ וְלֹא יָדְעוּ אֵיךְ וּמַה הוּא׃ מֵרוֹמְמוּתוֹ שֵׁם עַצְמוּתוֹ׃ הַעֲלֵם יַעֲלִימוּהוּ׃ נִקְרָא אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה׃ וְאֵל־עֶלְיוֹן יִקְרָאוּהוּ׃ גִּבּוֹר וְנוֹרָא בְּרֵאשִׁית בָּרָא׃ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ׃ בָּרוּךְ אָב רָם אֵל־עֶלְיוֹן׃ קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

בַּמֶּה אֲקַדֵּם אֱלֹהֵי קֶדֶם׃ וְאֵין רֵאשִׁית לְקַדְמוּתוֹ׃ בְּלִי תְחִלָּה וּבְלִי תְכִלָּה׃ וְאֵין זְמָן לִמְצִיאוּתוֹ׃ הוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן׃ מוֹשֵׁל עוֹלָם בִּגְבוּרָתוֹ׃ וְלִפְנֵי יוֹם וּלְמִן־הַיּוֹם׃ בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל־הָאָרֶץ׃ בָּרוּךְ אָב רָם אֵל־עֶלְיוֹן׃ קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

בְּינוּ נְבוֹנֵי אָדוֹן יְהוָה׃ וּבְגַאֲוָתוֹ רוֹכֵב שְׁחָקִים׃ וְהוּא בִשְׁמוֹ אֲדוֹן עוֹלָמוֹ׃ כָּל־קַצְוֵי־אָרֶץ וְיָם רְחוֹקִים׃ אֱלֹהֵי אֱלֹהִים אֲדוֹן אֲדוֹנִים׃ כָּל־אַפְסֵי אָרֶץ הוּא הֵקִים׃ נוֹדֶה בְּפִינוּ יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ׃ בָּרוּךְ אָב רָם אֵל־עֶלְיוֹן׃ קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

מקורות

קרוב לכל. ע״פ תה׳ קמה, יח. **ויודיעמו.** ע״פ ישע׳ מ, יד. **ה׳ אחד וכו׳ כל האדרן.** ע״פ זכ׳ יד, ט. **אין לו תכונה וגוף ותמונה.** ע״פ דב׳ ד, טו; ישע׳ מ, כה; אהמ״ד (אייזנשטיין), אברהם אבינו, עמ׳ 4. **ולא ידעו איך ומה הוא.** ירוש׳ ברכות, פ״ט, ה״א, ע״פ איו׳ לז, כ, כג. **מרוממותו שם עצמותו העלם.** ע״פ בבלי פסחים, דף נ ע״א; קידושין עא ע״א. **העלם יעלימוהו.** ע״פ ויק׳ כ, ד. ראו מש׳ סנהדרין פ״י, מ״א; ירושלמי פאה פ״א, ה״א; מדת״כ (ווירשא), פר׳ ואתחנן, סי׳ א. **אלהי קדם.** דב׳ לג, כז. **ואין ראשית לקדמותו.** ע״פ ישע׳ מא, ד; תה׳ ל, ב. ראו ב״ר (ווילנא), פר׳ לח, סי׳ ז; פסז״ר בר׳ פר׳ לך לך, פי״ג, סי׳ יא. **בלי תחילה.** ע״פ ישע׳ מ, יג. **הוא ראשון והוא אחרון.** ע״פ ישע׳ מד, ו; מח, יב; ירושלמי סנהדרין פ״ה, ה״א; שה״ש רבה (ווילנא), פר׳ א, סי׳ ט. **מושל עולם בגבורתו.** ע״פ תה׳ סו, ז. **ולמן היום ברא אלהים.** ע״פ דב׳ ד, לב. **בינו נבוני.** ע״פ ישע׳ כט, יד; מש׳ יט, כה. **אדון ידוד.** ע״פ שמ׳ כג, יז; תה׳ לד, כא. **ובגאותו רוכב שחקים.** ע״פ דב׳ לג, כו. **והוא בשמו אדון עולמו.** ראו בבלי ברכות, דף ז ע״ב, ע״פ בר׳ טו, ח; ב״ר (ווילנא), פר׳ לך לך, פר׳ לט, סי׳ א, ע״פ תה׳ מה, יב; ילקו״ש תורה, רמז עז, ד״ה ויאמר ה׳. **כל קצוי ארץ.** תה׳ סה, ו. **אלהי אלהים.** ע״פ דב׳ י, יז. **אדון אדונים.** ע״פ דב׳ י, יז; תה׳ קלו, ג. **כל אפסי ארץ הוא הקים.** ע״פ משׁ׳ ל, ד. **נודה בפינו.** ע״פ תה׳ קט, ל. **ה׳ אדוננו.** תה׳ ח, י.

ח״נ והערות

קרוב לכל ויודיעֵנו. כן הוא במח׳ בולוניא ושד״ל, וכן כתב בקד״א שגרסינן בנו״ן דגושה. במח׳ רמ״ו: ׳קרוב לכל ויודיעֵנו׳. **ראשון והוא אחרון.** במח׳ בולוניא: ׳ראשון ואחרון׳. **כל אפסי אָרֶץ.** במח׳ רמ״ו: ׳כל אפסי אֶרֶץ׳.

רוּחַ אֱלֹהִים עַל־הַנְּבִיאִים· וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ· וְהֵם רוֹאִים מַרְאוֹת אֱלֹהִים· בְּאֶשְׁנַב שֶׁכָּל בּוֹ נִשְׁקָפוּ· וְהָעֲתִידִים וְהַנּוֹלָדִים· וַאֲשֶׁר יִחְיוּ וְיָסוּפוּ· אֲלֵיהֶם נוֹדַע לְמַעַן נֵדַע· כִּי יְהוָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ· בָּרוּךְ אָב רָם אֵל־עֶלְיוֹן· קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

בְּעַם נִבְחָר הָאֵל בָּחַר· אִישׁ הָאֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא· הָאִישׁ מֹשֶׁה עוֹלָה אִשֶּׁה· הוּא עָשָׂהוּ וַיְכוֹנְנֵהוּ· יָדְעוּ אֱלֹהִים פָּנִים בְּפָנִים· וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד כָּמוֹהוּ· הוּא בִּכְבוֹדוֹ הֵעִיד בְּעַבְדּוֹ· כִּי אֵין כָּמֹהוּ בָּאָרֶץ· בָּרוּךְ אָב רָם אֵל־עֶלְיוֹן· קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

יָרַד יְהוָה עַל־הַר סִינַי· תּוֹרַת אֱמֶת הֵיתָה בְּפִיהוּ· לְעַם יִשְׂרָאֵל שָׂם שָׂם אֵל· לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׂם נִסָּהוּ· עַל־יַד עַבְדּוֹ מֹשֶׁה יְדִידוֹ· בְּכָל־בֵּיתוֹ נֶאֱמָן הוּא· חֻקִּים וּמִצְוֹת לְעֵד וּלְאוֹת· כִּי־הוּא עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ· בָּרוּךְ אָב רָם אֵל־עֶלְיוֹן· קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

יָדוֹ רָמָה תּוֹרָה תְּמִימָה· מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ נָתַן לְעַמּוֹ· לֹא יַחֲלִיפֶנָּה וְלֹא יְמִירֶנָּה· עוֹמֶדֶת לָעַד דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ· מִשְׁפָּטִים צַדִּיקִים אֲשֶׁר מֵקִים· וּמַעֲמִיד בָּם אֶת־עוֹלָמוֹ· יִהְיוּ לְעֵד עוֹלָם וָעֶד· עֹד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ· בָּרוּךְ אָב רָם אֵל־עֶלְיוֹן· קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

ה"נ והערות

אֲלֵיהֶם נודע. כן הוא במח' רמ"ו, בולוניא וקד"א. אבל בשד"ל: 'אֱלֹהִים נודע', ואולי הוא טעות דפוס. **הוא בִּכְבוֹדוֹ.** כן הוא במח' בולוניא, קד"א ושד"ל. אבל במח' רמ"ו ורס"ד: 'הוא כְּבוֹדוֹ', ללא בי"ת. אך ברמ"ו הוגה הבי"ת בב"י.

מקורות

רוח אלהים על הנביאים. ע"פ ב"מ י, י; יחז' יח, כד; דה"ב טו, ח. **ויתנבאו ולא יספו.** במ' יח, כה. **רואים מראות אלהים.** ע"פ יחז' ח, ח. **באשנב שכל בו נשקפו.** ע"פ מש' ז, ו. **והעתידים והנולדים.** ע"פ עמ' ג, ז. **ואשר יחיו ויסופו.** ע"פ קה' ט, ה. **ויסופו.** ע"פ לפ' ח, ב-כג. **למען נדע כי ה' וכו'.** ע"פ שמ' ח, יח. **בעם נבחר האל בחר.** ע"פ דב' ז, ו. **איש אלהים קדוש הוא.** ע"פ מ"ב ד, ט. **האיש משה.** שמ' יח, ג. **עולה אשה.** ויק' ח, ט. **הוא עשהו ויכוננהו.** ע"פ דב' לב, ו. **ידעו אלהים פנים אל פנים.** ע"פ שמ' לג, יא; דב' לד, י. **ולא קם נביא עוד.** דב' לד, י. **הוא בכבודו העיד בעבדו.** במ' יב, ו-ח. **כי אין כמוהו בארץ.** איו' ח, ח. **ירד ה' על הר סיני.** ע"פ שמ' יט, כ. **תורת אמת היתה בפיהו.** מלא' ב, ו. **לעם ישראל.** ע"פ נחמ' ט, יג. **שם שם וכו' נסהו.** ע"פ שמ' טו, כה. **ע"י עבדו משה.** ע"פ נחמ' ט, יג. **משה ידידו.** ע"פ שנקרא 'חָבֵר', לשון ידידות. ראו ויק"ר (ווילנא), פר' ח, סי' ג. **בכל ביתו נאמן הוא.** ע"פ במ' יב, ז. **חוקים ומצות.** נחמ' ט, יג. **לעד ולאות.** ע"פ דב' ד, ו. **עושה שמים וארץ.** תה' קטו, טו. **ידו רמה.** ע"פ ישע' כו, יא. **תורה תמימה.** ע"פ תה' יט, ח. **משיבת נפש.** תה' יט, ח. **נתן לעמו.** ע"פ שמ' כד, יב. **לא יחליפנה ולא ימירנה.** ע"פ ויק' כז, י. **עומדת לעד.** ע"פ דב' ה, כו; ו, ב; יא, ח. הלשון מתה' יט, י. **דבר יום ביומו.** שמ' ה, יג; מ"א ח, נט; דני' ח, ה. **משפטים צדיקים.** דב' ד, ח. **ומעמיד בם את עולמו.** בבלי פסחים, דף סח ע"ב, ע"פ ירמ' לג, כה. **יהיו לעד עולם ועד.** ע"פ תה' יט, ח; רמב"ם, הל' יסודי התורה, פ"ט, ה"א. **עוד כל ימי הארץ.** בר'

חַי עוֹלָמִים וַיִּשְׁכֹּן מְרוֹמִים׃ וְרוֹאֶה כֹּל וְלֹא נִרְאֶה׃ יוֹדֵעַ כֹּל
וּלְדַעְתּוֹ כָּל־אִישׁ מַחֲרִישׁ וְלוֹ מִשְׁתָּאֶה׃ וְאֵין אִישׁ יָרִים
בַּמִּסְתָּרִים׃ יָדוֹ וְרַגְלוֹ וְלֹא יִרְאֶה׃ וְאָמְרוּ נְבִיאֵי עֵינֵי יְהוָה׃
הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בָּאָרֶץ׃ בָּרוּךְ אָב רָם אֵל־עֶלְיוֹן׃ קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

יִגְמֹל חֶקוֹ לְאִישׁ כְּצִדְקוֹ׃ כְּבֹר יָדָיו יָשִׁיב־לוֹ׃ וְהָרְשָׁעִים נֵאָרִים׃
אִם אוֹתוֹ קוֹבְעִים הַגּוֹי כֻּלּוֹ׃ וּכְפִי חַסְדּוֹ מַטֶּה יָדוֹ׃ הַצּוּר
תָּמִים פָּעֳלוֹ׃ אוֹהֵב בְּמִשְׁפָּט צְדָקָה וּמִשְׁפָּט׃ חֶסֶד יְהוָה מָלְאָה
הָאָרֶץ׃ בָּרוּךְ אָב רָם אֵל־עֶלְיוֹן׃ קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

אֶל־עַם מְפֻזָּר וּלְאֻחָיו מוּזָר׃ גּוֹאֵל יָבִיא וְיִגְאָלֵנוּ׃ מְשִׁיחַ יְהוָה
וְצִיר אֱמוּנִי׃ לְצִיּוֹן עִירְךָ תְּשַׁלְּחֶנּוּ׃ כָּל־אִישׁ יַאֲמִין לְקֵץ הַיָּמִין׃
הָאֵל בְּדַעְתּוֹ יְחִישֶׁנּוּ׃ אָז יָשִׁירוּ וִיזַמְּרוּ׃ יְהוָה מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ׃
בָּרוּךְ אָב רָם אֵל־עֶלְיוֹן׃ קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

לְשׁוֹכְנֵי עָפָר בְּלִי מִסְפָּר׃ יְקַיֵּם הָאֵל אֶת־בְּרִיתוֹ׃ לְהַעֲלוֹתָם
מִקִּבְרוֹתָם׃ וְלַהֲבִיאָם אֶל־אַדְמָתוֹ׃ וַיַּעֲבִיר קוֹל יוֹצֵר הַכֹּל׃

מקורות

ח, כב. **חי עולמים.** ע"פ דב' לב, מ; דני' יב, ז. **וישכון מרומים.** ע"פ ישע' לג, טז. **ורואה כל.** ע"פ ירמ' כג, כד; דני' ב, כב; דה"ב טז, ט. **ורואה כל ולא נראה.** ע"פ בבלי ברכות, דף י ע"ח; מדת"נ (וורשא), פר' חיי שרה, סי' ג; ויק"ר (ווילנא), פר' ד, סי' ח; מד' שו"ט מז' קג, ד. **ולא נראה.** ע"פ שמ' לג, כ. **יודע כל.** ע"פ ירמ' יח, כג; תה' ג, יח; איו' מב, ב; דה"ב ו, לז; רמב"ם, הל' יסודי התורה, פ"ב, ה"י. **איש מחריש ולו משתאה.** ע"פ בר' כד, כא. **ואין איש יריס... ידו ורגלו.** ע"פ בר' מא, מד. **במסתריס... ולא יראה.** ע"פ ירמ' כג, כד. **עיני ה' המה משוטטים בארץ.** ע"פ זכ' ד, י. **יגמול חוקו לאיש כצדקו.** ע"פ ש"א כו, כג. **יגמול חוקו וכו' ישיב לו.** ע"פ ש"ב כב, כא; תה' יח, כא. **והרשעים.** ישע' מז, כ. **נאריס וכו' הגוי כולו.** ע"פ מלא' ג, ט. **וכפי חסדו מטה ידו.** תוספתא סנהדרין, פי"ב, ה"ג, ע"פ שמ' לד, ו; ירושלמי פאה פ"א, ה"ג; בבלי ר"ה, דף יז ע"א; שמו"ר (שמאן), פר' שמות, פר' ב, סי' א. **הצור תמים פעלו.** דב' לב, ד. **אוהב במשפט צדקה ומשפט.** ע"פ תה' לג, ה. **חסד ה' מלאה הארץ.** תה' לג, ה. **עם מפוזר.** ע"פ אס' ג, ח. **ולאחיו מוזר.** ע"פ תה' סט, ט. **משיח.** איכ' ד, כ. **משיח... לציון עירך תשלחנו.** ע"פ ישע' נט, כ; זכ' ט, ט; בבלי סנהדרין, דף לח ע"א. **ויר אמוני.** ע"פ מש' יג, יח. **לציון עירך.** ע"פ ישע' כד, כג; נב, ז; ירמ' ח, יט; מיכ' ד, ז; תה' קמו, י. **כל איש יאמין.** ע"פ בבלי שבת, דף לז ע"א, 'הן מאמינים בני מאמינים'. **לקץ הימין.** דני' יב, יג. **האל בדעתו יחישנו.** ע"פ ישע' ס, כב; ירושלמי תענית פ"א, ה"א; בבלי סנהדרין, דף לח ע"א; מדת"נ (בובר), פר' בחוקותי, סי' ה; ילקו"ש ישעיהו, רמז תקג, ד"ה אני ה'. **אז ישירו ויזמרו.** ע"פ תה' סו, ד. **ה' מלך.** תה' צז, א. **לשוכני עפר.** ע"פ ישע' כו, יט. **בלי מספר.** ע"פ בר' יג, טז; הוש' ב, א. **יקיים האל את בריתו.** ע"פ דב' ח, יח. **להעלותם מקברותם וכו' אדמתו.** ע"פ יחז' לז, יב. **ולהביאם אל אדמתו.** ע"פ ישע' יד, ב. **ויעביר קול.** ע"פ שמ' לו, ו; יחז' לז, ד-ה. **יוצר הכל.** ירמ' י, טז; נא, יט.

ח"נ והערות

וְלוֹ משתאה. במח' רמ"ו, בולוניא ורס"ד באל"ף 'ולא משתאה'. ובמח' רמ"ו תוקן בכ"י לוי"ו. ושתי הגרסאות נמצאות בקד"א. **ירים בַּמִּסְתָּרִים.** במח' רמ"ו: 'ירים בְּמִסְתָּרִים'. **לאיש כְּצִדְקוֹ.** במח' רמ"ו: 'לאיש בְּצִדְקוֹ'. **יביא וְיִגְאָלֵנוּ.** כן הוא בקד"א ושד"ל, בסגול ודגש כבפנים, ופי' ויגאל אותו. במח' רמ"ו ובולוניא: 'יביא וְיִגְאָלֵנוּ', פי' ויגאל אותנו. **וְלַהֲבִיאָם אל אדמתו.** בכל הספרים מנוקד: 'וּלְהָבִיאָם אל אדמתו', על דרך 'וּלְהָבִיא',

הָקִיצוּ שׁוֹמְרֵי אֱמוּנָתוֹ· וּלְצִיּוֹן יְשׁוּבוּן וְשָׁם יְנוּבוּן· וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ· בָּרוּךְ אָב רָם אֵל־עֶלְיוֹן· קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

החזן אומר:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא יִתְבָּרַךְ שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא· לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יוֹצֵר לְיוֹם כִּפּוּר

אָז בְּיוֹם כִּפּוּר סְלִיחָה הוֹרֵיתָ· אוֹר וּמְחִילָה לְעַם זוּ קָנִיתָ· בְּסָלְחֲךָ לַעֲוֹנוֹת וַחֲטָאֵי עֵדָה· בֶּעָשׁוֹר סְמוּכִים לְבֵית הַוַּעֲדָה· חָטָאנוּ צוּרֵנוּ· סְלַח לָנוּ יוֹצְרֵנוּ:

ח"נ והערות

דני' ט, כד. אלא שדרך המקרא שבתוספת הכינוי בסוף נהפך הה"א לחטף פתח, ובעקבות כן הופך שוא הלמ"ד לפתח, והוי"ו השרוקה בראש התיבה לוי"ו עם שוא. **אז ביום כיפור.** מיוסד ע"ס א"ב כפול, ללא שם המחבר. נמצא גם במנהג אשכנז, גולדשמידט, כיפור, עמ' 99, רומניא, דף שלט ע"א. יוצר זה, במקור היה מיועד להיות אחרי יוצר אור וכו', לפני "המאיר לארץ" וכו', וכן הוא במח' רומניא ואשכנז, וכבר בדפוסים הראשונים וכ"י במנהג בני רומה, יוצר זה הועתק לפני ברכות ק"ש. **אור ומְחִילָה.** כן הוא במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א, כ"י, רומניא וגולדשמידט. ובמח' שד"ל: 'אור מְחִילָה', ללא וי"ו.

מקורות

הקילו. ישע' כו יט. **שומרי אמונתו.** ע"פ ישע' כו, ב. **ולציון ישובון ושם ינובון.** ע"פ ישע' לה, י; נח, יא. **ויציצו מעיר כעשב הארץ.** תה' עב, טז. **אז ביום"כ סליחה הורית.** ע"פ ויק' טז, ל; סע"ר פ' ו, ע"פ ויק' טז, לד; שע"ת לר' יונה, שער ב, סי' יד. **אור ומחילה.** רלו פדר"ך פי' כד, ז; ויק"ר (ווילנא), פר' אחרי, פר' כא, סי' ד; ילקו"ש יחז', רמז שנח. **לעם זו קנית.** ע"פ שמ' טו, טז. **בסלחך לעוונות וכו'.** ע"פ ויק' טז, לד. **בעשור.** ויק' טז, כט. **סמוכים.** ע"פ תה' קיב, ח. **לבית הועדה.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: משנ' סוטה פ"ט, מט"ו; אבות פ"ה, מ"ד; מכילת' דר"י, פר' משפטים, מס' דכספא, פר' כ. **חטאנו צורנו.** רלו ירושלמי תענית פ"ב, ה"ז, ע"פ ירמ' ג, לה; מד"ש (בובר), פר' יג, ח; ילקו"ש ש"א, רמז קג, ד"ה ויספכו. **סלח לנו.** ע"פ במ' יד, יט. **יוצרנו.** ישע' סד, ז.

גָּבְרוּ חֲטָאִים בְּאֹם אֲנִי יְשֵׁנָה· גָּשׁ יוֹם אֶחָד בִּימֵי שָׁנָה· דּוֹבְבוּ בְתַחֲנוּן לְמוֹחֵל וְסוֹלֵחַ· דָּפְקוּ בִתְשׁוּבָה לְיוֹצֵר אוֹר וְסַלָּח·
סְלַח לְגוֹי קָדוֹשׁ· בְּיוֹם קָדוֹשׁ· מָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

הַמִּתֵּק הָאוֹר לִסְלִיחָתִי· הָעֵת תַּעֲנֶה וְתֹאמַר סָלַחְתִּי· וְתָאִיר עֵינֵינוּ וְתַעֲבֹר עַל־פֶּשַׁע· וְחוֹטְאֵי בִשְׁגָגָה נָא אַל־יָמוּתוּ בְרֶשַׁע·
חָטָאנוּ צוּרֵנוּ· סְלַח לָנוּ יוֹצְרֵנוּ:

זַדְנוּ וְהִרְשַׁעְנוּ כְּרֹעַ מַעֲלָלֵינוּ· זֶה צַדִּיק אַתָּה עַל־כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ· חָטָאנוּ לְךָ מֶלֶךְ עוֹלָמִים· חַנְּנֵנוּ בְאוֹרֶךָ וְלֹא נֵצֵא נִכְלָמִים·
סְלַח לְגוֹי קָדוֹשׁ· בְּיוֹם קָדוֹשׁ· מָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

טוֹב וְסַלָּח לְךָ הִיא הַצְּדָקָה· טַהֲרֵנוּ בְמַעְיָנְךָ וַעֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה· יוֹמָם וָלַיְלָה נִשְׁפֹּךְ לֵב וָנֶפֶשׁ· יִזְרַח לָנוּ אוֹר בְּיוֹם כִּפּוּר עִנּוּי נֶפֶשׁ·
חָטָאנוּ צוּרֵנוּ· סְלַח לָנוּ יוֹצְרֵנוּ:

כְּחַנּוּן תְּחַפֵּשׂ סִתְרֵי מַעֲשִׂים· כְּרַחוּם תִּסְלַח עֲוֹנוֹת עֲמוּסִים· לְמַעַן נָרוּץ לְאוֹר פָּנֶיךָ· וְלֹא נֵצֵא רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ·
סְלַח לְגוֹי קָדוֹשׁ· בְּיוֹם קָדוֹשׁ· מָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

מקורות

גברו חטאים. ע"פ עזר' ט, ו. **באם אני ישנה.** ע"פ שה"ש ה, ב. **גש.** ע"פ מ"א יח, לו. **אחד בימי שנה.** ע"פ ויק' טז, לד. **דובבו.** ע"פ שה"ש ז, י. **דובבו בתחנון.** ע"פ דני' ט, יחדיט. **למוחל וסולח.** ע"פ תה' פו, ה. **דפקו בתשובה.** ע"פ שה"ש ה, ב. **ליוצר אור.** יבע' מה, ז. **וסלח.** תה' פו, ה. **לגוי קדוש.** ע"פ שמ' יט, ו; יחז' לט, ז. **ביום קדוש.** ע"פ ויק' כג, כז. **מרום וקדוש.** יבע' מז, טו. **המתק האור.** ע"פ קה' יח, ז. **העת תענה.** ע"פ יבע' מט, ח; תה' סט, יד. **ותאמר סלחתי.** ע"פ במ' יד, כ. **ותאיר עינינו.** ע"פ עזר' ט, ח. **ותעבור על פשע.** מיכ' ז, יח. **וחוטאי בשגגה.** ע"פ ויק' ה, טו; בבלי יומא, דף לו ע"ב. **אל ימותו ברשע.** ע"פ יחז' ג, יח; לג, ח. **זדנו והרשענו.** ע"פ תה' קו, ו. **כרוע מעלינו.** ע"פ ירמ' כו, ג; זכ' ח, ו. **צדיק אתה על כל הבא עלינו.** ע"פ נחמ' ט, לג. **חטאנו לך.** סופ' י, י; דני' ט, ח. **מלך עולמים.** ע"פ תה' קמה, יג. **חננו.** ע"פ מש' כב, ו. **חננו באורך.** ע"פ תה' פט, טז. **ולא נצא נכלמים.** ע"פ תה' עד, כח. **טוב וסלח.** תה' פו, ה. **לך היא הצדקה.** ע"פ דני' ט, ז. **טהרנו במעיניך.** ע"פ ויק' יח, לו, ורש"י. רא"ו מש' יומא פ"ח, סוף מ"ט. **ועשה עמנו צדקה.** ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ב; מדת"נ (וורשא), פר' תזריע, סי' ט; מד' שו"ט (בובר), מז' ד, סי' ח. **יומם ולילה.** ירמ' ח, כג; תה' כב, ג; נחמ' ח, ו. **נשפוך לב.** ע"פ איכ' ב, יט; ש"א א, טו. **יזרח לנו אור.** ע"פ ש"ב כג, ד. **ביום כיפור עמוי נפש.** ע"פ ויק' כג, כז. **תחפש סתרי מעשים.** ע"פ מש' כ, כז; ירמ' יח, כ; דב' כט, כח. **כרחום תסלח.** ע"פ שמ' לד, ו-ט; במ' יד, יט; דני' ט, ט. **עמוסים.** יבע' מו, ג. **למען נרוץ לאור פניך.** ע"פ תה' פט, טז. **ולא נצא נכלמים.** ע"פ תה' עד, כח.

ח"נ והערות

המתק האור. במח' רומניא: 'המתיק האור'. **כרע מעלינו.** במח' רומניא וגולדשמידט: 'ברוע מעלינו'. **חננו באורך.** במח' רמ"ו: 'חנכנו באורך', במח' בולוניא: 'חנכנו באורך'. **נשפך לב ונפש.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'נשפך לב ונפש'. **ולא נצא ריקם.** בגולדשמידט נוסף: 'ולא נצא היום ריקם'.

מַלְבִּין כַּשֶּׁלֶג חֲטָאֵי עַמָּךְ· מְקוֹר חַיִּים וָחֶסֶד עִמָּךְ· נָבֹא עֲדֶיךָ זוֹכֵר הַבְּרִית· נַהֲגֵנוּ בְּאוֹרֶךָ כַּנִּסְתָּר בְּנַחַל כְּרִית·
חָטָאנוּ צוּרֵנוּ· סְלַח לָנוּ יוֹצְרֵנוּ:

סָר הַמְכַפֵּר בְּעַד צֹאן מַרְעִית· סוֹכְכֵנוּ בְּאֶבְרָתֶךָ כְּסִכַּת מַרְאִית· עֲנֵנוּ אָבִינוּ מִמַּעֲמַקִּים· עוֹרֵר כְּאוֹר נֹגַהּ שׁוֹשַׁנַּת עֲמָקִים·
סְלַח לְגוֹי קָדוֹשׁ· בְּיוֹם קָדוֹשׁ· מָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

פְּתַח לָנוּ שַׁעַר וְתַעֲלֶה תְּפִלָּה· פָּנֶיךָ נְחַלֶּה שׁוֹכֵן מַעְלָה· צֵאָתֵנוּ תְנַקֶּה וּבְחֵטְא לֹא נִתְנַזָּק· צָרְפֵנוּ כְּכֶסֶף שִׁבְעָתַיִם מְזֻקָּק·
חָטָאנוּ צוּרֵנוּ· סְלַח לָנוּ יוֹצְרֵנוּ:

קָרְבֵנוּ לְיִשְׁעֶךָ בְּאוֹר שְׁנֵי עֲפָרִים· קוֹרְאֵי קְדֻשַּׁת יוֹם כִּפּוּרִים· רְעֵנוּ כִּימֵי קֶדֶם וְתָאֲרֵנוּ יָנְהַר· רַחוּם הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחֵר·
סְלַח לְגוֹי קָדוֹשׁ· בְּיוֹם קָדוֹשׁ· מָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

שָׁפַכְנוּ כַּמַּיִם אַבְנֵי לְבָבוֹת· שַׁחַר אוֹר יַגִּיהַּ בּוֹחֵן לִבּוֹת· תְּחַטְּאֵנוּ וְנִטְהַר בְּיוֹם סְלִיחָתִי· תַּקְשִׁיב סְלַח־נָא וְתֹאמַר סָלַחְתִּי·
חָטָאנוּ צוּרֵנוּ· סְלַח לָנוּ יוֹצְרֵנוּ:

ח"נ והערות

סָר המכפר. במח' רמ"ו, בולוניא, רומניא וגולדשמידט: 'שֹׁר המכפר', בפי' קד"א ומח' שד"ל כבפנים. ועי' בפי' הנ"ל, שמבאר את שתי הגרסאות, ומצדד לגי' 'סר'. **סוככנו באברתך.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'סָמְכֵנוּ בְּאוֹרְךָ', וכן הוא בכ"י ובמח' רומניא. וראו פי' קד"א על אתר. **בְּאוֹר שני עפרים.** במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י ושד"ל: 'בְּאוֹר שני עפרים', והנוסח בפנים כקד"א.

מקורות

מלבין כשלג חטאי עמך. ע"פ ישע' א, יח. **מקור חיים וחסד עמך.** ע"פ תה' לו, י. **נבוא עדיך.** ע"פ תה' סה, ג. **זוכר הברית.** ע"פ בר' ט, טז; תה' קה, ח. **נהגנו באורך.** ע"פ תה' לו, י. **כנסתר בנחל כרית.** ע"פ מ"א יח, ג. **סר המכפר.** ע"פ הוש' ג, ד; שה"ש רבה (ווילנא), פר' ד, סי' ו. **צאן מרעית.** ע"פ ירמ' כג, א; יחז' לד, לא; תה' עט, יג. **סוככנו באברתך.** ע"פ תה' לא, ד. **כסכת מראית.** ראו ויק' כג, מג; בבלי סוכה, דף ב ע"א וע"ב. **ענו אבינו ממעמקים.** ע"פ תה' קל, א. **עורר כאור נוגה.** ע"פ ישע' ט, א. **שושנת עמקים.** שה"ש ב, א. **פתח לנו שער.** ע"פ תה' קיח, יט. **ותעלה תפלה.** ע"פ מ"א ח, מה. **פניך נחלה.** ע"פ שמ' לג, יא; מלא' א, ט. **שוכן מעלה.** ע"פ דב' לג, כז; ישע' לג, טז; איו' לא, ב. **צאתנו תנקה.** ע"פ ישע' ד, ד. **ובחטא לא נתנזק.** ע"פ תה' קיט, עה; דני' ט, יד. **צרפנו ככסף.** ע"פ זכ' יג, ט; תה' סו, י. **שבעתים מזוקק.** ע"פ תה' יב, ז. **קרבנו לישעך.** ע"פ ישע' נו, א; תה' סט, יט. **באור שני עפריס.** ע"פ שה"ש ד, ה. **קורא קדשת יום כיפוריס.** ע"פ ויק' כג, כז. **רענו כימי קדם.** ע"פ ישע' נא, ט. **ותארנו ינהר.** נופל מאיב' ד, ח. **הקשיבה ועשה.** דני' ט, יט. **שפכנו כמים אבני לבבות.** ע"פ איב' ב, יט. **אבני לבבות.** ע"פ יחז' יא, יט. **שחר אור יגיה.** ע"פ ישע' נח, ח. **בוחן לבות.** ע"פ תה' ז, י; מש' יח, ג. **תחטאנו ונטהר.** ע"פ תה' נא, ט. **ביום סליחתי.** ע"פ שמ' טז, ל. **תקשיב סלח נא.** ע"פ דני' ט, יט. **סלח נא.** במ' יד, יט. **ותאמר סלחתי.** במ' יד, כ.

קָדוֹשׁ אַדִּיר בַּעֲלִיָּתוֹ׃ בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ׃
קָדוֹשׁ בִּתְשׁוּבָה שָׁת סְלִיחָתוֹ׃ בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ׃

מַלְכוּתוֹ בִּקְהַל עֲדָתִי׃ וּכְבוֹדוֹ הוּא אֱמוּנָתִי׃
אֵלָיו בַּקָּשָׁתִי׃ לְכַפֵּר עֲוֹן חַטָּאתִי׃ וּבְיוֹם צוֹם
כִּפּוּר סְלִיחָתִי׃ תַּעֲנֶה וְתֹאמַר סָלַחְתִּי׃

קָדוֹשׁ גִּלָּה סוֹד דָּתוֹ׃ בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ׃
קָדוֹשׁ דָּץ עַל־כַּפָּרַת צֹאן מַרְעִיתוֹ׃ בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ׃
קָדוֹשׁ הַסֹּלֵחַ לַאֲיֻמָּתוֹ׃ בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ׃
קָדוֹשׁ וְעַמּוֹ יְמַלְּלוּ גְבוּרָתוֹ׃ בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ׃
קָדוֹשׁ זוֹכֵר אֱיֻמָּה בְּאַהֲבָתוֹ׃ בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ׃
קָדוֹשׁ חָפֵץ בְּעִנּוּי נֶפֶשׁ יוֹנָתוֹ׃ בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ׃
קָדוֹשׁ טְמֵאִים יְטַהֵר בְּמֵי זְרִיקָתוֹ׃ בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ׃
קָדוֹשׁ יַלְבִּין כַּשֶּׁלֶג חֲטָאֵי סְגֻלָּתוֹ׃ בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ׃
קָדוֹשׁ כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל שִׁגְגָתוֹ׃ בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ׃

מקורות

קדוש. ישע׳ ו, ג. **אדיר בעליתו.** ע״פ תה׳ לג, ד. **ברוך שם כבוד מלכותו.** ע״פ תה׳ עב, יט; קן, ד; תוספתא פסחים פ״ג, הי״ט; בבלי פסחים, דף נו ע״א. **בתשובה שת סליחתו.** ע״פ מ״א ח, לג־לד; ירושלמי מכות פ״ב, ה״ו; פדר״ך פי׳ כד, סי׳ ז; ילקו״ש יחז׳, רמז שנח. **מלכותו... אמונתי.** ע״פ דב׳ לג, ה; תה׳ פט, ו. **אליו בקשתי.** ע״פ לפ׳ ב, ג; הוש׳ ה, טו; מדת״נ (וורשא), פר׳ בחוקותי, סי׳ ג. **וביום צום.** ע״פ ישע׳ נח, ג. **כפור סלחתי.** ע״פ ויק׳ טז, ל. **ותאמר סלחתי.** ע״פ במ׳ יד, כ. **גילה סוד דתו.** ע״פ עמ׳ ג, ז; תה׳ כה, יד. **לאן מרעיתו.** ע״פ תה׳ עט, יג. **לאיומתו.** ע״פ שה״ש ו, ד; שמו״ר (ווילנא), פר׳ בא, פר׳ טו, סי׳ ו. **ימללו גבורתו.** ע״פ תה׳ קו, ב. **זוכר.** ע״פ ירמ׳ לא, יט; תה׳ קו, מה. **באהבתו.** ע״פ מלא׳ א, ב. **חפץ בענוי נפש.** ע״פ ויק׳ כג, כז. **יונתו.** ע״פ שה״ש ב, יד. **טמאים יטהר במי זריקתו.** ע״פ יחז׳ לו, כה. **ילבין כשלג חטאי.** ע״פ ישע׳ א, יח. **סגולתו.** ע״פ שמ׳ יט, ה. **כפר לעמך ישראל.** דב׳ כא, ח. **שגגתו.** ע״פ ויק׳ טז, ל; בבלי יומא, דף לו ע״ב.

ח״נ והערות

קדוש אדיר בעליתו. יוצר אחר ליוה״כ. מיוסד ע״ס א״ב וללא שם המחבר. נמצא גם במנהג אשכנז, גולדשמידט, עמ׳ 103; מח׳ רומניא דף שלט ע״א. בכ״י מופיע בראש הפיוט כותרת ׳אופן׳ וכן בגולדשמידט. ופיוט זה נספח אחרי פסוק ׳קדוש קדוש קדוש׳, לפני ׳והאופנים וחיות הקודש׳. **אליו בַּקָּשָׁתִי.** כן הוא במח׳ רמ״ו ושד״ל. אבל בבולוניא, כ״י וגולדשמידט: ׳אליו בַּקֵּשָׁתִי׳. **וּבְיוֹם צוֹם כִּפּוּר.** כן הוא בגולדשמידט, כיפור, עמ׳ 103. במח׳ רמ״ו, בולוניא, רומניא, כ״י ושד״ל: ׳וּבְצוֹם כִּפּוּר׳. **קדוש טְמֵאִים יְטַהֵר במי.** בכ״י וברומניא: ׳קדוש טַהֵר טְמֵאַת טָהוֹרִים במי׳, וכן הוא בהרבה חילופי נוסחאות המובאים בגולדשמידט.

קָדוֹשׁ לְיוֹם אֶחָד בַּשָּׁנָה שֶׁת סְלִיחָתוֹ· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ:
קָדוֹשׁ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַאֲיֻמָּתוֹ· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ:
קָדוֹשׁ נִרְאָה בְהַר מְרוֹם הָרִים עֲמִידָתוֹ· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ:
קָדוֹשׁ סוֹלֵחַ וְטוֹב לְסוֹבְלֵי עֹל יִרְאָתוֹ· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ:
קָדוֹשׁ עָוֹן יְכַפֵּר וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ:
קָדוֹשׁ פְּשָׁעִים עוֹבֵר בְּצִדְקָתוֹ· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ:
קָדוֹשׁ צוֹם הֶעָשׂוֹר יְקַבֵּל לִתְשׁוּבָתוֹ· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ:
קָדוֹשׁ קְדוֹשִׁים יַעֲרִיצוּ קְדֻשָּׁתוֹ· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ:
קָדוֹשׁ רַחוּם וְחַנּוּן וְאֵין זוּלָתוֹ· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ:
קָדוֹשׁ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים בִּמְכוֹן שִׁבְתּוֹ· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ:
קָדוֹשׁ תַּרְשִׁישִׁים יַגִּידוּ תִפְאַרְתּוֹ· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ:

מַלְכוּתוֹ בִּקְהַל עֲדָתִי· וּכְבוֹדוֹ הוּא אֱמוּנָתִי·
אֵלָיו בַּקָּשָׁתִי· לְכַפֵּר עֲוֹן חַטָּאתִי· וּבְיוֹם צוֹם
כִּפּוּר סְלִיחָתִי· תַּעֲנֶה וְתֹאמַר סָלַחְתִּי:

יש נוהגים לומר לפני ברכו:

קְדוֹשֵׁי אֵל תְּנוּ שֶׁבַח וְתוֹדָה· וּבָרְכוּ וכו׳:

ח"נ והערות

קדוש סוֹלֵחַ. בכ"י: ׳קדוש סַלָּח׳. **צום הֶעָשׂוֹר.** בכ"י, רומניא וגולדשמידט: ׳צום עָשׂוֹר׳. **אליו בַּקָּשָׁתִי.** כן הוא במח׳ רמ"ו ושד"ל. אבל בבולוניא, כ"י וגולדשמידט: ׳אליו בְּקֶשָׁתִי׳. **קדושי א׳ תנו שבח ותודה.** חרוז האחרון של הפיוט "יעידון כל עבדיך לגדלך", ויש המשמיטים אותו.

מקורות

ליום אחד בשנה שת. ע"פ ויק׳ טז, לד; פסר"ב פי׳ כג, סוף ד"ה גלמי רחו. **שת סליחתו.** ע"פ ויק׳ טז, ל. **מוחל וסולח.** ע"פ תה׳ פו, ה. **בהר מרום.** יחז׳ ח, כג. **בהר מרום הריס עמידתו.** ע"פ זכ׳ יד, ד. **סולח וטוב.** ע"פ תה׳ פו, ה. **לסובלי עול.** ע"פ בר׳ מט, טו. **ירתמו.** שמ׳ כ, יז; תה׳ ב, יא. **עוון יכפר ולא יעיר כל חמתו.** ע"פ תה׳ עח, לח. **פשעים עובר בצדקתו.** ע"פ מיכ׳ ז, יח. **לוס העשור.** ע"פ ויק׳ טז, כט; מס"ו פי"ט, ה"ד. **יקבל לתשובתו.** ע"פ ויק׳ טז, ל. **קדושים.** ויק׳ יט, ב. **קדושים יעריצו קדושתו.** ע"פ ישע׳ כט, כג. **רחום וחנון.** שמ׳ לד, ו. **ואין זולתו.** ע"פ ישע׳ מג, י; מד, ו; מה, כא. **שוכן שחקים.** ע"פ תה׳ סח, לה; איו׳ לא, ג. **במכון שבתו.** ע"פ שמ׳ טו, יז; מ"א ח, מט. **תרשישים.** ע"פ דני׳ י, ו. **יגידו תפארתו.** ע"פ ב"ר (ווילנא), פר׳ ויצא, פר׳ עח, סי׳ א; מבר"א, פר׳ טו, עמ׳ 291, ד"ה וכי מי גדול; מש"ט בר׳, פר׳ ויצא, פל"ב, סי׳ ל; ילקו"ש תורה, רמז קלג, ד"ה ויאמר שלחני.

החזן אומר:

בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה הַמְבֹרָךְ׃

הקהל אומר, והחזן חוזר:

בָּרוּךְ יְהוָה הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃

ואומר החזן, והצבור לוחשין עמו:

יוה"כ החל בחול אומרים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם׃ יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת־הַכֹּל׃ הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ׃ הַמְחַדֵּשׁ טוּבוֹ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד׃ מַעֲשֵׂה

יוה"כ החל בשבת אומרים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם׃ יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת־הַכֹּל׃ אוֹר עוֹלָם אוֹצַר חַיִּים׃ אוֹרוֹת מֵאוֹפֶל אָמַר וַיֶּהִי׃ הַכֹּל יוֹדוּךָ וְהַכֹּל יְשַׁבְּחוּךָ׃ וְהַכֹּל יֹאמְרוּ׃ אֵין־קָדוֹשׁ כַּיהוָה׃ הַכֹּל יְרוֹמְמוּךָ סֶלָה יוֹצֵר הַכֹּל׃ הָאֵל הַפּוֹתֵחַ בְּכָל־יוֹם דַּלְתוֹת שַׁעֲרֵי מִזְרָח׃ וּבוֹקֵעַ חַלּוֹנֵי רָקִיעַ׃ וּמוֹצִיא חַמָּה מִמְּקוֹמָהּ וּלְבָנָה מִמְּכוֹן שִׁבְתָּהּ׃ וּמֵאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ׃ וּלְיוֹשְׁבָיו שֶׁבָּרָא בְּמִדַּת רַחֲמִים׃ הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ׃ הַמְחַדֵּשׁ טוּבוֹ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד׃ מַעֲשֵׂה

מקורות

החזן אומר. סרע"ג ח"ב, סי' כח. **ברכו את ה'.** מצמ' ברכות פ"ז, מ"ג; סת"ר סי' עד, ענין שחרית של ר"ה. **הקהל עונה ברוך ה'.** ספרי דב' פ' שו ד"ה כי שם. **ב"ה המבורך לע"ו.** מדת"כ (וורשא), פר' ויגש, סי' ג; פסר"ב הוספה א, פי' ד.

ואומר החזן. ראו בבלי סוטה, דף ל ע"ב ורש"י ד"ה כסופר; סרע"ג ח"א, סי' כ; שבה"ל, ענין תפילה, סי' יג. **ברכה ראשונה של ק"ש.** בבלי ברכות, דף יא ע"א וע"ב; מחכר במ' שו"ע (בובר), מז' ו, א (יב, א); פסקי ריא"ז ברכות, פ"א, ה"א, אות י; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א, וסי' יג; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. כ' התוס' ממ"ש תגיגה, דף יג ע"ב, ד"ה מזיעתן, דאכנה"ג יסדוה. **נוסח הברכה.** סרע"ג ח"א, סי' כ. בסדו' רס"ג, עמ' יג ועמ' לו, נמצא רק תחילת הברכה וסופה; מחו"ו סי' פט; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה. **יוצר אור.** ישע' מה, ז; סרע"ג ח"ב, סי' קכד; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נת. **המאיר לארץ ולדרים עליה.** ע"פ איו' כה, ג; ויק"ר (ווילנא), פר' אמור, פר' לא, סי' ו. ראו ספרי דב', פי' שנג, סי' יד. **המחדש טובו.** מח' רומניא, דף יב ע"ב. **המחדש וכו' מעשה בראשית.** ע"פ פדר"א פ' ג; בבלי חגיגה, דף יב ע"ב; מד' שו"ט (בובר), מז' לו, א; פסז"ו קה', פ"א, סי' ע; ילקו"ש ישעיהו, סוף רמז תמה. **תמיד.** ע"פ בר' ח, כב. **נוסח הברכה.** סרע"ג ח"א, סי' כב. בסדו' רס"ג, עמ' יג ועמ' לו, נמצא רק תחילת הברכה וסופה; מחו"ו סי' פט; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה. **יוצר אור.** ישע' מה, ז. **ובורא את הכל.** ע"פ בר' א, א-לא. **אור עולם.** ע"פ ישע' ס, יט. **אוצר חיים.** ע"פ ש"א כה, כט; ספרי פר' פינחס, פי' קלט, ד"ה יפקוד; פדר"א פ' מב; ילקו"ש תורה, רמז תשעו. **אורות מאופל.** ע"פ בר' א, ג ורשב"ם. **אמר ויהי.** תה' לג, ט. **הכל יודוך.** ע"פ תה' קמה, י; סרע"ג ח"ב, סי' כב; ס' העתים סי' קעב; מחו"ו סי' קסח. **והכל ישבחוך.** ע"פ תה' קח, א. **והכל יאמרו.** ע"פ תה' קמה, כא. **אין קדוש כה'.** ש"א ב, ב. **הכל ירוממוך סלה.** ע"פ תה' לד, ד. **יוצר הכל.** ירמ' י, טז; נא, יט. **דלתות שערי מזרח.** ראו אהמ"ד (איזנשטיין), מעשה בראשית, עמ' 318, ד"ה נמעלה מן. **ומאיר לעולם כולו.** ע"פ בבלי ברכות, דף ס ע"ב; ספרי, פר' האזינו, פי' שו, ד"ה ד"א האזינו; אהמ"ד (איזנשטיין), הלל, עמ' 127. **וליושביו.** ע"פ ישע' יח, ג. **שברא במידת רחמים.** ע"פ אד"נ, הוספה ב לנוסח א, פ"ד, ד"ה

ח"נ והערות

המאיר לארץ ולדרים עליה. וכך במח' רומניא, דף יב ע"ב, ללא תיבת 'רחמים'. **המחדש טובו.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'זְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ'.

המשך ליוה"כ החל בחול:

בְּרֵאשִׁית· מָה־רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז· הַמְהֻלָּל· הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם· אֱלֹהֵי עוֹלָם· בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ· אֲדוֹן עֻזֵּנוּ· צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ· מָגֵן יִשְׁעֵנוּ· מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ· אֵין עֲרוּךְ לָךְ וְאֵין זוּלָתָךְ· אֶפֶס בִּלְתֶּךָ וְאֵין דּוֹמֶה לָךְ· אֵין עֲרוּךְ לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה· וְאֵין זוּלָתְךָ מַלְכֵּנוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא· אֶפֶס בִּלְתֶּךָ גּוֹאֲלֵנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ· וְאֵין דּוֹמֶה לָךְ מוֹשִׁיעֵנוּ לִתְחִיַּת הַמֵּתִים:

המשך ליוה"כ החל בשבת:

אֵל אָדוֹן עַל־כָּל־הַמַּעֲשִׂים· בָּרוּךְ הוּא וּמְבֹרָךְ בְּפִי כָּל־נְשָׁמָה· גָּדְלוֹ וְטוּבוֹ מָלֵא עוֹלָם· דֵּעַת וּתְבוּנָה סֹבְבִים אוֹתוֹ: הַמִּתְגָּאֶה עַל־חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ· וְנֶהְדָּר בְּכָבוֹד עַל־הַמֶּרְכָּבָה· זְכוּת וּמִישׁוֹר לִפְנֵי כִסְאוֹ· חֶסֶד וְרַחֲמִים מָלֵא כְבוֹדוֹ: טוֹבִים מְאוֹרוֹת שֶׁבָּרָא

ח"נ והערות

אין ערוך לָךְ. מיוסד ע"ס א"ב. וראו במבוא למכב"ר, מאת שד"ל, עמ' ה. **אין ערוך לָךְ.** במח' רמ"ו: 'אין ערוך אֵלֶיךָ'. **אדון.** מיוסד ע"ס א"ב. וראו במבוא למכב"ר, מאת שד"ל, עמ' ה־ו. **שֶׁבָּרָא אלהינו.** נ"א: 'שֶׁבָּרָאם אלהינו'.

מקורות

תה' ל, ב. **אלהי עולם.** יעב' מ, כח. **ברחמיך הרבים.** ע"פ דני' ט, יח. **רחם עלינו.** ע"פ ירמ' לא, יט. **אדון עוזנו.** ע"פ סדו' רס"ג, עמ' לו. **צור משגבנו.** ע"פ תה' סב, ג. **מגן ישענו.** ע"פ ש"ב כב, לו. **גדול דעה.** ע"פ ירמ' לב, יט. **הכין ופעל זהרי חמה.** ע"פ תה' עד, טז. **משגב בעדנו.** ע"פ תה' מו, ח. **אין ערוך לך.** ע"פ תה' מו, ו; מדת"נ (וורשא), פר' תולדות, סי' ח; מד' שו"ט (בובר), מז' קלו, סי' ב. **ואין זולתך.** ע"פ ש"ב ז, כב; הס"א יח, כ; בראשית רבתי, פר' בראשית, עמ' 29. **אפס בלתך.** ע"פ יעב' מה, יד. **ואין דומה לך.** ע"פ תה' פט, ז. **אפס בלתך גואלנו.** ע"פ יעב' מז, ד. **אל אדון.** ע"פ תה' ח, ב; קלה, ה; קמז, ה; סרע"ג ח"ב, סי' כב. **אדון על כל המעשים.** תוספתא סוטה, פ"ז, הי"ב; בבלי חגיגה, דף ג ע"ב; ילקו"ש קה', רמז תתקפט. **ברוך הוא ומבורך.** ע"פ דני' ב, יט־כ; תדא"ר פר' יח, ד"א במלך שלמה. **בפי כל נשמה.** ע"פ תה' קנ, ו. **גדלו.** ע"פ מלא' א, יא. **מלא עולם.** ע"פ ירמ' כג, כד. **דעת ותבונה.** ע"פ מש' ב, ו. **המתגאה על חיות הקודש.** רא"ו בבלי חגיגה, דף יג ע"ב; מד' שו"ט (בובר), מז' קג, סי' טז. **חסד ורחמים מלא כבודו.** רא"ו אד"נ נוסחא א, פל"ז, ד"ה שבעה מידות. **טובים מאורות.** ע"פ בר' א, יח. **שברא אלהינו.** ע"פ בר' א, טז; תה' קלו, ז.

המשך ליוה"כ החל בחול:

חַמָּה· טוֹב יָצַר כָּבוֹד לִשְׁמוֹ· מְאוֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֻזּוֹ· פְּנוֹת צְבָאוֹת קְדוֹשִׁים רוֹמְמֵי שַׁדַּי תָּמִיד יְסַפְּרוּ כְּבוֹד־אֵל וּקְדֻשָּׁתוֹ:

יִתְבָּרַךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת· וְעַל־כָּל־שֶׁבַח מַעֲשֵׂי יָדֶיךָ· וְהַמְּאוֹרוֹת

המשך ליוה"כ החל בשבת:

אֱלֹהֵינוּ· יְצָרָם בְּדַעָה בְּבִינָה וּבְהַשְׂכֵּל· כֹּחַ וּגְבוּרָה נָתַן בָּהֶם· לִהְיוֹת מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל: מְלֵאִים זִיו וּמְפִיקִים נְגַהּ· נָאֶה זִיָּם בְּכָל־הָעוֹלָם· שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם שָׂשִׂים בְּבוֹאָם· עֹשִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנֵיהֶם: פְּאֵר וְכָבוֹד נוֹתְנִים לִשְׁמוֹ· צָהֳלָה וְרִנָּה לְזֵכֶר מַלְכוּתוֹ· קָרָא לַשֶּׁמֶשׁ וַיִּזְרַח־אוֹר· רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְּבָנָה: שֶׁבַח נוֹתְנִים־לוֹ כָּל־צְבָא מָרוֹם· תִּפְאֶרֶת וּגְדֻלָּה· שְׂרָפִים וְאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ:

(לָ)אֵל אֲשֶׁר שָׁבַת מִכָּל־הַמַּעֲשִׂים· וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נִתְעַלָּה וְיָשַׁב עַל־כִּסֵּא כְבוֹדוֹ· תִּפְאֶרֶת עָטָה לְיוֹם הַמְּנוּחָה· עֹנֶג קָרָא לְיוֹם הַשַּׁבָּת· זֶה שִׁיר וְשֶׁבַח לְיוֹם הַשְּׁבִיעִי· שֶׁבּוֹ שָׁבַת אֵל מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ· וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר· מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: לְפִיכָךְ יְפָאֲרוּ לָאֵל כָּל־יְצוּרָיו· וְשֶׁבַח

מקורות

טוב יצר. ע"פ בר' ח, י. **יצר כבוד לשמו.** ע"פ ישע' מג, ז. **מאורות נתן סביבות עוזו.** ע"פ בית מדרשות (ווערטהיימר), מדרש אלפ"ה ביתו"ת, ריש פ"ח. **יתברך ה'.** סרע"ג ח"ח, סי' כ. **בשמים ממעל ועל הארץ מתחת.** דב' ד, לט. **שבח מעשי ידיך.** ע"פ תה' לג, ה. **והמאורות אשר יצרת.** ע"פ בר' ח, טז. **להיות מושלים.** ע"פ בר' ח, יח; תה' קלו, תדע. **שמחים בצאתם.** ע"פ תה' יט, ו; ספרי דב', פר' האזינו, פי' שו; מתע"ד פל"ב, פ"ח, ד"ה ד"ח האזינו. **עושים באימה רצון קוניהם.** ראו מד' שו"ט (בובר), מז' יט, סי' יח. **פאר וכבוד נותנים לשמו.** ע"פ תה' יט, ב. **צהלה ורינה.** ע"פ ישע' נד, ח. **קרא לשמש.** ע"פ בר' ח, ה. **ראה והתקין צורת הלבנה.** ע"פ ב"ר (ווילנא), פר' בראשית, פר' ו, סי' ח; פדר"ך פי' ה, סי' ח; ילקו"ש תורה, רמז ת, ד"ה ויאמר אלהים. ראו דע"ז בר' ח, כח; פירוש הרא"ש עה"ת, בר' ח, טז; עור או"ח, סי' רפח; מבוא למכב"ר מאת שד"ל, עמ' ה. **שבח נותנים לו.** אהמ"ד (איזנשטיין), כתפות בעלי היער, עמ' 262. **לבא מרום.** ישע' כד, כח. **תפארת וגדולה.** ע"פ דה"א כט, יא. **שרפים ואופנים וחיות הקודש.** בבלי ר"ה, דף כד ע"ב. **(ל)אל אשר שבת מכל המעשים.** ע"פ בר' ב, ב; סרע"ג ח"ב, סי' כב; סדו' רס"ג, עמ' קכא. **וביום השביעי... וישב על כסא כבודו.** בתמ"ד (ווערטהיימר) ח"א, סידור רבא דבראשית רבא, סי' טז, עמ' שסט; מד' הגעלם, בר', דף כט ע"ב. **נתעלה.** ע"פ תה' לז, ט. **ויושב על כסא כבודו.** ע"פ תה' מז, ט. **ליום הממוחה.** לשון תכמיס בהרבה מקומות, כמו: משנ' תמיד פ"ז, מ"ד; מס"ו פי"ח, ה"ב; שה"ש רבה (ווילנא), פר' ד, סי' ג. **עונג קרא ליום השבת.** ע"פ ישע' נח, יג; בבלי שבת, דף קיח ע"ב; מדתי"ב (ורשא), פר' כי תצא, סי' ז, ע"פ שמ' כ, ח. **שבו שבת אל מלאכתו.** ע"פ בר' ב, ג. **מזמור שיר.** תה' לב, א. **יפארו לאל כל יצוריו.** ע"פ ישע' מג, כא; מד' שו"ט (בובר), מז' ה, סי' י; מדמ"ש (בובר), פר' יד, סי' כח.

ה"נ והערות

תָּמִיד יְסַפְּרוּ. כ"ה גם במח' רומניא, דף יב ע"ב. **רצון קוניהם.** כך הוא מנהגנו, ולא קונם. וראו בתשו' 'לחם רב', סי' א. והמהר"ל בספר נתיבות עולם, נתיב העבודה, סוף פי"ג, האריך לבאר נוסח זה. **שרפים ואופנים וחיות הקודש.** במח' רמ"ו: שָׂרָפִים וְחַיּוֹת וְאוֹפַנֵּי הַקֹּדֶשׁ'. **וביום השביעי.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי' ללא וי"ו. **נתעלה.** כ"ה מנהגנו וכן איתא במח', ולא 'התעלה'. וכן איתא בגמ' בבלי ר"ה, דף לא ע"א, בגרסת הב"ח, אות ג, וראו זה גם בדקדוקי סופרים שכן הוא נוסח הכ"י.

המשך ליוה"כ החל בחול:

אֲשֶׁר יָצַרְתָּ· הֵמָּה יְפָאֲרוּךָ סֶלָה:

וממשיכים "תתברך" וכו'

המשך ליוה"כ החל בשבת:

(יָקָר) וּגְדֻלָּה יִתְּנוּ לְמֶלֶךְ שֶׁנָּתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

שִׁמְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִתְקַדַּשׁ· וְזִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ יִתְפָּאַר· בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת· וְעַל־כָּל־שֶׁבַח מַעֲשֵׂי יָדֶיךָ· וְהַמְּאוֹרוֹת אֲשֶׁר יָצַרְתָּ· הֵמָּה יְפָאֲרוּךָ סֶלָה:

בין יוה"כ שחל בחול ובין שחל בשבת ממשיכים "תתברך" וכו':

תִּתְבָּרַךְ (לָנֶצַח) צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגֹאֲלֵנוּ· בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים· יִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר שִׁמְךָ (לָעַד) מַלְכֵּנוּ· יוֹצֵר מְשָׁרְתִים· וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כֻּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה יַחַד בְּקוֹל· דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם· כֻּלָּם אֲהוּבִים· כֻּלָּם בְּרוּרִים· כֻּלָּם גִּבּוֹרִים· כֻּלָּם עוֹשִׂים בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה רְצוֹן קוֹנֵיהֶם· וְכֻלָּם פּוֹתְחִים אֶת־פִּיהֶם בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה· (בְּשִׁירָה וּבְזִמְרָה) וּמְבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים וּמַקְדִּישִׁים (וּמַעֲרִיצִים וּמַמְלִיכִים) אֶת־שֵׁם הָאֵל· הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל· הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא· קָדוֹשׁ הוּא· וְכֻלָּם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה· וְנוֹתְנִים

ה"נ והערות

תִּתְבָּרַךְ. בפתח ולא בצירי, וכ"ה במח', וכך מנהגנו. וכתב בלו"א, סי' קכח, שזהו לשון חכמים, שבה קבעו את נוסחאות תפילתם, ולכך תתברַך נקוד בפתח. וכדברי הלו"א, על דבר 'לשון חכמים', כתב ג"כ שד"ל, במבוא למכב"ר, עמ' יט. **כולם אהובים וכו'.** בנוסחאותינו נמצא החרוז רק אותיות אב"ג. אמנם במח' פרס, דף ל ע"א, בא ע"ס א"ב עד אות ל.

מקורות

המה יפארוך. ע"פ תה' יט, ב. **יקר וגדולה.** אס' ו, ג. **למלך.** ע"פ ישע' ו, ה; ירמ' מו, ח. **שנתן מנוחה לעמו ישראל.** ע"פ מ"א ח, מו. **ביום שבת קודש.** ע"פ שמ' לא, טו; ישע' נח, יג. **שמך ה"א יתקדש.** סרע"ג ח"ב, סי' כב; סדו' רס"ג, עמ' קכא. **וזכרך מלכנו.** ע"פ תה' קלה, יג. **בשמים ממעל ועל הארץ מתחת.** דב' ד, לט. **שבח מעשי ידיך.** ע"פ תה' לב, ה. **והמאורות אשר יצרת.** ע"פ בר' א, טז. **המה יפארוך.** ע"פ תה' יט, ב. **תתברך.** סרע"ג ח"א, סי' כ; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' לו. **צורנו מלכנו וגואלנו.** ע"פ ישע' מד, ו. **יוצר משרתים.**

בבלי חגיגה, דף יד ע"א, ע"פ איכ' ג, כג; ילקו"ש דניאל, רמז תתרסה; תוס' חגיגה, דף יג ע"ב, ד"ה מזיעתן. **ואשר משרתיו.** סה"ת סוף סי' ב. **בירא.** ע"פ יחז' א, יח. **בקול.** ע"פ יחז' ג, יב. **דברי אלהים חיים.** ירמ' כג, לו. **ומלך עולם.** ירמ' י, י. **כולם גבורים.** ע"פ תה' קג, כ. **עושים... רצון קוניהם.** ע"פ תה' קג, כא. **את־שם.** ע"פ תה' לט, ג. **האל המלך הגדול הגבור והנורא.** ע"פ דב' י, יז; נחמ' ט, לב. **קדוש הוא.** תה' לט, ג; ע"פ ויק' יט, ב; יהו' כד, יט. **עול מלכות שמים.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: משנ' ברכות פ"ב, מ"ב; ספרא, פר' בהר, פר' ה, סי' ד; ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א; בבלי ברכות, דף יג ע"א; מדת"נ (בובר), פר' לך לך, סי' א. **ונותנים באהבה רשות.** תוס' עמ"ס חגיגה, דף יג ע"ב, ד"ה מזיעתן, ע"פ מד' איכ'

בְּאַהֲבָה רְשׁוּת זֶה לָזֶה· לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם בְּנַחַת רוּחַ· בְּשָׂפָה בְרוּרָה בִּנְעִימָה וּבִקְדֻשָּׁה· כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים בְּאֵימָה וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה· קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ· יְהוָה צְבָאוֹת· מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ כֻּלָּם בְּרַעַשׁ גָּדוֹל· מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמָּתָם· מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים· בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ:

לָאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ· לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם לָעַד זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ וְתֻשְׁבָּחוֹת (נ"א: וְתִשְׁבָּחוֹת) יַשְׁמִיעוּ· כִּי הוּא לְבַדּוֹ (מָרוֹם וְקָדוֹשׁ)· פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת· עֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת· בַּעַל מִלְחָמוֹת· זוֹרֵעַ צְדָקוֹת· נוֹרָא תְהִלּוֹת· בּוֹרֵא רְפוּאוֹת· מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת· אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת· הַמְחַדֵּשׁ טוּבוֹ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית· כָּאָמוּר· לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וּבְחַסְדּוֹ נָתַן לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ· חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ· אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ· בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ

מקורות

(ווילנא), פר' ג, סי' ח. **נשפה ברורה.** ע"פ לפ' ג, ט. **בנעימה ובקדושה.** ראו רס"י יבע' ו, ג; תוס' עמ"ס תגיגה, דף יג ע"ב, ד"ה מזיעתן. **כולם כאחד.** שבה"ל, עניין תפילה, סי' יג, וע"פ יחז' ח, טו; סת"ר סי' ד, עניין ק"ש. **קק"ק.** יבע' ו, ג; החכר במס"ו פע"ז, ה"ט. **והאופניס וכו'.** ראו יחז' פ"ח; סרע"ג ח"ב, סי' כב; שבה"ל, עניין תפילה, סי' יג. **ברוך כבוד ה'.** יחז' ג, יב. **לאל ברוך.** סרע"ג ח"ח, סי' כ; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' מ. **למלך חי חי.** ע"פ ירמ' י, י. **וקייס לעד.** ע"פ שמ' טו, יח. **הוא לבדו.** ע"פ דב' ד, לה. **מרוס וקדוש.** יבע' מז, טו. **פועל גבורות.** ע"פ תה' מד, ב; דב' ג, כד. **עושה חדשות.** ע"פ יבע' מג, יט; איכ' ג, כג. **בעל מלחמות.** ע"פ יבע' מב, יג. **זורע תהלות.** שמ' טו, יח. **אדון הנפלאות.** ע"פ שמ' ג, כ. **לעושה אורים.** תה' קלו, ז. **להאיר על הארץ.** בר' א, טו. **בא"י יוצר.** מדת"כ (בובר), פר' חאת הברכה, סי' ז; אגדת בראשית, (בובר), פר' פ, א; מד' שו"ט (בובר), מז' כח, ה; אהמ"ד (אייזנשטיין), הלל, עמ' 127; רש"י תה' סה, ט. **יוצר המאורות.** ע"פ בר' א, טז; פדר"ך פי' כא, סי' א, ע"פ יבע' כד, טו; ילקו"ש ישעיהו, רמז תכה, ד"ה והיה. **ברכה שניה של ק"ש.** מחכר במשנ' תמיד פ"ה, מ"א; בבלי ברכות, דף יא ע"א וע"ב; מחכר במ' שו"ט (בובר), מז' ו, א (יב, א); שבה"ל, עניין תפילה, סי' א, סי' יג וסי' יד; סת"ר סי' א, עניין מאה ברכות, סי' ד עניין ק"ש. **נוסח הברכה.** סרע"ג ח"א, סי' כ; סדו' רס"ג, עמ' יג; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה; במח' פרס, דף לא ע"א, הנוסח חופף עם הוספות ושינויים. **אהבת עולם.** ע"פ ירמ' לא, ב; סדו' רס"ג, עמ' יג ועמ' מז; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נח; פסקי רי"ד עמ"ס ברכות, דף יא ע"ב; פסקי ריא"ז עמ"ס ברכות, פ"א, ה"א, אות י; שבה"ל, עניין תפילה, סי' יד. **אהבת... חמלה.** ע"פ יבע' סג, ט. **חמלה גדולה ויתרה חמלת עליו.** ע"פ מלא' ג, ח. **אבינו מלכנו.** לשון חכמים הוא זה, כמו: בבלי תענית, דף כה ע"ב. **בעבור אבותינו.** ראו מדת"נ (ווירשא), פר' כי תשא, סי' כה; שמו"ר (ווילנא), פר' יתרו, פר' כח, ריש סי' ב;

ח"נ והערות

בִּנְעִימָה וּבִקְדֻשָּׁה. כ"ה גם במח' רומניא, דף יב ע"ב. **עונים באימה ואומרים ביראה.** במח' רמ"ו, בולוניא ורומניא: 'עוֹנִים בְּיִרְאָה וְאוֹמְרִים'. **קק"ק.** כתב הרש"ס, דלפי משפטי טעמי המקרא יש להפסיק מעט בין כל 'קדוש'. **מתנשאים לְעֻמָּתָם.** כן נמצא גם במנהג רומניא. **ובחסדו נתנם להאיר על־הארץ.** כ"ה במח' רומניא.

בָּךְ· וַתְּלַמְּדֵם לַעֲשׂוֹת מִצְוֹת חֻקֵּי חַיִּים· כֵּן תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ· אָבִינוּ אָב הָרַחֲמָן· הַמְרַחֵם· רַחֵם נָא עָלֵינוּ· וְתֵן בְּלִבֵּנוּ (בִּינָה) לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל וְלִשְׁמוֹעַ· לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד· לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתְךָ בְּאַהֲבָה· וְהָאֵירָה עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ· וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ· וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ· כִּי־שֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל בֶּאֱמֶת נִקְרָא עָלֵינוּ· עָשִׂיתָ עִמָּנוּ (חֶסֶד) בַּעֲבוּר כְּבוֹד שִׁמְךָ· הָאֵל הַגָּדוֹל· הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא· מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תָּרִים קַרְנֵנוּ וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ· כִּי־בְךָ בָטַחְנוּ לֹא נֵבוֹשׁ· וּבְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל חָסִינוּ· לֹא־נִכָּלֵם וְלֹא־נִכָּשֵׁל לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עַד· כִּי־אָבִינוּ וֵאלֹהֵינוּ אָתָּה· וְרַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ הָרַבִּים אַל־יַעַזְבוּנוּ נֶצַח סֶלָה וָעֶד· וְנָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ· (מַהֵר) וְהָבֵא עָלֵינוּ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם מְהֵרָה מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ· וְתוֹלִיכֵנוּ מְהֵרָה קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ· כִּי־אֵל פּוֹעֵל

ה"נ והערות

ותלמדם לעשות מצות חקי חיים. כ"ה גם במנהג רומניא. **ותן בלבנו (בינה).** במח' פרס, דף לא ע"ב, ליתא תיבת 'בינה'. **עינינו בתורתך.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'עֵינֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ', וכ"ה בסרע"ג; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה; מח' פרס, דף לא ע"ב. **לבנו במצותיך.** במח' רמ"ו: 'לְבֵנוּ לְיִרְאָתֶךָ'. ובמח' בולוניא 'לְבֵנוּ לְתוֹרָתֶךָ', וכ"ה בסרע"ג; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה. **כי־שם קדשך וכו' עד ונגילה ונשמחה בישועתך.** במח' רומניא, נוסח דומה עם שינויים. **תרים.** הנוסח הוא ביו"ד, ואע"פ שזהו הכתיב שבתהלים, וכן איתא בסדו' רס"ג, עמ' יד.

מקורות

בעה"ט דב' ד, לו. **לעשות מצות חוקי חייס.** ע"פ דב' ד, מ; ת, מ. **אביגו.** ישע' סג, טז; סד, ז; דה"ב כט, י. **אב הרחמן.** ע"פ תה' קג, יג. **המרחס.** ע"פ ישע' נד, י; ירמ' לא, יט. **רחס נא עליגו.** ע"פ ישע' יד, מ. **להבין.** מ"א ג, ט; תה' קיט, כז - לד. **ולהשכיל.** ע"פ דב' כט, ח. **ולשמוע.** דב' כו, ח. **ללמוד וללמד.** פסקי רי"ד ברכות, דף יא ע"ב; שבה"ל, עניַן תפילה, סי' ה. **ללמוד.** ע"פ דב' ו, ז; מתע"ד פ"ו, פ"ז; בבלי יומא, דף יט ע"ב; קידושין, דף ל ע"א; מד' שו"ט (בובר), מז' לט, ד. **וללמד.** ע"פ דב' יא, יט. **לשמור ולעשות וכו' תורתך.** ע"פ יהו' א, ח. **באהבה.** ע"פ דב' י, יב; יא, כב; ספרי פר' ואתחנן, פי' לב, סי' ה; מתע"ד פ"ו, פ"ה; מד"א (בובר), פר' ואתחנן, פ"ו סי' ה. ראו בבלי סוטה, דף לא ע"א. **והאירה עיגיגו.** ע"פ תה' יג, ד; מש' ו, כג; מח' רומניא, דף יב ע"ב. **ודבק לבגו במצותיך.** מדת"ל (בובר), פר' שלח, סי' לא, ע"פ דב' ד, ד; במדב"ר (ווילנא), פר' שלח, פר' יח, סי' ו; אסמ"ד (פויגשטיין), ה' בחכמה, עמ' 106. **ויחד לבבגו וכו' את שמך.** ע"פ תה' פו, יא. **לאהבה ולירא את שמך.** ע"פ דב' י, יב. **שם קדשך וכו' נקרא עליגו.** ע"פ ירמ' יד, ט. **נקרא עליגו.** מש"ט (בובר), פר' שמות, פ"ה, סי' ג. ראו ירושלמי תענית, פ"ב, ה"ו; במדב"ר (ווילנא), פר' במדבר, פר' ה, סי' ו; ילקו"ש יהושע, רמז יח. **עשה עמגו בעבור כבוד שמך.** ע"פ ירמ' יד, ז; תה' קט, כא. **האל הגדול הגבור והגורא.** ע"פ דב' י, יח; נחמ' ט, לב. **תריס קרגגו.** ע"פ תה' פט, יח. **ותמלוך עליגו.** ע"פ בר' מ, ח. **והושיעגו למען שמך.** ע"פ תה' קט, כא. **כך בטחגו לא נבוש.** ע"פ תה' כה, ב. **ובשמך הגדול חסיגו.** ע"פ ש"ב כב, ג. **לא נכלם.** ע"פ תה' סט, ז. **לעד ולעולמי עד.** ע"פ ישע' מה, יח. **כי אביגו.** ע"פ ישע' סג, טז. **ואלהיגו אתה.** ע"פ ירמ' ג, כב; עזר' ט, יג. **ורחמיך וחסדיך.** ע"פ תה' מ, יב. **אל יעזבוגו נצח.** ע"פ איכ' ה, כ. **נצח סלה ועד.** ראו בבלי עירובין, דף מד ע"א; ילקו"ש תהלים, רמז תרפג. **ונגילה ונשמחה בישועתך.** ע"פ ישע' כה, ט. **והבא עליגו ברכה.** ע"פ שופ' א, טו. **ושלום.** ע"פ ישע' מ, ב; תה' כט, יא. **מארבע כנפות הארץ.** ישע' יא, יב. **ותוליכגו מהרה קוממיות לארצגו.** ע"פ ויק' כו, יג. **כי אל.** דב' ד, לא. **פועל ישועות אתה.** תה' עד, יב.

יְשׁוּעוֹת אָתָּה׃ וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל־עַם וְלָשׁוֹן׃ וְקֵרַבְתָּנוּ (מַלְכֵּנוּ) לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה בֶּאֱמֶת׃ לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בֶּאֱמֶת וּבְאַהֲבָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה׃

המתפלל יחיד אומר: אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן׃

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד׃

אומרים בקול רם: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃ וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ׃ וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃ וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ׃ וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ

מקורות

וכמו בחרת מכל עם. ע"פ דב' ז, ו. **הבוחר בעמו ישראל באהבה.** ע"פ דב' ז, זרת. ראו רא"ם עמ"ס יומא, הל' עבודת יוה"כ, על דף ע ע"א. **המתפלל יחיד אומר.** קצו"ע סי' יח, ס"ח. ראו מד"א (בובר), פר' ואתחנן, פ"ה, סי' יא; דע"ז, פר' ואתחנן, פ"ו, פ"ד; שבה"ל, ענין תפילה, סי' טו; סת"ר סי' ד, ענין ק"ש; סה"ת ריש סי' ג, סדר ק"ש. **אל מלך נאמן.** בבלי שבת, דף קיט ע"ב; מד"א (בובר), פר' ואתחנן, פ"ה, סוף סי' יא; שבה"ל, ענין תפילה, סי' טו בשם ר"ד גאון, רש"י וריה"ת; סת"ר סי' ד, ענין ק"ש; סה"ת ריש סי' ג, סדר ק"ש. **קריאת שמע.** משנ' ברכות פ"א, מ"ג, ע"פ דב' ו, ז; ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה; מד' שו"ט (בובר), מז' ו, א (יב, א); סרע"ג ח"א, סי' כא; סדו' רס"ג, עמ' יד ועמ' לח; מש"ט (בובר), בראשית פר' ויורא, פי"ט, סי' לה; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' מח; ס' החינוך, מצוה תכ. **שמע ישראל.** דב' ו, ד; סדו' רס"ג, עמ' יד; רמב"ם, הל' ק"ש, פ"א, ה"ב; ס' החינוך, מצוה תכ. **מומריס בקול רם.** דב"ר (ווילנא), פר' ואתחנן, פר' ב, סי' לו; מרדכי, יומא, רמז תשכג; טור או"ח, הל' יוה"כ, סי' תריט; ממהגיס דבי מהר"ם, סדר כל נדרי; ר' בחיי, דב' ו, ד; מט"מ, עמוד עבודה, יוה"כ, סי' תתסח; הרש"ר ומדק"א, עמ' תצד. ראו בס' ערך לחם, הל' יוה"כ, סוף סי' תריט. **בשכמל"ו.** תוספתא פסחים פ"ג, הי"ט; בבלי פסחים, דף נו ע"א; סדו' רס"ג, עמ' יד ועמ' לח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' טו; סת"ר סי' ד, ענין ק"ש. **ברוך שם כבוד.** ע"פ תה' עב, יט; ק, ד. **כבוד מלכותו לעולם ועד.** ע"פ תה' קמה, יא-יג. **ואהבת את ה'.** דב' ו, ה-ט; סדו' רס"ג, עמ' יד. **פרשה שניה דק"ש.** מדת"נ (וורשא), פר' נח, סי' יג; מד' שו"ט (בובר), מז' ו, א (יד, א); סדו' רס"ג, עמ' יג. **והיה אם שמוע.** דב' יא, יג-כא; משנ' ברכות פ"ב, מ"ב; ירושלמי ברכות פ"ב, ה"ב; סדו' רס"ג, עמ' יד; רמב"ם, הל' ק"ש, פ"א, ה"ב; ס' החינוך, מצוה תכ.

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם
וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְהוָה
בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן
אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה
נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם
וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם:
וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ
בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:
לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם
וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם
אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ
אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן
תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת
לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: הציבור אומר: אֱמֶת:

החזן חוזר ואומר: יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֱמֶת:

מקורות

פרשה שלישית דק"ש. בבלי ברכות, דף יב ע"ב; פסקי רי"ד; מד' שו"ט (בובר), ו, ז (יב, ז); ילקו"ש תורה, רמז תשג, ד"ה דבר אל; סדו' רס"ג, עמ' יג. **ויאמר ה'.** במ' טו, לז-מא; משנ' ברכות פ"ב, מ"ג; ירושלמי ברכות פ"ב, ה"ב; סדו' רס"ג, עמ' טו; רמב"ם, הל' ק"ש, פ"ז, ה"ב; ס' החינוך, מצוה תכ. **החזן חוזר.** סה"ת סי' ג, בשם מד' רות; לרור המור, פר' בראשית, ד"ה ובמדרש אמרו. **ה' אלהיכם.** ע"פ ירמ' י, י. **אמת ויציב.** מוזכר במשנ' תמיד פ"ה, מ"ז; ירושלמי ברכות פ"ז, ה"ו; בבלי ברכות, דף יב ע"ז, ורש"י ד"ה שנאמר; פסקי רי"ד; סרע"ג ח"ב, סי' קכד; מד' שו"ט (בובר), מז' ו, ז (יב, ז); סדו' רס"ג, עמ' לח; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נח; סת"ר סי' ט, ענין תפילת ערבית.

וְיַצִּיב· וְנָכוֹן· וְקַיָּם· וְיָשָׁר· וְנֶאֱמָן· וְאָהוּב· וְחָבִיב· וְנֶחְמָד· וְנָעִים·
וְנוֹרָא· וְאַדִּיר· וּמִתְקָן· וּמְקֻבָּל· וְטוֹב· וְיָפֶה· הַדָּבָר הַזֶּה
עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· אֱמֶת הוּא אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ· צוּר יַעֲקֹב·
מָגֵן יִשְׁעֵנוּ· לְדוֹר וָדוֹר הוּא קַיָּם· וּשְׁמוֹ קַיָּם· וְכִסְאוֹ נָכוֹן·
וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת (נ"א: קַיָּמֶת)· וּדְבָרָיו חַיִּים וְקַיָּמִים
וְנֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים· עַל־אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ·
עַל־בָּנֵינוּ וְעַל־דּוֹרוֹתֵינוּ· וְעַל־כָּל־דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ·
עַל־הָרִאשׁוֹנִים וְעַל־הָאַחֲרוֹנִים· דָּבָר טוֹב וְקַיָּם· אֱמֶת וֶאֱמוּנָה·
חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר: אֱמֶת שֶׁאַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ· מַלְכֵּנוּ
מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ· גּוֹאֲלֵנוּ גּוֹאֵל אֶת־אֲבוֹתֵינוּ· צוּרֵנוּ צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ·
פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם הוּא שְׁמֶךָ· וְאֵין אֱלֹהִים עוֹד זוּלָתֶךָ:

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם· מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ (לָהֶם וְ)לִבְנֵיהֶם
אַחֲרֵיהֶם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר· בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ·

מקורות

אינה פותחת ב'ברוך'. שבה"ל, עניין תפילה, סי' עז; סת"ר סי' ד, עניין ק"ש. **נוסח ברכה לאחר ק"ש.** סרע"ג ח"א, סי' כט; סדו' רס"ג, עמ' עו; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה. **ויציב.** ע"פ דני' ב, מה; הוחכר במשנ' בברכות פ"ב, מ"ב; מתו"ו סי' קא, בשם גיאוני ישראל; שבה"ל, עניין תפילה, סי' עז וסת"ר סי' ד, עניין ק"ש, בשם גיאוני ארץ ישראל. **וכון.** ע"פ שמ' ח, כב. **וקייס.** דני' ו, כז. **וישר.** תה' לג, ד; לב, עז. **ונאמן.** ישע' מט, ז. **ואהוב.** ע"פ ישע' מא, ח. **וחביב.** ע"פ דב' לג, ג. **ונעים.** תה' קמז, א. **ונורא.** ע"פ דב' ז, כא; מלא' א, יד. **ואדיר.** ישע' לג, כא; תה' ח, ב. **ומתוקן.** ע"פ קה' יב, טו. **וטוב.** ירמ' לג, יא; תה' לד, ט; ק, ה. **ויפה.** שה"ש א, עז. **הדבר וכו' לעולם ועד.** ע"פ ישע' מ, ח. **אמת הוא אלהי.** ע"פ ירמ' י, י. **עולם מלכנו.** ע"פ שמ' עו, יח; ירמ' י, י. **צור יעקב.** ע"פ ב"ב כג, ג. **מגן ישענו.** ע"פ ב"ב כב, לא. **לדור ודור הוא קייס.** ע"פ תה' קב, כה. **ושמו קייס.** ע"פ תה' קלה, יג. **וכסאו נכון.** ע"פ תה' לג, ב. **ומלכותו.** ע"פ שמ' טו, יח; תוספתא ברכות פ"ב, ה"א; ירושלמי ברכות פ"א, ה"ו; רא"מי ברכות סי' מד; טור או"ח, סי' סו. **ואמונתו לעד קיימת.** ע"פ תה' ק, ה. **ודבריו חייס.** ע"פ ירמ' ב, יג; ח, יג. **ונאמנים.** ע"פ תה' קיט, ז. **ונחמדים.** ע"פ תה' יט, יא. **לעד ולעולמי עולמים.** ע"פ ישע' מה, יז. **זרע ישראל עבדיך.** ע"פ דה"א טז, יג. **על הראשונים ועל האחרונים.** ע"פ קה' א, יא. **דבר טוב.** ע"פ תה' יט, ח. **אמת ואמונה.** ע"פ דב' לב, ד. **חק נתן.** תה' קמח, ו. **שאתה הוא ה' אלהינו.** ע"פ ירמ' יד, כב; תה' קה, ז. **מלכנו מלך אבותינו.** ע"פ ישע' מד, ו. **גואלנו.** ישע' מז, ד; ירושלמי ברכות פ"א, ה"ו. **גואל את אבותינו.** ע"פ שמ' ו, ו. **צורנו.** דב' לב, לא. רא"ו ירושלמי ברכות פ"א, ה"ו: 'צ"ל צור ישראל'. **צור ישועתנו.** ע"פ תה' סח, כ. **פודנו.** ע"פ תה' לד, כג; קל, ח. **ומצילנו.** ע"פ שמ' יח, ח; שופ' ח, לד. **מעולם הוא שמך.** ע"פ ישע' סג, טז; תה' קלה, יג. **ואין אלהים עוד זולתך.** ע"פ ישע' מד, ו; מה, כא; עי' שו"ת תשב"ץ ח"א, סי' קעז. **עזרת אבותינו.** ע"פ סדו' רס"ג, עמ' עז. **אתה הוא מעולם.** ע"פ תה' לג, ב; דה"א כט, י. **מגן ומושיע.** ע"פ דב' לג, כט; ישע' מה, יח. **לבניהם אחריהם בכל דור ודור.** ע"פ ישע' מה, יח; תה' ל, א; ק, ה. **ברום עולם מושבך.** ע"פ ישע' לג, ה; תה' קכג, א.

ח"נ והערות

ויציב. כתב בלו"א, סי' קלז, 'הרי זו מילה ארמית מוחלטת, שאין לו שורש בכתוב, ולא נמצאת כלל במקרא, רק בתרגום שבדניאל ב, מה'. **מעולם הוא שמך.** וכך הנוסח בסרע"ג ח"א, סי' כט; ס' הכוזרי מאמר ג, אות יז. **עוד זולתך.** במח' רמ"ו ובולוניא מופיע כאן לומר זולת 'אֵל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאתָ לָפָנִים'. אולם כבר במח' בני רומה וויניציאה שפ"ו והלאה לא מופיע, וכן בהיום אין אומרים אותו.

וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד־אַפְסֵי־אָרֶץ׃ (אֱמֶת) אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע אֶל־מִצְוֹתֶיךָ׃ וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל־לִבּוֹ׃ אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ׃ וּמֶלֶךְ גָּדוֹל וְגִבּוֹר לָרִיב אֶת־רִיבָם׃ אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן׃ וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין־לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ׃ (אֱמֶת) בְּמִצְרַיִם נִגְלֵיתָ׃ כָּל־בְּכוֹרֵיהֶם הָרַגְתָּ׃ בְּכוֹרְךָ (יִשְׂרָאֵל) גָּאָלְתָּ׃ יַם־סוּף בָּקַעְתָּ׃ זֵדִים טִבַּעְתָּ׃ יָם לְיַבָּשָׁה שַׁמְתָּ׃ וִידִידִים עָבְרוּ׃ וַיְכַסּוּ־מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר׃ וְעַל־זֹאת שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים לָאֵל׃ וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִירוֹת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת (נ"א: וְתִשְׁבָּחוֹת)׃ בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת׃ לַמֶּלֶךְ אֵל רָם וְנִשָּׂא׃ חַי וְקַיָּם׃ גָּדוֹל וְנוֹרָא׃ מַשְׁפִּיל גֵּאִים׃ מַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים׃ מוֹצִיא אֲסִירִים׃ וּפוֹדֶה עֲנָוִים׃ וְעוֹזֵר דַּלִּים׃ וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו׃ תְּהִלָּה (נ"א: תְּהִלּוֹת) לָאֵל עֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא׃ מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻּלָּם׃ מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר

ח"נ והערות

ומלך גָּדוֹל וגבור. כן נמצא גם במנהג רומניא. **(אמת) במצרים נגלית וכו' עד ענו שירה בשמחה רבה.** כ"ה גם במח' רומניא, בשינויים קלים. **תהלה לא עליון.** כ"ה הגיר' בסרע"ג ח"א, סי' כט; אבודרהם; מנהגי מהרי"ל, הל' תפילה, אות א; מח' פרס, דף לד ע"א. ולא 'תהלות לא עליון', שהוא מנהג קבלי, ומקורו מס' נגיד ומצוה, דפ' קושטא, ש' תפו, דף כז ע"א.

מקורות

ומשפטיך ולדקתך. ע"פ תה' לו, ז. **עד אפסי ארץ.** מיכ' ה, ג. **אשרי איש שישמע וכו'.** ע"פ מש' ח, לד. **שישמע אל מצותיך.** ע"פ דב' יא, יג. **ותורתך ודברך ישים על לבו.** ע"פ דב' יא, יח; ספרי, פר' עקב, פי' מד, סי' יח; מתע"ד פי"א, פי"ח; ילקו"ש תורה, רמז תתסט. **אמת אתה הוא.** ע"פ ש"ב ז, כח. **אדון לעמך.** ע"פ תה' מה, יב. **ומלך.** ע"פ יבע' ו, ה. **גדול וגבור.** ע"פ דב' י, יח. **לריב את ריבם.** ע"פ מש' כב, כג. **אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון.** ע"פ ישע' מא, ד; מד, ו; מח, יב. **ומבלעדיך אין לנו.** ע"פ ישע' מד, ו. **מלך גואל עוזר.** ע"פ ישע' מא, יד; מד, ו. **ומושיע.** ע"פ ש"ב כב, ג; תה' ז, יא. **אמת במצרים נגלית.** ע"פ תוספתא ברכות פ"ב, ה"א; ירושלמי ברכות פ"א, ה"ו; שבה"ל, סדר פסח, סי' ריח. **כל בכוריהם הרגת.** ע"פ תה' קלו, י. **מכת בכוריהם.** תוספתא ברכות פ"ב, ה"א; ירושלמי ברכות פ"א, ה"ו. **בכורך ישראל.** ע"פ שמ' ד, כב. **גאלת.** ע"פ שמ' ג, יג. **ים סוף בקעת.** ע"פ שמ' יד, כא; תה' עח, יג. **קריעת ים סוף.** תוספתא ברכות פ"ב, ה"א; ירושלמי ברכות פ"א, ה"ו. **זדים טבעת.** ע"פ שמ' יד, כח; טו, ד. **ים ליבשה שמת.** ע"פ תה' סו, ו. **וידידים.** ע"פ ירמ' יב, ז. **וידידים עברו.** ע"פ שמ' יד, כד; טו, יט. **ויכסו מים צריהם.** תה' קו, יא. **ועל זאת שבחו.** ע"פ שמ' טו, א ותר"א. **אהובים.** ע"פ דב' ז, ח; כג, ו. **ונתנו ידידים זמירות שירות ותושבחות.** שמ' טו, א־יח. **אל רם ונשא.** ע"פ ישע' ו, א; מ, טו. **חי וקיים.** ע"פ דני' ו, כז. **גדול ונורא.** דב' ז, כא; תה' צט, ג. **משפיל גאים.** ע"פ תה' קמז, ו. לשון תכמיס הוא זה, כמו: אם' רבה (ווילנא), פר' ח, סי' ז; פסז"ו פר' בשלח, פע"ו, סי' א; פהר"ב פ' כז, סי' א; מש"ט (בובר), פר' בשלח, פע"ו, סי' א. **מגביה שפלים.** ע"פ איו' ה, יא. **מוציא אסירים.** תה' סח, ז. **ופודה עניים.** ע"פ ישע' סח, א. **ועוזר דלים.** ע"פ איו' ה, טז. **ועונה לעמו ישראל.** ע"פ שמ' ב, כג; שופ' ג, ט. **בעת שועם אליו.** ע"פ תה' לא, כג. **תהלה לאל עליון.** ע"פ ישע' מג, כא; תה' ט, טו. **ברוך הוא.** ע"פ בר' ט, כו; שמ' יח, י; ש"א כה, לב. **משה וב"י לך ענו שירה.** ע"פ שמ' טו, א. **מי כמוכה.** שמ' טו, יא; סדו' רס"ג, עמ' לא.

בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְּהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא· שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ (הַגָּדוֹל) עַל־שְׂפַת הַיָּם· יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ· יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: בִּגְלַל אָבוֹת תּוֹשִׁיעַ בָּנִים· וְתָבִיא גְאֻלָּה לִבְנֵי בְנֵיהֶם· כִּי־מֵעוֹלָם אַתָּה גּוֹאֵל· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

עֲמִידָה לְשַׁחֲרִית שֶׁל יוֹם כִּיפּוּרִים

יכוון פניו כנגד מקום המקדש כאשר רגליו זו אצל זו, יעמוד ולא ישען ויכוף ראשו מעט, צריך לכוון בכל הברכות, ולפחות בברכה הראשונה.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· אֱלֹהֵי אַבְרָהָם· אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב· הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא· אֵל עֶלְיוֹן· גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת־הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת· וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· לְמַעַנְךָ אֵל חָי· מֶלֶךְ גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי· מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ· מוֹרִיד הַטַּל· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד· מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים· סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים· מַתִּיר אֲסוּרִים·

מקורות

שירה חדשה. ע"פ תה' מ, ד. לשון נקבה, ראו מכילתא דר"י, מס' דשירה, פר' א; שה"ש רבה (ווילנא), פר' א, סי' ג; תוס' עמ"ס פסחים, דף קנז ע"ב, ד"ה ואומר; שבה"ל, ענין תפילה, סי' עז, בשם אחיו רבב"א; סת"ר סי' ד, ענין ק"ש; סה"ת סי' ד. **לשמך הגדול.** יהו' ז, ט. **על שפת הים.** ע"פ שמ' יד, ל. **ה' ימלוך.** שמ' טו, יח; סדו' רס"ג, עמ' לח. **בגלל אבות תושיע.** ראו סדו' רס"ג, עמ' קי. **כי מעולם אתה גואל.** ע"פ ישע' סג, טז; מתע"ד פל"ב, פל"ט. ראו בבלי שבת, דף פט ע"ב. **גאל ישראל.** בבלי פסחים, דף קח ע"ב; מד"א ויק', פ"א, סי' ה; מחכר במ' שו"ט (בובר), מז' ו, א (יב, א); שבה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. **עמידה.** סרע"ג ח"ב, סי' קכד; סדו' רס"ג, עמ' רסא; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נח; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שיט.

ח"נ והערות

בגלל אבות וכו'. במח' רומניא, דף יג ע"ב, הנוסח דומה, אך במקום 'תושיע' מופיעה התיבה 'הושעת'.

וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי־כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ׃ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה׃

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים׃ זְכוֹר יְצוּרֶיךָ בְּרַחֲמִים׃ מֵמִית וּמְחַיֶּה׃ וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ׃ וּלְנֶצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ׃ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא־יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד׃ כִּי־אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה׃

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ׃ וְיִרָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים׃ וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם׃ כְּמָה שֶׁיָּדַעְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטוֹן לְפָנֶיךָ׃ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִימִינֶךָ׃ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ׃

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְהוָה לְעַמֶּךָ׃ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ׃ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ׃ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ׃ שָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ׃ וּצְמִיחוּת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ׃ וַעֲרִיכוּת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ׃ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ׃

וְאָז צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ׃ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ׃ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ׃ וְעוֹלָתָה תִּקְפֹּץ פִּיהָ וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה׃ כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ׃ וְתִמְלֹךְ אַתָּה יְהוָה לְבַדְּךָ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ׃ עַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ׃ כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ׃ יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם׃

אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר· הַלְלוּ־יָהּ: וְכָתוּב· וַיִּגְבַּהּ יְהוָה צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים· אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת· קִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ· וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה· אֶת־יוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת־יוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה· לִסְלִיחָה וְלִמְחִילָה וּלְכַפָּרָה עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ· מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· יַעֲלֶה וְיָבֹא· יַגִּיעַ· וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה· וְיִשָּׁמַע· וְיִפָּקֵד· וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ· וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ· וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ· וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ (לִפְלֵיטָה) לְטוֹבָה· לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרָצוֹן בְּיוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וּבְיוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה· זָכְרֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה· וּפָקְדֵנוּ בּוֹ לִבְרָכָה· וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים טוֹבִים· בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים· וְחוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ· כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ· כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה· מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ· כָּאָמוּר· אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְּשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר: וְנֶאֱמַר· מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה

אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ׃ וְנֶאֱמַר׃ כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ׃

כִּי־אַתָּה סוֹלְחָן לְיִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם׃ וּמוֹחֵלָן לְשִׁבְטֵי יְשׁוּרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר׃ וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד׃ וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֶלָּא אָתָּה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃ וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃ מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (בשבת: הַשַּׁבָּת וְ)יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים׃

רְצֵה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל־תְּפִלָּתָם שְׁעֵה׃ וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ׃ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן׃ וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ הַמַּחֲזִיר בְּרַחֲמָיו שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן׃

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ׃ שֶׁאַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ׃ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוּבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת׃ עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם׃ הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ׃ הַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ׃ וּמֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ׃ לֹא־הִכְלַמְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא־עֲזַבְתָּנוּ וְלֹא־הִסְתַּרְתָּ פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ׃

זְכוֹר רַחֲמֶיךָ וּכְבוֹשׁ אֶת־כַּעֲסֶךָ׃ כַּלֵּה דֶבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה וְכָל־מַחֲלָה מֵעָלֵינוּ

וּמֵעַל כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ. עַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד. כָּל־הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה. וִיהַלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בֶּאֱמֶת. וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה. (חַיִּים). חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים. עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. תּוֹרַת חַיִּים. אַהֲבָה וָחֶסֶד. צְדָקָה. בְּרָכָה. יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב יִהְיֶה בְעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ וּ)לְבָרֵךְ אֶת־כָּל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל תָּמִיד בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:

בְּסֵפֶר חַיִּים. בְּרָכָה וְשָׁלוֹם. פַּרְנָסָה טוֹבָה וִישׁוּעָה וְנֶחָמָה. חֵן וָחֶסֶד נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ. אָנוּ וְכָל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל. לְחַיִּים (טוֹבִים) וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם. (אָמֵן):

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי־עֹרֶף בַּדָּבָר הַזֶּה שֶׁנֹּאמַר (נ״א: לוֹמַר) לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ. אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ (נ״א: חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ). אָשַׁמְנוּ. בָּגַדְנוּ. גָּזַלְנוּ. דִּבַּרְנוּ דֹּפִי. הֶעֱוִינוּ. וְהִרְשַׁעְנוּ. זָדְנוּ. חָמַסְנוּ. טָפַלְנוּ שֶׁקֶר. יָעַצְנוּ רַע (וי״א: עֵצוֹת רָעוֹת). כִּזַּבְנוּ. לָצְנוּ (לוֹצַצְנוּ). מָרַדְנוּ (מָרִינוּ). נִאַצְנוּ (נִאַפְנוּ. נִשְׁבַּעְנוּ לַשָּׁוְא וְלַשֶּׁקֶר). סָרַרְנוּ. עָוִינוּ. פָּשַׁעְנוּ. צָרַרְנוּ. קִשִּׁינוּ עֹרֶף. רָשַׁעְנוּ. שִׁחַתְנוּ. תִּעַבְנוּ.

מקורות

וידוי בשחרית. סדו׳ רשב״ג, פ״ה, עמ׳ נה.

תָּעִינוּ. תִּעַתָּעְנוּ: סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא־שָׁוָה לָנוּ. וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ כִּי־אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם וּמַה־נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים. הֲלֹא כָל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ:

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חָי. אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי־בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב. אֵין כָּל־דָּבָר נֶעְלָם מִמְּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ. יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתִּסְלַח וְתִמְחַל־לָנוּ עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ. וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ:

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי־דַעַת:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בַּגָּלוּי:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלֵּב:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתַיִם:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרַע:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב:

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָשׁוֹן הָרַע:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַרְאִית הָעַיִן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּפִתְחוֹן פֶּה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצַעֲדֵי רַגְלַיִם:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּקְפִיצַת יָד:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרָצוֹן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁגָגָה:
(עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא:)
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב:

עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם חַטָּאת:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה וְכָרֵת:

מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וְכָרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם· אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין· סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וְחֶנֶק· וּמַלְקוּת אַרְבָּעִים· (עַל־)מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה· בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם וַעֲשֵׂה· וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ קוּם וַעֲשֵׂה· בֵּין שֶׁגְּלוּיִים לָנוּ וּבֵין שֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ· הַגְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר אָמַרְנוּ לְפָנֶיךָ· וְשֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר לְפָנֶיךָ גְּלוּיִים

וידועים. כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

הנוהגים לומר "אלקי נצור", יאמרו פסוק זה לאחריו:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

ויש נוהגים לומר:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע. וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִּדּוֹם וּלְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדֹּף נַפְשִׁי. וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי. שֶׁכָּל־הַקָּמִים עָלַי לְרָעָה. תָּפֵר עֲצָתָם וּתְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. וְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי. שֶׁתִּפְתַּח לִי שַׁעֲרֵי תוֹרָה. שַׁעֲרֵי חָכְמָה. שַׁעֲרֵי בִינָה. שַׁעֲרֵי דֵעָה. שַׁעֲרֵי פַרְנָסָה וְכַלְכָּלָה. שַׁעֲרֵי חַיִּים. חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְרָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

פוסע שלש פסיעות לאחוריו בכריעה אחת, וחוזר לשמאלו ואחר כך לימינו, ואומר:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו. הוּא בְרַחֲמָיו. יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל. אָמֵן:

(יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ. יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתִּבָּנֶה בֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ:)

החזן אומר בלחש (וכפי מנהג ק״ק רומה אומר בקול רם):

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· אֱלֹהֵי אַבְרָהָם· אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב· הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא· אֵל עֶלְיוֹן· גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת־הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת· וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים· מִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים· אֶפְתַּח פִּי בְּתַחֲנוּנִים· לְחַלּוֹת פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

מקורות

חזרת הש״ץ לשחרית. סרע״ג ח״ב, סי׳ קכה; סדו׳ רשב״ג, פ״ה, עמ׳ נח. **החזן אומר בלחש.** רא״ו סדו׳ רס״ג, עמ׳ מא; תה״ד, פסקים וכתבים, סי׳ קי; שו״ע או״ח סי׳ קיא, ס״ב, ומג״א ס״ק ד. **אומריס רגוי וסליחות.** רא״ו סרע״ג ח״ב, סי׳ קכה. **מסוד.** ע״פ תה׳ קיא, ה ורד״ק. **חכמיס ונבוניס.** דב׳ ה, יג. **מלמד דעת מביניס.** ע״פ דה״ב לה, ג; נחמ׳ ח, ז וט. **אפתח פי בתחנוניס.** ע״פ תה׳ נא, יח; דני׳ ט, ג. **לחלות פני שוכן.** ע״פ זכ׳ ח, כא. **שוכן מעוניס.** ע״פ דב׳ לג, כז; יפע׳ לג, טז; איו׳ לא, ב.

ה״נ והערות

א עליון. במח׳ רמ״ו, בולוניא, כ״י ורומניא הנוסח בחזרת הש״ץ הוא: ׳ברוך אתה... א עליון קונה שמים וארץ׳ ואח״כ ׳מסוד חכמים׳ וכו׳. במח׳ ויניציאה שפ״ו ושד״ל כתוב: ״לפי הרמ״ף [ר׳ משה פרובינצאלו] ז״ל, ראוי להשלים כל נוסח הברכה עד ׳באהבה׳ ומשמיטין ׳קונה שמים וארץ׳ ואח״כ אומרים ׳מסוד חכמים׳, וכן נוהגין המדקדקין, וכן מנהג ויניציאה״, וכן נהוג כיום, ראו: נ׳ וידר, כרך א, עמ׳ 84־85. **מסוד חכמים ונבונים.** פתיחה לקרובה ׳שושן עמק איומה׳, המיוחסת לרבי אלעזר הקליר, נמצא גם מח׳ רומניא, דף שמ ע״ב. במח׳ האשכנזים, פתיחה זו מופיעה לפני כל פיוטי חזרת הש״ץ לכל הימים טובים.

יש אומרים (לפי מנהג ק"ק רומה ומילאנו. בירושלים מדלגים על פיוט זה):

מָתְנַי אָחֲזוּ חַלְחָלָה· וְלִבִּי חָלָה· בְּזָכְרִי אֲשָׁמַי· וְאֵין בַּמֶּה לְכַפְּרָן· מִזְּבֵחַ נֶהֱרָס· דָּמִים מִלְּמָרַס· חֶלְבֵי אִשַּׁי· עַל־גַּבָּיו לְסַדְּרָן:

שָׁבְתוּ מְנָחוֹת· וְעוֹלוֹת מְנַחֲחוֹת· שְׁגָגוֹת וּזְדוֹנוֹת· לְצָרֵף וּלְהַעֲבִירָן· שְׂרֵד מְלֻבָּשִׁים· מַקְרִיבֵי אִשִּׁים· אֶחָד עֶשֶׂר פְּנִימָה לְתַמְּרָן:

הַכֵּלִים הַמְשֻׁבָּחִים· כְּתָמִים מְצַחְצְחִים· אֶחָד אֶחָד לַעֲבוֹדָתוֹ· הֻתְּכַן הִגְּבִירָן· הַמְעֻטָּר בְּקוֹל· מְצָרֵף מַעַשׂ קוֹל· מְגֻבָּע בְּלָבְשׁוֹ· שְׁמוֹנָה בְהִדּוּרָן:

בַּדָּם טְבוּלָה· זְמֻנָּה לִמְחִילָה· לְמַמְעִיטֵי דְמוּת יוֹצְרָן· יִגּוֹל עֶרְוָה· חֲפוֹת בַּד הַנָּאוָה· מִמַּתָּן וְעַד־יָרֵךְ לְחַבְּרָן:

רֹאשׁ מְצֻנָּף· גָּבֹהַּ מֶעֱנָף· לְהַגֵּפָה מְרֻצָּה· בֶּן־דּוֹסָא הוֹרָן· בְּמִתָּן אָזוּר· עֶגֶל כְּחֵזוּר· הִרְהוּרֵי הַלֵּב· מִתְּוָנָיו לְטַהֲרָן:

ח"נ והערות

מתני אחזו חלחלה. קרובה בת יח בתים. שד"ל כותב (מבוא למכב"ר, עמ' כט): "שם המחבר נראה שהוא משה בירבי בנימן, אותיות משה חתומות שתי פעמים, ואותיות בירבי פעם אחת, ואותיות בנימן מגומגמות". שד"ל מציע החלפה בסדר הבתים, ולפי זה שם 'בנימין' חתום על הסדר. הרב מ"ע הרטום, בחוברת המנהג, כתב שבירושלים אין אומרים פיוט זה. **לְצָרֵף.** בכ"י: 'לִצְרוֹף'. **הֻתְּכַן הִגְּבִירָן.** בכ"י: 'הֻתְּקַן וְהִגְּבִירָן'. **הַמְעֻטָּר בקול.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'הַמְעֻתָּר בקול'. ראו פי' קד"א על אתר, המביא ב' גירסאות נוספות: 'המעותד' 'המעותר' (מלשון עשיר, שתרגומו עתיר). **מְגֻבָּע בלבשו.** בכ"י: 'מְגֻבָּע בלבשו'. **עֶגֶל כחזור.** כן הוא בכ"י וכמו במקרא. אבל במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל: 'עֻגּוּל כחזור'.

מקורות

מתני אחזו חלחלה. ע"פ יפע' כח, ג. **ולבי חלה.** ע"פ מס' יג, יב. **בזכרי אשמי.** ע"פ עזר' ט, ו"ז; יחז' טז, סח. **במה לכפרן.** ע"פ ס"ב כח, ג. **מזבח נהרס.** ע"פ מ"א יח, ל. **דמים מלמרס.** ע"פ מס' יומא פ"ד, מ"ג; בבלי דף מג ע"ב. **חלבי אשי.** ע"פ ויק' טז, כה; י, טו. **על גביו לסדרן.** ע"פ ויק' ו, ה. **שבתו מנחות ועולות.** ע"פ דני' ט, כז; יומ' ח, ט ויג. **ועולות מנחחות.** ע"פ ויק' ח, יג. **שגגות וזדונות.** ויק' טז, כא, ע"פ בבלי יומא, דף לו ע"ב. **לצרף.** ע"פ תה' סו, י; דני' יב, י. **ולהעבירן.** ע"פ ס"ב יב, יג. **שרד מלבשים.** ע"פ שמ' לה, יט. **מקריבי אשים.** ע"פ ויק' כא, ו. **אחד עשר פנימה.** סממניס של קטורת, ע"פ בבלי כריתות, דף ו ע"ב. **לתמרן.** ע"פ בבלי יומא, דף לח ע"א, 'עלות עשן'. **הכליס המשובחים.** ע"פ דה"ב לו, י. **כתמים מצחצחים.** ע"פ ירמ' ב, כב. **המעטר בקול מצרף וכו'.** ע"פ בבלי זבחים, דף פח ע"ב; ערכין, דף טז ע"א. **מגבע.** ע"פ שמ' כח, מ. **שמונה בהדורן.** ע"פ ויק"ר (ווילנא), פר' י, סי' ו. **בהדורן.** ע"פ שמ' כח, ב. **בדם טבולה וכו' לממעיטי.** ע"פ בבלי ערכין, דף טז ע"א. **לממעיטי דמות יוצרן.** ע"פ בבלי ערכין, דף סג ע"ב, 'כאילו ממעט הדמות', ע"פ בר' ט, ו; מכילי' דר"י, יתרו, מס' דבחדש, פר' ח, ד"ה כילד ותנו. **יגול ערוה... לחברן.** ע"פ בבלי ערכין, דף טז ע"א. **חפות בד וכו' ועד ירך.** ע"פ שמ' כח, מב. **ראש מופנף גבה מענף.** ע"פ שמ' כח, לט. **להגפה מרצה.** ע"פ בבלי ערכין, דף טז ע"א; ויק"ר (ווילנא), פר' לו, פר' י, סי' ו. **בן דוסא הורן.** ע"פ בבלי ערכין, דף טז ע"א, ורמו קד"א. **במתן אזור.** ע"פ מ"ב ח, ח. **עגל כחזור.** ע"פ תר"א שמ' כה, לג. **הרהורי הלב מתוניו לטהרן.** רש"י במ' לט, ג. רמו בבלי שבת, דף סד ע"א.

יְפֵי אוּרִים וְתֻמִּים· דִּבְרֵיהֶם מְאִירִים וּמַשְׁלִימִין· הִטּוּי דִּין· לְכַפֵּר בְּזְהוֹרָן· בְּוֶלֶד נִפְסָלִים· מְרַצֶּה מְחִילִים· וּמְטַהֵר עַזּוּת תְּאָרָן:

נָאֶה כְּעָגִיל· חָבֵר הָרְגִיל· זָקֵן וּפִרְקוֹ· נָאֶה בְּדוֹרָן· בִּנְיָנִים אֵלּוּ נִמְחוּ· וּתְמִידִין נִדְחוּ· וּמַחֲדִילֵי רֹגֶז· בְּכִלּוּל הִבְעִירָן:

מוֹרֵי הוֹרוּנִי· לִקְרוֹת בְּמַעֲנִי· סִדְרֵי קָרְבְּנוֹתַי בְּחִבּוּרָן· נִדְבַת הַבְטָחָה· לְאֵיתָן הֶבְטֶחָה· זְכֹר לְבָנָיו· וּמִצַּחֲנָה לְטַהֲרָן:

טוֹב וְסַלָּח קְטֹרֶת מְמֻלָּח· הַעֲרֵב אִמְרֵי נֶאֱלָח· וּכְנִיחוֹחַ צוּרָן· עֲדֵי עַד נֶצַח עַמְּךָ· אַמֵּץ לְמַעַן שְׁמֶךָ· אַתָּה הִשְׁעַנְתָּ· עֶמֶק שׁוֹשָׁן וְסִבְרָן:

עד כאן אין אומרים בירושלים.

שׁוֹשַׁן עֶמֶק אֲיָמָה· שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לְקַיְּמָה·
שֹׁרֶשׁ וְעָנָף סְיָמָה· שָׁוִים יַחַד לְצַיְּמָה:

מקורות

אורים ותומים. שמ' כח, ל. **דבריהם מאירים ומשלימין.** ירושלמי יומא פ"ז, ה"ב; בבלי יומא, דף עג ע"ב; ס"ז במ', פכ"ז, פכ"ח. **היטוי דין לכפר בזיהורן.** ע"פ בבלי ערכין, דף טז ע"ב; ויק"ר (ווילנא), פר' לו, פר' י, סי' ו. **מרצה מחילים.** ע"פ בבלי פסחים, דף פ ע"ב, 'לית מרצה'. **ומטהר עזות תארן.** ע"פ בבלי ערכין, דף טז ע"ב. **נאה כעגיל.** ע"פ בבלי יומא, דף יח ע"ב, רמו קד"ב. **הרגיל זקן ופרקו נאה.** ע"פ מסר"ב, פר' טו, עמ' 288, ד"ה עמדו בתפלה. **בנינים אלו נמחו.** ע"פ מ"ב כה, ט; מש' תענית פ"ד, מ"ו; בבלי ר"ה, דף יח ע"ב. **ותמידין נדחו.** ע"פ דני' יב, יא. **ומחדילי רוגז.** ע"פ איו' ג, ח. **בכלול הבעירן.** ע"פ מ"ב יד, י. **מורי הורוני... בחבורן.** ע"פ בבלי מנחות, דף קי ע"ב; שה"ש רבה (ווילנא), פר' ד, סי' ד; ילקו"ש תורה, רמז תקט, ד"ה אמר ר"ל. **סדרי קרבנותי וכו' זכור לבניו.** ע"פ בבלי תענית, דף כז ע"ב; ילקו"ש תורה, רמז עז, ד"ה ויאמר ה'. **לאיתן.** 'אברהם אבינו'. רמו בבלי בב"ב, דף טו ע"ב; מדת"נ (וורשא), פר' חוקת, סי' ו; ויק"ר (ווילנא), פר' לו, פר' ט, סי' ח; פדר"ך פי' ד, סי' ג, ד"ה ויחכם. **ומלחנה לטהרן.** ע"פ יבע' ד, ד. **לטהרן.** ע"פ ויק' טז, ל. **טוב וסלח.** תה' פו, ה. **קטורת ממלח.** ע"פ שמ' ל, לה; בבלי ממחות, דף כא ע"ב. **הערב אמרי.** ע"פ תה' קד, לד. **נאלח.** איו' טו, טז. **וכניחוח צורן.** ע"פ ירושלמי תענית פ"ב, ה"ח; ב"ר (ווילנא), פר' לד, סי' ה. **עדי־עד.** תה' קלב, יד. **עמך אמץ.** ע"פ יבע' מא, י. **למען שמך.** ירמ' יד, ז. **אתה השענת.** ע"פ יבע' י, כ; דה"ב יג, יח. **עמק שושן.** ע"פ שה"ש ב, א. **וסברן.** ע"פ תר"א בר' מט, יח; תה' סב, ט. **שושן עמק.** ע"פ שה"ש ב, א; שבה"ל, סדר יום"כ, סי' שיט. **איומה.** שה"ש ו, ד. **שבת שבתון לקימה.** ע"פ ויק' טז, לא. **שורש וענף.** ע"פ מלא' ג, יט, ותי"ו. **ליימה.** ע"פ ש"ב יב, טז; יבע' נח, ג.

ח"נ והערות

מאירים ומַשְׁלִימִין. במח' רמ"ו: 'מאירים ומַשְׁלִימִים'. **לכפר בְּזְהוֹרָן.** במח' רמ"ו וכ"י: 'לכפר בְּזֵהוּרָן'. **עזות תְּאָרָן.** כן הוא מנוקד בכ"י. אבל במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל: 'עזות תוֹאֲרָן', וגם מסתברא כניקוד זה. **נאה בְּדוֹרָן.** בכ"י: 'נאה בְּהִדּוּרָן'. **בכלול הִבְעִירָן.** בכ"י: 'בבלול הֶעֱבִירָן'. **ומצחנה לְטַהֲרָן.** בכ"י: 'ומצחנה טַהֲרָן'. **שושן עמק איומה.** חלק ראשון של הקרובה לרבי אלעזר הקליר. חתום בראשי הבתים 'שבת שבתון', הרומז לויקרא כג, לב. כל בית בפיוט, בנוי מארבעה חלקים המתחילים באותה האות. פיוט זה, נמצא גם במנהג אשכנז, אמנם בתפילת מוסף. במנהג רומניא, דף שמ ע"ב, נמצא בשחרית כמו אצלינו. **אֲיָמָה.** כן הוא בשבה"ל, סי' שיט, קד"א, מח' רומניא ורוו"ה. אבל במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י וגולדשמידט: 'אֵיְמָה', וכ"כ רוו"ה בשם הראב"ע (קה' ה, א). **וענף סְיָמָה.** בכ"י ובחילופים רבים בגולדשמידט: 'וענף סִיְּמָה', וכן בחו"ה.

בְּעֵת מֶטוּ יְסוֹדוֹתֶיהָ· בְּטִחָה בְחִין מוֹסְדוֹתֶיהָ·
בָּם תְּקִעָה יְתֵדוֹתֶיהָ· בְּכֶפֶל לְהַשְׁעִין יְדוֹתֶיהָ:
תָּמְכָה פֹּעַל צוּרִים· תְּמַת הֵמָּה הַיּוֹצְרִים·
תְּרוּפָה תֵּת לַעֲצוּרִים· תֵּבֵל לְהַאֲפִיל לְצָרִים:
שְׁתִילֵי גְבָעוֹת אַרְבַּע· שַׁאַג סֵפֶר הַמְּרֻבָּע·
שֶׁוַע פְּגִיעוֹת אַרְבַּע· שְׁעֵה צִדְקָם לִתְבַּע:
בֵּיטָה בְמִתְהַלֵּךְ בְּתָמִים· בְּמוּסַר לְחוּמוֹ חֲתוּמִים·
בְּצִדְקוֹ תָּדִיחַ כְּתָמִים· בְּאֶפֶס אוּרִים וְתֻמִּים:
תְּמוּר תַּשְׁלוּמֵי פַר· תֶּבֶן הֶגֶג הַמְסֻפָּר·
תּוֹקְעֵי בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר· תַּלְאוּבָם בְּכִפּוּר יְכֻפַּר:
וְשַׁכֵּךְ חֲמַת זַעְמֶךָ· וְתָחֹן שְׁרִידֵי עַמֶּךָ·
וְעָלֵימוֹ יְהִי נוֹעֲמֶךָ· וְיִחְיוּ מִמְּקוֹר עִמֶּךָ:

ח"נ והערות

בְּכֶפֶל. במקרא הכ"ף בסגול, ראו: איו' מא, ה. **המה הַיּוֹצְרִים.** כן הוא בכ"י, שד"ל, רוו"ה וגולדשמידט. במח' רמ"ו, בולוניא ורומניא: 'המה הַיְצוּרִים'. אמנם בפי' קד"א על אתר כתב כבפנים, ונתן לזה ביאור. **שתילי גבעות וכו'.** בבית זה, יש שינויי סדר בין המח'. הסדר בפנים, הוא ע"פ מח' שד"ל, רומניא, קד"א (בנוסח הראשון), רוו"ה וגולדשמידט. במח' רמ"ו, בולוניא ורומניא הסדר הוא כך: שְׁתִילֵי גְבָעוֹת אַרְבַּע. שְׁעֵה צִדְקָם לִתְבַּע. שֶׁוַע פְּגִיעוֹת אַרְבַּע. שַׁאַג סֵפֶר הַמְּרֻבָּע. בכ"י הסדר: שֶׁוַע פְּגִיעוֹת אַרְבַּע. שַׁאַג סֵפֶר הַמְּרֻבָּע. שְׁתִילֵי גְבָעוֹת אַרְבַּע. שְׁעֵה צִדְקָם לִתְבַּע. **שַׁאַג.** במח' בולוניא, קד"א, רומניא, רוו"ה וגולדשמידט, בשני פתחים– שם דבר. במח' רמ"ו, שד"ל וכ"י: 'שָׁאַג', פעל עבר. **תָּדִיחַ.** תי"ו בפתח ודל"ת דגושה, הוא משורש 'נדח', מלשון מסית ומדיח, וכאן הוא מלשון רחיצה וכביסה, משורש 'דוח', ולכך התי"ו קמוצה והדל"ת רפויה, וכן מנוקד בכ"י, רוו"ה וגולדשמידט. **וְיִחְיוּ מִמְּקוֹר.** בכ"י: 'וְיִהְיוּ מִמְּקוֹר'.

מקורות

בעת מטו יסודותיה. ע"פ דב' לב, לה, ורש"י; בבלי שבת, דף מה ע"א. **מטו יסודותיה.** ע"פ תה' פב, ה. **בחין מוסדותיה.** ע"פ מיכ' ו, ב; בבלי ר"ה, דף יא ע"א. **תקעה יתדותיה.** ע"פ ישע' כ, כג וכה. **בכפל.** ע"פ בר' מט, לד"לא. **להשעין ידותיה.** ע"פ מ"ב ה, יח. **תמכה פועל צורים.** ע"פ במ' כג, ט; בבלי ר"ה, דף יא ע"א; במו"ר (ווילנא), פר' טו, סי' ז. **תומת.** ע"פ מש' יא, ג. **המה היוצרים.** דה"א ד, כג; ב"ר (ווילנא), פר' ח, סי' ז; רות רבה (ווילנא), פר' ב, סי' ג. **תרופה.** ע"פ הוש' יד, ה; יחז' מז, יב. **לעצורים.** ע"פ יומ' ח, יד. **תבל להאפיל.** ע"פ איו' י, כב; מש' ד, יט. **לצרים.** ע"פ איכ' א, ה. **שתילי.** תה' קכח, ג. **שתילי גבעות.** ע"פ במ' כג, ט; מדת"נ (בובר), פר' בלק, סי' יב; ספרי דב', פר' חקת, פי' שנג, סי' טו. **ארבע.** מס' שמחות פ"א, הי"ב; בבלי ברכות, דף טז ע"ב; ב"ר (ווילנא), פר' לך לך, פר' לט, סי' יא. **שאג.** ע"פ תה' כב, ב; לב, ג. **ספר המרבע.** ע"פ במ' כג, י; במדב"ר (ווילנא), פר' כ, סי' יט. **שוע.** ע"פ תה' ה, ג. **פגיעות.** בבלי ברכות, דף כו ע"ב, ע"פ בר' כח, יא; בבלי תענית, דף ז ע"ב, ע"פ ירמ' ז, טז. **ארבע שעה לדקם.** פסר"ב, פי' מז, ד"ה דבר אחר. **לדקם לתבע.** ע"פ ש"ב כב, כא; תה' יח, כא. **במתהלך בתמים.** ע"פ בר' יז, א. **לחומו.** ע"פ לפ' א, יז. **חתומים.** ע"פ בבלי שבת, דף קלז ע"ב. **בלדקו.** ע"פ פסר"ב פי' לג, ד"ה דבר אחר מנכי. **תדיח כתמים.** ע"פ ירמ' ב, כב. **באפס אוריס ותומים.** ע"פ נחמ' ז, סה; משנ' סוטה פ"ט, מי"ב; בבלי יומא, דף כא ע"ב. **תמור תשלומי פר.** ע"פ הוש' יד, ג. **תיבן הגג.** ע"פ תה' ה, ב. **המסופר.** ע"פ תה' ט, ב; עא, טו. **תוקעי בחודש שופר.** ע"פ ויק' כה, ט; תה' פא, ד. **תלאובם.** ע"פ הוש' יג, ה. **בכפור יכופר.** ע"פ ויק' טז, ל. **ושכך חמת זעמך.** ע"פ תה' ז, י. **שרידי עמך.** ע"פ ירמ' לא, ח. **ועלימו יהי נועמך.** ע"פ תה' ל, ח. **ויחיו ממקור עמך.** ע"פ ירמ' ב, יג; תה' לו, י.

נָאוֹר עִמְּךָ הַסְּלִיחָה· נָכוֹן לְמַהֵר לְסָלְחָה·
נִיב שְׂפָתַיִם הַצְּלִיחָה· נַאֲק שְׁמֶעָה וּסְלָחָה:

כַּכָּתוּב אֲדֹנָיו שְׁמָעָה אֲדֹנָיו סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ: וְנֶאֱמַר כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: וְנֶאֱמַר כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: וְנֶאֱמַר כִּי־עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר: וְנֶאֱמַר שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ: וְנֶאֱמַר קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה וְאִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ:

שְׂפָתֵינוּ מְדוֹבְבוֹת יְשֵׁנִים· יְנַצְּחוּךָ כְּעַל־שׁוֹשַׁנִּים· חֲדָשִׁים גַּם־יְשָׁנִים· בְּמָגִנַּת אָב מְשִׁעָנִים:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· לְמַעַנְךָ אֵל חַי· מֶלֶךְ גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי· מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ· מוֹרִיד הַטַּל· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד· מְחַיֶּה מֵתִים

מקורות

נאור. תה׳ עו, ה. **עמך הסליחה.** תה׳ קל, ד. **נכון.** בר׳ מא, לב. **למהר לסלחה.** ע״פ תה׳ עט, תרט. **ניב שפתים.** ישע׳ מז, יט. **שפתים הצליחה.** ע״פ דה״ב כו, ה. **נאק שמעה וסלחה.** ע״פ דני׳ ט, יט. **ה׳ שמעה.** דני׳ ט, יט. **כי עמך הסליחה.** תה׳ קל, ד. **כי אתה אדני.** תה׳ פו, ה. **כי עמך מקור חיים.** תה׳ לו, י. **שובה ישראל.** הוש׳ יד, ב. **קחו עמכם דברים.** הוש׳ יד, ג. **שפתינו מדובבות ישנים.** ע״פ שה״ש ז, י. **ינצחוך כעל שושנים.** ע״פ תה׳ מה, ח. **חדשים גם ישנים.** שה״ש ז, יד. **במגנת אב.** ע״פ בר׳ עו, ח. **משענים.** ע״פ דה״ב יג, יח.

ח״נ והערות

וְאָמְרוּ אֵלָיו. כ״ה במח׳ רמ״ו, בולוניא, כ״י ורומניא, בוי״ו, וכן הוא בהרבה נוסחאות של תנ״ך אצל קניקוט וגניזה, ואף בפירוש של ר׳ ישעיה דטראני, הרי״ד, במהדו׳ מקראות גדולות הכתר. וכן במקצת ספרי חז״ל מצינו כן. **מְדוֹבְבוֹת ישנים.** כן הוא במח׳ רמ״ו, רס״ד, בולוניא, קד״א, שד״ל וחו״ה. בכ״י ורומניא: ׳בְּדִבְבוֹת ישנים׳, וכן הוגה בכ״י במח׳ רמ״ו. **אב מְשִׁעָנִים.** כן הוא במח׳ רמ״ו, רס״ד, בולוניא ושד״ל. בכ״י, רומניא, קד״א, רוו״ה וגולדשמידט: ׳אב נִשְׁעָנִים׳, וכן הוא בכ״י במח׳ רמ״ו.

בְּרַחֲמִים רַבִּים· סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים· מַתִּיר אֲסוּרִים·
וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי־כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה
לָּךְ· מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה:

יוֹם מִימִים הוּחַס· יוֹם כִּפּוּר הַמְיֻחָס· יוֹדְעָיו חֵמֹל וְחָס·
יוֹקְשָׁיו לְפוֹעֶרֶת הַס:
וּבוֹ בְּתַחְבּוּלוֹת יוּעֲצוּ· וְדוּי בְּתַחַן יָאִיצוּ· וְשׁוֹכְנֵי עָפָר יָקִיצוּ·
וּמֵרֹאשׁ הָרִים יָלִיצוּ:
מִפְּעֻלּוֹת עוֹקֵד וְעָקוּד· מֵאָז בְּיָדָם פָּקוּד· מוֹפֵת הַכָּמוּס בְּפִקּוּד·
מוֹקֵשׁ לְהַבְעִית בְּסִקּוּד:
כְּהִבְטַחְתָּ סְבִיבַת אֵיל· כְּפִרוּ הַנָּצוּר לְחַיִל· כֵּן תַּעֲצִים חַיִל·
כּוֹרְעֶיךָ בְּעֶצֶם וְלַיִל·
פַּחְדוּ יָחִיל סוֹטְמִים· פִּיּוֹתָם הֱיוֹת אֲטוּמִים· פָּרְחוּ בְּמִשְׁעֲנוֹתָם
חֲטוּמִים· פְּלוּטִים מֵרֶכֶל פִּטוּמִים·

ה״נ והערות

יום מימים הוחס. חלק שני של קרובת ״שושן עמק״, לרבי אלעזר הקליר. בראשי הבתים: ״יום כפורים״. כל בית בפיוט, בנוי מארבעה חלקים המתחילים באותה האות. פיוט זה, נמצא גם במנהג אשכנז (גולדשמידט, כיפור, עמ׳ 334), אמנם בתפילת המוסף. נמצא גם במח׳ רומניא דף שמ ע״ב. **חמל וְחָס.** בקמ״ץ, כן הוא במח׳ בולוניא, רומניא, שד״ל ורוו״ה. ובקד״א פירשו שהוא כמו ״חוס״, לשון ציווי, אבל במח׳ רמ״ו, כ״י וגולדשמידט: ״חמל וְחַס״, בפתח. ולפ״ז הוא יהיה ״שם דבר״, כמו ״חס ושלום״. **בְּתַחַן יאיצו.** ראו ביאורי קד״א, רוו״ה וגולדשמידט. **כְּהִבְטַחְתָּ.** במח׳ רומניא, רוו״ה וגולדשמידט: ״כְּהַבְטָחַת״. **סְבִיבַת איל.** כן הוא במח׳ רמ״ו, בולוניא, קד״א, שד״ל, רוו״ה וגולדשמידט. במח׳ רומניא: ״סְבִיבַת איל״. **יחיל סוֹטְמִים.** כן הוא במח׳ רמ״ו, בולוניא, רומניא, קד״א ושד״ל. ברוו״ה וגולדשמידט: ״יחיל שׂוֹטְמִים״, ובכ״י: ״יחיל סוֹטָנִים״.

מקורות

יום מימים וכו׳ המיוחס. ע״פ פסר״ב פי׳ כג, סוף ד״ה גלמי רמו. **יודעיו.** ע״פ הוש׳ ב, כב. **חמול וחס.** ע״פ ירמ׳ יג, יד. **יוקשיו.** ע״פ תה׳ קכד, ז. **לפוערת.** ע״פ ישע׳ ה, יד. **הס.** ע״פ עמ׳ ח, ג. **בתחבולות.** ע״פ מש׳ כ, יח. **ושוכני עפר יקיצו.** ע״פ ישע׳ כו, יט; דני׳ יב, ב. **ומראש הריס יליצו.** ע״פ ישע׳ מב, יא. **עוקד ועקוד.** בר׳ כב, ט; בבלי ברכות, דף סב ע״ב. **כהבטחת.** ע״פ בר׳ כב, טז. **סביבת איל.** ע״פ בר׳ כב, יג. **כפרו.** ע״פ שה״ש רבה (ווילנא), פר׳ ו, סי׳ יד. **לחיל.** ע״פ תר״ו שמ׳ יב, מא. **כן תעצים חיל.** ע״פ תה׳ סח, לו. **כורעיך.** ע״פ ישע׳ מה, כג. **בעצם.** ע״פ ויק׳ כג, כח. **פחדו.** ע״פ בר׳ לא, מב. **יחיל.** תה׳ כט, ח. **סוטמים וכו׳.** ע״פ זכ׳ ג, ב. **פיותם היות אטומים.** ע״פ בבלי יומא, דף כ ע״א. **פרחיו.** בלשון חכמים הכוונה לבחוריה, כמו: משנ׳ יומא פ״א, מ״ז; תוספתא סוכה פ״ג, הט״ו; בבלי סוכה, דף מט ע״א. **במשענותם.** ע״פ דה״ב יג, יח. **חטומים.** ע״פ ישע׳ מח, ט. **פלוטים.** ע״פ עזר׳ ט, ח. **מרכל.** ע״פ ויק׳ יט, טז. **פטומים.** ע״פ בבלי בב״מ, ריש דף סו ע״א.

בְּמִשְׁעֲנוֹתָם חטומים. בכ״י ובכמה ח״נ אצל גולדשמידט: ״בְּמִשְׁעֲנוֹתָיו חטומים״. **מרכל פטומים.** במח׳ רמ״ו נשמט בטעות האות מ׳ מתיבת ״פטומים״.

וְאִם אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים· וְזֶבַח מִבְּלִי מֵשִׂים· וְזִכְרָה לְנִבְזִים וּמְאוּסִים· וּמִגִּזְעָם הָפֵר כְּעָסִים:

רָם קִוִּשְׁטָ מַעֲבָדֶיךָ· רָאֹה תַרְאֶה לְעוֹבְדֶיךָ· רֵעִים בָּאֵי עָדֶיךָ· רַחוּם זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ:

יְבַקֵּשׁ עָוֹן וְאֵינֶנּוּ· יָמָה בִּמְצוּלוֹת תְּנֶנּוּ· יֶלֶד בְּשַׁעֲשׁוּעָיו תַּעֲנֶנּוּ· יִשָּׁר מֵלִיץ יְחָנֶנּוּ:

מִבְּרַק חֶרֶב הַשָּׁנוּן· מַלֵּט מַאֲרִיבֵי רִנּוּן· מַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתָם בְּתַחֲנוּן· מֶלֶךְ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן:

כַּכָּתוּב וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: וְנֶאֱמַר בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה יְבַקֵּשׁ אֶת־עֲוֹן יִשְׂרָאֵל וְאֵינֶנּוּ וְאֶת־חַטֹּאת יְהוּדָה וְלֹא תִמָּצֶאינָה כִּי אֶסְלַח לַאֲשֶׁר אַשְׁאִיר: וְנֶאֱמַר וַיְחָנֶּנּוּ וַיֹּאמֶר פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שָׁחַת מָצָאתִי כֹפֶר:

כֹּפֶר פִּדְיוֹן נֶפֶשׁ· פְּדֵה מִטְּבִיעַת רֶפֶשׁ· מְיַחֲלֶיךָ בְעָנוּי וְכֹפֶשׁ· תְּחַיֵּים בְּטַלְלֵי נֹפֶשׁ:

מקורות

אין בנו מעשים. ע"פ יסע' מא, כט; מדת"ה (בובר), כב, ב, סי' ו. **וזבח.** ע"פ הוש' ג, ד; איו' ד, כ. **לנבזים ומאוסים.** ע"פ תה' טו, ד. **ומגזעם.** ע"פ יסע' מ, כד. **הפר כעסים.** ע"פ תה' פה, ה. **רם.** יסע' מז, טו. **קושטו מעבדיך.** ע"פ דני' ד, לד. **ראה תראה לעובדיך.** ע"פ ש"א א, יא. **רעים.** תה' קלט, יח, ע"פ מד' שו"ט (בובר), מז' קטז, סי' ה, קטז, טו; שה"ש ה, א. **באי עדיך.** תה' סה, ג. **זכור לעבדיך.** דב' ט, כז. **יבוקש עוון ואינו.** ע"פ ירמ' נ, כ. **ימה במצולות תננו.** ע"פ מיכ' ז, יט. **ילד בשעשועיו תענגו.** ע"פ ירמ' לא, יט. **יושר מליץ יחננו.** ע"פ איו' לג, כג-כד. **מברק חרב השנון.** ע"פ דב' לב, מא. **מלט.** ע"פ יסע' מו, ד; תה' כב, ו. **מאריבי רנון.** ע"פ ש"א א, יב; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א. **רנון.** ע"פ מ"א ח, כח. **מלא משאלותם.** ע"פ תה' כ, ה; לז, ד. **בתחנון.** ע"פ תה' כ, ב. **אל רחום וחנון.** שמ' לד, ו. **ויעבור ה' על פניו.** שמ' לד, ו. **בימים ההם ובעת ההיא.** ירמ' נ, כ. **ויחננו ויאמר פדעהו.** איו' לג, כד. **כופר פדיון נפש.** ע"פ שמ' כא, לא. **פדה מטביעת רפש.** ע"פ תה' סט, טו. **מיחליך.** ע"פ תה' לג, יח; קמז, יא. **בענוי.** ע"פ ויק' טז, כט. **וכפש.** ע"פ איכ' ג, טז. **תחייס בטללי נפש.** ע"פ יסע' כו, יט; ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ב; תענית פ"א, ה"א.

ח"נ והערות

ראה תַרְאֶה. כן הוא במח' רמ"ו, שד"ל, ומקצת ח"נ אצל גולדשמידט. במח' בולוניא, כ"י, רומניא, רוו"ה וגולדשמידט: 'ראה תִרְאֶה'. **מלא מִשְׁאֲלוֹתָם.** בכ"י: 'מלא מִשְׁאֲלוֹתָיו'. **ונאמר ויחננו וכו'.** במח' רומניא וגולדשמידט נוספו כאן עוד כמה פסוקים. ובשאר נוסחאות אשכנז, אין כאן פסוקים כלל. וראו מ. א. לפשיץ, כתבים, הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים תש"ז, במאמרו 'הקרובה', עמ' שא-דש. **תְּחַיֵּים בטללי.** בכ"י, רוו"ה וגולדשמידט: 'הַחֲיֵים בטללי'.

יש המדלגים על פיוט זה (מנהג ירושלים):

עַד־יוֹם מוֹתוֹ תְּחַכֶּה־לּוֹ לִתְשׁוּבָה· לְהַנְטוֹתוֹ לִתְחִיָּה:

אֱנוֹשׁ מַה־יִּזְכֶּה וּצְבָא דוֹק לֹא־יִזַּכּוּ בְעֵינֶיךָ· בַּלַּחִים אִם־תִּבְעַר־הָאֵשׁ וּמַה־בֶּחָצִיר יָבֵשׁ:

עַד־יוֹם מוֹתוֹ תְּחַכֶּה־לּוֹ לִתְשׁוּבָה· לְהַנְטוֹתוֹ לִתְחִיָּה:

גָּלוּי הוּא לְךָ חֹשֶׁךְ כְּמוֹ אוֹר· מְשׁוֹטֵט כֹּל בְּעֵין· דִּירָתְךָ בַּסֵּתֶר וּגְלוּיוֹת לְךָ כָּל־נִסְתָּרוֹת:

עַד־יוֹם מוֹתוֹ תְּחַכֶּה־לּוֹ לִתְשׁוּבָה· לְהַנְטוֹתוֹ לִתְחִיָּה:

הַדָּן יְחִידִי וְהוּא בְּאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ· וְעַל־גּוֹי וְעַל־אָדָם יַחַד יִנְטֶה כַּוָּן וְאֵין מִי־יַרְשִׁיעַ:

עַד־יוֹם מוֹתוֹ תְּחַכֶּה־לּוֹ לִתְשׁוּבָה· לְהַנְטוֹתוֹ לִתְחִיָּה:

זֹאת אִם־הֵבִין יְצִיר· לֹא יְתָעוֹ יֵצֶר לַחֲטֹא לְיוֹצֵר· חֲתֻלַּת בְּאֵרוֹ חֲפִירַת בּוֹרוֹ חֶשְׁבּוֹן בּוֹרְאוֹ:

עַד־יוֹם מוֹתוֹ תְּחַכֶּה־לּוֹ לִתְשׁוּבָה· לְהַנְטוֹתוֹ לִתְחִיָּה:

ה"נ והערות

עד יום מותו. הוספת תוכחה לקרובה למחבר עלום שם, הנמצאת גם במנהג אשכנז (גולדשמידט, בשחרית, כיפור, עמ' 117), בת יא בתים. מיוסד ע"ס א"ב. הרב מ"ע הרטום, בחוברת המנהג, כתב שבירושלים אין אומרים פיוט זה. **לא יִזַּכּוּ.** כן הוא הנכון ע"פ הפסוק. וקרוב לזה הנקוד במח' רמ"ו וכ"י. במח' בולוניא ושד"ל: 'לא יְזַכּוּ', וברוו"ה ובגולדשמידט: 'לא זַכּוּ', והשוו לנוסח במוסף לר"ה ויוה"כ. **לך כָּל־נִסְתָּרוֹת.** כן הוא במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י, רוו"ה וגולדשמידט, ללא ה'. ובמח' שד"ל: 'לך כָּל־הַנִּסְתָּרוֹת', עם ה"א. **זֹאת אִם־הֵבִין יְצִיר.** במח' רוו"ה ובגולדשמידט: 'זֹאת יָבִין כָּל־יְצִיר', אמנם בגולדשמידט ליתא תיבת 'כל'.

מקורות

עד יום מותו תחכה לו. פדר"א פ' מב; ע"פ תה' ל, ג; רות רבה (ווילנא), פר' ו, סי' ד; יחז' יח, לב. **להנטותו לתחיה.** ע"פ יחז' לג, יא. **אנוש מה יזכה.** ע"פ איו' טו, יד. **וצבא דוק לא יזכו בעיניו.** ע"פ איו' כה, ה. **בלחיים אם וכו' יבש.** ע"פ תד"א פר' יד, ד"ה לעולם; ילקו"ש תורה, רמז עו, ד"ה תשעה נכנסו. **בחליר יבש.** ע"פ ישע' מ, ז-ח. **גלוי הוא לך חושך כמו אור.** ע"פ תה' קלט, יב. **משוטט כל בעין.** ע"פ זכ' ד, י; דה"ב טז, ט. **דירתך בסתר.** ע"פ תה' לא, ה; איו' כב, יד. **וגלויות לך כל נסתרות.** ע"פ דב' כט, כח; דני' ב, כב. **הדן יחידי.** ע"פ איו' כג, יג, ורש"י; משנ' אבות פ"ד, מ"ח; שה"ש רבה, פר' ה, סי' ה; שמו"ר (ווילנא), פר' ד, סי' ג. **והוא באחד ומי ישיבנו.** איו' כג, יג. **ועל גוי ועל אדם יחד.** איו' לד, כט. **ינטה כון.** ע"פ זכ' ה, טז. **ומי ירשיע.** ע"פ ישע' נ, ט. **זאת אם הבין וכו'.** ע"פ משנ' אבות פ"ב, מ"ה; ירושלמי סוטה פ"ב, ה"ב; ויק"ר (ווילנא), פר' מצורע, פר' יח, סי' ה. **לא יתעו יצר וכו'.** ע"פ בבלי בב"ב, דף טז ע"א; אותיות דר' עקיבא, נוסח ב, אות ט; אהמ"ד (איזנשטיין), עמ' 426 עור א; תה' לה, י, ואלשיך; בר' ח, כא. **חתולת.** ע"פ איו' לח, ט. **חתולת באחרו... בורו... בורמו.** ע"פ ויק"ר (ווילנא), פר' יח, סי' א; קה"ר (ווילנא), פר' יב, סי' א. ראו רוו"ה, שחרית ליום"כ, דף לא ע"א (פתיחה 66).

טָמֵא מִשְׁאֵרוֹ וּמִטַּמֵּא בְּעוֹדוֹ וּמִטַּמֵּא בְּמוֹתוֹ· יְמֵי חַיָּיו תֹּהוּ וְלֵילוֹתָיו בֹּהוּ וְעִנְיָנוֹ הֶבֶל:
עַד־יוֹם מוֹתוֹ תְּחַכֶּה־לּוֹ לִתְשׁוּבָה· לְהַנְטוֹתוֹ לִתְחִיָּה:

כַּחֲלוֹם מֵהָקִיץ נִדְמָה· בַּלָּהוֹת יְבַעֲתוּהוּ תָּמִיד· לַיְלָה לֹא־יִשְׁכַּב יוֹמָם לֹא־יָנוּחַ עַד־יֵרָדֵם בַּקֶּבֶר:
עַד־יוֹם מוֹתוֹ תְּחַכֶּה־לּוֹ לִתְשׁוּבָה· לְהַנְטוֹתוֹ לִתְחִיָּה:

מַה־יִּתְאוֹנֵן אָדָם חָי· דַּיּוֹ אֲשֶׁר הוּא־חַי· נוֹצָר לְעָמָל· אַשְׁרָיו אִם־יִהְי יְגִיעוֹ בְּדַת אֱמֶת:
עַד־יוֹם מוֹתוֹ תְּחַכֶּה־לּוֹ לִתְשׁוּבָה· לְהַנְטוֹתוֹ לִתְחִיָּה:

סוֹפוֹ עַל־רֹאשׁוֹ מוֹכִיחַ וְלָמָּה יַחֲנִיף· עוֹד חוֹתָמוֹ יְעִידוֹ עַל־פָּעָלוֹ וּמַה־יִּגְנֹב דַּעַת:
עַד־יוֹם מוֹתוֹ תְּחַכֶּה־לּוֹ לִתְשׁוּבָה· לְהַנְטוֹתוֹ לִתְחִיָּה:

פּוֹעֵל צְדָקוֹת אִם־יִהְי· יְלַוּוּהוּ לְבֵית־עוֹלָמוֹ· צוֹפֶה בְּחָכְמָה אִם־יִהְי עִמּוֹ תְּלוֹנֵן בְּכֶלְחוֹ:
עַד־יוֹם מוֹתוֹ תְּחַכֶּה־לּוֹ לִתְשׁוּבָה· לְהַנְטוֹתוֹ לִתְחִיָּה:

מקורות

טמא משארו. כגון ויק' טו, טז; יג, מד־מו. **משארו.** ע"פ ויק' כא, י; רש"י תה' עח, כז. **ומטמא בעודו.** רא"ו רמב"ם, הל' טומאת מת, פ"א, הי"ד. **ומטמא במותו.** ע"פ במ' יט, יא; בבלי מזיר, דף נג ע"ב; ע"ז, דף לז ע"ב. **ימי חייו תוהו.** ע"פ קה' ז, טו. **ולילותיו בוהו.** ע"פ איו' ז, ג, תוי"ט משנ' עדיות פ"ב, מ"י, ד"ה משפט איוב. **ועניו הבל.** ע"פ קה' ד, ח. **בחלום מהקיץ.** תה' עג, כ. **בלהות יבעתוהו תמיד.** ע"פ איו' יח, יא. **לילה לא ישכב.** ע"פ קה' ב, כג. **יומם לא ינוח.** ע"פ ישע' יד, ג. **יורדם בקבר.** ע"פ תה' פח, ו; איו' כא, לב. **מה יתאונן אדם.** איכ' ג, לט. **דיו אשר וכ'.** ע"פ איכ"ר (ווילנא), פר' ג, סי' מ. **אשר הוא חי.** בר' ט, ג. **נוצר לעמל.** ע"פ איו' ה, ז. **אשריו אם יהי וכו'.** ע"פ מס' שמחות, ס' חיבוט הקבר, פ"א, ה"ט; בבלי ברכות, דף יז ע"א. **סופו על ראשו מוכיח.** ע"פ בבלי נדריס, דף מח ע"א. **ולמה יניף.** ע"פ ישע' ט, טז; איו' יג, טז. **עוד חותמו יעידו.** ע"פ איו' לז, ז; ספרי האזינו, פי' שז, ד"ה ד"א הצור; מדת"כ (בובר), פר' בראשית, סי' כט; פסר"ב, פי' מד, ד"ה ד"א שובה. **ומה יגנוב דעת.** ע"פ פהר"ב פ"א, סי' ג; תוספתא ב"ק פ"ז, ה"ב; ויק"ר (ווילנא), פר' י, סי' ה; ילקו"ש מש, רמז תתקמד. **פועל לדקות.** ע"פ תה' טו, ב. **ילווהו לבית עולמו.** ע"פ משנ' אבות פ"ו, מ"ט; מתע"ד, פל"ב, פ"ד; בבלי תענית, דף יא ע"א. **צופה בחכמה.** ע"פ בבלי ברכות, דף ו ע"ב. **עמו תלונן בכלחו.** ע"פ בבלי יבמות, דף לז ע"א 'שפתותיו דובבות בקבר'. **בכלחו.** ע"פ איו' ה, כו.

ה"נ והערות

ומטמא בעודו. כן הוא הניקוד הנכון, וכן הוא בכ"י, רוו"ה וגולדשמידט. **חותמו יעידו.** בכ"י, רוו"ה וגולדשמידט: 'חותמו מעידו'. **על־פָּעָלוֹ.** בכ"י: 'על־פְּנֵי פָעָלוֹ'. **יהי עמו תְּלוֹנֵן.** במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל: "יהיה עמו תְּלוֹנֵן". **תְּלוֹנֵן.** במח' רוו"ה ובגולדשמידט: 'תִּתְלוֹנֵן'. **בְּכֶלְחוֹ.** כן הוא הנכון וכך נמצא בכ"י, רוו"ה וגולדשמידט. במח' רמ"ו: 'בְּכֵלְחוֹ'. במח' בולוניא ושד"ל: 'בְּכִלְחוֹ'.

קָצוּף בְּדָמִים וּמִרְמָה· אִם יִהְיוּ חֲרוּצִים יָמָיו· רְצוֹנוֹ וְחֶפְצוֹ בִּהְיוֹת בְּמוּסָר· יָנוּב בְּשֵׂיבָה טוֹבָה:

עַד־יוֹם מוֹתוֹ תְּחַכֶּה־לּוֹ לִתְשׁוּבָה· לְהַנְטוֹתוֹ לִתְחִיָּה:

שֵׁם טוֹב אִם יִקְנֶה מִשֵּׁמוֹת נָעִים יִקָּרֵא· תַּחַת כֵּן לָכֵן מִיּוֹם לֵידָה מוּטָב יוֹם מִיתָה:

עַד־יוֹם מוֹתוֹ תְּחַכֶּה־לּוֹ לִתְשׁוּבָה· לְהַנְטוֹתוֹ לִתְחִיָּה:

עד כאן יש מדלגים.

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים· זְכוֹר יְצוּרֶיךָ בְּרַחֲמִים· מֵמִית וּמְחַיֶּה· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

צָפֵה בְּבַת תְּמוּתָה· צוֹם הֶעָשׂוֹר עֲמוּתָה· צֹאן בְּהֵעָנְשָׂה מִיתָה· צַדִּיקָה מִמִּמְכַּר צְמִיתָה:

וּבָא סוֹטֵן לִנְקֹב· וְלַחֲשׁוֹף שֹׁרֶשׁ עָקֹב· וּבַל־יֵרָשֶׁה לְקוֹב· וֶכַח תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב:

ח"נ והערות

נָעִים יִקָּרֵא. בכ"י: 'נעים אֲשֶׁר לוֹ יקרא'. ברוו"ה וגולדשמידט תיבת 'לו' איננה. **מִיּוֹם לֵידָה מוּטָב יוֹם מִיתָה.** ברוו"ה ובגולדשמידט: 'יוֹם הַמִּיתָה מִיּוֹם לֵידָה הוּטָב'. **צפה בבת תמותה.** החלק השלישי של הקרובה, לרבי אלעזר הקליר. חתום בראשי הבתים "צום העסור" (אות ס' במקום ש'). כל בית בפיוט, בנוי מארבעה חלקים המתחילים באותה האות. נמצא גם במנהג אשכנז במוסף, גולדשמידט, כיפור, עמ' 339, ובמח' רומניא דף שמא ע"א. **מִמִּמְכַּר צמיתה.** כן הוא במח' בולוניא, קד"א, שד"ל, כ"י, וכן הוגה בכ"י במח' רמ"ו. אמנם במח' רמ"ו וכ"י: 'מִמֶּכֶר צמיתה'. במח' רומניא, רוו"ה וגולדשמידט: 'מִמֶּכֶר צמיתה'. **שֹׁרֶשׁ עקב.** כן הוא בכ"י, מח' רמ"ו וגולדשמידט, וכן דינו במקרא. במח' בולוניא, קד"א, שד"ל, רומניא ורוו"ה: 'סַרְעַף עקב', בסמ"ך. **ובל ירשה לְקוֹב.** כן הוא במח' בולוניא, שד"ל, רוו"ה וגולדשמידט. במח' רמ"ו ורומניא: 'ובל ירשה לַקּוֹב'. ובכ"י: 'ובל ירשה לָקוֹב'. **וֶכַח תולדות.** כן מנוקד ברוו"ה ובגולדשמידט. אבל במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י ושד"ל הוי"ו בצירי. במח' רומניא: 'וְכִוַּח תולדות', ויש שם עוד שינויים בסדר ובתיבות.

מקורות

קצוף. ע"פ ישע' מז, ח. **בדמים ומרמה.** ע"פ תה' ה, ז; נה, כד. **אם יהיו חרוצים ימיו.** ע"פ איו' יד, ה. **רצונו וחפצו בהיות במוסר.** ע"פ משׁ' יב, א. **ינוב בשיבה טובה.** ע"פ תה' צב, טו. **שם טוב אם יקנה.** ע"פ קה' ז, א; מד"ז; מש"מ אבות פ"ב, מ"ז. **תחת כן וכו'.** ראו שמו"ר (ווילנא), פר' ויקהל, פר' מח, סי' א; ילקו"ש קה', רמז תתקעג. **לפה.** ע"פ ישע' סג, טו; תה' פ, טו; מש' טו, ג. **בבת תמותה.** ע"פ תה' עט, יא. **צום העשור.** מס"ו פי"ע, ה"ד. **עמותה.** ע"פ ויק' יט, טו; טור או"ח, הל' יוה"כ, סי' תרו, בשם פדר"א פ' מה; ילקו"ש תורה, רמז תקעח. **צאן.** ע"פ ירמ' כג, ב; יחז' לד, כב. **בהעשה מיתה לדקה.** ע"פ יחז' לג, יד־טז. **מממכר צמיתה.** ע"פ ויק' כה, כג. **צמיתה.** ע"פ תה' קא, ח. **ובבוא סוטן לנקב.** ע"פ זכ' ג, א. **לנקוב.** ע"פ במ' א, ח. **ולחשוף.** ע"פ בר' ל, לז. **שרעף.** ע"פ תה' לד, יט; קלט, כב. **עקוב.** ע"פ ירמ' ח, ט. **ירשה.** ע"פ עזר' ג, ז. **לקוב.** ע"פ במ' כג, יא. **וכח תולדות יעקב.** ע"פ מיכ' ו, ב. **תולדות יעקב.** ע"פ בר' לז, ב.

מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ בְשׁוּמָךְ· מֵאָז חֲקַקְתּוֹ בְרִשׁוּמָךְ· מוֹלְדוֹתָיו הַכְּלוּלִים בִּשְׁמָךְ· מַלְּטֵם לְמַעַן שִׁמָּךְ:

הִזָּכֵר יְשִׁיבַת אֹהֶל· הַמַּאֲבִיק לְשַׂר גַּחַל· הַצְּיִלָּה שְׁאוֹנוֹ מִבֶּהָל· הַצָּגִים לְהַרְטוֹת מֶחָל:

עִנּוּי נֶפֶשׁ שׁוּר· עָוֹן בְּלִי תָשׁוּר· עוֹרְכֵי שָׁוָא בְּכִשּׁוּר· עֲנֵם בָּאֱמֶת וְאִשּׁוּר:

סְלַח לְשָׁבֵי פֶשַׁע· סְלִיחָה תַּכְרִיעַ רֶשַׁע· סִדּוּר תְּשׁוּבָה תְּשַׁע· סֶבֶר פְּדוּת לְיֶשַׁע:

וְאִם־הֵמָּה כְאָדָם· וּמוּעֲדָה וּמֻטָּה יָדָם· וְאַתָּה נוֹצֵר הָאָדָם· וּתְרוֹן תְּנָה לְעוֹדְדָם:

רְעֶבֶם וּצְמָאָם חֲזֵה· רָעָתָם בְּלִי תֶחֱזֶה· רֶגֶשׁ רַחֲשָׁם מִלִּבְזֶה· רוֹנְנִים סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה:

מקורות

מכון לשבתך. ע"פ שמ' טו, יז; מ"ל ח, מט. **בשומך.** ע"פ ירמ' מט, לח; תה' קג, יט. **חקקתו ברשומך.** בבלי חולין, דף לא ע"ב, ורש"י ד"ה בדיוקנו; מדת"נ (וורשא), פר' במדבר, סי' יט; ילקו"ש ישעיהו, רמז תנב, ד"ה אמר ה'. **מולדותיו הכלוליס בשמך.** ע"פ ירושלמי תענית פ"ב, ה"ו; מדת"נ (וורשא), פר' לו, סי' יד; דב"ר (ליברמן), פר' דברים, סי' כז; ילקו"ש יהושע, רמז, יז, ד"ה ומה תעשה. **מלטם למען שמך.** ע"פ ירמ' יד, ז. **ישיבת אוהל.** ע"פ בר' לב, כה; שה"ש רבה (ווילנא), פר' ג, סי' ג. **הגילה שאונו מבהל.** ע"פ דב' כ, ג-ד. **שאונו.** ע"פ ישע' ה, יד. **מבהל.** ע"פ תה' ו, ד. **הלגיס העומדים.** ע"פ בר' מז, ב. **עינוי נפש.** ע"פ ויק' כג, כז. **שור.** ע"פ במ' כד, יח. **עוון בלי תשור.** ע"פ במ' כג, כא. **עורכי שוא.** ע"פ איו' לו, יט. **בכשור.** ע"פ קה' ב, כא. **עמם באמת.** ע"פ תה' סט, יד. **ואשור.** ע"פ מלא' ג, יב, וקד"א. **סלח לשבי פשע.** ע"פ ישע' נט, כ. **סליחה תכריע רשע.** ע"פ בבלי ר"ה, דף יח ע"א, ריב"ח אומר נושא'. **סדור תשובה תישע.** ע"פ בבלי ר"ה, דף יח ע"ב, יעשו לפני כסדר הזה'. **תשע.** ע"פ בר' ד, ד. **סבר פדות.** ע"פ תה' קל, ח. **לישע.** חבק' ג, יג; תה' פ, ג. **המה כאדם.** ע"פ הוש' ו, ז. **ומועדה.** ע"פ ש"ב כב, לג; תה' יח, לג. **ומטה ידם.** ע"פ ויק' כה, לה. **ואתה נוצר האדם.** ע"פ איו' ז, כ. **ותרון.** ע"פ בבלי ב"ק, סוף דף נ ע"א; במדב"ר (ווילנא), פר' ט, סי' ב. **לעודדם.** ע"פ תה' קמז, ו. **רעבם וצמאם.** ע"פ תה' קז, ה. **רעבם וצמאם חזה.** ע"פ ישע' נח, ג; דני' י, יב. **רעתם בלי תחזה.** ע"פ חבק' א, יג. **רגש.** ע"פ תה' נה, טו. **רחשם.** ע"פ תה' מה, ב; בבלי מנחות, דף סג ע"א. **מלבזה.** ע"פ תה' נא, יט; כב, כה. **רוננים.** ע"פ תה' לג, א; איכ' ב, יט. **סלח נא לעוון.** במ' יד, יט.

ח"נ והערות

ישיבת אֹהֶל. כן הניקוד בדפו' וכ"י. אולם בגולדשמידט בשם כ"י ישנים מנוקד: 'ישיבת אֹהֵל', מפני החריזה. ובמח' רוו"ה: 'ישיבת אֶחֵל', ע"פ כ"י והחריזה. **שאונו מִבֶּהָל.** במח' רוו"ה: 'שאונו מִבֶּחָל'. **בְּכִשּׁוּר.** במח' רמ"ו, רומניא, כ"י, גולדשמידט, חילופי כ"י בגולדשמידט ורוו"ה: 'בְּיִשּׁוּר', במח' בולוניא: 'בְּאַשּׁוּר'. והגי' בפנים כפי' קד"א ומח' שד"ל. ועי' בפי' הנ"ל המבאר את הגי' שלפנינו. **סֶבֶר פדות.** בגולדשמידט: 'שֵׁבֶר פדות', לשון 'שברו על ה' אהיו', תה' קמו, ה, שהוא לשון תקוה. והגי' בפנים הוא ע"פ לשון חכמים, כנהוג להחליף שי"ן בסי"ן. **פדות לְיֶשַׁע.** כן הוא במח' בולוניא, שד"ל, רומניא, כ"י, רוו"ה וגולדשמידט. במח' רמ"ו: 'פדות לִישַׁע'. **וּמוּעֲדָה ומטה.** במח' רוו"ה: 'וּמְעֻדָה ומטה'.

כַּכָּתוּב סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה: וְנֶאֱמַר לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ: וְנֶאֱמַר כִּי בְּרֹאתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ: וְנֶאֱמַר יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּ־יָהּ:

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא:

אֶשָּׂא דֵעִי לְמֶרְחוֹק שְׁעוֹן בָּאָת מֵרָחוֹק בְּפָעֳלוֹ צָרִי דְחוֹק אֲסַפְּרָה אֶל־חוֹק מִסְּכוֹ בְּלִי לִרְחוֹק חַיִּים לִי לָחוֹק לָשׁוּד בְּחֶתֶף יִמְחוֹק לוֹחֲמִי לְבַל־יִשְׁחוֹק וְיִמְּלֵא פִי שְׂחוֹק נֶחְשַׁב כְּצָג בְּאִיתוֹן דְּחוּת בְּפִלּוּלִי עֲקַלָּתוֹן וְנַקְדִּישָׁךְ בְּשַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קָדוֹשׁ:

ח"נ והערות

ככתוב סלח נא. במח' רומניא וגולדשמידט ישנה תוספת ואף שינויים בפסוקים. **מעשה ידי.** במח' רמ"ו ורס"ד: 'מעשה יָדָיו'. **אשא דעי למרחוק.** לר' אלעזר בירבי קליר, ושמו חתום בראשי הבתים. פיוט זה מופיע גם במנהג רומניא בשחרית יוה"כ, דף שמא ע"ב, ובמנהג אשכנז במוסף, גולדשמידט, כיפור, עמ' 341. הפזמון משולש החותם במילות הפתיחה של שלשת הפיוטים הקודמים "בשבת שבתון"; "ביום כפורים"; "בצום העשור". **שְׂעוֹן בָּאָת.** כן הוא במח' רוו"ה ובגולדשמידט, וכ"כ שד"ל, במבוא למכב"ר, עמ' ל, ע"פ מנהג אשכנז. במח' רמ"ו, רס"ד, רומניא וכ"י: 'שָׁעוֹן בָּאת'. במח' בולוניא: 'שָׁעוֹן בָּא', ובשד"ל 'שָׁעוֹן בָּאתָ', ובאחד מחילופי נוסח בגולדשמידט: 'שָׁעוֹן בָּאתָא'. **לשוד בחתף.** במח' רמ"ו 'לְשֹׁר בְּחֶתֶף', ובמח' רס"ד: 'לְשׁוּר כְּחֶתֶף'. **בְּחֶתֶף יִמחוֹק.** כן הוא במח' בולוניא, קד"א, שד"ל, רומניא וכ"י. במח' רמ"ו, רס"ד, רוו"ה וגולדשמידט: 'כְּחֶתֶף יִמחוֹק'. **וְיִמָּלֵא פִי.** במח' שד"ל 'יִמָּלֵא פִי'. **כצג באיתון.** דרך הפייטנים להשתמש ב"צג" ללשון עמידה, משורש יצג, נצג. **בְּפִלּוּלִי עקלתון.** כן הוא בכ"י, קד"א, שד"ל, רוו"ה ומח' אשכנז. במח' רמ"ו, בולוניא, רומניא וגולדשמידט: 'בְּפִלְלֵי עקלתון'.

מקורות

ככתוב סלח. במ' יד, יט. **לכן כה אמר ה'.** ישע' כט, כב. **כי ברֹאותו ילדיו.** ישע' כט, כג. **ימלוך ה' לעולם.** תה' קמו, י. **ואתה קדוש יושב תהלות.** תה' כב, ד. **אל נא.** במ' יב, יג. **אשא דעי למרחוק.** איו' לו, ג. **שעון.** ע"פ ישע' י, כ. **באת מרחוק.** ע"פ ויק"ר (ווילנא), פר' יד, סי' ב. **כפעלו.** ע"פ דב' לב, ד; מש' כד, יב. **לרי דחוק.** לשון נופל ע"פ שופ' ב, יח; תה' מב, י. **אספרה אל חוק.** תה' ב, ז. **מסוכו.** ע"פ תה' טו, ג. **בלי לרחוק.** ע"פ תה' כב, כ. **חייס לי לחוק.** ע"פ ישע' ד, ג. **לשוד.** 'כיעוי לשטן', ע"פ תשב"ץ קטן, סי' קיט; שו"ת מהרי"ל חדשות, סי' סב. **בחתף.** ע"פ מש' כג, כח. **ימחוק.** ע"פ שופ' ה, כו. **לוחמי.** ע"פ קה' ט, יד; בבלי נדריס, דף לב ע"ב. **לבל ישחוק.** ע"פ איכ' א, ז. **וימלא פי שחוק.** ע"פ תה' קכו, ב. **נחשב.** ע"פ בר' טו, ו. **באיתון.** ע"פ יחז' מ, טו. **בפלולי.** ע"פ תה' קו, ל; בבלי סנהדרין, דף מד ע"א. **עקלתון.** ע"פ ישע' כז, א. **ונקדישך.** ע"פ ישע' כט, כג. **ונקדישך בשבת שבתון.** ע"פ שמ' טז, כג.

עֻוְרְכֵי שֶׁוַע לָרֹב· חִין עֶרְכָּם יַעֲרֹב· פְּנֵי אֱלֹהִים מִקָּרוֹב·
עֵתִירָתִי אָז תִּקְרֹב· עֲבֵרָתִי בַּל־תֶּאֱרֹב· אֵלַי לְבַל־קְרֹב· זוֹמֵם
אִם־יִזְרֹב· עֲדַת אֵל לַחֲרֹב· אֶשְׁעֵן בְּמַצְדִּיק וְקָרוֹב· הַיּוֹם
בְּפָתְחָךְ סְפָרִים· חֹן שִׁמְךָ מְפָאֲרִים· וְנַקְדִּישְׁךָ בְּיוֹם כִּפּוּרִים·
קָדוֹשׁ:

רֶשַׁע אִם־הִכְרִיעִי· זְכֹר לִי רוֹעִי· צִדְקוֹ עַתָּה לְרוֹעֲעִי· רְעֵה
צֹאן רוֹעִי· בְּמִרְעֶה טוֹב לְהַרְעִי· וּבְאוֹר חַיִּים לְזָרְעִי· בַּעֲוֹן
אֹרַח רִבְעִי· וּבְקַו נְטִיַּת מַרְעִי· נָא אַל־יַאַרְעִי· מַסְטִין בְּכֶבֶל
אֶסֹּר· וְתִקְוַת אֲסִירַי בְּשֹׂר· וְנַקְדִּישְׁךָ בְּצוֹם הֶעָשׂוֹר· קָדוֹשׁ:

יַסְכִּיתוּ שׁוּבוּ לְבִצָּרוֹן· גָּשִׁים פְּנֵי אָרוֹן· לְהַעֲצִים אֶרֶשֶׁת רוֹן·
יְחַלּוּ רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן· מַשְׁבִּית אַף וְחָרוֹן· בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן·
רוֹגְשִׁים קְרֹא בְגָרוֹן· פִּלּוּשׁ אֲטוּמֵי חֶבְרוֹן· מְצֹא מְחִילַת וְתָרוֹן·

מקורות

עורכי שוע לרוב. ע"פ איו' לו, יט. **חין ערכם יערוב.** ע"פ תה' קד, לד. **פני אהיס מקרוב.** ע"פ תה' מב, ג. **אהיס מקרוב.** ע"פ ירמ' כג, כג; מדת"כ (וורשא), פר' יתרו, סי' ו. **עתירתי אז תקרוב.** ע"פ תה' קיט, קסט; איו' לג, כו. **בל תארב.** נופל מל' איכ' ג, י. **אלי לבל קרוב.** ע"פ תה' לב, ט. **זומם.** תה' לז, יב. **יזרוב.** ע"פ איו' ו, יח. **עדת אל.** ע"פ תה' פב, א. **לחרוב.** ע"פ ישע' ס, יב. **במצדיק וקרוב.** ע"פ ישע' ג, ח. **בפתחך ספריס.** ע"פ עזר' ח, ה; בבלי ר"ה, דף עז ע"ב. **שמך מפאריס.** ע"פ ישע' ס, יג; תה' קמט, ג. **ביום כיפוריס.** ע"פ ויק' כג, כז. **רשע אם הכריעי.** ע"פ פסר"ב פר' מו, לדוד משכיל אשרי נשוי; ילקו"ש תה', רמז תשיח. **זכור לי רועי** - 'משה רביעו'. ע"פ ירושלמי סנהדרין פ"י, ה"א. אז דוד המלך, ע"פ יחז' לד, כג. **זכור... לדקו.** ע"פ דה"ב ו, מב. **לרועעי.** ע"פ בבלי סנהדרין, ריש דף קה ע"א. **רעה לאן.** ע"פ יחז' לד, יא. **לאן רועי.** ע"פ תה' עט, יג. **במרעה טוב להרעי.** ע"פ יחז' לד, יד. **ובאור חיים לזרעי.** ע"פ תה' מו, יד. **בעוון אורח.** ע"פ יחז' לג, ט. **אורח רבעי.** ע"פ תה' קלט, ג. **ובקו נטיתי.** ע"פ איכ' ב, ח. **מרעי.** ע"פ יחז' לד, יד. **יארעי** - 'יקרא'ני', לשון 'מקרה', מתורגם בשורש 'ארע או ערע'. כמו רות ב, ג; בר' מב, ד. **מסטין בכבל אסור.** ע"פ בבלי יומא, ריש דף כ ע"א. **ותקות אסירי.** ע"פ זכ' ט, יב. **בשור.** ע"פ ישע' נב, ז. **בצום העשור.** ע"פ מס"ו פי"ט, ה"ד. **יסכיתו.** ע"פ דב' כז, ט. **שובו לבצרון.** זכ' ט, יב. **גשים פני ארון.** ע"פ מ"א ג, טו; דה"א טז, ד. **להעציס.** ע"פ תה' קה, כד. **ארשת.** תה' כח, ג. **רון.** ע"פ איכ' ב, יט. **יחלו.** ע"פ מלא' א, ט. **ראשון ואחרון.** ע"פ ישע' מד, ו. **משבית אף וחרון.** ע"פ עזר' י, יד. **בזאת יבוא אהרן.** ויק' טז, ג. **רוגשים.** ע"פ תה' נה, טו. **קרוא בגרון.** ישע' נח, א. **אטומי.** ע"פ מ"א ו, ד. **מצא מחילת.** ע"פ תה' קלב, ד. **ותרון.** ע"פ בבלי ב"ק, סוף דף נ ע"א;

ה"נ והערות

אֱלֹהִים מקרוב. בכ"י: 'אֱלֹהֵי מקרוב', במח' רומניא וגולדשמידט: 'אֱלֹהֵי מקרוב', כלשון הפסוק ירמ' כג, כג. **חן שמך.** במח' אשכנז: 'חן אום שמך', ושתי הנוסחאות נמצאות בחילופי כ"י אצל גולדשמידט. **אִם־הִכְרִיעִי.** כן הוא במח' בולוניא, שד"ל, גולדשמידט וכ"י. במח' רמ"ו, רומניא ורוו"ה: 'אִם־הַכְרִיעִי'. **זכר לי רוֹעִי.** כן הוא במח' רומניא, קד"א, רוו"ה ובגולדשמידט. בכ"י: 'זכר לי רַעִי'. **חיים לְזָרְעִי.** בכ"י: 'חיים לְרוֹעֲעִי'. **נטית מַרְעִי.** במח' רוו"ה ובגולדשמידט: 'נטית מְרַעִי'. **נא אל־יַאַרְעִי.** בכ"י: 'נא אל־יַאֲרִיעִי'. בגולדשמידט: 'נא אל־יְעָרְאִי'. **פִּלּוּשׁ אטומי.** כן הוא במח' בולוניא, שד"ל, רומניא וכ"י. ודומה לזה נמצא במח' רמ"ו: 'פְּלוּשׁ אטומי'. במח' רס"ד נראה 'פְּלוּשׁ אטומי', ברוו"ה: 'פִּלּוּשׁ אטומי', ובגולדשמידט: 'פִּלּוּס אטומי'. ומקד"א נראה שהנוסח הוא ברוו"ה, ופירושו מענין שקילה במאזנים. **מְחִילַת וְתָרוֹן.** במח' רומניא: 'תְּחִלָּה וְיִתָּרוֹן'.

נֶחְשַׁב כְּצֹאן בְּאֵיתוֹן· דְּחוּת בְּפִלּוּלֵי עֲקַלָּתוֹן· וְנַקְדִּישְׁךָ בְּשַׁבַּת שַׁבָּתוֹן· קָדוֹשׁ:

בְּשִׁבְתּוֹ בְּכֵס רִיב· יְרִיבַי לְעֵינַי יָרִיב· יָהּ נִצָּב לָרִיב· בּוֹזְזֵי חָרֹב יַחֲרִיב· כְּמוֹ קַדְמוֹנִים הֶחֱרִיב· וְנַאֲקִי לְפָנָיו יַקְרִיב· יְצַג אִתִּי בָרִיב· מְלִיצַי שַׁי יַקְרִיב· וְשִׂיחִי לְגוֹחִי לְהַעֲרִיב· הַיּוֹם בְּפָתְחָךְ סְפָרִים· חֹן שִׁמְךָ מְפָאֲרִים· וְנַקְדִּישְׁךָ בְּיוֹם כִּפּוּרִים· קָדוֹשׁ:

קוֹל אָרִים כַּשּׁוֹפָר· בְּמַתַּן אִמְרֵי שָׁפַר· לִפְנֵי חֲזָקִים שִׁפַּר· קֶצֶב שְׁעִירִים וּפַר· בְּנִיב שְׂפָתַי יְסֻפַּר· וּבְכֵן סוֹטֵן יָחְפַּר· לִפְלוּסִים כְּכוֹכְבֵי מִסְפָּר· וְשָׂחִים עַד־עָפָר· בִּצְעָם וְעִוּוָּם הַיּוֹם יְכֻפַּר· מַסְטִין בְּכֶבֶל אֶסֹּר· וְתִקְוַת אֲסִירֵי בְשֹׂר· וְנַקְדִּישְׁךָ בְּצוֹם הֶעָשׂוֹר· קָדוֹשׁ:

יִשְׁלְגוּ אֲדֻמֵּי שָׁנִים· שֶׁל־כָּל־יְמוֹת הַשָּׁנִים· חֲדָשִׁים גַּם־יְשָׁנִים· יִלְבְּנוּ כִתְמֵי שׁוֹשַׁנִּים· וְיוּשְׁבוּ לְתַעֲרָם שְׁנוּנִים· בְּפִלּוּל אֲשֶׁר מְשַׁנְּנִים· רַחֲצוּ הִזַּכּוּ מֵעֲשׂוּנִים· לְאִוֶּלֶת מִהְיוֹת שׁוֹנִים· וְעַל־

ח״נ והערות

שי יַקְרִיב. במח׳ רוו״ה וגולדשמידט: ׳שי לְהַקְרִיב׳. **שְׂפָתַי יספר.** במח׳ רומניא, כ״י, רוו״ה וגולדשמידט: ׳שְׂפָתַיִם יספר׳. **לִפְלוּסִים ככוכבי.** במח׳ רומניא: ׳לְפַלּוּסִים ככוכבי׳. **אֲדֻמֵּי שנים.** במח׳ רוו״ה ובגולדשמידט: ׳אָדְמֵי שנים׳.

מקורות

מריס כשופר. ע״פ ישע׳ נח, ח. **במתן אמרי שפר.** ע״פ בר׳ מט, כא; מד׳ שו״ט (בובר), מז׳ פא, סי׳ ד; ילקו״ש תהלים, רמז תתמ, ד״ה מי כמוך. **לפני חזקים שפר.** ע״פ איו׳ כו, יג; לז, יח. **קצב.** ע״פ מ״א ו, כה. **בניב שפתי.** ע״פ ישע׳ מ, יט; הוש׳ יד, ג. **וכן סוטן יחפר.** ע״פ תה׳ ע, ג; עא, כד. **לפלוסים ככוכבי מספר.** ע״פ מדת״כ (בובר), פר׳ שמות, סי׳ ב; ילקו״ש תורה, רמז קסב, ד״ה ואלה שמות. **ככוכבי מספר.** ע״פ בר׳ טו, ה. **ושחים עד עפר.** ע״פ תה׳ מד, כו. **בצעם ועוויים.** ע״פ ישע׳ מז, ח. **מסטין.** בלשון חכמים הכוונה למקערג, כמו: פסר״ב פי׳ לו, ד״ה סוף זה שאמר; פדר״א פ׳ לג; ילקו״ש תורה, רמז קא, ד״ה ויצא אברהם. **יושלגו אדומי שניס.** ע״פ ישע׳ א, יח. **כל ימות שניס.** ראו בבלי יומא, דף פו ע״ב; ירושלמי יומא פ״ח, ה״ז; שו״ע או״ח, סי׳ תרז, ס״ד; לו״א ח״א, סי׳ קנד. **חדשים גם ישניס.** שה״ש ז, יד. **יולבנו כתמי.** ע״פ ישע׳ א, יח. **שושניס.** שה״ש ב, א. **ויושבו לתערם שנוניס.** ע״פ דב׳ לב, מא; יחז׳ כא, ח, לה. **משננים.** ע״פ דב׳ ו, ז. **רחצו הזכו מעשוניס.** ע״פ ישע׳ א, טז. **לאולת מהיות שוניס.** ע״פ מש׳ כו, יא. **ועל מבטחימו שעוניס.** ע״פ ירמ׳ יז, ז.

במדב״ר (ווילנא), פר׳ ט, סי׳ ב. **בשבתו בכס ריב.** ע״פ מש׳ כ, ח. **יריבי לעיני יריב.** ע״פ תה׳ לה, א. **יה נצב לריב.** ע״פ ישע׳ ג, יג. **בוזזי חרוב יחריב.** ע״פ ישע׳ ס, יב. **קדמוניס החריב.** ע״פ נח׳ ג, ו. **ונאקי לפניו יקריב.** ע״פ תה׳ קיט, קסט. **יוצג אתי בריב.** ע״פ ישע׳ נ, ח. **מליצי שי יקריב.** ע״פ תה׳ עו, יב. **ושיחי לגוחי להעריב.** ע״פ תה׳ קד, לד. **לגוחי.** ע״פ תה׳ כב, י. **ביום כיפוריס.** ע״פ ויק׳ כג, כז. **קול**

מִבְּטָחֵמוֹ שְׁעוּנִים· נֶחְשַׁב כְּצֹאן בְּאִיתוֹן· דְּחוּת בְּפִלּוּלִי עֲקַלָּתוֹן·
וְנַקְדִּישְׁךָ בְּשַׁבַּת שַׁבָּתוֹן· קָדוֹשׁ:

אֵין עֲרֹךְ אֵלֶיךָ· בֵּין עֹצֶם מִפְּעָלֶיךָ·
אֶת־לַחֲשִׁי עֲנֵה־נָא· זַעֲקִי רָצֵה־נָא· הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

גֶּשֶׁת הַמּוֹן מְיַחֲלֶיךָ· דּוֹרְשֵׁי לְגַבֵּר חֵילֶיךָ·
אָדוֹן לְקוֹל עַמֶּךָ· זְכֹר רַחֲמֶיךָ· הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

הוֹגֵי הַמְּלַת קָדֶשׁ· וּמְהַלְּלִים בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ·
אֶת־לַחֲשִׁי עֲנֵה־נָא· זַעֲקִי רָצֵה־נָא· הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

זֶרַע תְּבוּאַת קֹדֶ־שׁ· חֲשֹׁב כְּאֵילֵי קֹדֶ־שׁ·
אָדוֹן לְקוֹל עַמֶּךָ· זְכֹר רַחֲמֶיךָ· הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

טַפְסְרֵי מְרֻבְּעֵי פָנִים· יָשִׁירוּ לָךְ עִם־אוֹפַנִּים·
אֶת־לַחֲשִׁי עֲנֵה־נָא· זַעֲקִי רָצֵה־נָא· הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

כְּבַקְּרֶ־ךָ כָּל־פְּנִים· לְבִלְתִּי נְשֹׂא פָנִים·
אָדוֹן לְקוֹל עַמֶּךָ· זְכֹר רַחֲמֶיךָ· הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

מִתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ· נוֹעַץ אַחֲרִית מֵרֹאשׁ·
אֶת־לַחֲשִׁי עֲנֵה־נָא· זַעֲקִי רָצֵה־נָא· הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

מקורות

אין ערוך אליך. תה׳ מ, ו. **בין.** ע״פ תה׳ כח, ה; איו׳ לז, יד. **בין עצם מפעליך.** ע״פ איו׳ יא, ז. **עצם מפעליך.** ע״פ תה׳ לג, ו. **לחשי.** ע״פ ישע׳ כו, טז. **ענה נא.** ע״פ תה׳ ד, ב. **זעקי.** ע״פ נחמ׳ ט, ט. **זעקי רצה נא.** ע״פ תה׳ קיט, קח; איו׳ לג, כו. **המון הקדוש.** ישע׳ ה, טז. **גשת.** ע״פ מ״א יח, לו; ב״ר (ווילנא), פר׳ לג, סי׳ ו. **המון.** תה׳ מב, ה. **מיחליך.** ע״פ תה׳ קמז, יא. **דורשי.** ע״פ תה׳ קה, ד; דה״א טז, יא. **לגבר חילך.** ע״פ קה׳ י, י. **אדון.** תה׳ קיד, ז. **לקול עמך.** ע״פ מ״א ח, ל. **זכור רחמיך.** תה׳ כה, ו. **הוגי.** ע״פ תה׳ עז, יג; יט, טו. **המולת.** ע״פ ירמ׳ יא, טז. **ומהללים בהדרת קודש.** ע״פ דה״ב כ, כא. **זרע תבואת קודש.** ע״פ ירמ׳ ב, ג, ויקר׳ ו, יג. **כאילי קודש.** ע״פ תה׳ כט, א ורש״י, ישע׳ מג, כח; דה״א כד, ה. **טפסרי.** ע״פ נחו׳ ג, יח; פהר״ב פ׳ לא, סי׳ ד. **מרבעי פנים.** ע״פ יחז׳ א, ו. **ישירו לך.** ע״פ איו׳ לח, ז; בבלי חולין, דף לא סוף ע״ב. **לך עם אופנים.** ראו קדושה שמו״ע של חול, וביאור אבודרהם השלם, עמ׳ קיד־קטו. **נשוא פנים.** ע״פ דב׳ י, יח. **מתנשא לכל לראש.** ע״פ דה״א כט, יא. **נועץ אחרית מראש.** ע״פ ישע׳ מו, י; מדת״ג (בובר), פר׳

ה״נ והערות

אין ערוך אליך. מיוסד ע״ס א״ב. וכתב שד״ל, במבוא למכב״ר, עמ׳ ל, פיוט זה הוא מר׳ אלעזר הקליר, ושמו ׳אלעזר׳ חתום בו פעמים, בשני הפזמונים, ע״ב. פיוט זה הוא גם במנהג רומניא בשחרית יוה״כ, דף שמב ע״א, ובאשכנז במוסף, גולדשמידט עמ׳ 343. **גֶּשֶׁת המון.** במח׳ רומניא, רוו״ה וגולדשמידט: ׳גִּישַׁת המון׳. **אָדוֹן לקול עמך.** כ״ה במח׳ רמ״ו, בולוניא, קד״א, כ״י ושד״ל. במח׳ רומניא ורוו״ה: ׳אֲזוֹן לקול עמך׳. ובגולדשמידט, ישנם שתי הנוסחאות. **ישירו לך.** במח׳ רמ״ו, רומניא, כ״י, רוו״ה וגולדשמידט: ׳יְשַׁירוּךָ׳. והפנים כמח׳ בולוניא ושד״ל. **כבקרך כל פְּנִים.** במח׳ רומניא: ׳כבקרך כל פָּנִים׳.

כבקרך. ע״פ יחז׳ לד, יב. **פנים.** ע״פ זכ׳ יד, י ורד״ק. **לבלתי** ע״פ ישע׳ מו, יז; מדת״ג (בובר), פר׳

סְלִיחָה לַשּׁוֹבָבִים דְּרוֹשׁ· עֲוֹנוֹת לָשֵׁאת כְּמֵרֹאשׁ·
אָדוֹן לְקוֹל עַמֶּךָ· זְכֹר רַחֲמֶיךָ· הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

פְּרוּדֵי כְנַף רְנָנִים· צִדְקוֹתֶיךָ חַי מְרַנְּנִים·
אֶת־לַחֲשִׁי עֲנֵה־נָא· זַעֲקִי רְצֵה־נָא· הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

קוֹל שָׁאוֹן מְחַנְּנִים· רְצֵה בְחִין וּבְתַחֲנוּנִים·
אָדוֹן לְקוֹל עַמֶּךָ· זְכֹר רַחֲמֶיךָ· הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

שִׁנְאַן רִבּוֹתֵי אֲלָפִים· שׁוֹאֲגִים וְלַבְּקָרִים נֶחֱלָפִים·
אֶת־לַחֲשִׁי עֲנֵה־נָא· זַעֲקִי רְצֵה־נָא· הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

תְּקֶף יַשִּׁיגוּ אַלּוּפִים· רְעָדָה וְזִמְרָה מְאַלְּפִים·
אָדוֹן לְקוֹל עַמֶּךָ· זְכֹר רַחֲמֶיךָ· הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

וּבְכֵן אַתָּה כְּרַחוּם סְלַח־לָנוּ:

אֶשְׁפְּכָה לְפָנֶיךָ שִׂיחָה· לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים וּסְלִיחָה· הָסֵר מֶנּוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה· אַתָּה כְּרַחוּם סְלַח־לָנוּ:

ח"נ והערות

לַשּׁוֹבָבִים דרוש. כ"ה במח' שד"ל, רוו"ה וגולדשמידט. ברמ"ו, בולוניא, כ"י ורומניא: 'לְשׁוֹבָבִים דרוש'. **עֲוֹנוֹת לשאת כְּמֵרֹאשׁ.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל. אבל במח' רומניא, כ"י, רוו"ה וגולדשמידט: 'עֲוֹנָם לשאת כְּמֵרֹאשׁ'. בקד"א: 'עֲוֹנוֹתָם כְּמוֹ מֵרֹאשׁ'. **קוֹל שָׁאוֹן.** כ"ה בנוסחאות בני רומי, רומניא ובח"נ אצל גולדשמידט. ברוו"ה וגולדשמידט: 'קוֹל שַׁאֲגֵ'. **רִבּוֹתֵי אלפים.** במח' רומניא, רוו"ה וגולדשמידט: 'רִבָּבוֹת אלפים'. **יַשִּׁיגוּ אלופים.** במח' רומניא: 'יַגִּישׁוּ אלופים'. **רְעָדָה וזמרה.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א ושד"ל. אבל בכ"י, רומניא, רוו"ה וגולדשמידט: 'תּוֹדָה וזמרה'. **אשפכה לפניך שיחה.** הפיוט מיוסד ע"ס א"ב, בלי שם המחבר, ואיננו במנהג אחר. בק"ק רומה לא נוהגין לאמרו.

מקורות

ומרח, סי' יח; ב"ר (ווילנא), פר' ברא"שית, פר' טז, סי' ב. **סליחה לשוכבים דרוש.** ע"פ ירמ' ג, יד. **עונות לשאת.** ע"פ שמ' לד, ז; מיכ' ז, יח; מדת"נ (ורשא), פר' ויקהל, סי' ז. **כמרחש.** ע"פ תר"א דב' ד, לב (קד"א). **פרודי.** ע"פ יחז' א, יא. **כנף רננים.** איו' לט, יג. **לצקותיך חי מרננים.** ע"פ תה' קמה, ז; במדב"ר (ווילנא), פר' ב, סי' ב; מדת"ה (בובר), מז' לג, סי' א. **חי.** ע"פ הוש' ב, א; דב' ה, כג; ירמ' י, י. **מרננים.** ע"פ תה' כ, ו. **קול שאון.** ע"פ יבע' סו, ו. **מחננים.** ע"פ מש' כו, כה; פסז"ו פר' בשלח, פ' יד, סי' ט. **בחין.** ע"פ איו' מא, ד. **שנאן רבותי אלפים.** ע"פ תה' סח, יח. **שואגים.** ע"פ תה' כב, ב. **ולבקרים נחלפים.** ע"פ בבלי חגיגה, דף יד ע"א; ב"ר (ווילנא), פר' ויצא, פר' עח, סי' א; איכה רבתי (ווילנא), פר' ג, סי' ח; מש"ט (בובר), פר' ויצא, פל"ב, סי' ל. **תוקף ישיגו אלופים.** ע"פ תי"ו מיכ' ה, ג, תר"א שמ' טו, יג (קד"א). **אלופים.** ע"פ זכ' ט, ז. **רעדה וזמרה.** ע"פ תה' ב, יא. ולגוסח 'תודה וזמרה', ע"פ יבע' נא, ג. **אתה כרחום.** ע"פ יוב' ד, ב. **סלח לנו.** ע"פ במ' יד, יט. **אשפכה לפניך שיחה.** ע"פ תה' קמב, ג. **שיחה.** ע"פ תה' נה, יח; רא"ו ב"ר (ווילנא), פר' ס, סי' יד. **לבקש רחמים.** ע"פ דני' ב, יח. **הסר ממנו יגון ואנחה.** ע"פ יבע' לה, י.

בְּךָ הִיא תּוֹחֲלָתֵנוּ· וְאַתָּה הוּא תִּקְוָתֵנוּ· סְלַח־נָא לְכָל־עֲוֹנוֹתֵינוּ·
אַתָּה כָּרֵחוּם סְלַח־לָנוּ:

גָּשִׁים לְרַצּוֹתְךָ לִפְנֵי אָרוֹן· וְתַחֲנוּנִים מְצַפְּצְפִים בְּגָרוֹן· כַּלֵּה
מֵהֶם אַף וְחָרוֹן· אַתָּה כָּרֵחוּם סְלַח־לָנוּ:

דּוֹרְשִׁים לְחַלּוֹת פָּנֶיךָ· לְתַחֲנוּנָם הַט אָזְנֶךָ· וְאַל־תַּעְלֵם מֵהֶם
אָזְנֶךָ· אַתָּה כָּרֵחוּם סְלַח־לָנוּ:

הָעוֹמְדִים בְּוַעֲדָם צְפוּפִים· וְקוֹמָה בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה כוֹפְפִים· נַקֵּם
מִכָּל־טִנּוּפִים· אַתָּה כָּרֵחוּם סְלַח־לָנוּ:

וּמוֹדִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְכוֹרְעִים· וְדִבְרֵי תְחִנּוֹת מַבִּיעִים· מַלְּטֵם
מִפְּגָעִים רָעִים· אַתָּה כָּרֵחוּם סְלַח־לָנוּ:

זוֹעֲקִים מֵרֹב צוּקָה· שְׁעֵה מֵהֶם נְאָקָה· חָנָּם תַּעֲשֶׂה לָּנוּ צְדָקָה·
אַתָּה כָּרֵחוּם סְלַח־לָנוּ:

חוֹכִים לִישׁוּעָתְךָ· וְצָגִים לְחַלּוֹתְךָ· הַרְבֵּם כְּמוֹ עַנְוָתְךָ·
אַתָּה כָּרֵחוּם סְלַח־לָנוּ:

טֶרֶף מָנְעוּ מִפִּיהֶם· וְצוֹם עִנּוּי קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם· רַחֲמֶיךָ יֶהֱמוּ
עֲלֵיהֶם· אַתָּה כָּרֵחוּם סְלַח־לָנוּ:

מקורות

כך היא תוחלתנו. ע"פ תה' לט, ח. **ואתה הוא תקותנו.** ע"פ תה' עא, ה. **סלח נא לכל עונותינו.** ע"פ שמ' לד, ט. ראו פדר"א סוף פ' מה. **גשים... לפני ארון.** ע"פ מ"א ג, טו; דה"א טז, ד. **לרצותך.** ע"פ תה' סט, יד. **מצפצפים בגרון.** ע"פ ישע' נח, א. **כלה מהם אף וחרון.** ע"פ שמ' לב, יב. והיפוך הלל, יחז' ה, יג. **דורשים... פניך.** ע"פ ש"א ט, ט; תה' כ, ו. **לחלות לפניך.** ע"פ זכ' ז, ב. **לתחנונם הט אזנך.** ע"פ תה' ח, ו. **ואל תעלם מהם אזנך.** ע"פ איכ' ג, מו. **העומדים בוועדם צפופים.** ע"פ משנ' אבות פ"ה, מ"ה; בבלי יומא, דף כא ע"א; ב"ר (ווילנא), פר' בראשית, פר' ה, סי' ז. **בועדם.** ע"פ שמ' כט, מב. **וקומה בהשתחויה כופפים.** ע"פ נחמ' ח, ו; דה"ב ז, ג. **נקם מכל טנופים.** ע"פ ישע' ד, ד; תה' יט, יג. **ומודים ומשתחוים.** ע"פ תה' קלח, ב; לה, ו. **וכורעים.** ע"פ מ"א ח, נד; עזר' ט, ה. **ודברי תחנות מביעים.** ע"פ תה' קיט, קעא. **תחנות.** ע"פ מ"א ח, כח. **מלטם.** ע"פ תה' מא, ב. **מפגעים רעים.** ע"פ מ"א ה, יח. **זועקים מרב צוקה.** ע"פ תה' קז, יג. **מרב צוקה.** ע"פ מש' א, כז. **שעה מהם נאקה.** ע"פ שמ' ו, ה. **חנם תעשה לנו לדקה.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' כב, סוף סי' ו (כב, ב); במדב"ר (ווילנא), פר' יא, סי' ו. **חוכים לישועתך.** ע"פ בר' מט, יח. **וצגים לחלותך.** ע"פ תה' קו, לז; בבלי ברכות, דף ו ע"ב; כו ע"ב. **הרבם כמו ענותך.** ע"פ תה' יח, לו. **טרף.** ע"פ מלא' ג, י; תה' קיא, ה; מש' לא, טו. **מנעו.** ע"פ ירמ' ה, כה. **וצום ענוי.** ע"פ ישע' נח, ה. **קבלו עליהם.** ע"פ אס' ט, כז. **רחמיך יהמו עליהם.** ע"פ ישע' סג, טו; ירמ' לא, יט.

ה"נ והערות

מהם אזנך. כ"ה במח' רמ"ו, רס"ד, בולוניא ושד"ל. ברמ"ו תוקן בכ"י: 'מהם עֵינֶיךָ', ואין זה מסתבר להכפיל אותה המילה במקום החריזה. **חוֹכִים לישועתך.** בכ"י: 'חוֹסִים לישועתך'. **לישועתך וצגים לחלותך.** במח' רמ"ו וכ"י: 'לִישׁוּעָתְךָ וצגים לְחַלּוֹתְךָ'. וכאן כמח' בולוניא ושד"ל. **כמו ענותך.** במח' רמ"ו: 'כְּרֹב עֲנָוָתְנוּתְךָ', ודומה לזה נמצא בכ"י: 'עֲנָוָתְנוּתְךָ'. וכאן כמח' בולוניא ושד"ל.

יְלָדִים וִישִׁישִׁים· גְּבָרִים עִם־נָשִׁים· מַלְּטֵם מִפַּח יוֹקְשִׁים·
אַתָּה רָחוּם סְלַח־לָנוּ:

כַּפָּרָה הַמְצִיא לָנוּ· וְחִישׁ־נָא לְגָאֳלֵנוּ· וְאַל־תַּעַשׂ כְּמַעֲלָלֵינוּ·
אַתָּה רָחוּם סְלַח־לָנוּ:

לַמִּתְוַדִּים לְפָנֶיךָ עֲוֹנָם· וְנוֹשְׂאִים לְךָ עֵינָם· הַסְכֵּתוֹ וּשְׁמַע מַעֲנָם·
אַתָּה רָחוּם סְלַח־לָנוּ:

מָחֹל נָא לַפְּשָׁעִים· וְאַל־תִּמְשְׁכֵנוּ עִם־רְשָׁעִים· חֹן פְּלֵיטַת אַחִים וְרֵעִים·
אַתָּה רָחוּם סְלַח־לָנוּ:

נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה· מַלְּטֵנוּ מִתְּלָאָה· וּמִכָּל־רוּחַ נְכֵאָה·
אַתָּה רָחוּם סְלַח־לָנוּ:

סְמֹךְ נֶאֱמְנוּ בְּחַסְדֶּךָ· לְעַם יוֹדְעֵי סוֹדֶיךָ· וְהַצִּילֵנוּ מִפַּחְדֶּךָ·
אַתָּה רָחוּם סְלַח־לָנוּ:

עֲנֵה נָא מֶנוּ לְחִישׁוֹת· וַיַּשֵּׁר כָּל־מַעֲקַשּׁוֹת· וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת·
אַתָּה רָחוּם סְלַח־לָנוּ:

פְּלוּלֵנוּ לְפָנֶיךָ יֶעֱרַב· וְהוֹשִׁיעֵנוּ מוֹשִׁיעַ וָרָב· וְחָשְׁכֵנוּ מִיּוֹם־קְרָב·
אַתָּה רָחוּם סְלַח־לָנוּ:

ה"נ והערות

מָחֹל נָא לַפְּשָׁעִים. בכ"י: 'מָחֹל לָנוּ כָּל־פְּשָׁעִים'. **בְּחַסְדֶּךָ, סוֹדֶיךָ, מִפַּחְדֶּךָ.** במח' רמ"ו: 'בְּחַסְדְּךָ', 'סוֹדְךָ', 'מִפַּחֲדְךָ', ובמח' רס"ד, בולוניא ושד"ל כבפנים. **לְפָנֶיךָ יֶעֱרַב.** בכ"י: 'יֶעֱרַב לְפָנֶיךָ'.

מקורות

ילדים... עם נשים. ע"פ תה' קמח, יב. **מלטם מפח יוקשים.** ע"פ תה' קכד, ז. **כפרה המציא לנו.** ע"פ ויק' טז, ל. **וחיש גא.** ע"פ תה' לח, כג; מ, יד. **לגאלנו.** ע"פ ישע' מד, כב; ב"ר (ווילנא), פר' עח, סי' ח. **ואל תעש כמעללינו.** היפך מל' זכ' ח, ו. **למתודים לפניך עוונם.** ע"פ ויק' כו, מ. **ונושאים לך עינם.** ע"פ ישע' נח, ו; תה' קכג, ח. **הסכת ושמע.** דב' כז, ט. **מעגם.** ע"פ מש' טו, ח. **מחול גא לפשעים.** ע"פ שמ' לד, ז. **ואל תמשכנו עם רשעים.** ע"פ תה' כח, ג. **חון פליטת.** ע"פ ישע' ד, ב. **אחים ורעים.** ע"פ תה' קכב, ח; מכיל' דר"י, מס' דויהי, פ' ג; שמו"ר (ווילנא), פר' כז, סי' ח; רש"י עמ"ס חגיגה, דף ז ע"א, ד"ה מבית רעך. **נושא עון.** שמ' לד, ז. **מלטנו.** ע"פ תה' מח, ב. **מתלאה.** ע"פ איכ' ג, ה. **ומכל רוח נכאה.** ע"פ מש' יח, יד. **סמוך.** ע"פ תה' לז, יח; קיט, קטז. **סמוך... בחסדך.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' ט, סי' ב (פט, ג); ילקו"ש תה', רמז תתמ, ד"ה משכיל לאיתן. **נאמנו.** ע"פ ישע' ח, כו; תה' קא, ו. **לעם יודעי סודיך.** ע"פ תה' לו, יח. **ענה נא.** ע"פ תה' ד, ב. **לחישות.** ע"פ ישע' כו, טז. **ויישר כל מעקשות.** ע"פ ישע' מב, טז; מיכ' ג, ט. **והצילנו מכל גזרות קשות.** ע"פ איכ' זוטא (בובר), פר' ח, סוף סי' מג; ירושלמי תענית פ"ד, ה"ז. **פלוליו.** ע"פ תה' קו, ל. **פלוליו לפניך יערב.** ע"פ תה' קד, לד. **מושיע ורב.** ע"פ ישע' סג, ח. **וחשכנו מיום קרב.** ע"פ איו' לח, כג.

צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב׃ וְהָסֵר מֶנּוּ לֵב הָעָקֹב׃ וְשֵׂם חָדָשׁ לָנוּ תִּקֹּב׃ אַתָּה כָּרַחוּם סְלַח־לָנוּ׃

קוֹוֶיךָ אַל־יֵבוֹשׁוּ׃ וּפְאֵרָם כָּאָז יִלְבָּשׁוּ׃ וּמִכָּל־כְּאֵב יְחֻבָּשׁוּ׃ אַתָּה כָּרַחוּם סְלַח־לָנוּ׃

רַחֲמֶיךָ מֶנּוּ לֹא־תִכְלָא׃ וְאַל־יֶאֱרַע בָּנוּ תַּקָּלָה׃ וְרַפְּאֵנוּ מִכָּל־מַחֲלָה׃ אַתָּה כָּרַחוּם סְלַח־לָנוּ׃

שִׁמְךָ אַל־יַנִּיחֵנוּ׃ נִקְרָאֶךָ וְאַתָּה תַּעֲנֵנוּ׃ וּלְמַעֲנֶךָ תָּאִיר עֵינֵינוּ׃ אַתָּה כָּרַחוּם סְלַח־לָנוּ׃

תַּאֲזִין תְּפִלָּתֵנוּ׃ תְּקַדֶּמְךָ תְּחִנָּתֵנוּ׃ תִּשְׁמַע שַׁוְעָתֵנוּ׃ אַתָּה כָּרַחוּם סְלַח־לָנוּ׃

יש מוסיפים (לפי מנהג ק"ק רומה ומילאנו):

וּבְכֵן וּלְךָ הַכֹּל יַכְתִּירוּ׃ וּבְכֵן לְנוֹרָא עֲלֵיהֶם בְּיִרְאָה יַעֲרִיצוּ׃

וּבְכֵן נַאֲדִירְךָ אֱלֹהֵינוּ׃ וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן׃

עד כאן.

מקורות

לוה ישועות יעקב. תה׳ מד, ה. **לב העקוב.** ע"פ ירמ׳ יז, ט. **ושם חדש לנו תקוב.** ע"פ ישע׳ סב, ב. **קוויך אל יבושו.** ע"פ תה׳ כה, ג. **ופארם כאז ילבשו.** ע"פ יחז׳ כד, יז; ישע׳ סא, ג. **ומכל כאב יחבשו.** ע"פ הוש׳ ו, א; איו׳ ה, יח. **רחמיך מנו לא תכלא.** ע"פ תה׳ מ, יב. **ואל יארע בנו תקלה.** ע"פ בבלי ברכות, דף כח ע"ב. **ורפאנו מכל מחלה.** ע"פ שמ׳ כג, כה; ירמ׳ ח, יד. **שמך אל יניחנו.** ע"פ ירמ׳ יד, ט. **נקראך ותתה תענינו.** ע"פ ישע׳ סה, כד. **תאיר עינינו.** ע"פ עזר׳ ט, ח. **תאזין תפלתנו.** ע"פ תה׳ יז, א. **תקדמך תחינתנו.** ע"פ תה׳ פח, יד. **תשמע שועתנו.** ע"פ תה׳ מ, ב. **הכל יכתירו.** ע"פ תה׳ קמב, ח. **לנורא עליהם.** ע"פ לפ׳ ב, יא; תה׳ עו, ח. **בירא׳ה.** ע"פ תה׳ ב, יא. **יעריצו.** ע"פ ישע׳ כט, כג. **נאדירך.** ע"פ שמ׳ עו, יא. ראו מדת"כ (וורשא), פר׳ קדושים, סי׳ ד. **והוא רחום.** תה׳ עח, לח.

ה"נ והערות

רחמיך מנו. כ"ה בכ"י ושד"ל. במח׳ רמ"ו ובולוניא: ׳רחמיך בָּנוּ׳. **בנו תִּקָּלָה.** כן הניקוד במח׳ רמ"ו, בולוניא וכ"י, אבל במח׳ שד"ל: ׳בנו תְּקָלָה׳. וראו ׳לחם שמים׳, עמ"ס ברכות פ"ב, מ"ב, לענין הניקוד. **ובכן ולך.** פתיחה לפיוט: "אל שת מאז מעונו", שהיום לא נהוג לאומרו (ע"פ הרב מ"ע הרטום) ולכן לא הובא כאן, אולם הפיוט במלואו מופיע במח׳ הקדומים. בק"ק מילאנו ורומה נהוג לומר רק את הפתיחה המופיעה כאן. **ובכן לנורא.** פתיחה לפיוט: ׳אשר אימתך׳, שהיום לא נהוג לאומרו וכנ"ל (ד"ה ובכן לך). מופיע ג"כ במח׳ האשכנזים. מיוחס ליניי, ראו: פיוטי יניי מהד׳ זולאי, עמ׳ שלג. **ובכן נאדירך.** פתיחה לפיוט: ׳מעשה אלהינו׳, שהיום לא נהוג לאומרו וכנ"ל (ד"ה ובכן לך). מופיע ג"כ במח׳ רומניא ואפ"ם ובמ׳ האשכנזים בהשמטת חרוזי ׳מעשה אנוש׳. **והוא רחום.** פתיחה לפיוט: ׳אמרו לאלהים׳, שהיום לא נהוג לאומרו וכנ"ל (ד"ה ובכן לך). מופיע ג"כ במח׳ האשכנזים.

וּבְכֵן אַךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

לְיוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת· לְרוֹכֵב עֲרָבוֹת· קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

אַמִּיצֵי שְׁחָקִים מִמַּעַל· וְכָל־צְבָא מַעַל· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
אֱמוּנֵי אַהֲבָה וְצִמְחֵי רְבָבָה· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
בְּכִתֵּי מַלְאָכִים· שְׁמוֹ מַמְלִיכִים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
בְּנֵי בְחוּרֵי בְרִית· לְזוֹכֵר הַבְּרִית· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:

לְיוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת· לְרוֹכֵב עֲרָבוֹת· קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

גִּבּוֹרֵי כֹחַ· לְאַמִּיץ וְשַׁגִּיא כֹחַ· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
גְּדוֹלֵי צְדָקָה· לְנִקְדָּשׁ בִּצְדָקָה· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
דְּמוּת אַרְבַּע פָּנִים· לְכָל־צַד פּוֹנִים· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
דִּגְלֵי נְצוּרָה· לְעַמָּם בַּצָּרָה: אוֹמְרִים בָּרוּךְ:

לְיוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת· לְרוֹכֵב עֲרָבוֹת· קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

הֲמוֹן צְבָא הַמְּלָה· לְשׁוֹכֵן מַעְלָה· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
הוֹלְכֵי דֶּרֶךְ תָּמִים· לְהַצּוּר תָּמִים· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:

ה״נ והערות

ובכן אך חנון. כותרת לפיוט: ׳אמיצי שחקים ממעל׳, בנוי על סדר א־ב כפול, מופיע גם במח׳ אשכנז (גולדשמידט, כיפור, עמ׳ 385), ופולין בתפילת מוסף. **חַנּוּן וְרַחוּם.** בכ״י: רַחוּם וְחַנּוּן. **אמיצי שחקים ממעל.** מיוסד ע״ס א״ב כפול. **בְחוּרֵי ברית.** במח׳ רוו״ה: ׳בְחוּנֵי ברית׳, וכ״ה בח״נ בגולדשמידט. **אומרים ברוך.** במח׳ רמ״ו: ׳קדוש וברוך׳ ללא המילה ׳אומרים׳, וכך בכל סופי הבתים, וכן הוא בגולדשמידט ורוו״ה. וכאן כמח׳ בולוניא ושד״ל. **גְּדוֹלֵי צדקה.** בכ״י: ׳גְּדוּלֵי צדקה׳. **לְנִקְדָּשׁ בִּצְדָקָה.** בכ״י: ׳לְנֶחֱשָׁבֶת צְדָקָה׳.

מקורות

חנון ורחום אתה. נחמ׳ ט, לא. **ליושב תהלות.** ע״פ תה׳ כב, ד. **לרוכב ערבות.** ע״פ תה׳ סח, ה. **קדוש.** ע״פ ישע׳ ו, ג. **וברוך.** ע״פ יחז׳ ג, יב. **אמילי שחקים ממעל.** ע״פ מש׳ ח, כח. **לכל מעל.** ע״פ נחמ׳ ט, ו; ברייתא דל״ב מידות, לר״י הגלילי, מידה עז. **אמוני.** ע״פ ש״ב כ, יט; ישע׳ כו, ב. **אהבה.** ע״פ דב׳ ז, ז; מלא׳ א, ב. **ומחי רבבה.** ע״פ יחז׳ עז, ז. **בכתי מלאכים.** ע״פ מדת״ה (בובר), מז׳ ל, סי׳ ג (ל, א). **שמו ממליכים.** ע״פ מדת״נ (וורשא), פר׳ בלק, סי׳ יד ׳וממליכים להקב״ה׳; במדב״ר (ווילנא), פר׳ כ, סי׳ כ; בבלי ר״ה, דף טז ע״א. **בני בחורי ברית.** ע״פ דב׳ ז, ו; נחמ׳ ט, ז־ח. **לזוכר הברית.** ע״פ בר׳ ט, טז; שמ׳ ב, כד; ויק׳ כו, מב. **גבורי כח.** תה׳ קג, כ. **לאמיץ כח.** ע״פ ישע׳ מ, כו; איו׳ ט, ד. **ושגיא כח.** ע״פ איו׳ לז, כג. **גדולי לדקה.** ע״פ ישע׳ מד, יד. **לנקדש בלדקה.** ישע׳ ה, טז. **דמות ארבע פניס.** ע״פ יחז׳ א, ה־ו. **לכל לד פוניס.** ע״פ יחז׳ א, ט. **דגלי.** ע״פ במ׳ ב, ב; שה״ש ב, ד; במדב״ר (ווילנא), פר׳ ב, סי׳ ג; מדת״נ (בובר), פר׳ במדבר, סי׳ יד. **נצורה.** ע״פ דב׳ לב, י. **לעמס בצרה.** ע״פ תה׳ לא, טו. **המון צבא המולה.** ע״פ יחז׳ א, כד. **לשוכן מעלה.** ע״פ דב׳ לג, כז; ישע׳ לג, טז; איו׳ לא, ב. **הולכי דרך תמיס.** ע״פ תה׳ קא, ו; מש׳ כח, יח. **להצור תמיס.** ע״פ דב׳ לב, ד.

וְרָצִים וְשָׁבִים· טַעַם צוּר מַקְשִׁיבִים· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
וְחוֹכֵי יְשׁוּעוֹת· וְקוֹוֵי סְלִיחוֹת· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
לְיוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת· לְרוֹכֵב עֲרָבוֹת· קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

זְמִירוֹת רַבּוֹת· זַכֵּי שְׁמֵי עֲרָבוֹת· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
זֶרַע מַטַּע אֱמֶת· לְאֵל אֱלֹהִים אֱמֶת· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
חַשְׁמַלִּים עַזִּים· לְעוֹשֵׂה חֲזִיזִים· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
חוֹנִים וְנוֹשְׂאִים· לְמַעֲלֶה נְשִׂיאִים· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
לְיוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת· לְרוֹכֵב עֲרָבוֹת· קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

טַפְסְרֵי מְרוֹמִים· לְרָם עַל־רָמִים· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
טְוֹבוּ אֹהָלָיו· יוֹנְקָיו וְעוֹלְלָיו· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
יִדּוּדוּן הוֹלְכִים· כּוֹרְעִים וּבוֹרְכִים· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
יוֹשְׁבֵי אֹהֶל וּמִשְׁכָּן· לְשׁוֹכֵן בְּתוֹכָם· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
לְיוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת· לְרוֹכֵב עֲרָבוֹת· קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

כִּתֵּי הֲמוֹנִים· חַיּוֹת וְאוֹפַנִּים· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
כֶּתֶר נוֹתְנִים· בְּנֵי אֵיתָנִים· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:

מקורות

ורליס ושכיס. ע"פ יחז' ח, יד. **טעם** - פקודת. ע"פ יומ' ג, ז. **צור מקשיביס.** ע"פ ש"א טו, כב; ישע' מח, יח. **צור.** ע"פ דב' לב, ד; ש"ב כב, לב. **וחוכי ישועות.** ע"פ ישע' ל, יח. **וקווי סליחות.** ע"פ תה' קל, ד-ה; ב"ר (ווילנא), פר' לח, סי' יד. **זמירות רבות.** ע"פ איו' לח, ז; אד"נ, נוסח ב, פ' מד; בבלי חולין, דף לא ע"ב. **זכי.** ע"פ איו' טו, טו, רש"י ותרגום. **שמי ערבות.** ע"פ תה' סח, ה. **זרע מטע אמת.** ע"פ ירמ' ב, כא. **לאל אלהים אמת.** ע"פ ירמ' י, י. **חשמלים.** ע"פ יחז' א, כז; בבלי חגיגה, דף יג ע"א. **חשמליס עזיס.** ע"פ תה' קג, כ; בבלי שבת, דף פח ע"א. **לעושה חזיזיס.** ע"פ זכ' י, א. **חוניס.** ע"פ שמ' יד, ט. **ונושאיס.** ע"פ איכ' ג, מא. **מעלה נשיאיס.** תה' קלה, ז. **טפסרי.** ע"פ נחו' ג, יח; פהר"ב פ' לא, סי' ד. **לרם על רמיס.** ע"פ אהמ"ד (אייזנשטיין), הלל, עמ' 128. **טובו אהליו.** ע"פ במ' כד, ה. **יונקיו ועוליו.** ע"פ יואל' ב, טז; תה' ח, ג. **ידודון.** תה' סח, יג. **כורעיס בורכיס.** ע"פ ישע' מה, כג. **יושבי אוהל.** ע"פ בר' כה, כז. **לשוכן בתוכס.** ע"פ שמ' כט, מו; במ' ה, ג. **כתי המוניס.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' ל, סי' ג (ל, ח). רמו תיקוני זוהר, דף נא ע"ב. **חיות.** ע"פ יחז' א, ה; מובא הרבה בחז"ל, כגון: ספרי, במ' פר' בהעלותך, פ' קג, ד"ה במדלאה; מדת"ה מז' ל; מש"ט ויק' פ"א, ד"ה גגילה. **ואופניס.** ע"פ יחז' א, טו; מובא הרבה בחז"ל, כגון: מכילי דר"י, יתרו, מס' דבחודש, פ"ו; אהמ"ד (אייזנשטיין), היכלות, עמ' 123. **כתר נותניס.** ע"פ תיקוני זוהר, תיקון כא, דף נט ע"א. **בני איתניס.** ע"פ תה' פט, א ורש"י בשם רז"ל; בבלי ב"ב,

ח"נ והערות

טעם צור מקשיבים. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א, רוו"ה וגולדשמידט. אבל במח' שד"ל נשמטה תיבת 'צור'. **וְחוֹכֵי יְשׁוּעוֹת, וְקוֹוֵי סְלִיחוֹת.** במח' רוו"ה הסדר שונה. **וְקוֹוֵי סְלִיחוֹת.** בקד"א הביא נוסח אחר: 'לִמְקַוֵּים שְׁבוּעוֹת', וכ"ה בשד"ל בסוגריים. בח"נ בגולדשמידט: 'לְאֵל מוֹשָׁעוֹת'. **חונים וְנוֹשְׂאִים.** במח' רוו"ה ובחלק בח"נ בגולדשמידט: 'חונים וְנוֹסְעִים', ע"פ במ' ט, כ. **לְשׁוֹכֵן בְּתוֹכָם.** במח' שד"ל נמצא בסוגריים: 'לְבֵינֵיהֶם שָׁכֵן', וברוו"ה וגולדשמידט: 'לְבְתוֹכָם שָׁכֵן'.

לַהֲקַת שְׁבִיבִים· אֵשׁ לֶהָבִים· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
לְמַעֲנוֹ גּוֹי אֶחָד· לְשֵׁם אֵל אֶחָד· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
לְיוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת· לְרוֹכֵב עֲרָבוֹת· קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

מְסוֹכְכִים מְרוֹפְפִים· כַּנְפֵיהֶם מְרַפְרְפִים· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
מְנַצְּחִים תָּמִיד· בְּכָל־יוֹם תָּמִיד· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
נוֹרָאִים בְּנִפְלָאוֹת· בְּצֶדֶק נוֹרָאוֹת· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
נְדִיבֵי עַמֶּךָ· מְסַלְסְלִים לִשְׁמֶךָ· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
לְיוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת· לְרוֹכֵב עֲרָבוֹת· קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

סַלְדֵי בְחִילָה· לְנוֹרָא עֲלִילָה· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
שֹׂרְפִים עוֹמְדִים· מִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
עֵינֵיהֶם מְלֵאִים· כְּתַרְשִׁישׁ מְמֻלָּאִים· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
עוֹנִים בְּמַקְהֵלוֹת· בְּלַחַשׁ וְקוֹלוֹת· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
לְיוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת· לְרוֹכֵב עֲרָבוֹת· קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

ח"נ והערות

לשם אל אֶחָד. בכ"י: 'לשם אל מְיֻחָד', ברוו"ה ובגולדשמידט: הַמְיֻחָד. **מסוככים מרופפים.** במח' רמ"ו: 'מסוככים מְעוֹפְפִים', וכנראה שהוא תיקון כ"י, אך בכמה ח"נ בגולדשמידט, כן נמצא נוסח זה. וכאן כבולוניא, רס"ד ושד"ל. **כַּנְפֵיהֶם מְרַפְרְפִים.** בקד"א מביא נ"א: 'פְּנֵיהֶם מרפרפים'. ברוו"ה ובגולדשמידט: 'בְּכַנְפֵיהֶם מְעוֹפְפִים'. **מנצחים תָּמִיד.** במח' גולדשמידט: 'מנצחים לְהַתְמִיד'. אך בחילופים, ישנם כ"י כבפנים. **מְסַלְסְלִים לשמך.** בקד"א מביא נ"א: 'מְסַלְדִים לשמך'. **סלדי בחילה וכו', שרפים עומדים וכו'.** בכ"י, רוו"ה וגולדשמידט, קודם בא הבית 'שרפים עומדים', ואח"כ סלדי בחילה. **סַלְדֵי בחילה.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א ושד"ל. אך בכ"י, רוו"ה וגולדשמידט: 'סוֹלְדֵי בחילה'. **כְּתַרְשִׁישׁ ממלאים.** בכ"י: 'בְּתַרְשִׁישׁ ממלאים', וכ"ה באחד מנוסחי קד"א.

מקורות

דף טו ע"א; ר"ה, דף יא ע"א; ב"ר (ווילנא), פר' לח, סי' ט. **להקת.** ש"א יט, כ. **שביביס.** אש להביס - מלאכי אש. ע"פ תה' קד, ד; איו' יח, ה; אד"נ, נוסח ב, פרק כד; שמו"ר (ווילנא), פר' טו, סי' ו. **למענו גוי אחד.** ע"פ דה"א יז, כא. **אל אחד.** מלא' ב, י. **מסוככיס.** ע"פ שמ' כה, כ; יחז' כח, יד. **מרופפיס.** ע"פ איו' כו, יא. **כנפיהס מרפרפיס.** ע"פ יחז' א, כד-כה. **מנצחיס** - משבחיס. ע"פ תה' ד, א ורד"ק; בבלי פסחיס, דף קח ע"א. **מנצחיס וכו' יוס תמיד.** ע"פ תה' קמה, ב; ויק"ר (ווילנא), פר' ב, סי' ח; מדת"ה (בובר), מז' לו, סי' א. **נורא'יס בנפלא'ות.** ע"פ תה' קלט, יד; מכילי דר"י, מס' דשירה, פר' ח; מדת"ה (בובר), מז' קג, סי' א. רא'ו מדת"נ (ורשא), פר' שמיני, סי' יב. **בצדק נורא'ות.** ע"פ תה' סה, ו. **נדיבי עמך.** ע"פ שופ' ה, ב. **מסלסלי'ס** - משבחיס. ע"פ בתמ"ד (ווערטהיימר) ח"ב, מד' סדר רבה דבראשית, סי' כא; פהר"ב פ' יד, סי ב. **סלדי בחילה.** איו' ו, י. **לנורא עלילה.** ע"פ תה' סו, ה. **שרפיס עומדיס.** ישע' ו, ב. **משתחויס ומודיס.** ע"פ מדת"נ (בובר), פר' ויחי, סי' ח; ילקו"ש תורה, רמז קמ, ד"ה ויקרא יעקב. **עייניהס מלא'יס.** ע"פ יחז' א, יח. **כתרשיש ממולא'יס.** ע"פ שה"ש ה, יד. **עוניס במקהלות.** ע"פ תה' סח, כז. **בלחש.** ע"פ ישע' כו, טז. **וקולות.** ע"פ תה' ג, ה; קמב, ב.

פְּנֵיהֶם כַּבְּרָקִים· וּפַז בֶּגֶד פְּאוּרִים· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
פְּדוּיֵי בִזְרֹעַ מְחֻזָּק· לְגוֹאֲלָם חָזָק· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
צִבְאוֹת שָׁמַיִם· לְרוֹכֵב שָׁמַיִם· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
צֹאן קָדָשִׁים· מַטַּע קְדוֹשִׁים· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
לְיוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת· לְרוֹכֵב עֲרָבוֹת· קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

קַלִּים לְצוּרָם· רָצִים לְיוֹצְרָם· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
קְהִלּוֹת יַעֲקֹב· בְּלִי לֵב עָקוֹב· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
רַגְלֵיהֶם מְעֻגָּל· כְּאוֹפַן וְגַלְגַּל· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
רְצוּיִים לְבוֹרְאָם· לְרָם אֲשֶׁר בְּרָאָם· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
לְיוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת· לְרוֹכֵב עֲרָבוֹת· קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

שׁוֹכְנֵי שַׁדַּי· שְׁנוֹתָם אֵין דַּי· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
שׁוֹמְרֵי חֲקוּקִים· מִצְוֹת וְחֻקִּים: אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
תְּקֶף תַּרְשִׁישִׁים· בַּמָּרוֹם חָשִׁים· אוֹמְרִים קָדוֹשׁ:
תְּמִימִים בְּדַרְכֵיהֶם· בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם· אוֹמְרִים בָּרוּךְ:
לְיוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת· לְרוֹכֵב עֲרָבוֹת· קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

מקורות

פנייהם כברקים. ע"פ דני' י, ו. **ופז בגד פאורים.** ע"פ דני' י, ה. **פאוריס.** ע"פ ישע' ג, כ. **פדויי בזרוע מחוזק.** ע"פ דב' ד, לד. **לגואלם חזק.** ע"פ ירמ' ג, לד. **לצבאות שמיים.** ע"פ נחמ' ט, ו. **לרוכב שמיים.** ע"פ דב' לג, כו. **לאן קדשיים.** יחז' לו, לח. **מטע קדושיים.** ע"פ ישע' ה, ז; עזר' ט, ב; ולקו"ש תורה, רמז תרמה, 'בני ישראל מקרא קדש'. **קליס לצורם.** ע"פ ישע' יח, ב. **קליס... רליס.** ע"פ ש"ב ב, יח; עמ' ב, טו. **רליס ליוצרם.** ע"פ יחז' ח, יד. **קהלות יעקב.** דב' לג, ד. **לב עקוב.** ע"פ ירמ' יח, ט. **רגליהם מעוגל.** רא' יחז' א, ז. **כאופן וגלגל.** ע"פ שמ' יד, כה ותר"א; מ"א ז, ל ותי"ו. **רצויים לבוראם.** ע"פ תה' קמז, יא; קמט, ד. **לרם.** ע"פ ישע' מ, טו. **אשר ברא'ם.** ע"פ אד"נ, נוסח א, פ' לז, ד"ה שבעה ברכות; ב"ר (ווילנא), פר' עח, סי' א; מש"ט (בובר), פר' ויצא, פ' לב, סי' ל. **שוכני שדי** - לשון קצר, וכמו בלל שדי, קד"א. ע"פ תה' פב, ו"ז; בבלי ע"ז, דף ה ע"א. **שומרי חקוקים.** ע"פ ויק' יח, ד. **מצות וחקים.** ע"פ דב' ד, מ; נחמ' ט, יג. **תקף תרשישים.** ע"פ יחז' א, טז; י, ט; תה' קג, כ, ובבלי שבת, דף פח ע"א. **במרום חשים.** ע"פ בבלי חגיגה, דף יג ריש ע"ב. **תמימים בדרכיהם.** ע"פ יחז' כח, טו; תה' טו, ב; קא, ו. **במעשה ידיהם.** רא' בבלי תענית, דף ה ע"ב; כתובות, דף ה ע"ב.

ה"נ והערות

פניהם כַּבְּרָקִים. בכ"י, רוו"ה וגולדשמידט: 'פניהם כִּבְּרָקִים'. **וּפַז בגד.** בפתח, לשון סמיכות. וכ"ה בגולדשמידט. **בגד פְּאוּרִים.** בכ"י: 'בגד מְפוֹאָרִים'. **רָצִים ליוצרם.** במח' רוו"ה וגולדשמידט: 'קוֹרְאִים ליוצרם'. **רגליהם מְעֻגָּל, כְּאוֹפַן וְגַלְגַּל.** במח' רוו"ה וגולדשמידט: 'רגליהם כָּעֻגָּל, וְאוֹפַן מִתְגַּלְגֵּל'. **שוכני שדי.** במח' רוו"ה וגולדשמידט: 'שוכני בְּצֵל שדי'. **שְׁנוֹתָם אין די.** הקד"א מביא נ"א: 'שְׁנוֹתָיו אין די'. **בְּמַעֲשֵׂה ידיהם.** במח' רוו"ה וגולדשמידט: 'וּבְמַעֲשֵׂה ידיהם'.

יש מדלגים על הפיוט הזה (מנהג ירושלים):

וּבְכֵן תִּתְקַיֵּם לָנֶצַח נְצָחִים:

כִּי־אִמְרָתְךָ לֹא תַפִּיל· כִּי בְרִיתְךָ לֹא תְחַלֵּל: כִּי גְזֵרָתְךָ לֹא תְבַטֵּל· כִּי דְבָרֶיךָ לֹא תְשַׁנֶּה: כִּי הֶגְיוֹנְךָ לֹא תָמִיר· כִּי וֶסְתְּךָ לֹא תְכַלֶּה: כִּי זִכְרְךָ לֹא תִשָּׁכַח· כִּי חַסְדְּךָ לֹא תָסִיר: כִּי טוּבְךָ לֹא תִמְנַע· כִּי יָדְךָ לֹא תִקְצַר: כִּי כְבוֹדְךָ לֹא תְבַזֶּה· כִּי לְמוּדְךָ לֹא תַחְלִיף: כִּי מִנְהָגְךָ לֹא תַעֲבִיר· כִּי נִצְחָךְ לֹא תַמְעִיט: כִּי סְגֻלָּתְךָ לֹא תְאַבֵּד· כִּי עֲנָוְתְךָ לֹא תַעֲזֹב: כִּי פְעֻלָּתְךָ לֹא תַרְפֶּה· כִּי צִדְקָתְךָ לֹא תַגִּיחַ: כִּי קִרְבָתְךָ לֹא תַרְחִיק· כִּי רַחֲמֶיךָ לֹא־תִכְלָא: כִּי שִׁבְחְךָ לֹא תַשְׁבִּית· כִּי תִפְאַרְתְּךָ לֹא תַתִּים:

עד כאן.

וּבְכֵן אַךְ חַנּוּן אַתָּה וְרַחוּם לְכָל־פֹּעַל:

ה"נ והערות

ובכן תתקים. פתיחה לפיוט 'כי אמרתך לא תפיל', בנוי על סדר א"ב, ואיננו במנהג אחר. מחברו יניי, בן עשרים וחמש חרוזים. ראו: פיוטי יניי, מהד' מנחם זולאי, עמ' שלג. הרב מ"ע הרטום, בחוברת המנהג, כתב שבירושלים אין אומרים פיוט זה. **תִּתְקַיֵּם לנצח.** במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'תִּתְקַיֵּם לנצח', אלא שניקדו קמ"ץ תחת הפתח. **דְבָרֶיךָ לא תשנה.** במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'דְבָרְךָ לא תשנה'. **וֶסְתְּךָ לא תכלה.** כ"ה במח' רמ"ו, רס"ד וקד"א, ודומה לזה בכ"י. בבולוניא: 'וְשִׂיחָךְ לא תכלה', ובשד"ל: 'וְשִׂיחָךְ לא תכלה'. **כבודך לא תְבַזֶּה.** במח' רמ"ו, רס"ד וכ"י: 'כבודך לא תִבְזֶה'. **עֲנָוְתְךָ לא תעזב.** כ"ה במח' שד"ל וכ"י. ברמ"ו, בולוניא ורס"ד: 'עֲנוּתְךָ לא תעזב'. **פעלתך לא תַרְפֶּה.** במח' רמ"ו, בולוניא, רס"ד, שד"ל וכ"י: 'פעלתך לא תַרְבֶּה'. אך בכ"י, נראה שהנוסח המקורי היה בפ"א כבפנים, וראו קד"א. **שִׁבְחְךָ לא תשבית.** במח' רמ"ו וכ"י: 'שִׁבְחָךְ לא תשבית'. **ובכן אך חנון.** פתיחה לפיוט 'אך אומרים לפניך', בנוי על סדר א"ב, מופיע בשינויים גם במנהג אשכנז (גולדשמידט, כיפור, עמ' 357) ופולין.

מקורות

תתקיס לנצח. ע"פ שמ' טו, יח; ישע' מח, ד; מד, ו; מח, יב; תה' ל, ח-ב. **לנצח נצחיס.** ישע' לד, י. **כי אמרתך לא תפיל.** ע"פ יהו' כג, יד; מ"א ח, נו; מ"ב י, י. **בריתך לא תחלל.** ע"פ תה' פט, לה; ב"ר (ווילנא), פר' נו, סי' ח; מדת"נ (בובר), פר' וירא, סי' מ. **גזרתך לא תבטל.** ע"פ רות רבה (ווילנא), פר' ג, סי' ב; קה' רבה (ווילנא), פר' ט, סי' ג. **דבריך לא תשנה.** ע"פ תה' פט, לה. **כי הגיונך לא תמיר.** ע"פ מש' ח, ז. **וסתך לא תכלה** - מהגך הטוב לא תכלה, קד"א. ע"פ איכ' ג, כב; מ"א ח, יד. מלא' ג, ו; ספרי דב', פר' האזינו, פ' שו, ד"ה עתידה כנסת; מתע"ד פ' לב, פ"א. **זכרך לא תשכח.** ע"פ תה' קב, יג; קלה, יג. **חסדך לא תסיר.** ע"פ ש"ב ז, טו; תה' פט, לד. **טובך לא תמנע.** ע"פ מש' ג, כז. **כי ידך לא תקצר.** ע"פ ישע' נט, א. **כבודך לא תבזה.** ע"פ ש"א ב, ל; ישע' מב, ח; מח, יא. **למודך לא תחליף.** ע"פ ש"א טו, כט; מדת"ה (בובר), מז' יג, סי' א. **מנהגך.** ע"פ מ"ב ט, כ. **נצחך** - לשון כח, קד"א. ע"פ ירמ' לב, ח. **סגולתך.** ע"פ שמ' יט, ה. **סגלתך לא תאבד.** ע"פ עמ' ט, ח. **ענוותך לא תעזוב.** ע"פ תה' יח, לו; שמו"ר (ווילנא), פר' מא, סי' ד; מדת"נ (בובר), פר' בראשית, סי' ד. **פעלתך לא תרפה.** ע"פ ישע' מג, יג; תה' ט, יח; כח, ה. **לדקתך לא תגיח.** ע"פ ישע' נח, ח; תה' קיט, קמב; איו' יז, ט וילקו"ש רמז תתקז. **קרבתך.** ע"פ ישע' נח, ב; תה' עג, כח. **לא תרחיק.** ע"פ תה' לח, כב. **רחמיך לא תכלא.** ע"פ תה' מ, יב. **שבחך לא תשבית.** ע"פ תה' קיג, ב; קמה, כא. **תפארתך לא תתיס.** ע"פ תה' עח, ח. **חנון אתה.** ע"פ יול' ד, ב. **ורחוס לכל פעל.** ע"פ תה' קמה, ט.

לפי מנהג ק"ק רומה ומילאנו מדלגים על פיוט זה:

אַךְ אוֹמְרִים לְפָנֶיךָ׃ חַנּוּן וְרַחוּם לְכָל־פֹּעַל׃
אַךְ בָּאִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְפָנֶיךָ׃ כִּי אַתָּה רַחוּם לְכָל־פֹּעַל׃
אַךְ גָּשִׁים בִּתְחִנָּה לְפָנֶיךָ׃ חַנּוּן וְרַחוּם לְכָל־פֹּעַל׃
אַךְ דּוֹרְשִׁים בְּדָתְךָ יוֹמָם וָלַיְלָה׃ כִּי אַתָּה רַחוּם לְכָל־פֹּעַל׃
אַךְ הוֹגִים בְּהַלֵּל וּבְתִשְׁבָּחוֹת לְפָנֶיךָ׃ חַנּוּן וְרַחוּם לְכָל־פֹּעַל׃
אַךְ וְאוֹמְרִים סְלַח־נָא לַעֲוֹנוֹתֵינוּ׃ כִּי אַתָּה רַחוּם לְכָל־פֹּעַל׃
אַךְ זוֹעֲקִים בִּתְפִלָּה וּבְתַחֲנוּן לְפָנֶיךָ׃ חַנּוּן וְרַחוּם לְכָל־פֹּעַל׃
אַךְ חוֹקְרִים סוֹד בְּרִיתָךְ׃ כִּי אֵין בִּלְתָּךְ׃ כִּי אַתָּה רַחוּם לְכָל־פֹּעַל׃
אַךְ טוֹעֲנִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל׃ כִּי אֵין כָּאֵל׃ חַנּוּן וְרַחוּם לְכָל־פֹּעַל׃
אַךְ יוֹדְעִים שֵׁם הַמְפֹרָשׁ׃ וּבְפִיהֶם יִתְפָּרַשׁ׃ כִּי אַתָּה רַחוּם לְכָל־פֹּעַל׃
אַךְ כֻּלָּם הַיּוֹם כְּמַלְאָכִים׃ וּקְדֻשָּׁה לְפָנֶיךָ עוֹרְכִים׃
חַנּוּן וְרַחוּם לְכָל־פֹּעַל׃
אַךְ לְבוּשֵׁיהֶם נְקִיִּים׃ וְכֻלָּם צָמִים וּמִתְעַנִּים׃ כִּי אַתָּה רַחוּם לְכָל־פֹּעַל׃

מקורות

אומרים לפניך. ע"פ דני' ט, יח. **באים ומשתחוים לפניך.** ע"פ תה' לה, ו. **בתחנה לפניך.** ע"פ דני' ט, יח. **דורשים בדתך.** ע"פ עזר' ז, י. **בדתך.** ע"פ עזר' ז, יד. **יומם ולילה.** ע"פ יהו' א, ח. **הוגים.** ע"פ יעב' לח, יד. **בהלל ובתשבחות.** ע"פ תה' קו, מז־מח; ילקו"ש תה', רמז תתמ; אסמ"ד (אייזנשטיין), מעשה ברא"שית, עמ' 315. **סלח נא לעוונותינו.** ע"פ במ' יד, יט; תה' כה, יא. **זועקים בתפלה.** ע"פ תה' קמב, ב; מדת"נ (בובר), פר' ואתחנן, סי' ג; שמו"ר (ווילנא), פר' לח, סי' ד. **בתפלה ובתחנון.** ע"פ מ"א ח, כח; דני' ט, ג. **חוקרים.** ע"פ יעב' מ, כח; תה' קמה, ג; איו' לב, יא. **סוד בריתך.** ע"פ תה' כה, יד. **כי אין בלתך.** ע"פ ש"א ב, ב. **טוענים** - לשון טוען וונטען, שעניו עריכת דבריס, רוו"ה. ע"פ בבלי ב"ב, דף כח ע"ב. **שמע ישראל.** דב' ו, ד. **כי אין כאל.** ע"פ דב' לג, כו. **אך יודעים שם המפרש.** ע"פ בבלי קידושין, דף עא ע"א; מדת"ה (בובר), מז' לא, סי' ב; במדב"ר (ווילנא), פר' יב, סי' ג; אוה"ג, מס' תגיגה, עמ' 22. **כולם היום כמלאכים.** פדר"א פ' מה. **וקדושה לפניך עורכים.** ע"פ בבלי ברכות, דף כא ע"ב, ע"פ ויק' כב, לב. **לבושיהם נקיים.** בבלי שבת, דף קיט ע"א, ע"פ ישע' נח, יג; ויק"ר (מרגליות), פר' בהר, פר' לד, סי' טז; פסז"ו פר' אמור, דף סו ע"א. **צמים ומתענים.** ע"פ ויק' טז, כט; בבלי יומא, דף עד ע"ב.

ה"נ והערות

אך אומרים לפניך. מיוסד ע"ס א"ב. המילה "אך" הפותחת כל אות מן הא"ב, בגימטריה 21 המקבילה לשם "אהיה" (שמ' ג יד). **אומרים לפניך.** במח' רוו"ה וגולדשמידט: 'אומרים בָּחֵין לפניך'. **כי אתה רחום לכל פעל.** במח' רמ"ו: 'כי רחום אתה לכל־פועל', ורק בשורות הראשונות, אבל אח"כ 'אתה רחום', וכ"ה בשאר הנוסחאות. וכאן כמח' בולוניא ושד"ל. **גָּשִׁים בתחנה.** בכ"י: 'גּוֹעִים בתחנה', וכ"ה בנ"א בקד"א ובאחד מהחילופים שבגולדשמידט. **לעונותינו.** במח' רמ"ו, כ"י, רוו"ה וגולדשמידט: 'לַעֲוֹנֵינוּ לְפָנֶיךָ', וכאן כמח' בולוניא ושד"ל. **כי אין כא'.** במח' רמ"ו בתוספת המילה: 'לפניך', וכאן כמח' בולוניא ושד"ל. **צמים ומתענים.** במח' רמ"ו וכ"י נוסף: 'צמים ומתענים לְפָנֶיךָ', וכאן כבולוניא ושד"ל.

אַךְ מַעֲשֵׂיהֶם מַגִּידִים· וְחַטֹּאֵיהֶם בְּפִיהֶם מְתַנִּים· סְלַח־נָא עֲוֹנִים· חַנּוּן וְרַחוּם לְכָל־פֹּעַל:

אַךְ נִקְרָאִים הַיּוֹם· סָלַחְתִּי לָכֶם הַיּוֹם· וּטְהַרְתֶּם הַיּוֹם· כִּי אַתָּה רַחוּם לְכָל־פֹּעַל:

אַךְ סְפוּרִים כְּחוֹל הַיָּם· עֲוֹנוֹתֵיהֶם תַּשְׁלִיךְ בִּמְצוּלוֹת יָם· כִּי שָׁפְכוּ לֵב כַּיָּם· חַנּוּן וְרַחוּם לְכָל־פֹּעַל:

אַךְ עֲוֹנִים אַרְבַּע קְדֻשׁוֹת לְפָנֶיךָ· חוֹקֵר כְּלָיוֹת· יוֹדֵעַ כָּל־נִסְתָּרוֹת· כִּי אַתָּה רַחוּם לְכָל־פֹּעַל:

אַךְ פָּקְדֵם לְחַיִּים· וְטַהֲרֵם בְּמַיִם טְהוֹרִים· מְקוֹר מַיִם חַיִּים· חַנּוּן וְרַחוּם לְכָל־פֹּעַל:

אַךְ צוֹעֲקִים אָנָּא אֵל נָא סְלַח־נָא· וְחֵטְא כַּפֶּר־נָא· לַעֲדַת מִי מָנָה· כִּי אַתָּה רַחוּם לְכָל־פֹּעַל:

אַךְ קוֹלָם בְּרַעַשׁ מַרְעִישִׁים· קָדֻשׁוֹ קָדֹוֹשׁ קוֹרְאִים· אָבוֹת וּבָנִים· חַנּוּן וְרַחוּם לְכָל־פֹּעַל:

אַךְ רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן אַתָּה· חַנּוּן וְרַחוּם אַתָּה· לְמַעֲנְךָ עֲשֵׂה עַתָּה· כִּי אַתָּה רַחוּם לְכָל־פֹּעַל:

ח״נ והערות

וטהרתם היום. במח׳ גולדשמידט: ׳וטהרתם לְפָנַי היום׳. **ברעש מרעישים.** כ״ה במח׳ שד״ל, כ״י, רוו״ה וגולדשמידט. במח׳ רמ״ו ובולוניא, חסרה המילה: ׳בְּרַעַשׁ׳. **קדוש קוראים.** כ״ה במח׳ בולוניא, שד״ל, כ״י, רוו״ה וגולדשמידט. במח׳ רמ״ו חסרה המילה: ׳קוראים׳. **אבות ובנים.** במח׳ רמ״ו וכ״י נוספה המילה: ׳לְפָנֶיךָ׳, וכאן במח׳ בולוניא, שד״ל, רוו״ה וגולדשמידט.

מקורות

מעשיהם מגידים וכו׳. ע״פ ויק׳ טז, כח; בבלי יומא, דף פז ע״ב. **וחטאיהם בפיהם מתנים.** ע״פ במ׳ ה, ז. **מתנים.** ע״פ שופ׳ ה, יא ורד״ק. **סלח נא.** ע״פ במ׳ יד, יט. **נקראים היום.** ע״פ איס׳ ד, יא; שע״ת לר׳ יונה, שער ב, סי׳ יד. **סלחתי... וטהרתם היום.** ע״פ ויק׳ טז, ל. **ספורים כחול היס.** ע״פ בר׳ לב, יג; מ״א ג, ח. **עוונותיהם תשליך במצולות יס.** ע״פ מיכ׳ ז, יט. **כי שפכו לב כיס.** ע״פ איכ׳ ב, יט. **חוקר כליות.** ע״פ ירמ׳ יח, י. **יודע כל נסתרות.** ע״פ דב׳ כט, כח; דני׳ ב, כב; פהר״ב פ׳ א, סי׳ ג. **פקדם לחייס.** ע״פ ישע׳ ד, ג. **וטהרם במיס טהוריס.** ע״פ יחז׳ לו, כה. **מקור מיס חייס.** ירמ׳ ב, יג. **אך לועקיס.** ע״פ ש״א ז, ח; תה׳ לד, יח. **אל נא.** במ׳ יב, יג. **וחטא כפר נא.** ע״פ בבלי יומא, דף לה ע״ב. **מי מנה.** במ׳ כג, י. **קולם ברעש מרעישיס.** ע״פ יחז׳ ג, יב־יג; ישע׳ ו, ג־ד. **קק״ק קוראיס.** ע״פ ישע׳ ו, ג. **אבות ובניס.** ע״פ ירמ׳ ו, כא. **אך ראשון ואחרון אתה.** ע״פ ישע׳ מא, ד; מד, ו; מח, יב. **חנון ורחוס אתה.** נחמ׳ ט, לא. **למענך עשה.** ע״פ ישע׳ מח, ט ופסו׳ יא; דני׳ ט, יט.

אַךְ שְׁמַע נָא אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ· בְּקָרְאֵנוּ אֵלֶיךָ עֲנֵנוּ· אֱלֹהֵי צִדְקֵנוּ·
חַנּוּן וְרַחוּם לְכָל־פֹּעַל:

אַךְ תּוֹלִים לְךָ עֵינֵיהֶם· עֲנֵם וּשְׁמַע תְּפִלּוֹתֵיהֶם· סְלַח־נָא
לַעֲוֹנוֹתֵיהֶם· כִּי אַתָּה רַחוּם לְכָל־פֹּעַל:

יש מדלגים על פיוט זה (מנהג ירושלים):

בְּקֶצֶף לֹא תִשְׁפֹּט· בְּזַעַם בַּל־תָּרִיב·
בְּאֶנֶף לֹא תַאֲנִיפֵנוּ· בְּבַהַל לֹא תְבַלְּעֵנוּ: בְּגֹעַל לֹא
תַגְעִילֵנוּ· בְּדֶבֶר לֹא תַדְחִיפֵנוּ:
בְּהֶבֶל לֹא תַהֲבִילֵנוּ· בְּוֶכַח לֹא תְוַכְּחֵנוּ: בְּזַעַם לֹא תַזְעִיפֵנוּ·
בְּחָרוֹן לֹא תְחַבְּלֵנוּ: בְּטֶמוֹן לֹא תַטִּיפֵנוּ· בְּיֹקֶשׁ לֹא תְיַחֲתֵנוּ:
בְּכַעַס לֹא תְכַלֵּנוּ· בְּלַעַג לֹא תְלַפְּתֵנוּ: בְּמִשְׁפָּט לֹא תִמְנֵנוּ·
בְּנֶגֶף לֹא תְנַעֲרֵנוּ: בְּסַעַר לֹא תְסוֹפֵנוּ· בְּעָוֹן לֹא תְעַלְּפֵנוּ:
בְּפַחַד לֹא תַפְחִידֵנוּ· בְּצָרָה לֹא תַצְמִיתֵנוּ: בְּקָלוֹן לֹא

מקורות

שמע נא וכו׳ אלהי צדקנו. ע״פ תה׳ ד, ב. **תולים לך עיניהם.** ע״פ תה׳ קכג, ב. **ענם.** ע״פ תה׳ כ, י. **ושמע תפלותיהם.** ע״פ תה׳ ד, ב ועוד. **סלח נא לעוונותיהם.** ע״פ במ׳ יד, יט. **בקצף לא תשפוט.** ע״פ תה׳ לח, ב. **לא תשפט.** ע״פ תה׳ קמג, ב. **בזעם.** ע״פ תה׳ קב, יא; לח, ד. **בל תריב.** ע״פ ישע׳ מ, טז; תה׳ קג, ט. **באנף לא תאניפנו.** ע״פ ישע׳ יב, א; תה׳ עט, ה. **בבהל.** ע״פ דני׳ ב, כה. **לא תבלענו.** ע״פ תה׳ כא, י. **בגעל.** ע״פ יחז׳ טז, ה. **לא תגעילנו.** ע״פ ויק׳ כו, מד. **בדבר.** ע״פ תה׳ לא, ג. **תדחיפנו.** ע״פ איס׳ ח, יד. **בהבל לא תהבילנו.** ע״פ איו׳ כז, יב. **בוכח** - לשון יסוריס. ע״פ תה׳ ו, ב; ב״ב ז, יד. **בזעם.** ע״פ נחו׳ ח, ו. **תזעיפנו.** ע״פ מיכ׳ ז, ט. **בחרון.** ע״פ שמ׳ לב, יב. **תחבלנו.** ע״פ קה׳ ה, ה. **בטמון לא תטיפנו.** רא״ו קד״א ע״פ משנ׳ אבות פ״ב, מ״ו, ותר״א שמ׳ יא, ד. **ביקש.** ע״פ תה׳ קמא, ט. **תיחתנו.** ע״פ ישע׳ ז, ט. **בכעס.** ע״פ מ״א טו, ל. **לא תכלנו.** ע״פ ויק׳ כו, מד; ירמ׳ ה, יח; נחמ׳ ט, לא. **בלעג.** ע״פ תה׳ מד, יד; עט, ד. **תלפתנו.** מלשון ״ולפתו אדרות״, איו׳ ו, יח, כפי׳ רא״ב ורלב״ג. **במשפט.** ע״פ תה׳ קמג, ב. **לא תמננו** - לא תביא במנין מעשיו הרעים, קד״א. ע״פ עזר׳ ט, ו; בבלי יומא, דף פז ע״ב. **בנגף.** ע״פ במ׳ ח, יט. **לא תנערנו.** ע״פ איו׳ לח, יג; נחמ׳ ה, יג. **בסער.** ע״פ עמ׳ א, יד. **לא תסופנו.** ע״פ במ׳ טז, כו. **בעון.** ע״פ תה׳ לא, יא. **תעלפנו.** ע״פ ישע׳ נא, כ. **בפחד לא תפחידנו.** ע״פ תה׳ יד, ה; איו׳ ג, כה. **בצרה.** ע״פ תה׳ ט, יז; נחמ׳ ט, כז. **תצמיתנו.** ע״פ תה׳ לד, כב. **בקלון.** ע״פ נחו׳ ג, ה. **לא תקלענו.** ע״פ ירמ׳ י, יח.

ח״נ והערות

את תפלתנו. במח׳ רמ״ו ובולוניא חסרה המילה ״את״, וכאן כמח׳ שד״ל. **אלהי צדקנו.** במח׳ רמ״ו ובולוניא ליתא המילים: ״אֱלֹהֵי צִדְקֵנוּ״. בבולוניא במקום מילים אלו כתוב: ״סְלַח נָא לַעֲוֹונֹתֵיהֶם״, בכ״י: ״חוּשָׁה לְעֶזְרָתֵינוּ״. והנוסח כאן כמח׳ שד״ל. **תולים לך.** במח׳ רמ״ו ובולוניא: ״תולים לְךָ״. **בקצף לא תשפט.** פתיחה לפיוט: ״בְּאֶנֶף לֹא תַאֲנִיפֵנוּ״, בנוי על סדר א״ב כפול. פיוט זה איננו במנהג אחר, ובמח׳ גולדשמידט נמצא רק הכותרת, וכן במח׳ רומניא, דף שדמ, ריש ע״א. הרב מ״ע הרטום, בחוברת המנהג, כתב שבירושלים אין אומרים פיוט זה. **בְּגֹעַל לא תגעילנו.** במח׳ רמ״ו, בולוניא, שד״ל וכ״י: ״בְּגֵעַל לא תגעילנו״. **בְּזַעַם לא.** בכ״י: ״בְּזַעַף לא״. **לא תְעַלְּפֵנו.** בכ״י: ״לא תְעַלְּעֵנוּ״. **לא תַצְמִיתֵנו.** כ״ה במח׳ רמ״ו, בולוניא, קד״א וכ״י. במח׳ שד״ל: ״לא תַצְמִידֵנו״.

תְּקַלְּעֵנוּ· בְּרֹגֶז לֹא תְרִיבֵנוּ: בְּשׂוֹד לֹא תִשְׁטְפֵנוּ· בְּתַעַב לֹא תַתְכִּיפֵנוּ:

וְשַׂרְפֵי־קֹדֶשׁ יוֹדְעֵי טוּבָךְ:

הַמַּכִּירִים אֶת־הֲמוֹן רַחֲמֶיךָ· הַמַּכִּירִים תְּהִלּוֹת תַּעֲצוּמֶיךָ:
הַמַּכִּירִים שִׁנּוּן שְׁמֶךָ· הַמַּכִּירִים רֹב רַחֲמֶיךָ:
הַמַּכִּירִים קִשְׁטְ קִיּוּמֶךָ· הַמַּכִּירִים צֶדֶק צִיּוּמֶךָ:
הַמַּכִּירִים פֵּרוּשׁ פְּעֻמֶּיךָ· הַמַּכִּירִים עֹז עוֹלָמֶךָ:
הַמַּכִּירִים שֵׂכֶל סִיּוּמֶיךָ· הַמַּכִּירִים נִצּוּחַ נְעִימֶיךָ:
הַמַּכִּירִים מֶלֶל מַנְעִימֶיךָ· הַמַּכִּירִים לְהוֹדוֹת לִשְׁמֶךָ:
הַמַּכִּירִים כִּנְשׁוּאֵי כְמֵרַחֲמֶיךָ· הַמַּכִּירִים יֹשֶׁר יְמִינֶךָ:
הַמַּכִּירִים טוּב טְעֻמֶּיךָ· הַמַּכִּירִים חֵקֶר חִכּוּמֶיךָ:
הַמַּכִּירִים זִיל זְרוּמֶיךָ· הַמַּכִּירִים וֶתֶק וְנוֹאֲמֶךָ:
הַמַּכִּירִים הֶגְיוֹן הַמַּנְעִימֶיךָ· הַמַּכִּירִים דִּיּן דּוֹבְרֶיךָ:
הַמַּכִּירִים גִּיל גִּשּׁוּמֶיךָ· הַמַּכִּירִים בְּהִתְאַפְּקָךְ בְּרַחֲמֶיךָ:
הַמַּכִּירִים אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ:

ח"נ והערות

ושרפי קדש. פתיחה לפיוט: 'הַמַּכִּירִים אֶת־הֲמוֹן רַחֲמֶיךָ', בנוי על סדר תשר"ק. פיוט זה נמצא גם במנהג רומניא, דף שדמ ע"א. **שֵׂכֶל סיומיך.** במח' רומניא: 'סֵכֶל סיומיך'. **נִצּוּחַ נְעִימֶיךָ.** במח' רומניא: 'נֵצַח נוֹעֲמֶיךָ'. **מֶלֶל מנעימיך.** במח' רומניא ובכ"י: 'מִלּוּל מנעימיך'. **כנשואי כְמֵרַחֲמֶיךָ.** בכ"י: 'כנשואי בָרַחֲמֶיךָ', ובמח' רומניא: 'כנשואי מָרַחֲמֶיךָ'. **טוב טְעֻמֶּיךָ.** כ"ה במח' רמ"ו וכ"י ולא כבולוניא. והוא הנכון על משקל 'שְׁעָרֶיךָ, נְעָלֶיךָ', כבמכלול, דף קנא. **דִּיּן דובריך.** במח' רומניא: 'דִּין דובריך'. **בְּהִתְאַפְּקָךְ ברחמיך.** במח' רומניא ע"פ בבלי סנהדרין, דף כד ע"א 'שמעימין זה לזה בהלכה'. **להודות לשמך.** ע"פ תה' קו, מז; דה"א טז, לה. **כנשואי כמרחמיך.** ע"פ ישע' מו, ג. **ישר ימיך.** ע"פ תה' מח, יא; מש' ד, יא. **טוב טעמיך.** ע"פ תה' קיט, סו. **חקר חכומיך.** ע"פ ישע' מ, כח. **זיל זרומיך.** ע"פ תה' קמז, יח ויש"ע כה, ד. **ותק ונואמך** - כמו 'ותק נואמיך', מלי' ותיקון מחבביס ומדקדקים במלות. ע"פ רש"י ברכות, דף ט ע"ב, ד"ה ותיקון. **הגיון.** ע"פ תה' יט, טו. **דין.** ע"פ בבלי כתובות, דף ח ע"א, 'דולה וחדוה'. **דין דובריך** - ר"ל הבטחות האמורות לישראל בלשון שמחה, כמו: לשוש עליך לעוב, דב' ל, ט, ששון ושמחה ישיגו, ישע' לה, י, קד"א. **גיל.** ע"פ הוש' ט, א; מש' כג, כד. **גשומיך.** ע"פ ויק' כו, ד. **בהתאפקך ברחמיך.** ע"פ ישע' סג, טו. **אלהי מרוממך.** תה' קיח, כח.

מקורות

ברגז. ע"פ חבק' ג, ב. **לא תריבנו.** ע"פ ישע' ג, יג; הוש' ד, א; מיכ' ו, ב. **בשוד.** ע"פ ירמ' כ, ח, ולאו מלודת ציון. **לא תשטפנו.** ע"פ תה' לב, ו; סט, ג. **בתעב.** ע"פ דב' ז, כו. **לא תתכיפנו.** ראו קד"א. **ושרפי קדש.** ע"פ בבלי חגיגה, דף יב ע"ב; אהמ"ד (איזנשטיין), מעין החכמה, עמ' 306. **יודעי טובך.** ע"פ תה' קמה, ז. **המכיריס את וכו'.** מיוסד ע"פ בבלי חגיגה, דף יג ע"ב. **המון רחמיך.** ע"פ ישע' סג, טו. **תהלות תעצומיך.** ע"פ תה' סח, לו. **שנון שמך.** ע"פ מד' אגדה (בובר), בראשית, פ' כז, סי' כא. **רוב רחמיך.** תה' נא, ג. **קושט קיומך.** ע"פ תה' ס, ו ורש"י. **ציומך** - לשון נוס, קד"א. ע"פ ישע' נח, ו. **פרוש פעמיך.** ע"פ נחמ' ח, ח ותה' קיט, קלג. **עז עולמך.** ע"פ קה' ג, יא. **נצוח.** ע"פ תה' ד, א ועוד. **נעימיך.** ע"פ ש"ב כג, א. **מלל.** ע"פ תה' קו, ב. **מנעימיך.** ע"פ ישע' מו, ג. **ישר ימיך.** ע"פ תה' מח, יא; מש' ד, יא. **טוב טעמיך.** ע"פ תה' קיט, סו. **חקר חכומיך.** ע"פ ישע' מ, כח. **זיל זרומיך.** ע"פ תה' קמז, יח ויש"ע כה, ד. **ותק ונואמך** - כמו 'ותק נואמיך', מלי' ותיקון מחבביס ומדקדקים במלות. ע"פ רש"י ברכות, דף ט ע"ב, ד"ה ותיקון. **הגיון.** ע"פ תה' יט, טו. **דין.** ע"פ בבלי כתובות, דף ח ע"א, 'דולה וחדוה'. **דין דובריך** - ר"ל הבטחות האמורות לישראל בלשון שמחה, כמו: לשוש עליך לעוב, דב' ל, ט, ששון ושמחה ישיגו, ישע' לה, י, קד"א. **גיל.** ע"פ הוש' ט, א; מש' כג, כד. **גשומיך.** ע"פ ויק' כו, ד. **בהתאפקך ברחמיך.** ע"פ ישע' סג, טו. **אלהי מרוממך.** תה' קיח, כח.

וּבְכֵן שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ:

אֵילֵי מָרוֹם אוֹמְרִים הִלּוּלוֹ. אוֹפַן וְגַלְגַּל מַבִּיעִים סִלְסוּלוֹ.
בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה מַכְתִּירִים
גְּדֻלּוֹ. שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַّעַל לוֹ.

זֶה־אֵל־זֶה שׁוֹאֲלִים. אַיֵּה אֵל אֵלִים. וְכֻלָּם מַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמְהַלְּלִים:

גְּדוּדֵי מְעוֹנָה נִצָּבִים יַחַד. גֵּאָה וְגָבֹהַּ לְיַחֵד לְאֶחָד. דְּמָמָה דַקָּה רַעַד וָפַחַד. שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד.

זֶה־אֵל־זֶה שׁוֹאֲלִים. אַיֵּה אֵל אֵלִים. וְכֻלָּם מַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמְהַלְּלִים:

הַיּוֹשֵׁב יְחִידִי עַל־אוֹפַנָּיו. הָאוֹמֵר דָּבָר דָּבָר עַל־אָפְנָיו. וְחַיּוֹת מְעוֹפְפוֹת עוֹמְדוֹת לְפָנָיו. בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָנָיו.

זֶה־אֵל־זֶה שׁוֹאֲלִים. אַיֵּה אֵל אֵלִים. וְכֻלָּם מַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמְהַלְּלִים:

זֹהַר הָרָקִיעַ כְּעֵין חַשְׁמַלָּיו. זִיקִים רָצִים וְשָׁבִים אֵלָיו. חִיל שָׂרָף אֵימָה עָלָיו. וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו.

זֶה־אֵל־זֶה שׁוֹאֲלִים. אַיֵּה אֵל אֵלִים. וְכֻלָּם מַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמְהַלְּלִים:

טוֹב שׁוֹכֵן עַד עֲלֵיהֶם יְעוֹפֵף. טָהוֹר עֵינַיִם כַּנֶּשֶׁר יָרַחֵף. יְדוּדוּן יְכַסֶּה פָנָיו בְּלִי מִתְרוֹפֵף. וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף.

זֶה־אֵל־זֶה שׁוֹאֲלִים. אַיֵּה אֵל אֵלִים. וְכֻלָּם מַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמְהַלְּלִים:

מקורות

שרפים עומדים ממעל לו. ישע' ו, ב. **אילי מרום** - מלאכים. ע"פ ישע' כד, כא; מ"ב כד, טו; יחז' ח, יג. **אומרים הילולו.** ע"פ תה' קמח, ב. **אופן וגלגל.** ע"פ יחז' י, יג. **מביעים סלסולו.** ע"פ תה' סח, ה. **באימה וביראה.** ע"פ ויק"ר (ווילנא), פר' כז, סי' ו. **מכתירים גדלו.** ע"פ תה' קמב, ח. **שרפים עומדים ממעל לו.** ישע' ו, ב. **אל אלים.** ע"פ דני' יח, לו. **מעריצים ומקדישים.** ע"פ ישע' כט, כג. **ומהללים.** ע"פ דה"א כט, יג. **גדודי מעונה.** ע"פ איו' כה, ג ודב' לג, כז. **נצבים יחד.** ע"פ ישע' ג, ח. **גאה.** ע"פ שמ' טו, א. **וגבה.** ע"פ קה' ה, ז. **ליחד לאחד.** ע"פ דב' ו, ד; בבלי ברכות, דף ו ע"א; פסחים, דף ו ע"א; ב"ר (ווילנא), פר' כא, סי' א, ע"פ דני' ח, יג. **דממה דקה.** ע"פ מ"א יט, יב. **רעד ופחד.** ע"פ איו' ד, יד; אהמ"ד (איזנשטיין), היכלות, עמ' 123. **שש כנפים.** ישע' ו, ב. **היושב יחידי.** ע"פ איו' כג, יג; משנ' אבות פ"ד, מ"ח; שמו"ר (ווילנא), פר' ד, סי' ג. **דבר דבור על אפניו.** מש' כה, יא. **וחיות מעופפות עומדות לפניו.** ע"פ ישע' ו, ב; יחז' א, יד-יח. **בשתים יכסה פניו.** ישע' ו, ב. **זוהר רקיע.** דני' יב, ג. **כעין חשמליו.** ע"פ יחז' א, ד. **זיקים רצים ושבים.** ע"פ יחז' א, יד. **חיל.** ע"פ שמ' טו, יד; תה' מח, ז. **שרף.** ע"פ ישע' ו, ב. **אימה עליו.** ע"פ בר' טו, יב; שמ' טו, טז. **ובשתים יכסה רגליו.** ישע' ו, ב. **טוב.** ע"פ תה' קמה, ט. אחד משבעים שמות של

ה"נ והערות

וכ"י: 'בְּהִתְאַפֵּק ברחמיך'. **ובכן שרפים עמדים.** פתיחה לפיוטי קדם קדושה. **אילי מרום אומרים.** מיוסד ע"ס א"ב כפול (א' ג' ה' וכו'). מופיע גם במנהג אשכנז (גולדשמידט, כיפור, עמ' 388) ופולין במוסף, רומניא דף שדם ע"ב. לפי מנהג ק"ק רומה לא אומרים פיוט זה. **עליהם יְעוֹפֵף.** קד"א נ"א: 'עליהם יְחוֹפֵף', ע"פ דב' לג, יב. **יְדוּדוּן יכסה.** במח' רומניא, רוו"ה

כַּבִּיר כֹּחַ הוּא אֵלִי זֶה· כִּי תְפִלַּת עָנִי לֹא תִבְזֶה· לָכֵן שְׂרָפִים מְפָאֲרִים מִזֶּה וּמִזֶּה· וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה·

זֶה־אֶל־זֶה שׁוֹאֲלִים· אַיֵּה אֵל אֵלִים· וְכֻלָּם מַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמְהַלְּלִים:

מַלְאֲכֵי שָׁרֵת עֲלֵיהֶם נִגְמַר· מוֹרָא עֲלֵיהֶם לְקַבֵּל מַאֲמָר· נִשָּׂא וְנַעֲלָה שִׁבְחוֹ לוֹמַר· וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר·

זֶה־אֶל־זֶה שׁוֹאֲלִים· אַיֵּה אֵל אֵלִים· וְכֻלָּם מַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמְהַלְּלִים:

שָׂרָף מְכֻנֶּה אֶחָד קָדוֹשׁ· סְלוּד אוֹמֵר לְבָרוּךְ וְקָדוֹשׁ· עִיר וְקַדִּישׁ נִקְרָא קָדוֹשׁ· קָדֹוש קָדֹוש קָדֹוש·

זֶה־אֶל־זֶה שׁוֹאֲלִים· אַיֵּה אֵל אֵלִים· וְכֻלָּם מַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמְהַלְּלִים:

פֶּלֶא נִפְלָא מַפְלִיא פְלָאוֹת· פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת עִזּוּז נוֹרָאוֹת· צָגִים לְפָנָיו מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת· עוֹנִים וְאוֹמְרִים יְהוָה צְבָאוֹת·

זֶה־אֶל־זֶה שׁוֹאֲלִים· אַיֵּה אֵל אֵלִים· וְכֻלָּם מַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמְהַלְּלִים:

קָדֹוש קָדֹוש קָדֹוש קוֹרְאִים בְּעֶרֶץ· קַלִּים לָרוּץ עַד־קְצֵה הָאָרֶץ· רָם וְנִשָּׂא הַיֹּשֵׁב עַל־חוּג הָאָרֶץ· כְּבוֹדוֹ מְלֹא כָל־הָאָרֶץ· זֶה־אֶל־זֶה שׁוֹאֲלִים· אַיֵּה אֵל אֵלִים· וְכֻלָּם מַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמְהַלְּלִים:

ח"נ והערות

וגולדשמידט: 'יְדוּד יכסה', לשון יחיד. וזה מתאים למילת 'יכסה'. **לֹא תִבְזֶה.** בכ"י: 'לא יִבְזֶה'. **מפארים מִזֶּה וּמִזֶּה.** בכ"י: 'מפארים זֶה מִזֶּה'. **עליהם נִגְמַר.** במח' רמ"ו: 'אוֹתָם גָּמַר', ובקד"א: 'אוֹתָם נִגְמַר'. וכאן במח' בולוניא, שד"ל וכ"י. **נִשָּׂא וְנַעֲלָה.** בקד"א: 'נְרֵשִׁים וְנַעֲלִים'. **וְנַעֲלָה שבחו.** במח' רוו"ה וגולדשמידט: 'וְנַעֲלָם שבחו'.

מקורות

ע"פ לפ' ב, יח; פהר"ב פ' כז, סי' ד. **נשא.** ע"פ ישע' ו, ח. **ונעלה.** ע"פ תה' מז, י. **שבחו לומר.** ע"פ תה' קמח, ב. **וקרא זה אל זה.** ישע' ו, ג. **שרף.** ע"פ ישע' ו, ג. **מכנה אחד קדוש.** ע"פ דני' ח, יג. **סלוד.** ע"פ איו' ו, י. **עיר וקדיש.** דני' ד, י. **נקרא קדוש.** ע"פ סד"ר סי' ל, עמ' קצז. **קדוש קדוש קדוש.** ישע' ו, ג. **נפלא.** אחד משבעים שמות של הקב"ה, מד"ז שה"ש (בובר), פר' ח, סי' ח. **מפליא פלאות.** ע"פ ישע' כט, יד; תה' קלט, יד. **פועל ישועות.** תה' עד, יב. **עזוז נוראות.** ע"פ תה' קמה, ו. **צגים** - עומדים. ע"פ זכ' ג, ז; שמו"ר (ווילנא), פר' כה, סי' ב; מד' פתרון תורה, פר' כי תזריע, עמ' 35. **מלאכי צבאות.** ע"פ תה' סח, יג; בבלי שבת, דף פח ע"ב; מכילי' דר"י, מס' דבחודש, פר' ט, ד"ה וירא העם. **עונים ואומרים ה' צבאות.** ע"פ בבלי חולין, דף לח ע"ב. **קק"ק קורא'ים.** ע"פ ישע' ו, ג. **קורא'ים בערן.** ע"פ ישע' כט, כג. **קליס לרוץ.** ע"פ קה' ט, יח; יחז' א, יד. **עד קצה הארץ.** ע"פ ישע' סב, יא. **רם ונשא.** ישע' ו, א; מ, טו. **היושב על חוג הארץ.** ישע' מ, כב. **כבודו מלא כל הארץ.** ע"פ במ' יד, כא; ישע' ו, ג. רא"ו שמו"ר (ווילנא), פר' ג, סי' ו, ע"פ ירמ' כג, כד; מד' שו"ט (בובר), מז' סב, הקב"ה, מד"ז שה"ש (בובר), פר' ח, סי' ח. **שוכן עד.** ע"פ ישע' מ, טו. **עליהם יעופף.** ע"פ תה' יח, יא. **טהור עיניים.** חבק' א, יד. **כנשר ירחף.** ע"פ דב' לב, יא. **ידודון.** תה' סח, יג. **יכסה פניו.** ישע' ב, ו. **גלי מתרופף.** ע"פ איו' כו, יא. **ובשתיים יעופף.** ישע' ו, ב. **כביר כח.** איו' לו, ה. **הוא אלי זה.** ע"פ שמ' טו, ב. **תפלת עני.** ע"פ תה' קב, א. **לא תבזה.** תה' נא, יט. **לכן שרפים מפאריים מזה ומזה.** ע"פ ישע' ו, ב-ג. **וקרא זה אל זה.** ישע' ו, ג. **מלאכי שרת.** ע"פ בבלי ב"ב, דף קכ ע"א; סנהדרין, דף לו ע"א. **מורא עליהם.**

שִׁנְאַן רִבּוֹתַיִם אַלְפֵי וְעוּדוֹ· שָׁוִים כַּבָּזָק לְפָאֵר הוֹדוֹ· תּוֹלֶה תֵבֵל בִּזְרֹעַ יָדוֹ· מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ·

זֶה־אֶל־זֶה שׁוֹאֲלִים· אַיֵּה אֵל אֱלִים· וְכֻלָּם מַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמְהַלְּלִים:

וּבְכֵן וּלְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה· כִּי־אַתָּה מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ:

מִי־יַעֲרֹךְ אֵלֶיךָ מַעֲנֶה לְסַפֵּר· גְּבוּרוֹת רַחֲמֶיךָ לְהַגִּיד וּלְסַפֵּר· אַגִּידָה וַאֲדַבֵּרָה עֶצְמוֹ מִסַּפֵּר·

כִּי־אַתָּה צְעָדִים סוֹפֵר· פֶּשַׁע וְעָוֹן מְכַפֵּר· וּבְסוּר מִמְּךָ כָּל־כּוֹפֵר· תְּחַכֶּה־לּוֹ לָשׁוּב וּלְהִתְכַּפֵּר· לְבִלְתִּי לֵבוֹשׁ וּלְהֵחָפֵר· כִּי לֹא תַחְפֹּץ בְּמוֹת אֲשֶׁר יָפֵר· לָכֵן שַׁמְתָּ עֲשֶׂרֶת יְמֵי שֶׁפֶר· לַעֲשׂוֹת בָּם תְּשׁוּבָה מִהְיוֹת לְחֵפֶר· וְאִם שָׁב וְחִנֵּן בְּאִמְרֵי שֶׁפֶר· יַעֲמֹד מֵלִיץ וְיָשְׁרוֹ יְסַפֵּר· וְתַקְשִׁיב וְתֹאמַר מָצָאתִי כֹפֶר· וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים מִתְכַּפֵּר· כִּי כִשְׁמוֹ כִּפּוּר כֵּן מְכַפֵּר· וּמִכָּל־פְּשָׁעָיו לוֹ תְכַפֵּר· וְכָל־חֲטָאָיו תָּדִיחַ וְתָפֵר· וְיוּחַק לְחַיִּים

מקורות

סי' ג; ילקו"ש תהלים, רמז תתפט. **שנאן רבותיס אלפי.** ע"פ תה' סח, יח. **ועודו.** ע"פ שמ' כה, כב ועוד. **שויס כבזק.** ע"פ יחז' ה, יד. **תולה תבל.** ע"פ איו' כו, ז. **בזרוע ידו.** ע"פ ילקו"ש תורה, רמז תתקמב, סוף ד"ה בהגחל; אהמ"ד (אייזנשטיין), מעשה בראשית, עמ' 317. **מלא כל הארץ כבודו.** ישע' ו, ג. **מלך מוחל וסולח.** ע"פ תה' פו, ה. **מי יערוך אליך.** תה' מ, ו. **מענה לספר.** ע"פ תה' עט, יג; מש' טו, ח. **גבורות רחמיך.** ע"פ ישע' סג, טו. **אגידה ואדברה.** תה' מ, ו. **כי אתה לעדיס סופר.** ע"פ איו' יד, טז. **פשע ועון מכפר.** ע"פ ישע' מד, כב. **וכסור ממך.** ע"פ דני' ט, ה. **כל כופר.** ע"פ משר"ש, פר' ז, עמ' 137, ד"ה מפני מה עגש; ספרא פר' שמיני, פר' י, פי"ב, סי' ד. **תחכה לו לשוב.** ע"פ מלא' ג, ז; תה' ל, ג. **לשוב ולהתכפר.** ע"פ בבלי פסחים, דף נד ע"א; ירושלמי תגיגה, פ"ב, ה"א; רות רבה (ווילנא), פר' ו, סי' ד. **לבוש ולהחפר.** ע"פ ירמ' טו, ט. **כי לא תחפוץ במות.** ע"פ יחז' יח, לב. **אשר יפר.** ע"פ בר' יז, יד; ירמ' יד, כא. **לכן שמת י' ימי שפר.** ע"פ ירושלמי ר"ה פ"א, ה"ג; בבלי ר"ה, דף יח ע"א; ויק"ר (מרגליות), פר' אמור, פר' ל, סי' ב; פסר"ב פי' מ, ד"ה ועשיתם עולה לה'. **שפר.** ע"פ בר' מט, כא. **לעשות בם תשובה מהיות לחפר.** ע"פ בבלי ר"ה, דף יז ע"ב, 'הסב מוחלין, לא שב וכו', אין מוחלין לו'. **לחפר.** ע"פ ירמ' טו, ט. **ואם שב וחנן.** ע"פ ירושלמי תעניות, פ"ב, ה"א, ע"פ דה"ב ז, יד; בבלי ר"ה, דף טז ע"ב, 'ד' דברים מקרעין מזר דימו של אדם... לעקה'; מדת"ג (ווירשא), פר' נח, סי' ח. **וחנן.** ע"פ תה' ו, ג; קלט, כג. **באמרי שפר.** ע"פ בר' מט, כא. **מלין וישרו יספר.** ע"פ איו' לג, כג. **ותאמר מצאתי כופר.** ע"פ איו' לג, כד. **וביום הכיפורים מתכפר.** ע"פ ויק' כג, כח. **ומכל פשעיו.** ע"פ יחז' יח, כח. **פשעיו לו תכפר.** ע"פ ויק' טז, לד. **וכל חטאיו תדיח.** ע"פ ישע' ד, ד; יחז' לו, כה. **ותפר.** ע"פ תה' פה, ה. **ויוחק**

ה"נ והערות

שָׁוִים כבזק. בכ"י ובחילופי גולדשמידט: 'שָׁבִים כבזק'. **ובכן ולך תעלה קדושה.** פתיחה לפיוט סילוק לקדושה: 'מִי יַעֲרוֹך אֶלֶיךָ' וכו'. נמצא גם במח' רומניא (דף שסו ע"א) ובאשכנז במוסף (גולדשמידט, כיפור, עמ' 393). הפיוט מכיל 6 קטעים כשהמילה שמסיימת כל קטע פותחת את הקטע הבא. **אגידה וַאֲדַבֵּרָה.** בכ"י ובכמה חילופי גולדשמידט: 'אגידה וַאֲסַפְּרָה'. **עצמו מספר.** במח' גולדשמידט: 'עָד כַּמָּה וְכַמָּה אֵיךְ אֲסַפֵּר', כי אתה וכו'. ואכן לפי מבנה הפיוט, זה נחסר כאן. **מהיות לְחֵפֶר.** במח' בולוניא: 'מהיות לְחֶפֶר'. **וְחִנֵּן באמרי.** במח' שד"ל: 'וְסִנֵּן באמרי'. **וְיָשְׁרוֹ יְסַפֵּר.** בכ"י: 'וְיָשְׁרוֹ לְסַפֵּר', ובגולדשמידט: 'יָשְׁרוֹ לְסַפֵּר'.

בְּגִלְיוֹן סֵפֶר· בְּכֵן גַּשְׁנוּ לְפָנֶיךָ חֲטָאֵינוּ לְסַפֵּר· כְּמוֹדֶה וְעוֹזֵב לְהִתְכַּפֵּר· וְאִם כְּאָדָם עָבַרְנוּ בְּרִיתְךָ לְהָפֵר· אַתָּה כְּאֵל רַחוּם וְחַנּוּן פָּנֵינוּ אַל־תַּחְפֵּר· בִּזְכוּת נָם אָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר· וּכְמוֹ בָעֲרוּפָה לָנוּ כַּפֵּר:

כַּפֵּר רַחוּם לְשׁוֹפְכֵי לְךָ שִׂיחָה· כְּטוֹב וְסַלָּח וְעִמְּךָ הַסְּלִיחָה·
וּלְדַלֵּי מַעַשׂ תִּתֵּן סְלִיחָה· וְאִם־כְּפִי פָּעָלָם אֵין לָהֶם סְלִיחָה· וְאִם תִּשְׁמֹר עָוֹן יִהְיוּ כַּסּוּחָה· בְּכֵן גַּשְׁנוּ הַיּוֹם לְשׂוֹחֲחָה· בְּחֵין הֶגְיוֹן שְׁמֻעָה וּסְלָחָה· בְּטוּחִים כִּי־אַתָּה מַרְבֶּה סְלִיחָה· מְקַוִּים לְרַחֲמֶיךָ עִוּוִּים לְסָלְחָה:

לְסָלְחָה עֲוֹנָם גָּשִׁים לְחַלּוֹתֶךָ· לְהַרְבּוֹת לְעַמְּךָ מְחִילָתֶךָ·
כִּי הוּא שִׁבְחֶךָ וּתְהִלָּתֶךָ· וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ· רַעְיָתֶךָ וּסְגֻלָּתֶךָ· מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וּפְעֻלָּתֶךָ· וְאֵין לָמוֹ אֱלוֹהַּ

ה"נ והערות

כְּמוֹדֶה ועוזב. בכ"י: 'כְּמוֹדֶה ועוזב'. **בריתך להפר.** בכ"י: 'ואם בריתך עָבַרְנוּ להפר'. **אתה כְּאֵל רחום.** בכ"י: 'אתה אֵל רחום'. **אל־תַּחְפֵּר.** במח' רמ"ו: 'אל־תְּחַפֵּר', וכאן כמח' בולוניא ושד"ל. **נָם אנכי.** כ"ה בכל הנוסחאות. בשד"ל: 'נָאֵם אנכי'. **וּכְמוֹ בָעֲרוּפָה.** במח' גולדשמידט ובכ"י: 'וּכְאָז בָעֲרוּפָה', במח' רומניא: 'וּכְאָז כַּעֲרוּפָה'. **בְּחֵין הֶגְיוֹן שמעה.** בכ"י: 'בְּחִנּוּן הַיּוֹם שמעה'. **לעמך מחילתך.** במח' רמ"ו: 'לָמוֹ' במקום 'לְעַמְּךָ'. במח' בולוניא: 'לְעַמּוֹ' במקום 'לְעַמְּךָ', וכאן כמח' שד"ל. **רַעְיָתֶךָ וּסְגֻלָּתֶךָ.** תיבות אלו אינם בכ"י.

מקורות

לחייס בגליון ספר. ע"פ איו' יט, כג. **חטאינו לספר.** ע"פ מש' כח, יג; מסר"א, פר' יא, עמ' 210, סי' טו; בבלי יומא, דף פז ע"ב; מדת"כ (בובר), מז' ק, סי' ג (ק, א). **כמודה ועוזב להתכפר.** ע"פ מש' כח, יג. **כאדם עברנו בריתך.** ע"פ הוש' ו, ז. **בריתך להפר.** ע"פ בר' יח, יד; ירמ' יד, כא. **כאל רחום וחנון.** ע"פ שמ' לד, ו. **פנינו אל תחפר.** ע"פ תה' לד, ו. **אנכי עפר ואפר.** ע"פ בר' יח, כז. **וכמו בערופה לנו כפר.** ע"פ דב' כא, ח. **כפר רחום.** ע"פ שמ' לד, ו־ז; מס"ו פי"ט, ה"ד. **לשופכי לך שיחה.** ע"פ תה' קב, א. **שיחה.** ע"פ תה' נה, יח; רא"ו ב"ר פר' חיי שרה, פר' ס, סי' יד. **כטוב וסלח.** ע"פ תה' פו, ה. **ועמך הסליחה.** ע"פ תה' קל, ד. **ולדלי מעש.** ע"פ תה' קנז, ו. **כפי פעלם.** ע"פ מש' כד, יב. **אין להם סליחה.** ע"פ דה"ב לו, טז. רא"ו אד"נ, נוסח א, רימ פ' לט; מדת"נ (בובר), פר' כי תשא, סי' כא. **ואם תשמור עוון.** ע"פ תה' קל, ג. **יהיו כסוחה.** ע"פ יש' ה, כה; תה' פ, ח. **גשנו היום לשוחחה.** ע"פ תה' קב, א; בר' יח, כג; ב"ר (ווילנא), פר' מט, סי' ח. **לשוחחה.** ע"פ תה' קמג, ה. **בחין.** ע"פ איו' מא, ד. **הגיון.** ע"פ תה' יט, טו. **שמעה וסלחה.** ע"פ דני' ט, יט. **בטוחים.** ע"פ תה' קכה, א. **כי אתה מרבה סליחה.** ע"פ יש' נה, ז. **מקויס לרחמיך.** ע"פ תה' כה, ה־ו. **עוויס לסלחה.** ע"פ ירמ' ג, כא־כב; דני' ט, ט; יש' נה, ז. **לסלחה עונם.** ע"פ במ' יד, יט; מתע"ד פ"ג, פכ"ד, ד"ה ד"א אתה החילות. **גשיס לחלותך.** ע"פ בר' יח, כג. **להרבות לעמך מחילתך.** ע"פ יש' נה, ז. **הוא שבחך ותהלתך.** ע"פ תה' קג, ב־ג. **והם עמך ונחלתך.** דב' ט, כט; ע"פ מ"א ח, נא. **רעיתך.** ע"פ שה"ש ב, י. **וסגולתך.** ע"פ שמ' יט, ה. **מעשה ידיך.** ע"פ יש' סד, ז. **ופעולתך.** ע"פ יש' מה, יא. **ואין למו אלוה זולתך.** ע"פ ש"א ז, כב; דה"א יז, כ.

זוּלָתֶךָ· וּמוֹשִׁיעַ וְאֵין בִּלְתֶּךָ· וּכְנַמְתָּ לְצִיר סָלַחְתִּי כְּמִלָּתֶךָ·
תְּבַשֵּׂר סָלַחְתִּי לְאוֹהֲבֵי חַלּוֹתֶךָ· לְהוֹדִיעָם רַחֲמֵי גְדֻלָּתֶךָ·
וְיַנְעִימוּ זֶמֶר לְעַלּוֹתֶךָ:

לְעַלּוֹתְךָ בְּגֵיא וּבְשִׂחָקִים· לִסְלֹחַ עֲוֹנָם פֶּלֶל נוֹאֲקִים· כִּי הֵם מְמַעֲשִׂים רֵיקִים· לָכֵן כְּדַלִּים שְׁעָרֶיךָ דּוֹפְקִים·
סְלַח־נָא עֲוֹנֵינוּ לְפָנֶיךָ צוֹעֲקִים· זְכֹר שְׁלֹשֶׁת אָבוֹת אֲשֶׁר בְּךָ חֲשׂוּקִים· וְחֶבֶל וְנַחֲלָה לְשִׁמְךָ חֲקוּקִים· וּשְׁבוּעָה אֲשֶׁר לָמוֹ בִּטֵּיתָ תָּקִים· לְקוֹרְאֶיךָ מִמַּעֲמַקִּים לְהוֹשִׁיעָם מִהְיוֹת עוֹד דְּחוּקִים· אֲשֶׁר לְהַצְדִּיקָם תַּחַן מְפִיקִים· לְהָשִׁיב שְׁבוּתָם כַּאֲפִיקִים· כִּי הֵם בָּנֶיךָ וְעָלֶיךָ מִתְרַפְּקִים· וּלְחָנְנָם בְּעִנּוּי עֲסוּקִים· לְהוֹצִיא לָאוֹר דִּינָם כַּעֲשׂוּקִים· לְקָרְבָם אֵלֶיךָ מְקֹרָב

מקורות

ומושיע ואין בלתך. ע"פ ישע' מג, יח; מה, כא; הוש' יג, ד. **לציר.** ע"פ מש' כה, יג. אחד מעשרה שמות שנקרא הנביא - אד"ר, נוסח א, פ' לד, ד"ה עשרה; אהמ"ד (איזנשטיין), חופת אליהו, עמ' 162, סי' י. **סלחתי כמלתך.** ע"פ במ' יד, כ. **תבשר סלחתי.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' כז, סי' ד. **חלותך.** ע"פ מלא' א, ט. **להודיעם רחמי גדולתך.** ע"פ אגד"ר (בובר), פ' כד, סי' א, 'הוא סימור על ישראל'. **גדולתך.** ע"פ בבלי מגילה (כ"י מינכן), דף לא ע"א, 'גדולתו של הקב"ה'; פסז"ו דב' פר' עקב, דף טו ע"א; סד"ר סי' מד, עמ' שו. **וינעימו זמר.** ע"פ ש"ב כג, א. **לעלותך** - מלשון לעלה ולקלס. ע"פ משנ' פסחים פ"י, מ"ה; גמ' דף קטז ע"ב. ורלו בבלי שבת, דף לג ע"ב, 'יהודה שעילה'. **בגיא** - אחד מעשרה שמות שנקראה הארץ, אד"נ, נוסח ב, פ' מג, ד"ה עשרה שמות; מדמ"ש (בובר), פר' ת, סי' ט. **בגיא ובשחקים.** ע"פ דב' לג, כו. **לסלות עוונם.** ע"פ ירמ' לא, לג. **פלל.** ע"פ תה' קו, לז; בבלי סנהדרין, דף מד ע"א. **נואקים.** ע"פ שמ' ב, כד. והוא אחד מעשרה לשונות שנקרא תפלה - ספרי פר' ואתחנן, פ' כו; מתע"ד פ"ג, פכ"ג; דב"ר (ווילנא), פר' ב, סי' ח. **ממעשים ריקים.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' כב, סי' ו (כב, ב). ראו ילקו"ש תורה, רמז תתכב, ד"ה עלה ראש. **כדלים שעריך.** ע"פ עמ' ה, יב; מש' כב, כב; בבלי סנהדרין, דף קז ע"א, דוד דומה לסותר כותי וכו'. **שעריך דופקים.** ע"פ בבלי ברכות, דף לב ע"ב; דב"ר (ווילנא), פר' ב, סי' יב; מדת"ה (בובר), מז' ד, סי' ג. **סלח נא עוונינו.** ע"פ שמ' לד, ט. **לפניך צועקים.** ע"פ פדר"א (היגר), סוף פ' מה. והוא אחד מעשרה לשונות שנקרא תפלה - דב"ר (ווילנא), פר' ב, סי' ח. **ג' אבות אשר בך חשוקים.** ע"פ דב' י, טו. **וחבל ונחלה.** ע"פ דב' לב, ט. **לשמך חקוקים.** ע"פ ירושלמי יומא פ"ז, סוף ה"ג; בבלי יומא, דף עג ע"ב. **ושבועה וכו' תקים.** ע"פ שמ' לב, יג; ירמ' יא, ה; בבלי ברכות, דף לב ע"א. **בטית.** ע"פ ויק' ה, ד. **לקוראיך ממעמקים.** ע"פ תה' קל, א. **להושיעם.** ע"פ תה' קו, מז; דא"א טז, לה. **מהיות עוד דחוקים.** ע"פ במדב"ר (ווילנא), פר' יא, סי' א; ילקו"ש שה"ש, רמז תתקלד, ד"ה כרם היה. **אשר להצדיקם.** ע"פ תה' לז, ו. **להצדיקם תחן מפיקים.** ע"פ תה' יז, א-ב. **תחן.** ע"פ בר' מב, כא; דב' ג, כג. **תחן מפיקים.** ע"פ ירמ' יז, טז. **להשיב שבותם כאפיקים.** ע"פ תה' קכו, ד. **כי הם בניך.** ע"פ דב' יד, א. **ועליך מתרפקים.** שה"ש ח, ה. **ולחננם בענוי עסוקים.** ע"פ ישע' נח, ג-ה; תה' ט, יד; כה, יח. **להוציא לאור דינם.** ע"פ תה' קמו, ז. **כעשוקים.** ע"פ ירמ' ג, לג. **לקרבם אליך.** ע"פ תה' סה, ה. **מקרב רחוקים.** ע"פ ירמ' ל, כא; דב' ל, ד; ישע' מג, ו; במדב"ר (ווילנא),

ח"נ והערות

ומושיע ואין. במח' גולדשמידט וכ"י: 'ומושיע אין', וכלשון הפסוק, וכ"ה במח' רומניא, אלא שהניקוד הוא: 'אין'. **וכנמתָ לציר.** כ"ה במח' רמ"ו, קד"א, רומניא, גולדשמידט וכ"י. במח' בולוניא: 'כְּנֵמֶתָ לציר', ובשד"ל: 'כְּנָאֶמְתָּ לציר'. **סלחתי כמלתך.** במח' רמ"ו: 'סלחתי בְמִלָּתֶךָ', וכאן כמח' בולוניא ושד"ל. **לאוהבי חלותך.** בכ"י: 'לאוהבי שָׁמָךְ וּסְגֻלָּתֶךָ', ובמח' רומניא: 'לאוהבי מָחִילָתֶךָ'. **וחֶבֶל ונַחֲלָה.** במח' רומניא, גולדשמידט וכ"י: 'וְחֶבֶל נַחֲלָה'. **אשר להצדיקם... להשיב... כאפיקים.** כל זה חסר בכ"י. **לאור דינם.** במח' רמ"ו ובולוניא ליתא המילה: 'לָאוֹר', וכאן כמח' שד"ל.

רְחוֹקִים· הֱיוֹת כְּאֵזוֹר בְּךָ דְּבוּקִים· לְנַצְּחָךְ כְּעַל־שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים:

עֲמָקִים בְּפַלְשֶׁךָ תְּחַפֵּשׂ צְדָקָה· רַב לְהוֹשִׁיעַ מְדַבֵּר בִּצְדָקָה· וּלְאֵין זְכוּת וּמַעֲשִׂים תַּעֲשֶׂה צְדָקָה· כִּי לָנוּ הַבֹּשֶׁת וּלְךָ הַצְּדָקָה· לָכֵן לְרוֹמְמָךְ מְעַלִּים צְדָקָה· בְּמִדַּת טוּבָךְ אוֹתָם לְצַדְּקָה· כִּי קָדוֹשׁ אַתָּה וְתִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה· בְּסָלְחָךְ עָוֹן שֶׁבֶּיךָ בִּצְדָקָה:

בִּצְדָקָה תְּשׁוֹבֵב עַם לְךָ חֲתוּמִים· כִּי־רַחוּם אַתָּה וּמָלֵא רַחֲמִים· וּלְךָ הַסְּלִיחוֹת וְהָרַחֲמִים· וּבְשִׁבְתְּךָ עַל־כִּסֵּא דִּין תְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים· וְתַהֲפֹךְ מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת רַחֲמִים· לְהַצְדִּיק בָּנִים לְךָ רְחוּמִים· לְנַקּוֹתָם מִטִּנּוּף כְּתָמִים· וּלְהַאֲזִין שַׁוְעָם מִמְּרוֹמִים· אֲשֶׁר מִמִּצְוֹתֶיךָ הֵם עֲרֻמִּים· וְלָשׁוּב אֵלֶיךָ מַעֲרִימִים· וְחָטָאנוּ לְךָ נוֹאֲמִים· לִמְצֹא לְפָנֶיךָ חֶסֶד וְרַחֲמִים·

ה"נ והערות

בך דבוקים. במח' גולדשמידט וכ"י: 'בך דְּבֵקִים'. **עמקים בְּפַלְשֶׁךָ.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י. בקד"א, שד"ל וגולדשמידט: 'עמקים בְּפַלְשֶׁךָ', לשון פלס ומאזנים, ע"פ ישע' מ, יב, איו' לז, טז וראב"ע. במח' רומניא: 'עמקים בְּפַלַּשְׁךָ'. **וּבְשִׁבְתְּךָ עַל כִּסֵּא.** במח' רמ"ו: 'וּכְשִׁבְתְּךָ עַל כִּסֵּא'. וכאן כמח' בולוניא, שד"ל, רומניא, גולדשמידט וכ"י. **אליך מערימים.** בכ"י: 'אליך הֵם מערימים'. **וחטאנו לך.** במח' רמ"ו: 'וחטאנו לְךָ לְפָנֶיךָ', וכאן כמח' בולוניא, שד"ל וכ"י. אולם בפי' קד"א: 'וחטאנו לְפָנֶיךָ'. **לפניך חֶסֶד.** בכ"י: 'לפניך חֵן וְחֶסֶד'.

מקורות

פר' כג, סי' יד. **היות כאיזור.** ע"פ ירמ' יג, יא. **בך דבוקים.** ע"פ דב' ד, ד. **לנצחך כעל שושנת.** ע"פ תה' מה, א. **שושנת העמקים.** שה"ש ב, א. **עמקים בפלשך.** ע"פ דני' ב, כב; ירמ' יא, כ. **תחפש לדקה.** ע"פ ירמ' ה, א; ישע' מג, כו. **רב להושיע מדבר בצדקה.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' ד, סי' א, וסי' ז. **כי לנו הבושת ולך הצדקה.** ע"פ דני' ט, ז. **לרוממך.** ע"פ ישע' כה, א; תה' לט, ה; מדת"ה (בובר), מז' קמה, סוף סי' א. **במדת טובך.** ע"פ בבלי ברכות, דף נז ע"ב; ספרי במ', פ' קלד, ד"ה ויאמר ה'; ילקו"ש תורה, רמז תתיד. **אותם לצדקה.** ע"פ ירמ' ט, כג; תה' לז, ו. **כי קדוש אתה.** ע"פ ויק' יא, מד. **ותוקדש בצדקה.** ע"פ ישע' ה, טז. **בסלחך עוון.** ע"פ שמ' לד, ט. **שביך בצדקה.** ע"פ ישע' א, כז. **תשובב.** ע"פ תה' ס, ג. **עם לך חתומים.** ע"פ ירושלמי ברכות פ"ט, ה"ג; בבלי שבת, דף קלז ע"ב, 'ולאלהיו חתם באות'. **כי רחום אתה.** ע"פ יוב' ד, ב; נחמ' ט, לא. **ומלא רחמים.** מכילי דר"י, בשלח, מס' דשירה, פ"ד; מכילי דרשב"י, פ"ו, פ"ב; ספרא, אחרי מות, פר' ט; מדת"ג (בובר), פר' נשא, סי' ו. **ולך הרחמים והסליחות.** ע"פ דני' ט, ט. **וכשבתך על כסא דין וכו' רחמים.** ע"פ בבלי ע"ז, דף ג ע"ב; ויק"ר (ווילנא), פר' כט, סי' ו. **בניס.** ע"פ שמ' ד, כב; דב' יד, א; משנ' אבות פ"ג, מי"ד; בבלי קידושין, דף לו ע"א. **לך רחומים.** ע"פ מלא' א, ב ותי"ו; שמו"ר (ווילנא), פר' מט, סי' א. **לנקותם.** ע"פ תה' יט, יד. **מטנוף כתמים.** ע"פ ישע' ד, ד; ירמ' ב, כב. **ולהאזין שועם.** ע"פ תה' לד, טז; לט, יג. **ממרומים.** ע"פ ישע' נח, ד; איו' לא, ב. **ממצותיך הם ערומים.** לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: מס' שמחות דרבי חייא, פ"ג, ה"ג; ירושלמי ברכות פ"ט, ה"ה; בבלי ברכות, דף מז ע"א; מכילי דר"י, מס' דפסחא, פר' ה. **ושוב אליך מערימים.** ע"פ שמו"ר (ווילנא), פר' כז, סי' ד. **וחטאנו לך נואמים.** ע"פ במ' כא, ז; מדת"ג (ווורשא), פר' חוקת, סי' יט. ראו ירושלמי תענית פ"ב, ה"ז, ע"פ ירמ' ב, לה; מד"ש (בובר), פר' יג, א; ילקו"ש ש"א, רמז קג, ד"ה ויספכו. **נואמים.** ע"פ ירמ' כג, לא. **למצוא לפניך.** ע"פ דה"א יז, כה. **חסד ורחמים.** ע"פ הוש' ב, כא; תה'

וְאִם תְּפַלֵּשׁ מַעֲשֵׂימוֹ יִהְיוּ נִכְלָמִים· וּבְשׁוּרָם מַלְאֲכֵי מְרוֹמִים·
כִּי תַצְדִּיק בַּדִּין מְכֻתָּמִים· אֲשֶׁר מִדִּינָךְ חַתִּים וּדְמוּמִים· יִפְצָחוּ
פֶה וְיִהְיוּ מְרוֹמְמִים· וְיַשְׁמִיעוּ לְאַדִּרְךָ שִׁיר נְעִימִים· וּלְהַגְבִּיר
קוֹלָם קוֹל מַרְעִימִים· מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הֲדוֹמִים· וְגֹדֶל
חַסְדְּךָ מֵעַל מְרוֹמִים· כִּי לֹא תִזְנַח לְעוֹלָמִים· וְלֹא תִקְצֹף לְאֹרֶךְ
יָמִים· וְדָרֵי מַטָּה עִם־צְבָא מְרוֹמִים· לְהַעֲרִיץ לְהַקְדִּישׁ לְעַתִּיק
יָמִים· יַחַד שְׁלוֹשׁ קְדֻשָּׁה חוֹתְמִים:

וְיִקְרְאוּ זֶה־אֶל־זֶה· יְקַבְּלוּ זֶה מִזֶּה· יַאֲרִישׁוּ זֶה לָזֶה· יֹאמְרוּ
זֶה־אֶל־זֶה· אֵיצוּ בָּאוּ גּוּשׁוּ דִּרְשׁוּ·
הִלְכוּ וְעוּפוּ· זוּעוּ חוּשׁוּ טוּסוּ יַחֲדוּ· כִּרְעוּ לַחֲשׁוּ· מַהֲרוּ נַצְּחוּ·
סְלוּ עוּשׁוּ· פְּאֵרוּ צַהֲלוּ· קַדְּשׁוּ רַחֲשׁוּ· שַׁנְּנוּ שַׁלֵּשׁוּ· תַּעֲרִיצוּ

מקורות

קג, ד. **תפלש מעשימו.** ע"פ ישע' כט, טו; עמ' ח, ז. **נכלמים.** ע"פ יחז' לו, לב; עזר' ט, ו. **ובשורם.** ע"פ במ' כג, ט; כד, יז. **מלאכי מרומים.** ע"פ בר' כב, יא; ישע' כד, כא. **כי תצדיק בדין.** ע"פ תה' לז, ו. **מכוממים.** ע"פ ירמ' ג, כב. **אשר מדיך חתים.** ע"פ תה' קיט, קכ. **חתים.** ע"פ ש"א ג, ד. **ודמומים.** ע"פ שמ' טו, טז. רא"ו סע"ר (לייגר) פ' ד 'המיס היו עומדין ודמומים'. **יפצחו.** ע"פ תה' לח, ד. **מרוממים.** ע"פ תה' לט, ה; אהמ"ד (אייזנשטיין), היכלות, עמ' 123, 'מקלסין עירין מרוממין'. **לאדרך.** ע"פ תה' ח, ב. **שיר נעימים.** ע"פ ש"א ג, כג. **ולהגביר קולם.** ע"פ יחז' ג, יב-יג. **קול מרעימים.** ע"פ ש"א ז, י; תה' יח, יד. **מה אדיר שמך.** ע"פ תה' ח, ב. **בכל הדומים.** ע"פ תה' מז, יא. **וגודל חסדך מעל מרומים.** ע"פ תה' מז, יא. **כי לא תזנח לעולמים.** ע"פ תה' מד, כד. **ולא תקצוף לאורך ימים.** ע"פ ישע' מז, טז. **ודרי מטה עם צבא מרומים.** ע"פ בבלי חולין, דף לא ע"ב; אהמ"ד (אייזנשטיין), עקידא, ריש עמ' 430. **לצא מרומים.** ע"פ ישע' כד, כא. **להעריץ להקדיש.** ע"פ ישע' כט, כג. **לעתיק ימים.** דני' ז, ט. **יחד שילוש קדשה.** ע"פ איו' לח, ז. **חותמים.** רא"ו ס' הפרפיס לרד"ק, אות ת, ערך התס, ויחז' כח, יב. **ויקרא זה אל זה.** ע"פ ישע' ו, ג. **זה אל זה.** שמ' יד, כ. **יקבלו זה מזה.** ע"פ תי"ו ישע' ו, ג. **יאריש.** ע"פ תה' כא, ג. **יאמרו זה אל זה.** ע"פ ישע' ו, ג. **אוצו.** ע"פ בר' יט, טו. **בואו.** ע"פ תה' ק, ב. **גושו.** ע"פ יחו' ג, ט. **דרשו.** ע"פ ישע' נה, ו; עמ' ה, ו. **הלכו.** ע"פ ירמ' נא, ה; תה' לה, ח. **ועופו.** ע"פ ישע' ו, ב. **זועו.** ע"פ דני' ו, כז, לשון פחד וחרדה. **חושו.** ע"פ איו' ט, כו. **טוסו.** ע"פ איו' ט, כו. **יחדו.** ע"פ תה' פו, יא. **כרעו.** ע"פ תה' לה, ו. **לחשו.** ע"פ ישע' כו, טז. **מהרו.** ע"פ דה"א יב, ט. **נצחו** - נגנו. ע"פ דה"א כג, ד. **סלו.** ע"פ תה' סח, ה. **עושו.** ע"פ יואל' ד, יא. **פארו.** ע"פ ישע' יב, ו. **קדשו.** ע"פ ישע' כט, כג. **רחשו.** ע"פ תה' מה, ב. **שננו.** ע"פ מ"א יח, לד; דב' ו, ז. **שלשו.** ע"פ מ"א יח, לד; דב"ר (ווילנא), פר' ב, סי' לג. **תעריצו תקדישו.** ע"פ ישע' כט, כג.

ח"נ והערות

ואם תְּפַלֵּשׁ. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, רומניא, גולדשמידט וכ"י. במח' שד"ל וקד"א: 'ואם תְּפַלֵּשׁ', לשון מאזנים, ע"פ ישע' מ, יב. **כִּי תַצְדִּיק בַּדִּין מְכֻתָּמִים.** במח' רומניא: 'בֵּית צַדִּיק בָּדִין מְחֻתָּמִים'. **חתים וּדְמוּמִים.** בכ"י: 'חתים וְדוֹמְמִים'. **וישמיעו לְאַדִּרְךָ.** במח' רומניא ובכ"י: 'וישמיעו לְהַאֲדִירְךָ'. **ולהגביר קוֹלָם.** במח' רומניא, גולדשמידט וכ"י: 'ולהגביר כֹּחָךְ'. **לְהַקְדִּישׁ לעתיק.** בכ"י: 'וּלְהַקְדִּישׁ לעתיק'. **יַחַד שְׁלוֹשׁ קְדֻשָּׁה חותמים.** במח' רומניא: 'קְדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ חותמים'. **קדשה חוֹתְמִים.** בכ"י: 'קדשה עוֹנִים'. **וְיִקְרְאוּ זה אל זה.** כ"ה במח' בולוניא, קד"א ושד"ל, אבל ברמ"ו 'וְיִקְרָא זה אל זה', אמנם בכ"י הוגה 'ויקראו', ובכ"י אחרים: 'וְקָרָא'. עוד פיוט אחר מסוג "סילוק" בהקדמה לקדושה. פיוט זה לא נמצא במנהגים אחרים, והוא אנונימי. בנוי על סדר א"ב משולש, ובסוף 26 מילים המתחילות באות סמך, שהינם גימטריה של שם "הויה".

תַּקִּדִּישׁוּ בְּאַהֲבָה בְּאַחֲוָה· בְּבִינָה וּבִבְחִינָה· בְּגִיל וְגַהֵץ· בְּדִיצָה בְּדֵעָה· בְּהוֹד וְהָדָר· בְּוֵעוּד וָוָתֶק· בְּזִרוּז וְזֶמֶר· בְּחֵן וְחֹסֶן· בְּטוּב וְטַעַם· בְּיִרְאָה וְיִחוּד· בְּכָבוֹד וְכֶלֶל· בְּלֶמֶד וְלֶקַח· בְּמַעַן וּמֵלִיץ· בְּנִגּוּן וְנִצּוּחַ· בְּשׂוֹם וְשֵׂכֶל· בְּעֹז וַעֲנָוָה· בְּפֶלֶל וּפְאֵר· בְּצִלְצוּל וְצַהֲל· בִּקְרִיאָה וּקְדֻשָּׁה· בְּרֶנֶן וְרֶגֶשׁ· בְּשִׁיר וְשֶׁבַח· בִּתְהִלָּה וְתִפְאָרָה· בְּסוֹד שִׂיחַ· סֵדֶר סֶלָה· שׂוֹם שֶׂכֶל· סֵבֶר שֶׁמַח· שׂוֹשׂ שֶׁגֶב· סֶגֶן סֶגֶל· שָׂאֵי שְׂרָרָה· סְבוּבֵי סַעַר· סְלוּלֵי סַפִּיר· שְׂפַת שְׂרָפִים· סַלְסֵל סַלֵּד· שַׂגִּיא סוֹלֵחַ· סוֹמֵךְ סוֹבֵל כֹּל· וְתֻקְדַּשׁ בְּשִׁלּוּשׁ קֹדֶשׁ:

כֶּתֶר יִתְּנוּ לָךְ הַמְּוֻנִּי מַעֲלָה עִם־קְבוּצֵי מַטָּה· יַחַד כֻּלָּם קְדֻשָּׁה לְךָ יְשַׁלֵּשׁוּ· כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר עַל־יַד

ח״נ והערות

בדיצה בְּדֵעָה. כ״ה בכל הנוסחאות. ולכאורה היה צ״ל: ׳בדיצה וְדֵעָה׳, ככל חבריו. **בְּזִרוּז וזמר.** בכ״י: ׳בְּזֵרוּז וזמר׳, וכן עיקר לתשלום הדגש. **שָׂאֵי שְׂרָרָה.** במח׳ רמ״ו תוקן: ׳שָׂאֵי סררה׳. בכ״י: ׳סֵבֶר סָאֵי שָׂרָרָה׳. במח׳ רמ״ו, בולוניא ושד״ל: ׳סָאֵי סָרָרָה׳. כאן תוקן ע״פ שני כ״י הנ״ל. **סלסל סַלֵּד.** במח׳ רמ״ו ורס״ד: ׳סלסל סֶלֶד׳. **סוֹלֵחַ סוֹמֵךְ סובל כל.** בכ״י: ׳סוֹמֵךְ סוֹעֵד סובל כל׳. **ותקדש בְּשִׁלּוּשׁ קדש.** בכ״י: ׳ותקדש בְּסוֹד שִׂיחַ שַׂרְפֵי קדש׳.

מקורות

נאהבה. ע״פ פהר״ב פ׳ ט, סי׳ ה. **נאהבה נאחוה.** הלשון ע״פ ירושלמי ברכות פ״ד, ה״ב; בבלי ברכות, דף יב ע״א. **בגיגה.** ע״פ דני׳ ט, כב. **ובבחינה.** ע״פ איו׳ יב, יא; לד, ג. **בגיל.** ע״פ תה׳ מה, טז. **וגהץ** - לשון שמחה. ע״פ ב״ר (ווילנא), פר׳ לט, סי׳ ח; מוסף הערוך, ערך גהץ. **בדילה.** אחד מעשרה לשונות של שמחה. אד״ר, נוסח א, סוף פ׳ לד, ד״ה עשרה שמות; בבלי כתובות, דף ח ע״א. **בדעה בהוד וכו׳ תהלה תפארה.** ע״פ פהר״ב פ׳ כח, סי׳ א. **בדעה.** ע״פ ס״א ב, ג. **בהוד והדר.** ע״פ תה׳ קד, א. **בוֵעוד.** ע״פ שמ׳ כה, כב ועוד. **ווֹתק.** מל׳ ותיקין מחבביס ומדקדקיס במצות. ע״פ רש״י ברכות, דף ט ע״ב, ד״ה ותיקין. **בזרוז.** ע״פ בבלי שבת, דף פח ע״א, ע״פ תה׳ קג, כ. **וזמר.** ע״פ תה׳ לג, ב; איו׳ לח, ז. **וחסן.** ע״פ ישע׳ ל, יח. **בטוב.** ע״פ ישע׳ לג, ו; תה׳ פט, ט; מש׳ טו, ו. **בטוב וטעם.** ע״פ תה׳ קיט, סו. **בטוב** - אחד משבעיס שמות להקב״ה, מד״ז שה״ש (בובר), פר׳ א, סי׳ א. ע״פ תה׳ קמה, ט. **וטעם.** ע״פ תה׳ לד, ט. **בירא״ה.** ע״פ יחז׳ א, יח. **ויחוד.** ע״פ דב׳ ו, ד. **בכבוד.** ע״פ תה׳ כט, א. **וכלל** - שלימות. ע״פ איכ׳ ב, טו, ס׳ הערכיס לרד״ק, אות כ, ערך כלל. **בלמד.** ע״פ ישע׳ ח, טז. **ולקח.** ע״פ מש׳ ד, ב. **במען.** ע״פ מש׳ טו, כג. **ומליץ.** ע״פ איו׳ לג, כג. **בנגון ונצוח.** ע״פ תה׳ ד, א ועוד. **בשוס ושכל.** ע״פ נחמ׳ ח, ח. **בעוז.** ע״פ תה׳ סח, לה. **ועמוה.** ע״פ בבלי מגילה, דף לא ע״א, ׳אתה מולא עמוותיו׳. **בפלל.** ע״פ ס״א ב, כה. **ופאר.** ע״פ ישע׳ יה, ה; שיר׳ ז, כז. **בצלצול.** ע״פ תה׳ קג, ה. **ולהל.** ע״פ ישע׳ יב, ו; אס׳ ח, טו. **בקריאה וקדושה.** ע״פ ישע׳ ו, ג. **ברנן.** ע״פ תה׳ לח, ד. **ורגש.** ע״פ תה׳ נה, טו. **בשיר.** ע״פ תה׳ לו, א. **ושבח.** ע״פ תה׳ קמז, יב. **בתהילה ותפארה.** ע״פ ירמ׳ יג, יא. **בסוד שיח.** ע״פ תה׳ פט, ח. **שיח.** ע״פ תה׳ קד, לד; בבלי סוכה, דף כח ע״א. **סדר** - כיתות מלאכיס האומרות קדושה על הסדר. ע״פ בבלי חולין, דף לא ע״ב. **סלה.** ראו בבלי עירובין, דף נד ע״א. **שוס שכל.** נחמ׳ ח, ח. **סבר שמח.** ע״פ משנ׳ אבות פ״א, מט״ו. **שוש.** ע״פ ישע׳ סא, י. **שגב.** ע״פ ישע׳ ב, יא; תה׳ מו, ח. **סגן** - גגידיס. ע״פ עזר׳ ט, ב, מחברת מנחס, ערך סגן. **סגל.** ע״פ שמ׳ יט, ה. **סבובי סער.** ע״פ תה׳ ג, ג. **סלולי ספיר.** ע״פ איו׳ כח, טז. **שרפים.** ע״פ ישע׳ ו, ב. **סלסל.** ע״פ תה׳ סח, ה. **סלד.** ע״פ איו׳ ו, י. **שגיא סולח.** ע״פ איו׳ לז, כג ורש״י; שמו״ר (ווילנא), פר׳ לד, סי׳ א; בתמ״ד (ווירטהיימר) ח״ב, מד׳ איו׳, סי׳ מט. **סולח.** ע״פ תה׳ קג, ג. **סומך.** ע״פ תה׳ קמה, יד. **סובל כל.** ע״פ ישע׳ מו, ד; מדת״ג (ווירשא), פר׳ בראשית, סי׳ ט. **ותקדש בשלוש קדש.** ע״פ דב״ר (ווילנא), פר׳ ב, סי׳ לג. **קדושה.** בבלי ברכות, דף כא ע״ב; פהר״ב מפ׳ ג ואילך; רמב״ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ כ. **כתר.** סרע״ג ח״א, סי׳ נו; ר״ח חגיגה, דף יג ע״ב; הח׳ בתשוב״ג החדשות סי׳ ל; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ יג. **כתר יתנו לך.** ע״פ פהר״ב פ׳ כה, סי׳ ד. **המוני מעלה.** אהמ״ד (איזינשטיין), אלילות, סוף עמ׳ 67. **כולם קדושה לך ישלשו.** ע״פ פהר״ב פ׳ כז, סי׳ ה.

נְבִיאֶךָ. וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר. קו"ח: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: חזן: לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ. קו"ח: בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ: חזן: וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר. קו"ח: יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם. אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר. הַלְלוּ־יָהּ:

חָמוֹל עַל־מַעֲשֶׂיךָ וְתִשְׂמַח בְּמַעֲשֶׂיךָ. שְׂפֹט בְּצֶדֶק מַעֲשֶׂיךָ וְתִקְדַּשׁ בְּמַעֲשֶׂיךָ: וּבְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ. וְעַל־מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. וְעַל־מְכוֹנְךָ וְהֵיכָלֶךָ:

וּבְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

יש המדלגים על פיוט זה (מנהג ק"ק רומה ומילאנו):

הָאוֹחֵז בַּיָּד מִדַּת מִשְׁפָּט.
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא אֶל אֱמוּנָה:
הַבּוֹחֵן וְחוֹקֵר גִּנְזֵי נִסְתָּרוֹת.
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא בוֹחֵן לִבּוֹת:

מקורות

וקרא זה. ישע' ו, ג. **קו"ח קדוש.** תוספתא ברכות פ"ח, ה"ט; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה. **קו"ח ברוך.** תוספתא ברכות פ"ח, ה"ט. **ברוך כבוד ה'.** יחז' ג, יב. **ימלוך ה' לעולם.** תה' קמו, י. **חמול על מעשיך.** ע"פ תה' קמה, ט. **ותשמח במעשיך.** ע"פ תה' קד, לא. **שפוט בצדק מעשיך.** ע"פ ישע' יח, ד. **ישראל עמך.** ע"פ דב' כח, ח; ש"ב ז, כג; דה"א ח, כא. **ירושלים עירך.** ע"פ מ"א יא, לב; דני' ט, טז. **ציון משכן.** ע"פ יואל' ד, יז; תה' עד, ג. **משכן כבודך.** תה' כו, ח. **מלכות בית דוד.** רמז תוספתא תרומות פ"ז, ה"כ. מס"ו פי"ג, הי"ב; בבלי ברכות, דף מח ע"ב. **מכונך.** ע"פ שמ' טו, יז; מ"א ח, יג. **האוחז ביד מדת משפט.** ע"פ דב' לב, מא; שמו"ר (ווילנא), פר' ל, סוף סי' א. **מאמינים.** שמ' יד, לא. **אל אמונה.** דב' לב, ד. **הבוחן וחוקר.** ע"פ ירמ' יז, י. **הבוחן וכו' נסתרות.** ע"פ דב' כט, כח; דני' ב, כב. **בוחן לבות.** ע"פ תה' ז, י.

ה"נ והערות

חמול על מעשיך. משפטים אלו הנוספים בחזרת הש"ץ, מופיעים בשינויים גם במנהג אשכנז. לפני פסוקים אלו מופיע במח' הקדומים (רמ"ו בולוניא ועוד) הפיוט: "אל ברוב עצות תכן את רוח", המורכב משלושה חלקים, והוא חלק מן הקדושה שבמנהג אשכנז, המיוחס לר' משולם ברבי קלונימוס מהעיר לוקא (שד"ל, הקדמה). לדעת חוקרים אחרים הפיוט מיוחס לתקופה מוקדמת יותר, לייני או הקליר. היום לא נהוג לאומרו, ולכן הוא לא הודפס כאן. **ה"א עלינו על ישראל.** במח' רמ"ו ובולוניא המילה 'עָלֵינוּ' לא מופיעה, וכאן כמח' שד"ל. **האוחז ביד מדת משפט.** פיוט זה, מיוחס ליניי (המאה החמישית או השישית). מיוסד ע"פ סדר א"ב כפול, וכל משפט בנוי משתי צלעיות. נמצא גם במנהג אשכנז במוסף של ר"ה ויוה"כ, גולדשמידט, כיפור עמ' 414. לפי פי' קד"א, כל אחד מתארי האל המופיעים בפיוט, רומזים לאחד משמותיו של הקב"ה על דרך האמת. **בַּיָּד מדת.** כ"ה במח' רמ"ו וכן נראה מבולוניא ושד"ל. בכ"י, רוו"ה וגולדשמידט: 'בְּיָד מדת'. **הַבּוֹחֵן וְחוֹקֵר.** בנוסחי אשכנז: 'הַבּוֹחֵן וּבוֹדֵק'. בחילופי גולדשמידט: 'הַבּוֹדֵק וְחוֹקֵר'. **בוחן לבות.** בנוסחי האשכנזים: 'בוחן כְּלָיוֹת'.

הַגּוֹאֵל מִמָּוֶת וּפוֹדֶה מִשַּׁחַת׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא גּוֹאֵל וְחָזָק׃
הַדָּן יְחִידִי לְבָאֵי עוֹלָם׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא דַּיָּן אֱמֶת׃
הֶהָגוּי בְּאֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא הָיָה וְהוֹוֶה וְיִהְיֶה׃
הַיּוֹדֵאי בִּשְׁמוֹ כֵּן תְּהִלָּתוֹ׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא וְאֵין עֶרְכּוֹ׃
הַזּוֹכֵר לְמַזְכִּירָיו טוֹבוֹת זִכְרוֹנוֹת׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא זוֹכֵר הַבְּרִית׃
הַחוֹתֵךְ חַיִּים לְכָל־חַי׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם׃
הַטּוֹב וּמֵיטִיב לַטּוֹבִים וְלָרָעִים׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא טוֹב לַכֹּל׃
הַיּוֹדֵעַ יֵצֶר כָּל־יְצוּרִים׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא יוֹצְרָם בַּבֶּטֶן׃

ח"נ והערות

גואל וְחָזָק. בכ"י: 'גואל חָזָק', וכ"ה בנוסחאות האשכנזים. **שהוא היה והווה ויהיה.** במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י, המילה 'וְהוֹוֶה' לא מופיעה. וכאן כגרסה המופיעה בפי' קד"א ומח' שד"ל, וכ"ה ברוב נוסחי אשכנז. **הודאי בִּשְׁמוֹ.** כ"ה במח' רמ"ו ושד"ל. בבולוניא, קד"א וכ"י: 'הודאי כִּשְׁמוֹ', וכ"ה ברוב חילופי גולדשמידט. בדפוסי אשכנז: 'הודאי שְׁמוֹ'. **ואין עֶרְכּוֹ.** בכ"י: 'ואין כְּעֶרְכּוֹ', בנוסחי אשכנז וגולדשמט: 'ואין בִּלְתּוֹ'. **לַטּוֹבִים וְלָרָעִים.** בכ"י: 'לְרָעִים וְלַטּוֹבִים', וכ"ה בנוסחי אשכנז.

מקורות

הגואל ממות ופודה משחת. ע"פ הוש' יג, יד. **גואל וחזק.** ע"פ ירמ' נ, לד. **הדן יחידי לבאי עולם.** ע"פ איו' כג, יג, ורש"י; מצ' אבות פ"ד, מ"ח. **דיין אמת.** מצ' ברכות פ"ט, מ"ב. **ההגוי באהיה אשר.** רא"ו סד"ר סי' קח. **באהיה אשר אהיה.** ע"פ שמ' ג, יד. **הודאי בשמו וכו'.** רא"ו ערה"ב ח"א, עמ' 141; תצב"ן קטן, סי' קיט. **הודאי.** ע"פ בבלי ברכות, דף לג ע"ב. **בשמו כן תהלתו.** ע"פ תה' מח, יא. **ואין ערכו.** ע"פ ישע' מ, יח. **הזוכר למזכיריו.** ע"פ ישע' סב, ו. **זוכר הברית.** ע"פ ויק' כו, מב; יחז' טז, ס; תוס' עמ"ס שבת, דף נה ע"א, ד"ה ומגואל אמר. **החותך חיים.** ע"פ שמ' כג, כו; מ"ב כ, ו; בבלי יבמות, דף מט ע"ב - נ ע"א. **לכל חי.** בר' ג, כ. **חי וקיים.** ע"פ דני' ו, כז. **הטוב ומיטיב לטובים.** ע"פ תה' קכה, ד; בבלי עירובין, דף כב ע"א. **טוב לכל.** ע"פ תה' קמה, ט. **היודע יצר כל יצורים.** ע"פ תה' קג, יד. **יוצרם בבטן.** ע"פ ישע' מד, ה.

הַכֹּל יָכוֹל וְכִלְכְּלָם יַחַד׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא כֹל יָכוֹל׃
הַלָּן בְּסֵתֶר אֵל שַׁדַּי׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא׃
הַמַּמְלִיךְ מְלָכִים וְלוֹ הַמְּלוּכָה׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא מֶלֶךְ עוֹלָם׃
הַנּוֹהֵג בְּחֶסֶד עִם־כָּל־דּוֹר׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא נוֹצֵר חֶסֶד׃
הַסּוֹבֵל כֹּל וּמַעֲלִים עַיִן מִסּוֹרְרִים׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא סוֹלֵחַ סֶלָה׃
הָעֶלְיוֹן וְעֵינָיו עַל־יְרֵאָיו׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא עוֹנֶה לַחַשׁ׃
הַפּוֹתֵחַ לְדוֹפְקֵי פִתְחוֹ בִּתְשׁוּבָה׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא פְּתוּחָה יָדוֹ׃
הַצּוֹפֶה רָשָׁע וְחָפֵץ לְהַצְדִּיקוֹ׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא צַדִּיק וְיָשָׁר׃

מקורות

הכל יכול. ע"פ איו' מב, ב. **וכלכלם.** מ"א יח, ד; תה' קלו, כה. **הלן בסתר.** ע"פ תה' לא, ז. **אל שדי.** בר' יז, ז. **לבדו הוא.** ע"פ דב' ד, לה; ישע' ב, יז; נחמ' ט, ו. **הממליך מלכים.** ע"פ איו' לו, ז. **ולו המלוכה.** ע"פ תה' כב, כט. **מלך עולם.** ע"פ ירמ' י, י; תה' כט, י. **הנוהג בחסד עם כל דור.** ע"פ תה' ק, ה. **נוצר חסד.** שמ' לד, ז. **הסובל כל.** ע"פ ישע' מו, ד. **ומעלים עין.** ע"פ ישע' ח, טו. **ומעליס עין מסורריס.** ע"פ בבלי עירובין, דף כב ע"א, 'אלרך אפיס לרשעיס'; תה' ל, ג ירושלמי תגיגה פ"ב, ה"א; מד' רות (ווילנא), פר' ו, סי' ד. **מסורריס.** ע"פ ישע' ל, א. **סולח.** ע"פ במ' יד, כ. **סולח סלה.** ע"פ תה' לב, ה; פו, ה. **העליון.** ע"פ בר' יד, יח; תה' לז, ט. **ועיניו על יראיו.** ע"פ תה' לג, יח. **עונה לחש.** ע"פ ישע' כו, טז. **הפותח לדופקי פתחו בתשובה.** ע"פ ירושלמי תגיגה פ"ב, ה"א; ב"ר פר' ברא"שית, פר' כא, סי' ו; פדר"ך פכ"ד, ב; מש"ט בר' פר' וישב, פל"ז, סי' כט. ראו בבלי ע"ז, דף ד ע"ב. **פתוחה ידו.** ע"פ תה' קמה, טז. **הצופה רשע.** ע"פ יחז' ג, יח. **וחפץ להצדיקו.** ע"פ יחז' יח, כג. **צדיק וישר.** דב' לב, ד.

ה"נ והערות

בסתר אל. ב"ה במח' רמ"ו ובולוניא. בקד"א וב"י: 'בסתר בְּצֵל', וב"ה בנוסחאות האשכנזים. **על־יראיו.** מקד"א נראה שהנוסח הוא: 'על־כָּל־יראיו'. **לדופקי פִּתְחוֹ.** בב"י: 'לדופקי פְּתָחָיו'.

הַקּוֹצֵף בְּזַעַם וּמַאֲרִיךְ אַף׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא קָשֶׁה לִכְעֹס׃
הָרַחוּם וּמַקְדִּים רַחֲמִים לְרֹגֶז׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא רַךְ לְרַצּוֹת׃
הַשַּׁדַּי וּמַשְׁוֶה קָטוֹן וְגָדוֹל׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא שׁוֹפֵט צֶדֶק׃
הַתָּם וְתָמִים עִם־תְּמִימִים׃
וְכֹל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא תָּמִים פָּעֳלוֹ׃

וּבְכֵן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד׃

יש המדלגים על פיוט זה (לפי מנהג ק"ק רומה):

הָאוֹמְרִים אֶחָד יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃
הַבּוֹטְחִים בָּךְ עוֹנִים יְהוָה אֶחָד׃
הַגְּדוּדִים כַּמַּיִם אַחֲרֶיךָ אוֹמְרִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃
הַדְּבֵקִים בָּךְ עוֹנִים יְהוָה אֶחָד׃

ה"נ והערות

הַקּוֹצֵף בְּזַעַם. בנוחסאות האשכנזים: 'הַקְּצַר בְּזַעַם', ובגולדשמידט: 'הַקּוֹצֵף בְּזַעַף'. **רַךְ לְרַצּוֹת.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, שד"ל וכ"י. בנוסחאות האשכנזים: 'רַךְ לִרְצוֹת'. **הַשַּׁדַּי וּמַשְׁוֶה.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא שד"ל וכ"י. אך בקד"א ונוסחאות האשכנזים: 'הַשָּׁוֶה ומשוה', ובחילופי גולדשמידט: 'הַשּׁוֹפֵט ומשוה'. **הָאוֹמְרִים אֶחָד ה'.** מיוסד ע"ס א"ב. נמצא גם במנהג אשכנז, בחלופי נוסחאות, גולדשמידט (כיפור, עמ' 421). **אֶחָד ה' אֱלֹהֵינוּ.** במח' גולדשמידט נוסף: 'אחד אוֹמְרִים ה' אלהינו', כמו בכל השורות הבאות. **הַגְּדוּדִים כַּמַּיִם.** במח' בולוניא: 'הַגְּרוּרִים כמים', וכ"ה בגולדשמידט. וכאן כמח' רמ"ו, פי' קד"א ומח' שד"ל. **הַדְּבֵקִים בָּךְ.** בכ"י: 'הדבקים בִּשְׁמָךְ', וכ"ה בשני חילופי גולדשמידט.

מקורות

הקולף בזעם. ע"פ תה' ז, יב. **ומאריך אף.** ע"פ ישע' מח, ט. **קשה לכעוס.** מסג' אבות פ"ה, מי"א. **הרחוס.** ע"פ שמ' לד, ו. **ומקדים רחמים לרוגז.** ע"פ חבק' ג, ב. **רך לרצות.** ע"פ מש' ג, יד; מסג' אבות פ"ה, מי"א. **השדי.** ע"פ בר' יז, א. **קטון וגדול.** ע"פ דב' א, יז; איו' ג, יט. **שופט צדק.** תה' ט, ה. **התם.** ע"פ דב' לב, ד. **ותמים עם תמימים.** ע"פ ש"ב כב, כו. **תמים פעלו.** ע"פ דב' לב, ד. **שמע ישראל.** דב' ו, ד. **האומרים אחד.** ע"פ בבלי ברכות, דף ו ע"א; חגיגה, דף ג ע"א. ראו סד"ר, סי' מא, עמ' רפ. **הבוטחים בך.** ע"פ תה' קטו, ט. **הגדודים.** ע"פ הוש' ו, ט. ראו ס' הפרשים לרד"ק, ערך גדד. **כמים אחריך.** ע"פ שה"ש א, ד. **הדבקים בך.** ע"פ דב' ד, ג.

הַהוֹלְכִים בִּנְתִיבוֹתֶיךָ אוֹמְרִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ·
הַיְּעוּדִים כִּי הֵם עֵדֶיךָ עוֹנִים יְהוָה אֶחָד:
הַזַּכִּים בְּמִצְוַת אֲבוֹתָם אוֹמְרִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ·
הַחֲתוּמִים בְּמִילַת בְּרִיתֶךָ עוֹנִים יְהוָה אֶחָד:
הַטְּפוּלִים כְּמִמְּקוֹרֶךָ אוֹמְרִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ·
הַיְּחִידִים וּמְיַחֲדִים שְׁמֶךָ עוֹנִים יְהוָה אֶחָד:
הַכְּלוּלִים בְּמִצְוֹתֶיךָ אוֹמְרִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ·
הַלְּקוּטִים כַּשּׁוֹשָׁן מֵחוֹחִים עוֹנִים יְהוָה אֶחָד:
הַמַּאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים אוֹמְרִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ·
הַנְּתוּנִים כַּחוֹתָם עַל־לִבֶּךָ עוֹנִים יְהוָה אֶחָד:
הַסְּגוּלִים לְךָ מִכָּל־עַם אוֹמְרִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ·
הָעֲמוּסִים כְּמִבִּטְנֶךָ עוֹנִים יְהוָה אֶחָד:
הַפְּלוּטִים כְּמֵרַחֲמֶיךָ אוֹמְרִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ·
הַצֹּאן הַטְּבוּחָה עָלֶיךָ עוֹנִים יְהוָה אֶחָד:
הַקְּרוּאִים שְׁמָם בִּשְׁמֶךָ אוֹמְרִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ·
הָרְשׁוּמִים וּמְצֻיָּנִים לְךָ עוֹנִים יְהוָה אֶחָד:

מקורות

ההולכים בנתיבותיך. ע"פ ישע' מב, טז; תה' קיט, לה. **הועודים.** ע"פ דה"ב ה, ו. **כי הם עדיך.** ע"פ ישע' מג, י; מד, ח. **הזכים.** ע"פ איכ' ד, ז; מש' כא, ח; איו' לג, ט. **במצות אבותם.** ע"פ מש' א, ח; בר' יח, יט; מ"א ח, נח. **החתומים במילת בריתך.** ע"פ בבלי שבת, דף קלז ע"ב, 'ולאלאיו אתם באות'. **הטפולים.** ע"פ תה' קיט, סט; איו' יג, ד. **כממקורך.** ע"פ תה' לו, י. **היחידים.** ע"פ ש"ב ז, כג; דה"א יז, כא. **ומיחדים שמך.** ע"פ בבלי ברכות, דף ו ע"א; תניגה, דף ג ע"א. ראו סד"ר, סי' מא, עמ' רפ. **הכלולים.** ע"פ ירמ' ב, ב. **כשושן מחוחים.** ע"פ שה"ש ב, א. **המאמינים בני מאמינים.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: ספרי פר' דבריס, פי' כה, סי' כח; בבלי שבת, דף לז ע"א; שמו"ר (ווילנא), פר' שמות, פר' ג, סי' יב. **הנתונים כחותם על לבך.** ע"פ שה"ש ח, ו. **הסגולים לך מכל עם.** ע"פ שמ' יט, ה; דב' ז, ו; יד, ב. **העמוסים כמבטנך.** ע"פ ישע' מו, ג. **הפלוטים כמרחמיך.** ע"פ תה' לז, מ. **הצאן הטבוחה.** ע"פ תה' מד, כג. **הקרואים שמם בשמך.** ע"פ שמ' ה, א; דב' כח, י; מדת"ה (בובר), מז' ד, סי' ג. **הרשומים.** ראו ירושלמי סוכה פ"ד, ה"א, 'היתה רשומה ברקיע'. **ומציינים.**

ח"נ והערות

היועודים כי הם. בכ"י: 'הַיְּעֻדִים כִּי הֵם'. **בְּמִצְוַת אבותם.** בכ"י: 'בְּמִצְוֹת אבותם'. **הטפולים כְּמִמְּקוֹרֶךָ.** בכ"י: 'הטפולים בְּמִמְּקוֹרֶךָ'. **הַיְּחִידִים ומיחדים.** במח' שד"ל וכ"י היו"ד דגושה, וכן צ"ל ע"פ הכלל שכתב הרד"ק בס' המכלול, דף מא ע"א. **כַּשּׁוֹשָׁן מחוחים.** במח' גולדשמידט וכ"י: 'כְּשׁוֹשָׁן מחוחים'. **הנתונים כַּחוֹתָם.** בכ"י: 'הנתונים כְּחוֹתָם'. **הפלוטים כְּמֵרַחֲמֶיךָ.** בכ"י: 'הפלוטים בִּמְרַחֲמֶיךָ'. **הקרואים שְׁמָם בִּשְׁמֶךָ.** בכ"י: 'הקרואים שְׁמָם כִּשְׁמֶךָ', ובמח' גולדשמידט: 'הקרואים בִּשְׁמָם כִּשְׁמֶךָ'.

הַשּׁוֹנִים בְּדָתוֹתֶיךָ אוֹמְרִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ·
הַתְּלוּיִים בְּךָ מִכָּל־עַם עוֹנִים יְהוָה אֶחָד:

עד כאן.

לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ· וּלְנֶצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ·
וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא־יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד·
כִּי־אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל־
כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ· וְיִרָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים
וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים· וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת
רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם· כְּמָה שֶׁיָּדַעְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטוֹן לְפָנֶיךָ·
עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ· וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְהוָה לְעַמֶּךָ· תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה טוֹבָה
לְדוֹרְשֶׁיךָ· וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ· שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ·
שָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ· וּצְמִיחוּת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ· וַעֲרִיכוּת נֵר לְבֶן־יִשַׁי
מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וְאָז צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ· וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ· וַחֲסִידִים בְּרִנָּה
יָגִילוּ· וְעוֹלָתָה תִּקְפַּץ פִּיהָ וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כָּעָשָׁן
תִּכְלֶה· כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ· וְתִמְלֹךְ אַתָּה
יְהוָה לְבַדְּךָ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ· עַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן
מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ· כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ· יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם·

ח"נ והערות

מכל עם עונים ה' אחד. בכ"י נוסף כאן: "כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ. יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם. אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר. הַלְלוּ־יָהּ:".

מקורות

ע"פ ספרי פר' עקב, פי' מג, סי' יז, ד"ה ד"ה ואבדתם מהרה; רש"י דב' יא, יח; ילקו"ש שה"ש, רמז תתקפו, ד"ה המלך שלמה, 'בגיס המלוייגיס במלות'. **השוויס בדתותיך.** ע"פ אס' ג, ח; מתע"ד פל"ג, סוף פ"ב; מד' שו"ט (בובר), מז' ז, סי' יח.

התלויים בך. ע"פ מד' שו"ט (בובר), מז' כה, סי' ח; ילקו"ש תהלים, רמז תשב.

אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר· הַלְלוּ־יָהּ: וְכָתוּב· וַיִּגְבַּהּ יְהוָה צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים· אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת· קִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ· וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה· אֶת־יוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת־יוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה· לִסְלִיחָה וְלִמְחִילָה וּלְכַפָּרָה עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ· מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· יַעֲלֶה וְיָבֹא· יַגִּיעַ· וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה· וְיִשָּׁמַע· וְיִפָּקֵד· וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ· וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ· וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ· וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ (לִפְלֵיטָה) לְטוֹבָה· לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרָצוֹן בְּיוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וּבְיוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה· זָכְרֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה· וּפָקְדֵנוּ בּוֹ לִבְרָכָה· וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים טוֹבִים· בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים· וְחוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ· כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ· כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה· מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ· כָּאָמוּר· אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְּשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר: וְנֶאֱמַר· מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: וְנֶאֱמַר· כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

אֲהַלְתָּ מְתוּחִים· אִמַּצְתָּ נִמְלָחִים· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ מְאַהֵל טְפוּחִים· עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

בֵּנִתָּ בְעָרְמָה· לִרְקֹעַ אֲדָמָה· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ יוֹעֵץ בְּחָכְמָה· עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

גִּלִּיתָ חֹשֶׁךְ מִתְּהוֹם· בְּהַרְעִיפְךָ רוּחַ עַל־פְּנֵי תְהוֹם· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ מְחוֹלֵל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם· עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

דִּהַרְתָּ אוֹר עֲלֵי־אָרֶץ· בְּהַעֲבִירְךָ בֹּהוּ מֵאָרֶץ· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ מַבְהִיק פְּנֵי־אָרֶץ· עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

הִקְפֵּיתָ רָקִיעַ בְּמַשָּׂאוֹת· לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ לְהִתְנַשְּׂאוֹת· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ יוֹעֵץ וּבֶן עֲשׂוֹת· עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

וּפָעַלְתָּ דְּמוּת כִּסֵּא· וְקֶרַח הַנּוֹרָא עַל־הַכִּסֵּא· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ יַעַשׂ וְיִתְנַשֵּׂא· עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

ח"נ והערות

אהלת מתוחים. מיוסד ע"ס א"ב. וכתב שד"ל, במבוא למכב"ר, עמ' לא, שפיוט זה הוא גם מנהג צרפת במוסף. לפי דעת צונץ, הפיוט מיוחס לר"א הקליר. הפיוט נדפס במח' גולדשמידט, כיפור, עמ' 432. **אִמַּצְתָּ נמלחים.** בכ"י: 'בְּאֶרֶץ נמלחים'. **בְּהַרְעִיפְךָ רוח.** במח' גולדשמידט וכ"י: 'בְּהַרְחִיפְךָ רוח', ע"פ לשון הפסוק. **הקפית רקיע.** במח' רמ"ו: 'הִקְפֵּיתָ רקיע', וכאן כמח' בולוניא ושד"ל. **על־הכסא.** במח' גולדשמידט וכ"י: 'על־ראש הכסא'.

מקורות

עד לא מכון. ע"פ בבלי מדריס, דף לט ע"ב; פדר"א (היגר), פ' ג; ב"ר (ווילנא), פר' א, סי' ד; מדת"ל (ווטא), פר' נשא, סי' יא. **מכון כסאך.** ע"פ תה' פט, טו. **כסאך נכון.** ע"פ תה' נג, ב. **אהלת מתוחים.** ע"פ ישע' מ, כב. **אמצת נמלחים.** ע"פ ישע' נא, ו; ירושלמי ברכות פ"א, ה"א; ב"ר (ווילנא), פר' ד, סי' ב, 'בשני קרבו', ע"פ בר' א, ו. **ואין מלבדך.** ע"פ דב' ד, לה. **מאהל טפוחים.** ע"פ ישע' מח, יג. **בנת בערמה.** ע"פ מש' ג, יט; ירושלמי סנהדרין פ"ד, סוף ה"ט; מדת"ל (בובר), פר' חוקת, סי' א; במדב"ר (ווילנא), פר' יח, סי' כב; ילקו"ש משלי, רמז תתקלה, ד"ה אמר ר' תנחום. הלשון ע"פ תה' קלט, ב; מש' ח, ה. **בערמה** - בחכמה. יהו' ט, ד ותי"ו. **לרקוע אדמה.** ע"פ תה' קלו, ו. **ואין מלבדך יועץ בחכמה.** ע"פ מש' ג, יט. **יועץ בחכמה.** ע"פ ירמ' יח, יח; איו' יב, יג. **תהום.** ע"פ בר' א, ב. **מחולל מעיינות תהום.** ע"פ מש' ח, כד. **גלית חושך מתהום.** ע"פ בר' א, ב. **בהרעיפך רוח על פני דהרת.** ע"פ שופ' ה, כב. **אור עלי ארץ.** ע"פ בר' א, ג; איו' לח, כד. **בוהו מארץ.** ע"פ בר' א, ב. **מבהיק.** ע"פ לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: ירושלמי פסחים פ"א, ה"א; בבלי ב"ב, דף ע"ה ע"א; ב"ר (ווילנא), פר' לא, סי' יא. **מבהיק פני ארץ.** ע"פ בר' א, ג. **פני ארץ.** ע"פ עמ' ט, ו. **הקפית רקיע.** ראו לעיל ד"ה אמצת נמלחים. **במשאות** - לשון גבואה. ע"פ איכ' ב, יד ומפרשיה. וראו יחז' לז, י, שלשון גבואה נופל גם על ציווי מיידי. **למעלה ממנו להתנשאות.** תדא"ר פר' כט, 'הקב"ה יושב בשמי השמיים העליונים', ע"פ יחז' א, כו. **יועץ.** ע"פ איו' יב, יג. **דמות כסא.** יחז' א, כו. **וקרח הנורא.** יחז' א, כב. **ואין מלבדך יעש.** ע"פ ישע' מד, כד; מה, ז. **ויתנשא.** ע"פ דה"א כט, יא.

זְבַדְתּוֹ בְחַיּוֹת· פָּנִים אַרְבַּע לָמוֹ לִהְיוֹת· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ עָתִיד לִהְיוֹת·
עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

חָצַבְתָּ אוֹפַנִּים· סוֹבְבוֹת כֵּס בְּכָל־פִּנּוּם· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ מַאֲזִין מֵהֶם רְנָנִים·
עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

טָסוֹת לְכָל־רוּחַ· וּפוֹנוֹת בְּכָל־רוּחַ· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ יוֹצֵר הָרוּחַ·
עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

יְצִירָתָם מֵאֵשׁ· וְהֶגֶה דִבּוּרָם מֵאֵשׁ· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ מְחַלֵּק נַהֲרֵי אֵשׁ·
עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

כְּבוֹדְךָ לֹא רוֹאוֹת· וְקָדוֹשׁ וּבָרוּךְ מַכְתִּירוֹת· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ כֹּל חוֹקֵר לִרְאוֹת·
עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

לוֹהֲטוֹת כְּשַׁלְהֶבֶת· וְרֶגֶל יְשָׁרָה נִצֶּבֶת· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ עֲלֵיהֶם לָשֶׁבֶת·
עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

מַחֲנָם קָדוֹשׁ· עַל־אֵשׁ לָדוּשׁ· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ בִּתְהִלּוֹת קָדוֹשׁ·
עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

מקורות

זבדתו. ע"פ בר' ל, כ. **בחיות.** יחז' א, ה. **פניס ארבע למו להיות.** ע"פ יחז' א, ו. **ואין מלבדך עתיד להיות.** ע"פ ישע' מא, ד; מד, ו; תה' קב, כח. **חצבת אופניס.** ע"פ יחז' א, טו; ס' יצירה פ"א, סי' יב. **סובבות כס בכל פניס.** ע"פ אהמ"ד (אייזנשטיין), מעטרון, סוף עמ' 289. **טסות לכל רוח.** ע"פ יחז' א, כ. **ופונות בכל רוח.** ע"פ יחז' א, ח; י, יא. **יוצר הרוח.** ע"פ עמ' ד, יג. **יצירתם מאש.** ע"פ תה' קד, ד; פדר"א (היגר), פ' ד; שמו"ר (ווילנא), פר' טו, סי' ו; מדת"נ (וורשא), פר' ויגש, סי' ו. **והגה דבורם מאש.** ע"פ בבלי חגיגה, דף יג ע"א וע"ב, ורש"י ד"ה חיות ממללות. **מחלק נהרי אש.** ע"פ דני' ז, י; פדר"א (היגר), פ' ד. **כבודך לא רואות.** ע"פ בבלי חגיגה, דף יג ע"ב; מד"א (בובר), פר' כי תשא, פל"ג, סי' כ. **וקדוש וברוך מכתירות.** ע"פ פדר"א (היגר), פ' ד; ילקו"ש ישעיהו, רמז תד, ד"ה שרפים עומדים. **ואין מלבדך כל חוקר לראות.** ע"פ ישע' מ, כח; ירמ' ח, י; איו' יא, ז. **לוהטות כשלהבת.** ע"פ יחז' א, יג. **ורגל ישרה נצבת.** ע"פ יחז' א, ז. **עליהם לשבת,** על כסא הכבוד. ע"פ ישע' ו, א; תה' מז, ט. והחיות נושאות את הכסא - ע"פ מדת"ה (בובר), מז' קג, סי' ה; שמו"ר (ווילנא), פר' כג, סי' טו. **מחנם קדוש.** פהר"ב פ' כח, סי' ב. הלשון ע"פ דב' כג, טו. **על אש לדוש.** ע"פ דני' ז, ט; פדר"א (היגר), פ' ד. **בתהילות קדוש.** ע"פ תה' כב, ד.

ח"נ והערות

פנים ארבע למו לִהְיוֹת. בכ"י: 'פנים למו בהיות'. **כס בכל־פִּנּוּם.** בכ"י מנוקד: 'כס בכל־פָּנִים'. **ופונות בְּכָל־רוח.** במח' גולדשמידט וכ"י: 'ופונות לְכָל־רוח', וכן מסתבר. **והגה דבורם.** במח' רמ"ו ובפי' קד"א: 'וְהֶגֶא דבורם', וכאן כמח' בולוניא ושד"ל. **דבורם מֵאֵשׁ.** במח' גולדשמידט וכ"י: 'דבורם אֵשׁ'. **לוהטות כְּשַׁלְהֶבֶת.** כ"ה במח' בולוניא, קד"א, שד"ל וגולדשמידט. במח' רמ"ו: 'לוהטות בְּשַׁלְהֶבֶת'. **מַחֲנָם קדוש.** בכ"י: 'מַחֲנֶה קדוש'. **עַל־אש.** בכ"י: 'וְעַל־אש'. **אש לָדוּשׁ.** במח' רמ"ו: 'אש לָדוש', וכאן כמח' בולוניא ושד"ל.

נוֹגְנוֹת בְּקוֹלָם· נוֹשְׂאוֹת כֵּס בְּחֵילָם· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ יוֹדֵעַ פָּעֳלָם·
עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

סוֹעֲרוֹת בְּחֵמָה· וַעֲלֵיהֶם בְּאֵימָה· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ שׁוֹכֵן בְּקוֹל
דְּמָמָה·
עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

עֲלֵיהֶם יִחוּדָךְ· וּמְזִיעוֹת אֵשׁ מֵאֵימַת כְּבוֹדָךְ· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ
מִשְׂגָּב לַדָּךְ·
עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם· וּפְנֵי שׁוֹר נֶגֶד אָדָם· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ מְלַמֵּד
יֹשֶׁר לְאָדָם·
עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

צָגוֹת בְּכִשֶּׁר· וְחָקוּק בָּם נֶשֶׁר· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ לְהַגִּיד לְאָדָם
יֹשֶׁר·
עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

קוֹמָתָם כְּאַרְיֵה· וּזְרוֹעוֹת עֻזָּם כְּאַרְיֵה· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ שׁוֹאֵג
כְּאַרְיֵה·
עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

רַב מְאֹד מַחֲנָם· וְשֶׁפֶר הֶגְיוֹנָם· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ מֵבִין מַעֲנָם·
עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

ח"נ והערות

עליהם יחודך. במח' רמ"ו וכ"י: 'עליהם יַחוּדָךְ'. **ומזיעות אש.** כן מנוקד בכ"י ובמח' גולדשמידט. וראו ס' מכלול, דף קה ע"א. **מֵאֵימַת כְּבוֹדָךְ.** בכ"י: 'מִכְּבוֹדָךְ', וליתא תיבת 'מאימת'. **משגב לדך.** כ"ה במח' שד"ל, גולדשמידט וכ"י. אבל במח' רמ"ו ובולוניא: 'נִשְׂגָּב לדך'.

מקורות

נוגנות בקולם. ע"פ תה' סח, כו, ושמו"ר (ווילנא), פר' כג, סי' ז; בבלי חולין, דף לא ע"ב; ילקו"ש תהלים, רמז תשלו. **נושאות כס בחילם.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' קג, סי' ה; שמו"ר (ווילנא), פר' כג, סי' טו. **יודע פעלם.** ע"פ תה' לג, ד, וספרי פר' האזינו, פי' שז. **סוערות בחמה.** ע"פ ירמ' כג, יט; בבלי חגיגה, דף יג ע"ב. **ועליהם באימה.** פדר"א (היגר), פ' ד; ילקו"ש ישע', רמז תד. הלשון ע"פ עזר' ג, ג. **שוכן בקול דממה.** ע"פ מ"א יט, יב; איו' ד, טז. **עליהם יחודך.** ע"פ אהמ"ד (איזנשטיין), מד' קדושא, עמ' **501**, 'אומרת היה שמה ישראל, ה' אחד; מד' כונן, עמ' **260**, 'כל אחד ואחד אומר וכו' ה' אחד'; פהר"ב פ' לא, סוף סי' ד. **ומזיעות אש מאימת כבודך.** ע"פ בבלי חגיגה, דף יג ע"ב; פדר"א פ' ד; ילקו"ש ישעיהו, רמז תד, ד"ה שרפים עומדים; מש"ע (בובר), פר' וישלח, פל"ב, סי' ל. **משגב לדך.** תה' ע, י. **פניהם פני אדם.** ע"פ יחז' א, י; פהר"ב פ' כז, סי' ב. **ופני שור.** ע"פ יחז' א, ז; פהר"ב פ' כז, סי' ג. **מלמד יושר לאדם.** ע"פ תה' יט, ט; הוש' יד, י; קה' ז, כט. **לגות בכושר.** ע"פ יחז' א, ז. ראו ס' המכלול לרד"ק, דף עה ע"א. **וחקוק בם נשר.** ע"פ יחז' א, י; פהר"ב פ' כז, סי' ה. **להגיד לאדם יושר.** ע"פ איו' לג, כג. **קומתם כאריה.** ע"פ יחז' א, י. **וזרועות עוז כאריה.** ע"פ פהר"ב פ' כז, סי' ד. **שואג כאריה.** ע"פ הוש' יא, י; שמו"ר (ווילנא), פר' יתרו, פר' כט, סי' ט. **רב מאוד מחנם.** ע"פ יואל ב, יא; מדת"ג (בובר), פר' ויקרא, סי' א; מד' שו"ט (בובר), מז' קג, סי' יח. **ושפר.** ע"פ בר' מט, כא; מדת"ה (בובר), מז' פא, סי' ד. **הגיונם.** ע"פ יהו' א, ח. **מענם.** ע"פ מש' טו, כג; בבלי עירובין, דף נד ע"א.

שׁוֹחֲחוֹת וְכוֹרְעוֹת· וּפָנִים לֹא רוֹאוֹת· וְאֵין מִלְּבַדְּךָ שׁוֹקֵד בַּדּוֹרוֹת· עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

תּוֹמְכוֹת כִּסְאֲךָ· תּוֹקְפוֹת כֵּס לְנַשְּׂאֲךָ· וְאֵין מִלְּבַדְּךָ אֵין כְּמוֹרָאֲךָ· עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ· נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז· מֵעוֹלָם אָתָּה:

תוכחה לרבינו בחיי החסיד ונהגו לאומרה ביום הכיפורים:

בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ:

נַפְשִׁי עוֹז תִּדְרְכִי וְצוּרֵךְ בָּרְכִי· וְחִין לְפָנָיו עָרְכִי· וְשִׂיחָה שִׁפְכִי· וְהִתְעוֹרְרִי מִשְּׁנָתֵיכִי· וְהִתְבּוֹנְנִי מִמְּקוֹמֵיכִי· אֵי־מִזֶּה בָּאת וְאָנָה תֵלֵכִי:

נַפְשִׁי מִתְּנוּמָתֵךְ עוּרִי· וְלִפְנֵי יוֹצְרֵךְ שִׁיר דַּבְּרִי· וְלִשְׁמוֹ זַמְּרִי· וְנִפְלְאוֹתָיו סַפְּרִי· וְגוּרִי מִמֶּנּוּ בַּאֲשֶׁר תָּגוּרִי:

מקורות

שוחחות. לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: מד' רות (ווילנא), פר' ד, סי' ט, 'כל הנשים שוחחות ומלקטות'; פסז"ר רות, פ"ב, סי' ה. **שוחחות וכורעות.** ע"פ תה' לז, ז; לחמ"ד (איזנשטיין), מד' היכלות, עמ' 120, 'כורעין ומשתחוין בשירה'. **וכורעות.** ע"פ לוי' ד, ד. **ופניס לא רואות.** ע"פ מד"ל (בובר), פר' כי תשא, פל"ג, סי' כ. **שוקד בדורות.** ע"פ ירמ' ל, יב. **תומכות כסאך תוקפות כס.** ע"פ לחמ"ד (איזנשטיין), מד' מטטרון, סוף עמ' 289. **לנשאך.** ע"פ דה"ל כט, יא. **ואין מלבדך.** ע"פ דב' ד, לה. **אין כמוראך.** ע"פ ישע' ח, יג. **נכון כסאך מאז.** תה' לג, ב. **ברכי נפשי.** תה' קג, ל. **נפשי עוז תדרכי.** ע"פ שופ' ה, כא. **וצורך ברכי.** ע"פ תה' קג, ל. **וחין... ערכי.** ע"פ מש' טז, ל. **ושיחה.** ע"פ תה' נה, יח; קב, ל; רלו ב"ר (ווילנא), פר' ס, סי' יד. **והתעוררי משנתיכי.** ע"פ ישע' נא, ח; לוי' יד, יב. **והתבונני ממקומיכי.** ע"פ תה' לז, י. **אי מזה באת.** בר' טז, ח. **מתנומתך עורי.** ע"פ לוי' יד, יב. **יוצרך.** ישע' מג, ל. **שיר דברי.** ע"פ שופ' ה, יב. **ולשמו זמרי.** ע"פ תה' קלה, ג. **ונפלאותיו ספרי.** ע"פ תה' עה, ב; לו, ג; דה"ל טז, כד. **וגורי ממנו.** ע"פ תה' כב, כד. **באשר תגורי.** מ"ב ח, ל.

ח"נ והערות

כס לְנַשְּׂאֲךָ. במח' רמ"ו: 'כס לְנָשְׂאֲךָ'. **תוכחה לרבינו בחיי החסיד.** תוכחה זו, לבעל חובות הלבבות (הנזכרת בשער אהבת ה', פרק ה') איננה במח' בכ"י וגם לא במח' רמ"ו (במח' רמ"ו מהד' פקסימליה מופיעה בכ"י בשולים). נדפסה לראשונה במח' בולוניא ובדפוסים שאחריו, כי אמנם לא ליום הכיפורים נכתבה, אלא לכל זמן שימצא אדם את עצמו לאומרה בכוונה. והיא כתובה בסוף קצת סידורים מנהג בני רומה, ואחריה הבקשה הנזכרת בפרק הנ"ל מחובות הלבבות, וכבר הדפיסוה במח' בולוניא, אבל קיצרוה הרבה ממה שהיא בכ"י. **לפניו עָרְכִי.** כ"ה במח' בולונא ושד"ל. בגליון במח' רמ"ו, אוצה"ת וחוה"ל: 'לפניו תַּעֲרָכִי'. **ושיחה שפכי.** בחוה"ל ואוצה"ת נוסף: 'ושיחה לְנֶגְדּוֹ שפכי', ובמח' שד"ל נוסף בסוגריים. **שיר דַּבְּרִי.** בגליון מח' רמ"ו: 'שיר תְּדַבְּרִי'.

נַפְשִׁי אַל־תִּהְיִי כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין׃ וּכְשִׁכּוֹר נִרְדָּם׃ וְאִישׁ נִדְהָם׃ כִּי־מִמְּקוֹר בִּינָה קֹרַצְתִּי׃ וּמִמַּעְיַן חָכְמָה לָקַחְתִּי׃ וּמִמָּקוֹם קָדוֹשׁ הוּבֵאת׃ וּמֵעִיר גִּבּוֹרִים הוּצֵאת׃ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם׃

נַפְשִׁי לִבְשִׁי בִּגְדֵי שֵׂכֶל׃ וְהִתְאַזְּרִי אֵזוֹר בִּינָה׃ וּמַלְּטִי אֶת־נַפְשֵׁךְ מֵהַבְלֵי פִגְרֵךְ אֲשֶׁר אַתְּ בּוֹ מִתְגּוֹרֶרֶת׃ וְאַל־יַשִּׁיאֵךְ לִבֵּךְ בְּנֹעַם חֶמְדּוֹתָיו׃ וְאַל־יְסִיתֵךְ בִּשְׂכִיּוֹת תַּאֲוֹתָיו׃ אֲשֶׁר יִמָּאֲסוּ כְּמוֹ־מַיִם יִתְהַלְּכוּ־לָמוֹ׃ וְזִכְרִי כִּי לֹא לְעֵזֶר וְלֹא לְהוֹעִיל רֵאשִׁיתָם׃ כִּי אִם לְבֹשֶׁת וְגַם לְחֶרְפָּה אַחֲרִיתָם׃

נַפְשִׁי שׁוֹטְטִי בִּרְחוֹבוֹת תְּבוּנָתֵךְ׃ וְסֹבִּי בְחַדְרֵי חָכְמָתֵךְ׃ וּבוֹאִי עַד־תְּכוּנַת בִּנְיַן מִשְׂכִּיתֵךְ׃ אֲשֶׁר בֶּעָפָר יְסוֹדוֹ׃ הֲלֹא הוּא גּוּף נִמְאָס׃ וּפֶגֶר מוּבָס׃ קָרוּץ מִמַּעְיַן נִרְפָּשׁ׃

ה"נ והערות

וּכְשִׁכּוֹר נִרְדָּם. בגליון מח' רמ"ו: 'וּכְדִבּוּר נִרְדָּם'. **וממעין חכמה.** כ"ה באוצה"ת וחוה"ל. בגליון מח' רמ"ו ובולוניא: 'וּמִמָּקוֹם חכמה', ובמח' שד"ל מובא כנוסח אחר, בסוגרים. **מֵהַבְלֵי פִגְרֵךְ.** כן הניקוד בגליון מח' רמ"ו, חוה"ל ואוצה"ת, וכמו שהוא במקרא (ירמ' ח, יט; יד, כב), ודלא כבולוניא ושד"ל, שניקדו הה"א בסגול. **ישיאך לבך.** בגליון מח' רמ"ו, ליתא תיבת 'לבך'. **ואל ישיאך לבך בנועם חמדותיו, ואל יסיתך בשכיות תאותיו.** בגליון מח' רמ"ו ובולוניא: 'ואל ישיאך בנועם תאותיו, ואל יסיתך בשכיות חמדותיו'. וכאן כמח' שד"ל, חוה"ל ואוצה"ת. **בִּשְׂכִיּוֹת תאותיו.** בגליון מח' רמ"ו: 'בְּמַשְׂכִּיּוֹת תאותיו'. **בְּחַדְרֵי חכמתך.** כן מנוקד במקרא, וכ"ה בגליון מח' רמ"ו, חוה"ל ואוצה"ת. **עד תְּכוּנַת בנין משכיתך.** כ"ה בחוה"ל ואוצה"ת. בגליון מח' רמ"ו: 'עד בֵּית משכיתך', במח' בולוניא: 'עד בֵּית בנין משכיתך', ובשד"ל המילה 'בית' מובאת בסוגרים כנוסח אחר.

מקורות

אל תהיי וכו' אין הבין. ע"פ תה' לב, ט. **וכשכור נרדם.** ע"פ בר' ט, כא; יואל' א, ה. **ואיש נדהם.** ע"פ ירמ' יד, ט. **ממקור בינה קרצתי.** ע"פ תצ"ע שמ' כג, כה 'הנשמה היא החכמה'; ס' אורחות צדיקים, שער יראת שמים, ד"ה ועתה אודיעך. ראו זוהר, מד' הנעלם, בר', דף קט, סוף ע"א ורש ע"ב. **קורצת.** ע"פ איו' לג, ו. **וממעין חכמה.** ע"פ מש' יח, ד **וממקום קדוש הובאת.** ע"פ קה' ח, י. **ומעיר גבוריים הוצאת.** ע"פ מש' כא, כב. **מאת ה' מן השמים.** בר' יט, כד. **לבשי בגדי.** ע"פ ישע' נב, א. **שכל.** ע"פ תה' קיא, י. **והתאזרי.** ע"פ תה' לג, א, ומצודת ציון. **אזור.** ע"פ ישע' יא, ה. **בינה.** ע"פ ישע' יא, ב. **ומלטי את נפשך.** מ"א א, יב. **מהבלי פגרך.** ע"פ קה' א, ב. **פגרך** - כינוי מבוזה לגוף האדם לגלא נשמה. ע"פ ויק' כו, לו; במ' יד, כט. ורלו ממוקו הבחור, שורש פגר, ובס' התשבי. **את בו מתגוררת.** ע"פ בבלי ברכות, דף ס ע"ב, 'כל זמן שהנשמה בקרבי; ילקו"ש בר', רמז כ, ד"ה ויפח באפיו. **ואל ישיאך לבך.** ע"פ ירמ' כט, ח; עוב' א, ג. **חמדותיו... בשכיות.** ע"פ ישע' ב, טז. **יסיתך.** ע"פ דב' יג, ז. **תאותיו.** ע"פ מש' יח, א; כא, כו. **ימאסו כמו מים.** תה' נח, ח. **לא לעזר וכו' וגם לחרפה.** ע"פ ישע' ל, ה. **נפשי שוטטי ברחובות.** ע"פ ירמ' ה, א. **תבונתך.** ע"פ דב' ד, ו. **וסבי.** ע"פ ישע' כג, טז. **בחדרי חכמתך.** ע"פ אמר"ד (איזנשטיין), מד' אגילות, עמ' 68, ד"ה ירותם בן יוסף. **עד תכונת בנין.** ע"פ איו' כג, ג; יחז' מג, יא. **בנין משכיתך.** ע"פ יחז' ח, יב. **אשר בעפר יסודו.** ע"פ איו' ד, יט. **גוף נמאס.** ע"פ ירמ' ו, ל. **ופגר מובס.** ע"פ ישע' יד, יט. **קרוץ.** ע"פ איו' לג, ו. **ממעין נרפש וממקור משחת.** ע"פ מש' כה, כו.

וּמִמָּקוֹר מָשְׁחָת· בָּנוּי מִטִּפָּה סְרוּחָה· שְׂרֻפָה בָאֵשׁ כְּסוּחָה·
גֹּלֶם בִּדְמוּת תּוֹלֵעָה· וְהָיָה רַק־זְוָעָה· עָצוּר בְּבֶטֶן מְטֻנָּף·
סָגוּר בְּרֶחֶם מְלֻכְלָךְ· נוֹלָד בְּצִירִים וַחֲבָלִים· לִרְאוֹת עָמָל
וַהֲבָלִים· כָּל־הַיּוֹם הִתְאַוָּה תַאֲוָה· וְסָר מִמּוּסָר וּמִמִּצְוָה· בַּחֹשֶׁךְ
בָּא וּבַחֹשֶׁךְ יֵלֵךְ· דַּל אֶבְיוֹן עָנִי וְהֵלֶךְ· לֹא־דַעַת לוֹ מִבַּלְעָדֶךָ·
וְלֹא־תְבוּנָה לוֹ מִבִּלְתֶּךָ· בְּחַיָּיו עָפָר וּבְמוֹתוֹ אֵפֶר· בְּעוֹדוֹ
תּוֹלָעִים יְסוֹבְבוּהוּ· וְאַחֲרִיתוֹ רִמָּה וְגוּשׁ עָפָר יְכַסּוּהוּ· לֹא
יֵדַע בֵּין יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ· טָמוּן בָּאָרֶץ חַבְלוֹ· לָכֵן לְכִי אַתְּ
וּמָלְכִי עָלָיו· כִּי לִבְנֵי חָכְמָה מְלוּכָה תֵּאוֹת· וְעֶבֶד אֱוִיל
לַחֲכַם־לֵב· וְאַל־תֵּלְכִי בִּשְׁרִירוּת לִבּוֹ הָרָע· וְאַל־תִּנָּקְשִׁי
בְּמוֹעֲצוֹתָיו· וּמַאֲסִי בְּבֶצַע מַעֲשַׂקּוֹתָיו· וְאַל־תִּבְטְחִי בְּעֹשֶׁק·
וּבְגָזֵל אַל־תֶּהְבָּלִי· כִּי הָעֹשֶׁק יְהוֹלֵל חָכָם וַיְאַבֵּד אֶת־לֵב
מַתָּנָה:

מקורות

בנוי מטיפה סרוחה. ע"פ מס' אבות פ"ג, מ"א; מדת"נ (בובר), פר' חיי שרה, סי' ז; ויק"ר (ווילנא), פר' מצורע, פר' יח, סי' א. **שרופה באש כסוחה.** תה' פ, ח. **גולם בדמות תולעה.** ע"פ יבע' יד, יא; איו' כה, ו. **והיה רק זועה.** יבע' כח, יט. **עצור בבטן.** ע"פ איו' ג, י. **מטונף.** ע"פ שה"ש ה, ג. **מטונף... מלוכלך.** ע"פ יחז' טז, ד. **סגור ברחם.** ע"פ ש"א א, ה-ו. **נולד בצירים וחבלים.** ע"פ יבע' יג, ח; כא, ג. **לראות עמל והבליס.** ע"פ קה' ב, יא. **כל היום התאוה תאוה.** מש' כא, כו. **וסר ממוסר.** ע"פ תה' ג, ח. **וסר... וממצוה.** ע"פ דני' ט, ה. **בחושך בא ובחושך ילך.** ע"פ קה' ו, ד. **והֵלך** - כינוי ליצה"ר. ע"פ ש"ב, יב, ד; בבלי סוכה, דף נב ע"ב. **לא דעת... ולא תבונה.** יבע' מד, יט. **בחייו עפר.** ע"פ בבלי ברכות, דף ח ע"א; יומא, דף פז ע"ב. **תולעים יסובבוהו.** ע"פ ויק"ר (ווילנא), פר' יח, סי' א. **ואחריתו רמה.** ע"פ איו' כה, ו, ותי"ו; בבלי ברכות, דף כד ע"ב. ראו מס' אבות פ"ג, מ"א. **וגוש עפר יכסוהו.** ע"פ איו' ז, ה. **לא ידע בין ימינו לשמאלו.** ע"פ יונ' ד, יא. **טמון בארץ חבלו.** איו' יח, י. **ומלכי עליו.** ע"פ בר' ד, ז; בבלי קידושין, דף ל ע"ב; מדת"נ (וורשא), פר' נשא, סי' כח; ויק"ר (ווילנא), פר' לד, סי' א. **לבני חכמה מלוכה תאות.** ראו מ"א ג, כח; רמב"ם, הל' מלכים, פ"א, ה"ז. **ועבד אויל לחכם לב.** מש' יא, כט. **בשרירות לבו הרע.** ע"פ ירמ' יא, ח. **ואל תנקשי.** ע"פ דב' יב, לא; ש"א כח, ט. **במועצותיו.** ע"פ תה' ה, יא. **ומאסי בבצע מעשקותיו.** ע"פ יבע' לג, טו. **ואל תבטחי בעושק ובגזל אל תהבלי.** ע"פ תה' סב, יא. **כי העושק יהולל.** קה' ז, ז.

ה"נ והערות

גולם בדמות. במח' בולוניא ושד"ל 'גלום בדמות', וכאן כמח' רמ"ו בשולים, חוה"ל ואצה"ת. **עצור בְּבֶטֶן.** בגליון מח' רמ"ו, חוה"ל ואוצה"ת: 'עצור בְּרֶחֶם', ע"פ מש' ל, טז. **סָגוּר בְּרֶחֶם.** בגליון מח' רמ"ו, חוה"ל ואוצה"ת: 'סגור בְּבֶטֶן', ע"פ איו' ג, י. **נוֹלָד בצירים.** כ"ה בגליון מח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל. בחוה"ל ואוצה"ת: 'יֻלַּד בצירים'. **בַּחֹשֶׁךְ בא.** בגליון מח' רמ"ו: 'בְּהֶבֶל בא'. **לא ידע.** בגליון מח' רמ"ו: 'לְלֹא ידע'. **יֵדַע בין ימינו.** כ"ה בגליון מח' רמ"ו, חוה"ל ואוצה"ת. במח' בולוניא ושד"ל: 'יָדַע בין ימינו'. **לִבּוֹ הרע.** כ"ה בגליון מח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל. בחוה"ל ואוצה"ת: 'לִבְּךָ הרע'. **ואל־תנקשי במועצותיו, ומאסי בבצע מעשקותיו.** תיבות אלו אינן בכ"י. **ויאבד את לב מתנה.** בגליון מח' רמ"ו ובולוניא, המילה 'את' ליתא, ובמח' שד"ל מופיעה בסוגרים. אמנם, כ"ה בפסוק, חוה"ל ואוצה"ת.

נַפְשִׁי שִׁתִּי לִבֵּךְ לַמְּסִלָּה דֶּרֶךְ הָלַכְתִּי· כִּי הַכֹּל הָיָה מִן־הֶעָפָר·
אָמְנָם הַכֹּל שָׁב אֶל־הֶעָפָר· וּלְכָל־נִבְרָא וְנוֹצָר· יֵשׁ קֵץ
וְתַכְלִית לָשׁוּב אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מִמֶּנָּה לֻקָּח· וְהַחַיִּים וְהַמָּוֶת
אַחִים· שִׁבְתָּם יַחַד אִישׁ בְּאָחִיו יְדֻבָּקוּ· יִתְלַכְּדוּ וְלֹא יִתְפָּרְדוּ·
אֲחוּזִים בִּשְׁתֵּי קְצָוֹת גֶּשֶׁר רָעוּעַ· וְכָל־בְּרוּאֵי תֵבֵל עוֹבְרִים
עָלָיו· הַחַיִּים מוֹבָאוּ וְהַמָּוֶת מוֹצָאוּ· הַחַיִּים בּוֹנֶה וְהַמָּוֶת סוֹתֵר·
הַחַיִּים זוֹרֵעַ וְהַמָּוֶת קוֹצֵר· הַחַיִּים נוֹטֵעַ וְהַמָּוֶת עוֹקֵר· הַחַיִּים
מַחְבִּיר וְהַמָּוֶת מַפְרִיד· הַחַיִּים מַחְרִיז וְהַמָּוֶת מְפַזֵּר· וּדְעִי נָא
וּרְאִי כִּי גַם־עָלַיִךְ תַּעֲבָר־כּוֹס· פֵּרוּד פְּגָרֵךְ וְתֵצְאִי מִמְּלוֹן
חֶדְרֵךְ כְּרֶגַע· כִּי־יִקְרַךְ עֵת וָפֶגַע· וְתָשׁוּבִי אֶל־בֵּית עוֹלָמֵךְ·
בַּיּוֹם הַהוּא תִּרְצִי פְּעֻלָּתֵךְ· וְתִקְחִי מַשְׂכֻּרְתֵּךְ· חֵלֶף עֲבוֹדָתֵךְ
אֲשֶׁר יָגַעַתְּ בּוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה אִם־טוֹב וְאִם־רָע· לָכֵן שִׁמְעִי־נָא

ח"נ והערות

כי הַכֹּל היה. בכ"י: 'כי כֹּל היה'. **אמנם הַכֹּל שב אל־העפר.** כ"ה בחוה"ל ואוצה"ת, אך במח' בולוניא ליתא לתיבת 'הכל'. בשד"ל: 'אמנם כֹּל שב אל־העפר', ובכ"י: אמנם... העפר, ליתא. **ולכל־נִבְרָא.** בכ"י: 'ולכל־בָּרוּא'. **שבתם יחד.** כ"ה במח' שד"ל, חוה"ל ואוצה"ת. אמנם אינם בגליון מח' רמ"ו ובולוניא. **החיים מחביר והמות מפריד.** ליתא בכ"י. **החיים מַחְרִיז.** בכ"י: 'החיים מַכְרִיז'. **פֵּרוּד פְּגָרֵךְ.** כ"ה בגליון מח' רמ"ו ובולוניא. במח' שד"ל תיבות אלו מופיעות בסוגרים. **כי יִקְרַךְ עת.** בכ"י: 'כי יִמְצָאֵךְ עת'. **תרצי פעלתך ותקחי משכורתך.** בגליון מח' רמ"ו ובולוניא הגרסה הפוכה עם תוספת: 'תקחי משכרתך ותרצי פעלתך וְתִשָּׁאִי'. וכאן כמח' שד"ל חו"הל ואוצה"ת, ושם המילה 'וְתִשָּׁאִי' מופיעה בסוגרים. **שמעי־נָא וראי.** בכ"י: 'שמעי־בַת וראי', כלשון הפסוק בתה' מה, יא.

מקורות

שיתי לבך. ירמ' לא, כ. **הכל היה וכו' שב אל העפר.** ע"פ קה' ג, כ. **ולכל נברא וכו' קץ ותכלית.** ע"פ יסע' נא, ו; תה' לט, ה. **לשוב אל וכו' ממנה לוקח.** ע"פ בר' ג, יט. **והחיים והמות אחים.** רא"ו ב"ר (ווילנא), פר' ט, סי' י. **שבתם יחד.** ע"פ תה' קלג, א. **איש באחיו וכו' יתפרדו.** ע"פ איו' מא, ט. **אחוזים בשתי קצות.** ע"פ מכי' ב"מ פ"א, מ"א. **גשר רעוע.** רא"ו ס' סודי רזיי ח"א, אות ל. **וכל ברואי תבל עוברים עליו.** ע"פ בבלי ר"ה, דף טז ע"א. **החיים מובאו.** רא"ו מכי' ב"מ פ"ב, מי"א. הלכות ע"פ שופ' א, כד. **והמות מוצאו.** ע"פ תה' סח, כא. **החיים בונה.** ע"פ בר' ב, כב. **והמות סותר.** ע"פ קה' יב, ז. **החיים זורע.** רא"ו מס' יא, יח ורס"י. **החיים נוטע.** ע"פ מס' ג, יח; יסע' ס, כא; מס"ו פי"ג, ה"ו; בבלי שבת, דף קיח ע"ב. **והמות עוקר.** ע"פ בר' רבתי, פרשת ויחי, עמ' 234, 'הרגוהו עקרו'. **החיים מחביר.** רא"ו רס"י בר' ב, ז; מדת"כ (ווכסא), פר' פקודי, סוף סי' ג. **והמות מפריד.** ע"פ קה' יב, ז; רות א, ח. **מחריז.** לשון חכמים הוא, כמו: ויק"ר (ווילנא), פר' טז, סי' ד. **והמות מפזר.** רא"ו מלא' ג, כא, ובבלי ר"ה, דף ח ע"א. **ודעי נא וראי כי.** ע"פ ירמ' ב, יט. **כי גם עליך תעבור כוס.** ע"פ איכ' ד, כא. **ותצאי ממלון חדרך כרגע.** ע"פ איו' לד, כ. **ממלון חדרך.** ע"פ בבלי ברכות, דף י ע"א, 'כשמת בחדרי חדריס'; אהמ"ד (איזנשטיין), עולם קטן, עמ' 406. **כי יקרך עת ופגע.** ע"פ קה' ט, יא. **ותשובי.** ע"פ בר' ג, יט; קה' ג, כ. **ותשובי אל בית עולמך.** ע"פ קה' יב, ה. **תרצי פעלתך.** ע"פ קה' ט, ז; ירמ' לא, טו. **ותקחי משכורתך.** ע"פ רות ב, יב. **חלף עבודתך אשר.** ע"פ במ' יח, כא. **אשר יגעת בו.** יסע' סב, ח. והענין ע"פ יסע' מע,ד, וכפירוש כמה מפרשים, וירושלמי ע"ז פ"ג ה"א; שמו"ר (ווילנא), פר' נב, סי' ג; תה' קכח, ב. **אשר יגעת בו בעוה"ז.** ע"פ ספרי פר' האזינו, פי' שז; בבלי קידושין, דף לט ע"ב; ילקו"ש תורה, רמז תתקמב. **אם טוב ואם רע.** ירמ' מב, ו; קה' יב, יד. **לכן שמעי נא.** יסע' נא, כא.

וּרְאִי וְהַטִּי אָזְנֶךָ׃ וְשִׁכְחִי עַמֵּךְ וּבֵית אָבִיךְ׃ וְקוּמִי רִנִּי לְמַלְכֵךְ׃
יוֹמֵךְ וְלֵילֵךְ׃ שְׂאִי אֵלָיו כַּפַּיִם׃ וְהִשְׁתַּחֲוִי לוֹ אַפַּיִם׃ וְעַפְעַפַּיִךְ
יִזְלוּ מַיִם׃ בִּכְרִיעָה עַל־בִּרְכַּיִם׃ אוּלַי יִתְאָו הַמֶּלֶךְ יָפְיֵךְ׃ וְיִשָּׂא
פָנָיו אֵלַיִךְ וְיָשֵׂם לָךְ שָׁלוֹם׃ וְיָחֹן עָלַיִךְ בִּימֵי עָנְיֵךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה
וִירַחֲמֵךְ בְּשׁוּבֵךְ לִמְנוּחָיְכִי׃ כִּי־מֵעוֹדֵךְ גָּמַל עָלָיְכִי׃

נַפְשִׁי הָכִינִי צֵדָה לָרֹב׃ אַל־תַּמְעִיטִי בְּעוֹד בַּחַיִּים חַיָּתֵךְ
וְיֵשׁ לְאֵל יָדֵךְ כִּי רַב מִמֵּךְ הַדֶּרֶךְ׃ וְאַל־תֹּאמְרִי לְמָחָר
אֶקַּח צֵדָה כִּי־פָנָה הַיּוֹם׃ וְלֹא תֵדְעִי מַה־יֵּלֶד יוֹם׃ וּדְעִי
כִּי־תָמוֹל לָעַד לֹא־יָשׁוּב׃ וְכָל־אֲשֶׁר פָּעַלְתְּ בּוֹ שָׁקוּל וְסָפוּר
וְחָשׁוּב׃ וְאַל־תֹּאמְרִי מָחָר אֶעֱשֶׂה׃ כִּי יוֹם הַמָּוֶת מִכָּל־חַי
מְכֻסֶּה׃ מַהֲרִי עֲשׂוֹת בְּכָל־יוֹם חֻקּוֹ׃ כִּי הַמָּוֶת בְּכָל־עֵת יִשְׁלַח
חִצּוֹ וּבְרָקוֹ׃ וְאַל־תִּתְמַהְמְהִי מֵעֲשׂוֹת חֹק דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃ כִּי

מקורות

ורמי והטי מזנך. תה׳ מה, יא. **וקומי רוני וכו׳ מליו כפיס.** ע״פ מיכ׳ ב, יט. **והשתחוי לו.** תה׳ מה, יב. **ועפעפיך יזלו מים.** ע״פ ירמ׳ ט, ח. **בכריעה על ברכים.** ע״פ עזר׳ ט, ה. **יתאו המלך יפיך.** ע״פ תה׳ מה, יב. **וישא פניו וכו׳ שלום.** ע״פ במ׳ ו, כה. **ויחן עליך.** ע״פ מ״ב יג, כג ותי״ו. **בימי עניך.** ע״פ איו׳ ל, טז; מיכ׳ ח, ז. **עניך בעוה״ז.** ע״פ בבלי קידושין, דף מ ע״ב; יומא, דף פז ע״א. **בשובך למנוחיכי וכו׳ עליכי.** ע״פ תה׳ קטז, ז. **הכיני לידה לרוב.** ע״פ מסר״א, פר׳ ג, עמ׳ 58; בבלי כתובות, דף סז ע״ב, ׳זוודאי קלילי ואורחא רחיקתא׳. **אל תמעיטי.** מ״ב ד, ג. **בחייס חיתך.** ע״פ יחז׳ ז, יג. בחוה״ל האריך בזה, שער ז, פ״ז; שע״ת לר״י, שער א, סי׳ ט, ע״פ בבלי ע״ז, דף יט ע״א. **ויש לאל ידך.** ע״פ בר׳ לא, כט. **כי רב ממך הדרך.** ע״פ מ״א יט, ז. **ואל תאמרי למחר.** ראו מדת״ה (בובר), מז׳ קיט, סי׳ נז (קיט, קכו). **ואל תאמרי למחר אקח לידה.** ע״פ קה׳ ט, ח; בבלי שבת, דף קנג ע״א. **אקח לידה.** ע״פ מסר״א, פר׳ ג, עמ׳ 58; בבלי כתובות, דף סז ע״ב, ׳זוודאי קלילי ואורחא רחיקתא׳. **כי פנה היום.**

ח״נ והערות

רִנִּי למלכך. כ״ה במח׳ בולוניא, חוה״ל ואוצה״ת, ע״פ הפסוק איכ׳ ב, יט. **ועפעפיך... ברכים.** חסר בכ״י. **וְעַפְעַפַּיִךְ יִזְלוּ.** כ״ה במח׳ שד״ל. בבולוניא חוה״ל ואוצה״ת: ׳עֲעַפְעַפַּיִם יזלו׳. **וִירַחֲמֵךְ בְּשׁוּבֵךְ.** כ״ה בגליון מח׳ רמ״ו, בולוניא ושד״ל. בחוה״ל ואוצה״ת: ׳וְאַחֲרֵי שׁוּבֵךְ׳. **לִמְנוּחָיְכִי.** כ״ה במח׳ שד״ל, חוה״ל ואוצה״ת. במח׳ בולוניא וכ״י: לִמְנוּחָתֵךְ. **גמל עָלָיְכִי.** בכ״י: ׳גמל עָלַיִךְ׳. **פָּנָה הַיּוֹם.** כ״ה במח׳ שד״ל חוה״ל ואוצה״ת. אך בבולוניא: ׳פָּנָה יוֹם׳. **וספור וחשוב.** כ״ה במח׳ שד״ל, חוה״ל ואוצה״ת. אבל בבולוניא אין תיבת ׳וחשוב׳. **מכל־חי מכסה.** בכ״י ליתא תיבת ׳חי׳. **מהרי עֲשׂוֹת.** בכ״י: ׳מהרי לַעֲשׂוֹת׳. **כי המות בכל עת.** כ״ה בגליון מח׳ רמ״ו, בולוניא, שד״ל וחוה״ל. אבל באוצה״ת: ׳כי בְּכָל־יום המות׳.

ע״פ ירמ׳ ו, ד. **ואל תדעי מה ילד יום.** ע״פ משל׳ כז, א; משנ׳ אבות פ״ב, מ״ד. **כי תמול.** ע״פ איו׳ ח, ט. **לעד לא ישוב.** ע״פ ש״ב יב, כג; מ״ב כ, י. **וכל אשר פעלת וכו׳ וחשוב.** ע״פ משנ׳ אבות פ״ב, מ״א; ירמ׳ ח, א; מדמ״ש (בובר), פר׳ ה, סי׳ כא; ילקו״ש משלי, רמז תתקלה. **שקול וספור.** הלשון ע״פ משנ׳ ג, כח. **ואל תאמרי מחר.** ע״פ משל׳ ג, כח. **מחר אעשה.** אס׳ ה, ח. ע״פ משנ׳ אבות פ״ב, מ״ד; אור״ח להרא״ש, סי׳ עה. **יום המוות מכל חי מכוסה.** ע״פ קה׳ ט, יב; בבלי שבת, דף ל ע״א; פסחים, דף נד ע״ב; ב״ר (ווילנא), פר׳ סה, סי׳ יב; רות רבה (ווילנא), פר׳ ג, סי׳ ב; קה״ר (ווילנא), פר׳ ה, סי׳ ב. **מהרי עשות.** ע״פ בר׳ יח, ו. **עשות בכל יום חוקו.** ע״פ מדמ״ש (בובר), פר׳ ו, סי׳ ד; ילקו״ש משלי, רמז תתקלה, ע״פ משנ׳ ו, ה. **ישלח חצו וברקו.** ע״פ תה׳ יח, טו. **מעשות חוק.** ע״פ דב׳ יא, לב. **דבר יום ביומו.** ע״פ שמ׳ ה, יג.

בְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן־קִנָּהּ כֵּן־אִישׁ נוֹדֵד מִמְּקוֹמוֹ׃ וְאַל־תְּדַמִּי בְנַפְשֵׁךְ׃ כִּי אַחֲרֵי צֵאתֵךְ מִמַּסְגֵּר פִּגְרֵךְ תָּשׁוּבִי לְתוֹכַחַת׃ מִמְּשׁוּבָה נִצַּחַת׃ כִּי לֹא יִתָּכֵן לָךְ אָז עֲשׂוֹת טוֹב וָרַע׃ וְלֹא יוֹעִילֵךְ תְּשׁוּבָה מִמְּשׁוּבָה׃ וְלֹא הִנָּחֵם מֵעֲשׂוֹת רֶשַׁע וְאַשְׁמָה וָפֶשַׁע׃ כִּי־הָעוֹלָם הַהוּא נָכוֹן לְחֶשְׁבּוֹן וְסֵפֶר כָּל־סָתוּם וְצָפוּן׃ אֲשֶׁר בְּיַד כָּל־אָדָם חָתוּם׃ וְעָרוּךְ לְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לְיִרְאֵי יְהוָה וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ׃ וּלְהִנָּקֵם בּוֹ נָקָם־בְּרִית מִן־שׁוֹכְחֵי אֵל׃ הָאוֹמְרִים לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ וְדַעַת דְּרָכֶיךָ לֹא חָפָצְנוּ׃ מַה־שַּׁדַּי כִּי־נַעַבְדֶנּוּ וּמַה־נּוֹעִיל כִּי נִפְגַּע־בּוֹ׃

נַפְשִׁי אִם־חָכַמְתָּ חָכַמְתָּ לָּךְ וְאִם לַצְתָּ אַתָּה תָּלִין מְשׂוּגָתֶךָ׃ שִׁמְעִי מוּסַר וַחֲכָמִי וְאַל־תִּפְרָעִי׃ שִׁיתִי עַל־לִבֵּךְ תָּמִיד׃ דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן־דָּוִד׃ **סוֹף** דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת־הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת־מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי־זֶה כָּל־הָאָדָם׃ כִּי אֶת־כָּל־מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים יָבִא בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל־נֶעְלָם אִם־טוֹב וְאִם־רָע׃ וְאַל־תִּשְׁכְּחִי בְּיַד־כָּל־אָדָם יַחְתּוֹם לָדַעַת כָּל־אַנְשֵׁי מַעֲשֵׂהוּ׃

ה"נ והערות

הנחם מֵעֲשׂוֹת רֶשַׁע. בחוה"ל ואוצה"ת: 'הנחם לָךְ מֵרֶשַׁע'. **וספר כָּל.** בכ"י: 'וספר עַל'. **סָתוּם וְצָפוּן.** כ"ה במח' בולוניא, שד"ל וחוה"ל. בגליון רמ"ו ואוצה"ת: 'צָפוּן וְסָתוּם'. **אם־חָכַמְתָּ.** בכ"י: 'אם־חָפַצְתָּ'. **שיתי עַל.** בכ"י: 'שיתי אֶל'.

מקורות

כצפור נודדת. ע"פ מש' כז, ח. **ואל תדמי בנפשך.** ע"פ אס' ד, יג. **אחרי צאתך... תשובי לתוכחת.** ע"פ מכילי' דרשב"י, פע"ו, סוף פ"א; בבלי סנהדרין, דף לא סוף ע"א וריש ע"ב; קה' יב, ז. **ממסגר.** ע"פ תה' קמב, ח. **פגרך** - כינוי מבחה לגוף האדם לגלא נשמה. ע"פ ויק' כו, ל; במ' יד, כט. ורלו נמוקי הבחור, שורש פגר, ובס' התשבי. **ממשובה נצחת.** ע"פ ירמ' ח, ה. **לא יתכן לך אז.** ע"פ קה' ט, י; דב"ר (ליברמן), פר' ותתחנן, ד"ה אורך ימים; ילקו"ש קהלת, רמז תתקפט, ד"ה בכל עת. **עשות טוב ורע.** ע"פ במ' כד, יג. **העולם ההוא נכון לחשבון.** ע"פ בבלי עירובין, דף כב ע"א, ע"פ דב' ז, יא; ב"ב, דף עח ע"ב, ע"פ במ' כא, כז. **וספר כל סתום.** ע"פ דני' יב, ד. **כל סתום וצפון.** ע"פ תה' לא, כ; מדמ"ש (בובר), פר' יג, סי' כה. **כיד כל אדם חתום.** ע"פ איו' לז, ז. **וערוך.** ע"פ ישע' ל, לג; בבלי נדרים, דף לט ע"ב; ב"ר (ווילנא), פר' ד, סי' ו; מדת"נ (בובר), פר' בחוקותי, סי' ח. **לשלם שכר טוב.** ע"פ ויק"ר (מרגליות), פר' אמור, פר' כז, סי' א; במדב"ר (ווילנא), פר' במדבר, פר' ד, סי' ה; מד"א (בובר), פר' תצוה, פכ"ט, סי' מה. **ליראי ה'.** מלא' ג, טז. **ולהנקם בו נקם ברית.** ע"פ ויק' כו, כה ותר"א. **מן שוכחי אל.** ע"פ תה' ג, כב. **האומריס לאל וכו' לא חפצנו.** ע"פ איו' כא, יד. **מה שדי.** איו' כא, טו. **אם חכמת.** מש' ט, יב. **ואם לצת אתך.** ע"פ מש' ט, יב; בבלי ע"ז, דף יח ע"ב. **איתך תלין משוגתך.** ע"פ איו' יט, ד. **שמעי מוסר וחכמי אל תפרעי.** ע"פ מש' ח, לג. **שיתי על לבך.** ע"פ ירמ' לא, כ. **על לבך תמיד.** ע"פ מש' ו, כא. **דברי קהלת בן דוד.** קה' א, א. **סוף דבר הכל נשמע.** קה' יב, יג-יד. **כיד כל אדם יחתום.** איו' לז, ז.

וְזִכְרִי אֵין־חֹשֶׁךְ וְאֵין צַלְמָוֶת לְהִסָּתֶר שָׁם פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ בַּקְּשִׁי אֶת־יְהוָה קוֹנֵךְ בְּכָל־כֹּחֵךְ וְאוֹנֵךְ׃ בַּקְּשִׁי צֶדֶק בַּקְּשִׁי עֲנָוָה׃ אוּלַי תִּסָּתְרִי בְּיוֹם אַף יְהוָה וּבְיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ׃ וְתַזְהִירִי כְּזֹהַר הָרָקִיעַ וּכְצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ׃ וְתַזְרִיחַ עָלַיִךְ שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ׃ וְעַתָּה קוּמִי לְכִי וְהִתְחַנְּנִי לַאדֹנַיִךְ׃ וּשְׁאִי זִמְרָה לֵאלֹהַיִךְ׃ הַלְלִי־יָהּ כִּי־טוֹב זַמְּרָה לֵאלֹהֵינוּ׃ כִּי־נָעִים נָאוָה תְּהִלָּה׃

וִידוּי

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם׃ קֹדֶם כָּל־דָּבָר אֵין לִי פֶּה לְהָשִׁיב וְלֹא מֶצַח לְהָרִים רֹאשׁ כִּי עֲוֹנֹתַי עָבְרוּ רֹאשִׁי כְּמַשָּׂא כָּבֵד יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי׃ כִּי־עֲוֹנוֹתַי רַבּוּ מִלִּמְנוֹת וְחַטֹּאתַי עָצְמוּ מִסַּפֵּר׃ מִתְוַדֶּה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי בִּכְפִיפַת רֹאשׁ׃ בִּכְפִיפַת קוֹמָה׃ בִּכְנִיעוּת חַיִל׃ בַּחֲלִישׁוּת כֹּחַ׃ בִּשְׁבִירוּת

מקורות

אין חושך ואין צלמות. איו׳ לד, כב. **בקשי את ה׳.** ע״פ הוש׳ ג, ה; לפ׳ ב, ג. **קונך.** ע״פ דב׳ לב, ו. **בכל כחך.** ע״פ תה׳ קג, יט. **ואונך.** ע״פ ישע׳ מ, כט. **בקשי צדק וכו׳ ביום אף ה׳.** ע״פ לפ׳ ב, ג. **וביום חרון אפו.** ישע׳ יג, יג. **ותזהירי כזוהר הרקיע.** ע״פ דני׳ יב, ג. **וכצאת השמש בגבורתו.** ע״פ שופ׳ ה, לא. **ותזריח עליך שמש צדקה.** מלא׳ ג, כ. **קומי לכי.** ע״פ איכ׳ ב, יט; יונ׳ א, ו. **והתחנני לאדוניך.** ע״פ תה׳ ל, ט. **ושאי זמרה.** ע״פ תה׳ פא, ג. **הללי יה כי טוב.** ע״פ תה׳ קמז, א. **כי נעים.** תה׳ קמז, א. **רבונו של עולם.** לשון חז״ל בהרבה מקומות, כמו: משנ׳ תענית פ״ג, מ״ח; תוספתא סוטה פ״ו, ה״ה; ירושלמי תענית פ״ד, ה״ב; בבלי ברכות, דף ד ע״א. **קודם כל דבר.** ע״פ תה׳ קיט, סז; הוש׳ א, ב; דני׳ ט, כג. **אין לי פה להשיב.** ע״פ יחז׳ טז, סג; איו׳ לב, ה. רא״ו בבלי ברכות, דף יב ע״ב. **אין לי וכו׳ להריס ראשי.** ע״פ זוהר (רעיא מהימנא), שמ׳, דף קיט ע״א; רמב״ם, נוסח נפילת אפיים. **מצח להריס ראשי.** ע״פ עזר׳ ט, ו. **כי עוונותי עברו ראשי.** תה׳ לח, ה. **כי עוונותי רבו וכו׳ מספר.** ע״פ בבלי יומא, דף פז ע״ב. **וחטאתי עצמו.** ע״פ ירמ׳ ל, יד. **עצמו מספר.** ע״פ תה׳ מ, ו. **מתודה אני לפניך.** ע״פ ויק׳ כו, מ; דני׳ ט, ד. **בכפיפת ראש.** ע״פ ישע׳ נח, ה. **בכפיפת קומה.** ע״פ ב״א כח, כ; בבלי סנהדרין, דף סה ע״א. **בכניעות חיל.** ע״פ ויק׳ כו, מא. **בחלישות כח.** ע״פ תה׳ לח, יא; קט, כד. **בשבירות לב.** ע״פ

ה״נ והערות

וביום חרון אפו. במח׳ בולוניא, לא מופיעות התיבות: ׳וביום חרון אפו׳. וכ״ה בכ״י, אמנם נשלם הוא על הגליון. **וְתַזְהִירִי כזוהר.** בגליון מח׳ רמ״ו: ׳תזהירי כזוהר׳. **ותזריח עָלַיִךְ.** בגליון כ״י: ׳ותזריח אורך׳. **קומי לְכִי.** בגליון מח׳ רמ״ו: ׳קומי לך׳. **והתחנני לַאדֹנַיִךְ.** האל״ף נחה, ע״פ הכלל המועתק במ״ש תה׳ קלה, ה. **הללי־יה.** במח׳ בולוניא, חוה״ל ואוצה״ת לא מופיע. **וידוי.** במח׳ שד״ל לפני הוידוי, כתוב: ״וידוי הגדול לרבינו נסים ז״ל ראש ישיבת בבל״, אולם כבר כתב שד״ל במבוא שלו שהוידוי נמצא גם במנהג ספרד, ושם הוא מיוחס לר׳ נסים שהיה באפריקה, ודרך כבוד קרא לו גאון אע״פ שלא היה מראשי ישיבת בבל. האשכנזים נוהגים לאומרו בתפלת ערב ראש חודש (יוכ״פ קטן) ע״פ ספר שערי ציון לר׳ נתן הנובר, מהמאה הי״ז. **כי עוונותי עברו.** במח׳ רמ״ו, בולוניא, עבו״י, עיון תפלה, וכ״י: ׳כי מִפָּנֵי שֶׁעוונותי עברו׳. ובשד״ל התוספת שאיננה בפסוק, נמצאת בסוגרים. **כי עוונותי רבו.** בכ״י ליתא תיבת ׳כי׳.

לֵב· בִּנְמִיכוּת רוּחַ· בְּקִידָה בִּבְרִיכָה בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה· בְּאֵימָה· בְּבֵעַת· בְּרֶתֶת· בְּזִיעַ· בְּחִלְחוּל· בְּיִרְאָה· בְּמוֹרָא· אוֹמַר אֲנִי לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי מִן־מִקְצָת מַעֲשֵׂי הָרָעִים וּמִדַּרְכֵי הַמְּכֹעָרִים· וּמִמַּעֲלָלֵי הַמְקֻלְקָלִים· לֶאֱמֹרָם אֵי אֶפְשָׁר· לְבָרְרָם אֵין־בִּי כֹחַ· לְגַלּוֹתָם לֹא אֶעֱצָר־חַיִל· לְדַבְּרָם לֹא אֵדָעֵם· לְהַגִּידָם אֵינִי כְדַי· לִתְבֹּעַ עֲלֵיהֶם סְלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה· מָה־אֲנִי מָה־חַיָּי· אֲנִי הֶבֶל וָריק· אֲנִי רִמָּה וְתוֹלֵעָה· אֲנִי עָפָר וָאֵפֶר· בּוּשׁ אֲנִי מֵחֲטָאַי· וּמְכֻלָּם אֲנִי מִפְּשָׁעַי· אֵין לִי פִּתְחוֹן פֶּה לְהִתְוַדּוֹת לְפָנֶיךָ· גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא עָצְמוּ פְשָׁעַי מִסַּפֵּר· בּוֹשְׁתִּי וְגַם נִכְלַמְתִּי כְּגַנָּב הַנִּמְצָא בַּמַּחְתֶּרֶת:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם אִם עָמַדְתִּי לְפָרֵשׁ אֶת־חֲטָאַי וּלְבָאֲרָם· יִכְלֶה הַזְּמָן וְהֵם לֹא־יִכְלוּ· עַל־אֵיזֶה מֵהֶם אֶתְבַּע·

ח"נ והערות

בִּבְרִיכָה בהשתחויה. בנוסח אשכנז: 'בִּבְרִיעָה בהשתחויה'. **בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה.** במח' רמ"ו, כ"י, חוה"ל ואוצה"ת: בְּהִשְׁתַּחֲוִיָה. **בְּבֵעַת ברתת.** תיבת 'בבעת', איננה בכ"י ובנוסח הספרדים. ב'עיון תפלה' תוקן: 'בִּבְעָתָה ברתת', ע"פ ירמ' ח, טו. **ביראה בְּמוֹרָא.** בכ"י ובעבו": 'ביראה וּבְמוֹרָא', וכן תוקן בכ"י במח' רמ"ו. **אוֹמַר אני לפניך.** כ"ה במח' רמ"ו, שד"ל, כ"י ובית כפורת, לשון עתיד, וכן מסתבר ע"פ הלשונות דלקמן 'אֶעֱצָר, אֵדָעֵם'. **מקצת מן־מעשי הרעים.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, שד"ל ועבו". אצל הספרדים ועיון תפלה, ללא 'מן'. ובכ"י: 'קְצַת מִמַּעֲשֵׂי הרעים'. **וּמִמַּעֲלָלֵי המקלקלים.** בכ"י: 'וּמִמִּפְעָלֵי המקלקלים'. **לאמרם אי.** במח' רמ"ו: 'לאמרם אי', וכאן כמח' בולוניא, שד"ל וכ"י. **לְדַבְּרָם לא אדעם.** כן הוא במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י ואשכנז, וכן הנכון. במח' שד"ל 'לְחַבְּרָם לא אדעם'.

מקורות

תה' נח, יט. **בנמיכות רוח.** ע"פ מס' אבות פ"ה, מי"ט; תדא"ר פר' יח, ד"ה לעולם יהא, ע"פ תה' נח, יט. **בקידה.** ע"פ בבלי ברכות, דף לד ע"ב; מס"ט (בובר), פר' מקץ, פמ"ג, סי' כח. **בבריכה.** ע"פ עזר' ט, ה. **בהשתחויה.** ע"פ עזר' י, א; נחמ' ט, ג. **באימה.** ע"פ בר' טו, יב; איו' לט, כ. **באימה... ברתת בזיע.** ע"פ בבלי ברכות, דף כב ע"א; ויק"ר (ווילנא), פר' כז, סי' ו. **בבעת.** ע"פ איו' יג, יא. **ברתת.** ע"פ הוס' יג, א. **בזיע.** ע"פ דני' ה, יט. **בחלחול.** ע"פ ישע' כא, ג; נחו' ב, יא. **בירא המורא.** ע"פ תוספתא מגילה פ"ג, הכ"ד. **מעשי הרעים.** ע"פ עזר' ט, יג. **ומדרכי המכוערים.** ע"פ בבלי יומא, דף פו ע"א; תי"ו נחו' ג, ו. **וממעללי המקולקלים.** ע"פ זכ' א, ד ותי"ו. **לאמרם אי אפשר.** ע"פ בבלי עירובין, דף כב ע"א. **לברם.** ע"פ איו' לג, ג. **אין בי כח.** ישע' ג, ב. **לגלותם.** ע"פ דב' כט, כח; בבלי סנהדרין, דף מג ע"ב. **אעצר חיל.** ע"פ ש"א ב, ד; דה"ב יג, כ. **לדברם.** ע"פ בר' מד, טז. **לדברם לא אדעם.** ע"פ איו' לד, לג. **להגידם.** ע"פ דב' כו, ג. **איני כדי.** ע"פ בבלי ברכות, דף ח ע"א; יומא, דף פז ע"ב; מס' גריס פ"א, ה"א. **לתבוע** - משורש בע, לשון בקשה, ס' המתורגמן, שורש בע; ע"פ דני' ב, יח. **סליחה ומחילה וכפרה.** ע"פ תדא"ז, סוף פר' ד; פסז"ו ויק', פר' אמור, דף סה ע"ב, ד"ה וקראתם; בבלי ב"ב, דף קכא ע"א; מדת"ה (בובר), מז' יח, סי' ח (יח, ז). **מה אני מה חיי.** תמ' טז, ה; דה"א יח, טז. **מה אני מה חיי.** ע"פ בבלי יומא, דף פז ע"ב. **הבל וריק.** ישע' ל, ז. **אני רמה ותולעה.** ע"פ איו' כה, ו. **אני עפר ואפר.** ע"פ בר' יח, כז. **בוש אני מחטאי.** ע"פ יחז' לו, לא-לב; עזר' ט, ו; בבלי ברכות, דף יב ע"ב. **ומכולם אני מפשעי.** ע"פ תה' לט, ט. **אין לי בפתחון פה.** ע"פ יחז' טז, סג. **להתוודות לפניך.** ע"פ דה"ב ל, כב; דני' ט, כ. **גדול עוני מנשוא.** בר' ד, יג. **עצמו פשעי.** ע"פ ירמ' ה, ו. **בושתי וגם נכלמתי.** ירמ' לא, ח. **בושתי... כגנב הנמצא במחתרת.** ע"פ ירמ' ב, כו, ושמ' כב, א. **לפרש את חטאי ולבארם.** ע"פ בבלי ברכות, סוף דף לד ע"ב; יומא, דף פו ע"ב. **יכלה הזמן.** ע"פ תה' עח, לג. **והם לא יכלו.** ע"פ תה' לח, ה; עזר' ט, ו. **על איזה מהם אתבע.**

וְעַל־אֵיזֶה מֵהֶם אֲבַקֵּשׁ· וְעַל־אֵיזֶה מֵהֶם אֶתְוַדֶּה· עַל־הַכְּלָל
אוֹ עַל־הַפְּרָט· עַל־הַנִּסְתָּרוֹת אוֹ עַל־הַנִּגְלוֹת· עַל־הָרִאשׁוֹנוֹת
אוֹ עַל־הָאַחֲרוֹנוֹת· עַל־הַחֲדָשׁוֹת אוֹ עַל־הַיְשָׁנוֹת· עַל־הַטְּמוּנוֹת
אוֹ עַל־הַנּוֹדָעוֹת· עַל־הַנִּזְכָּרוֹת אוֹ עַל־הַנִּשְׁכָּחוֹת מִמֶּנִּי· אֲנִי
יוֹדֵעַ בְּעַצְמִי שֶׁאֵין בִּי לֹא תּוֹרָה וְלֹא חָכְמָה· לֹא דַעַת וְלֹא
תְבוּנָה· וְלֹא צְדָקָה וְלֹא יַשְׁרוּת וְלֹא גְמִילוּת חֲסָדִים· אֲבָל
אֲנִי סָכָל וְלֹא יוֹדֵעַ· בֵּעַר וְלֹא מֵבִין· גַּזְלָן וְלֹא נֶאֱמָן· חַיָּב וְלֹא
זַכַּאי· רָשָׁע וְלֹא צַדִּיק· רַע וְלֹא טוֹב· וְכָל־מַעֲשַׂי רָעִים
עָשִׂיתִי· בלחש: אָשַׁמְתִּי· בָּגַדְתִּי· גָּזַלְתִּי· דִּבַּרְתִּי דֹּפִי· הֵרַעְתִּי·
הֵרֵעוֹתִי· הָעֲוִיתִי· וְעַתְּתִּי· זַדְתִּי· זָנִיתִי· חָטָאתִי· חָנַפְתִּי·
חָמַסְתִּי· טָעִיתִי· טִמֵּאתִי· הִטְעֵיתִי· יָעַצְתִּי· עֵצוֹת רָעוֹת·
כִּחַשְׁתִּי· לַצְתִּי· לוֹצַצְתִּי· מָרִיתִי· מָרַדְתִּי· מָאַסְתִּי דְּבָרֶיךָ·

מקורות

ע"פ עזר' ט, י. **על הכלל או על הפרט.** ע"פ בבלי סוטה, דף לז ע"א. **הנסתרות... הנגלות.** ע"פ דב' כט, כח. **על הראשונות.** ע"פ תה' עט, ח; שמו"ר (ווילנא), פר' לא, סי' ח. **על האחרונות.** רמו בבלי ברכות, דף יג ע"א; יומא, דף פ ע"ב. **הטמונות.** ע"פ ירמ' יג, ז. **הנודעות.** ע"פ שמ' ו, ג. **הנשכחות.** ע"פ תה' לב, ב; בבלי תענית, דף טו ע"א; מדת"ה (בובר), מז' לב, סי' ב. **הנשכחות ממני.** ע"פ איו' כח, ד ורש"י. **אני יודע בעצמי שאין בי.** ע"פ בבלי תמורה, דף טו ע"ב. **לא תורה.** ע"פ דה"ב טו, ג. **ולא חכמה.** ע"פ משל' כא, ל; איו' כו, ג. **לא דעת ולא תבונה.** ע"פ ישע' מד, יט. **ולא צדקה.** ע"פ דב' ט, ו; ישע' מו, יב; דני ט, יח. **ולא ישרות.** ע"פ איו' לג, כז. **גמילות חסדים.** ע"פ הוש' ו, ו; מיכ' ו, ח; משל' פאה פ"א, מ"א; אבות פ"א, מ"ב. **סכל.** ע"פ קה' ז, יח. **ולא יודע.** ע"פ ויק' ה, יז-יח; ישע' מד, יט. **בער ולא מבין.** ע"פ תה' לב, ז. **גזלן.** ע"פ בבלי ב"ב, דף קסה ע"א, 'רוב בגזל'; משל' כח, כד; ברכות, דף לה ע"ב; יחז' יח, יב. **ולא נאמן.** ע"פ תה' עח, ח. **חייב ולא זכאי.** ע"פ בבלי קידושין, דף מ ע"ב. **רשע.** ע"פ ירמ' יד, כ; יחז' יח, כ. **ולא צדיק.** ע"פ דב' ט, ה-ו; איו' טו, יד; קה' ז, כ. **רע.** ע"פ ישע' ג, יא; ירמ' יח, י; דה"ב כט, ו. **ולא טוב.** ע"פ ישע' סה, ב; תה' לג, ה. **מעשיס רעים.** ע"פ עזר' ט, יג; קה' ח, יא. **אשמתי, בגדתי.** ע"פ סרע"ג א"ב, סי' קיח; או"ז א"א, סי' קיב, בשם פסיקתא. **אשמתי.** ע"פ הוש' ה, טו; עזר' ט, ו. **בגדתי.** ע"פ ירמ' ג, כ; הוש' ה, ז. **גזלתי.** ע"פ יחז' יח, יח; מלא' ג, ח, ורמו רש"י ורד"ק. **דברתי דופי.** ע"פ תה' נ, כ. **הרעותי.** במ' טז, טו. **העויתי.** ע"פ תה' קו, ו; דני' ט, ה. **ועתתי.** ע"פ איכ' ג, נט; מחמ"כ אות ע, ערך עות. **זדתי.** ע"פ דב' ח, יב. **זניתי.** ע"פ דב' לא, טז; ישע' א, כא. **חטאתי.** בר' לט, ט. **חנפתי.** ע"פ ישע' ט, טז. **חמסתי.** ע"פ יחז' ז, יא; כב, כו. **טעיתי.** ע"פ תה' קיט, קטו. **טמאתי.** ע"פ ירמ' ב, כג. **הטעיתי.** ע"פ יחז' יג, י. **יעצתי עצות רעות.** ע"פ יחז' יא, ב; תה' סב, ה. **כחשתי.** משל' ל, ט. **לצתי לוצצתי.** ע"פ ישע' כח, יד. **מריתי.** איכ' ג, מב. **מרדתי.** ע"פ יחז' ב, ג; דני' ט, ה. **מאסתי דבריך.** ע"פ ויק' כו, טו; מ"ב יח, טו.

ה"נ והערות

ועל איזה מהם אתודה. תיבות אלו, אינן מופיעות במח' רמ"ו. וכאן כמח' בולוניא, שד"ל, כ"י ואשכנז. **רעים עשיתי.** במח' רמ"ו: 'רעים אֲנִי עָשִׂיתִי'. וכאן כמח' בולוניא, שד"ל, כ"י ואשכנזים. **בלחש.** במח' הקדומים וכן במח' שד"ל לא מופיעה הנחיה לאמרה בלחש, וכאן כמח' הרטום. **הרעתי, הרעותי, העויתי.** בכ"י: 'העויתי, הרעותי, הרעתי'. **וְעַתְּתִּי.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, שד"ל וכ"י. במח' הרב מ"ע הרטום: 'וְעַתִּי'. ונמצא לו חבר בשינויי נוסח, סליחות ליטא, מהד' גולדשמידט, סי' כח, שורה 11, עמ' עה.

נִאַצְתִּי· נוֹקַשְׁתִּי· נִלְכַּדְתִּי בְּאִמְרֵי־פִי· סַרְתִּי· סוֹרַרְתִּי· עָוִיתִי·
פָּשַׁעְתִּי· צָרַרְתִּי· קִשִּׁיתִי עֹרֶף· קָצְתִּי בְּתוֹכְחוֹתֶיךָ· קִלְקַלְתִּי
דְּרָכַי· רָשַׁעְתִּי· שִׁחַתִּי· שִׁקַּרְתִּי· תָּעִיתִי· תִּעְתַּעְתִּי· וְכָל־עֲבֵרוֹת
רָעוֹת עָשִׂיתִי: עד כאן בלחש. וְאִם אַתָּה דָּן אוֹתִי כְּמַעֲשַׂי אוֹי לִי
וַי לִי· אֲהָהּ עָלַי· אוֹיָה עַל־נַפְשִׁי· וְאִם־תְּבַקֵּשׁ לְנַקּוֹתִי כִּמְטַהֵר
וְכִמְצָרֵף כֶּסֶף· לֹא יִשָּׁאֵר מִמֶּנִּי מְאוּמָה· כִּי כָקַשׁ אֲנִי לִפְנֵי
אֵשׁ· וּכְעֵצִים יְבֵשִׁים לִפְנֵי הָאוּר· כֶּסֶף סִיגִים מְצֻפֶּה עַל־חֶרֶשׂ·
הֶבֶל הֲבָלִים אֵין בּוֹ מַמָּשׁ:

בַּמָּה אֶקַּדֵּם אוֹ מָה רְפוּאָה אֶבַקֵּשׁ· כְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה הָיִיתִי·
כְּעֶבֶד מוֹרֵד עַל־אֲדוֹנָיו· כְּתַלְמִיד חוֹלֵק עַל־רַבּוֹ·
אֶת־אֲשֶׁר טִהַרְתָּ טִמֵּאתִי· וַאֲשֶׁר טִמֵּאתָ טִהַרְתִּי· אֶת־אֲשֶׁר
הִתַּרְתָּ אָסַרְתִּי· וַאֲשֶׁר אָסַרְתָּ הִתַּרְתִּי· אֶת־אֲשֶׁר אָהַבְתָּ
שָׂנֵאתִי· וַאֲשֶׁר שָׂנֵאתָ אָהַבְתִּי· אֶת־אֲשֶׁר הֵקַלְתָּ הֶחֱמַרְתִּי·
וַאֲשֶׁר הֶחֱמַרְתָּ הֵקַלְתִּי· אֶת־אֲשֶׁר קֵרַבְתָּ רִחַקְתִּי· וַאֲשֶׁר רִחַקְתָּ

ח"נ והערות

שִׁחַתִּי. בכל הנוסחאות: שִׁחֵתִּי. וכאן תוקן כדרך לשון המקרא. **אֶת־אֲשֶׁר הִתַּרְתָּ.** בכ"י: וַאֲשֶׁר התרת, וכן כל ההמשך.

מקורות

נאצתי. ע"פ ישע' ח, ד; ה, כד. ורמז דב' לב, יט. **נוקשתי נלכדתי.** ע"פ ישע' ח, טו. **נלכדתי באמרי פי.** ע"פ משל' ו, ב. **סרתי.** ע"פ תה' קיט, קג. **סוררתי.** ע"פ הוש' ד, טז; תה' עח, ח. **עויתי.** דני' ט, ה. **פשעתי.** איכ' ג, מב; ע"פ יחז' ב, ג. **צררתי.** ע"פ במ' לג, נה; תה' קמג, יב. **קשיתי עורף.** ע"פ שמ' לב, ט; מ"ב ח, יד. **קצתי בתוכחותיך.** ע"פ משל' ג, יח. **קלקלתי דרכי.** ע"פ זכ' ח, ד ותי"ו. **רשעתי.** מ"ח ח, מז; מלא' ג, יט. **שחתי.** עפ שמ' לב, ז; ישע' ח, ד. **שקרתי.** ע"פ ישע' מט, ג. **תעיתי.** ישע' נג, ו; ע"פ תה' לה, י. **תעתעתי.** ע"פ בר' כז, יב; דה"ב לו, טז. **עבירות רעות.** בבלי קידושין, דף מ ע"ח, ירע לשמים ורע לבריות', ע"פ ישע' ג, יח. **דן אותי כמעשי.** ע"פ משל' כ, ט; איו' טו, יד; תהל"ז פר' כד, ד"ה אמר להסס ר"ח; פסר"ב פי' מ. **אוי לי וי לי.** ע"פ ישע' ו, ה ותי"ו. **אהה.** ע"פ שופ' יח, לה. **אויה.** ע"פ תה' קכ, ה. **ואם תבקש לנקותי.** ע"פ ישע' ד, ד. **לנקותי.** ע"פ תה' יט, יד. **כמטהר וכמצרף כסף.** ע"פ מלא' ג, ג. **לא ישאר ממני מאומה.** רמז בבלי מנחות, דף כט ע"ח. **כקש אני לפני אש.** ע"פ ישע' מז, יד; נחו' ח, י ותי"ו. **וכעצים יבשים לפני האור.** רמז רש"י יבע' כז, יח; זוהר, רעיא מהימנא, פר' שופטים, דף רעד ע"ב. **כסף סיגים.** משל' כו, כג. **הבל הבלים.** קה' א, ב. **אין בו ממש.** ע"פ בבלי סנהדרין, דף סג ע"ב. **במה אקדם.** ע"פ מיכ' ו, ו. **רפואה אבקש.** ע"פ ירמ' יז, יד; תה' מא, ה; דה"ב טז, יב; דב"ר (ליברמן), פר' ואתחנן, ד"ה ד"ח אז יבדיל משה. **כבן סורר ומורה.** דב' כא, יח. **כעבד מורד על אדוניו.** ע"פ בבלי ברכות, דף י ע"א; ילקו"ש תהלים, רמז תרכה, ד"ה א"ל ההוא מינאי; אהמ"ד (אייזנשטיין), רשב"י, עמ' 552. **כתלמיד חולק על רבו.** ע"פ בבלי סנהדרין, דף קי ע"א, ע"פ במ' כו, ט; מדת"נ (ורשא), פר' קורח, סי' י; במדב"ר (ווילנא), פר' יח, סי' כ. **טהרת טמאתי... טמאת טהרתי.** ע"פ ירושלמי תרומות פ"ה, ה"ג; בבלי ברכות, דף כח ע"ב, וכגירסת הרי"ף רא"ש ורמב"ם. **אשר אסרת שנאתי.** ע"פ תה' ג, ח. **ואשר שנאת אהבתי.** ע"פ תה' נב, ג־ו. **החמרת הקלתי.** ע"פ בבלי יבמות, דף פח ע"א. **אשר קרבת רחקתי.** ע"פ משל' עדויות פ"ח, מ"ז; בבלי סנהדרין, דף קג ע"ב. **ואשר רחקת קרבתי.** ע"פ במדב"ר (ווילנא), פר' כא, סי' ה; מדת"נ (ורשא), פר' פינחס, סי' ג; פדר"ך (מנדלבויס), פי' כח,

קֵרַבְתִּי· אַךְ לֹא לְהַכְעִיסֶךָ נִתְכַּוַּנְתִּי· וּבְעַזּוּת מֶצַח בָּאתִי לְבַקֵּשׁ מִלְּפָנֶיךָ· שַׂמְתִּי פָנַי כְּכֶלֶב הֵעַזְתִּי מֶצַח כְּזוֹנָה· וְגַשְׁתִּי לְפָנֶיךָ בְּבֹשֶׁת פָּנִים· וְכֵן כָּתוּב וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ מֵאַנְתְּ הִכָּלֵם:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם לֹא עַל־עַצְמִי בִּלְבַד אֲנִי מִתְפַּלֵּל וּמִתְוַדֶּה כִּי אִם־בַּעֲדִי וּבְעַד קְהָלְךָ הָעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ· וְאַף עַל־פִּי שֶׁאֵינִי רָאוּי וְלֹא זַכַּאי לְהִתְוַדּוֹת עַל־עַצְמִי וְכָל־שֶׁכֵּן עַל־אֲחֵרִים· אֲבָל כִּי דַרְכְּךָ לְהַאֲרִיךְ אַפְּךָ· וּמִדָּתְךָ לְהַעֲבִיר קִצְפְּךָ· וּמִנְהָגְךָ לְרַחֵם עַל־בְּרִיּוֹתֶיךָ· וּבְיוֹתֵר לַשָּׁבִים אֵלֶיךָ וּמוֹדִים לְפָנֶיךָ· וְעוֹזְבִים וּמִתְנַחֲמִים עַל־פִּשְׁעֵיהֶם וְלֹא מְכַסִּים אוֹתָם· שֶׁכֵּן כָּתוּב מְכַסֶּה פְשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב יְרֻחָם: וּמַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ מִדִּינָהּ שֶׁל־גֵּיהִנָּם:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם מִנְהַג בֵּית־דִּינְךָ הַצֶּדֶק לֹא כְּמִנְהַג בָּתֵּי דִינִין שֶׁל־בְּנֵי־אָדָם· שֶׁמִּדַּת בְּנֵי אָדָם כְּשֶׁהוּא תּוֹבֵעַ

מקורות

סי׳ ח. **לא להכעיסך נתכוונתי.** ע״פ מדת״ה (בובר), מז׳ יז, סי׳ יד; ילקו״ש תהלים, רמז תרעא. **ובעזות מצח.** ע״פ בבלי קידושין, דף ע ע״ב; פסז״ו שמ׳, פ״כ, סי׳ יח. **שמתי לבקש מלפניך.** ע״פ תה׳ כז, ז־ח; אס׳ ד, ח. **פני ככלב.** ע״פ יבמ׳ מו, יא; בבלי סנהדרין, דף מז ע״א. **וגשתי לפניך.** ע״פ בר׳ יח, כג. **בבושת פניס.** דני׳ ט, ז. **ומצח אשה זונה.** ירמ׳ ג, ג. **מתפלל ומתודה.** ע״פ בבלי פסחים, דף ג ע״א; יומא, דף פז ע״ב. **מתפלל ומתודה וכו׳ ובעד קהלך.** ע״פ דני׳ ט, כ. **בעדי ובעד.** ע״פ מ״ב כב, יג; דה״ב לד, כח. **קהלך.** ע״פ דב׳ ה, יט. **העומדים לפניך.** ע״פ בר׳ יח, כב; דה״ב כ, יג. **שאיני ראוי.** ע״פ בבלי ברכות, דף יז ע״א; יומא, דף פז ע״ב; רש״י יבמות, דף מז ע״א, ד״ה ואיני כדאי. **זכאי להתוודות.** ע״פ בבלי יומא, דף מג ע״ב; שבועות, דף יד ע״א, ׳מוטב יבוא זכאי ויכפר על החייב׳. **דרכך להאריך אפך.** ע״פ שמ׳ לד, ו; אד״כ פל״ח, ד״ה עברה שמות; ירושלמי תענית פ״ב, ה״א; ב״ר (ווילנא), פר׳ כו, סי׳ ה; מד״ז שה״ש, פר׳ א, סי׳ טו. **להעביר קצפך.** ע״פ יבמ׳ ס, י; תה׳ לח, ב; מדת״ה (בובר), מז׳ לח, סי׳ ב. **ורחם על בריותיך.** ע״פ שמ׳ לד, ו; תה׳ קמה, ט; דני׳ ט, ט. **ורחם... לשבים.** ע״פ דב׳ ל, ב־ג. **וביותר לשבים אליך.** ע״פ מ״א כח, כט; ירושלמי סנהדרין פ״י, ה״ב; פדר״ך (מנדלבויס), פי׳ כד, ד״ה תשובתו של אחאב. **מכסה פשעיו.** מש׳ כח, יג. **ומציל את נפשו מדינה של גיהנם.** ע״פ קהלת רבה (ווילנא), פר׳ ז, סי׳ יד; פסז״ו קהלת, פ״ז, סי׳ יד.

ה״נ והערות

לבקש מלפניך. במח׳ שד״ל ואשכנזים: ׳לבקש סְלִיחָה מלפניך׳, ומעין זה נמצא אצל הספרדים. **שמתי פני ככלב העזתי מצח כזונה.** במח׳ רמ״ו וכ״י: ׳...כְּכֶלֶב וְהֵעַזְתִּי מֵצַח כְּזוֹנָה׳. וכאן כמח׳ בולוניא, שד״ל ואשכנז. **כְּכֶלֶב העזתי מצח כְּזוֹנָה.** במח׳ רמ״ו, אשכנזים וכ״י: ׳כְּכֶלֶב העזתי מצח כְּזוֹנָה׳. **רבש״ע לא על עצמי.** במח׳ הספרדים נוספה הוראה לפני קטע זה: ׳ואומר החזן לבדו׳, כי באמת קטע זה הוא נוסח עבור הש״ץ, המתוודה בשביל שולחיו. **לא על עצמי בלבד.** במח׳ רמ״ו המילה ׳בִּלְבַד׳ לא מופיעה, וכאן כמח׳ בולוניא, שד״ל, אשכנזים וספרדים. **כי אם בעדי.** במח׳ בולוניא נחסר תיבת ׳אם׳, וכנראה שטעות הוא. **קהלך העומדים.** בכ״י נוסף: ׳קהלך אֵלֶּה העומדים׳. **שאיני ראוי ולא זכאי.** במח׳ רמ״ו: ׳שאיני ראוי וְלֹא כָשֵׁר וְלֹא זַכַּאי׳, ובכ״י: ׳לֹא זַכַּאי וְלֹא כָשֵׁר׳. וכאן כמח׳ בולוניא, שד״ל ואשכנזים. **וְכָל־שכן.** בכ״י: ׳כָּל־שכן׳. **מדינה של־גיהנם.** ע״כ אומר החזן לבדו. **שמדת בני אדם.** תיבות אלו חסרות בכ״י.

אֶת־חֲבֵרוֹ בְּמָמוֹן וְקוֹבְעוֹ אֶל־בֵּית־דִּין אוֹ אֶל־הַשּׁוֹפֵט· אִם־יִכְפֹּר יִנָּצֵל מִן־הַמָּמוֹן· וְאִם־יוֹדֶה מִתְחַיֵּב לִתֵּן· בֵּית דִּינָךְ הַצַּדִּיק לֹא כָךְ הוּא· אִם־יִכְפֹּר אָדָם אוֹי לוֹ וְאוֹי לְנַפְשׁוֹ· וְאִם־מוֹדֶה וְעוֹזֵב אַתָּה מְרַחֲמֵהוּ:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם לוּלֵי חֲטָאֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ לֹא הָיִינוּ בוֹשִׁים וְנִכְלָמִים· וְעַל־מָה הָיִינוּ מִתְוַדִּים כִּי אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְבַקֵּשׁ עַל־חֵטְא וְהוּא לֹא־חָטָא· וְלֹא יָדַע רַחֲמֶיךָ אֶלָּא בְּהַעֲבִירְךָ חַטֹּאת יְרֵאֶיךָ· וְלֹא עַל־עַצְמִי בִּלְבַד אֲנִי מִתְוַדֶּה· כִּי אִם־בַּעֲדִי וּבְעַד (כָּל־)קְהָלֶךָ· יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּסְלַח לָנוּ עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· הֱיֵה עִם־פִּיפִיּוֹת שְׁלוּחֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל· הָעוֹמְדִים לְבַקֵּשׁ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּנִים מִלְּפָנֶיךָ עַל־עַמְּךָ בֵּית־יִשְׂרָאֵל· הוֹרֵם מַה־שֶּׁיֹּאמְרוּ· הֲבִינֵם מַה־שֶּׁיְּדַבְּרוּ· הֲשִׁיבֵם מַה־שֶּׁיִּשְׁאָלוּ· יַדְּעֵם הֵיאַךְ יְפָאֲרוּ· בְּאוֹר־פָּנֶיךָ יְהַלְּכוּן· בֶּרֶךְ לְךָ יִבְרְכוּן· עַמְּךָ בְּפִיהֶם

ח"נ והערות

בֵּית דינך. בכ"י: ׳אֶבֶל בֵּית דינך׳, בנוסח אשכנז וספרדים: ׳וּבֵית דינך׳. **וְאוֹי לנפשו.** בכ"י: ׳וְאוֹיֶה לנפשו׳. **אי אפשר.** במח׳ רמ"ו: ׳אי אפשר׳. וכאן כמח׳ בולוניא ושד"ל. **יודע רחמיך.** כך הנוסח במח׳ רמ"ו. אמנם במח׳ בולוניא, שד"ל, אשכנזים וספרדים: ׳יודע עוז רחמיך׳. **ובעד כל קהלך.** במח׳ רמ"ו, בולוניא ועבו"י, המילה ׳כָּל׳ לא מופיעה. וכאן כשד"ל, כ"י ועיון תפלה. **או"א היה עם־פיפיות.** תפלה לש"ץ, וכן נראה ממח׳ רומניא, דף שמ ע"א. וראו גם לעיל, ליל כיפור.

מקורות

אם יכפר ינצל. ע"פ בבלי ב"מ, דף ה ע"ח; טור ושו"ע חו"מ, סי׳ עה, ס"ז. **ואם יודה מתחייב.** ע"פ בבלי גיטין, דף מ ע"ב ׳הודאת בעל דין כמאה עדים דמי׳. **אם יכפר אדם אוי לו.** ע"פ בבלי תענית, דף יח ע"ח, ׳אבני ביתו של אדם וכו׳ מעידים בו׳, ע"פ חבק׳ ב, יח. **מודה ועוזב אתה מרחמהו.** ע"פ מש׳ כח, יג. **לולי... לא היינו בושים ונכלמים.** ע"פ ירמ׳ לא, יח; עזר׳ ט, ו. **אי"א לו לאדם לבקש... לא חטא.** ע"פ ישע׳ כט, יג. ראו חוס"ל, שער יחוד המעשה, פ"ה; ס׳ חסידים, סי׳ תרא. **יודע רחמיך אלא בהעבירך חטאת ירא"ך.** ע"פ בבלי שבת, דף ל ע"ח. **בהעבירך חטאת ירא"ך.** ע"פ ש"ב יב, יג. ראו מדה"ר (בובר), מז׳ ק, סי׳ ח. **יה"ר מלפניך וכו׳.** נוסח דומה בירושלמי יומא, פ"ח, ה"ז; ויק"ר (ווילנא), פר׳ ויקרא, פר׳ ג, סי׳ ג. **ואלהי אבותינו.** ע"פ שמ׳ ג, טו. **עוונותינו ופשעינו... חטאתינו.** כדברי ר"מ, בבלי יומא, דף לו ע"ב, ע"פ שמ׳ לד, ז; ראו סדו׳ רס"ג, עמ׳ רנט; ס׳ המנהיג, הל׳ יוה"כ, עמ׳ שנג; הריל"ג, הל׳ יוה"כ.

יְבָרְכוּן· וּמִבִּרְכוֹת פִּיךָ יִתְבָּרְכוּן· עַמְּךָ לְפָנֶיךָ יַעֲבִירוּן· וְהֵם בַּתָּוֶךְ יַעֲבֹרוּן· עֵינֵי עַמְּךָ בָּם תְּלוּיוֹת· וְעֵינֵיהֶם לְךָ מְיַחֲלוֹת· גָּשִׁים מוּל שׁוֹד לְהִלָּחֵמָה· וְשַׁכֵּךְ כַּעַס וְחֵמָה· וְעַם מַסְבִּיבִים אוֹתָךְ כַּחוֹמָה· וְאַתָּה מִן־הַשָּׁמַיִם תַּשְׁגִּיחַ אוֹתָם לְרַחֵמָה· עַיִן נוֹשְׂאִים לָךְ לַשָּׁמַיִם· לֵב שׁוֹפְכִים נָכְחָךְ כַּמַּיִם· וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם· שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ בִלְשׁוֹנָם· וְלֹא־יִנָּקְשׁוּ בְשִׁנּוּנָם· וְאַל־יֵבוֹשׁוּ בְמַשְׂעֵנָם· וְאַל־יִכָּלְמוּ בָם שְׂאוֹנָם· וְאַל־יֹאמְרוּ בְּפִיהֶם דָּבָר שֶׁלֹּא כִרְצוֹנָךְ· כִּי חֲנוּנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵמָּה חֲנוּנִים· (וּמְרֻחָמֶיךָ הֵמָּה מְרֻחָמִים)· וּמְלֻמָּדֶיךָ הֵמָּה מְלֻמָּדִים· כְּמָה שֶׁיָּדַעְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־אֲשֶׁר תָּחֹן יָחֹן· וְאֶת־אֲשֶׁר תְּרַחֵם יְרַחֵם· כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ· וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם:

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם אַתָּה· וּבַעַל הָרַחֲמִים נִקְרֵאתָ· וְדַרְכְּךָ תְּשׁוּבָה הוֹרֵיתָ: גְּדֹלַת רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ תִּזְכֹּר הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם לְזֶרַע יְדִידֶיךָ: תֵּפֶן אֵלֵינוּ בְּרַחֲמִים· כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הָרַחֲמִים: בְּתַחֲנוּן וּבִתְפִלָּה (לְפָנֶיךָ) נְקַדֵּם· כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם: מֵחֲרוֹן אַפְּךָ שׁוּב· כְּמוֹ בְתוֹרָתְךָ כָּתוּב: בְּצֵל כְּנָפֶיךָ נֶחֱסֶה וְנִתְלוֹנָן· כְּמוֹ וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן: תַּעֲבֹר עַל־פֶּשַׁע וְתִמְחֶה אָשָׁם· כְּוַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם: תַּאֲזִין שַׁוַּע וְתַקְשִׁיב מַאֲמָר· כְּוַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סליחות

מנהגנו לומר י"ג סליחות בתפילת שחרית, והחזן יבחר בהן.

סְלִיחָה רִאשׁוֹנָה כְּמִנְהַג יְרוּשָׁלַיִם וְרוֹמִה

יְרוּשָׁלַיִם 1, רוֹמִה 1

שׁוֹפֵט כָּל־הָאָרֶץ. וְאוֹתָהּ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד. נָא חַיִּים וָחֶסֶד. עַל־עַם עָנִי תַּצְמִיד. וְאֶת־תְּפִלַּת הַשַּׁחַר בִּמְקוֹם עוֹלָה תַּעֲמִיד. עוֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעוֹלַת הַתָּמִיד:

לוֹבֵשׁ צְדָקָה וּמַעֲטֶה. לְךָ לְבַד הַיִּתְרוֹן. אִם־אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים. זָכְרָה יְשֵׁנֵי חֶבְרוֹן. וְהֵם יַעֲלוּ לְזִכָּרוֹן. לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד.

עוֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעוֹלַת הַתָּמִיד:

מַטֶּה כְלַפֵּי חֶסֶד. לְהַטּוֹת אִישׁ לִתְחִיָּה. עַמְּךָ לְצֶדֶק הַטֵּה. וּגְמֹל עָלָיו וְחָיָה. כְּתוֹב תָּיוּ חַיִּים. וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָּמִיד.

עוֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעוֹלַת הַתָּמִיד:

ה"ג והערות

שופט כל הארץ. שם המחבר 'שלמה חזק' חתום בראשי החרוזים. שד"ל מיחסו לר' שלמה בן גבירול, ואילו צונ"ץ מיחסו לר' שלמה בן אבון (הנקרא הנער). סליחה זו נמצאת גם במנהג אשכנז, (גולדשמידט, עמ' 272), ספרד, רומניא, (דף שמט ע"א), ועוד. ראו שד"ל, במבוא למכב"ר, עמ' ט. **ומַעֲטֶה לְךָ לְבַד היתרון.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'מַעֲטֶה וּלְךָ לְבַדְּךָ היתרון'. וכאן כמח' שד"ל. **ישני חברון.** במח' רמ"ו ושד"ל: 'יְשֵׁנֵי חברון'. וכאן כמח' בולוניא. **תיו חיים והיה.** בכל הנוסחאות, תיבת 'והיה' מופיעה לפני הנקודה, מפני שחרוזה עם 'וחיה', חוץ ממח' שד"ל ששינה את מקום הנקודה, מפני חיבור הפסוק.

מקורות

לומר י"ג סליחות. רא"ו טור א"ח, סוף סי' תרכ, בשם האגי העזרי. **שופט כל הארץ.** ע"פ בר' יח, כה. **ואותה במשפט יעמיד.** ע"פ מש' כט, ד. **חיים וחסד.** איו' י, יב. **עם עני.** ש"ב כב, כח. **תגמיד.** תה' ג, יט. **תפלת השחר במקום עולה.** ע"פ בבלי ברכות, דף כו ע"ב. **עולת הבוקר.** במ' כח, כג. **לובש לדקה ומעטה.** ע"פ ישע' נט, יח. **היתרון.** ע"פ קה' א, ג. **אם אין בנו מעשים.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' כב, סי' ו; ילקו"ש תהלים, רמז תרפה. **זכרה ישני חברון.** רא"ו ירושלמי יומא פ"ג, ה"א; תוס' עמ"ס מגחות, דף ק ע"א, ד"ה מתתיא. **לזכרון לפני ה' תמיד.** ע"פ שמ' כח, כט. **מטה כלפי חסד...** תוספתא סנהדרין פי"ג, ה"ג; ירושלמי פאה פ"א, ה"א; בבלי ר"ה, דף יח ע"א; שמו"ר (ווילנא), פר' שמות, פר' ב, סי' א. **להטות.** ע"פ איכ' ג, לה. **עמך לצדק הטה.** ע"פ תה' עב, ב; בבלי ברכות, דף כ ע"ב. **וגמול עליו וחיה.** ע"פ תה' קיט, יח. **כתוב תו חיים.** ע"פ יחז' ט, ד; בבלי שבת, דף נה ע"א; מדת"נ (בובר), פר' תזריע, סי' יג; איא"ר (בובר), פר' ב, סי' א, ד"ה ויקרא באהלי. **והיה על מצחו תמיד.** שמ' כח, לח.

הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ· אֶת־צִיּוֹן עִיר קָדְשֶׁךָ· וְנָתַתָּ יָד וָשֵׁם· בְּבֵיתְךָ לִמְקָדְשֶׁךָ· עֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי· לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד·

עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד:

חִזְקוּ וְיַאֲמֵץ לְבַבְכֶם· עַמִּי בְּאֵל וּמָעֻזּוֹ· עֲדוּתָיו כִּי־תִנְצֹרוּ· גַּם אֶת־זוֹ לְעֻמַּת זוֹ· יְכַפֵּר בְּעַד חַטֹּאתְכֶם· וְיִזְכּוֹר רַחֵם בְּרָגְזוֹ· דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֻזּוֹ· בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד· עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוָרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

מקורות

הטיבה ברצונך את ציון. תה׳ נא, כ. **עיר קדשי.** ע״פ ישע׳ נב, ח; נחמ׳ יא, א. **ונתת יד ושם בביתך.** ע״פ ישע׳ נו, ה. **למקודשי.** ע״פ בבלי שבת, דף נה ע״א. **עריכת נר לבן ישי.** ע״פ תה׳ קלב, יח. **להעלות נר תמיד.** שמ׳ כז, כ. **חזקו ויאמץ לבבכם.** תה׳ לא, כה. **עמי באל ומעוזו.** ע״פ ש״ב כב, לג. **עדותיו כי תנצרו.** ע״פ תה׳ עח, ז; קה, מה. **גם את זו לעומת זו.** ע״פ קה׳ ז, יד. **יכפר בעד חטאתכם.** ע״פ ויק׳ טז, לג; שמ׳ לב, ל. **ויזכור רחם ברגזו.** ע״פ חבק׳ ג, ב. **דרשו ה׳ ועוזו.** תה׳ קה, ד; דה״א טז, יא.

ח״נ והערות

עריכת נר. במח׳ רמ״ו, בולוניא וקד״א: ״עֲרִיכוּת נר״. וכאן כמח׳ שד״ל, אשכנז ותכלאל. **חזקו ויאמץ לבבכם.** בית זה המיועד לשליח ציבור, לא מופיע במח׳ רמ״ו, וכן לא בסליחות מהד׳ בער, וכאן כמח׳ בולוניא ושד״ל. במח׳ שד״ל נוסף עוד בית: ״בְּנֵי עֲבָדֶיךָ הַיּוֹם״ וכו׳, שלא מפיע במח׳ רמ״ו ולא במח׳ בולוניא. **עמי באל ומעוזו.** כ״ה בכל נוסחאות בני רומי ובתכלאל ע״ח. **עֲדוּתָיו.** בדפוסי אשכנז: ״עֵדוּתָיו״.

שֵׁנִיָּה לְפִי מִנְהַג ק״ק רוֹמֶה. בִּירוּשָׁלַיִם לֹא אוֹמְרִים סְלִיחָה זוֹ.

רוֹמֶה 2

יְהִי נֹעַם עַתָּה. יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ. סְלִיחָה נָתַתָּ. לְהוֹדוֹת לְפָנֶיךָ חַטֹּאתֵינוּ. וְנַפְשֵׁנוּ חַתָּה. וּבַמֶּה נְקַדֵּם לְךָ מַלְכֵּנוּ. תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח־טוֹב. וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ:

צַדָּקָה שׁוּם יַשְׁרוּת אֵין בָּנוּ. וְלֹא מַעֲשִׂים הֵמָּה טוֹבִים. וְכָל־פֶּשַׁע כָּל־חֵטְא עִמָּנוּ. וְעַל־רַחֲמֶיךָ נִקְרָבִים. תְּכַפֵּר וּבְטוּבְךָ כִּי אָנוּ. בְּכָל־לֵב לְךָ עַתָּה שָׁבִים. זְכֹר אֵל אָבוֹת לְךָ נִתְאָבִים. זְכוּתָם אֲשֶׁר אַל־יַעַזְבֵנוּ. תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח־טוֹב. וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ:

חֲמֹל עַל־יִשְׂרָאֵל וּלְעַמֶּךָ. וְהִנּוֹ כְּאַלּוּף לַמִּטְבֵּחַ. וְהֵמָּה גוֹיֶךָ וּלְאֻמֶּךָ. תְּהִי נָא עֲוֹנָם סוֹלֵחַ. רְצֵה חִין שַׁוְעָתָם מִשָּׁמֶיךָ. כְּמוֹ הַשְּׁלָמִים בַּמִּזְבֵּחַ. וְאֵין לָנוּ עוֹד נִיחוֹחַ רֵיחַ. אֲשֶׁר הוּא מְכַפֵּר שָׁם אֵלֵינוּ. תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח־טוֹב. וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ:

ח״נ והערות

יהי נועם עתה. הסליחה אינה מופיעה במח׳ העתיקים ומופיעה במח׳ שד״ל. סימן הסליחה ״יצחק הלוי״. צונץ מעלה אפשרות לזהות את המחבר עם יצחק בן יעקב דה לויטיס, נכדו של רבי אריה ממודינא שנולד בשנת 1621 ופרסם שירים בשנת 1661 בערך. הרב מ״ע הרטום ז״ל כתב בחוברת המנהג שבירושלים לא נהוג לומר סליחה זו.

מקורות

יהי נועם וכו׳ עלינו. ע״פ תה׳ ל, ח. **סליחה נתת.** ע״פ ויק׳ טז, ל; בבלי תענית, דף ל ע״ב; ילקו״ש תורה, רמז שלא. **להודות לפניך חטאתינו.** ע״פ תה׳ לב, ה; ויק׳ טז, כא; נחמ׳ ט, ו. **ונפשנו חתה.** ע״פ תה׳ נח, יט. **חתה** - לשון שבירה. כמו עוב׳ ט, ט ותי״ו. **ובמה נקדם.** ע״פ מיכ׳ ו, ו. **לך מלכנו.** ע״פ ישע׳ לג, כב. **תשא עון וקח טוב...** הוש׳ יד, ג. **לדקה... אין בנו.** ע״פ דני׳ ט, ח; דב׳ ט, ה־ו. **ולא מעשים המה טובים.** רמו משנ׳ אבות פ״ג, מי״ח; ירושלמי פסחים פ״ו, ה״ב; בבלי סנהדרין, דף לט ע״א. **וכל פשע וכל חטא.** ע״פ ויק׳ טז, טז. **פשע כל חטא עמנו.** ע״פ ישע׳ נט, יב. **ועל רחמיך נקרבים.** ע״פ דב׳ ל, ג; ספרי פר׳ מסעי, פי׳ קסא. **תכפר.** תה׳ סה, ד; ע״פ ויק׳ טז, ל. **ובטובך.** ע״פ נחמ׳ ט, כה. **בכל לב לך עתה שבים.** ע״פ ש״א ז, ג; מ״א ח, מז. **זכור אל אבות.** ע״פ שמ׳ לב, יג; שמו״ר (ווילנא), פר׳ מד, סי׳ י. **לך נתאבים.** היפך תה׳ פא, יב. **זכותם אשר אל יעזבנו.** ע״פ ויק״ר (ווילנא), פר׳ כט, סי׳ ז; רמו בבלי שבת, דף נה ע״א, ותוס׳ ד״ה ושמואל. **חמול על.** ע״פ דה״ב לו, טו. **ישראל ולעמך.** ע״פ דב׳ כא, ח; ש״ב ז, כג; דה״א יז, כא. **כאלוף למטבח.** ע״פ ירמ׳ יא, יט. **והמה גויך.** ע״פ תה׳ קו, ה. **תהי נא שוונם סולח.** ע״פ שמ׳ לד, ט. **רצה...** ע״פ איו׳ לג, כו. **רצה חין שועתם משמיך.** ע״פ ש״ב כב, ז. **חין.** ע״פ איו׳ מא, ד. **שועתם משמיך.** ע״פ נחמ׳ ט, כז. **כמו השלמים.** ע״פ הוש׳ יד, ג. **השלמים במזבח.** ע״פ ויק׳ כב, כא. **ואין לנו עוד.** ע״פ דני׳ יב, יא. **ניחוח ריח.** ע״פ שמ׳ כט, יח. **מכפר שם אלינו.** ע״פ ויק׳ ט, ד.

קָרַב־נָא חוּשָׁה גַּם תָּחִישׁ יֶשַׁע· וְאָז נַעֲבֹד תּוֹךְ מִקְדָּשֶׁךָ· וְתִמְחֶה מֵעָלֵינוּ כָּל־פֶּשַׁע· כְּהַבְטָחָתְךָ לִמְקַדְּשֶׁיךָ· אֲשֶׁר הַכֹּהֵן יִכְלֶה הָרֶשַׁע· בְּהַקְרִיב לְפָנֶיךָ אִשֶּׁיךָ· וּבֵין כָּךְ תִּתְרַצֶּה לִמְבַקְשֶׁיךָ· שְׁמַע נָא וְקַבֵּל אֶת־קוֹלֵנוּ· תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח־טוֹב· וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ:

הֲלָעַד תִּזְכֹּר עָוֹן גַּם תִּקְצֹף· רְאֵה עַמְּךָ נַחְנוּ כֻלָּנוּ· לְקוֹל חִין עַד רָצוּף יִהְיֶה רָצוּף· לְוִיִּים בְּדוּכָן שָׁם אִתָּנוּ· וְאָז עִם־רֹב טוּב יֶצֶף יִצּוּף· יְהוָה צְבָאוֹת הוּא עִמָּנוּ· יְהוָה קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ· לְמַעַן שִׁמְךָ וּפְדֵנוּ· תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח־טוֹב· וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וָרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוֹרָא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

מקורות

קרב נא. ע"פ תה' סט, יט. **חושה.** ע"פ תה' לח, כג. **תחיש ישע.** ע"פ ישע' מה, ח. **נעבוד תוך מקדשך.** ע"פ יחז' כ, מ. **ותמחה מעלינו כל פשע.** ע"פ ישע' מג, כה. **כהבטחתך וכו' יכלה הרשע.** ע"פ ויק' טז, לד־לה. **יכלה הרשע.** ע"פ תה' לז, כ. **בהקריב לפניך אשיך.** ע"פ ויק' כג, כז־כח. **תתרצה.** ע"פ ש"א כט, ד. **למבקשיך.** ע"פ תה' סט, ז. **שמע נא וכו'.** ע"פ דב' כו, ז ותר"א. **הלעד תזכור וכו' נחנו כולנו.** ע"פ ישע' סד, ח. **גם תקצף.** ע"פ ישע' מז, טז. **ראה עמך.** ע"פ שמ' לג, יג. **לקול חין.** ע"פ תה' כח, ב; איו' לג, כו. **רצוף.** ע"פ שה"ש ג, י; במדב"ר (ווילנא), פר' יב, סי' ד, 'זו השכינה'. **לויים בדוכן.** ע"פ בבלי מגילה, דף ג ע"א. **רב טוב.** ע"פ תה' לא, כ. **יצף.** ע"פ בר' לא, מט. **יצף יצוף.** ע"פ מיכ' ז, ז. **ה' צבאות הוא עמנו.** ע"פ תה' מו, ח. **ה' קומה עזרתה וכו' ופדנו.** ע"פ תה' מד, כז. **עזרתה לנו למען שמך.** ע"פ תה' עט, ט.

שניה כמנהג ירושלים ושלישית כמנהג ק"ק רומה.

יְעֻרַב חִין עֶרְכֵּנוּ· הַגִּיגֵנוּ אַל־תִּבְזֶה· יוֹם עַנּוֹת אֶת־נַפְשִׁי·
וּמִשְׁמַן בְּשָׂרִי רָזֶה· זְכֹר נָא בְּרִית כָּרַתָּ·
אֶל־אֲבוֹתַי בַּמַּחֲזֶה· בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה:

בְּנָקְשִׁי עַל־דְּלָתֶיךָ· שְׁעֵה נָא מִמְּעוֹנֶךָ· אִם־לֹא לְמַעֲנִי
תַעֲשֶׂה· עֲשֵׂה אֱלֹהַי לְמַעֲנֶךָ· וְהוֹד קוֹלְךָ הַשְׁמִיעַ·
קְרָא־נָא וְיֵשׁ עוֹנֶךָ· וְהַעֲבֵר חֶטְאִי· לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ·
וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה· בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה:

הִנְנִי בָא בְּלֹא־צֶדֶק· וּמֵאֵין פֹּעַל יָשָׁר· בְּלֵב מָלֵא מַהֲתַלּוֹת·
וּמַעַשׂ אֲשֶׁר לֹא יִכְשַׁר· אֱלֹהִים אֲשֶׁר עַל־אֲנָשִׁים· בְּעֵין
יָשׁוֹר תִּישַׁר· סֶלֶף בּוֹגֵד בֶּגֶד· בִּלְבָבִי אִם־נִקְשַׁר· סְלַח־נָא
לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה· בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה:

ירושלים 2, רומה 3

ח"נ והערות

יערב חין ערכנו. סליחה מאת מחבר אנונימי, הנמצאת גם במח' רומניא, דף שנד ע"ב. וראו צונץ, ל. ג. 232. ישנן חוקרים הטוענים, שיתכן שבבית הראשון מסתתר השם "יחיאל" ('יערב חֵין ערכנו הגיגנו אל תבזה). **בשרי רָזֶה.** במח' רומניא: 'בשרי יָרֵזֶה'. **קולך הַשְׁמִיעַ.** בכ"י: 'קולך הַשְׁמַע', ובמח' רומניא: 'קולך תִּשְׁמַע'. **והעבר חֶטְאִי.** בכ"י ובמח' רומניא: 'והעבר חֲטָאַי'. **חטאי למען אמצא.** במח' רמ"ו, רומניא וכ"י, תיבת 'למען' מופיעה לפני הנקודה, כי כל הסליחה בנויה על משקל שכל קטע מכיל שש תנועות, ואיננו מתחשב עם היתדות, ולכך 'למען' שייך לקטע הקודם. אך במח' בולוניא ושד"ל, חיברוהו בקטע הבא עם סוף הפסוק. **הנני בא בלא.** במח' בולוניא ליתא תיבת 'בא'. **בעין יָשׁוֹר.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, רומניא וכ"י, והוא הנכון, מקורו משורש 'ישר', על משקל 'פָּעוּל'. בשד"ל 'בעין יָשׁוּר', אבל איננו נכון לפי כללי הדקדוק. **סֶלֶף בּוֹגֵד בֶּגֶד.** במח' רומניא: 'אֵל סְלַח בֶּגֶד בָּגוֹד'.

מקורות

יערב חין ערכנו. ע"פ תה' קד, לד; מד' שו"ע (בובר), מז' קמט, סי' ה. **חין ערכנו.** ע"פ איו' מא, ד. **הגיגנו.** ע"פ תה' ה, ב. **אל תבזה.** ע"פ תה' נא, יט. **יום ענות את נפשי.** ע"פ ויק' כג, כז; ישע' נח, ה. **ומשמן בשרי רזה.** ע"פ תה' קט, כד. **ברית כרת.** בר' טו, יח. **אל אבותי במחזה.** ע"פ בר' טו, א. **בעשור לחודש.** ויק' כג, כז. **בנקשי.** ע"פ שיר' יט, כב; דני' ה, ו. **בנקשי על דלתיך.** ע"פ בבלי מגילה, דף יב ע"ב, 'הקים על שערי רחמיס'. **שעה.** ע"פ בר' ד, ד. **שעה נא ממעונך.** ע"פ דב' כו, טו; תה' פ, טו. **לא למעני תעשה.** ע"פ יחז' לו, כב. **עשה אלהי למענך.** דני' ט, יט. **והוד קולך.** ע"פ תה' כט, ד. **קולך השמיע.** ע"פ שה"ש ב, יד. **קרא נא ויש עונך.** ע"פ ירמ' לג, ג; איו' ה, א. **והעבר חטאי.** ע"פ ש"ב יב, יג. **למען אמצא חן בעיניך.** שמ' לג, יג. **בלא צדק.** ירמ' כב, יג. **פועל ישר.** ע"פ מש' כ, יא. **בלב מלא מהתלות.** ע"פ ישע' נט, יג. **מהתלות.** ישע' ל, י. **ומעש אשר לא יכשר.** ע"פ קה' ד, ד. **על אנשים בעין ישור.** ע"פ איו' לג, כז ורלב"ג. **סלף בוגד.** ע"פ מש' כב, יב. **בוגד בגד.** ע"פ ישע' כד, טז. **בלבבי אם נקשר.** ע"פ מש' ו, כא. **סלח נא לעוון.** במ' יד, יט.

אם־אַשְׁמָתִי תַּעֲלֶה· לָרוּם עַד־רֹאשׁ כּוֹכָבִים· וְצִדְקוֹתַי נִדְעֲכוּ·
כַּפִּשְׁתָּה הוֹלְכִים וְכָבִים· עַד מָתַי תִּמְשֹׁךְ אַף· עֲלֵי בָנִים
שׁוֹבָבִים· וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ· וְאֵלֶיךָ חוֹבָבִים· הֲכִי תִשְׁכַּח
יְדִידוּתָם· וְנָשִׁיתָ אֶת־אֲהָבִים· וּמֶה חָרֵי הָאַף הַגָּדוֹל הַזֶּה·
בֶּעָשׁוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה:

יָהּ מָרוֹם הַקְשִׁיבָה· לְקוֹל צַעֲקַת עַמֶּךָ· אֲשֶׁר לָבְשׁוּ וַיַּעֲטוּ·
כְּמַדָּם אֶת־זַעְמֶךָ· וְאִם־אֵין צֶדֶק בְּכַפִּי· עֲשֵׂה נָא לְמַעַן
שְׁמֶךָ· בְּמִקְדַּשׁ אֵל דָּפַקְתִּי· עֲלֵי דַלְתֵי רַחֲמֶיךָ· חֲזָקִים כִּרְאִי
מוּצָק· וּמִשְׁטַר שְׁמֵי שָׁמֶיךָ· לֹא יְכַלְכְּלוּךָ· אַף כִּי־הַבַּיִת הַזֶּה·
בֶּעָשׁוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה:

כַּף צִדְקֵנוּ הַעְדִּיף· וְכַף רִשְׁעֵנוּ הַחְסִיר· בְּמֹאזְנַיִם עֵת יַעֲלוּ·
כֹּבֶד עֲוֹנִי הָסִיר· רְאֵה רֶתַח לִבָּתִי· כְּרֶתַח שְׁפִיתַת הַסִּיר·

מקורות

רמ"ש כוכבים. איו' כב, יב. **ונדקותי...** ע"פ ישע' מו, יב. **נדעכו כפשתה הולכים וכבים.** ע"פ ישע' מג, יח. **עד מתי תמשך אף.** ע"פ תה' פה, ו. **בנים שובבים.** ירמ' ג, יד. **והם עמך ונחלתך.** דב' ט, כט; ע"פ מ"א ח, נא. **ואליך חובבים.** ע"פ דב' לג, ג. **הכי תשכח ידידותם.** ע"פ ישע' מט, טו. **ידידותם.** ע"פ ירמ' יב, ז. **ונשית את אהביס.** ע"פ ירמ' כג, לט; איכ' ג, יח. **אהביס.** ע"פ מש' ה, יט; רש"י תה' כב, א. **ומה חרי האף.** ע"פ דב' כט, כג. **יה מרום הקשיבה.** ע"פ תה' ה, ג; דני' ט, יט. **לעקת עמך.** ע"פ שמ' ג, ט. **לבשו ויעטו.** ע"פ תה' קט, כט. **כמדם את זעמך.** ע"פ תה' לח, ד; תה' קט, יח. **לדק בכפי.** ע"פ תה' מח, יא; מדת"נ (ורשא), פר' שופטים, סי' ד. **עשה נא למען שמך.** ע"פ תה' קט, כא. **במקדש אל.** ע"פ תה' עג, יח. **דפקתי עלי.** ע"פ שה"ש ה, ב; שופ' יט, כב. **דלתי רחמיך.** ע"פ בבלי מגילה, דף יב ע"ב, 'הקים על שערי רחמיס'; מדת"ה (בובר), מז' ד, סוף סי' ג; ב"ר, פר' ויצא, ד"ה ותקרא, עמ' 156. **חזקים כראי מוצק.** איו' לז, יח. **ומשטר שמי שמיך.** ע"פ איו' לח, לג. **שמי שמיך לא יכלכלוך.** מ"א ח, כז. **כף** - לשון כף מאזניס. משנ' אבות פ"ב, מ"ח. **כף צדקנו** - כמו כף זכות. משנ' אבות פ"א, מ"ו. לשון צדק, מתורגם לשון זכות, כמו 'אים צדיק' בר' ו, ט, 'גבר זכאי'. **העדיף... החסיר.** ע"פ שמ' טז, יח. **רשענו.** ע"פ ירמ' יד, כ. **כמאזניס עת יעלו.** ע"פ תה' סב, ו; איו' ו, ב. **כובד עווני.** ע"פ ישע' א, ד. **עווני הסיר.** ע"פ ישע' ו, ז. **ראה... לבתי.** ע"פ ירמ' כ, יב. **רתח לבתי.** ע"פ תרגום תה' לט, ד. **לבתי** - פירוש לב, ע"פ יחז' טז, ל. **כרתח שפיתת הסיר.** ע"פ ירמ' א, יג, ויחז' כד, ג.

ה"נ והערות

לָרוּם עד ראש. במח' בולוניא ורומניא: 'לָרוּם עד ראש'. **ואליך חוֹבָבִים.** במח' רומניא נוסף וגורס: 'ואליך מָאֹד הוֹבָבִים'. ובשד"ל: 'ואליך (הֵם) חוֹבָבִים'. ולשניהם, הוא בכדי להשלים לששה תנועות. **צַעֲקַת עמך.** במח' רומניא: 'זַעֲקַת עמך'. **וְאִם אין צדק.** בכ"י ובמח' רומניא: 'אִם אין צדק'. **בְּמִקְדַּשׁ אל.** בכ"י ובמח' רומניא: 'בְּמִקְדַּשׁ מְעַט'. והוא ע"פ יחז' יא, טז, בבלי מגילה, דף כט ע"א. **ומִשְׁטַר שמי.** במח' רומניא: 'ומִשְׁמַר שמי'. **כף צדקנו העדיף.** מכאן ועד סוף הפיוט, איננו מופיע במח' רומניא. **הַעְדִּיף... הַחְסִיר.** כ"ה בנוסחאות בני רומי. והם לשון צווי, אע"פ שדרכם לבוא בציר"י, ראו ס' מכלול, דף סה ע"א, ונימוקי הבחור. בכ"י: 'הֶעְדִּיף... הֶחְסִיר', לשון עבר. **שְׁפִיתַת הסיר.** בכ"י: 'שְׁפִיתַת הסיר'. אמנם הנכון הוא כבפנים, ע"פ מ"ב ד, לח; יחז' כד, ג.

לְחֶטְאִי כָּלוּא הַעֲבֵר· וְהַשְׁלֵךְ זְדוֹנִי אָסִיר· אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת
כַּיּוֹם הַזֶּה· בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה:

שְׁעֵה נוֹעָדִים הַיּוֹם· לְהוֹדוֹת עַל־מִפְעָלָם· וְהַשָּׁבִים בְּכָל־לִבָּם·
עַל־גָּלוּי וְעַל־נֶעְלָם· וְחָשְׁכוּ מֵאֲכַל תַּאֲוָה· וְהָלְכוּ בְּיִחוּף
נַעֲלָם· וְהוֹרִידוּ אֶת־בִּכְיָתָם· וְדִמְעָתָם מְלֹא שָׁעָלָם· וְלָבְשׁוּ
חֲרָדוֹת הַיּוֹם· עַל־חֶטְאָם וְעַל־מַעֲלָם· וְיִחֲדוּ אֶת־כְּבוֹד שְׁמֶךָ·
הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה· בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל
עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה
לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר
וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר
(מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
(כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה
בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר
יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם
וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה
וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי
חָטָאנוּ· מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח

ח"נ והערות

בְּיִחוּף נעלם. במח' רמ"ו וכ"י: 'בְּיִחוּף נעלם'.

מקורות

לחטאי... העבר. ע"פ ש"ב יב, יג. **כלוא העבר.** ע"פ בבלי סוכה, דף נב ע"ח, 'יצה"ר שנפון ושומד בלבו של אדם'. **והשלך זדוני.** ע"פ מיכ' ז, יט. **אסיר.** ע"פ זכ' ט, יב. **אל ארץ אחרת.** דב' כט, כז. **שעה.** ע"פ בר' ד, ה. **נועדים.** ע"פ נחמ' ו, יז; דה"ב ה, ו. **היום.** ע"פ ויק' טז, ל. **להודות על מפעלם.** ע"פ תה' לב, ה; מש' כח, יג. **מפעלם.** ע"פ הוש' ז, ח; מש' יח, יח. **ושבים בכל לבם.** דה"ב ו, לח. **על גלוי ועל נעלם.** ע"פ דב' כט, כח. **וחשכו מאכל.** ע"פ ויק' טז, כט. **מאכל תאוה.** איו' לג, כ. **ביחוף נעלם.** ע"פ בבלי יומא, דף עז ע"ח. **והורידו את בכיתם.** ע"פ איכ' ט, טז. **ודמעתם.** ע"פ תה' נו, ט; איכ' ח, ב. **מלא שעלם.** ע"פ יבע' מ, יב. **ולבשו חרדות.** ע"פ יחז' כו, טז. **על חטאם ועל מעלם.** ע"פ ויק' ה, טו. **ויחדו את כבוד שמך.** ע"פ מלת"נ (וורשא), פר' ויצלח, סי' ב; שה"ש רבה (ווילנא), פר' ב, סי' טז, ע"פ דב' ו, ד. **שמך הנכבד והנורא הזה.** ע"פ דב' כח, נח.

וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ לְמַעַן־
שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא׃

סַלִּיחָה

שְׁלִישִׁית כְּמִנְהַג יְרוּשָׁלַיִם וּרְבִיעִית כְּמִנְהַג ק״ק רוֹמֶה

יְרוּשָׁלַיִם 3, רוֹמֶה 4

בְּיוֹם עָשׁוֹר קְרָאתִיךָ׃ בְּכָל־לִבִּי וְנִשְׁמָתִי׃ וְאֶתְוַדֶּה עֲלֵי
פְּשָׁעִים׃ וְאֶבְכֶּה עַל־אַשְׁמָתִי׃
וְאֶתְמַרְמַר בְּלֵב נִשְׁבָּר׃ חֲצוֹת לַיְלָה בְּמִטָּתִי׃

כִּי־עֲוֹנִי אַגִּיד אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי׃

לְךָ לְבַדְּךָ חָטָאתִי׃ כִּי אֵין צוּר בִּלְתֶּךָ׃ וְאֵין לִי פֶּה לְהָשִׁיב׃
בְּתוֹךְ בֵּית תְּפִלָּתֶךָ׃ וְלֹא מֶצַח לְהָרִים רֹאשׁ׃ לְךָ לִמְעוֹן
שִׁבְתֶּךָ׃ אֲבָל בּוֹשְׁתִּי וְנִכְלַמְתִּי׃ מְאֹד עַל־רֹב מְשׁוּגָתִי׃

כִּי־עֲוֹנִי אַגִּיד אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי׃

עֵינִי לְךָ צוֹפִיָּה׃ וְנַפְשִׁי לְךָ הוֹמִיָּה׃ וְאַזִּיל דְּמָעוֹת כַּנָּהָר׃ לְמַהֵר
מֶרֶר בִּכְיָה׃ בְּצוֹם עָשׁוֹר בְּיוֹם אָסוּר׃ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה׃
בְּשָׁפְכִי בוֹ לִבָּתִי׃ פְּנֵה וְהַקְשֵׁב שַׁוְעָתִי׃ כִּי־עֲוֹנִי אַגִּיד אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי׃

מקורות

עשור. ע״פ ויק׳ טז, כט; במ׳ כט, ז. **קראתיך.** ע״פ תה׳ קל, א. **בכל לבי ונשמתי.** ע״פ דב׳ ו, ה; מ״ב כג, ג. **ואתודה עלי פשעים.** ע״פ תה׳ לב, ה. **ואבכה על אשמתי.** ע״פ עזר׳ ט, טו, י, א. **ואתמרמר.** ע״פ דני׳ ח, ז. **בלב נשבר.** ע״פ תה׳ נא, יט. **חצות לילה במטתי.** ע״פ תה׳ קיט, סב. **במטתי.** ע״פ תה׳ ו, ז. **כי עוני אגיד.** תה׳ לח, יט. **לך לבדך חטאתי.** תה׳ נא, ה. **כי אין צור בלתך.** ע״פ ש״א ב, ב. **ואין לי פה להשיב.** ע״פ יחז׳ טז, סג; איו׳ לב, ה. ראו בבלי ברכות, דף יב ע״ב. **בית תפלתך.** ע״פ ישע׳ נו, ז. **ולא מצח להריס ראש.** ע״פ זוהר (רעיא מהימנא), שמ׳, דף קיט ע״א; רמב״ם, נוסח גפילת אפיס. **להריס ראש.** ע״פ עזר׳ ט, ו. **למעון שבתך.** ע״פ מ״א ח, מג; תה׳ כו, ח. **אבל בושתי וכלמתי.** ע״פ ירמ׳ לא, יח; עזר׳ ט, ו. **על רוב משוגתי.** ע״פ ירמ׳ ל, יד; איכ׳ א, ה. **משוגתי.** איו׳ יט, ד. **עיני לך צופיה.** ע״פ תה׳ ה, ד. **צופיה.** ע״פ מש׳ לא, כז. **ונפשי לך הומיה.** ע״פ תה׳ סג, ב. **ונפשי לך הומיה.** ע״פ תה׳ מב, יב. **הומיה.** ישע׳ כב, ב. **ואזיל דמעות.** ע״פ ירמ׳ ט, ח. **דמעות כנהר.** ע״פ איכ׳ ב, יח. **למהר מרר בכיה.** ע״פ ירמ׳ ט, ח. **מרר בכיה.** ע״פ ישע׳ כב, ד. **בצום העשור.** ע״פ מס״ו פי״ט, ה״ד. **אסור באכילה ושתיה.** משנ׳ יומא פ״ח, מ״א; פדר״א פ׳ מה; ירושלמי יומא פ״ח, ה״א; בבלי יומא, דף עג ע״ב. **בשפכי בו לבתי.** ע״פ איכ׳ ב, יט. **לבתי.** ע״פ יחז׳ טז, ל. **פנה והקשב שועתי.** ע״פ תה׳ לט, יג.

ח״נ והערות

ביום עשור קראתיך. כתב שד״ל, במבוא למכב״ר, עמ׳ לב, שם המחבר ׳בלעס׳, חתום בראשי החרוזים. הכוונה לר׳ יהודה ן׳ בלעם המדקדק. סליחה זו נמצאת גם בסליחות במנהג טריפולי שבלוב, שפתי רננות. **עלי פְּשָׁעִים.** בכ״י: ׳עלי רִשְׁעִי׳. **למעון שבתך.** במח׳ רמ״ו: ׳לִמְכוֹן שבתך׳, ובכ״י: ׳לִמְרוֹם שבתך׳. וכאן כמח׳ בולוניא ושד״ל. **מרר בכיה.** במח׳ רמ״ו ובקד״א: ׳מִמֶּרֶר בכיה׳, ובכ״י: ׳מֶרֶד בכיה׳. וכאן כמח׳ בולוניא ושד״ל. **בְּצוֹם עשור.** בכ״י: ׳בְּיוֹם עשור׳.

מְחֵה כָעָב עֲוֹנוֹתַי· וְכֶעָנָן חַטֹּאתַי· וְהֵעָתֵר וְשִׂים הַיּוֹם· בְּנֹאדְךָ
דִּמְעוֹתַי· וְאִם־זַדְתִּי וְאָשַׁמְתִּי· זְרֵה הַיּוֹם זְדוֹנוֹתַי· וְאַל־תִּגְמֹל
כְּמִפְעָלִי· וְלֹא תָמֹד כְּמִדָּתִי· כִּי־עֲוֹנִי אַגִּיד אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי:

חֵמֹל עַל־עַם בָּחַרְתָּ· לְךָ מִכָּל־עַמִּים· וְיוֹם עָשׂוֹר הִנְחַלְתָּם·
מְקֻדָּשׁ מִכָּל־יָמִים· לְטַהֵר בּוֹ הַלְּבָבוֹת· לְכַפֵּר בּוֹ כָּל־אֲשָׁמִים·
וּבוֹ אֶקּוֹד וְאֶתְחַנֵּן· וּבוֹ אַרְבֶּה תְּפִלָּתִי· כִּי־עֲוֹנִי אַגִּיד אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת
עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה
לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל
(נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר
לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן
כָּתוּב (בְּתוֹרָתֶךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם·
יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל
רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים
נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:
סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה
אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן
תִּוָּרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

ח"נ והערות

אקוד וְאֶתְחַנֵּן. בב"י: 'אקוד וְאֶתְחַנֵּן'.

מקורות

מחה כעב עוונותי וכענן חטאתי. ע"פ ישע' מד, כב. **והעתר.** ע"פ ישע' יט, כב. **ושים היום בנאדך דמעתי.** ע"פ תה' נו, ט. **ואם זדתי ואשמתי.** ע"פ עזר' ט, ו. **זרה.** ע"פ במ' ח, ב. **זרה היום זדונותי.** ע"פ מיכ' ז, יט. **ואל תגמול כמפעלי.** ע"פ תה' קג, י. **כמפעלי.** ע"פ הוש' ז, ח; מש' יח, יח. **ולא תמד כמדתי.** ע"פ משנ' סוטה פ"ח, מ"ז, 'במדה שאדם מודד בה מודדין לו'; בבלי סוטה, דף ח ע"ב, ע"פ ישע' כז, ח; מכילת' דר"י, מס' דויהי, פתיחה, ד"ה וה' הולך. **חמול על עם.** ע"פ יואל' ב, יח; דה"ב לו, טו. **עם בחרת לך מכל העמים.** ע"פ דב' ז, ו. **ויום עשור.** ע"פ ויק' טז, כט. **הנחלתם.** ע"פ ויק' טז, לא; בבלי ברכות, דף לג ע"ב, 'ותנחילנו'. **לטהר בו הלבבות.** ע"פ ויק' טז, ל. **לכפר בו כל אשמים.** ע"פ ויק' טז, לד. **אקוד.** ע"פ בר' כד, מח, משורש קדד. **ואתחנן.** ע"פ דב' ג, כג; איו' ט, טו. **ואתחנן ובו ארבה.** ע"פ דב"ר (וילנא), פר' יא, סי' י, 'התפלל משה באותו הפרק תקט"ו פעמים'. **ארבה תפלתי.** ע"פ ש"א א, יב.

חמישית כמנהג ק"ק רומה. בירושלים לא אומרים סליחה זו כלל.

שַׁחַר קַמְתִּי לְהוֹדוֹת· לְךָ אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי· וַאֲרַנֵּן לַבֹּקֶר· וְאוֹדִיעֲךָ חַטָּאתִי· יִנָּתֵן לִי בָזֶה·
שֶׁכָּר לִפְעֻלָּתִי· נַפְשִׁי בִּשְׁאֵלָתִי וְעַמִּי בְּבַקָּשָׁתִי:

לְפָנִים זֹאת בְּיִשְׂרָאֵל· לְמַקְרִיבֵי הַקָּרְבָּן· אִם־חַטָּאת כַּשָּׁנִי·
כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן· וְאֶדַּדֶּה כָּל־שְׁנוֹתַי· אֲנִי תָמִיד עַל־חָרְבָּן· וְאֵין
לִי לְבַד מִלָּתִי· וְעוֹלָתִי תְּפִלָּתִי· נַפְשִׁי בִּשְׁאֵלָתִי וְעַמִּי בְּבַקָּשָׁתִי:

מְזֻבָּח בִּהְיוֹתוֹ· וְקָדָשִׁים לִזְבִיחָה· וְהֵבִיא אִישׁ אֶת־זִבְחוֹ·
וְנִתְכַּפֵּר בִּסְלִיחָה· אָפֵס מֶנִּי מְכַהֵן· וְאֵין זֶבַח וְאֵין מִנְחָה·
תּוֹדָתִי זְבִיחָתִי· וְשִׂיחָתִי מִנְחָתִי· נַפְשִׁי בִּשְׁאֵלָתִי וְעַמִּי בְּבַקָּשָׁתִי:

הֵן בִּהְיוֹת הָעֲבוֹדָה· וְכֹהֵן עַל־מִשְׁמֶרֶת· הֲלֹא חַטָּאת מַכְשֶׁרֶת·
וְהָעוֹלָה מְכַפֶּרֶת· אֵין חַטָּאת וְאֵין עוֹלָה· וְלֹא חֵלֶב וְיוֹתֶרֶת·
וְאֶשְׁפֹּךְ אֶת־רִנָּתִי· וְאַפִּיל אֶת־תְּחִנָּתִי· נַפְשִׁי בִּשְׁאֵלָתִי וְעַמִּי בְּבַקָּשָׁתִי:

מקורות

שחר קמתי. ע"פ תה' מ, ט. **קמתי להודות.** ע"פ תה' קיט, סב. **לך מלהי תהלתי.** ע"פ תה' קט, ח. **וארנן לך לבוקר.** ע"פ תה' נט, יח. **ואודיעך חטאתי.** ע"פ תה' לב, ה. **יתן לי.** ע"פ אס' ז, ג. **שכר לפעולתי.** ע"פ ירמ' לא, טו. **נפשי בשאלתי.** אס' ז, ג. **לפנים זאת בישראל.** ע"פ רות ד, ז. **למקריבי הקרבן.** ע"פ ויק' ד, יד. **אם חטאת כשני וכו'.** ע"פ ישע' א, יח. **כולו הפך לבן.** ויק' יג, יג. **ואדדה כל שנותי.** ע"פ ישע' לח, טו. **תמיד על חרבן.** ע"פ נחמ' ב, ב; בבלי ב"ב, דף ס ע"ב, ע"פ תה' קלז, ו. **לבד מילתי ועולתי תפלתי.** ע"פ בבלי יומא, דף פו ע"ב, 'מתפייס ממנו בדבריס... כאילו הקריב פריס'; במדב"ר (ווילנא), פר' יח, סי' כא, ע"פ הוש' יד, ג. **מזבח... והביא איש.** ע"פ ויק' ד, כו. **והביא איש את זבחו.** ע"פ ויק' ח, ה. **אפס מני מכהן.** ע"פ דה"ב טו, ג; עור או"ח, סי' מח, 'אין לנו כהן בעבודתו'. **ואין זבח ואין מנחה.** ע"פ דני' ט, כז. **תודתי זביחתי.** ע"פ תה' נא, יט; ויק"ר (ווילנא), פר' ז, סי' ב. **ושיחתי.** רא"ו בבלי ברכות, דף כו ע"ב, ע"פ תה' קב, א; ב"ר (ווילנא), פר' חיי שרה, פר' ס, סי' יד. **ושיחתי מנחתי.** ע"פ ירושלמי ברכות, פ"ה, ה"א, 'המתפלל בבית הכנסת כאילו מקריב מנחה טהורה'. **וכהן על משמרת.** ע"פ יחז' מ, מה; נחמ' יג, ל. **הלא חטאת מכשרת.** ע"פ ירושלמי סוטה פ"ב, ה"א. **והעולה מכפרת.** ע"פ תוספתא מנחות פ"י, הי"ב; בבלי זבחים, דף נב ע"א. **חלב ויותרת.** ע"פ שמ' כט, יג. **ואשפוך את רנתי.** ע"פ ש"א א, טו; תה' קמב, ג. **ואפיל את תחנתי.** ע"פ דני' ט, כ.

ח"נ והערות

שחר קמתי להודות לך. חתום בו שם המחבר 'שלמה הקטן חזק', והוא רבי שלמה אבן גבירול. נמצא גם במנהג אשכנז, סליחות גולדשמידט (סי' עה), רומניא (דף שנ ע"א) וטריפולי. הרב מ"ע הרטום, בחוברת המנהג האיטלקי בירושלים לא הזכיר לומר סליחה זו כחלק מי"ג הסליחות הנאמרות בשחרית, אולם בק"ק רומה ומילנו סליחה זו נאמרת. **יִנָּתֵן לִי בָזֶה.** בנוסחי אשכנז וגולדשמידט: 'תִּנָּתֶן לי בזה', ע"פ לשון הפסוק באסתר. **למקריבי הַקָּרְבָּן.** במח' רומניא: 'למקריבי קָרְבָּן', וכ"ה בחלק החילופים שבגולדשמידט. **חטאת כַּשָּׁנִי.** במח' רומניא: 'חטאת כַּשָּׁנים'. **וְקָדָשִׁים לִזְבִיחָה.** הקו"ף בקמ"ץ גדול, ראו מנ"ש ומאור עינים לרוו"ה, שמ' כט, כז. במח' רומניא: 'וְקָדָשִׁים בִּזְבִיחָה'. **אָפֵס מני מכהן.** במח' רמ"ו: 'אָפֵס מני מכהן'. וכאן כמח' בולוניא ושד"ל. **אֵין חטאת.** בנוסח אשכנז ומח' רומניא: 'וְאֵין חטאת', עם הוי"ו, פירושו 'אבל אין'.

הֵן קֶדֶם בַּמִּקְדָּשׁ· בְּקוּם זְרִיזִים בְּאַשְׁמֹרֶת· טְהוֹרִים נִצָּבוּ לְהָפִיס· הַחֲדָשִׁים לִקְטֹרֶת· אֵין לְבוֹנָה וְאֵין קְטֹרֶת· וְנִשְׁאַרְתִּי שְׁחַרְחֹרֶת· בְּהִתְוַדּוֹת חַטָּאתִי· יְהִי קָרְבָּן תּוֹדָתִי·

נַפְשִׁי בִּשְׁאֵלָתִי וְעַמִּי בְּבַקָּשָׁתִי:

חֲזֵה קְדוֹשִׁי· כִּי יָדִי כָּבְדָה עַל־אַנְחָתִי· וְאֵין מִי יַעֲמוֹד בַּעֲדִי· וְאֵין לִי בֵּית מְנוּחָתִי· לְבַד בְּךָ אַזְכִּיר שִׁמְךָ· מִגְדַּל עֹז יְשׁוּעָתִי· וְהַעֲבֵר אֶת־אַשְׁמָתִי· וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי·

נַפְשִׁי בִּשְׁאֵלָתִי וְעַמִּי בְּבַקָּשָׁתִי:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר

ח"נ והערות

אֵין לבונה. במח' רומניא וכ"י: 'אֵין לבונה', וכ"ה בש"נ שבגולדשמידט. **בְּהִתְוַדּוֹת חטאתי.** בכ"י: 'וּבְהִתְוַדּוֹת חטאתי'. **יְהִי קָרְבָּן.** כ"ה בכל נוסחאות בני רומי. בנוסח אשכנז ובגולדשמידט: 'תְּהִי בְּקָרְבָּן', במח' רומניא: 'תְּהֵא בְּקָרְבָּן'. **חזה קְדוֹשִׁי.** בנוסח אשכנז, מהד' בער, מח' גולדשמידט ורומניא: 'חזה קָדוֹשׁ'. **אזכיר שִׁמְךָ.** במח' רמ"ו, בולוניא, רומניא וכ"י: 'אזכיר שְׁמֶךָ'. וכאן כמח' שד"ל ונוסח אשכנז. **מִגְדַּל עֹז ישועתי.** בכ"י, נוסח אשכנז, מהד' בער וגולדשמידט: 'מָעוֹז עֹז צור ישועתי', במח' רומניא: 'מָעוֹז עֹז ישועתי', ע"פ תה' לא, ג, כח, ח. **וְהַעֲבֵר את אשמתי.** כ"ה במח' בולוניא, שד"ל וכ"י. ברמ"ו: 'הַעֲבֵר את אשמתי'.

מקורות

קדם במקדש. ע"פ מיכ' ה, כא. **בקום זריזים באשמורת.** ע"פ מסג' יומא פ"א, מ"ח. **זריזים.** ע"פ ירושלמי שקלים פ"ב, ה"ב; בבלי חולין, דף קכג ע"ב. **באשמורת.** ע"פ שמ' יד, כד. **טהוריס נצבו** - שטמא אסור בעבודה. בבלי סנהדרין, דף פג ע"א; שבועות, דף יז ע"א. **טהוריס נצבו להפיס.** ע"פ מסג' תמיד פ"א, מ"ב. **להפיס חדשיס לקטורת.** ע"פ מסג' יומא פ"ב, מ"ד. **ואין קטורת.** ע"פ טור או"ח, סי' קנב. **ונשארתי שחרחורת.** ע"פ שה"ש א, ו. **בהתודות חטאתי.** ע"פ ויק' טז, כא. **יהי קרבן תודתי.** רא"ו מדת"כ (בובר), פר' בלק, סי' יד; במדב"ר (ווילנא), פר' כ, סי' טו; ילקו"ש תורה, רמז תשסה, ד"ה ויאמר בלעם. **חזה.** ע"פ תה' יז, ב. **קדושי.** ע"פ ישע' מג, טו. **ידי כבדה על אנחתי.** איו' כג, ב. **ואין מי יעמוד בעדי.** ע"פ יחז' כב, ל. **בית מנוחתי.** ע"פ דה"א כח, ב. **לבד בך אזכיר שמך.** ע"פ ישע' כו, יג. **אזכיר שמך.** תה' מה, יח. **מגדל עוז ישועתי.** ע"פ תה' סא, ד. **עוז ישועתי.** תה' קמ, ח. **והעבר את אשמתי.** ע"פ ש"ב יב, יג. **וענתה בי צדקתי.** בר' ל, לג.

יְהוָה֗ו עַל־פָּנָ֑יו וַיִּקְרָא֙ יְהוָה֗ו יְהוָ֔ה אֵ֖ל רַח֑וּם וְחַנּ֣וּן אֶ֔רֶךְ אַפַּ֖יִם
וְרַב־חֶ֥סֶד וֶאֱמֶֽת׃ נֹצֵ֥ר חֶ֖סֶד לָאֲלָפִ֑ים נֹשֵׂ֣א עָ֔וֹן וָפֶ֖שַׁע וְחַטָּאָ֑ה
וְנַקֵּ֗ה׃ וְסָלַחְתָּ֤ לַעֲוֹנֵנוּ֙ וּלְחַטָּאתֵ֔נוּ וּנְחַלְתָּֽנוּ׃ סְלַח־לָ֣נוּ אָבִ֔ינוּ כִּ֥י
חָטָ֖אנוּ׃ מְחֹל־לָ֣נוּ מַלְכֵּ֑נוּ כִּ֥י פָשַׁ֖עְנוּ׃ כִּי־אַתָּ֣ה אֲדֹנָ֔י טוֹב֙ וְסַלָּ֔ח
וְרַב־חֶ֖סֶד לְכָל־קֹרְאֶֽיךָ׃ כִּי־עִמְּךָ֣ הַסְּלִיחָ֔ה לְמַ֥עַן תּוֹרָֽא׃ לְמַעַן־
שִׁמְךָ֣ יְהוָ֔ה וְסָלַחְתָּ֥ לַעֲוֹנֵ֖נוּ כִּי־רַ֥ב הוּֽא׃

סְלִיחָה

רביעית כמנהג ירושלים כאשר יוה״כ חל בימי חול.

ושישית כמנהג ק״ק רומה. בירושלים אין אומרים בשבת.

ירושלים 4 בימי החול, רומה 6

בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים׃ אִישׁ בְּאָחִיו יָלִיצוּ׃ לְהִסְתּוֹפֵף בְּחַצְרוֹת
אֵל׃ וְאֶת־שְׂנָתָם יָקִיצוּ׃ וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבָם׃
לִקְרֹא לוֹ נוֹעֲצוּ׃ וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ׃

נָדְדָה שְׁנַת הַחֶלֶדְ׃ אוֹכֵל לֶחֶם מְגֹאָל׃ לָבֹא אֶל־הַמֶּלֶדְ׃ יְהוָה
נִשְׁאוֹל נִשְׁאַל׃ בְּעַד חֶטְאוֹ הַמּוֹלֵדְ׃ וְתוֹעֲבוֹתָיו אֲשֶׁר יָאַל׃
אָנָּא סְלַח לַהֶלֶדְ׃ יְדוּעַ חוֹלִי וְתָאַל׃ וּכְטַל מַשְׁכִּים הוֹלֵדְ׃

מקורות

בני ציון היקרים. איכ׳ ד, ב. **איש באחיו.** ע״פ ישע׳ מא, ו. **יליצו.** ע״פ איו׳ לג, כג. **להסתופף בחצרות אל.** ע״פ תה׳ פד, יא, ג. **ואת שנתם יקיצו.** היפך איו׳ יד, יב. **ובחדרי משכבם.** שמ׳ ז, כח. **לקרוא לו.** ע״פ ישע׳ נה, ו; זכ׳ יג, ט. **נועצו.** ע״פ מש׳ יג, י. **וכמו השחר עלה.** בר׳ יט, טו. **נדדה שנת.** ע״פ אס׳ ו, א. **החלך.** ע״פ תה׳ י, ח ותי״ו, רש״י בשם מנחם, רד״ק ומצודת. **אוכל לחם מגואל.** ע״פ מלא׳ א, ז. **לבוא אל המלך.** ש״ב טו, ב. **נשאול נשאל.** ש״א כ, ו. **חטאו המולך.** ע״פ קה׳ רבה (ווילנא), פר׳ ד, סי׳ יג; ילקו״ש תורה, רמז תתע. **ותועבותיו.** ע״פ יחז׳ יד, ו; מש׳ טו, כו. **אשר יאל.** ע״פ שמ׳ ב, כא, קד״א; במ׳ יב, יא. **אנא סלח.** ע״פ במ׳ יד, יט; עמ׳ ז, ב. **להלך.** ע״פ ש״ב יב, ד. **ידוע חולי.** ישע׳ נג, ג. **ותאל.** ע״פ איכ׳ ג, סה. **וכטל משכים והולך.** ע״פ הוש׳ ו, ד.

ח״נ והערות

בני ציון היקרים. סליחה מאת ר׳ בנימן ב״ר אברהם מן הענוים מרומה. חתום בראשי הבתים שם המחבר ׳בנימן׳. סליחה זו אינה במנהג אחר. **שנת הַחֶלֶדְ.** כ״ה במח׳ בולוניא, שד״ל וקד״א. בכ״י: ׳שנת הַהֶלֶדְ׳, ע״פ ש״ב יב, ד. במח׳ רס״ד: ׳שנת הַמֶּלֶדְ׳, וכן נראה שהיה ברמ״ו, אלא שהוגה בכ״י ל׳חלך׳. **בעד חֶטְאוֹ.** במח׳ רמ״ו: ׳בעד חֶטְאֵי׳, וכן נראה מקד״א. בכ״י: ׳בעד חֶטְאֵי׳. וכאן כמח׳ בולוניא ושד״ל. **חטאו הַמּוֹלֵדְ.** כתב הקד״א: ׳המולך׳, מלרע גרסינן, ע״ש. במח׳ רמ״ו ורס״ד: ׳חטאו הַמּוֹלֶדְ׳, בסגול. ואם אינו טעות דפוס, צ״ל שהוא שם ע״ז, ולכך נגינת התיבה תהיה מלעיל, אך בבולוניא, שד״ל, כ״י וקד״א, בצירי ומלרע. **לַהֶלֶדְ יָדוּעַ חולי.** במח׳ רמ״ו וכ״י: ׳לְהֶלֶדְ יָדוּעַ חולי׳. וכאן כמח׳ בולוניא ושד״ל.

פִּשְׁעוֹ וְחֶטְאוֹ נוֹאָל· בְּלֵב יַמִּים סוֹרוּ· אַל־תִּגְּעוּ כִּי נָצוּ·
וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ:

יָהּ זָכְרָה רַחֲמֶיךָ· אֲשֶׁר מֵעוֹלָם הֵמָּה· וְכַפֵּר חֵטְא צָמֶיךָ· בְּיוֹם
קָדוֹשׁ לָאֵימָה· וְחוּסָה עַל־עַמֶּךָ· מִי סְלִיחָתְךָ יִצְמָא· שְׂאֹב
עֵינוֹת נוֹעֲמֶךָ· וּמְקוֹר יֶשַׁע יִגְמָא· אָנָּא לִכְבוֹד שְׁמֶךָ· בְּהַשָּׁמַיִם
רוּמָה· וְעַל־אוֹיְבֶיךָ· קוּמָה יְהוָה וְיָפֻצוּ· וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ:

מַלְכִּי אֱלֹהִים צִוֵּה· יְשׁוּעוֹת עַם דּוֹרְשֶׁיךָ· וְדַבֵּר עַל־לֵב דָּוֶה·
בְּתַנְחוּמוֹת רַחֲשֶׁיךָ· וּמְלָשְׁנִי לֹא־יִנְוֶה· בְּשָׁפְטְךָ אֶת־
מְבַקְשֶׁיךָ· יְרֵה אֵלָיו כִּמְטַחֲוֵי· לַהֲבַת אִשֶּׁיךָ· וְנוֹדַע כִּי־אַתָּה
מִקְוֵה· בֵּית יַעֲקֹב קְדוֹשֶׁיךָ· בְּעֵת תִּתֵּן רִישֶׁיךָ· לְשׁוֹנְאַי חִנָּם
יִקְרָצוּ· וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ:

נִשְׁמַע קוֹלֵךְ יוֹנָה· וְנִרְצֵית אֶל־אֲדֹנַיִךְ· וַתַּעֲבֹר הָרְנָה· בְּמַחֲנֵה
צוּר קוֹנַיִךְ· וְעוֹד תִּהְיִי לְרֹאשׁ פִּנָּה· וְרַב שָׁלוֹם בָּנַיִךְ· וְכָל־עַם
אוֹתָךְ הוֹנָה· יְהִי לְמִשְׁמַע מַחֲנַיִךְ· וְצֹאן אָדָם תַּעֲבֹרְנָה· כְּמֵאָז

ה"נ והערות

בלב ימים. נוסח קד"א: 'הַשְׁלִיכֵהוּ בלב ימים'. **נוֹעֲמֶךָ.** לשון יחיד ללא יו"ד, כ"ה במח' רמ"ו וקד"א, ע"ש. **אַתָּה מקוה.** במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א וכ"י: 'אַתְּ מקוה', בכדי שיהיה רק ששה תנועות. וכאן כמח' שד"ל, וכנראה תוקן ללשון זכר מסבראה.

מקורות

פשעו וחטאו. ע"פ ויק' טז, כא. **וחטאו נואל.** ע"פ במ' יב, יא. **בלב ימים סורו.** ע"פ מיכ' ז, יט; יחז' כז, כז. **סורו אל תגעו כי נצו.** איכ' ד, טו. **יה זכרה וכו' מעולם המה.** ע"פ תה' כה, ו. **וכפר חטא למיך.** ע"פ ויק' טז, כט־ל. **ביום קדוש.** ע"פ ויק' כג, כז. **לאיומה.** שה"ש ו, ד. **וחוסה על עמך.** ע"פ יואל' ב, יח. **מי סליחתך.** ע"פ יחז' לו, כה; בבלי יומא, דף פה ע"ב. **יצמא.** ע"פ תה' סג, ב. **שאוב עינות.** ע"פ בר' כד, מה. **נועמך.** ע"פ תה' ל, יח. **ומקור ישע.** ע"פ ירמ' יח, יג־יד. **יגמא.** ע"פ בר' כד, יח. **אנא לכבוד שמך.** ע"פ תה' עט, ט. **בהשמים רומה.** ע"פ תה' מז, ו. **ועל אויביך קומה ה'.** ע"פ במ' י, לה. **מלכי אלהים צוה ישועות.** תה' מד, ה. **עם דורשיך.** ע"פ שמ' יח, טו; ישע' סה, י. **ודבר על לב.** ע"פ ישע' מ, ב. **לב דוה.** איכ' ה, יח. **בתנחומות.** ע"פ ישע' סו, יא; איו' טו, יא. **רחשיך.** ע"פ תה' מה, ב. **ומלשני.** ע"פ תה' קא, ה. **לא יוה.** ע"פ חבק' ב, ה. **בשפטך.** ע"פ תה' לו, יג. **את מבקשיך.** ע"פ תה' מ, יח. **ירה.** ע"פ מ"ב יג, יח. ראו בבלי קידושין, דף פא ע"א, 'גירא בעיניה דשטן'. **כמטחוי.** ע"פ בר' כא, טז. **להבת אשיך.** ע"פ ישע' סו, טו. **אתה מקוה.** ע"פ ירמ' יד, ח. **בית יעקב.** ע"פ ישע' ב, ה; יחז' כ, ה. **קדושיך.** ע"פ דב' כו, יט; ישע' סג, יח. **רישיך** - לשון דלות ועני. ע"פ מש' י, טו. **לשונאי חינם יקרצו.** ע"פ תה' לה, יט. **נשמע קולך יונה.** ע"פ שה"ש ב, יד; שמו"ר (ווילנא), פר' כא, סי' ה. **ונרצית אל אדניך.** ע"פ ש"א כט, ד. **ותעבר הרנה במחנה.** ע"פ מ"א כב, לו; רש"י ישע' סא, ז. **צור.** ע"פ דב' לב, ד. **קוניך.** ע"פ דב' לב, ו. **ועוד תהיי לראש פינה.** ע"פ תה' קיח, כב. **ורב שלום בניך.** ישע' נד, יג. **וכל עם אותך הונה.** ע"פ ישע' מט, כו; כט, ח. **יהי למשמע מחניך.** ע"פ ישע' נב, ז. **וצאן אדם.** ע"פ ירמ' לג, יג; יחז' לו, לח.

עַל־יַד מוֹנֶיךָ· שְׂאֵי־סָבִיב עֵינֶיךָ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ·
וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל
עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה
לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר
וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר
(מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
(כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה
בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר
יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם
וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה
וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי
חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח
וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: לְמַעַן־
שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה

חֲמִישִׁית כְּמִנְהַג יְרוּשָׁלַיִם כַּאֲשֶׁר יוה"כ חָל בְּחוֹל וּרְבִיעִית כַּאֲשֶׁר חָל בְּשַׁבָּת. סְלִיחָה שְׁבִיעִית כְּמִנְהַג ק"ק רוֹמֶה

בְּיוֹם הַלְבָּנַת פִּשְׁעִי· בְּהֶגְיוֹן חִין אֶתְקַדֵּשׁ· לְבַקֵּר בֵּית
מוֹשִׁיעִי וְלָבֹא בְּמִקְדַּשׁ קָדֶשׁ·
בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ:

מקורות

על יד מוניך. ע"פ ירמ' לג, יג. **שאי סביב עיניך.** ישע' מט, יח. **ביום הלבנת פשעי.** ע"פ ויק' טז, לד; משנ' יומא פ"ו, מ"ח; בבלי יומא, דף סז ע"ח. **בהגיון.** ע"פ תה' יט, טו. **חין.** ע"פ איו' מא, ד. **אתקדש.** ע"פ שמ' יט, כב. **לבקר בית.** ע"פ תה' כז, ד. **מושיעי.** ע"פ ישע' מה, כא; ירמ' יד, ח. **ולבוא במקדש קודש.** ע"פ ויק' טז, ג, לג. **בחודש השביעי בעשור לחודש.** ויק' טז, כט.

ח"נ והערות

ביום הלבנת פשעי. סליחה מאת ר' בנימן ב"ר אברהם מהענוים איש רומה. חתום בראשי הבתים שם המחבר 'בנימן'. סליחה זו אינה במנהג אחר.

ירושלים 5 בחול (4 בשבת), רומה 7

נִקְרָא אֱלֹהִים בְּחָזְקָה· וְנִשָּׂא לֵב בְּכַפַּיִם· וּנְפָאֵר בְּרֹן זְעָקָה·
אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם· אוּלַי בְּרֹן נִצְטַדְּקָה· כְּבִקְטֹרֶת כַּפַּיִם· לְהַלְבִּין
אָדֶם רִשְׁעִי· כְּמֵאָז בְּמִקְדַּשׁ קֹדֶשׁ· וּבְקִרְבִּי אֵל רוּעִי· רוּחַ
חֲדָשָׁה לְחַדֵּשׁ· בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ:

יְשֻׁרוּן יוֹם הַנֶּאֱסָר· בִּרְחִיצָה וּבְסִיכָה· וּמֵאֲכַל תַּאֲוָה נֶחְסָר·
וְגַם מַנְעַל בַּחֲשִׂיכָה· יָבוֹאוּ נָגִיד וְשָׂר· לְפָאֵר אֵל בִּנְסִיכָה·
וְיֹאמְרוּ לוֹ מְיֻדָּעַי· בְּצֶדֶק אָב זָד עֶדֶשׁ· בְּכַף צֶדֶק הַכְרִיעִי·
אֵל נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ· בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ:

מָחֹל וּמְחֹק כָּל־רֶשַׁע· וְהַצְּחַר כִּתְמֵי מְעִילָה· וְנַתֵּק חֶבְלֵי
פֶשַׁע· וְהַתֵּר אֲגֻדּוֹת עַוְלָה· וְחִין צַעֲקָתִי תְּשַׁע· כְּמִנְחַת
אֵשׁ וּכְעוֹלָה· הַקְשֵׁיבָהוּ לְקוֹל שַׁוְעִי· בְּשָׁטְחִי כַף בַּקֹּדֶשׁ·

ה"נ והערות

נקרא אֱלֹהִים. הנוסח ע"פ כ"י, לפי משקל השיר, שש תנועות בכל קטע. בדפוסים: 'נקרא לֵאלֹהִים'. **ונפאר בְּרֹן.** במח' רמ"ו הוגה בכ"י: 'ונפאר בָּקוֹל'. **בְּרֹן נצטדקה.** בכ"י: 'בִּדִין נצטדקה'. **במקדש קֹדֶשׁ.** במח' רמ"ו: 'במקדש קָדֵשׁ'. וכאן כמח' בולוניא ושד"ל. **אֵל רועי.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, רס"ד וכ"י, וכן הנכון. בשד"ל: 'אֶל־רועי'. **תאוה נֶחְסָר.** במח' רמ"ו: 'תאוה נֶאֱסָר', ובכ"י: 'תאוה נֶאֱסָר'. וכאן כמח' בולוניא ושד"ל. **מנעל בַּחֲשִׂיכָה.** במח' רמ"ו וכ"י: 'מנעל בַּחֲסִיכָה'. וכאן כמח' בולוניא ושד"ל. וראו פי' קד"א על אתר הגורס השין כמו: 'וְאֶחְשֹׁךְ גַּם אָנֹכִי' (בראשית כ, ו). **וְהַצְּחַר כתמי.** במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'וְהַצְּחַר כתמי'. וכאן כמח' שד"ל. **והתר אֲגֻדּוֹת.** בכ"י: 'והתר עֲוֹנוֹת וַאֲגֻדּוֹת'.

מקורות

נקרא אלהים בחזקה. ע"פ יוג' ג, ח. **ונשא לב בכפים.** ע"פ איכ' ג, מא. **ונפאר.** ע"פ יסע' ס, יג. **ברון.** ע"פ איו' לח, ז. **זעקה.** ע"פ אס' ט, לא. **אל ארך אפים.** ע"פ שמ' לד, ו; יוג' ד, ב; תה' פו, טו. **אולי.** ע"פ עמ' ה, טו. **נצטדקה.** ע"פ בר' מד, טז; תה' קמג, ב. **כבקטרת כפים.** ע"פ ויק' טז, יב. **להלבין אדם רשעי.** ע"פ יסע' א, יח. **במקדש קודש.** ע"פ ויק' טז, לג. **ובקרבי.** היפך דב' לא, ח. **אל רועי.** ע"פ תה' כג, א; בר' מח, טו. **רוח חדשה לחדש.** ע"פ יחז' יא, יט; תה' נא, יב. **ישורון.** דב' לב, טו. **יום הנאסר וכו' וגם מנעל.** מש' יומא פ"ח, מ"א; ירושלמי יומא פ"ח, ה"א; בבלי יומא, דף עג ע"ב. **ומאכל תאוה.** ע"פ איו' לג, כ. **ומאכל תאוה נחסר.** ע"פ ויק' טז, כט. **נגיד ושר.** ע"פ דה"ב לב, כא. **לפאר אל.** ע"פ יסע' ס, יג. **בנסיכה.** ע"פ תה' ב, ו. ראו קד"א. **מיודעי.** ע"פ איו' יט, יד. **בצדק אב.** ע"פ מכיל' דרשב"י פ' יט 'הכל בזכות יעקב'; ב"ר (ווילנא), פר' טו, סי' ה; ויק"ר (מרגליות), פר' לו, סי' ד. **אב זד עדש** - זה יעקב אבינו. ע"פ בר' כה, כט, קד"א. **בכף לדק הכריעי.** ע"פ מש' אבות פ"א, מ"ו; בבלי ר"ה, דף יח ע"א. **אל נאדר בקודש.** ע"פ שמ' טו, יא. **מחול.** ע"פ בבלי שבת, דף ל ע"א. **ומחוק כל רשע.** ע"פ יסע' מג, כה; תה' נא, ג. **והצחר** - לַבֵּן. ע"פ שופ' ה, י, כדעת רוב המפרשים; יחז' כז, יח. **והצחר כתמי מעילה.** ע"פ יסע' א, יח. **כתמי מעילה.** ע"פ ירמ' ג, כב. **מעילה.** ע"פ ויק' ה, כא. **ונתק חבלי.** ע"פ יסע' לג, כ. **ונתק חבלי פשע.** ע"פ יסע' נח, ו. **חבלי פשע.** ע"פ מש' ה, כב. **והתר אגודות עוולה.** ע"פ יסע' נח, ו. **עוולה.** ע"פ תה' קיט, ג. **וחין.** ע"פ איו' יא, ד. **תישע.** ע"פ בר' ד, ד. **כמנחת אש וכעולה.** ע"פ בבלי מנחות, דף קי ע"א, [פי"ג, מי"א]. **הקשיבה לקול שועי.** תה' ה, ג. **בשטחי כף.** ע"פ תה' פח, י. **בקודש.** ע"פ תה' עד, ג; ראו יחז' יא, טז, ובבלי מגילה, דף כט ע"א, 'מקדש מעט'.

מִכָּל־חֵטְא לְהַפְדִּיעִי· וְקַטֵּגוֹרִי לְהָדֵשׁ·
בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ:

נוֹצֵר הֵן לֹא יִצְדַּק· לִפְנֵי יוֹשֵׁב סֵתֶר· אַךְ אִם־בּוֹ יֶאֱדַק· לְשַׁחֲרוֹ
בְּרֹן וְעֶתֶר· יְפַשְׁפֵּשׁ מַעֲשָׂיו וְיִבְדַּק· לוֹ יִמְצָא טוֹב פּוֹתֵר·
הַעֲמֵד מֵלִיץ לְפָדְעִי· לַהַק תְּבוּאוֹת קֹדֶשׁ· וּמְחֵה פְּשָׁעַי בְּכָרְעִי·
נֶגְדְּךָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ· בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל
עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה
לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר
וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר
(מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
(כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה
בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר
יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם
וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה
וְנַקֵּה· וְסַלַּחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי
חָטָאנוּ· מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח

מקורות

מכל חטא להפדיעי. ע"פ תה' קל, ח; לט, ט; איו' לג, כד. **וקטגורי.** ע"פ קה' רבה (ווילנא), פר' ד, סי' ח. **וקטגורי להדש.** ע"פ ישע' מא, טו. **טולר הן לא ילדק.** ע"פ תה' קמג, ב; איו' טו, יד. **יושב סתר.** ע"פ תה' לא, ח. **אם בו יאדק.** ע"פ דב' י, כ. **יאדק** - לשון דיבוק. ע"פ איו' מט, ט ותרגום. **לשחרו.** ע"פ תה' עח, לד. **ברון.** ע"פ איו' לח, ז. **ועתר.** ע"פ בר' כה, כא; איו' לג, כו. **יפשפש מעשיו ויבדק.** ע"פ בבלי ברכות, דף ה ע"א; עירובין, דף יג ע"ב ורש"י. **לו ימצא.** ע"פ דב' לב, כט. **טוב פותר.** ע"פ בר' מ, טז. **העמד מליץ לפדעי.** ע"פ איו' לג, כג-כד. **להק.** ע"פ ש"א יט, כ. **להק תבואות קודש.** ע"פ ירמ' ב, ג. **ומחה פשעי.** ע"פ ישע' מג, כה; תה' נא, ג. **בכרעי נגדך.** ע"פ תה' לה, ו. **נגדך בהדרת קודש.** ע"פ תה' כט, ב.

ה"נ והערות

מכל חטא להפדיעי. בכ"י: 'מכל חטא להפריעי', בקד"א פירשו לשון פדיון, ע"פ איו' לג, כד. **וקטגורי להדש.** במח' בולוניא וכ"י מנוקד: 'קְטַגּוֹר להדש', וללא דגש בטי"ת, ובבולוניא ללא וי"ו החיבור. **לְהָדֵשׁ.** כ"ה הניקוד בכ"י, וקרוב לזה במח' בולוניא, וכן נראה משורש 'דוש', ראו מו"ק סי' כה בענין נוסח 'להניח תפלין'.

וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ לְמַעַן־
שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא׃

סַלִּיחָה

שמינית כמנהג ק"ק רומה. בירושלים אין אומרים אותה.

רומה 8

יָשֵׁן אַל־תֵּרָדַם׃ וַעֲזֹב הִתְלַהְלְהֶךָ׃ הַרְחֵק בְּנֵי־אָדָם׃ וְשׁוּר
דַּרְכֵי גְבוֹהֶךָ׃ וְרוּץ לַעֲבֹד צוּר קָדַם׃ כְּרוּץ
כּוֹכְבֵי נְגוֹהֶךָ׃ מַה־לְּךָ נִרְדָּם קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ׃

הָקֵץ לִרְאוֹת שְׁמָיו׃ וְאֶת־מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעוֹתָיו׃ וְהַבֵּט אָהֳלֵי
מְרוֹמָיו׃ תְּלוּיִים בִּזְרֹעוֹתָיו׃ וְכוֹכְבֵיהֶם חוֹתָמָיו׃ פִּתּוּחֵי
טַבְּעוֹתָיו׃ וּפְחַד מִפְּנֵי אֵימָיו׃ וּתְיַחֵל אֶת־יְשׁוּעוֹתָיו׃ פֶּן זְמָן
יַגְבִּיהֶךָ׃ וְרָם לְבָבְךָ בְּגָבְהֶךָ׃ מַה־לְּךָ נִרְדָּם קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ׃

וְצֵא בַּחֲצוֹת הַלֵּילוֹת׃ בְּעִקְּבוֹת אַנְשֵׁי שֵׁמוֹת׃ אֲשֶׁר בִּלְשׁוֹנָם
תְּהִלּוֹת׃ וְאֵין תּוֹכָם תּוֹךְ וּמִרְמוֹת׃ לֵילוֹתֵיהֶם תְּפִלּוֹת׃ וִימוֹתֵיהֶם

ה"נ והערות

ישן אל תרדם. סליחה לר' יהודה הלוי. חתום בראשי הבתים "יהודה". והיא גם במח' ארם צובה, דף תקעט ע"ב, במנהג ספרד ועוד מנהגים בשינוי נוסח. הודפסה ע"י ברודי, דיואן ר' יהודה הלוי, ב 203; ואצל שירמן, השירה העברית בספרד ובפרובאנס, עמ' א 517. בחוברת המנהג האיטלקי בירושלים של הרב מ"ע הרטום לא הוזכר לאומרה, וראו הקדמת שד"ל למח' ח"ב, עמ' ט. **הַרְחֵק בְּנֵי אָדָם.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, רס"ד, כ"י, בית אל ותכלאל ע"ן חיים, וכן נראה שהיה לפני קד"א, אלא שדעתו לגרוס אחרת, ע"ש, וכ"ה הנכון ע"פ המשקל של ששה תנועות הנמצא בפיוט. במח' רמ"ו ובולוניא 'בני' לא מופיעה, אולם כבר בפירוש קד"א על אתר כתב שנראה לגרוס "דרכי בני אדם", ע"ש, וכך הגרסה במח' שד"ל, (אצל ברמן הגרסה: 'דרכי אדם'). **כוכבי נְגוֹהֶךָ.** במח' רמ"ו וקד"א: 'כוכבי נְגֹהֶךָ'. **וּתְיַחֵל את ישועותיו.** בכ"י ותכלאל: יְיַחֵל את ישועותיו', לשון ציווי. **וימותיהם צוֹמוֹת.** במח' שד"ל: 'וימותיהם תְּחִנּוֹת (צוֹמוֹת)'.

מקורות

ישן אל תרדם. ע"פ יומ' ח, ו; שה"ש זוטא (בובר), פר' ה, סי' ב. **התלהלהך.** ע"פ מש' כו, יח. **הרחק.** ע"פ מש' ה, ח. **הרחק בני אדם.** ע"פ ירמ' ט, ח. **ושור.** ע"פ איו' לה, ה. **דרכי גבוהיך.** ע"פ ישע' נה, ט. **ורוץ לעבוד.** ע"פ תה' קיט, לב. **צור קדם.** ע"פ דב' לג, כז; ישע' כו, ד. **כרוץ כוכבי.** ע"פ במ' כד, יז ורש"י; סד"ר, סי' כט, עמ' קעד. **כוכבי נגוהך.** ע"פ יומ' ב, י; תה' קמח, ג. **מה לך נרדם.** יומ' ח, ו. **הקץ.** ע"פ תה' לה, כג. **לראות שמיו ואת מעשה אצבעותיו.** ע"פ תה' ח, ד. **והבט אהלי מרומיו.** ע"פ בר' טו, ה. **אהלי מרומיס.** ע"פ ישע' מ, כב. **תלויים בזרועותיו.** ע"פ ילקו"ש תורה, רמז תתקמב, סוף ד"ה בהגחלו; אהמ"ד (אייזנשטיין), מעשה בראשית, עמ' 317. **וכוכביהס חותמיו.** ע"פ איו' טו, ז. **ופחד מפני אימיו.** ע"פ הוש' ג, ה; תה' קיט, קסא; קה' ג, יד. **ותיחל את ישועותיו.** ע"פ איכ' ג, כו. **זמן יגביהך ורם לבבך בגבהך.** ע"פ יחז' לא, י. **ורם לבבך בגבהך.** ע"פ דב' ח, יד; מש' טז, ה. **בגבהך.** ע"פ ישע' ב, יז. **ולא בחצות הלילות.** ע"פ תה' קיט, סב. **בעקבות.** ע"פ שה"ש ח, ח; ספרי, פר' פינחס, סוף פי' קלט; ילקו"ש שה"ש, רמז תתקפב, ד"ה הגידה לי. **אנשי שמות.** דה"א ה, כד. **בלשונם תהלות.** ע"פ תה' לה, כח. **תוך ומרמות.** ע"פ תה' י, ז. **לילותיהס תפלות.** ע"פ תה' מב, ט. **וימותיהס לומות.** ע"פ תה' קב, ד.

צוֹמוֹת· לָאֵל בְּלִבָּם מְסִלּוֹת· וְלָהֶם בְּכִסְאוֹ מְקוֹמוֹת· דַּרְכָּם
סְלֹם לַעֲלוֹת· עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ· מַה־לְּךָ נִרְדָּם ׀ קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ:

דְּמָעוֹת תַּזִּיל עֵינֶךָ· וְתִתְחָרֵט עַל־פְּשָׁעִים· וְתִתְחַנֵּן לְמוּל קוֹנֶךָ·
וְאַל־תִּתְחַר בַּמְּרֵעִים· וְהַשְׁפֵּל מְאֹד אֶת־גְּאוֹנֶךָ· וְקַח הַטּוֹב
כִּי־נָעִים· כַּבֵּד אֵל מֵהוֹנֶךָ· לְעֵת יַעֲלוּ מוֹשִׁיעִים· וְיִשְׁאוּ קוֹל
הֲמוֹנֶךָ· הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ· מַה־לְּךָ נִרְדָּם ׀ קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ:

דַּלִּים אֲשֶׁר עָפָר יְסוֹדָם· הַחָכְמָה מֵאַיִן· וּמוֹתַר הָאָדָם·
מִן־הַבְּהֵמָה אָיִן· רַק לְרוֹאֵי צוּר כְּבוֹדָם· רְאוּת לֵב לֹא רְאוּת
עַיִן· וּמוֹצָאֵי מַעְיְנֵי סוֹדָם· הַטּוֹבִים מִיַּיִן כִּי כֵן בָּשָׂר וָדָם·
תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ· מַה־לְּךָ נִרְדָּם ׀ קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ:

הָאֲהִיָּה אֲשֶׁר אֶהְיֶה· אֲשֶׁר כָּל־חֶפְצוֹ פָּעַל· הַמֵּמִית וּמְחַיֶּה·
מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיַּעַל· עָמֹד לַמִּשְׁפָּט וְחִיֶּה· וַעֲזוֹב מֶרֶד וּמַעַל·
לֵאמֹר מָתַי וְאַיֵּה· מַה־לְּמַטָּה וּמַה־לְּמַעַל· וְאוּלָם תָּמִים תִּהְיֶה·
עֵם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ· מַה־לְּךָ נִרְדָּם ׀ קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ:

מקורות

לאל בלבם מסילות. ע"פ תה' פד, ו. **ולהם בכסאו מקומות.** ע"פ אד"נ פ' יב, ד"ה בחותם שעה; מתע"ד פל"ד, פ"ה; בבלי שבת, דף קנב ע"ב; מדת"נ (בובר), פר' וחלת הברכה, סי' ה. **דרכם סולם לעלות.** ע"פ בר' כח, יב. **עד ה' אלהיך.** דב' ד, לא; הוש' יד, ב. **דמעות תזיל עיניך.** ע"פ ירמ' ט, יח; איכ' ב, יח. **ותתחרט על פשעים.** ע"פ מש' כח, יג; מד' ילמדנו (מאזן), ילקוט תורה - בר', אות כב; בבלי קידושין, דף מ ע"ב, וראו שם רש"י ד"ה בתוכחא. **ותתחנן.** ע"פ מ"א ח, לג. **למול.** ע"פ איכ' ב, יט. **קונך.** דב' לב, ו. **ואל תתחר במרעים.** ע"פ תה' לז, א. **והשפל מאד את גאונך.** ע"פ ישע' יד, יא; יחז' כא, לא. **וקח הטוב.** ע"פ הוש' יד, ג. **וקח הטוב כי נעים.** ע"פ תה' קלה, ג. **כבד אל מהונך.** ע"פ מש' ג, ט; פדר"ך פ' י, סי' ג. **לעת.** ע"פ דני' ח, יח; ישע' ס, כב. **לעת יעלו מושיעים.** ע"פ עוב' א, כא. **וישאו קול.** ע"פ ישע' נב, ח. **קול המונך.** ע"פ ישע' יג, ד. **הכון לקראת אלהיך.** עמ' ד, יב. **דלים עפר יסודם.** ע"פ איו' ד, יט. **החכמה מאין.** איו' כח, יב. **ומותר האדם.** קה' ג, יט. **לרואי צור כבודם.** ע"פ שמ' לג, כב-כג. **ראות לב ולא ראות עין.** ע"פ ישע' מד, יח. **ומוצאי מעיני.** ע"פ תה' קז, לג. **סודם.** ע"פ תה' כה, יד. **הטובים מיין.** ע"פ שה"ש א, ב. **בשר ודם.** ע"פ בבלי סוטה, דף מב ע"א, [פ"ח, מ"א]. **תמצא את אלהיך.** דה"א כח, ט. **אהיה אשר אהיה.** שמ' ג, יד. **כל חפצו פעל.** ע"פ תה' קטו, ג. **הממית ומחיה וכו' ויעל.** ע"פ ש"א ב, ו. **עמוד למשפט.** ע"פ ישע' ג, ח. **ועזוב מרד.** ע"פ ישע' נה, ז. **מרד ומעל.** ע"פ יהו' כב, כב. **לאמור מתי ואיה.** ע"פ ירמ' יז, טו; תה' מב, ג-ד. **מה למטה ומה למעל.** ע"פ מש' חגיגה פ"ב, מ"א; מס' כלה רבתי פ"ו, ה"א; ירושלמי חגיגה פ"ב, ה"א. **תמיס תהיה.** דב' יח, יג.

ח"נ והערות

מאד את גאונך. במח' בולוניא ליתא תיבת 'את'. **קול הֲמוֹנֶךָ.** בחלק מהנוסחאות: 'קול הֲמוֹנֶיךָ' לשון רבים. **דַּלִּים אֲשֶׁר עָפָר.** כל הבית הזה, איננו בכ"י, וראו בהקדמת שד"ל הנ"ל, עמ' ט. במח' רמ"ו ובולוניא: 'דל אשר עפר', אולם כבר בפירוש קד"א על אתר גרסתו 'דלים', וכ"ה בבית אל, תכלאל עץ חיים והגהה בגליון במח' רמ"ו. ולדעת שד"ל, בהקדמה, ע"פ מקורות עתיקים, עיקר הנוסח הוא: לַאֲשֶׁר עפר יסודם, וללא תיבת 'דלים'. **הממית וּמְחַיֶּה.** בכ"י ותכלאל עץ חיים: 'הממית וְהַמְחַיֶּה'. **עָמֹד לַמִּשְׁפָּט.** בכ"י ותכלאל עץ חיים: 'עָמֹד לַמִּשְׁפָּטוֹ', בבית אל: 'עָבוֹד בְּמִשְׁפָּט'. **וְאוּלָם תמים.** בכ"י ותכלאל עץ חיים: 'אוּלָם תמים'.

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה

שִׁשִּׁית כְּמִנְהַג יְרוּשָׁלַיִם כַּאֲשֶׁר יוה"כ חֹל בְּחוֹל, וְחֲמִישִׁית כַּאֲשֶׁר חֹל בְּשַׁבָּת. סְלִיחָה תְּשִׁיעִית כְּמִנְהַג ק"ק רוֹמֶה.

יְצוּ הָאֵל לְדַל שׁוּאֵל· וְיִהְיוּ דְלָתָיו פְּתוּחוֹת· הֲמוֹן שִׂיחוֹ וּמַר רוּחוֹ· לְאֵל אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת· אֲשֶׁר יִקְרָא בְּעֵת יִרְאָ· מִשְׁפָּטִים וְתוֹכֵחוֹת· לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת:

ח"נ והערות

יצו הא לדל שואל. כתב שד"ל, במבוא למכב"ר, עמ' לב, שמחברו הוא ר' יהודה הלוי, חתום "יהודה" בראשי הבתים. סליחה זו היא גם במנהג ספרד ובמח' רומניא (דף רסו ע"ב), נדפסה ע"י ברודי, דיואן רי"ה, ג 183. **מִשְׁפָּטִים ותוכחות.** כ"ה במח' בולוניא, קד"א ושד"ל. בכ"י, רס"ד ורומניא: 'מִשְׁפָּטִים ותוכחות'. **וְתוֹכֵחוֹת.** במח' רומניא וכ"י: 'וְתוֹכָחוֹת', אבל לפי הענין, הנכון הוא כבפנים, לשון עונש.

מקורות

יצו האל. ע"פ דב' כח, ח. **לדל שואל.** ע"פ ישע' מא, יז; אס' רבה (ווילנא), פר' ח, סי' ז. **דלתיו פתוחות.** ע"פ איו' לא, לב. **המון שיחו.** ע"פ ש"א א, טז; תה' קב, א. **ומר רוחו.** ע"פ יחז' ג, יד. **לאל אלהי הרוחות.** ע"פ במ' טז, כב. **אשר יקרא.** ע"פ דה"א כא, כו; תה' ד, ב. **בעת יירא.** **משפטים.** ע"פ דב' ט, יט; תה' קיט, קכ. **משפטים ותוכחות.** ע"פ יחז' ה, טו; תה' לט, יב. **לה' אלהינו הרחמים והסליחות.** ע"פ דני' ט, ט.

הֲיִמָּצֵא חֵן בְּעֵין בּוֹחֵן· כְּלָיוֹת אִישׁ מָלֵא מִרְמָה· אֲשֶׁר חוֹלַל וְהִתְגּוֹלַל· בְּדַם עָוֹן וּמֵי אַשְׁמָה· וְסוֹף שִׁבְרוֹ בְּבֵית קִבְרוֹ· יְצוּעַ גּוּשׁ וְסוּת רִמָּה· וְיִתְגַּבֵּר לְלֹא דָבָר· וְיִשְׂמַח וּבַל־יֵדַע מָה· וְכִי־יִכְסֹף יָקָר לָאֶסֹף· וְלֹא יֵדַע לְמִי וְלָמָה· וְיִשְׂכַּח יוֹם בְּלֹא פִדְיוֹם· יְהִי קוֹדֵר בְּלֹא חַמָּה· יוֹם מְגִלּוֹת נִפְתָּחוֹת· וְיִזָּכְרוּ נִשְׁכָּחוֹת· לֵאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת:

וְאֵיךְ יִגְבַּר אֲשֶׁר חִבַּר· בְּמֵי טִפָּה וְדַם נִדָּה· אֲשֶׁר נֶחְשַׁב לְגֵר תּוֹשָׁב· וְיֵלֶךְ־לוֹ בְּלֹא חֶמְדָּה· וּמַטְעַמָּיו וְגַם־מֵימָיו· וְקֵץ יָמָיו כְּמוֹ מִדָּה· וְאֵין רֶגַע בְּלֹא נֶגַע· וְלֹא פֶגַע בְּלֹא חֲרָדָה· וְאֵין תָּמִים בְּלֹא דָמִים· וְאֵין אִישׁ מִשְׁאוֹל נִפְדָּה· אֶבֶל נִרְצָה וְחֵן

מקורות

הימצא חן. ע"פ איו' טו, טו; מדת"ס (בובר), מז' כו, סי' ח. **בעין בוחן.** ע"פ תה' יז, ב-ג; מש' טו, ג. **בוחן כליות.** ירמ' יא, כ. **מלא מרמה.** ע"פ ירמ' ה, כז. **חולל... עוון.** ע"פ תה' נא, ז. **והתגולל בדם.** ע"פ ש"ב כ, יב; יסע' ט, ד. **בדם עוון.** ע"פ תה' נט, ג. **ומי אשמה.** ע"פ איו' טו, טז. **וסוף שברו.** ע"פ קה' ז, ב. **וסוף שברו בבית קברו.** ע"פ מש' אבות פ"ד, מכ"ב; נחמ' ב, ג. **יצוע.** ע"פ בר' מט, ד (אבודרהם). **גוש.** ע"פ איו' ז, ה. **וסות** - לשון כסות. ע"פ בר' מט, יא. **וסות רמה.** ע"פ איו' ז, ה. **ויתגבר.** ע"פ איו' טו, כה. **ויתגבר ללא דבר. וישמח.** ע"פ עמ' ו, יג. **ובל ידע מה.** ע"פ קה' י, יד. **וכי יכסוף.** ע"פ תה' יח, יב. **וכי יכסוף וכו' ולא ידע.** ע"פ תה' לט, ז. **יקר.** ע"פ יחז' כב, כה. **לאסוף ולא ידע למי ולמה.** ע"פ תה' לט, ז; קה' ב, כו; בבלי מגילה, דף י ע"ב; מדת"נ (ורשא), פר' לך לך, סי' ת. **ולמה.** ע"פ בר' כה, לב. **וישכח יום בלא פדיוס.** ע"פ תה' מז' מט; בבלי שבת, דף קנג ע"א. **יהי קודר בלא חמה.** ע"פ איו' ל, כח. **יום מגלות וכו' נשכחות.** ע"פ בבלי ר"ה, דף טז ע"ב; מש' אבות פ"ב, מ"א. **ויזכרו נשכחות.** ע"פ מדת"ס (בובר), מז' קלז, סי' ח (קלז, ז).

יגבר. ע"פ איו' טו, כה. **אשר חבר וכו' ודם נדה.** ע"פ בבלי נדה, דף לא ע"א; רמב"ן ויק', יב, ב. **נחשב לגר תושב.** ע"פ דה"א כט, טו; מד' שו"ט (בובר), מז' קיט, סי' י; בראשית רבתי, פר' בראשית, עמ' 20. **וילך לו בלא חמדה.** ע"פ דה"ב כא, כ. **ומטעמיו וכו' כמו מדה.** ע"פ בבלי נדה, דף לא ע"ב, 'בא זכר בטולס, בא ככרו בידו'; כתובות, דף סז ע"ב; ב"ר (ווילנא), פר' ח, סי' ו; ס' חסידים סי' תקיט-תקכ. **וקץ ימיו כמו מדה.** ע"פ תה' לט, ה; בבלי שבת, דף ל ע"א. **ואין רגע... בלא חרדה.** ע"פ יחז' כו, טז; לב, י. **נגע** - לשון מכה. ע"פ שמ' יא, א; מ"א ח, לז. **פגע.** ע"פ מ"א ה, יח; קה' ט, יא. **תמיס.** ע"פ בר' ו, ט; תה' טו, ב. **בלא דמיס.** ע"פ תה' ה, ז (אבודרהם). **ואין איש משאול נפדה.** ע"פ תה' מט, ח; מט, טז. **אבל נרצה.** ע"פ ויק' א, ד; איו' לג, כו. **וחן מצא.** ע"פ בר' ו, ח; מש' ג, ד.

ה"נ והערות

מָלֵא מרמה. בכ"י: 'מָלֹא מרמה'. **חוֹלַל וְהִתְגּוֹלַל.** במח' רומניא: 'חוֹלֵל וּמִתְגָּאֵל'. **בְּבֵית קִבְרוֹ.** במח' רמ"ו ורס"ד: 'בית קברו', וכן היה לפני קד"א, אלא שדעתו לגרוס 'בבית', וכ"ה בשאר הנוסחאות. **יְצוּעַ גוּשׁ.** במח' רומניא: 'יְצִיעַ גוּשׁ'. **וְיִשְׂמַח וּבַל־יֵדַע מָה. וְכִי־יִכְסֹף יָקָר לָאֶסֹף.** מילים אלו אינם מופיעים במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י. וכאן כמח' שד"ל, רומניא ואבודרהם. **וּבַל ידע מה.** במח' רומניא ואבודרהם: 'בַּל ידע מה'. **ולא יֵדַע למי.** במח' בולוניא, שד"ל, רומניא וכ"י: 'ולא יָדַע למי'. **בְּלֹא חַמָּה.** כ"ה במח' בולוניא, קד"א, שד"ל וכ"י. אבל ברמ"ו ורס"ד: 'בְּלֹא חֵמָה'. **בלא נגע.** במח' רומניא וכ"י: 'בְּלִי נגע', וכן תוקן ברמ"ו ורס"ד. וכאן כמח' בולוניא, שד"ל ואבודרהם. **פגע בלא.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'פגע וְלֹא'. אולם כבר בפירוש קד"א הגרסה הינה 'בְּלֹא', וכך גם במח' שד"ל. **בלא חֲרָדָה.** במח' רומניא וכ"י: 'בלא חֶרְדָּה'.

מָצָא· אֲשֶׁר חָטָא וְהִתְוַדָּה· וְקָדַם שִׁיר וְתִשְׁבָּחוֹת· פְּנֵי אָרוֹן וּמִזְבָּחוֹת·
לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת:

דּוֹרֵךְ עֹז אֲשֶׁר יָעוֹז· בְּמַעֲלָתוֹ וּמֶרְכָּבוֹ· וְשָׂם כִּסְלוֹ יְמֵי הֶבְלוֹ·
בְּרֹב חֵילוֹ וּבִזְהָבוֹ· הֲלֹא יֶזְכַּר זְמָן יֶעֱבַר· זְדוֹן גָּבְהוֹ וּמַצָּבוֹ·
וְאֵיךְ יִשְׁכַּח אֲשֶׁר יוֹכַח· בְּמַכְאוֹב עַל־מִשְׁכָּבוֹ· בְּעֵת יִדְאַב וְגַם יִכְאַב· וְאֵין מַרְפֵּא לְמַכְאוֹבוֹ· וְעֵת יָמֵשׁ מְאוֹר שֶׁמֶשׁ· וְאֵין הָדָר לְכוֹכָבוֹ· וְסָבְבוּ בַשּׁוּק אֲנָחוֹת· מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת·
לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת:

הָדַר תֵּבֵל כְּצִיץ נוֹבֵל· וְאַחֲרִיתָהּ בְּאֵר שַׁחַת· לְבַד לֵב תָּם אֲשֶׁר נָחְתָּם· וְהוּא מִפְּנֵי שְׁמוֹ נִחַת· וְעֹל יִסְבֹּל וְלֹא יִבֹּל· וְלֹא יָקוּץ בְּתוֹכַחַת· וּמִמּוֹקְשוֹ תְּהִי נַפְשׁוֹ· כְּמוֹ שִׁפְחָה בּוֹרַחַת· וְתִתְנַשֵּׂא עֲדֵי כִסֵּא· וְתָסוּר מִשְּׁאוֹל תַּחַת· וְגוּף נָעֱזָב כְּמוֹ אַכְזָב· וְכָאֵזוֹר אֲשֶׁר נִשְׁחַת· תְּמוּנוֹת תָּאֲרוֹ נִמְחוֹת· וְהֵם עַל־כֵּס מִפְתָּחוֹת·
לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת:

ח"נ והערות

הלא יֶזְכַּר. במח' רומניא ובאבודרהם: 'הלא יִזָּכוֹר'. **זמן יֶעֱבַר.** במח' רומניא: 'זמן יַעֲבוֹר', ובאבודרהם: 'זמן יעבור'. **זְדוֹן גבהו.** במח' רומניא: 'מְרוֹם גבהו', ובאבודרהם: 'הֲדַר גבהו'. **תארו נִמְחוֹת.** כן מנוקד במח' בולוניא וכ"י, וראו ס' מבלול דף קיד ע"ב.

מקורות

אשר חטא והתודה. ע"פ ויק' ה, ה. **וקדם.** ע"פ תה' לה, ב. **שיר ותשבחות.** ע"פ שמ' טו, ו ותר"ל. **פני ארון ומזבחות.** ע"פ דה"ל טז, ד. **דורך עוז.** ע"פ שופ' ה, כא. **אשר יעוז.** ע"פ תה' נב, ט. **במעלתו.** ע"פ דה"ל יח, ח. **ומרכבו.** ע"פ ישע' סו, טו. **כסלו.** איו' ח, יד. **כסלו... וכזהבו.** ע"פ איו' לא, כד. **ימי הבלו.** ע"פ קה' ו, יב. **ברוב חילו.** ע"פ תה' מט, ז. **הלא יוזכר.** ע"פ קה' יא, ח; יב, ב ורש"י. **זמן יועבר.** ע"פ יהו' ז, כה. **זדון גבהו ומצבו.** ע"פ ירמ' מט, טז; עוב' א, ג. **ואיך ישכח.** ע"פ תה' ג, כב; איו' ח, יג. **יוכח במכאוב על משכבו.** איו' לג, יט. **ידאב.** ע"פ תה' פח, י. **וגם יכאב.** ע"פ איו' יד, כב. **ואין מרפא למכאובו.** ע"פ ירמ' יד, יט; טו, יח. **ועת ימש.** ע"פ שמ' י, כא. **ועת ימש מאור שמש.** ע"פ קה' יב, ב. **מאור שמש.** ישע' ס, יט; ירמ' לא, לד. **ואין הדר לכוכבו.** ע"פ קה' יב, ב; בבלי שבת, דף קנא ע"ב. **וסבבו בשוק.** ע"פ קה' יב, ה. **וסבבו בשוק אנחות משפחות.** ע"פ זכ' יב, יב. **אנחות.** ע"פ איכ' א, כב. **הדר תבל.** ע"פ ישע' לה, ב; תה' מח, ג. **תבל כציץ נובל.** ע"פ ישע' כד, ד. **כציץ נובל.** ע"פ ישע' כח, א. **ואחריתה.** ע"פ עמ' ח, י. **באר שחת.** ע"פ תה' נה, כד. **לב תם.** ע"פ תה' עח, עב; קא, ב. **לב... אשר נחתם.** ע"פ שה"ש ח, ו. **והוא מפני שמו נחת.** ע"פ מלא' ב, ה. **ועל יסבל.** ע"פ ישע' מ, ג. **ולא יבול.** תה' א, ג. **ולא יקוץ בתוכחת.** ע"פ מש' ג, יא. **וממוקשו.** ע"פ מש' יג, יד. **וממוקשו תהי נפשו.** ע"פ מש' כב, כה. **נפשו... כורחת.** ע"פ תה' פט, מט. **שפחה בורחת.** ע"פ בר' עז, ח. **ותתנשא עדי כסא.** ע"פ בבלי יומא, דף פו סוף ע"א, 'גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד', ע"פ הוש' יד, ג; פדר"ך (מנלבויס), פי' כד, סי' יב; מדמ"ש (בובר), פר' ו, סי' ד. **ותסור משאול תחת.** ע"פ תה' פו, יג; מש' טו, כד. **וגוף נעזב.** ע"פ תה' פח, ו. **וגוף נעזב כמו אכזב.** ע"פ ירמ' טו, יח. **וכאזור אשר נשחת.** ע"פ ירמ' יג, ז. **תמונות תארו נמחות.** ע"פ ישע' נב, יד; איכ' ד, ח. **והם על כס מפתחות.** רש"י ירמ' יד, כא, ע"פ מד"א.

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל
עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה
לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר
וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ״א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר
(מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
(כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה
בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר
יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ
אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע
וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ
אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי
טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן
תִּוָּרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה

שְׁבִיעִית כְּמִנְהַג יְרוּשָׁלַיִם כַּאֲשֶׁר יוֹם״כ חָל בְּחוֹל וְשִׁשִּׁית כַּאֲשֶׁר חָל בְּשַׁבָּת. סְלִיחָה עֲשִׂירִית כְּמִנְהַג ק״ק רוֹמֵה.

יָהּ צוּר עוֹלָמִים· אֵל נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ· שְׁעֵה שַׁוְעַת עֲנִיֶּיךָ· לְךָ
נִקְרָא עַם קֹדֶשׁ· וְהַמְּצִיאֵם מְחִילָה· בְּיוֹם
זֶה מִקְרָא־קֹדֶשׁ· בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ:

יום ראשון 7 באב (9 באב)

מקורות

יה צור עולמים. ע״פ ישע׳ כו, ד. **אל נאדר בקודש.** ע״פ שמ׳ טו, יא. **שעה שועת.** ע״פ ת״כ כב, ז. **שועת ענייך.** ע״פ תה׳ עב, יב; איו׳ כט, יב. **לך נקרא עם קדש.** ע״פ דב׳ ז, ו ועוד; דני׳ יב, ז. **והמציאם מחילה ביום זה.** ע״פ ויק׳ טז, ל. **ביום זה מקרא קודש.** ע״פ במ׳ כט, ז; מס״ו פי״ט, ה״ד. **בחודש השביעי בעשור לחודש.** ויק׳ טז, כט.

ח״נ והערות

יה צור עולמים. סליחה מאת מחבר אנונימי שאינה נמצאת במנהגים אחרים. **שעה שַׁוְעַת.** הוי״ו רפויה, ואף על כן השוא נע, מפני מתג השי״ן. ראו ש״א ה, יב; ירמ׳ ח, יט. בדרך כלל במח׳, לא מציינים מתג זה. **שועת עֲנִיֶּיךָ.** בכ״י: ׳שועת עַמֶּךָ׳.

אֱלֹהִים יוֹם נוֹרָא וָאָיֹם· בְּחַנְּתוֹ מִימוֹת עֲשֶׂרֶת· חֲלוֹת בְּתַחֲנוּן לְךָ אֵל חַנּוּן· יוֹם וָלַיִל וְאַשְׁמֹרֶת· וְיוֹם יָבֹא כָּל־מַחְבּוֹא· וּמַה־יַּעֲשֶׂה בְּמִסְתֶּרֶת· אִם־תִּשְׁקֹד וְדִין תִּפְקֹד· וְתָבִין כָּל־נִסְתֶּרֶת· הֲיֵשׁ תְּקוּמָה לַאֲיֻמָּה· אֲשֶׁר בְּגָלוּת נִסְגֶּרֶת· אֵין כֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַהֵן· בְּצִיץ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ· בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ:

לֵב נִפְתָּל אֲשֶׁר הֻתַּל· אֲשֶׁר מִיּוֹצֵר לֹא נִבְחַד· מַה־יַּעֲשֶׂה לְיוֹם כִּסֵּא· לְיוֹם בַּדִּין יִתְיַחַד· כִּי אֵין לְפָנִים מַשּׂוֹא פָּנִים· וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד· לְזֹאת יִרְעַד לֵב לָעַד· וְהַנֶּפֶשׁ גַּם יַחַד· וּמְיַחֲדִים וּמְעִידִים· אֶל־יְהוָה אֵל אֶחָד· טוֹב וְסַלָּח הוּא יִשְׁלַח· עֶזְרָךְ מִקֹּדֶשׁ· בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ:

לְךָ אֶדְרֹשׁ וְאֶכּוֹף רֹאשׁ· מֵבִין כָּל־מִפְעָלוֹת· וַאֲרַנֵּן וְאֶתְחַנֵּן· הַיּוֹם בְּחָמֵשׁ תְּפִלּוֹת· בְּעֵת תַּעַל זְכוּת וּמַעַל· בְּמֹאזְנַיִם לַעֲלוֹת·

ח"נ והערות

בגלות נסגרת. במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'בגלות נִסְתֶּרֶת', וכך בפירוש קד"א, וכאן כמח' שד"ל. **מִיּוֹצֵר לא נבחד.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'מִיָּצוּר לא נכחד'. אולם בפירוש קד"א כתב שנראה לגרוס 'מִיּוֹצֵר', וכך הגרסה במח' שד"ל, אך בכ"י 'מִצּוּר לא נבחד', ולנוסח זה אין הכרח להגיה מסברא. **ליום בַּדִּין.** בכ"י: 'ליום הַדִּין'. **כי אין לְפָנִים.** בקד"א גורס: 'כי אין לִפְנִים' ע"ש. **וְאֶכּוֹף ראש.** במח' רמ"ו: 'וְאָכוֹף ראש', עתיד קל משורש כפף, אבל 'אֶכּוֹף', הוא עתיד נפעל משורש כפף או כוף, ולכאורה לא יצדק כאן, מיהו בפיוט 'אגדלך' שבמח' הספרדים מנוקד כן 'וְאָכוֹף ראש וקומה'. **במאזנים לַעֲלוֹת.** במח' רמ"ו וכ"י: 'במאזנים לְהַעֲלוֹת', וכאן כמח' בולוניא ושד"ל.

מקורות

יום נורא. ע"פ יומ' ב, יא. **נורא ואיום.** ע"פ דברי' ז, ז. **בחנתו.** ע"פ ירמ' יא, כ; תה' ז, י. **בחנתו מימות עשרת.** ע"פ בבלי ר"ה, דף טז ע"ב, 'ביומייס' וכו'. **חלות בתחנון לך.** ע"פ תה' כח, ב; איו' מ, כז. **אל חנון.** יוא' ד, ב; ע"פ שמ' לד, ו; תה' פו, טו. **יום ולַיל.** ע"פ תה' כב, ג. **ואשמורת.** ע"פ טור או"ח, סי' תקפא; ביאור הגר"א, ע"פ איכ' ב, יט. **ויום יבוא כל מחבוא.** ע"פ ירמ' יז, י; בבלי ר"ה, דף יח ע"א, ע"פ תה' לג, טו; כריתות, דף כה ע"ב, ע"פ ויק' טז, ל. **ומה יעשה במסתרת.** ע"פ ירמ' כג, כד. **אם תשקוד ודין תפקוד.** ע"פ ירמ' מד, כז; דני' ט, יד. **ודין תפקוד.** ע"פ שמ' לד, ז; ישע' כו, כא. **ותבין כל נסתרת.** ע"פ דב' כט, כח; דני' ב, כב. **היש תקומה לאיומה.** ע"פ ויק' כו, לז; תה' קמג, ב; איו' טו, טו־טז. **לאיומה.** ע"פ שה"ש ו, ד. **אשר בגלות נסגרת.** ע"פ איכ' א, ג; יחז' כה, ג. **נסגרת.** ע"פ יהו' ו, א. **אין כהן אשר יכהן.** ע"פ דה"ב טו, ג. **בציץ נזר הקודש.** ע"פ שמ' לט, ל. **לב נפתל אשר הותל.** ע"פ ישע' מד, כ. **אשר מיוצר ליום כִּסֵּא.** ע"פ מש' כ, ח; בבלי ר"ה, דף לב ע"ב. **ליום בדין יתיחד.** ע"פ תה' פא, ד; בבלי ר"ה, דף טז ע"א [פ"א, מ"ב]; ויק"ר (ווילנא), פר' כט, סי' א. **אין לפניו משוא פניו.** ע"פ דב' י, יז; מש' ו, לה; דה"ב יט, ז. ראו בבלי ברכות, דף כ ע"ב; מד"א (בובר), פר' לו, פ"ז, סי' יא. **ולא מקח שוחד.** ע"פ דב' י, יז; משנ' אבות פ"ד, מכ"ב. **ירעד לב.** ע"פ תה' מה, הרו. **ירעד... והנפש.** ע"פ יחז' לב, י. **ומיחדים ומעידים.** תוס' עמ"ס חגיגה, דף ג ע"ב, ד"ה ומי כעמך, ע"פ המדרש; ב"ר (ווילנא), פר' כ, סי' ז; פדר"א (היגר), פ' ד. **ה' אל אחד.** ע"פ דב' ו, ד, ומלא' ב, י. **טוב וסלח.** ע"פ תה' פו, ה. **ישלח עזרך מקודש.** תה' כ, ג. **לך אדרוש.** ע"פ איו' ה, ח; דה"א כח, ט. **ואכוף ראש.** ע"פ ישע' נח, ה. **מבין כל מפעלות.** ע"פ תה' נג, טו. **ואתחנן.** תה' נו, יח; ע"פ איכ' ב, יט. **ואתחנן.** ע"פ דב' ג, כג. **בחמש תפלות.** ע"פ בבלי יומא, דף פז ע"ב. **בעת תעל זכות ומעל.** ע"פ בבלי ר"ה, דף יז ע"א. **ומעל.** ע"פ ויק' ה, כא; עזר' ט, ד. **במאזניים לעלות.** ע"פ תה' סב, י.

זְכוּת יִצְדַּק וְיִצְטַדַּק· מֵרוֹם כּוֹכָב וּמַזָּלוֹת· מְחֵה זְדוֹנוֹת כְּבֹשׁ עֲוֹנוֹת· וְהַשְׁלִיכֵם בִּמְצוּלוֹת· וְחִישׁ חֶזְיוֹן וְשׁוּר הֶגְיוֹן· בְּצִיּוֹן הַר־הַקֹּדֶשׁ· בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ:

בְּנֵה אֵלִי בֵּית זְבוּלִי· בִּזְכוּת יְשֵׁנֵי חֶבְרוֹן· וְנִשְׁאַרְתִּי שְׁחַרְחֹרֶת· בְּרֹב דִּלְדּוּל וְחִסָּרוֹן· תְּחוֹקְקֵנוּ וּפָקְדֵנוּ· בְּסֵפֶר הַזְּכָרוֹן· וְחִישׁ תְּבַשֵּׂר חֶסֶד נוֹצֵר· שׁוּבוּ שׁוּבוּ לְבִצָּרוֹן· הָשֵׁב כֹּהֲנִים לִפְנֵי לִפְנִים· מְשׁוֹרְרִים לְךָ בְּקוֹל גָּרוֹן· וְאָז נָשִׂישׂ בְּהוֹד הַצִּיץ· וְהָיָה עַל־מֵצַח אַהֲרֹן· וְאִישׁ בְּאָהֳלוֹ יִשְׁמַע קוֹלוֹ· בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ· בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל

מקורות

זכות יצדק ויצטדק. ע"פ ישע' מה, כה; תה' קמג, ב. **מרום כוכב.** ע"פ איו' כב, יב. **כוכב ומזלות.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כגון בבלי ברכות, דף י ע"א. **ומזלות.** ע"פ איו' לח, ג ורש"י. **מחה זדונות.** ע"פ ישע' מג, כה. **כבוש עונות והשליכם במצולות.** ע"פ מיכ' ז, יט. **וחיש חזיון.** ע"פ ישע' ס, כב. **חזיון.** ע"פ יואל' ג, א. **ושור.** ע"פ במ' כג, ט. **הגיון.** ע"פ תה' יט, טו. **בציון הר הקודש.** ע"פ יואל' ד, יז. **בנה אלי בית זבולי.** ע"פ מ"א ח, יג. **בזכות ישני חברון.** ע"פ ירושלמי יומא פ"ג, ה"א. רא"ם פסז"ו במ' פר' שלח, סוף דף קה ע"ב. **ישני חברון.** ע"פ בר' מט, כט-לא. **ונשארתי שחרחורת.** ע"פ שה"ש א, ו. **דלדול.** ע"פ תה' קטז, ו; בבלי ר"ה, דף יז ע"א. **וחסרון.** ע"פ קה' א, טו. **תחוקקנו.** ע"פ ישע' לג, כב. **ופקדנו.** ע"פ תה' קו, ד. **בספר הזכרון.** ע"פ מלא' ג, טז. **וחיש תבשר.** ע"פ ישע' נב, ז. **חסד נוצר.** שמ' לד, ז. **שובו לבצרון.** ע"פ זכ' ט, יב. **לפני לפנים.** לשון חז"ל בהרבה מקומות, כגון: ירושלמי שבת פי"ב, ה"ג; בבלי ברכות, דף ז ע"א; מדת"כ (בובר), פר' אחרי מות, סי' ז. **משוררים.** נחמ' יא, כג. **בקול גרון.** ע"פ ישע' נח, א. **נשיש.** ע"פ ישע' סו, י; תה' לה, ט. **בהוד.** ע"פ איו' מ, י. **בהוד הציץ.** ע"פ שמ' לט, ל. **והיה על מצח אהרן.** שמ' כח, לח. **ואיש באהלו.** ע"פ שופ' ז, ח. **ישמע קולו בבואו אל הקודש.** ע"פ שמ' כח, לה.

ח"נ והערות

מרום כוכב. במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל: 'מרום כוכב'. וכאן הנוסח ע"פ כ"י וקד"א. **וְשׁוּר הגיון.** במח' רמ"ו, כ"י ובפי' קד"א על אתר: 'וְשִׁיר הגיון'. וכאן כמח' בולוניא ושד"ל. **וחיש תְּבַשֵּׂר.** בכ"י: 'וחיש מְבַשֵּׂר'. **בְּהוֹד הציץ.** במח' רמ"ו: 'בְּתוֹךְ הציץ'. וכאן כמח' בולוניא ושד"ל. **באהלו יִשְׁמַע.** במח' רמ"ו: 'באהלו יִשָּׁמַע'.

רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים
נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:
סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ: מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה
אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן
תִּוָּרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה

שביעית כמנהג ירושלים כאשר יוה"כ חל בשבת.
סליחה אחת עשרה כמנהג ק"ק רומה.

ירושלים 7 בשבת, רומה 11

יְדִידֵי אֵל בָּרְכוּהוּ: בַּעֲצֶרֶת קְהִלַּתְכֶם: צַעֲקוּ עַל־
פִּשְׁעֵיכֶם: וְרֹעַ מַעֲלָלֵיכֶם: חֶסֶד
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: יְעוֹרֵר הַיּוֹם עֲלֵיכֶם: כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:

אֶבְיוֹנֵי אָדָם: עִם־פְּלֵיטַת אֱמוּנַי: הַבּוֹחֲרִים בַּתּוֹרָה: כִּנְתוּנָה
עַל־הַר סִינַי: קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה בְּעִנּוּי
נַפְשׁוֹתֵיכֶם: וּבְיִחוּף רַגְלֵיכֶם: כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:

דִּמְעַתְכֶם הוֹרִידוּ: כָּל־אִישׁ מִבְּכִיּוֹתָיו: הָסִירוּ מִקִּרְבְּכֶם:
עָרְלַת לֵב וְתוֹעֲבוֹתָיו: יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן

ה"נ והערות

ידידי אל ברכוהו. סי' "יצחק". והוא רבי יצחק גיאת. פיוט זה נמצא גם במח' כמנהג ארם צובה, דף תקפב ע"ב, כרך ב' פתיחה 152 (פרט לבית האחרון), וכן במנהג תימן (תכלאל ע"ן חיים, עמ' שכו), וראו צונ"ץ ל. ג. 412. **כִּנְתוּנָה על הר סיני.** במח' רמ"ו ורס"ד: 'בִּנְתוּנָה על הר סִינַי', בכ"י: 'הַנְּתוּנָה על הר סִינַי', בבולוניא: 'כִּנְתוּנָה בְּסִינַי', וכאן כמח' שד"ל. **וּבְיִחוּף רגליכם.** בכ"י מנוקד: 'וּבְיַחוּף רגליכם'. **דִּמְעַתְכֶם הורידו.** בכ"י: 'דִּמְעוֹתֵיכֶם הורידו'. **איש מִבְּכִיּוֹתָיו.** בכ"י: 'איש מִבִּכְיוֹתָיו'.

מקורות

ידידי אל. ע"פ בבלי מנחות, דף נג ע"ב, 'ידידיס, אלו ישראל', ע"פ ירמ' יב, ז; ספרי פר' חאת, פי' שנב, סי' יב; ילקו"ש תורה, רמז קסו. **ברכוהו.** ע"פ תה' סח, כז; נחמ' ט, ה. **בעצרת קהלתכם.** ע"פ תה' סח, כז. **צעקו על פשעיכם.** ע"פ יוא' ג, ח. **ורוע מעלליכם.** ע"פ ישע' א, טז. **חסד קדוש ישראל.** ע"פ תה' לח, ג. **חסד... יעורר.** ע"פ איכ' ג, לב. **קדוש ישראל.** ע"פ ישע' מא, יד; ממ, ח. **יעורר היום עליכם.** ע"פ שמ' לב, כט. **היום עליכם.** ע"פ ויק' טז, ל. **כי ביום הזה.** ויק' טז, ל. **אביוני אדם.** ע"פ ישע' כט, יט. **פליטת אמוני.** ע"פ ישע' ד, ב. **אמוני.** ע"פ ש"ב כ, יט. **הבוחרים בתורה.** ע"פ דב' ל, טו-כ; מדת"ה (בובר), מז' א, סי' ח. **כנתונה על הר סיני.** ע"פ שמ' כד, יב; לא, יח; נחמ' ט, יג. **קחו עמכם דברים.** הוש' יד, ג. **בעינוי נפשותיכם.** ע"פ ויק' טז, לא. **וביחוף רגליכם.** ע"פ דב' י, טז; ירמ' ד, ד. **לב ותועבותיו.** ע"פ משל' כו, כה. **יעזוב רשע דרכו.** ישע' נה, ז.

מַחְשְׁבֹתָיו· וְתַעַזְבוּ דַרְכֵיכֶם· וְהַיְשִׁירוּ מַעַלְלֵיכֶם·
כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:

זַחֲלוּ מִדִּין עֶלְיוֹן· וְהִשְׁתַּחֲווּ אַפַּיִם· וְחַלּוּ־נָא אֶת־פָּנָיו· שְׂאוּ
אֵלָיו כַּפַּיִם· כִּי־חַנּוּן וְרַחוּם הוּא· אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם· וְיִפְדֶּה
נַפְשׁוֹתֵיכֶם· וְנֶפֶשׁ עוֹלְלֵיכֶם· כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:

טוֹב עַל־כָּל־יְצוּרָיו· טוּבוֹ עֲלֵיכֶם סָבִיב· יְקַבֵּל תְּפִלַּת הַשָּׁב·
וְיָשִׁיב אֶת־הַשּׁוֹבָב· אַךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְבָרֵי לֵבָב:
נְשׂוּאֵי עָוֹן הַיּוֹם· יְשִׁיבְכֶם לְאָהֳלֵיכֶם· כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל
עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה
לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר
וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר
(מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
(כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה
בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר
יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם
וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה

מקורות

ותעזבו דרכיכם. ע"פ ישע' נה, ז. **והישירו מעלליכם.** ע"פ ירמ' ז, ה; מש' ט, טו. **זחלו מדין עליון.** ע"פ חיו' לג ו. **מדין עליון.** ע"פ תה' מז, חד-ט. **והשתחוו אפיס.** ע"פ בר' יט, ח; נחמ' ח, ו. **וחלו נא את פניו.** ע"פ מלא' ח, ט. **שאו אליו כפיס.** ע"פ איכ' ג, מא. **כי חנון ורחום הוא.** יואל ב, יג. **אל ארך אפיס.** ע"פ שמ' לד, ו; יואל ד, ב; תה' פו, טו. **ויפדה נפשותיכם.** ע"פ תה' מט, טז. **ונפש עולליכם.** ע"פ איכ' ב, יט. **טוב על כל יצוריו.** ע"פ תה' קמה, ח. **טובו עליכם סביב.** ע"פ ישע' סג, ז; תה' לב, י. **יקבל תפלת השב.** ע"פ הוש' יד, ג. **ויביב את השובב.** ע"פ ירמ' ג, יד. **אך טוב לישראל.** תה' עג, א. **נשואי עון.** ע"פ שמ' לד, ז; ישע' לג, כד. **ישיבכם לאהליכם.** ע"פ דב' ה, כז; מ"ב יג, ה ותי"ו.

ח"נ והערות

ותעזבו דרכיכם. בכ"י: 'ותעזבו רעתכם'. **והישירו מעלליכם.** במח' רמ"ו: 'ויישירו מעלליכם'. **זחלו מדין.** במח' חלב: 'פחדו מדין'. **שאו אליו.** בכ"י: 'ושאו אליו'. **ונפש עולליכם.** במח' חלב: 'ויחנן עוללים', ובכ"י: 'ונפשות עוללים'. **ישיבכם לאהליכם.** במח' רמ"ו: 'ישיבכם אל־אלהיכם', ובקד"א: 'ישיבכם אל־אהליכם'.

וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃ סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ׃ מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ׃ כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא׃

סַלִּיחָה

רומה 12

שתים עשרה כמנהג ק״ק רומה. בירושלים לא נהגו לאמרה והרשות ביד החזן לאמרה במקום הקודמת.

בְּיוֹם כַּפְּרַת עֲוֹנִי׃ עֵת מְחִילָה וּסְלִיחָה׃ לְהוֹצִיא לָאוֹר דִּינִי׃ וּמִשְׁפָּטִי לַהֲנָחָה׃
יְהִיֶה־נָּא דְּבַר־אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ לִמְנֻחָה׃

נָגֵד מְעִירֵי שַׁחַר׃ לְפָאֲרָךְ שׁוֹכֵן מַעַל׃ פָּשַׁע מְאָדָם הַצְּחַר׃ וְהִשְׁלֵג כֻּתָּם מַעַל׃ וּזְכֹר אֵיל אַחַר׃ לְקוֹדְמֶיךָ בְּלִי נַעַל׃ סְלִיחָתָם מִלְּאַחַר׃ וְחוֹבֶשׁ מְזוֹרָם לְהַעַל׃ וְתַחֲנוּנָם בְּצוֹם נִבְחָר׃ שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה׃ יְהִיֶה־נָּא דְּבַר־אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ לִמְנֻחָה׃

יוֹם כִּפּוּר אֶתְמַהֵר׃ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר׃ לִדְרֹשׁ מֵי הַנּוֹהֵר׃ אוֹרִי וּפָעֳלִי חוֹקֵר׃ וְאַרְצָה אֶהְיֶה גוֹהֵר׃ וְלֹא אֶבְטַח עַל־שֶׁקֶר׃

ח״נ והערות

ביום כפרת עוני. סליחה לר׳ בנימין ב״ר אברהם מן הענוים. סי׳ בנימן. **ומשפטי לַהֲנָחָה.** במח׳ רמ״ו: ׳ומשפטי לְהַנָּחָה׳. **מְעִירֵי שחר.** במח׳ רס״ד: ׳מְעִירֵי שחר׳, וכנראה שכן היה ברמ״ו, אלא שתוקן בכ״י לצירי. **פשע מְאָדָם.** במח׳ רמ״ו ובולוניא: ׳פשע מוּאָדָם׳. **וְהִשְׁלֵג כתם.** בקד״א: ׳וְהִשְׁלַגְּ כתם׳. **וְחוֹבֶשׁ.** בסגול, כ״ה במח׳ רמ״ו, בולוניא ורס״ד. ברמ״ו נוסף מתג מלעיל, והוא שם דבר, ראו קד״א. במח׳ שד״ל: ׳וְחוֹבֵשׁ׳, בצירי. **וְאַרְצָה אהיה.** במח׳ רמ״ו: ׳וְאַרְצָה אהיה׳.

נגוקר. ע״פ ישע׳ ג, ד. **מי.** ע״פ ישע׳ לג, טז; יחז׳ לו, כה. כז, ח. **ופעלי חוקר.** ע״פ ירמ׳ יח, י. **גוהר.** ע״פ מ״ב ד, לה. **ולא אבטח על שקר.** ע״פ תה׳ מד, ז.

מקורות

ביום כפרת עווני. ע״פ ויק׳ טז, לד. **להוליא לאור דיני.** ע״פ תה׳ לז, ו. **ומשפטי להנחה.** ע״פ תה׳ קמג, ב. **להנחה.** ע״פ אס׳ ב, יח. **יהיה נא דבר.** ב״ב יד, יז. **מעירי שחר.** ע״פ תה׳ מז, טו; קח, ג. **לפארך.** ע״פ ישע׳ ס, יג. **שוכן מעל.** ע״פ ישע׳ לג, ה. **פשע מאדם הצחר. והשלג כתם מעל.** ע״פ ישע׳ א, יח. **הצחר** - לשון לבן. ע״פ שופ׳ ה, י; יחז׳ כז, יח. **איל אחר.** בר׳ כב, יג. **לקודמיך.** ע״פ תה׳ לה, ב. **בלי נעל.** ע״פ משל׳ יומא פ״ח, מ״א. **סליחתם מלאחר.** ע״פ תה׳ מ, יח. **וחובש מזורם.** ע״פ ישע׳ ל, כו; ירמ׳ ל, יג. **מזורם להעל.** ע״פ ירמ׳ ל, יח. **ותחנונם... שמעה.** ע״פ תה׳ כח, ב. **בצום נבחר.** ע״פ ישע׳ נח, ו. **שמעה ה׳ סלחה.** ע״פ דני׳ ט, יט. **יום כפור.** ע״פ ויק׳ כג, כז. **אתמהר.** ע״פ בר׳ יח, ו. **בבוקר הנוהר** - לשון אור. ע״פ ישע׳ ס, ה; תה׳ לד, ו. **אורי.** תה׳ לז, ח. **ופעלי חוקר.** ע״פ ירמ׳ יח, יא. **גוהר.** ע״פ מ״ב ד, לה. **ולא אבטח על שקר.** ע״פ תה׳ מד, ז.

אוּלַי חֲטָאַי יְטַהֵר· חֹב פֶּשַׁע מִלְּחַקֵּר· וְיִרְצֶה נִיב כְּמִתְמַהֵר·
הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה· יְהִיֶה־נָּא דְּבַר־אֲדֹנַי הַמֶּלֶךְ לִמְנֻחָה:

מְאוֹר שַׁחַר בְּהִתְהַדֵּר· הִנְנוּ אָתָנוּ לָךְ· פֶּרֶץ יִצְרִי לְהַגְדֵּר·
רְדֹף אַחֲרֵי מִלּוּלָךְ· וְאֶתְיַצֵּב חִין לְהַסְדֵּר· כָּל־הַיּוֹם בְּהֵיכָלָךְ·
פְּנֵה נָא לְקוֹל הָעֶדֶר· אֲשֶׁר אוֹמֵר מַהֲלָלָךְ· וּפִשְׁעֵי צֹאנְךָ
בַּדֵּר· וּנְשָׂא הַמּוֹן רוּחָא· יְהִיֶה־נָּא דְּבַר־אֲדֹנַי הַמֶּלֶךְ לִמְנֻחָה:

נוֹתֵן קוֹל עֹז בְּקוֹלוֹ· יִשְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנִים· הַמַּבִּיעַ חֶבְלוֹ· יַחַד
אָבוֹת וּבָנִים· וַיַּעֲצֹר אֶת־אָכְלוֹ· לְהִתְוַדּוֹת חֵטְא זְדוֹנִים· בְּצוֹם
עָשׂוֹר מִלֵּילוֹ· וְעַד־לֵילוֹ מִתְעַנִּים· עַד־יְבַשְּׂרוֹ אֵל מְחוֹלְלוֹ·
הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה· יְהִיֶה־נָּא דְּבַר־אֲדֹנַי הַמֶּלֶךְ לִמְנֻחָה:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל
עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה
לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר
וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר
(מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
(כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה

מקורות

חטאי יטהר. ע"פ ויק' טז, ל; יחז' לו, כה. **חוב פשע מלחקר.** ע"פ ירמ' ח, י; תה' קלט, ח. **וירלה ניב.** ע"פ תה' קיט, קח; איו' לג, כו. **ניב.** ע"פ ישע' מז, יט. **כמתמהר.** ע"פ ישע' לב, ד; בבלי ברכות, דף לד ע"ב [פ"ה, מ"ה]. **הכל המזבחה.** ויק' ח, ט. **מאור שחר.** ע"פ תה' קח, ג. **בהתהדר.** ע"פ שמ' כג, ג. **הננו אתנו לך.** ירמ' ג, כב. **פרץ יצרי להגדר.** ע"פ קה' י, ח. **רדוף אחרי מלולך.** ע"פ ישע' נח, ח; הוש' ו, ג. **מלולך** - לשון דיבורך. ע"פ בר' כח, ז ורש"י; תה' קו, ב; דני' ו, כב. **ואתיצב** - לשון עמידה. ע"פ מש' כב, כט. **חין.** ע"פ איו' מח, ד ותרגום. **להסדר.** ע"פ תרגום איו' לב, יד. **בהיכלך.** בבלי מגילה, דף כט ע"א, ע"פ יחז' יח, טז. **פנה נא.** ע"פ תה' קב, יח. **לקול.** ע"פ תה' קל, ב. **הנדר.** ע"פ ירמ' יג, כ. **אשר אומר מהלך.** ע"פ דה"א כט, יג. **מהלך.** ע"פ מש' כז, כח. **ופשעי צאנך בדר.** ע"פ ירמ' ג, כ. **צאנך.** ע"פ יחז' פ' לד. **בדר** - לשון פיזור. ע"פ תר"א בר' יח, ט; ויק' כו, לג. **ונשא המון רוחא.** דני' ב, לה. **נותן קול עז בקולו.** ע"פ תה' סח, לד. **ישמע קול תחנוניס.** ע"פ תה' כח, ב. **המביע.** ע"פ תה' קמה, ז. **חבלו.** ע"פ דב' לב, ט. **יחד אבות ובניס.** ע"פ ירמ' ו, כח. **ויעצור.** ע"פ במ' כט, ה ורש"י; בבלי חגיגה, דף ט ע"א. **ויעצור את אכלו.** ע"פ יומא' ח, יד. **להתוודות חטא.** ע"פ ויק' ה, ה; במ' ה, ז. **זדוניס.** ע"פ ירמ' מט, טז; עוב' ח, ג; בבלי יומא, דף לו ע"ב, 'עונות, אלו הזדונות'. **בצום העשור.** ע"פ מס"ו פי"ט, ה"ד. **מלילו ועד לילו מתעניס.** ע"פ ויק' כג, לב. **יבשרו.** ע"פ ישע' מא, כז. **אל מחוללו.** ע"פ דב' לב, יח. **היתה אורה ושמחה.** אס' ח, טז.

ח"נ והערות

מאור שחר. במח' בולוניא: 'מאור שחר'. **ופשעי צאנך.** במח' רמ"ו: 'ופשעי צאנך'. **ונשא המון רוחא.** במח' רמ"ו ורס"ד: 'ונשא המון רוחה'.

בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה׃ וְשָׁם נֶאֱמַר׃ וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא׃ יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃ סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ׃ מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ׃ כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא׃

סְלִיחָה

ירושלים 8 בחול

שֶׁמִּינִית כְּמִנְהַג יְרוּשָׁלַיִם כַּאֲשֶׁר יוה״כ חָל בִּימֵי חוֹל. וְאִם חָל בְּשַׁבָּת לֹא אוֹמְרִים אוֹתָהּ. לְפִי מִנְהַג ק״ק רוֹמֵה אֵין אוֹמְרִים אוֹתָהּ כְּלָל.

יְחִידָתִי בְצָרָתִי׃ מְבַכָּה אֵל לְפָנֶיךָ׃ וְאִם זַדְתִּי וְעָשִׂיתִי׃ אֲנִי הָרַע בְּעֵינֶיךָ׃ סְלַח פִּשְׁעִי׃ וְשָׂא רִשְׁעִי׃ וְשַׁכֵּךְ אֶת־חֲרוֹנֶךָ׃ פְּקֹד אוֹתִי בְּגָלוּתִי׃ וְהוֹשִׁיעָה יְמִינֶךָ׃ לְרַוְחָתִי לְשַׁוְעָתִי׃ אַל־תַּעְלֵם אָזְנֶךָ׃

לְךָ אֶקְרָא׃ בְּיוֹם צָרָה׃ וְתַאֲזִין אֶת־קְרִיאָתִי׃ וְאִם לַצְתִּי׃ וּפָשַׁעְתִּי׃ וְהִרְשַׁעְתִּי וְחָטָאתִי׃ רְאֵה עָנְיִי וְשׁוּר בִּכְיִי׃ וְאַל־תָּמֹד כְּמִדָּתִי׃ קְחָה מַלְכִּי תְּמוּר נִסְכִּי׃ תְּפִלָּתִי וְדִמְעָתִי׃

ה״נ והערות

יחידתי בצרתי. שם המחבר ״יוסף״, חתום בבית הראשון. סליחה זו איננה בשום מנהג אחר.

מקורות

יחידתי. תה׳ כב, כח; ספרי, פר׳ האזינו, פי׳ שיג, סי׳ י; מתע״ד פל״ב, פ״ט; ב״ר (ווילנא), פר׳ יד, סי׳ ט. **יחידתי בצרתי.** ע״פ תה׳ קמג, יח. **מבכה.** ע״פ ירמ׳ לא, יד. **מבכה אל לפניך.** ע״פ דב׳ ח, מה. **זדתי.** ע״פ נחמ׳ ט, טז. **ועשיתי אני הרע בעיניך.** ע״פ תה׳ נא, ו. **סלח פשעי.** ע״פ מ״א ח, נ. **ושא רשעי.** ע״פ תה׳ כה, יח. **ושכך את חרונך.** ע״פ שמ׳ לב, יב; אס׳ ז, י. **פקד אותי בגלותי.** ע״פ תה׳ פ, טו; ירמ׳ כט, י. **והושיעה ימינך.** תה׳ ס, ז. **לרוחתי לשועתי אל תעלם אזנך.** ע״פ איכ׳ ג, מו. **לך אקרא.** ע״פ יואל׳ ח, יט. **ביום צרה ותאזין את קריאתי.** ע״פ תה׳ כ, ב. **ותאזין את קריאתי.** ע״פ תה׳ קמא, ח. **ואם לצתי.** ע״פ מש׳ ט, יב. **ופשעתי.** ע״פ ויק׳ טז, טז. **ופשעתי והרשעתי וחטאתי.** ע״פ תה׳ קו, ו; דני׳ ט, ה. **ראה עניי.** תה׳ כה, יח. **ושור** - לשון ראיה, ע״פ ״אשורנו ולא קרוב״, במ׳ כד, יז. **ושור בכיי.** ע״פ מ״א כ, ה; יסע׳ לח, ה. **ואל תמוד כמדתי.** ע״פ בבלי סוטה, דף ח ע״ב [פ״א, מ״ז]. **קחה מלכי תמור נסכי.** ע״פ הוש׳ יד, ג; רש״י יומא, דף לו ע״ב, ד״ה ההוא דנחית. **תמור נסכי.** ע״פ יואל׳ ב, יד ורש״י ד״ה והשאיר. **תפלתי ודמעתי.** ע״פ מ״ב כ, ה.

עֲבוּר אֵיתָן אֲשֶׁר נָתַן· יְחִידוֹ לָךְ עֲנָה אוֹתִי· זְכֹר עָקוּד כְּשֶׂה נָקוּד· וְקָרֵב קֵץ יְשׁוּעָתִי· וְאֶת־אִישׁ תָּם· אֲשֶׁר נֶחְתַּם· בְּכֶס כְּבוֹד מְעוֹנֶךָ· לְרַוְחָתִי לְשַׁוְעָתִי· אַל־תַּעְלֵם אָזְנֶךָ:

רְאֵה עַמְּךָ· בְּאוּלָמֶךָ· יְרֵאִים מִפְּלִילֶיךָ· לְךָ יִבְכּוּ· וְהֵם תְּכוּ· אֲדוֹן עוֹלָם לְרַגְלֶיךָ· לְךָ יִקְּדוּ· וְגַם יוֹדוּ· לְךָ הוֹד מַהֲלָלֶיךָ· פְּקֹד אוֹתָם· לְהַעֲלוֹתָם· כְּמוֹ שָׁלֹשׁ רְגָלֶיךָ· וְנַתֵּק מוֹסְרוֹתֵימוֹ· וְרַבֵּה אֶת־פְּעָלֶיךָ· וְהָהָר אֵל· וְהָאֲרִיאֵל· תְּשׁוֹבֵב לִמְעוֹנֶךָ· לְרַוְחָתִי לְשַׁוְעָתִי· אַל־תַּעְלֵם אָזְנֶךָ:

שְׁלַח צוּרִי· אֱלֵי צִירִי· צָרִי וְתַעַל לְדַאֲבוֹנִי· רְאֵה הַבֵּן· וְחֵטְא לַבֵּן· וְאִם יִהְיֶה כְּמוֹ שָׁנִי· בַּיּוֹם הַזֶּה· שְׁלַח מַזֶּה· בְּמֵי יִשְׁעָךְ לְטַהֲרֵנִי· רְכַב וּצְלַח· וְיָד תִּשְׁלַח· אֱלֵי עַבְדְּךָ לְסַעֲדֵנִי· שְׁפֹךְ זַעַם· אֱלֵי הָעָם· אֲשֶׁר תָּמִיד רְדָפוּנִי· בְּאַף הָרְגֵם· וְתַשִּׂיגֵם· לְשׁוֹן אֶפְעֶה וְצִפְעוֹנִי· עֲלֵי עַמְּךָ· בְּהוֹד שְׁמֶךָ· יְהִי שָׁלוֹם לְבָנֶיךָ· לְרַוְחָתִי לְשַׁוְעָתִי· אַל־תַּעְלֵם אָזְנֶךָ:

מקורות

עבור איתן... ענה אותי. ע"פ בבלי תענית, דף טו ע"א [פ"ד, מ"ד]. **איתן.** ע"פ בבלי ב"ב, דף טו ע"א, 'איתן האזרחי (תה' פט, א) זהו אברהם'. **אשר נתן יחידו לך.** ע"פ בר' כב, ב. **זכור עקוד.** ע"פ בבלי ר"ה, דף טז ע"א. **עקוד.** ע"פ בר' כב, ט. **כשה נקוד.** ע"פ בר' ל, לט. **וקרב קץ ישועתי.** ע"פ ישע' מו, א; דני' יב, ו. **איש תם.** בר' כה, כז. **אשר נחתם בכס כבוד מעונך.** בבלי חולין, דף לא ע"ב, ורש"י ד"ה בדיוקנו; מדת"נ (וורשא), פר' במדבר, סי' יט; ילקו"ש ישעיהו, רמז תנב, ד"ה אמר ה'. **ראה עמך.** ע"פ ש"א ט, טז. **באולמך.** ע"פ מ"א ו, ג. וביה"כ הוא מקדש מעט, בבלי מגילה, דף כט ע"א. **יראיס מפליליך.** ע"פ תה' קיט, קכ. **מפליליך.** ע"פ שמ' כא, כב. **לך יבכו.** ע"פ עזר' י, א. **והם תוכו... לרגליך.** ע"פ דב' לג, ג. **אדון עולם.** בבלי ברכות, דף ז ע"ב, ע"פ בר' טו, ח; ב"ר (ווילנא), פר' לך לך, סי' לט, ע"פ תה' מה, יב; ילקו"ש תורה, רמז עז, ד"ה ויאמר ה'. **לך יקדו.** ע"פ דה"א כט, כ; נחמ' ח, ו. **וגם יודו.** ע"פ תה' לב, ה. **לך הוד.** ע"פ דה"א כט, יא. **מהלליך.** ע"פ דה"א כט, יג. **פקוד אותם.** ע"פ שמ' ג, טז. **להעלותם.** ע"פ דב' יז, ח, ורש"י ד"ה וקמת ועליתי; בבלי חגיגה, דף ב ע"א; קידושין, דף סט ע"א; ספרי, פר' עקב, סוף פי' לז. **שלש רגליך.** ע"פ שמ' כג, יד. **ונתק מוסרותימו.** ע"פ תה' ב, ג. **ורבה את פעליך.** ע"פ תה' קד, כד. **והסר אל.** ע"פ שמ' ג, ח; יחז' כח, טז; תה' סח, טז. **והאריאל.** ישע' כט, א. **תשובב למעונך.** ע"פ ירמ' ג, יט. **למעונך.** ע"פ תה' כו, ח. **צורי.** ע"פ תה' כח, א; סב, ג. **צירי.** ע"פ ישע' יג, ח. **צָרִי.** ע"פ ירמ' ח, כב; נא, ח. **ותעל.** ע"פ ירמ' ל, יג; מו, יא. **לדאבוני.** ע"פ דב' כח, סה; ירמ' לא, יא. **הבן.** ע"פ שמ' ד, כב; ירמ' לא, יט. **וחטא לבן.** ע"פ ישע' ד, ד; ירושלמי יומא פ"ח, ה"ז, ע"פ ירמ' יז, יג; מדת"נ (בובר), פר' מצורע, סוף סי' יח; מדת"ה (בובר), מז' ד, סי' ט (ד, ה). **ואם יהיה כמו שני.** ע"פ ישע' א, יח. **ביום הזה.** ויק' טז, ל. **מזה.** ע"פ במ' יט, כא. **במי ישעך לטהרני.** ע"פ יחז' לו, כה. **ישעך.** ע"פ תה' סט, יד. **רכב וצלח.** ע"פ תה' מה, ה. **ויד תשלח.** ע"פ תה' קלח, ז; קמד, ז. **אלי עבדך לסעדני.** ע"פ תה' יח, לו. **שפוך זעם.** ע"פ תה' סט, כה. **שפך זעם אלי העם.** ע"פ תה' עט, ו. **העם אשר תמיד רדפוני.** ע"פ דב' ל, ז; תה' סט, כז. רא"ו רמב"ן ויק', בסוף ביאורו על כו, טז. **באף הרגם ותשיגם.** ע"פ תה' סט, כה. **לשון אפעה.** איו' כ, טז. **וצפעוני.** ע"פ ירמ' ח, יז. **בהוד שמך.** ע"פ תה' קמח, יג. **יהי שלום לבניך.** ע"פ תה' קכח, ו.

ה"נ והערות

בְּמוֹ שלש. במח' רמ"ו: 'כְּמוֹ שלש'. **וחטא לבן.** במח' רמ"ו: 'וְחֶטְ לבן'. **אֵלֵי העם.** במח' שד"ל: 'עֲלֵי העם'.

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשֵׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוּרָא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה

שְׁמִינִית כְּמִנְהַג יְרוּשָׁלַיִם כַּאֲשֶׁר יוה"כ חָל בְּשַׁבָּת, בְּחוֹל לֹא אוֹמְרִים אוֹתָהּ. סְלִיחָה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה כְּמִנְהַג ק"ק רוֹמֶה כַּאֲשֶׁר יוה"כ חָל בְּשַׁבָּת

(אך יש אומרים במקומה את הסליחה הבאה)

שָׂרֵי קֹדֶשׁ הַיּוֹם· אִישׁ בְּרֵעוֹ נִתְאַחַד· שַׁבָּת שַׂר הַמְּנוּחָה· וְיוֹם כִּפּוּר הַמְיֻחָד· אֵל כִּי־יִשְׁפֹּט הַיּוֹם· עַל־גָּלוּי וְעַל־נִכְחָד· הוֹצֵא כָאוֹר צִדְקֵנוּ· וּפִינוּ יָרֹן וְנִחַד·

הִנֵּה מַה־טּוֹב וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם־יָחַד:

(אך יש אומרים במקומה את הסליחה הבאה) ירושלים 8 בשבת, רומה 13 בשבת

ח"נ והערות

שרי קודש היום. סליחה ליום כיפור החל בשבת, נמצאת גם במנהג אשכנז וצרפת (גולדשמידט, כיפור, עמ' 274– 275).

מקורות

שרי קודש. דה"ח כד, ה. **איש בריעו.** ע"פ ישע' מא, ו. **שבת שר המנוחה.** ע"פ בר' ב, ב; שמ' כ, יא; משנ' תמיד פ"ז, מ"ד. **ויום כפור המיוחד.** ע"פ ויק' טז, לד. **אל כי ישפוט היום.** ע"פ שופ' יא, כז. **כי ישפוט היום.** ע"פ תה' קיט, לא. והפייטן העביר המשפט גם ליוה"כ, ע"פ בבלי ר"ה, דף טז ע"ב, 'ביומוייס תלויין ועומדין מר"ה ועד יוה"כ'. **על גלוי.** ע"פ דב' כט, כח. ראו בבלי סנהדרין, דף מג ע"ב. **ועל נכחד.** ע"פ תה' קלט, טו. **הוצא כאור צדקנו.** ע"פ תה' לז, ו. **ופינו ירון.** ע"פ תה' קכו, ב. **ירון ונחד.** ע"פ מש' כט, ו. **הנה מה טוב.** תה' קלג, א.

בְּשַׁבָּת יוֹם מַרְגּוֹעִי· וְשַׂר תַּעֲנוּגִי וְנַפְשִׁי· בְּשָׂרִי רָז מִמִּשְׁמָן·
וְעָנָה בְּפָנַי כַּחֲשִׁי· וְכָשַׁל מִצּוֹם בִּרְכִּי· וְרוּחִי צָקוּן
וְלַחֲשִׁי· מִזְעַר דָּמִי וְחֶלְבִּי· קְחָה כְקָרְבָּן אֵל קְדוֹשִׁי· אִם עֲוֹנַי
יִתְאַסְּפוּן· יַחַד עָבְרוּ רֹאשִׁי· בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי· וּבִקְהָלָם
כְּבוֹדִי אַל־תֵּחַד· הִנֵּה מַה־טּוֹב וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם־יָחַד:

בְּמִקְרָא שַׁבַּת עֹנֶג· בְּשִׁפְלוּת נְפָשִׁים נַעֲנִים· שִׁוּבוּ הַיּוֹם
בָּנִים· בְּנֵי נִטְעֵי נַעֲמָנִים· לְהַלְבִּין אֶת־חֲטָאֵיכֶם·
אִם יִהְיוּ כַשָּׁנִים· וְקִרְאוּ לְאֵל בְּחָזְקָה· וְהַרְבּוּ־לוֹ תַחֲנוּנִים·
כִּי־הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים· וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים· אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים·
וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד· הִנֵּה מַה־טּוֹב וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם־יָחַד:

בְּמִבְצַר עִיר הַקֹּדֶשׁ· עֶבֶר בַּסָּף אֵיךְ אוּכַל· בִּהְיוֹתָם
מִזְּבֻחוֹתַי· תּוֹךְ מוֹסַד הַהֵיכָל· אֲשֶׁר יִסַּד בֶּן־אוּרִי·
וּבֶן־אַדְמוֹן אִישׁ מִיכַל· לְכַפֵּר עַל־עָוֹן יַעֲקֹב· לְצָר נִתָּן כְּצֹאן

מקורות

מרגועי. ע"פ ירמ' ו, טז. **תענוגי.** ע"פ ישע' נח, יג. **ונפשי.** ע"פ שמ' כג, יב. **בשרי רז ממשמן.** ע"פ תה' קט, כד. **ועגה בפני כחשי.** איו' טז, ח. **וכחל מצוס ברכי.** ע"פ תה' קט, כד. **ורוחי.** ע"פ ישע' כו, ט. **לקון לחשי.** ע"פ ישע' כו, טז. **מזער.** ע"פ ישע' י, כה. **מזער דמי וכו' כקרבן.** ע"פ בבלי ברכות, דף ז ע"א. **אל קדושי.** ע"פ יהו' כד, יט. **אם עווני וכו' עברו ראשי.** ע"פ תה' לח, ה; עזר' ט, ו. **בסודם וכו' אל תחד.** ע"פ בר' מט, ו. **במקרא לשבת עונג.** ע"פ ישע' נח, יג; בבלי שבת, דף קיח ע"ב; ויק"ר (ווילנא), פר' בהר, פר' לד, סי' טז; מדת"ג (בובר), פר' תולדות, סי' יב. **בשפלות.** ע"פ ישע' מ, טו; קה' י, יח. **נפשים נעניים.** ע"פ ישע' נח, י. **שובו היום בניים.** ע"פ ירמ' ג, יד. **בני נטעי נעמנים.** ע"פ ישע' ח, י. **נעמנים** - לשון נועם. ס' הסרשים לרד"ק, שורש נעם. **להלבין את חטאיכם אם יהיו כשנים.** ע"פ ישע' א, יח. **וקראו לאל בחזקה.** ע"פ יוא' ג, ח. **והרבו לו תחנונים.** ע"פ איו' מ, כז. **הוא אלהי האלהים אשר לא ישא.** דב' י, יח. **במבצר עיר הקודש.** ע"פ ירמ' לד, ז. **עיר הקודש.** ע"פ ישע' מח, ב; נחמ' יא, א. **עבור כסף איך אוכל.** ע"פ תה' מב, ה ורש"י; מד' איכ' (ווילנא), פר' א, סי' נב. **בהיותם מזבחותי.** ע"פ איכ' ב, ז. **מוסד ההיכל.** ע"פ ישע' כח, טז; דב"ר (ווילנא), פר' ג, סי' יג. **אשר יסד בן אורי.** ע"פ שמ' לא, כב. **אדמון.** ע"פ ש"א טז, יב; יח, מב. **איש מיכל.** ע"פ ש"א יח, כז. **לכפר עון יעקב.** ע"פ ישע' כז, ט. **לצר נתן כצאן מאכל.** ע"פ תה' מד, יב.

ה"נ והערות

וְשַׂר תענוגי. במח' גולדשמידט: 'וְשוֹד תענוגי', ונ"א בכ"י: 'וְסָר תענוגי'. **מזער דמי.** במח' רמ"ו נרשם בטעות: 'מִזְעַד דמי', וכבר תוקן ל'מזער' ברס"ד. **אם עֲוֹנַי.** במח' בולוניא: 'אם עֲוֹנוֹתַי'. **בְּמִקְרָא שבת.** במח' רמ"ו ורס"ד: 'בְּמִקְדַּשׁ שבת'. **שַׁבַּת ענג.** כ"ה במח' רמ"ו ובולוניא. אבל בכ"י, שד"ל וגולדשמידט: 'שַׁבָּת ענג' בקמ"ץ. **נפשים נַעֲנִים.** כן מנוקד במח' בולוניא שד"ל וגולדשמידט. אבל ברמ"ו וכ"י: 'נפשים נָעֲנִים'. **שובו היום.** במח' רמ"ו: 'שובבו היום'. **נטעי נַעֲמָנִים.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א ושד"ל. אבל בכ"י: 'נטעי נֶאֱמָנִים'. **בְּמִבְצַר עיר הקדש, עֶבֶר בַּסָּף איך.** במח' גולדשמידט: 'בְּזָכְרִי עיר הקדש, עֶצֶר בְּבָכִי איך'. **בְּהִיוֹתָם.** במח' גולדשמידט: 'בִּהְיוֹת שָׁם'. **תוך מוסד.** בכ"י: 'תוך מוסר'. **יִסַּד בן אורי.** במח' רמ"ו: 'יִסַּד בן אורי'. בבולוניא, שד"ל וכ"י: 'יִסַּד בן אורי'. **נִתָּן כצאן.** בקמ"ץ, לשון הווה.

מַאֲכָל· וּבָא שׁוֹטְנִי אֲשֶׁר הֶעֱרִים· לְשׁוּמְכֶם חָרְבָּה וְנָכָל· מִשָּׁם לָמָּה אֶשְׁכַּל· גַּם־שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד·

הִנֵּה מַה־טּוֹב וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם־יָחַד:

שְׁעֵה חִין עָרְכִי הַיּוֹם· וְהַט אָזְנְךָ לְשַׁוְעָתִי· שִׁמְעָה אֶת־תְּפִלָּתִי· וְאַל־תֶּחֱרַשׁ לְדִמְעָתִי· וְשׁוּר מִמְּרוֹמִים רֵישִׁי· וְכָל־עֲמַל יְגִיעָתִי· וְשׁוּב וּבְנֵה מְעוֹן בֵּיתֶךָ· מְקוֹם מִשְׁכַּן יְרִיעָתִי· וְאָשִׁיר אָז לִשְׁמֶךָ· וְאָרִים קוֹל תְּרוּעָתִי· הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד·

הִנֵּה מַה־טּוֹב וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם־יָחַד:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסַלַּחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח

ח"נ והערות

חרבה וְנָכָל. מבנין הקל. במח' גולדשמידט: 'חרבה וְנִכַּל', בנין פיעל. **והט אָזְנְךָ.** במח' רמ"ו: 'והט אָזְנֶךָ'. **וְשׁוּב וּבְנֵה.** במח' גולדשמידט: 'וְשׁוּבְבֵנִי'.

מקורות

שוטני. ע"פ מ"ל יח, יד; תה' עח, יג. **אשר הערים.** ע"פ תה' פג, ד. **לשומכם חרבה וכל.** מ"ב כה, מפסוק ח ואילך. **חרבה.** ויק' כו, לא; יסע' סד, י. **וכל.** ע"פ במ' כה יח; מלא' ח, יד. **למה אשכל.** בר' כז, מה. **שנה.** ע"פ בר' ד, ה. **חין ערכי.** ע"פ איו' מח, ד. **והט אזנך.** ע"פ מ"ב יט, טז; תה' יח, ו; דני' ט, יח. **אזנך לשועתי.** ע"פ איכ' ג, טו. **שמעה את וכו' לדמעתי.** ע"פ תה' לט, יג. **ושור ממרומים.** ע"פ תה' קב, כ. **רישי.** ע"פ מש' לא, ז. **עמל יגיעתי.** ע"פ קה' י, טו. **ושוב וכנה מעון ביתך.** ע"פ זכ' ח, טז. **מעון ביתך.** תה' כו, ח. **מקום משכן יריעתי.** ע"פ תה' כו, ח. **משכן יריעתי.** ע"פ יסע' נד, ב. **ואשיר אז לשמך.** ע"פ תה' סט, לא. **ואריס קול תרועתי.** ע"פ יחז' כא, כז; עזר' ג, יא. **הנה אל ישועתי.** יסע' יב, ב.

וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ לְמַעַן־
שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא׃

סַלִּיחָה

תשיעית כמנהג ירושלים כאשר יוה"כ חל בשבת, בימי החול לא אומרים אותה. סליחה שלש עשרה כמנהג ק"ק רומה, כאשר יוה"כ חל בשבת, לאומרה במקום הקודמת.

יוֹם שַׁבָּת וְכִפּוּרִים׃ אִישׁ בְּאָחִיו דָּבֵקוּ׃ שְׁמַע אֶל־
שַׁוְעַת עַמֶּךָ׃ עַל־סְלִיחָה יִצְעָקוּ׃
וְתָרוֹנָה לְשׁוֹנוֹתָם׃ וְלִבּוֹתָם יִשְׁחָקוּ׃ חֶסֶד־וֶאֱמֶת נִפְגְּשׁוּ צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ׃

צֹאן מַרְעִיתֶךָ אֲנַחְנוּ׃ וְאִם כַּצֹּאן תָּעִינוּ׃ וּבָאנוּ בִּפְרִי אָוֶן׃ וִיבוּל
שָׁוְא רָעֵינוּ׃ יְקוּמוּן יוֹם הָעָשׁוֹר׃ וְנֹפֶשׁ אֲשֶׁר שָׁעֵינוּ׃ וְחַסְדֵי
אָבוֹת יְעוֹרְרוּן׃ וְחַסְדְּךָ יַשְׁבִּיעוּנוּ׃ רִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ
עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ׃ חֶסֶד־וֶאֱמֶת נִפְגְּשׁוּ צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ׃

חִין עֶרֶךְ עַמֶּךָ׃ וְתַחֲנוּנָיו יֶעֱרָבוּן׃ וְהַבֵּט כִּי בְיוֹם עֹנֶג׃ בְּעִנּוּי
נֶפֶשׁ יְשׁוּבוּן׃ וְחֵלֶף קָרְבָּן מְכַפֵּר׃ רוּחָם נִשְׁבָּרָה יַקְרִיבוּן׃

יהושלים 9 בשבת, רומה 13 בשבת (לאומרה במקום הקודמת)

מקורות

חיש כמחיו דבקו. ע"פ חיו' מח, ט. **שמע אל שועת עמך.** ע"פ תה' קמה, יט; בבלי ברכות, דף כט ע"ב. **על סליחה יצעקו.** ע"פ ס"ח יב, י; דני' ט, ג - יח-יט; בבלי תענית, דף טו ע"א [פ"ב, מ"ד]. **ותרונה לשונותם.** ע"פ תה' נח, טז. **ולבותם ישחקו.** ע"פ בר' יח, יח. **חסד ואמת נפגשו.** תה' פה, יא. **צאן מרעיתך אנחנו.** ע"פ תה' עט, יג. **ואם כצאן תעינו.** ע"פ יעב' נג, ו. **בפרי און.** ע"פ יעב' נט, ז; מש' ו, יח. **ויבול.** ע"פ זכ' ח, יב. **שוא.** ע"פ יחז' יג, ו; תה' פט, מח. **שוא רעינו.** ע"פ מש' טו, יד. **יקומון.** ע"פ יוב' ח, ו. **יום העשור.** ע"פ ויק' כג, כז. **ונופש.** ע"פ שמ' כג, יב. **אשר שעינו.** ע"פ יעב' נח, ח; ס' הברכים לרד"ק, שורש שעה. **וחסדי אבות.** ע"פ ויק' כו, מב; ירמ' ב, ב. **יעוררון.** ע"פ יעב' נח, ט; תה' פ, ג. **וחסדך ישביעונו.** ע"פ תה' ל, יד. **ראשונות ישמיעונו.** ע"פ יעב' מג, ט. **חין ערך.** ע"פ חיו' מח, ד. **עמך.** ע"פ מ"ח ח, נח. **ותחנוניו.** ע"פ דני' ט, ח. **יערבון.** ע"פ תה' קד, לד. **והבט.** ע"פ יעב' סד, ח; תה' עד, כ. **ביום עונג.** ע"פ יעב' נח, יג. **בעינוי נפש.** ע"פ ויק' טז, לא; כג, כז. **ישובון.** ע"פ דב' ל, י. **קרבן מכפר.** ע"פ ויק' ט, ז. **רוחם נשברה יקריבון.** ע"פ תה' נא, יט.

ה"ג והערות

יום שבת וכפורים. סליחה ליוה"כ ושבת, נמצאת גם במנהג צרפת ורומניא (ד"ו דף שעז ע"ב- שעח ע"א) בשינויים. שם המחבר "יצחק", חתום בראשי הבתים. לפי צונץ (ל. ג. 412) מחברו הוא יצחק בן גיאת. **באחיו דָּבֵקוּ.** במח' רומניא וכ"י: 'באחיו דָּבֵקוּ', ושני הניקודים נכונים. **וְלִבּוֹתָם ישחקו.** במח' רומניא וכ"י: 'בְּלִבּוֹתָם ישחקו'. **וחסדך יַשְׁבִּיעוּנוּ.** כ"ה במח' שד"ל, קד"א וכ"י. במח' רמ"ו: 'וחסדך יַשְׁבִּיעֻנוּ', ובבולניא נראה: 'וחסדך יַשְׁבִּיעֻנוּ'. **וְתַחֲנוּנָיו יערבון.** כ"ה במח' בולוניא, רומניא, קד"א ושד"ל. ברמ"ו וכ"י: 'תַּחֲנוּנָיו יערבון'.

כְּמוֹ חוֹקְקֵי עֵט בַּרְזֶל· לָעַד בַּצּוּר יֵחָצְבוּן· הַיּוֹם בְּטוֹב יִכָּתֵבוּן·
וּבַסֵּפֶר יֵחָקוּ· חֶסֶד־וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ:

קָמִים לִפְנֵי אֲרוֹנוֹת· וְעָזְבוּ מַרְבֵּץ מְעוֹנוֹת· מִקְרֹא נִחֲרוּ גְרוֹנוֹת·
שְׁבוּרֵי לֵב מִיגוֹנוֹת· מָחֹל לָהֶם שִׁגְיוֹנוֹת· וְהַשְׁלֵךְ בְּצוּל יָם
זְדוֹנוֹת· וְחֶטְאָם אֵין לְהִמָּנוֹת· בְּסֵפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת· וְיִמָּחוּ אַף עֲוֹנֹת
אֲבֹתָם אִתָּם יִמָּקוּ· חֶסֶד־וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל
עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה
לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר
וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר
(מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
(כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה
בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר
יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם
וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה
וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי
חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח

ה"נ והערות

חוֹקְקֵי עֵט. כן מנוקד במח' שד"ל. אבל ברמ"ו ובולוניא: 'חוֹקְקֵי עֵט', בחיריק. בכ"י: 'חִקְקֵי עֵט'. **הַיּוֹם.** כ"ה במח' בולוניא ושד"ל. ברמ"ו וקד"א: 'הַטּוֹב', ע"ש. בכ"י: 'חַיִּים'. ברומניא: 'וּלְחַיִּים יכתבון'. **וְעָזְבוּ מַרְבֵּץ.** כן מנוקד במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל. בכ"י: 'וְעָזְבוּ מִרְבַּץ', ע"פ יחז' כה, ה. **מרבץ מְעוֹנוֹת.** במח' רומניא: 'מרבץ בֵּית מְלוֹנוֹת'.

מקורות

חוקקי עט ברזל. ע"פ ירמ' יז, ח; איו' יט, כד. **לעד בצור יחצבון.** איו' יט, כד. **היום בטוב יכתבון.** ע"פ מלא' ג, טז. **יכתבון וכספר יוחקו.** ע"פ איו' יט, כג. **קמים.** ע"פ בר' כב, ג; ש"ב כד, יח. **לפני ארונות.** ע"פ מ"א ג, טו. **ועזבו מרבץ מעונות.** ע"פ ירמ' לג, יב. **מרבץ.** ע"פ נפ' ב, טו. **מעונות.** ע"פ תה' כו, ח. **מקרא נחרו גרונות.** ע"פ תה' סט, ד. **שבורי לב.** ע"פ תה' קמז, ג. **מיגונות.** ע"פ תה' יג, ג. **מחול להם.** ע"פ מדת"כ (בובר), פר' ואתחנן, סי' ו. **שגיונות.** חבק' ג, ח. **והשלך בצול יס זדונות.** ע"פ מיכ' ז, יט. **זדונות.** ע"פ דב' ח, יב. **וחטאם אין להמנות.** ע"פ יבע' סד, ח; תה' כה, ז. **אין להמנות.** ע"פ קה' ח, טו. **בספר הזכרונות.** ע"פ מלא' ג, טז; אס' ו, יא. **וימחו אף עוונות.** ע"פ תה' נא, יא. **אף עונות אבותם.** ע"פ ויק' כו, ט.

וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ לְמַעַן־
שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא׃

סַלִּיחָה

תַּשִּׁיעִית כְּמִנְהַג יְרוּשָׁלַיִם כַּאֲשֶׁר יוה״כ חָל בִּימֵי חוֹל. בְּשַׁבָּת אֵין אוֹמְרִים.

יְרוּשָׁלַיִם 9 בְּחוֹל

יִשְׂרָאֵל עַם קָדוֹשׁ׃ יָגֵל וְיִשְׂמַח לִבּוֹ׃ אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים
קְרֹבִים׃ וְשָׁם שְׁמוֹ בְּקִרְבּוֹ׃ קוֹרֵא
אֵלָיו וְיַעֲנֶה׃ וְיִגְעַר בְּשָׂטָן אוֹרְבוֹ׃ יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ׃

אֱלֹהִים דָּר בְּקָדְשׁוֹ׃ מִקֶּדֶם לְאֱמוּנַי׃ בְּיוֹם זֶה אַתֶּם עוֹבְרִים׃ כִּבְנֵי
מְרוֹן לְפָנַי׃ גְּאֻלָּה אֶתֵּן לָכֶם׃ בְּקוֹל שׁוֹפָר בְּיוֹם דִּינַי׃ וְרִאוּ
כִּי־טוֹב יְהוָה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־בּוֹ׃ יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ׃

דְּעוּ וּרְאוּ כִּי כָל־אִישׁ׃ אֲשֶׁר בִּדְרָכָיו יַחְפֹּץ׃ הוֹלֵךְ לִמְצֹא עֲוֹנוֹ׃
וְאַחַר עֵינוֹ יָפוּץ׃ זְמַן חֶשְׁבּוֹן יַגִּיעוּ׃ וּלְבֵית בּוֹרוֹ יִקְפֹּץ׃ עֶצֶב
נִבְזֶה נָפוּץ׃ כִּכְלִי אֵין־חֵפֶץ בּוֹ׃ יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ׃

מקורות

ישראל עם קדוש. ע״פ דב׳ ז, ו. **יגל וישמח.** ע״פ תה׳ יד, ז. **אשר לו אלהים קרובים.** דב׳ ד, ז. **ושם שמו בקרבו.** ע״פ מדת״ה (בובר), מז׳ ד, סי׳ ג (ד, ב); ירושלמי ברכות פ״ט, ה״ח. **קורא אליו ויענה.** ע״פ איו׳ יג, ד. **ויגער בשטן.** ע״פ זכ׳ ג, ב. **ה׳ אלהיו עמו.** במ׳ כג, כח. **אלהים דר בקדשו.** ע״פ תה׳ סח, ו. **מקדם לאמוני.** ע״פ ויק״ר (ווילנא), פר׳ כט, סי׳ ח. **ככני מרון לפני.** משנ׳ ר״ה פ״ח, מ״ב; ירושלמי פ״ח, ה״ג; מדת״נ (וורשא), פר׳ האזינו, סי׳ ד; דב״ר (ליברמן), פר׳ האזינו, ד״ה הצור תמים. **גאולה אתן לכם.** ע״פ ויק׳ כה, כד. **גאולה אתן וכו׳ ביום דיני.** ע״פ ויק״ר (ווילנא), פר׳ כט, סי׳ י; ילקו״ש תורה, רמז תרמה, ד״ה ובחודש השביעי. **וראו כי טוב ה׳.** תה׳ לד, ט. **דעו וראו.** ע״פ ש״א יב, יח. **כי כל איש וכו׳.** דב׳ ד, ג. **בדרכיו יחפוץ.** ע״פ תה׳ לו, ג; איו׳ כא, יד. **הולך למצוא עונו.** ע״פ תה׳ לו, ג. **ואחר עינו.** ע״פ בבלי סוטה, דף ט ע״ב [פ״ח, מ״ח]. **יפוץ.** ע״פ בר׳ יא, ד. **זמן חשבון.** ע״פ תה׳ לט, ה; קה׳ ה, יח. **זמן חשבון יגיעו.** ע״פ קה׳ ג, ב. **ולבית בורו.** ע״פ ישע׳ יד, טו; יחז׳ לב, כג. **יקפוץ.** ע״פ קה׳ ט, יב. **עצב נבזה נפוץ.** ע״פ ירמ׳ כב, כח. **ככלי אין חפץ בו.** ע״פ ירמ׳ מח, לח.

ח״נ והערות

ישראל עם קדוש. מיוסד ע״ס א״ב. סליחה זו נמצאת גם במח׳ ארם צובה (כרך ב, דף תמה ע״ב, סליחות לר״ה), תכלאל עץ חיים (סי׳ ט, עמ׳ רצה). ואולי היה שם מחברה ישראל, כי מתחילה ומסתיימת במילה זו. **עם קָדוֹשׁ.** במח׳ אר״צ: ׳עם קוֹדֶשׁ׳. **וְשָׁם שְׁמוֹ.** במח׳ בולוניא נוסף: ׳ושם **אֶת** שמו׳. באר״צ ותימן: ׳וְגַם שכנו בקרבו׳, באר״צ מנוקד: שִׁכְנוֹ, ובתימן: שָׁכְנוֹ. **בשטן אוֹרְבוֹ.** באר״צ: ׳בשטן בְּאָרְבוֹ׳, ובתימן: ׳בשטן בְּאַרְצוֹ׳. **אלהים דר בקדשו... יחסה בו.** בית זה נשמט במח׳ רמ״ו ובולוניא, וכנראה שנשמט בכוונה, כי סליחה זו נועדה לר״ה, כמו שמופיעה באר״צ, ובית זה שייך יותר לר״ה ולא ליוה״כ. וכאן נדפס לפי מח׳ ד״ו שנ״ו ומח׳ שד״ל. **דָּר בקדשו.** במח׳ אר״צ ותימן: ׳דִּבֶּר בקדשו׳. **ביום זה אַתֶּם.** במח׳ אר״צ ותימן: ׳ביום שֶׁאַתֶּם׳. **גאלה אֶתֵּן.** במח׳ אר״צ ותימן: ׳גאלה תִּהְיֶה׳. **בדרכיו יַחְפֹּץ.** בתימן: ׳בדרכיו יֶחְפָּץ׳. **זמן חֶשְׁבּוֹן.** באר״צ ותימן: ׳זמן וְחֶשְׁבּוֹן׳. **חשבון יַגִּיעוּ.** בתימן: ׳חשבון יַגִּיעוּ׳. **נבזה נָפוּץ.** כן מנוקד במח׳ בולוניא, שד״ל ואר״צ. אך ברמ״ו ותימן: ׳נבזה נָפוּץ׳, וכן נראה מקד״א.

חוֹטֵא וְלֹא שָׁב בְּלִבּוֹ· מְשָׁלוֹ לְמָה הוּא דוֹמֶה· טוֹבֵל וְאוֹחֵז בְּיָדוֹ·
הַשֶּׁרֶץ וְהַטָּמֵא· יִגַּע וְלֹא־יוֹעִיל־לוֹ· וְאִם טָבַל בְּכָל־מֵימֵי עוֹלָם·
כְּלֹא שָׁב כָּל־יְמֵי· אֲשֶׁר הַנָּגַע בּוֹ· יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ:

כּוֹנֵן עַמִּי לִבֶּךָ· וְנַעַזְבָה כָל־לָצוֹן· לָכָה אִיעָצְךָ שׁוּבָה· בְּכָל־לִבְּךָ
בְּעֶלְצוֹן· מוֹדֶה וְעוֹזֵב יְרֻחָם· אִם־פְּנִימִי כְּחִיצוֹן· תָּמִים יִהְיוּ
לְרָצוֹן· כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ· יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ:

נִדְבוֹת פִּי בוֹרְאֶךָ· הֵם יִהְיוּ לְךָ לְמִקְמַע· סַלְסֵל אֶת־תּוֹרָתוֹ·
וְאֶת־מֵימֶיהָ תִּגְמַע· עֲזוֹב לְבַב הַשּׁוֹבָב· וּבִבְכִי עֵינֶיךָ תִּדְמַע·
הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו וּשְׁמַע· בְּקוֹלוֹ אַל־תַּמֵּר בּוֹ·
יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ:

פְּנֵי לֵב רַע לֹא תִשָּׂא· בְּעֵת יִשְׂחַק וִירַנֵּן· צָפוֹנִי הַרְחֵק מִמֶּךָּ·
לְפַתּוֹתְךָ כִּי יְשַׁנֵּן· קְצֵה־בוֹ וְעָזְבֵהוּ· וּבִקְרְבְּךָ אַל־יְקַנֵּן·

ה"נ והערות

ולא שב בְּלִבּוֹ. במח' אר"צ: 'ולא שב בְּכָל־לִבּוֹ', ובתימן: 'ולא שב בְּכָל־לָבָבוֹ'. **מְשָׁלוֹ למה.** כ"ה במח' בולוניא, שד"ל וארצ. ברמ"ו: 'מְשָׁלוֹ למה', ברס"ד ותימן: 'מְשָׁלוֹ למה'. **טוֹבֵל ואוחז.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, אר"צ ותימן. בשד"ל: 'לְטוֹבֵל ואוחז', בתוספת למ"ד. **השרץ וְהַטָּמֵא.** במח' אר"צ ותימן: 'השרץ הַטָּמֵא'. **יִגַּע ולא יועיל.** במח' רמ"ו: 'יָגַע ולא יועיל'. **וְאִם טָבַל.** במח' אר"צ ותימן: 'וְלוֹ טָבַל'. **כְּלֹא שָׁב.** במח' אר"צ: 'כְּלֹא אָב', ובתימן: 'שָׁוָא הוּא'. **בְּעֶלְצוֹן.** במח' אר"צ: 'וּבְעֶלְצוֹן', ובתימן: 'בַּעֲלָצוֹן'. **יִהְיוּ לרצון.** בתימן: 'יִהְיֶה לרצון', כלשון הפסוק, וכן נראה מקד"א. באר"צ: 'תִּהְיֶה לרצון'. **יִהְיוּ לְךָ לְמִקְמַע.** כ"ה בנוסחאות בני רומי. במח' אר"צ: 'יִהְיוּ לָךְ כְּמוֹ קֶמַע'. **לְבַב הַשּׁוֹבָב.** במח' אר"צ: 'לְבָבְךָ הַשּׁוֹבֵב', ובתימן: 'לְבָבְךָ הַשּׁוֹכֵב', וכן פירש שם בעץ חיים למהרי"ץ. **עֵינֶיךָ תדמע.** במח' רמ"ו: 'עֵינֶיךָ תדמע', באר"צ: 'עֵינְךָ תדמע' לשון יחיד, והוא הנכון להתאים ל'תדמע' שהוא ג"כ לשון יחיד. **צפוני הַרְחֵק.** במח' בולוניא: 'צפוני הַרְחַק'. **לְפַתּוֹתְךָ כי ישנן.** במח' רמ"ו: 'לְפַתּוֹתְךָ כי ישנן'. **קְצֵה בו.** כן מנוקד במח' בולוניא ושד"ל. ברמ"ו נראה: 'קוּצָה בו', וכ"ה באר"צ ותימן, ובגליון רמ"ו, תוקן בכ"י: 'קַצֵּה בו'.

מקורות

חוטא ולא שב וכו'. ע"פ תוספתא תענית פ"א, ה"ח; בבלי תענית, דף טז ע"א; ילקו"ש משלי, סוף רמז תתקסא. **ייגע ולא יועיל לו.** ע"פ בבלי ר"ה, דף יח ע"ב; מש' יא, ד. **ואם טבל בכל מימי עולם.** ע"פ בבלי תענית, דף טז ע"א; ילקו"ש משלי, סוף רמז תתקסא. **כל ימי אשר הנגע בו.** ויק' יג, מו. **כונן עמי לבך.** ע"פ תה' י, יח. **ונעזבה כל לצון.** ע"פ ישע' כח, כב. **לכה איעצך.** במ' כד, יד. **שובה.** ירמ' ג, יב; הוש' יד, ב. **בכל לבך.** ע"פ מ"ב כג, כה. **בעלצון.** ע"פ תה' ט, ג. **ומודה ועוזב ירוחם.** ע"פ משל' כח, יג. **אם פנימי כחיצון.** היפך תה' עח, לו-לז. **תמים יהיו לרצון וכו'.** ע"פ ויק' כב, כא. **נדבות פי.** תה' קיט, קח. **למקמע** - לשון קמיע, קד"א. **סלסל את תורתו.** ע"פ משל' ד, ח. **ואת מימיה תגמע.** ע"פ בר' כד, יח ורש"י. **עזוב לבב השובב.** ע"פ ישע' נה, ז; משל' כח, יג. **לבב השובב.** ע"פ ירמ' לא, כא. **ובבכי עיניך תדמע.** ע"פ ירמ' לא, טו; תה' ו, ז. **השמר מפניו ושמע.** שמ' כג, כא. **פני לב רע.** ע"פ ויק' יט, טו. **לב רע.** ע"פ בבלי סוכה, דף נב ע"א, ז' שמות יש לו לילר הרע; ברכות, דף נד ע"א [פ"ט, מ"ה]. **בעת ישחק וירנן.** ע"פ תה' קכו, ב. **צפוני הרחק ממך.** ע"פ יואל ב, כ; בבלי סוכה, דף נב ע"א. **לפתותך.** ע"פ שמ' כב, טו; בבלי ב"ב, דף עז ע"א, 'יורד ומתעה'; סוכה, דף נב ע"א. **כי ישנן.** ע"פ בבלי יומא, דף פו ע"ב, 'עבר אדם עבירה ושנה'. **קצה בו.** היפך מהיחס אל מוסר, מש' ג, יא. **ועזבהו.** ע"פ ישע' נה, ז. **ובקרבך אל יקנן.** ע"פ בבלי שבת, דף קה ע"ב, ע"פ תה' פא, י. **יקנן.** ע"פ ירמ' מח, כח.

וְאַל־תִּשְׁמַע כִּי־יְחַנֵּן קוֹלוֹ אַל־תַּאֲמֵן־בּוֹ׃

יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ׃

רְאֵה כִּי מֵאָז בָּחַר בְּךָ הָאֱלֹהִים לְעֵדָה׃ שׁוֹמֵר לְךָ כָּל־טוּבוֹ׃
וְכָל־יְקָרָה הַחֲמוּדָה׃ תִּשְׁבַּע דֶּשֶׁן בֵּיתוֹ׃ כֹּל מְתֻקָּן לִסְעוּדָה׃
יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה׃ וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃

יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ׃

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים׃ מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת׃ מוֹחֵל
עֲוֹנוֹת עַמּוֹ׃ מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן׃ מַרְבֶּה מְחִילָה
לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים׃ עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר
וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ״א: לָהֶם גּוֹמֵל)׃ אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר
(מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
(כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)׃ וַיֵּרֶד יְהוָה
בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם׃ יְהוָה׃ וְשָׁם נֶאֱמַר׃ וַיַּעֲבֹר
יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא׃ יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם
וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה
וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃ סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי
חָטָאנוּ׃ מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ׃ כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח

מקורות

ואל תשמע. ע״פ ירושלמי מדריס פ״ט, ה״ח, ״השומע לילדו כאילו עובד ע״ז״; מתד״כ (בובר), פר׳ ויגש, סי׳ ח. **כי יחנן קולו.** מס׳ כו, כה. **ראה.** ע״פ דב׳ יח, כו. **בחר בך האלהים לעדה.** ע״פ דב׳ ז, ז. **שומר לך כל טובו.** ע״פ תה׳ לח, כ. **יקרה החמודה.** ע״פ דני׳ יח, לח; דה״ב לב, כז. **תשבע דשן ביתו.** ע״פ תה׳ סג ו. **כל מתוקן לסעודה.** ע״פ מס׳ אבות פ״ג, מע״ז. **ישראל ויהודה.** ע״פ מ״א ג, כ; ירמ׳ כג, ו. **וכל זר לא יאכל בו.** ויק׳ כב, יג; בבלי סנהדרין, דף ל ע״א [פ״י, מ״א].

ח״נ והערות

וְאַל תשמע. במח׳ אר״צ: ׳אַל תשמע לו׳. בתימן: ׳אַל תשמע׳. **ראה כִּי מֵאָז בחר.** במח׳ אר״צ ותימן: ׳ראה עַמִּי כִּי בחר׳. **בחר בך הָאֱלֹהִים.** במח׳ אר״צ ותימן: ׳בחר בך הָאֵל׳. **שׁוֹמֵר לְךָ.** במח׳ אר״צ: ׳שׁוֹמֵר לָךְ׳, ובתימן: ׳שָׁמוֹר לָךְ׳. **כָּל־טוּבוֹ.** במח׳ אר״צ ותימן: ׳רב טובו׳. **כֹּל מתקן.** כצ״ל וכמו שהוא במח׳ בולוניא. **מְתֻקָּן.** במח׳ אר״צ ותימן: ׳הַמְתֻקָּן׳. **לִסְעוּדָה.** במח׳ בולוניא ותימן: ׳לְסְעוּדָה׳, והשווה למשנ׳ מס׳ אבות. **יִשְׂרָאֵל ויהודה.** במח׳ אר״צ ותימן: ׳לְיִשְׂרָאֵל ויהודה׳.

וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא׃

סַלִּיחָה

עֲשִׂירִית כְּמִנְהַג יְרוּשָׁלַיִם כַּאֲשֶׁר יוה״כ חָל בְּשַׁבָּת.
אֵין אוֹמְרִים אוֹתָהּ בַּחוֹל.

יְרוּשָׁלַיִם 10 בְּשַׁבָּת

אֱלֹהֵי קֶדֶם מְעוֹנָה׃ יְשׁוֹבֵב יוֹנָה הֶגְלָה׃ אֲשֶׁר פַּעַם רִאשׁוֹנָה׃ נֶשֶׁר גָּדוֹל הֶחֱלָה׃ גַּם בְּפַעַם אַחֲרוֹנָה׃ חֲזִיר יַעַר הִבְהִילָהּ׃ וְלֹא־מָצְאָה הַיּוֹנָה׃ מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלָהּ׃

בֵּין שְׁפַתַּיִם תַּחַת׃ הָאֵפֶר נִרְמָסָה׃ וּבְשׁוּב מַרְאָה מָשְׁחַת׃ לְכָל־עַיִן נִמְאָסָה׃ וּבְעֶבְרֵי פִי־פַחַת׃ לְהִמָּלֵט קֵן עוֹשָׂה׃ הִיא יָרְדָה לַשַּׁחַת׃ וְכָל־עוֹף רֹאשׁוֹ נָשָׂא׃ וּמִקּוֹל צִפּוֹר תֵּחַת׃ וְצָעֲקָה יוֹם נִתְפָּשָׂה׃ כְּמוֹ נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה׃ אֲשֶׁר אֵין־מוֹשִׁיעַ לָהּ׃

וְלֹא־מָצְאָה הַיּוֹנָה׃ מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלָהּ׃

ה״נ והערות

אֱלֹהֵי קדם מעונה. סי׳ ׳אברהם׳, מחברו הוא ׳ראב״ע׳. ראו שד״ל (מבוא למכב״ר, עמ׳ לג). סליחה זו (בת 5 בתים) נמצאת גם במנהגי הספרדים והתימנים (תכלאל ע״ח, סי׳ כג, עמ׳ שי), במח׳ רומניא, בשפתי רננות, ובמח׳ הקראים. במח׳ בולוניא ורס״ד מנוקד: אֱלֹהֵי קדם מעונה׳, בפתח, וכן נראה מקד״א. אמנם בהגהת כ״י ברמ״ו, שד״ל וכ״י, כבפנים. **בפעם אחרונה.** בנוסח הספרדים ותימן: ׳פעם אחרונה׳. **חֲזִיר יער.** במח׳ רמ״ו ובולוניא יש כאן מחיקת הצנזורה. אך ברס״ד, שד״ל, קד״א וכ״י הנוסח כבפנים. **מַרְאָה משחת.** כ״ה במח׳ בולוניא, שד״ל, קד״א ותימן, במפיק ה״א. ברמ״ו וכ״י ללא מפיק. ברס״ד: ׳מָרְאָה משחת׳, המ״ם בקמ״ץ קטן, והה״א במפיק. **וּבְעֶבְרֵי פִי פחת.** במח׳ רמ״ו: ׳וּבְעֶבְרֵי פִי פחת׳. **קן עוֹשָׂה.** כ״ה במח׳ רמ״ו, בלוניא, כ״י ותימן, ללא מפיק, וכן עיקר, ודלא כשד״ל: ׳קן עוֹשָׂה׳.

מקורות

אלהי קדם מעונה. ע״פ דב׳ לג, כז. **ישובב.** ע״פ ישע׳ מט, ה; ירמ׳ ג, יט; יחז׳ לט, כז. **יונה** - עס ישראל נמשלו ליונה. בבלי ברכות, דף נג ע״ב; מד״ז שה״ש (בובר), פר׳ ב, סי׳ יד; מדת״ה (בובר), מז׳ יח, סי׳ ל (יח, לז). **יונה הגלה.** ע״פ מ״ב ח, יא; ירמ׳ כט, ח. **נשר גדול החלה.** ע״פ יחז׳ יח, ג. **החלה.** ע״פ מ״א כב, לד. **בפעם אחרונה.** ראו שו״ת הרשב״א, ח״ד, סי׳ קפז, ד״ה אמרתי לא; תיו״ט עמ״ס דמאי, פ״ז, מ״ג; זוהר שמ׳, דף קג ע״א. **חזיר יער.** תה׳ פ, יד; מדת״נ (בובר), פר׳ שמיני סי׳ יד, ׳חזיר זו מלכות אדום הרשעה׳; ויק״ר (ווילנא), פר׳ יג, סי׳ ה. **הבהילה.** ע״פ דני׳ יא, מד. ועל מלכות אדום זה נאמר, ראו רש״י יב, א, ׳תאבד מלכות אדום׳, מק״ג וויגיליאה ש״ז, דף תתעו ע״א, ובדפ׳ מאוחרים נשתנה ע״י הצנזורה. **ולא מצאה היונה.** בר׳ ח, ט. **בין שפתים תחת האפר.** תה׳ סח, יד. **נרמסה.** ע״פ ישע׳ ה, ה; מיכ׳ ה, ז. **מראה משחת.** ע״פ ישע׳ נב, יד. **עיין נמאסה.** ע״פ ירמ׳ ו, ל. **ובעברי פי פחת.** ע״פ ירמ׳ מח, כח. **להימלט.** ע״פ ישע׳ לא, ה; תה׳ קכד, ז. **קן עושה.** ע״פ תה׳ פד, ד. **ירדה לשחת.** ע״פ תה׳ ל, י. **וכל עוף** - אומות העולם נמשלו לעוף. תי״ר ותי״ו בר׳ טו, יא; בר׳ רבתי פר׳ בראשית, עמ׳ 16, ׳המשיל מלכיהם כעוף׳. **ראשו נשא.** ע״פ תה׳ פג, ג. **ומקול ליפור תחת.** קה׳ יב, ד; מדת״נ (בובר), פר׳ חיי שרה, סי׳ ז; מד׳ קה׳ (ווילנא), פר׳ יב, סי׳ ד. **ומקול... תֵּחַת.** ע״פ ישע׳ לא, ד. **ולעקה... נערה וכו׳ מושיע לה.** ע״פ דב׳ כב, כז. **נתפשה.** ע״פ דב׳ כב, כח.

רָעָה גָּזְרוּ שְׁחָקִים· וְהִנֵּה בָאָה כְלָה· לְיוֹנַת אֵלֶם רְחוֹקִים· וְסָר
מִמֶּנָּה בַּעְלָהּ· וְרוֹדְפֶיהָ שֵׁן חוֹרְקִים· כִּי־יָכוֹל נוּכַל לָהּ· וְלַיְלָה
וְיוֹם חוֹלְקִים· אֶפְרוֹחֶיהָ לְמוּלָהּ· הִיא תְקוֹנֵן וְהֵם מְשַׂחֲקִים·
וְאִם־תַּגְבִּיהַ קוֹלָהּ· אֵין אוֹמֵר הַרְפֵּה־לָהּ· כִּי־נַפְשָׁהּ מָרָה־לָהּ·
וְלֹא־מֶצְאָה הַיּוֹנָה· מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלָהּ:

הֶעָוֹן הוֹשִׁיבָהּ· שׁוֹמֵמָה כִּישִׁימוֹן· וְקוֹלָהּ כְּאוֹב בִּכְאֵבָהּ· וְקוֹל
צוֹרֵר כְּקוֹל הָמוֹן· וְתַעֲלֶה עַל־לְבָבָהּ· יְמֵי שִׁבְתָּהּ בְּאַרְמוֹן·
נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְטוּבָהּ· נִרְאָה עַד־הַר חֶרְמוֹן· אָז בְּפָרֵשׁ שַׁדַּי
בָּהּ· מְלָכִים תִּשְׁלֵג בְּצַלְמוֹן· וְלָשׁוּב אֶל־קֵן קַדְמוֹן· מִי־יִתֵּן אֶבֶר
לָהּ· וְלֹא־מֶצְאָה הַיּוֹנָה· מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלָהּ:

מָרְטוּ כָל־שְׂכִיָּהּ· כְּנָפֶיהָ בִּצְדִיָּהּ· גַּם יָרְקוּ בְּפָנֶיהָ· וַיהוָה
שָׂם הָיָה־לָּהּ· לָמָּה לֹא תְחָנֶּהָ· צוּר כִּי בְךָ חָסִיָּה· לְחַיָּה

מקורות

רעה גזרו שחקים. ע"פ ב"ר (ווילנא), פר' ד, סי' ז; ילקו"ש תורה, סוף רמז תתקמא. **באה כולה.** ע"פ דני' ד, כה. **ליונת אלם רחוקים.** ע"פ תה' נו, א. **וסר ממנה.** ע"פ הוש' ט, יב ורש"י. **בעלה.** ע"פ הוש' ב, יח. **ורודפיה.** ע"פ איכ' א, ג. **ורודפיה שן חורקים.** ע"פ תה' לז, יב; איכ' ב, טז. **כי יכול נוכל לה.** במ' יג, ל. **וליל ויום.** ע"פ ישע' כז, ג. **חולקים אפרוחיה.** ע"פ בבלי ב"מ, דף סח ע"ב. **למולה.** ע"פ דב' כח, לב. **תקונן.** ע"פ ירמ' ט, טז. **והם משחקים.** ע"פ איכ' א, ז. **תגביה קולה.** ע"פ במדב"ר (ווילנא), פר' ד, סי' כ; מד' שה"ש (ווילנא), פר' ח, סי' י. **אומר הרפה וכו' מרה לה.** ע"פ מ"ב ד, כז. **העוון.** ע"פ איכ' ד, יג. **שוממה.** ע"פ איכ' א, יג. **שוממה כישימון.** ע"פ ירמ' י, כב. **כישימון.** ע"פ ישע' מג, יט; תה' עח, מ. **וקולה כאוב.** ע"פ ישע' כט, ד. **בכאבה.** ע"פ ירמ' טו, יח. **וקול צורר.** ע"פ תה' עד, כג. **כקול המון.** דני' י, ו. **ותעלה על לבבה.** ע"פ ירמ' נא, נ. **שבתה בארמון.** ע"פ ישע' לב, יב-יד. **בארמון.** ע"פ ירמ' יז, כז. **נחפה בכסף.** תה' סח, יד. **וטובה.** ע"פ תה' קכח, ה. **נראה וכו' חרמון.** ע"פ שה"ש ד, ח. **עד הר חרמון.** דב' ג, ח. **בפרש שדי וכו' בצלמון.** ע"פ תה' סח, טו. **ולשוב אל קן קדמון.** ע"פ ישע' נו, ז; ירמ' ל, י. **אל קן קדמון.** ע"פ תה' פד, ד; משר"א פר' טז, סוף עמ' 314; שמו"ר (ווילנא), פר' כ, סי' ו. ראו בעה"ט בר' כז, מו. **מי יתן אבר לה.** ע"פ תה' נה, ז. **מרטו... גם ירקו בפניה.** ע"פ ישע' נ, ו. **מרטו... כנפיה.** ע"פ בבלי חולין, דף נו ע"ב; תי"ו מיכ' א, טז. **כל שכניה.** ע"פ ירמ' יב, יד; תה' עט, ד. **בצדיה.** ע"פ דב' לה, כ; ש"א כד, יא. **הי' שם היה.** ישע' לג, כא; יחז' לה, י. **למה.** ע"פ תה' עד, א; איכ' ה, כ. **למה לא תחנה.** ע"פ ירמ' לו, ז; תה' תה' קב, יד. **צור.** ע"פ תה' כח, א; סב, ג. **כי בך חסיה.** תה' מ, ב. **לחיה אל תתנה.** ע"פ תה' עד, יט.

ה"נ והערות

ורודפיה שן. במח' הספרדים גורסים: יְאוֹיְבֶיהָ שֵׁן, ובתימן יְצוֹרְרֶיהָ שֵׁן. **ויום חולקים.** בכ"י: ׳ויום שׁוֹרְקִים׳. **חולקים אפרוחיה.** במח' הספרדים והתימנים גורסים: ׳חונקים אפרוחיה׳. **שוממה כישימון.** במח' הספרדים והתימנים גורסים: ׳שוממה כבישימון׳, בכ"י: ׳שוממה בִּישִׁימוֹן׳. **וקול צורר.** במח' הספרדים והתימנים גורסים: ׳וקול רודפה׳. **וְתַעֲלֶה עַל.** כ"ה במח' שד"ל ותימן. אמנם במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: ׳וַתַּעֲלֶה עַל׳, לשון עבר, וכן נראה מקד"א. **ימי שבתה.** במח' הספרדים גורסים: ׳יום שבתה׳. **אל קֵן קדמון.** במח' רמ"ו ובולוניא: ׳אל קֵן קדמון׳. **לְחַיָּה אַל־תתנה.** במח'

אַל־תִּתְּנֶהָ· עַד־מוֹתָהּ בַּשִּׁבְיָה· אִם־הִיא כְּשִׁפְחָה קְנֶהָ· וְאִם־בַּת הֵוא וָחָיָה· וּזְכֹר נְבוּאַת יְשַׁעְיָה· הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עוּלָּהּ· וְשׁוֹבֶבָה אֶל־גְּבוּלָהּ· וְחוֹמַת אֵשׁ תִּהְיֶה־לָּהּ· וְאָז תִּמְצָא הַיּוֹנָה מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלָהּ:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוֹרָא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

ח"נ והערות

הספרדים גורסים: 'פּוֹדֶה אֵיךְ תתנה', ובתימן: 'פּוֹדֶה'. **וְשׁוֹבֶבָה אל־גבולה.** במח' רמ"ו: 'וְשׁוֹבָבָה אל־גבולה'.

מקורות

עד מותה כשביה. ע"פ עמ' ט, ד; בבלי ב"ב, דף ח ע"ב, 'שבי דכולהו לאיתהו ביה'. **אם כשפחה... ואם בת.** ע"פ בבלי ב"ב, דף י ע"א. **כשפחה.** ע"פ תה' קכג, ב. **קנה.** היפך דב' כח, סח. **ואם בת הוא וחיה.** שמ' א, טז; ע"פ תה' קג, יג. **התשכח אשה עולה.** ישע' מט, טו. **ושובבה אל גבולה.** ע"פ ירמ' לא, טז; ג, יט. **וחומת אש תהיה לה.** ע"פ זכ' ב, ט. **תמצא היונה מנוח.** ע"פ בר' ח, ט.

אַחַת עֶשְׂרֵה כְּמִנְהַג יְרוּשָׁלַיִם כַּאֲשֶׁר יוה"כ חָל בְּשַׁבָּת, עֲשִׂירִית כַּאֲשֶׁר יוה"כ חָל בְּיֹמֵי חוֹל.

יְרוּשָׁלַיִם 11 בְּשַׁבָּת, 10 בְּחוֹל

אֵין לִי בִטָּחוֹן כִּי־אִם עָלֶיךָ. בָּאתִי בְמַר נֶפֶשׁ צֶגֶת לְחַלֶּךָ. גָּדוֹל וְגִבּוֹר
מִשְּׁמֵי זְבוּלֶךָ. שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ:

בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ דָּרֹשׁ וְשׁוּר דַּאֲבוֹנַי. הִנָּקֵם־לִי מְהֵרָה מִמְּדַיְּנַי.
וְאַל־תֵּפֶן לִשְׁגָגַי וְלִזְדוֹנַי. לְמַעַן טוּבְךָ יְהוָה:

יְהוָה זָרְקוּנִי בָאַשְׁפָּה. חֲשׂוּפָה נוֹתַרְתִּי כְּעֵץ בְּלֹא קְלִפָּה. טִמְּאוּ
טַהֲרַת עִירְךָ הַמְּחֻפָּה. יְרוּשָׁלַיִם וְעַמְּךָ לְחֶרְפָּה:

לְחֶרְפָּה יְדִידוּת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ. כָּלְתָה וְגַם נִכְסְפָה נַפְשִׁי
לְחַצְרוֹתֶיךָ. לָמָּה הֶעֱשַׁנְתָּ כָּל־כָּךְ עֶבְרָתֶךָ. וְעָלַי סָמְכָה חֲמָתֶךָ:

חֲמָתֶךָ מִגְּרָה וְשִׁדְּדָה יְרִיעוֹת אָהָלַי. נָחֲרוּ־בִי כָּל־מַכְבִּידֵי
עָלַי. שֶׁגְּבָה מֵאָז זְרַע מְעוֹלָלַי. עַד־אָנָה יָרוּם אֹיְבַי עָלַי:

מקורות

אין לי בטחון כי אם עליך. ע"פ תה' ד, ט; לח, טו. **בטחון כי אם עליך.** ע"פ תה' לג, כח. **באתי במר נפש.** ע"פ יחז' כז, לח. **לגת** - לשון עמידה. ע"פ בר' מג, ט; תה' קו, כג; בבלי ברכות, דף כו ע"ב. **לחלך.** ע"פ שמ' לב, יח; מלא' ח, ט. **גדול וגבור.** דב' י, יז. **משמי זבולך.** ע"פ ישע' סג, טו. **שמע קול תחנוני.** תה' כח, ב. **בשועי אליך.** תה' כח, ב. **דרוש.** ע"פ דה"א כח, ט; תה' ט, יג. **ושור דאבוני.** ע"פ הוש' ד, יט ורש"י; תה' כה, יח. **דאבוני.** ע"פ דב' כח, סה. **הנקם לי מהרה ממדיני.** ע"פ דב' לב, מג; ירמ' טו, טו. **מהרה ממדיני.** ע"פ תה' מ, יד וכו'; ע, ב וכו'. **ואל תפן לשגגי.** ע"פ דב' ט, כז; איו' לו, כח. **למען טובך ה'.** תה' כה, ז. **זרקוני באשפה.** ע"פ ישע' כב, ו; תה' קיג, ז. **חשופה נותרתי.** ע"פ שמ' לב, כה ורש"י; ירמ' מט, י. **חשופה... כעץ בלא קליפה.** ע"פ בר' ל, לז. **טמאו טהרת עירך.** ע"פ תה' עט, ח. **עירך המחופה.** ע"פ ישע' ד, ה. **ירושלים ועמך לחרפה.** דני' ט, טז.

ח"נ והערות

אין לי בטחון. סליחה מאת ר' בנימין בן זרח, בת ח' בתים, מיוסדת ע"ס א"ב ואח"כ חתום בה בנימין, ראו צונץ ל. ג. 140. **ואל תֵּפֶן.** כן הוא במח' בולוניא ושד"ל, וכ"ה במקרא. **לשגגי וְלִזְדוֹנַי.** בכ"י: 'לשגגי וּלְזִדוֹנַי', ע"פ תה' קכד, ה. **זָרְקוּנִי באשפה.** כ"ה בכ"י, וכן הוגה בכ"י במח' רמ"ו, לשון יחיד, וכ"כ בקד"א, מפני שכל המאמר הזה בלשון יחיד. במח' רמ"ו, רס"ד, בולוניא ושד"ל: 'זָרְקוּנוּ באשפה', לשון רבים. **בָאַשְׁפָּה.** בכ"י: 'בְּאַשְׁפָּה'. **מגרה וְשִׁדְּדָה.** במח' רמ"ו ורס"ד: 'מגרה וְשִׁדְּדָה'. **ושדדה יריעות.** במח' בולוניא וכ"י נוסף: 'ושדדה בַּחֲטָאַי יריעות', ובשד"ל הוא נמצא בסוגריים.

ידידות משכנותיך. תה' פד, ב. **כלתה וכו' לחצורתיך.** ע"פ תה' פד, ג. **העשנת.** ע"פ תה' פ, ה. **כל כך עברתך.** ע"פ תה' פה, ד. **ועלי סמכה חמתך.** ע"פ תה' פח, ח. **מגרה.** ע"פ תה' פט, מה. **ושדדה יריעות אהלי.** ע"פ ירמ' ד, כ. **נחרו בי.** שה"ש ח, ו. **מכבידי עולי.** ע"פ ישע' מז, ו. **שוגבה מאז.** ע"פ ישע' ט, י. **שוגבה... זרוע.** ע"פ איו' לח, טו. **מעוללי.** ע"פ ישע' ג, יב. **עד אנה ירום.** תה' יג, ג.

עָלַי עֲצָתָם לְרַע כָּל־יְמֵיהֶם· פּוֹצִים לְעַמְּךָ אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם· צָפַר וָעֶרֶב מַרְבִּים נִאֲצוֹתֵיהֶם· הַאֲשִׁימֵם אֱלֹהִים יִפְּלוּ מִמַּעֲצוֹתֵיהֶם:

מִמּוֹעֲצוֹתֵיהֶם קָרְבָם תַּעֲכֹר· רַחֲפֵם הֲנִיעֵם כַּשִּׁכּוֹר· שְׁלֵמֶיךָ לְטוֹבָה זְכֹר· בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר:

תִּזְכֹּר תְּמַת שְׁלֹשֶׁת כְּלוּלֶיךָ· בְּנֵיהֶם מַלֵּט מִבֵּהוּלֶיךָ· יֵרָאֶה אֶל־עֲבָדֶיךָ פָּעֳלֶךָ· נִשְׁבְּעָה בְּטוּב בֵּיתֶךָ קָדֹשׁ הֵיכָלֶךָ:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ:

ח"נ והערות

פּוֹצִים. הפייטן השתמש בו כאילו היה משורש 'פוץ'. **מלט מִבֵּהוּלֶיךָ.** כן מנקוד במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י, וכן נראה מפירוש קד"א, שפירשו 'מבהלות ומהפגעים'. בשד"ל: 'מלט מִבָּהוּלֶיךָ', ונוסח זה אינו מובן.

מקורות

עלי עצתם. ע"פ ירמ' יח, כג. **עצתם לרע.** ע"פ יחז' יח, ג. **פוצים.** ע"פ איכ' ג, מו. **פוצים לעמך איה אלהיהם.** ע"פ תה' מב, ד. **צפר.** ע"פ תר"ח שמ' טז, כח. **צפר וערב מרביס נאצותיהם.** ע"פ איכ' ג, סח־סג; בבלי סוטה, דף מב ע"ב, ע"פ ש"א יז, טז. **נאצותיהם.** ע"פ יחז' לה, יב. **האשימם אלהים.** תה' ה, יח. **קרבם תעכור.** ע"פ תה' לט, ג. **רחפם הניעם כשיכור.** ע"פ תה' קז, כז. **רחפם... כשיכור.** ע"פ ירמ' כג, ט. **הניעם.** ע"פ תה' נט, יב. **שלמיך.** ע"פ ירמ' לח, כב; בבלי מנחות, דף נג ע"ב, 'ידידיס, אלו ישראל', ע"פ ירמ' יב, ז; ספרי פר' וחאת, פי' שנב, סי' יב; ילקו"ש תורה, רמז קסו. **לטובה זכור.** ע"פ נחמ' ה, יט. **ברוגז רחם תזכור.** חבק' ג, ב. **תזכור תומת ג' כלוליך.** ע"פ שמ' לב, יג. **תומת.** ע"פ מש' יח, ג. **כלוליך.** ע"פ ירמ' ב, ב. **מלט מבהוליך.** היפך תה' ל, ח; קד, כט. **ירא אל עבדיך פעלך.** תה' ל, טז. **נשבעה בטוב ביתך.** תה' סה, ה.

כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה

אחת עשר כמנהג ירושלים כאשר יוה"כ חל בחול.
אין אומרים אותה בשבת.

ירושלים II חול

דְּרַשְׁנוּךָ בְכָל־לֵב נֶצַח יִשְׂרָאֵל וּמָגִנֵּנוּ· קְרָאנוּךָ מִמֵּצַר וְאֵלֶיךָ נָשָׂאנוּ עֵינֵינוּ· טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב עֲשֵׂה לְמַעֲנֶךָ וְלֹא לְמַעֲנֵנוּ· עֲנֵנוּ יְהוָה עֲנֵנוּ:

נְכֵאי רוּחַ שֵׁבְנוּ וּבָאנוּ עָדֶיךָ בְתַחֲנוּן· מַלֵּט מִכָּל־מַחֲלָה צוֹעֲקִים לְפָנֶיךָ בְּרִנּוּן· נָא הַצִּילֵנוּ מִדֶּבֶר הַוּוֹת וּמִבָּרָק חַרְבְּךָ הַשָּׁנוּן· יְהוָהוּ יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן:

יָהּ חֲמֹל עַל־צֹאן מַרְעִיתֶךָ וַעֲדָתֶךָ· וּכְמִדַּת טוּבְךָ עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּכָל־נִפְלְאוֹתֶיךָ· כַּלֶּה דֶבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ· הוֹשִׁיעָהוּ אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ:

מקורות

דרשנוך בכל לב. ע"פ דב' ד, כט; דה"א כח, ט. **נצח ישראל.** ש"א טו, כט. **ומגננו.** תה' לג, כ. **קראנוך ממצר.** ע"פ תה' קיח, ה. **ואליך נשאנו עינינו.** ע"פ תה' קכג, א. **טוב אתה ומיטיב.** תה' קיט, סח. **למענך ולא למענינו.** ע"פ יחז' לו, כב; ירושלמי תענית פ"ב, ה"ב. **ענינו ה' ענינו.** ע"פ מ"א יח, לז. **נכאי רוח.** ע"פ משל' טו, יג. **שבנו... בתחנון.** ע"פ מ"א ח, לג; דני' ט, ג. **וכאנו עדיך בתחנון.** ע"פ תה' סה, ג. **מלט מכל מחלה.** ע"פ תה' מא, ג. **צועקים לפניך.** ע"פ תה' לד, יח; קמב, ו. **ברנון.** ע"פ מ"א ח, כח; תה' פח, ג. **הצילנו מדבר הוות.** תה' לא, ג. **ומברק חרבך השנון.** ע"פ דב' לב, מא. **ה' ה' אל רחום וחנון.** שמ' לד, ו. **יה חמול.** ע"פ מלא' ג, ח. **צאן מרעיתך.** תה' עט, יג. **ועדתך.** ע"פ תה' עד, ב. **וכמדת טובך.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: ספרי, פר' פינחס, פי' קנד, ד"ה ויאמר ה'; בבלי ברכות, דף טז ע"ב; ילקו"ש תורה, רמז תתיד. **עשה עמנו ככל נפלאותיך.** ע"פ שמ' לד, י. **ככל נפלאותיך.** ע"פ מיכ' ז, טו. **כלה דבר.** ע"פ ש"ב כד, טו-טז. **כלה... וחרב.** ע"פ איו' לג, יח. **כלה רעב.** ע"פ איו' ה, כ. **כלה... מגפה.** ע"פ ש"ב כד, כא; תה' קו, ל. **דבר וחרב.** ע"פ יחז' יד, כא. **ומשחית.** ע"פ שמ' יב, כג; ש"ב כד, טז. **מבני בריתך.** ע"פ בר' טו, יח - יז, כא - כח, יג; שופ' ב, א; הת' קה, י. ראו תוס' עמ"ס סנהדרין, דף עב סוף ע"ב, ד"ה ישראל הוא. **הושיעה את עמך.** תה' כח, ט.

ח"נ והערות

דרשנוך בכל לב. שם המחבר 'דניאל', חתום בראשי הבתים. לפי צונץ, ל. ג. 367, המחבר הוא ר' דניאל בן יחיאל ממונטליצ'ינו. **וכמדת טובך.** במח' רמ"ו: 'וכמדת טובך'.

אָנָּא לְמַעֲנָךְ הַצִּילֵנוּ מִנֶּגֶף וְחָרוֹן· וּזְכֹר סְגֻלַּת אֹם חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן· הֲלֹא אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן· נָחִיתָ כַּצֹּאן עַמֶּךָ בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

לְפָנֶיךָ תָּבֹא תְּפִלָּתֵנוּ צוּר חַי הָעוֹלָמִים· הַקְשֵׁב תְּפִלַּת עֲבָדֶיךָ וְלֹא־נֵצֵא נִכְלָמִים· וְהַשְׁקִיפָה עָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ מִמְּרוֹמִים· אֵל חַי וְקַיָּם מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוָרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

מקורות

למענך. דני' ט, יט. **למענך הצילנו.** ע"פ ישע' מח, יא; בבלי פסחים, דף קיז ע"א. **הצילנו.** שופ' י, טו. **מנגף.** ע"פ במ' ח, יט. **וחרון.** ע"פ ישע' יג, ט; יוב' ג, ט; תה' פה, ד; עזר' י, יד. **סגולת אוס.** ע"פ דב' ז, ו; יד, ב. **אוס חבצלת השרון.** ע"פ שה"ש ב, א. **אתה הוא וכו' אחרון.** ע"פ ישע' מא, ד. **נחית כצאן עמך.** תה' עז, כא. **לפניך תבוא תפלתנו.** ע"פ תה' פח, ג. **צור.** ע"פ ישע' כו, ד; תה' לא, ג; סב, ח. **חי עולמים.** ע"פ דב' לב, מ; דני' יב, ז; משנ' תמיד פ"ז, מ"ד ותיו"ט. **הקשב תפלת עבדיך.** ע"פ נחמ' א, יא. **ולא נצא נכלמים.** ע"פ תה' עד, כא; סט, ז. **והשקיפה.** ע"פ דב' כו, טו, ורלו רש"י בר' יח, עז, ד"ה וישקיפו. **אל חי.** יהו' ג, י; תה' פד, ג. **אל חי וקייס.** ע"פ דני' ו, כז. **חי וקייס.** ע"פ דני' ו, כז. **מלך יושב וכו'.** מש' כ, ח. **יושב על כסא רחמים.** ע"פ בבלי ע"ז, דף ג ע"ב; בתמ"ד, ח"ב, מד' ר"ע בן יוסף, עמ' תעד, ד"ה מ"ס יש לכל; ויק"ר (ווילנא), פר' כט, סי' ג.

שתים עשרה כמנהג ירושלים כאשר יוה"כ חל בחול.
אין אומרים אותה בשבת.

אֱלֹהַי אַל־תְּבִישֵׁנִי בְדִינִי׃ וְהַשְׁלֵךְ אַחֲרֵי גֵוְךָ זְדוֹנִי׃
בְּחַסְדְּךָ מְחֵה כָל־פְּשָׁעַי׃ וְחָנֵּנִי בְּרַחֲמֶיךָ אֲדֹנִי׃
גְּאַל רוּחִי וּמֵחֵטְא טַהֲרֵנִי׃ וְהָרֵב כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֹנִי׃
דְּאוּב נֶפֶשׁ לְאֵין נוֹחַ וְנִפָּשׁ׃ וְכָל־יָמַי עֲוֹן אֲשָׁמַי לְעֵינִי׃
הֲמוּם רוּחַ לְאֵין כֹּחַ וְנוֹחַ׃ לְמוֹ גוּפִי וְגַם נַפְשִׁי בְאוֹנִי׃
וּמָה אֶעֱשֶׂה בְּיוֹם קוּמְךָ אֱלֹהַי׃ וְכִי־תִשְׁפֹּט הֲלֹא תִדְבַּק לְשׁוֹנִי׃
זְבַדְתַּנִי גְמַלְתַּנִי חֲסָדִים׃ גְּמַלְתִּיךָ עֲשׂוֹת חוֹבִי וְאוֹנִי׃
חֲמֹל עָלַי וְשָׂא רֹב מַעֲלָלַי׃ וְאַל־תָּבִיא בְמִשְׁפָּט חֶשְׁבּוֹנִי׃
טָבֹל גוּפִי וְחַטֵּא פִי וְכַפִּי׃ וּמִקְשֵׁי יוֹם וְגֵיהִנָּם פְּדֵנִי׃
יְבוֹאוּנִי חֲסָדֶיךָ וְאֶחְיֶה׃ וְהוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃

מקורות

אלוהי אל תבישני בדיני. ע"פ לפ' ג, ח, ויח; ירושלמי ברכות פ"ח, ה"ו; עירובין פ"ה, ה"ח. **אל תבישני.** תה' קיט, לח. **והשלך אחרי גוך.** ע"פ ישע' לח, ח. **והשלך... זדוני.** ע"פ מיכ' ז, יט. **בחסדך מחה כל פשעי...** ע"פ תה' נח, ג. **וחנני ברחמיך אדני.** ע"פ תה' פו, ג. **גאל רוחי.** ע"פ תה' לח, ו; עב, יד. **ומחטא טהרני.** ע"פ תה' נח, ד. **והרב כבסני מעווני.** ע"פ תה' נח, ד. **דאוב נפש.** ע"פ דב' כח, סה. **לאין נוח.** ע"פ מיכ' ח, ג. **ונופש.** ע"פ שמ' לא, ח ורש"י. **עוון אשמי לנגד עיני.** ע"פ תה' נח, ה. **המום רוח.** ע"פ ירמ' נח, לד וקה' ז, ט. **לאין כח.** ע"פ מ"ב יט, ג. **למו.** ע"פ איו' כז, יד. **גופי וגם נפשי.** ע"פ בבלי סנהדרין, דף נב ע"א. **באוני.** ע"פ בר' לה, יח; דב' כו, יד. **ומה אעשה ביום קומך אלהי.** ע"פ איו' לא, יד. **וכי תשפוט.** ע"פ תה' קמג, ב. **תדבק לשוני.** תה' קלז, ו. **זבדתני.** ע"פ בר' ל, כ. **גמלתני חסדים.** ע"פ ישע' סג, ז. **גמלתיך... חובי.** ע"פ ש"א כד, יח. **עשות חובי.** ע"פ במ' ה, ו. **חמול עלי.** ע"פ ישע' סג, ט; דה"ב לו, טו. **ושא רוב מעלי.** ע"פ בר' נ, יח; תה' כה, יח. **רוב מעלי.** ע"פ איכ' א, ה. **ואל תביא במשפט חשבוני.** ע"פ תה' קמג, ב. **טבול גופי.** ע"פ מ"ב ה, יד. **וחטא.** ע"פ תה' נח, ט. **וחטא פי.** ע"פ ישע' ו, ה־ז; מדת"נ (וורשא), פר' ויצא, סי' ב. **וכפי.** ע"פ תה' כד, ד; שמו"ר (ווילנא), פר' ד, סי' ח. **ומיקשי.** ע"פ מש' יג, יד. **וגיהינם פדני.** ע"פ הוש' יג, יד; תה' מט, טז. **יבואוני חסדיך ואחיה.** ע"פ תה' קיט, עז. **והושיעה ימיך וענני.** ע"פ תה' ס, ז.

ח"נ והערות

אלהי אל תבישני. סליחה בת כ"ג בתים, מיוסדת ע"ס א"ב. כל בית חרוז בשנים. וחציו האחרון של התיבות, מסתיימות במשקל שווה. **אַחֲרֵי גוך.** במח' רמ"ו: 'אַחַר גוך'. **בְּחַסְדְּךָ מחה כָל־פשעי.** משקל השיר הוא: יתד תנועה תנועה, יתד תנועה תנועה, יתד תנועה. ומפני כן הגיה בקד"א: 'בְּחַסְדֶּךָ מחה אֶת־כָּל־פשעי'. במח' רמ"ו הוגה בין השיטין: 'נָא' במקום 'את' של קד"א. **וחנני ברחמיך אֲדֹנִי.** לשון חול הוא, ולכך מנקוד הוא בחיריק, ע"פ משפט החריזה. **יָמַי עון אֲשָׁמַי.** הניקוד בפנים, הוא ע"פ מח' שד"ל, וכן מסתבר, וכך גם נראה מקד"א, ע"ש. במח' רמ"ו ורס"ד: 'יְמַי עון אֲשָׁמַי' ובכ"י במח' רמ"ו תוקן: 'יְמֵי עון אֲשָׁמַי'. **רֹב מעלי.** בכ"י: 'רֹעַ מעלי', וכן הוגה במח' רמ"ו. **במשפט חֶשְׁבּוֹנִי.** ע"פ קד"א נראה שיש לנקד: 'במשפט חִשְׁבּוֹנִי'. **וְחַטֵּא פִי.** כך הוגה במח' רמ"ו בכ"י, וכן מוכח מקד"א וזהו נראה נכון. וכן צ"ל ע"פ משקל יתד תנועה תנועה. במח' רמ"ו, בולוניא, רס"ד ושד"ל: 'וְחַטֵּא פִי'.

כְּאוּב לֵבָב אֲנִי נִדְאָב וְנִכְאָב· וְאֵין לִי אָב וְאַתְּ אָבִי וְקוֹנִי:
לְךָ זַדְתִּי לְבַדְּךָ וְנַדְתִּי· וְדִמְעָתִי כְּמוֹ לֶחֶם מְזוֹנִי:
מְגַמּוֹתַי מְזִמּוֹתַי לְמָתַי· תְּכַפְּרָה וְאָסִיר דַּאֲבוֹנִי:
נְפוּגוֹתַי נְמוּגוֹתַי וְאָחוֹר· נְסוּגוֹתַי וְגָדַל עִצָּבוֹנִי:
סְכָלַי הֵם לְפָנַי יַעֲנוּ אוֹי· וְאַשְׁמוֹתַי בְּבֹשֶׁת יַעֲטוּנִי:
עֲוֹנִי לִי וְעִמָּדִי וְנֶגְדִּי· וְחַטָּאתִי עֲלֵי פֶתַח מְלוֹנִי:
פְּסַק דִּינִי קָרַע מֵעַל סְדִינִי· וּמֵחֶטְאִי וּמִפִּשְׁעִי דְּלֵנִי:
צְפֵה עָשְׁקִי וְאַל־תִּפֶן לְקָשְׁיִי· רְאֵה עָנְיִי וְאַל־תִּרְאֶה עֲוֹנִי:
קְשֹׁב נָא לַהֲגִיגִי אֵל רְצֵנִי· וְשִׂיחִי לָךְ בְּקָרְאִי תַעֲנֵנִי:
רְפָא נָא אֵל מְשׁוּבָתִי וְהוֹאֵל· וְהָפֵק מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ רְצוֹנִי:
שְׁלוֹמִי תֶאֱסֹף בָּרֹאשׁ וּבַסּוֹף· וְתַנְהִילוֹ עֲדֵי יָבֹא מְעוֹנִי:
תְּמִיתֵנִי מְנֻקָּה מֵעֲוֹנִי· וְתִרְצֵנִי לְמַעֲנְךָ לֹא־לְמַעֲנִי:
וְעֵת תִּחְיֶה נְבֵלָתִי וְתָקוּם· אֱלֹהַי אַל־תְּבִישֵׁנִי בְדִינִי:

ח"נ והערות

וְאַתְּ אבי. ללא ה"א, מפני המשקל (קד"א). ומצינו כן גם כלפי שכינה, במדבר יא, טז. וראו שם במסורה, וכ"כ הרד"ק במכלול, דף קצ ע"א. **זדתי לְבַדְּךָ.** לדעת הקד"א צ"ל: 'זדתי לְבַדֶּךָ' מפני המשקל, וכן הוא במח' בולוניא. **תְּכַפֵּרָה ואסיר.** הקד"א גורס: 'תְּכַפֵּר לִי ואסיר'. **וְאָסִיר דאבוני.** במח' רמ"ו: 'וְתָסִיר דאבוני'.

מקורות

כאוב לבב. בבלי ברכות, דף לב ע"ב, ע"פ מש' יג, יב; ישע' סה, יד. **אני נדאב.** ע"פ דב' כח, סה; תה' פח, י. **אני... ונכאב.** ע"פ תה' סט, ל. **ואין לי אב.** ע"פ איכ' ה, ג. **ואת אבי.** ע"פ ישע' סג, טז. **אבי וקוני.** ע"פ דב' לב, ו. **לך זדתי לבדך.** ע"פ תה' נא, ו. **ונדתי.** ע"פ בר' ד, יב; איכ' א, ח ורש"י. **ודמעתי כמו לחם מזוני.** ע"פ תה' מב, ד. **מגמותי.** ע"פ תנק' א, ט. **מזימותי.** ע"פ מש' א, ד. **למתי תכפרה.** ע"פ תה' סה, ד. **ואסיר דאבוני.** ע"פ תה' נא, ט-יז; בבלי תענית, דף ל ע"ב. **דאבוני.** ע"פ דב' כח, סה. **נפוגותי.** תה' לח, ט. **נמוגותי.** ע"פ שמ' טו, טו; תה' עה, ד. **ואחור נסוגותי.** ע"פ ישע' מב, יח. **וגדל עילבוני.** ע"פ בר' ג, טז. **סכלי.** ע"פ ש"א כו, כא; קה' ז, יח. **הם לפני יענו.** ע"פ איו' טז, ח. **אוי.** ע"פ יחז' טז, כג. **ואשמותי בבושת.** ע"פ עזר' ט, ו. **ואשמותי בבושת יעטוני.** ע"פ דני' ט, ז-ח. **בבושת יעטוני.** ע"פ תה' פט, מו. **עוני לי ועמדי ונגדי.** ע"פ תה' נא, ה. **וחטאתי עלי פתח מלוני.** ע"פ בר' ד, ז. **מלוני.** ע"פ בר' מב, כז. **פסק דיני קרע.** ע"פ בבלי ר"ה, דף טז ע"ב. **מעל סדיני.** ע"פ ישע' ג, כג; בבלי מנחות, דף מ ע"ב. **ומפשעי דלני.** ע"פ תה' לט, ט. **לפה עשקי.** ע"פ תה' קיט, קלג. **ואל תפן לקשיי.** ע"פ דב' ט, כז. **ראה עניי.** ע"פ תה' ט, יד. **ראה עניי וכו' עווני.** ע"פ תה' כה, יח. **ואל תראה עווני.** ע"פ במ' כג, כא. **קשוב נא הגיגי.** ע"פ תה' ה, ב. **להגיגי אל רצני.** ע"פ תה' יט, טו; סט, יד. **ושיחי לך.** ע"פ תה' קד, לד. **בקראי תענני.** תה' ד, ב. **רפא נא אל.** הלשון ע"פ במ' יב, יג. **רפא נא אל משובתי.** ע"פ ירמ' ג, כב. **והואל.** ע"פ ש"ב ז, כט. **והפק ממעון קדשך.** ע"פ דב' כו, טו. **והפק... רצוני.** ע"פ מש' יח, כב. **שלומי תאסוף.** ע"פ ירמ' טז, ה. **בראש ובסוף.** ע"פ קה' ג, יא. **ותנהילו.** ע"פ תה' לא, ד. **יבא מעוני.** לשון עונה חמץ, ע"פ קד"א. ע"פ קה' ט, יב. **תמיתני מנוקה מעווני.** ע"פ קה' ט, ח ותה' יט, יד. **ותרצני למענך.** ע"פ ישע' מג, כה; מח, יא. **למענך לא למעני.** ע"פ יחז' לו, כב. **ועת תחיה נבלתי ותקום.** ע"פ ישע' כו, יט. **אלהי אל תבישני.** ע"פ תה' קיט, לא.

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ״א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה

שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה כְּמִנְהַג יְרוּשָׁלַיִם כַּאֲשֶׁר יוּה״כ חָל בְּשַׁבָּת.
אֵין אוֹמְרִים אוֹתָהּ בְּחוֹל.

יְרוּשָׁלַיִם 12 בְּשַׁבָּת

אֱלֹהַי אַל־תְּדִינֵנִי כְּמַעֲלִי· וְאַל־תָּמֹד אֱלֵי חִיקִי כְּפָעֳלִי:
בְּחֶמְלָתְךָ גְּמֹל עָלַי וְאָחִיָּה· וְאַל־נָא אֵל תְּשַׁלֵּם לִי גְּמוּלִי:
גְּאוֹן נַפְשִׁי לְךָ אַשְׁפִּיל וְאֶקְרַע· בְּמַכְאוֹבִי לְבָבִי לֹא־מְעִילִי:

מקורות

אל תדיני כמעלי. ע״פ תה׳ קג, י; קמג, ב. **כמעלי.** ע״פ ויק׳ כו, מ. **ואל תמוד אלי חיקי כפעלי.** ע״פ יסע׳ סה, ז. **גמול עלי ואחיה.** ע״פ תה׳ קיט, ח. **ואל נא אל תשלם.** ע״פ במ׳ יב, יא. **תשלם לי גמולי.** ע״פ ירמ׳ נא, ו; יסע׳ סו, ו. **גאון נפשי לך אשפיל.** ע״פ יסע׳ יג, יא. **במכאובי.** ע״פ דה״ב ו, כט. **ואקרע... לבבי ולא מעילי.** ע״פ יואל׳ ב, יג.

ח״נ והערות

אלהי אל תדיני כמעלי. מיוסד ע״ס א״ב. סליחה זו נמצאת גם במנהג הספרדים; מנהג רומניא (ר״ה, דף שי ע״א); אויניון; ליסבון ר״נ 12; ברצלונה רפ״ז, פתיחה 36. היא מיוחסת בטעות בקצת כ״י לר׳ שלמה אבן גבירול, ובכ״י אחרים למחברה ר׳ יצחק בר לוי בר מר שאול מלוסינה (המאה הי״א). ראו חיים חמיאל, ״אלהי אל תדיני כמעלי״ ליצחק אבן מר שאול, מאסף לעניני חינוך והוראה, ט, ימים נוראים ב, ירושלים תשכ״ח, עמ׳ 508-516.

גְּמֹל עלי. במח׳ רומניא, ליסבון וברצולנה: ״חֲמוֹל עלי״. **אשפיל וְאֶקְרַע.** במח׳ רומניא: ״אשפיל וְאַפִּיל״.

דְּוֵה לֵבָב אֲנִי נִצָּב וְנֶעֱצָב׃ עֲלֵי פִּשְׁעִי וְרֹב רִשְׁעִי וּמַעֲלִי׃
הֲלוּם יָגוֹן בְּלֹא יַיִן כְּאַיִן׃ אֲשׁוּרִי מִנְּתִיבָךְ מָט וְרַגְלִי׃
וּמָה אֶעֱנֶה וְאָן אֶפְנֶה לְעֶזְרָה׃ בְּיוֹם מִשְׁפָּט לְמִי אָנוּס וּמִי לִי׃
זְדוֹנַי הֵם לְמוּל פָּנַי וְעֵינַי׃ וְחַטָּאתִי לְעֻמָּתִי וְאֶצְלִי׃
חֲטָאַי לוֹ יְרִיחוּן בָּם שְׁכֵנַי׃ אֲזַי בָּרְחוּ וְרָחֲקוּ מִגְּבוּלִי׃
טָמֵא לֵבָב אֲשֶׁר סוֹבָב וְשׁוֹבָב׃ לְבָבִי בִי עֲלֵי כָל־חֵטְא פְּלִילִי׃
יְדַעְתִּים בַּעֲלוֹתָם עַל־לְבָבִי׃ רָאִיתִים עַל־יְמִינִי וּשְׂמֹאלִי׃
כְּקַשׁ נִדָּף אֲנִי נִרְדָּף וְנֶהְדָּף׃ וְלֹא־נִכְנָע וְלֹא־נִמְנָע עֲמָלִי׃
לְךָ עֵינַי בְּתַחֲנוּנַי אֲדֹנָי׃ בְּהֵאָנְחִי שְׁעֵה שִׂיחִי וְקוֹלִי׃
מְנַת חֶלְקִי וְצוּר חֶשְׁקִי וְחִזְקִי׃ וּמִבְטָחִי וְגַם גּוֹחִי וְחֵילִי׃
נְחֵנִי נָא בְּאֹרַח הַנְּכוֹנָה׃ לְפָנֶיךָ וְהָכֵן אֶת־שְׁבִילִי׃

ח"נ והערות

רשעי ומַעֲלִי. במח׳ רומניא, ברצלונה וליסבון: ׳רשעי וְסִכְלִי׳. **ביום מִשְׁפָּט למי.** כ״ה במח׳ רומניא, קד״א, לסיבון וברצלונה. במח׳ רמ״ו ובולוניא: ׳ביום צָרָה למי׳. **וְחַטָּאתִי לעמתי.** כ״ה במח׳ רמ״ו, בולוניא וברצלונה. במח׳ רומניא ובלסיבון: ׳כְּלִמָּתִי לעמתי׳. **חֲטָאַי לו.** כ״ה במח׳ רומניא, ברצלונה, ליסבון ושד״ל, וכן כתב בקד״א מטעם משקל השיר. במח׳ רמ״ו ובולוניא: ׳חַטֹּאתַי לו׳. **יריחון בָּם.** במח׳ רמ״ו: ׳יריחון בִּי׳. **בָּרְחוּ וְרָחֲקוּ.** במח׳ רומניא וברצלונה: ׳אָרְחוּ וּבָרְחוּ׳, ע״פ איו׳ לד, ח. **סוֹבָב וְשׁוֹבָב.** במח׳ רומניא, ברצלונה וחמיאל: ׳שׁוֹבֵב וסוֹבֵב׳. **ימיני ושְׂמֹאלִי.** במח׳ רומניא, ברצלונה וליסבון: ׳ימיני גם שְׂמֹאלִי׳, וכ״ה בקד״א. **וְלֹא־נִכְנָע וְלֹא־נִמְנָע.** כ״ה במח׳ רומניא, קד״א, ליסבון וברצלונה. **בְּהֵאָנְחִי שעה.** כ״ה במח׳ רומניא, שד״ל, ברצלונה וליסבון. אבל במח׳ רמ״ו, בולוניא וקד״א: ׳בְּהַאֲנִיחִי שעה׳. **שְׁעֵה שיחי.** כ״ה במח׳ רמ״ו, בולוניא ונוסח שני בקד״א. במח׳ רומניא, ברצלונה, ליסבון ונוסח ראשון בקד״א: ׳שְׁמַע שיחי׳, וכ״ה בחמיאל. **גּוֹחִי וחילי.** כ״ה במח׳ רמ״ו, בולוניא וקד״א. במח׳ רומניא, ברצלונה, ליסבון וחמיאל: ׳כֹּחִי וחילי׳. בשד״ל: ׳גּוֹחִי (כֹּחִי) וחילי׳. **וְהָכֵן את־שבילי.** במח׳ רומניא וברלצונה: ׳יְיַשֵּׁר את־שבילי׳.

מקורות

דוה לבב. ע״פ ישע׳ ל״ח, ה; איכ׳ ה, ח. **אני נצב.** ע״פ ישע׳ כח, ח; תבק׳ ב, ל״ח. **ונעצב.** ע״פ ב״מ כ״ב, לד; נחמ׳ ח, י. **עלי פשעי.** תה׳ לב, ה. **פשעי ורוב רשעי.** ע״פ מש׳ כט, טז. **ורוב רשעי ומעלי.** ע״פ דה״ב לו, יד. **הלום... יין.** ע״פ ישע׳ כח, ז. **יגון.** ע״פ יחז׳ כג, לג. **אשורי מנתיבך מט ורגלי.** ע״פ תה׳ עג, ב. **מט ורגלי.** ע״פ תה׳ לד, יח. **ומה אענה.** ע״פ תבק׳ ב, ל״ח. **ואן אפנה לעזרה.** ע״פ דה״ב כ, יב; תה׳ קכא, ז. **ביום משפט למי אנוס.** ע״פ ישע׳ י, ג. **ומי לי.** ע״פ תה׳ עג, כה; משנ׳ אבות פ״ה, מי״ד. **זדוני וכו׳ וחטאתי לעומתי ומלי.** ע״פ תה׳ נא, ה; ירושלמי יומא פ״ח, ה״ז; בבלי יומא, דף פו ע״ב. **שכני אזי ברחו.** ע״פ תה׳ לח, יב; משנ׳ אבות פ״ה, מ״ז; מדת״נ (וורשא), פר׳ מלורע, סי׳ ג. **ורחקו מגבולי.** ע״פ יומ׳ ד, ו. **טמא לבב.** בבלי סוכה, דף נב ע״ה, ע״פ תה׳ נא, יב. **אשר סובב.** ע״פ תה׳ מט, ו. **סובב ושובב.** ע״פ ירמ׳ לא, כא. **חטא פלילי.** ע״פ איו׳ לא, כח. **ידעתים.** ע״פ ירמ׳ יד, כ. **בעלותם על לבבי.** ע״פ ירמ׳ ג, טז; ז, לא; יט, ה; לב, לה; נא, ג; ישע׳ סה, יז; יחז׳ לח, י. **רמיתים על ימיני ושמאלי.** ע״פ תה׳ לא, ז; בבלי ברכות, דף ו ע״ה, ׳אלפא משמאליה ורבבתא מימיניה׳. **כקש נדף.** ישע׳ מא, ב; איו׳ יג, כה. **אני נרדף.** ע״פ מש׳ יג, כא. **ונהדף.** ע״פ מש׳ י, ג. **ולא נכנע.** ע״פ דה״ב לג, כג. **ולא נכנע... עמלי.** ע״פ תה׳ קז, יב. **ולא נמנע עמלי.** ע״פ ויק׳ כו, יח ורש״י. **עמלי.** ע״פ תה׳ י, ז; איו׳ ד, ח. **לך עיני.** ע״פ תה׳ קכג, א. **לך עיני בתחנוני אדני.** ע״פ תה׳ ל, ט. **בהאנחי.** ע״פ שמ׳ ב, כג. **שעה שיחי וקולי.** ע״פ תה׳ סד, ב. **מנת חלקי.** תה׳ טז, ה. **וצור חשקי.** ע״פ תה׳ עג, כו. **וחזקי.** ע״פ תה׳ יח, ב. **ומבטחי וגם גוחי.** ע״פ תה׳ כב, י. **וחילי.** ע״פ תבק׳ ג, יט. **נחני נא באורח הנכונה.** ע״פ תה׳ כז, יא. **את שבילי.** ע״פ ירמ׳ יח, טו.

סְלַח חוֹבִי וְהַיְשַׁר אֶת־לְבָבִי· אֲשֶׁר תּוֹעֶה כְּמוֹ רוֹעֶה אֱוִילִי:
עֲנֵה נַאֲקִי דְּלָתֶיךָ בְדָפְקִי· רְאֵה צוּרִי רְפָא צִירִי וְחִילִי:
פְּדֵנִי מֵעֲוֹנִי צוּר גְּאוֹנִי· אֱיָלוּתִי בְגָלוּתִי וְאֵילִי:
צָרֵי עָצְבִי מְשׂוֹשׂ לִבִּי בְקִרְבִּי· וְשִׂמְחָתִי בְאַנְחָתִי וְאָבְלִי:
קְדוֹרַנִּית לְךָ אֵלֶיךָ שְׂחוֹחַ· בְּלִי כֹחַ לְפָנֶיךָ בְשַׁאֲלִי:
רְאֵה כִּי זִכְרְךָ יָה תּוֹךְ לְבָבִי· וּבִזְמָמִי בְּמוֹ יוֹמִי וְלֵילִי:
שְׁעֵנִי נָא רְצֵנִי אֵל אֱמוּנָה· וְתִיטַב לְךָ תְּשׁוּרַת מַהֲלָלִי:
תְּנַהֲלֵנִי בְּעוֹד מִדַּת צְבָאִי· וְתִרְעֵנִי יְמֵי חֶלְדִּי וְחֶדְלִי:
חֲמוֹל עָלַי וְכַפֵּר מַעֲלָלַי· וְשׁוּר שִׁירִי כְּשִׁיר מוּשִׁי וּמַחְלִי:
וְיוֹם תָּבִיא יְצוּרֶיךָ בְּמִשְׁפָּט· אֱלֹהַי אַל־תְּדִינֵנִי כְּמַעֲלִי:

מקורות

סלח חובי. ע״פ שמ׳ לד, ט ותר״ל. **והישר.** ע״פ תה׳ ט, ה. **והישר את לבבי.** ע״פ תה׳ פו, יא; בכלי ברכות, דף נט ע״א, ׳לפסוט עקמומית שבלב׳. **לבבי אשר תועה.** ע״פ תה׳ לה, י; יבע׳ כא, ד. **אשר תועה.** ע״פ מש׳ כא, טז. **רועה אוילי.** זכ׳ יא, טו. **ענה נאקי.** ע״פ יוב׳ ב, ג; תה׳ ג, ה. **נאקי.** ע״פ שמ׳ ב, כד; ו, ה. **דלתיך בדפקי.** ע״פ שופ׳ יט, כב; שה״ש ה, ב. **ראה צורי.** ע״פ איכ׳ א, כ. **רפא.** ע״פ תה׳ מא, ה. **צירי וחילי.** ע״פ יבע׳ יג, ח. **פדני מעוני.** ע״פ תה׳ קל, ח. **גאוני.** ע״פ שמ׳ טו, ז; מיכ׳ ה, ג. **אילותי.** ע״פ תה׳ כב, כ. **בגלותי.** ע״פ ויק׳ כו, מד. **ואילי.** ע״פ שמ׳ טו, טו. **צרי עצבי.** ע״פ ירמ׳ נא, ח; ח, כב. **עצבי.** ע״פ דה״א ד, ט. **משוש ליבי.** ע״פ איכ׳ ה, טו. **ליבי בקרבי.** ע״פ תה׳ לט, ד. **ושמחתי באנחתי ואבלי.** ע״פ יבע׳ כד, ז. **קדורנית לך אלך.** ע״פ מלא׳ ג, יד. **אלך שחוח.** ע״פ יבע׳ ס, יד. **בלי כוח לפניך.** ע״פ איכ׳ א, ו. **בשאלי.** ע״פ תה׳ כא, ה. **ראה... תוך לבבי.** ע״פ ש״א טז, ז. **זכרך יה.** ע״פ תה׳ עז, יב. **זכרך יה תוך לבבי.** ע״פ תה׳ מ, יא. **וכזממי.** ע״פ זכ׳ ח, טו. **במו.** ע״פ תה׳ יא, ב. **יומי וליל.** ע״פ נחמ׳ א, ו. **שעני נא.** ע״פ בר׳ ד, ד. **רצני אל.** ע״פ תה׳ קיט, קח. **אל אמונה.** דב׳ לב, ד. **ותיטב לך.** ע״פ תה׳ סט, לב. **תשורת.** ע״פ ש״א ט, ז. **מהללי.** ע״פ מש׳ כז, כא. **תנהלני.** ע״פ יבע׳ מ, יא; תה׳ כג, ב; לא, ד. **בעוד מדת צבאי. ותרעני ימי חלדי.** ע״פ תה׳ לט, ה-ו; יבע׳ לח, יא; איו׳ ז, א. **חמול עלי.** ע״פ מלא׳ ג, יז; דה״ב לו, טו. **וכפר מעללי.** ע״פ יבע׳ א, יח. **ושור שירי.** ע״פ דה״ב כ, כא-כב. **כשיר מושי ומחלי.** ע״פ דה״א ו, טז ופס׳ לב. **מושי ומחלי.** שמ׳ ו, יט. **תביא יצוריך במשפט.** ע״פ מש׳ כט, ד; איו׳ יד, ג; פסר״ב (אוס שלוס), פי׳ מ, ד״ה ועשיתם עולה לה׳. **אל תדיני כמעלי.** ע״פ תה׳ קג, י; קמג, ב.

ח״נ והערות

וְהַיְשַׁר את־לבבי. במח׳ רומניא, קד״א, ברצלונה וליסבון: ׳וְהָכֵן את־לבבי׳. **נַאֲקִי דְּלָתֶיךָ.** כ״ה במח׳ רומניא, קד״א, ברצלונה וליסבון. במח׳ רמ״ו ובולוניא: ׳נַאֲקִי לְפָנֶיךָ׳. **רְפָא צירי וחילי.** כ״ה בברצלונה, ליסבון ושד״ל בסוגריים. במח׳ רמ״ו, בולוניא וקד״א: ׳רְאֵה צירי וחילי׳. ברומניא: ׳שׁוּר צירי וחילי׳. **בגלותי וְאֵילִי.** כ״ה במח׳ רמ״ו ורומניא, ביו״ד, לשון כח. במח׳ בולוניא ושד״ל: ׳בגלותי אֵלִי׳, שם קדוש. בחמיאל: ׳בגלותי וְחֶשְׁלִי׳. **צָרֵי עצבי.** כ״ה במח׳ רומניא, שד״ל, ברצלונה וליסבון. במח׳ רמ״ו, בולוניא וקד״א: ׳צוּרִי עצבי׳, ע״ש. **וְשִׂמְחָתִי באנחתי.** במח׳ רמ״ו ורס״ד: ׳בְּשִׂמְחָתִי באנחתי׳. **לְפָנֶיךָ בשאלי.** אצל חמיאל: ׳סְלִיחָתְךָ בשאלי׳. **וּבִזְמָמִי בְּמוֹ.** במח׳ רומניא: ׳וְרִנָּתִי לָךְ׳. בחמיאל: ׳ובזממי במו׳. **בְּעוֹד מדת.** במח׳ רומניא, ליסבון, ברצלונה ובחמיאל: ׳יְמֵי מדת׳. **חֶלְדִּי וְחֶדְלִי.** כ״ה במח׳ רומניא, ברצלונה, ליסבון, וכ״כ הקד״א שזהו העיקר. במח׳ בולוניא ובנוסח א׳ בקד״א: ׳חֶלְדִּי וְהֶבְלִי׳, במח׳ רמ״ו וברס״ד: ׳חֶלְדִּי וְחֶבְלִי׳. **חמול עלי וכפר וכו׳.** לא נמצא במח׳ רמ״ו, בולוניא, רומניא וברצלונה. בית זה נוסף במח׳ שד״ל ובליסבון. וכתב הקד״א, שכן נוסף בספרים המדוייקים. **וְיוֹם תביא.** במח׳ רומניא, ליסבון, ברצלונה ובחמיאל: ׳עֵת תביא׳. **יצוריך בְּמִשְׁפָּט.** הבי״ת בשוא, כצ״ל ע״פ המשקל, קד״א. וכ״ה במח׳ בולוניא, רומניא, שד״ל, ברצלונה וליסבון. ודלא במח׳ רמ״ו ורס״ד.

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ״א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוּרָא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה

שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה לְפִי מִנְהַג יְרוּשָׁלַיִם

13 יְרוּשָׁלַיִם

שְׁבִיָּה עֲנִיָּה· בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה· לְקוּחָה לְאָמָה· לְאֻמָּה מִצְרִיָּה· מִיּוֹם עֲזַבְתָּהּ·
לְךָ צוֹפִיָּה· הָשֵׁב שְׁבוּתָהּ· רַב הָעֲלִילִיָּה· וְאֹם עֲשִׁירִיָּה·

ח״נ והערות

שביה עניה בארץ נכריה. שם המחבר ׳שלמה׳, חתום בראשי הבתים. ואולי הוא מאת ר׳ שלמה אבן גבירול. נמצא גם במנהג פולין, גאולה לשבת ראשון אחרי פסח; אוצר התפילות, סוף כרך ב, עמוד 16; מח׳ נירנברג כ״י, כרך א, פתיחה 132. **לְאָמָה מצריה.** במח׳ רמ״ו וכ״י: ׳לְעַמָּה מצריה׳. **מִצְרִיָּה.** כ״ה במח׳ רמ״ו, נירנברג, עבו״י ואוצה״ת. במח׳ בולוניא: ׳מַצַרִיָּה׳, ועיין בקד״א. בשד״ל: ׳מְצַרִיָּה׳, ע״פ בבלי גיטין, דף נו סוף ע״ב, על הפסוק איכ׳ א, ה. **לך צופיה.** בכ״י, עבו״י, מח׳ נירנברג ואוצה״ת נוסף: ׳לך הִיא צופיה׳.

מקורות

שביה. ע״פ ישע׳ נב, ב. **שביה עניה.** ע״פ איכ׳ ח, ג. **עניה.** ע״פ ישע׳ נד, יא. **בארץ נכריה.** שמ׳ ב, כב. **לקוחה לאמה.** ע״פ דב׳ כח, סח. **לאומה מִצְרָיָה** - לאמה שיצאה מהגר המצרית, ערה״ב. ע״פ בר׳ טז, ח; כח, ט, והיינו ישמעאל ועשו. **מיום עזבתה.** ע״פ ויק׳ כו, מג; ירמ׳ ט, יח. **לך צופיה.** ע״פ מיכ׳ ז, ז; תה׳ ה, ד. **השב שבותה.** ע״פ דב׳ ל, ג; ירמ׳ כט, יד. **רב העלילה.** ירמ׳ לב, יט. **עשיריה.** ע״פ ישע׳ ו, יג.

תְּהֵא שְׁלִישִׁיָּה· וְחִישׁ קַל מְהֵרָה· וּבַשְּׂרָה בְּאֵלִיָּה· רָנִי בַּת־צִיּוֹן· הִנֵּה מְשִׁיחֵנוּ·

לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ· יְהוָה חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ· יְהוָה מַלְכֵּנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ:

לְכָל־תִּכְלָה יֵשׁ קֵץ· וְאֵין קֵץ לְפִרְצִי· כָּלוּ שְׁנוֹתַי· וְאֵין מְתוֹם לְמַחֲצִי· שָׁכַנְתִּי בְגָלוּת· טְבוּעָה בְּבוּצִי· וְאֵין תּוֹפֵשׂ מָשׁוֹט· אֶנְיָה לְהוֹצִיא· עַד־אָנָה יְהוָה תַּאֲרִיךְ קִצִּי· מָתַי קוֹל הַתּוֹר· יִשָּׁמַע בְּאַרְצִי· שִׁמְךָ בָּנוּ נִקְרָא· אַל־תַּנִּיחֵנוּ·

לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ· יְהוָה חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ· יְהוָה מַלְכֵּנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ:

מְחוּצִים לְחוּצִים· סוֹבְלֵי מַעֲמָס· בְּזוּזִים גְּזוּזִים· נְתוּנִים לְמִרְמָס· עַד־אָנָה יְהוָה· אֶזְעַק חָמָס· זֶה־כַּמָּה שָׁנִים· עוֹמְדִים לָמַס· יִשְׁמָעֵאל כְּאַרְיֵה· וְעֵשָׂו כְּתַחְמָס· זֶה־יַנִּיחֵנוּ· וְזֶה־יִקָּחֵנוּ·

לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ· יְהוָה חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ· יְהוָה מַלְכֵּנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ:

מקורות

תהא שלישיה. ע"פ ישע' יט, כד. **וחיש קל מהרה.** ע"פ ש"ל כ, לח; תה' ל, י. **קל מהרה.** ע"פ יומ' ד, ד. **ובשרה באליה.** ע"פ מלא' ג, כג; פסר"ב (ווגסל) פי' לו, סי' ד; רש"י ויק' כו, מב. **רני בת ציון.** לפ' ג, יד. **הנה משיחנו.** ע"פ במדב"ר (ווילנא), פר' יח, סי' כא, 'הנה איש צמח שמו וגו', זה משיח'; שה"ש רבה (ווילנא), פר' ב, סי' ב, 'הנה זה בא, זה מלך המשיח'. **למה לנצח תשכחנו.** איכ' ה, כ. **ה' חננו לך קויתו.** ישע' לג, ב. **ה' מלכנו הוא יושיענו.** ישע' לג, כב. **לכל תכלה יש קץ.** ע"פ תה' קיט, לו. **ואין קץ לפרצי.** ע"פ דני' יא, מה; בבלי יומא, דף ט ע"ב, 'אחרונים... לא נתגלה קצם'. **לפרצי.** ע"פ עמ' ט, יא. **כלו שנותי.** ע"פ תה' לא, יא. **ואין מתום למחצי.** ע"פ תה' לח, ג-ד. **למחצי.** ע"פ דב' לב, לט; ישע' ל, כו. **שכנתי בגלות.** ע"פ תה' קכ, ה. **בגלות.** ע"פ עוב' א, כ; במדב"ר (ווילנא), פר' ז, סי' י. **טבועה בבוצי.** ע"פ ירמ' לח, כב; תה' מו, ג. **תופש משוט.** יחז' כז, כט. **אניה להוציא** - ישראל ממצלו לאניה וספינה, ראו ערה"ב, כרך ג, עמ' 300. ע"פ ויק"ר (ווילנא), פר' ד, סי' ו; ילקו"ש תורה, רמז תתקנא, 'משל לשתי ספינות...'. **עד אנה ה'.** ע"פ תבק' א, ב; תה' יג, ב. **תאריך קיצי.** ע"פ תבק' ב, ג; אהמ"ד (איזנשטיין), מד' ישועה, עמ' 247. **קיצי.** ע"פ דני' סוף פרק יב. **קול התור ישמע בארצי.** ע"פ שה"ש ב, יב. **שמך בנו נקרא אל תניחנו.** ע"פ ירמ' יד, ט. **מחוציס.** ע"פ דב' לב, לט. **לחוציס.** ע"פ תה' מב, י. **סובלי מעמס.** ע"פ זכ' יב, ג; איכ' ה, ז. **בזוזיס.** ע"פ ישע' מב, כב; יחז' לט, י. **גזוזיס.** ע"פ ישע' גג, ז. **נתוניס למרמס.** ע"פ יחז' לד, יט. **עד אנה ה' אזעק חמס.** ע"פ תבק' א, ב. **זה כמה שניס.** זכ' ז, ג. **עומדיס למס.** ע"פ איכ' א, א. **ישמעאל... ועשו.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' ו, סי' ב. **כאריה.** ע"פ ראו רד"ק ואברבנאל מיכ' ה, ז. **כתחמס.** ע"פ ויק' יא, טז ובעה"ע. **זה יניחנו.** ע"פ דב' כה, יט. **זה יניחנו וזה ייקחנו.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' יח, סי' יא (יח, ז); ילקו"ש עמוס, רמז תקמה. **וזה יקחנו.** ע"פ ישע' נב, ה.

ח"נ והערות

ואין קץ לפרצי. כ"ה במח' שד"ל, עבו"י ואוצה"ת. במח' רמ"ו, בולוניא ונירנברג: 'ואין קץ לפרצי'. בכ"י: 'ואין קץ לפרצתי'. **טבועה בבוצי.** כ"ה במח' שד"ל, נירנברג ועבו"י. במח' רמ"ו ובולוניא: 'טבועה בבוצי', באוצה"ת: 'טבועה בבצי'. בערוה"ב כתב, שהמילה היא מלעיל והיו"ד נוספת, ואף במח' נירנברג צויין ההטעמה תחת הב"ת השניה. **עומדים למס.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, רס"ד, כ"י ושד"ל. במח' נירנברג, עבו"י ואוצה"ת: 'עובדים למס', וכן נראה שהוגה בכ"י במח' רמ"ו. **ועשו כתחמס.** במח' שונים, יש כאן שינויי נוסח מחמת הצנזורה.

הֲקוֹלֵךְ זֶה הַקּוֹל· גּוֹלַת אֲרִיאֵל· עִלְּזִי וְצַהֲלִי· בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל·
לְעֵת הָרְשׁוּם· בְּסֵפֶר דָּנִיֵּאל· בָּעֵת הַהִיא· יַעֲמֹד מִיכָאֵל·
וְיִקְרָא עַל־הַר· וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל· אָמֵן אָמֵן· כֵּן יַעֲשֶׂה הָאֵל·
כִּימוֹת עֲנִיָּתֵנוּ· כֵּן תְּשַׂמְּחֵנוּ·

לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ· יְהוָה חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ· יְהוָה מַלְכֵּנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל
עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה
לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר
וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר
(מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
(כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה
בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר·
וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן
אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן
וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:
סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ:
כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ
הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי
רַב הוּא:

ח"נ והערות

עִלְּזִי וצהלי. כ"ה במח' רמ"ו. בבולוניא, כ"י, נירנברג, עבו"י ואוצה"ת: 'עִמְּדִי וצהלי'. **בָּעֵת ההיא.** כ"ה בכל נוסחאות בני רומי. בנירנברג, עבו"י, אוצה"ת וערה"ב: 'וּבָעֵת ההיא'.

מקורות

הקולך זה הקול. ע"פ בר' כז, כב; בבלי גיטין, דף מ ע"ב. **גולת מריאל.** ע"פ עוב' א, כ. **מריאל** - אחד משבעים שמות של ירושלים. מד"ז (בובר), פר' א, סי' א; פדר"ך (מנדלבויס), סוף פי' יג. **עלזי וצהלי.** ע"פ לפ' ג, יד. **בתולת ישראל.** ירמ' לא, ג. **לעת הרשום בספר דניאל.** פרק יב. **בעת ההיא יעמוד מיכאל.** ע"פ דני' יב, א. **ויקרא על הר.** ע"פ ישע' נב, ז. **וגא לציון גואל.** ישע' נט, כ. **אמן אמן.** במ' ה, כב; נחמ' ח, ו. ע"פ תה' ל, טו. **כן יעשה האל.** ע"פ דב' ג, כא. **כימות עניתנו כן תשמחנו.**

שלוש עשרה כמנהג ק"ק רומה כאשר יוה"כ חל בימי חול.

שְׁכוּלָה גַלְמוּדָה· סוּעָרָה עֲנִיָּה· מִדֵּי הָעֲבוֹדָה· לְךָ הִיא הוֹמִיָּה· וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ· מִדִּמְעַת לֶחֱיָהּ·
וַנֹּאמֶר כִּי־פָדָהּ· וְהִנָּהּ בַּשִּׁבְיָהּ· עַד־מָתַי הָעֵדָה· תִּהְיֶה בָזוּיָה·
וְאַתָּה אָבִינוּ· וּבָנֶיךָ אָנוּ· אִם־תַּעַזְבֵנוּ· מִי יִקָּחֵנוּ· לָמָה יְהוָה תִּשְׁכָּחֵנוּ· יְהוָה חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ:

מֵיטַב שָׂדֶךָ· הִשְׁמִיד הַבָּרָד· וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ· מְפֻזָּר וּמְפֹרָד·
כָּל־נְדִיב עַמֶּךָ· מִכָּבוֹד הוּרַד· הֲנִהְיָה בְּזַעְמֶךָ· מִן יוֹם בֶּהָרָד·
עַד מָתַי חֲמָתֶךָ· לִבֵּנוּ יֶחֱרַד· וְאַתָּה רוֹעֵנוּ· וְצֹאנְךָ אָנוּ· אִם־תִּטְּשֵׁנוּ· מִי יוֹשִׁיעֵנוּ· לָמָה יְהוָה תֶּאֱנַף־בָּנוּ· יְהוָה חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ:

וַאֲנַחְנוּ מָה· נָּשִׁיב לַשּׁוֹאֵל· כִּי־תוֹלָעֵי אֲדָמָה· עַם עֲשָׂו
וִישְׁמָעֵאל· יוֹצְאִים בְּיָד רָמָה· לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל· וְאַרְצֵנוּ
שְׁמָמָה· עִם־גּוֹלַת אֲרִיאֵל· עַד מָתַי לִכְלִמָּה· תֶּחֱרַשׁ וְתִשְׁקֹט

מקורות

שכולה גלמודה. ישע' מט, כא. **סוערה עניה.** ע"פ ישע' נד, יא. **מדי העבודה.** שמ' לו, ה. **היא הומיה.** ע"פ תה' עז, ד. **הומיה.** ישע' כב, ב. **ותמלא כדה.** ע"פ בר' כד, טז. **מדמעת לחיה.** ע"פ איכ' א, ב. **כי פדה.** ירמ' לא, י. **והיה בשביה.** ע"פ ירמ' ל, יז; מו, כז. **עד מתי העדה.** ע"פ במ' יד, כז. **תהיה בזויה.** ע"פ תה' קכג, ג. **ואתה אבינו.** ע"פ ישע' סג, טז; ירמ' לא, ח. **ובניך אנו.** ע"פ שמ' ד, כב; דב' יד, א. **אם תעזבנו.** דה"א כח, ט. **מי יקחנו.** ע"פ רש"י שמ' יד, כ, ע"פ הוש' יא, ג; דה"ב כ, יב. **למה ה' תשכחנו.** ע"פ תה' יג, ב; איכ' ה, כ. **ה' חננו לך קוינו.** ישע' לג, ב. **מיטב שדך.** ע"פ שמ' כב, ד; ישע' ה, ז. **השמיד הברד.** ע"פ שמ' ט, כה. **ואלן מרעיתך.** תה' עט, יג. **מפוזר ומפורד.** אס' ג, ח. **נדיב עמך.** ע"פ במ' כא, יח; תה' קיג, ח. **מכבוד הורד.** ע"פ ירמ' מח, יח. **מכבוד הורד הנהיה בזעמך.** ע"פ תה' קב, יא. **מן יום בהרד.** אולי כוונתו, מיום תחילת חשבון המולדות שסימנו 'ב' ה' ר"ד'. ראו תוס' עמ"ס ר"ה, דף ח ע"א, ד"ה לתקופות; הקדמת תפארת ישראל לסדר מועד, 'שבילי דרקיעי', סי' לד. **עד מתי חמתך.** ע"פ תה' עט, ה ורש"י; פט, מז. **לבנו יחרד.** ע"פ איו' לז, א. **ואתה רועינו.** ע"פ תה' פ, ב. **ואנחנו אנו.** תה' עט, יג. **אם תיטשנו.** ע"פ מ"ב כא, יד; עמ' ה, ב. **מי יושיענו.** ע"פ ישע' מה, כא; הוש' ג, ד. **למה ה'.** שמ' לב, יא. **תאנף בנו.** תה' פה, ו. **ואנחנו מה.** ע"פ שמ' טז, ז. **נשיב לשואל.** ע"פ ישע' מא, כח. **תולעי אדמה.** ע"פ ישע' יד, יא. **עם עשו וישמעאל.** ראו סד"ר סי' עב, עמ' תט. **יולאים ביד רמה.** שמ' יד, ח. **לעיני כל ישראל.** דב' לא, ז. **וארלנו שממה.** ע"פ ויק' כו, לג; ישע' א, ז. **אריאל.** ישע' כט, א. **עד מתי לכלמה.** ע"פ תה' ד, ג. **תחרש תשקוט אל.** ע"פ תה' פג, ב.

ח"נ והערות

שכולה גלמודה. סליחה בת ששה בתים. מאת ר' שמואל מקאסטיליאונה ממנטובה (המאה הט"ז). סי' שמואל הרופא. אינה במח' העתיקים. נדפסה לראשונה במח' במנהג ק"ק רומה, ויניציאה שמ"ז, ח"ב, דף קסב ע"ב– קסג ע"ב. כנראה התחברה על פי הסליחה "שביה עניה". בחוברת של הרב מ"ע הרטום לא הוזכר לאומרה. ברומה אומרים אותה, אך לא בשבת. **עם עֵשָׂו וישמעאל.** במח' שמ"ז ושד"ל: 'פָּרָס', כנראה הוא תיקון הצנזורה.

אֵל· וְאַתָּה מַלְכֵּנוּ· וְעַמְּךָ אָנוּ· אִם־תִּשְׁכָּחֵנוּ· מִי יִזְכְּרֵנוּ· לָמָה יְהוָה זְנַחְתָּנוּ· יְהוָה חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ:

לְמָשָׁל וְלִשְׁנִינָה· נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים· בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה· אָצִים הַנּוֹגְשִׂים· יְרוּשָׁלַיִם כְּאַלְמָנָה· בְּעָלְוָהּ חוֹמְסִים· קִרְיַת דָּוִד חָנָה· שָׂסוּהָ שׁוֹסְסִים· עַד־מָתַי וְעַד־אָנָה· לֹא תוֹשִׁיעַ חוֹסִים· וְאַתָּה נוֹטְרֵנוּ· וְכַרְמְךָ אָנוּ· אִם־תַּרְחִיקֵנוּ· מִי יְקָרְבֵנוּ· לָמָה יְהוָה תַּעַזְבֵנוּ· יְהוָה חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ:

הָרוֹפֵא לְכָל־בָּשָׂר· הוּא יַפְלִיא לַעֲשׂוֹת· יוֹצִיאֵנוּ מִמַּאֲסָר· בְּמוֹפְתִים וּבְמַסּוֹת· מִכָּל־נָגִיד וְטַפְסָר· בַּיהוָה טוֹב לַחֲסוֹת· טוּבֵנוּ לֹא יֶחְסַר· הָאֱמֶת אֵין לְנַסּוֹת· עַד־מָתַי נְבֻשַּׁר· מִפָּנִים חֲדָשׁוֹת· וְאַתָּה אֱלֹהֵינוּ· וּסְגֻלָּתְךָ אָנוּ· אִם־תִּגְאָלֵנוּ· מִי־יִלָּחֵם בָּנוּ· לָמָה יְהוָה תְּרִיבֵנוּ· יְהוָה חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה

מקורות

ואתה מלכנו. ע"פ ישע' לג, כב; תה' מד, ה. **ועמך אנו.** ע"פ תה' עט, יג; תדא"ז (אות שלוס), פר' כא. **אם תשכחנו.** ע"פ ישע' מט, טו; איכ' ה, כ. **מי יזכרנו.** ע"פ ירמ' טו, ה; איכ' א, ו. **זנחתנו.** תה' מג, ב; ס, ג. **למשל ולשנינה.** דב' כח, לז; מ"א ט, ז. **נזכריס ונעשיס.** אס' ט, כח. **בכל שנה ושנה.** אס' ט, כח. **אליס הנוגשיס.** ע"פ שמ' ה, יג. **ירושלים כאלמנה.** ע"פ איכ' א, א. **בעלוה חומסיס.** ע"פ ישע' כו, יג. **קרית דוד חנה.** ישע' כט, א. **שסוה שוסיס.** ע"פ תה' פט, מב. **עד מתי.** ע"פ ירמ' ד, יד; זכ' א, יב. **ועד אנה.** חבק' א, ב. **תושיע חוסיס.** ע"פ תה' יח, ז. **ואתה נוטרנו.** ע"פ תה' קכא, ד; שה"ש א, ו; שמו"ר (ווילנא), פר' לד, סי' ג. **וכרמך אנו.** ע"פ ישע' ה, ז. **אם תרחיקנו.** ע"פ תה' כב, יב. **מי יקרבנו.** ע"פ ירמ' טו, יח; תה' פח, ט; רש"י איכ' א, כא; איכ"ר (ווילנא), פר' א, סי' נו. **למה ה' תעזבנו.** ע"פ איכ' ה, כ. **הרופא לכל בשר.** ע"פ תה' קג, ג; מש' ד, כב. **הוא יפליא לעשות.** ע"פ שופ' יג, יט. **יוציאנו ממאסר.** ע"פ ישע' מב, ז; תה' קז, יד. **במופתים ובמסות.** ע"פ דב' ד, לד. **נגיד.** ע"פ ש"א ט, טז. **וטפסר.** ע"פ נחו' ג, יח. **בה' טוב לחסות.** ע"פ תה' קיח, ח. **טובנו לא יחסר.** ע"פ תה' לד, יא. **האמת אין לנסות.** בבלי תענית, דף ט ע"א, ע"פ דב' ו, טז. **עד מתי נבושר.** ע"פ חבק' ב, ג. **מפנים חדשות.** רא"ו תוס' עמ"ס כתובות, דף ז סוף ע"ב, ד"ה והוא שבאו, בשם המדרש. **ואתה אלהינו.** ע"פ שמ' כ, ב. **וסגולתך אנו.** ע"פ שמ' יט, ה. **אם תגאלנו.** ע"פ תה' סט, יט. **מי ילחם בנו.** ע"פ ישע' ב, ד; מיכ' ד, ג. **למה ה' תריבנו.** ע"פ מיכ' ו, ב.

(כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)׃ וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם׃ יְהוָה׃ וְשָׁם נֶאֱמַר׃ וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא׃ יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃ סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ׃ מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ׃ כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוָרֵא׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא׃

ואחר שגמרו סליחות כרצונם, חוזר שליח ציבור לתפלתו ואומר:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ אַל־תַּעַזְבֵנוּ וְאַל־תִּטְּשֵׁנוּ וְאַל־תַּכְלִימֵנוּ וְאַל־תָּפֵר בְּרִיתְךָ אִתָּנוּ׃ קָרְבֵנוּ לְתוֹרָתֶךָ לַמְּדֵנוּ מִצְוֹתֶיךָ הוֹרֵנוּ דְרָכֶיךָ הַט לִבֵּנוּ לְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל׃ כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנִי כִּי רַב־הוּא׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה׃ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ׃ וְכֹף יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֵּד־לָךְ׃ וְהַכְנַע עָרְפֵּנוּ לָשׁוּב אֵלֶיךָ וְחַדֵּשׁ כִּלְיוֹתֵינוּ לִשְׁמֹר פִּקּוּדֶיךָ׃ וּמוֹל

מקורות

אל תעזבנו ואל תטשנו. ע"פ תה' כז, ט. **ואל תכלימנו.** ע"פ ישע' מה, יח. **ואל תפר בריתך אתנו.** ע"פ ירמ' יד, כא. **קרבנו לתורתך.** ע"פ נחמ' ט, כט. **למדנו מצוותיך.** ע"פ תה' קיט, עג. **הורינו דרכיך.** ע"פ תה' כז, יא; פו, יא. **הט לבנו ליראה את שמך.** ע"פ תה' פו, יא. **למען שמך הגדול.** דה"ב ו, לב. **למען שמך ה'.** תה' כה, יא. **ואלהי אבותינו.** ע"פ שמ' ג, טו. **מחול לעוונותינו.** ע"פ ספרי דב', פר' האזינו, סוף פי' שיט; ראו ר"י ב"ר יקר, ח"ב, עמ' קב. **ביום הכיפורים הזה.** ע"פ ויק' כג, כז. **מחה... פשעינו וחטאתינו.** ע"פ ישע' מג, כה. **והעבר פשעינו.** ע"פ מיכ' ז, יח. **והעבר... וחטאתינו.** ע"פ ש"ב יב, יג. **מנגד עיניך.** ישע' ח, טז; יוב' ב, ה; תה' לא, כג. **וכוף יצרנו.** ראו לוח ארש, ת"א, סי' כב; מו"ק או"ח, סי' מו; הסגות ר' מרדכי דיסלדאלרף סי' כח. **וכוף יצרנו להשתעבד לך.** ע"פ בבלי ברכות, דף ס ע"ב; אהמ"ד (איחנשטיין), אליעזר, סי' יט, עמ' 29. ראו ב"מ, דף לב ע"ב. **יצרנו.** תה' קג, יד. **להשתעבד.** לשון ארמית. ראו תי"ו, ויק' כה, מו, 'לְהִשְׁתַּעְבָּדוּן בְּהוֹן'. **והכנע ערפנו.** ע"פ ויק' כו, מא; דב' י, טז. **והכנע ערפנו לשוב אליך.** ע"פ דה"ב ל, ח-ט. **וחדש כליותינו.** ע"פ יחז' לו, כו; תה' כו, ב. **לשמור פקודיך.** ע"פ יחז' לו, כז; איו' י, יב. **ומול את לבבנו.** ע"פ דב' י, טז; בבלי ברכות, דף כט ע"א.

אֶת־לְבָבֵנוּ וְאֶת־לְבַב זַרְעֵנוּ לְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ׃ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ׃ וּמָל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לְבָבְךָ וְאֶת־לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ׃

אָנָּא יְהוָה אֱלֹהִים סְלַח לָנוּ מְחֹל לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ׃

כִּי אָנוּ עַמֶּךָ וְאַתָּה אֱלֹהֵינוּ׃ אָנוּ בָנֶיךָ וְאַתָּה אָבִינוּ׃
אָנוּ עֲבָדֶיךָ וְאַתָּה אֲדוֹנֵינוּ׃ אָנוּ צֹאנֶךָ וְאַתָּה רוֹעֵנוּ׃
אָנוּ כַרְמֶךָ וְאַתָּה שׁוֹמְרֵנוּ׃ אָנוּ נַחֲלָתְךָ וְאַתָּה חֶלְקֵנוּ׃
אָנוּ עַזֵּי פָנִים וְאַתָּה רַחוּם וְחַנּוּן׃
אָנוּ קְשֵׁי עֹרֶף וְאַתָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם׃
אָנוּ מְלֵאֵי עֲוֹנוֹת וְאַתָּה מָלֵא רַחֲמִים׃
אָנוּ יָמֵינוּ כַּצֵּל וְאַתָּה־הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ׃ שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי־עֹרֶף בַּדָּבָר הַזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר (נ"א: לוֹמַר) לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ׃ אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ (נ"א: חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ)׃ **אָשַׁמְנוּ׃ בָּגַדְנוּ׃ גָּזַלְנוּ׃**

ה"נ והערות

אנא ה' אֱלֹהִים. במח' רמ"ו ובולוניא: 'אנא ה' אֱלֹהֵינוּ'. **כי אנו עמך.** מיוסד ע"פ מד' שה"ש, פר' ב, סי' טז; נמצא גם במח' רומניא, דף שנז ע"א בשינויים. **או"א תבוא לפניך.** במח' הקדומים, הוידוי מופיע בהמשך לפני הפיוט: "אמרתי לפושעים", כמנהג ויניציאה.

מקורות

לירמה את שמך. ע"פ דב' כח, נח. **ומל ה' אלהיך את לבבך.** דב' ל, ו. **סלח לנו.** ע"פ במ' יד, יט. **אנו עמך.** ע"פ שמ' ג, י; דב' יד, ב. **ואתה אלהינו.** ע"פ דב' ו, ד. **אנו בניך.** ע"פ שמ' ד, כב; דב' יד, א. **ואתה אבינו.** ע"פ ישע' סג, טז; ירמ' לא, ח. **אנו עבדיך.** ע"פ ויק' כה, נה. **ואתה אדונינו.** ע"פ תה' ח, ב; נחמ' י, ל. **אנו לאנך.** ע"פ יחז' לד, ח. **ואתה רועינו.** ע"פ תה' פ, ב. **אנו כרמך.** ע"פ ישע' ה, ז. **ואתה שומרנו.** ע"פ במ' ו, כד; תה' קכא, ה. **אנו נחלתך.** ע"פ דב' ט, כט; ישע' יט, כה. **ואתה חלקנו.** ע"פ תוספתא ברכות (ליברמן), פ"ו, הי"ג. **אנו עזי פנים.** ע"פ ירמ' ג, ג. **ואתה רחום וחנון.** ע"פ שמ' לד, ו. **אנו קשי עורף.** ע"פ שמ' לד, ט. **ואתה ארך אפיים.** ע"פ יוג' ד, ב; תה' פו, טו. **אנו מלאי עוונות.** ע"פ קה' ח, יא; דני' ט, ה; עזר' ט, ו; ויק"ר (ווילנא), פר' יד, סי' ה; ילקו"ש תורה, רמז תצעא, '...כך בתי כנסיות ובתי מדרשות, בני אדם נכנסין לתוכן כשהן מלאים עונות, ויוצאין מלאין מצות'. **ואתה מלא רחמים.** ע"פ ש"ב כד, יד; דני' ט, ט; ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה; ילקו"ש תורה, רמז רמו, ד"ה ה' אום מלחמה. **אנו ימינו כצל.** ע"פ תה' קמד, ד. **ואתה הוא ושנותיך.** תה' קב, כח. **שאין אנו...** ע"פ ירמ' ב, לה; דני' ט, ח. **עזי פנים.** ע"פ דב' כח, נ; יחז' ב, ד. **וקשי עורף.** ע"פ שמ' לד, ט.

דִּבַּרְנוּ דֹּפִי· הֶעֱוִינוּ· וְהִרְשַׁעְנוּ· זַדְנוּ· חָמַסְנוּ· טָפַלְנוּ שֶׁקֶר·
יָעַצְנוּ רַע (וי"א: עֵצוֹת רָעוֹת)· כִּזַּבְנוּ· לַצְנוּ (לוֹצֵצְנוּ)· מָרַדְנוּ (מָרִינוּ)·
נִאַצְנוּ (נִאַפְנוּ· נִשְׁבַּעְנוּ לַשָּׁוְא וְלַשֶּׁקֶר)· סָרַרְנוּ· עָוִינוּ· פָּשַׁעְנוּ·
צָרַרְנוּ· קִשִּׁינוּ עֹרֶף· רָשַׁעְנוּ· שִׁחַתְנוּ· תִּעַבְנוּ· תָּעִינוּ· תִּעְתָּעְנוּ:
סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא־שָׁוָה לָנוּ· וְאַתָּה
צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ כִּי־אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם וּמַה־נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן
שְׁחָקִים· הֲלֹא כָל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת
אַתָּה יוֹדֵעַ:

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חָי· אַתָּה חוֹפֵשׂ
כָּל־חַדְרֵי־בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב· אֵין כָּל־דָּבָר
נֶעְלָם מִמְּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ· יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ· יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· שֶׁתִּסְלַח וְתִמְחַל־לָנוּ עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ
וּפְשָׁעֵינוּ· וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ:

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי־דַעַת:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בַּגָּלוּי:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלֵּב:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתַיִם:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרַע:

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָשׁוֹן הָרַע:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַרְאִית הָעַיִן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּפִתְחוֹן פֶּה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצַעֲדֵי רַגְלַיִם:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּקְפִיצַת יָד:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרָצוֹן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁגָגָה:
(עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא:)
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב:

עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם חַטָּאת:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה וְכָרֵת:

מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וְכָרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם· אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין· סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וְחֶנֶק· וּמַלְקוּת אַרְבָּעִים· (עַל־)מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה· בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם וַעֲשֵׂה· וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ

קוּם וַעֲשֵׂה׃ בֵּין שֶׁגְּלוּיִים לָנוּ וּבֵין שֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ׃ הַגְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר אָמַרְנוּ לְפָנֶיךָ׃ וְשֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר לְפָנֶיךָ גְּלוּיִים וִידוּעִים׃ כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃

וְדָוִד עַבְדְּךָ אָמַר לְפָנֶיךָ׃ שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי׃ נַקֵּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִכָּל־פְּשָׁעֵינוּ וְטַהֲרֵנוּ מִכָּל־טֻמְאוֹתֵינוּ׃ וּזְרוֹק עָלֵינוּ מַיִם טְהוֹרִים וְטַהֲרֵנוּ׃ כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ׃ וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם׃

אָמַרְתִּי לַפּוֹשְׁעִים׃ אֲכַלֶּה פְּשָׁעִים׃ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל׃
בָּשְׁתֵּנוּ יְדוּעִים׃ בְּמַעֲשֵׂינוּ הָרָעִים׃ וְאֵיךְ נָשׁוּב׃
גָּדְתִּי לִגְאוּלַי׃ גּוֹשׁוּ אֲלַי׃ שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים׃
דָּפַיִת מַעְגָּלַי׃ דְּחֵה מֵעָלַי׃ וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה׃
הֲלֹא בְמַחֲשָׁבָה׃ הוֹרִיתִי תְשׁוּבָה׃ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל׃
וּמֵאָנוּ לְהַקְשִׁיבָה׃ וַהֲרָגַתְנוּ מְשׁוּבָה׃ וְאֵיךְ נָשׁוּב׃
זְכוּת קַדְמוֹנִים׃ זָכַרְתִּי לְאֱמוּנִים׃ שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים׃

מקורות

ודוד עבדך. ע"פ ס"ב ג, יח. **שגיאות מי יבין.** תה' יט, יג. **וזרקתי עליכם מים.** יחז' לו, כה. **אמרתי לפושעים.** ע"פ ישע' מו, ח; ירמ' ג, כב. **שובה ישראל.** הוש' יד, ב. **בשתנו ידועים.** ע"פ ירמ' ג, כד-כה. **במעשינו הרעים.** עזר' ט, יג. **ואיך נשוב.** ע"פ מלא' ג, ז; פדר"ך (מנדלבויס), פי' כד, סי' עח; ספרי, פר' האזינו, פי' שו, ד"ה עתידה כנסת ישראל. **גדתי.** ע"פ דב' כו, ג. **לגאולי.** ע"פ ישע' סב, יב; תה' קז, ב. **גשו אלי.** מ"א יח, ל. **שובו שובניים.** ע"פ ירמ' ג, יד. **דפית.** ע"פ תה' ג, כ. **דפית מעגלי דחה מעלי.** ע"פ תה' קיט, כט. **מעגלי.** תה' כג, ג. **דחה מעלי.** ע"פ במ' כא, ז; תה' לט, יא. **ואליך נשובה.** ע"פ הוש' ו, א. **הלא במחשבה הוריתי תשובה.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' לב, סי' ג (לב, ב); ילקו"ש תה', סוף רמז תתמ, וירמ' רמז רחל. **הוריתי תשובה.** ע"פ תה' כה, ח; ירושלמי מכות פ"ב, ה"ו; בבלי ע"ז, דף ד סוף ע"ב, ודף ה ע"א; פסז"ו דב' פר' ואתחנן, דף י ע"א, ד"ה מי יתן; ילקו"ש תהלים, רמז תתסח. **ומאנו להקשיבה.** ע"פ זכ' ז, יא. **והרגתנו משובה.** ע"פ בבלי סנהדרין, דף קה ע"א. **משובה.** ירמ' ג, ו. **זכות קדמונים.** ע"פ ויק' כו, מב ותוס' עמ"ס שבת, דף נה ע"א, ד"ה ושמואל אמר; שמו"ר (ווילנא), פר' לא, סי' ח. **זכרתי לאמונים.** ע"פ תה' לא, כד; מדת"ה (בובר), מז' לא, סי' ח (לא, כב).

ה"נ והערות

אמרתי לפושעים. מיוסד ע"ס א"ב כפול. בתחילת כל בית מפיוט זה, באו דברי ה' יתברך לפושעים, ובסיומת, באה התשובה שלהם לה' יתברך. פיוט זה נמצא גם במנהגי אשכנז, (גולדשמידט, כיפור, עמ' 302– 303); רומניא (דף שפ ע"א). **בשתנו יְדוּעִים.** במח' רומניא: 'בשתנו יוֹדְעִים'. **גדתי לִגְאוּלַי.** במח' רומניא: 'גדתי לְגוֹאֲלַי'. **דָּפַיִת מעגלי.** במח' רומניא, נירנברג ובחלק החילופים שבגולדשמידט: 'דּוֹפִי מעגלי'. **וּמֵאָנוּ**

חַפְּשֻׁנוּ מֵאַדְמוֹנִים· חוֹקֵר טְמוּנִים· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:
טָרַח וּכְעָסִים· טָרַדְתִּי מֵעֲמוּסִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
יִקְשׁוּנוּ עֲכָסִים· יְחַתּוּנוּ מַכְעִיסִים· וְאֵיךְ נָשׁוּב:
כְּלִמַּת אֲנָחָה· כְּעָב נִמְרָחוּ· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
לְנַפְשֵׁנוּ שִׂמְחָה· לְהַנְחִילֵנוּ סְלִיחָה· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:
מָחִיתִי פֶשַׁע· מֵעַם נוֹשָׁע· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
נִמַּקְנוּ בְרֶשַׁע· נִרְחַקְנוּ מִיֶּשַׁע· וְאֵיךְ נָשׁוּב:
סוּתִי אֶלְבַּשׁ· סוֹטְנֵיכֶם אֶכְבַּשׁ· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
עִצְּבוֹנֵינוּ תַחְבֹּשׁ· עֲוֹנוֹתֵינוּ תִכְבֹּשׁ· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:
פָּנִיתִי לְעַרְעָר· פָּרַחְתִּי שַׁעַר· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
צָמַתְנוּ בְּבֹעַר· צָרְרוּנוּ מִנֹּעַר· וְאֵיךְ נָשׁוּב:
קִבַּלְתִּי שַׁוְעָה· קֵרַבְתִּי יְשׁוּעָה· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
רַחֲקָנוּ מֵרִשְׁעָה· רוֹכֵב שְׁבָעָה· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:

ה"נ והערות

להקשיבה. כ"ה בכל נוסחאות בני רומי. במח' רומניא: 'וּמַאֲזִנוּ להקשיבה'. **חַפְּשֻׁנוּ מאדמונים.** בשי"ן ימנית, כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א ושד"ל. ברומניא: 'חַפְּשֻׁנוּ מאדמונים'. **יִקְשׁוּנוּ עכסים.** בכ"י ובגולדשמידט: 'יְקָשׁוּנוּ עכסים'. **כְּעָב נמחה.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, שד"ל ורומניא. בכ"י ובגולדשמידט: 'כָּעָב נמחה'. **לנפשנו שִׂמְחָה.** במח' גולדשמידט: 'לנפשנו שַׂמְחָה'. **לְהַנְחִילֵנוּ סְלִיחָה.** במח' רמ"ו: 'להנחילנו שִׂמְחָה', בגולדשמידט: 'לַעֲוֹנוֹתֵינוּ סְלֶחָה'. **סוּתִי אלבש.** כ"ה בנוסחאות בני רומי. במח' רומניא ובגולדשמידט: 'סְלִיחָה אלבש'. **סוֹטְנֵיכֶם אֶכְבַּשׁ.** כ"ה בנוסחאות בני רומי. במח' רומניא: 'שׂוֹטְנֵיכֶם לָבוֹשׁ'. **עִצְּבוֹנֵינוּ תחבש.** במח' גולדשמידט: 'עַצְּבוּתֵנוּ תחבש'. **צָמַתְנוּ בְּבֹעַר.** במח' רומניא: 'צִמְתָּנוּ בֵּעַר', ובגולדשמידט: 'צמתנו בְּבֵעַר'. **רַחֲקָנוּ מרשעה.** תוקן ע"פ פירוש קד"א, כ"י, רומניא וגולדשמידט, וראו קד"א. ברמ"ו, בולוניא ושד"ל: 'רְחַקְנוּ מרשעה'.

מקורות

חפשנו. ע"פ ויק' יט, כ. **חפשנו מאדמוניס.** ע"פ זכ' ט, יא. **מאדמוניס.** ע"פ בבלי גיטין, דף מז ע"ב, ע"פ תה' קלז, ז. **חוקר טמוניס.** ע"פ ירמ' יח, י; תה' מד, כב. **טורח.** ע"פ יבע' ח, יד. **טורח וכעסיס טרדתי.** ע"פ יבע' מג, כד. **וכעסיס.** ע"פ דב' לב, יט; תה' קו, כט. **מעמוסיס.** יבע' מו, ג. **יקשונו.** ע"פ תה' קמא, ט; מש' ז, כב. **עכסיס.** יבע' ג, יח; מש' ז, כב. **יחתונו.** ע"פ דב' ח, כא. **מכעיסיס.** ע"פ דב' לב, כא. **כלימת אנחה.** ע"פ תה' לא, יא-יב. **כעב נמחה.** ע"פ יבע' מד, כב. **לנפשנו שמחה.** ע"פ תה' לא, ד. **שמחה להנחילנו סליחה.** ע"פ בבלי תענית, דף כו ע"ב, ודף ל ע"ב. **מחיתי פשע.** ע"פ יבע' מד, כב. **מעם נושע.** ע"פ דב' לג, כט. **נמקנו ברשע.** ע"פ ויק' כו, לט. **נרחקנו מישע.** ע"פ יבע נט, יא; איו' ה, ד. **סותי אלבש.** ע"פ בר' מט, יא; יבע' נט, ח; דב"ר (ווילנא), פר' ב, סי' לז; מדת"ה (בובר), מז' לג, סי' א. **סוטניכם אכבש.** ע"פ בבלי יומא, דף כ ע"א; ויק"ר (ווילנא), פר' כא, סי' ד; מדת"ה (בובר), מז' כז, סי' ד. **עצבוניו תחבוש.** ע"פ בר' ה, כט; הוש' ו, א; תה' קמז, ג; איו' ה, יח. **עוונותינו תכבוש.** ע"פ מיכ' ז, יט. **פניתי לערער.** ע"פ תה' קב, יח. **פתחתי שער.** ע"פ יבע' כו, ב; תה' קיח, יט. ראו בבלי ברכות, דף לב ע"ב, ואמר ר"א וכו'. **צומתנו בבוער.** ע"פ איכ' ג, נג. **בבוער.** ע"פ תה' עג, כב. **צרונו מנוער.** ע"פ תה' קכט, א. **קבלתי שועה.** ע"פ ש"ב כב, ז. **קרבתי ישועה.** ע"פ יבע' נו, א. **רחקנו מרשעה.** ע"פ מש' טו, כט. **רוכב שבעה.** ע"פ דב' לג, כו, ובבלי חגיגה, דף יב ע"ב, '...שבעה עמודיס', פדר"א (היגר), פ' יט, מדת"נ (בובר), פר' כי תשא, סי' ט.

שֵׁמֶץ אֶגְעֹל· שֶׁלְּמַעֲנִי אֶפְעֹל· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
שִׁחַתְנוּ לִמְעֹל· שִׁבַּרְנוּ עֹל· וְאֵיךְ נָשׁוּב:
תְּצָלוּ מֵחֶפֶר· תְּרַחֲקוּ בַסֵּפֶר· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
תַּמְצִיאֵנוּ כֹּפֶר· תִּסְלַח וּתְכַפֵּר· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:

כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ· הֵשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם:

יוֹם אַמִּיץ זֶה· לְאוֹהֲבֵי אֲמָרִים· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם בָּחוּר זֶה· לְבָרֵךְ עַם אֵל· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:

אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל·
הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישַׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

יוֹם גָּדוֹל זֶה· לִגְאֹל גְּאוּלִים· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם דָּגוּל זֶה· לִדְרֹשׁ דָּאֵל· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:

אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל·
הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישַׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

מקורות

שמץ. ע"פ שמ' לב, כה; בבלי שבת, דף קיט ע"ב. **אגעול.** ע"פ ויק' כו, יח. **שלמעני אפעול.** ע"פ ישע' מח, יח. **שיחתנו.** ע"פ שמ' לב, ז; שמו"ר (ווילנא), פר' מב, סי' ח. **למעול.** ע"פ במ' ה, ו; נחמ' יג, כז. **שברנו עול.** ע"פ ירמ' ה, ה. **תולו מחפר.** ע"פ תה' לב, ו. **מחפר.** ע"פ ירמי' טו, ט. **תרחקו בספר.** ע"פ איו' יט, כג. **תמציאנו כופר.** ע"פ איו' לג, כד. **תסלח ותכפר.** ע"פ ויק' טז, ל; במ' טו, כח. **השיבנו ה' אליך ונשובה.** איכ' ה, כא. **יום אמיץ.** ע"פ במדב"ר (ווילנא), פר' יד, סי' ו, ע"פ איו' ט, ד; פתיח' איכה רבתי (ווילנא), סי' יד. **לאוהבי אמרים.** ע"פ תה' קיט, קסה. **שובו שובבים.** ע"פ ירמ' ג, יד. **יום בחור זה.** ע"פ ויק' טז, לד; פדר"א (מנהלבויס), פי' ב, סי' ז; מדת"כ (וורשא), פר' כי תשא, סי' ו. **לברך עם.** ע"פ ש"ב ו, יח. **עם אל.** ע"פ שמ' טו, טז; דב' לב, יב. **שובה ישראל.** הוש' יד, ב. **אל תירא יעקב.** ע"פ ישע' מד, ב. **הנה לא ינום.** תה' קכא, ד. **יום גדול זה.** ע"פ יואל ב, יא; מדת"כ (וורשא), פר' ויצא, סי' ב. **לגאול גאולים.** ע"פ תה' קז, ב; מס' קטנות - מס' שמחות, דרבי חייה, פ"א, ה"ד; דב"ר (ווילנא), פר' א, סי' יא. **יום דגול.** ע"פ תה' כ, ו. **לדרוש האל.** ע"פ שמ' יח, טו; עמ' ה, ד; איו' ה, ח.

ח"נ והערות

שמץ אֶגְעֹל. במח' רמ"ו: 'שמץ אֶפְעֹל', וכן הוא בקד"א, אבל דוחק הוא. במח' נירנברג וגולדשמידט: 'שמץ אֶגְעֹל'. **שִׁבַּרְנוּ עֹל.** במח' רומניא, כ"י, נירנברג וגולדשמידט: 'שָׁבַרְנוּ עֹל'. **תְּצָלוּ מֵחֶפֶר.** במח' רומניא: 'תְּשׁוּעָה אֲסַפֵּר', ע"פ תה' ט, ב. ובמח' נירנברג: 'תְּשׁוּעָתָם אֲסַפֵּר'. **תְּרַחֲקוּ בספר.** במח' נירנברג: 'תּוּחֲקוּ בספר', וגם ניקוד זה יתכן. ראו ס' מכלול, דף קלא ע"א ותחילת ע"ב. **כַּכָּתוּב בדברי קדשך וכו'.** במח' רומניא ונירנברג, מועתקים פסוקים אחרים מאלו הנמצאים כאן. **יום אמיץ זה.** מיוסד ע"ס א"ב כפול. פיוט זה נמצא גם במנהגי אשכנז ורומניא. גולדשמידט, כיפור, עמ' 304– 305. **לברך עם אֵל.** במח' גולדשמידט: 'לברך עם זֶה'. **לִדְרֹשׁ הָאֵל.** במח' גולדשמידט: 'לֵידַע כִּי הוּא אֵל'.

יוֹם הָדוּר זֶה· לְדוֹלְכֵי בְתָמִים· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם וַעַד זֶה· לְוַדַּאי וְגוֹאֵל· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל·
הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישַׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

יוֹם זַכַּאי זֶה· לְזַכּוֹת כְּתָמִים· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם חֶדְוַת זֶה· לְחִדּוּשׁ כְּלָיוֹת וָלֵב· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל·
הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישַׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

יוֹם טָהוֹר זֶה· לְטַהֵר טְהוֹרִים· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם יָחִיד זֶה· לְיוֹדְעֵי דָאֵל· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל·
הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישַׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

יוֹם כִּפּוּר זֶה· לְכַפֵּר חֲטָאִים· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם לַבְּרִית זֶה· לְלַמֵּד יֹשֶׁר· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל·
הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישַׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

יוֹם מַחְסֶה זֶה· לִמְחֹל פְּשָׁעִים· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם נָאֱמָן זֶה· לְנוֹקֵם וְנוֹטֵר· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל·
הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישַׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

ה"נ והערות

לזכות כְּתָמִים. כ"ה בכ"י, קד"א, שד"ל וגולדשמידט. במח' רמ"ו, רס"ד ובולוניא: 'לזכות בְּתָמִים'. **יום חֶדְוַת.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל. בכ"י, קד"א וגולדשמידט: 'יום חֶדְוָה'. **יום לברית.** במח' גולדשמידט נוסף: 'יום לברית מַבִּיט'. **ללמד ישר.** במח' גולדשמידט נוסף: 'ללמד בו ישר'.

מקורות

יוס הדור. ע"פ יפע' ב, י; סג, ח. רלה מדת"ה (בובר), מז' קד, סי' ה. **להולכי בתמים.** ע"פ תה' פד, יב. **יוס וועד.** ע"פ תה' ג, ה; בבלי סנהדרין, דף קי ע"ב, 'אספו לי חסידי, אלו גדיקים שבכל דור ודור'. **וועד** - מקוס אסיפה, ראו רש"י עמ"ס סוטה, דף מט ע"ב. **לודאי** - כינוי להקב"ה. ע"פ בבלי ברכות, דף לג ע"ב; סד"ר סי' לד, עמ' רב; תשב"ן קטן, סי' קיט. **וגואל.** ע"פ יפע' מח, יד; ירמ' לא, י; איכ' ג, נח. **שוכה ישראל.** הוש' יד, ב. **יוס זכאי.** ע"פ ויק' טז, ל. **לזכות כתמים.** ע"פ יפע' ד, ד; ירמ' ב, כב. **יוס חדות.** ע"פ נחמ' ח, י. **לחידוש כליות ולב.** ע"פ תה' כו, ב. **יוס טהור.** ע"פ יחז' לו, לג. **לטהר טהורים.** ויק' טז, ל; מכ' יומא פ"ח, מ"ט. **יוס יחיד זה.** ע"פ ויק' טז, לד. **ליודעי האל.** ע"פ דני' יח, לב; דה"א כח, ט. **יוס כיפור.** ע"פ ויק' כג, כח. **לכפר חטאים.** ע"פ איו' לג, כג; בבלי שבת, דף לב ע"א. **יוס לברית.** ע"פ תה' עד, כ. **ללמד יושר.** ע"פ ש"ב א, יח. **יוס מחסה.** ע"פ יפע' ד, ו; יואל' ד, טז; תה' סב, ט. **למחול פשעים.** ע"פ ויק' טז, ל. **יוס נאמן.** ע"פ תה' קיט, פט-לא; ויק"ר (ווילנא), פר' כט, סי' א; דב"ר (ליברמן), סי' יג. **לנוקם ונוטר.** ע"פ נחו' א, ב.

יוֹם שָׂשׂוֹן זֶה׃ לְשִׂמְחַת סְגוּלִים׃ שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים׃
יוֹם עֲנָוָה זֶה׃ לְעַם אֲשֶׁר יַחֵל׃ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל׃

אַל־תִּירָא יַעֲקֹב׃ שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים׃ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל׃
הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישֵׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל׃

יוֹם פְּאֵר זֶה׃ לִפְקֹד פְּדוּיִים׃ שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים׃
יוֹם צַהֲלָה זֶה׃ לְצוֹעֲקֵי פְנֵי אֵל׃ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל׃

אַל־תִּירָא יַעֲקֹב׃ שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים׃ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל׃
הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישֵׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל׃

יוֹם קָדוֹשׁ זֶה׃ לְקָרֵב רְחוֹקִים׃ שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים׃
יוֹם רָצוֹן זֶה׃ לְרַבּוֹת מְחִילָה׃ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל׃

אַל־תִּירָא יַעֲקֹב׃ שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים׃ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל׃
הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישֵׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל׃

יוֹם שָׁלוֹם זֶה׃ לְשוֹאֲלֵי שְׁלוֹמִים׃ שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים׃
יוֹם תָּמִים זֶה׃ לְתִשְׁוּבַת לֵב׃ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל׃

אַל־תִּירָא יַעֲקֹב׃ שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים׃ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל׃
הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישֵׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל׃

כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ׃ וְנֶאֱמַר קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים

מקורות

יום ששון לשמחת. ע"פ מסג' תענית פ"ד, מ"ח; ירושלמי תענית פ"ד, ה"ז; איכה רבתי (ווילנא) פתיח', סי' לג. **סגולים.** ע"פ שמ' יט, ה. **יוס עמוה.** ע"פ לפנ' ב, ג. **לעם אשר יחל.** ע"פ תה' קלג, ז. **יוס פאר.** ע"פ תה' עח, ח. **לפקוד.** ע"פ לפ' ג, ז; תה' פט, לג. **לפקוד פדויים.** ע"פ בר' נ, כד. **פדויים.** ע"פ ישע' לה, י; איו' לג, כד. **לצועקי פני אל.** ע"פ בר' יט, יג; תה' עז, ב. **יוס קדוש.** בבלי שבת, דף קיט ע"א, ע"פ ישע' נח, יג. **לקרב רחוקים.** במדב"ר (ווילנא), פר' ח, סי' ד, ע"פ ישע' מז, יט. **יוס רצון.** ע"פ ישע' נח, ה. **לרבות מחילה.** ע"פ ישע' נה, ז; בבלי ר"ה, דף יח ע"א; מדת"נ (ורשא), פר' ויצא, סי' ב. **יוס שלוס.** טור או"ח, סימן תרו, בשם פדר"א פ' מה (היגר): '...שלוס ביוהכ, כך ישראל ביוס הכפורים'; ילקו"ש תורה, רמז תקעח. ראו בבלי יומא, דף פז ע"ב. **לשואלי שלומים.** ע"פ תה' קכב, ו. **יוס תמים.** ע"פ דב' לב, ד; מדת"ה (בובר), מז' קיט, סי' ח, ע"פ איו' לו, טז. **לתשובת לב.** ע"פ יומ' ב, יג; מסג' תענית פ"ב, מ"א; פדר"ך (מנדלבויס), פי' כד, ד"ה תשובתן של אנשי; מד"א (בובר), ויק', פר' אחרי מות, פ' טז, סי' ל. **שובה ישראל.** הוש' יד, ב. **קחו עמכם דברים.** הוש' יד, ג.

ה"נ והערות

לְעַם אֲשֶׁר יַחֵל. במח' גולדשמידט: 'לְעוֹרֵר רַחֲמִים'. **לִפְקֹד פְּדוּיִים.** במח' גולדשמידט 'לְפוֹקֵד פדויים'. **יוֹם קָדוֹשׁ זֶה.** במח' רמ"ו: 'יום קָרוֹב זה'. **יוֹם רָצוֹן.** במח' גולדשמידט: 'יום רַחוּם'. **לשואלי שָׁלוֹמִים.** במח' גולדשמידט: 'לשואלי שָׁלוֹם'. **ככתוב על יד נביאך.** פסוקים אלו אינם בב"י.

וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ׃

אֲדֹנָיו שְׁמָעָה אֲדֹנָיו סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ׃ בַּעֲבוּר כְּבוֹד שְׁמֶךָ הִמָּצֵא לָנוּ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה׃ לְמַעַנְךָ שְׁמַע־נָא תְּפִלָּתֵנוּ׃

אֲהַלְלָךְ בְּקוֹל רָם׃ מָגֵן אַבְרָהָם׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ׃
בְּיָדְךָ מִמְּתִים׃ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ׃
גָּדְלְךָ אָדְרֹשׁ׃ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ׃
דָּרֹשׁ אִמְרֵי דַעַת׃ חוֹנֵן דַּ־הָדָעַת׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ׃
הָאוֹמֵר שׁוּבָה׃ הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ׃
וּמוֹחֵל וְסוֹלֵחַ׃ הַמַּרְבֶּה לִסְלֹחַ׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ׃
זַךְ וּמִתְהַלֵּל׃ גּוֹאֵל יִשְׂרָ־אֵל׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ׃
חוֹבֵשׁ וּמְכַלֶּה׃ רֹ־וֹפֵא חוֹלֵי׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ׃
טוֹב יָמִים וְשָׁנִים׃ מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ׃
יָהּ לְיִשְׂרָאֵל׃ מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ׃

ה"נ והערות

אִמְרוּ אליו. במח' רמ"ו, בולוניא: וְאִמְרוּ אליו, בוי"ו. **ה' שמעה.** קטע זה, שייך לסוף הפיוט "יום אתא לכפר" שאין אומרים. **אהללך בקול רם.** פיוט זה מיוסד ע"ס א"ב, בן כ"ג חרוזים. מאת ר' אלעזר ב"ר קליר. על סדר ברכות העמידה. נמצא גם במנהג אשכנז, גולדשמידט, כיפור, עמ' 307– 308. **דָּרֹשׁ אמרי.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א, שד"ל ונירנברג. בכ"י, רוו"ה, וגולדשמידט: "דּוֹרֵשׁ אמרי". **נדחי עַמּוֹ ישראל.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל. בכ"י, נירנברג וגולדשמידט: "נדחי ישראל", וללא תיבת "עמו".

מקורות

אהללך בקול רם. ע"פ תה' כב, כג. **מגן אברהם.** ע"פ בר' טו, ח. **מי אל כמוך.** מיכ' ז, יח. **בידך ממתים.** ע"פ תה' ח, יד. **מחיה המתים.** ע"פ ישע' כו, יט; תה' ח, יד; דני' יב, ב. **גדלך אדרוש.** ע"פ תה' קיג, ב; קמה, ו. **המלך הקדוש.** ע"פ ויק' כא, ח; יהו' כד, יט; ישע' מג, טו. **דרוש אמרי דעת.** ע"פ מש' כג, יב. **האומר שובה** ע"פ ישע' מד, כב. **הרוצה בתשובה.** ע"פ יחז' יח, כג; לג, יא. **ומוחל וסולח.** ע"פ תה' פו, ה. **המרבה לסלוח.** ע"פ ישע' נה, ז. **זך.** ע"פ שמ' כז, כ; רות רבתי (ווילנא), פתיח' סי' ג, "זך, זה הקב"ה"; ילקו"ש מסלי, רמז תתקנט, ד"ה פלגי מים, ע"פ מש' כא, ח. **ומתהלל.** ע"פ תה' קו, ה. **גואל ישראל.** ישע' מט, ז. **חובש.** ע"פ הוש' ו, ח. **ומכלה** - לשון גירוש. ע"פ תה' עד, יא ורש"י. **רופא חולי.** ע"פ שמ' טו, כו; דב' לב, לט; הוש' ו, ח. **טוב ימים ושנים.** ע"פ איו' לו, יא. **מברך השנים.** ע"פ ויק' כה, כא. **יה לישראל.** ע"פ ישע' כו, ד; תה' קכב, ד; קלה, ד. **מקבץ נדחי עמו ישראל.** ע"פ ישע' נו, ח.

כּוֹנֵן כֵּס מִשְׁפָּט· הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
לְךָ לְבַדְּךָ מְיַחֲדִים· מַכְנִיעַ זֵדִים· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
מְדַבֵּר וּמֵקִים· מִבְטָח לַצַּדִּיקִים· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
נוֹתֵן אוֹר יוֹמָם· אֱלֹהֵי דָוִד וּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
סְלַח לְנִדְגָּלָה· שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
עֶלְיוֹן אֱמוּנוֹת· סוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹת· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
פֵּינוּ תְּפִלָּה יְמַלֵּל· לִמְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
צָפָה נָא בְּמַאֲבוֹד· שֶׁאוֹתְךָ לְבַדְּךָ בְּיִרְאָה נַעֲבֹד· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
קוֹל רִנָּה וְתוֹדוֹת· הַטּוֹב לְךָ לְהוֹדוֹת· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
רָם בָּרֵךְ הֲמוֹנִי· כָּאָמוּר יְבָרֶכְךָ יְהוָה· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
שָׁלוֹם לִטַּע בְּמַחֲנִי· פָּנָיו יִשָּׂא יְהוָה· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:

מקורות

כונן כס משפט. ע"פ תה' ט, ח. **המלך המשפט.** ע"פ תה' לט, ד. **לך לבדך מיחדים.** בבלי ברכות, דף ו ע"א, ע"פ דב' ו, ד; פסז"ו (לקח טוב), שה"ש פ"א, ס"ג; בתמ"ד (ורטהיימר) ח"א, מד' אלוס מרדכי, ד"ה בבטו אהנא, עמ' שלה. **מכניע זדים.** ע"פ ישע' יג, יא. **מדבר ומקים.** ע"פ במ' כג, יט; ישע' מד, כו. **מבטח לצדיקים.** ע"פ תה' מ, ה. **נותן אור יומים.** מש' ו, כג; וע"פ ויק' יט, א. **אלהי דוד.** מ"ב כ, ה; ישע' לח, ה. **ובונה ירושלים.** ע"פ תה' קמז, ב. **לנדגלה.** ע"פ שה"ש ו, ד. **שומע תפילה.** תה' סה, ג. **עליון אמונות.** ע"פ דב' לב, ד; תה' לב, ג. **סולח לעוונות.** ע"פ במ' יד, כ; פדר"א פ' טו; מס"ו פי"ט, ה"ד; ילקו"ש איו', רמז תתקיט. **פינו תפילה ימלל.** ע"פ תה' עא, ח. **ימלל.** תה' קו, ב. **למקדש ישראל.** ע"פ יחז' לז, כח. **לפה.** ע"פ ישע' סג, טו; תה' פ, טו. **במאבוד.** ע"פ ירמ' ג, ו. **שאותך לבדך ביראה נעבוד.** ירושלמי סוטה פ"ז, ה"ו; מד' שו"ט (בובר), מז' כט, ב. **קול רנה ותודות.** ע"פ תה' מב, ה. **הטוב לך להודות.** ע"פ תה' לב, ב. **רם.** ע"פ ישע' מז, טו. **ברך המוני.** ע"פ דב' ח, יריח. **המוני.** ע"פ ב"ב ו, יט. **כאמור יברכך ה'.** במ' ו, כד. **שלום ליטע.** ע"פ ספרי במ', פרשת נשא, פי' מב, '...שלא נעשו הנביאים בפי כל הבריות, אלא שלום'; במדב"ר (ווילנא), פר' יא, סי' ז. **שלום ליטע במחני.** ע"פ פד"א (הינר), פר' יח, 'היה אהרן רודף שלום ואוהב שלום, ושובר על מחנה ישראל בכל יום ונותן שלום'; מס' דרך ארץ, פרק שלום, ה"ה, 'אהבו את השלום ועשו תגייה אחת'. **פניו ישא ה'.** ע"פ במ' ו, כו.

ה"נ והערות

כס מִשְׁפָּט. במח' נירנברג ובהרבה חילופים שבגולדשמידט: 'כס וּמִשְׁפָּט'. **המלך המשפט.** בגרסה הארץ־ישראלית 'אוהב המשפט' (גולדשמידט, ביפור, עמ' 308). **אלוקי דוד ובונה ירושלים.** לפי הברכה בנוסח א"י, וכבר נכתבו בענין זה כמה מאמרים שהוא מהירושלמי ברכות פ"ד, ה"ה, ועיין תוס' רי"ד תענית דף יג ע"ב. במח' נירנברג וגולדשמידט איתא רק: 'בוֹנֵה ירושלים'. **סְלַח לנדגלה.** במח' רמ"ו ורס"ד: 'סֶלָה לנדגלה', ואולי כך שיטת הקד"א בגירסה הראשונה. בקד"א בגירסה השניה: 'סְלַד לנדגלה'. **נא בְּמַאֲבוֹד.** במח' נירנברג: 'נא מְאֹד'. **שאותך לבדך ביראה נעבוד.** נוסח ברכת העבודה כפי מנהג א"י, בתוספת 'לבדך'. ובמח' נירנברג ליתא 'לבדך'. ראו בסוף לו"א, קצירת האומ"ר, מאמר א, סי' עז. **ברך המוני.** במח' נירנברג, רוו"ה וגולדשמידט: 'ברך קָהָל המוני'. **שלום לטע במחני. פניו ישא ה'.** בית זה נשמט במח' רמ"ו ורס"ד. במח' נירנברג נוסף כאן עוד בית לאות ר', ושאר הבתים עד סוף הפיוט, באו בגירסה אחרת. **לִטַּע במחני.** כ"ה בכ"י ושד"ל. במח' בולוניא: 'לְטַעַת'.

תִּפְרֹשׂ עָלֵינוּ שָׁלוֹם. הַמְבָרֵךְ עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם. מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
תָּבֹא בְרָכָה עֲלֵיכֶם. וְנֹאמַר תְּפִלָּה עֲלֵיכֶם. מִי־אֵל כָּמוֹךָ:

כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ. מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע
לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד
הוּא: וְנֶאֱמַר. יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת
יָם כָּל־חַטֹּאוֹתָם: כָּל־חַטֹּאתֵינוּ וְכָל־חַטֹּאת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל
בִּמְקוֹם אֲשֶׁר לֹא יִזָּכְרוּ וְלֹא יִפָּקְדוּ וְלֹא יַעֲלוּ עַל־לֵב מֵעַתָּה
וְעַד עוֹלָם: תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ
לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם:

כִּי־אַתָּה סוֹלֵחַן לְיִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם. וּמוֹחֵלָן לְשִׁבְטֵי
יְשׁוּרוּן בְּכָל־
דּוֹר וָדוֹר. וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ
מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֶלָּא אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מֶלֶךְ מוֹחֵל
וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ
בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה. מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (בשבת: הַשַּׁבָּת
וְ)יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

ח"נ והערות

ברכה עֲלֵיכֶם. בכ"י: 'ברכה עֲלֵיהֶם', במח' רוו"ה ובגולדשמידט: 'ברכה אֲלֵיכֶם'.

מקורות

ש"ל ז, ה; לוי' מב, ח. **מי אל כמוך.** מיכ' ז, יח-יט. **חטאת עמך בית ישראל.** ע"פ מ"ל ח, לד; דה"ב ו, כה. **עמך בית ישראל.** ע"פ יחז' לד, ל. **במקום אשר וכו'.** ע"פ מיכ' ז, יט. **לא יזכרו וכו' על לב.** ע"פ ירמ' ג, טז. **מעתה ועד עולם.** ישע' נט, כא. **תתן אמת ליעקב.** מיכ' ז, כ. **כי אתה סלחן.** ע"פ תה' פו, ה; סרע"ג ח"ב, סי' קכז. **לשבטי ישורון.** ע"פ דב' לב, טו. **בכל דור ודור.** תה' מה, יח; קמה, יג. **ודברך אמת.** ע"פ ירמ' י, י; ב"ר (ווילנא), פר' ל, סי' ז. **ודברך אמת וקייס לעד.** ע"פ תה' קיט, קס; ויק"ר (ווילנא), פר' כט, סי' ל; מס"ו פי"ג, ה"ח; מד"ל (בובר), בר' פר' וירא, פי"ח, סי' טו. **אין לנו מלך.** ע"פ ישע' מד, ו; בבלי תענית, דף כה ע"ב. **מוחל וסולח אנא אתה.** ע"פ תה' פו, ה. **מלך מוחל וסולח.** ע"פ תה' פו, ה; מס"ו פי"ט, ה"ד. ורמו מש"כ שם בהל' ו; סרע"ג ח"ב, סי' קכא; רש"י עמ"ס יומא, דף סח ע"ב, ד"ה על מחילת העון; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שם. **וסולח לעונותינו.** פדר"ל פ' טו; ילקו"ש לוי', רמז תתקיט. **ולעוונות עמו ישראל.** מח' רומניא, סוף דף שלא ע"ל. **ומעביר אשמותינו בכל שנה.** מדת"נ (בובר), פר' וירא, סי' מו, ע"פ ויק' טז, ל; שמו"ר (ווילנא), פר' בא, פר טו, סי' ו; פסר"ב, פי' מה, ד"ה ד"ל אסרי. **מלך על כל הארץ.** ע"פ זכ' יד, ט; תה' מז, ג; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות האמצעיות. **מקדש ישראל.** ע"פ יחז' לז, כח. **הוספה בחתימה לשבת.** סרע"ג ח"ב, סי' קכח. **ויום הכיפורים.** ע"פ ויק' כג, כז.

תפרוש עלינו שלום. ע"פ ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ה. **המברך עמו וכו'.** ע"פ תה' כט, יא. **תבוא ברכה עליכם.** ע"פ שמ' לג, כט; מש' כד, כה. **ונאמר תפילה עליכם.** ע"פ במד' כא, ז;

רְצֵה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל־תְּפִלָּתָם שְׁעֵה׃ וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ׃ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן׃ וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן וְלִירוּשָׁלַיִם עִירֶךָ בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ הַמַּחֲזִיר בְּרַחֲמָיו שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן׃

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ׃ שֶׁאַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ׃ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוּבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת׃ עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם׃ הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ׃ הַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ׃ וּמֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ׃ לֹא־הִכְלַמְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא־עֲזַבְתָּנוּ וְלֹא־הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ מִמֶּנּוּ׃

הציבור אומרים מודים דרבנן:
מוֹדִים כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי כָּל־בָּשָׂר׃ יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית׃ בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ׃ עַל־שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ׃ כֵּן תְּחַיֵּינוּ וּתְחָנֵּנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ׃ וְנָשׁוּב לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בֶּאֱמֶת וּבְלֵבָב שָׁלֵם׃ עַל שֶׁאֲנוּ מוֹדִים לָךְ׃ (בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת)׃

זְכוֹר רַחֲמֶיךָ וּכְבוֹשׁ אֶת־כַּעֲסֶךָ׃ כַּלֵּה דֶבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה וְכָל־מַחֲלָה מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ׃ עַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד׃ כָּל־הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה׃ וִיהַלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בֶּאֱמֶת׃

מקורות

הזכרת זכור רחמיך. סרע"ג ח"ב, סי' קה; שבה"ל, סדר יום"כ, סי' עח; סת"ר סי' עג; סס"ת סי' לז.

וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת׃

הכהנים נושאים כפיהם. ואם אין כהן, החזן אומר 'או"א', והציבור עונה אחרי כל פסוק "כן יהי רצון":

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ׃ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁיךָ׃ כָּאָמוּר׃

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ׃ יָאֵר יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ׃ יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם׃

שִׂים שָׁלוֹם׃ טוֹבָה וּבְרָכָה׃ (חַיִּים)׃ חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים׃ עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ׃ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ תּוֹרַת חַיִּים׃ אַהֲבָה וָחֶסֶד׃ צְדָקָה׃ בְּרָכָה׃ יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם׃ וְטוֹב יִהְיֶה בְעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ וּ)לְבָרֵךְ אֶת־כָּל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל תָּמִיד בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ׃

בְּסֵפֶר חַיִּים׃ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם׃ פַּרְנָסָה טוֹבָה וִישׁוּעָה וְנֶחָמָה׃ חֵן וָחֶסֶד נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ׃ אָנוּ וְכָל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל׃ לְחַיִּים (טוֹבִים) וּלְשָׁלוֹם׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם׃ (אָמֵן)׃

מקורות

וכתוב לחיים. מחו"ו סי' שכז, בשם רבנו סבורלאי; סרע"ג ח"ב, סי' קה; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' רכ; תוס' ברכות, דף יב ע"ב, ד"ה והלכתא; טור או"ח, סי' תקפב; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח; סת"ר סי' עג. **הכהנים נושאים כפיהם.** ראו סת"ר סי' עה, ענין התקיעות. **ומה אין כהן.** סרע"ג ח"א, סי' סד; סדו' רס"ג, עמ' מב; שבה"ל, ענין תפילה, סי' כג. **כן יהי רצון.** אבודרהם, שמו"ע, ד"ה ונשלם; שו"ת יכין ובועז, ח"א, סוף סי' כה; סדו' רס"ס מפרעמישלא, הקדמה כללית, פ"ב, סי' ג; ראו שבה"ל, ענין תפילה, סוף סי' כג; מג"א, או"ח סי' קכז, ס"ק ה. **או"א.** סרע"ג ח"א, סי' סד; סדו' רס"ג, עמ' מב; סד"ר סי' סד. **ואלהי אבותינו.** ע"פ שמ' ג, טו. **ברכנו.** ע"פ תה' סז, ב. **בברכה המשולשת.** אהמ"ד (אייזנשטיין), היכלות, עמ' 110; בתמ"ד (ווערטהיימר), מדרש מעשה מרכבה, פרק ו. **משה עבדך.** מ"א ח, נג. **עם קדושיך.** משני יומא פ"ד, מ"ב; ירושלמי יומא פ"ד, ה"ב. **יברכך ה'.** במ' ו, כדרכו. **ברכת שים שלום.** בבלי מגילה, דף יח ע"א; פסז"ו דב', פר' חאת הברכה, דף סב ע"א; בתמ"ד (ווערטהיימר) ח"ב, מד' מגין, סי' כה; סה"ת סוף סי' מ. **שים שלום.** ע"פ במ' ו, כו; סרע"ג ח"ב, סי' קכז. **בספר חיים.** מס"ו פי"ט, ה"ו; שו"ת ר"ג מאה"ג סי' א; מחו"ו סי' שכז, בשם רבנו סבורלאי; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' רכ; תוס' ברכות, דף יב ע"ב, ד"ה והלכתא; בה"ג סי' א, הל' ברכות פ"ה, עמ' נט; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח; סת"ר סי' עג.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מִמֶּנּוּ (כָּל־)גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת (וְרָעוֹת):

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מַחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָפֵר עֵצַת אוֹיְבֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוֹלֵי עַמֶּךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲצוֹר (נ"א: מְנַע) מַגֵּפָה מִנַּחֲלָתֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכוֹר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קְרַע רוֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחוֹק שְׁטַר חוֹבוֹתֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְלַח וּמְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַל־תְּשִׁיבֵנוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכְרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר זַכָּיוֹת:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַצְמַח לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא־לְמַעֲנֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל· הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וַחֲסָדֶיךָ הַגְּדוֹלִים וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

החזן אומר:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

תִּתְקַבַּל צְלוֹתְהוֹן וּבָעוּתְהוֹן דְּכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל· קֳדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:

קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר־יְהוָה מִירוּשָׁלִָם: יְהוָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר: יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

וי"א כנוסח ק"ק רומה:
קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: ומוציאין ספר התורה, ואומרים: בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בָּרוּךְ הוּא: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְּהוָה אֱלֹהָיו: אֲבָרֶכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי: בַּיְהוָה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ: גַּדְּלוּ לַיהוָה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: בְּבוֹא־אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר־בָּא אֶל־בַּת־שָׁבַע: חָנֵּנִי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְשָׁעָי: הֶרֶב כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֹנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵנִי: כִּי־פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד: לְךָ לְבַדְּךָ חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ: הֵן־בְּעָוֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא יֶחֱמַתְנִי אִמִּי: הֵן־אֱמֶת חָפַצְתָּ בַטֻּחוֹת וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי: תְּחַטְּאֵנִי בְּאֵזוֹב וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין: תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה תָּגֵלְנָה עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ: הַסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵחֲטָאָי וְכָל־עֲוֹנֹתַי מְחֵה: לֵב טָהוֹר בְּרָא־לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי: אַל־תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח

מקורות

למנצח מזמור לדוד. תה׳ נא, א־כא. מזמור זה נמצא גם במז׳ מרס לובה, מ״ב, דף תקנו ע״ב, בהוצאת ס״ת, המנס לפני ״כל נדרי״.

ח"נ והערות

הוצאת ס"ת. לפי מח׳ רמ״ו ובולוניא אומרים כאן ״אֶפְתַּח נָא״, ובדורות האחרונים נהגו לא לאמרו, עפ״י מח׳ שד״ל ח״ב, עמ׳ ט״ל, וחוברת המנהג של הרב מ״ע הרטום.

מִמֶּנִּי: הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי: אֲלַמְּדָה
פֹשְׁעִים דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ: הַצִּילֵנִי מִדָּמִים אֱלֹהִים
אֱלֹהֵי תְשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ: אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי
יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ: כִּי לֹא־תַחְפֹּץ זֶבַח וְאֶתֵּנָה עוֹלָה לֹא תִרְצֶה:
זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה:
הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלִָם: אָז תַּחְפֹּץ
זִבְחֵי־צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים:

מוצאים ספר תורה ואומרים:

גַּדְּלוּ לַיהוָה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:

רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא:
רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי־קָדוֹשׁ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: אֵין־קָדוֹשׁ כַּיהוָה כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ:
(כִּי מִי אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר זוּלָתִי אֱלֹהֵינוּ:) אֶחָד
אֱלֹהֵינוּ· גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ· קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ:

כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ: יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם
יְהוָה: מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ: וַיֹּאמֶר מִסּוֹף הָעוֹלָם
וְעַד סוֹפוֹ· יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ· וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה:
הוּא יִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· וְאִמְרוּ כָל־הָעָם אָמֵן· הַכֹּל הָבוּ
גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ· וּתְנוּ כָבוֹד לַתּוֹרָה:

מקורות

רוממו וכו' להדום רגליו. תה' צט, ה; סרע"ג ח"א, סי' צט; רא"ו מחו"ו סי' צג. **רוממו וכו' להר קדשו.** תה' צט, ט; מחו"ו סוף סי' קסד. **אין קדוש.** ש"א ב, ב. **כי מי אלוה.** תה' יח, לב. **אחד אלהינו.** ע"פ דב' ו, ד; מס"ו פי"ד, ה"ה; סרע"ג ח"א, סי' צט. **גדול אדוינו.** תה' קמז, ה; ע"פ דב' י, יח; ש"ב ז, כב. **קדוש ונורא שמו.** תה' קיא, ט; ע"פ תה' צט, ג. **כי שם ה' אקרא.** דב' לב, ג. **יהי שם ה' מבורך.** תה' קיג, ב-ג. **מהולל אקרא ה'.** ש"ב כב, ד. **ה' אלהי ישראל.** שמ' ה, א; יהו' ז, יג; תה' מא, יד. **ה' וכו' מלך.** ע"פ ישע' מד, ו; תה' מז, א; דה"א טז, לא. **ומלכותו בכל משלה.** תה' קג, יט. **ואמרו כל העם אמן.** ע"פ דה"א טז, לו. **הכל הבו גודל.** ע"פ מחו"ו סי' צג. **הבו גודל לאלהינו.** דב' לב, ג.

מגביהים ספר התורה ואומרים:

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב: וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם:

כֹּהֵן קָרֵב· יַעֲמֹד הַכֹּהֵן (או: אֵין כָּאן כֹּהֵן יַעֲמוֹד הַלֵּוִי או: יִשְׂרָאֵל) בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ· תּוֹרַת יְהוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהוָה נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: פִּקּוּדֵי יְהוָה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְהוָה בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: יִרְאַת יְהוָה טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי־יְהוָה אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו: הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת־יְהוָה צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: כִּי־בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

מקורות

הגהה קודם קה"ת. מס"ו פי"ד, ה"ח; שבה"ל, ענין שבת, סי' עז. **מגביהים ס"ת.** ירושלמי סוטה פ"ז, ה"ד; מס"ו פי"ד, ה"ח; ספ"ר הל' שבת, סי' נג; מו"ז ח"ב, הל' שבת, סי' מב; רמב"ן עה"ת, דב' כז, כו; שבה"ל, ענין שבת, סי' עז. **וזאת התורה.** דב' ד, מד; מס"ו פי"ד, ה"ח; שבה"ל, ענין שבת, סי' עז; רמב"ן עה"ת, דב' כז, כו. **תורה צוה לנו.** דב' לג, ד. **ואתם הדבקים בה'.** דב' ד, ד. **כהן קרב.** ע"פ סרע"ג ח"ח, סי' לט; מחו"ו סי' לג. **ברוך שנתן תורה.** רלו מתע"ד פל"ח, פי"ד; סד"ר סי' עד; מחו"ו סי' לג. **תורת ה' תמימה.** תה' יט, ח-י; תוס' עמ"ס מגילה, דף לב ע"ח, ד"ה גוללו. **המל תמיד דרכו.** תה' יח, לא. **דרכיה דרכי נועם.** מש' ג, יז-יח. **כי בי ירבו ימיך.** מש' ט, יא. **ה' עוז לעמו.** תה' כט, יא.

ה"נ והערות

מגביהים ס"ת. במח' רמ"ו ובולוניא לא מופיעה הגבהת התורה והפסוקים שאומרים אח"כ עד "כולכם היום". על עצם המנהג של הגבהת התורה באיטליה, מקורו והשתלשלותו ראו: שבלי הלקט, ענין שבת, סי' עז; שו"ת ופסקי מהרי"ק החדשים, ירושלים תש"ל, סי' רס; שו"ת מתנות באדם, מהדורת בוקסנבוים, ת"א, תשמ"ג, עמ' 49; ספר לדוד אמת לחיד"א, ירושלים תשמ"ו, עמ' 13; חיים טלבי, 'למנהג הגבהת ספר תורה בעדות ישראל', בנישתא 3 (תשס"ז), עמ' קלב-קלה. במהדורות מח' כמנהג בני רומה עד מח' שד"ל, הגבהת התורה מופיעה לאחר קריאת התורה, ואח"כ בכל הסידורים מופיעה לפני קריאת התורה, וכן נהוג היום. ובפירוש נחלת אריאל על מסכת סופרים, פי"ד, ה"ח, דייק מדכתב: "מיד", משמע שקודם הקריאה מגביהים את סה"ת. **ברוך שנתן.** במח' רמ"ו ובולוניא "ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו" אינו מופיע. וכן הפסוקים מספר משלי לא מופיעים. הנוסח שמופיע כאן הינו עפ"י המנהג האיטלקי בירושלים שערך הרב מ"ע הרטום, עמ' 13, ג.

העולה לתורה פותח ומביט במקום שצריך לקרוא, מכסה האותיות ומברך בקול רם:

יְהוָה עִמָּכֶם׃ (הקהל עונה: יְבָרֶכְךָ יְהוָה):

בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה הַמְבֹרָךְ׃

(הקהל עונה: בָּרוּךְ יְהוָה הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד):

העולה חוזר ואומר: בָּרוּךְ יְהוָה הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם׃ אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ נוֹתֵן הַתּוֹרָה׃

בסיום הקריאה העולה יגלול את התורה ויברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם׃ אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת׃ וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ נוֹתֵן הַתּוֹרָה׃

בִּרְכַּת הַגּוֹמֵל

יברך בקול רם כדי שישמע הקהל ולכל הפחות י' אנשים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם׃ הַגּוֹמֵל לַחַיָּבִים טוֹבוֹת׃ שֶׁגְּמָלַנִי כָּל־טוּב׃

ה"נ והערות

ה' עמכם. במח' רמ"ו ובולוניא לא מופיע. **הגומל.** במח' רמ"ו ובולוניא לא מופיעה.

מקורות

ברכת פותח ומביט. מס"ו פי"ג, ה"ה; ירושלמי מגילה פ"ג, ה"ז; בבלי מגילה, דף לב ע"א; פסקי רי"ד; סדו' רס"ג, עמ' שנט; סהא"ק סדר קה"ת; רמב"ם, הל' תפילה, פי"ב, ה"ה; פסקי ריא"ז מגילה פ"ד ה"ה אות יב. **ה' עמכם.** רות ב, ד. **ברכו את ה'.** מצ' ברכות פ"ז, מ"ג; מס"ו פי"ג, ה"ו; סרע"ג ח"א, סי' ק; סדו' רס"ג, עמ' שנט; סהא"ק סדר קה"ת; רמב"ם, הל' תפילה, פי"ב, ה"ה; מהו"ו סי' נג. **הקהל עונה ברוך ה'.** ספרי דב' פ' שו ד"ה כי שם; סרע"ג ח"א, סי' ק; סדו' רס"ג, עמ' שנט; מהו"ו סי' נג. **העולה חוזר.** סדו' רס"ג, עמ' שנט; רא"ש ברכות פ"ז, סי' כו. **ברכה לפני קה"ת.** מצ' מגילה פ"ד, מ"ב, ורע"ב; ירושלמי מגילה פ"ג, ה"ז; בבלי מגילה, דף כא ע"ב; רי"ף; פסקי רי"ד; סרע"ג ח"א, סי' ק; סדו' רס"ג, עמ' שנט; סהא"ק סדר קה"ת; רמב"ם, הל' תפילה, פי"ב, ה"ה; מהו"ו סי' נג; שבה"ל, ענין תפילה, סי' נז; סת"ר סי' ו, ענין ס"ת. **נוסח ברכה לפניה.** בבלי ברכות, דף יא ע"ב; ע"פ מס"ו פי"ג, ה"ו; סרע"ג ח"א, סי' ק; סדו' רס"ג, עמ' שנט; מהו"ו סי' נג; רמב"ם, הל' תפילה, פי"ב, ה"ה. **בחר בנו.** ע"פ דב' ז, ו. **ונתן לנו את תורתו.** ע"פ שמ' כד, יב; מלא' ג, כב. **ברכה אחרי קה"ת.** מצ' מגילה פ"ד, מ"ב; ירושלמי מגילה פ"ג, ה"ז; סרע"ג ח"א, סי' ק; סדו' רס"ג, עמ' שנט; סהא"ק סדר קה"ת; רמב"ם, הל' תפילה, פי"ב, ה"ה; שבה"ל, ענין תפילה, סי' נז; סת"ר סי' ו, ענין ס"ת. **נוסח ברכה לאחריה.** מס"ו פי"ג, ה"ו; סרע"ג ח"א, סי' ק; סדו' רס"ג, עמ' שנט; מהו"ו סי' נג; רמב"ם, הל' תפילה, פי"ב, ה"ה; מהו"ו סי' נג. **תורת אמת.** ע"פ מלא' ב, ו; תה' קיט, קמב; לשון זה שגור בפי חכמים לרוב, כמו: בבלי ב"מ, דף עה ע"ב; ספרא, פר' שמיני, פר' ח, לח; מס"ו פי"ג, ה"ו; שמו"ר (ווילנא), פר' משפטים, פר' ל, סי' יב. **וחיי עולם.** רא"בי"ה ח"א שו"ת סי' קסח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' מא; סת"ר סי' ו, ענין ס"ת. **ברכת הגומל.** בבלי ברכות, דף נד ע"ב; רא"ש עמ"ס ברכות, פ"ט, סי' ג; רמב"ם, הל' ברכות, פ"י, ה"ח. **הברכה אחר קה"ת.** סמ"ק, סוף מלוה קמו. **עשרה אנשים.** בבלי ברכות, דף נד ע"ב; רא"ש עמ"ס ברכות, פ"ט, סי' ג; סת"ר, נספחים, סי' ג, סדר ברכות; סה"ת סוף סי' נח. **נוסח ברכת הגומל.** ע"פ בבלי

הקהל עונה:

מִי שֶׁגָּמַלְךָ כָּל־טוּב׃ הוּא יִגְמָלְךָ כָּל־טוּב לָעַד סֶלָה׃ יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְשַׁחֲרִית שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת׃ בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה׃ כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת בַּד יִצְנֹף בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם׃ וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה׃ וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ׃ לוי וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַיהוָה וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל׃ וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה

מקורות

ברכות, דף נד ע"ב; אור"ח ח"ל, דין מה שמוסיפין בשני, אות כד; טור או"ח, סי' ריט; רמב"ם הל' ברכות פ"י, ה"ח; פסקי ריא"ז ברכות פ"ט, ה"ל אות ד; סת"ר, נספחים, סי' ג, סדר ברכות; סה"ת סוף סי' נח. **מי שגמלך כל טוב.** ע"פ אור"ח ח"ל, דין מה שמוסיפין בשני, אות כד; טור או"ח, סי' ריט; רמב"ם, הל' ברכות, פ"י, ה"ח; סמ"ק, סוף מצוה קמו. **יודו לה' חסדו.** תה' קז, ח; סת"ר, נספחים, סי' ג, סדר ברכות. **קריאת התורה לשחרית של יום כ.** משנ' מגילה פ"ד, מ"ב; סרע"ג ח"ב, סי' קכו. רלו משנ"ט (בובר), בראשית, פר' ויצא, פ"ל, סי' יג. **קורא'יס ענין אחרי מות.** משנ' מגילה פ"ד, מ"ב; בבלי מגילה, דף לא ע"א; פסקי רי"ד; סרע"ג ח"ב, סי' קכו; סדו' רס"ג, עמ' שעא; ספה"מ סי' ל, ד"ה גרסי' במגילה; פסקי ריא"ז מגילה פ"ד, ה"ד, אות ה; סה"ת סי' מא. **וידבר ה' וכו' אחרי מות.** ויק' טז, א-לד.

ח"נ והערות

קריאת התורה לשחרית של יוה"כ. בשבלי הלקט, סדר יוה"כ, סי' שכ, מביא שני מנהגים בענין סיום קריאת התורה, לפי מנהג הראשון יש לקרות עד 'במעשה ארץ מצרים' (פרק יח), ולפני השני, יש לקרות רק ענינו של יום ולא יותר, אמנם לא הכריע (וכך נפסק בשו"ע או"ח, סי' תרכ"א, ס"א, וכך במנהג אשכנז ועוד מנהגים). אולם בסת"ר ובסה"ת כותבים, לקרוא עד העריות, וכך הוא במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל, ובמח' רומניא, דף שס ע"א – שסא ע"א. בפ' קמחא דאבישונא כותב על אתר: "והלועזים קורין עד ונשא עונו" (דהיינו עד העריות). ושואל לטעם המנהג, ומביא שני טעמים ליישב המנהג לקרוא עד העריות. (כך גם במחזור של הרטום שכתב שרק במילנו נוהגים כפסק השו"ע).

עָלָיו הַגּוֹרָל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ חַטָּאת: וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו
הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יָעֳמַד־חַי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ
לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה: וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ
וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ: שלישי
וְלָקַח מְלֹא־הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמְלֹא
חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת: וְנָתַן אֶת־
הַקְּטֹרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת־הַכַּפֹּרֶת
אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת וְלֹא יָמוּת: וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ
עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע־פְּעָמִים
מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ: וְשָׁחַט אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא
אֶת־דָּמוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת־דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם
הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת: וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ
מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה
לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם: וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה
בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד
בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל: רביעי וְיָצָא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר
לִפְנֵי־יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר וְנָתַן
עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע
פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְכִלָּה מִכַּפֵּר
אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְרִיב אֶת־הַשָּׂעִיר
הֶחָי: וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת־שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה
עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם
וְנָתַן אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשִׁלַּח בְּיַד־אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה:

ח"נ והערות

ידיו. זהו הקרי, והכתיב "ידו".

וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹתָם אֶל־אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשִׁלַּח
אֶת־הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר: וּבָא אַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט
אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם:
וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וְיָצָא
וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־עֹלַת הָעָם וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד הָעָם:
חמישי וְאֶת חֵלֶב הַחַטָּאת יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה: וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת־הַשָּׂעִיר
לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא
אֶל־הַמַּחֲנֶה: וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר
הוּבָא אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ
בָאֵשׁ אֶת־עֹרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־פִּרְשָׁם: וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם יְכַבֵּס
בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה:
וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ
אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר
בְּתוֹכְכֶם: כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל
חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ: שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם
אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח אֹתוֹ וַאֲשֶׁר
יְמַלֵּא אֶת־יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו וְלָבַשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ: וְכִפֶּר אֶת־מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ
יְכַפֵּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל־כָּל־עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר: וְהָיְתָה־זֹּאת לָכֶם
לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל־חַטֹּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה
וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ ששי
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה

מקורות

וידבר ה' וכו' דבר אל אהרן. ויק' יח, א־יט.

לֵאמֹר: אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב
אוֹ־עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דָּם
יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ:
לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים
עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְהֵבִיאָם לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן
וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיהוָה אוֹתָם: וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת־הַדָּם
עַל־מִזְבַּח יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֵלֶב לְרֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה: וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם אֲשֶׁר הֵם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה־זֹּאת לָהֶם לְדֹרֹתָם: בשבת שביעי
וַאֲלֵהֶם תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר־יָגוּר
בְּתוֹכָם אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ־זָבַח: וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא
יְבִיאֶנּוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַיהוָה וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמָּיו: וְאִישׁ
אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל־דָּם
וְנָתַתִּי פָנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת אֶת־הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּהּ:
כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִוא וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר
עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי־הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר: עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא־תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם
לֹא־יֹאכַל דָּם: וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם
אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ וְכִסָּהוּ
בֶּעָפָר: כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא וָאֹמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
דַּם כָּל־בָּשָׂר לֹא תֹאכֵלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ הוּא כָּל־אֹכְלָיו
יִכָּרֵת: וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר וְכִבֶּס
בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְטָהֵר: וְאִם לֹא יְכַבֵּס
וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: פ

מניחים ספר תורה שני על התיבה והקורא או העולה האחרון אומר:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ. וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ. לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא. שִׁירָתָא. תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

ואחר כך אומרים:

אֱלֹהִים חָשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה: אֱלֹהִים צְבָאוֹת חָשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה: יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת חָשִׁיבֵנוּ הָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה:

פרשת מוספין של יוה"כ

וּבְעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם: וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשֶׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד: עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם:

מקורות

אלהים השיבנו והאר פניך. תה' פ, ד. **אלהים צבאות השיבנו.** תה' פ, ח. **ה' אלהים צבאות.** תה' פ, כ. **ובעשור לחודש השביעי.** במ' כט, ז-יח; סרע"ג ח"ב, סי' קכו; סה"ת סי' מח. **ומנחתה ונסכיהם.** סרע"ג ח"ב, סי' קכו.

מי שברך לעולה לתורה:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב· הוּא יְבָרֵךְ אֶת־כְּבוֹד רִבִּי...
שֶׁמִּתְנַדֵּב... לִמְנוּחַת נֶפֶשׁ... וְלִמְנוּחַת נֶפֶשׁ כָּל־קְרוֹבָיו שֶׁמֵּתוּ
וְכָל־שְׁאָר שִׁבְטֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל· לְחַיֵּי... וּלְחַיֵּי כָּל־בְּנֵי בֵיתוֹ וּלְחַיֵּי
כָּל־קְרוֹבָיו וְאוֹהֲבָיו וּלְחַיֵּי כָּל־הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה· וּבִשְׂכַר זֶה הַקָּדוֹשׁ
בָּרוּךְ הוּא יִשְׁמְרֵהוּ וְיַצִּילֵהוּ מִכָּל־צָרָה וְצוּקָה· וְיִשְׁלַח בְּרָכָה רְוָחָה
וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂי יָדָיו· וִיבָרְכֵהוּ וְיִכְתְּבֵהוּ בְּסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה
וְכַפָּרָה עִם־כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶחָיו· וְכֵן יְהִי רָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן:

מי שברך להולדת הבת:

יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת־מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעֵנִי
אֶת־קוֹלֵךְ כִּי־קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה: (לבת ראשונה מוסיפים:
אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַּמָּתִי אַחַת הִיא לְאִמָּהּ בָּרָה הֵיא לְיוֹלַדְתָּהּ רָאוּהָ
בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ:) וַיְבָרְכוּ אֶת־רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ
לָהּ אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הָיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה וְיִירַשׁ זַרְעֵךְ אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו:
יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו
אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אִמּוֹתֵינוּ שָׂרָה וְרִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה וּמִרְיָם הַנְּבִיאָה וַאֲבִיגַיִל
וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בַּת־אֲבִיחַיִל· הוּא יְבָרֵךְ אֶת־הַיַּלְדָּה הַנְּעִימָה
הַזֹּאת וְיִקָּרֵא שְׁמָהּ בְּיִשְׂרָאֵל... בְּמַזָּל־טוֹב וּבְשָׁעַת בְּרָכָה· וִיגַדְּלָהּ
בִּבְרִיאוּת שָׁלוֹם וּמְנוּחָה· וִיזַכֶּה לְאָבִיהָ וּלְאִמָּהּ לִרְאוֹת בְּשִׂמְחָתָהּ
וּבְחֻפָּתָהּ· בְּבָנִים זְכָרִים· עֹשֶׁר וְכָבוֹד· דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה·
וְכֵן יְהִי רָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן:

ה"נ והערות

מי שברך. במח' רמ"ו ובולוניא: ליתא מכאן עד 'אתה ה' לעולם תשב כסאך לדור ודור'.

מקורות

מי שברך. רלו מד' קס' פר' ה, סי' ה; מו"ז ח"ב, הל' שבת, סי' ג; דרמב"ה מו"ח סי' שו, סק"ג. **שברך אבותינו מי"ו.** ע"פ בר' כד, ז - כה, יא - לה, ט. **לרה ולוקה.** ע"פ מש' ל, כז. **וכן יהי רצון.** ע"פ דב"ר (ווילנא), פר' ואת הברכה, פר' יא, סוף סי' י. **יונתי בחגוי הסלע.** שה"ש ב, יד. **אחת היא יונתי.** שה"ש ו, ט. **ויברכו את רבקה.** בר' כד, ס. **יברך ה'.** במ' ו, כד-כו. **שרה רבקה רחל ולאה.** מד"ר, מסח ל, פל"ז, ד"ה בשבעה דבריס; בבלי מיר, דף כג ע"ב; מדת"ל (וורשא), פר' וירא, סי' יח. **ומרים הנביאה.** ע"פ שמ' טו, כ; בבלי מגילה, דף יד ע"ב. **ואסתר המלכה.** ע"פ אס' ט, כט. **בנים זכרים.** רלו בבלי שבועות, דף יח ע"ב; נדה, דף ט ע"ב. **עושר וכבוד.** מש' ג, טז. **דשנים ורעננים יהיו בשיבה.** ע"פ תה' צב, טו. **וכן יהי רצון.** ע"פ דב"ר (ווילנא), פר' ואת הברכה, פר' יא, סוף

מי שברך לבנים ערב גיוסם (בנוסח הקבוץ הדתי):

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב· הוּא יְבָרֵךְ אֶת־הַבָּחוּר...

הַיּוֹצֵא לְהָגֵן עַל־אַרְצֵנוּ וְעָרֵי אֱלֹהֵינוּ בַּעֲבוּר שֶׁעָלָה לִכְבוֹד הַמָּקוֹם· לִכְבוֹד הַתּוֹרָה· לִכְבוֹד יוֹם הַכִּפּוּרִים (אם חל בשבת: וְלִכְבוֹד הַשַּׁבָּת)· הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְחַזְּקֵהוּ וְיַאֲמִצֵהוּ וְיִשְׁמְרֵהוּ מִכָּל־רָע· מִכָּל־צָרָה וְצוּקָה· יוֹצִיאֵהוּ לְשָׁלוֹם וִישִׁיבֵהוּ לְשָׁלוֹם וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדָיו· עִם כָּל־אֶחָיו חַיָּלֵי צְבָא הַהַגָּנָה לְיִשְׂרָאֵל וְנֹאמַר אָמֵן:

אם במשך השבוע נולד בקהילה בן זכר אומרים בשבת אחד משני הפזמונים הבאים:

מַשְׂכִּיל מִכְתָּם שֵׁירוּ רֵעִים· לִכְבוֹד אִישׁ תָּם וּתְמִים דֵּעִים:
גַּם אִמְרוּ מַה־טּוֹב וּמַה־נָּעִים· יֶלֶד הַנִּמּוֹל לִשְׁמוֹנָה:
אָשִׁיר הַיּוֹם לִבְרִית מִילָה· זִמְרָה שִׂגְיוֹן וּתְהִלָּה:
תּוֹדוֹת אַקְרִיב כִּדְמוּת עוֹלָה· וּכְמוֹ תוֹרִים וּבְנֵי־יוֹנָה:

יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵנוּ וְשַׁלְוָה בְּיִשְׂרָאֵל·

בְּסִמָּן טוֹב בֵּן בָּא לָנוּ בְּיָמָיו יָבוֹא גוֹאֵל:
הַיֶּלֶד יְהִי רַעֲנָן· בְּצֵל שַׁדַּי יִתְרוֹנָן:
וּבַתּוֹרָה יִתְבּוֹנָן· יְאַלֵּף דַּת לְכָל־שׁוֹאֵל: בְּסִמָּן וכו׳

מקורות

סי׳ י. **שברך אבותינו מי״ו.** ע״פ בר׳ כד, ח - כה, יח - לה, ט. **מרלנו.** ע״פ מיכ׳ ה, ד. **וערי אלהינו.** ע״פ ש״ב י, יב. **לכבוד המקום.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: מכיל׳ דר״י בשלח, מס׳ דויסי, פר׳ ח, ד״ה ויאסור; בבלי קידושין, דף ל ע״ב; ילקו״ש תורה, רמז רלז. **ולכבוד השבת.** בבלי שבת, דף קיח ע״ב; אהמ״ד (איזנשטיין), עשרת הדברות, עמ׳ 455; ילקו״ש ישעיהו, רמז תלו, ד״ה וקראת. **הקב״ה יחזקהו ויאמלהו.** ע״פ דב׳ לא, ו; יהו׳ י, כה. **וישמרהו מכל רע.** ע״פ תה׳ קכא, ז. **פרה ופוקה.** ע״פ מש׳ ח, כז. **וישלח וכו׳ במעשה ידיו.** ע״פ ישע׳ סה, כא־כב. **שירו.** ע״פ ישע׳ מב, י. **רעים.** שה״ש ה, ח. **איש תם.** בר׳ כה, כז. **ותמים דעים.** ע״פ איו׳ ל, טז. **מה טוב.** תה׳ קלג, ח. **ילד הנמול לשמונה.** ע״פ ויק׳ יב, ג; משנ׳ שבת פי״ט, מ״ה; מדת״נ (וורשא), פר׳ תצוה, סי׳ ח. **אשיר היום לברית מילה.** ע״פ מדת״נ (וורשא) פר׳ חיי שרה, סימן ז, ׳כשמל בנו... משמח אותו היום, הוי אומר, והוספתי על כל תהלתך׳. **זמרה.** ישע׳ נח, ג; תה׳ לח, ה. **שגיון.** תה׳ ז, ח. **ותהלה.** ישע׳ סא, יח; תה׳ מ, ד. **תודות אקריב.** ע״פ תה׳ נו, יג; ק, ד. **תוריס ובני יונה.** ע״פ ויק׳ ח, יד. **יהי שלום בחילנו ושלוה.** ע״פ תה׳ קכב, ז. **ושלוה בישראל.** ע״פ ישע׳ ל, טו. **בסימן טוב.** לשון חז״ל בהרבה מקומות, כמו: מכיל׳ דר״י יתרו, מס׳ דבחודש, פר׳ ט, ד״ה ויאמר משה; מתע״ד פי״ח, פט״ו; מס״ו פי״ט, ה״ו; בבלי שבת, דף פט ע״ח. **בן בא לנו.** ע״פ ישע׳ ט, ה. **בימיו יבוא גואל.** ע״פ מס״ו פי״ג, הי״ב. רלו בבלי סוטה, דף מח ע״ב. **הילד יהי.** ע״פ שופ׳ יג, ה. **יהי רענן.** ע״פ תה׳ לב, טו. **בצל שדי יתלונן.** תה׳ לא, ח. **ובתורה יתבונן.** ע״פ יהו׳ ח, ח; תה׳ ח, ב. לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: ירושלמי סנהדרין פ״ו, ה״ו, ׳לעיין באורייתא׳; ויק״ר (ווילנא), פר׳ לד, סי׳ טז. **יתבונן.** ע״פ ישע׳ יד, טז; תה׳ קז, מג. **יאלף.** ע״פ איו׳ טו, ה.

ח״נ והערות

משכיל מכתם שירו רעים. פזמון מאת ר׳ מרדכי לאטים מרומה. **יהי שלום בחילנו.** פזמון מאת ר׳ טוביה.

לפני קריאת ההפטרה, בזמן שמלבישים את ספר התורה אומרים:

אָב הָרַחֲמָן יָשִׁיב אֶת־שְׁבוּת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל· וְיוֹצִיאֵנוּ מִצָּרָה לִרְוָחָה וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה בְּקָרוֹב· וְנֹאמַר אָמֵן:
אַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב כִּסְאֲךָ לְדוֹר וָדוֹר: לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ תַּעַזְבֵנוּ לְאֹרֶךְ יָמִים: הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: הוֹשִׁיעֵנוּ מוֹשִׁיעֵנוּ· כִּי לְךָ עֵינֵינוּ וּלְכָה לִישׁוּעָתֵנוּ: הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם:

הַפְטָרָה לְשַׁחֲרִית שֶׁל יוה"כ

המפטיר, לאחר שיגמור הגולל לגלול את סה"ת, קודם קריאת ההפטרה מברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים· וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם· הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה· בְּמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ· וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק:

וְאָמַר סְלוּ־סְלוּ פַּנּוּ־דֶרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי: ס
כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת־דַּכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ

מקורות

ישיב את שבות עמו ישראל. ע"פ ירמ' ל, ג; תה' יד, ז. **אתה ה' לעולם תשב.** איכ' ה, יט-כא. **הושיעה את עמך.** תה' כח, ט. **הפטרה.** מסג' מגילה פ"ד, מ"ב; בבלי מגילה, סוף דף כג ע"א; מס"ו פי"ג, הט"ו; טור או"ח, סי' רפד. **לאחר שיגמור הגולל.** בבלי סוטה, דף לט ע"ב; שבה"ל, עניין שבת, סי' פ; סת"ר סי' טז, עניין קריאת ס"ת. **קודם קריאת ההפטרה מברך.** מסג' מגילה פ"ד, מ"ב; סרע"ג ח"ב, סי' לב; סדו' רס"ג, עמ' שסז. **נוסח הברכה.** מס"ו פי"ג, ה"ז; סרע"ג ח"ב, סי' לב; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' שסז; סד"ר סי' לז; מחו"ו סי' קסו; רמב"ם, סדר תפילות, המפטיר בנביא. **אשר בחר בנביאים טובים.** טור או"ח, סי' רפד; האגודה עמ"ס סופרים פי"ב; רשב"א ושיטמ"ק, עמ"ס ברכות, דף יא ע"ב; ס' כלבו סי' כ. **ורצה בדבריהם הנאמרים באמת.** ע"פ ירמ' כח, ט. **הבוחר בתורה.** ע"פ אד"ג, נוסח א, פ"ג, ד"ה מעשה בחסיד; ירושלמי מגיס פ"ה, ה"ד; דב"ר (ווילנא), פר' וחאת הברכה, פר' יא, סי' ו. **במשה עבדו.** ע"פ במ' יב, ז; תה' קה, כו; אד"ג, נוסח ב, פ"א. **וביישראל עמו.** ע"פ דב' ז, ו. **קורא'ים ההפטרה.** מסג' מגילה פ"ד, מ"ב; סרע"ג ח"ב, סי' לב. **מפטיר בישעיהו.** סרע"ג ח"ב, סי' קכו. **ואמר סולו סולו.** ישע' מ, יד-כא; בבלי מגילה, דף לא ע"א, ורש"י ד"ה כי כה אמר רס; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שכ; סה"ת סי' מא. **כי כה אמר.** ראו רש"י עמ"ס מגילה, דף לא ע"א, ד"ה כי כה אמר רס, ורמב"ם, הל' תפילה, פי"ג, הי"א; מח' רומניא, דף שסא ע"א.

שְׂפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים: כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לָנֶצַח
אֶקְצוֹף כִּי־רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי: בַּעֲוֹן בִּצְעוֹ
קָצַפְתִּי וְאַכֵּהוּ הִסְתֵּר וְאֶקְצֹף וַיֵּלֶךְ שׁוֹבֵב בְּדֶרֶךְ לִבּוֹ: דְּרָכָיו
רָאִיתִי וְאֶרְפָּאֵהוּ וְאַנְחֵהוּ וַאֲשַׁלֵּם נֶחָמִים לוֹ וְלַאֲבֵלָיו: בּוֹרֵא
נִיב שְׂפָתַיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְהוָה וּרְפָאתִיו:
וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגְרָשׁ כִּי הַשְׁקֵט לֹא יוּכָל וַיִּגְרְשׁוּ מֵימָיו רֶפֶשׁ
וָטִיט: אֵין שָׁלוֹם אָמַר אֱלֹהַי לָרְשָׁעִים: פ

קְרָא בְגָרוֹן אַל־תַּחְשֹׂךְ כַּשּׁוֹפָר הָרֵם קוֹלֶךָ וְהַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם
וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם: וְאוֹתִי יוֹם יוֹם יִדְרֹשׁוּן וְדַעַת דְּרָכַי
יֶחְפָּצוּן כְּגוֹי אֲשֶׁר־צְדָקָה עָשָׂה וּמִשְׁפַּט אֱלֹהָיו לֹא עָזָב יִשְׁאָלוּנִי
מִשְׁפְּטֵי־צֶדֶק קִרְבַת אֱלֹהִים יֶחְפָּצוּן: לָמָּה צַמְנוּ וְלֹא רָאִיתָ
עִנִּינוּ נַפְשֵׁנוּ וְלֹא תֵדָע הֵן בְּיוֹם צֹמְכֶם תִּמְצְאוּ־חֵפֶץ וְכָל־
עַצְּבֵיכֶם תִּנְגֹּשׂוּ: הֵן לְרִיב וּמַצָּה תָּצוּמוּ וּלְהַכּוֹת בְּאֶגְרֹף רֶשַׁע
לֹא־תָצוּמוּ כַּיּוֹם לְהַשְׁמִיעַ בַּמָּרוֹם קוֹלְכֶם: הֲכָזֶה יִהְיֶה צוֹם
אֶבְחָרֵהוּ יוֹם עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ הֲלָכֹף כָּאַגְמֹן רֹאשׁוֹ וְשַׂק וָאֵפֶר
יַצִּיעַ הֲלָזֶה תִּקְרָא־צוֹם וְיוֹם רָצוֹן לַיהוָה: הֲלוֹא זֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ
פַּתֵּחַ חַרְצֻבּוֹת רֶשַׁע הַתֵּר אֲגֻדּוֹת מוֹטָה וְשַׁלַּח רְצוּצִים חָפְשִׁים
וְכָל־מוֹטָה תְּנַתֵּקוּ: הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים מְרוּדִים
תָּבִיא בָיִת כִּי־תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם: אָז
יִבָּקַע כַּשַׁّחַר אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ
כְּבוֹד יְהוָה יַאַסְפֶךָ: אָז תִּקְרָא וַיהוָה יַעֲנֶה תְּשַׁוֵּעַ וְיֹאמַר הִנֵּנִי
אִם־תָּסִיר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה שְׁלַח אֶצְבַּע וְדַבֶּר־אָוֶן: וְתָפֵק לָרָעֵב
נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ

מקורות
קרא בגרון אל תחשוך. יסע' נח, א־יד.

ח"נ והערות
ניב. זהו הקרי, אבל הכתיב הוא: 'עוב'.

כַּצָּהֳרָיִם: וְנָחֲךָ יְהוָה תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ
יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא־יְכַזְּבוּ מֵימָיו: וּבָנוּ
מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר־וָדוֹר תְּקוֹמֵם וְקֹרָא לְךָ גֹדֵר
פֶּרֶץ מְשֹׁבֵב נְתִיבוֹת לָשָׁבֶת: אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת
חֶפְצְךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְהוָה מְכֻבָּד
וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר: אָז תִּתְעַנַּג
עַל־יְהוָה וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב
אָבִיךָ כִּי פִי יְהוָה דִּבֵּר: פ
וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְהוָה: וַאֲנִי זֹאת
בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְהוָה רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי
בְּפִיךָ לֹא־יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְהוָה
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: ס

אחרי קריאת ההפטרה המפטיר אומר:

גְּאָלֻנוּ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים
צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת· הָאֵל הַנֶּאֱמָן
הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה· הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם· כִּי כָל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק·
נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ· וְדָבָר אֶחָד

ח"נ והערות

במתי. זהו הקרי, אבל הכתיב הוא: 'במותי'. **ברכות ההפטרה.** במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל: נוסח ברכות ההפטרה שונה במקצת.

מקורות

כי פי ה' דיבר. שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שכ; סה"ת סי' מלח; מח' רומניא, דף שסח ע"ב. **וגם לציון גואל.** ישע' נט, כ-כא. **גואלנו ה' צבאות.** ישע' מז, ד. **ברכת צור כל העולמים.** מס"ו פי"ג, ה"ח; ע"פ סרע"ג ח"ב, סי' לב; בסדו' רס"ג, עמ' שסז מובא בקיצור; סד"ר סי' לז; מחו"ר סי' קסו; רמב"ם, סדר תפילות, המפטיר בגביה. **צור כל עולמים.** ישע' כו, ד. **צדיק בכל הדורות.** ע"פ תה' קמה, יח. **האל הנאמן.** דב' ז, ט. **האומר ועושה.** ע"פ במ' כג, יט. **המדבר ומקיים.** ע"פ ישע' מו, ח. **כל דבריו אמת וצדק.** ע"פ תה' קיט, קס. **נאמן אתה.** ע"פ דב' ז, ט; ישע' מט, ז; מס"ו פי"ג, ה"י. רמו טור מו"ח, סי' רפד; תוס' עמ"ס ברכות, דף מו ע"ב, ד"ה והטוב. **אתה הוא ה' אלהינו.** ירמ' יד, כב; ע"פ תה' קה, ז. **ונאמנים דבריך.** ע"פ תה' קיח, ז. **ודבר אחד וכו' ריקם.** ע"פ במ' כג, יט; ישע' נה, יא.

מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם· כִּי אֵל (מֶלֶךְ) נֶאֱמָן אָתָּה·
בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵית חַיֵּינוּ· וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ
בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית
דָּוִד מְשִׁיחֶךָ· בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ· עַל־כִּסְאוֹ
לֹא־יֵשֶׁב זָר וְלֹא־יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ· כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ
נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ· שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה·
מָגֵן דָּוִד:

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם (בשבת:
הַשַּׁבָּת הַזֶּה· וְעַל־יוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ
לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ (בשבת: לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה) לִסְלִיחָה לִמְחִילָה
וּלְכַפָּרָה לְחַיִּים וּלְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת· עַל־הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אָנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ· יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל־חַי

מקורות

כי אל. דב׳ ד, לא. **מלך נאמן אתה.** ע״פ ירמ׳ י, י. **האל הנאמן.** ע״פ דב׳ ז, ט. **בכל דבריו.** ע״פ במ׳ כג, יט. **רחם על ציון.** ע״פ תה׳ קב, יד; מס״ו פי״ג, הי״א; סרע״ג ח״ב, סי׳ לב; סדו׳ רס״ג, עמ׳ שסז; סד״ר סי׳ לז; מחו״ו סי׳ קסו; רמב״ם, סדר תפילות, המפטיר בנביא. **בית חיינו.** ע״פ יסע׳ לח, כ. **ולעלובת נפש תושיע.** ע״פ ב״ב כב, כח. **במהרה בימינו.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: משנ׳ תענית פ״ד, מ״ח; ירושלמי ברכות, פ״ד, ה״ב; בבלי ברכות, דף מד ע״א; במדב״ר (ווילנא), פר׳ קורח, פר׳ יח, סי׳ כג. **משמח ציון בבניה.** ע״פ פדר״ך, נספחים ה, ד״ה קול צופיך. ראו מדת״נ (בובר), פר׳ פקודי, סוף סי׳ ת. **שמחנו ה׳ אלהינו.** ע״פ יסע׳ כה, ט; מס״ו פי״ג, הי״ב; סרע״ג ח״ב, סי׳ לב; סד״ר סי׳ לז; מחו״ו סי׳ קסו. **באליהו הנביא עבדך.** ע״פ מ״א יח, לו - ומ״ב ט, לו. **ובמלכות בית דוד משיחך.** ע״פ ב״ב כב, נא. **ויגל לבנו.** ע״פ תה׳ יג, ו. **על כסאו לא ישב זר.** ע״פ ירמ׳ לג, יז-כא. **ולא ינחלו אחרים את כבודו.** ע״פ מ״א ג, לג; יסע׳ מ, ו; תה׳ פט, ה. **כי בשם קדשך נשבעת לו.** ע״פ תה׳ פט, לו; קלב, יא, יז-יח. **שלא יכבה נרו לעו״ו.** מד׳ שו״ט (בובר), מז׳ יח, סוף סי׳ כה. **יכבה נרו.** ע״פ ב״ב כא, יח. **מגן דוד.** ע״פ ב״ב כב, ג; בבלי פסחים, דף קח ע״ב, ע״פ ב״ב ז, ט; מד׳ שו״ט (בובר), מז׳ יח, סוף סי׳ כה; סרע״ג ח״ב, סי׳ לב; סדו׳ רס״ג, עמ׳ שסז; רמב״ם, סדר תפילות, המפטיר בנביא. **על התורה ועל העבודה.** ע״פ מס״ו פי״ג, הי״ג-הי״ד; בסדו׳ רס״ג, עמ׳ שסח מובא נוסח שונה ודומה במקלת; סד״ר סי׳ לז; מחו״ו סי׳ קסו; רמב״ם, סדר תפילות, המפטיר בנביא. **יום הכיפורים.** ע״פ ויק׳ כג, כז. **לקדושה.** ע״פ שמ׳ כ, ח. **ולמנוחה.** ע״פ שמ׳ כג, יב. **ולכבוד.** ע״פ יסע׳ נח, יג; בבלי שבת, סוף דף קיג ע״א; מב״ט (בובר), שמ׳, פר׳ בשלח, פט״ז; ילקו״ש יסעיהו, רמז תלו. **ולכבוד ולתפארת.** שמ׳ כח, ב. **אנו מודים לך.** ע״פ דה״א כט, יג. **ומברכים אותך.** ע״פ תה׳ לו, ב; ק, ד. **יתברך שמך.** ע״פ יסע׳ סה, טו.

ח״נ והערות

תושיע. כאן שינוי הצנזורה. ובמס׳ סופרים, ברמב״ם ובמח׳ רמ״ו, בולוניא, שד״ל ורומניא: ׳תִּנָּקוֹם נָקָם׳, וכך גם בסרע״ג ובסדו׳ רס״ג, עמ׳ שסז. **משמח ציון.** במח׳ רמ״ו, בולוניא ושד״ל: ׳מְנַחֵם צִיּוֹן׳. **לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה.** במח׳ רמ״ו, בולוניא ושד״ל: ׳לִמְנוּחָה וְלִקְדֻשָּׁה׳. **אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד.** במח׳ רמ״ו, בולוניא ושד״ל הנוסח הוא: ׳אֶת שְׁמָךְ, תָּמִיד אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ׳. במח׳ רומניא: ׳את שֵׁם קָדְשָׁךְ, תמיד אלהי ישענו׳.

תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד· וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד· וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל· וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה· מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (בשבת: הַשַּׁבָּת וְ)יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

תְּפִילָה לְשְׁלוֹם הַמְּדִינָה

אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם· צוּר יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ· בָּרֵךְ אֶת־מְדִינַת יִשְׂרָאֵל· רֵאשִׁית צְמִיחַת גְּאֻלָּתֵנוּ· הָגֵן עָלֶיהָ בְּאֶבְרַת חַסְדֶּךָ וּפְרוֹשׂ עָלֶיהָ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ· וּשְׁלַח אוֹרְךָ וַאֲמִתְּךָ לְרָאשֶׁיהָ שָׂרֶיהָ וְיוֹעֲצֶיהָ וְתַקְּנֵם בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ· חַזֵּק אֶת־יְדֵי מְגִנֵּי אֶרֶץ קָדְשֵׁנוּ· וְהַנְחִילֵם אֱלֹהֵינוּ יְשׁוּעָה וַעֲטֶרֶת נִצָּחוֹן תְּעַטְּרֵם· וְנָתַתָּ שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וְשִׂמְחַת עוֹלָם לְיוֹשְׁבֶיהָ· וְאֶת־אַחֵינוּ כָּל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל· פְּקָד־נָא בְּכָל־אַרְצוֹת פְּזוּרֵיהֶם·

ה"נ והערות

תפילה לשלום המדינה. במובן תפילה זו ו"מי שברך לחיילי צה"ל" אינם במח' העתיקים, וחוברו ע"י הרבנות הראשית לישראל.

מקורות

תמיד לעולם ועד. ע"פ תה' קמב, ח. לשון הכתוב תה' קיט, מד. **ודברך אמת.** ע"פ ירמ' י, י; ב"ר (ווילנא), פר' ח, סי' ז. **ודברך אמת וקייס לעד.** ע"פ תה' קיט, קס. ראו סת"ר סי' עג, עמ' ערבית לילי ר"ה. **אין לנו מלך א"ל.** בבלי תענית, דף כה ע"ב. **מלך מולך וסולח.** ע"פ מס"ו פי"ט, ה"ד. וראו מש"כ שם בהלי ו; סרע"ג ח"ב, סי' קכא; רש"י עמ"ס יומא, דף סח ע"ב, ד"ה על מחילת העון; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שח. **וסולח לעוונותינו.** פדר"א פ' עו; ילקו"ש איוב, רמז תתקיט. **ולעוונות עמו ישראל.** מח' רומניא, סוף דף שלו ע"א. **ומעביר אשמותינו בכל שנה.** מדת"ג (בובר), פר' וירא, סי' מו, ע"פ ויק' טז, ל; שמו"ר (ווילנא), פר' בא, פר טו, סי' ו; פסר"ב, פי' מה, ד"ה ד"א אשרי. **מלך על כל הארץ.** ע"פ זכ' יד, ט; תה' מז, ג; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות האמצעיות. **מקדש ישראל.** ע"פ יחז' לז, כח. **הוספה בחתימה לשבת.** סרע"ג ח"ב, סי' קכא. **ויום הכיפורים.** ע"פ ויק' כג, כז. **תפילה לשלום המדינה.** ע"פ ירמ' כט, ז; משנ' אבות פ"ג, מ"ב; בבלי ע"ז, דף ד ע"א. **אבינו.** ע"פ ישע' סג, טז; דה"א כט, י. **אבינו שבשמים.** לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: משנ' סוטה פ"ט, מט"ו; ירושלמי תגיגה פ"ב, ה"א; ויק"ר (מרגליות), פר' אמור, פר' לב, סי' ח. **צור ישראל וגואלו.** ע"פ ישע' מד, ו. **הגן עליה.** ע"פ מ"ב יט, לד; ישע' לז, לה. **באברת.** ע"פ דב' לב, יא. **ופרוש עליה סוכת.** ע"פ ישע' ד, ה־ו. **ושלח אורך ואמיתך.** ע"פ תה' מג, ג. **לראשיה שריה.** ע"פ שמ' יח, כה. **ויועציה.** ע"פ ישע' א, כו. **ותקנם בעילה טובה מלפניך.** ע"פ ירמ' לב, יט, ותה' טז, ז. **חזק את ידי.** ע"פ ישע' לב, ג; מב, ו. **מגני ארץ.** ע"פ תה' מז, י. **ארץ קדשנו.** ע"פ משנ' כלים פ"א, מ"ו; ירושלמי שקלים פ"ד, ה"א; במדב"ר (ווילנא), פר' ז, סי' ח. **והנחילם.** ע"פ ישע' מט, ח; משנ' ת, כא. **והנחילם אלהינו ישועה.** ע"פ ישע' יב, ב־ג; ס, יח; תה' קיח, כא. **ועטרת נצחון.** ע"פ ישע' סג, ג. **תעטרם.** ע"פ תה' ה, יג; ח, ו. **ונתת שלום בארץ.** ע"פ ויק' כו, ו. **ושמחת עולם ליושביה.** ע"פ ישע' לה, י. **ואת אחינו וכו' פזוריהם.** ע"פ דב' ל, ג־ד; ישע' מג, ה־ו. **אחינו כל בית ישראל.** ע"פ ויק' י, ו. **פקד נא.** ע"פ ש"א יד, יח. **ארצות פזוריהם.** ע"פ ירמ' נ, יז; אס' ג, ח.

וְתוֹלִיכֵם מְהֵרָה קוֹמְמִיּוּת לְצִיּוֹן עִירֶךָ וְלִירוּשָׁלַיִם מִשְׁכַּן שְׁמֶךָ׃
כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ׃ אִם־יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמַיִם
מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ׃ וְהֱבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ וְהִרְבְּךָ
מֵאֲבֹתֶיךָ׃ וְיַחֵד לְבָבְךָ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ וְלִשְׁמוֹר
אֶת־כָּל־דִּבְרֵי תוֹרָתֶךָ׃ הוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ עַל־כָּל־יוֹשְׁבֵי
תֵבֵל אַרְצֶךָ׃ וְיֹאמַר כֹּל אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
מֶלֶךְ (נ"א: מָלָךְ) וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה׃ אָמֵן סֶלָה׃

מי שברך לחיילי צה"ל:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב׃ הוּא יְבָרֵךְ
אֶת־חַיָּלֵי צְבָא הַגָּנָה לְיִשְׂרָאֵל׃ הָעוֹמְדִים
עַל־מִשְׁמַר אַרְצֵנוּ וְעָרֵי אֱלֹהֵינוּ׃ מִגְּבוּל הַלְּבָנוֹן וְעַד־מִדְבַּר
מִצְרַיִם וּמִן־הַיָּם הַגָּדוֹל עַד־לְבוֹא הָעֲרָבָה׃ בַּיַּבָּשָׁה בָּאֲוִיר
וּבַיָּם׃ יִתֵּן יְהוָה אֶת־אוֹיְבֵינוּ הַקָּמִים עָלֵינוּ נִגָּפִים לִפְנֵיהֶם׃
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׁמְרֵם וַיַּצִּילֵם מִכָּל־צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל־נֶגַע
וּמַחֲלָה׃ וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם׃ יַדְבֵּר
שׂוֹנְאֵינוּ תַּחְתֵּיהֶם וִיעַטְּרֵם בְּכֶתֶר יְשׁוּעָה וּבַעֲטֶרֶת נִצָּחוֹן׃
וְיִקַּיֵּם בָּהֶם הַכָּתוּב׃ כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם
לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם׃ וְנֹאמַר אָמֵן׃

מקורות

ותוליכם מהרה קוממיות. ע"פ ויק' כו, יג. **לציון עירך.** ע"פ ישע' כד, כג; נב, ז; ירמ' ח, יט; מיכ' ד, ז; תה' קמו, י. **ולירושלים משכן.** ע"פ עזר' ז, טו. **משכן שמך.** תה' עד, ז. **ככתוב בתורת משה.** ע"פ יהו' ח, לא; מ"א ב, ג; דני' ט, יג. **משה עבדך.** מ"א ח, נג. **אם יהיה נדחך.** דב' ל, ד-ה. **ויחד לבבנו וכו' את שמך.** ע"פ תה' פו, יא. **לאהבה ולירא את שמך.** ע"פ דב' י, יב. **ולשמור וכו' תורתך.** ע"פ יהו' א, ח. **הופע.** ע"פ תה' נ, ב; פ, ב; לוי' י, ג. **בהדר גאון.** ע"פ ישע' ב, י. **גאון עוזך.** ע"פ תה' כא, יד; פט, יא. **כל יושבי תבל ארצך.** ע"פ ישע' יח, ג. **כל אשר נשמה.** ע"פ בר' ז, כב. **נשמה באפו.** ישע' ב, כב. **ה' אלהי ישראל.** שמ' ה, א; יהו' ז, יג; תה' מא, יד. **ה' וכו' מלך.** ע"פ ישע' מד, ו; תה' מז, ז; דה"א טז, לא. **ומלכותו בכל משלה.** תה' קג, יט. **שברך אבותינו אי"ו.** ע"פ בר' כד, א - כה, יא - לה, ט. **ארצנו.** ע"פ מיכ' ה, ד. **ועדי אלהינו.** ע"פ ש"ב י, יב. **מגדול הלבנון.** ע"פ דב' יא, כד; יהו' א, ד. **ומן הים הגדול.** ע"פ במ' לד, ו. **יתן ה'.** ע"פ דב' כח, ז. **גרם ומוקה.** ע"פ מש' א, כז. **וישלח וכו' במעשה ידיהם.** ע"פ ישע' סה, כא-כג. **ידבר שונאינו תחתיהם.** ע"פ תה' מז, ד. **בכתר ישועה.** ע"פ מיכ' ה, ד. **כי ה' אלהיכם ההולך.** דב' כ, ד.

מי שברך לקהל:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב· הוּא יְבָרֵךְ אֶת־
כָּל־הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה· וְאֶת־כָּל־קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ·
הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם (וּבְנוֹתֵיהֶם) וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם· וּמִי שֶׁתִּקְּנוּ
בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת לִתְפִלָּה וְהַבָּאִים בְּתוֹכָם לְהִתְפַּלֵּל· וְהַנּוֹתְנִים שֶׁמֶן
לַמָּאוֹר וְיַיִן לְקִדּוּשׁ וּלְהַבְדָּלָה וּמְזוֹנוֹת לָאוֹרְחִים וּצְדָקָה לָעֲנִיִּים·
וְהָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה (וּבַמִּצְוֹת)· וְהָעוֹסְקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּרָם לְשֵׁם
שָׁמַיִם וּבֶאֱמוּנָה· הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרָם· וְיִסְלַח
לְכָל־עֲוֹנָם וִירַפֵּא לְכָל־גּוּפוֹתָם וְיִשְׁלַח בְּרָכָה· רְוָחָה וְהַצְלָחָה
בְּכָל־מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם· עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם· וְנֹאמַר אָמֵן:

מִי שֶׁבֵּרַךְ (אִמּוֹתֵינוּ) שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה· הוּא יְבָרֵךְ
אֶת־כָּל־בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹשָׂה מְעִיל אוֹ מִטְפַּחַת
לִכְבוֹד הַתּוֹרָה· וְהַמְתַקֶּנֶת נֵר לִכְבוֹד הַתּוֹרָה· הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרָהּ· וְיִתֵּן לָהּ גְּמוּלָהּ הַטּוֹב· וְנֹאמַר אָמֵן:

תפילה לחולה נוסח מילאנו (חוברה ע"י הרב צבי בן רפאל פרידנטל ז"ל):

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב· הוּא יְבָרֵךְ וְיִרְפָּא
אֶת־הַחוֹלֶה... בַּעֲבוּר (שֶׁהַצִּבּוּר מִתְפַּלֵּל לִרְפוּאָתוֹ הַשְּׁלֵמָה)
וְנוֹדֵר... בִּשְׂכַר זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְרַחֵם עָלָיו· וִיבָרְכֵהוּ· וְיִרְפָּאֵהוּ·
וִיחַזְּקֵהוּ· וִיחַיֵּהוּ וְיַצִּילֵהוּ מִכָּל־צָרָה וְצוּקָה· וְיִשְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה
לְכָל־אֵבָרָיו וְגִידָיו· וּלְכָל־גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ· וְיָנוּחוּ עָלָיו כָּל־הַבְּרָכוֹת· וִיבַטֵּל
מֵעָלָיו כָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת וְרָעוֹת· וִימַלֵּא כָּל־מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ לְטוֹבָה·
וְיַצְמִיחַ לוֹ וּלְכָל־יִשְׂרָאֵל יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב· וְכֵן יְהִי רָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן:

מקורות

מי שברך לקהל. ע"פ מ"א ח, יד; מחו"ו סי' קנ; רלו שבה"ל, עניו שבת, סי' פח; מחכר בסת"ר סי' טז, עניו קריאת ס"ת. **שברך אבותינו מי"ו.** ע"פ בר' כד, ג - כה, יא - לה, ט. **שרה רבקה רחל ולאה.** אד"נ, מסח ח, פל"ז, ד"ה בשבעה דבריס; בבלי מיר, דף כג ע"ב; מדת"נ (וורשא), פר' ויולא, סי' יח. **תפילה לחולה.** רלו לק"י ח"ב, עמ' פב, עניו ג. **שברך אבותינו מי"ו.** ע"פ בר' כד, ג - כה, יא - לה, ט. **ורה ומוקה.** ע"פ מש' ח, כז. **וכן יהי רצון.** ע"פ דב"ר (ווילנא), פר' ואת הברכה, פר' יא, סוף

יִזְכּוֹר אֱלֹהִים לְטוֹבָה אֶת־נֶפֶשׁ כָּל־שִׁכְבֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃ עִם נֶפֶשׁ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אֲבוֹתֵינוּ׃ (וְעִם־נֶפֶשׁ שָׂרָה׃ רִבְקָה׃ רָחֵל וְלֵאָה)׃ וַאֲשֶׁר הִנִּיחוּ לְנַפְשׁוֹתָם זְכִירָה בְּהֶקְדֵּשׁ׃ יָנוּחוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם בְּגַן־עֵדֶן׃ וְנֹאמַר אָמֵן׃

אַחֵינוּ יִשְׂרָאֵל וַאֲנוּסֵי יִשְׂרָאֵל (וַאֲסִירֵי יִשְׂרָאֵל)׃ הַנְּתוּנִים בְּצָרָה וּבְשִׁבְיָה׃ הַמָּקוֹם (בְּרַחֲמָיו) יְרַחֵם וְיָחוֹן אוֹתָם (וְאוֹתָנוּ) בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל׃ וְיוֹשִׁיעֵם וְיוֹשִׁיעֵנוּ׃ וְיוֹצִיאֵם וְיוֹצִיאֵנוּ מִצָּרָה לִרְוָחָה׃ וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה (בְּקָרוֹב)׃ וְנֹאמַר אָמֵן׃

יְהִי־חַסְדְּךָ יְהוָה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ׃ כִּי־לְךָ יְהוָה הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַּעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי׃ לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃ (מָגִנֵּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים וְהַבֵּט פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ׃ לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ׃) יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ׃

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶלָה׃ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְהוָה אֱלֹהָיו׃

תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃ **בְּכָל־יוֹם** אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃

מקורות

סי׳ י. **יזכור אלהים לטובה.** ע״פ נחמ׳ ה, יט; סת״ר סוף סי׳ טז. **אחינו ישראל.** ע״פ סרע״ג ח״ל, סי׳ ק. **יהי חסדך ה׳.** תה׳ לג, כב. **כי לך ה׳.** תה׳ לח, טז. **למען יחלצון ידידיך.** תה׳ ס, ז. **מגננו ראה אלהים.** תה׳ פד, י. **לא אמות.** תה׳ קיח, יז. **ה׳ הושיעה.** תה׳ כ, י. **תהלה לדוד.** תה׳ קמה, א־כא; בבלי ברכות, דף ד ע״ב; פסקי רי״ד; סדו׳ רשב״ג, פ״ה, עמ׳ נט; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ ז, וענין ר״ח סי׳ קפ; סת״ר סי׳ ב, ענין הזמירות, וסי׳ לד ענין שבת ור״ח, וסי׳ עה ענין התקיעות; סה״ת סי׳ ב וסי׳ לז.

ח״נ והערות

הזכרת נשמות. במח׳ רמ״ו ובולוניא מופיע רק הנוסח הכללי. **יהי חסדך ה׳.** במח׳ רמ״ו מופיעים רק שלשה פסוקים הראשונים.

גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח
מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ
אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר
רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם
וּגְדָל־חָסֶד: טוֹב־יְהוָה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה
כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ
וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר
מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר
וָדֹר: סוֹמֵךְ יְהוָה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי־כֹל
אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ
וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־
מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת:
רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה
אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֵּר
פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם. הַלְלוּ־יָהּ:

מחזירים את ספר התורה, ואומרים:

בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם־נְעָרִים: יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה
כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיָּרֶם
קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ
הַלְלוּ־יָהּ: מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ: וּבְנֻחָה יֹאמַר
שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ

מקורות

מחזיריס את ס"ת. סת"ר סי' עה, עיין התקיעות; סה"ת סי' לז, סדר ר"ה. **בחוריס וגם בתולות.** תה' קמח, יב-יד; ס' המחכיס. **יהללו את שם.** סרע"ג ח"ח, סי' ק. **מהולל אקרא.** ש"ב כב, ד. **ובנחה יאמר.** במ' י, לו; סמגע"ו סי' עו; ס' המחכיס. **בעבור דוד עבדך.** תה' קלב, י.

אַל־תַּעֲזֹבוּ: עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר:
דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ
וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: תּוֹרָה הִיא עֵץ חַיִּים· לְכֻלָּנוּ חַיִּים·
כִּי־עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים:

מקורות

כי לקח טוב. מש' ד, ב. **עץ חיים היא.** מש' ג, יח. **דרכיה דרכי נועם.** מש' ג, יז. **השיבנו ה' אליך.** איכ' ה, כא. **תורה היא.** ע"פ ויק"ר (ווילנא), פר' בחוקותי, פר' לה, סי' ו; מהו"ו סי' תכב, ד"ה אגיל. **היא עץ חיים.** ע"פ מש' ג, יח. **לכולנו חיים.** ע"פ דב' ה, ג. **כי עמך מקור חיים.** תה' לו, י.

תפלת מוסף
של יום הכיפורים

החזן אומר:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֲמִידָה לְמוּסַף שֶׁל יוֹם כִּפּוּר

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· אֱלֹהֵי אַבְרָהָם· אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב· הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא·

מקורות

החזן אומר קדיש. סדו' רצב"ג, פ"ה, עמ' נט. **עמידה למוסף.** סרע"ג ח"ב, סי' קכו; סדו' רס"ג, עמ' רסב; שבס"ל, סדר יוה"כ, סי' שכ.

אֵל עֶלְיוֹן· גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת־הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת· וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· לְמַעַנְךָ אֵל חָי· מֶלֶךְ גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי· מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ· מוֹרִיד הַטַּל· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד· מְחַיֶּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים· סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים· מַתִּיר אֲסוּרִים· וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי־כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ· מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה:

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים· זָכוֹר יְצוּרֶיךָ בְּרַחֲמִים· מֵמִית וּמְחַיֶּה· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ· וּלְנֶצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ· וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא־יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי־אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ· וְיִרָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים· וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם· כְּמָה שֶׁיָּדַעְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטוֹן לְפָנֶיךָ· עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִימִינֶךָ· וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְהוָה לְעַמֶּךָ· תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ· וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ· שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ· שָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ· וּצְמִיחוּת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ· וַעֲרִיכוּת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ· בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וְאָז צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ· וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ· וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ· וְעוֹלָתָה תִּקְפַּץ פִּיהָ וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה· כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ· וְתִמְלֹךְ אַתָּה יְהוָה לְבַדְּךָ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ· עַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ· כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ· יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם· אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר· הַלְלוּ־יָהּ: וְכָתוּב· וַיִּגְבַּהּ יְהוָה צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בָּחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים· אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת· קִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ· וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה· אֶת־יוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת־יוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה· לִסְלִיחָה וְלִמְחִילָה וּלְכַפָּרָה עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ· מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ· וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל־אַדְמָתֵנוּ· וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ· בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו· מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה

ח"נ והערות

מפני היד שנשתלחה. כתב שד"ל, במבוא למכב"ר, עמ' יט, שהוא מבנין 'נתפעל' השגור בלשון חכמים, ויש לו גם שלשה עדים במקרא, ונכפר להם הדם, דב', כא, ח; ונוסרו כל הנשים, יחז' כג, מח; ואשת מדינים נשתוה, משל' כז, טו.

מקורות

ומפני חטאינו. ע"פ יחז' לט, כג; ע"פ סרע"ג ח"ב, סי' קיג, וסי' קכו; סדו' רס"ג, עמ' קנח, ועמ' קכח; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נט, בשינויים והוספות; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות האמצעיות. **ונתרחקנו מעל אדמתנו.** ע"פ דני' ט, ז. **בבית בחירתך.** ע"פ דה"ב ז, טז. **בבית הגדול.** ע"פ חג' ב, ט. **בבית... והקדוש.** ע"פ ישע' סד, י; דה"א כח, י. **שנקרא שמך עליו.** ע"פ דני' ט, יח. **מפני היד שנתלחה במקדשך.** ע"פ תה' עד, ז.

בְּמִקְדָּשֶׁךָ׃ וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ אָב הָרַחֲמָן מֶלֶךְ יַעֲקֹב: שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל־מִקְדָּשֶׁךָ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים׃ וְתִבְנֵהוּ מְהֵרָה וּתְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ בְּיָמֵינוּ׃ אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ גַּלֵּה כְבוֹד מַלְכוּתְךָ וּמְלוֹךְ (יְהוָה אֱלֹהֵינוּ) עָלֵינוּ מְהֵרָה׃ וְהוֹפַע וְהִנָּשֵׂא עָלֵינוּ לְעֵינֵי כָל־חָי׃ וְקָרֵב פְּזוּרֵנוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם׃ וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ׃ וַהֲבִיאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְצִיּוֹן עִירֶךָ בְּרִנָּה׃ וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשֶׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם׃ וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ׃ תְּמִידִין כְּסִדְרָן׃ וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן׃ וּמוּסַף יוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה׃ וּמוּסַף יוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה׃ נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה׃ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ׃ כְּמָה שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ׃ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ׃ כָּאָמוּר:

בשבת מוסיפים:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם

מקורות

אב הרחמן מלך יעקב. ע"פ סדו' רס"ג, עמ' קנח; מח' פרס, דף טב ע"א; מח' ארס לובה, דף תרח ע"ב. **מלך יעקב.** יסע' מא, כא. **שתשוב ותרחם עלינו.** ע"פ מיכ' ז, יט. **ותבנהו מהרה.** ע"פ משנ' תענית פ"ד, מ"ח; תוספתא ר"ה, פ"ב, ה"ט. **ותגדל כבודו.** ע"פ תנ' ב, ט. **אבינו מלכנו.** לשון תחמיס הוא זה, כמו: בבלי תענית, דף כה ע"ב. **גו"א גלה כבוד מלכותך.** ע"פ יסע' מ, ה; יחז' לח, כג; תה' קמה, יב; מס"ו פי"ט, ה"ה. **ואלהי אבותינו.** ע"פ שמ' ג, טו. **כבוד מלכותך.** ע"פ תה' קמה, יא. **ומלוך עלינו.** ע"פ יחז' כ, לג. **והופע.** ע"פ תה' נ, ב; פ, ב; איו' י, ג. **וקרב פזורינו מבין הגויים.** ע"פ יחז' לו, כא. **פזורינו.** ע"פ ירמ' נ, יז. **ונפוצותינו כנס.** ע"פ יסע' יא, יב. **מירכתי ארץ.** ע"פ ירמ' לא, ז. **לציון עירך ברנה.** ע"פ יסע' לה, י. **ולירושלים בית מקדשך.** ע"פ יסע' נב, ח. **בשמחת עולם.** ע"פ יסע' לה, י. **נעשה לפניך וכו' תמידין וכו' ומוסף.** רא"ו ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ו. **תמידין כסדרן.** ע"פ משנ' תמיד פ"ז, מ"ג; בבלי סנהדרין, דף מט ע"ב. **משה עבדך.** מ"א ח, נג. **בשבת מוסיפים.** סרע"ג ח"ב, סי' קכו. **וביום השבת.** במ' כח, ט-י; סדו' רס"ג, עמ' קנב; שבה"ל, עין שבת, סי' פב.

ח"נ והערות

ותגדל כבודו בְּיָמֵינוּ. במח' ארם צובה, דף תרא ע"ב, 'ותגדל כבודו בישועתך לעינינו'. **אבינו מלכנו או"א.** כ"ה במח' ארם צובה, דף תרא ע"ב. במח' רומניא, דף שסב ע"א ללא 'אבינו מלכנו'.

והנשא. ע"פ תה' נ, ד. **לעיני כל חי.** ע"פ יסע' נב, י. **וקרב פזורינו.** ע"פ יחז' לו, כא. **פזורינו.** ע"פ ירמ' נ, יז. **ונפוצותינו כנס.** ע"פ יסע' יא, יב. **מירכתי ארץ.** ע"פ ירמ' לא, ז. **לציון עירך ברנה.** ע"פ יסע' לה, י. **ולירושלים בית מקדשך.** ע"פ יסע' נב, ח. **בשמחת עולם.** ע"פ יסע' לה, י. **נעשה לפניך וכו' תמידין וכו' ומוסף.** רא"ו ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ו. **תמידין כסדרן.** ע"פ משנ' תמיד פ"ז, מ"ג; בבלי סנהדרין, דף מט ע"ב. **משה עבדך.** מ"א ח, נג. **בשבת מוסיפים.** סרע"ג ח"ב, סי' קכו. **וביום השבת.** במ' כח, ט-י; סדו' רס"ג, עמ' קנב; שבה"ל, עין שבת, סי' פב.

עֹלָה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ. וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וּשְׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִין כְּהִלְכָתָן:

בשבת מוסיפים:

יִשְׂמְחוּ בְּמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג. עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי. כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ. חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ. זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה. מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. כָּאָמוּר. אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר: וְנֶאֱמַר. מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: וְנֶאֱמַר. כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

כִּי־אַתָּה סוֹלֵחַן לְיִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם. וּמוֹחֵלָן לְשִׁבְטֵי יְשׁוּרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר. וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֶלָּא אַתָּה. וְתֵרָצֶה לְפָנֶיךָ אֶת־תְּפִלַּת עֲמוּסֶיךָ

מקורות

ומנחתם וסכיהם כמדובר. סרע״ג ח״ב, סי׳ קכו; סדו׳ רס״ג, עמ׳ קנב ועמ׳ רכא; מח׳ פרס, דף פ ע״א. **ושני תמידין כהלכתן.** סת״ר סי׳ עה, ענין התקיעות. **ישמחו במלכותך.** ע״פ תה׳ קמט, ב. **שומרי שבת.** ע״פ שמ׳ לא, טז. **וקוראי עונג.** ע״פ ישע׳ נח, יג. **מקדשי שביעי.** ע״פ ירמ׳ ח, כב; נחמ׳ יג, כב. **כולם ישבעו ויתענגו מטובך.** ע״פ נחמ׳ ט, כה. **ובשביעי רצית בו.** סרע״ג ח״ב, סי׳ לג; סד״ר סי׳ לג; מחו״ו סי׳ קג; שבה״ל, ענין שבת, סי׳ טו. **וקדשתו.** ע״פ בר׳ ב, ג. **חמדת ימים.** ס׳ כלבו סי׳ מז ומבודרסס, בשם תי״ר, בר׳ ב, ב (לפנינו ליתא). **זכר למעשה בראשית.** שמו״ר (ווילנא), פר׳ בא, פר׳ יט, סי׳ ז, ע״פ שמ׳ כ, ח.

בִּתְמִידֵי יוֹם וּבְקָרְבַּן מוּסָף (בשבת: וּבְקָרְבְּנוֹת מוּסָפִין)· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל· וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה· מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (בשבת: הַשַּׁבָּת וְ)יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

רְצֵה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל־תְּפִלָּתָם שְׁעֵה· וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן· וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ· וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשוּבְךָ לְצִיּוֹן וְלִירוּשָׁלַיִם עִירֶךָ בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמַּחֲזִיר בְּרַחֲמָיו שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ· שֶׁאַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ· וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוּבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת· עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ· הַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ וּמֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ· לֹא־הִכְלַמְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא־עֲזַבְתָּנוּ וְלֹא־הִסְתַּרְתָּ פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ:

זְכוֹר רַחֲמֶיךָ וּכְבוֹשׁ אֶת־כַּעֲסֶךָ· כַּלֵּה דֶבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה וְכָל־מַחֲלָה מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ· עַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד· כָּל־הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה· וִיהַלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בֶּאֱמֶת· וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

מקורות

ג' **ברכות מחרוזות.** סדו' רשב"נ, פ"ה, עמ' נט.

ה"נ והערות

וכקרבן מוסף (בשבת: **וכקרבנות מוספין**). במח' רמ"ו ובולוניא מופיע רק 'וכקרבנות מוספין', וכאן כמח' הרב מ"ע הרטום. **בָּרוּךְ אַתָּה ה'.** בסדו' רשב"נ, פ"ה, עמ' נט, החתימה בקצרה: בא"י, מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויוה"כ.

שִׂים שָׁלוֹם· טוֹבָה וּבְרָכָה· (חַיִּים)· חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים· עָלֵינוּ
וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ· בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר
פָּנֶיךָ· כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ· תּוֹרַת חַיִּים·
אַהֲבָה וָחֶסֶד· צְדָקָה· בְּרָכָה· יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם·
וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ וּ)לְבָרֵךְ אֶת־כָּל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
תָּמִיד בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:

בְּסֵפֶר חַיִּים· בְּרָכָה וְשָׁלוֹם· פַּרְנָסָה טוֹבָה וִישׁוּעָה וְנֶחָמָה·
חֵן וָחֶסֶד נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ· אָנוּ וְכָל־עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל· לְחַיִּים (טוֹבִים) וּלְשָׁלוֹם· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמְבָרֵךְ
אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם· (אָמֵן):

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל־
תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ· שֶׁאֵין אָנוּ
עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי־עֹרֶף בַּדָּבָר הַזֶּה שֶׁנֹּאמַר (נ״א: לוֹמַר) לְפָנֶיךָ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ· אֲבָל
אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ (נ״א: חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ)· אָשַׁמְנוּ· בָּגַדְנוּ· גָּזַלְנוּ·
דִּבַּרְנוּ דֹּפִי· הֶעֱוִינוּ· וְהִרְשַׁעְנוּ· זָדְנוּ· חָמַסְנוּ· טָפַלְנוּ שֶׁקֶר·
יָעַצְנוּ רַע (וי״א: עֵצוֹת רָעוֹת)· כִּזַּבְנוּ· לָצְנוּ (לוֹצֵצְנוּ)· מָרַדְנוּ (מָרִינוּ)·
נִאַצְנוּ (נִאַפְנוּ· נִשְׁבַּעְנוּ לַשָּׁוְא וְלַשֶּׁקֶר)· סָרַרְנוּ· עָוִינוּ· פָּשַׁעְנוּ·
צָרַרְנוּ· קִשִּׁינוּ עֹרֶף· רָשַׁעְנוּ· שִׁחַתְנוּ· תִּעַבְנוּ· תָּעִינוּ· תִּעְתָּעְנוּ:
סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא־שָׁוָה לָנוּ· וְאַתָּה צַדִּיק
עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ כִּי־אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם וּמַה־נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן
שְׁחָקִים· הֲלֹא כָּל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה

מקורות

וידוי במוסף. סדו׳ רסב״ג, פ״ה, עמ׳ נה, ועמ׳ נט.

יוֹדֵעַ: אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חָי. אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי־בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב. אֵין כָּל־דָּבָר נֶעְלָם מִמְּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ. יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתִּסְלַח וְתִמְחַל־לָנוּ עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ. וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ:

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי־דַעַת:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בַּגָּלוּי:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלֵּב:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתַיִם:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרַע:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָשׁוֹן הָרַע:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַרְאִית הָעַיִן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּפִתְחוֹן פֶּה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצַעֲדֵי רַגְלַיִם:

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּקְפִיצַת יָד׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרָצוֹן׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁגָגָה׃
(עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא׃)
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב׃

עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם׃
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם חַטָּאת׃
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה׃
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן׃
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה׃
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת׃
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה וְכָרֵת׃

מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וְכָרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם׃ אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין׃ סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וְחֶנֶק׃ וּמַלְקוּת אַרְבָּעִים׃ (עַל־)מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה׃ בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם וַעֲשֵׂה׃ וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ קוּם וַעֲשֵׂה׃ בֵּין שֶׁגְּלוּיִים לָנוּ וּבֵין שֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ׃ הַגְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר אָמַרְנוּ לְפָנֶיךָ׃ וְשֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר לְפָנֶיךָ גְּלוּיִים וִידוּעִים׃ כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃

הנוהגים לומר "אלקי נצור", יאמרו פסוק זה לאחריו:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי׃

ויש נוהגים לומר:

אֱלֹהַי׃ נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע׃ וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה׃ וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וּלְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדֹּף נַפְשִׁי׃ וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה׃ יְהִי רָצוֹן

מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי· שֶׁכָּל־הַקָּמִים עָלַי לְרָעָה· תָּפֵר עֲצָתָם וּתְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם· וְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי· שֶׁתִּפְתַּח לִי שַׁעֲרֵי תוֹרָה· שַׁעֲרֵי חָכְמָה· שַׁעֲרֵי בִינָה· שַׁעֲרֵי דֵעָה· שַׁעֲרֵי פַרְנָסָה וְכַלְכָּלָה· שַׁעֲרֵי חַיִּים· חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְרָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

פוסע שלש פסיעות לאחוריו בכריעה אחת, וחוזר לשמאלו ואחר כך לימינו, ואומר:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

(יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ· יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ·
שֶׁתִּבָּנֶה בֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ· וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ:)

החזן אומר בלחש (וכפי מנהג ק"ק רומה אומר בקול רם):

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· אֱלֹהֵי אַבְרָהָם· אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב· הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא· אֵל עֶלְיוֹן· גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת־הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת· וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים· מִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים· אֶפְתַּח פִּי בְּתַחֲנוּנִים· לְחַלּוֹת פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

אֶשְׁעֵן בְּמַעַשׂ אֶזְרָח· בְּצִדְקוֹ לְצַדְּקִי תִּזְרַח·
גִּשְׁתּוֹ אֵלֶיךָ מִמִּזְרָח· דְּרָכֶיךָ לִשְׁמֹר זָרַח:

ח"נ והערות

אל עליון. במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י ורומניא הנוסח בחזרת הש"ץ הוא: 'ברוך אתה... אל עליון קונה שמים וארץ' ואח"כ 'מסוד חכמים' וכו'. וראו בחזרת הש"ץ של שחרית. **אשען במעש אזרח.** לר' יוחנן הכהן בן יהושע. מיוסד ע"ס א"ב. פיוט זה מופיע גם במח' רומניא, דף שסג ע"ב. **לצדקי תִּזְרַח.** בכ"י: 'לצדקי תִּפְרַח'. **דרכיך לשמור.** במח' בולוניא: 'דְּבָרֶיךָ לשמור'. וכאן הגיר' הוא ע"פ מח' רמ"ו, כ"י וקד"א.

מקורות

חזרת הש"ץ. סרע"ג ח"ב, סי' קכז; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נט. **החזן אומר בלחש.** רלו סדו' רס"ג, עמ' מא; תס"ד, פסקים וכתביס, סי' קי; שו"ע או"ח סי' קיא, ס"ב, ומג"א ס"ק ד. **אשען במעש אזרח.** שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שכ. **אזרח.** מדת"נ (ורשא), פר' חוקת, סי' ו; במדב"ר פר' חוקת, פר' יט, סי' ג. **בצדקו לצדקי וכו'.** ע"פ ישע' מא, ב.

הָלַךְ לְאוֹרֶךָ וַיָּבֹא· וְנֶאֱמָן מָצָאתָ לְבָבוֹ·
זָנַח נִסְבָּל וְתִעֲבוֹ· חָשַׁק בְּסוֹבֵל וַיֶּאֱהָבוֹ:

טוֹעִים מֵעִקּוּמָם הִשְׁוָה· יִדְעָם פֶּתַח הַתְּשׁוּבָה·
כִּוֵּן בְּלֵב וּמַחֲשָׁבָה· לָבֹא בְצִלְּךָ לִישִׁיבָה:

מוֹבָאוֹ מֵעֶבֶר הַנָּהָר· נְשִׂיָּה הִבְהֵיקָה וַתְּנַהַר·
שְׂאֵת זֶמֶר וַתְּמַהַר· עֵת לָגוּר־בָּהּ מִהַר:

פִּלַּטְתּוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים· צֻצְתָּ וְשִׂגַּבְתּוֹ בַשְּׂדִים·
קְבַעְתּוֹ בְּבֵרוּר יְסוֹדִים· רִאשׁוֹן לְאָבוֹת חֲסִידִים:

שׁוּבְבֵנוּ בְצִדְקוֹ בְּלִי לִיסּוֹר· שֻׁוַע לְעָבְדְּךָ בְּכֵן אֶאֱסֹר·
תּוֹשִׁיעַ בְּלִי־מַחְסוֹר· תְּכַפֵּר לַמִּתְעַנִּים בֶּעָשׂוֹר:

כַּכָּתוּב וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ:

מקורות

ונמצן מצאת לבבו. ע"פ נחמ' ט, ח. **זנח נסבל.** ע"פ ישע' מו ז. **חשק בסובל ויאהבו.** רמו דב' י, טו. **טועים מעקומם השוה וכו'.** ע"פ בר' יב, ה ותר"מ; אד"נ נוסח מ, פ' יב; בבלי סנהדרין, דף לט ע"ב. **ידעם פתח התשובה.** ע"פ ישע' לח, ו; ירמ' ג, כב. **לבא בצלך לישיבה.** אד"נ, נוסח מ, פר' לג, '...עד שבא אברהם אבינו והלך בדרכי הקב"ה', ע"פ בר' יח, ה. **מובאו מעבר הנהר.** ע"פ יהו' כד, ג. **נשיה.** רמו ס' הערשים לרד"ק, ערך נשה. **ותנהר.** ע"פ ישע' מא, ב. ורמו ר' בחיי בר' לח, ל, ד"ה אבל במדרש. **שאת זמר.** ע"פ תה' פא, ג. **פלטתו מאור כשדים.** ע"פ בר' טו, ז; נחמ' ט, ז. **צצת ושגבתו.** ע"פ ב"ר (ווילנא), פר' לט, סי' מ. **קבעתו בברור יסודים.** ע"פ בר' רבתי פר' בראשית עמ' 1, פר' מ, סי' מ, 'שלשה אבות... שהם יסודי עולם'. **יסודים.** ע"פ משנ' י, כה. **לאבות חסידים.** ע"פ מד"ז איכה (בובר), נוסח ב, פר' מ, סי' כ, '...אבות העולם, ואמר להם, עמדו חסידים'. **שובבנו** - הסיבנו. ע"פ ישע' מט, ה ותי"ו. **ליסור.** רמו ס' הערשים לרד"ק, ערך יסר. **תושיע בלי מחסור.** ע"פ ישע' נט, מ. **תכפר למתענים בעשור.** ע"פ ספרא, אחרי מות, פר' ה, פ"ח, סי' מ, 'כי ביום הזה יכפר עליכם... שאע"פ שאין קרבנות'; ויק"ר (ווילנא), פר' כ, סי' יב.

ח"נ והערות

הָלַךְ. בכ"י: 'הִלֵּךְ'. לְאוֹרֶךָ **ויבוא.** במח' בולוניא ושד"ל: 'לְאוֹרֶךָ ויבוא'. וכאן ע"פ מח' רמ"ו וכ"י, וכן נראה שהוא הנוסח הישן. **זנח נִסְבָּל.** במח' רומניא: 'זנח נִסְבָּל'. **בלב ומַחֲשָׁבָה.** בכ"י: 'בלב ובְמַחֲשָׁבָה'. **זמר ותמהר.** במח' בולוניא, כ"י ושד"ל: 'זמר פנה ותמהר'. וכאן השומטה תיבת 'פנה', ע"פ מח' רמ"ו וקד"א. ניקודה ופירושה של תיבה זו, איננה ברורה, בכ"י: 'פַּנַּת', במח' רומניא: 'פִּנָּה', בבולוניא 'פִּנַּת', בשד"ל: 'פִּנַּת'. וְשִׂגַּבְתּוֹ **בשדים.** בשי"ן שמאלית. כ"ה במח' רס"ד, כ"י, רומניא ושד"ל, וכן נראה נכון. **קבעתו בְּבֵרוּר.** במח' רומניא: 'קבעתו כְּכַדּוּר'. **שובבנו בצדקו.** בקד"א פירש שהוא כמו 'שוּבֵנוּ', כלומר השב אותנו לא"י. ובמח' גולדשמידט, עמ' 11 (הביאור לפיוט "עלה תחנונינו מערב"), פירשו שהוא מלשון 'נפשי ישובב', תה' כג, ג, מלשון מנוחה. אך ברוו"ה פירש שם, שהוא מלשון 'תשובב לנו', תה' ס, ג, לשון התרצות. שוע לְעָבְדְּךָ. כ"ה במח' רמ"ו, רס"ד, בולוניא וכ"י. אך בשד"ל: 'שוע לְעַבְדְּךָ', אך אינו מובן.

וְנֶאֱמַר עֵקֶב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי: וְנֶאֱמַר זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם:

לְעוֹלָם יִסְלַח וִיכַפֵּר· חֲטָאֵינוּ מִכְּתֹב בַּסֵּפֶר· נוֹעַדְנוּ וּדוּי עֲלֵי פְשָׁעֵינוּ לְסַפֵּר· גִּמְצָא פְּנֵי מָגֵן סְלִיחָה וְכֹפֶר:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· לְמַעַנְךָ אֵל חָי· מֶלֶךְ גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי· מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ· מוֹרִיד הַטַּל· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד· מְחַיֶּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים· סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים· מַתִּיר אֲסוּרִים· וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי־כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ· מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה:

תַּמָּה בְּלוּיַת עֶדְנָה· שֶׁעֲשַׁעְתָּהּ בְּהֶרְיוֹן לְעַדְנָה· רַחֲמָהּ הָעֲצוּרָה עֶדְנָה· קְנוֹת בֵּן נִתְעַדְּנָה:

ה"ג והערות

ונאמר עקב אשר שמע וכו'. פסוק זה איתא במח' בולוניא, רומניא וכ"י. אבל איננו ברמ"ו ורס"ד. ובמח' רומניא נוספו עוד כמה פסוקים. **לעולם יסלח ויכפר.** 'ליוחנן הכהן' בן יהושע. מיוסד ע"ש המחבר ר' יוחנן. נמצא גם במח' רומניא, דף שסד ע"א. **תמה בלוית עדנה.** מיוסד ע"ס תשר"ק. נמצא גם במנהג רומניא. **העצורה עֶדְנָה.** כ"ה במח' רמ"ו, רומניא, וכן נראה מקד"א. במח' בולוניא וכ"י: 'העצורה עוֹדְנָה'.

מקורות

עקב אשר שמע. בר' כו, ה. **זכור לאברהם ליצחק ולישראל.** שמ' לב, יג. **חטאינו מכתוב בספר.** ע"פ מדת"כ (בובר), פר' לו, סי' ז, 'האדם חוטא הקב"ה רושם עליו...'. **וידוי עלי פשעינו לספר.** ע"פ תה' לב, ה; מש' כח, יג. **תמה.** תמימה, ראו ס' הבחור, מאמר ד, עיקר יא, סי' ה. ע"פ מד"א (בובר), ופסז"ו (לקח טוב), בר', פר' כג, סי' א. **בלוית עדנה.** ע"פ בר' יח, יב. **שעשעתה.** ע"פ בר' כא, ו. **בהריון לעדנה.** בבלי ב"מ, דף פז ע"א. **רחמה העצורה.** ע"פ בבלי יבמות, דף סד ע"ב. **עדנה.** ע"פ בר' יב, יח.

צוּר פָּנֶיךָ חִלַּת· פְּקַדְתָּה וְהָרָה לָלַת· עַל־כָּל־בָּנוֹת נִתְעַלַּת·
סִיְמָה לְהָנִיק בְּנֵיהֶם וְלֹא נִכְלָת:

נִסִּיתָ אָב לְבוֹחֲנוֹ־בוֹ· מוֹרִיָּה הַעֲלֵהוּ לְהַקְרִיבוֹ· לֹא אֵחַר
לְקָרְבוֹ· כַּאֲשֶׁר נִתְפַּקַּד בּוֹ:

יַחְדָּיו בְּהִתְהַלְּכָם שְׁנֵיהֶם· טוֹב לָךְ נָשְׂאוּ עֵינֵיהֶם· חֵטְא אִם
חָיְבוּ בְּנֵיהֶם· זְכֹר וּסְלַח לְמַעֲנֵיהֶם:

וְהַבֵּן צָוָאר בְּפָשְׁטֵהוּ· הֶחֱזִיק אָב בַּחֶרֶב לְשָׁחֲטֵהוּ· דָּמְעוּ
אֶרְאֶלִים כְּתָכַף לְשָׁחֲטֵהוּ· גָּשׁ כָּפְרוֹ אֵיל וַיִּשְׁחֲטֵהוּ:

בְּנֵיהֶם בִּהְיוֹת דַּת מְפִירִים· בְּצִדְקָם יִהְיוּ חֲטָאֵימוֹ מִתְכַּפְּרִים·
אֶתּוֹתָם הַיּוֹם תְּחִנָּה מְסַפְּרִים· אָז יֵרָצוּ כְּהַקְרָבַת פָּרִים
בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים:

כַּכָּתוּב וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד
אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:

וְנֶאֱמַר כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו

מקורות

פניך חילת. מדת"כ (וורשא), פר' וירא, סי' עז. **פקדתה והרה ללת.** ע"פ בר' כא, ג; ס"א ד, יט. **על כל בנות נתעלת.** פדר"א פ' לא; רא"ו מדת"כ (וורשא), פר' וירא, סי' טו, וסי' יח. **סוימה להניק בניהם.** ע"פ פדר"א פ' לא; בבלי ב"מ, דף פז ע"א; מדת"כ (בובר), פר' וירא, סוף סי' לז; ב"ר פר' וירא פר' נג, סי' יט; ילקו"ש איו' רמז תתקו; מש"ט בר' פר' וירא פכ"א, סי' ז. **נסית אב לבחנו בו.** ע"פ בר' כב, ח. **מוריה העלהו להקריבו.** ע"פ בר' כב, ב. **לא אחר לקרבו.** ע"פ בר' כב, ג ורא"ו רש"י. **כאשר נתפקד בו.** ע"פ בר' כב, ב. **יחדיו בהתהלכם שניהם.** ע"פ בר' כב, ח. **טוב** - אחד מע' שמותיו של הקב"ה. ע"פ מד"ז שה"ש (בובר), פר' א, סי' ח. **לך נשאו עיניהם.** ע"פ פדר"ך (מגדלבויס), פי' כו, אחרי מות, סי' ג. **והבן צואר בפשטהו.** ע"פ דב"ר (ווילנא), פר' ט, סי' ד, 'יצחק שפשט צואר על המזבח'; מדת"כ (בובר), פר' נשא, סי' כד. **החזיק אב בחרב לשחטהו.** ע"פ בר' כב, י. **דמעו ארואיל כתכף לשחטהו.** ב"ר פר' וירא, פר' נו, סי' ה, ע"פ ישע' לג, ז; פדר"א פ' לא; מש"ט בר' פר' וירא פכ"ב, סי' י, ופכ"ח, סי' טו; רש"י בר' כז, א; דע"ז דב' לד, ה. **גש כפרו איל וישחטהו.** ע"פ בר' כב, יג. **בניהם בהיות דת מפיריס.** ב"ר פר' וירא, פר' נו, סי' י. **בצדקם יהיו חטאימו מתכפריס.** מד"א בר' פר' וירא, פכ"ב, סי' יד. **אז ירצו כהקרבת פריס.** ע"פ תה' נא, כא. **ביום הכיפוריס.** ע"פ ויק' כג, כז. **והקרבתם עולה לה'.** במ' כט, ח. **כי ידעתיו.** בר' יח, יט.

ה"נ והערות

סִיְמָה להניק. בקד"א מציע לגרוס: 'סִיְמָה להניק', ע"ש. **מוריה הַעֲלֵהוּ.** בכ"י: 'מוריה הֶעֱלֵהוּ', לשון עבר, אבל בשאר המח' כבפנים, וכן מוכח מקד"א. **לא אֵחַר.** במח' רמ"ו: 'לא אִיחַר'. ובמח' בולוניא: 'לא אִחֵר'. **כְּתָכַף לשחטהו.** במח' רמ"ו: 'בְּתֶכֶף לשחטהו'. **אֶתּוֹתָם היום.** האל"ף בחטף פתח, כדין מקור, ראו ס' מכלול, דף קיט ע"א. וכ"ה במח' רומניא וכ"י, וכך נראה נכון. **תמימם יהיו לכם.** במח' רומניא יש כאן תוספת של פסוקים.

וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו: וְנֶאֱמַר זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אַל־תֵּפֶן אֶל־קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ:

חַטָּאתוֹ הַיּוֹם תַּעֲבִיר· כְּרַחוּם חַסְדְּךָ עָלֵינוּ לְהַגְבִּיר· הֲדַרְכָּךְ מְגַלְגֵּל וּמַעֲבִיר· נָחֵנוּ בַאֲמִתֶּךָ· וּתְחַיֵּנוּ בְטַל לְהַסְבִּיר:

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים· זְכוֹר יְצוּרֶיךָ בְּרַחֲמִים· מֵמֵית וּמְחַיֶּה· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אָהֳלָךְ אָץ תָּם לֵישֵׁב· תְּהִלּוֹתָיו אַתָּה יוֹשֵׁב· בַּעֲבוּרוֹ חֵטְא עִמָּנוּ אַל־תְּחַשֵּׁב· שַׁוְעָתֵנוּ אַתָּה תַקְשִׁיב:

גָּוְיוֹ בְּמִילַת הַבְּרִית· רָשׁוּם נִמְצָא בִּבְרִית· דְּגָלָיו שִׂים לִשְׁאֵרִית· קַיֵּם לְתִקְוָה וְאַחֲרִית:

הִצַּבְתָּ סֻלָּם עָלָיו· צָפוּת בְּיוֹרְדָיו וְעוֹלָיו· וְהָעוֹלִים הָיוּ דְגָלָיו· פּוֹשְׁעִים חָזוּ יוֹרְדִים מֵעָלָיו:

ה"נ והערות

חטאתו היום תעביר. ראשי החרוזים של בית זה, ר"ת 'הכהן'. **הדרכך.** הניקוד הוא מלשון תמיהה קיימת. **ותחינו בטל להסביר.** כ"ה במח' בולוניא ושד"ל, אך איננו ברמ"ו ורס"ד. בגליון מח' רמ"ו הוגה בכ"י: 'ותחיינו בטל נסבּיר'. **אהלך אין תם לישב.** מיוסד ע"ל סדר אתב"ש. נמצא גם במנהג רומניא, דף שסד ע"ב. **קַיֵּם לְתִקְוָה.** במח' רמ"ו: 'קיום לְתִקְוָה'.

מקורות

זכור לעבדיך. דב' ט, כז. **חסדך עלינו להגביר.** ע"פ תה' קג, יח. **מגלגל ומעביר.** ע"פ תדא"ר (אים שלוס), פר' ח, ד"ה הרי הוא אומר גלמי, 'מגלגל ומעביר ואינו משמר קיצאה ונקמה'; ילקו"ש תורה, רמז תריג, ד"ה לא תשנא. **נחנו באמיתך.** ע"פ תה' כה, ה; פו, יא. **ותחינו בטל.** ע"פ ישע' כו, יט; בבלי חגיגה, דף יב עמ' ב, 'טל שעתיד הקב"ה להחיות בו...'. **אהלך אין תם לישב** - זהו יעקב. ע"פ בר' כה, כז; ב"ר (ווילנא), פר' סג, סי' י. **תהלותיו אתה יושב.** ע"פ תה' כב, ד. **בעבורו.** רלו מדת"נ (וורשא), פר' נשא, סי' ל, 'יגאלו ישראל גאולת **רשום נמצא בברית.** ע"פ אד"נ פ"ב, מ"ה; ב"ר (תיאודור-אלבק), פר' פד, סי' ב, 'יעקב נולד מהול'. **דגליו** - כינוי לישראל. ע"פ במ' א, נב. **שים לשארית.** ע"פ לפ' ג, יב. **קיים לתקוה ואחרית.** ע"פ ירמ' כט, יא. **הצבת סולם עליו וכו'.** ע"פ בר' כח, יב. **פושעים חזו יורדים מעליו.** ע"פ מד' שו"ט, מז' עח, ו.

זִיו תָּאֳרוֹ חָקַקְתָּ בְכִסְאֶךָ· עָמוּס עַל־גַּבֵּי נוֹשְׂאוֹת כִּסְאֶךָ·
חֵטְאֵינוּ הַיּוֹם בְּנָשְׂאֶךָ· סִלְסוּל קְדֻשָּׁתוֹ אַעֲרִיץ לְנַשְּׂאֶךָ:
טִכַּסְתָּ שִׁמְךָ בִּשְׁמוֹ· נוֹהֵג עֲשׂוֹת חֶסֶד מִלְּהַאֲשִׁימוֹ· יִוָּשְׁעוּ
יְחִידִים בְּשֵׁם הַכָּלוּל בִּשְׁמוֹ· מְכֻנִּים יִשְׂרָאֵל בִּשְׁמוֹ:
כְּהִכָּשְׁלָם בְּחֵטְא וְעָוֹן· כֹּפֶר יִמְצָאוּ בְּעִנּוּי רַעֲבוֹן· לְאוֹמְרֵי
סְלַח־נָא לַעֲוֹן· לָהֶם רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן:

כַּכָּתוּב וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא־יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ
וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: וְנֶאֱמַר לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־
בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא
עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ: כִּי בְּרֹאתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ
שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ:
וְנֶאֱמַר יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם· אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר· הַלְלוּ־יָהּ:

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל· אֵל נָא:

אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת־עֵינַי· אֱלֹהַי בְּצֶדֶק הוֹצֵא דִינִי· מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְהוָה:

מקורות

זיו תארו חקקת בכסאך. ב"ר פר' ויצא, פר' סח, סי' יב, ופר' ויצא פר' עח, סי' ג; בבלי חולין, דף לא ע"ב, ורש"י ד"ה בדיוקנו; מד' מש"ט פר' ויצא, פ"ל, סי' יג. **נושאות כסאך.** ע"פ ספרא ויק', דברא דנדבה, פר' ח, פר' ב, סי' יב; שמו"ר (ווילנא), פר' כג, סי' טו. **טכסת שמך בשמו.** רא"ו יהו' ז, ט ופירש"י; ירושלמי תענית פ"ב, ה"ו. **נוהג עשות חסד.** ע"פ שמ' לד, ו; תה' קיט, סד. **מכונים ישראל בשמו.** ע"פ מדת"כ (וורשא), פר' לו סי' יד, 'הקב"ה עס שמו ביסראל'; פר' קדושים, סי' ה. **כהכשלם.** ע"פ מלא' ב, ח. **כופר ימצאו בעינוי רעבון.** לשון יוצא מפסי' תה' לז, יט. **סלח נא לעוון.** במ' יד, יט. **להם רחום יכפר.** ע"פ תה' עח, לח. **והוא רחום.** תה' עח, לח. **לכן כה אמר ה'.** ישע' כט, כב-כג. **ימלוך ה' לעולם.** תה' קמו, י. **אליך נשאתי את עיני.** תה' קכג, א. **בצדק הוצא דיני.** ע"פ תה' לז ו. **ממעמקים קראתיך ה'.** תה' קל, א; רא"ו במבוא למכב"ר, מאת שד"ל, עמ' כ.

ח"נ והערות

בכ"י: 'קיום תקוה'. במח' רומניא: 'קוים לתקוה'. וכאן כמח' בולוניא ושד"ל. **תָּאֳרוֹ חקקת.** במח' כ"י, רמ"ו, בולוניא ושד"ל: 'תואר חקקת'. **אעריץ לְנַשְּׂאֶךָ.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'אעריץ לְנָשְׂאֶךָ', ואף במח' רומניא הנו"ן קמוצה. וכאן במח' שד"ל. **טכסת שִׁמְךָ.** במח' כ"י ורמ"ו: 'טכסת שָׁמָךְ'. **שמך בִּשְׁמוֹ.** במח' רומניא: 'שמך בשמו'. **יִוָּשְׁעוּ יחידים.** בכ"י: 'יְשַׁוְּעוּ יחידים'. **מכונים ישראל.** במח' רומניא: 'מכונים שם ישראל'. **כְּהִכָּשְׁלָם בחטא ועון.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'בְּהִכָּשְׁלָם בחטא ועון'. וכאן הוא ע"פ כ"י, וכן הוא גם בפי' קד"א על אתר. **אליך נשאתי את עיני.** מיוסד על סדר א"ב משולש. ואחר אות ג, חתום שמו של המחבר 'יוחנן הכהן' בן יהושע. חיבור הצלע השלישית של כל אות ביחד (עד האות פ' ועד בכלל), יוצר את מזמור ק"ל בתה'. נמצא גם במח' רומניא, דף שסה ע"א.

בְּךָ בָטַחְתִּי כְּהוּחַק לִי. בַּל־תִּפֶּן בְּיִקֶּשׁ עִקּוּלִי. בְּקָרְאִי אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי. גַּם כָּל־בַּעֲלֵי תְשׁוּבוֹת. גָּשִׁים לְחַנְּנָךְ בְּכָל־מוֹשָׁבוֹת. גְּעוֹתָם תְּהִיֶּינָה אָזְנֶיךָ קַשּׁוּבוֹת. יָפְרוּ וְיִסְלְחוּ חֲטָאֵינוּ. נַעֵר נַקֵּשׁ הַמַּחֲטִיאֵנוּ. כֹּפֶר הַמְצִיאֵנוּ נָא וְחַטְּאֵנוּ. קָדוֹשׁ:

דְּרָכֶיךָ לִשְׁמֹר הוֹרֵנִי יְהוָה. דַּפֵּקְתִּי חֲצֵרֶיךָ לִשְׁפֹּךְ חִנּוּנָי. דַּרְכְּךָ לְהַקְשִׁיב קוֹל תַּחֲנוּנָי. הַדְרִיכֵנִי בַאֲמִתֶּךָ נוֹאֶקֶת בְּקִוּוּיָה. הוֹגָה אֵיךְ יְסֻלַּח לְעִוּוּיָה. הַאִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר־יָה. וְלַמְּדֵנִי אָרְחוֹתֶיךָ בְּצֶדֶק לִתְמוֹד. וּבְמִדּוֹתַי נָא אַל־תָּמוֹד. וְאִם תּוֹכִיחַ אֲדֹנָי מִי־יַעֲמֹד. קָדוֹשׁ:

זְכֹר־רַחֲמֶיךָ יְהוָה לְסַלְחָה. זַעֲקָתֵנוּ שְׁמָעָה וּסְלָחָה. זַכֵּנוּ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה. חַטֹּאת נְעוּרֵי הַיּוֹם אוֹרֶה. חָנוּן לִפְשָׁעַי סְלִיחָה תִּוָּרֵא. חָנֵּנִי כְחַסְדֶּךָ לְמַעַן תִּוָּרֵא. טוֹב וְסַלָּח נִקְרֵאתָ לְחַפְּשִׁי. טָהוֹר לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר נַפְשִׁי. טוּבְךָ קִוִּיתִי יְהוָה קִוְּתָה נַפְשִׁי:

יַדְרֵךְ עֲנָוִים וּלְיִשְׁעוֹ הוֹחָלְתִּי. יָזַמְתִּי כִּי הוּא יִשְׁעִי וְתוֹחַלְתִּי. יִדַּעְתִּיו וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי. כָּל־אָרְחוֹת יְהוָה. כְּרַחוּם

ה"נ והערות

נקש המחטיאנו. בכ"י ללא ה"א הידיעה. **נואקת בְּקִוּוּיָה.** במח' רמ"ו: 'נואקת לְקִוּוּיָה'. וכאן כמח' בולוניא ופי' קד"א. **הוֹגָה איך.** בכ"י ורמ"ו: 'הָגִיתִי איך', וכאן כמח' בולוניא, ובפי' קד"א מובא פירוש לשתי הגרסאות. **וּבְמִדּוֹתַי נא אל.** במח' כ"י, רמ"ו ובולוניא: 'וּכְמִדּוֹתֵנוּ נא אל'. ובקד"א כבפנים. **סְלִיחָה תִּוָּרֵא.** בכ"י: 'סְלִיחָה תִּבָּרֵא'. וכאן כמח' בולוניא. **נקראת לְחַפְּשִׁי.** כ"ה במח' רומניא ובולוניא, וכן מוכח מקד"א, וכן נראה מרמ"ו. אבל בכ"י: 'נקראת לְחָפְשִׁי'. וברס"ד: 'נקראת לַחָפְשִׁי'. **ולישעו הוחלתי.** בכ"י ובמח' רמ"ו: 'וּלְשָׁמוֹ הוחלתי', וכאן הנוסח ע"פ מח' בולוניא. **הוא יִשְׁעִי ותוחלתי.** במח' בולוניא, רומניא ובכ"י: 'הוא סִבְּרִי ותוחלתי'.

מקורות

בך בטחתי. תה' כה, ב. **בל תפן ביוקש עיקולי.** ע"פ דב' ט, כז. **בקראי ה'.** ע"פ תה' ד, ד. **ה' שמעה בקולי.** ע"פ תה' קל, ב. **כל בעלי תשובות.** ראו בבלי יומא, דף פו ע"ב, ע"פ תה' נח, ה. **גשים לחננך בכל מושבות.** ע"פ דב' ל, א־ב. **תהיינה אזניך קשובות.** תה' קל, ב. **ויסלחו חטאינו.** ע"פ שמ' לד, ט. **נקש** - אבד. ס' הערסיס לרד"ק, ערך נקש. **נקש המחטיאנו.** ע"פ ישע' כט, כ־כא. **כופר המציאנו.** ע"פ ויק' כג, כח. **דרכיך לשמור הוריני ה'.** ע"פ תה' כז, יא; קיט, לג. **חלריך.** ע"פ תה' סה, ה. **לשפוך חנוני.** ע"פ זכ' יב, י. וראו תה' קב, א; קמב, ג. **להקשיב קול תחנוני.** ע"פ תה' קל, ב. **הדריכני באמתך.** תה' כה, ה. **נואקת.** ע"פ שמ' ב, כד. **בקיוויה.** ע"פ ירמ' ח, טו. **לעיוויה** - לעוונותיה. ע"פ ש"ב יט, כ. **המס עוונות תשמר יה.** ע"פ תה' קל, ג. **ולמדני ארחותיך.** ע"פ תה' כה, ד. **ומי תוכיח.** ע"פ תה' ו, ב; לח, ב; קל, ג. **ה' מי יעמוד.** ע"פ תה' קל, ג. **זכור רחמיך ה'.** תה' כה, ו. **זעקתנו שמעה וסלחה.** ע"פ דני' ט, יט. **כי עמך הסליחה.** תה' קל, ד. **חטאות נעורי.** תה' כה, ז. **חנון.** יואל' ב, יג. **סליחה תורא.** ע"פ תה' קל, ד. **חנני כחסדך.** תה' נח, ג. **למען תורא.** תה' קל, ד. **טוב וסלח.** תה' פו, ה. **להוציא ממסגר נפשי.** ע"פ תה' קמב, ח. **קויתי ה' קותה נפשי.** תה' קל, ה. **ידרך ענוים.** תה' כה, ט. **ולישעו הוחלתי.** ע"פ תה' קל, ה. **הוא ישעי.** מיכ' ז, ז. **ותוחלתי.** מיכ' ג, יח. **ולדברו הוחלתי.**

לְרַחֵם הֲמוֹנִי· כֵּן חִכְּתָה נַפְשִׁי לַאֲדֹנָי· לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה
כְּלִיוֹת חוֹקֵר· לְקוּחֶיךָ לַחְשֹׁךְ מֵרִיב תְּבַקֵּר· לַמִּשְׁמָרִים לַבֹּקֶר
שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר:

מִי־זֶה הָאִישׁ יָרֵא יְהוָה· מְכֻנֶּה יִכְתֹּב יָדוֹ לַיהוָה· מְבֻטָּח יַחֵל
יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה· נַפְשׁוֹ בַּטּוֹב יָרוּם נוֹצֵר חֶסֶד· נוֹשַׁע
בּוֹ אָב מֵאוֹר כֶּשֶׂד· נִשְׁעָן כִּי־עִם־יְהוָה הַחֶסֶד· סוֹד יְהוָה
לִקְנוּיֵי מֵעַבְדּוּת· סְלִיחָה הֵכִין יוֹם עָשׂוֹר לְעֵדוּת· סוֹלֵחַ וְהַרְבֵּה
עִמּוֹ פְּדוּת:

עֵינַי לְמוֹשִׁיעַ יִשְׂרֵי־אֵל· עוֹנָה וְצִדְקָתוֹ כְּהַרְרֵי־אֵל· עִזּוּז וְהוּא
יִפְדֶּה אֶת־יִשְׂרָאֵל· פְּנֵה־אֵלַי שִׁוַּעְתִּי בִּמְעוֹנוֹתָיו· פְּשָׁעַי
לִמְחוֹת כְּעָב עֲנָנוֹתָיו· פּוֹדֶה עַמּוֹ מִכֹּל עֲוֹנֹתָיו· צָרוֹת יַעֲבִיר
מִיצִירוֹתָיו· צְמוּדִים יוֹם וָלַיִל בְּחַצְרוֹתָיו· צוֹעֲקִים לִפְדוּתָם
מִכָּל־צָרוֹתָיו:

קָרוֹב הוּא אֱלֹהִים אֱמֶת· קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים לְרוֹמְמוֹ בָּאֱמֶת·
קוֹשֵׁב לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בָּאֱמֶת· רְאֵה רֹגֶז אַרְבַּע
מַחֲטִיאוֹתַי· רְאֵה הוֹסִיפוּ עַל לְהַכְבִּיד מוֹטוֹתַי· רַחוּם וְשָׂא
לְכָל־חַטֹּאתַי· שָׁמְרָה נַפְשׁוֹת עַיִן תּוֹלוֹת לָךְ· שׁוֹמֵר פְּתָאִים

מקורות

תה' קג, ה. **כל מרחות ה'.** תה' כה, י. **חכתה נפשי לה'.** ע"פ תה' לג, כ. **למען שמך ה'.** תה' כה, יח. **כליות חוקר.** ע"פ ירמ' יז, י. **למשומריס לבוקר.** ע"פ תה' קג, ו. **מי זה האיש ירא ה'.** תה' כה, יב. **יכתוב ידו לה'.** ישע' מד, ה. **יחל ישראל אל ה'.** תה' קג, ז. **נפשו בטוב ירוח.** ע"פ תה' כה, יג. **נוצר חסד.** שמ' לד, ז. **נושע בו אב מאור כשד.** ע"פ בר' טו, ז. **כי עם ה' החסד.** תה' קג, ז. **סוד ה'.** תה' כה, יד. **והרבה עמו פדות.** תה' קג, ז. **למושיע ישרי אל.** ע"פ תה' ז, יח; מדת"ה (בובר), מז' ד, סי' ג. **ולדקתו כהררי אל.** ע"פ תה' לו, ז. **עזוז.** ע"פ תה' כד, ח. **והוא יפדה את ישראל.** תה' קג, ח. **פנה אלי.** תה' כה, טז. **פשעי למחות כעב עננותיו.** ע"פ ישע' מד, כב. **פודה עמו מכל עוונותיו.** ע"פ תה' קג, ח. **מילירותיו.** ע"פ ישע' מג, ח. **למודים יום וליל.** ע"פ ישע' כח, ח. **לועקים לפדותם.** ע"פ תה' לד, ז. **לפדותם מכל צרותיו.** ע"פ תה' כה, כב. **קרוב הוא אלהים.** ע"פ דב' ד, ז. **אלהים אמת.** ירמ' י, י. **קחו עמכם דבריס.** הוש' יד, ג. **לרוממו.** ע"פ תה' לט, ה. **לרוממו באמת.** ע"פ יהו' כד, יד. **קושב לכל.** ע"פ ישע' נט, ח. **לכל אשר יקראוהו באמת.** תה' קמה, יח. **רוגז ארבע מחטיאותי.** ע"פ מש' ל, כח. וראו קד"ח. **הוסיפו עול להכביד.** ע"פ מ"ח יב, ד. **ושא לכל חטאותי.** תה' כה, יח. **שמרה נפשות.** ע"פ תה' כה, כ. **עין לך תולות.** ע"פ ישע' סד, ג. **שומר פתאים.** תה' קטז, ו.

ה"נ והערות

יָרוּם נוצר חסד. במח' רומניא: "יָרוּם חסד". **הוֹסִיפוּ עַל להכביד מוטותי.** במח' רומניא: "נוֹסַף עַל מוטותי". **עין תּוֹלוֹת.** בכ"י: "עין תְּלוּיוֹת". **שומר פְּתָאִים.** בפסוק

לַחֲסוֹת בְּצִלֶּךָ. שֶׁמְּרֵנִי אֵל כִּי־חָסִיתִי בָּךְ. תֹּם וָיֹשֶׁר יַחַד בְּהַרְבּוֹתֶיךָ. תִּזְכֹּר לְהַרְבּוֹת טוֹבוֹתֶיךָ. תָּמִיד לְרַחֲמֵנוּ כִּי קִוִּיתִיךָ. קָדוֹשׁ:

אוֹת קְדֻשֶּׁיךָ אֲמַנְתִּי. **אֹם** לְהַקְדִּישְׁךָ אֶמַּנְתִּי.
אֵל טוֹב וְסַלָּח. בְּרַחֲמֶיךָ תִּסְלַח. לְעַמְּךָ קָדוֹשׁ:

בִּטִּיתִי לְחַלּוֹת **בֶּעָשׁוֹר**. **בָּרוּךְ בְּלִי** מַחְסוֹר.
אֵל נוֹשֵׂא עָוֹן. סְלַח־נָא לַעֲוֹן. מְיַחֲלֶיךָ קָדוֹשׁ:

גֵּאוּת גַּם **גְּדֻלָּה**. **גְּאוּלֶיךָ** גָּשִׁים לְגַדְּלָה.
אֵל טוֹב וְסַלָּח. בְּרַחֲמֶיךָ תִּסְלַח. לְעַמְּךָ קָדוֹשׁ:

דְּלָתֶיךָ הַיּוֹם **דָּפַקְנוּ**. **דְּחֵה אֶת־דּוֹחֲקֵנוּ**.
אֵל נוֹשֵׂא עָוֹן. סְלַח־נָא לַעֲוֹן. מְיַחֲלֶיךָ קָדוֹשׁ:

הֲלֹא לְךָ הַצֶּדֶק. **הַיּוֹם זוֹעֲקֶיךָ הַצְּדֵק**.
אֵל טוֹב וְסַלָּח. בְּרַחֲמֶיךָ תִּסְלַח. לְעַמְּךָ קָדוֹשׁ:

וּלְקוֹרְאֶיךָ טוֹב וְסַלָּח. **וַתֵּר פְּשָׁעָם וּסְלַח**.
אֵל נוֹשֵׂא עָוֹן. סְלַח־נָא לַעֲוֹן. מְיַחֲלֶיךָ קָדוֹשׁ:

זְכֹר־רַחֲמֶיךָ זָעֲקָנוּ. **זַכֵּנוּ וּשְׁמַע זַעֲקָתֵנוּ**.
אֵל טוֹב וְסַלָּח. בְּרַחֲמֶיךָ תִּסְלַח. לְעַמְּךָ קָדוֹשׁ:

ח"נ והערות

מנוקד: 'שומר פְּתָאִים', אל"ף נחה. וראו מנ"ש תה' קטז, י; קד, יא. **אות קדשיך אמנתי.** מיוסד ע"פ א"ב מרובעת בכל שלש תיבות, הראשונה והשלישית ע"ס א"ב, (חוץ מהאות ב' שבצלע השנייה, המילה הראשונה והשניה הם חלק מהא"ב). שם המחבר הוא 'יוחנן הכהן בן יהושע'. **קְדֻשֶּׁיךָ אמנתי.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'קדושֶׁיךָ אמנתי', ובכ"י: 'קְדוֹשֶׁיךָ אמנתי'. וכאן כגרסה אחת שבפי' קד"א. **גם גְּדֻלָּה.** בכ"י: 'גם גְּאֻלָּה'. **ותר פִּשְׁעָם.** בכ"י: 'ותר פְּשָׁעִים'.

מקורות

לחסות בצילך. ע"פ תה' קיח, ח; רות ב, יב. **בצילך.** ע"פ תה' קכא, ה. **שמרני אל כי חסיתי בך.** תה' טז, א. **תום ויושר.** תה' כה, כא. **תמיד לרחמנו.** ע"פ תה' מ, יב. **כי קויתיך.** תה' כה, כא. **אל טוב וסלח.** ע"פ תה' פו, ה. **ברוך בלי מחסור.** ע"פ תה' לד, י. **אל נושא עוון.** ע"פ מיכ' ז, יח. **סלח נא לעוון.** במ' יד, יט. **הלא לך הצדק.** ע"פ דני' ט, ז. **זועקיך הצדק.** ע"פ ישע' ל, יט. **טוב וסלח.** תה' פו, ה. **זכור רחמיך.** תה' כה, ו.

חָטָאנוּ לְךָ חָנֵּנוּ· חֲטָאֵינוּ לִסְלַח חִלֵּינוּ·
אֵל נוֹשֵׂא עָוֹן· סְלַח־נָא לַעֲוֹן· מְיַחֲלֶיךָ קָדוֹשׁ:

טוֹב מִדְּרָכֶיךָ טָעֵינוּ· טוּבְךָ לְהוֹדִיעַ טָעֲנוּ·
אֵל טוֹב וְסַלָּח· בְּרַחֲמֶיךָ תִּסְלַח· לְעַמְּךָ קָדוֹשׁ:

יָהּ רִשְׁעֵנוּ יָדַעְנוּ· יוֹם רַחֲמֶיךָ יַדְּעֵנוּ·
אֵל נוֹשֵׂא עָוֹן· סְלַח־נָא לַעֲוֹן· מְיַחֲלֶיךָ קָדוֹשׁ:

כְּבוֹאֵנוּ לִמְצֹא כֹּפֶר· כְּרַחֲמֶיךָ לְעַמְּךָ כַּפֵּר·
אֵל טוֹב וְסַלָּח· בְּרַחֲמֶיךָ תִּסְלַח· לְעַמְּךָ קָדוֹשׁ:

לַעֲוֹנוֹתֵינוּ מַה־לַּעֲשׂוֹת· לְבַד בְּךָ לַחֲסוֹת·
אֵל נוֹשֵׂא עָוֹן· סְלַח־נָא לַעֲוֹן· מְיַחֲלֶיךָ קָדוֹשׁ:

מַלְאֲכֵי צְבָא מְרוֹמִים· מַלְכוּת מַלְכָּם מְרוֹמְמִים·
אֵל טוֹב וְסַלָּח· בְּרַחֲמֶיךָ תִּסְלַח· לְעַמְּךָ קָדוֹשׁ:

נְטוֹתוֹ דִין נֶגְדָּם· נוֹי תְּאָרָם נֶהְדָּם·
אֵל נוֹשֵׂא עָוֹן· סְלַח־נָא לַעֲוֹן· מְיַחֲלֶיךָ קָדוֹשׁ:

סְמֹךְ מְבַקְשֵׁי סְלִיחָה· שׂוֹחֲחֵי שְׁמֶעָה וּסְלָחָה·
אֵל טוֹב וְסַלָּח· בְּרַחֲמֶיךָ תִּסְלַח· לְעַמְּךָ קָדוֹשׁ:

עֵת יִשְׂאוּ עֵינָם· עֲנֵם וְשָׂא עֲוֹנָם·
אֵל נוֹשֵׂא עָוֹן· סְלַח־נָא לַעֲוֹן· מְיַחֲלֶיךָ קָדוֹשׁ:

מקורות

חטאנו לך. שופ' י, י; דני' ט, ח. **חלינו.** ע"פ דני' ט, יג. **טוב מדרכיך טעינו.** ע"פ ישע' סג, ח. **טובך להודיע.** ע"פ תה' קמה, ז. **יה רשעינו ידענו.** ע"פ ירמ' יד, כ. **למצוא כופר.** ע"פ איו' לג, כג. **לעמך כפר.** דב' כא, ח. **לבד בך לחסות.** ע"פ תה' קיח, ח. **לבא מרומים.** ישע' כד, כא. **מלכות מלכם מרוממים.** ע"פ תה' קמה, יג; איו' לא, ב. **נטותו דין נגדם.** ע"פ יחז' כה, יג. **נוי תארם נהדם.** ע"פ איכ' ד, ח. **סמוך.** ע"פ תה' נד, ו; קמה, יד. **שוחחי שמעה וסלחה.** ע"פ דני' ט, יט. **עת ישאו עינם.** ע"פ תה' קמה, טו. **ושא עונם.** ע"פ תה' כה, יח.

ה"נ והערות

בְּרַחֲמֶיךָ לעמך. במח' רמ"ו: 'בְּרַחֲמֶיךָ לעמך', ובמח' בולוניא וכ"י: 'בְּרַחוּם לעמך', וכאן כפי' קד"א ומח' שד"ל. **מלכם מְרוֹמְמִים.** בכ"י: 'מלכם מְרַנְּנִים'. **נוי תְּאָרָם.** במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י ושד"ל: 'נוי תוֹאָרָם', וכאן כפי' קד"א.

פּוֹצְחִים בְּתַחַן פִּיהֶם· פָּנֶיךָ וְהָאֵר פָּנֵיהֶם·
אֵל טוֹב וְסַלָּח· בְּרַחֲמֶיךָ תִּסְלַח· לְעַמְּךָ קָדוֹשׁ:

צוּר לְפַתּוֹתְךָ צָמִים· צוֹעֲקִים רְעֵבִים וּצְמֵאִים·
אֵל נוֹשֵׂא עָוֹן· סְלַח־נָא לַעֲוֹן· מְיַחֲלֶיךָ קָדוֹשׁ:

קְדוֹשִׁים מְכֻנִּים קְרוּאֶיךָ· קָדוֹשׁ לְשַׁלֵּשׁ קוֹרְאֶיךָ·
אֵל טוֹב וְסַלָּח· בְּרַחֲמֶיךָ תִּסְלַח· לְעַמְּךָ קָדוֹשׁ:

רַחוּם רַבִּים רַחֲמֶיךָ· רַחֵם לְמַעַן רְחוּמֶיךָ·
אֵל נוֹשֵׂא עָוֹן· סְלַח־נָא לַעֲוֹן· מְיַחֲלֶיךָ קָדוֹשׁ:

שִׁבְעָה אַתָּה שׁוֹכֵן· שְׁעֵנוּ בְּכָל־שֶׁכֶן·
אֵל טוֹב וְסַלָּח· בְּרַחֲמֶיךָ תִּסְלַח· לְעַמְּךָ קָדוֹשׁ:

תִּסְלַח לַמְיַחֲלֶיךָ תָּמִיד· תְּדַבֵּר וְצִדְקָם תַּעֲמִיד·
אֵל נוֹשֵׂא עָוֹן· סְלַח־נָא לַעֲוֹן· מְיַחֲלֶיךָ קָדוֹשׁ:

וּבְכֵן אַתָּה כְּרַחוּם סְלַח־לָנוּ:

אָנָּא אֶזֹן שַׁוְעַת חִנּוּן· בְּיוֹם זֶה הַסְכֵּת תַּחֲנוּן· יְהוֹדֶהוּ יְהוֹדֶה אֶל רַחוּם וְחַנּוּן· אַתָּה כְּרַחוּם סְלַח־לָנוּ:

גָּשְׁנוּ לְפָנֶיךָ שְׁפֹךְ שִׂיחָה· דְּרוֹשׁ רַחֲמִים וּסְלִיחָה· אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה· אַתָּה כְּרַחוּם סְלַח־לָנוּ:

ח"נ והערות

תסלח לַמְיַחֲלֶיךָ. במח' רמ"ו ובולוניא: 'תסלח לְמְיַחֲלֶיךָ'. וכאן ע"פ מח' שד"ל. **ובכן אתה.** במח' רמ"ו ובולוניא איתא: 'ובכן ואתה' בוי"ו. אמנם בכ"י איתא כפנים פיוט זה. נמצא גם במנהג אשכנז, גולדשמידט, כיפור, עמ' 345. **אנא אזון שועת חינון.** מיוסד ע"ס א"ב.

מקורות

פוצחים. ע"פ תה' עח, ד. **פנה.** תה' סט, יח. **האר פניהם.** ע"פ תה' פ, כ. **לפתותך.** ש"ב ג, כה. **צועקים רעבים וצמאים.** ע"פ תה' קז, ה־ו. **קדושים מכונים.** ע"פ ירמ' ב, ג. **רחוס.** שמ' לד, ו. **רביס רחמיך.** תה' קיט, קנו. **רחם למען.** ע"פ מ"ב יג, כג. **רחומיך.** ע"פ ישע' נד, י. **שבעה אתה שוכן.** בבלי חגיגה, דף יב ע"ב, ע"פ תה' סח, ה; ר"ח; מס' ד"ל, פ' המינין, הל"ח; ילקו"ש יחז', רמז שלט. **למיחליך** - אלו ישראל. מד"ח (בובר), פר' ח, סי' יח, ע"פ תה' קל, ז. **ולדקם תעמיד.** ע"פ ישע' נט, יד. **אנא אזון.** ע"פ נחמ' ח, יח. **הסכת** - הקשב. ע"פ דב' כז, ט. **ה' ה' אל רחום.** שמ' לד, ו. **שיחה.** ע"פ תה' נה, יח; רלו ב"ר פר' חיי שרה, פר' ס, סי' יד. **ה' שמעה.** דני ט, יט.

הֵעָתֵר לָנוּ בְּצוֹם הַלֹּא־זֶה· וְעֲנוּתֵנוּ אַל־תִּבְזֶה· סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה· אַתָּה כָּרוּם סְלַח־לָנוּ:

זְעַק קָשׁוּב מִמַּנְעִימֶיךָ· חָנוּן כְּגֹדֶל חֲסָדֶיךָ וּכְרֹב רַחֲמֶיךָ· חוּסָה יְהוָה עַל־עַמֶּךָ· אַתָּה כָּרוּם סְלַח־לָנוּ:

טְעֵנוּ בְּהַר נַחֲלָתֵנוּ· יְהוָה אֱלֹהֵי תוֹחֲלֹתֵנוּ· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ· אַתָּה כָּרוּם סְלַח־לָנוּ:

כְּרַחֲמֶיךָ עֲשׂוֹת הוֹאֵל· לִנְכוֹנִים לִקְרָאתְךָ אֵל· כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל· אַתָּה כָּרוּם סְלַח־לָנוּ:

מְחִילָה הַרְבֵּה לִבְנֵי חֲסִידֶיךָ· נַקֵּה מִפֶּשַׁע עַם יְדִידֶךָ· גַּם מִזֵּדִים חֲשׂוֹךְ עַבְדֶּךָ· אַתָּה כָּרוּם סְלַח־לָנוּ:

סְלַח לַעֲוֹן עַם בְּךָ נוֹשָׁע· עָוֹן שָׂא נָא וְחִישׁ יֶשַׁע· נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע· אַתָּה כָּרוּם סְלַח־לָנוּ:

פְּדֵנוּ מֵחֵטְא נַקֵּנוּ מֵעָוֹן· צָלֹל בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־עָוֹן· וְאַל־לָעַד תִּזְכֹּר עָוֹן· אַתָּה כָּרוּם סְלַח־לָנוּ:

קוֹלֵנוּ תַאֲזִין מִשְּׁמֵי שַׁחַק· רִשְׁעֵנוּ לַיָּם תִּדְחַק· וְאַתָּה יְהוָה אַל־תִּרְחָק· אַתָּה כָּרוּם סְלַח־לָנוּ:

שִׁבְטֵי עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ· תַּחֲן עוֹרְכִים לְהַשְׁעוֹתֶךָ· וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מְכוֹן שִׁבְתֶּךָ· אַתָּה כָּרוּם סְלַח־לָנוּ:

מקורות

העתר לנו בצום הלא זה. ע"פ ישע' נח, ו. **וענותינו אל תבזה.** ע"פ תה' כב, כה. **סלח נא לעון.** במ' יד, יט. **זעק קשוב.** ע"פ תה' קל, ב. **חנון.** ע"פ שמ' לד, ו. **כגודל חסדיך.** ע"פ במ' יד, יט. **וכרוב רחמיך.** ע"פ תה' נא, ג. **חוסה ה' על עמך.** יואל' ב, יח. **טענו בהר נחלתנו.** ע"פ שמ' טו, יח. **וסלחת לעוונו.** שמ' לד, ט. **לנכונים לקראתך אל.** ע"פ עמ' ד, יב. **כפר לעמך ישראל.** דב' כא, ח. **נקה מפשע.** ע"פ תה' יט, יד. **עם ידידיך.** ע"פ תה' ס, ז. **גם מזדים חשוך עבדך.** תה' יט, יד. **עם בך נושע.** ע"פ דב' לג, כט. **נושא עון.** מיכ' ז, יח. **נקנו מעוון.** ע"פ ישע' ד, ד. **צלול במצלות יס כל עוון.** ע"פ מיכ' ז, יט. **ואל לעד תזכור עוון.** ישע' סד, ח. **קולנו תאזין משמי שחק.** ע"פ תה' יח, ז. **משמי שחק.** ע"פ דב' לג, כו. **רשענו ליס תדחק.** ע"פ מיכ' ז, יט. **ואתה ה' אל תרחק.** תה' כב, כ. **שבטי עמך ונחלתך.** ע"פ ישע' סג, יז. **עמך ונחלתך.** דב' ט, כו. **ואתה תשמע השמים.** מ"א ח, לט.

ה"נ והערות

ה' אלהי תוחלתנו. בכ"י: יָהּ אלהי תוחלתנו, וכן תוקן במח' רמ"ו. אֱלֹהֵי תוֹחֲלֹתֵנוּ. בכ"י: אֱלוֹהַּ תּוֹחֲלֹתֵנוּ, וכן הוא בגולדשמידט. אמנם במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל, כבפנים. מחילה הַרְבֵּה. בכ"י: מחילה הֶרֶב, וכן אצל גולדשמידט ברוב החילופים. אמנם בדפוסים, כבפנים. עם יְדִידֶךָ. במח' גולדשמידט: עם יְדִידֶיךָ, לשון רבים. לים תִּדְחַק. בכ"י: לים תִּרְחַק.

וְשַׂרְפֵי קֹדֶשׁ יוֹדְעֵי טוּבָךְ׃

הַמַּכִּירִים אֶת־הֲמוֹן רַחֲמֶיךָ׃ הַמַּכִּירִים אָמְצָךְ בֶּאֱמוּנֶיךָ׃
הַמַּכִּירִים גְּבוּרוֹת דִּינֶיךָ׃
הַמַּכִּירִים הוֹגֵי וּמַנְעִימֶיךָ׃ הַמַּכִּירִים זֹהַר חוֹתָמֶךָ׃ הַמַּכִּירִים
טַהֲרַת יְדִידֶיךָ׃ הַמַּכִּירִים כָּבוֹד לִשְׁמֶךָ׃ הַמַּכִּירִים מַלְכוּת
נַעֲמֶךָ׃ הַמַּכִּירִים סוֹד עַמֶּךָ׃ הַמַּכִּירִים פְּדוּת צְבָאֶיךָ׃ הַמַּכִּירִים
קְדֻשַּׁת רַחֲמֶיךָ׃ הַמַּכִּירִים שִׁלְטוֹן תְּמִימֶיךָ׃

וּבְכֵן שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ׃

אוֹר נֹגַהּ עֲטִית מְעִילוֹ׃ בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד גָּדְלוֹ׃ גִּבּוֹר כֹּחַ
וְשַׂגִּיא חֵילוֹ׃ שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ׃

אֵלּוּ לָאֵלּוּ שׁוֹאֲלִים׃ וְאֵלּוּ לָאֵלּוּ מְמַלְּלִים׃
אֲנָה שׁוֹכֵן מְעֹלִים׃ לְהַעֲרִיצוֹ וּלְהַקְדִּישׁוֹ׃ בִּפְאֵר מְסַלְסְלִים׃

דָּר שִׁבְעָה וְהוּא בְּאֶחָד׃ הוּא לְבַדּוֹ בְּיִחוּד נִתְיַחַד׃ וְעִמּוֹ צְבָא
הַמְשֻׁל וָפַחַד׃ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד׃

אֵלּוּ לָאֵלּוּ שׁוֹאֲלִים׃ וְאֵלּוּ לָאֵלּוּ מְמַלְּלִים׃
אֲנָה שׁוֹכֵן מְעֹלִים׃ לְהַעֲרִיצוֹ וּלְהַקְדִּישׁוֹ׃ בִּפְאֵר מְסַלְסְלִים׃

ה"נ והערות

ושרפי קודש. פיוט זה מיוסד על סדר א"ב במילות תכופות. נמצא גם במנהג רומניא דף שדמ ע"א. **מלכות נעמך.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'מלכות נועמיך'. בכ"י: 'מלכות נעימיך'. **אור נוגה עטית מעילו.** מיוסד ע"ס א"ב. פיוט זה נמצא גם במנהגי רומניא (דף שסה ע"ב), ואשכנז, גולדשמידט, כיפור, עמ' 390. **אֲנָה שוכן.** במח' רמ"ו, כ"י וגולדשמידט: 'אֲנָא שוכן'. וברומניא: 'אֵיה שוכן'. וכאן כבולוניא וקד"א והרבה מח' אשכנז, וכן מסתבר, מפני שלשון שאלה היא.

מקורות

המון רחמיך. ע"פ ישע' סג, טו. **גבורות דיניך.** ע"פ ישע' סג, טו. **כבוד לשמך.** ע"פ תה' עט, ט; קטו, א. **שרפיס עומדיס ממעל לו.** ישע' ו, ב. **אור נוגה.** ע"פ מש' ד, יח. **עטית מעילו.** ע"פ ישע' נט, ח. **ברוך שם.** ע"פ בבלי פסחים, דף נו ע"א; תוספתא פסחים פ"ג, הי"ט. **גבור כח.** ע"פ תה' קג, כ. **שרפיס עומדיס ממעל לו.** ישע' ו, ב. **דר שבעה.** ע"פ אהמ"ד (איזנשטיין), תירס מלך לר, עמ' 180, 'הקב"ה מושבו בשבעה רקיעים'; ילקו"ש יחז', רמז שסה. **והוא באחד.** איו' כג, יג. **הוא לבדו.** ע"פ דב' ו, ד. **לבדו ביחוד נתיחד.** ע"פ ישע' מד, ו; ירושלמי סנהדרין פ"א, ה"א. **ועמו צבא המשל ופחד.** ע"פ איו' כה, ב. **שש כנפים.** ישע' ו, ב.

זָהֳרֵי שְׁבִיבֵי אוֹר בִּפְנִינָיו· חֶסֶד וֶאֱמֶת יְקַדְּמוּ פָנָיו· טְכוּסֵי גַלְגַּל הֵם אוֹפַנָּיו· בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָנָיו:

אֵלּוּ לָאֵלּוּ שׁוֹאֲלִים· וְאֵלּוּ לָאֵלּוּ מְמַלְּלִים·
אֲנָה שׁוֹכֵן מְעֻלִּים· לְהַעֲרִיצוֹ וּלְהַקְדִּישׁוֹ· בִּפְאֵר מְסַלְסְלִים:

יְקוֹד סוּפָה וּסְעָרָה מַעְגָּלָיו· כִּלְכוּל עָנָן אֲבַק רַגְלָיו· לַהֲטַת אֵשׁ בּוֹעֶרֶת גַּלְגַּלָּיו· וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו:

אֵלּוּ לָאֵלּוּ שׁוֹאֲלִים· וְאֵלּוּ לָאֵלּוּ מְמַלְּלִים·
אֲנָה שׁוֹכֵן מְעֻלִּים· לְהַעֲרִיצוֹ וּלְהַקְדִּישׁוֹ· בִּפְאֵר מְסַלְסְלִים:

מַלְאָךְ בְּתָפֵי לַהַב מְתוֹפֵף· נְגִינוֹת חֲדָשׁוֹת לְחַדֵּשׁ וּלְנוֹפֵף· שִׂיחַ כַּנֶּשֶׁר יַשְׁמִיעַ וִיצַפְצֵף· וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף:

אֵלּוּ לָאֵלּוּ שׁוֹאֲלִים· וְאֵלּוּ לָאֵלּוּ מְמַלְּלִים·
אֲנָה שׁוֹכֵן מְעֻלִּים· לְהַעֲרִיצוֹ וּלְהַקְדִּישׁוֹ· בִּפְאֵר מְסַלְסְלִים:

עִמּוֹ כָּל־מִינֵי זְמַר· פֶּלְאִי הוּא שְׁמוֹ נֶאֱמַר· צִלְצוּל קְדֻשָּׁתוֹ לַעֲנוֹת וְלוֹמַר· וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר:

אֵלּוּ לָאֵלּוּ שׁוֹאֲלִים· וְאֵלּוּ לָאֵלּוּ מְמַלְּלִים·
אֲנָה שׁוֹכֵן מְעֻלִּים· לְהַעֲרִיצוֹ וּלְהַקְדִּישׁוֹ· בִּפְאֵר מְסַלְסְלִים:

קוֹל יַשְׁמִיעַ מֵאַרְבַּע תּוֹצָאוֹת· רְבוּעִים וּמְרֻבָּעִים לְכָל־תּוֹצָאוֹת· שׁוֹאֲגִים בְּקוֹל צָבָא וְאוֹת· קָדֹוֹשׁ קָדֹוֹשׁ קָדֹוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת:

אֵלּוּ לָאֵלּוּ שׁוֹאֲלִים· וְאֵלּוּ לָאֵלּוּ מְמַלְּלִים·
אֲנָה שׁוֹכֵן מְעֻלִּים· לְהַעֲרִיצוֹ וּלְהַקְדִּישׁוֹ· בִּפְאֵר מְסַלְסְלִים:

מקורות

זהרי שביבי אור. ע"פ דני' ז, ט. **חסד ואמת יקדמו פניו.** ע"פ תה' פט, טו. **גלגליהם אופניו.** ע"פ יחז' י, יג. **בשתים יכסה פניו.** ישע' ו, ב. **סופה וסערה מעגליו.** ע"פ ישע' כט, ו. **כלכול ענן אבק רגליו.** ע"פ נחו' ח, ג. **ובשתים יכסה רגליו.** ישע' ו, ב. **נגינות חדשות.** ע"פ תה' לג, ג. **ובשתים יעופף.** ישע' ו, ב. **כל מיני זמר.** ע"פ דני' ג, ה. **פלאי הוא שמו נאמר.** ע"פ שופ' יג, יח. **וקרא זה אל זה.** ישע' ו, ג. **קול ישמיע מארבע תוצאות.** ע"פ יחז' מ, ט. **רבועים ומרובעים.** ע"פ יחז' ח, ו. **בקול צבא ואות.** ע"פ בבלי תגיגה, דף טז ע"ח; רש"י סנהדרין, דף לב ע"ח, ד"ה שני אותיות; ילקו"ש תורה, רמז רמב. **קק"ק ה' צבאות.** ישע' ו, ג.

ח"נ והערות

שביבי אור. במח' רמ"ו: 'שביבי אור'. בכ"י, במח' בולוניא, קד"א ושד"ל, כבפנים. **בפניו.** בקד"א וכ"י: 'בדפניו'. במח' רמ"ו ובולוניא: 'באופניו'. בכ"י שונים ובמח' רומניא: 'בְּפָנָיו'. **לַהֲטַת אש.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, שד"ל וגולדשמידט. ברומניא, כ"י וקד"א: 'לְהִיטַת אש', וכ"ה בחלק החילופים שאצל גולדשמידט. **בוֹעֶרֶת גלגליו.** במח' רומניא וכ"י שאצל גולדשמידט: 'בְּגַעֲרַת גלגליו'. **כל מיני זְמַר.** כ"ה בכל הנוסחאות, כדי לחרוז עם 'נאמר, ולומר, ואמר'. **לכל־תוֹצָאוֹת.** בכ"י ובגולדשמידט: 'לכל־יְצִיאוֹת'.

תַּחַת וּמַעְלָה יָסְדָה יָדוֹ· תּוֹלֶה תֵּבֵל בִּזְרֹעַ יָדוֹ· תַּקִּיף וְאֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ· מָלֵא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

אֵלּוּ לָאֵלּוּ שׁוֹאֲלִים· וְאֵלּוּ לָאֵלּוּ מְמַלְּלִים·
אֶנָּה שׁוֹכֵן מְעֻלִּים· לְהַעֲרִיצוֹ וּלְהַקְדִּישׁוֹ· בִּפְאֵר מְסַלְסְלִים:

וּבְכֵן וּלְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה· כִּי־אַתָּה מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ:

מִי־יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת חֲיָלֶיךָ· מִי־יַגִּיד עֹצֶם מִפְּעָלֶיךָ:
מִי־יְשַׁעֵר פִּלְאֵי מִפְּעָלֶיךָ· מִי־יִתַּנֶּה עֹז הִלּוּלֶיךָ:
מִי־יֹאמַר תֹּקֶף מִלּוּלֶיךָ· מִי־יְדַבֵּר אֹמֶץ מַהֲלָלֶיךָ:
מִי־יְגַלֶּה עֹמֶק סִלְסוּלֶיךָ· מִי־יְפַעֲנֵחַ נִצּוּחַ מְסַלְסְלֶיךָ:
מִי־יָמוֹד מֵי שֶׁעָלֶיךָ· מִי־יַחְשׁוֹף תְּהוֹם הֶדֹם רַגְלֶיךָ:
מִי־יִמְנֶה וְיַגְבִּיר חֲיָלֶיךָ· מִי־יַשְׁמִיעַ תְּהִלּוֹת כְּלָלֶיךָ:
מִי־יַעֲמִיק בְּמִשְׁפְּטֵי אֱמִתֶּךָ· מִי־יָקוּם בְּסוֹד עֵדוֹתֶיךָ:
מִי־יְהַרְהֵר אַחַר מִדּוֹתֶיךָ· מִי־יַחֲזִיק רֹב טוּבוֹתֶיךָ:
מִי־יַכִּיר חַסְדֵי אָרְחוֹתֶיךָ· מִי־יְפַלֵּס מִשְׁקַל רוּחוֹתֶיךָ:

ח"נ והערות

תחת ומעלה. במח' רומניא וגולדשמידט ע"פ רוב כ"י: 'תחת ומעל'. **תולה תבל בזרע ידו, תקיף ואין עוד מלבדו.** במח' רומניא: 'תולה ארץ ואין עוד מלבדו, תקיף הוא ואין בלעדו'. **בזרע ידו.** כ"ה במח' בולוניא, שד"ל, גולדשמידט וכ"י. אמנם ברמ"ו: 'בזרע עוז'. **ובכן ולך תעלה.** פיוט זה ('סילוק') נמצא גם במח' רומניא, דף שמה ע"א; אשכנז, גולדשמידט, כיפור, עמ' 397. במח' רומניא, כותרת זו מוחלפת ב: 'ובכן מי ימלל גבורות יי'. **מי־ישער.** בכ"י: 'מי־יגיד'. **פלאי מפעליך.** במח' רמ"ו 'מפעליך' מחוק, ונכתב בכ"י: 'עסיך'. במח' רומניא: 'פלאי פעלך'. ובגולדשמידט הביא שתי נוסחאות: 'פלאי מעלליך', 'פלאי פלאיך'. **תקף מלוליך.** במח' רומניא וכ"י: 'תקף כלוליך'. והנוסח בגולדשמידט כבפנים, ובשינויי נוסחאות הביא: 'תקף סלסוליך'.

מקורות

תחת... יסדה ידו. ע"פ בר' א, ח; ישע' מח, יג; תה' עח, סע. **ומעלה יסדה ידו.** עמ' ט, ו. **תולה תבל.** ע"פ איו' כו, ז. **תקיף ואין עוד מלבדו.** ע"פ דב' ד, לה. **מלא כל הארץ כבודו.** ישע' ו, ג. **מי ימלל גבורות.** ע"פ תה' קו, ב. **חיליך.** ע"פ קה' י, י. **מפעליך.** ע"פ מש' ח, כב. **יתנה עוז הלוליך.** ע"פ שופ' ה, יח. **מי ידבר אומן מהללך.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' קמו, 'ומי מהלל'. **מי ימוד מי שעלך.** ע"פ ישע' מ, יב. **יחשוף.** ע"פ ישע' ל, יד. **תהום הדום רגליך.** ע"פ ישע' סו, א. **ויגביר חילך.** ע"פ קה' י, י. **מי ישמיע תהילות כלליך.** ע"פ תה' קו, ב. **במשפטי אמיתך.** ע"פ ישע' סא, ח; תה' יט, י. **בסוד עדותיך.** ע"פ תה' קיא, א. **מי יהרהר אחר מדותיך.** ע"פ ספרי דב', פר' האזינו, פ' שז; בבלי ב"ב, דף טו ע"ב; ילקו"ש תו', רמז תתקמב. **מי יחזיק רוב טובותיך.** ע"פ בבלי תענית, דף כג ע"א, 'השפעת עליהם טובה, איך יכולין לעמוד'. **רוב טובותיך.** ע"פ ישע' סג, ז; תה' לא, כ. **חסדי ארחותיך.** ע"פ תה' כה, י. **מי יפלס.** ע"פ ישע' מ, יב. **משקל רוחותיך.** ע"פ איו' כח, כה.

מִי־יַחְשֹׁב הֲמוֹן אוֹצְרוֹתֶיךָ׃ מִי־יֹאמַר נִסֵּי נִפְלְאוֹתֶיךָ׃
מִי־יִפְקֹד פְּקוּדֵי סְגֻלּוֹתֶיךָ׃

יש נוהגים לדלג על המשך הפיוט (מנהג ק"ק רומה ומילאנו):

עַתִּיק וְאֵין לְהָתֵם שְׁנוֹתֶיךָ׃ מְבַלֶּה כֹּל וְאֵין לְבַלּוֹתֶךָ׃
סוֹבֵל מַשָּׂא וְאֵין לְהַלְאוֹתֶךָ׃ אֲכִילָה
אֵין לְפָנֶיךָ וְשֹׂבַע בְּקָרְבְּנוֹתֶיךָ׃ שְׁתִיָּה אֵין לְפָנֶיךָ׃ וְדֶשֶׁן
בְּנִסְכּוֹתֶיךָ׃ תְּנוּמָה אֵין בְּמַחֲנֶיךָ׃ וְנֵעוֹר בְּאָהֳלוֹתֶיךָ׃ שֵׁנָה
אֵין־בְּשִׁכְבֶּךָ׃ וּמֵקִיץ בְּמִשְׁכְּנוֹתֶיךָ׃

נֹשֵׂא עָוֹן וְרוֹאֶה בְּעֶלְבּוֹן׃ מְחַשֵּׁב חֶשְׁבּוֹן כְּחָכָם וְנָבוֹן׃ עוֹבֵר
עַל־פֶּשַׁע וְלֹא חָפֵץ בְּרֶשַׁע׃ מֵחִישׁ פְּדוּת לְיֶשַׁע לְעַם שֶׁבֵי פֶשַׁע׃
מְכַלְכֵּל רְשָׁעִים׃ כְּבָאֱמֶת מְשַׁוְּעִים׃ וְשֶׁבֶר פֹּשְׁעִים׃ מְחַתֵּל
מִפְּשָׁעִים׃ מַצְלִיל חֲטָאִים׃ בְּשׁוּב חוֹטְאִים׃

מקורות

מי יאמר ניסי נפלאותיך. ע"פ תה' מ, ו. **מי יפקוד פקודי סגולותיך.** ע"פ בר' יג, טז; במ' כג, י. **סגולותיך.** ע"פ שמ' יט, ה; דב' ז, ו. **עתיק.** דני' ז, ט. **ואין להתם שנותיך.** ע"פ תה' קב, כח. **מבלה כל.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' עז, סי' ח, 'מבלה אני כל'. **ואין לבלותך.** ע"פ בבלי ברכות, דף י ע"א, 'אין לבלותך, אלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם' וכו'; ויק"ר (ווילנא), פר' יט, סי' ב. **סובל משא.** ע"פ אהמ"ד (אייזנשטיין), מד' ילירה עמ' 242, 'הוא נושא וסובל את כל העולם כלו'. **ואין להלאותיך.** ע"פ מיכ' ו, ג. **אכילה אין לפניך ושובע בקרבניך.** ע"פ תה' ג, יג. **שתיה אין לפניך ודשן בנסכותיך.** ע"פ במדב"ר (ווילנא), פר' כא, סי' יט, 'אמר הקב"ה, בני, לא מפני שיש לפני אכילה ושתיה אמרתי לכם...'; מדת"נ (בובר), פר' אמור, סי' כ. **תנומה אין.** ע"פ תה' קכא, ד; אהמ"ד (אייזנשטיין), היכלות, עמ' 120; ילקו"ש תו' סוף רמז רפז. **במחניך.** ע"פ יוא' ב, יח. **ונעור באהלותיך.** ע"פ זכ' ב, ח. **שנה אין.** ע"פ תה' קכא, ד; מכילי דר"י, בשלח, מס' דשירה, פ' ה; ויק"ר פר' ד, סי' ח; ילקו"ש תורה, רמז רמו. **נושא עון.** שמ' לד, ז. **ורואה בעלבון.** ב"ר (ווילנא) פר' חיי שרה, פר' ס, סי' יד; פסז"ר בר' פע"ז, סי' יג; מד' מש"ט בר' פר' לך לך פע"ז סי' יד. **מחשב חשבון.** ע"פ במ' כא, כז. **מחשב חשבון כחכם ונבון.** ע"פ מש' ח, ה. **עובר על פשע.** ע"פ מיכ' ז, יח. **ולא חפץ ברשע.** ע"פ יחז' יח, כג. **מחיש פדות לישע.** ע"פ תה' קיא, ט; ראו אהמ"ד (אייזנשטיין), דני', עמ' 102. **לעם שבי פשע.** ע"פ ישע' נט, כ. **מכלכל** - סובל. ע"פ מלא' ג, ב; ירמ' כ, ט; מחמ"נ אות כ, ערך כל, מחלקה השניה; ס' הערשים לרד"ק, ערך כול. **מכלכל רשעים.** ע"פ שמו"ר (ווילנא), פר' יט, סי' ד, הקב"ה שהוא סובל בריותיו; ויק"ר (ווילנא), פר' ד, סי' ח, ע"פ ישע' מו, ד. **כבאמת משועים.** ע"פ תה' קמה, יח. **ושבר פושעים.** ישע' ח, כח. **מחתל מפשעים.** ע"פ ישע' ד, ד. **מצליל חטאים.** ע"פ מיכ' ז, יט. **בשוב חוטאים.** ע"פ יחז' לג, יד.

ה"נ והערות

מִי־יַחְשֹׁב. כ"ה במח' בולוניא, שד"ל, כ"י וגולדשמידט. במח' רמ"ו וקד"א: 'מִי־יַחְשׁוֹף'. ומסתבר, שהפייטן לא יחזור על לשון 'יחשוף', מכיון שכבר השתמש בו אצל 'תהום הדום רגליך'. **עתיק ואין להתם שנותיך.** ברומה ובמילאנו נוהגים להשמיט את המשך הפיוט. **מבלה כל ואין לבלותך.** במח' בולוניא ורומניא: מבלה... לבלותיך. והנוסח תוקן ע"פ כ"י ומח' רמ"ו. וכך הוא הנכון ע"פ בבלי ברכות, דף י ע"א: 'אל תקרי כי אין בלתך, אלא אין לבלותך'. **אכילה אין לפניך.** במח' בולוניא: 'אוכל אין לפניך'. והרבה שינויי נוסח יש כאן, ראו בגולדשמידט, כ"י ושד"ל. **ושובע בקרבנותיך.** במח' רמ"ו: 'אין במחנותיך', ולאחר מכן הנוסח במח' רמ"ו משובש וחסר מילים. **וְלֹא חפץ ברשע.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'כְּלֹא חפץ ברשע'. **לישע לעם.** אולי צ"ל: 'יְשֵׁעַ לעם'. **מכלכל רשעים וכו' מחתל מפשעים.** כל זה חסר במח' רמ"ו. **מצליל חֲטָאִים.** במח' בולוניא: 'מצליל חוֹטְאִים'. **בְּשׁוּב חוטאים.** במח' רמ"ו: 'כְּשׁוּב חוֹטְאִים'.

מֵיטִיב לַטּוֹבִים· אִם מַעֲשֵׂיהֶם מְטִיבִים· שֶׁב לְשׁוֹבְבִים· אִם בְּכָל־לֵב שָׁבִים· רוֹצֶה תּוֹשָׁבִים· אִם בְּצִלּוֹ יוֹשְׁבִים· שׁוֹעֶה קְרוֹבִים· אִם אֵלָיו קְרֵבִים· מֵיטִיב קוֹרְאִים· אִם אֵלָיו בֶּאֱמֶת קוֹרְאִים:

וְעַד לֹא תְאָלֶה· שֶׁת תְּעָלֶה· וְעַד לֹא מַכָּה· הֶעֱלָה אֲרוּכָה·
וְעַד לֹא טְרִיָּה· הֵכִין רְטִיָּה· וְעַד לֹא תִּפְלָה· הֵכִין תְּפִלָּה·
וְעַד לֹא שֶׁנִי· בֶּן בְּחוּט הַשָּׁנִי· וְעַד לֹא אָדֶם תּוֹלָע· הִלְבִּין וְרִיב גְּלַע· וְעַד לֹא מַחֲשָׁבָה· חִמֵּק שׁוֹבֵבָה· וְעַד לֹא יְשִׁיבָה· אִמֵּן תְּשׁוּבָה· וְעַד לֹא אַב הָמוֹן· שִׁעֲשַׁע אָמוֹן· וְעַד לֹא נֶעֱקַד· כְּפִרוּ פֶּקַד· וְעַד לֹא תָּם הֶפְקַד· מְחִילָה שָׁקַד· וְעַד לֹא יְסוֹד עוֹלָם· שֶׁת גִּבְעַת עוֹלָם· וְעַד לֹא דָּבָר בָּעוֹלָם· צָר עַם עוֹלָם· וְעַד לֹא נָכוֹן מֵאָז· קָנָה קִנְיַן אָז· וְעַד לֹא יֻצְּרוּ יָמִים· פָּעַל יוֹם מִיָּמִים· וְעַד לֹא עֲלֵי־עָשׂוֹר· עָשָׂה־לוֹ צוֹם הֶעָשׂוֹר· וְעַד לֹא

ה"נ והערות

מֵיטִיב קוֹרְאִים. במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'מַבְטִיחַ קְרוּאִים'. הנוסח בפנים בכד"א. **אם אליו באמת קוראים.** במח' בולוניא: 'אליו קוראים', וללא 'אם' ו'באמת'. ובמח' רמ"ו: גור' תיבת 'אם', אבל לא תיבת 'באמת'. ובכ"י: 'אם אותו קוראים'. **ועד לא תאלה.** ראו גולדשמידט, כיפור, עמ' 399. **ועד לא ישיבה, אמן תשובה.** תיבות אלו, אינן נמצאות במח' רמ"ו. **עשה לו צום.** במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'עָשׂ לוֹ צום'. **צום העשור.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'יום העשור', וכאן בגירסת קד"א.

מקורות

מיטיב לטובים. ע"פ תה' קיט, סח. **אם מעשיהם מטיבים.** ע"פ תוספתא קידושין (ליברמן), פ"א, הי"ג; בבלי קידושין, דף לט ע"ב. **שב לשובבים.** ע"פ ירמ' ג, יד. **אם בכל לב שבים.** ע"פ דה"ב ו, לח. **רוצה תושבים.** ע"פ יחז' לג, יא. **אם בצלו יושבים.** ע"פ הוש' יד, ח. **שועה וכו' אם אליו קרבים.** ע"פ תה' קמה, יח. **מיטיב קורמים.** ע"פ מ"א ח, נב. **אם אליו באמת קורמים.** ע"פ תה' קמה, יח. **תאלה.** ע"פ איכ' ג, סה. **תעלה.** ירמ' מו, יא. **ועד לא מכה וכו' הכין רטיה.** ע"פ שה"ש רבה (ווילנא), פר' ד, סי' א, ע"פ ירמ' לג, ו; מד"ש (בובר), פר' עו, סי' א. **העלה ארוכה.** ע"פ ירמ' ל, יח. **טריה.** ישע' א, ו. **רטיה.** משנ' עירובין פ"י, מי"ג. **תִּפְלָה.** איו' א, כב. **תְּפִלָּה.** ישע' מו, ז. **שני.** ע"פ ישע' א, יח. **בן בחוט השני.** משנ' שבת פ"ט, מ"ג; בבלי ר"ה, דף לא ע"ב. **אודם תולע.** ע"פ ישע' א, יח. **וריב גלע.** ע"פ משל' יח, יד. **ועד לא מחשבה.** ירמ' יח, יא. **חימק שובבה.** ע"פ ירמ' לא, כא. **לא ישיבה אמן תשובה.** ע"פ מדת"ה מז' ל סי' יב, ע"פ בבלי פסחים, דף נד ע"א, ע"פ תה' ל, ב-ג. **אב המון.** בר' יח, ד. **שעשע אמון.** אד"נ פ' לא; ב"ר (ווילנא), פר' א, סי' א; ויק"ר פר' מצורע, פר' יט, סי' א; בבלי פסחים, דף נד ע"א, ע"פ משל' ח, כב. **נעקד.** ע"פ בר' כב, ט. **כפרו פוקד.** משנ' אבות פ"ה, מ"ו; רש"י בר' כב, יג; מד' משל"ט בר' פר' וירא, פכ"ב, סי' יג. **תם.** בר' כה, כז. **הפקד.** ע"פ בר' כה, כד. **מחילה שקד.** ע"פ בבלי פסחים, דף נד ע"א. **יסוד עולם.** ע"פ תה' קד, ה. **שת גבעות עולם.** ע"פ ספרי דב', פר' וזאת הברכה, פ' שנג, וב"ר פר' בראשית, פר' א, סי' ד. **גבעות עולם.** בר' מט, כו. **צר עם עולם.** ע"פ ישע' מג, כא; מד' שו"ט (בובר), מז' עד, סי' א. **עם עולם.** ע"פ ירמ' לא, לה. **לא נכון אז.** ע"פ תה' לג, ב; ב"ר פר' בראשית, פר' א, סי' ד. **קנה קנין אז.** ע"פ משל' ח, כב; אבות פ"ו, מ"י; בבלי פסחים, דף נד ע"א. **לא יולרו ימים.** ע"פ תה' קלט, טז. **פעל יום מימים.** רא"ו פסר"ב, פ' כג, פ' תליתאה, ד"ה גלמי; תדא"ר, פר' א, ד"ה ימים יולרו; רש"י תה' קלט, טז, ד"ה ימים יולרו. **עלי עשור.** תה' לג, ד. **צום העשור.** מס"ו פי"ט, ה"ד. **ועד לא כיפור.** ע"פ מדת"נ (ורשא), פר' כי תשא,

כִּפּוּר· חֶלְשׁוֹ סָפוּר· וְעַד לֹא עִנּוּי־נֶפֶשׁ· הִטְבִּיעַ חֵטְא בְּרֶפֶשׁ·
וְעַד לֹא אֲשֵׁמִים· צָג בְּחוּג אֲשָׁמִים· וְעַד לֹא צָמִים· קִדֵּשׁ
צוֹמִים· וְעַד לֹא יוֹם סְלִיחָה· עִמּוֹ הַסְּלִיחָה· וְעַד לֹא מִתְרַחֲמִים·
הִקְדִּים רַחֲמִים· וְעַד לֹא מִתְקַדְּשִׁים· הִתְמִיךְ קְדוֹשִׁים:

כִּי הוּא רַחוּם וְרַחֲמָן· וְעַם זוּ מְרַחֲמָן· כִּי הוּא חַנּוּן וְחוֹנֵן· לְעַם
שְׁמוֹ מְחַנֵּן· כִּי הוּא טוֹב וּמֵיטִיב· וּמַרְבֶּה לְהֵיטִיב· כִּי הוּא
שׁוֹפֵט וְצַדִּיק· וְקָרוֹב וּמַצְדִּיק· כִּי הוּא שׁוֹאֵג כְּאַרְיֵה· לָחוֹן
בְּנֵי אַרְיֵה· וְהוּא כְּאַרְיֵה· וְנִשָּׂא מֵאַרְיֵה· כִּי הוּא גּוֹעֶה כְּמוֹ
שׁוֹר· מְחֹל תַּבְנִית שׁוֹר· וְנִסְבָּל בְּכֹחַ שׁוֹר· כְּמַרְאֵה דְמוּת
שׁוֹר· כִּי הוּא מְצַפְּצֵף כַּנֶּשֶׁר· לְרַחֵף עַל־גּוֹזְלֵי נָשֶׁר· וְעַל־כַּנְפֵי
נֶשֶׁר· שְׂאֵת נְשׂוּאֵי נֶשֶׁר· וּבִמְחוּגַת אָדָם· כְּמַרְאֵה דְמוּת הָאָדָם·
כְּתֹאַר פְּנֵי אָדָם· צָר כְּמַרְאֵה אָדָם· בְּרִבּוּעַ כְּנָפַיִם· פּוֹרְדוֹת

מקורות

סי' לח, 'ויהי בעשור והיו ישראל שרויים בתפלה ותענית וכו', וקבעו הקב"ה יום סליחה ומחילה לדורות'. **כיפור.** ע"פ שמ' ל, י. **עינוי נפש.** ע"פ ויק' טז, לא. **הטביע חטא.** ע"פ בר' ח, כא. **אשמים.** ע"פ במ' יח, ט. **יום סליחה.** בבלי תענית, דף ל ע"ב; מדת"ל (וורשא), פר' כי תשא, סי' לח; תדא"ז סוף פר' ד. **עמו הסליחה.** ע"פ תה' קל, ד. **ועד לא מתרחמים.** ע"פ ב"ר (תיאודור-אלבק), פר' נח פר' לג, ד"ה טוב ה' לכל, 'הבריות מתרחמים אילו על אילו'. **הקדים רחמים.** ע"פ מדת"ל (בובר), פר' תזריע סי' יא, 'הקדים לו מדת רחמים למדת הדין', ע"פ שמ' לד, ו; אהמ"ד (לייזנטיין), יומה, סוף עמ' 222. **מתקדשים** - כיצוי נאה לישראל. ע"פ מדת"ל (בובר), פר' קדושים, סי' א; פדר"א (היגר), ריש פ' כ. **התמיך קדושים.** ע"פ פסז"ו (לקח טוב), דב', דף מט ע"ב, 'ואני בתומי תמכת בי וכו', כנגד ישראל אמר דוד למקרא זה'. **רחוס ורחמן.** ע"פ שמ' לד, ו. **ועם זו.** ע"פ שמ' עו, טז. **מרחמן.** ע"פ ישע' מד, י; תה' קטז, ה. **חנון וחונן.** ע"פ יואל ב, יג. **לעם שמו מחנן.** ע"פ אהמ"ד (לייזנטיין), ה' בתכמה יסד ארץ, עמ' 105, 'עומדים בתפלה ביום"כ, וישראל מתחננים מלמעה'. **הוא טוב ומיטיב.** ע"פ תה' קיט, סח. **מרבה להיטיב.** ע"פ תה' לח, כ. **שופט וצדיק.** ע"פ תה' ז, יב. **וקרוב ומצדיק.** ע"פ ישע' נ, ח. **שואג כאריה.** ע"פ הוש' יא, י; אהמ"ד, חופת אליהו, עמ' 170. **בני אריה.** ע"פ בר' מט, ח; שמו"ר (ווילנא), פר' כט, סי' ט, 'ישראל נקרא אריה'; מדת"ה (בובר), מז' עו, סי' א. **והוא כאריה.** ע"פ ירמ' יא, י. **ונשא מאריה.** ישע' ו, ב; יחז' א, י; ע"פ ספרא, ויקרא, פר' א; במדב"ר פר' נשא פר' יד, סי' כב. **גועה כמו שור.** ע"פ איו' ו, ה; אהמ"ד, חופת אליהו, עמ' 170. **מחול תבנית שור.** ע"פ מדת"ל (בובר), פר' חוקת, סוף סי' יג; במדב"ר פר' נשא, פר' ט, סוף סי' מט; פדר"ך פ"ד, סוף ד"ה ויתכס מכל. **תבנית שור.** ע"פ תה' קו, כ. **ונסבל בכוח שור.** ראו מדת"ה (בובר), מז' ג, סי' יב (ג, ג). **כמראה דמות שור.** ע"פ יחז' א, י. **מצפצף כנשר.** אהמ"ד, חופת אליהו, עמ' 170. **לרחף על גוזלי נשר.** ע"פ דב' לב, יא. **ועל כנפי נשר.** ע"פ שמ' יט, ד. **שאת נשואי נשר.** ע"פ שמ' יט, ד; מכיל' דר"י, יתרו, מס' בחדש, פר' ב, ד"ה ואשא אתכם. **ובמחוגת אדם.** ע"פ ישע' מד, יג. **כמראה דמות אדם.** ע"פ יחז' א, כו. **כתואר פני אדם.** יחז' א, י. **בריבוע כנפים.** ע"פ יחז' א, ו. **פורדות גפים.** ע"פ יחז' א, יא,

ח"נ והערות

צג בחוג. במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'הצליל בחוג' וכאן בגירסת קד"א. **הקדים רחמים.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'עמו רחמים'. והנוסח בפנים, בקד"א. **התמיך קדושים.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'עמו קדושים'. והנוסח בפנים, בקד"א. **כי הוא רחום ורחמן.** גולדשמידט, כיפור, עמ' 400. **לעם שמו מחנן.** במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'עם שמו מחנן', וללא ל' בתחילתו. **לחון בני אריה.** במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'חון בני אריה'. **לרחף על גוזלי נשר.** במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י וגולדשמידט: 'רחף גוזלי נשר'. **כמראה... פני אדם.** במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'כתואר האדם, דמות פני אדם', וכאן בנוסח קד"א.

גַּפַּיִם· וּמַאֲרִיךְ אַפַּיִם· לְשׁוֹטְחֵי לוֹ כַּפַּיִם· וּמַשִּׁיקוֹת כָּנָף· בְּמוֹרָא לַכָּנָף· וּמְחַתְּלוֹת בַּכָּנָף· עֲטוּפֵי צִיצִית כָּנָף· וּכְרוּבִים הַצָּגִים כְּרוּבִים· תֵּחַן מַרְבִּים בְּשַׁעַר בַּת־רַבִּים· וְצֶדֶק עַם־קְרוּבִים· מוּל צוּר מַקְרִיבִים· כְּעוֹבֵר פְּנֵי תֵיבָה קְרֵבִים· שַׁי מַקְרִיבִים לְבוֹחֵן קְרֵבִים· וְאוֹפַנִּים אִתָּם אֲפוּנִים· בְּמַחֲנָם צְפוּנִים· וְחֵטְא מַצְפִּינִים· בְּעַד מְצַפְּנִים· וְאֵלִים רוֹעֲשִׁים וְדוֹק מַרְעִישִׁים· בְּאֶבְרָה עָשִׁים וְגֵיא מַגְעִישִׁים· וּמַחֲנוֹת קְדוֹשִׁים עִירִין וְקַדִּישִׁין· עָשׁוֹר מַקְדִּישִׁים לְכִפּוּר צֹאן קָדָשִׁים· וּמַחֲנוֹת מַלְאָכִים· בְּרֶגַע כֹּל הוֹלְכִים· זֶה בָּזֶה נִמְלָכִים· טוֹב וְסַלָּח מַמְלִיכִים:

וְיַפְצִיחַ שִׁיר כִּסֵּא· פְּנֵי עָוֹן נוֹשֵׂא· וְיִתְרַעֵם הַכִּסֵּא· לְהוֹד מִתְנַשֵּׂא· וּבְסַפִּיר מְנֻסָּה· נָכוֹן מֵאָז לְכִסֵּא· וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא· רָם יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא· וְהִנֵּה מָקוֹם בַּכִּסֵּא· מְאַחֵז פְּנֵי כִסֵּא· לְכָל־רֹאשׁ מִתְנַשֵּׂא· נֶעְלָם וּמִתְכַּסֶּה· וְתַבְנִית הַרְרֵי־קֶדֶם

ה"נ והערות

לשוטחי לו כפים. במח' רמ"ו ובולוניא: 'לשוטחי כנפיים'. ובכ"י כבפנים. **וכרובים הַצָּגִים.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'וכרובים נִצָּבִים'. בכ"י: 'וכרובים הַנִּצָּבִים', וכאן כנוסח קד"א. **כְּרוּבִים.** במח' גולדשמידט: 'כְּמוֹ רוּבִים'. **לבוחן קרבים.** איננו במח' רמ"ו וכ"י, אבל הוא בבולוניא, שד"ל וגולדשמידט. **אתם אפונים.** במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'עִמָּם אפונים', וכאן כנוסח קד"א. **ומחנות מלאכים.** במח' רמ"ו, כ"י וגולדשמידט: 'וּמְחִיצַת מלאכים'. **ויפציח שיר כסא.** גולדשמידט, כיפור, עמ' 401. **וּבְסַפִּיר מְנֻסָּה.** כ"ה במח' בולוניא ושד"ל. אך ברמ"ו וכ"י: 'וּכְסַפִּיר מְכֻסָּה', ובגולדשמידט: 'וּבְסַפִּיר הַמְנֻשָּׂא'.

מקורות

ותי"ו. **ומאריך אפיים.** ע"פ שמ' לד, ו; מש' כה, טו ובפירש"י. **לשוטחי לו כפיים.** ע"פ תה' פח, י; איכ' ג, מא, ומד' פסז"ו. **ומשיקות כנף.** ע"פ יחז' ג, יג. **במורא לכנף.** ראו רש"י על יעב' ו, ב. **עטופי ציצית הכנף.** ע"פ במ' טו, לח; דב' כב, יב. **וכרובים הצגים כרובים.** בבלי חגיגה, דף יג ע"ב; רש"י שמ' כה, יח, ד"ה כרובים; בעה"ט שמ' כה, יח. **כְּרוּבִים.** מסג' תמיד פ"א, מ"א, ורע"ב ד"ה כרובים; בבלי מס' תמיד, דף כז ע"א, ורש"י ד"ה אמרי התם. ראו אב"ע בר' ג, כג. **תחן מרבים וכו'.** ע"פ מ"א ח, לח. **בשער בת רבים.** ע"פ שה"ש ז, ה. **וצדק עם קרובים.** ע"פ תה' קמח, יד; ש"ב ח, טו. **כעובר פני תיבה קרבים.** ראו ב"ר (ווילנא), פר' מט, סי' ח. **שי מקריבים.** ע"פ תה' עו, יב. **לבוחן קרבים.** ע"פ ירמ' יא, כ. **ואופנים.** ע"פ יחז' א, טז. **לפונים.** ראו ס' הערשים לרד"ק, ערך לפן. **וחטא מצפינים.** ע"פ הוש' יג, יב. **בעד מצופנים.** ע"פ תה' פג, ד, ורד"ק. **ודוק.** ע"פ יעב' מ, כב. **באברה עשים.** ע"פ איו' לט, יג; יעב' מ לא. **וגיא.** 'האֶרֶץ', שהוא אחד מו' שמות שנקראה הארץ, מדמ"ש (בובר), פר' ח, סי' ט. **ומחנות קדושים.** ע"פ אהמ"ד (איזנשטיין), היכלות, עמ' 110. **עירין וקדישין.** ע"פ דני' ד, יד. **עשור מקדישים לכיפור.** ע"פ ויק' כג, כז. **לאן קדשים.** ע"פ יחז' לו, לח. **זה בזה ממליכים.** רש"י יעב' ו, ג. **טוב וסלח.** תה' פו, ה. **ממליכים.** ע"פ אהמ"ד (איזנשטיין), מעין החכמה, עמ' 307. **ויפליח שיר כסא.** ע"פ פהר"ב פ' כה, ריש סי' א. **עון נושא.** ע"פ שמ' לד, ז. **להוד מתנשא.** ע"פ דה"א כט, יא. **ונספיר מנוסה.** ע"פ שמ' כד, י, ורש"י ד"ה כמעשה. **נכון מאז לכסא.** ע"פ תה' לג, ב; פדר"א פ' ג; ב"ר (ווילנא) פר' א, סי' ד; מד' שו"ט מז' עב, ו; בבלי פסחים, דף נד ע"א. **ועל דמות הכסא.** יחז' א, כו. **רם יושב על כסא.** ע"פ יעב' ו, א. **והנה מקום בכסא.** ע"פ יעב' כו, כא ופירש"י; מיכ' א, ג. **מאחז פני כסא.** ע"פ איו' כו, ט. **לכל ראש מתנשא.** ע"פ דה"א כט, יא. **נעלם ומתכסה.** ע"פ איו' כח, כא. **הררי קדם.** דב' לג, טו.

בַּכִּסֵּא· מְחַנְּנִים בְּעַד עַם זוּ מִתַּחַת לַכִּסֵּא· וְזֵר נוֹתְנִים בְּרֹאשׁ עָוֹן נוֹשֵׂא:

וּשְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים יוֹפִיעוּ בְּצִדְקָתָם· וְיָלִיצוּ יֹשֶׁר בְּעַד תּוֹלְדוֹתָם· לִמְחוֹת שִׁגְגוֹת זְדוֹנוֹתָם· לְנַקּוֹת פִּשְׁעֵי גְוִיּוֹתָם· וְאֶלֶף וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת יוֹרְשׁוּ לָצֵאת בְּחַלּוֹנוֹתָם· וְיֵצְאוּ וְיִזְעֲקוּ בְּחוּצוֹתָם· וְיַגִּידוּ צֶדֶק בִּמְרוּצָתָם· וְכָכָה יַעֲנוּ בְּמוֹצָאוֹתָם:

סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ· מוֹשִׁיעַ חוֹסִים הַפְּלֵא חֲסָדֶיךָ· זְכֹר־רַחֲמֶיךָ יְהוָה וַחֲסָדֶיךָ· אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ· וּכְמוֹ נוֹדַעְתָּ וְשַׁתָּה יְסוֹדֶיךָ· מוֹסְדוֹתֶיךָ עָלֵימוֹ בְּיָסְדֶךָ· וְלָמוֹ מֵאָז גִּלִּיתָ סוֹדֶךָ· וְהֵם נוֹצְרוּ מֵרֹאשׁ לְעָבְדֶךָ· וְיָחֲדוּ הֱיוֹת עֲדֶיךָ וְסַהֲדֶיךָ:

וְאֶרְאֶלִים בָּם נוֹעָצִים· וּמֵהֶם נִרְשִׁים וְכֵן מַעֲרִיצִים· וְרָצֹא וָשׁוּב אֲשֶׁר בָּם מְרִיצִים· בָּם נִמְלָכִים וְעוֹד פָּצִים· וְהַמְשֵׁל וָפַחַד בְּאֶבְרָה נוֹצְצִים· וּמַרְאֵה בָזָק בְּכֹחָם פּוֹצְצִים· רוֹגְשִׁים כְּמִקּוֹל מְחַצְּצִים· וְקָדוֹשׁ וּבָרוּךְ בְּפִימוֹ מְרַצִּים· עוֹמְדִים מִמַּעַל לְעַם זוּ מְצַחְצְחִים· וְכִתְמָם וְצֵאָם מְדִיחִים וּמַצִּיחִים·

מקורות

עם זו. שמ' טו, יג. **עם זו מתחת לכסא.** ראו מד"ז, שה"ש (בובר), פר' ת, סי' ו, ד"ה רשפיה. **וזר נותנים בראש.** ראו מד' שו"ט, סוף מז' פת. **עוון נושא.** ע"פ שמ' לד, ז. **שבטים יופיעו בצדקתם.** ראו רש"י שמ' כח, יב, ד"ה לזכרון; פסר"ג (איש שלום), פי' מז, ד"ה ד"א אחרי מות. **ויליצו.** ראו ס' הערשים לרד"ק ערך לוץ. **ויליצו יושר.** ע"פ איו' לג, כג. **למחות שגגות זדונותם.** ע"פ ישע' מד, כב. **לנקות פשעי גויותם.** ע"פ ישע' מג, כה. **ואלף ושמונה מאות.** ס' הטס, עמ' טו, ע"פ יחז' מח, לה, ועמ' קלה; עור או"ח סוף סי' קיח; ראו ס' כלבו סי' יא, ד"ה ולא תמלא. **בחלונותם.** ראו שמו"ר פר' בא, פר' טו, סי' כב; אהמ"ד, מעשה ברחצית, עמ' 318. **וילאו ויזעקו בחוצותם.** ע"פ יואל' ב, טז. **במרוצתם.** ע"פ אהמ"ד (אייגשטיין), מטטרון, עמ' 288. **סלח נא לעוון.** במ' יד, יט. **מושיע חוסים הפלא חסדיך.** ע"פ תה' יז, ז. **זכור רחמיך ה'.** תה' כה, ו. **אשר דברת בחזון לחסידיך.** ע"פ תה' פט, כ. **וכמו נודעת.** ע"פ שמ' ו, ג. **גלית סודך.** ע"פ עמ' ג, ז. **היות עדיך וסהדיך.** ע"פ ישע' מג, י ותי"ו. **ואראלים.** ישע' לג, ז. **ורצוא ושוב.** ע"פ יחז' א, יד. **והמשל ופחד.** ע"פ איו' כה, ב. **נוצצים.** ע"פ יחז' א, ז. **ומראה בזק.** ע"פ יחז' א, יד. **רוגשים.** ע"פ תה' סד, ג. **כמקול מחצצים.** ע"פ שופ' ה, יא. **וקדוש וברוך בפימו מרצים.** ע"פ ישע' ו, ג ויחז' ג, יב. **עומדים ממעל.** ישע' ו, ב. **לעם זו.** ע"פ ישע' מג, כא. **מדיחים.** משורש

ח"נ והערות

לִמְחוֹת שגגות. במח' רמ"ו: 'לַמְחוֹת שגגות'. **שִׁגְגוֹת זדונותם.** לדעת הקד"א צריך להנקד: 'שְׁגָגוֹת זדונותם', מפני שהוא בא להורות על תיבת 'זדונותם' שהיא חסרה ו' בתחילתה. ובאמת בגולדשמידט איתא: 'שְׁגָגוֹת וזדונותם'. **ושמונה מאות.** במח' גולדשמידט נוסף: 'ושמונה מאות מִמְּחִיצָתָם'. **וְעוֹד פצים.** בקד"א נ"א: 'וַעֲרִיצוֹתֶיךָ פצים'. **זו מצחצחים.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'זיר מצחצחים'. ובפי' קד"א כבפנים. **וצאם מדיחים.** כ"ה במח' רמ"ו, קד"א וכ"י. במח' בולוניא: 'וצאתם מדיחים'.

וּבִנְהַר דִּינוּר נָאוֹר מְנַצְּחִים· וּבְנוּר דָּלֵק עוֹרְכִים נִצּוּחִים· שִׁיר תִּשְׁבָּחוֹת לְנֶצַח נְצָחִים· בִּקְרִיאָתָם זֶה לָזֶה שׁוֹחֲחִים· בַּעֲנִיָּתָם זֶה אֶל־זֶה פּוֹצְחִים· בְּשִׁלּוּשׁ קְדֻשּׁוֹת בַּקֹּדֶשׁ מַפְצִיחִים:

ע"כ יש המדלגים.

וּנְתַנֶּה תֹּקֶף קְדֻשַּׁת הַיּוֹם· כִּי הוּא נוֹרָא וְאָיוֹם· וּבוֹ תִּנָּשֵׂא מַלְכוּתֶךָ· וְיִכּוֹן בְּחֶסֶד כִּסְאֶךָ· וְתֵשֵׁב עָלָיו בֶּאֱמֶת· אֱמֶת כִּי אַתָּה דַיָּן· וּמוֹכִיחַ וְיוֹדֵעַ וָעֵד· וְכוֹתֵב וְחוֹתֵם· וְסוֹפֵר וּמוֹנֶה· וְזוֹכֵר כָּל־הַנִּשְׁכָּחוֹת· וּפוֹתֵחַ סֵפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת· וּמֵאֵלָיו יִקָּרֵא· וְחוֹתָם יַד כָּל־אָדָם בּוֹ· וְשׁוֹפָר גָּדוֹל יִתָּקַע· וְקוֹל דְּמָמָה יִשָּׁמַע· וּמַלְאָכִים יֵחָפֵזוּן· וְחִיל וּרְעָדָה יֹאחֵזוּן· וְיֹאמְרוּ הִנֵּה יוֹם דִּין· לִפְקֹד כָּל־צְבָא מָרוֹם לַדִּין· כִּי לֹא יִזְכּוּ לְפָנֶיךָ בַּדִּין· וְכָל־בָּאֵי הָעוֹלָם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה תַּעֲבִיר לְפָנֶיךָ כִּבְנֵי מָרוֹן· כְּבַקָּרַת רֹעֶה עֶדְרוֹ· וּמַעֲבִיר צֹאנוֹ תַּחַת שִׁבְטוֹ· כֵּן תַּעֲבִיר וְתִסְפֹּר וְתִמְנֶה

ה"נ והערות

ובנהר דינור. במח' רמ"ו ובולוניא, כ"י וגולדשמידט: ובשביב נהר דינור, וכאן בקד"א. **ובנור דָּלֵק.** במח' רמ"ו ובולוניא וכ"י: ובנור דָּלִיק, וכאן במח' שד"ל. **בְּשִׁלּוּשׁ קדושות.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י. בפי' קד"א וגולדשמידט: וְשָׁלוּשׁ קדושות. **ונתנה תוקף.** המחבר הוא כנראה יינאי (המאה השׁשית). **יִזָּכוּ.** במח' רמ"ו: "יִזָּכוּ" בפתח, וכ"ה ע"פ איו' טו, טו.

מקורות

'דוח'. ראו ס' הפרפיס, שורש דוח. **וכנהר דינור.** ע"פ דני' ז, י. **נאור.** ע"פ תה' עו, ה. **מנצחים.** ע"פ ס' התמונה, תמונה שלישית, סי' ג; ס' הפרפיס לרד"ק, ערך נצח. **ונור דלק.** ע"פ דני' ז, ט. **שיר תושבחות.** לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: מש' סוכה פ"ה, מ"ד; בבלי ברכות, דף ג ע"ב. **לנצח נצחים.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' ד, סי' ו; פסז"ו (לקח טוב), בר', פ"ח סי' כו. **בעניתם זה אל זה פוצחים.** ע"פ אהמ"ד (איזנשטיין), מעין החכמה, עמ' 307, 'חיילי מרום פוצחים פיהם ואומריס'. **קדושת היום.** ע"פ תוספתא ברכות (ליברמן), פ"ג, הי"ב. **הוא נורא ואיום.** ע"פ תנק' ח, ז. **ובו תנשא מלכותך.** ע"פ במ' כד, ז. **ויכון בחסד כסאך.** ע"פ ישע' טז, ה. **ותשב עליו באמת.** ע"פ אהמ"ד (איזנשטיין), ר' עקיבא, עמ' 408. **אמת כי אתה דיין... ויודע ועד.** ע"פ מש' אבות פ"ד, מכ"ב. **ומוכיח.** ע"פ מש' ג, יב; מד"ש (בובר), פר' טו, סי' יז; ב"ר (ווילנא), פר' לג, סי' יא. **וכותב.** ראו ויק"ר (מרגליות), פר' לד, סי' ח; מדת"נ (בובר), פר' ושב סי' יג. **וחותם.** ע"פ מס' שמחות, חיבוט הקבר, פ"ח, ה"ה; ויק"ר (ווילנא), פר' לד, סי' ח; מדמ"ש (בובר), פר' י, סי' ח. **וסופר ומונה.** ע"פ בבלי נדה, דף לא ע"ח; מד"ח (בובר), ויקרא, פי"ב, סי' ד. **וזוכר כל הנשכחות.** ע"פ מש' תענית פ"ב, מ"ד. **ספר הזכרונות.** אס' ו, ח; ירושלמי ר"ה פ"א, ה"ג. **ומאליו יקרא.** ראו בבלי מגילה, דף טו ע"ב, ע"פ אס' ו, ח. **וחותם יד כל אדם בו.** ע"פ איו' לז, ז; ספרי דב' פ' האזינו סוף פ' שז. **ושופר גדול יתקע.** ע"פ ישע' כז, יג. **וקול דממה ישמע.** ע"פ איו' ד, טז. **יחפזון.** ע"פ תה' קד, ז. **וחיל ורעדה יאחזון.** ע"פ תה' מח, ז. **הנה יום דין.** ע"פ מלא' ג, יט. **לפקוד כל צבא מרום לדין.** ע"פ ישע' כד, כא. **לא יזכו לפניך בדין.** ע"פ איו' טו, טו. **וכל בני העולם וכו' כבני מרון.** ע"פ מש' ר"ה פ"ח, מ"ב; מדת"נ (ווארשא), פר' האזינו, סי' ד. **ברעש השנה.** יחז' מ, ח. **כבני מרון.** בבלי ר"ה, דף יח ע"ח. **כבקרת רועה עדרו.** יחז' לד, יב. **ומעביר צאנו תחת שבטו.** ע"פ ויק' כז, לב. **כן תעביר ותספור.** ע"פ ירמ' לג, יג.

וְתִפְקֹד נֶפֶשׁ כָּל־חַי· וְתַחְתֹּךְ קִצְבָה לְכָל־הַבְּרִיּוֹת· וְתִכְתֹּב אֶת־גְּזַר דִּינָם· וּבְיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה יִכָּתֵבוּן· וּבְיוֹם (צוֹם) כִּפּוּר יֵחָתֵמוּן· כַּמָּה יַעֲבֹרוּן וְכַמָּה יִבָּרֵאוּן· מִי יִחְיֶה וּמִי יָמוּת· מִי בְקִצּוֹ וּמִי לֹא בְקִצּוֹ· מִי בָאֵשׁ וּמִי בַמַּיִם· מִי בַחֶרֶב וּמִי בָרָעָב· מִי בָרַעַשׁ וּמִי בַמַּגֵּפָה· מִי יָנוּחַ וּמִי יָנוּעַ· מִי יִשְׁקֹט וּמִי יִטָּרֵף· מִי יִשְׁלָו וּמִי יִתְיַסָּר· מִי יָרִים וּמִי יַשְׁפִּיל· מִי יַעֲשִׁיר וּמִי יַעֲנִי·

וּתְשׁוּבָה וּתְפִלָּה וּצְדָקָה·
מַעֲבִירִין אֶת־רֹעַ הַגְּזֵרָה:

כִּי כְשִׁמְךָ כֵּן תְּהִלָּתֶךָ· קָשֶׁה לִכְעוֹס וְנוֹחַ לְרַצּוֹת· כִּי לֹא תַחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת· כִּי אִם בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכָיו וְחָיָה· וְעַד יוֹם מוֹתוֹ תְּחַכֶּה־לּוֹ· אִם יָשׁוּב מִיָּד תְּקַבְּלוֹ· וְאַתָּה יוֹצְרָם וְיוֹדֵעַ יִצְרָם· כִּי הֵם בָּשָׂר וָדָם· אָדָם יְסוֹדוֹ מֵעָפָר· וְסוֹפוֹ לֶעָפָר· בְּנַפְשׁוֹ יָבִיא לַחְמוֹ· מָשׁוּל כְּחֶרֶס הַנִּשְׁבָּר· כְּחָצִיר יָבֵשׁ וּכְצֵל עוֹבֵר· כְּצִיץ נוֹבֵל וּכְעָנָן כָּלָה· וּכְאָבָק פּוֹרֵחַ וּכְרוּחַ נוֹשֶׁבֶת וְכַחֲלוֹם יָעוּף:

מקורות

נפש כל חי. ע"פ איו' יב, י; ספרי דב', פי' מ. **ותחתוך קצבה לכל הבריות.** ע"פ מדת"נ (וורשא), פר' מקץ סי' א, '...דבר שיוצא מפי הקב"ה, בקצבה הוא נותן'. **ותכתוב את גזר דינם.** ירושלמי ר"ה פ"א, ה"ג. **וביום ר"ה יכתבון.** ע"פ בבלי ר"ה, דף טז ע"ב. **וביום כיפור יחתמון.** הפייטן סבר שאנו מן הבימוס, ע"פ גמ' הנ"ל. **מי יחיה ומי ימות.** ע"פ ס"א ב, ו; תה' פט, מט; בבלי פסחים, דף סח ע"א. **בקילו.** ע"פ דני' יא, מה; בבלי שבת, דף ל ע"א. **ינוע.** ע"פ תה' קז, כז. **יטרף.** ע"פ משנ' קונים פ"ג, מ"ו, 'דעתן מיטרפת עליהן, מחשבותם מתקרעים ומתבלבלים', תפא"י. **ישלו.** ע"פ איו' טז, יב. **יתיסר.** ע"פ תה' ו, ב. **מי יריס.** ע"פ ס"א ב, ח; תה' קיג, ז. **מי יריס ומי ישפיל.** ע"פ ס"א ב, ז. **ישפיל.** ע"פ תה' עה, ח. **מי יעשיר ומי יעני.** ע"פ במדב"ר (ווילנא), פר' ג, סי' ו, 'עשיר יעני, ופלוני שהיה עני יעשיר'; מדת"נ (וורשא), פר' מטות, סי' ו. **ותשובה ותפילה וצדקה.** ירושלמי תענית פ"ב, ה"א; ב"ר (ווילנא), פ' מד, סי' יב; מדת"נ (בובר), פ' נח, סי' יג; מדרש זוטא קה' פר' ה סי' ו, ופר' ז סי' יד; משנ"א פ' טו, סוף עמ' 287; ילקו"ש קה', רמז תתקעא; מש"ט בר' פ' לך לך פט"ו, סי' כא; ר"ח עמ"ס תענית, דף טז ע"ב. **כי כשמך כן תהלתך.** ע"פ תה' מח, יא. **קשה לכעוס ונוח לרצות.** משנ' אבות פ"ה, מי"א. **כי לא תחפוץ במות המת.** ע"פ יחז' יח, לב. **כי אם בשובו מדרכיו וחיה.** ע"פ יחז' יח, כג. **ועד יום מותו תחכה לו.** ע"פ שמו"ר (שנאן), פר' ז, סי' ב, 'הקב"ה ממתין לאדם, שאם עשה תשובה מוטב'; פדר"א (היגר), פ' מב, 'ימיומו פשוטה לקבל שכיס בכלו'. **אם ישוב מיד תקבלו.** ירושלמי פאה פ"א, ה"א, ע"פ יחז' לג, יט; דב"ר (ליברמן), פר' עקב, ד"ה לי גלעד, 'עשה תשובה קבלו הקב"ה'. **ואתה יוצרם ויודע יצרם.** ע"פ תה' לג, טו. **כי הם בשר ודם.** ע"פ ויק' יח, יד. **אדם יסודו מעפר.** ע"פ בר' ג, יט. **וסופו לעפר.** ע"פ איו' לד, טו. **בנפשו יביא לחמו.** ע"פ איכ' ה, ט. **משול כחרס הנשבר.** ע"פ ב"ר (ווילנא), פ' יד, סי ז. **כחציר יבש.** ע"פ ישע' מ, ז. **וכלא עובר.** ע"פ תה' קמד, ד. **כליז ונכלו.** ע"פ ישע' מ, ז. **וכענן כלה.** ע"פ איו' ז, ט. **וכאבק פורח.** ע"פ ישע' ה, כד. **וכרוח נושבת.** ע"פ ישע' מ, ז. **וכחלום יעוף.** ע"פ איו' כ, ח.

וְאַתָּה הוּא מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם:

אֵין קֵץ לִשְׁנוֹתֶיךָ. וְאֵין קִצְבָּה לְאָרֶךְ יָמֶיךָ. וְאֵין שִׁעוּר לְמַרְכְּבוֹת כְּבוֹדֶךָ. וְאֵין לְפָרֵשׁ עֲלוּם שְׁמֶךָ. שִׁמְךָ נָאֶה לָךְ. וְנָאֶה אַתָּה לִשְׁמֶךָ. וּשְׁמֵנוּ קָרָאתָ בִשְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ עַל־מַקְדִּישֵׁי שְׁמֶךָ. בַּעֲבוּר כְּבוֹד שְׁמֶךָ. הַנֶּעֱרָץ וְהַנִּקְדָּשׁ בְּסוֹד שִׂיחַ שַׂרְפֵי קֹדֶשׁ. הַמְשַׁלְּשִׁים לְךָ קְדֻשָּׁה מְשֻׁלֶּשֶׁת. דְּרֵי מַעְלָה עִם־דָּרֵי מַטָּה:

כֶּתֶר יִתְּנוּ לָךְ (יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מַלְאָכִים) הַמְּוֻנִּי מַעְלָה עִם־(עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל) קְבוּצֵי מַטָּה. יַחַד כֻּלָּם קְדֻשָּׁה לְךָ יְשַׁלֵּשׁוּ. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר עַל־יַד נְבִיאֶךָ. וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר. קו"ח: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: חזן: כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם. מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ. לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ. קו"ח: בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ: חזן: מִמְּקוֹמוֹ (הוּא) יָפֶן (בְּרַחֲמָיו) לְעַמּוֹ. הַמְיַחֲדִים אֶת־שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר תָּמִיד בְּכָל־יוֹם. פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה

ח"נ והערות

דרי מעלה. מכאן עד סוף הקטע לא נמצא במח' רמ"ו.

מקורות

ואתה הוא מלך חי וקיים. ע"פ דני' ו, כז; מד' שו"ט (בובר), מז' קג; מד' איכ', פתיחתא, סי' כד. **אין קץ לשנותיך.** ע"פ תה' קב, כח. **אין קץ וכו' שיעור למרכבות כבודך.** ע"פ אהמ"ד (איזנשטיין), אליעזר, עמ' 32, ד"ה ראשון. **מרכבות כבודך.** יסע' כב, יח. **ואין לפרש עלום שמך.** ע"פ שמ' ג, טו; ראו מד' קה' פ' ג, סי' ג; בבלי פסחים, דף נ ע"א. **שמך נאה לך.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' כט, סי' ב. **ושמנו קראת בשמך.** ע"פ שמ' ה, א; דב' כח, י. **עשה למען שמך.** ע"פ תה' קט, כא. **בעבור כבוד שמך.** ע"פ תה' עט, ט; קטו, א. **הנערץ... בסוד שיח.** ע"פ תה' פט, ח; אהמ"ד (איזנשטיין), היכלות, עמ' 108. **והנקדש.** ע"פ שמ' כט, מג; יסע' ה, טז. **המשלשים לך קדושה משולשת.** ע"פ פהר"ב פ' כז, סי' ה. **דרי מעלה עם דרי מטה.** ע"פ פדר"א (היגר), פר' מא, 'מלאכי השרת מקלסין אותו מלמעלה ותהלות ישראל מלמטה'. ראו ספרי דב', סוף פי' שו, ד"ה ומנין שאין. **קדושה.** ראו פדר"א פ' ד; בבלי ברכות, דף כא ע"ב; פהר"ב מפ' ג ואילך; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה; שבה"ל, ענין תפילה, סי' כ. **כתר.** סרע"ג; ר"ח מגילה, דף יג ע"ב; מחו"ו סי' קצב; הח' בשבה"ל, ענין תפילה, סי' יג. **כתר יתנו לך.** ע"פ פהר"ב פ' כה, סי' ד. **המוני מעלה.** אהמ"ד (איזנשטיין), אלילות, סוף עמ' 67. **כולם קדושה לך ישלשו.** ע"פ פהר"ב פ' כז, סי' ה. **וקרא זה אל זה.** יסע' ו, ג. **כבודו מלא עולם.** ע"פ תה' עב, יט; שמו"ר (ווילנא), פר' ג, סי' ו, ע"פ ירמ' כג, כד; מד' שו"ט (בובר), מז' סב, סי' ג; ילקו"ש תהלים, רמז תתפט. **ברוך כבוד ה'.** יחז' ג, יב. **המיחדים את שמו ערב ובוקר תמיד.** בתמ"ד ח"א, חלוס מרדכי, ד"ה בבעו אלהנא; ילקו"ש תהלים, רמז תתסב, ומש', רמז תתקנג. **תמיד בכל יום.** ע"פ פדר"א פ' ד; מדת"נ (וורשא), פר' ויצא, סי' ב; שה"ש (ווילנא), פר' ב, סי' עז; איכ"ר (ווילנא), פר' א, סי' מב. **פעמים באהבה.** סרע"ג ח"ב, סי' לג; סדו' רס"ג, עמ' קכא; שבה"ל, ענין תפילה, סי' מה; סת"ר סי' מט, ענין סדר ימים ראשונים של פסח.

וְאוֹמְרִים· שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד: אֶחָד הוּא אֱלֹהֵינוּ· הוּא אָבִינוּ· הוּא מַלְכֵּנוּ· הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ· הוּא יַשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו שֵׁנִית לְעֵינֵי כָל־חַי· לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: קו"ח: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (יש מוסיפים: אֱלֹהִים אֵל עֶלְיוֹן הַשּׁוֹכֵן בְּרוּם חֶבְיוֹן· הָשֵׁב שְׁכִינָתְךָ בִּמְהֵרָה לְצִיּוֹן)· חזן: וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר· קו"ח: יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם· אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר· הַלְלוּ־יָהּ:

חֲמֹל עַל־מַעֲשֶׂיךָ וְתִשְׂמַח בְּמַעֲשֶׂיךָ· שְׁפֹט בְּצֶדֶק מַעֲשֶׂיךָ וְתֶקְדַּשׁ בְּמַעֲשֶׂיךָ: וּבְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ· וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ· וְעַל־מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ· וְעַל־מְכוֹנְךָ וְהֵיכָלֶךָ:

וּבְכֵן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

יש המשמיטים הפיוט דלהלן (מנהג ק"ק רומה):

הַמַּאֲמִירִים בְּאֵימָה· וְאוֹמְרִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:
הַמְּבִינִים בְּבִינָה· וּבוֹרְכִים יְהוָה אֶחָד:

מקורות

שמע ישראל. דב' ו, ד; סרע"ג ח"א, סי' מז; או"ז ח"ב, הל' שבת, סי' נ; שבה"ל, עניַן תפילה, סי' מה, וסת"ר, סוף סי' מט, בשם תשו' הגאונים. **אחד הוא אלהינו.** ע"פ דב' ד, לה; ש"ב ז, כב; מ"א ח, ס; ישע' מד, ו. **הוא אבינו.** ע"פ ישע' סג, טז; סד, ז; דה"א כט, י. **הוא מלכנו.** ע"פ ישע' לג, כב; תה' פט, יט. **הוא מושיענו.** ע"פ ש"א יד, לט; ישע' מג, ג, יא; ירמ' יד, ח; הוש' יג, ד. **הוא ישמיענו.** ע"פ ישע' נב, ז. **ברחמיו.** ע"פ ישע' סג, ז. **שנית.** ישע' יא, יא. **לעיני כל חי.** ע"פ ישע' נב, י. **להיות לכם לאלהים.** במ' טו, מא; תשו' רג"ג או"ח סי' לג; שבה"ל, עניַן תפילה, סי' מה. **אני ה' אלהיכם.** במ' טו, מא. **אלהים אל עליון.** ע"פ תה' מ, ג. **השוכן ברום.** ע"פ ישע' לג, ה. **חביון.** חבק' ג, ד. **השב שכינתך במהרה לציון.** רא"ו מד' שמואל (בובר), פר' לא, סי' ד; מד' שו"ט (בובר), מז' יז, ד; ילקו"ש ש"ב, רמז קסה, ד"ה ויתן ה'. **ימלוך ה' לעולם.** תה' קמו, י. **שמע ישראל.** דב' ו, ד. **המאמירים.** ע"פ דב' כו, יח ורש"י; רא"ו ס' הפרדס לרד"ק, ערך אמר. **ה' אלהינו.** דב' ו, ד. **המבינים בינה.** רא"ו מדמ"ש (בובר), פר' טו, סי' י, ע"פ מש' ט, י; ילקו"ש מש', רמז תתקמד. **וברכים ה' אחד.** ע"פ מדת"ג (בובר), פר' במדבר, סי' ד, 'אבל ישראל יש להקב"ה הגאה מהן, קורין שמע ומתפללים ומברכים שמו של הקב"ה בכל יום'. **ה' אחד.** דב' ו, ד.

ה"נ והערות

המאמירים באימה. מיוסד ע"ס א"ב משולש באותיות תכופות. פיוט זה נמצא גם במנהג אשכנז: גולדשמידט, ביפור, עמ' 422 (עם הרבה שינויי נוסח).

הַמַּגְדִּילִים בִּגְבוּרָה· וְגוֹעִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:
הַמְדַבְּרִים בְּדֵעָה· וְדוֹבְבִים יְהוָה אֶחָד:
הַמְהַדְּרִים בְּהוֹדְיָה· וְהוֹגִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:
הַמְוַעֲדִים בְּוֹעוּד וָתִיקִים· יְהוָה אֶחָד:
הַמְזַמְּרִים בְּזֹהַר· וְזוֹעֲקִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:
הַמְחַסְּנִים בְּחִנּוּן· וְחוֹסְנִים יְהוָה אֶחָד:
הַמְטִיבִים בְּטֶכֶס· וְטוֹעֲמִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:
הַמְיַחֲדִים בְּיֹשֶׁר· וְיוֹדְעִים יְהוָה אֶחָד:
הַמַּכְתִּירִים בְּכָבוֹד· וְכוֹתְרִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:
הַמְלַבְּבִים בְּלַהַק· וְלוֹחֲשִׁים יְהוָה אֶחָד:
הַמַּמְתִּיקִים בְּמֶלֶל· וּמַמְלִיכִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:
הַמְנַצְּחִים בְּנֹעַם· וְנוֹעֲמִים יְהוָה אֶחָד:
הַמְסַלְסְלִים בְּסוֹד· וְשׁוֹחֲחִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:
הַמְעַטְּרִים בְּעֹז· וְעוֹנִים יְהוָה אֶחָד:
הַמְפָאֲרִים בְּפֶלֶל· וּפוֹצְחִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:
הַמְצַלְצְלִים בְּצֶדֶק· וְצוֹעֲקִים יְהוָה אֶחָד:

מקורות

המגדילים בגבורה. ראו אהמ"ד (איזנשטיין), היכלות, עמ' 114, פ"ז, סי' ג. **וגועים.** ראו ירושלמי תענית פ"ב, ה"א. **המדברים בדעה.** ע"פ מדת"ג (ורשא), פר' אמור, סי' טו. **ודובבים.** ע"פ שה"ש ז, י. **המהדרים בהודיה.** ע"פ בתמ"ד ח"ב, מד' אותיות דר"ע, נוסח ב', ד"ה אחר נכנס, '...ישראל לומר לפניך הודיה והדרה'. **והוגים.** ע"פ ישע' לא, ד ורש"י. **המזמרים.** ע"פ מתע"ד פר' יד, פ"א, 'ישראל נקראו מזמרים'. **המזמרים... ה' אלהינו.** ע"פ מד"ג נוסח ב, פר' מד, ד"ה ישראל מותנים זמרה. **בזוהר.** ע"פ דני' יב, ג. **וחוסנים ה'.** ע"פ ישע' לג, ו; דני' ז, כב. **בטכס** - בהשקט. ע"פ מתע"ד, פ' לג, פ"ב, 'לא נתתיה בטכס'. **וטועמים ה'.** ע"פ תה' לד, ט. **המיחדים.** ע"פ שה"ש רבה (וילנא), פר' ז, סי' יא, 'ומיחדים שמו'. **ויודעים ה'.** ע"פ הוש' ב, כב. **המכתירים בכבוד.** ע"פ ויק"ר (מרגליות), פר' כד, סי' ח, 'מכתירים לפני הקב"ה'. **המלבבים** - לשון חכמים הוא, כמו מדת"ה (בובר), מז' יח, סי' יד, 'היה מלבב במיני בוקינוס וקרנות ושופרות וסלפיוס, ואף הקב"ה מלבב בקולו'. **בלהק.** ע"פ א"א יט, כ. **ולוחשים ה' אחד.** ראו במדב"ר (ווילנא), פר' כ, סי' טו. **ודובבים.** ע"פ שה"ש ז, י. **המהדרים בהודיה.** ע"פ בתמ"ד ח"ב, מד' אותיות דר"ע, נוסח ב', ד"ה אחר נכנס, '...ישראל לומר לפניך הודיה והדרה'. **והוגים.** ע"פ ישע' לא, ד ורש"י. **המזמרים.** ע"פ מתע"ד פר' יד, פ"א, 'ישראל נקראו מזמרים'. **המזמרים... ה' אלהינו.** ע"פ מד"ג נוסח ב, פר' מד, ד"ה ישראל מותנים זמרה. **בזוהר.** ע"פ דני' יב, ג. **וחוסנים ה'.** ע"פ ישע' לג, ו; דני' ז, כב. **בטכס** - בהשקט. ע"פ מתע"ד, פ' לג, פ"ב, 'לא נתתיה בטכס'. **וטועמים ה'.** ע"פ תה' לד, ט. **המיחדים.** ע"פ שה"ש רבה (וילנא), פר' ז, סי' יא, 'ומיחדים שמו'. **ויודעים ה'.** ע"פ הוש' ב, כב. **המכתירים בכבוד.** ע"פ ויק"ר (מרגליות), פר' כד, סי' ח, 'מכתירים לפני הקב"ה'. **המלבבים** - לשון חכמים הוא, כמו מדת"ה (בובר), מז' יח, סי' יד, 'היה מלבב במיני בוקינוס וקרנות ושופרות וסלפיוס, ואף הקב"ה מלבב בקולו'. **בלהק.** ע"פ א"א יט, כ. **ולוחשים ה' אחד.** ראו במדב"ר (ווילנא), פר' כ, סי' כ, '...אומר ה' אחד נאכלין המחבלין מפניו, ומלחשין אחריו בשכמל"ו'. **במלל.** ע"פ בר' כא, ז; איו' לג, ג. **וממליכים ה'.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' א, סי' כא, 'ישראל שממליכין להקב"ה בכל יום תמיד'. **המנצחים.** ע"פ דה"א כג, ד ומלודת ליון. **המנצחים בנועם.** ע"פ מכילי' דרשב"י פר' יד, פי"ג, 'כי קולך ערב בתפלה'; מדת"ה (בובר), מז' לג, סי' א, 'אוהב אני לשמוע את קולך, בין מרגנה, ובין מהללה, אל תמנעני קולך, לומה? כי קולך ערב'. **ושוחחים.** ע"פ ישע' גג, ה; תה' קמג, ה. **המעטרים בעוז.** ע"פ שמו"ר (ווילנא), פר' ח, סי' א, 'ישראל לובשין לבושו של הקב"ה, ומהו לבושו של הקב"ה? עוז'; שמו"ר (ווילנא), פר' כא, סי' ד, 'הקב"ה מתעטר בתפלתן של ישראל', ע"פ יחז' טז, יב. **המפאריס.** ע"פ מכילי' דר"י בשלח, מס' דויהי, פר' ב, ד"ה ה' ילחם לכם, 'אתם תהיו מפאריס'. **ופוצחים ה' אחד.** ע"פ אהמ"ד

הַמַּקְדִּישִׁים בִּקְדֻשָּׁה׃ וְקוֹרְאִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃
הַמְרַנְּנִים בְּרֵעַד׃ וְרוֹגְשִׁים יְהוָה אֶחָד׃

הַמְשַׁנְּנִים בְּשֶׁבַח׃ וְשׁוֹאֲגִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃
הַמַּתְמִידִים בְּתַחַן׃ וְתוֹקְפִים יְהוָה אֶחָד׃

כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ׃ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד׃

ע"כ יש המשמיטים.

לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ׃ וּלְנֶצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ׃
וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא־יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד׃ כִּי־אֵל
מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה׃

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ
עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ׃ וְיִירָאוּךָ כָּל־
הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים׃ וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה
אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם׃ כְּמָה שֶׁיָּדַעְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
שֶׁהַשִּׁלְטוֹן לְפָנֶיךָ׃ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ׃ וְשִׁמְךָ נוֹרָא
עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ׃

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְהוָה לְעַמֶּךָ׃ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה טוֹבָה
לְדוֹרְשֶׁיךָ׃ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ׃ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ׃
שָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ׃ וּצְמִיחוּת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכוּת נֵר לְבֶן־יִשַׁי
מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ׃

מקורות

(אייזנשטיין), אלדד הדני, עמ' 23, 'לוטקיס כולם יחד וכו', ה' אחד'. **המקדישים בקדושה.** ע"פ מכיל' דרשב"י, פ' יב, רש פט"ז; אהמ"ד (אייזנשטיין), היכלות, עמ' 120, 'מקדישין כל בעלי קדושה'; בתמ"ד ח"ל, היכלות, פ' כו, סי' ה. **וקורמים ה'.** ע"פ דב' ד, ז. **המרננים.** ע"פ במדב"ר (ווילנא), פר' ב, סי' ב, 'הרי אנו מרננים ביטועתך'; מדת"ג (נובר), פר' במדבר סי' י. **המרננים ברעד.** ע"פ תה' ב, יא. **ורוגשים.** ע"פ תה' נה, טו. **המשננים.** ע"פ דב' ו, ז; ס' הערשים לרד"ק, ערך שנן, 'עניין הדבור התמידי'. **בתחן.** ע"פ בר' מב, כא. **שמע ישראל.** דב' ו, ד.

וְאָז צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ· וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ· וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ· וְעוֹלָתָה תִּקְפֹּץ פִּיהָ וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה· כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ· וְתִמְלֹךְ אַתָּה יְהוָה לְבַדְּךָ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ· עַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ· כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ· יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם· אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר· הַלְלוּ־יָהּ: וְכָתוּב· וַיִּגְבַּהּ יְהוָה צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים· אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת· קִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ· וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה· אֶת־יוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת־יוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה· לִסְלִיחָה וְלִמְחִילָה וּלְכַפָּרָה עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ· מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ· וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל־אַדְמָתֵנוּ· וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ· בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו· מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ· וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ אָב הָרַחֲמָן מֶלֶךְ יַעֲקֹב: שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל־מִקְדָּשֶׁךָ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים· וְתִבְנֵהוּ מְהֵרָה וּתְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ בְּיָמֵינוּ· אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ גַּלֵּה כְבוֹד מַלְכוּתְךָ וּמְלוֹךְ (יְהוָה אֱלֹהֵינוּ) עָלֵינוּ מְהֵרָה· וְהוֹפַע וְהִנָּשֵׂא עָלֵינוּ לְעֵינֵי כָל־חָי· וְקָרֵב פְּזוּרֵנוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם· וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ· וַהֲבִיאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְצִיּוֹן עִירֶךָ בְּרִנָּה· וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשֶׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם· וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ· תְּמִידִין כְּסִדְרָן·

וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן· וּמוּסַף יוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה· וּמוּסַף יוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה· נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה· כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ· כְּמָה שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ· עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ· כָּאָמוּר:

בשבת מוסיפים:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדָבָר· שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר· וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל· וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ· וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ· וּשְׂעִיר לְכַפֵּר· וּשְׁנֵי תְמִידִין כְּהִלְכָתָן:

בשבת מוסיפים:

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג· עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי· כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ· וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ· חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ· זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה· מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ· כָּאָמוּר· אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר: וְנֶאֱמַר· מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה

אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: וְנֶאֱמַר· כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

עַד לֹא מָכוֹן· כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

אָזַרְתָּ עוֹז מִלְּפָנִים· בְּשַׁעֲשׁוּעַ יְקָרָה מִפְּנִינִים· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ· גָּנַזְתָּ אַלְפִּים מִלְּפָנִים·

עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

דַּלְתֵי תְשׁוּבָה· הֵכַנְתָּ לְבַת־שׁוּבָה· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ· וְאָמַרְתָּ שׁוּבָה מְשֻׁבָה· עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

זְרוּתִים עַד לֹא קָרִיתָ· חֶסֶד וֶאֱמֶת הִקַּפְתָּ· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ· טֶרֶם מֵעוֹלָם אַתָּה· עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

יְשִׁיבַת כֵּס וַהֲדוֹס· כּוֹנַנְתָּ עַד לֹא מָרוֹם· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ· לְעוֹלָם אַתָּה מָרוֹם· עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

מְדוֹרַת אֵשׁ וְעֵצִים· נִבְעֲרָה מֵאָתְמוֹל לְהַעֲצִים· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ· סוֹרְרִים לְהַצִּית כְּקוֹצִים· עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

עִדְּנָתָ עֵדֶן בְּתַעֲנוּגִים· פּוֹעֲלֵי צֶדֶק הֱיוֹת בָּם מִתְעַנְּגִים· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ· צוּר מֵאַחֲרֶיךָ לֹא נָסוֹגִים· עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

ה"נ והערות

עד לא מכון כסאך נכון. פיוט זה לא נמצא במנהגים אחרים. על סדר א"ב. **עד לא קָרִיתָ.** נ"א: 'עד לא קַרְתָּ'. ובכ"י: 'עד לא זַרִיתָ'. **ואמת הִקַּפְתָּ.** בכ"י: 'ואמת הִקְפַּתָּ'. **נִבְעֲרָה מאתמול.** בכ"י ובמח' בולוניא: 'נִסְדְּרָה מאתמול', וכאן במח' רמ"ו, קד"א ושד"ל.

מקורות

מכון כסאך. ע"פ תה' פט, טו. **כסאך נכון.** ע"פ תה' נג, ב. **בשעשוע.** ע"פ תה' קיט, עז. **יקרה מפנינים.** ע"פ מש' ג, טו. **ואין מלבדך.** ע"פ דב' ד, לה. **גנזת אלפים מלפנים.** רמו אד"נ פל"ח; מדת"נ (בובר), פר' יתרו, סי' עז; ב"ר פר' בראשית פר' ח, סי' ב, ע"פ מש' ח, ל; פדר"ך, פי"ב, כד. **דלתי תשובה הכנת.** ע"פ ישע' לח, ו; ירמ' ג, כב. **לבת השובבה.** ע"פ ירמ' לח, כח. **ואמרת שובה משובה.** ירמ' ג, יב. **זרותים.** ע"פ ישע' מ, יב. **קרית.** ע"פ תה' קד, ג. **חסד ואמת הקפת.** ע"פ תה' פט, עו. **טרם מעולם אתה.** ע"פ תה' ל, ב. **ישיבת כס והדרוס וכו'.** ע"פ מד' שו"ט (בובר), מז' לג, סי' ג; מדמ"ש (בובר), פר' ח, סי' ט; ילקו"ש תהלים, רמז תתמז, ד"ה כיון שנברא. **כוננת.** ע"פ תה' ח, ד. **לעולם אתה מרום.** ע"פ תה' לב, ט. **מדורת אש ועצים.** ע"פ ישע' ל, לג; לו, לג. **נבערה מאתמול להעצים.** ע"פ ישע' יט, יח; ל, לג. ורמו בבלי עירובין, דף יט ע"ח. **סוררים.** ע"פ תה' סו, ז. **להצית כקוצים.** ע"פ ישע' לג, יב. **עדנת עדן בתענוגים.** ע"פ נחמ' ט, כה. **פועלי צדק.** ע"פ תה' טו, ב. **היות כם מתענגים.** ע"פ בבלי ברכות, דף ח ע"ח, 'השוה"ב וכו', ומהניס מזיו השכינה'. **צור מאחריך.** ע"פ תה' מד, יח. **מאחריך לא נסוגים.** ע"פ מכילתא דר"י בשלח, מס' דשירה, פר' ג, ע"פ תה' מד, כג; שה"ש רבה (ווילנא), פר' ח, סי' ד; אסתר רבתי (ווילנא), פר' ג, סי' ז. **נסוגים.** ע"פ נפנ' ח, ו.

קִדַּמְתָּ עַד לֹא מָאוֹר וָשֶׁמֶשׁ· רִשַּׁמְתָּ מָגֵן וָשֶׁמֶשׁ· וְאֵין מִלְּבַדְּךָ·
שְׁמוֹ יִנּוֹן לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ· עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:
תְּגַלֶּה מַלְכוּתְךָ· תָּחִישׁ יְשׁוּעָתְךָ· וְאֵין מִלְּבַדְּךָ· תִּסְלַח לְכָל־
עֲדָתֶךָ· עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:
כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ· נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז· מֵעוֹלָם אָתָּה:

בֵּאוּר דִּבְרֵי נְכוֹחוֹת·
וְתַרְגִּילֵנִי לְדַבֵּר צָחוֹת·
בְּבִינָה תְּבִינֵנִי·
בְּחָכְמָה תִּסְעָדֵנִי·

לַמְּדֵנִי אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת·
וְלֹא אֵאָלֵם:
בְּדַעַת תְּיַשְּׁרֵנִי·
וְלֹא אֵבוֹשׁ:

מקורות

קדמת וכו' מאור ושמש. ע"פ תה' עד, טז. **רישמת מגן ושמש.** ע"פ תה' פד, יב. **שמו ינון לפני שמש.** ע"פ תה' עב, יז. **תגלה מלכותך.** ע"פ מס"ו פ' יט, ה"ה. **תחיש ישועתך.** ע"פ ישע' נב, ז. **תסלח לכל עדתך.** ע"פ במ' טו, כו. **נכון כסאך מאז.** תה' צג, ב. **באור דברי נכוחות.** ע"פ ישע' ל, י. **למדני אלהי.** ע"פ תה' כה, ה. **אלהי הרוחות.** במ' טז, כב. **ותרגילני לדבר צחות.** ע"פ ישע' נ, ד. **אאלם.** ע"פ שמ' ד, יא; תה' לא, יט. **בבינה תבינני.** ע"פ ירמ' כג, כ. **תישרני.** ע"פ מש' יא, ה. **בחכמה תסעדני.** ע"פ תה' יח, לו. **ולא אבוש.** תה'

ה"נ והערות

רשות לסדר העבודה. פיוט אנונימי, שאינו מופיע בנוסחים האחרים. נהוג לייחס את הרשות וסדר העבודה לר' יוחנן הכהן. אך דניאל גולדשמידט סובר שפיוט הרשות נכתב בתקופה יותר מאוחרת. **באור דברי נכוחות.** מיוסד ע"ס א"ב כפול בחרוזים. **ותרגילני לדבר.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'והרגילני לדבר'. במח' שד"ל ופי' קד"א כבפנים. **בבינה תבינני.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'בבינה תדיינני', וכאן כגירסת קד"א ומח' שד"ל.

בָּגוֹד לֹא אֶבְגֹּד׃ כִּי לְךָ לְבַדְּךָ אֶסְגֹּד׃
בְּטוּבְךָ אוֹתִי תִּפְקֹד׃ וְלֹא אָגוּר׃
בַּד בְּבַד אֲמַלֵּל׃ בְּתוֹךְ קָהָל אֲהַלֵּל׃
וְאֵלֶיךָ אֶתְפַּלֵּל׃ וְלֹא אֶדְאָג׃
בְּהֶגְיוֹן גְּרוֹנִי׃ אֲהַלֶּלְךָ גְּאוֹנִי׃
חֵן וָחֶסֶד חַזְּקֵנִי׃ וְלֹא אֵהָמֵם׃
בּוֹשֶׁת אַל־תְּבוֹאֵנִי׃ כְּלִמָּה אַל־תְּאֵתֵנִי׃
רַחֲמֶיךָ יְקַדְּמוּנִי׃ וְלֹא אוֹבַד׃
בָּזוּי כְּטִפֵּשׁ׃ אַל־אֵרָאֶה בְּיוֹם קֹדֶשׁ׃
הָסֵר מֶנִּי דְּבַר מוֹקֵשׁ׃ וְלֹא אֶזָּעֵף׃
בְּחִין תְּחָנֵּנִי׃ וּבִדְבָרַי תִּרְצֵנִי׃
בַּעֲדְךָ תִּסְמְכֵנִי׃ וְלֹא אֵחָפֵר׃
בִּטּוּי אֲמָרַי׃ יְהִי חִזּוּק אֵבָרַי׃
הֱיוֹתְךָ בְעוֹזְרִי׃ וְלֹא אֶטָּרֵף׃
בֵּית תִּפְאַרְתֶּךָ׃ אֶעֱמֹד לְבָרֵר תִּשְׁבְּחוֹתֶיךָ׃
חַזְּקֵנִי בְּאִמְרָתֶךָ׃ וְלֹא אִיעַף׃

ה"נ והערות

ולא אהמם. בכ"י: 'ולא אֶמְאָס', ואולי צ"ל 'ולא אֶמָּאֵס'. **לבדר תשבחותיך.** במח' רמ"ו וכ"י: 'לְדַבֵּר תשבחותיך'.

מקורות

קיט, מו. **בגוד לא אבגוד.** ע"פ ישע' מח, ח. **לך לבדך אסגוד.** ע"פ שמ' כב, יט; דב' ו, יג. **אסגוד.** ישע' מד, יט. **בטובך.** ע"פ תה' כז, יג; נחמ' ט, כה. **בטובך אותי תפקוד.** ע"פ תה' סח, יח; קו, ד. **ולא אגור.** ע"פ ישע' יב, ב; תה' לח, ה. **אגור** - אפחד. ע"פ דב' לב, כז, אב"ע ודע"ז. **בד בבד.** שמ' ל, לד. **אמלל** - אדבר. ע"פ תה' קו, ב; דני' ז, כה. **בתוך קהל אהלל.** ע"פ תה' כב, כג; קט, ל. **ואליך אתפלל.** תה' ה, ג. **ולא אדאג.** ע"פ יהוש' כב, כד. **בהגיון.** ע"פ תה' יט, טו. **גרוני.** תה' סט, ד. **אהללך.** תה' כב, כג. **גאוני.** ע"פ שמ' טו, ז. **חן וחסד.** אס' ב, יז. **חזקני.** שופ' טז, כח. **אהמם.** ע"פ דב' ז, כג; ישע' כח, כח. **בושת אל תבואני.** ע"פ יחז' טז, סג. **אל תבואני.** תה' לו, יב. **כלמה.** ע"פ תה' קט, כט. **תאתני** - מלשון תבוא. ע"פ ישע' מא, ה; איו' ג, כה; ס' הסרשים לרד"ק, ערך אתה. **רחמיך יקדמוני.** ע"פ תה' עט, ח. **ולא אובד.** ע"פ תה' קיט, קעו. **בזוי כטפש.** ע"פ מלא' ב, ט. **אל ארא.** ע"פ במ' יא, טו. **ביום קודש.** ע"פ נחמ' י, ב. **הסר מני.** ע"פ תה' קיט, כט. **דבר מוקש.** ע"פ תה' סד, ו. **אזעף.** ע"פ מיכ' ז, ט. **בחין.** ע"פ איו' מא, ד. **בחן תחנני.** ע"פ תה' נא, ג. **ובדברי תרצני.** ע"פ תה' קיט, קח. **בעדך תסמכני.** ע"פ תה' נא, יד. **ולא אחפר.** ע"פ ישע' נ, ז. **בטוי אמרי.** ע"פ דב' לב, ג. **יהי חיזוק אברי.** ע"פ ישע' נח, יא; מש' ג, ח. **היותך בעוזרי.** ע"פ תה' קיח, ז. **ולא אטרף.** ע"פ תה' ג, כב. **בית תפארתך.** ע"פ ישע' סג, טו. **אעמוד לברר.** ע"פ נחמ' יג, יא. **חזקני באמרתך.** ע"פ תה' קיט, קטז. **איעף.** ע"פ בר' כה, כט; מש'

בִּכְרָה קַלָּה׃ אַל־יְהִי בְמִלָּה׃
נְכוֹחוֹת אֵעַן בִּתְפִלָּה׃ וְלֹא אֶכָּשֵׁל׃
בַּל אֶכָּשֵׁל בְּמִלַּי׃ וּבַל־יִמְעֲדוּ קַרְסֻלַּי׃
תָּכִין בְּצֶדֶק רַגְלַי׃ וְלֹא אֶלָּחֵץ׃
בַּמָּה אֶשָּׁעֵן וְאֶתְחַזָּק׃ לְהַלְּלָךְ גִּבּוֹר וְחָזָק׃
עֲוֹן נְעוּרַי הַרְחַק׃ וְלֹא אֶמְעַד׃
בְּנֵי אֱמוּנֶיךָ׃ הֶעֱמִידוּנִי לְפָנֶיךָ׃
אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ׃ וְלֹא אֶנָּגֵף׃
בְּשָׂפָה בְרוּרָה׃ אֲהַלְּלָךְ נוֹרָא׃
וְתַכְתִּירֵנִי אוֹרָה׃ וְלֹא אֶסָּפֶה׃
בְּעֵת אֲבַקֵּשׁ מִמְּךָ׃ רַחֲמִים עַל־עַמְּךָ׃
תַּעַשׂ שְׁאֵלַת עָנִי וָמָךְ׃ וְלֹא אֵעָנֵשׁ׃
בְּפִתְחוֹן פֶּה תְּגַדְּלֵנִי׃ וּבְמַאֲמָר תְּעַטְּרֵנִי׃
בְּטוּבְךָ תַעֲנֵנִי׃ וְלֹא אֶפְחָד׃
בְּצַעֲקִי אֵלֶיךָ שִׂיחָה׃ בְּיוֹם קֹדֶשׁ לְשׂוֹחֲחָה׃
תּוֹצִיאֵנִי לִרְוָחָה׃ וְלֹא אֵצַר׃
בְּקוּמִי לַעֲרֹךְ אֵלֶיךָ׃ סֵדֶר מִפְעָלֶיךָ׃

מקורות

כה, כה. **בכרה קלה.** ירמ׳ ב, כג. **אל יהי במלה.** ע״פ תה׳ קלט, ד. **נכוחות אען.** ע״פ ישע׳ ל, י. **אכשל.** ע״פ תה׳ לח, יח. **בל אכשל במילי.**
ע״פ קה׳ ה, ח. **ובל ימעדו קרסולי.** ע״פ ש״א כב, לו. **תכין.** ע״פ תה׳ י, יח. **בצדק רגלי.** ע״פ ישע׳ מא, ב. **ולא אלחץ.**
ע״פ במ׳ כב, כה. **במה אשען.** ע״פ משל׳ סוטה פ״ט, מט״ו. **להללך.** ע״פ ישע׳ סב, ט. **גיבור וחזק.** ע״פ דב׳ ג, כד. **עון נעורי הרחק.** ע״פ תה׳ כה, ז. **ולא אמעד.** ע״פ תה׳ כו, ח. **בני אמוניך.** ע״פ מדת״נ (וורשא), פר׳ לו, סי׳ יב. **אמצא חן בעיניך.** שמ׳ לג, יג. **ולא אנגף.** ע״פ שמ׳ יב, יג. **בשפה ברורה.** ע״פ לפמ׳ ג, ט. **אהללך נורא.** ע״פ תה׳ סו, ג. **אספה.**
ש״א כז, ח. **רחמים על.** ע״פ דני׳ ב, יח. **תעש שאלת.** ע״פ איו׳ ו, ח. **ומך.** ויק׳ כה, מז. **בפתחון פה.** ע״פ יחז׳ כט, כא.
תגדלני. ע״פ איו׳ ז, ח. **ובמאמר.** ע״פ דני׳ ד, יד. **תעטרני.** ע״פ תה׳ ה, יג. **בטובך תענני.** ע״פ תה׳ ח, ו. **ולא אפחד.**
ישע׳ יב, ב. **בצעקי אליך שיחה.** ע״פ תה׳ עז, ז. **שיחה.** ע״פ תה׳ נה, יח; רשו״ ב״ר (ווילנא), פר׳ ס, סי׳ יד. **ביום קודש.**
ע״פ נחמ׳ י, ב. **לשוחחה.** ע״פ תה׳ קמג, ה. **תוציאני לרוחה.** ע״פ תה׳ סו, יב. **בקומי.** ע״פ לפ׳ ג, ח; איכ׳ ב, יט. **לערוך אליך.** ע״פ תה׳ מ, ו. **מפעליך.** ע״פ תה׳ מו, ט.

ח״נ והערות

בטובך תענני. במח׳ רס״ד: ״בטובך תְּעַטְּרֵנִי״.

תִּסְמְכֵנִי בְמַעַן מִלֶּיךָ׃ וְלֹא אֶקָּשֶׁה׃
בַּר וְיָשָׁר׃ הַרְאֵנִי לְאֶזְרַח וְגַם גָּר׃
פְּנֵה אֶל־תְּפִלַּת הָעַרְעָר׃ וְלֹא־אֶרְשַׁע׃
בְּשָׁלוֹם תַּכְנִיסֵנִי׃ וּבְמִישׁוֹר תּוֹצִיאֵנִי׃
עֲנֵנִי כְּנָם עֲנֵנִי׃ וְלֹא־אֶשּׁוֹמֵם׃
בְּתַלְמוּד אֲהַלְּלָךָ׃ רְצֵנִי עִם קְהָלָךָ׃
וּבְמַעֲנֵה לָשׁוֹן אֲיַחֲלָךָ׃ וְלֹא־אֶתְעֶה׃

כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ׃ לְאָדָם מַעַרְכֵי־לֵב וּמֵיהוָה מַעֲנֵה לָשׁוֹן׃

אוֹחִילָה לָאֵל אֲחַלֶּה פָנָיו׃ אֶשְׁאֲלָה מִמֶּנּוּ מַעֲנֵה לָשׁוֹן׃ אֲשֶׁר בִּקְהַל עָם אָשִׁירָה עֻזּוֹ׃ אַבִּיעָה רְנָנוֹת בְּעַד מִפְעָלָיו׃ לְאָדָם מַעַרְכֵי־לֵב וּמֵיהוָה מַעֲנֵה לָשׁוֹן׃ אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃ יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃

ה"נ והערות

אוחילה לאל. פיוט אנונימי קדום לימים נוראים, המופיע בנוסחים שונים. סימן א מרובע. ראו למשל גולדשמידט, מח' לר"ה, עמ' 232. נמצא גם במח' רומניא, דף שסו ע"ב, דומה לנוסח כאן, בתוספת פסוק ממשלי, ח, ח. ובשחרית, דף שמ ע"א, הוא המשך ל'או"א אהיה עם פיפיות', אמנם מתחיל ב'ונאמר לאדם מערכי' וכו', עם תוספת של שני פסוקים אחרים.

מקורות

תסמכני. תה' נא, יד. **מליך.** ע"פ מש' כג, ט. **אקשה.** שמ' ז, ג. **בר.** ע"פ תה' כד, ד. **וישר.** ע"פ ישע' כו, ז. **לאזרח וגם גר.** ע"פ שמ' יב, מט. **פני אל תפילת הערער.** ע"פ תה' קב, יח. **ולא ארשע.** ע"פ איו' י, ז. **בשלום תכניסני.** ע"פ מ"א ב, יג. **ובמישור תוציאני.** ע"פ ישע' יא, ד. **כנם עננו.** ע"פ מ"א יח, לח. **אשומם.** ע"פ שמ' כג, כט. **רצני עם קהלך.** ע"פ תה' קו, ד. **ובמענה לשון.** ע"פ מש' טז, א. **איחלך.** ע"פ תה' עא, יד; איו' ו, יא. **ולא אתעה.** ע"פ ישע' כא, ד. **לאדם מערכי לב.** מש' טז, א. **אוחילה לאל.** ע"פ מיכ' ז, ז; איכ' ג, כא. **אחלה פניו.** ע"פ מלא' א, ט; תה' קיט, נח. **אשאלה ממנו.** ע"פ ש"א ב, כ. **מענה לשון.** מש' טז, א. **בקהל עם.** ע"פ תה' לה, יח; קז, לב. **אשירה עזו.** ע"פ תה' נט, יח. **אביעה רננות.** ע"פ תה' סג, ו; קיט, קעא. **בעד מפעליו.** ע"פ מש' טז, ד. **לאדם מערכי לב.** מש' טז, א. **ה' שפתי תפתח.** תה' נא, יח. **יהיו לרצון.** תה' יט, טו. **ברוך אתה ה'.** תה' קיט, יב.

סדר העבודה

אֶזְכֹּר סֶלָה׃ לְשֵׁם פֶּה לָאָדָם׃ אֶפְתַּח פִּי בְּצֶדֶק׃ וְלֹא אֵאָלֵם׃ אֶת־מִי נוֹעָץ׃ אָז יַיְפְעַל׃
אֶל מְלַמֵּד הוּא׃ וְלֹא יִתְלַמֵּד׃ **אוֹ** מִי הִרְקִיעַ׃ עִמּוֹ שְׁחָקִים׃
אֲשֶׁר מְתָחָם כָּאֹהֶל׃ וְלֹא־יִתְמוֹטָטוּ׃ אֲדָמָה יִסַּד׃ וְאֵין אִישׁ אִתּוֹ׃ אִמְּצָה עַל־מַיִם׃ וְלֹא תִתְפּוֹרָר׃

בְּהֵק נִגַּהּ׃ לְיַדֵּעַ יוֹם לְפֹעַל׃ בְּהוּ סָגַר לְנֶשֶׁף׃ וְלֹא יַחֲלִיפֵם׃
בֵּין מַיִם לָמַיִם׃ הֶחֱזִיק רָקִיעַ׃ בּוֹ צָרַר חֶצְיָם׃ וְלֹא יִבָּקַע׃ בְּנִבְכֵי מְצוּלָה׃ עוֹד הִקְוָה מַיִם׃ בְּרִיחַ גְּבוּלָם שָׂם׃ וְלֹא יַעֲבֹרוּן׃ בְּשִׁיחַ וְעֶשֶׁב מַזְרִיעַ׃ כִּלֵּל אֲדָמָה׃ בַּקִּיץ וּבַחֹרֶף תַּעֲשׂ׃ וְלֹא תָמוּשׁ׃

גָּבְהֵי שַׁחַק הֶעֱטִיר׃ מְאוֹרוֹת וְצָבָא׃ גְּבוּלָם וְדָבְרָם כַּחֹק׃ וְלֹא נֶעְדָּרוּ׃ גִּדֵּל מִמַּיִם׃ רֶמֶשׂ עִם תַּנִּין׃ גַּם עַיִט

מקורות

סדר העבודה. ראו בבלי יומא, דף לו ע"ב, ורש"י ד"ה הסוא דגחית, ע"פ הוש' יד, ג; אוה"ג, יומא, סי' לז וסי' קכב; סה"ע, עשה"ד, הל' יוה"כ, דף קח, עמ' ח; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שכ; ב"י או"ח, סי' תרכא. ראו ס' כתר שם טוב, סדר העבודה, עמ' 380; גאה"ל או"ח, סי' תרכא ס"ק א. **אזכר סלה.** ע"פ תה' עז, ד. **לשם פה לאדם.** ע"פ שמ' ד, יא. **אפתח פי בצדק.** ע"פ תה' עח, ב. **ולא אאלם.** ע"פ תה' לח, יד. **את מי נועץ.** ישע' מ, יד. **אל מלמד הוא.** ע"פ ישע' מח, ח. **ולא יתלמד.** ע"פ ישע' מ, יג-יד. **מי הרקיע עמו שחקים.** ע"פ איו' לז, יח. **אשר מתחם כאוהל.** ע"פ ישע' מ, כב. **ולא יתמוטטו.** ע"פ איו' כו, יא. **אדמה יסד.** ע"פ ישע' מח, יג. **אין איש אתו.** ע"פ ישע' סג, ג; מח, יב. **אמצה על מים.** ע"פ מס' שמחות, ספר חיבוט הקבר, פר' ה, ה"ה, 'אבן שתיה שממנה התחיל הקב"ה לברוא את עולמו'; במדב"ר (ווילנא), פר' יב, סי' ד. **תתפורר.** ע"פ ישע' כד, יט. **נוגה.** ע"פ ש"ב כב, יג. **לידע יום לפועל.** ע"פ בר' א, יד; תה' קד, כב-כג. **ולא יחליפם.** ע"פ בר' ח, כב. **בין מים למים.** בר' א, ו. **החזיק רקיע.** ע"פ איו' כו, יג. **צרר.** ע"פ מש' ל, ד. **בנבכי מצולה.** ע"פ איו' לח, טז. **עוד הקוה מים.** ע"פ בר' א, י. **בריח גבולם שם ולא יעברון.** ע"פ תה' קד, ט. **בשיח ועשב מזריע.** ע"פ בר' א, יא-יב. **בקיץ ובחורף תעש.** ע"פ תה' עד, ח. **ולא תמוש.** ע"פ בר' ח, כב. **גבהי שחק.** ע"פ איו' יא, ח. **מאורות וצבא.** ע"פ בר' א, טז. **גבולם ודברם כחוק.** ירמ' ה, כב. **ולא נעדרו.** ע"פ ישע' מ, כו. **רמש עם תנין.** ע"פ בר' א, כא. **עיט.** איו' כח, ז.

ה"נ והערות

אזכר סלה. סדר העבודה, המיוחס לר' יוחנן הכהן, ע"ס א"ב, כל אות ח' פעמים, חוץ מאות ת' שהיא ט"ז פעמים. **החזיק רקיע.** בכ"י ובקד"א: 'הִתְוִיךְ רקיע', וכן תוקן בגליון מח' רמ"ו. **גְּבוּלָם שָׂם.** בכ"י: 'גְּבוּלָם חוֹל'. ובמח' רמ"ו נראה בהגהה: 'גְּבוּלָם שָׂם חוֹל', ע"פ ירמ' ה, כב. **ולא תָמוּשׁ.** כ"ה במח' בולוניא וכ"י. אך ברמ"ו ורס"ד: 'ולא תָמוֹט'.

לָרֹב· וְלֹא יִסָּפֵרוּ· גָּחוּ מִמְּעֵי חֶלֶד· גְּוִיּוֹת וּנְשָׁמוֹת· גָּאוּ וְעָצְמוּ מְאֹד· וְלֹא יִמָּנוּ· גָּמַר אֹמֶר· וְאָז יָעַץ בְּשֵׂכֶל· גֹּלֶם לְרַקֵּם בְּצֶלֶם· וְלֹא אֵחַר:

דִּבֶּר וְיָצַר· שָׂח וַיְהִי כֵן· דִּלֵּק חֲדָרָיו בְּנֵר· וְלֹא יִכְבֶּה· דֶּרֶךְ גַּן־עֵדֶן· מְשָׁכוֹ אֱלֹהִים לְבוֹחֲנוֹ· דָּבָר הֲיוּכַל נָצֹר· וְלֹא יָמוּת· דִּבֶּר לוֹ חֲדַל· מֵעֵץ תַּאֲוָה· דָּאֲבָה נַפְשׁוֹ לֶאֱכֹל· וְלֹא שָׁמַר· דְּמָה יוֹצְרוֹ· לְכוֹנֵן לוֹ עֵזֶר· דָּרוֹשׁ דָּרְשׁוֹ לְבַדּוֹ· וְלֹא טוֹב:

הִמְתִּיק לוֹ רֶדֶם· וְנָתַץ גְּוִיּוֹ· הֶעֱלָה בָשָׂר כָּמֹהוּ· וְלֹא הֵבִין· הֶרְאָה לוֹ· כְּלִילַת יֹפִי וְאָמַר· הֲלֹא בְשָׂרִי זֹאת· וְלֹא נָכְרִיָּה· הוֹצִיא לָהּ שֵׁם· וְכֵן לִיצוּרִים· הֶעֱלַס עִמָּהּ בַּחֻפָּה· וְלֹא לָן· הִלְעִיטָהּ רֶמֶשׂ· וְהִיא מָשְׁכָה לְעָפָר· הֶעֱרָמוּ וְעָטוּ עָלִים· וְלֹא עֶדִי:

וְנֶאֱרְרָה אֵם לְעֶצֶב· וְאָב לְעִצָּבוֹן· וְעָרוּם לְמַאֲכָלוֹ עָפָר· וְלֹא רֶגֶל· וְגֹרְשׁוּ מִגַּן· וְיָרְשׁוּ נָקִיק סֶלַע· וְהוּמַר כְּבוֹדָם לְמָוֶת· וְלֹא כֵאלֹהִים· וְיֵצֶר צוּר הִתְאִיב· יְצוּר לְרֶבַע·

ה"נ והערות

גָּחוּ מִמְּעֵי. כ"ה במח' בולוניא, כ"י ושד"ל, מלשון תה' כב, י. במח' רס"ד: 'גָּעוּ מִמְּעֵי'. **וְלֹא הֵבִין.** במח' רמ"ו: 'וְלֹא הֵכִין'. **וְגֹרְשׁוּ מִגַּן.** במח' רמ"ו ובכ"י: 'וְגֹרְשׁוּ מִגַּן. **צוּר הִתְאִיב יְצוּר.** כ"ה במח' בולוניא קד"א ושד"ל. במח' רמ"ו וכ"י: 'יְצוּר הִתְאִיב צוּר'.

מקורות

וְלֹא יִסָּפֵרוּ. ע"פ מ"ח ח, ה. **וְלֹא יִמָּנוּ.** מ"ח ח, ה. **גָּמַר אֹמֶר.** תה' עז, ט. **וְאָז יָעַץ.** ע"פ בר' ח, כו. **יָעַץ בְּשֵׂכֶל.** ע"פ דה"ל כו, יד; בראשית ח, כו, ורש"י שם; ב"ר (ווילנא), פר' ח, סי' ח. **גֹּלֶם לְרַקֵּם בְּצֶלֶם.** ע"פ בר' ח, כו. **דִּבֶּר וְיָלַר.** ע"פ בר' ח, כז. **וַיְהִי כֵן.** ע"פ בר' ח, ל. **דִּלֵּק חֲדָרָיו בְּנֵר.** ע"פ מש' כ, כז. **וְלֹא יִכְבֶּה.** ע"פ ש"ל ג, ג; מש' לא, יח. **דֶּרֶךְ גַּן עֵדֶן.** ע"פ בר' ב, ח. **מְשָׁכוֹ אֱלֹהִים לְבָחְנוֹ.** ע"פ בר' ב, עז־יח. **דִּבֶּר הֲיוּכַל לִנְצֹר.** ע"פ בר' ב, ח. **וְלֹא יָמוּת.** ע"פ בר' ב, יז. **דִּבֶּר לוֹ.** ע"פ בר' ב, עז. **חֲדַל מִעֵץ תַּאֲוָה.** ע"פ בר' ב, ח. **דָּאֲבָה נַפְשׁוֹ.** ע"פ ירמ' לא, כד. **נַפְשׁוֹ לֶאֱכוֹל.** ע"פ איו' לג, כ. **וְלֹא שָׁמַר.** מ"ח יח, י. **לְכוֹנֵן לוֹ עֵזֶר וְכוּ'.** ע"פ בר' ב, יח. **הִמְתִּיק לוֹ.** רא"ו ב"ר (ווילנא), פר' יח, סי' ה. **רֶדֶם.** ע"פ בר' ב, כא. **גּוּיוֹ.** ע"פ תה' קו, ו. **הֶעֱלָה בָשָׂר כָּמוֹהוּ.** ע"פ בר' ב, כא. **וְלֹא הֵבִין.** ע"פ שע' כט, עז. **הֶרְאָה לוֹ.** ע"פ בר' ב, כב. **כְּלִילַת יֹפִי וְאָמַר.** ע"פ איכ' ב, טו. **הֲלֹא בְשָׂרִי זֹאת.** ע"פ בר' ב, כג. **נָכְרִיָּה.** שמ' ב, כב. **הוֹצִיא לָהּ שֵׁם.** ע"פ בר' ב, כג. **וְכֵן לִיצוּרִים.** ע"פ בר' ב, כ. **הֶעֱלַס עִמָּהּ בַּחֻפָּה.** רא"ו אד"נ פ"ד; בבלי ברכות, דף סא ע"א; קה"ר פר' ז, סי' ב; ילקו"ש תורה, רמז עז. **הִלְעִיטָהּ רֶמֶשׂ.** ע"פ בר' ג, ו. **הֶעֱרָמוּ וְעָטוּ עָלִים.** ע"פ בר' ג, ז. **וַאֲחֹרֶיהָ אֵם לְעֶצֶב.** ע"פ בר' ג, טז. **וְאָב לְעִצָּבוֹן.** ע"פ בר' ג, ח. **וְעָרוּם.** ע"פ בר' ג, ח. **לְמַאֲכָלוֹ עָפָר וְלֹא רֶגֶל.** ע"פ בר' ג, יד. **וְגֹרְשׁוּ מִגַּן.** ע"פ בר' ג, כג־כד. **נָקִיק סֶלַע.** ע"פ ישע' ז, יט. **וְהוּמַר כְּבוֹדָם.** ע"פ תה' קו, כ. **וְלֹא כֵאלֹהִים.** ע"פ בר' ג, ה.

וְזֹאת תְּשׁוּקָתָם בָּשָׂר· וְלֹא אֵל· וְהִזְרִיעַ עוֹבֵד· וְגַם רוֹעֶה עֶדֶר·
וּפָעֳלָם לְבוֹרֵא עוֹלָם· וְלֹא לְאִישׁ:

זָרַע פּוֹתֵחַ רֶחֶם· וּמְלָא סִפְקוֹ· זָבַד בְּיִתְרוֹן לְקוֹנֵהוּ· וְלֹא
שָׁע· זָבַח בְּכוֹרוֹת צֹאנוֹ· וְטוּב חֶלְבֵיהֶן· זָבַד שָׁפָל לָרָם·
וְלֹא הֵשִׁיבוֹ· זָעַם רַב· אֶת־צָעִיר בְּרֶצַח· זָעַק דָּמוֹ לָאֵל· וְלֹא
בִּזֶּהוּ· זָעֲפוֹ לְנָע וָנָד· עַד־הִתְוַדֶּה· זִמֵּן־לוֹ אוֹת· וְלֹא־יֵהָרֵג:

חַי קָרָא לַיָּם· וְהֶאֱבִיד בּוֹגְדִים· חֵלֶף קָרְאוּ לָאֵלִיל· וְלֹא
לָאֵל· חָמְסוּ חָמָס· עַם מוֹרְדֵי אוֹר· חָזוּ מַכַּת אֱנוֹשׁ· וְלֹא
לָמְדוּ· חִבְּלוּם קָרִים· וְקָם תְּמִים דּוֹרוֹת· חִתֵּל וְנִחֵם אֶרֶץ·
וְלֹא הוּשַׁמָּה· חָשְׁבוּ עֲלוֹת לַשַּׁחַק· חֲלוּקִים וְנָפֶצוּ· חִלֵּק אֱלֹהִים
עֲצָתָם· וְלֹא קָיְמָה:

טוֹב לָמַד· מֵאֵלָיו אִישׁ תָּם· טִהֲרוּ צָרְפוֹ בְּחָנוֹ· וְלֹא אָט· טָרַף
לְפָנָיו· זְרוֹעַ אַף־קָדְקֹד· טֶרֶם הֶחֱזִיקוֹ בָּאֵשׁ· וְלֹא נִכְוָה·
טֶנָא בִּכּוּרִים· נָחֲנַן בֶּן־מָאַת· טָהוֹר חֶשְׁקוֹ לְנִיחֹחַ· וְלֹא־חָס·
טָלָה בַּמִּישׁוֹר· נִמְשַׁךְ לְמוֹ חָרֶב· טָבוּחַ יִרְאֶהוּ חַי· וְלֹא־נָמוּת:

מקורות

וזאת תשוקתם בשר. ע"פ בר' ג, טז. ראו ב"ר (ווילנא), פר' כ, סי' ז. **והזריע.** ע"פ בר' ד, ח. **עובד וגם רועה עדר.** ע"פ בר' ד, ב. **ופעלם לבורא עולם.** ע"פ בר' ד, ג-ד. **לבורא עולם.** ע"פ ישע' מ, כח. **זרע פותח רחם.** ע"פ בר' ד, ח. **ומלא ספקו.** ע"פ איו' כ, כב. **זבד ביתרון לקונהו.** ע"פ בר' ד, ג. **ולא שע.** ע"פ בר' ד, ה. **זבח בכורות צאנו וכו'.** ע"פ בר' ד, ד. **ולא השיבו.** ע"פ בר' ד, ה. **זעם רב.** ע"פ בר' ד, ו. **את צעיר ברצח.** ע"פ בר' ד, ח. **זעק דמו לאל.** ע"פ בר' ד, י. **זעפו.** ע"פ בר' ד, יא. **לנע ונד.** ע"פ בר' ד, יב. **עד התוודה.** ע"פ בר' ד, יג-יד. **זימן לו אות ולא יהרג.** ע"פ בר' ד, טו. **חי.** במ' יד, כא. **קרא ליס והאביד בוגדיס.** ע"פ עמ' ה, ח; ירושלמי פ"ו, ה"ב; ב"ר פר' בראשית, פ"ה, סי' ו; ילקו"ש עמ' רמז תקמג. **חלף קראו לאליל ולא לאל.** ע"פ בר' ד, כו וראו פירש"י. **חמסו חמס.** ע"פ בר' ו, יא. **עם מורדי אור.** ע"פ איו' כד, יג. **חזו מכת אנוש.** ספרי, פר' עקב, פי' מג; ילקו"ש תורה, רמז רפו. **וקס תמיס דורות.** ע"פ בר' ו, ט. **ונחם ארץ.** ע"פ בר' ו, ו. **ולא הושמה.** ע"פ בר' ח, כא. **חשבו עלות לשחק.** ע"פ בר' יא, ד. **חלוקים ונופצו.** ע"פ בר' יא, ט; תאד"ר פר' כט, סוף ד"ה אנשי מגדל. **חלק אלהים עצתם.** ראו בבלי סנהדרין, דף קט ע"א; מדת"ג, פר' נח, סי' כה. **טוב למד.** ע"פ ישע' ח, ח. **מאליו אים תם.** ראו בבלי נדריס, סוף דף לב ע"א; ב"ר פר' נח, פר' ל, סי' ח. **טהרו צרפו בחנו.** ע"פ ב"ר פר' לך לך פר' מד, סי' ז; ילקו"ש, תורה רמז עו. **זרוע אף קדקוד.** דב' לג, כ. **טרם החזיקו באש ולא נכוה.** ע"פ בבלי פסחים קיח ע"א; מדת"ג (ווירשא), פר' תצוה, סי' יב. **נחנן בן מאת.** ע"פ בר' כא, ה. **טהור.** תבק' א, יג. **חשקו לניחוח.** ע"פ בר' כב, ב. **נמשך למו חרב.** ע"פ בר' כב, ח. **טבוח יראהו חי ולא נמות.** ע"פ בר' כב, יד ופירש"י ד"ה היום; ירושלמי תענית פ"ב, ה"ד; ויק"ר (ווילנא), פר' אמור פר' כט, סי' ט.

ה"נ והערות

זבד ביתרון. במח' רמ"ו וקד"א: זָבַר ביתרון. **זָבַד שפל.** במח' רמ"ו וקד"א: זָבַר שפל'. **זָעַם רב.** בכ"י: זֵעַם רב'. **טלה בַּמִּישׁוֹר.** במח' רמ"ו ובכ"י: 'טלה בְּמישור'.

יִפֶּה מְנָת תָּם· וְנָעִים חֶלְקוֹ· יְשִׁיבַת אֹהָלִים חִבֵּק· וְלֹא מָשׁ·
יִקַּר שְׁמוֹ לְמַעְלָה· בְּעוֹלִים וְיוֹרְדִים· יָרַד כְּנֶגְדּוֹ שַׂר·
וְלֹא יָכוֹל· יְדֵי יוֹרֵשׁ חֶרֶב· שָׂר וַיִּדְאַג· יָהּ צֵל יְמִינוֹ· וְלֹא
הִזְנִיחוֹ· יַחַד הִקִּיפוּהוּ· שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים· יְדִידִים תְּמִימִים
קְדוֹשִׁים· וְלֹא דִּפֵּי:

כָּבוֹד נֶצַח נִשְׁמַר· לְמַטֵּה לֵוִי· כְּקָרְבָּם בְּרִחוּק עֵגֶל· וְלֹא
תָעוּ· כְּרִיתוּת בְּרִית מֶלַח· נִכְרְתָה לְקָדוֹשׁ· כִּי
לְמַקְדִּישָׁיו יְכַהֵן· וְלֹא לַזָּר· כְּהֻנַּת עֲמוּסָיו· נָצַח לִפְנֵי מֶלֶךְ·
כְּשָׁמְרָם פִּתְחֵי אֹהָלָיו· וְלֹא סָרוּ· כָּמוֹ כֵן יַבְדִּילוּ· אִישׁ קֹדֶם
לָעָשׁוֹר· כָּמוּס בְּלִשְׁכָּה שָׁבוּעַ· וְלֹא יִטַּמָּא:

כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ· כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת
לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:

לָמַד זְרִיקַת דָּם· וְרֶקַח וְגֵרוֹת· לְמַהֵר בְּרֹאשׁ וְרֶגֶל· וְלֹא
בַעֲצַלְתַּיִם· לֵוִית כְּבוֹדוֹ· בֵּין־זִקְנֵי שֵׁבֶט· לַהֲגוֹת

ח"נ והערות

שַׂר וידאג. כ"ה בכ"י, קד"א ושד"ל, בשי"ן ימנית. אבל במח' רמ"ו: שַׂר וידאג'. **כְּקָרְבָּם בְּרִחוּק.** כ"ה במח' רמ"ו, כ"י וקד"א. במח' בולוניא נראה: 'בְּקָרְבָּם בְּרִחוּק'. **ורקח וגרות.** במח' רמ"ו ורס"ד: 'וְרָקָחוּ גֵרוֹת', וע"י בפי' קד"א. **לֵוִית כבודו.** כ"ה במח' בולוניא ושד"ל. במח' רמ"ו: 'לְוַיַּת כבודו'. בכ"י: 'לְוַיַּת כבודו'.

מקורות

יפה מנת תם. ע"פ בר' כה, כג. **ונעים חלקו.** ע"פ דב' לב, ט. **ישיבת אוהלים.** ע"פ בר' כה, כז. **ולא מש.** ע"פ שמ' לג, יא. **יקר שמו.** ע"פ ש"א יח, ל. **בעולים ויורדים.** ע"פ בר' כח, יב. **ירד כנגדו שר.** ע"פ בר' לב, כה. **ולא יכול.** ע"פ בר' לב, כו. **ידי.** ע"פ בר' מז, כב. **יורש חרב.** ע"פ בר' מז, מ. **שר וידאג.** ע"פ בר' מו, ג. **יה על ימינו.** ע"פ תה' קכא, ה. **יחד הקיפוהו.** ע"פ בר' מט, ח; רא"ו ב"ר פר' ויחי, פר' לח, סי' ג. **שניס עשר שבטים.** ע"פ בר' מט, ב. **ידידים תמימים קדושים.** רא"ו תי"ו בר' מט, ח. **ולא דופי.** רא"ו מדת"נ (וורשא), פר' ויחי, סי' ח; ב"ר פר' ויחי, פר' לח, סוף סי' ג; מש"ט בר' פמ"ט, סי' ח. **למטה לוי.** ע"פ במ' ג, ו. **בקרבם ברחוק עגל ולא תעו.** במדב"ר (ווילנא), פר' ג, סי' ה; מד"א (בובר), פר' במ', פ"ג, סי' יד. **כריתות ברית מלח.** ע"פ במ' יח, יט; מד"א במ' פי"ח, סי' ח. **נכרתה.** ע"פ במ' יח, ח ורש"י; ספרי במ' פר' קרח, פ' קיח; ילקו"ש תורה, רמז תשמה. **לקדוש.** ע"פ תה' קו, טז. **למקדישיו יכהן.** ע"פ שמ' כח, א. **ולא לזר.** ע"פ במ' ג, י. **כהונת עמוסיו.** ע"פ במ' יח, ח. **נצח לפני מלך.** ע"פ דה"א כג, יג. **כשמרם פתחי אהליו.** ע"פ במ' יח, ח"ז. **ולא סרו.** ש"א ו, יב. **כמו כן יבדילו וכו'.** ע"פ משנ' יומא פ"א, מ"א; ספרא, לו - מכילׄ דמילואים, סוף פ"א. **איש.** ע"פ משנ' יומא פ"א, מ"ג. **קודם לעשור וכו' שבוע וכו'.** ע"פ משנ' יומא פ"א, מ"א. **כמוס.** ע"פ דב' לב, לד. **בלשכה.** ע"פ יחז' מ, לח. **ולא יטמא.** ויק' יד, לו. **כאשר עשה ביום הזה.** ויק' ח, לד. **למד זריקת דם וכו'.** ע"פ משנ' יומא פ"א, מ"ב; בבלי יומא, דף ד ע"א. **ורקח.** ע"פ שמ' ל, כה. **וגרות.** ע"פ שמ' ל, ז. **בעצלתים.** קה' י, יח. **לוית כבוד.** ע"פ משנ' יומא פ"א, מ"ג. **בין זקני שבט.** ע"פ מש' לא, כג. **להגות לפניו בסדר.** ע"פ משנ' יומא פ"א, מ"ו.

לְפָנָיו בַּסֵּדֶר· וְלֹא יִשְׁגֶּה· לְפֶתַח הַקָּדִים· בְּעֶרֶב צוֹם יְלַוּוּהוּ· לְרַגְּלוֹ בְּזִבְחֵי־יוֹם· וְלֹא יֶחֱטָא· לְעֵת עֶרֶב יַמְעִיטוּ· אָכְלוֹ וּמַשְׁקֵהוּ· לְבַל־יֵרָדֵם וְיֵקַר· וְלֹא יַעֲבֹד:

מְהִירֵי מַטֵּהוּ· הֵם חִבְּרוּ לוֹ· מַזְהִירָיו בְּאֹמֶר חַיֵּה· וְלֹא תָמוּת· מְקוֹם קְטֹרֶת יְבִיאוּהוּ· וְעוֹד יַשְׁבִּיעוּהוּ· מִצְוַת סַמִּים שְׁמֹר· וְלֹא תָפֵר· מַזִּילִים בֶּכִי· כִּי לָכֵן הֻצְּרָכוּ· מְתַמְּרֵי עֶשֶׁן בַּחוּץ· וְלֹא כַדָּת· מֶדֶרֶשׁ יְשַׁנֵּן· אוֹ יְשַׁנְּנוּ לוֹ· מֵפִיג בְּכִתְבֵי קֹדֶשׁ· וְלֹא יֵצַר:

נוֹגְנֵי דוּכָן· גַּם הֵם יַשְׁמִיעוּ· נְעִימַת צְרֵדָה בַּפֶּה· וְלֹא בְכִנּוֹר· נוֹדְדִים עֲדֵי־נֶשֶׁף· מֵעִיר יַשְׁמִיעוּ· נוֹהֲמִים בְּאָזְנָיו קוֹל· וְלֹא־יִישָׁן· נוֹעֲדוּ חֲצוֹת לַיְלָה· מַעֲבִירֵי דֶשֶׁן· נִצְּבוּ תֵּת פֵּיס·

מקורות

ולא ישגה. ע"פ מש' ה, כג. **לפתח הקדים.** ע"פ יחז' י, יט. **בערב צום ילווהו וכו'.** ע"פ משנ' יומא פ"ח, מ"ב. **ולא יחטא.** קה' ז, כ. **לעת ערב ימעיטו וכו'.** ע"פ משנ' יומא פ"ח, מ"ד; ירושלמי יומא פ"ח, ה"ד; בבלי יומא, דף יח ע"ח. **לבל ירדם ויקר.** רע"ב משנ' יומא, פ"ח, מ"ו, ד"ה אם היה חכם. **ויקר.** ע"פ ירושלמי יומא פ"ח, ה"ד; בבלי יומא, דף יח סוף ע"ח. **ולא יעבוד.** במ' ח, כה. **מהירי מטהו הם חברו לו.** ע"פ משנ' יומא פ"ח, מ"ה; ירושלמי יומא פ"ח, ה"ה. **מזהיריו באומר חיה.** ג"ז שם. **ולא תמות.** תוספתא יומא פ"ח, ה"ח; בבלי יומא, דף יט ע"ב. **מקום קטורת יביאוהו וכו' מזילים בכי.** ע"פ משנ' יומא פ"ח, מ"ה; ירושלמי יומא פ"ח, ה"ה; רמב"ם, הל' עבודת יום"כ, פ"ח, ה"ז. **מצות סמים.** ע"פ ויק' טז, יג. **מזילים בכי כי לכן הוצרכו.** ע"פ בבלי יומא, דף יט ע"ב. **מתמרי עשן בחוץ ולא כדת.** ע"פ ירושלמי יומא פ"ח, ה"ה; בבלי יומא, דף נג ע"ח, ע"פ ויק' טז, יג. **מדרש ישנן או ישננו לו.** ע"פ משנ' יומא פ"ח, מ"ו; ירושלמי יומא פ"ח, ה"ו. **מפיג בכתבי קודש.** ע"פ ירושלמי יומא פ"ח, ה"ו; רמב"ם, הל' עבודת יום"כ, פ"ח, ה"ח; רע"ב משנ' יומא פ"ח, מ"ו, ד"ה בחיוב. **נוגני דוכן.** ע"פ משנ' כלים פט"ו, מ"ו, ופי' רע"ב ד"ה נגלו; רמב"ם, הל' עבודת יום"כ, פ"ח, ה"ח. **נעימת צרדה בפה ולא בכנור.** ע"פ ירושלמי יומא פ"ח, ה"ז; בבלי יומא, דף יט ע"ב. **נודדים עדי נשף.** ע"פ איו' ז, ד; בבלי יומא, דף יט ע"ב. **מעיר ישמיעו.** ע"פ ישע' סו, ו. **נוהמים באזניו קול ולא יישן.** ע"פ בבלי יומא, דף יט ע"ב. **ולא יישן.** ישע' ה, כז. **נועדו חצות לילה.** ע"פ תה' קיט, סב. **מעבירי דשן.** ע"פ משנ' יומא פ"ח, מ"ח; ירושלמי יומא פ"ח, ה"ח; בבלי זבחים, דף פו ע"ב;. **נצבו תת פייס ולא יהדפו.** ע"פ משנ' יומא פ"ב, מ"ב; ירושלמי יומא פ"ב, ה"ח; בבלי יומא, דף כב ע"ח; מלחמת ה' להרמב"ן ריש יומא.

ח"נ והערות

לפניו בַּסֵּדֶר. כ"ה במח' בולוניא ושד"ל. ברמ"ו, קד"א וכ"י: 'לפניו כַּסֵּדֶר'. **לרגלו בְּזִבְחֵי־יוֹם.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י. בכ"י אחר: 'לרגלו הֶעָשׂוֹר'. **וְלֹא יֶחֱטָא.** בכ"י: 'ולא יַחֲטִיא'. **לבל ירדם וְיֵקַר.** ואולי צ"ל: 'לבל ירדם וְיֵקַר', עפ"י רות ב, ג. **וְעוֹד ישביעוהו.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא ורס"ד. בכ"י: 'וְשָׁם ישביעוהו', וכן הציע הקד"א לגרוס, ואף כן הגיהו בכ"י במח' ברמ"ו ובולוניא. **מדרש ישנן.** עי' השגות רמד"ד, נספח ל'לו"א', מהדו' אוצרנו, סי' יב. **ולא יֵצַר.** במח' רמ"ו: 'ולא יֵצֶר'. **נוֹדְדִים עדי.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא ורס"ד. בכ"י: 'נָדוּדִים עדי'. ובגליון רמ"ו הוגה בכ"י: 'נָדֵדִים עדי'. **תת פֵּיס.** הניקוד הוא ע"פ כ"י. ראו מלאכת שלמה עמ"ס יומא פ"ב, סוף מ"ב, וכך מנוקד בערוך השלם, ערך פס (השני), ואצל גולדשמידט עמ' 439, ואף המהר"ם די לונזאנו הסכים לניקוד זה.

וְלֹא יֻהְדַּפוּ· נִצְבְּעוּ שֵׁנִית· לְצֹרֶךְ מִזְבַּח חִוּצָה· נִקּוּי פְּנִימִי וְנֵרוֹת· וְלֹא יָמֵירוּ:

סָח פָּקִיד· גּוֹשׁוּ חֲדָשִׁים לִקְטֹרֶת· סוֹד מַצְבִּיעִים בַּפַּיִס· וְלֹא יִשְׁנוּ· סִלּוּק נְתָחִים· בֵּין־כֶּבֶשׂ לַמִּזְבֵּחַ· סִדּוּרָם בַּפַּיִס כַּדָּת· וְלֹא יְאַחֲרוּ· סֶגֶן יִשְׁאַל· אִם בָּרַק נֹגַהּ· שֶׁה לִקְרֹץ בַּשַּׁחַר· וְלֹא בְּאִישׁוֹן· סְבָבוּהוּ חֲנִיכָיו· לְבֵית טְבִילַת חִוּצָה· סִדֵּר מְחִיצָה בַּתָּוֶךְ· וְלֹא יֵרָאֶה:

עֵרַם שְׁאֵרוֹ· וְטָבַל וְלָבַשׁ שְׁמוֹנָה· עוֹד יִתְקַדֵּשׁ כַּחֹק· וְלֹא יָמוּשׁ· עָרַף כֶּבֶשׂ· וְזָרַק וְהִקְטִיר וְהֵיטִיב· עֶרְכּוֹ וְנִסְכּוֹ בְּכֹשֶׁר· וְלֹא בִּפְסוּל· עוֹד בָּא לַפָּרְוָה· וְקִדֵּשׁ וְטָבַל· עָטָה בְּהִתְקַדְּשׁוֹ בַּדִּים· וְלֹא פָז· עַל־פָּרוֹ בְּכֹבֶד· יָדֵהוּ סָמַךְ· עֲוֹנוֹ וְנָוֵהוּ הוֹדָה· וְלֹא בוֹשׁ:

ח"נ והערות

ולא יֻהְדַּפוּ. במח' רמ"ו וכ"י: 'ולא יֻהָדַּפוּ'. **גּוֹשׁוּ חדשים.** במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'גּוּשׁוּ חדשים', וכאן כמח' שד"ל. **מצביעים בפיס.** כ"ה במח' בולוניא וקד"א. ברמ"ו וכ"י: 'מצביעים בַּפַּעַם'. **בָּרַק נגה.** תוקן ע"פ כ"י, וכן נראה מקד"א. ובמח' רמ"ו ובולוניא: 'בָּרַק נגה'. **עוד יִתְקַדֵּשׁ.** כ"ה במח' רמ"ו וקד"א. בכ"י: 'עוד יִתְקָרֵב'. **ולא בִּפְסוּל.** ראו לו"א, ח"ב סי' קלג.

מקורות

נלבנו שנית וכו'. ע"פ מסי' יומא פ"ב, מ"ג; ירושלמי יומא פ"ב, ה"ב. **ולא ימירו.** ע"פ מסי' יומא פ"ב, ה"ב. **פקיד.** מ"ב כה, יט. **גושו חדשים לקטורת וכו'.** ע"פ יהושע ג, ט; ש"א יד, לח; מסי' יומא פ"ב, מ"ד; ירושלמי יומא פ"ב, ה"ג; בבלי יומא, דף כו ע"א, ע"פ דב' לג, י. **סוד מלביעים בפיס.** מלאכת שלמה יומא פ"ב בסוף; ערוך השלם, גולדשמידט, כיפור, עמ' 439. **ולא ישנו.** ע"פ מ"א יח, לד. **סילוק נתחים וכו'.** ע"פ מסי' יומא פ"ב, מ"ד; ירושלמי יומא פ"ב, ה"ג. **בין כבש למזבח.** רלו בבלי מנחות, דף סב ע"ב. **סידורם בפיים כדת.** ע"פ מסי' יומא פ"ב, ה-ז; ירושלמי יומא פ"ב, ה"ד. **סגן ישאל מה ברק נוגה.** ע"פ מסי' יומא פ"ג, מ"א; ירושלמי יומא פ"ג, ה"א. **ברק נוגה.** ע"פ תנק' ג, יא. **שה לקרון בשחר ולא באישון.** ע"פ מסי' יומא פ"ג, מ"ב; ירושלמי יומא פ"ג, ה"ב. **לקרון.** ע"פ מסי' יומא פ"ג, מ"ד. **בשחר.** ע"פ בר' יט, טו. **באישון.** מס' ז, ט. **סבבוהו חניכיו לבית טבילת.** ע"פ מסי' יומא פ"ג, מ"ב; ירושלמי יומא פ"ג, ה"ב. **חניכיו.** בר' יד, יד. **מחילה בתוך.** ע"פ מסי' יומא פ"ג, מ"ד; ירושלמי יומא פ"ג, ה"ד. **ולא ירחה.** ע"פ דב' כג, טו. **ערם.** ע"פ ש"א יט, כד; מסי' יומא פ"ג, מ"ד. **שארו** - בשרו. ע"פ ויק' כ, יט תי"ו. **וטבל ולבש וכו' והקטיר והיטיב.** ע"פ מסי' יומא פ"ג, מ"ד; ירושלמי יומא פ"ג, ה"ד. **עוד יתקדש כחוק.** ע"פ ויק' טז, ד ורלו פירש"י. **ולא ימוש.** ע"פ יהו' א, ח. **ערף כבש.** ע"פ ויק' טז, יא. **ערכו ונסכו.** מסי' יומא פ"ג, מ"ה; ירושלמי יומא פ"ג, ה"ה. **עוד בא לפרוה.** מסי' יומא פ"ג, מ"ו; ירושלמי יומא פ"ג, ה"ו. **עטה.** ע"פ ש"א כה, יד. **בדיס.** יחז' ט, ב. **בדיס ולא פז.** ע"פ ויק' טז, ד. **על פרו בכובד.** ע"פ ירושלמי חגיגה פ"ב, ה"ב; בבלי חגיגה, דף טז ע"ב. **ידהו סמך.** ע"פ ויק' טז, כא; מסי' יומא פ"ג, מ"ח; ירושלמי יומא פ"ג, ה"ז. **עוונו ונוהו הודה.** ע"פ ויק' טז, ו; מסי' יומא פ"ח, מ"ח; ירושלמי יומא פ"ח, ה"ח; ספרא, פר' אחרי מות, פ"ב. **ונוהו.** ע"פ ירמ' ג, יט. **ולא בוש.** ע"פ ישע' מה, ח.

וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר: אָנָּא הַשֵּׁם חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי: אָנָּא הַשֵּׁם כַּפֶּר־נָא לַחֲטָאִים וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ לֵאמֹר: כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ: וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם הָעוֹמְדִים בָּעֲזָרָה: כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים אֶת־הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא מְפֹרָשׁ יוֹצֵא מִפִּי כֹהֵן גָּדוֹל בִּקְדֻשָּׁה: הָיוּ כוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים עַל־פְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְהוּא הָיָה מִתְכַּוֵּן לִגְמֹר אֶת־הַשֵּׁם כְּנֶגֶד הַמְבָרְכִים וְאוֹמֵר לָהֶם תִּטְהָרוּ: וְאַתָּה בְּרֹב טוּבְךָ תְּעוֹרֵר רַחֲמֶיךָ וְתִסְלַח לְאִישׁ חֲסִידֶךָ לְמַעַן קְדֻשַּׁת שְׁמֶךָ:

מקורות

וכך היה אומר. מסכ׳ יומא פ״ג, מ״ח ופ״ד, מ״ב; ירושלמי יומא פ״ג, ה״ז ופ״ד, ה״ב. **הנוסח.** ע״פ ספרא, פר׳ אחרי מות, פר׳ ב, ד; פסז״ו ויק׳, פר׳ אחרי מות, דף מז ע״א, ד״ה והקריב, ודף מז ע״ב; ילקו״ש, תורה, רמז תקעב; טור או״ח, סי׳ תרכא; פסקי ריא״ז, יומא, פ״ח, ה״ד, אות טו. **אנא.** בבלי יומא, דף לז ע״א, ע״פ שמ׳ לב, לא. **השם.** בבלי יומא, דף לז ע״א; טור או״ח, סי׳ תרכא; תיו״ט ע״מ יומא, פ״ג, מ״ח, ד״ה השם. **חטאתי עויתי פשעתי.** ספרא, פר׳ אחרי מות, פר׳ ב, ד, ע״פ תה׳ קו, ה; מ״א ח, מז; דני׳ ט, ה. כך הסדר בירושלמי יומא פ״ג, ה״ז; בבלי יומא, לו ע״ב; ספרא, פר׳ אחרי מות, פ״ב; פסז״ו, ויק׳ פר׳ אחרי מות, דף מז ע״ב; ילקו״ש תורה, רמז תקעב; רא״ש יומא, הל׳ סדר עבודת יוה״כ; פסקי ריי״ד יומא דף מא ע״ב; פסקי ריא״ז יומא פ״ח ה״ד אות טו. **כי ביום הזה.** ויק׳ טז, ל. **והכהנים והעם העמדים וכו׳.** מסכ׳ יומא פ״ו, מ״ב; רמב״ם, הל׳ עבודת יוה״כ, פ״ב, ה״ז. **את השם הנכבד.** דב׳ כח, נח. **ואומריס כשכמל״ו.** מסכ׳ יומא פ״ג, מ״ח; ירושלמי יומא פ״ג, ה״ז; רמב״ם, הל׳ עבודת יוה״כ, פ״ב, ה״ז, ע״פ דב׳ לב, ג. **ברוך שם כבוד.** ע״פ תה׳ עב, יט; ק, ד. **כבוד מלכותו לעולם ועד.** ע״פ תה׳ קמה, יא־יג. **והוא היה מתכוין לגמור.** סדו׳ רס״ג, עמ׳ רעד־רעד; תשוה״ג התדשות, עמוא״ל, סי׳ קטו; רמב״ם, הל׳ עבודת יוה״כ, פ״ב, ה״ז. **לאיש חסידך.** דב׳ לג, ח. **למען קדושת שמך.** ע״פ יחז׳ לו, כג.

ה״נ והערות

אנא השם. בירושלמי (ווילנא), יומא, פ״ג, ה״ז, הביא דעת ר׳ חגייא, שבפעם הראשונה הוא אומר ׳אנא השם׳, ובשנייה הוא אומר ׳אנא בשם׳. וכתב ע״ז ר״ח, בבלי יומא, דף לו ע״ב, ׳לא משגחינן לר׳ חגי, מפני שיש כאן משנה כנוסחאותינו׳. עי׳ מה שהאריך בזה הב״י בשו״ת אבקת רוכל, סי׳ כז, ובתוי״ט יומא פ״ז, מ״ב. **לחטאים ולעונות.** במח׳ רמ״ו: ׳לחטאים לעונות׳, בלי וי״ו. **משה עבדך לאמר.** תיבת ׳לאמר׳, איננה במח׳ רמ״ו. **לפני ה׳ תטהרו.** כנראה החל מן המאה הי״ח יש שנהגו להשמיט את המילה ״תטהרו״ וראו: גור אריה הלוי, או״ח סי׳ תרכא, ס״ק א, שכתב: ״נ״ל, שבסדר שלנו אין לומר מלת ׳תטהרו׳, שהרי אומר ׳והוא היה מתכוין לגמור את ה׳ ואומר להם תטהרו׳, וכן ראיתי מדקדקים נוהגים״; מח׳ שד״ל, ח״ב, דף קל (מנהג ויניציאה), וכן מאמרו של בצלאל ויכלדר, ׳הגהות רבי שלמה רוקקא זצ״ל ומנהגים דק״ק אורבינו- איטליה׳, בתוך: זכור לאברהם, בני ברק תשנ״ג, עמ׳ תצה; שלמה גליקסברג, ׳אלה התורות׳, מנהגי בית הכנסת בסקנדיאנו לר׳ יהושע סגרי, ׳עלי ספר׳ כג (תשע״ג), עמ׳ 87 (והערה 37), 111 (והערה 331). **והוא היה מתכוין לגמור וכו׳.** כתב ראב״ן עמ״ס יומא, ׳מה שיסד הפייט אף הוא היה מתכוין כנגד המברכים, אינו בתלמוד׳. ועיי״ש שנתן טעם לאמירתו. וכן איתא במרדכי במס׳ יומא, פרק שבעת ימים, רמז תשכז; או״ז ח״ב, הל׳ יוה״כ, סי׳ רפא. **ואתה בְּרֹב טוּבְךָ תְּעוֹרֵר.** כן הנוסח במח׳ רמ״ו ובולוניא. בכ״י: ׳ואתה בְּטוּבְךָ

פָּנָה לְשַׁעַר תָּוֵךְ· תָּמַךְ לִצְפוֹן מִזְבֵּחַ· פְּרָחִים מִזֶּה וּמִזֶּה·
וְלֹא לְבַד· פָּגַע שְׁעִירִים· וְגַם לְגוֹרָלוֹת פָּז· פְּלֶשֶׁם
וְהִתְּוָם בְּגוֹרָל· וְלֹא בַפֶּה· פָּצַח בְּקוֹל לַיהוָה· זֶה לַטֶּבַח· פּוּר
שֵׁנִי לְמַדְחֵפוֹת· וְלֹא לְזֶבַח· פְּשָׁעָיו וּמַטֵּהוּ· עוֹד יוֹדֶה בְּפַר·
פַּעַם שֵׁנִית בִּסְמִיכָה· וְלֹא בְדָם:

וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר· אָנָּא הַשֵּׁם חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ
אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁיךָ: אָנָּא
הַשֵּׁם כַּפֶּר־נָא לַחֲטָאִים וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי
וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁיךָ· כַּכָּתוּב
בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ לֵאמֹר· כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם
לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ: וְהַכֹּהֲנִים
וְהָעָם הָעוֹמְדִים בָּעֲזָרָה· כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים אֶת־הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד
וְהַנּוֹרָא מְפֹרָשׁ יוֹצֵא מִפִּי כֹהֵן גָּדוֹל בִּקְדֻשָּׁה· הָיוּ כוֹרְעִים
וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים עַל־פְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד
מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְהוּא הָיָה מִתְכַּוֵּן לִגְמֹר אֶת־הַשֵּׁם כְּנֶגֶד הַמְבָרְכִים וְאוֹמֵר
לָהֶם תִּטְהָרוּ: וְאַתָּה בְּרֹב טוּבְךָ תְּעוֹרֵר רַחֲמֶיךָ וְתִסְלַח
לְשֵׁבֶט מְשָׁרְתֶיךָ· לְמַעַן קְדֻשַּׁת שְׁמֶךָ:

צִיר יִטְבָּחֻנוּ· וְיִקַּח דָּם בַּכֶּלִי· צְעִירוֹ יְמָרְסֻנוּ בַיָּד· וְלֹא יִקְפָּה·
צָלַח לַמִּזְבֵּחַ· תְּפֹשׂ מַחְתַּת אֹדֶם· צְבָרָה וּמְלָאָה רְשָׁפִים·

ח"נ והערות

הַגָּדוֹל מְעוֹרֵר, וכן הוגה בגליון רמ"ו. ותיקון ל'מעורר', נוסף ג"כ בגליון מח' בולוניא. **פצח בקול לה'.** הנוסח בשם הוי"ה, נמצא במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י. בגליון מח' בולוניא הוגה בכ"י: 'פצח בקול לַשֵּׁם'.

מקורות

פנה לשער וכו' לגורלות פז. ע"פ מסג' יומא פ"ג, מ"ט; ירושלמי יומא פ"ג, ה"ח. **פלשם והתוס בגורל.** ע"פ ויק' טז, ח; מסג' יומא פ"ד, מ"ל; ירושלמי יומא פ"ד, ה"ל. **פצח בקול לה'.** ע"פ מסג' יומא פ"ד, מ"ל; ירושלמי יומא פ"ד, ה"ל. **זה לטבח.** ע"פ ויק' טז, ט. **פור שני למדחפות.** ע"פ ויק' טז, י. **למדחפות.** תה' קמ, יב. **ולא לזבח.** יהו' כב, כו. **פשעיו ומטהו.** ע"פ ויק' טז, יא. **עוד יודה בפר.** ע"פ מסג' יומא פ"ד, מ"ב; ירושלמי יומא פ"ד, ה"ב. **ציר יטבחנו וכו' ומלאה רשפים.** ע"פ שה"ש ח, ו; מסג' יומא פ"ד, מ"ג; ירושלמי יומא פ"ד, ה"ג. **רשפים.** ע"פ שה"ש ח, ו.

וְלֹא אֵפֶר· צִוָּה וְהוֹצִיאוּ· כַּף וּכְלֵי קְטֹרֶת· צָבַט לְכַף בְּחָפְנָיו· וְלֹא יָמַד· צִדֵּד בְּיַד שְׂמֹאל· וּמַחְתָּה בְּיָמִין· צִעֵד לְפָנָיו בְּצִדּוֹ· וְלֹא לְנֹכַח:

קָדַם לְאִטּוֹ· בֵּין־שְׁתֵּי פַּרְכוֹת· קָם בֵּין־שָׁדַיִם· וְלֹא יַבִּיטֵם· קְטֹרֶת הִכְרָה· שֶׁר עֲשָׁנָהּ וְיָצָא· קְצָרָה יַפְגִּיעַ בַּהֵיכָל· וְלֹא לְאֹרֶךְ· קֵרֵב דַּם פַּר· לַכַּפֹּרֶת וְהִצְלִיף· קֵדְמָה יַזֶּה בְּאֶצְבַּע· וְלֹא בַכֶּלִי· קַיֵּם אַחַת לְמַעְלָה· וְשֶׁבַע לְמַטָּה· קִדֵּם לְדַרְכּוֹ לְפָנִים· וְלֹא לְעֹרֶף:

רָץ וְשָׁמוֹ בַכֶּן· וְזָבַח שָׂעִיר· רִגֵּל וְהִצְלִיף כַּדָּת· וְלֹא שִׁנָּה· רָמַס וְנִצָּב· מוּל אָרוֹן חוּצָה· רַצּוֹת שָׁם מִשְּׁנֵיהֶם· וְלֹא יִסְטֶה· רְבִיעֵי מִזְבַּח פָּז· יְחַטֵּא בְּתַעֲרֹבֶת· רוּם טָהֳרוֹ בְּשֶׁבַע· וְלֹא יַמְעִיט· רִצָּה וְכִלָּה· וּבָא לוֹ אֶצֶל שָׂעִיר חַי· רִשְׁעֲנוּ יוֹדֶה לָאֵל· וְלֹא יַרְשִׁיעַ:

וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר· אָנָּא הַשֵּׁם חָטְאוּ עָווּ פָּשְׁעוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל· אָנָּא הַשֵּׁם כַּפֶּר־נָא לַחֲטָאִים וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטְאוּ וְשֶׁעָוּו וְשֶׁפָּשְׁעוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל· כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ לֵאמֹר· כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

מקורות

לוה והוליאו וכו' ומחתה בימין. ע"פ משנ' יומא פ"ה, מ"ח; ירושלמי יומא פ"ה, ה"ח. **קדם לחיטו וכו' ולא לאורך.** ע"פ משנ' יומא פ"ה, מ"ח; ירושלמי יומא פ"ה, ה"ב. **קרב דם וכו' יזה באצבעו.** ע"פ ויק' טז, יד; משנ' יומא פ"ה, מ"ד; ירושלמי יומא פ"ה, ה"ד. **קייס אחת למעלה וכו'.** ע"פ משנ' יומא פ"ה, מ"ג; ירושלמי יומא פ"ה, ה"ד. **וזבח שעיר וכו' רוס טהרו בשבע.** ע"פ משנ' יומא פ"ה, מ"ד; ירושלמי יומא פ"ה, ה"ד. **ולא ימעיט.** ע"פ שמ' ל, טו. **רצה וכלה וכו' שעיר חי.** ע"פ ויק' טז, כ. **וכא לו אצל וכו' יודה לאל.** ע"פ משנ' יומא פ"ו, מ"ב; ירושלמי יומא פ"ו, ה"ב. **רשענו יודה לאל.** ע"פ ויק' טז, כא. **ולא ירשיע.** ע"פ איו' לד, יב. **וכך היה אומר.** משנ' יומא פ"ג, מ"ח ופ"ו, מ"ב; ירושלמי יומא פ"ג, ה"ז ופ"ו, ה"ב. **עמך בית ישראל.** ע"פ יחז' לד, ל.

ה"נ והערות

צִדֵּד ביד שמאל. במח' רמ"ו: "צִדֵּד ביד שמאל", ובכ"י: "צִדָּה ביד שמאל". **פרכות.** זהו לשון רבים של 'פרוכת', ראו ס' המכלול, דף קסא ע"א. **לדרכו לְפָנִים.** בכ"י: 'לדרכו לִפְנִים'. **רַצּוֹת.** תוקן ע"פ כת"י. **שָׁם משניהם.** בכ"י: 'בֵּן משניהם', וכן הוגה בגליון מח' רמ"ו.

וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם הָעוֹמְדִים בָּעֲזָרָה· כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים אֶת־הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא מְפֹרָשׁ יוֹצֵא מִפִּי כֹּהֵן גָּדוֹל בִּקְדֻשָּׁה· הָיוּ כוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים עַל־פְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְהוּא הָיָה מִתְכַּוֵּן לִגְמֹר אֶת־הַשֵּׁם כְּנֶגֶד הַמְבָרְכִים וְאוֹמֵר לָהֶם תִּטְהָרוּ: וְאַתָּה בְּטוּבְךָ הַגָּדוֹל תְּעוֹרֵר רַחֲמֶיךָ וְתִסְלַח לַעֲדַת יְשֻׁרוּן לְמַעַן קְדֻשַּׁת שְׁמֶךָ:

שֶׁלְּחוֹ בְּיַד אִישׁ עִתִּי· וְהִקְטִיר חֲלָבִים· שֶׁחוּטִים יִשְׂרְפוּ בְּמִפְקָד· וְלֹא בָעִיר· שֶׁגֵּן סִדְרֵי יוֹם· וְקִדֵּשׁ וְטָבַל· שְׁמוֹנֶה יַעַט וְיִתְקַדֵּשׁ· וְלֹא בְּגֹדֶל· שֵׁי יַעַל· אֵילִים עִם־מוּסָפִין· שׁוּב יִתְקַדֵּשׁ וְיִטְבֹּל· וְלֹא בַחוּץ· שְׁאֵרוֹ הֶעֱטָה· כְּלֵי בַד וְקִדֵּשׁ· שֶׁב לְפָנִים לָעֲבוֹדָה· וְלֹא לָרִיק:

תָּמַךְ כְּלֵי קְטֹרֶת· וְיָצָא וְקִדֵּשׁ· תִּלְבֹּשֶׁת בַּד יִפְשֹׁט· וְלֹא יִלְבָּשֶׁנָּה· תַּכְלִית יִטְבֹּל· וְעָטָה שְׁמוֹנֶה וְקִדֵּשׁ· תָּמִיד יַגִּישׁ בָּעַרְבַּיִם· וְלֹא בָעֶרֶב· תָּכַף לוֹ קְטֹרֶת· וּנְסָכִים וְנֵרוֹת· תֹּכֶן קִדּוּשָׁיו יַשְׁלִים· וְלֹא בַחֹל· תַּמּוּ הָעֲבוֹדוֹת· וּבָא שְׁאֵת כַּפַּיִם· תֵּת בְּרָכָה לִישֻׁרוּן· וְלֹא לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם:

ה"נ והערות

לעדת ישורון. במח' רמ"ו: 'לְשֵׁבֶט מְשָׁרְתֶיךָ'. **שִׁלְּחוֹ ביד איש.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'שְׁלָחוֹ ביד איש'. והפנים תוקן ע"פ כ"י (ראו רש"י בר' ח, ח). **שחוטים יִשְׂרְפוּ.** בכ"י: 'שחוטים יִשָּׂרְפוּ', וכן משמע מקד"א. **ולא בְּגֹדֶל.** בכ"י: 'ולא בָּגֹרֶל'. **שב לְפָנִים.** בכ"י: 'שב לִפְנִים'. **וְעָטָה שמונה.** במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א ושד"ל: 'וְעָט שמונה'. **ולא לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'ולא לָרָשָׁע'. בפי' קד"א כבפנים. בכ"י 'ולא לגוי', וכנראה הוא שינוי הצנזורה.

מקורות

שלחו ביד איש עתי. ע"פ ויק' טז, כא; משנ' יומא פ"ו, מ"ג; ירושלמי יומא פ"ו, ה"ג. **והקטיר חלביס.** ע"פ ויק' טז, כה. **שחוטיס ישרפו במפקד ולא בעיר.** ע"פ משנ' יומא פ"ו, מ"ז; ירושלמי פ"ו, ה"ו. **שיגן סדרי יוס.** ע"פ משנ' יומא פ"ז, מ"א; ירושלמי פ"ז, ה"א. **וקדש וטבל וכו'.** ע"פ משנ' יומא פ"ז, מ"ג; ירושלמי פ"ז, ה"ב. **תמיד יגיש בערביס.** ע"פ משנ' יומא פ"ז, מ"ג; ירושלמי יומא פ"ז, ה"ב. **תכף לו קטורת וכו'.** ע"פ משנ' יומא פ"ז, מ"ד; ירושלמי יומא פ"ז, ה"ב. **ונסכיס.** ע"פ ויק' כג, מ. **ונרות.** ע"פ שמ' ל, ז. **תת ברכה לישורון.** ע"פ במ' ו, כג. **לישורון.** אחד מע' שמות של ישראל. מד"ז שה"ש

תְּאֵבָיו יַפְשִׁיטוּ מִמֶּנּוּ· בִּגְדֵי קֹדֶשׁ· תַּחְתָּם יַעַט מֵעָשְׁרוֹ· וְלֹא יַעֲנִי· תָּאֲרוּ הִקְרִין· כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּתָקְפּוֹ· תֵּת חֻקּוֹ בְּשָׁלוֹם· וְלֹא בְּפֶגַע· תְּחִלָּה יְבַשֵּׁר· צִיר אֱמֶת וְיֹאמַר· תַּמּוּ חַטֹּאת עַם· וְלֹא תִמָּצֵאנָה· תּוֹדָה יִתְּנוּ· כִּי שָׁרוּ מוֹפֵת· תֹּאַר חֲטָאֵיהֶם כַּשֶּׁלֶג· וְלֹא כַשָּׁנִי:

וְיוֹם טוֹב הָיָה עוֹשֶׂה לְכָל־אֹהֲבָיו שֶׁנִּכְנַס בְּשָׁלוֹם וְיָצָא בְשָׁלוֹם· וְכָךְ הָיְתָה תְּפִלָּתוֹ שֶׁל־כֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּצֵאתוֹ בְשָׁלוֹם מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים בְּלִי פֶגַע:

תפילה זו איננה במחזורים הקדומים, ומוטב לא לאומרה:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ· יְהוָה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי· שֶׁתְּהֵא שָׁנָה זוֹ הַבָּאָה עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מָקוֹם שֶׁהֵם· אִם שְׁחוּנָה תְּהֵא גְשׁוּמָה· וְאַל־יִכָּנֵס לְפָנֶיךָ תְּפִלַּת עוֹבְרֵי דְרָכִים לְעִנְיַן הַגֶּשֶׁם בִּלְבַד בְּעֵת שֶׁהָעוֹלָם צָרִיךְ לוֹ· וְשֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּפַרְנָסָה זֶה לָזֶה וְלֹא לְעַם אַחֵר· שָׁנָה שֶׁלֹּא תַפִּיל בָּהּ אִשָּׁה אֶת־פְּרִי בִטְנָהּ· וְשֶׁיִּתְּנוּ עֵצֵי הַשָּׂדֶה אֶת־תְּנוּבָתָם· וְלֹא יֶעְדֵּי עֶבֶד שֶׁלְּטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה:

מקורות

(ביבר), פר׳ ח, סי׳ ח. **כלאת השמש בתקפו.** ע״פ שופ׳ ה, לא. **תמו חטאת עם ולא תמצאנה.** ע״פ ירמ׳ נ, כ. **תודה יתנו.** ע״פ עזר׳ י, יא. **תואר חטאיהם כשלג ולא כשני.** ע״פ ישע׳ א, יח. **ויו״ט היה עושה וכו׳.** ע״פ משנ׳ יומא פ״ז, מ״ד; ירושלמי פ״ז, ה״ב; פסז״ו, ויק׳ פר׳ לו, דף כה ע״ב; רא״ש יומא הל׳ סדר עבודת יוה״כ. ראו מדת״נ (ורשא), פר׳ תצוה, סי׳ טו. **וכך היתה תפלתו של כה״ג.** ירושלמי יומא פ״ה, ה״ב; ויק״ר פר׳ אחרי מות, פ״כ, סי׳ ד. **תפילתו של כה״ג ביום״כ.** ראו תי״ו במ׳ לה, כה. **ביום הכיפורים.** ע״פ ויק׳ כג, כז. **יה״ר מלפניך ה׳.** ע״פ מש׳ ח, לה; ויק״ר פר׳ אחרי מות, פ״כ, סי׳ ד; בירושלמי יומא פ״ה, ה״ב, בלא תפילה מעין זו. **עמך בית ישראל.** ע״פ יחז׳ לד, ל. **את תנובתם.** ע״פ ישע׳ סז, ו. **ולא יעדי עבד וכו׳.** תר״א בר׳ מט, יז; ר״ח ופסקי רי״ד עמ״ס יומא, דף נג ע״ב.

ח״נ והערות

בגדי קודש. במח׳ רמ״ו: ׳עֲדֵי קודש׳, ובמח׳ בולוניא: ׳עֲדֵי קודש׳, וכאן כמח׳ שד״ל שמופיע בסוגרים. **ולא יַעֲנִי.** בכ״י: ׳ולא יָעוּז׳. **תָּאֲרוּ הקרין.** במח׳ רמ״ו ובולוניא: ׳תּוֹאֲרוּ הקרין׳, וכאן בנוסח קד״א. **תְּחִלָּה יבשר.** כ״ה במח׳ בולוניא, קד״א וכ״י, בחי״ת. ברמ״ו: ׳תְּהִלָּה יבשר׳. **יהר״מ וכו׳ שתהא שנה זו.** תפילה זו, איננה במח׳ הקדומים, והובאה כאן ע״פ מח׳ שד״ל, ח״ב, דף קלא ע״ב. תפילה זו מיוסדת ע״פ בבלי יומא, דף נג ע״ב; תענית דף כד ע״ב, ובשתיהם היא בלשון רבים. נוסח זה מופיע בס׳ מלאכת עבודת הקודש למשה ניגרין משאלונקי, שנת שכ״ח, דף מד ע״א. **עמך בית ישראל.** תיבת ׳בית׳, איננה במלאכת עה״ק, אלא בנוסחי האשכנזים. **בפרנסה זֶה לָזֶה וְלֹא לְעַם אַחֵר.** במלאכת עה״ק: ׳בפרנסה זֶה מִזֶּה וְלֹא מֵעַם אַחֵר׳, והנוסח הפנים דומה לנוסח האשכנזי.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ

שֶׁתְּאַמֵּץ אַהֲבַת אֲמוּנֶיךָ אָמֵן. שֶׁתְּבָרֵךְ בְּנֵי בְחוּרֶיךָ אָמֵן.
שֶׁתַּגִּישׁ גִּילַת גְּאוּלֶיךָ אָמֵן. שֶׁתִּדְרֹשׁ דְּרוֹר דְּגָלֶיךָ אָמֵן.
שֶׁתְּהַדֵּר הֲמוֹן הֲדוּרֶיךָ אָמֵן. שֶׁתּוֹשִׁיעַ וַלְדֵי וַעוּדֶיךָ אָמֵן.
שֶׁתִּזְקוֹף זֶרַע זוֹכְרֶיךָ אָמֵן. שֶׁתְּחַסֵּן חֹסֶן חֵילֶיךָ אָמֵן.
שֶׁתְּטַהֵר טֻמְאַת טְלָאֶיךָ אָמֵן. שֶׁתְּיַדַּע יְשׁוּעוֹת יְדִידֶיךָ אָמֵן.
שֶׁתְּכַלֵּל כְּבוֹד כּוֹרְעֶיךָ אָמֵן. שֶׁתְּלַוֶּה לַהֲקַת לְקוּחֶיךָ אָמֵן.
שֶׁתְּמַלֵּא מִשְׁאֲלוֹת מְיַחֲלֶיךָ אָמֵן. שֶׁתְּנַשֵּׂא נֶצַח נְעִימֶיךָ אָמֵן.
שֶׁתְּשַׂמַּח סְגֻלַּת שְׁרִידֶיךָ אָמֵן. שֶׁתַּעֲנֶה עֶתֶר עֲבָדֶיךָ אָמֵן.
שֶׁתְּפָאֵר פְּנֵי פְדוּיֶיךָ אָמֵן. שֶׁתַּצְדִּיק צִבְאוֹת צְנוּעֶיךָ אָמֵן.
שֶׁתִּקְנֶה קְהַל קְנוּיֶיךָ אָמֵן. שֶׁתִּרְצֶה רַחַשׁ רְחוּמֶיךָ אָמֵן.
שֶׁתַּשְׁפִּיעַ שָׁלוֹם שְׁבָטֶיךָ אָמֵן. שֶׁתִּתְמֹךְ תְּקֶף תְּמִימֶיךָ אָמֵן:

וּתְהֵא הַשָּׁנָה הַזֹּאת הַבָּאָה עָלֵינוּ וְעַל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל.

ה"נ והערות

שתאמץ אהבת אמוניך. מיוסד ע"פ א"ב משולש באותיות תכופות. **בני בְחוּרֶיךָ.** בכ"י: 'בני בְחִירֶיךָ'. **ולדי וַעוּדֶיךָ.** כ"ה במח' בולוניא, כ"י ושד"ל, וכן נראה ממח' רמ"ו. במח' רס"ד: 'ולדי וְעוּדֶיךָ'. **חֹסֶן חֵילֶיךָ.** בכ"י: 'חֵילֵי חֹסֶיךָ'. **יְשׁוּעוֹת ידידיך.** בכ"י: 'יְשׁוּעַת ידידיך'. **שֶׁתִּרְצֶה רחש.** במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל: 'שֶׁתְּרַצֶּה רחש'. **ותהא השנה הזאת וכו'.** בכ"י בא בנוסח קצר, עם כמה שינויים.

מקורות

ומלהי תכותינו. ע"פ שמ' ג, טו. **אהבת אמוניך.** ע"פ דב' ז, ח. **שתברך בני בחוניך.** ע"פ בר' כב, טז־יח. **דרור דגליך.** ע"פ ויק' כה, י. **שתהדר.** ע"פ שמ' כג, ג. **שתושיע ולדי ועודיך.** ע"פ שופ' ו, לז. **זרע זוכריך.** ע"פ תה' קב, יג. **חוסן.** יש"ע לג, ו. **חיליך.** ע"פ תה' קי, ג. **שתטהר טומאת טלאיך.** ע"פ יחז' כב, טו. **ישועות ידידיך.** ע"פ תה' מד, ה. **שתכלל כבוד כורעיך.** ע"פ ש"א ב, ח; מש' כב, ד. **להקת.** ש"א יט, כ. **שתמלא משאלות מיחליך.** ע"פ תה' כ, ו; לז, ד. **שתנשא.** ע"פ יש"ע סו, יב. **נצח נעימיך.** ע"פ ש"א טו, כט. **שתשמח.** ע"פ ירמ' לא, יב. **סגולת שרידיך.** ע"פ דב' ז, ו. **שתענה עתר עבדיך.** ע"פ איו' לג, כו; עזר' ח, כג; רא"ו בבלי סוכה, דף יד ע"א; במדב"ר (ווילנא), פר' נשא, פר' י, סי' ה; מש"ט בר' פר' תולדות, פכ"ה, סי' כא. **שתפאר.** ע"פ יש"ע מד, כג. **פני פדויך.** ע"פ יש"ע לה, י. **לצאות לטועיך.** ע"פ שמ' יב, מא. **קהל קנויך.** ע"פ שמ' טו, טז. **שתרצה רחש רחומיך.** ע"פ מ"א ח, כח. **שתתמוך תוקף תמימיך.** ע"פ יש"ע מא, י; מש' כח, י. **ותהא השנה הזאת וכו'.** ע"פ מדת"נ (בובר), פר' אחרי מות, סי' ד; פדר"ך פכ"ו, ד. **עמך בית ישראל.** ע"פ יחז' לד, ל.

שְׁנַת אוֹצָרְךָ הַטּוֹב תִּפְתַּח לָנוּ· שְׁנַת בְּרָכָה· שְׁנַת גְּשׁוּמָה וּשְׁחוּנָה·
שְׁנַת דְּשׁוּנָה וּטְלוּלָה· שְׁנַת הַצָּלָה· שְׁנַת הַצְלָחָה· שְׁנַת הַרְוָחָה·
(שְׁנַת וָתִיקוּת· שְׁנַת וַתְּרָנוּת)· שְׁנַת זֹל· שְׁנַת חַיִּים טוֹבִים
וְקַיָּמִים מִלְּפָנֶיךָ· שְׁנַת טוֹבָה וְשָׁשׁוֹן· שְׁנַת יַמְתִּיקוּ מְגָדִים
אֶת־תְּנוּבָתָם· שְׁנַת כַּפָּרָה עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ· שְׁנַת לַחְמֵנוּ וּמֵימֵינוּ
תְּבָרֵךְ· שְׁנַת מַשָּׂא וּמַתָּן· שְׁנַת נָבוֹא בִּגְזֵרָה טוֹבָה לְבֵית
מִקְדָּשֶׁךָ· שְׁנַת שָׂבָע· שְׁנַת עַמִּים תַּדְבֵּר תַּחְתֵּנוּ· שְׁנַת פְּרִי
בִטְנֵנוּ וּפְרִי אַדְמָתֵנוּ תְּבָרֵךְ· שְׁנַת צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ תְּבָרֵךְ· שְׁנַת
קָמֵינוּ תַּכְנִיעַ· שְׁנַת רַחֲמֶיךָ יִגְבְּרוּ עָלֵינוּ· שְׁנַת שֶׁלֹּא תַפִּיל
אִשָּׁה אֶת־פְּרִי בִטְנָהּ· שְׁנַת תּוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת· שְׁנַת שֶׁלֹּא
יִצְטָרְכוּ עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל זֶה לָזֶה וְלֹא לְעַם אַחֵר· שְׁנַת שֶׁלֹּא יִהְיֶה
בָּהּ לֹא חֹלִי וְלֹא יָגוֹן וַאֲנָחָה· שְׁנַת שֶׁתְּבָרֵךְ אֶת־לַחְמֵנוּ
וְאֶת־מֵימֵינוּ בְּתִתְּךָ שְׁלוֹמְךָ בֵּינוֹתֵינוּ וּבְרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ:

וְעַל־אַנְשֵׁי הַשָּׁרוֹן הָיָה אוֹמֵר· יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ· יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· שֶׁלֹּא יֵעָשׂוּ בָּתֵּיהֶם

מקורות

אוצרך הטוב תפתח לנו. ע"פ דב' כח, יב. **גשומה ושחונה.** ירושלמי יומא פ"ה, ה"ב; בבלי יומא, דף נג ע"ב. **הצלה.** אס' ד, יד. **הרוחה.** שמ' ח, יח. **ימתיקו.** ע"פ שמ' טו, כה. **מגדים.** שה"ש ד, יג. **את תנובתם.** ע"פ ישע' כז, ו. **לחמנו ומימינו תברך.** ע"פ שמ' כג, כה. **משא ומתן.** ל' חז"ל, כגון: משנ' תענית פ"א, מ"ז. **שבע.** ע"פ ויק' כו, ה. **עמים תדבר תחתנו.** ע"פ תה' מז, ד. **פרי בטננו ופרי אדמתינו תברך.** ע"פ דב' כח, ד. **לאתנו ובואנו תברך.** ע"פ דב' כח, ו. **קמינו תכניע.** ע"פ ש"ב כב, מ. **שלא תפיל אשה.** ע"פ שמ' כג, כו. **תוליכנו קוממיות.** ע"פ ויק' כו, יג. **שלא יצטרכו עמך ישראל זה לזה.** ע"פ ירושלמי יומא פ"ה, ה"ב. **ולא יגון ואנחה.** ע"פ ישע' לה, י. **שתברך את לחמנו ואת מימינו.** ע"פ שמ' כג, כה. **ועל אנשי השרון וכו'.** ירושלמי יומא פ"ה, ה"ב; ויק"ר פר' אחרי מות, פר' כ, סי' ד. רלו מדת"נ (בובר), פר' אחרי מות, סי' ד; הגדה תענית פ"ג, סי' טז. **השרון.** ישע' לה, ב. **ואלהי אבותינו.** ע"פ שמ' ג, טו.

ח"נ והערות

שנת אוצרך הטוב תפתח לנו. פיוט זה, מיוסד ע"ס א"ב. נמצא גם בנוסח אשכנז, גולדשמידט, כיפור, עמ' 479; מח' רומניא, דף שע ע"ב, עם שינויים. **דשונה וטלולה.** במח' הקדומים: 'טלולה ודשונה', וא"כ חסר אות ד' בפיוט. והפנים תוקן ע"פ שד"ל, ראו במכב"ר על אתר. **שנת ותיקות שנת ותרנות.** ליתא במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י, אך נמצא במח' שד"ל. **חיים טובים.** בכ"י: 'חיים וּבְרָכָה'. **שנת טובה וששון.** ליתא במח' רמ"ו ורס"ד. **שנת שָׂבָע.** במח' רמ"ו וקד"א: 'שנת שוֹבַע'. **בתתך שְׁלוֹמְךָ.** במח' רמ"ו: 'בתתך שְׁלוֹמְךָ', והפנים תוקן ע"פ כ"י. **שלא יֵעָשׂוּ.** כ"ה הנכון וכך נמצא בכ"י, ובמח' שד"ל. במח' רמ"ו ובולוניא: 'שלא יַעֲשׂוּ'.

קִבְרֵיהֶם: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְהוָה אֱלֹהָיו:
אֱמֶת מַה־נֶּהְדָּר הָיָה כֹהֵן גָּדוֹל בְּצֵאתוֹ בְשָׁלוֹם מִן־הַקֹּדֶשׁ
בְּלִי פֶגַע:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. אַל־תַּעַזְבֵנוּ וְאַל־תִּטְּשֵׁנוּ וְאַל־
תַּכְלִימֵנוּ וְאַל־תָּפֵר בְּרִיתְךָ
אִתָּנוּ. קָרְבֵנוּ לְתוֹרָתֶךָ לַמְּדֵנוּ מִצְוֹתֶיךָ הוֹרֵנוּ דְרָכֶיךָ הַט לִבֵּנוּ
לְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ
לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנִי כִּי רַב־הוּא:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים
הַזֶּה. מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ.
וְכֹף יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֵּד־לָךְ. וְהַכְנַע עָרְפֵּנוּ לָשׁוּב אֵלֶיךָ וְחַדֵּשׁ
כִּלְיוֹתֵינוּ לִשְׁמֹר פִּקּוּדֶיךָ. וּמוֹל לְבָבֵנוּ לְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ.
כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ. וּמָל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לְבָבְךָ וְאֶת־לְבַב
זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ
לְמַעַן חַיֶּיךָ:

אָנָּא אֱלֹהִים סְלַח לָנוּ מְחַל לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:

כִּי אָנוּ בָנֶיךָ וְאַתָּה אָבִינוּ. אָנוּ עֲבָדֶיךָ וְאַתָּה אֲדוֹנֵינוּ:
אָנוּ חֶלְקֶךָ וְאַתָּה חֶלְקֵנוּ. אָנוּ נַחֲלָתְךָ וְאַתָּה גּוֹאֲלֵנוּ:
אָנוּ צֹאנֶךָ וְאַתָּה רוֹעֵנוּ. אָנוּ כַרְמֶךָ וְאַתָּה נוֹטְרֵנוּ:
אָנוּ גַּנְּךָ וְאַתָּה שׁוֹמְרֵנוּ. אָנוּ קֹנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשִׁיעֵנוּ:
אָנוּ פְּעֻלָּתְךָ וְאַתָּה יֹצְרֵנוּ. אָנוּ סְגֻלָּתְךָ וְאַתָּה אֱלֹהֵינוּ:

ח"נ והערות

בלי פגע. תיבות אלו אינם בכ"י. **מחל לנו.** במח' רמ"ו 'מָחֵל לנו', וכאן כמח' בולוניא ושד"ל.

כי אנו בניך. פיוט זו מיוסד ע"פ מד' שה"ש, פר' ב, סי' טז.

מקורות

אשרי העם. תה' קמד, טו.

אָנוּ עַמְּךָ וְאַתָּה מַלְכֵּנוּ׃ אָנוּ דְבֵקֶיךָ וְאַתָּה גְאוֹנֵנוּ׃
אָנוּ רֵעֶיָתֶךָ וְאַתָּה דוֹדֵנוּ׃ אָנוּ מַאֲמִירֶךָ וְאַתָּה מַאֲמִירֵנוּ׃
אָנוּ מְלֵאֵי עָוֹן וְאַתָּה מָלֵא רַחֲמִים׃
אָנוּ יָמֵינוּ כַּצֵּל וְאַתָּה־הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמוּ׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ׃ שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי־עֹרֶף בַּדָּבָר הַזֶּה שֶׁנֹּאמַר (נ״א: לוֹמַר) לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ׃ אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ (נ״א: חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ)׃ אָשַׁמְנוּ׃ בָּגַדְנוּ׃ גָּזַלְנוּ׃ דִּבַּרְנוּ דֹּפִי׃ הֶעֱוִינוּ׃ וְהִרְשַׁעְנוּ׃ זָדְנוּ׃ חָמַסְנוּ׃ טָפַלְנוּ שֶׁקֶר׃ יָעַצְנוּ רַע (וי״א: עֵצוֹת רָעוֹת)׃ כִּזַּבְנוּ׃ לַצְנוּ (לוֹצַצְנוּ)׃ מָרַדְנוּ (מָרִינוּ)׃ נִאַצְנוּ (נִאַפְנוּ׃ נִשְׁבַּעְנוּ לַשָּׁוְא וְלַשֶּׁקֶר)׃ סָרַרְנוּ׃ עָוִינוּ׃ פָּשַׁעְנוּ׃ צָרַרְנוּ׃ קִשִּׁינוּ עֹרֶף׃ רָשַׁעְנוּ׃ שִׁחַתְנוּ׃ תִּעַבְנוּ׃ תָּעִינוּ׃ תִּעְתָּעְנוּ׃ סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא־שָׁוָה לָנוּ׃ וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ כִּי־אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ׃

מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם וּמַה־נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים׃ הֲלֹא כָּל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ׃

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חָי׃ אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי־בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב׃ אֵין כָּל־דָּבָר נֶעְלָם מִמְּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ׃ יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ׃ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ שֶׁתִּסְלַח וְתִמְחֹל־לָנוּ עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ׃ וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ׃

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי־דַעַת:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בַּגָּלוּי:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלֵּב:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתַיִם:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרַע:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָשׁוֹן הָרַע:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַרְאִית הָעַיִן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּפִתְחוֹן פֶּה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצַעֲדֵי רַגְלַיִם:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּקְפִיצַת יָד:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרָצוֹן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁגָגָה:
(עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא:)
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב:

עַל־חֵטְאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם:
עַל־חֵטְאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם חַטָּאת:
עַל־חֵטְאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה:
עַל־חֵטְאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן:
עַל־חֵטְאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה:
עַל־חֵטְאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת:
עַל־חֵטְאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה וְכָרֵת:

מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וְכָרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם· אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין· סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וְחֶנֶק· וּמַלְקוּת אַרְבָּעִים· (עַל־)מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה· בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם וַעֲשֵׂה· וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ קוּם וַעֲשֵׂה· בֵּין שֶׁגְּלוּיִים לָנוּ וּבֵין שֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ· הַגְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר אָמַרְנוּ לְפָנֶיךָ· וְשֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר לְפָנֶיךָ גְּלוּיִים וִידוּעִים· כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

וְדָוִד עַבְדְּךָ אָמַר לְפָנֶיךָ· שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי:
נַקֵּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִכָּל־פְּשָׁעֵינוּ וְטַהֲרֵנוּ מִכָּל־טֻמְאוֹתֵינוּ·
וּזְרוֹק עָלֵינוּ מַיִם טְהוֹרִים וְטַהֲרֵנוּ· כַּכָּתוּב מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם
וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם:

אֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי· כִּי אַתֶּם עַמִּי· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
אָמַרְנוּ נִגְזַרְנוּ· וּמִנֶּגְדְּךָ נִגְרַזְנוּ· וְאֵיךְ נָשׁוּב:

מקורות

אעשה למען שמי. ע"פ ישע' מח, ט; יחז' כ, יד. **כי אתם עמי.** ע"פ שמ' ג, י. **שובה ישראל.** הוש' יד, ב. **אמרנו נגזרנו.** ע"פ יחז' לז, יא; איכ' ג, נד. **ומנגדך נגזרנו.** ע"פ תה' לא, כג. **ואיך נשוב.** ע"פ מלא' ג, ז; פדר"ך (ממדלבויס), פי' כד, סי' טז; ספרי, פר' האזינו, פי' שו, ד"ה עתידה כנסת ישראל.

ח"נ והערות

אעשה למען שמי. מיוסד ע"פ א"ב כפול. פיוט זה נמצא גם במנהגי רומניא (דף שנח ע"ב), ואשכנז, גולדשמידט, כיפור, עמ' 582.

בָּנַי לְמוּדַי· קָרָאתִי דוֹדַי· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
בְּשׁוּבְךָ בְרַחֲמִים· עָלֵינוּ מִמְּרוֹמִים· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:
גִּלִּיתִי אָזְנֵיכֶם· וּפָקַחְתִּי עֵינֵיכֶם· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
גָּעַלְנוּ וְנִגְעַלְנוּ· וְהַרְבֵּה מָעַלְנוּ· וְאֵיךְ נָשׁוּב:
דַּרְכֵיכֶם עִזְּבוּ· וּכְקֶדֶם תֵּאָהֲבוּ· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
דֶּלֶת לָנוּ פְּתַח· וּמִין עָלֵינוּ תִּמְתַּח· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:
הִטִּיתִי יָדִי· וְהִגְדַּלְתִּי חַסְדִּי· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
הוֹסַפְנוּ חַטָּאוֹת· מֵאָרְחוֹתֶיךָ לְהַטּוֹת· וְאֵיךְ נָשׁוּב:
וְאַתֶּם עֵדַי· בָּנַי וַעֲבָדַי· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
וּכְרַחוּם תְּכַפֵּר· וְצִדְקֵנוּ סַפֵּר· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:
זְכוּת חִפַּשְׂתִּי· בְּרִית לֹא הֶאֱסַפְתִּי· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
זְמוֹת הֵעָדְנוּ· בְּיָד רָמָה גִּדַּפְנוּ· וְאֵיךְ נָשׁוּב:
חִלּוּי שַׁעְתִּי· וְתַחַן מִכֶּם שָׁמַעְתִּי· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
חֲפֹץ נָא בְּמַעֲנֵנוּ· הַנִּצָּב בְּמַחֲנֵנוּ· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:

ה"נ והערות

בני למודי. במח' רומניא: 'בני לְמוּדַי', אך הניקוד בפנים הוא ע"פ הפסוק. **גליתי אָזְנֵיכֶם.** במח' רומניא: 'גליתי אָזְנָכֶם', לשון יחיד. **דַּרְכֵיכֶם עִזְּבוּ.** במח' רומניא: 'דַּרְכָּכֶם עִזְּבוּ', לשון יחיד. **וכקדם תֵּאָהֲבוּ.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'וכקדם תְּאֵהָבוּ', ותוקן ע"פ מח' רומניא. **דֶּלֶת פתח.** במח' רומניא: 'דְּלָתוֹת פתח'. **עלינו תִּמְתַּח.** בכ"י וגולדשמידט: 'עלינו מָתַח'. **יָדִי וְהִגְדַּלְתִּי חַסְדִּי.** במח' רומניא: 'יָדִי וְהִגְדַּלְתִּי חֶסְדִּי'. בכ"י: 'יָדִי וְהִתְגַּדַּלְתִּי סוֹדִי'. **מֵאָרְחוֹתֶיךָ להטות.** במח' רומניא, כ"י וגולדשמידט: 'מֵאוֹרַח להטות'. **זכות חִפַּשְׂתִּי.** במח' רומניא: 'זכות חָפַשְׂתִּי'. **זמות הֵעָדְנוּ.** בכ"י וגולדשמידט: 'זמות הוֹעָדְנוּ'. **חלוי שעתי.** במח' רומניא, שורה זו התחלפה עם שורה 'חפוץ נא במעננו'.

מקורות

בני למודי. ע"פ יסע' נד, יג. **קרא'תי דודי.** ע"פ שס"ש ה, ב. **שובו שובניס.** ע"פ ירמ' ג, יד. **בשובך ברחמיס.** ע"פ דה"ב ל, ט. **עלינו ממרומיס.** ע"פ יסע' לב, טו. **ואליך נשובה.** ע"פ הוש' ו, א. **גליתי אזניכס.** ע"פ רות ד, ד. **ופקחתי עייניכס.** ע"פ בר' ג, ה. **געלנו ונגעלנו.** ע"פ ויק' כו, ל; ירמ' יד, יט. **והרבה מעלנו.** ע"פ עזר' י, ב. **דרכיכס עזבו.** ע"פ יחז' לג, יא. **וכקדס תאהבו.** ע"פ איכ' ה, כא; ירמ' לא, ב. **דלת לנו פתח.** ע"פ דב"ר (ווילנא), פר' ב, סי' יב; מד' שו"ט (בובר), מז' סה, ד; פדר"ך פ' כד, ב; ילקו"ש תהלים, רמז תרע; שבה"ל, סדר ר"ה, סי' רפב. **וימין עלינו תמתח.** ע"פ פדר"א פ' מב; ירושלמי מכות פ"ב, ה"ו. **הטיתי ידי.** ע"פ יסע' לא, ג. **והגדלתי חסדי.** ע"פ בר' יט, יט. **הוספנו חטאות.** ע"פ דה"ב כח, יג. **מארחותיך להטות.** ע"פ יסע' ג, יב; מש' ח, כג. **ואתם עדי.** יסע' מג, יב. **בני.** ע"פ דב' יד, א. **ועבדי.** ע"פ ויק' כה, מה. **וכרחוס תכפר.** ע"פ תה' קג, יג. **ולדקנו ספר.** ע"פ ירמ' לא, י. **זכות חפשתי.** ע"פ איו' לג, כג. **ברית לא האספתי.** ע"פ ויק' כו, מה; דב' ד, לא. **זימות.** ע"פ יסע' לב, ז ומלודת ציון. **ביד רמה גדפנו.** ע"פ במ' טו, ל. **גדפנו.** ע"פ יחז' כ, כז. **חילוי שעתי.** ע"פ איו' מ, כז. **ותחן מכם שמעתי.** ע"פ מ"א ט, ג. **חפוץ נא.** ע"פ נחמ' א, יא. **במעננו.** ע"פ מש' טז, א. **הנצב במחנינו.** ע"פ בר' כח, יג; שמ' יד, יט.

טָמַנְתִּי פֶּשַׁע· וְהִצְמַחְתִּי יֵשַׁע· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
טְפָלוּנוּ עֲוֹנוֹתֵינוּ· וְנִסְתְּמוּ עֲנוּתֵינוּ· וְאֵיךְ נָשׁוּב:

יוֹם מֵחַל הוּחַשׁ· לִשְׁמֹעַ לַחַשׁ· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יִחֲלֻנוּ לָךְ· כִּי־אֲנַחְנוּ פָּעֳלָךְ· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:

כִּי אֲנִי הוּא יוֹצֵר· חֶסֶד לָאֲלָפִים נוֹצֵר· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
כְּלִמָּתֵנוּ נָגְדֵּנוּ· וּמִקָּרוֹב אֵידֵנוּ· וְאֵיךְ נָשׁוּב:

לֹא לָעַד אֶקְצֹף· וְלֹא בְּרִית אֶחְצֹף· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
לֹא תַחֲזִיק בְּאַף לָעַד· וּתְכַפֵּר בְּעַד· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:

מָחִיתִי פֶּשַׁע כָּעָב· בָּנִים לְרַחֵם כְּאָב· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
מַה־נֹּאמַר עַל־פְּשָׁעֵינוּ· יָדֵעְנוּ רִשְׁעֵנוּ· וְאֵיךְ נָשׁוּב:

נִתְבַּקֵּשׁ עָוֹן וָאַיִן· עֲלֵיכֶם שַׂמְתִּי עַיִן· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
נִתְבַּשֵּׂר סְלִיחוֹת· כִּי נָסוּ אֲנָחוֹת· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:

שַׂמְתִּי לֵב חָדָשׁ· וְיוֹם כִּפּוּר הֻקְדַּשׁ· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
סְחַרְחַר לִבֵּנוּ· עִקְּשָׁנוּ לְבָבֵנוּ· וְאֵיךְ נָשׁוּב:

מקורות

טמנתי פשע. ע"פ מיכ' ז, יט. **והצמחתי ישע.** ע"פ ירמ' כג, ה. **טפלונו עוונותינו.** ע"פ איו' יד, יח. **לשמוע לחש.** ע"פ ישע' כו, טז. **יחלנו לך.** תה' לג, כב. **כי אנחנו פעלך.** ע"פ ישע' סד, ז. **כי אני הוא.** ע"פ דב' לב, לט. **הוא יוצר.** ע"פ ישע' מה, יח. **חסד לאלפים נוצר.** ע"פ שמ' לד, ו. **כלמתינו נגדנו.** ע"פ ירמ' ג, כה. **ומקרוב אידנו.** ע"פ דב' לב, לה. **לא לעד אקצוף.** ע"פ ישע' מ, טז. **לא תחזיק באף לעד.** ע"פ מיכ' ז, יח. **ותכפר בעד.** ע"פ דה"ב ל, יח. **מחיתי פשע כעב.** ע"פ ישע' מד, כב. **בנים לרחם כאב.** ע"פ תה' קג, יג. **מה נאמר.** ע"פ בר' מד, טז. **ידענו רשענו.** ע"פ ירמ' יד, כ. **נתבקש עוון ואין.** ע"פ ירמ' נ, כ. **עליכם שמתי עין.** ע"פ ירמ' כד, ו. **נתבשר סליחות.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' כז, סי' ד. **כי נסו אנחות.** ע"פ ישע' לה, י. **שמתי לב חדש.** ע"פ יחז' לו, כו. **ויום כפור הוקדש.** ע"פ ויק' טז, לא. **סחרחר לבנו.** ע"פ תה' לח, יא. **עקשנו.** ע"פ מש' ד, כד.

ח"נ והערות

טְפָלוּנוּ עוונותינו. במח' רומניא: 'טִפְּלוּנוּ עוונותינו'. **וְנִסְתְּמוּ ענותינו.** במח' רומניא: 'וְנִכְתְּמָה ענותינו'. **לֹא לָעַד אקצף.** במח' רומניא וגולדשמידט: 'לֹא לָנֶצַח אקצף'. **בְּרִית אחצף.** במח' רומניא, כ"י וגולדשמידט: 'בְּרִיב אחצף'. **לְרַחֵם כְּאָב.** במח' רומניא וגולדשמידט: 'לְרַצּוֹת אָב'. **עַל פְּשָׁעֵינוּ.** במח' רומניא: 'עַל פְּשָׁעֵנוּ', לשון יחיד, וחורז עם 'רשענו'. **עקשנו לְבָבֵנוּ.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'עקשנו בִּלְבָבֵנוּ', וברומניא: 'וּמְאֹד נוֹקַשְׁנוּ'. והפנים תוקן ע"פ כ"י וגולדשמידט.

עָוֹן הִשְׁלַכְתִּי· לָחוֹן נִמְלַכְתִּי· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
עֵתֹר נָא לַחֲשֵׁנוּ· בְּיוֹם עִנּוּי נַפְשֵׁנוּ· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:
פִּי דִבֶּר שְׁבוּעָה· לַשּׁוֹבָבִים תְּשׁוּעָה· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
פְּשָׁעֵינוּ אִתָּנוּ· וּבַעֲוֹנֵינוּ נִתַּנּוּ· וְאֵיךְ נָשׁוּב:
צֹאֵת בְּנוֹת־צִיּוֹן· אֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
צַעֲקָתֵנוּ תַקְשִׁיב· שְׁבִיתֵנוּ תָשִׁיב· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:
קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים· וַיַּעֲלוּ כְפָרִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
קֵרַבְתָּ וְרִחַקְנוּ· וּמִנֶּגְדְּךָ נִרְחַקְנוּ· וְאֵיךְ נָשׁוּב:
רַחֲמַי נִכְמְרוּ· עַל־בָּנַי נִמְהָרוּ· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
רָצִיתִי אֶתְכֶם תַּעַן· בְּשָׁפְכֵנוּ לְךָ מַעַן· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:
שָׁמַרְתִּי בְרִית· לָכֶם תֵּת אַחֲרִית· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
שָׁכַחְנוּ חֻקִּים· וְנֶאֱרַרְנוּ בְּלֹא יָקִים· וְאֵיךְ נָשׁוּב:
תּוֹחֶלֶת הִקְוִיתִי· וְחֶלְקִי קִוִּיתִי· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
תְּדַבֵּר הִצְלַחְתִּי· וְתֹאמַר סָלַחְתִּי· וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:

ח"נ והערות

הִשְׁלַכְתִּי לחון נִמְלַכְתִּי. בכ"י: 'הָשְׁלַכְתִּי לחון הִמְלַכְתִּי'. **לָחוֹן נמלכתי.** במח' רומניא: 'לְרַחֵם נמלכתי', וכן הוא בחילופים אצל גולדשמידט. **בְּיוֹם עִנּוּי נפשנו.** במח' רומניא: 'בְּעִנּוּי נפשנו'. **ובעונינו נִתַּנּוּ.** בכ"י ובגולדשמידט: 'ובעונינו נָתְנוּ'. במח' רומניא: 'ובעונינו נִסְתַּמְנוּ'. **אֶרְחַץ בנקיון.** בכ"י: 'אַרְחִיץ בנקיון', וכן הוא בחילופים אצל גולדשמידט. **וַיַּעֲלוּ כפרים.** בכ"י: 'וְיַרְצוּ כפרים'. **קֵרַבְתָּ וְרִחַקְנוּ ומנגדך נִרְחַקְנוּ.** במח' רומניא: 'קָרַבְתָּ וְרָחֲקְנוּ ומנגדך רָחֲקְנוּ'. **לָכֶם תת אחרית.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'לַבֵּן תת אחרית', תוקן עפ"י כ"י, פי' קד"א וגולדשמידט. **וְנֶאֱרַרְנוּ בלא.** במח' רומניא: 'וְנֶאֱבַדְנוּ בלא'. **וְחֶלְקִי קויתי.** במח' רומניא וכ"י: 'וְצִדְקִי קויתי', בגולדשמידט: 'צִדְקִי קויתי'.

מקורות

עוון השלכתי. ע"פ יחז' יח, לא. **לחון נמלכתי.** ע"פ מ"ב יג, כג. **עתור נא לחשנו.** ע"פ איו' לג, כו. **ביום עינוי נפשינו.** ע"פ ויק' טז, כט. **פי דבר שבועה.** ע"פ ירמ' ג, יד. **לשובביס תשועה.** ע"פ ירמ' ג, כב. **פשעינו אתנו.** יסע' נט, יב. **ובעווניגו נתנו.** ע"פ עזר' ט, ז. **צואת בנות ציון.** יסע' ד, ד. **ארחץ בנקיון.** תה' כו, ו. **צעקתינו תקשיב.** ע"פ תה' י, יח. **שביתנו תשיב.** ע"פ תה' קכו, ד. **קחו עמכם דבריס.** הוש' יד, ג. **ויעלו כפריס.** ע"פ הוש' יד, ג. **קרבת.** ע"פ יסע' מו, יג; נח, ב; אסתר רבה (ווילנא), פר' ד, סי' ב. **וריחקנו.** ע"פ יסע' ו, יב; כט, יג; ירמ' ב, ה. **ומנגדך נרחקנו.** ע"פ יחז' יא, טו. **רחמי נכמרו.** ע"פ בר' מג, ל. **נמהרו** - מהרו. ע"פ יסע' לה, ד ורש"י. **רציתי אתכם תען.** ע"פ יחז' מג, כז. **בשפכנו לך מען.** ע"פ תה' סב, ט; קמב, ג. **שמרתי ברית.** ע"פ בר' יז, יט. **לכם תת אחרית.** ע"פ ירמ' כט, יא. **שכחנו חוקים.** ע"פ תה' מד, יח. **ונאררנו בלא יקים.** ע"פ דב' כז, כו. **תוחלת הקויתי.** ע"פ תה' לט, ח. **וחלקי קויתי.** ע"פ תה' טז, ה; עג, כו. **ותאמר סלחתי.** ע"פ במ' יד, כ.

כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ· הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם:

יוֹם אַדִּיר וּמְיֻחָד· לְכַפֶּרֶת גּוֹי אֶחָד· שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם נִבְחָר מִכָּל־הַשָּׁנָה· לְהָתֵם עֲוֹנוֹת שׁוֹשַׁנָּה· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:

אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישֵׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

יוֹם גָּדוֹל וְגִבּוֹר· לְהַעֲלוֹתֵנוּ מִשְּׁאוֹן בּוֹר· שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם דָּרוֹר לִתְמִימִים· לְהַלְבִּין כְּתָמִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:

אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישֵׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

יוֹם הוּכַן צָרִי לַחַטָּאִים· לְהַצְלִיל חֲטָאִים· שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם וִדּוּי מַעֲשִׂים· לְהַצְדִּיק עֲמוּסִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:

אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישֵׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

יוֹם זְכוּת אָבוֹת תִּזְכֹּר· לְרַחֵם בֵּן בְּכוֹר· שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם חִתּוּם שְׁטָרוֹת· לְקַבֵּל בּוֹ עֲתִירוֹת· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:

אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שִׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישֵׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

מקורות

השיבנו ה' אליך. איכ' ה, כא. **גוי אחד.** ע"פ ש"ב ז, כג. **שובו שובבים.** ע"פ ירמ' ג, יד. **יום נבחר מכל השנה.** רלו ספר החינוך, מצוה קפה. **להתם עוונות.** ע"פ דני' ט, כד. **שושנה.** שה"ש ב, ב; רלו מד"ז ופסז"ו; ויק"ר (מרגליות) פר' אחרי מות, פר' כג, סי' ו; ילקו"ש שה"ש רמז תתקפו. **שובה ישראל.** הוש' יד, ב. **אל תירא יעקב.** ע"פ ישע' מד, ב. **הנה לא ינום.** תה' קכא, ד. **להעלותינו משאון בור.** ע"פ תה' מ, ג. **דרור.** ויק' כה, י. **לתמימים.** תה' לז, יח. **להלבין כתמים.** ע"פ ויק' יז, לד. **הוכן צרי.** ע"פ ירמ' לא, ח. **להצליל חטאים.** ע"פ מיכ' ז, יט. **יום וידוי מעשים.** רלו ספר החינוך, מצוה קפה. **להצדיק.** מ"א ח, לב. **עמוסים.** ישע' מו, ג. **זכות אבות תזכור.** ע"פ דב' ד, לא; ירושלמי סנהדרין פ"י, ה"א. רלו דב"ר (ווילנא) פר' כי תצא, פר' ו, סי' ה. **לרחם.** ע"פ ירמ' לא, יט; תה' קג, יג. **בן בכור.** ע"פ שמ' ד, כב. **יום חיתום שטרות.** ע"פ בבלי ר"ה, דף יז ע"א; תוספתא ר"ה פ"א, הי"ג; מדת"נ (וורשא), פר' האזינו, סי' ד. **לקבל בו עתירות.** ע"פ מדת"נ (וורשא), פר' האזינו, סי' ד. רלו בבלי ר"ה, דף יח ע"א.

ה"נ והערות

יום אדיר ומיוחד. מיוסד ע"ס א"ב. פיוט זה נמצא גם בנוסח אשכנז, גולדשמידט, כיפור, עמ' 585. **יום נבחר.** עפ"י מח' שד"ל. במח' רמ"ו, בולוניא וגולדשמידט: 'יום בָּחֹר'. בכ"י: 'יום בָּחוּר'. **מכל השנה.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'מכל שנה', ובכ"י ומח' שד"ל בבפנים.

יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ· לְזַכּוֹת צֹאן קָדֶשׁ· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹת· לִשְׁגָּגוֹת וּזְדוֹנוֹת· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

יוֹם כִּפּוּרִים הוּא לָכֶם· לְטַהֵר אֶתְכֶם· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם לֹא כָמֹהוּ בְּכָל־הַיָּמִים· לָשׁוּב עָלֵינוּ בְרַחֲמִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

יוֹם מִדַּת הַדִּין לְהַתְמִים· לְהַשְׁלִיךְ חֲטָאֵינוּ בְּלֵב יַמִּים· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם נֶאֱמַר סַנֵּגוֹרִים· לְהַשְׂתִּיק קַטֵּיגוֹרִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

יוֹם סוֹטֵן אֵינוֹ נִרְשָׁה־בּוֹ· לִסְלֹחַ לְעַם קְרוֹבוֹ· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם עִנּוּי נֶפֶשׁ· לְהַמְצִיא לָהּ חֹפֶשׁ· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

יוֹם פַּתֵּחַ חַרְצֻבּוֹת רֶשַׁע· לְעוֹבֵר עַל־כָּל־פֶּשַׁע· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם צוֹם זֶה מֻבְחָר· לְנַקּוֹת כִּתְמָם מִשַּׁחַר· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

יוֹם קִיחַת דְּבָרִים· לְשַׁלֵּם בְּשָׂפָה פָרִים· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם רַחֲמִים לְמִסְפַּר רֹבַע· לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ אַרְבַּע· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

ח"נ והערות

נֶאֱמַר סנגורים. במח' כ"י ורמ"ו: 'נאמר סנגורים'. **אינו נִרְשָׁה־בו.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'אינו נִרְצָה־בו'. הנוסח בפנים, ע"פ כ"י ופי' קד"א. **לְעוֹבֵר על כל פשע.** בכ"י וגולדשמידט: 'לַעֲבוֹר על כל פשע'. **כתמם מִשַּׁחַר.** בכ"י: 'כתמם מֶשְׁחָר'.

מקורות

יו"ט מקרא קודש. ע"פ ויק' כג, כז; מס"ו פי"ט, ה"ד. **לזכות.** ע"פ ויק' טז, ל. **לאן קודש.** ע"פ יחז' לו, לח. **יכבוש עוונות.** ע"פ מיכ' ז, יט. **לשגגות וזדונות.** ע"פ ויק' טז, לד. **יום כיפורים הוא לכם.** ע"פ ויק' כג, כח. **לטהר אתכם.** ויק' טז, ל. **לא כמוהו בכל.** ע"פ מ"ב כג, כה. **לשוב עלינו ברחמים.** ע"פ זכ' ח, טז. **להשליך חטאינו בלב ימים.** ע"פ מיכ' ז, יט. **נאמר סנגוריס.** ראו אהמ"ד (פייזנשטיין), פסיקתא, עמ' 496, ד"ה כי גדול. **להשתיק קטיגוריס.** ע"פ פדר"א פ' מה; ילקו"ש תורה, רמז תקעח. **יוס סוטן אינו נרשה בו.** ע"פ בבלי יומא, דף כ ע"א; ר"ה; ויק"ר פר' אחרי מות, פר' כא, סי' ד. **לסלוח.** ישע' נה, ז. **לעס קרובו.** ע"פ תה' קמח, יד. **יוס עינוי נפש.** ע"פ ויק' כג, כז. **פתח חרצובות רשע.** ישע' נח, ו. **לעובר על כל פשע.** ע"פ מיכ' ז, יח. **לוס זה מובחר.** ע"פ ישע' נח, ו. **לנקות כתמם משחר.** ע"פ תה' כה, ז. **קיחת דבריס לשלם בשפה פריס.** ע"פ הוש' יד, ג. **רחמיס.** ע"פ מ"ב יג, כג. **למספר רובע.** ע"פ במ' כג, י. **להתפלל בו ארבע.** ע"פ בבלי שבת, דף כד

יוֹם שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם· לְרַפֹּאוֹת מְשׁוּבוֹתֵיכֶם· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
יוֹם תְּשׁוּבָה לִקְטַנִּים וְלִגְדוֹלִים· לְהָשִׁיב בּוֹ נִכְשָׁלִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
אַל־תִּירָא יַעֲקֹב· שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ: וְנֶאֱמַר· קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים
וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה
פָרִים שְׂפָתֵינוּ:

יש המדלגים על הפיוט דלהלן:

יוֹם אֲשֶׁר אַשְׁמֵנוּ יְצִלַּל וְיִסְגַּר· הַיּוֹם תִּסְלַח לְכָל־עֲדַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר· כַּכָּתוּב
בְּתוֹרָתֶךָ· וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי
לְכָל־הָעָם בִּשְׁגָגָה:
יוֹם בָּגְדֵנוּ תִּשָּׂא וְתִסְלַח· הַיּוֹם שִׁמְךָ יֵאָמֵן אֵל טוֹב וְסַלָּח·
כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ· כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־
חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ:
יוֹם גָּעַלְנוּ חֻקֶּיךָ שַׁכַּח וַעֲזֹב· הַיּוֹם רַחֲמֵנוּ וְנָשׁוּב וְדֶרֶךְ
רֶשַׁע נַעֲזֹב· כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ· יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ
וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ
כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

מקורות

ע"ב, 'ותחייב באחרבע תפלות'. **שבת שבתון.** ויק' כג, לב. **לרפאות משובותיכם.** ע"פ הוש' יד, ה. **תשובה לקטנים ולגדולים.** ע"פ יוב' ג, ה. **נכשלים.** ס"א ב, ד. **שובה ישראל עד ה'.** הוש' יד, ב. **קחו עמכם דברים.** הוש' יד, ג. **אשמינו יוצלל.** ע"פ מיכ' ז, יט. **ויוסגר.** ע"פ בר' ב, כא. **ונסלח לכל עדת.** במ' טו, כו. **בגדנו.** ע"פ ישע' מח, ח; ירמ' ג, כ. **תשא ותסלח.** ע"פ שמ' לב, לב; הוש' יד, ג. **שמך יאמן.** ע"פ דה"א ח, כד. **אל טוב וסלח.** ע"פ תה' פו, ה. **כי אתה אדני.** תה' פו, ה. **געלנו חוקיך.** ע"פ ויק' כו, מג. **שכח ועזוב.** ע"פ יחז' כג, לה. **רחמנו ונשוב.** ע"פ ישע' נה, ז. **יעזוב רשע דרכו.** ישע' נה, ז.

ח"נ והערות

לְרַפֹּאוֹת משובותיכם. כן מנוקד בכ"י וקד"א, על משקל לְמַלֹּאוֹת. **יום אשר אשמנו יוצלל.** מיוסד ע"פ א"ת ב"ש. פיוט זה נמצא גם בנוסח אשכנז, גולדשמידט, ביפור, עמ' 305.

יוֹם דָּפְיֵנוּ שָׂא נָא. הַיּוֹם קָשֹׁב תַּחֲנוּנֵינוּ וּכְחַנּוּן סְלַח־נָא.
כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ. סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ
וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה: וְשָׁם נֶאֱמַר.
וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ: בַּעֲבוּר כְּבוֹד שִׁמְךָ הִמָּצֵא לָנוּ.
מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ סְלַח־נָא לְמַעַן שִׁמֶךָ:

יוֹם הֵזַדְנוּ בְּרִיתְךָ לְהָפֵר. הַיּוֹם צוּל יְבֻלַּע וּכְרַחוּם יְכַפֵּר.
כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ. וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא־יַשְׁחִית
וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ:

יוֹם וְעוּתֵנוּ יֻשְׁכַּח וְיֶתְעַב. הַיּוֹם פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מְחֵה כָעָב.
כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ. מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן
חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ:

יוֹם זְדוֹנֵנוּ הַעֲבֵר כֶּעָנָן. הַיּוֹם עֲנֵנוּ כְּיוֹם יָרַדְתָּ בֶּעָנָן. כַּכָּתוּב
בְּתוֹרָתְךָ. וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם.
יְהוָה. וְשָׁם נֶאֱמַר. וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא. יְהוָה יְהוָה
אֵל רַחוּם וְחַנּוּן:

יוֹם חִנָּנְךָ עָנָו בַּעֲדֵנוּ זְכֹר. הַיּוֹם סְלַח לַעֲוֹנֵנוּ וְחֵטְא אַל־תִּזְכֹּר.
כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ. אַל־תִּזְכָּר־לָנוּ עֲוֹנֹת רִאשֹׁנִים מַהֵר
יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד:

ח"נ והערות

וּכְחַנּוּן סלח. במח' רמ"ו, כ"י, גולדשמידט ורוו"ה: 'וּבְתַחֲנוּן סלח', ובבולוניא: 'כְּתַחֲנוּן סלח'. הנוסח כאן עפ"י קד"א. **יום וְעוּתֵנוּ.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'יום וְעוּדֵנוּ', ותוקן עפ"י כ"י וגולדשמידט, וזה יותר מסתבר, שהרי לשון 'עיוות' הוא. **ירדת בענן.** כ"ה במח' בולוניא. במח' רמ"ו, כ"י וקד"א: 'יָרַדְתָּ בענן', ובגולדשמידט: 'רִדְתָּךְ בענן'.

מקורות

דפינו שא נא. ע"פ בר' ג, ח. **קשוב תחנוניו.** ע"פ תה' קל, ב; נחמ' ט, ו. **סלח נא לעוון.** במ' יד, יט. **ויאמר ה' סלחתי.** במ' יד, כ. **בעבור כבוד שמך.** ע"פ תה' עט, ט. **המצא לנו.** ע"פ דב' ד, כט; דה"ב, כח, ט; דה"ב טו, ב; שם, ד. **מוחל וסולח.** ע"פ תה' פו, ה. **סלח נא למען שמך.** ע"פ תה' כה, יח. **הזדנו בריתך להפר.** ע"פ דב' לא, טז. **צול יבולע.** ע"פ מיכ' ז, יט. **וכרחום יכפר.** ע"פ תה' עח, לח. **והוא רחום.** תה' עח, לח. **מחיתי כעב פשעיך.** ישע' מד, כב. **זדונינו העבר כענן.** ע"פ ישע' מד, כב. **וירד ה' בענן.** שמ' לד, ה. **ויעבור ה'.** שמ' לד, ו. **חנך עניו בעדנו.** ע"פ דב' ט, כה-כט. **סלח לעוונינו.** ע"פ שמ' לד, ט. **אל תזכר לנו.** תה' עט, ח.

יום טָעוּתֵנוּ יְשֻׁכַּח וָאַיִן׃ הַיּוֹם נָאֹם יְבֻקַּשׁ עָוֹן וָאַיִן׃ כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ׃ בַּיָּמִים הָהֵמָּה וּבָעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה יְבֻקַּשׁ אֶת־עֲוֹן יִשְׂרָאֵל וְאֵינֶנּוּ וְאֶת־חַטֹּאת יְהוּדָה וְלֹא תִמָּצֶאינָה כִּי אֶסְלַח לַאֲשֶׁר אַשְׁאִיר׃

יום יִדְרְשׁוּךָ מְצֹרָף וּמְטַהֵר׃ הַיּוֹם מִכָּל־חַטֹּאתֵינוּ אוֹתָנוּ תְטַהֵר׃ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ׃ כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ׃

יום כֹּל תִּשָּׂא בְתַחֲנוּן אֲבַטֶּה׃ הַיּוֹם לְשַׁוְעָתֵנוּ אָזֶן הַטֵּה׃ כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ׃ הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים׃ אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ׃ בַּעֲבוּר כְּבוֹד שִׁמְךָ הִמָּצֵא לָנוּ׃ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה׃ לְמַעַנְךָ שְׁמַע נָא בְּקוֹל תְּפִלָּתֵנוּ׃ ע"כ יש המדלגים.

אָדוֹן אַבִּיר׃ בְּמַעֲשָׂיו כַּבִּיר׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ׃
גּוֹלֶה עֲמֻקּוֹת׃ דּוֹבֵר צְדָקוֹת׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ׃
הַצּוּר תָּמִים׃ וּמְלֵא רַחֲמִים׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ׃
זוֹכֵר חֲסָדִים׃ חוֹמֵל חֲסִידִים׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ׃

מקורות

בימים ההם ובעת ההיא. ירמ' נ, כ. **יוס ידרשוך.** ע"פ ישע' נח, ב. **מלרף ומטהר.** מלא' ג, ג. **כי ביוס הזה.** ויק' טז, ל. **כל תשא.** ע"פ הוש' יד, ג. **בתחנון אבטה.** ע"פ איו' יט, טז. **הטה אלהי אזנך.** דני' ט, יח־יט. **בעבור כבוד שמך.** ע"פ תה' עט, ט. **המצא לנו.** ע"פ דה"א, כח, ט; דה"ב טו, ב. **שומע תפילה.** תה' סה, ג. **למענך.** ע"פ ישע' מח, יא. **שמע נא בקול תפלתנו.** ע"פ תה' כח, ב. **אדון אביר.** ע"פ ישע' ח, כד. **במעשיו כביר.** ע"פ איו' לו, ה. **מי אל כמוך.** מיכ' ז, יח. **גולה עמוקות.** ע"פ איו' יב, כב. **דובר לדקות.** ע"פ ישע' סג, א. **הצור תמים.** דב' לב, ד. **ומלא רחמים.** מכילו' דר"י, בשלח, מס' דשירה, פ"ד; מכילו' דרשב"י, פ"ו, פ"ב; ספרא, אחרי מות, פר' ט; מדת"נ (בובר), פר' נשא, סי' ו. **זוכר חסדים.** ע"פ תה' לח, ג. **חומל.** ע"פ יואל' ב, יח.

ח"נ והערות

חטאתינו אותנו תטהר. בכ"י ליתא תיבת 'אותנו'. **אדון אביר במעשיו כביר.** פיוט זה מיוסד ע"ס א"ב. נמצא גם בנוסח אשכנז, גולדשמידט, כיפור, עמ' 719.

טוֹב לַכֹּל· יוֹדֵ֫עַ דַּ֫הַכֹּל· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
כּוֹבֵשׁ כְּעָסִים· לְהַצְדִּיק עֲמוּסִים· מִי־אֵל כָּמוֹךָ·
מֶלֶךְ עוֹלָם· נִשָּׂא וְנַעֲלָ֫ם· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
סוֹלֵחַ חַטָּאוֹת· עוֹשֶׂה נִפְלָאוֹת· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
פּוֹתֵחַ וּמַשְׁבִּיעַ· צַדִּיק וּמוֹשִׁיעַ· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
קוֹרֵא דוֹרוֹת· רוֹצֶה עֲתִירוֹת· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
שׁוֹמֵר שְׁבוּעוֹת· שׁוֹמֵעַ שַׁוְעוֹת· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
תּוֹכֵן עֲלִילוֹת· תַּקִּיף בַּתְּהִלּוֹת· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:

כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ· מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: וְנֶאֱמַר· יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאוֹתָם: כָּל־חַטֹּאתֵינוּ וְכָל־חַטֹּאת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בִּמְקוֹם אֲשֶׁר לֹא יִזָּכְרוּ וְלֹא יִפָּקְדוּ וְלֹא יַעֲלוּ עַל־לֵב מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם:

כִּי־אַתָּה סוֹלְחָן לְיִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם· וּמוֹחֲלָן לְשִׁבְטֵי יְשׁוּרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר· וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד· וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ

ח"נ והערות

טוב לַכֹּל. בכ"י: 'טוב עַל כֹּל'. **עושה נִפְלָאוֹת.** בכ"י: 'עושה פְּלָאוֹת'. **תקיף בַּתְּהִלּוֹת.** בכ"י: 'תקיף תְּהִלּוֹת'.

מקורות

טוב לכל. ע"פ תה' קמה, ט. **יודע הכל.** ע"פ מש' אבות פ"ג, מט"ו; מדת"כ (בובר), פר' נח, סי' כח; פהר"ב פ' ח, סי' ג; מש"ט בר' פר' תולדות, פ' כז, סי' לג; ילקו"ש תורה, רמז סב. **כובש כעסים.** ע"פ שמ' לד, ו. **להצדיק.** מ"א ח, לב. **עמוסים.** ישע' מו, ג. **מלך עולם.** תה' י, טז. **נשא.** שמו"ר פר' בשלח, פר' כג, סי' טו, ופר' כי תשא פר' מז, סי' ה. **ונעלם.** שמו"ר פר' בשלח, פר' כג, סי' טו; מד' שו"ט (בובר), מז' קג, ה. **סולח חטאות.** ע"פ מיכ' ז, יח. **עושה נפלאות.** ע"פ שמ' לד, י; תה' עב, יח. **פותח ומשביע.** ע"פ תה' קמה, טז. **צדיק ומושיע.** ע"פ ישע' מה, כא. **קורא דורות.** ע"פ ישע' מא, ד. **רוצה עתירות.** ע"פ מש' טו, ח. **שומר שבועות.** ע"פ דב' ז, ח. **שומע שועות.** ע"פ תה' מ, ב. **תוכן עלילות.** ע"פ מש' כא, ב. **תקיף בתהילות.** ע"פ ישע' מב, ח.

מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֶלָּא אַתָּה׃ וְתֵרָצֶה לְפָנֶיךָ אֶת־תְּפִלַּת עֲמוּסֶיךָ בִּתְמִידֵי יוֹם וּבְקָרְבַּן מוּסָף (בשבת: וּבְקָרְבְּנוֹת מוּסָפִין)׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃ וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃ מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (בשבת: הַשַּׁבָּת וְ)יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים׃

רְצֵה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל־תְּפִלָּתָם שְׁעֵה׃ וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ׃ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן׃ וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן וְלִירוּשָׁלַיִם עִירֶךָ בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ הַמַּחֲזִיר בְּרַחֲמָיו שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן׃

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ׃ שֶׁאַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ׃ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת׃ עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם׃ הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ׃ הַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ׃ וּמֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ׃ לֹא־הִכְלַמְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא־עֲזַבְתָּנוּ וְלֹא־הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ מִמֶּנּוּ׃

הציבור אומרים מודים דרבנן:
מוֹדִים כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי כָּל־בָּשָׂר׃ יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית׃ בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ׃ עַל־שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ׃ כֵּן תְּחַיֵּינוּ וּתְחָנֵּנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ׃ וְנָשׁוּב לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בֶּאֱמֶת וּבְלֵבָב שָׁלֵם׃ עַל שֶׁאֲנוּ מוֹדִים לָךְ׃ (בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת)׃

זְכוֹר רַחֲמֶיךָ וּכְבוֹשׁ אֶת־כַּעֲסֶךָ׃ כַּלֵּה דֶבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה וְכָל־מַחֲלָה מֵעָלֵינוּ

וּמֵעַל כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ׃ עַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד׃ כָּל־הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה׃ וִיהַלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בֶּאֱמֶת׃ וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת׃

הכהנים נושאים כפיהם. אם אין כהן, החזן אומר 'או"א', והציבור עונה אחרי כל פסוק "כן יהי רצון":

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ׃ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁיךָ׃ כָּאָמוּר׃

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ׃ יָאֵר יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ׃ יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם׃

שִׂים שָׁלוֹם׃ טוֹבָה וּבְרָכָה׃ (חַיִּים)׃ חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים׃ עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ׃ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ תּוֹרַת חַיִּים׃ אַהֲבָה וָחֶסֶד׃ צְדָקָה׃ בְּרָכָה׃ יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם׃ וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ וּ)לְבָרֵךְ אֶת־כָּל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל תָּמִיד בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ׃

בְּסֵפֶר חַיִּים׃ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם׃ פַּרְנָסָה טוֹבָה וִישׁוּעָה וְנֶחָמָה׃ חֵן וָחֶסֶד נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ׃ אָנוּ וְכָל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל׃ לְחַיִּים (טוֹבִים) וּלְשָׁלוֹם׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם׃ (אָמֵן)׃

וְכָתוּב כִּי־בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים׃ לְחַיִּים טוֹבִים תִּכְתְּבֵנוּ אֱלֹהִים חַיִּים׃

מקורות

כי בי ירבו ימיך. מש' ט, יא. **אלהים חיים.** ירמ' כג, לו.

כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ· וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם:

הַיּוֹם תְּאַמְּצֵנוּ· הַיּוֹם תְּבָרְכֵנוּ· הַיּוֹם תְּגַדְּלֵנוּ· הַיּוֹם תִּדְרְשֵׁנוּ לְטוֹבָה· הַיּוֹם תְּהַדְּרֵנוּ· הַיּוֹם תְּוַעֲדֵנוּ· הַיּוֹם תִּזְכְּרֵנוּ לְחַיִּים· הַיּוֹם תְּחָנֵּנוּ· הַיּוֹם תְּטַהֲרֵנוּ מִכָּל־טֻמְאוֹתֵינוּ· הַיּוֹם תְּיַשְּׁרֵנוּ· הַיּוֹם תִּכְתְּבֵנוּ לְחַיִּים· הַיּוֹם תְּלַבְּבֵנוּ· הַיּוֹם תְּמַלְּטֵנוּ מִכָּל־רָע· הַיּוֹם תְּנַקֵּנוּ מֵעָוֹן· הַיּוֹם תְּשַׂמְּחֵנוּ· הַיּוֹם תְּעַטְּרֵנוּ· הַיּוֹם תְּפַלְּטֵנוּ· הַיּוֹם תּוֹצִיא לָאוֹר מִשְׁפָּטֵנוּ· הַיּוֹם תְּקָרְבֵנוּ· הַיּוֹם תְּרַחֲמֵנוּ· הַיּוֹם תִּשְׁמַע שַׁוְעָתֵנוּ· הַיּוֹם תִּתְמְכֵנוּ:

כְּהַיּוֹם הַזֶּה תְּבִיאֵנוּ שָׂשִׂים וּשְׂמֵחִים בְּבִנְיָן שָׁלֵם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ· וַהֲבִיאוֹתִּים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: וְכָתוּב וַיְצַוֵּנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־הַיָּמִים לְחַיֹּתֵנוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם יִהְיֶה לָנוּ:

מקורות

כתבנו בספר החיים. ע"פ מלא' ג, טז. **ואתם הדבקים בה'.** דב' ד, ד. **היום תאמצנו.** ע"פ ישע' מא, י; סרע"ג ח"ב, סי' קה. **היום תגדלנו.** ע"פ דה"א כט, יב. **תהדרנו.** ע"פ ויק' יט, לב. **תלבבנו.** ע"פ שה"ש ד, ט. **היום תתמכנו.** ע"פ ישע' מא, י. **והביאותים אל הר קדשי.** ישע' נו, ז. **ויצונו ה'.** דב' ו, כד.

ח"נ והערות

היום תאמצנו. פיוט זה ("עושה שלום"), נמצא גם במנהג אשכנז. גולדשמידט, כיפור, עמ' 311. מיוסד ע"ס א"ב. במח' רמ"ו ובולוניא כתוב לומר "היום תאמצנו" קודם חתימת ברכת "שים שלום" והחתימה "ברוך אתה ה' המברך את עמו ישראל בשלום" כתובה לאחר היום תאמצנו (כפי שמופיעה במח' האשכנזים). אמנם במח' בני רומה, מנטובה, תע"ב, וכן במח' שד"ל והלאה, הועברה החתימה לפני הפיוט "היום תאמצנו" כביום א' של ר"ה.

החזן אומר:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

תִּתְקַבַּל צְלוֹתְהוֹן וּבָעוּתְהוֹן דְּכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל· קֳדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ· אֵין כַּאדוֹנֵינוּ· אֵין כְּמַלְכֵּנוּ· אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ: מִי כֵאלֹהֵינוּ· מִי כַאדוֹנֵינוּ· מִי כְמַלְכֵּנוּ· מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ: נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ· נוֹדֶה לַאדוֹנֵינוּ· נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ· נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ· בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ· בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ· בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ· אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵינוּ· אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ· אַתָּה

מקורות

אין כאלהינו. ע"פ שמ' ח, ו; טור או"ח, סי' קלג; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ח, וסת"ר סי' ח, ענין מאה ברכות בשם רש"י; שבה"ל, ענין שבת, סי' פג; סת"ר סי' ח, ענין תפילת מוסף, סי' לד ענין שבת ור"ח. **המוסח.** סרע"ג ח"מ, סי' סה; רמב"ם, סדר תפילות, נוסח הקדיש. **אין כמושיענו.** ע"פ ישע' מג, יח; מה, כח. **מי כאלהינו.** רא"ו פהר"ב פ' ה, סי' ב. **נודה לאלהינו.** ע"פ תה' מד, ט. **ברוך אלהינו.** ע"פ תה' סו, יט. **אתה הוא אלהינו.** ע"פ ירמ' ג, כב; דה"ב יד, י. **אתה הוא מלכנו.** ע"פ ישע' לג, כב; תה' פט, יט.

הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ: (אַתָּה תּוֹשִׁיעֵנוּ· אַתָּה תָּקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי־עֵת לְחָנְנָהּ כִּי־בָא מוֹעֵד:)

אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ (אֶת־)קְטֹרֶת הַסַּמִּים· פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת· הַצָּרִי וְהַצִּפֹּרֶן· הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה· מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה· מֹר וּקְצִיעָה· שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם· מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה· הַקּוֹשְׁט שְׁנֵים עָשָׂר וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה· וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה· בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין· יַיִן קַפְּרִיסִין סְאִין תְּלָת וְקַבִּין תְּלָתָא· וְאִם אֵין לוֹ יַיִן קַפְּרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוָּרִין עַתִּיק· מֶלַח סְדוֹמִית רֻבַּע· מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל־שֶׁהוּא· רִבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל־שֶׁהִיא· אִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ· אִם חִסֵּר אַחַת מִכָּל־סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן־גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר· הַצָּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׁרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף· בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה· יַיִן קַפְּרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה· וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ· אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

הַשִּׁיר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ:

מקורות

אתה הוא מושיענו. ע"פ ש"א יד, לט; ישע' מג, ג, יא; ירמ' יד, ח; הוש' יג, ד. **אתה תקום תרחם.** תה' קב, יד. **אתה הוא.** ע"פ סרע"ג ח"א, סי' סה. **פיטום הקטורת.** ירושלמי יומא פ"ד, ה"ה; בבלי כריתות, דף ו ע"א. **אם נתן בה דבש פסלה.** ע"פ ויק' ב, יא. **אם חסר וכו' חייב מיתה.** תו"כ פר' אחרי מות, פר' ב, פ"ג, סי' יא; בבלי יומא, דף נג ע"א, ע"פ ויק' טז, יג. **רשב"ג.** בבלי כריתות, דף ו ע"א. **מפני הכבוד.** מש"נ (בובר), בר', פר' וירא, פכ"ב, סי' יח. **השיר שהיו הלויים.** משנ' תמיד פ"ז, מ"ד; בבלי ר"ה, דף לא ע"א; מס"ו פי"ח, ה"ב; סרע"ג ח"א, סי' סה; עור אור"ח, סי' קלג; רמב"ם, סדר תפילות, נוסח הקדיש; ראו שו"ת רמ"ע מפאנו סי' כה, ב. **הזכרת שבח בשיר של יום.** רמב"ן שמ' כ, ח, וריטב"א עמ"ס ר"ה, דף ג ע"א, ד"ה חדא, ע"פ מכילתא דר"י, יתרו, פר' ז; ערה"ש או"ח, סי' רמד ס"ב.

ה"ג והערות

חִוָּרִין. במח' רמ"ו ובולוניא: חִוַּר יַיִן. **במקדש.** וכן איתא בגמ' בכריתות ובסרע"ג. **שיר של יום.** במח' רמ"ו ובולוניא: מובא רק תחילת המזמור ולא כולו. ובמח' שד"ל מובא כל המזמור של אותו היום וכך נהוג היום.

בַּשֵּׁנִי בְּשַׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים:

שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי־קֹרַח: גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ
הַר־קָדְשׁוֹ: יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל־הָאָרֶץ הַר־צִיּוֹן יַרְכְּתֵי
צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב: אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב:
כִּי־הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו: הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ
נָחְפָּזוּ: רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה: בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר
אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ: כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר־יְהוָה צְבָאוֹת
בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד־עוֹלָם סֶלָה: דִּמִּינוּ אֱלֹהִים
חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ: כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל־קַצְוֵי־אֶרֶץ
צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ: יִשְׂמַח הַר־צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן
מִשְׁפָּטֶיךָ: סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ: שִׁיתוּ לִבְּכֶם
לְחֵילָהּ פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן: כִּי זֶה
אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל־מוּת:

בָּרְבִיעִי בְּשַׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים:

אֵל־נְקָמוֹת יְהוָה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ
הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים: עַד־מָתַי רְשָׁעִים יְהוָה
עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ: יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל־פֹּעֲלֵי
אָוֶן: עַמְּךָ יְהוָה יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ: אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ וִיתוֹמִים
יְרַצֵּחוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה־יָּהּ וְלֹא־יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: בִּינוּ בֹעֲרִים
בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ: הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם־יֹצֵר
עַיִן הֲלֹא יַבִּיט: הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת:
יְהוָה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי־הֵמָּה הָבֶל: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר

מקורות

בשני בשבת. משנ' תמיד פ"ז, מ"ד; בבלי ר"ה, דף לא ע"א; מס"ו פי"ח, ה"ב. **שיר מזמור.** תה' מח, א-טו. **ברביעי בשבת.** משנ' תמיד פ"ז, מ"ד; בבלי ר"ה, דף לא ע"א; מס"ו פי"ח, ה"ב. **אל נקמות ה'.** תה' צד, א-כג.

אֲשֶׁר־תְּיַסְּרֶנּוּ יָהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ: לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע
עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא
יַעֲזֹב: כִּי־עַד־צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב: מִי־יָקוּם
לִי עִם־מְרֵעִים מִי־יִתְיַצֵּב לִי עִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן: לוּלֵי יְהוָה עֶזְרָתָה
לִּי כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי: אִם־אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ
יְהוָה יִסְעָדֵנִי: בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעֲשְׁעוּ נַפְשִׁי:
הֲיִחְבְּרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עֲלֵי־חֹק: יָגוּדוּ עַל־נֶפֶשׁ צַדִּיק
וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ: וַיְהִי יְהוָה לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי לְצוּר מַחְסִי:
וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת־אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

בַּחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים:

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לְאָסָף: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ
לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: שְׂאוּ־זִמְרָה וּתְנוּ־תֹף כִּנּוֹר נָעִים
עִם־נָבֶל: תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֵּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל
הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא־יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע: הֲסִירוֹתִי מִסֶּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו
מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה: בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֱנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם
אֶבְחָנְךָ עַל־מֵי מְרִיבָה סֶלָה: שְׁמַע עַמִּי וְאָעִידָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל
אִם־תִּשְׁמַע־לִי: לֹא־יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר:
אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמַּעֲלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב־פִּיךָ
וַאֲמַלְאֵהוּ: וְלֹא־שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא־אָבָה לִי:
וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם: לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ
לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ: כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל צָרֵיהֶם

מקורות

בחמישי בשבת. מסי' תמיד פ"ז, מ"ד; בבלי ר"ה, דף לא ע"א; מס"ו פי"ח, ה"ב. **למנצח על הגתית.** תה' פח, א-יח; מ' בטוא נח ע"פ כאר"לו.

אָשִׁיב יָדִי: מְשַׂנְאַי יְהוָה יְכַחֲשׁוּ־לוֹ וִיהִי עִתָּם לְעוֹלָם: וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ:

בְּשַׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים:

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַיהוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְהוָה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ־בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְהוָה: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְהוָה כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְהוָה צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ:

ויש מוסיפים וכן המנהג המקורי לומר אותו במקום מזמור שיר ליום השבת:

מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבֹא לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת שֶׁהִיא מְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

אָמַר רִבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רִבִּי חֲנִינָא· תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם· שֶׁנֶּאֱמַר· וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְהוָה וְרַב

ה"נ והערות

מזמור שיר ליום השבת. במח' רמ"ו ובולוניא: המזמור בשלמותו איננו. וכאן הוכנס עפ"י הרב מ"ע הרטום, בחוברת המנהג. **עולתה.** זהו הקרי, והכתיב "עלתה".

מקורות

בשבת היו אומריס. בבלי ר"ה, דף לא ע"א. **מזמור שיר ליום השבת.** תה' צב, א־יח; ראו שבה"ל, ענין שבת, סי' פג. **מזמור שיר.** ע"פ משנ' תמיד פ"ז, מ"ד. **שכולו שבת.** ראו שבה"ל, ענין שבת, סי' פג; ע"פ סת"ר סי' ח, ענין תפילת מוסף. **אמר ר"ל.** אד"נ סוף פ' מח; ירושלמי ברכות סוף פ"ט; בבלי ברכות, דף סד ע"א; סרע"ג ח"א, סי' סה; רמב"ם, סדר תפילות, נוסח הקדיש. **וכל בניך.** ישע' נד, יג.

שָׁלוֹם בָּנֶיךָ: אַל־תִּקְרֵי בָּנֶיךָ אֶלָּא בּוֹנֶיךָ: יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ: וּרְאֵה־בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל: (שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:)

קדיש דרבנן:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל־רַבָּנָן· וְעַל־תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל־(כָּל־)תַּלְמִידֵי תַּלְמִידֵיהוֹן (דְּיָתְבִין) דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא (קַדִּישְׁתָּא) דִּי בְּאַתְרָא הָדֵן וְדִי בְכָל־אֲתַר וַאֲתַר· יְהֵא (לָנָא וּ)לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא וְחִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין (וְחַיֵּי אֲרִיכֵי) וּמְזוֹנֵי רְוִיחִין מִן־קֳדָם מָרֵהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

מקורות

יהי שלום. תה' קכב, ז-ט. ורמה כמיס לבניך. תה' קכח, ו. שלום רב לאוהבי. תה' קיט, קסה. ה' עוז לעמו. תה' כט, יא.

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

החזן אומר בקול רם:

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל· לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית· שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת· וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה· שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם· וְגוֹרָלֵנוּ כְּכָל־הֲמוֹנָם· שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהֶבֶל וָרִיק וּמִתְפַּלְּלִים אֶל־אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ: וְאָנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא· (שֶׁהוּא) נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ· וְכִסֵּא כְבוֹדוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים· הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ· אֱמֶת מַלְכֵּנוּ וְאֵין זוּלָתוֹ· כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ· וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ· כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד:

עַל־כֵּן נְקַוֶּה לְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ· לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן־הָאָרֶץ· וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן· לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי· וְכָל־בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ· לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל־רִשְׁעֵי אָרֶץ· יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל· כִּי לְךָ תִכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ· תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן· לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ· וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ· וִיקַבְּלוּ כֻלָּם עֹל מַלְכוּתֶךָ· וְתִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא· וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלֹךְ בְּכָבוֹד· כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ· יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: וְכָתוּב· שְׁמַ**ע** יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָ**ד**:

קדיש יתום:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא׃ בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ׃ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב׃ וְאִמְרוּ אָמֵן׃

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ׃ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא׃

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא׃

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא׃ שִׁירָתָא׃ תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא׃ וְאִמְרוּ אָמֵן׃

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ וְאִמְרוּ אָמֵן׃

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו׃ הוּא בְרַחֲמָיו׃ יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ אָמֵן׃

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח׃ נִמְצָא וְאֵין־עֵת אֶל־מְצִיאוּתוֹ׃
אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ׃ נֶעְלָם וְגַם אֵין־סוֹף לְאַחְדוּתוֹ׃
אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף׃ לֹא־נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ׃
קַדְמוֹן לְכָל־דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא׃ רִאשׁוֹן וְאֵין־רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ׃
הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל־נוֹצָר׃ יוֹרֶה גְדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ׃
שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נָתַנוֹ אֶל־ אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ׃
לֹא־קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד׃ נָבִיא וּמַבִּיט אֶת־תְּמוּנָתוֹ׃
תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל׃ עַל־יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ׃
לֹא־יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא־יָמִיר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ׃
צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ׃ מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמוּתוֹ׃

גּוֹמֵל לְאִישׁ חָסִיד כְּמִפְעָלוֹ׃ נוֹתֵן לְרָשָׁע רָע כְּרִשְׁעָתוֹ׃
יִשְׁלַח לְקֵץ יָמִין מְשִׁיחֵנוּ׃ לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ׃
מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרוֹב חַסְדּוֹ׃ בָּרוּךְ עֲדֵי־עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ׃
(אֵלֶּה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה הֵם עִקָּרִים׃ יְסוֹד תּוֹרַת מֹשֶׁה וּנְבוּאָתוֹ׃)

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ׃ בְּטֶרֶם כָּל־יְצִיר נִבְרָא׃
לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל׃ אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא׃
וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל׃ לְבַדּוֹ יִמְלֹךְ נוֹרָא׃
וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה׃ וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה׃
וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי׃ לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה׃
בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית׃ וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה׃
וְהוּא אֵלִי וְחַי גּוֹאֲלִי׃ וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה׃
וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹסִי׃ מָנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא׃
בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי׃ בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה׃
וְעִם־רוּחִי גְּוִיָּתִי׃ יְהוָה לִי וְלֹא אִירָא׃

תפלת מנחה
של יום הכיפורים

בשבת אומרים:

אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֶפְצְךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְהוָה מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר: אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְהוָה וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִי יְהוָה דִּבֵּר:

מַה־נָּאוּוּ עַל־הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ: גִּילִי מְאֹד בַּת־צִיּוֹן הָרִיעִי בַּת יְרוּשָׁלִַם הִנֵּה מַלְכֵךְ יָבוֹא לָךְ צַדִּיק וְנוֹשָׁע הוּא עָנִי וְרֹכֵב עַל־חֲמוֹר וְעַל־עֵיר בֶּן־אֲתֹנוֹת: הִנְנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָכִי וּפִנָּה־דֶרֶךְ לְפָנָי וּפִתְאֹם יָבוֹא אֶל־הֵיכָלוֹ הָאָדוֹן אֲשֶׁר־אַתֶּם מְבַקְשִׁים וּמַלְאַךְ הַבְּרִית אֲשֶׁר־אַתֶּם חֲפֵצִים הִנֵּה־בָא אָמַר יְהוָה

מקורות

מנחה ליום״כ. סרע״ג ח״ב, סי׳ קכח; סדו׳ רשב״ג, פ״ה, עמ׳ נט. **בשבת אומריס אם תשיב.** סה״ת סי׳ מא; מח׳ רומניא, דף שפא ע״א. **פסוקי נחמה.** שבה״ל, ענין שבת, סי׳ קכו; סת״ר סי׳ כ, ענין מנחת שבת. **אם תשיב.** ישע׳ נח, יג־יד; שבה״ל, ענין שבת, סי׳ קכו; סת״ר סי׳ לד, ענין שבת ור״ח; סה״ת סי׳ מא, בשחרית יוה״כ; מח׳ רומניא, דף לו ע״א. **מה נאוו.** ישע׳ נב, ז; שבה״ל, ענין שבת, סי׳ קכו; סה״ת סי׳ מא, בשחרית יוה״כ. **גילי מאוד.** זכ׳ ט, ט; מח׳ רומניא, דף שפא ע״א. **הנני שולח מלאכי.** מלא׳ ג, א.

צְבָאוֹת: הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם
יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: וְהֵשִׁיב לֵב־אָבוֹת עַל־בָּנִים וְלֵב בָּנִים
עַל־אֲבוֹתָם: הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וַהֲקִמֹתִי לְדָוִד צֶמַח צַדִּיק
וּמָלַךְ מֶלֶךְ וְהִשְׂכִּיל וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ: בְּיָמָיו תִּוָּשַׁע
יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכֹּן לָבֶטַח וְזֶה־שְּׁמוֹ אֲשֶׁר־יִקְרְאוּ יְהוָה צִדְקֵנוּ:
וְיָשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ
אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד
עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם: וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם
יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם
לְעוֹלָם: וְהָיָה מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי
לְעָם: וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי
בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר: מַה־יְּדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יְהוָה
צְבָאוֹת: נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָה נַפְשִׁי לְחַצְרוֹת יְהוָה לִבִּי וּבְשָׂרִי
יְרַנְּנוּ אֶל אֵל־חָי: גַּם־צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר קֵן לָהּ אֲשֶׁר־שָׁתָה
אֶפְרֹחֶיהָ אֵת־מִזְבְּחוֹתֶיךָ יְהוָה צְבָאוֹת מַלְכִּי וֵאלֹהָי: אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ
עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶלָה: אַשְׁרֵי אָדָם עוֹז־לוֹ בָךְ מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם: עֹבְרֵי בְּעֵמֶק
הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ גַּם־בְּרָכוֹת יַעְטֶה מוֹרֶה: יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל־חָיִל יֵרָאֶה
אֶל־אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן: יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת שִׁמְעָה תְפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֱלֹהֵי
יַעֲקֹב סֶלָה: מָגִנֵּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים וְהַבֵּט פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: כִּי טוֹב־יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ
מֵאָלֶף בָּחַרְתִּי הִסְתּוֹפֵף בְּבֵית אֱלֹהַי מִדּוּר בְּאָהֳלֵי־רֶשַׁע: כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן
יְהוָה אֱלֹהִים חֵן וְכָבוֹד יִתֵּן יְהוָה לֹא יִמְנַע־טוֹב לַהֹלְכִים בְּתָמִים: יְהוָה
צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ:

מקורות

הנה אנכי שולח. מלא׳ ג, כג־כד. **הנה ימים באים.** ירמ׳ כג, ה־ו. **וישבו על האדמה.** יחז׳ לז, כה־כח. **למנצח על הגתית.** תה׳ פד, א־יג; מ׳ בשוא״ת עח ע״פ כאר״ע. **מזמור מה ידידות.** ב״י או״ח, סי׳ רלד, ס״ק א׳; ס׳ חמדת הימים, משמרת החדש, פ״א. **קן לה.** ק׳ רבתי ע״פ המסורה.

ה״נ והערות

למנצח על הגתית. המזמורים והתפילות שנדפסו כאן באותיות זעירות, אינן במח׳ הקדומים, ונוספו במאה הי״ז. ראו גם בשבה״ל ענין שבת, סי׳ קכו. החזן רשאי להתחיל מ׳אשרי׳.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ: וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד: אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין: עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיהוָה: וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ (אֶת־)קְטֹרֶת הַסַּמִּים. פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת. הַצָּרִי וְהַצִּפֹּרֶן. הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה. מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. מֹר וּקְצִיעָה. שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם. מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה. הַקֹּשְׁט שְׁנֵים עָשָׂר וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה. וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יַיִן קַפְּרִיסִין סְאִין תְּלָת וְקַבִּין תְּלָתָא. וְאִם אֵין לוֹ יַיִן קַפְּרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוָּרִין עַתִּיק. מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע. מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל־שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל־שֶׁהִיא. אִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ. אִם חִסֵּר אַחַת מִכָּל־סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן־גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר. הַצָּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׁרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יַיִן קַפְּרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה. וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ. אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

וְעָרְבָה לַיהוָה מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

מקורות

פרשת התמיד. אבודרהם בשם ר׳ יונה באגרת התשובה, אות ט; שו״ת הרמ״ע מפאנו, סי׳ יד. **וידבר ה׳.** במ׳ כח, א־ח. **אתה הוא.** ע״פ סרע״ג ח״א, סי׳ סה. **פיטום הקטורת.** ירושלמי יומא פ״ד, ה״ה; בבלי כריתות, דף ו ע״א. **אם נתן בה דבש פסלה.** ע״פ ויק׳ ב, יא. **אם חסר וכו׳ חייב מיתה.** תו״כ פר׳ אחרי מות, פר׳ ב, פ״ג, סי׳ יא; בבלי יומא, דף נג ע״א, ע״פ ויק׳ טז, יג. **רשב״ג.** בבלי כריתות, דף ו ע״א. **מפני הכבוד.** מש״ט (בובר), בר׳, פר׳ וירא, פכ״ב, סי׳ יח. **וערבה לה׳.** מלא׳ ג, ד.

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶלָה: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה
לוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְהוָה אֱלֹהָיו:

תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד:
גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח
מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ
אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר
רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם
וּגְדָל־חָסֶד: טוֹב־יְהוָה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה
כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ
יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ:
מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ
יְהוָה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי־כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ
וְאַתָּה נוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ
לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו:
קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו
יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו
וְאֶת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ
כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם. הַלְלוּ־יָהּ:

וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְהוָה: וַאֲנִי זֹאת
בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְהוָה רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי

מקורות

אשרי וגא' לציון. סדו' רצב"ג, פ"ה, עמ' נט; רלו גאה"ל או"ח, סי' קלב. **תהלה לדוד.** תה' קמה, א-כא; בבלי ברכות, דף ד ע"ב; פסקי רי"ד ברכות, דף ד ע"ב; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ז, וענין שבת, סי' קכו; סת"ר סי' ב, ענין הזמירות, סי' כ ענין מנחת שבת, וסי' לד ענין שבת ור"ח; סה"ת סי' ב, וסי' מא. **וגא' לציון.** ישע' נט, כ-כא; סרע"ג ח"ב, סי' לד; סדו' רצב"ג, פ"ה, עמ' נט; שבה"ל, ענין תפילה, סי' מד, וענין שבת, סי' קכו; סת"ר סי' כ, ענין מנחת שבת, וסי' לד ענין שבת ור"ח; סה"ת סי' מא, בשחרית יוה"כ; גאה"ל או"ח, סי' קלב. **שני פסוקים הראשונים.** רלו תשוה"ג - שע"ת סי' נה; ליקה"פ, דף טז ע"ב; שבה"ל,

אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא־יָמֻשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע
זַרְעֲךָ אָמַר יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת
יִשְׂרָאֵל: וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה
צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: בלחש: וּמְקַבְּלִין דֵּן מִן דֵּן וְאָמְרִין·
קַדִּישׁ בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא עִלָּאָה בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ· קַדִּישׁ עַל־אַרְעָא
עוֹבַד גְּבוּרְתֵּהּ· קַדִּישׁ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא· יְהוָה צְבָאוֹת
מַלְיָא כָל־אַרְעָא זִיו יְקָרֵהּ ע״כ: וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל
רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ: בלחש: וּנְטָלַתְנִי רוּחָא·
וּשְׁמָעִית בַּתְרַאי קָל זְיַע שַׁגִּיא· דִּמְשַׁבְּחִין וְאָמְרִין· בְּרִיךְ יְקָרָא
דַּיהוָה מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ ע״כ: יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:
בלחש: יְהוָה מַלְכוּתֵהּ (קָאִים) לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא: יְהוָה אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שָׁמְרָה־זֹּאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר
מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן
וְלֹא־יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: כִּי־אַתָּה
אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם
וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ
לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם: בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם יַעֲמָס־לָנוּ הָאֵל

ה״נ והערות

קאים. תיבה זו איננה במח׳ רמ״ו ובולוניא. וכן לא במקורות דלהלן: חומש ליסבון, שנת רנ״א, בתרגום; חומש סביוניטה, שנת שי״ז, בתרגום; סרע״ג סי׳ סה; רס״ג, עמ׳ מ; סדור נאפולי, ספרד, שנת ר״ן; סדור ויניציאה רפ״ד; וכן משמע בסד״ר סי׳ עו; כתבי הקדש בארמית (שפרבר), עמ׳ 114, בתרגום. ושד״ל, בס׳ אוהב גר, עמ׳ 62, כתב: ״מלת ׳קאים׳ היא טעות בדקדוק, כי היה משפטו ׳קיימא׳ (ובסדר תפלה כ״י על קלף שבידי, בסדר ובא לציון כתוב, ׳קיימא׳). ובדפוס לסבונא סביוניטה ואנוירשא, ה׳ מלכותיה לעלם ולעלמי עלמיא, עב״ד״.

מקורות

עיין תפילה, סי׳ מד. **ואתה קדוש.** תה׳ כב, ד; שבה״ל, עיין תפילה, סי׳ מד. **וקרא זה.** ישע׳ ו, ג. **פסוקי תרגום.** תסו׳ רנ״ג מו״ח סי׳ לח; תוס׳ עמ״ס ברכות, דף ג ע״א, סוף ד״ה ועוגין; טור מו״ח, סי׳ קלב. **ומקבלין.** תרגוס; סרע״ג ח״א, סי׳ קא; רמו ילקו״ס תורה, רמז תתנה, סוף ד״ה ועתה ישראל. **ותשאני רוח.** יחז׳ ג, יב. **ונטלתני רוחא.** תרגוס; רמו ילקו״ס תורה, רמז תתנה, סוף ד״ה ועתה ישראל. **ה׳ ימלוך.** שמ׳ טו, יח. **ה׳ מלכותיה.** תרגוס. **לשון זכר.** רמו סדו׳ יעב״ן, ח״א, דף קסו ע״ב. **ה׳ אלהי אברהם.** דה״א כט, יח. **והוא רחום.** תה׳ עח, לח. **כי אתה.** תה׳ פו, ה. **לדקתך לדק.** תה׳ קיט, קמב. **תתן אמת ליעקב.** מיכ׳ ז, כ. **ברוך אדני.** תה׳ סח, כ.

יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה׃ יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ יְהוָה צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃ (יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ׃) ע״כ בלחש:

בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ׃ וְהִבְדִּילָנוּ מִן־הַתּוֹעִים׃ וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ׃ הָרַחֲמָן יִפְתַּח לִבֵּנוּ לְתוֹרָתוֹ וְיִטַּע אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ בְּלִבֵּנוּ׃ וְיָשִׂים בְּלִבֵּנוּ לְאַהֲבָה אוֹתוֹ׃ וּלְיִרְאָה אוֹתוֹ׃ וּלְעָבְדוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה׃ לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה׃ וְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ שֶׁנִּשְׁמֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה׃ וְנִזְכֶּה וְנִחְיֶה וְנִרְאֶה וְנִירַשׁ יְשׁוּעַת שְׁנֵי הַמָּשִׁיחַ לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה׃ לִזְכוּת וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא׃

החזן אומר:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא׃ בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ׃ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב׃ וְאִמְרוּ אָמֵן׃

יְהֵא שְׁמֵהּ רַ־בָּא מְבָרַךְ׃ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא׃

מקורות

ה׳ לכבוד עמנו. תה׳ מו, יב; ירושלמי ברכות פ״ה, ה״ח. **ה׳ לכבוד אשרי.** תה׳ פד, יג; ירושלמי ברכות פ״ה, ה״ח. **ה׳ הושיעה.** תה׳ כ, י. **ברוך אלהינו.** סרע״ג ח״ח, סי׳ סה; סדו׳ רס״ג, עמ׳ כה ועמ׳ מ; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ מד; סת״ר סי׳ ז, ענין קדושת דסידרא. יסוד המוסח ממלא גם ברמב״ם, סדר תפילות, נוסח הקדיש. **שברא לכבודו.** ע״פ ישע׳ מג, ז. **והבדילנו מן התועים.** ע״פ ויק׳ כ, כו; מ״ח ח, נג. **ונתן לנו תורת אמת.** מס״ו פי״ג, ה״ו. **תורת אמת.** ע״פ מלא׳ ב, ו; תה׳ קיט, קמב; לשון זה שגור בפי חכמים לרוב, כמו: בבלי ב״מ, דף עה ע״ב; ספרא, פר׳ שמיני, פר׳ ח, לח; מס״ו פי״ג, ה״ו; שמו״ר (ווילנא), פר׳ משפטים, פר׳ ל, סי׳ יב. **וחיי עולם נטע.** ע״פ משׁ׳ ג, יח. רמו רמ״ה, ח״ח, שו״ת סי׳ קסח; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ מא; סת״ר סי׳ ו, ענין ס״ת. **וירמתו בלבנו.** ע״פ ירמ׳ לב, מ. **ולירמה אותו.** ע״פ דב׳ ו, כד; בבלי ברכות, דף לג ע״ב; ילקו״ש תורה, רמז תתנה. **ולעבדו ולעשות וכו׳.** ע״פ דה״א כח, ט. **ולעשות רצונו.** ע״פ תה׳ מ, ט; קמג, י. **בלבב שלם.** ע״פ דב׳ יח, יג. **ונפש חפצה.** מה׳ פרס, דף לח ע״ב. **לא ניגע וכו׳ לבהלה.** ע״פ ישע׳ סה, כג. **יה״ר מלפניך ה׳.** ע״פ משׁ׳ ח, לה. **ואלהי אבותינו.** ע״פ שמ׳ ג, טו. **שנשמור חוקיך.** ע״פ תה׳ קיט, ה. **בעולם הזה.** רמו מגמ׳ אבות פ״ד מט״ז. **שני המשיח.** בבלי סנהדרין, דף צט ע״א. **ולחיי העולם הבא.** ע״פ בבלי ברכות, דף ח ע״א. **קדיש.** מחבר במס״ו פ״י, ה״ו; סדו׳ רשב״ג, פ״ה, עמ׳ נט; שבה״ל, ענין שבת, סי׳ קכו; סת״ר סי׳ כ, ענין מנחת שבת; סה״ת סי׳ מא, בשחרית יוה״כ.

ח״נ והערות

וחיי. במח׳ רמ״ו ובולוניא: ״חיי״ ללא וי״ו.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

סדר הוצאת ספר תורה

בשבת אומרים:

וַאֲנִי תְּפִלָּתִי־לְךָ יְהוָה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: כִּי־גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ: אֶחָד אֱלֹהֵינוּ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ· קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ:

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ: קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר־יְהוָה מִירוּשָׁלִָם: יְהוָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר: יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְהוָה: אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: אִם־עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר־יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: קִוִּיתִי יְהוָה קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי: נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה כִּי־עִם־יְהוָה הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְּדוּת: וְהוּא יִפְדֶּה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֹנֹתָיו:

מקורות

הוצאת ס"ת. סה"ת סי' מא, בשחרית יוה"כ. **ואני תפלתי לך.** תה' סט, יד; עור או"ח, סי' רלב, בשם המדרש; מחו"ו סי' קלו; שבה"ל, ענין שבת, סי' קכו, בשם רש"י; סת"ר סי' כ, ענין מנחת שבת, וסי' לד, ענין שבת ור"ח; סה"ת סי' יג. **כי גדול.** תה' פו, י. **אחד אלהינו.** ע"פ דב' ו, ד; מס"ו פי"ד, ה"ה; סרע"ג ח"א, סי' נט. **גדול אדוננו.** תה' קמז, ה; ע"פ דב' י, יח; ב"ב ז, כב. **קדוש ונורא שמו.** תה' קיא, ט; ע"פ תה' נט, ג. **שיר המעלות.** תה' קל, א-ח.

גַּדְּלוּ לַיהוָה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו׃

רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא׃
רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי־קָדוֹשׁ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ אֵין־קָדוֹשׁ כַּיהוָה כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ׃
(כִּי מִי אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר זוּלָתִי אֱלֹהֵינוּ׃) אֶחָד
אֱלֹהֵינוּ׃ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ׃ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ׃

וְתִגְלֶה (וְתֵרָאֶה) מַלְכוּתוֹ עָלֵינוּ מְהֵרָה׃ וְיָחוֹן וִירַחֵם פְּלֵיטָתֵנוּ
וּפְלֵיטַת כָּל־עַמּוֹ (בֵּית) יִשְׂרָאֵל׃ וְיִתְּנֵנוּ (תָּמִיד) לְחֵן
וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרָצוֹן וְאִמְרוּ כָּל־הָעָם אָמֵן׃ הַכֹּל הָבוּ גֹדֶל
לֵאלֹהֵינוּ׃ וּתְנוּ כָבוֹד לַתּוֹרָה׃

מגביהים ספר התורה, ואומרים:

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ תּוֹרָה
צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב׃ וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים
בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם׃

כֹּהֵן קָרֵב׃ יַעֲמֹד הַכֹּהֵן (או: אֵין כָּאן כֹּהֵן יַעֲמוֹד הַלֵּוִי או:
יִשְׂרָאֵל) בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
בִּקְדֻשָּׁתוֹ׃ תּוֹרַת יְהוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהוָה נֶאֱמָנָה
מַחְכִּימַת פֶּתִי׃ פִּקּוּדֵי יְהוָה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְהוָה
בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם׃ יִרְאַת יְהוָה טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד
מִשְׁפְּטֵי־יְהוָה אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו׃ הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת־יְהוָה
צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ׃ דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־
נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם׃ עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר׃

מקורות

ותגלה (ותראה). ע"פ מס"ו פי"ד, ס"ו.

ח"נ והערות

ויחון וירחם. במח' רמ"ו תיבת "וירחם" לא מופיעה.

כִּי־בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

העולה לתורה פותח ומביט במקום שצריך לקרוא, מכסה האותיות ומברך בקול רם:

יְהוָה עִמָּכֶם· (הקהל עונה: יְבָרֶכְךָ יְהוָה):

בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה הַמְבֹרָךְ:

(הקהל עונה: בָּרוּךְ יְהוָה הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד):

העולה חוזר ואומר: בָּרוּךְ יְהוָה הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

בסיום הקריאה העולה יגלול את התורה, ויברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת· וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

מי שברך לעולה לתורה:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב· הוּא יְבָרֵךְ אֶת־כְּבוֹד רִבִּי... שֶׁמִּתְנַדֵּב... לִמְנוּחַת נֶפֶשׁ... וְלִמְנוּחַת נֶפֶשׁ כָּל־קְרוֹבָיו שֶׁמֵּתוּ וְכָל־שְׁאָר שִׁבְטֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל· לְחַיֵּי... וּלְחַיֵּי כָּל־בְּנֵי בֵיתוֹ וּלְחַיֵּי כָּל־קְרוֹבָיו וְאוֹהֲבָיו וּלְחַיֵּי כָּל־הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה· וּבִשְׂכַר זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׁמְרֵהוּ וְיַצִּילֵהוּ מִכָּל־צָרָה וְצוּקָה· וְיִשְׁלַח בְּרָכָה רְוָחָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂי יָדָיו· וְיִכְתְּבֵהוּ בְּסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה· עִם־כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶחָיו· וְכֵן יְהִי רָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־מִצְרַיִם
אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם־בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי
מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ: אֶת־
מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת בָּהֶם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם
הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְהוָה: ס לוי אִישׁ אִישׁ אֶל־כָּל־שְׁאֵר
בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי יְהוָה: ס עֶרְוַת
אָבִיךָ וְעֶרְוַת אִמְּךָ לֹא תְגַלֶּה אִמְּךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ:
ס עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוַת אָבִיךָ הִוא:
ס עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַת־אָבִיךָ אוֹ בַת־אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת
אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן: ס עֶרְוַת בַּת־בִּנְךָ
אוֹ בַת־בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה: ס עֶרְוַת
בַּת־אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ:
ס עֶרְוַת אֲחוֹת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה שְׁאֵר אָבִיךָ הִוא:
ס עֶרְוַת אֲחוֹת־אִמְּךָ לֹא תְגַלֶּה כִּי־שְׁאֵר אִמְּךָ הִוא:
ס עֶרְוַת אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב
דֹּדָתְךָ הִוא: ס עֶרְוַת כַּלָּתְךָ לֹא תְגַלֶּה אֵשֶׁת בִּנְךָ הִוא
לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ: ס עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה
עֶרְוַת אָחִיךָ הִוא: ס עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה
אֶת־בַּת־בִּנָּהּ וְאֶת־בַּת־בִּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה

מקורות

קריאת התורה למנחה. בבלי מגילה דף לא ע"א; סרע"ג ח"ב, סי' קכח; רמב"ם הל' תפילה, פי"ג הי"א; טוש"ע או"ח, תרכ"ב ס"ב **קורין בעריות.** בבלי מגילה דף לא ע"א ורש"י; תוס' ד"ה במנחה קורין; פסקי רי"ד; תפארת ישראל עמ"ס מגילה, פ"ג, אות לז. ראו חכמת שלמה או"ח, סי' תרכב, ס"ב. **וידבר ה' וכו' דבר אל בני.** ויק' יח, א-ל; סרע"ג ח"ב, סי' קכח; פסקי ריא"ז מגילה פ"ד, ה"ד, אות ה; סה"ת סי' מא, בשחרית יוה"כ.

הֵנָּה זִמָּה הִוא: וְאִשָּׁה אֶל־אַחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצֹרֹר לְגַלּוֹת
עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ: וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב
לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ: וְאֶל־אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע
לְטָמְאָה־בָהּ: וּמִזַּרְעֲךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל
אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: מפטיר וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי
אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הִוא: וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְטָמְאָה־בָהּ
וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לְרִבְעָהּ תֶּבֶל הִוא: אַל־תִּטַּמְּאוּ
בְּכָל־אֵלֶּה כִּי בְכָל־אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ
מִפְּנֵיכֶם: וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וַתָּקִא הָאָרֶץ
אֶת־יֹשְׁבֶיהָ: וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ
מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם: כִּי אֶת־
כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא
הָאָרֶץ: וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמֵּאֲכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה
אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם: כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת
הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם: וּשְׁמַרְתֶּם
אֶת־מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ
לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

לפני קריאת המפטיר, בזמן שמלבישים את ספר התורה אומרים:

אָב הָרַחֲמָן יָשִׁיב אֶת־שְׁבוּת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל· וְיוֹצִיאֵנוּ מִצָּרָה
לִרְוָחָה וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה בְּקָרוֹב· וְנֹאמַר אָמֵן:
אַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב כִּסְאֲךָ לְדוֹר וָדוֹר: לָמָּה לָנֶצַח

ה"נ והערות

קדיש. לפי מח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל לא אומרים אחר קריאת התורה קדיש. וראו במשנה ברורה, סי' תרכ"ב ס"ק ח, שמבואר שאין אומרים קדיש.

מקורות

מפטיר. סרע"ג ח"ב, סי' קכח; סה"ת סי' מא, בשחרית יוה"כ. **אני ה' אלהיכם.** ע"פ סרע"ג ח"ב, סי' קכח; סה"ת סי' מא, בשחרית יוה"כ. **ישיב את שבות עמו ישראל.** ע"פ ירמ' ל, ג; תה' יד, ז. **אתה ה' לעולם תשב.** איכ' ה, יט־כא.

תִּשְׁכָּחֵנוּ תַּעַזְבֵנוּ לְאֹרֶךְ יָמִים: הַשִּׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: הוֹשִׁיעֵנוּ מוֹשִׁיעֵנוּ· כִּי לְךָ עֵינֵינוּ וּלְכָה לִישׁוּעָתֵנוּ: הוֹשֵׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם:

המפטיר, לאחר שיגמור הגולל לגלול את סה"ת, קודם קריאת ההפטרה מברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים· וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם· הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה· בְּמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ· וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק:

קוראים את ההפטרה:

וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה:

וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה בֶן־אֲמִתַּי לֵאמֹר: קוּם לֵךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא עָלֶיהָ כִּי־עָלְתָה רָעָתָם לְפָנָי: וַיָּקָם יוֹנָה לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֳנִיָּה בָּאָה תַרְשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה: וַיהוָה הֵטִיל רוּחַ־גְּדוֹלָה אֶל־הַיָּם וַיְהִי סַעַר־גָּדוֹל בַּיָּם וְהָאֳנִיָּה חִשְּׁבָה לְהִשָּׁבֵר: וַיִּירְאוּ הַמַּלָּחִים וַיִּזְעֲקוּ אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו

מקורות

הושיעה את עמך. תה' כח, ט. **ברכות הפטרה.** ראו בבלי פסחים, דף קיז ע"ב, ופסקי רי"ד; תוס' רי"ד ופסקי רי"ד, סוכה, דף מד ע"ב; טור או"ח, סי' רפד; שבה"ל, עניין ר"ח, סי' קעד; סה"ת סי' מא, בשחרית יוה"כ. **ועלו מושיעים בהר ציון.** עוב' א, כא; סרע"ג ח"ב, סי' קכח; הריא"ג, הל' יוה"כ, עמ' פז, ד"ה ובמנחה; ס' האשכול, הל' קה"ת, דף סו ע"א; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שכ; סה"ת סי' מא, בשחרית יוה"כ. **ויהי דבר ה' אל יונה.** ספר יונה. **נבואת יונה.** בבלי מגילה, דף לא ע"א; פסקי רי"ד; סרע"ג ח"ב, סי' קכח; רמב"ם, הל' תפילה, פי"ג הי"א; הריא"ג, הל' יוה"כ, עמ' פז, ד"ה ובמנחה; פסקי ריא"ז מגילה פ"ד, ה"ד, אות ה; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שכ; סה"ת סי' מא, בשחרית יוה"כ; טוש"ע או"ח, סי' תרכ"ג ס"ב.

ח"נ והערות

ועלו מושיעים. מנהג בני רומה להוסיף פסוק מסוף עובדיה, ואולי הוא כפי מסורת הסדרים, שסדר חדש מתחיל בפסוק זה– ראו סוף הקדמת תנ"ך קורן. ומסתבר טפי, שפסוק זה נוסף כתשובה לנוצרים, אשר סילפו את ספר יונה. וכמו"כ מוזכר בו מלכות ה' שמודגשת בימים אלו.

וַיָּטִלוּ אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בָּאֳנִיָּה אֶל־הַיָּם לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם וְיוֹנָה
יָרַד אֶל־יַרְכְּתֵי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרָדַם: וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֹבֵל
וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ נִרְדָּם קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ אוּלַי יִתְעַשֵּׁת
הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאבֵד: וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לְכוּ וְנַפִּילָה
גּוֹרָלוֹת וְנֵדְעָה בְּשֶׁלְּמִי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ וַיַּפִּלוּ גּוֹרָלוֹת וַיִּפֹּל
הַגּוֹרָל עַל־יוֹנָה: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַגִּידָה־נָּא לָנוּ בַּאֲשֶׁר לְמִי־הָרָעָה
הַזֹּאת לָנוּ מַה־מְּלַאכְתְּךָ וּמֵאַיִן תָּבוֹא מָה אַרְצֶךָ וְאֵי־מִזֶּה עָם
אָתָּה: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עִבְרִי אָנֹכִי וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי
יָרֵא אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶת־הַיָּם וְאֶת־הַיַּבָּשָׁה: וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה
גְדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ כִּי־יָדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי־מִלִּפְנֵי
יְהוָה הוּא בֹרֵחַ כִּי הִגִּיד לָהֶם: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־נַּעֲשֶׂה לָּךְ
וְיִשְׁתֹּק הַיָּם מֵעָלֵינוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסוֹעֵר: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שָׂאוּנִי
וַהֲטִילֻנִי אֶל־הַיָּם וְיִשְׁתֹּק הַיָּם מֵעֲלֵיכֶם כִּי יוֹדֵעַ אָנִי כִּי בְשֶׁלִּי
הַסַּעַר הַגָּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם: וַיַּחְתְּרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב אֶל־
הַיַּבָּשָׁה וְלֹא יָכֹלוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסוֹעֵר עֲלֵיהֶם: וַיִּקְרְאוּ אֶל־יְהוָה
וַיֹּאמְרוּ אָנָּה יְהוָה אַל־נָא נֹאבְדָה בְּנֶפֶשׁ הָאִישׁ הַזֶּה וְאַל־תִּתֵּן
עָלֵינוּ דָּם נָקִיא כִּי־אַתָּה יְהוָה כַּאֲשֶׁר חָפַצְתָּ עָשִׂיתָ: וַיִּשְׂאוּ
אֶת־יוֹנָה וַיִּטְלֻהוּ אֶל־הַיָּם וַיַּעֲמֹד הַיָּם מִזַּעְפּוֹ: וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים
יִרְאָה גְדוֹלָה אֶת־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ־זֶבַח לַיהוָה וַיִּדְּרוּ נְדָרִים: וַיְמַן
יְהוָה דָּג גָּדוֹל לִבְלֹעַ אֶת־יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בִּמְעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה
יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת: וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל־יְהוָה אֱלֹהָיו מִמְּעֵי
הַדָּגָה: וַיֹּאמֶר קָרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי מִבֶּטֶן שְׁאוֹל
שִׁוַּעְתִּי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי: וַתַּשְׁלִיכֵנִי מְצוּלָה בִּלְבַב יַמִּים וְנָהָר
יְסֹבְבֵנִי כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ: וַאֲנִי אָמַרְתִּי נִגְרַשְׁתִּי
מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אַךְ אוֹסִיף לְהַבִּיט אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ: אֲפָפוּנִי מַיִם

עַד־נֶ֫פֶשׁ תְּהוֹם יְסֹבְבֵנִי סוּף חָבוּשׁ לְרֹאשִׁי׃ לְקִצְבֵי הָרִים
יָרַדְתִּי הָאָרֶץ בְּרִחֶיהָ בַּעֲדִי לְעוֹלָם וַתַּעַל מִשַּׁחַת חַיַּי יְהוָה
אֱלֹהָי׃ בְּהִתְעַטֵּף עָלַי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה זָכָרְתִּי וַתָּבוֹא אֵלֶיךָ
תְּפִלָּתִי אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ׃ מְשַׁמְּרִים הַבְלֵי־שָׁוְא חַסְדָּם יַעֲזֹבוּ׃
וַאֲנִי בְּקוֹל תוֹדָה אֶזְבְּחָה־לָּךְ אֲשֶׁר נָדַרְתִּי אֲשַׁלֵּמָה יְשׁוּעָתָה
לַיהוָה׃ פ

וַיֹּאמֶר יְהוָה לַדָּג וַיָּקִא אֶת־יוֹנָה אֶל־הַיַּבָּשָׁה׃ ס וַיְהִי
דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה שֵׁנִית לֵאמֹר׃ קוּם לֵךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר
הַגְּדוֹלָה וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת־הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר אֵלֶיךָ׃
וַיָּקָם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל־נִינְוֵה כִּדְבַר יְהוָה וְנִינְוֵה הָיְתָה עִיר־גְּדוֹלָה
לֵאלֹהִים מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ וַיָּחֶל יוֹנָה לָבוֹא בָעִיר מַהֲלַךְ
יוֹם אֶחָד וַיִּקְרָא וַיֹּאמַר עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וְנִינְוֵה נֶהְפָּכֶת׃
וַיַּאֲמִינוּ אַנְשֵׁי נִינְוֵה בֵּאלֹהִים וַיִּקְרְאוּ־צוֹם וַיִּלְבְּשׁוּ שַׂקִּים
מִגְּדוֹלָם וְעַד־קְטַנָּם׃ וַיִּגַּע הַדָּבָר אֶל־מֶלֶךְ נִינְוֵה וַיָּקָם מִכִּסְאוֹ
וַיַּעֲבֵר אַדַּרְתּוֹ מֵעָלָיו וַיְכַס שַׂק וַיֵּשֶׁב עַל־הָאֵפֶר׃ וַיַּזְעֵק וַיֹּאמֶר
בְּנִינְוֵה מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וּגְדֹלָיו לֵאמֹר הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה הַבָּקָר
וְהַצֹּאן אַל־יִטְעֲמוּ מְאוּמָה אַל־יִרְעוּ וּמַיִם אַל־יִשְׁתּוּ׃ וְיִתְכַּסּוּ
שַׂקִּים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וְיִקְרְאוּ אֶל־אֱלֹהִים בְּחָזְקָה וְיָשֻׁבוּ אִישׁ
מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמִן־הַחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם׃ מִי־יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנִחַם
הָאֱלֹהִים וְשָׁב מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְלֹא נֹאבֵד׃ וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת־
מַעֲשֵׂיהֶם כִּי־שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה וַיִּנָּחֶם הָאֱלֹהִים עַל־הָרָעָה
אֲשֶׁר־דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת־לָהֶם וְלֹא עָשָׂה׃ וַיֵּרַע אֶל־יוֹנָה רָעָה גְדוֹלָה
וַיֶּחַר לוֹ׃ וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אָנָּה יְהוָה הֲלוֹא־זֶה דְבָרִי
עַד־הֱיוֹתִי עַל־אַדְמָתִי עַל־כֵּן קִדַּמְתִּי לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה כִּי
יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה אֵל־חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם

עַל־הָרָעָה׃ וְעַתָּה יְהוָה קַח־נָא אֶת־נַפְשִׁי מִמֶּנִּי כִּי טוֹב מוֹתִי מֵחַיָּי׃ פ

וַיֹּאמֶר יְהוָה הַהֵיטֵב חָרָה לָךְ׃ וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן־הָעִיר וַיֵּשֶׁב מִקֶּדֶם לָעִיר וַיַּעַשׂ לוֹ שָׁם סֻכָּה וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ בַּצֵּל עַד אֲשֶׁר יִרְאֶה מַה־יִּהְיֶה בָּעִיר׃ וַיְמַן יְהוָה־אֱלֹהִים קִיקָיוֹן וַיַּעַל מֵעַל לְיוֹנָה לִהְיוֹת צֵל עַל־רֹאשׁוֹ לְהַצִּיל לוֹ מֵרָעָתוֹ וַיִּשְׂמַח יוֹנָה עַל־הַקִּיקָיוֹן שִׂמְחָה גְדוֹלָה׃ וַיְמַן הָאֱלֹהִים תּוֹלַעַת בַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר לַמָּחֳרָת וַתַּךְ אֶת־הַקִּיקָיוֹן וַיִּיבָשׁ׃ וַיְהִי כִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ וַיְמַן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חֲרִישִׁית וַתַּךְ הַשֶּׁמֶשׁ עַל־רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלָּף וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מֵחַיָּי׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יוֹנָה הַהֵיטֵב חָרָה־לְךָ עַל־הַקִּיקָיוֹן וַיֹּאמֶר הֵיטֵב חָרָה־לִי עַד־מָוֶת׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אַתָּה חָסְתָּ עַל־הַקִּיקָיוֹן אֲשֶׁר לֹא־עָמַלְתָּ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתּוֹ שֶׁבֶן־לַיְלָה הָיָה וּבֶן־לַיְלָה אָבָד׃ וַאֲנִי לֹא אָחוּס עַל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֶשׁ־בָּהּ הַרְבֵּה מִשְּׁתִּים־עֶשְׂרֵה רִבּוֹ אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע בֵּין־יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ וּבְהֵמָה רַבָּה׃

מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא׃ יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם׃ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם׃

אחרי קריאת ההפטרה, המפטיר אומר:

גֹּאֲלֵנוּ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת· הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה·

מקורות

מי אל כמוך. מיכ׳ ז, יח־כ; סרע״ג ח״ב, סי׳ קכח; הריל״ג, הל׳ יוה״כ, עמ׳ פז, ד״ה ובמנחה; שבה״ל, סדר יוה״כ, סי׳ שכ; סה״ת

הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם· כִּי כָל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק· נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ· וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם· כִּי אֵל (מֶלֶךְ) נֶאֱמָן אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵית חַיֵּינוּ· וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ· וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ· בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ· עַל־כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֵׁב זָר וְלֹא־יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ· כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ· שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מָגֵן דָּוִד:

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה· וְעַל־יוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ (בשבת: לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה) לִסְלִיחָה לִמְחִילָה וּלְכַפָּרָה לְחַיִּים וּלְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת· עַל־הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ· יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד· וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד· וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל· וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה

מקורות

סי׳ מח. **על התורה.** רמ״ו בו״ע מו״ח סי׳ תרכב, ס״ב, ומשמ״ כלו״.

ח״נ והערות

תושיע. כאן ישנם שינויי הצנזורה. ובמס׳ סופרים, בסרע״ג בסדו׳ רס״ג, עמ׳ שסז, ברמב״ם, במח׳ רמ״ו, בולוניא ושד״ל: ״תִּנְקוֹם נָקָם״. **משמח ציון.** במח׳ רמ״ו, בולוניא ושד״ל: ״מְנַחֵם ציון״. **על התורה.** במח׳ הקדומים מופיעה הנחיה, שסיום ברכת ההפטרה היא עד ״על התורה״, כמנהג אשכנז. וכהיום המנהג להוסיף ולומר ברכה זו, ע״פ מח׳ שד״ל. **ומברכים אותך.** במח׳ רמ״ו ובולוניא במקום ״אוֹתְךָ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד״, הנוסח הוא: ״אֶת שְׁמָךְ, תָּמִיד אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ״.

וְשָׁנָה· מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (בשבת: הַשַּׁבָּת וְ)יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

החזן אומר בקול רם:

יִזְכּוֹר אֱלֹהִים לְטוֹבָה אֶת־נֶפֶשׁ...

(וכל אחד מזכיר בלחש את שמות קרוביו שמתו).

החזן ממשיך בקול רם:

לאיש (לאנשים):

שֶׁהָלַךְ (שֶׁהָלְכוּ) לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא· עִם־נֶפֶשׁ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב· אֲשֶׁר הֵם חַיִּים בְּגַן־עֵדֶן· הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָכִין לוֹ (לָהֶם) מְנוּחָה אֲשֶׁר יִיטַב לוֹ (לָהֶם)· וְתִהְיֶה נַפְשׁוֹ צְרוּרָה (וְתִהְיֶינָה נַפְשׁוֹתֵיהֶם צְרוּרוֹת) בִּצְרוֹר הַחַיִּים הַנִּצְחִיִּים תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד וּלְעֵת תְּחִיַּת הַמֵּתִים יָקִיץ וִירַנֵּן (יָקִיצוּ וִירַנְּנוּ)

לאשה (לנשים):

שֶׁהָלְכָה (שֶׁהָלְכוּ) לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא· עִם־נֶפֶשׁ שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה· אֲשֶׁר הֵן חַיּוֹת בְּגַן־עֵדֶן· הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָכִין לָהּ (לָהֵן) מְנוּחָה אֲשֶׁר יִיטַב לָהּ (לָהֵן)· וְתִהְיֶה נַפְשָׁהּ צְרוּרָה (וְתִהְיֶינָה נַפְשׁוֹתֵיהֶן צְרוּרוֹת) בִּצְרוֹר הַחַיִּים הַנִּצְחִיִּים תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד וּלְעֵת תְּחִיַּת הַמֵּתִים תָּקִיץ וּתְרַנֵּן (תָּקִיצְנָה וּתְרַנֵּנָה)

עִם־יֶתֶר שִׂכְנֵי עָפָר· כְּדִכְתִיב יִחְיוּ מֵתֶיךָ נְבֵלָתִי יְקוּמוּן הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר· וּלְכֻלָּנוּ יִתֵּן יְהוָה שָׂכָר טוֹב וְחַיִּים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא וִימַלֵּא מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה· וַיַּצְמִיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב וְכֵן יְהִי רָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן:

מקורות

יחיו מתיך. ישע׳ כו, יט. **שכר טוב.** ע״פ קה׳ ד, ט. **וכן יהי רצון.** ע״פ דב״ר (ווילנא), פר׳ ואת הברכה, פר׳ יא, סוף סי׳ י.

יִזְכּוֹר אֱלֹהִים לְטוֹבָה אֶת־נֶפֶשׁ כָּל־שִׁכְבֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל· עִם נֶפֶשׁ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אֲבוֹתֵינוּ· (וְעִם־נֶפֶשׁ שָׂרָה· רִבְקָה· רָחֵל וְלֵאָה)· וַאֲשֶׁר הִנִּיחוּ לְנַפְשׁוֹתָם זְכִירָה בְּהֶקְדֵּשׁ· יָנוּחוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם בְּגַן־עֵדֶן· וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לִפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם לְכוֹנֵן אֶת־בֵּית חַיֵּינוּ· וּלְהָשִׁיב שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכוֹ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ· וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לִפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם לְרַחֵם עַל־פְּלֵיטָתֵנוּ· וְלַעֲצֹר אֶת־הַמַּגֵּפָה וְהַמַּשְׁחִית מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל בָּתֵּינוּ· וּמֵעַל כָּל־עֲדַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל· וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לִפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם לְקַיֵּם לָנוּ אֶת־כָּל־חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל· הֵם וּבְנֵיהֶם (וּנְשֵׁיהֶם) וְתַלְמִידֵיהֶם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם· שֶׁבְּכָל־מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם· וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לִפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם שֶׁנִּשְׁמַע וְנִתְבַּשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת (יְשׁוּעוֹת) וְנֶחָמוֹת· מְהֵרָה מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ· וְנֹאמַר אָמֵן:

אַחֵינוּ יִשְׂרָאֵל וַאֲנוּסֵי יִשְׂרָאֵל (וַאֲסִירֵי יִשְׂרָאֵל)· הַנְּתוּנִים בְּצָרָה וּבְשִׁבְיָה· הַמָּקוֹם (בְּרַחֲמָיו) יְרַחֵם וְיָחוֹן אוֹתָם (וְאוֹתָנוּ) בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל· וְיוֹשִׁיעֵם וְיוֹשִׁיעֵנוּ· וְיוֹצִיאֵם וְיוֹצִיאֵנוּ מִצָּרָה לִרְוָחָה· וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה (בְּקָרוֹב)· וְנֹאמַר אָמֵן:

מקורות

יס"ר. ע"פ סרע"ג ח"ל, סי' ק; מחו"ו סי' קלט; מח' רומניא, דף טז ע"ב. ראו פסר"ב (לוס שלוס), סוף פי' כז. **אבינו שבשמים.** לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: משנ' סוטה פ"ט, מט"ו; ירושלמי תענית פ"ב, ה"ל; ויק"ר (מרגליות), פר' אמור, פר' לב, סי' ח. **בית חיינו.** ע"פ ישע' לח, כ. **והמשחית מעלינו.** ע"פ ש"ב כד, טז. **עדת עמו ישראל.** ע"פ שמ' יב, ג. בעבור שמו הגדול. ש"ל יב, כב. ומאפלה לאורה. ע"פ ישע' ט, ח.

ח"נ והערות

הם ובניהם (ונשיהם). איננה במח' הקדו' ואף לא במח' רומניא, דף טז ע"ב. **אחינו ישראל וכו'.** במח' רומניא, דף טז, סוף ע"ב, מופיע נוסח דומה, עם שינויים והוספות. **מארבע כנפות הארץ.** ישע' יא, יב. **אחינו ישראל.** ע"פ סרע"ג ח"ל, סי' ק. **ירחמם ויחון אותם.** ע"פ מ"ב יג, כג.

יְהִי־חַסְדְּךָ יְהוָה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ׃ כִּי־לְךָ יְהוָה הוֹחָלְתִּי
אַתָּה תַּעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי׃ לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ
הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃ (מָגִנֵּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים וְהַבֵּט פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ׃
לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ׃) יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ
בְיוֹם־קָרְאֵנוּ׃

לפי מנהג ק"ק רומה בשבת מוסיפים:

הַלְלוּ יָהּ אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה׃ גְּדֹלִים
מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים לְכָל־חֶפְצֵיהֶם׃ הוֹד־וְהָדָר
פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃ זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם
יְהוָה׃ טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ׃ כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד
לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם׃ מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים
כָּל־פִּקּוּדָיו׃ סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר׃ פְּדוּת
שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה־לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ׃ רֵאשִׁית
חָכְמָה יִרְאַת יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃

מחזירים את ספר התורה, ואומרים:

בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם־נְעָרִים׃ יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה
כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃ וַיָּרֶם
קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ
הַלְלוּ־יָהּ׃ מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ׃ וּבְנֻחָה יֹאמַר
שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל׃ בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב
פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ׃ כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ׃

ה"נ והערות

יהי חסדך ה'. במח' רמ"ו מופיע רק הפסוק הראשון.

מקורות

הללו יה אודה ה' בכל לבב. תה' קיא, א-י; מח' ארס לובה, דף תרעז ע"א, אמנם מיקומו לקראת סוף התפילה. **אמירת מזמור זה בשבת.** רלו לקוטי מהרי"ח סדר תפלת מנחה בשבת, דף עג ע"ב, ד"ה והגה במנחה, ע"פ בצלי שבת, דף כד ע"א, 'מפטיר בנביא במנחה בשבת', ורש"י ד"ה המפטיר, מש"כ בשם תשובות הגאונים, ותוס' ד"ה שאלמלא שבת; שו"ת פעולת צדיק, ח"ב, סימן יז.

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: תּוֹרָה הִיא עֵץ חַיִּים. לְכֻלָּנוּ חַיִּים. כִּי־עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים:

החזן אומר:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ. וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ. לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא. שִׁירָתָא. תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֲמִידָה לְמִנְחָה שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים

יכוון פניו כנגד מקום המקדש כאשר רגליו זו אצל זו, יעמוד ולא ישען ויכוף ראשו מעט, צריך לכוון בכל הברכות, ולפחות בברכה הראשונה.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. אֱלֹהֵי אַבְרָהָם. אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא. אֵל עֶלְיוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת־הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת. וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

מקורות

עמידה למנחה. סדו' רס"ג, עמ' רסח. **ג' ברכות ראשונות.** סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נט.

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים·
לְמַעַנְךָ אֵל חָי· מֶלֶךְ גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ
וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי· מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ·
מוֹרִיד הַטַּל· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד· מְחַיֶּה מֵתִים
בְּרַחֲמִים רַבִּים· סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים· מַתִּיר אֲסוּרִים·
וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי־כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה
לָּךְ· מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה:

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים· זֹכֵר יְצוּרֶיךָ בְּרַחֲמִים· מֵמִית וּמְחַיֶּה·
וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה·
מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ· וּלְנֶצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ·
וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא־יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי־אֵל
מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ
עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ· וְיִירָאוּךָ כָּל־
הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים· וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה
אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם· כְּמָה שֶׁיָּדַעְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
שֶׁהַשִּׁלְטוֹן לְפָנֶיךָ· עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִימִינֶךָ· וְשִׁמְךָ נוֹרָא
עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְהוָה לְעַמֶּךָ· תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה טוֹבָה
לְדוֹרְשֶׁיךָ· וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ· שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ·

שָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ׃ וּצְמִיחוּת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכוּת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ׃

וְאָז צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ׃ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ׃ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ׃ וְעוֹלָתָה תִּקְפֹּץ פִּיהָ וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה׃ כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ׃ וְתִמְלֹךְ אַתָּה יְהוָה לְבַדְּךָ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ׃ עַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ׃ כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ׃ יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם׃ אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר׃ הַלְלוּיָהּ׃ וְכָתוּב׃ וַיִּגְבַּהּ יְהוָה צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ׃

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים׃ אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת׃ קִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ׃ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא עָלֵינוּ קָרָאתָ׃

וַתִּתֶּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה׃ אֶת־יוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת־יוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה׃ לִסְלִיחָה וְלִמְחִילָה וּלְכַפָּרָה עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ׃ מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ יַעֲלֶה וְיָבֹא׃ יַגִּיעַ׃ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה׃ וְיִשָּׁמַע׃ וְיִפָּקֵד׃ וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ׃ וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ׃ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ׃ וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ (לִפְלֵיטָה) לְטוֹבָה׃ לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרָצוֹן בְּיוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וּבְיוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה׃ זָכְרֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה׃ וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה׃ וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים טוֹבִים׃ בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים׃ וְחוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ׃ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ׃ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה. מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. כָּאָמוּר. אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר: וְנֶאֱמַר. מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: וְנֶאֱמַר. כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

כִּי־אַתָּה סוֹלֵחַן לְיִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם. וּמוֹחֵלָן לְשִׁבְטֵי יְשׁוּרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר. וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֶלָּא אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה. מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (בשבת: הַשַּׁבָּת וְ)יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

רְצֵה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל־תְּפִלָּתָם שְׁעֵה. וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן וְלִירוּשָׁלַיִם עִירֶךָ בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמַּחֲזִיר בְּרַחֲמָיו שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ. שֶׁאַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ. וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ

מקורות

ג' ברכות תחרוגות. סדו' רשב"ץ, פ"ה, סוף עמ' נט.

שֶׁבְּכָל־עֵת· עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ· הַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ· וּמֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ· לֹא־הִכְלַמְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא־עֲזַבְתָּנוּ וְלֹא־הִסְתַּרְתָּ פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ:

זְכוֹר רַחֲמֶיךָ וּכְבוֹשׁ אֶת־כַּעֲסֶךָ· כַּלֵּה דֶבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה וְכָל־מַחֲלָה מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ· עַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד· כָּל־הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה· וִיהַלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בֶּאֱמֶת· וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

שִׂים שָׁלוֹם· טוֹבָה וּבְרָכָה· (חַיִּים)· חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים· עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ· בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ· כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ· תּוֹרַת חַיִּים· אַהֲבָה וָחֶסֶד· צְדָקָה· בְּרָכָה· יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם· וְטוֹב יִהְיֶה בְעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ וּ)לְבָרֵךְ אֶת־כָּל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל תָּמִיד בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:

בְּסֵפֶר חַיִּים· בְּרָכָה וְשָׁלוֹם· פַּרְנָסָה טוֹבָה וִישׁוּעָה וְנֶחָמָה· חֵן וָחֶסֶד נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ· אָנוּ וְכָל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל· לְחַיִּים (טוֹבִים) וּלְשָׁלוֹם· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם· (אָמֵן):

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ· שֶׁאֵין אָנוּ

מקורות

וידוי במנחה. סדו' רס"ג, פ"ה, עמ' נה, וסוף עמ' נט.

עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי־עֹרֶף בַּדָּבָר הַזֶּה שֶׁנֹּאמַר (נ״א: לוֹמַר) לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ· אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ (נ״א: חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ)· אָשַׁמְנוּ· בָּגַדְנוּ· גָּזַלְנוּ· דִּבַּרְנוּ דֹּפִי· הֶעֱוִינוּ· וְהִרְשַׁעְנוּ· זַדְנוּ· חָמַסְנוּ· טָפַלְנוּ שֶׁקֶר· יָעַצְנוּ רַע (וי״א: עֵצוֹת רָעוֹת)· כִּזַּבְנוּ· לַצְנוּ (לוֹצֵצְנוּ)· מָרַדְנוּ (מָרִינוּ)· נִאַצְנוּ (נִאַפְנוּ· נִשְׁבַּעְנוּ לַשָּׁוְא וְלַשֶּׁקֶר)· סָרַרְנוּ· עָוִינוּ· פָּשַׁעְנוּ· צָרַרְנוּ· קִשִּׁינוּ עֹרֶף· רָשַׁעְנוּ· שִׁחַתְנוּ· תִּעַבְנוּ· תָּעִינוּ· תִּעְתָּעְנוּ: סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא־שָׁוָה לָנוּ· וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ כִּי־אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם וּמַה־נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים· הֲלֹא כָּל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ:

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חָי· אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי־בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב· אֵין כָּל־דָּבָר נֶעְלָם מִמְּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ· יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ· יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· שֶׁתִּסְלַח וְתִמְחֹל־לָנוּ עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ· וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ:

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי־דַעַת:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בַּגָּלוּי:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלֵּב:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן:

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתַיִם:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרַע:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָשׁוֹן הָרַע:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַרְאִית הָעַיִן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּפִתְחוֹן פֶּה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצַעֲדֵי רַגְלַיִם:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּקְפִיצַת יָד:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרָצוֹן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁגָגָה:
(עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא:)
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב:

עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם חַטָּאת:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה וְכָרֵת:

מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וְכָרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם· אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין· סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וְחֶנֶק· וּמַלְקוּת אַרְבָּעִים· (עַל־)מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה· בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם וַעֲשֵׂה· וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ קוּם וַעֲשֵׂה· בֵּין שֶׁגְּלוּיִים לָנוּ וּבֵין שֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ· הַגְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר אָמַרְנוּ לְפָנֶיךָ· וְשֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר לְפָנֶיךָ גְּלוּיִים וִידוּעִים· כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

הנוהגים לומר "אלקי נצור", יאמרו פסוק זה לאחריו:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

ויש נוהגים לומר:

אֱלֹהַי· נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע· וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה· וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וּלְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדֹּף נַפְשִׁי· וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה· יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי· שֶׁכָּל־הַקָּמִים עָלַי לְרָעָה· תָּפֵר עֲצָתָם וּתְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם· וְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי· שֶׁתִּפְתַּח לִי שַׁעֲרֵי תוֹרָה· שַׁעֲרֵי חָכְמָה· שַׁעֲרֵי בִינָה· שַׁעֲרֵי דֵעָה· שַׁעֲרֵי פַרְנָסָה וְכַלְכָּלָה· שַׁעֲרֵי חַיִּים· חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְרָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

פוסע שלש פסיעות לאחוריו בכריעה אחת, וחוזר לשמאלו ואחר כך לימינו, ואומר:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

(יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ· יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· שֶׁתִּבָּנֶה בֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ· וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ:)

החזן אומר בלחש (וכפי מנהג ק"ק רומה אומר בקול רם):

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· אֱלֹהֵי אַבְרָהָם· אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב· הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא· אֵל עֶלְיוֹן· גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת־הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת· וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים· מִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים· אֶפְתַּח פִּי בְּתַחֲנוּנִים· לְחַלּוֹת פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

אוֹדְךָ בְקוֹל עָרֵב· אֱמוּנָתְךָ בְּרֹן אֶקְרַב· בֵּין הָעַרְבַּיִם· אֱמוּנַת אֱמוּנִים תֵּרֶב· אֶגְדוּ לְמִנְחַת עָרֶב:

מקורות

חזרת הש"ץ. סרע"ג ח"ב, סי' קכח. **החזן אומר בלחש.** רא"ו סדו' רס"ג, עמ' מא; תה"ד, פסקים וכתבים, סי' קי; שו"ע או"ח סי' קיא, ס"ב, ומג"א ס"ק ד. **אודך בקול ערב.** ע"פ תה' מג, ד; שה"ש ב, יד; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שכ. **בין הערבים.** שמ' יב, ו; טז, יב, ובעוד מקומות. **בין הערבים... כערבה מנחה.** ע"פ בבלי ברכות, דף ו ע"ב, "לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה... שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה". **אוגדו.** ע"פ ישע' נח, ו. **למנחת ערב.** ע"פ מ"ב

ה"נ והערות

ה' **שפתי תפתח.** במח' רמ"ו ובולוניא לא נמצא פסוק זה. **א' עליון.** במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י ורומניא הנוסח בחזרת הש"ץ הוא: 'ברוך אתה... א' עליון קונה שמים וארץ' ואח"כ 'מסוד חכמים' וכו'. וראו בחזרת הש"ץ של שחרית. **אודך בקול ערב.** קרובה לר' אלעזר הקליר. מיוסד ע"ס א"ב כפול ומכופל עד אות ל', בהשמטת הד' והח', קודם 'זכרנו לחיים' וקודם 'מי כמוך'. חתום 'אלעזר'. **אמונים תֵּרֶב.** על דרך 'והעוף יֵרֶב בארץ', בראשית א, כג, וכן הניקוד במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י, וראו ס' מכלול, דף קיג ע"א. נ"א: 'אמונים תֵּרֵב'.

בָּאֵי רְגֹשׁ בְּשִׂיחָה· בַּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַסְּלִיחָה· בֵּין הָעַרְבַּיִם· בְּנִיב לְךָ לְשׁוֹחֲחָה· בְּעֵת קָרְבַּן מִנְחָה:

גֶּשׁוּ בְחִין עֲתֶרֶת· גְּעוּת לָךְ וְתִפְאֶרֶת· בֵּין הָעַרְבַּיִם· גְּדֻלָּה לָךְ וַעֲטֶרֶת· גְּעִיָּתָם תִּכּוֹן כִּקְטֹרֶת:

כַּכָּתוּב תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת־עָרֶב:

וְנֶאֱמַר· לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנִי כִּי רַב־הוּא:

וְנֶאֱמַר· כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: וְנֶאֱמַר· לֹא־אַחֲרִישׁ בַּדִּיו וּדְבַר־גְּבוּרוֹת וְחִין עֶרְכּוֹ:

עֶרְכּוֹ אָנָּא זְכֹר נָא· לְאֹם מִי מָנָה· עֲדוּרָה לְחֶבֶל וּמָנָה· זַךְ רוּמָה לְמַגְּנָנָה:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· לְמַעַנְךָ אֵל חַי· מֶלֶךְ גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי· מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ· מוֹרִיד הַטַּל· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד· מְחַיֶּה מֵתִים

ח"נ והערות

לְךָ לשוחחה. כ"ה במח' הקדומים. בכ"י: 'בִּי לשוחחה'. **בעת קָרְבַּן מנחה.** בשד"ל נוסף בסוגריים: 'בעת (הַקְרָבַת) קרבן מנחה'. ע"פ פ' קד"א. **בחין עֲתֶרֶת.** בשד"ל גרס 'בחין עֲטֶרֶת', וכנראה שהוא טעות דפוס. **געות לך וְתִפְאֶרֶת.** במח' רמ"ו הוגה בכ"י 'געות לך בְּתִפְאֶרֶת', וכ"ה בבולוניא ובכ"י, וכן נראה מפי' קד"א. במח' רמ"ו ובשד"ל כבפנים. **גדולה לך.** במח' כ"י, רמ"ו, ובקד"א: 'גדולה לָתֵת'. **לֹא־אחריש בדיו.** בכל המח' כמנהג בני רומה הקדומים, הנוסח 'לֹא' באלף, וכן בקד"א. אבל בתנכ"ים המצויים ובבן־אשר הכתיב באל"ף והקרי בוי"ו. ועי' במנחת שי שיש ספרים שהכתיב באל"ף ואין כאן קרי, וכן פירשו המפרשים, וא"כ זהו גם נוסח בני רומה. אלא שהוא נגד המסורה הגדולה ויקרא יא, כא שמונה כאן בין הכתיבין לא וקריין לו. וכן נמצא במסכת סופרים, פ"ו ה"ו, שמונה "[לא] אחריש" בין הכתיבין לא וקריין לו. אבל לפי ענין הפיוט נראה בהכרח לגרוס 'לֹא' באל"ף. **זַךְ רומה.** בכ"י 'זָךְ רומה', ושני הניקודים נראים נכונים. ובפיוטים השונים הניקוד מתחלף.

מקורות

מז, טו. **בקי רגש.** ע"פ תה' נה, טו. **בשיחה.** ע"פ תה' מז, ז; איו' טו, ד. **בקש ממנו.** ע"פ עזר' ח, כא. **הסליחה.** תה' קל, ד. **בין הערבים.** שמ' יב, ו; מז, יב, ובעוד מקומות. **בניב לך לשוחחה.** ע"פ תה' קמג, ה. **קרבן מנחה.** ע"פ במ' כח, ד. **עתרת.** ע"פ שמ' ח, כה; ירמ' לג, ו. **גדולה לך ועטרת.** ע"פ דה"א כט, יא. **תכון תפלתי.** תה' קמא, ב. **למען שמך ה'.** תה' כה, יא. **כי עמך הסליחה.** תה' קל, ד. **לא (לו) אחריש בדיו.** איו' מא, ד. **ערכו.** ע"פ איו' מא, ד. **אנא זכור נא.** ע"פ מ"ב כ, ג; ישע' לח, ג. **לאום מי מנה.** ע"פ במ' כג, י. **לחבל.** ע"פ דב' לב, ט. **רומה.** ע"פ תה' כא, יד.

בְּרַחֲמִים רַבִּים· סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים· מַתִּיר אֲסוּרִים·
וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי־כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה
לָּךְ· מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה:

הַקְשִׁיבָה לְקוֹל מְשַׁוְּעֶיךָ· הָאֵר פָּנֶיךָ לְנוֹשְׁעֶיךָ· בֵּין הָעַרְבַּיִם·
הַקְרֵב פְּרִי שַׁעֲשׁוּעֶיךָ· הַרְאֵם קֵץ יִשְׁעֶךָ:
וְתִזְכֹּר רֹב חֲסָדֶיךָ· וְדִבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ· בֵּין הָעַרְבַּיִם·
וְתִרְצֶה חִין סַהֲדֶיךָ· וְתִסְלַח לְיוֹדְעֵי סוֹדֶךָ:
זֶרַע נְהוּגֵי כַצֹּאן· זָכְרֵם בְּעֵת רָצוֹן· בֵּין הָעַרְבַּיִם· זַעֲקָם יְהִי
לְרָצוֹן· זָבְדֵם תְּפִלַּת רָצוֹן:

כַּכָּתוּב וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְהוָה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ
עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: וְנֶאֱמַר· וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן
וְלֹא־יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: וְנֶאֱמַר·
זְכֹר־רַחֲמֶיךָ יְהוָה וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:

הֵמָּה אָנָּא זְכֹר נָא· לְאֹם מִי מָנָה· עֲדוּרָה לְחֶבֶל וּמָנָה· זַךְ
רוּמָה לְהַחֲיָנָה:

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים· זְכוֹר יְצוּרֶיךָ בְּרַחֲמִים· מֵמִית וּמְחַיֶּה·
וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה·
מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

מקורות

הקשיבה לקול. ע"פ תה' ה, ג; פו, ו. **האר פניך לנושעיך.** ע"פ תה' פ, ד. **בין הערביים.** שמ' יב, ו; טז, יב, ובעוד מקומות. **פרי שעשועיך.** ע"פ ישע' ה, ז. **הראם קץ ישעך.** ע"פ ישע' סב, יח; פה, ח. **ותזכור רוב חסדיך.** ע"פ תה' כה, ו. **ודברת בחזון לחסידיך.** ע"פ תה' פט, כ. **זרע נהוגי כצאן.** ע"פ במ' כז, יז; מ"א כז, יז; תה' עז, כא; עח, נב; פ, ב. **זכרם בעת רצון.** ע"פ תה' קו, ד; ישע' מט, ח. **זעקם יהי לרצון.** ע"פ תה' יט, טו. **ומי תפלתי לך.** ע"פ תה' סט, יד. **והוא רחום.** תה' עח, לח. **זכור רחמיך ה'.** תה' כה, ו. **מגן זכור נא.** ע"פ מ"ב כ, ג; ישע' לח, ג. **לאום מי מנה.** ע"פ במ' כג, י. **לחבל.** ע"פ דב' לב, ט. **רומה.** ע"פ תה' כא, יד.

ח"נ והערות

פניך לְנוֹשְׁעֶיךָ. כ"ה בקד"א, כ"י, בולוניא ושד"ל. במח' רמ"ו: 'פניך לְמוֹשְׁעֶיךָ'.

טַהֵר עַם עוֹלָם· טַהֲרַת מִזְבֵּחַ וְאוּלָם· בֵּין הָעַרְבַּיִם· טַעַם בְּגִיב בְּהִתְפַּלְלָם· טַהֲרָה תָּשִׂים לְכֻלָּם:

יְשֶׁר כָּפְרֵנוּ שִׂימָה· יְקָשׁ כַּחֲשֵׁנוּ הָרִימָה· בֵּין הָעַרְבַּיִם· יֶעֱרַב לְךָ נְעִימָה· יִזּוּם יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם:

כְּנוּסֵי לְחַנֵּן שְׁנוּנִים· כְּבוֹד שִׁמְךָ מְשַׁנְּנִים· בֵּין הָעַרְבַּיִם· כַּפֵּר לָמוֹ אִשּׁוּנִים· כֶּעָס אִם רַב כַּשָּׁנִים:

לְהַקְרִיב לְךָ מִנְחָה· לְנוּחֲךָ קוּמָה בְנוּחָה· בֵּין הָעַרְבַּיִם· לְרַצּוֹתְךָ בְּפֶלֶל וְשִׂיחָה· לְהֵעָתֵר כְּעָרְבָה מִנְחָה:

כַּכָּתוּב· וְעָרְבָה לַיהוָה מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְנֶאֱמַר· לְכוּ־נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יְהוָה אִם־יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם־יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ: וְנֶאֱמַר· לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחְוָרוּ: כִּי בְּרֹאתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ: וְנֶאֱמַר· יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם· אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר· הַלְלוּ־יָהּ:

ה"נ והערות

יזום יהודה. בכ"י: 'יזום יהודה'. **לחנן שנונים.** בכ"י: 'לחנן שנונים'. **למו אשונים.** כן מנוקד במח' רמ"ו. אבל בכ"י ושד"ל 'למו באשונים', ובקר"א פירש לשון אישון לילה (משלי ז, ט) וא"כ צ"ל 'למו באשונים' או 'למו באשנים'. אך בבולוניא 'למו בעשונים', ונראה שהוא ט"ס, או צ"ל 'למו בעשונים' בשי"ן ימנית מלשון 'עד מתי עשנתָ בתפלת עמך' (תה' פ, ה) לשון כעס וחרון אף, והכוונה לכפר מה שכיעסנו אותך. **בין הערבים... כערבה מנחה.** ע"פ ברכות ו' ע"ב: לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה... שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה. **לרצותך בפלל.** בכ"י ובמח' רמ"ו: 'לרצָך בפלל', במח' בולוניא: 'לרפָך בפלל'. ובפי' קד"א, הנוסח כבפנים. **מעשה ידי.** במח' רמ"ו וכ"י: 'מעשה ידיו' בניגוד לתנכים שלפנינו, אך נוסח זה צויין אצל kennicot (כתבי יד בודדים).

מקורות

טהר. ע"פ ירמ' לג, ח. **עם עולם.** ע"פ ס"ב ז, כד. **טהרה תשים לכולם.** ע"פ יחז' לו, כה. **יערב לך נעימה.** ע"פ תה' קד, לד. **יערב... יהודה וירושלימה.** ע"פ מלא' ג, ד. **כבוד שמך משננים.** ע"פ תה' עט, ט; פו, יב. **כפר למו.** ע"פ דב' כא, ח. **להקריב לך מנחה.** ע"פ שופ' ג, יח. **לנוחך קומה בנוחה.** ע"פ דה"ב ו, מא. **לרצותך בפלל.** ע"פ תה' יט, טו. **ושיחה.** ע"פ תה' נה, יח; רלו ב"ר פר' חיי שרה, פר' ס, סי' יד. **להעתר כערבה מנחה.** ע"פ מלא' ג, ד. **וערבה לה'.** מלא' ג, ד. **לכו נא ונוכחה.** ישע' א, יח. **לכן כה אמר ה'.** ישע' כט, כב־כג. **ימלוך ה' לעולם.** תה' קמו, י.

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל· אֵל נָא:

אֶדֶר בְּתוֹאַר נָכוֹן· אֹהֶל בַּאֲמִתְּךָ תִּכּוֹן· אֶחָד בּוֹ לִשְׁכֹּן·
לַחַשׁ לֶקַח תִּכּוֹן· לָעַד לְאוּוִי לִשְׁכֹּן·
לַעֲדֵי־עַד שָׁם שְׁכֹן· עִתּוּד אָרוֹן תִּכּוֹן· עִדּוּר אַרְמוֹן לִתְכֹּן·
עֲתִירָה בּוֹ תִּכּוֹן· אֱמוּנַת אֹס נוֹטֶרֶת· לְמַעֲנְךָ עוֹדֵד לְנִשְׁאֶרֶת·
זַעֲקָה רְצֵה כִּקְטֹרֶת· קָדוֹשׁ:

זַעַק זָעוֹק זָעֲקִתִּי· זַךְ אֵזֹן זַעֲקָתִי· זַעֲקִי קְשֹׁב וּתְחִנָּתִי· רְצֵה
רֶנֶן רְחִישָׁתִי· רְצֵה רֹן רְגִישָׁתִי· רְחִישַׁת רֶגֶשׁ רְגִישָׁתִי·
בְּחַנְּנִי לְךָ לְחִישָׁתִי· בְּיִשֶׁר וְעוּד תְּהִלָּתִי· בָּרֵר רִצּוּי תְּפִלָּתִי:

יַעַל תַּחַן עֲתֶרֶת· יָצַג כְּמוֹ עֲטֶרֶת· יָרֹן בְּכֹפֶר נִשְׁאֶרֶת· רַחַשׁ
בְּמַעֲנֶה עוֹתֶרֶת· רוֹנְנָה בִּמְחִילַת הָעֲתֶרֶת· רָוָה בְעוֹז
וְתִפְאֶרֶת· בִּיאַת בַּת־מְיֻשֶּׁרֶת· בְּמַעֲנֶה לְסַלֵּחַ מְשׁוֹרֶרֶת· הֱיוֹת
עֲתִירָתָה כִּקְטֹרֶת:

מקורות

בתואר נכון. ע"פ תה' לג, ב. **אוהל... תכון.** ע"פ שמ' טו, יח. **באמיתך.** ע"פ תה' כה, ה. **תיכון.** ע"פ ש"א כ, לא. **אחד בו לשכון.** ע"פ דב' יב, יא. **לעד לאווי לשכון.** ע"פ דה"א כג, כה. **לעדי עד שם שכון.** ע"פ תה' קלב, יד. **ארמון - בית המקדש.** ע"פ ישע' לב, יד ותי"ו. **עתירה בו תכון.** ע"פ תה' קמא, ב. **אמונת אוס נוטרת.** ע"פ שה"ש ח, ו. **למענך.** ע"פ ישע' מח, ט; יחז' כ, מד. **לנשארת.** ע"פ דבריס כח, סב. **זעקה רצה כקטורת.** ע"פ תה' קמא, ב. **זעק זעוק.** ע"פ אס' ד, א. **זך אזון זעקתי.** ע"פ תה' כח, ב; מד, ד; דני' ט, יח. **זעקי קשוב ותחנתי.** ע"פ תה' ו, י. **רצה רנן רחישתי.** ע"פ תה' קיט, קח. **רחישתי.** תה' מה, ב. **בחנני לך לחישתי.** בבלי סוטה, דף לב ע"ב, 'תפלה בלחש...'. **יעל תחן.** ע"פ מ"א ח, כח. **עתרת.** ירמ' לג, ו. **יוצג כמו עטרת.** ע"פ יחז' טז, יב; שמו"ר פר' בשלח, פר' כא, סי' ד. **במענה.** מש' טו, כג. **עותרת.** שמ' ח, כה. **רוננה.** ע"פ תה' עא, כג. **רוה.** ע"פ ישע' נח, יא. **בעוז ותפארת.** ע"פ תה' לו, ו. **במענה לסלח משוררת.** ע"פ במ' יד, כ. **היות עתירתה כקטורת.** ע"פ תה'

ח"נ והערות

אדר בתואר נכון. לר' אלעזר הקליר. סי' אלעזר בירבי קיליר. פיוט זה נמצא גם במנהג אשכנז, גולדשמידט, כיפור, עמ' 611, עם הרבה שינויי נוסח. **אֶדֶר.** לשון הוד והדר, כינוי לבית המקדש. **בתואר נָכוֹן.** בקד"א ב' נוסחאות: 'בתואר תִּכּוֹן' ו'בתואר נָכוֹן'. בבולוניא הוגה בכ"י 'בתואר מָכוֹן', וכן הוא בכל חילופי כ"י אצל גולדשמידט חוץ מאחד. **לקח תכון.** בכ"י: 'לקח לִיכוֹן', וכן תוקן בכ"י במח' רמ"ו, ובמקור היה בתי"ו, וכ"ה ברס"ד. **למענך עוֹדֵד.** בכ"י: 'למענך עוֹדֵר'. **קְשֹׁב ותחנתי.** בכ"י: 'בְּחִין תְּחִנָּתִי', וכן הוא בגולדשמידט. **רָצֵה רֹן רְגִישָׁתִי.** במח' בולוניא, כ"י ושד"ל: 'רִנַּת רֹן רגישתי'. בקד"א ובגולדשמידט: 'רֵאשִׁית רֶגֶשׁ דְּרִישָׁתִי', וכן נוסף בשד"ל בסוגריים (כנראה כנוסח אחר). במח' רמ"ו כבפנים. **תְּהִלָּתִי בָּרֵר רִצּוּי תְּפִלָּתִי.** בכ"י: 'תְּפִלָּתִי בָּרֵר רִצּוּי תְּהִלָּתִי', וכן הוא בחלק של ח"נ אצל גולדשמידט. **בָּרֵר רִצּוּי תְּפִלָּתִי.** במח' רמ"ו ורס"ד: 'בָּרֵר רִצּוּי תפלתי'. **יָרֹן בכפר.** במח' בולוניא וקד"א: 'יָדֹן בכפר'. אבל ברמ"ו, כ"י ושד"ל כבפנים. **רָוָה בעוז.** במח' בולוניא ושד"ל, בשני קמצים לשון עבר. במח' רמ"ו וכ"י: 'רַוָּה בעוז', ולכאורה צ"ל הרי"ש בקמ"ץ. בגולדשמידט 'רַוֵּה בעוז', לשון ציווי, וזה נראה יותר נכון לפי הענין.

יְחַנּוּ בְחִין חֲנוּנֶיךָ· יְסִלַּח מֵעַל יְמוּנֶיךָ· יְזָמּוּ שְׁמֹר שִׁנּוּנֶיךָ· קַלֵּעַ
קְשִׁי קְנוּיֶיךָ· קָרֵב אֵלֶיךָ קִנְיָנֶיךָ· קוֹמֵם קְהַל אֱמוּנֶיךָ· יָבוֹא
יוֹם רִנּוּנֶיךָ· יָרֹנּוּ בוֹ הֲמוֹנֶיךָ· יִהְיוּ נִצָּבִים לְפָנֶיךָ:

לְעַם לְךָ קָרֵב· לוֹחֲשֵׁי לְזָר הַחֲרֵב· לִוּוּי רֶבֶם יַחֲרֵב· יְשִׁחַת
לִרְדֹּס קוֹרֵב· לְעוֹבְדֶיךָ בְיִרְאָה עָרֵב· נָשֶׁף וְשַׁחַר וָעֶרֶב·
רֶגֶשׁ הִנֵּה הִנָּם תְּקָרֵב· קֵץ גְּאֻלָּה וְאוֹרָה קָרֵב· לַמִּתְחַנְּנִים
לְמִנְחַת עֶרֶב· אֱמוּנַת אֹם נוֹטֶרֶת· לְמַעֲנָךְ עוֹדֵד לְנִשְׁאֶרֶת·
זַעֲקָה רְצֵה כִּקְטֹרֶת· קָדוֹשׁ:

אָנָּא חֹן בַּטֵּי תְפִלָּה· גְּעוֹתָם בְּחִין דְּהַר הַמֻּלָּה· אֶת־
לַחַשׁ עֲתֶרֶת· זְכֹר רָם כִּקְטֹרֶת·
הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

ח"נ והערות

יחנו בְחִין. במח' בולוניא, כ"י וגולדשמידט: 'יחנו בְחִנְּךָ'. **בחין חֲנוּנֶיךָ.** במח' רמ"ו ובכ"י: 'בחין חִנּוּנֶיךָ', הח' בחיריק. **מעל יְמוּנֶיךָ.** במח' רמ"ו וכ"י: 'מעל יִמּוּנֶיךָ', ועי' עוד חילופי נוסחאות בגולדשמידט. **יְזָמּוּ שמור.** בגולדשמידט: 'יִזָּמּוּ שמור', וכן נראה נכון. **קְשִׁי קנוייך.** במח' רמ"ו, כ"י, בולוניא וגולדשמידט בשם כתבי יד ישנים: 'קֹשִׁי קנוייך'. בשד"ל וגולדשמידט (כנראה תיקנו ע"פ הנמצא במקרא, דב' ט, כז): 'קְשִׁי קנוייך' בשו"א. אך בלשון חז"ל מצינו 'קושי לידתה'– אלא די"ל דשם ראוי להיות מנוקד 'קֶשִׁי' בחטף קמ"ץ שבלי ניקוד בא חולם במקומו. ועי' ס' מכלול דף קע"ה ע"א. **אליך קִנְיָנֶיךָ.** ביו"ד, מפני שלשון רבים הוא. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י וגולדשמידט (דלא כשד"ל). **יום רנוניך.** כן הוא בקד"א, כ"י וגולדשמידט. אבל במח' רמ"ו ובולוניא: 'רום רנוניך'. **לְזָר הַחֲרֵב.** בכ"י: 'הזר תקרב', ובמח' רמ"ו: 'לזר הקרב'. במח' בולוניא הנוסח הוא 'אֶלֶיל הַחֲרֵב', אלא שנמחק ע"י הצנזור, ובבקד"א הביא את שתי הגרסאות: 'לְזָר הַחֲרֵב', ו'לוֹחֲשֵׁי לָאֱלִיל'. **יושחת לרדום.** במח' רמ"ו: 'יורדם לרדום'. בגולדשמידט: 'יושחת לִרְדֹּס', וכן נראה שהוא הנוסח הראשון בקד"א. **לְעוֹבְדֶיךָ ביראה.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י, שד"ל, גולדשמידט וכן נראה מקד"א. ולא 'לְעָבְדֶיךָ ביראה'. **ביראה ערב.** במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל: 'ביראה קרב', בכ"י כבפנים. **למענך עוֹדֵד.** נ"א 'למענך עוֹדֵר'. **אנא חון בטי תפילה.** לר' אלעזר הקליר. סי' פעמיים 'אלעזר'. **בַּטֵּי תפלה.** לשון מבטא שפתים (קד"א). **דְּהַר המולה.** במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א ושד"ל: 'זְהַר המולה'. ובשד"ל בסוגרים: 'דָּרֵי' (כנוסח אחר). ושד"ל בהקדמתו, עמ' יג כתב, שצ"ל 'דוהר', ושכן מצא בכ"י אחד שהוא נוסח בא"ב, ע"כ.

מקורות

קמא, ב. **יוחנו בחין.** ע"פ יסע' ל, יט. **חנוניך.** ע"פ מלא' א, ט. **שמור שנוניך.** ע"פ ש"א ב, ט. **קשי.** ע"פ דבריס ט, כז. **קנוייך.** ע"פ שמ' טו, טז. **קרב אליך.** ע"פ שמ' כח, א. **קנינך.** ע"פ תה' עד, ב. **קומם.** מל' ויק' כו, יג; יסע' נח, יב. **קהל.** ע"פ שמ' יב, ו ובעוד מקומות. **אמוניס.** ע"פ יסע' כו, ב. **ירונו בו המוניך.** ע"פ יסע' סה, יד. **המוניך.** ע"פ יחז' לב, יב. **נצבים לפניך.** ע"פ דבריס כט, ט. **לעם לך קרב.** ע"פ שמ' ו, ז ותי"ו. **לוחשי.** ע"פ יסע' ג, כ; תה' נח, ו. **לעובדיך ביראה.** ע"פ תה' ב, יא. **ערב.** ע"פ תה' קיט, קכב. **נשף ושחר וערב.** ע"פ תה' נה, יח. **הנה הנם.** יסע' מא, כז. **תקרב.** ע"פ תה' סט, יט; סה, ה. **קץ גאולה.** ע"פ דני' יב, יג. **גאולה ואורה קרב.** ע"פ תה' סט, יט; אסמ"ד (איזנשטיין), דני', עמ' 102. **למתחננים.** ע"פ דני' ו, יב. **למנחת ערב.** ע"פ תה' קמא, ב; עזר' ט, ד. **אמונת אום נוטרת.** ע"פ שה"ש ח, ו. **למענך עודר לנשארת.** ע"פ יסע' מח, ט; יחז' כ, מד. **זעקה רצה כקטורת.** ע"פ תה' קמא, ב. **געותם.** ע"פ מלא' ב, יח. **את לחש עתרת.** ע"פ איו' לג, כו. **האל הקדוש.** יסע' ה, טז.

הַקְשִׁיבָה חִין וָתִיקַת תִּכּוֹן· זֵד לִמְחֹל חָסִיד בְּמָכוֹן· אֶנְקַת לַהַק
עַתֶּרֶת· זַךְ רְצֵה כְּפִטּוּם הַקְּטֹרֶת· הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

טֶעֱם תְּחִנָּה יְרִידָה אוֹמֶרֶת· כְּרוֹחֲצָה רְצֵה לַחַשׁ כִּקְטֹרֶת·
מֵחַן מְחַנְּנֵי נִצּוּחַ רִנּוּנֶיךָ· סֶלָה תֵּרָצֶה עֲתִירָתָם לְפָנֶיךָ·
הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

פּוֹצְחֵי לְךָ צִלְצוּל בְּשִׂיחָה· קַבֵּל תְּחִנָּתָם רָחַשׁ מִנְחָה·
שְׁאֵרִית מְחַנְּנֶיךָ סְלִיחָה תֵּרֶב· תַּחַן בְּחַנְּנָם בְּמִנְחַת
עֶרֶב· הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

וּבְכֵן אַתָּה כְּרַחוּם סְלַח־לָנוּ:

אַתָּה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן· בֵּיטָה בְּשׁוּפְכִי לְךָ תַחֲנוּן· גִּשְׁתֵּנוּ
לַעֲמֹד בְּרִנּוּן· אַתָּה כְּרַחוּם סְלַח־לָנוּ:

דָּפַקְנוּ דְלָתֶיךָ אֵל· הוֹמִים כְּעָנִי צְדָקָה שׁוֹאֵל· וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ
עֲשׂוֹת הוֹאֵל· אַתָּה כְּרַחוּם סְלַח־לָנוּ:

מקורות

הקשיבה חין. ע"פ ירמ' יח, יט. **זד למחול.** ע"פ ישע' מג, כה. **חסיד במכון.** ע"פ תה' לו, ו. **אנקת להק עתרת.** ע"פ תה' קב, כא. **רצה כפטום קטורת.** ע"פ תה' קמא, ב. **האל הקדוש.** ישע' ה, טז. **רצה לחש כקטורת.** ע"פ תה' קמא, ב. **פוצחי לך.** ע"פ ישע' נב, ט. **צלצול.** ע"פ תה' קג, ה. **בשיחה.** ע"פ תה' נה, יח; רמו ב"ר (ווילנא), פר' ס, סי' יד. **קבל תחנתם.** ע"פ מ"א ח, מה. **שארית מחנניך.** ע"פ מ"ב יט, ד; ישע' לז, ד. **במנחת ערב.** ע"פ תה' קמא, ב. **אתה אל רחום וחנון.** ע"פ שמ' לד, ו; תה' פו, טו. **ביטה.** ע"פ תה' יג, ד. **בשופכי לך תחנון.** ע"פ תה' קמב, א־ב. **גשתנו לעמוד.** ע"פ ב"ר (ווילנא), פר' מט, סי' ח, 'הגסה לתפלה'. **ברנון.** ע"פ מ"א ח, כח. **סלח לנו.** ע"פ במ' יד, יט. **דפקנו דלתיך.** ע"פ שיר, יט, כב. **דלתיך אל.** ע"פ ש"א ג, טו; תה' עח, כג. **הומים כעני לדקה שואל.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' יז, סי' יג, 'אבל אני, איני כח לפניך, אלא כעני מבקש לדקה'. **ואתה ברחמיך.** נחמ' ט, יט. **עשות הואל.** ע"פ ש"ב ז, כט.

ה"נ והערות

וָתִיקַת תִּכּוֹן. כתב רש"ס, הגש"פ, עמ' עו, שהוא על משקל 'פָּקִיד'. **זֵד לִמְחֹל.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא וקד"א. אבל בשד"ל: 'זֵר למחול'. **לַהַק עַתֶּרֶת.** בהקדמת שד"ל, עמ' יג, ציין נ"א מכ"י: 'לַהֲג עתרת'. **כְּרוֹחֲצָה רְצֵה.** זהו הניקוד הנכון, ללא מפיק ה"א. במח' רמ"ו: 'כְּרוּחָשָׁה רצה', במח' בולוניא: 'כְּרוֹחֲשָׁה רצה', ובשד"ל כבפנים, ובקד"א כשד"ל (אך בלי ניקוד). **תֵּרָצֶה עֲתִירָתָם.** כ"ה במח' בולוניא, קד"א (ע"ש) ושד"ל. דלא כמח' רמ"ו שגרס: 'יֵרָצֶה עתירתם'. **סְלִיחָה תֵּרֶב.** במח' בולוניא: 'סליחה תֵּרֵב'. ושני הניקודים נכונים, ראו מכלול דף קיג ע"א. **אתה אל רחום וחנון.** מחברו, הוא כנראה ר' אלעזר הקליר. מיוסד ע"ס א"ב. פיוט זה נמצא גם במנהג אשכנז, גולדשמידט, כיפור, עמ' 614. **עשות הואל.** במח' שד"ל נוסף כאן בסוגריים: 'עשות (חֶסֶד) הואל'.

זָכוֹר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ׃ חֶסֶד וְרַחֲמִים עֲשֵׂה עִמָּנוּ׃ טַהֲרֵנוּ מֵחַטָּא
כִּי לְךָ יִחַלְנוּ׃ אַתָּה כָרַחוּם סְלַח־לָנוּ׃

יוֹם זֶה כִּפּוּר קָרָאתָ׃ כַּפֵּר לָנוּ בוֹ כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ׃ לְמַעַנְךָ
וּלְמַעַן דְּבָרְךָ אֲשֶׁר נָדַרְתָּ׃ אַתָּה כָרַחוּם סְלַח־לָנוּ׃

מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ נִקְרָא שְׁמֶךָ׃ נוֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע לְעַמֶּךָ׃ סְלַח־נָא
לְעוֹרְכִים שֶׁוַע לְעֶמֶּךָ׃ אַתָּה כָרַחוּם סְלַח־לָנוּ׃

עֶזְרֵנוּ אַתָּה וּמִשְׂגַּבֵּנוּ׃ פְּדֵנוּ מִכָּל־פְּשָׁעֵינוּ׃ צוּרֵנוּ אַל־תַּזְנִיחֵנוּ׃
אַתָּה כָרַחוּם סְלַח־לָנוּ׃

קְרַב נָא לְשַׁוְעָתֵנוּ׃ רְצֵה נָא אֶת־תְּחִנָּתֵנוּ׃ שׁוּבֵנוּ לְבֵית תְּפִלָּתֵנוּ׃
אַתָּה כָרַחוּם סְלַח־לָנוּ׃

וּבְכֵן שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ׃

אֵל אַדִּיר רַב חֵילוֹ׃ בְּרִיּוֹת כֹּל תִּכֵּן לְהַלְלוֹ׃ גּוֹעִים בִּקְדֻשָּׁה לְסַלְסְלוֹ׃ שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ׃

ח"נ והערות

זָכוֹר כִּי עָפָר. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י וגולדשמידט, כלשון הפסוק. אבל בשד"ל: 'זָכוֹר כִּי עָפָר', לשון ציווי. והשווה לשון אבינו מלכנו, ע' לו"א, סי' קצז. **שוע לְעַמֶּךָ.** כן הוא במח' רמ"ו, כ"י, קד"א (ע"ש) ושד"ל. אבל במח' בולוניא: 'שוע לְעַמֶּתֶךָ'. **צורנו אל־תַּזְנִיחֵנוּ.** כן הוא בכ"י ובש"נ שבגולדשמידט. אבל במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל: 'צורנו אל־תִּזְנָחֵנוּ'. **קָרַב נא לשועתנו.** כן הוא במח' בולוניא, כ"י וגולדשמידט. אבל במח' רמ"ו ושד"ל: 'קָרֵב נא לשועתנו', לשון ציווי מבנין הפיעל. ונוסח הפנים, לשון ציווי מבנין הקל, והוא כנראה הנכון, כמו: 'קָרְבָה אל נפשי גאלה', תה' סט, יט, זאת אומרת, שהקב"ה יתקרב אלינו וישמע קול שועתינו, אבל לשון פיעל, הכוונה לקרב אחרים, כמו: 'קָרֵב פזורינו מבין הגוים', הנמצא במוסף לשלש רגלים. **ובכן שרפים עומדים.** פיוט זה נמצא גם במנהג אשכנז, גולדשמידט, כיפור, עמ' 620. **אֵל אדיר רב חילו.** לר' אלעזר הקליר. מיוסד ע"ס א"ב.

מקורות

זכור כי עפר. תה' קג, יד. **חסד ורחמים.** תה' קג, ד. **חסד... עשה עמנו.** ע"פ שמ' כ, ו; ירמ' ט, כג. **ורחמיס עשה עמנו.** ע"פ דב"ר (ליברמן), פר' דברים, סי' יג, 'לעולם הוא מהג עמנו במדת רחמיס'. **טהרנו מחטא.** ע"פ ירמ' לג, ח; יחז' לז, כג. **כי לך יחלנו.** ע"פ תה' לג, כב. **יום זה כיפור קראת.** ויק' כג, כז. **כפר לנו.** ע"פ ויק' טז, ח. **כאשר אמרת.** ויק' טז, ל. **למענך ולמען דברך.** ע"פ יחז' לו, כב. **אשר נדרת.** ע"פ ירמ' יח, ה. **מוחל וסולח נקראת שמך.** ע"פ תה' פו, ה. **נושא עון ופשע לעמך.** ע"פ מיכ' ז, יח. **עזרנו אתה.** ע"פ תה' לג, כ. **ומשגבנו.** ע"פ תה' מו, ח. **פדנו מכל פשעינו.** ע"פ תה' סה, ד; קג, יב. **צורינו אל תזניחנו.** ע"פ תה' לח, כב. **קרב נא לשועתנו.** הבווה לנוסח עמנו בשמו"ע דתענית ובאבודרהם שם (הסלס עמ' רנה). **רצה נא תחינתנו.** ע"פ תה' קיט, קח. **שובינו לבית תפלתנו.** ישע' נו, ז. **אל אדיר.** ע"פ תה' לג, ד. **רב חילו.** ע"פ יוא' ב, יא. **בריות כל תכן להללו.** ע"פ ישע' מנ, ז.

מִיכָאֵל מִימִין מְהַלֵּל· וְגַבְרִיאֵל מִשְּׂמֹאל מְמַלֵּל·
בַּשָּׁמַיִם אֵין כָּאֵל· וּבָאָרֶץ אֵין כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל:

דָּגוּל עִמּוֹ הַמְשֵׁל וָפַחַד· הַדְּרַת יְקָרוֹ בָּאָרֶץ מְיֻחָד· וּלְפָאֵרוֹ
עֲטוּיִים יַחַד· שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד:

מִיכָאֵל מִימִין מְהַלֵּל· וְגַבְרִיאֵל מִשְּׂמֹאל מְמַלֵּל·
בַּשָּׁמַיִם אֵין כָּאֵל· וּבָאָרֶץ אֵין כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל:

זְמִירוֹת יַשְׁמִיעוּ מִכָּל־פְּנָיו· חַשְׁמַלִּים וְחַיּוֹת וְאוֹפַנָּיו· טֶכֶס אֶחָד
קָדוֹשׁ מִזְּהָרוֹ בְּדָפְנָיו· בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָנָיו:

מִיכָאֵל מִימִין מְהַלֵּל· וְגַבְרִיאֵל מִשְּׂמֹאל מְמַלֵּל·
בַּשָּׁמַיִם אֵין כָּאֵל· וּבָאָרֶץ אֵין כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל:

יִרְאָה וָרַעַד עַל־כָּל־חֵילָיו· כִּי בְגַעֲרָתוֹ מְיַבֵּשׁ הֲמוֹן גַּלָּיו· לָכֵן
שָׂרָף אֵימָה עָלָיו· וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו:

מִיכָאֵל מִימִין מְהַלֵּל· וְגַבְרִיאֵל מִשְּׂמֹאל מְמַלֵּל·
בַּשָּׁמַיִם אֵין כָּאֵל· וּבָאָרֶץ אֵין כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל:

מַלְאֲכֵי־רוּם לְשׁוֹרֵר וּלְתוֹפֵף· נוֹעָדִים חֲבוּרוֹת חֲבוּרוֹת
לְהִתְנוֹפֵף· שָׂרָף בְּסִלּוּדוֹ אֶבְרָה יְנוֹפֵף· וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף:

מִיכָאֵל מִימִין מְהַלֵּל· וְגַבְרִיאֵל מִשְּׂמֹאל מְמַלֵּל·
בַּשָּׁמַיִם אֵין כָּאֵל· וּבָאָרֶץ אֵין כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל:

מקורות

מיכאל מימין. פדר"א פ' ד; במדב"ר (ווילנא), פר' במדבר, פר' ג, סי' י; פסר"ב, פ' מו, ד"ה ה' בחכמה; מש"ט בר' פר' ויחי פמ"ט, ס' כה; סד"ר סי' סז. **וגבריאל משמאל.** פדר"א פ' ד; בתמ"ד, ח"א, מעשה מרכבה, פ"ו; אהמ"ד (אייזנשטיין), היכלות, עמ' 110; סד"ר סי' סז. **בשמים אין כאל.** ע"פ דב' לג, כו. **אין כעמך ישראל.** ע"פ ש"ב ז, כג. **דגול.** שה"ש ה, י. **עמו המשל ופחד.** ע"פ איו' כה, ב. **הדרת יקרו בארץ מיוחד.** ע"פ מש' יד, כח. **שש כנפים.** ישע' ו, ב. **זמירות ישמיעו מכל פניו.** ע"פ ישע' כד, טז. **חשמלים.** ע"פ יחז' א, ד; בבלי חגיגה, דף יג ע"ב. **חשמלים ואופנים.** מובא הרבה בחז"ל, כגון: מכילתא דר"י, יתרו, מס' דבחודש, פ"ו; אהמ"ד (אייזנשטיין), היכלות, עמ' 123. **וחיות.** מובא הרבה בחז"ל, כגון: ספרי, במ' פר' בהעלותך, פ' קג, ד"ה במראה; מדת"ה מז' 5; מש"ט ויק' פ"א, ד"ה גגלה. **וחיות ואופניו.** מופיעות הרבה ביחז' א. וג, יג. **אחד קדוש.** ע"פ דני' ח, יג. **בשתים יכסה פניו.** ישע' ו, ב. **ירא ורעד.** תה' נה, ו. **על כל חילו.** ע"פ איו' כה, ב. **כי בגערתו מיבש וכו'.** ע"פ ישע' נ, ב. **המון גליו.** ע"פ ירמ' מז, ג. **ובשתים יכסה רגליו.** ישע' ו, ב. **בסלודו.** ע"פ איו' ו, י. **אברה ינופף.** ע"פ איו' לט, יג, פי' כנף. **ובשתים ישופף.** ישע' ו, ב.

ה"נ והערות

אין כעמך. בכ"י, מח' אשכנז וגולדשמידט: 'מי כעמך'. **חשמלים וחיות ואופניו.** ע"פ יחזקאל א, ד, ופירשו חז"ל (בבלי, חגיגה, דף יג) מלאכים, ע"ש. **מִזְּהָרוֹ בדפניו.** במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'מזוהרו בדפניו' ושני הניקודים נכונים, ראו ס' מכלול, דף קנב ע"א. ובשד"ל: 'מִיהֶרוֹ בדפניו'! **בְּדָפְנָיו.** תוקן ע"פ גולדשמידט, וקרוב לזה נמצא בכ"י.

עִירִין וְקַדִּישִׁין שִׁבְחוֹ לוֹמַר· פְּאֵר וְשֶׁבַח לְמֵעִין כֹּל נִטְמָר·
צוֹרְחִים בְּקוֹל הָמוֹן בְּמַאֲמָר· וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר:

מִיכָאֵל מִיָּמִין מְהַלֵּל· וְגַבְרִיאֵל מִשְּׂמֹאל מְמַלֵּל·
בַּשָּׁמַיִם אֵין כָּאֵל· וּבָאָרֶץ אֵין כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל:

קַלִּים לָרוּץ בְּכָל־יְצִיאוֹת· רַעַד וְרַעַם רְגִישָׁתָם וּמוֹרָאוֹת·
שְׁלוּשׁ קְדֻשָּׁה עוֹנִים לְהַנְאוֹת· קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ
יְהוָה צְבָאוֹת:

מִיכָאֵל מִיָּמִין מְהַלֵּל· וְגַבְרִיאֵל מִשְּׂמֹאל מְמַלֵּל·
בַּשָּׁמַיִם אֵין כָּאֵל· וּבָאָרֶץ אֵין כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל:

תְּמִים דֵּעִים רַב הוֹדוֹ· תְּקֶף שִׁנְאַנָּיו נִצָּבִים לְפָאֵרוֹ וּלְעָבְדוֹ·
תּוֹמֵךְ יַד דַּכָּא לְעוֹדְדוֹ· מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

מִיכָאֵל מִיָּמִין מְהַלֵּל· וְגַבְרִיאֵל מִשְּׂמֹאל מְמַלֵּל·
בַּשָּׁמַיִם אֵין כָּאֵל· וּבָאָרֶץ אֵין כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל:

וּבְכֵן· וּלְךָ־תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה· כִּי אַתָּה מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ:

וּבְבֹא אַהֲרֹן אֶל־קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים· לְכַפֵּר עֲוֹן עַם קְדוֹשִׁים·
מִשָּׁם הָיָה מַאֲזִין מַלְאֲכֵי קְדוֹשִׁים· וּבִגְדֵי כְהֻנָּה

ה"נ והערות

שִׁבְחוֹ לוֹמַר. כן הנוסח בקד"א וכך הניקוד במח' בולוניא. אבל ברמ"ו ושד"ל הניקוד: 'שָׁבָחוֹ לוֹמַר', וגם הוא ניקוד נכון. אך בכ"י: 'קִדּוּשׁוֹ לוֹמַר', וכן נמצא בח"נ אצל גולדשמידט. **רעד ורעם רגישתם.** בכ"י אין תיבת 'ורעם'. **רְגִישָׁתָם ומוראות.** בכ"י: 'רִגְשָׁתָם ומוראות'. **תמים דֵּעִים.** כ"ה בנוסחאות וכלשון הפסוק. אך בכ"י: 'תמים דֵּעוֹת'. **רב הודו.** במח' שד"ל: 'דעים כי רב'. אך 'כי' איננה בכל הנוסחאות ואולי נוסף מסברא. **שִׁנְאַנָּיו נצבים.** כנראה זהו הניקוד הנכון וכאשר נמצא במח' רמ"ו ובולוניא. ראו ס' מכלול, דף קסב ע"ב, משקל פִּעֶלָן, וברש"ס, הגש"פ, עמ' עה. **ובבא אהרן אל קדש.** סִלוק לר' אלעזר הקליר, חתום בסופו 'אלעזר'.

מקורות

עירין וקדישין. ע"פ דני' ד, יד. **שבחו לומר.** ע"פ מד"ל ויק' פ"ל, פ"ל; אסמ"ד (איזנשטיין), היכלות, עמ' 123; קטעי מדרשים - גניזה (מאן), עמ' קמז; סד"ר סי' עו. **פאר ושבח.** ב"ר (תיאודור) פר' בראשית, פר' יד; ילקו"ש תורה, רמז כ; רא"ו ויק"ר (ווילנא), פר' אמור, פר' ל, סי' ג; מש"ט שמ' פר' בשלח, פי"ד, סי' לח. **למעין כל נטמר.** ע"פ בבלי ברכות, דף י ע"ל; מדת"נ (וורשא), פר' חיי שרה, סי' ג; ויק"ר, פר' ויקרא, פר' ד, סי' ח; מד' שו"ט מז' קג, ד. **צורחים בקול המון במאמר.** רא"ו אסמ"ד (איזנשטיין), היכלות, עמ' 123; סד"ר סי' לה, ע"פ יחז' ח, כד. **וקרא זה אל זה.** ישע' ו, ג. **קליס לרוץ.** ע"פ יחז' ח, יד. והלשון ע"פ קה' ט, יא, 'ולא לקליס המרוץ'. **קק"ק ה' לצבאות.** ישע' ו, ג. **תמים דעים.** איו' לז, טז. **רב הודו.** ע"פ חבק' ג, ג. **שנאניו** - מלאכיו. ע"פ תה' סח, יח. **תומך יד דכא לעודדו.** ע"פ ישע' מז, טו; תה' לד, יט; רא"ו מד' שו"ט, מז' קמו, זרט. **מלא כל הארץ כבודו.** ישע' ו, ג. **ובבא אהרן אל קה"ק.** ע"פ שמ' כח, לה. **לכפר עוון.** ע"פ ויק' טז, ח. **עם קדושים.** ע"פ ויק' יט, ב; כ, ז.

אוֹתוֹ מַלְבִּישִׁים· וְסֵדֶר הַיּוֹם לְפָנָיו דּוֹרְשִׁים· לְהִשְׁתַּחֲוֹת בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים:

בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים בְּקוּמוֹ· מַזְכִּיר לְעִזּוּז בִּשְׁמוֹ· וּמִתְחַנֵּן בְּעַד עַמּוֹ· וְיַעַשׂ לְמַעַן שְׁמוֹ· וְיַשְׁקִיף מִמְּרוֹמוֹ· לִסְלֹחַ לַעֲוֹן עַמּוֹ· כִּי הֵם צֹאנוֹ וְכַרְמוֹ· נַחֲלָתוֹ וְעַמּוֹ· וּמְחַכִּים לִשְׁמוֹ· וּמְכַהֵן מְכַוֵּן עֶתֶר עַצְמוֹ· לְרוֹמֵם יָהּ שְׁמוֹ· וְכָל־יִשְׂרָאֵל לְרוֹמְמוֹ· עוֹמְדִים עִמּוֹ:

עִמּוֹ פַּר חַטָּאת וּתְכוּנָתוֹ· וּשְׂעִיר חַטָּאת וּלְכוּדָתוֹ· וּפָרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ וּמַתְכֻּנְתּוֹ· וְשֻׁלְחָן וּמְנוֹרָה וְסֵדֶר הֲלִיכָתוֹ· וְשָׁם הָיָה מְבָרֵךְ כְּלוּלָתוֹ· וְחַטֹּאתָיהָ כְּחוּט הַשָּׁנִי מַלְבִּין לַחֲזוּתוֹ· וּמַזְכִּיר כְּבוֹד שְׁכִינָה בְּלִי לְבַזּוֹתוֹ· וְשֵׁם הַמְפֹרָשׁ הָיָה מַזְכִּיר וְשׁוֹטֵחַ אַרְכְּבָתוֹ· וְהָעָם הָיוּ עוֹמְדִים חוּץ מִקֹּדֶשׁ הַקָּדָשִׁים לְמוּלָתוֹ· וּכְשֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים כֹּהֵן גָּדוֹל מְבָרֵךְ בְּקוֹל נְעִימָתוֹ· אוֹמֵר אָנָּא הַשֵּׁם סְלַח לְחַטָּאתוֹ· חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי מִתְוַדֶּה עָלָיו וְעַל־בֵּיתוֹ· כַּפֵּר נָא לָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים וְלַחֲטָאִים שִׂיחָתוֹ·

מקורות

וסדר היום לפניו דורשים. ע"פ מסג' יומא פ"ח, מ"ג. **בבית קה"ק וכו' מתחנן בעד עמו.** ע"פ יומא פ"ה, מ"ח. **מזכיר.** ע"פ ישע' סב, ו. **לעזוז.** ע"פ תה' כד, ח. **מזכיר בשמו.** ע"פ ישע' יב, ד. **ומתחנן.** דני' ו, יב. **בעד עמו.** ע"פ ש"א ז, ט. **ויעש למען שמו.** ע"פ יחז' כ, טו; תה' קו, ח. **וישקיף ממרומו.** ע"פ איכ' ג, נ. **לסלוח עוון עמו.** ע"פ ישע' נה, ז; ירמ' נ, כ; מיכ' ז, יח. **כי הם צאנו.** ע"פ יחז' לד, יז. **וכרמו.** ע"פ ישע' ה, ז. **נחלתו.** ע"פ ישע' יט, כה. **ועמו.** ע"פ ישע' נח, ד. **עתר עצמו.** ע"פ איו' לג, כו. **לרומם יה שמו.** ע"פ תה' נט, ה וסח, ה, עי"ש ברד"ק על סולו; בבלי יומא, דף נג ע"ב. **וכל ישראל לרוממו.** ע"פ תה' נט, ה; קמט, ו. **ופרוכת הקודש ומתכונתו.** ע"פ יומא פ"ה, מ"ח. **ושם היה מהלך כלולתו.** ע"פ יומא פ"ה, מ"ח. **וחטואתיה וכו' מלבין לחזותו.** ע"פ מסג' יומא פ"ו, מ"ח, ע"פ ישע' ח, יח. ראו בבלי ר"ה, דף לא ע"ב; ירושלמי יומא פ"ו, ה"ג. **כחוט השני.** שה"ש ד, ג. **ושם המפורש היה מזכיר.** ע"פ מסג' יומא פ"ו, מ"ב. **בקול נעימתו.** ע"פ בבלי קידושין, דף עא ע"ב, וירושלמי יומא פ"ג, סוף ה"ז, 'הבליט את השם בנעימת'. **אנא השם וכו'.** ע"פ ספרא, פר' אחרי מות, פר' ב, ד; פסז"ו ויק', פר' אחרי מות, דף מז ע"ב, ד"ה והקריב, ודף מז ע"ב; ילקו"ש, תורה, רמז תקעב; עור או"ח, סי' תרכא; פסקי ריא"ז, יומא, פ"ח, ה"ד, אות טו. **חטאתי עויתי פשעתי.** ספרא, פר' אחרי מות, פר' ב, ד, ע"פ תה' קו, ה; מ"ב ח, מז; דני' ט, ה. כך הסדר בירושלמי יומא פ"ג, ה"ז; בבלי יומא, דף לו ע"ב; ספרא, פר' אחרי מות, פ"ב; פסז"ו, ויק' פר' אחרי מות, דף מז ע"ב; ילקו"ש תורה, רמז תקעב; רא"ש יומא, הל' סדר עבודת יום"כ; פסקי רי"ד יומא, דף מא ע"ב; פסקי ריא"ז יומא, פ"ח ה"ד, אות טו. **מתודה עליו ועל ביתו.** ע"פ ויק' טז, ו. **כפר נא לעוונות וכו'.** ע"פ מסג' יומא פ"ג, מ"ח; ספרא,

ח"נ והערות

לרומם יה. בכ"י: 'לרומם לְיָהּ'. **עמו פר חטאת.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'עמו מי חטאת'. בפי' קד"א כבפנים. **מלבין לַחֲזוּתוֹ.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א ושד"ל. אבל בכ"י: 'מלבין לְחַוּוֹתוֹ'. **בלי לְבַזּוֹתוֹ.** בכ"י: 'בלי לְכַוּוֹתוֹ', אבל בשאר הנוסחאות כבפנים, ועי' ביאורו בפי' קד"א.

שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי וְשֶׁמָּרַדְתִּי בְּיוֹם סְלִיחָתוֹ· כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ לְמִידָתוֹ· וְהוּא הָיָה מִתְכַּוֵּן כְּנֶגֶד הַמְּבָרְכִים בְּהִתְוַדּוֹתוֹ· וְהָעָם הָיוּ עוֹנִים לְקוֹל פְּצִיחָתוֹ· וְהָיוּ כוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים עַל־פְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים גְּבוּרָתוֹ· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ:

מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד הוּא· בְּאֵימָה עִבְדּוּהוּ· בְּקוֹמָה זְקוּפָה קַדְּשׁוּהוּ· זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ· בְּאֶצְבַּע הוֹרוּהוּ· אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרוֹמְמֶנְהוּ· בְּחֵיךְ נֹעַם מַתְּקוּהוּ· בְּקוֹל עָרֵב קְרָאוּהוּ· וּבְיוֹם כִּפּוּר חִלּוּהוּ· וּבְתַחֲנוּנִים פִּיְּסוּהוּ· דְּעוּ כִּי לְבַדּוֹ הוּא· יְהוָה שְׁמוֹ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא· וּכְרַחוּם מְכַפֵּר עָוֹן הוּא:

הוּא אַהֲרֹן מִתְכַּוֵּן וּמַזְהִירֹם· הִשָּׁמְרוּ מִלְּהַזְכִּיר שֵׁם גְּבוּרָה לְהַגְמִירוּ· פָּאֲרוּ שְׁמוֹ וְרוֹמְמוּהוּ· וּמִכָּל־טֻמְאוֹתֵיכֶם תִּטְהָרוּ· וְאוֹמֵר לָהֶם תִּטְהָרוּ· תִּטְהָרוּ לִפְנֵי

ה"נ והערות

עבדך לְמִידָתוֹ. בפי' קד"א מביא ב' נוסחאות: 'עבדך לְמִדָּתוֹ', לשון י"ג מידות של רחמים, וכן נוסח כ"י ושד"ל. ונוסח אחר: 'עבדך לְמִידָתוֹ' לשון לימוד. במח' רמ"ו ובולוניא, אחזו את שתי הנוסחים בשני ראשיו והדפיסו: 'עבדך לְמִידָתוֹ', עם דגש כנוסח הראשון, ויו"ד כנוסח השני– ושניהם יחד לא ייתכנו ע"פ הדקדוק. **באצבע הורוהו.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א ושד"ל. אבל בכ"י: 'באצבע הודוהו'! **בקול ערב קְרָאוּהוּ.** כן מנוקד במח' רמ"ו, כ"י ובולוניא. אבל בשד"ל: 'בקול ערב קָרָאוּהוּ', כניקוד הפסוק ישעי' נה, ו. ועי' ס' מכלול, דף לד ע"א וע"ב, ששני הניקודים ייתכנו. **מתכוין ומזהירם. השמרו.** במח' בולוניא ההפסק הוא אחרי 'השמרו', כדי להחריזו עם 'להגמירו', אע"פ ששם הוא בחולם, וכן ההפסק בכ"י. ושם בעקבות ההפסק ניקד: 'הִשָּׁמֵרוּ'. אך בפנים הטקסט, הפסק הנקודה נעשה לפי הבנת הענין. **מִלְّהַזְכִּיר שם גבורה.** בכ"י: 'לְהַזְכִּיר שם גבורה', ובשד"ל: 'מִלְּהַזְכִּירם שם גבורה'. **פָּאֲרוּ שמו ורוממוהו.** ציווי מבנין הפיעל, והפ"א קמוצה להשלים הדגש. **ואומר להם תטהרו.** כ"ה במח' בולוניא, כ"י ושד"ל. אבל במח' רמ"ו אין 'ואומר להם תטהרו'.

מקורות

פר' אחרי מות, פר' ב, ד; פסז"ו ויק', פר' אחרי מות, דף מז ע"ב. **והעם היו עוניס לקול פציחתו.** ע"פ מס' יומא פ"ו, מ"ב. **ואומריס גבורתו בשכ"מ.** ע"פ מס' יומא פ"ג, מ"ח; ירושלמי יומא פ"ג, ה"ז. **מלכותו לעולם ועד.** ע"פ מס' טו, יח; מס' יומא פ"ג, מ"ח; מס"ו פי"ד, ה"ג; בבלי פסחים, דף נו ע"ח. **באימה עבדוהו.** ע"פ תה' ב, יא. **זה אלי ואנוהו.** שמ' טו, ב. **באצבע הורוהו.** ע"פ תי"ר ותי"ו שמ' טו, ב; שה"ש רבה (ווילנא), פר' ד, סי' ג; מס"ט שמ' יד, יט, טו, ב. **אלהי אבי וארוממנהו.** שמ' טו, ב. **בקול ערב קראוהו.** ע"פ שה"ש ב, יד; מדת"כ (בובר), פר' ראה, סי' טו; פדר"ך פי' י, ד"ה כבד; פסר"ב פי' כה, ד"ה עשר; ילקו"ש, תורה, רמז תתלה. **דעו כי לבדו הוא.** ע"פ דב' ד, לה; מ"א ח, ס. **ה' שמו.** שמ' טו, ג. **אש אוכלה הוא.** דב' ד, כד. **וכרחום מכפר עון הוא.** ע"פ תה' עח, לח. **השמרו וכו'.** ע"פ ירושלמי יומא פ"ג, סוף ה"ז; בבלי קידושין, דף עא ע"א. **ורוממוהו.** ע"פ תה' קז, לב. **ומכל טומאותיכם תטהרו.** ע"פ יחז' לו, כה; ויק' טז, ל. **ואומר להם תטהרו.** עי' מח' גולדשמידט, כיפור, עמ' 440 בציאורו. **תטהרו לפני וכו'.** ע"פ ויק' טז, ל.

מַלְכְּכֶם· בְּיוֹם סְלִיחָה לַחֲטָאֵיכֶם· שׁוּבוּ אֵלָיו בְּכָל־לְבַבְכֶם· כִּי הוּא אֱלֹהֵיכֶם:

אֱלֹהֵיכֶם הוּא שְׁמוֹ· קָדוֹשׁ בִּמְרוֹמוֹ· נֶאְדָּר בַּהֲדוֹמוֹ· מְפֹאָר בְּפִי עַמּוֹ· מְהֻדָּר בְּאוּלָמוֹ· וְאֵין אֱלוֹהַּ עִמּוֹ· לְמַעֲנוֹ פֹּעֵל עוֹלָם וְסִימוֹ· וְיוֹם כִּפּוּר רִשּׁוּמוֹ· וְדֶרֶי מַעֲלָה יָרוּצוּ לְרוֹמְמוֹ· וְיוֹשְׁבֵי מַטָּה יַפְצִיחוּ שְׁמוֹ· וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ יַעֲנוּ שֶׁבַח קִיּוּמוֹ· וְכָךְ הָיוּ פּוֹתְחִים וְקוֹרְאִים לְרוֹמְמוֹ· קָדֵשׁוּ קָדֵשׁ קָדוֹשׁ· יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ:

אֹהֶל פֶּשָׁה· לְגִישָׁה גֶשָׁה· עֶגְשָׁה רְחִישָׁה· זֶמֶר לְחִישָׁה· רֶנֶן לִרְגִישָׁה· בְּשַׂרְפֵי־קֹדֶשׁ לְהַקְדִּישָׁה:

כָּתֹר יִתְּנוּ לָךְ הַמְּוֻנִּי מַעֲלָה עִם־קְבוּצֵי מַטָּה· יַחַד כֻּלָּם קִדְּשָׁה לְךָ יְשַׁלֵּשׁוּ· כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר עַל־יַד נְבִיאֶךָ· וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר· קו"ח: קָדֵשׁוּ קָדֵשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: חזן: לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ· קו"ח: בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ: חזן: וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר· קו"ח: יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם· אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר· הַלְלוּ־יָהּ:

מקורות

מלככם. ש"ח יב, יב; ישע' מג, טו. **ביום סליחה לחטאיכם.** ע"פ ויק' טז, ל. רמו מדת"כ (ורשא), פר' כי תשא, סי' לח; תדא"ז סוף פר' ד; בבלי תענית, דף ל ע"ב. **שובו אליו בכל לבבכם.** ע"פ יואל' ב, יב. **כי הוא אלהיכם.** ע"פ דב' י, יח. **אלהיכם הוא שמו.** ע"פ יהו' ג, יא; ישע' מב, ח. **קדוש במרומו.** ע"פ תה' לג, ד. **נאדר בהדומו.** ע"פ שמ' טו, יא. **מהודר באולמו.** ע"פ דני' ד, לד. **ואין אלוה עמו.** ע"פ דב' לב, לט. **למענו פעל עולם.** ע"פ מש' טז, ד. **קדוש קדוש קדוש.** ישע' ו, ג. **ה' לבאות שמו.** ישע' מח, ב. **אהל פשה.** מתח השמים כאהל, וריבה לבאות השמים. פָּשָׂה ריבוי, מלשון "וְלֹא־יָדַע פַּשֵּׂם מְאֹד", איו' לה, טו (ע"פ קד"א). **עגשה רחישה.** לשון ותגעש ותרעש הארץ, תה' יח, ח (ע"פ קד"א) בחילוף סדר האותיות. **רנן לרגישה.** ע"פ תה' לה, טו. **לרגישה.** ע"פ תה' יח, ח. **בשרפי קודש.** בבלי ר"ה, דף כד ע"ב; חגיגה, דף יב ע"ב.

ח"נ והערות

שובו אליו. במח' רמ"ו וכ"י: 'שובו אלי'. **מפואר בפי עמו.** במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י ושד"ל: 'מפואר בְּעֻמּוֹ'. הנוסח בפנים כפי' קד"א. **וכך היו פותחים.** בכ"י: 'וכך יָהוּ פותחים'. **ה' צבאות שמו.** בכ"י, במקום 'שמו'– 'מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ', שהוא סוף הפסוק. **אהל פשה וכו'.** ר"ת 'אלעזר'. **עֶגְשָׁה רְחִישָׁה... בשרפי קודש.** בכ"י: "עֲגוּשָׁה רחישה. זמר לְרַחִישָׁה. רנן לְרַגִּישָׁה בשרפי קודש להקדישה כַּכָּתוּב וְקָרָא...". ע"כ. ולפי זה מדלגים "כתר" עד "על יד נביאך", ומתחילים הקדושה עם ככתוב וכו'. ודומה לזה נמצא גם במח' אשכנזים. בכל זאת בכ"י מופיע אחר זה: ואומר החזן "כתר יתנו..." כאילו לא היו התיבות "ככתוב וקרא" לפני זה. אך במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל תיבות אלו אינן, וממשיך בקדושה מהתחלתה ברגיל.

חֲמֹל עַל־מַעֲשֶׂיךָ וְתִשְׂמַח בְּמַעֲשֶׂיךָ· שְׁפֹט בְּצֶדֶק מַעֲשֶׂיךָ וְתִקְדַּשׁ בְּמַעֲשֶׂיךָ: וּבְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ· וְעַל־יְרוּשָׁלַם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ· וְעַל־מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ· וְעַל־מְכוֹנֶךָ וְהֵיכָלֶךָ:

לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ· וּלְנֶצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ· וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא־יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי־אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ· וְיִרָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים· וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם· כְּמָה שֶׁיָּדַעְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטוֹן לְפָנֶיךָ· עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִימִינֶךָ· וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְהוָה לְעַמֶּךָ· תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ· וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ· שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ· שָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ· וּצְמִיחוּת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכוּת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וְאָז צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ· וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ· וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ· וְעוֹלָתָה תִּקְפֹּץ פִּיהָ וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה· כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ· וְתִמְלֹךְ אַתָּה יְהוָה לְבַדְּךָ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ· עַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ· כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ· יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם· אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר· הַלְלוּ־יָהּ: וְכָתוּב· וַיִּגְבַּהּ יְהוָה צְבָאוֹת

בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בָּחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת קִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת־יוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה לִסְלִיחָה וְלִמְחִילָה וּלְכַפָּרָה עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא יַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ (לִפְלֵיטָה) לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרָצוֹן בְּיוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וּבְיוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה זָכְרֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בוֹ לְטוֹבָה וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים טוֹבִים בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ כָּאָמוּר אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר: וְנֶאֱמַר מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: וְנֶאֱמַר כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

אִפְּנַנְתָּ עֲרוּגִים· בְּאֹמֶר נֶעֱרָגִים· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ· **גּוֹדֵר סִיגִים·** עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

דִּלַּגְתָּ רְדִידִים· הֲגֶה מַרְבִּידִים· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ· **וַעַד אֲגוּדִים·**
עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

זָבַדְתָּ גִיהִים· חֶלֶד מַגִּיהִים· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ· **טוֹעֵן גְּבֹהִים·**
עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

יִצַּבְתָּ הוֹבִים· כְּמוּסִים וְשָׁבִים· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ· **לְשִׁמְךָ מַנְוִים·**
עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

מָדַדְתָּ עַזִּים· נִזְעָפִים וְנִפְרָזִים· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ· **סוֹבֵל חֲזִיזִים·**
עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

עָרַגְתָּ פְרָחִים· פְּאֵר מְפַצְּחִים· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ· **צוֹפֶה צְלָחִים·**
עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

קִיַּמְתָּ לוֹהֲטִים· רוֹגְשִׁים בְּלִהוּטִים· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ· **שׁוֹתֵל רְהִיטִים·**
עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

ח"נ והערות

עד לא מכון כסאך. לר׳ אלעזר הקליר. ושמו ׳אלעזר׳, חתום בסוף הפיוט. מיוסד ע"ס א"ב. **דִּלַּגְתָּ.** במח׳ שד"ל: ׳דִּלַּגְתָּ׳. **רְדִידִים.** נ"א בקד"א: ׳יְדִידִים׳. **וַעַד אגודים.** בכ"י: ׳וָעֶד אגודים׳. **אֲגוּדִים.** במח׳ רמ"ו: ׳אֲרוּגִים׳. **זָבַדְתָּ גִיהִים.** במח׳ רמ"ו: ׳זָכַרְתָּ גִיהִים׳. ברס"ד, בולוניא ושד"ל: ׳גִיהִים׳ ובכ"י: ׳גֵהִים׳. **יצבת הוֹבִים.** כ"ה במח׳ רמ"ו, וכן נראה בבולוניא ובקד"א. אבל בכ"י ושד"ל: ״יצבת חוֹבִים׳, בחי"ת. **לשמך מַנְוִים.** כ"ה בכ"י, וכן נראה מפי׳ קד"א, לשון ׳זה אלי ואנוהו׳ (שמ׳ טו, ב). אבל במח׳ רמ"ו, בולוניא ושד"ל: ׳לשמך מָנוּיִם׳. **פאר מְפַצְּחִים.** במח׳ רמ"ו, בולוניא, כ"י ושד"ל: ׳פאר מַפְצִיחִים׳. בקד"א בלי היו"ד הראשונה, ואם אינו טעות הדפוס, משמע שהניקוד כבפנים. **רוגשים בְּלִהוּטִים.** בכ"י מנוקד: ׳רוגשים בְּלַהוּטִים׳. בכ"י: ׳שותל רְהִיטִים׳, ומתאים לניקוד ׳רְהִיטָנוּ׳, שה"ש א, יז, במח׳ רמ"ו 93א, וכן בדפוסי תנ"ך הרגילים, אבל בכתר הרי"ש בפת"ח.

מקורות

עד לא מכון. הלכות קטנות, עי׳ ביאורן בקד"ל. ע"פ תה׳ פט, טו. **כסאך נכון.** ע"פ תה׳ נג, ב. ע"פ דב׳ ד, לה. **גודר סיגים.** ע"פ יחז׳ כב, יט. **ועד אגודים.** ע"פ מדת"נ (בובר), פר׳ נצביס, סוף סי׳ ד. **מכון כסאך.** ע"פ זכ׳ י, ל. **ואין מלבדך.** **סובל חזיזים.**

תִּכַּנְתָּ עֲלִיִּים· בְּסַעַר תְּלוּיִים· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ· תּוֹכֵן בְּלוּיִים·
עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

אָגַדְתָּ לְבוּכִים· עֲרוּכִים זְכוּכִים· וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ· רוֹפֵשׁ פּוּרְכִים·
עַד לֹא מָכוֹן כִּסְאֲךָ נָכוֹן:

כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ· נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז· מֵעוֹלָם אָתָּה:

בַּמָּה אֲקַדֵּם יְהוָֹה· אִכַּף לֵאלֹהֵי מָרוֹם· **וַעֲוֹנוֹתַי עָבְרוּ**
רֹאשִׁי כְּמַשָּׂא כָּבֵד יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי:
וְאַשְׁמוֹתַי רַבּוּ מִלִּמְנוֹת וְחַטֹּאתַי עָצְמוּ מִסַּפֵּר: כִּי הִרְבֵּיתִי
לִפְשֹׁעַ וָאַגְדִּיל לִמְרֹד· פָּשָׁעַי אֲנִי אֵדָע· וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד·
כִּי שֶׁקֶר רָדַפְתִּי מִנְּעוּרַי· וּצְדָקָה רָחֲקָה מִמֶּנִּי· אָהַבְתִּי רָע
מִטּוֹב· שֶׁקֶר מִדַּבֵּר צֶדֶק סֶלָה: אָלָה וְכַחֵשׁ וְהִשָּׁבַע לַשֶּׁקֶר
וַחֲמֹד הוֹן רֵעַ: אָב וָאֵם הֲקִלּוֹתִי· תּוֹרַת שַׁעֲשׁוּעִים חִלַּלְתִּי·
וַתְּהִיֶנָה חַטֹּאתַי עַל־עַצְמוֹתַי וַעֲוֹנוֹתַי עַל־אֵבָרַי: וְהִנֵּה הֵם
יְעִידוּנִי לַמִּשְׁפָּט· וַיָּקָם בִּי כַּחֲשִׁי בְּפָנַי יַעֲנֶה: כִּי רַבּוּ מִשַּׁעֲרוֹת

מקורות

תכנת עליים - הסמיס, ע"פ תה' קד, ג ויג. **בסער תלויים.** תלויים ברוח סערה (קד"ח), ע"פ איו' כו, ז, תולה ארץ על־בלי־מה. **נכון כסאך מאז.** תה' לג, ב. **במה אקדם ה'.** מיכ' ו, ו. **ועוונותי עברו ראשי.** ע"פ תה' לח, ה. **ואשמותי רבו מלמנות.** ע"פ עזר' ט, ו; דה"ב כח, יג. **עצמו מספר.** ע"פ תה' מ, ו. **כי הרביתי לפשוע.** ע"פ עזר' י, יג. **ואת פשעי אני אדע.** ע"פ תה' נא, ה. **וחטאתי נגדי תמיד.** תה' נא, ה. **שקר רדפתי מנעורי.** ע"פ ירמ' כב, כא. **וצדקה רחקה ממני.** ע"פ ישע' נט, יד. **אהבתי רע מטוב.** ע"פ תה' נב, ה. **אלה וכחש.** הוש' ד, ב. **והשבע לשקר.** ע"פ ירמ' ז, ט. **וחמוד הון רע.** ע"פ מיכ' ב, ב. **אב ואם הקילותי.** ע"פ דב' כז, טז; יחז' כב, ז. **תורת שעשועים.** ע"פ תה' קיט, עז; משל' ח, לו; אד"נ פל"ח; ב"ר (ווילנא), פר' בראשית, פר' ח, סי' ח. **ותהיינה חטאתי על עצמותי.** ע"פ תה' לח, ד; יחז' לב, כז. **ועוונותי על אברי.** ע"פ תה' מ, יג. **הם יעידוני למשפט.** ראו מס' קטנות, מס' שמחות, ס' חיבוט הקבר, פ"ח, ה"ה; אהמ"ד (איזנשטיין), גן עדן, עמ' 92, ד"ה ר"י אומר. **ויקם בי כחשי.** איו' עז, ח. **רבו משערות ראשי.** תה' סט, ה.

ה"נ והערות

תִּכַּנְתָּ עֲלִיִּים. בכ"י מנוקד: 'תִּקַּנְתָּ עֲלִיִּים'. **אגדת לבוכים וכו'.** סי' אלעזר. כל בית זה מופיע במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א ושד"ל. אך איננו בכ"י, וכנראה שאינו שייך לפיוט זה, כי נוסף אחרי סוף האב. אך שד"ל כתב בהקדמתו, עמ' יג, שבסוף בית זה, הסימן הוא אלעזר. **אָגַדְתָּ לבוכים.** כ"ה במח' בולוניא ושד"ל. אבל במח' רמ"ו ורס"ד: 'אִגַּדְתָּ לבוכים', ושני הניקודים נכונים. **ערוכים זכוכים.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'עֲרוּכִים לְכוּכִים'. אבל נוסח זה מקלקל את הסימן. **בַּמָּה אקדם.** וידוי אנונימי. במח' רמ"ו: 'בַּמָּה אקדם'. **וַעֲוֹנוֹתַי עברו.** בכ"י: 'כִּי עֲוֹנוֹתַי עברו', כלשון הפסוק תה' לח, ה. **אָלָה וכחש.** כ"ה במח' רמ"ו, כ"י ושד"ל. והוא מקור דומיא דחבריו- אָלָה, וְהִשָּׁבַע, וַחֲמֹד. וכן הוא בפסוק הוש' ד, ב. **וַיָּקָם בי כחשי.** אולי צ"ל 'יָקוּם בי כחשי', כמו בקה' יב, ד, לשון עתיד. במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'וִיקוּם',

רֹאשִׁי זְדוֹנוֹתַי· וְעֶצְמוּ מֵחוֹל יַמִּים פְּשָׁעַי· כִּי הִטַּנִי לֵב הוּתַל·
וָאֶתְהַלְּכָה בְּקַלּוּת רֹאשׁ· בְּעַזּוּת מֶצַח· בְּעֵינַיִם רָמוֹת· וָאֶזְנָה
אַחֲרֵי עֵינַי· וָאַעֲצִים עַיִן מֵרְאוֹת טוֹב· בְּשׁוּמִי פָנַי כַּחַלָּמִישׁ·
פֶּן־אֵבוֹשׁ וְנִחַמְתִּי· וָאַכְבִּיד אֹזֶן מִשְּׁמֹעַ מוּסָר· וָאַרְחִיב פֶּה·
וָאֲדַבֵּר דִּין כָּל־בְּנֵי־עֹנִי· בְּאָמְרִי לִלְשׁוֹנִי אַגְבִּיר· שְׂפָתַי אִתִּי
מִי אָדוֹן לִי· הַוּוֹת תַּחְשֹׁב לְשׁוֹנִי· וְחָלָק מִשֶּׁמֶן חִכִּי· וָאֲדַבְּרָה
בְּצַוָּאר עָתָק· בְּגַאֲוָה וָבוּז· בִּזְרֹעַ נְטוּיָה· בְּכַף חֲמָסִים· וִידֵי
רְמִיָּה· לֵב חֹרֵשׁ מַחְשְׁבוֹת אָוֶן· וְרַעְיוֹנִים חוֹשְׁבֵי מְזִמָּה· בְּגַסּוּת
רוּחַ· בְּגַבְהוּת נֶפֶשׁ· בְּמֹעַל נְשָׁמָה· בְּחַטַּאת יְחִידָה· בְּמֶרֶד
חַיָּה· רַגְלַי מְמַהֲרוֹת לָרוּץ לָרָעָה· וְלֹא אָמַרְתִּי אַיֵּה אֱלוֹהַּ
עֹשָׂי· נִדְמֵיתִי לְזוֹנָה אֲשֶׁר אֻכְּלָה וּמֻחַתָּה פִּיהָ· וְאָמְרָה
לֹא־פָעַלְתִּי אָוֶן:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם· גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ· כִּי בְזָכְרִי
עֲוֹנוֹתַי הָרָעִים· וּמַעֲשַׂי הַמְּקֻלְקָלִים· לְבִי
כַּדּוֹנֶג נָמֵס בְּתוֹךְ מֵעָי· כַּמַּיִם נִשְׁפַּכְתִּי· וְהִתְפָּרְדוּ כָּל־עַצְמוֹתָי·

ח"נ והערות

אלא שבמח' רמ"ו וכ"י יַיְקוּם' לשון עבר, ובבולוניא יָיְקוּם' לשון עתיד. וכן צ"ל לפי הענין כמו "הם יעידוני למשפט". ונראה שמשום זה גם ברמ"ו וכ"י שינו מלשון הפסוק יַיְקֻם' (וכן הוא אצל שד"ל), אלא דלא דייקו בניקוד הוי"ו. **ועצמו מחול יַמִּים.** בכ"י ליתא תיבת 'ימים'.

מקורות

ועצמו מחול ימים. ע"פ ירמ' טו, ח; איו' ו, ג. **כי הטני לב הותל.** ע"פ יסע' מד, כ. **ואתהלכה בקלות ראש.** ראו מסג' אבות פ"ג, מי"ג; שמו"ר (ווילנא), פר' משפטים, פר' ל, סי' כא. **בעזות מצח.** ע"פ יסע' מח, ד. ראו בבלי תענית, דף ז ע"ב; זבחים דף פח ע"ב; פסז"ו שמ' פר' יתרו, פ"כ, סי' ח. **בעיניים רמות.** מש' ו, יח. **ואזנה אחרי עיני.** ע"פ במ' טו, לט. **ואעצים עין מראות.** ע"פ יסע' לג, טו. **בשומי פני כחלמיש וכו'.** ע"פ יסע' ג, ז. **ואכביד אוזן משמוע מוסר.** ע"פ ירמ' יח, כג. **וארחיב פה.** ע"פ תה' פא, יא. **דין כל בני עוני.** מש' לא, ה. **באמרי לשוני אגביר וכו'.** ע"פ תה' יב, ה. **הוות תחשוב לשוני.** ע"פ תה' נב, ד. **וחלק משמן חכי.** ע"פ מש' ה, ג. **ואדברה בצואר עתק.** ע"פ תה' עה, ו. **בגאוה ובוז.** תה' לא, יט. **בזרוע נטויה.** שמ' ו, ו. **בכף חמסים.** ע"פ בר' מט, ה. **וידי רמיה.** ע"פ מש' י, ד. **לב חורש מחשבות און.** מש' ו, יח. **חושבי מזמה.** ע"פ תה' כא, יב. **בגסות רוח.** ה' שמות לגשמה: 'נפש, רוח, נשמה, יחידה, חיה' (ב"ר פר' יד, סי' טו). ראו תוספתא געיס פ"ו, ה"ז; מס' כלה רבתי, פ"ט, הכ"ג; מס' דרך ארץ פ"ה, ה"ה; בבלי שבת, דף לג ע"א. **רגלי ממהרות לרוץ לרעה.** ע"פ מש' ו, יח. **ולא אמרתי איה אלוה עושי.** ע"פ איו' לה, י. **נדמיתי לזונה.** ע"פ ירמ' ג, ג. **אכלה ומחתה פיה.** מש' ל, כ. **רבונו של עולם.** לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: משנ' תענית פ"ג, מ"ח; תוספתא סוטה פ"ו, ה"ה; ירושלמי תענית פ"ד, ה"ב; בבלי ברכות, דף ד ע"א. **גלוי וידוע לפני.** ע"פ ירמ' כג, כד; דני' ב, כב; מכיל' דר"י, פר' בא, פר' ז, ד"ה וראיתי; בבלי ברכות, דף ס ע"ב. **כסא כבודך.** ירמ' יד, כא. **לבי כדונג נמס וכו' כל עצמותי.** ע"פ תה' כב, טו.

כִּי מֶה אֲנִי מֶה חַיַּי וּמֶה חֲסָדַי וּמַה־צִּדְקוֹתַי׃ אֲנִי הֶבֶל וָרִיק׃ אֲנִי
רִמָּה וְתוֹלֵעָה׃ מַעֲשַׂי חֶרְפָּה וּכְלִמָּה׃ וַעֲלִילוֹתַי אָוֶן וּמִרְמָה׃
וָאֶהְיֶה כְּצִיץ נוֹבֵל׃ נֶחְשַׁבְתִּי כְּצֵל עוֹבֵר׃ נִמְשַׁלְתִּי כַּבְּהֵמוֹת׃
נִדְמֵיתִי כַּחֲצִיר גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ׃ עָפָר אֲנִי בְּחַיַּי קַל
וָחֹמֶר בְּמִיתָתִי׃ אַף אִם־זִכִּיתִי פָּעֳלִי׃ כָּל־שֶׁכֵּן בְּהַרְבּוֹתִי לִפְשֹׁעַ
וָאֲכַלֶּה יָמַי בְּהֶבֶל וָרִיק׃ וְאַחֲרֵי אֲשֶׁר זֹאת תִּקְוָתִי וְתוֹחַלְתִּי לְרִמָּה׃
וְאַחֲרִיתִי לְתוֹלֵעָה׃ מַה־לִּי עוֹד לָעֲצַבִּים וְהֶבְלֵי הַנְּעוּרִים׃ אֲשֶׁר
הִשִּׁיאוּנִי וַאֲשֶׁר הִסִּיתוּנִי לַעֲבֹר עַל־רְצוֹנֶךָ׃ אוֹי לִי עַל־עֲוֹנוֹתַי
אֲשֶׁר גָּבְרוּ וְעַל־זְדוֹנוֹתַי אֲשֶׁר עָצְמוּ מְאֹד׃ וְאֵין לִי פֶּה לְדַבֵּר
וְלֹא מֶצַח לְהָרִים רֹאשׁ׃ וְהֵיאַךְ אָעִיז פָּנַי וְאַקְשֶׁה עָרְפִּי לוֹמַר
לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי׃ כִּי זִכִּיתִי פָּעֳלִי וְלֹא חָטָאתִי׃
וְאָמְנָה יְהוָה אֱלֹהַי מוֹדֶה אֲנִי לִפְנֵי כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ׃ כִּי אֲנִי חָטָאתִי׃

אָשַׁמְתִּי׃ אָהַבְתִּי כָל־דִּבְרֵי בָלַע׃ אָרַבְתִּי עַל־עֲמִית׃
בָּגַדְתִּי בָךְ׃ בָּעַרְתִּי׃ בָּזִיתִי אֲמָרֶיךָ׃ גָּזַלְתִּי׃ גָּנַבְתִּי

מקורות

כי מה אני. ע״פ דס״מ יח, טז. **אני הבל.** ע״פ תה׳ לט, יב; סב, י. **הבל וריק.** יבע׳ ל, ז. **אני רמה ותולעה.** ע״פ איו׳ כה, ו. **חרפה וכלימה.** תה׳ עח, יג. **ועלילותי און ומרמה.** ע״פ תה׳ לו, ד. **ואהיה כציץ נובל.** ע״פ יבע׳ מ, רז. **נחשבתי כצל עובר.** ע״פ תה׳ קמד, ד. **נמשלתי כבהמות, נדמיתי.** ע״פ תה׳ מט, יג. **כחציר גגות.** תה׳ קכט, ו. **עפר אני.** ע״פ בר׳ ג, יט; תה׳ קג, יד. **עפר וכו׳ ק״ו במיתתי.** בבלי ברכות, דף יח ע״מ; יומא, דף פז ע״ב. **זכיתי פעלי.** ע״פ מש׳ כ, ט. **בהרבותי לפשוע.** ע״פ עזר׳ י, יג. **ואכלה ימי בהבל.** ע״פ תה׳ עח, לג. **בהבל וריק.** ע״פ יבע׳ ל, ז. **ותוחלתי לרמה.** ע״פ איו׳ ז, ה; כד, כ. **ואחריתי לתולעה.** ע״פ איו׳ כה, ו. **מה לי עוד.** הוש׳ יד, ט. **והבלי הנעוריס.** ע״פ קה׳ יא, י. **אשר השיאוני.** ע״פ בר׳ ג, יג. **אשר עצמו מאוד.** ע״פ ירמ׳ ה, ו. **ואין לי פה לדבר.** ע״פ יחז׳ טז, סג; תה׳ קטו, ה. **ולא מצח להריס ראש.** ע״פ עזר׳ ט, ו. **כי זכיתי פעלי וכו׳.** ע״פ מש׳ כ, ט. **מודה אני לפני.** ע״פ לשון חז״ל בהרבה מקומות, כמו: תוספתא ברכות פ״ו, הע״ז; ירושלמי ברכות פ״ד, ה״א; בבלי ברכות, דף כח ע״ב; ב״ר (ווילנא), פר׳ ויצא, פר׳ סח, סי׳ ט. **כסא כבודך.** ירמ׳ יד, כא. **כי אני חטאתי.** ש״ב יט, כא; ע״פ תה׳ מא, ה. ראו מדת״נ (בובר), פר׳ בלק, סי׳ יד; במדב״ר (ווילנא), פר׳ בלק, פר׳ כ, סי׳ טו; ילקו״ש תורה, רמז עזר׳ ה, טו; עזר׳ ט, ו. **אהבתי כל דברי בלע.** ע״פ תה׳ נב, ו. **ארבתי על עמית.** ע״פ איו׳ לא, ט. **בגדתי בך.** ע״פ ירמ׳ ג, כ; הוש׳ ה, ז. **בערתי.** ע״פ תה׳ עג, כב; מש׳ ל, ב. **בזיתי אמריך.** ע״פ ש״ב יב, ט. **גזלתי.** ע״פ יחז׳ יח, יח; מלא׳ ג, ח, וראו רש״י ורד״ק.

ח״נ והערות

מה חיי. מילים אלו אינם במח׳ רמ״ו (כנראה נשמטו בטעות). בבולוניא וכ״י: ׳ומה׳. בשד״ל: ׳מה׳. **וָאֶהְיֶה כציץ.** בכ״י: ׳הָיִיתִי כציץ׳. **אשר זאת תקותי.** כ״ה במח׳ רמ״ו, בולוניא וכ״י. אבל בשד״ל: ׳שֶׁזֹּאת׳ (כנראה שהוגה מסברא). **ותוחלתי לרמה.** המילה ׳ותוחלתי׳ איננה בכ״י. **פה לדבר.** במח׳ רמ״ו: ׳פה לְהָשִׁיב׳. **ואמנה ה״א מודה אני.** בכ״י מתחיל כאן פיסקא חדשה, ואין פיסקא חדשה ב׳אשמתי׳. במח׳ רמ״ו, בולוניא ושד״ל אין פיסקא חדשה כלל, לא כאן ולא לפני ׳אשמתי׳. **אשמתי אהבתי וכו׳.** מיוסד ע״ס א״ב כפול, ופעמים כפול ומוכפל. **בגדתי בך.** בכ״י נוסף כאן: ׳בְּעֲטָתִי׳. **בָּעַרְתִּי.** כן בכ״י ושד״ל. אבל במח׳ רמ״ו ובולוניא: ׳בְּעֶרְתִּי׳, ואינו נראה נכון.

קִנְיַן רֵעַ: דִּבַּרְתִּי דֹּפִי: הֶעֱוִיתִי· הִרְשַׁעְתִּי: וָאֶמְאַס וְכוּחֶיךָ:
זַדְתִּי· זָרְתִּי· זָנִיתִי: חָרַשְׁתִּי רַע· חָנַפְתִּי· חָמַסְתִּי· חָשַׁבְתִּי
מַחֲשָׁבוֹת רָעוֹת: טָפַלְתִּי שֶׁקֶר· טִנַּפְתִּי מַעֲשַׂי· טִמֵּאתִי
מִפְעֲלוֹתַי: יִהַרְתִּי· יָעַצְתִּי רַע: כִּזַּבְתִּי· כִּחַשְׁתִּי· כִּעַסְתִּי כְּבוֹדֶךָ:
לִמַּדְתִּי לְהָרֵעַ· לָצָתִּי· לוֹצַצְתִּי· לָעַגְתִּי· לָעַבְתִּי· לָחַצְתִּי
יְרֵאֶיךָ: מָרִיתִי· מָרַדְתִּי· מָאַסְתִּי בְתוֹכְחוֹתֶיךָ· מֵאַנְתִּי דְּבָרֶיךָ:
נִאַצְתִּי· נוֹאַלְתִּי· נִגְאַלְתִּי· נֵאַרְתִּי בְּרִיתֶךָ: סָרַחְתִּי· סָרְתִּי·
סוֹרַרְתִּי· סִלַּפְתִּי צֶדֶק· סָטִיתִי· סִעַפְתִּי: עָוִיתִי· עִוַּלְתִּי·
עִקַּשְׁתִּי· עָנִיתִי כָחָשִׁים: פָּשַׁעְתִּי· פָּרַצְתִּי גְדֵרוֹתֶיךָ: צָרַרְתִּי·
צִחַנְתִּי מַעֲשַׂי: קִלְקַלְתִּי מִפְעֲלוֹתַי· קִשִּׁיתִי עֹרֶף: רָשַׁעְתִּי·
רָגַנְתִּי· רָעִיתִי רוּחַ: שִׁחַתִּי· שִׁוַּבְתִּי· שָׁגִיתִי· שָׁטִיתִי: תָּעִיתִי·
תִּעַבְתִּי· תִּעֲתַעְתִּי· תִּעַבְתִּי תוֹרָתֶךָ:

ח"נ והערות

ואמאס וכוחיך. במח' רמ"ו: 'ואמאס דְּבָרֶיךָ'. **זָרְתִּי.** איננו בכ"י. **יִהַרְתִּי.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל בבנין פיעל, וכן מצינו במס' סוטה, דף מז ע"ב, "הא מאן דמיהר" (בפיעל). אבל בכ"י "הָרַתִּי" בבנין הקל, וגם זה יתכן. **לִמַּדְתִּי להרע.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'לָמַדְתִּי להרע'. הנוסח בכ"י ובשד"ל כבפנים. **לצתי.** איננו בכ"י. **סִעֲפְתִּי.** כ"ה במח' רמ"ו ובולוניא. אבל בכ"י ושד"ל: 'סָעַפְתִּי', בבנין קל. **עִקַּשְׁתִּי.** בכ"י: 'עָסַקְתִּי', ותוקן בגליון 'עָשַׁקְתִּי'. **צִחַנְתִּי מעשי.** במח' בולוניא: 'צָחַנְתִּי'. **קִלְקַלְתִּי מִפְעֲלוֹתַי.** בכ"י: 'קִלְקַלְתִּי דְּרָכַי'. **שָׁטִיתִי.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'שָׁעִיתִי', ותוקן כאן ע"פ כ"י. **תעבתי.** כן הוא במח' רמ"ו ובולוניא. אבל איננו בכ"י ושד"ל (כנראה משום דלקמן בסמוך "תעבתי תורתך", וא"כ נראה כאן מיותר). **תִּעֲתַעְתִּי.** במח' רמ"ו ובולוניא מנוקד: 'תִּעְתַּעְתִּי', וכדרך ניקוד הנמצא במח' האשכנזים.

מקורות

דברתי דופי. ע"פ תה' נ, כ. **העויתי הרשעתי.** ע"פ תה' קו, ו; דני' ט, ה. **ואמאס דכריך.** ע"פ ויק' כו, מג; ש"א טו, כג. **זדתי.** ע"פ דב' ח, יב. **זניתי.** ע"פ ישע' א, כא; ירמ' ג, ג. **חרשתי רע.** ע"פ הוש' י, יג; מש' ו, יד. **חנפתי.** ע"פ ישע' ט, טז; מש' יא, ט. **חמסתי.** ע"פ יחז' ז, יא; כב, כו. **חשבתי מחשבות רעות.** ע"פ בר' ו, ה; ישע' נה, ז; נט, ז. **טפלתי שקר.** ע"פ תה' קיט, סט. **טנפתי מעשי.** ע"פ ישע' נט, ו. **יעצתי רע.** ע"פ יחז' יא, ג; תה' סב, ה. **כזבתי.** ע"פ הוש' ז, יג; תה' עח, לו. **כחשתי.** איו' לא, לח; ע"פ ישע' ל, ט; ירמ' ה, יב. **כעסתי כבודך.** ע"פ שופ' ב, יב. **למדתי להרע.** ע"פ ירמ' ב, לג. **לצתי.** ע"פ ישע' כח, יד; מש' ט, יב. **לוצצתי.** ע"פ ישע' כח, כב; הוש' ז, ה. **לעגתי.** ע"פ ירמ' כ, ז; תה' כב, ח. **לעבתי.** ע"פ דה"ב לו, טז. **מריתי.** איכ' ג, מב. **מרדתי.** ע"פ יחז' ב, ג; דני' ט, ה. **מאסתי בתוכחותיך.** ע"פ ישע' ל, יב; עמ' ב, ד. **מאנתי דבריך.** ע"פ ירמ' ה, ג; ט, ה; יא, י; זכ' ז, יא; נחמ' ט, יח. **נאצתי.** ע"פ ישע' א, ד; ה, כד. ורבו דב' לב, יט. **נואלתי.** ע"פ במ' יב, יא; ירמ' ה, ד. **נגאלתי.** ע"פ ישע' נט, ג; לפ' ג, א. **נארתי בריתך.** ע"פ תה' פט, מ. **סרחתי.** ע"פ ירמ' מט, ז. **סרתי.** תה' קיט, קב; ע"פ מלא' ב, ח. **סררתי.** ע"פ הוש' ד, טז; תה' עח, ח. **סלפתי לדק.** ע"פ שמ' כג, ח. **סטיתי.** ע"פ תה' קא, ג; במ' ה, יב, ובלשון חכמים בא סמ"ך תחת ס"ן שמאלית. **סעפתי.** ע"פ תה' קיט, קיג. **עויתי.** דני' ט, ה. **עולתי.** ע"פ ויק' יט, טו; דב' כה, טז. **עקשתי.** ע"פ דב' לב, ה; ש"ב כב, כז; ישע' נט, ח. **עניתי כחשים.** ע"פ תה' נט, יג; איו' טז, ח. **פשעתי.** איכ' ג, מב; ע"פ יחז' ב, ג. **פרצתי גדרותיך.** ע"פ תה' פ, יג; פט, מא. **צררתי.** ע"פ במ' לג, נה; תה' קמג, יב. **צחנתי מעשי.** ע"פ עזר' ט, יג; דה"ב לד, כה. **קלקלתי מפעלותי.** ע"פ ספרי דב', פר' האזינו, פי' שו, ד"ה עתידה. **קשיתי עורף.** ע"פ שמ' לב, ט; מ"ב יז, יד. **רשעתי.** מ"א ח, מז; מלא' ג, יט. **רגנתי.** ע"פ דב' א, כז; תה' קו, כה; מש' טז, כח. **שחתי.** עפ שמ' לב, ז; ישע' א, ד. **שובבתי.** ע"פ ישע' מז, יז; יחז' לח, ד. **שגיתי.** איו' ו, כד; יט, ד. **תעיתי.** ישע' נג, ו; ע"פ תה' לה, י. **תעבתי.** ע"פ מ"א כא, כו; יחז' טז, נב; מיכ' ג, ט. **תעתעתי.** ע"פ בר' כז, יב;

הֵן אֵלֶּה קְצוֹת דְּרָכַי וְשֵׁמֶץ דָּבָר נִמְצָא בִי· וָאֵעַשׂ כָּאֵלֶּה
רַבּוֹת אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים· וָאוֹסִיף עָוֹן עַל־חֵטְא· זָדוֹן
עַל־שֵׁגֶג· פֶּשַׁע עַל־רֶשַׁע· רָוָה עַל־הַצְּמֵאָה· אֶסְפְּרֵם מֵחוֹל
יִרְבּוּן וְעָצְמוּ מִכּוֹכְבֵי מָרוֹם· מִסְפָּרָם לְאֵין קֵץ· חֶשְׁבּוֹנָם לְאֵין
תַּכְלִית· מִנְיָנָם לֹא נוֹדָע· מִפְּקָדָם לֹא נִמְצָא· בֵּאוּרָם לֹא נִגְלָה·
מִדּוֹתָם לֹא נִסְכָּמוּ· וַאֲחַשְׁבָה עַד־תַּכְלִיתָם· אָבִינָה לְאַחֲרִיתָם·
בְּהִתְיַצְּבָם לָרִיב עִמִּי· אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן· וּלְשׁוֹנִי
תַּעֲנֶה בִּי· וְחוֹתַם יְמִינִי יָעִיד עָלַי· הָרִאשׁוֹנוֹת עִם־הָאַחֲרוֹנוֹת·
הַשְּׁגָגוֹת עִם־הַזְּדוֹנוֹת· הַגְּלוּיוֹת עִם־הַנִּסְתָּרוֹת· הַנּוֹדָעוֹת עִם־
הַטְּמוּנוֹת· וְגֶבֶר אֲשֶׁר אֵלֶּה מַעֲלָלָיו· הֲלֹא טוֹב מִמֶּנּוּ הַנָּפֶל·
אֲהָהּ נַפְשִׁי מַה־תַּעֲשִׂי· וּגְוִיָּתִי מַה־תִּפְעָלִי· בְּבוֹא כְשׁוֹאָה פַּחְדִּי·
וְרוּחַ יְהוָה תִּשָּׂאֵנִי· לְהִתְוַכֵּחַ עַל־מַעֲשַׂי· לָדוּן עַל־מִפְעָלוֹתַי·
וְאֵיךְ אֶשָּׂא פָנַי אֵלָיו· וְכִי־יִפְקֹד מָה אֲשִׁיבֶנּוּ: וְכַחֲשִׁי לֹא־יוֹעִילֵנִי·
וְשִׁקְרִי לֹא־יַצִּילֵנִי· כִּי הִנֵּה־בַשָּׁמַיִם עֵדִי וְשָׂהֲדִי בַּמְּרוֹמִים· עֵד
מִמַּהֵר· דַּיָּן אֱמֶת· מֶלֶךְ נֶאֱמָן· יוֹדֵעַ וָעֵד· שׁוֹפֵט צֶדֶק וְדוֹרֵשׁ
מִשְׁפָּט· הוּא עֵד· הוּא דַיָּן· הוּא בַעַל דִּין· וְאֵין לְפָנָיו לֹא

מקורות

דה״ב לו, טז. **הן אלה וכו׳ נמצא בי.** ע״פ איו׳ כו, יד. **ואוסיף עון על חטא.** ע״פ איו׳ לד, לז. **רוה על הצמאה.** ע״פ דב׳ כט, יח. **אספרם מחול ירבון.** תה׳ קלט, יח. **ועצמו מכוכבי מרום.** ע״פ נחו׳ ג, טז. **מספרם לאין קץ.** ע״פ בר׳ מא, מט. **ואחשבה.** ע״פ תה׳ עג, טז. **אבינה לאחריתם.** תה׳ עג, יז; דב׳ לב, כט. **בהתיצבם לריב עמי.** ע״פ ישע׳ ג, יג. **אחת לאחת.** קה׳ ז, כז. **ולשוני תענה בי.** רא״ו בבלי תענית, דף יא ע״א. **וחותם ימיני יעיד עלי.** ע״פ איו׳ לז, ז; ספרי האזינו, פי׳ שז, ד״ה ד״א הלוי; מדת״נ (בובר), פר׳ בראשית, סי׳ כט; פסר״ב, פי׳ מד, ד״ה ד״א שובה. **הגלויות עם הנסתרות.** ע״פ דב׳ כט, כח. **אשר אלה מעלליו.** ע״פ מיכ׳ ב, ז. **הלא טוב ממנו הנפל.** ע״פ קה׳ ו, ג. **וגויתי מה תפעלי.** ע״פ איו׳ לה, ו. **בבוא כשואה פחדי.** ע״פ מש׳ א, כז. **ורוח ה׳ תשאני.** ע״פ מ״א יח, יב. **להתוכח על מעשי.** ע״פ מיכ׳ ו, ב. **ואיך אשא פני אליו.** ע״פ ש״ב ב, כב. **וכי יפקוד מה אשיבנו.** איו׳ לא, יד. **וכחשי לא יועילני.** ע״פ איו׳ טז, ח. **ושקרי לא יצילני.** ע״פ תה׳ קא, ז. **כי הנה בשמים עדי.** ע״פ איו׳ טז, יט. **ושהדי במרומים.** איו׳ טז, יט. **עד ממהר.** מלא׳ ג, ה. **דיין אמת.** מש׳ ברכות פ״ט, מ״ב. **מלך נאמן.** בבלי שבת, דף קיט ע״ב; ב״ר (ווילנא), פר׳ א, סי׳ יא; ילקו״ש ישעיהו, רמז תכח. **יודע ועד.** ע״פ ירמ׳ כט, כג; מכיל׳ דר״י, פר׳ יתרו, פר׳ ב, ד״ה ויצא משה. **שופט צדק.** תה׳ ט, ה. **ודורש משפט.** ישע׳ טז, ה. **הוא עד הוא דיין הוא בעל דין.** מש׳ אבות פ״ד, מכ״ב; ע״פ פסז״ו, בר׳ פר׳ ויגש, פמ״ה, סי׳ ג. **הוא עד.** ע״פ ירמ׳ כט, כג. **הוא דיין.** ע״פ דני׳ ד, לד. **הוא בעל דין.** ע״פ ישע׳ ג, ח; ירמ׳ כט, כג. **ואין לפניו וכו׳ ולא מקח שוחד.** ע״פ מש׳ אבות פ״ד, מכ״ב; פסז״ו, ויק׳ פר׳ שמיני, דף כו ע״א, ד״ה כנגד; אהמ״ד, משה, עמ׳ 364, ד״ה אמר רב. **לא עולה.** ע״פ דה״ב יט, ז.

ה״נ והערות

מִדּוֹתָם לא נסכמו. בכ״י: ׳מִדּוֹתַי לא נסכמו׳. **הנודעות עם הַטְּמוּנוֹת.** בכ״י: ׳הנודעות עם הַצְּפוּנוֹת׳. **מלך נאמן.** מכאן עד ״הוא בעל דין״ ולא עד בכלל, חסר בכ״י.

עַוְלָה· וְלֹא שִׁכְחָה וְלֹא מַשּׂוֹא פָנִים· וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד· הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט· אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: וְאִם עֲוֹנוֹתַי יִשְׁמָר־יָהּ· וּמַעֲלָלַי יָשִׁיב לִי· אוֹי לִי· אֲהָהּ עַל־נַפְשִׁי· אַלְלַי עַל־נִשְׁמָתִי· אֲבוֹי עַל־אַחֲרִיתִי· כִּי הִנְנִי כְקַשׁ לִפְנֵי אֵשׁ· וְכַחֲשַׁשׁ לִפְנֵי לֶהָבָה· כְּעָלֶה נִדָּף לִפְנֵי רוּחַ· וּכְמֹץ גְּנָבַתּוּ סוּפָה:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם· גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ· כִּי הִנְנִי שָׁב וּמִתְנַחֵם· תּוֹהֶה וּמִתְחָרֵט עַל־עֲוֹנוֹתַי וְעַל־פְּשָׁעַי· וּבַעֲדָם כָּבֵד רֹאשִׁי· וּמִצְּחִי כִּסָּתָה כְלִמָּה· וָאֶכָּנַע עַד־אֶרֶץ· וָאֶשְׁפַּל עַד־עָפָר· עֶשְׁשָׁה מִכַּעַס עֵינַי· וְחָשְׁכוּ הָרֹאוֹת בָּאֲרֻבּוֹת· וְנָפְלוּ וְחָפְרוּ פָנַי· וַתִּצַּלְנָה אָזְנַי· וָאֵאָלֵם לֹא אֶפְתַּח פִּי· וּלְשׁוֹנִי מְדֻבָּק מַלְקוֹחָי· וּשְׂפָתַי בָּלוּ וְדָמֵמוּ· וַתִּכְבַּד יָדִי עַל־אַנְחָתִי· וְלִבִּי סְחַרְחַר· וְחָפְרוּ עֶשְׁתּוֹנוֹתַי· וְרַעְיוֹנַי יְבַהֲלוּנִי· וַתִּתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי· כִּי נָגְעָה חֶרֶב עַד־הַנֶּפֶשׁ· וּבִרְכַּי

ח"נ והערות

אֲהָהּ עַל נפשי. בכ"י: 'הָה', ע"פ יחז' ל, ב. **כקש לפני אש.** בכ"י: 'כקש יָבֵש לפני אש'. **וְכַחֲשַׁשׁ לפני להבה.** תוקן ע"פ ישע' ה, כד; לג, יא, ממשקל פָּעֳל (מכלול, דף קמו ע"א). במח' הקדומים: 'וּכְחָשָׁשׁ לפני להבה'. **עד ארץ ואשפל.** תיבות אלו חסרות במח' רמ"ו ורס"ד. **ושפתי בָלוּ ודממו.** כלשון חז"ל בבלי שבת, דף לב ע"ב ושאר מקומות, "עד שיבלו שפתותיכם...". ובמח' רמ"ו: 'ושפתי כָלוּ ודממו'. **עַד־הַנֶּפֶשׁ.** במח' רמ"ו ורס"ד: 'עַד־נֶפֶשׁ'.

מקורות

ולא משא פניס ולא מקח שוחד. ע"פ דב' י, יח; דה"ב יט, ז. **הצור תמיס פעלו.** דב' לב, ד. **ואם עוונותי ישמר יה.** ע"פ תה' קל, ג. **כקש לפני אש.** ע"פ ישע' מז, יד. **וכחשש לפני להבה.** ע"פ ישע' ה, כד. **כעלה נדף.** ע"פ ויק' כו, לו. **לפני רוח.** ישע' ח, יג. **וכמוץ גנבתו סופה.** איו' כא, יח. **רבונו של עולם.** לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: משנ' תענית פ"ג, מ"ח; תוספתא סוטה פ"ו, ה"ה; ירושלמי תענית פ"ד, ה"ב; בבלי ברכות, דף ד ע"א. **גלוי וידוע לפני.** ע"פ ירמ' כג, כד; דני' ב, כב; מכילי' דר"י, פר' בא, פר' ז, ד"ה ורא"יתי; בבלי ברכות, דף ס ע"ב. **כסא כבודך.** ירמ' יד, כא. **תוהה... על עוונותי ועל פשעי.** ע"פ במדב"ר (ווילנא), פר' י, סי' א, 'בתוהה על הרשע'. **ומתחרט.** ע"פ בבלי חגיגה, דף ה ע"א, 'הטושה דבר ומתחרט בו, מוחלין לו מיד', ע"פ מלא' ג, ה. **ובעדם כבד ראשי.** ע"פ תה' לח, ה. **ומצחי כסתה כלמה.** ע"פ ירמ' נא, נא. **ואכנע עד ארץ ואשפל עד עפר.** ע"פ ישע' כו, ה. **עששה מכעס עיני.** תה' ו, ח. **וחשכו הרואות בארובות.** קה' יב, ג. **ונפלו וחפרו פני.** ע"פ בר' ד, ו; ירמ' נא, נא. **ותצלנה אזני.** ע"פ ירמ' יט, ג. **ואאלם לא אפתח פי.** ע"פ תה' לט, י. **ולשוני מודבק מלקוחי.** תה' כב, טז. **ותכבד ידי על אנחתי.** ע"פ איו' כג, ב. **ולבי סחרחר.** ע"פ תה' לח, יא. **וחפרו עשתונותי.** ע"פ תה' קמו, ד. **ורעיוני יבהלוני.** ע"פ דני' ז, כח. **ותתעטף עלי רוחי.** תה' קמג, ד. **נגעה חרב עד הנפש.** ע"פ ירמ' ד, י. **וברכי כשלו מלוס.** ע"פ תה' קט, כד.

כָּשְׁלוּ מִצּוֹם· וְעַצְמִי־חָרָה מִנִּי־חֶרֶב: וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת· הוֹפִיעַ נָא בַּהֲמוֹן רַחֲמֶיךָ וּכְרֹב חֲסָדֶיךָ עַל־עַבְדְּךָ אֲשֶׁר שָׁב לִפְנֵי כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ· וַיִּנָּחֶם עַל־הָרָעָה· וַיִּתְחָרֵט עַל־הַשֶּׁגֶג· וַיִּכָּנַע עַל־הַזָּדוֹן· וַיִּתְוַדֶּה עַל־הַמֶּרֶד· וּכְבֹשׁ כַּעֲסָךְ מֵעָלָיו· וְהָפֵר אַפְּךָ מִמֶּנּוּ· וְשָׁא לְכָל־חַטֹּאתָיו· וּסְלַח לְכָל־עֲוֹנוֹתָיו· וְאַל־תְּשִׁיבֵהוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ:

אֱלֹהַי· עַד־שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְּדַאי· וְעַכְשָׁו שֶׁנּוֹצַרְתִּי כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי· כִּי מָה אֲנִי בְּחַיַּי· אַף כִּי־בְמִיתָתִי· רִמָּה אֲנִי בְּחַיַּי וְתוֹלֵעָה בְמִיתָתִי· הֶבֶל וָרִיק בְּרֵאשִׁיתִי· עָפָר וָאֵפֶר בְּאַחֲרִיתִי: וַהֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ כִּכְלִי מָלֵא בוּשָׁה וּכְלִמָּה· יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי· שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד· וַאֲשֶׁר חָטָאתִי מְרוֹק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים· אֲבָל לֹא עַל־יְדֵי יִסּוּרִין:

מקורות

ועצמי חרה מני חורב. איו׳ ל, ל. **ועתה ה׳ אלהים.** ס״ב ז, כה. **אלהי הצבאות.** הוש׳ יב, ו. **הופיע נא בהמון רחמיך.** ע״פ ישע׳ סג, טו. **וכרוב חסדיך.** ע״פ נחמ׳ יג, כב. **חסדיך על עבדך.** ע״פ בר׳ יט, יט; תה׳ לא, יח. **אשר שב לפני.** ע״פ מ״ב כג, כה. **כסא כבודך.** ירמ׳ יד, כא. **וינחם על הרעה.** דה״א כא, טו. **והפר אפך ממנו.** ע״פ תה׳ פה, ה. **ושא לכל חטאתיו.** ע״פ תה׳ כה, יח. **וסלח לכל עוונותיו.** ע״פ שמ׳ לד, יט. **אלהי עד שלא נוצרתי.** ע״פ בבלי ברכות, דף יז ע״א; יומא, דף פז ע״ב; רא״ש יומא, פ״ח, סי׳ יט; סרע״ג ח״ב סוף סי׳ קיח; רמב״ם, סדר תפילות, נוסח הוידוי. **כי מה אני.** ע״פ שמ׳ טז, ז. **רמה אני בחיי ותולעה במיתתי.** ע״פ איו׳ כה, ו. **הבל וריק.** ישע׳ ל, ז. **עפר ואפר באחריתי.** ע״פ איו׳ ל, יט. **שלא אחטא עוד.** ע״פ בבלי יומא, לח ע״ב; מש״ט שמ׳ פר׳ בשלח, פע״ו, סי׳ כו. **אבל לא ע״י יסורין.** ע״פ ירמ׳ י, כד.

ח״נ והערות

ועתה ה״א. בכ״י יש כאן פיסקא חדשה, שאינה במח׳. **אלהי הצבאות.** תיבות אלו אינן במח׳ רמ״ו ורס״ד. **חסדיך על־עַבְדְּךָ.** במח׳ רמ״ו ובכ״י: ׳חסדיך על־עַבְדֶּיךָ׳. **לפני כִּסֵּא כבודך.** ׳כִּסֵּא׳ אינו בכ״י. **חטאתיו וסלח לכל עונותיו.** בכ״י: ׳עֲוֹנוֹתָיו... חַטֹּאתָיו׳, ע״פ ׳נושא עון ופשע׳, שמ׳ לד, ט; ׳וסלחת לחטאת עמך ישראל׳, מ״א ח, לד. **אלהי עד שלא נוצרתי.** במח׳ גולדשמידט כעין זה (כיפור, עמ׳ 9). והוא נוסח הגמ׳ בבלי ברכות, דף יז ע״א, אמנם כאן נמצא בכמה שינויים. **והרי אני לפניך.** בוי״ו. כ״ה מנהגנו וכן איתא בסרע״ג ח״ב, סוף סי׳ קיח. וראו בבלי ברכות דף יז ע״א, יומא דף פז ע״ב; רי״ף; סד״ר סי׳ קלו. **יהר״מ ה׳ אלהי.** השמות ׳ה׳ אלהי׳ נמצאים במח׳ שד״ל, אך לא ברמ״ו ובולוניא. אמנם בכ״י איתא: ׳ה׳ אלהי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי׳. **מְרוֹק ברחמיך הרבים.** כ״ה במח׳ רמ״ו, בולוניא וכ״י, וכנוסח הגמ׳ בבלי יומא, דף פז ע״ב. במח׳ שד״ל: ׳מְחוֹק ברחמיך הרבים׳. בגמ׳ בבלי, ברכות, דף יז ע״א, איתא: ׳מרק ברחמיך הרבים׳. ראו: הרב אלעזר שמואל בריגר, ׳נוסח ״מחוק״ ברחמיך הרבים׳, בתוך כתב עת: בית אהרן וישראל קב, תשס״ב, עמ׳ קלא־קלב.

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם. עֲשֵׂה עִמִּי לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל. שֶׁלֹּא יֵבוֹשׁוּ בִי קַוֶּיךָ. וְלֹא יִכָּלְמוּ בִי מְבַקְשֶׁיךָ.
כִּי לֹא עַל־עַצְמִי בִלְבַד אֲנִי מִתְפַּלֵּל וּמִתְחַנֵּן מִתְנַפֵּל וּמִתְוַדֶּה.
כִּי אִם בַּעֲדִי וּבְעַד עַמְּךָ הֶהָמוֹן הָרַב הַזֶּה הָעוֹמְדִים לְבַקֵּשׁ
תְּפִלָּה מִלְּפָנֶיךָ. וְאַף עַל־פִּי שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ בְּעַצְמִי. שֶׁאֵינִי רָאוּי
לְבַקֵּשׁ עַל־עַצְמִי כָּל־שֶׁכֵּן עַל־אֲחֵרִים. אֲנִי נִשְׁעָן עַל־חֲסָדֶיךָ
וּמִבְטָחִי עַל־צִדְקוֹתֶיךָ. כִּי כֵן דַּרְכְּךָ לְהַאֲרִיךְ אַפְּךָ וּלְהִתְנַהֵג
בְּחֶסֶד עִם־בְּרִיּוֹתֶיךָ. וְלִגְמֹל טוֹבָה לַחַיָּבִים. וְלִפְתֹּחַ יָד לַשָּׁבִים
אֵלֶיךָ. שֶׁלֹּא יָשׁוּבוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ. וְאַתָּה אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת חַנּוּן
וְרַחוּם. בְּיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה. וְעִמְּךָ הַסְּלִיחָה וְהַמְּחִילָה לִסְלֹחַ
אֶת־עֲוֹנוֹתֵינוּ וְלִמְחֹל אֶת־חַטֹּאתֵינוּ וּלְכַפֵּר אֶת־פְּשָׁעֵינוּ. וְכֵן יְהִי
רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ. יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתִּסְלַח וְתִמְחֹל
לָנוּ עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ:

ח"נ והערות

רבש"ע עשה עמי. תפלה זו מיועדת לש"ץ כמבואר מלשונה. נוסח דומה לזה מופיע גם בודוי רב נסים גאון שאומרים האשכנזים ב"יום כיפור קטן" והספרדים בשחרית דיו"כ. במח' הספרדים (בית הכפורת, עמ' 356) לפני רבש"ע הדומה, מופיע ההוראה: "ואומר הש"ץ לבדו". ועי' דברי הרב דויד יצחקי, סוף לו"א, 'קצירת האומ"ר', מאמר א', סי' קכז. **למען שמך הגדול.** בכ"י נוסף: 'הַגִּבּוֹר'. **וְלֹא יִכָּלְמוּ.** בכ"י: 'וְאַל יִכָּלְמוּ'. **מתפלל ומתחנן מתנפל.** בכ"י: 'מתנפל ומתחנן ומתפלל...'. **לבקש תְּפִלָּה.** בכ"י: 'לבקש תְּחִנָּה'. **על עַצְמִי.** בכ"י: 'על נַפְשִׁי'. **בְּחֶסֶד עִם בְּרִיּוֹתֶיךָ.** תיבת 'בחסד' איננה בכ"י, ובמח' שד"ל הוא בסוגריים. **ועמך הסליחה ומחילה.** תיבות אלו חסרות במח' רמ"ו. **לסלוח אֶת.** במח' רמ"ו וכ"י: 'לסלוח עַל'. **אֶת חטאותינו... אֶת פשעינו.** בכ"י: 'עַל-... עַל-...'. אך גם במח' רמ"ו כאן: 'אֶת-'.

מקורות

רבונו של עולם. לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: משנ' תענית פ"ג, מ"ח; תוספתא סוטה פ"ו, ה"ה; ירושלמי תענית פ"ד, ה"ב; בבלי ברכות, דף ד ע"א. **עשה עמי.** ע"פ תה' קט, כא. **שלא יבושו וכו' מבקשיך.** ע"פ תה' סט, ז. **מתפלל ומתחנן מתנפל ומתודה.** ע"פ דני' ט, כ. **בעדי ובעד עמך.** ע"פ מ"ב כב, יג. **ההמון הרב הזה.** דה"ב כ, יב. **לבקש תפילה מלפניך.** ע"פ דני' ט, ד. **ומבטחי על צדקותיך.** ע"פ תה' לא, ב; עא, ג; קיט, מ; קמג, יא. **דרכך להאריך אפך.** ע"פ שמ' לד, ו; אד"נ פל"ח, ד"ה עשרה שמות; ירושלמי תענית פ"ב, ה"א; ב"ר (ווילנא), פר' כו, סי' ה; מד"ז שה"ש, פר' ה, סי' טו. **ולהתנהג בחסד עם בריותיך.** ע"פ תה' פט, ג; אד"נ פ"ד, ד"ה על גמילות; מכיל' דר"י, בשלח מס' דשירה, פר' ט, ד"ה נחית; ספרא קדושים, פר' י, פ"י, יא. **ולגמול טובה לחייביה.** ע"פ ירושלמי ברכות פ"ט, ה"ב; תענית פ"א, ה"ג; ב"ר (ווילנא), פר' יג, סי' טו. **ולפתוח יד לשבים אליך.** ע"פ שה"ש (ווילנא), פר' ה, סי' ב; רות רבה (ווילנא), פר' ה, סי' ו. ראו ספרי דב', פר' ואתחנן פ' לג; פדר"א פ' מ"ב. **שלא ישובו ריקם מלפניך.** אבודרהם, שמו"ע, 'שמע קולנו' (עמ' קב), ליין שהוא על דרך אל ישוב דך נכלם, תה' עד, כא. **ואתה אלוה הסליחות.** נחמ' ט, יח. **בידך כח וגבורה.** ע"פ דה"א כט, יב. **ועמך הסליחה.** ע"פ תה' קל, ד. **לסלוח את עוונותינו.** ע"פ ישע' נה, ז. **ולכפר את פשעינו.** ע"פ תה' סה, ד. **וכן יה"ר מלפניך וכו'.** נוסח דומה בירושלמי יומא, פ"ח, ה"ז; ויק"ר (ווילנא), פר' ויקרא, פר' ג, סי' ג. **ואלהי אבותינו.** ע"פ שמ' ג, טו. **עוונותינו ופשעינו... חטאתינו.** כדברי ר"מ, בבלי יומא, דף לו ע"ב, ע"פ שמ' לד, ז; ראו סדו' רס"ג, עמ' רנט; ס' המנהיג, הל' יוה"כ, עמ' שנג; הריל"ג, הל' יוה"כ.

סליחות

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. הֱיֵה עִם־פִּיפִיּוֹת שְׁלוּחֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. הָעוֹמְדִים לְבַקֵּשׁ
תְּפִלָּה וְתַחֲנוּנִים מִלְּפָנֶיךָ עַל־עַמְּךָ בֵּית־יִשְׂרָאֵל. הוֹרֵם מַה־שֶּׁיֹּאמְרוּ. הֲבִינֵם מַה־שֶּׁיְּדַבְּרוּ. הֲשִׁיבֵם מַה־שֶּׁיִּשְׁאָלוּ. יַדְּעֵם הֵיאַךְ יְפָאֲרוּ: בְּאוֹר־פָּנֶיךָ יְהַלְּכוּן. בֶּרֶךְ לְךָ יִבְרְכוּן. עַמְּךָ בְּפִיהֶם יְבָרְכוּן. וּמִבִּרְכוֹת פִּיךָ יִתְבָּרְכוּן. עַמְּךָ לְפָנֶיךָ יַעֲבִירוּן. וְהֵם בַּתָּוֶךְ יַעֲבֹרוּן: עֵינֵי עַמְּךָ בָּם תְּלוּיוֹת. וְעֵינֵיהֶם לְךָ מְיַחֲלוֹת: גָּשִׁים מוּל שׁוֹד לְהִלָּחֲמָה. וְשַׁכֵּךְ כַּעַס וְחֵמָה. וְעַם מַסְבִּיבִים אוֹתָךְ כַּחוֹמָה. וְאַתָּה מִן־הַשָּׁמַיִם תַּשְׁגִּיחַ אוֹתָם לְרַחֲמָה: עַיִן נוֹשְׂאִים לָךְ לַשָּׁמַיִם. לֵב שׁוֹפְכִים נָכְחָךְ כַּמַּיִם. וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם: שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ בִּלְשׁוֹנָם. וְלֹא־יִנָּקְשׁוּ בְּשִׁנּוּנָם. וְאַל־יֵבוֹשׁוּ בְּמַשְׂעֵנָם. וְאַל־יִכָּלְמוּ בָּם שְׂאוֹנָם. וְאַל־יֹאמְרוּ בְּפִיהֶם דָּבָר שֶׁלֹּא כִּרְצוֹנְךָ: כִּי חֲנוּנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵמָּה חֲנוּנִים. (וּמְרֻחָמֶיךָ הֵמָּה מְרֻחָמִים). וּמְלֻמָּדֶיךָ הֵמָּה מְלֻמָּדִים: כְּמָה שֶׁיְּדַעְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־אֲשֶׁר תָּחֹן יָחֹן. וְאֶת־אֲשֶׁר תְּרַחֵם יְרַחֵם. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ. וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם:

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם אַתָּה. וּבַעַל הָרַחֲמִים נִקְרֵאתָ. וְדַרְךָ תְּשׁוּבָה הוֹרֵיתָ: גְּדֹלַת רַחֲמֶיךָ
וַחֲסָדֶיךָ תִּזְכֹּר הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם לְזֶרַע יְדִידֶיךָ: תֵּפֶן אֵלֵינוּ בְּרַחֲמִים. כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הָרַחֲמִים: בְּתַחֲנוּן וּבִתְפִלָּה

(לְפָנֶיךָ) נְקַדֵּם· כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם: מֵחֲרוֹן אַפְּךָ שׁוּב· כְּמוֹ בְתוֹרָתְךָ כָּתוּב: בְּצֵל כְּנָפֶיךָ נֶחֱסֶה וְנִתְלוֹנָן· כְּמוֹ וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן: תַּעֲבֹר עַל־פֶּשַׁע וְתִמְחֶה אָשָׁם· כְּוַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם: תַּאֲזִין שַׁוַּע וְתַקְשִׁיב מַאֲמָר· כְּוַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וָסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה רִאשׁוֹנָה

יָדְךָ פְשׁוֹט וּפִתְחָה· צוֹפֶה חַדְרֵי קֶרֶב· לְעַם קִרְבָתְךָ חָפֵץ· תַּחַת צִלְּךָ קָרֵב· וּמִנְחַת הָעֶרֶב· שְׁעֵה בֵן תְּפִלָּה יְרֵב· נִצָּב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עֶרֶב:

צָמֵא כַּפָּרָה רַוֵּה· בְּטַל רָצוֹן וּמֵי סְלִיחָה· וָרָעֵב יִשְׁעֲךָ קוֹוֶה· סְלִיחָה הַמְּצִיא רְוָחָה· וְהָעֵת לְפִשְׁעוֹ דָוֶה· צוּרִי כַּפָּרָה

ח"נ והערות

ידך פשוט ופתחה. סליחה. שם המחבר ״יצחק״, חתום בראשי הבתים. **תְּפִלָּה ירב.** במח׳ רמ״ו, בולוניא ושד״ל: ״תְּפִלַּת ירב״. אבל בכ״י כבפנים, וכן הוא בקד״א, וכן מסתבר. ופירושו: שעה ותפנה לבן אשר יִרְבֶּה תפלה.

מקורות

צופה חדרי קרב. ע״פ מש׳ כ, כז; פהר״ב פ׳ ח סי׳ ג. **לעם קרבתך חפץ.** ע״פ ישע׳ נח, ב. **תחת צלך קרב.** ע״פ תה׳ יח, ח. **ומנחת הערב.** ע״פ עזר׳ ט, ה. **תפלת ירב.** ע״פ ב״ח ח, יב. **נצב עליך.** שמ׳ יח, יד. **בטל רצון.** ע״פ מש׳ יט, יב. **ורעב ישעך.** ע״פ תה׳ קיט, קעד וקכג. **ישעך קווה.** ע״פ בר׳ מט, יח; ישע׳ כה, ט; מש׳ כ, כב.

נצב עליך מִן־בֹּקֶר. במח׳ רמ״ו וכ״י: ״נצב עליך מִבֹּקֶר״, שלא כלשון הפסוק. **יִשְׁעֲךָ קוֹוֶה.** במח׳ רמ״ו ורס״ד: ״יִשְׁעֲךָ נִוָּה״.

שְׁלֻחָה· וְעֵת בֹּא שִׁמְשֵׁךְ צַוֵּה· וְאוֹר פָּנֶיךָ זְרָחָה· וַעֲנֵהוּ כְּבַעַל מַסְוֶה· בְּהַר־הָאֱלֹהִים חוֹרֵב· נִצָּב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עֶרֶב:

חוֹלָה חָשׁ לְנֶגְדֶּךָ· לְכַפֵּר מַחֲלֵה לִבּוֹ· וְעָצֵב לְךָ לְבַדֶּךָ· לְגַלּוֹת רָץ אֶת־עָצְבּוֹ· אֲרוּכָתוֹ בְיָדֶךָ· לַחֲבֹשׁ מַעֲצְבֵי קִרְבּוֹ· רְפָא צִירָיו בְּחַסְדֶּךָ· וְלֹא לְפִי חַסְדּוֹ וְטוּבוֹ· וְשִׂיחָתוֹ לְנֶגְדֶּךָ· מִשַּׁחֲרוֹ עַד־עַרְבּוֹ· כְּשִׂיחַ אָב בָּא מִבּוֹא· וְתִרְצֶה וְתֵעָרֵב· נִצָּב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עֶרֶב:

קִימַת נוֹפֵל קוֹמֵם· וְהַעֲמִידָה נְפִילָתוֹ· וְשׁוֹבֵב דּוֹמֵם רוֹמֵם· הֵטִיבָה וְהָעִירָה מִשְׁנָתוֹ· וְלִגְזַר דִּינָךְ שָׂמֵם· הֵטִיבָה בּוֹ חֲתִימָתוֹ· וְשָׁלוֹם בַּשֵּׂר מְרוֹמֵם· לְךָ יוֹם יוֹם וּמָחֳרָתוֹ· וִימוֹת שְׁנוֹתָיו שׁוֹמֵם· לְטוֹבָה תֵּת אַחֲרִיתוֹ· וְכָל־אוֹרֵב וּמִתְקוֹמֵם· יְהִי כְעוֹרֵב בְּצוּר עוֹרֵב· נִצָּב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עֶרֶב:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל

ה"נ והערות

שמשך צַוֵּה. במח' רמ"ו ובולוניא: 'שמשך קַוֵּה'. הנוסח בפנים, הוא ע"פ פי' קד"א, וכן הוא בכ"י. **וַעֲנֵהוּ כבעל.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'וַעֲנֵם כבעל'. הנוסח בפנים, הוא בקד"א. **מַעֲצְבֵי קִרְבּוֹ.** בכ"י: 'מַעֲצָבֵי קרבו', ודומה לזה במח' בולוניא, וכן נראה מקד"א ש'מעצב' הוא שם דבר דומה ל'מַעֲצָבָה' (ישע' נ, יא). הניקוד בפנים הוא כשד"ל, ודומה לו במח' רמ"ו. **וְתֵעָרֵב.** לענין הניקוד, ראו קצירת האומ"ר, מאמר א', סי' מט. **קִימַת נופל.** בכ"י: 'קוֹמַת נופל'. **דּוֹמֵם רוֹמֵם.** הנוסח בכ"י: 'דוֹמֵם רוֹמֵם'. במח' רמ"ו: 'דוּמָם דוֹמֵם'. במח' בולוניא ובפי' קד"א: 'דוֹמָם רוֹמֵם'. **הֵטִיבָה בו חתימתו.** במח' רמ"ו וכ"י: 'הֵיטִיב בו חתימתו', והוא ציווי (וכן הוא גם בקד"א). ושני הנוסחאות נכונים. **שנותיו שׁוֹמֵם.** כן הוא במח' רמ"ו, לשון ציווי. בבולוניא: 'שנותיו שׁוֹמֵם'.

מקורות

ועת בא שמשך. ע"פ ישע' ס, כ. **ואור פניך זרחה.** ע"פ תה' ד, ז; פט, טז. **ועניהו.** ע"פ במ' יד, כ. **כבעל מסוה.** ע"פ שמ' לד, לג. **בהר האלהים חורב.** ע"פ שמ' ג, א; מ"א יט, ח. **מחלה ליבו.** ע"פ מש' יג, יב. **ועצב לך לבדך.** ע"פ תה' נח, ו. **ארוכתו בידך.** ע"פ ירמ' ל, יח. **לחבוש מעצבי.** ע"פ תה' קמז, ג. **רפא ציריו.** ע"פ שמ' טו, כו. **לפיו.** ע"פ דני' י, טז. **ולא לפי חסדו וטובו.** ע"פ דני' ט, יח. **כשיח אב.** ע"פ בר' כד, סג, שיאחק תקן תפלת מנחה, בבלי ברכות, דף כו ע"ב. **בא מבוא.** ע"פ בר' כד, סב. **ותרצה.** ע"פ איו' לג, כו; תה' קיט, קח. **ותערב.** ע"פ תה' קד, לד. **קימת נופל.** ע"פ עמ' ט, יא. **והעמידה נפילתו.** ע"פ תה' קמה, יד. **והעירה משנתו.** ע"פ ישע' נא, יח. **הטיבה בו.** ע"פ תה' נא, כ; קהה, ד. **ושלום בשר.** ע"פ ישע' נב, ז. **לך יום יום.** ע"פ תה' עד, טז. **לטובה תת אחריתו.** ע"פ דב' ח, טז; איו' מב, יב. **וכל אורב ומתקומם.** ע"פ דב' יט, יא. **יהי כעורב.** ע"פ תה' פג, יב. **כעורב בצור.** ע"פ שופ' ז, כה.

(נ״א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)׃ וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם׃ יְהוָה: וְשֶׁם נֶאֱמַר׃ וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא׃ יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ׃ מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה שְׁנִיָּה

בַּת עַמִּי לֹא תֶחֱשָׁה׃ וְלֹא תִשְׁקֹט מִזְּעָקָה׃ וּבִמְקוֹם עוֹלָה וְאִשֶּׁה׃ תָּכִין תַּחַן חֶקָּה׃
לַיהוָה מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה:

נָשִׂיא אֱלֹהִים הַנֶּאֱמָן׃ רֹאשׁ צוּרִים אֵיתָנַי׃ הִשְׁכִּים שַׁחַר וּזְמָן׃ עֲמוֹד וַעֲרוֹךְ תַּחֲנוּנַי׃ בִּמְקוֹם תָּמִיד מְיֻמָּן׃ לְשַׁחֵר עַל־קָרְבָּנַי׃ וְכִי הֶאֱמִין בַּיהוָה׃ וַיַּחְשְׁבֶהָ לּוֹ צְדָקָה׃
לַיהוָה מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה:

מקורות

בת עמי לא תחשה. ע״פ ירמ׳ ח, יט. **לא תחשה.** ע״פ תה׳ כח, ה. **מזעקה** - אחד מי׳ שמות של תפילה. ספרי דברים, פר׳ ואתחנן פי׳ כו; מדת״נ (בובר), פר׳ ואתחנן, סי׳ ג. **ובמקום עולה וכו׳ תכין חוקה.** ע״פ הוש׳ יד, ג. **לה׳ מגישי מנחה בצדקה.** מלא׳ ג, ג. **נשיא אלהים.** ע״פ בר׳ כג, ו. **הנאמן.** ע״פ בר׳ טו, ו; מס׳ אבות פ״ה, מ״ג, ׳עשרה נסיונות... ועמד בכולם׳, ומפורש בנחמ׳ ט, ח, ׳ומצאת את לבבו נאמן לפניך׳.

ח״נ והערות

בת עמי לא תחשה. סליחה לר׳ בנימין בן אברהם מן הענוים מרומה, ושמו ׳בנימן׳ חתום בראשי הבתים. וראו יום כיפור קטן אשכנז (סי׳ עבודת ישראל, עמ׳ 323; עיין תפילה, עמ׳ 496). **תשקוט מִזְּעָקָה.** בעבו״י ועיין תפילה: ׳תשקוט בִּזְעָקָה׳, ונוסח הפנים מסתבר.

רחש צוריס. ע״פ במ׳ כג, ט; מכיל׳ דר״י, בשלח מס׳ דעמלק, פר׳ ח, ד״ה ויעש יהושע; מדת״נ (בובר), פר׳ בלק, סי׳ יט; שמו״ר (ווילנא), פר׳ בא, פר׳ טו, סי׳ ז. **איתני.** בבלי ב״ב, דף טו ע״א, ׳איתן האזרחי (תה׳ פט, א) זהו אברהם׳. ובבלי ר״ה, דף יא ע״א, קורא לאבות ׳איתני עולם׳. **השכים שחר וזמן.** ע״פ בר׳ כב, ג. **עמוד וערוך תחנוני.** ע״פ בבלי ברכות, דף כו ע״ב; מדת״נ (בובר), פר׳ מקץ, סי׳ יא; ב״ר (ווילנא), פר׳ ויגש, פר׳ סח, סי׳ ט. **תמיד מיומן.** עי׳ כמה פירושים בקד״א. **לשחר על קרבני.** לשון תמיד של שחר, שאברהם אבינו תיקן שחרית, בבלי ברכות, דף כו ע״ב. **וכי האמין בה׳ ויחשבה.** ע״פ בר׳ טו, ו.

יְחִידוֹ לְמֵאָה נֶחֱנַן· וְעָקוּד בְּמִזְבַּח אֲבָנָיו· לִפְנוֹת עֶרֶב חִנָּן·
וְהָאֵל נָשָׂא פָנָיו· לְתָמִיד עֶרֶב מְכוֹנָן· לְהִתְרַצּוֹת
פְּנֵי אֲדוֹנָיו· כְּאִישׁ לָקַח מְלֹא חָפְנָיו· קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה·
לַיהוָה מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה:

מְפַלֵּל יוֹשֵׁב אֹהֶל· הַלָּן בְּמָקוֹם מִשְׁבָּח· לְרִבּוּי פְּדָרִים יָהֵל·
בְּהִתְקָרֵב בְּבֵית זֶבַח· וְאִם אֵין קָרְבָּן לְיַחֵל· תְּמוּרָם
אֶעֱרֹךְ שֶׁבַח· וְנִבְחָר לַיהוָה מִזֶּבַח· עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט·
לַיהוָה מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה:

נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה· מֵאֵין עֲבוֹדַת כֹּהֲנִים· וְאֵיךְ אָשִׁיר בַּשִּׁבְיָה·
וְאָסְפוּ לְוִיֵּי אֱמוּנִים· וְעַל־כָּל־זֹאת אוֹדֶה יָהּ· כִּי־
הוּא נַעֲלֶה בְדִינִים· לָנוּ בְּשֶׁת הַפָּנִים· וּלְךָ אֲדֹנָי הַצְּדָקָה·
לַיהוָה מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה:

חֵלֶף קָרְבְּנוֹת פֶּדֶר· תְּפִלָּתִי תֵּרָאֶה· בְּזָכְרִי עַל־הַסֵּדֶר·
עֲבוֹדַת מְשָׁרְתִים בָּאֵי· הֵיכָל חֶדֶר בְּחֶדֶר· וְשָׁמְעוּ

ה"נ והערות

מְכוֹנָן. תוקן ע"פ עבו"י ועיון תפלה. עי' מכלול, דף קו ע"א. **קרבן לְיַחֵל.** בעבו"י: 'קרבן לְיָהֵל'. **וְנִבְחָר לה' מזבח.** בקמ"ן לשון הווה, כן הוא בעבו"י, וכן הוא בפסוק. **עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט.** בכ"י: 'עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּצְדָקָה', והוא ע"ש הכתוב מ"א, י, ט; דה"ב, ט, ח, אלא שבפיוט חסרה האות למ"ד. **וְאָסְפוּ לויי.** בכ"י: 'יְאָסְפוּ לויי'. במח' רמ"ו: 'יְאֻסְפוּ לויי'. בכ"י: 'ונאספו לויי'. **נַעֲלָה בדינים.** כ"ה בעבו"י ועיון תפלה. והוא נפעל הווה לזכר, דומה ל'מאוד נעלה' תה' מז, י. אלא ששם לשון עבר בקמ"ן. **וּלְךָ ה' הצדקה.** בעבו"י: 'לְךָ ה' הצדקה'. **בזכרי על הסדר.** כנראה שכוונתו לפיוט "ובבא אהרן אל קודש הקדשים", לעיל עמ' תמג, ששם מזכיר סדר העבודה של כהן גדול לפני ולפנים.

מקורות

יחידו למאה נחנן. ע"פ בר' כא, ה. **ועקוד במזבח אבניו.** ע"פ בר' כב, ט. **לפנות ערב חנן.** ע"פ בר' כד, סג. **והאל נשא פניו.** ע"פ בר' יט, כא. **לתמיד ערב מכונן.** ע"פ בבלי ברכות, דף כו ע"ב; מדת"נ (בובר), פר' מקץ, סי' יא; ב"ר (ווילנא), פר' ויגש, פר' סח, סי' ט. **כאיש לקח וכו' דקה.** ע"פ ויק' טז, יב. **מפלל.** ע"פ תה' קו, ל. **יושב אוהל.** ע"פ בר' כה, כז. **הלן במקום משובח.** ע"פ בר' כח, יא-יח. **קרבן ליחל** - לריגוי. ע"פ כנגן ויק' א, ד. **תמורם אערוך שבח.** ע"פ הוש' יד, ג; בבלי ברכות, דף כו ע"ב; מדת"נ (בובר), פר' מקץ, סי' יא; ב"ר (ווילנא), פר' ויגש, פר' סח, סי' ט. **ונבחר לה' מזבח וכו'.** ע"פ מש' כא, ג. **עשה לדקה ומשפט.** ע"פ ש"ב ח, טו; ירמ' כב, ג. **נאלמתי דומיה.** תה' לט, ג. **מאין עבודת כהנים.** ע"פ דה"ב טו, ג. **ואיך אשיר בשביה.** ע"פ תה' קלז, ד. **לויי אמוניים.** ע"פ דה"א ט, לא. **אודה יה.** תה' קיח, יט. **נעלה בדיניים.** ע"פ ישע' ה, טז. **לנו בושת הפנים וכו'.** ע"פ דני' ט, ז. **חלף קרבנות פדר תפלתי תראה.** ע"פ ילקו"ש ש"א, רמז טז. רא"ו בבלי ברכות, דף לב ע"ב; מדת"נ (וויזנטיין), פר' כי תבוא, סי' א; אהמ"ד (אייזנשטיין), גדול וגדולה, עמ' 78. **קרבנות פדר.** ע"פ מיכ' ו, ז. **פדר** - עניינו כמו תלבו. מחמ"נ, ערך פדר. **בזכרי על הסדר.** ע"פ תה' קלז, א. **עבודת משרתים.** ע"פ נחמ' י, לא. **היכל.** ש"א א, ט. **חדר בחדר.** מ"ב ט, כ. **ושמעו מבשר במראה.** ע"פ ישע' נב, ז.

מְבַשֵּׂר בַּמַּרְאֶה· וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה·
לַיהוָה מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת
עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה
לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל
(נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר
לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן
כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם·
יְהוָה: וְשֵׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל
רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים
נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:
סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה
אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן
תּוּרָא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה שְׁלִישִׁית

בְּמִקְדַּשׁ אֵל וְהֵיכָלָיו· הַיּוֹנָה שִׁיר תֵּרֶב· וּבָאת לְסַפֵּר
מַהֲלָלָיו· וְתִפְאַרְתּוֹ בְשִׁיר עָרֵב·
וַתָּבֹא אֵלָיו עוֹד הַיּוֹנָה לְעֵת עָרֶב:

מקורות

מבשר במראה. שחוט הסני והפך לגדן, בגלי יומא, דף סז ע"א. **וזרחה לכם יראי.** מלא' ג, כ. **במקדש אל והיכליו.** הכוונה לגפתי כנסיות, כדכתיב (יחז' יא, טז), ואהי להם למקדש מעט, ואמרו, בגלי מגילה, דף כט ע"א, 'אלו גפתי כנסיות וגפתי מדרשות...'. **מקדש אל.** ע"פ תה' עג, יז. **והיכליו.** ע"פ ש"ב כב, ז; ירמ' ז, ד. **היונה.** כלל ישראל שנמשלו ליונה, בגלי שבת, סוף דף קל ע"א; שה"ש ב, יד, ובמד' רבה ורש"י שם. ורלו שה"ש זוטא (בובר), פר' ה, סי' ה. **שיר תרב.** ע"פ ישע' כג, טז. **לספר מהללו.** ע"פ תה' עח, ד. **ותפארתו.** ע"פ תה' עא, ח. **בשיר ערב.** ע"פ שה"ש ב, יד. **ותבוא אליו עוד.** ע"פ בר' ח, יא.

ה"נ והערות

במקדש א' והיכליו. סליחה לר' בנימין בן אברהם מן הענוים מרומה, ושמו 'בנימן' חתום בראשי הבתים. **היונה שיר תֵּרֶב.** כן הוא במח' רמ"ו. במח' בולוניא: 'היונה שיר תֵּרֶב'. **בְּשִׁיר עָרֵב.** במח' רמ"ו: 'שיר ערב', בכ"י: 'בְּקוֹל ערב'. **ותבוא אליו עוד היונה.** בכל הנוסחאות נוסף כאן 'עוד' שאינו בפסוק.

נָאוֹר בְּטַלְלֵי סְלִיחָה· תְּרַוֶּה צִמְאוֹן בָּנֶיךָ· וְחֵטְא כַּפֵּר וּסְלָחָה·
אֶל־מְחַלֶּה פָּנֶיךָ· וְנַהֲלֵנִי מֵי־מְנוּחָה· וְחִין קוֹלִי לְפָנֶיךָ·
תִּכּוֹן קְטֹרֶת· מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת־עָרֶב·

וַתָּבֹא אֵלָיו עוֹד הַיּוֹנָה לְעֵת עָרֶב:

יָהּ יַלְבִּין כַּשֶּׁלֶג· חֵטְא מְאֹדָם כַּשָּׁנִי· וּפֶה כַּקִּטִּיגוֹר כְּמִתְעַלֵּג·
יַכְבִּיד וְלֹא יַלְשִׁינִי· וּלְשׁוֹנוֹ גַּם־יְפַלֵּג· בִּמְצוּל יְקַלַּע מְלָשְׁנִי·
וְיִרְצֶה חִין מְפָאֲרָיו· מִן־הַבֹּקֶר וְעַד־עָרֶב·

וַתָּבֹא אֵלָיו עוֹד הַיּוֹנָה לְעֵת עָרֶב:

מֵעֶרֶב עַד־אֶמֶשׁ· אֶת־פָּנֶיךָ אֲשַׁחֵר· הַנִּכְפָּף כְּמוֹ חֶרְמֵשׁ·
אֶת־חַטָּאתוֹ הַצְּחֵר· וְטֶרֶם יָבֹא שֶׁמֶשׁ· מְחֹל חוֹבוֹ
אַל־תְּאַחֵר· סַנֵּיגוֹרוֹ אַל־תָּמֵשׁ· בְּעֵת־מִנְחַת הָעָרֶב·

וַתָּבֹא אֵלָיו עוֹד הַיּוֹנָה לְעֵת עָרֶב:

נִיחוֹחֵי אַשְׁמָתִי· אִם־אֵינָם לְהַקְרִיבָה· חֶלְבִּי אֲשֶׁר בְּתַעֲנִיתִי·
נִמְעַט בְּנֶפֶשׁ נְדִיבָה· יְהִי נִרְצֶה כְּעוֹלָתִי· לְהִנָּקוֹת

ה"נ והערות

נאור בְּטַלְלֵי. ראו רד"ק, שורש טלל, שטללית על משקל צללית, ובסמיכות 'צִלְלֵי ערב' (ירמיה ו, ד). **מי־מְנוּחָה.** במח' רמ"ו: 'מי־מְנוּחוֹת'. **תכון קטורת.** בשד"ל נוסף כאן בסוגריים: 'תכון (תְּפִלָּתִי) קטורת'. כנראה ע"פ פירוש קד"א, אלא שפי' קד"א גורסו בעקיפין. **מְאֹדָם כשני.** בכ"י ושד"ל: 'מְאֹדָם כשני', כמו בפסוק נחו' ב, ד. **וּפֶה קטיגור כמתעלג.** כן דרך מסדרי התפילות והפיוטים, ראו לו"א, עמ' תקצג. **יַכְבִּיד ולא ילשיני.** במח' רמ"ו: 'יַלְבִּין ולא ילשיני'. **מֵעֶרֶב עד אמש.** בכ"י: 'עֶרֶב עד אמש'. **עד אמש.** הרד"ק בשורש אמש פי', הלילה שעבר יקרא אמש, ולפי"ז מתאים נוסח 'ערב' של כה"י שהוא כלשון הכתוב. אך בנימוקי הבחור שם ציין לאיו' ל, ג, ששם המשמעות חושך, ועי' רש"י שמ' י, כא, ולפ"ז נוסח הפנים מסתבר. **את פניך אֲשַׁחֵר.** בכ"י: 'את פניך מְשַׁחֵר'. **נמעט בְּנֶפֶשׁ נְדִיבָה.** כ"ה במח' רמ"ו וקד"א. אבל בבולוניא, כ"י ושד"ל: 'נמעט בְּצוֹמָא רַבָּא'. **יְהִי נרצה.** במח' רמ"ו: 'יְהִי נרצה'. **לְהִנָּקוֹת מחובה.** כ"ה במח'

מקורות

נאור. תה' עו, ה. **תרוה צמאון בניך.** ע"פ ירמ' לא, יג. **וחטא כפר וסלחה.** ע"פ ויק' טז, ל, ולד, ועוד. **אֶל מחלה פניך.** ע"פ שמ' לב, יא, משורש חלה, ועי"ש ברא"ד"ע. **ונהלני מי מנוחה.** ע"פ תה' כג, ב. **וחין קולי לפניך.** ע"פ תה' כז, ז. **תכון קטורת משאת כפי.** ע"פ תה' קמא, ב. **יה ילבין וכו' כשני.** ע"פ ישע' א, יח. **כמתלעג.** ע"פ ישע' לב, ד. **יכביד.** ע"פ שמ' ד, י. **גם יפלג.** ע"פ תה' נה, י. **במצול יקלע.** ע"פ מיכ' ז, יט. **מלשני.** תה' קא, ה. **חין מפאריו** - לשון תחינה. ע"פ איו' מא, ד, תרגום ורש"י. **מן הבוקר ועד ערב.** ע"פ שמ' יח, יג. **מערב עד אמש.** ע"פ ויק' כג, לב. **את פניך אשחר.** ע"פ ישע' כו, ט; תה' סג, ב. **הנכפף כמו חרמש.** ע"פ ישע' נח, ה. **חרמש.** דב' טז, ט. **את חטאתו הצחר.** ע"פ ישע' א, יח. **הצחר** - לַבֵּן. ע"פ שופ' ה, י, כדעת רוב המפרשים. **וטרם יבוא שמש.** ע"פ ירמ' יג, טז. **אל תאחר.** דני' ט, יט. **סניגורו.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: מדת"ה (בובר), מז' כ, סי' ג; מדת"כ (ווילנא), פר' לו, סי' א. **אל תמש.** ע"פ שופ' ו, יח. **בעת מנחת הערב.** ע"פ עזר' ט, ה. **ניחוחי אשמתי.** ע"פ שמ' כט, יח. **חלבי וכו' נמעט.** ע"פ בבלי ברכות, דף ח ע"א.

מֵחוֹבָה׃ וְיֹאמְרוּ הַכֹּל׃ אַשְׁרֵיו תִּבְחַר וּתְקָרֵב׃
וַתָּבֹא אֵלָיו עוֹד הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב׃

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים׃ מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת׃ מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ׃ מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן׃ מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים׃ עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ״א: לָהֶם גּוֹמֵל)׃ אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)׃ וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם׃ יְהוָה׃ וְשָׁם נֶאֱמַר׃ וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא׃ יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃ סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ׃ מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ׃ כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוָרֵא׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ אַל־תַּעַזְבֵנוּ וְאַל־תִּטְּשֵׁנוּ וְאַל־תַּכְלִימֵנוּ וְאַל־תָּפֵר בְּרִיתְךָ אִתָּנוּ׃ קָרְבֵנוּ לְתוֹרָתֶךָ לַמְּדֵנוּ מִצְוֹתֶיךָ הוֹרֵנוּ דְרָכֶיךָ הַט לִבֵּנוּ לְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל׃ כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנִי כִּי רַב־הוּא׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה׃ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ׃

מקורות

אשרי תבחר ותקרב. תה׳ סה, ה.

ח״נ והערות

בולוניא ושד״ל. במח׳ רמ״ו: ׳לְהַנקוֹת מחובה׳. בכ״י: ׳לְהִתְנַקוֹת מחובה׳.

וְכֹף יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֵּד־לָךְ׃ וְהַכְנַע עָרְפֵּנוּ לָשׁוּב אֵלֶיךָ וְחַדֵּשׁ כִּלְיוֹתֵינוּ לִשְׁמֹר פִּקּוּדֶיךָ׃ וּמוֹל לְבָבֵנוּ לְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ׃ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ׃ וּמָל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לְבָבְךָ וְאֶת־לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ׃

אָנָּא אֱלֹהִים סְלַח לָנוּ מְחֹל לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ׃

כִּי אָנוּ עַמֶּךָ וְאַתָּה אֱלֹהֵינוּ׃ אָנוּ בָנֶיךָ וְאַתָּה אָבִינוּ׃
אָנוּ עֲבָדֶיךָ וְאַתָּה אֲדוֹנֵינוּ׃ אָנוּ צֹאנֶךָ וְאַתָּה רוֹעֵנוּ׃
אָנוּ כַרְמֶךָ וְאַתָּה שׁוֹמְרֵנוּ׃ אָנוּ נַחֲלָתֶךָ וְאַתָּה חֶלְקֵנוּ׃
אָנוּ עַזֵּי פָנִים וְאַתָּה רַחוּם וְחַנּוּן
אָנוּ קְשֵׁי עֹרֶף וְאַתָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם
אָנוּ מְלֵאֵי עֲוֹנוֹת וְאַתָּה מָלֵא רַחֲמִים׃
אָנוּ יָמֵינוּ כַּצֵּל וְאַתָּה־הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמוּ׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ׃ שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי־עֹרֶף בַּדָּבָר הַזֶּה שֶׁנֹּאמַר (נ״א: לוֹמַר) לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ׃ אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ (נ״א: חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ)׃ **אָשַׁמְנוּ׃ בָּגַדְנוּ׃ גָּזַלְנוּ׃** דִּבַּרְנוּ דֹּפִי׃ הֶעֱוִינוּ׃ וְהִרְשַׁעְנוּ׃ זָדְנוּ׃ חָמַסְנוּ׃ טָפַלְנוּ שֶׁקֶר׃ יָעַצְנוּ רַע (וי״א: עֵצוֹת רָעוֹת)׃ כִּזַּבְנוּ׃ לַצְנוּ (לוֹצַצְנוּ)׃ מָרַדְנוּ (מָרִינוּ)׃ נִאַצְנוּ (נִאַפְנוּ׃ נִשְׁבַּעְנוּ לַשָּׁוְא וְלַשֶּׁקֶר)׃ סָרַרְנוּ׃ עָוִינוּ׃ פָּשַׁעְנוּ׃ צָרַרְנוּ׃ קִשִּׁינוּ עֹרֶף׃ רָשַׁעְנוּ׃ שִׁחַתְנוּ׃ תִּעַבְנוּ׃ תָּעִינוּ׃ תִּעְתָּעְנוּ׃

ח״נ והערות

אנא אֱלֹהִים. במח׳ רמ״ו ובולוניא: ׳אנא אֱלֹהֵינוּ׳. **כי אנו עמך.** פיוט זו מיוסד ע״פ מד׳ שה״ש, פר׳ ב, סי׳ טז.
או״א תבוא לפניך. במח׳ הקדומים, הוידוי מופיע בהמשך לפני הפיוט: ״אצתי צום כפור״, כמנהג ויניציאה.

סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא־שָׁוָה לָנוּ׃ וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ כִּי־אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ׃

מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם וּמַה־נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים׃ הֲלֹא כָל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ׃

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חָי׃ אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי־בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב׃ אֵין כָּל־דָּבָר נֶעְלָם מִמְּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ׃ יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ׃ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ שֶׁתִּסְלַח וְתִמְחֹל־לָנוּ עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ׃ וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ׃

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי־דַעַת׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בַּגָּלוּי׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלֵּב׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתַיִם׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרַע׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָשׁוֹן הָרַע׃
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַרְאִית הָעַיִן׃

עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּפִתְחוֹן פֶּה:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצַעֲדֵי רַגְלַיִם:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּקְפִיצַת יָד:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרָצוֹן:
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁגָגָה:
(עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא:)
עַל־חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב:

עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם חַטָּאת:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת:
עַל־חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה וְכָרֵת:

מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וְכָרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם· אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין· סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וְחֶנֶק· וּמַלְקוּת אַרְבָּעִים· (עַל־)מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה· בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם וַעֲשֵׂה· וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ קוּם וַעֲשֵׂה· בֵּין שֶׁגְּלוּיִים לָנוּ וּבֵין שֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ· הַגְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר אָמַרְנוּ לְפָנֶיךָ· וְשֶׁאֵינָם גְּלוּיִים לָנוּ כְּבָר לְפָנֶיךָ גְּלוּיִים וִידוּעִים· כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

וְדָוִד עַבְדְּךָ אָמַר לְפָנֶיךָ. שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי: נַקֵּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִכָּל־פְּשָׁעֵינוּ וְטַהֲרֵנוּ מִכָּל־טֻמְאוֹתֵינוּ. וּזְרוֹק עָלֵינוּ מַיִם טְהוֹרִים וְטַהֲרֵנוּ. כַּכָּתוּב מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם:

אֲצָתִי צוֹם כִּפּוּר. לְכַלּוֹת פְּשָׁעִים. שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
אֲפָפוּנוּ עֲוֹנֵינוּ. וְרָחֲקוּנוּ מִזְּבוּל. וְאֵיךְ נָשׁוּב:
בָּנַי אֲקַבֵּץ. לִנְוֵה רִבְצָם. שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
בְּמָאֲסֵנוּ רְמִיָּה. נְקִיִּים נַעֲלָה. וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:
גָּמַלְתִּי טוֹבָה. לְבָרֵי לֵבָב. שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
גֵּרְשׁוּנוּ עֲרֵלִים. מִסְּכַת עֲזוּבָה. וְאֵיךְ נָשׁוּב:
דִּרְשׁוּנִי בְכָל־עֵת. תָּמִיד וְחִיוּ. שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים:
דָּלְנוּ מִצָּרָה. וּמִמָּנָה נוֹשֵׁעָה. וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה:
הִרְבֵּיתִי מָחִילָה. לִנְשִׁעֲנוּ אֵלַי. שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל:
הִרְבִּינוּ דְבָרִים. בְּעִקְּשׁוּת לֵב. וְאֵיךְ נָשׁוּב:

מקורות

אצתי. ע"פ ירמ' ח, טז. **לכלות פשעים.** ע"פ דני' ט, כד. **שובה ישראל.** הוש' יד, ב. **אפפונו עונינו.** ע"פ ש"ב כב, ה; תה' קטז, ג. **ורוחקנו.** ע"פ יסע' ו, יב; דני' ט, ז. **מזבול.** יסע' סג, טו. **ואיך נשוב.** ע"פ מלא' ג, ז. **בני אקבץ.** ע"פ יסע' מג, ה. **לנוה רבצם.** ע"פ ירמ' כג, ג; יסע' לה, ז. **שובו שובבים.** ע"פ ירמ' ג, יד. **רמיה.** ע"פ איו' יג, ז; תה' קכ, ב. **נקיים נעלה.** ע"פ בר' לה, ב-ג. **ואליך נשובה.** ע"פ הוש' ו, א. **גמלתי טובה.** ע"פ ש"א כד, יח. **לברי לבב.** תה' עג, א. **גרשונו ערלים.** ע"פ ש"א כ, יט; דה"ב כ, יא. **ערלים.** ע"פ ירמ' ט, כה. **מסוכת עזובה.** ע"פ יסע' א, ח; עמ' ט, יא; איכ' ב, ז. ראו מדת"ה מז' עו, סי' ג. **דרשוני בכל עת.** ע"פ איו' כז, י. **תמיד וחיו.** ע"פ עמ' ה, ד. **דלנו מצרה.** ע"פ תה' קמג, יא. **וממנה נושעה.** ע"פ ירמ' ל, ז. **לנשענו אלי.** ע"פ דה"ב יג, יח; יד, י. **הרבינו דבריס.** ע"פ עזר' י, יג. **בעקשות לב.** ע"פ תה' קא, ד; מש' יא, כ.

ח"נ והערות

אצתי צום כיפור. פיוט זה מיוסד ע"ס א"ב כפול. כאן נחסר מאות ט' עד אות ר'. פיוט זה נמצא גם במח' רומניא ואשכנז. גולדשמידט, כיפור, עמ' 587; רומניא (רק חלק מהפיוט) דף שפט ע"א. **לכלות פשעים.** במח' רומניא: 'לכלות חַטָא וּפֶשַע'. **וְרָחֲקוּנוּ מִזְּבוּל.** בכ"י: 'וְרַחַקְנוּ' וצ"ל 'וְרָחֲקוּנוּ'. ובמח' רומניא: 'וְרַחֲקוּנוּ מִזְבוּלֵנוּ'. **בְּמָאֲסֵנוּ רמיה.** במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'בְּמוֹאֲסֵנוּ רמיה'. צורה זו בשורש מאס, נמצא בתנ"ך, השווה 'מָאֶסְכֶם' (ישע' ל, יב); 'מָאֶסֶם' (עמ' ב, ד). **גֵּרְשׁוּנוּ ערלים.** בכ"י: גֵּרְשׁוּנִי ערלים. **וממנה נוֹשֵׁעָה.** במח' רמ"ו: 'וממנה נוֹשֵׁעַ', או 'וממנה נוֹשֵׁע'. **בְּעִקְּשׁוּת לֵב.** במקרא (משלי ד, כד; ו, יב), נמצא בקוף דגושה, וכן 'עִקְּשֵׁי לב' (משלי יא, כ). וכתב הרד"ק (מכלול דף ב ע"ב; ג ע"א) שהדגש היא לתפארת הקריאה. ובמח' שד"ל וכ"י, נמצא בדגש. אך ברמ"ו ובולוניא, הוא ללא דגש.

וּכְאָב עַל־בָּנִים׃ חָמַלְתִּי עֲלֵיכֶם׃ שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים׃
וּכְפָרִים רְצֵה נָא׃ נִדְבוֹת שְׂפָתֵינוּ׃ וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה׃
זִכִּיתִי לְבַבְכֶם׃ זַךְ וְיָשָׁר אֲנִי׃ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל׃
זֵדִים בְּלָעוּנוּ׃ וְשִׁחֲתוּנוּ עַד־מְאֹד׃ וְאֵיךְ נָשׁוּב׃
חֶרְפַּת עוֹלָם׃ אָשִׂים עֲלֵיהֶם׃ שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים׃
חֲפֹץ לָנוּ צְדָקָה׃ וְיֵאָמֵן דְּבָרֶךָ׃ וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה׃
שִׁבְתִּי אֶטַּע׃ בְּהַדְרַת קָדֶשׁ׃ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל׃
שׁוֹדְדִים נְאֻצוּנוּ׃ גּוֹי עַם נָבָל׃ וְאֵיךְ נָשׁוּב׃
תָּמִים נִקְרֵאתִי׃ עִם־תְּמִימֵי דַרְכֶּךָ׃ שׁוּבוּ שׁוֹבָבִים׃
תָּמְכֵנוּ בִימִין׃ זְרַע תִּפְאַרְתֶּךָ׃ וְאֵלֶיךָ נָשׁוּבָה׃

כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ׃ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ׃ וְנֶאֱמַר׃ קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ׃

ח״נ והערות

זך וישר. במח׳ גולדשמידט נוסף כאן ׳כִּי זך וישר׳. **וישר אֲנִי.** כ״ה במח׳ שד״ל. אבל ברמ״ו, בולוניא וכ״י: ׳זך וישר אֲנִי׳, בצורת הפסק. **זֵדִים בלעונו.** בכ״י: ׳זָרִים בלעונו׳. **חפוץ לנו צְדָקָה.** בשד״ל נוסף בסוגריים: ׳חפוץ לנו (עֲשׂוֹת) צדקה׳, כנראה ע״פ פירוש קד״א. בכ״י: ׳חפוץ לנו צִדְקֵנוּ׳. **שבתי אטע.** הכוונה היא לבית המקדש, שהוא מכון לשבתך (שמ׳ טו, יז). ובית המקדש נקרא גם ׳אוהל׳, פסר״ב, פר׳ ח, על נהרות בבל, ע״פ תה׳ עח, ס. ועי׳ קינות אשכנזיות סי׳ יג ״אהלי אשר תאבת״, שנופל בו לשון נטיעה כנ״ל. **גוי עם נבל.** במח׳ שד״ל: ׳עָרֹם הִצִּיגוּנוּ׳. **עם תמימי.** כן הוא במח׳ בולוניא, קד״א, כ״י ושד״ל. אבל ברמ״ו ורס״ד: ׳עַם תמימי׳.

מקורות

וכאב על בניים. ע״פ תה׳ קג, יג. **חמלתי עליכם.** ע״פ מלא׳ ג, ח. **וכפרים רצה נא.** ע״פ הוש׳ יד, ג. **נדבות שפתינו.** ע״פ תה׳ קיט, קח. **זכיתי לבבכם.** ע״פ תה׳ עג, יג. **זך וישר.** איו׳ ח, ו. **זדים בלעונו.** ע״פ איכ׳ ב, טז. **ושחתונו עד מאוד.** ע״פ ירמ׳ יב, י. **חרפת עולם.** ירמ׳ כג, מ. **אשים עליהם.** ע״פ יחז׳ כב, לא. **חפץ לנו לדקה.** ע״פ דב׳ ו, כה. **ויאמן דבריך.** ע״פ מ״א ח, כו; דה״ב ו, יח. **שבתי אטע.** ע״פ שמ׳ טו, יז, ודני׳ יא, מה. **בהדרת קודש.** תה׳ כט, ב; דה״א טז, כט. **שובה ישראל.** הוש׳ יד, ב. **שודדים נאצונו.** ע״פ ירמ׳ לג, כד. **גוי עם נבל.** ע״פ דב׳ לב, כא. **ואיך נשוב.** ע״פ מלא׳ ג, ז. **תמים נקראתי.** ע״פ דב׳ לב, ד. **עם תמימי דרך.** ע״פ תה׳ קיט, א; ש״ב כב, כו. **שובו שובבים.** ע״פ ירמ׳ ג, יד. **תמכנו בימין.** ע״פ תה׳ סג, ט. **זרוע תפארתך.** ע״פ ישע׳ סג, יב. **ואליך נשובה.** ע״פ הוש׳ ו, א. **שובה ישראל עד ה׳.** הוש׳ יד, ב. **קחו עמכם דבריכם.** הוש׳ יד, ג.

יש המדלגים על פיוט זה:

אָשְׁפֹּךְ תְּחִנָּה. בְּיוֹם זֶה בְּרִנָּה. גָּדֵל עֲוֹנֵנוּ מְחֵה־נָא. דָּגוּל לְמַעֲנֶךָ סְלַח־נָא: כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ. סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה: וְשָׁם נֶאֱמַר. וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ: בַּעֲבוּר כְּבוֹד שְׁמֶךָ. הִמָּצֵא לָנוּ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. לְמַעֲנֶךָ סְלַח־נָא:

הַקְשֵׁב סְלִיחָה. וְעָוֹן סְלָחָה. זְכֹר נַפְשֵׁנוּ כִּי־שָׁחָה. חַנּוּן לְמַעֲנֶךָ סְלָחָה. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ. לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנִי כִּי רַב־הוּא:

טָהוֹר אֵלִי זֶה. יְקָשׁ כַּפֵּר לָעָם הַזֶּה. כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה. לָנוּ תִּסְלַח בְּצוֹם הֲלֹא זֶה. כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ הֲלוֹא זֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ פַּתֵּחַ חַרְצֻבּוֹת רֶשַׁע הַתֵּר אֲגֻדּוֹת מוֹטָה וְשַׁלַּח רְצוּצִים חָפְשִׁים וְכָל־מוֹטָה תְּנַתֵּקוּ:

מְשַׁוְּעִים בְּשִׁיחַ רִנּוּן. נוֹרָא רְצֵה מֵהֶם תַּחֲנוּן. סְלַח־נָא רַחוּם וְחַנּוּן. עֲבֹר עַל־פֶּשַׁע כְּחַנּוּן: כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ. וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם. וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה. וְשָׁם נֶאֱמַר. וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא. יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ

מקורות

אשפוך תחינה. ע"פ תה' קמב, ג. **גודל עונו.** ע"פ בר' ד, יג; איכ' ד, ו; עז' ט, ו. **עונו מחה נא.** ע"פ תה' נא, ג. **דגול.** שה"ש ה, י. **למענך.** ע"פ ישע' מג, כה; תה' כה, יא. **סלח נא לעוון.** במ' יד, יט. **ויאמר ה' סלחתי.** במ' יד, כ. **בעבור כבוד שמך.** ע"פ תה' עט, ט. **המצא לנו.** ע"פ דב' ד, כט; דה"ב, כח, ט; דה"ב טו, ב. **מוחל וסולח.** ע"פ תה' פו, ה. **למענך סלח נא.** ע"פ במ' יד, יט; תה' כה, יא; עט, ט; ישע' מג, כה. **הקשב סליחה.** ע"פ דני' ט, יט; מ"א ח, ל, ועוד בתפלת שלמה. **זכור נפשנו כי שחה.** ע"פ תה' מד, כו. **חנון.** שמ' כב, כו. **למען שמך ה'.** תה' כה, יא. **טהור.** חבק' א, יג. **אלי זה.** ע"פ שמ' טו, ב. **יוקש כפר לעם הזה.** ע"פ שמ' לד, ט. **כפר לעם הזה.** ע"פ דב' כא, ח. **כי ביום הזה.** ויק' טז, ל. **הלא זה צום אבחרהו.** ישע' נח, ו. **משועים... רצה מהם.** ע"פ תה' כח, ב; ה, ג. **בשיח רנון.** ע"פ מ"א ח, כח. **נורא.** ע"פ תה' עו, ח. **רצה מהם תחנון.** ע"פ תה' יט, טו; קיט, קח; איו' לג, כו. **רחום וחנון.** שמ' לד, ו. **עבור על פשע.** מיכ' ז, יח. **וירד ה' בענן.** שמ' לד, ה. **ויעבור ה'.** שמ' לד, ה־ו.

ח"נ והערות

אשפוך תחינה ביום זה. פיוט זה מיוסד ע"ס א"ב. **עֲוֹנֵנוּ מחה.** כ"ה במח' שד"ל. אבל ברמ"ו, בולוניא וכ"י: 'עֲוֹנֵינוּ מחה' לשון רבים, וגם זה יתכן. **ככתוב** ע"י **נְבִיאֶךָ.** במח' בולוניא וכ"י: 'ככתוב ע"י נְבִיאֶךָ', ככתוב למעלה בפסוקים בסוף הפיוט הקודם. **על פשע כְּחַנּוּן.** בכ"י: 'על פשע כְּחַנּוּן'.

אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: בַּעֲבוּר כְּבוֹד שְׁמֶךָ. הִמָּצֵא לָנוּ רַחוּם וְחַנּוּן. לְמַעַנְךָ רַחֵם נָא:

פְּלֶל וְשַׁוְעָה. צַעַק שְׁעֵה וְהוֹשִׁיעָה. קֵץ חִישׁ כִּי בָאָה שָׁעָה. רַחֲשֵׁנוּ יְהוָה שְׁמָעָה. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ. הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ: בַּעֲבוּר כְּבוֹד שְׁמֶךָ. הִמָּצֵא לָנוּ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. לְמַעַנְךָ שְׁמַע־נָא בְּקוֹל תְּפִלָּתֵנוּ:

שִׁבְטֵי אֱמוּנִים תָּנִיחַ. שְׁתִילֵי בְרוּרִים תַּפְרִיחַ. תַּחַן בְּעֵת נַפְצִיחַ. תֵּפֶן וּבְרַחֲמֶיךָ תַּשְׁגִּיחַ. כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ. בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ יִבְכּוּ הַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתֵי יְהוָה וְיֹאמְרוּ חוּסָה יְהוָה עַל־עַמֶּךָ וְאַל־תִּתֵּן נַחֲלָתְךָ לְחֶרְפָּה לִמְשָׁל־בָּם גּוֹיִם לָמָּה יֹאמְרוּ בָעַמִּים אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם:

שְׁמַע שִׂיחָה. וְעָוֹן סְלָחָה. תִּרְצֵנוּ כְּקָרְבַּן מִנְחָה. וּכְגֶשֶׁת בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה. כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ. וַיְהִי בַּעֲלוֹת

ה"נ והערות

כי שמך נקרא על עירך ועל עמך. בכ"י מופיע: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא: (ע"פ תה' כה, יא), אלא שהפייטן הפכו ללשון רבים. **לִמְשָׁל בם גוים.** במח' רמ"ז, כ"י ובולוניא הועתק בטעות 'לִמְשֹׁל' בחולם במקום קמ"ץ קטן. **איה אלהיכם.** בכ"י נוסף: 'איה נָא אלהיכם', ראו תה' קטו, ב. **וּכְגֶשֶׁת בעלות.** בכ"י: 'וּכְגֶשֶׁת בעלות'. **בַּעֲלוֹת המנחה.** במח' רמ"ז וכ"י: 'בעלות המנחה'.

מקורות

בעבור כבוד שמך. ע"פ תה' עט, ט. **המצא לנו.** ע"פ דה"א, כח, טו; דה"ב טו, ב. **רחוס וחנון.** שמ' לד, ו. **למענך רחם נא.** ע"פ דני' ט, יח; קה"ר (ווילנא), פר' ד, סי' ג; ירמ' יד, כא ורב"י. **פלל.** ע"פ תה' קו, ב. **ושועה.** ע"פ ש"ב כב, ז; יוז' ב, ג; איכ' ג, נו. **לעק שעה והושיעה.** ע"פ שמ' ג, ז"ח. **קץ חיש.** ע"פ דב' לב, לה; תה' קב, יד. **רחשנו.** ע"פ תה' מה, ב. **הטה אלהי אזנך.** דני' ט, יח־יט. **בעבור כבוד שמך.** ע"פ תה' עט, ט. **שומע תפילה.** תה' סה, ג. **שמע נא בקול תפלתנו.** ע"פ תה' כח, ב. **שבטי אמונים.** ע"פ ש"ב כ, יט. **תניח.** ע"פ יעב' יד, ג. **שתילי ברוריס.** ע"פ תה' קכח, ג. **שתילי... תפריח.** ע"פ תה' לב, יד. **נפליח.** ע"פ תה' לח, ד. **תפן וברחמיס.** ע"פ מ"ב יג, כג; תה' קב, יח. **תשגיח.** ע"פ תה' לג, יח. **בין האולם ולמזבח.** יואל' ב, יז. **שמע שיחה.** ע"פ תה' ד, ב. **שיחה.** ע"פ תה' נה, יח; רמו' כ"ר פר' חיי שרה, פר' ס, סי' יד. **ועון סלחה.** ע"פ במ' יד, יט. **תרצנו כקרבן מנחה.** ע"פ ירמ' יד, יב; מלא' ג, י, ופסו' יג. **ויהי בעלות המנחה.** מ"א יח, לו.

הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲנִי עַבְדֶּךָ וּבִדְבָרְךָ עָשִׂיתִי אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

ע"כ יש המדלגים.

אֹמֶן אֱמוּנִים יְכוֹן· בְּשַׁוְעָם תִּכּוֹן· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
גְּעוּתָם סִלּוּד בְּחִילָה· דָּרֹשׁ מֵהֶם
תְּפִלָּה· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
הֲגוּתָם חִין עֲטֶרֶת· וַעַד כִּקְטֹרֶת· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
זוֹעֲקֵי בְתַחַן חִנּוּנֶיךָ· חַנּוּן תַּצִּיבֵם לְפָנֶיךָ· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
טָהוֹר זְקוּף כְּפוּפַי· יַשֵּׁר מַשְׂאַת כַּפַּי· מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
כּוֹנֵן בְּרָצוֹן לְעֵת עֶרֶב· לְהַקְשִׁיב פִּלּוּלֵנוּ לְמִנְחַת עֶרֶב·
מִי־אֵל כָּמוֹךָ:

כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ· מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: וְנֶאֱמַר· יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאוֹתָם: כָּל־חַטֹּאתֵינוּ וְכָל־חַטֹּאת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בִּמְקוֹם אֲשֶׁר לֹא יִזָּכְרוּ וְלֹא יִפָּקְדוּ וְלֹא יַעֲלוּ עַל־לֵב מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם:

מקורות

אֹמֶן אֱמוּנִים. ע"פ ישע' כה, ח. **כְּשׁוּעָם תִּכּוֹן.** ע"פ תה' קמח, ב. **מִי אֵל כָּמוֹךָ.** מיכ' ז, יח. **גְּעוּתָם סִלּוּד בְּחִילָה.** ע"פ איו' ו, י. **דָּרֹשׁ מֵהֶם תְּפִלָּה.** ע"פ יחז' לו, לז וראו רש"י. **הֲגוּתָם חִין עֲטֶרֶת.** ע"פ תה' קמח, ב; איו' לג, כו. **וַעַד כִּקְטֹרֶת.** ע"פ תה' קמח, ב. **זוֹעֲקֵי בְתַחַן חִנּוּנֶיךָ.** ע"פ תה' קמב, ב. **תַּצִּיבֵם.** ע"פ תה' מח, יג. **טָהוֹר.** חבק' ח, יג. **זְקוּף כְּפוּפַי.** ע"פ תה' קמו, ח. **יַשֵּׁר.** ע"פ ישע' כו, ז. **מַשְׂאַת כַּפַּי.** תה' קמח, ב. **כּוֹנֵן בְּרָצוֹן.** ע"פ ישע' סב, ז. **כּוֹנֵן... לְמִנְחַת עֶרֶב.** ע"פ תה' קמח, ב. **לְעֵת עֶרֶב.** ע"פ זכ' יד, ז. **לְהַקְשִׁיב פִּלּוּלֵנוּ.** ע"פ תה' ה, ג; סו, יט; פו, ו. **לְמִנְחַת עֶרֶב.** ע"פ תה' קמח, ב.

ח"נ והערות

אברהם יצחק וישראל. במח' רמ"ו וכ"י נוסף כאן: 'עבדיך', ובבולוניא יש כאן ריוח, אמנם איננו בפסוק. **אומן אמונים יכון.** מיוסד על סדר א"ב עד אות ל'. **וַעַד כִּקְטֹרֶת.** כן הוא במח' רס"ד, בולוניא, שד"ל וכן פירש בקד"א, כלומר "רצה קבוצם בבית התפלה כקטורת". בכ"י: 'וָעֶד כקטורת'. **חַנּוּן תַּצִּיבֵם.** בכ"י: 'חִנּוּן תציבם'. **תַּצִּיבֵם לְפָנֶיךָ.** כצ"ל, וכן הוא במח' רמ"ו וכ"י. ובבולוניא עם דגש אחרי שוא, וכנראה הוא טעות.

כִּי־אַתָּה סוֹלְחָן לְיִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם· וּמוֹחֵלָן לְשִׁבְטֵי יְשׁוּרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר· וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד· וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֶלָּא אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל· וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה· מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (בשבת: הַשַּׁבָּת וְ)יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

רְצֵה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל־תְּפִלָּתָם שְׁעֵה· וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן· וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ· וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן וְלִירוּשָׁלַיִם עִירֶךָ בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמַּחֲזִיר בְּרַחֲמָיו שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ· שֶׁאַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ· וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת· עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ· הַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ וּמֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ· לֹא־הִכְלַמְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא־עֲזַבְתָּנוּ וְלֹא־הִסְתַּרְתָּ פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ:

הציבור אומרים מודים דרבנן:

מוֹדִים כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי כָּל־בָּשָׂר· יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית· בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ· עַל־שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ· כֵּן תְּחַיֵּינוּ וּרְחָמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ· וְנָשׁוּב לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּאֱמֶת וּבְלֵבָב שָׁלֵם· עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ· (בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת):

זְכוֹר רַחֲמֶיךָ וּכְבוֹשׁ אֶת־כַּעֲסֶךָ. כַּלֵּה דֶבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה וְכָל־מַחֲלָה מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ. עַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד. כָּל־הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה. וִיהַלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בֶּאֱמֶת. וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה. (חַיִּים). חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים. עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. תּוֹרַת חַיִּים. אַהֲבָה וָחֶסֶד. צְדָקָה. בְּרָכָה. יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב יִהְיֶה בְעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ וּ)לְבָרֵךְ אֶת־כָּל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל תָּמִיד בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:

בְּסֵפֶר חַיִּים. בְּרָכָה וְשָׁלוֹם. פַּרְנָסָה טוֹבָה וִישׁוּעָה וְנֶחָמָה. חֵן וָחֶסֶד נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ. אָנוּ וְכָל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל. לְחַיִּים (טוֹבִים) וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם. (אָמֵן):

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מִמֶּנּוּ (כָּל־)גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת (וְרָעוֹת):
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מַחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָפֵר עֵצַת אוֹיְבֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוֹלֵי עַמֶּךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲצוֹר (נ"א: מְנַע) מַגֵּפָה מִנַּחֲלָתֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכוֹר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קְרַע רוֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחוֹק שְׁטַר חוֹבוֹתֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְלַח וּמְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַל־תְּשִׁיבֵנוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכְרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר זַכָּיוֹת:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַצְמַח לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא־לְמַעֲנֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל· הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וַחֲסָדֶיךָ הַגְּדוֹלִים וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

לפי מנהג ק"ק רומה בשבת אומרים כאן:

צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד־מָרוֹם אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ גְדֹלוֹת אֱלֹהִים מִי כָמוֹךָ: צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי־אֵל מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ יְהוָה:

החזן אומר:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

תִּתְקַבַּל צְלוֹתְהוֹן וּבָעוּתְהוֹן דְּכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל· קֳדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

מקורות

בשבת אומריס לדקתך. מח' רוממיות, דף שפט ע"ב. **פסוקי לידוק הדין.** שבה"ל, ענין שבת, סי' קכו בשם פדר"ך פ' ט, מ. סרע"ג ח"ב, סי' לד; סדו' רס"ג, עמ' קכב; סת"ר סי' כ, ענין מנחת שבת; סה"ת סי' יג. **לדקתך לדק.** תה' קיט, קמב. **ולדקתך אלהים.** תה' עח, יט. **לדקתך כהרי אל.** תה' לו, ז.

ח"נ והערות

צו"צ. סדר הפסוקים כמנהגנו, מופיע בטור או"ח, סי' רצב, ובסחב"ר. אמנם בסרע"ג ח"ב סי' לד, הסדר הוא אחרת, וכן במח' פרס, דף לט ע"ב. וראו שבה"ל ענין שבת סי' קכו. ובסידור רש"ס, עמ' 455 כתב, שמנהג הספרדים הוא גם ע"פ הזוהר. ומה שידעת, אין אנו נוהגים ע"פ קבלה, ולכן נאחז מנהג אבותינו בידינו. **תושיע.** התי"ו ברפה, כנמצא בכארצ"ו. וראו מנחת שי תה' לו, ז.

תפלת נעילה
של יום הכיפורים

אֵל נוֹרָא עֲלִילָה· הַמְצִיא לָנוּ מְחִילָה· בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה·
אֵל נוֹרָא עֲלִילָה· הַמְצִיא לָנוּ מְחִילָה· בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה:

מָתַי מִסְפַּר קְרוּאִים· לְךָ עַיִן נוֹשְׂאִים· וּמְסַלְּדִים בְּחִילָה·
בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה· אֵל נוֹרָא עֲלִילָה· הַמְצִיא לָנוּ מְחִילָה· בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה:

שׁוֹפְכִים לְךָ נַפְשָׁם· מְחֵה פִשְׁעָם וְכַחֲשָׁם· וְהַמְצִיאֵם מְחִילָה·
בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה· אֵל נוֹרָא עֲלִילָה· הַמְצִיא לָנוּ מְחִילָה· בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה:

הֱיֵה לָהֶם לְסִתְרָה· וְחַלְּצֵם מִמְּאֵרָה· וְחָתְמֵם לְהוֹד וּלְגִילָה·
בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה· אֵל נוֹרָא עֲלִילָה· הַמְצִיא לָנוּ מְחִילָה· בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה:

ח"ג והערות

אל נורא עלילה. לר' משה אבן עזרא, "סי' משה חזק". הפיוט אינו מופיע במח' העתיקים, והובא לכאן ע"פ מח' שד"ל ומח' הספרדים (בית הכפורת, דף רלז ע"א; עוד יוסף חי, עמ' תדש. לא נדפס במח' כמנהג הספרדים וויניציאה רפ"ד). בירושלים נוהגים לאומרו כאשר החזן וסגניו יושבים. לעיון על פיוט זה, ראו: אילת אטינגר, 'עיון בפיוט אל נורא עלילה', בתוך שנתון "שאנן", כרך יז, תשע"ב, עמ' 85-98. **בְּשָׁעַת הנעילה.** בבית כפורת ושד"ל: 'בְּשֵׁעַת הנעילה', בעוד יוסף חי: 'בְּשָׁעַת הנעילה', ובפנים הוא ניקוד היעב"ץ בלו"א, ח"א, סי' קצח, וכן מנוקד באבות פ"ב, מ"ג, במח' לפסח. ופ"ד, מי"ח; פ"ו, מ"ט.

מקורות

תפילת נעילה. ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ג; בבלי יומא, דף פז ע"ב; במדב"ר (ווילנא), פר' נשא, פר' יא, סי' ד; שדר"ג, פר' ויצא, ס' כו; בס"ג סי' ל, הל' ברכות, פ"ה, עמ' מז, ע"פ יצע' ל, עו; סרע"ג ח"ב, סי' קכט; סדו' רשב"ג, פ"ה, ריש עמ' ס; ס' החיונך, מצוה תלג; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שכא; סה"ת סי' מא, בשחרית יוה"כ. **אל נורא עלילה.** ע"פ תה' סו, ה. **מתי מספר קרואים.** ע"פ בר' לד, ל; דב' ד, כז; ירמ' מד, כח; תה' קה, יב; דה"א טז, יט. **לך עין נושאים.** ע"פ יצע' נא, ו; תה' קכג, א. **ומסלדים בחילה.** איו' ו, י. **שופכים לך נפשם.** ע"פ ש"א א, טו; איכ' ב, יט. **מחה פשעם וכחשם.** ע"פ יצע' נט, יג. **היה להם לסתרה.** ע"פ דב' לב, לח. **וחלצם.** ע"פ תה' לד, ח. **ממארה.** ע"פ מלא' ג, ט.

חֹן אוֹתָם וְרַחֵם· וְכָל־לוֹחֵץ וְלוֹחֵם· עֲשֵׂה בָהֶם פְּלִילָה· בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה· אֵל נוֹרָא עֲלִילָה· הַמְצִיא לָנוּ מְחִילָה· בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה:

זְכֹר צִדְקַת אֲבִיהֶם· וְחַדֵּשׁ אֶת־יְמֵיהֶם· כְּקֶדֶם וּתְחִלָּה· בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה· אֵל נוֹרָא עֲלִילָה· הַמְצִיא לָנוּ מְחִילָה· בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה:

קְרָא נָא שְׁנַת רָצוֹן· וְהָשֵׁב שְׁאֵרִית הַצֹּאן· לְאָהֳלִיבָמָה וְאָהֳלָה· בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה· אֵל נוֹרָא עֲלִילָה· הַמְצִיא לָנוּ מְחִילָה· בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה:

תִּזְכּוֹ לְשָׁנִים רַבּוֹת· הַבָּנִים עִם־הָאָבוֹת· בְּדִיצָה וּבְצָהֳלָה· בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה· אֵל נוֹרָא עֲלִילָה· הַמְצִיא לָנוּ מְחִילָה· בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה:

מִיכָאֵל שַׂר יִשְׂרָאֵל· אֵלִיָּהוּ וְגַבְרִיאֵל· בַּשְּׂרוּ נָא הַגְּאֻלָּה· בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה· אֵל נוֹרָא עֲלִילָה· הַמְצִיא לָנוּ מְחִילָה· בְּשָׁעַת הַנְּעִילָה:

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶלָה: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְהוָה אֱלֹהָיו:

תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם

מקורות

חון אותם ורחם. ע"פ מ"ב יג, כג. **וכל לוחץ ולוחם.** ע"פ תה' מו, ב. **עשה בהם פלילה.** ע"פ ישע' נז, ג. **זכור לדקת אביהם.** ע"פ דב' ט, כז; מדת"ג, פר' מח, סוף סי' ח; בעה"ט במ' יד, יח. **וחדש ימיהם וכו' ותחילה.** ע"פ איכ' ה, כא. **קרא נא שנת רצון.** ע"פ ישע' סא, ב. **והשב שארית הצאן.** ע"פ ירמ' כג, ג. **לאהליבמה ואהלה.** ע"פ יחז' כג, ד. **תזכו לשנים רבות.** ע"פ קה' ו, ג; נחמ' ט, ל. **הבנים עם האבות.** ע"פ מלא' ג, כד. **בדיצה ובצהלה.** רא"ו אד"נ פל"ד, ד"ה עשרה שמות נקראת שמחה. **מיכאל שר ישראל.** ע"פ דני' יב, א; מס' קטנות, מס' שמחות, ס' חיבוט הקבר, פ"א, ה"א. **אליהו וגבריאל בשרו נא.** ע"פ מלא' ג, כג. **אשרי יושבי ביתך.** סדו' רשב"ג, פ"ה, ריש עמ' ס.

ח"נ והערות

בדיצה ובצהלה. השוה לניקוד 'א אדון' ביוצר של שבת. בבית הכפורת ושד"ל מנוקד 'צַהֲלָה', ובעוד יוסף חי כבפנים.

וּגְדָל־חֶסֶד: טוֹב־יְהוָה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה
כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ
יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ:
מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּֽמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ
יְהוָה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי־כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ
וְאַתָּה נוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ
לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו:
קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו
יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו
וְאֶת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ
כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם· הַלְלוּ־יָהּ:

החזן אומר:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ
מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה
וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא
דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

מקורות

קדיש. סרע"ג ח"ב, סי' קכט; סדו' רפב"ג, פ"ה, רים עמ' ס.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· אֱלֹהֵי אַבְרָהָם·
אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב· הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא·
אֵל עֶלְיוֹן· גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת־הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי
אָבוֹת· וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה׃

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְחָתְמֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים·
לְמַעַנְךָ אֵל חָי· מֶלֶךְ גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ
וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מָגֵן אַבְרָהָם׃

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי· מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ·
מוֹרִיד הַטַּל· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד· מְחַיֶּה מֵתִים
בְּרַחֲמִים רַבִּים· סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים· מַתִּיר אֲסוּרִים·
וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי־כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה
לָּךְ· מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה׃

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים· זֹכֵר יְצוּרֶיךָ בְּרַחֲמִים· מֵמִית וּמְחַיֶּה·
וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה·
מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ· וּלְנֶצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ·
וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא־יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי־אֵל
מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה׃

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ
עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ· וְיִירָאוּךָ כָּל־

מקורות

עמידה לתפלת נעילה. סרע"ג ח"ב, סי' קכט; סדו' רס"ג, עמ' רסח. **ג' ברכות רשומות.** סדו' רסב"ג, פ"ה, עמ' ס.

הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים. וְיֵעָשׂוּ כֻּלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כְּמָה שֶׁיָּדַעְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטוֹן לְפָנֶיךָ. עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ. וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְהוָה לְעַמֶּךָ. תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ. וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ. שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ. שָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ. וּצְמִיחוּת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכוּת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וְאָז צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ. וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ. וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ. וְעוֹלָתָה תִּקְפֹּץ פִּיהָ וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה. כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ. וְתִמְלֹךְ אַתָּה יְהוָה לְבַדְּךָ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ. עַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ. יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם. אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר. הַלְלוּ־יָהּ: וְכָתוּב. וַיִּגְבַּהּ יְהוָה צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת. קִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה. אֶת־יוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת־יוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה. לִסְלִיחָה וְלִמְחִילָה וּלְכַפָּרָה עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ. מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא. יַגִּיעַ. וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה. וְיִשָּׁמַע. וְיִפָּקֵד. וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן

יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ׃ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ׃ וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ (לִפְלֵיטָה) לְטוֹבָה׃ לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרָצוֹן בְּיוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וּבְיוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה׃ זָכְרֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה׃ וּפָקְדֵנוּ בּוֹ לִבְרָכָה׃ וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים טוֹבִים׃ בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים׃ וְחוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ׃ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ׃ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה׃ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ׃ כָּאָמוּר׃ אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר׃ וְנֶאֱמַר׃ מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ׃ וְנֶאֱמַר׃ כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ׃

כִּי־אַתָּה סוֹלֵחַ לְיִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם׃ וּמוֹחֵל לְשִׁבְטֵי יְשׁוּרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר׃ וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד׃ וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֶלָּא אָתָּה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃ וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃ מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (בשבת: הַשַּׁבָּת וְ)יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים׃

רְצֵה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל־תְּפִלָּתָם שְׁעֵה׃ וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ׃ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן׃ וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן

מקורות

ג׳ ברכות מחרוטות. סדו׳ רשב״ג, פ״ה, עמ׳ ס.

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ הַמַּחֲזִיר בְּרַחֲמָיו שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן׃

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ׃ שֶׁאַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ׃ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוּבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת׃ עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם׃ הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ׃ הַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ וּמֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ׃ לֹא־הִכְלַמְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא־עֲזַבְתָּנוּ וְלֹא־הִסְתַּרְתָּ פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ׃

זְכוֹר רַחֲמֶיךָ וּכְבוֹשׁ אֶת־כַּעֲסֶךָ׃ כַּלֵּה דֶבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה וְכָל־מַחֲלָה מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ׃ עַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד׃ כָּל־הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה׃ וִיהַלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בֶּאֱמֶת׃ וַחֲתוֹם לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת׃

שִׂים שָׁלוֹם׃ טוֹבָה וּבְרָכָה׃ (חַיִּים)׃ חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים׃ עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ׃ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ תּוֹרַת חַיִּים׃ אַהֲבָה וָחֶסֶד׃ צְדָקָה׃ בְּרָכָה׃ יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם׃ וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ וּ)לְבָרֵךְ אֶת־כָּל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל תָּמִיד בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ׃

בְּסֵפֶר חַיִּים׃ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם׃ פַּרְנָסָה טוֹבָה וִישׁוּעָה וְנֶחָמָה׃ חֵן וָחֶסֶד נִזָּכֵר וְנֵחָתֵם לְפָנֶיךָ׃ אָנוּ וְכָל־עַמְּךָ

ח״נ והערות

וַחֲתוֹם לחיים. במח׳ רמ״ו, רס״ד ובולוניא: ״וְכָתוֹב לחיים״. ובגליון רמ״ו, הוגה בכ״י ובמח׳ שד״ל: ״וַחֲתוֹם״. **וְנֵחָתֵם לפניך.** במח׳ רמ״ו, רס״ד ובולוניא: ״וְנִכָּתֵב לחיים״. ובגליון רמ״ו, הוגה בכ״י ובמח׳ שד״ל: ״וְנֵחָתֵם״.

יִשְׂרָאֵל· לְחַיִּים (טוֹבִים) וּלְשָׁלוֹם· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם· (אָמֵן):

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ· שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי־עֹרֶף בַּדָּבָר הַזֶּה שֶׁנֹּאמַר (נ"א: לוֹמַר) לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ· אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ (נ"א: חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ)· אָשַׁמְנוּ· בָּגַדְנוּ· גָּזַלְנוּ· דִּבַּרְנוּ דֹּפִי· הֶעֱוִינוּ· וְהִרְשַׁעְנוּ· זָדְנוּ· חָמַסְנוּ· טָפַלְנוּ שֶׁקֶר· יָעַצְנוּ רַע (וי"א: עֵצוֹת רָעוֹת)· כִּזַּבְנוּ· לָצְנוּ (לוֹצֵצְנוּ)· מָרַדְנוּ (מָרִינוּ)· נִאַצְנוּ (נִאַפְנוּ· נִשְׁבַּעְנוּ לַשָּׁוְא וְלַשֶּׁקֶר)· סָרַרְנוּ· עָוִינוּ· פָּשַׁעְנוּ· צָרַרְנוּ· קִשִּׁינוּ עֹרֶף· רָשַׁעְנוּ· שִׁחַתְנוּ· תִּעַבְנוּ· תָּעִינוּ· תִּעְתָּעְנוּ: סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא־שָׁוָה לָנוּ· וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ כִּי־אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם וּמַה־נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים· הֲלֹא כָל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ:

אַתָּה נוֹתֵן יָד לַפּוֹשְׁעִים· וְיָמִין פְּרוּשָׂה לְקַבֵּל שָׁבִים: וַתְּלַמְּדֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְהִתְוַדּוֹת לְפָנֶיךָ עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ· לְמַעַן תְּקַבְּלֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ

מקורות

וידוי בנעילה. סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' נה. **מה נאמר לפניך.** סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' ס בטיוויס; במח' ארס לוברה, דף תרכה ע"ב, בטיוויס. **אתה נותן יד לפושעים.** ע"פ ירמ' ג, יד.

המשך. ע"פ סרע"ג ח"ב, סי' קכט; עור או"ח, סי' תרכג; מהו"ו סי' שנו; סד"ר סי' קלח; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קעח, וסדר יוה"כ, סי' שיט; ס' מלמד התלמידים, פר' נצבים, ד"ה ולפי זה; סה"ת סי' מח, בשחרית יוה"כ. במח' רומניא, דף של ע"ב, בטיוויס. **וימין.** ע"פ שמ' טו, ו ורש"י; מדת"נ (בובר), פר' משפטים, סי' ו; אגב"ר (בובר), פ' כד, סי' ח. **וימין פרושה לקבל שבים.** ספרי דב', פר' ואתחנן פ' ל; פדר"א פ' מ"ב. **לקבל שבים.** ויק"ר (ווילנא), פר' ל, סי' ג, ע"פ תה' קב, יט; פדר"ך (מנדלבוים), פי' כז, סי' ג. **ותלמדנו ה"א להתודות.** ע"פ במ' ה, ז; ירמ' ב, לה; מש' כח, יג. **להתודות לפניך.** ראו מדת"ה (בובר), מז' קמא, סי' ב, 'לריך אדם להתודות תעאתו, ולהתחנן בתפלת המנחה'. **למען תקבלנו וכו' כאשיש וכניחוחיש.** ע"פ ויק"ר (ווילנא), פר' ז, סי' ב; פדר"ך, פי' כד, ה; ילקו"ש תהלים, רמז תשסו.

ח"נ והערות

וְיָמִין פְּרוּשָׂה. במח' רומניא: 'יְמִין פְּרוּשָׂה'. ובמח' אשכנז: 'יְמִינְךָ פְּשׁוּטָה'.

כְּאִשִּׁים וּכְנִיחֹחִים· לְמַעַן דְּבָרְךָ וּדְבַר־פֶּה בַּעֲבוּר אָמַרְתָּ· אֵין
קֵץ לְאִשֵּׁי חוֹבוֹתֵינוּ וְאֵין מִסְפָּר לְנִיחֹחֵי אַשְׁמוֹתֵינוּ: אַתָּה יוֹדֵעַ
שֶׁאַחֲרִיתֵנוּ רִמָּה וְתוֹלֵעָה· לְפִיכָךְ הִרְבֵּיתָ סְלִיחָתֵנוּ: מָה־אָנוּ·
מָה חַיֵּינוּ· מָה חַסְדֵּנוּ· מַה־צִּדְקֵנוּ· מַה־כֹּחֵנוּ· מַה־גְּבוּרָתֵנוּ
לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· הֲלֹא כָל־הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן
נֶגְדֶּךָ· וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ· וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע· וּנְבוֹנִים
כִּבְלִי הַשְׂכֵּל: הֲלֹא כָל־מַעֲשֵׂינוּ תֹהוּ וָבֹהוּ· וִימֵי חַיֵּינוּ הֶבֶל
לְפָנֶיךָ· שֶׁכֵּן כָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ· וּמוֹתַר הָאָדָם מִן־הַבְּהֵמָה
אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל:

אַתָּה הִבְדַּלְתָּ אֱנוֹשׁ מֵרֹאשׁ· וַתַּכִּירֵהוּ לַעֲמֹד לְפָנֶיךָ· כִּי
מִי־יֹאמַר לָךְ מַה־תִּפְעָל· וּמַה־יִּתְאוֹנֵן אָדָם חָי· גֶּבֶר
עַל־חֶטְאוֹ: וַתִּתֶּן־לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה· אֶת־(בשבת: יוֹם הַשַּׁבָּת

ח"נ והערות

מה כחנו. תיבות אלו חסרות במח' רמ"ו ורס"ד, ונוספו בהערה בכ"י בגליון. גם באחד חה"נ שבגולדשמידט אינם, אך נמצאות במח' אשכנז, רומניא וארם צובה. והשוו לנוסח "לעולם יהא אדם ירא שמים" בריש שחרית. ושם במח' רמ"ו: 'מה כחנו מה גבורותינו'. **מה גְּבוּרָתֵנוּ.** כן הוא כאן במח' רמ"ו, בולוניא, שד"ל וארם צובה. אבל בכ"י וברומניא: 'מה גְּבוּרוֹתֵינוּ', וכן הוא ברמ"ו בזמירות תחילת שחרית, וכן נמצא בעוד נוסחאות שם. **כבלי הַשְׂכֵּל.** כן מנוקד במח' בולוניא, כ"י, ורמ"ו בזמירות שחרית בחול, ושד"ל. אבל ברומניא: 'כבלי הֶשְׂכֵּל'. ובמח' רמ"ו: 'כבלי שֶׂכֶל'. **הלא כל מַעֲשֵׂינוּ... חַיֵּינוּ.** במח' רומניא: 'הלא כל מַעֲשֵׂימוֹ... חַיֵּימוֹ'. **בשבת: יום השבת הזה.** בשו"ע או"ח, סי' תרכ"ג, ס"ג כתב, שיחיד אינו מזכיר של שבת כיון שאינו בתוך התפלה, אבל ש"ץ כיון שאמרו בתוך תפלתו מזכיר בו של שבת. אך במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י ושד"ל מופיע של שבת גם כאן, ואין הבחנה בין יחיד לש"ץ. ובטור הלשון הוא רק 'אין צריך להזכיר של שבת'. וראו בשבה"ל סי' קעא ובב"י על אתר.

מקורות

למען דברך. הוש' יד, ג. **שאחריתנו רימה ותולעה.** ע"פ איו' ז, ה; כד, כ; כה, ו. **לפיכך הרבית סליחתנו.** ע"פ תה' עח, לט. **מה אנו מה חיינו.** בבלי יומא, דף פז ע"ב; רי"ף; סדו' רס"ג, עמ' רסב; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' ס; רא"ש יומא פ"ח, סי' כ; מחו"ו סי' שנו; סד"ר סי' קלא. **מה אנו.** ע"פ דה"א יז, טז. **מה חיינו.** אבודרהם ע"פ תה' פח, ד. **מה חסדנו.** ע"פ הוש' ו, ד. **מה צדקנו.** ע"פ ישע' סד, ה. **מה כוחנו.** ע"פ איו' ו, יא. **מה גבורתנו.** ע"פ ירמ' ט, כב. **ואלהי אבותינו.** ע"פ שמ' ג, טו. **כל הגיבורים כאין נגדך.** ע"פ דה"ב כ, ו. **כאין נגדך.** תה' לט, ו. **ואנשי השם.** ע"פ בר' ו, ד. **כלא היו.** ע"פ עוב' א, טז. **וחכמים כבלי מדע.** ע"פ ישע' מד, כה. **ונבונים כבלי השכל.** ע"פ ישע' ה, כא. **מעשינו תוהו ובוהו.** ע"פ ירמ' ד, כג. **וימי חיינו הבל לפניך.** ע"פ תה' לט, ו; קמד, ד; איו' ז, טז. **ומותר האדם מן הבהמה.** קה' ג, יט. **אתה הבדלת.** ע"פ הוש' ט, י; סרע"ג ח"ב, סי' קכט; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' ס; מורה נבוכים ח"ג, פי"ג, ד"ה הרבה ובוכו; רמב"ן עה"ת, דב' כב, ו; ס' החינוך, מצוה תקמה. **הנוסח.** סרע"ג ח"ב, סי' קכט; סדו' רס"ג, עמ' רסב; סד"ר סי' קלט; רמב"ם, סדר תפילות, נוסח הוידוי; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שכא. **אנוש.** ע"פ יהו' יד, טו. **לעמוד לפניך.** ירמ' טו, יג (אבודרהם). **מי יאמר לך מה תפעל.** ע"פ איו' ט, יב; בבלי סנהדרין, דף לח ע"ב, 'רלוכס, נעשה אדם בצלמנו? וכו', כל העולם כולו שלך הוא, כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה'. **ומה יתאונן וכו' חטאיו.** ע"פ איכ' ג, לט; מח' פרס, דף פד ע"א.

הַזֶּה וְאֶת־) יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה· קֵץ סְלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ· לְמַעַן נֶחְדַּל מֵעֹשֶׁק יָדֵינוּ· וּבוֹ נָשׁוּב לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם· כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר· דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב: וְנֶאֱמַר· יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: וְאַתָּה אֱלוֹהַּ הַסְּלִיחוֹת· חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ־אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וּמַרְבֶּה לְהֵיטִיב· וְרוֹצֶה אַתָּה בִּתְשׁוּבַת רְשָׁעִים· וְאֵין אַתָּה חָפֵץ בְּמִיתָתָן· כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר· הֶחָפֵץ אֶחְפֹּץ מוֹת רָשָׁע נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים הֲלוֹא בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכָיו וְחָיָה: וְנֶאֱמַר· אֱמֹר אֲלֵיהֶם חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים אִם־אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם־בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל: וְנֶאֱמַר· כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה (הקריאה: אֱלֹהִים) וְהָשִׁיבוּ וִחְיוּ:

הנוהגים לומר "אלקי נצור", יאמרו פסוק זה לאחריו:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

ויש נוהגים לומר:

אֱלֹהַי· נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע· וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה· וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וּלְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדֹּף נַפְשִׁי· וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה· יְהִי רָצוֹן

מקורות

יום הכיפורים הזה. ע"פ ויק' כג, כז. **מעושק.** ע"פ ויק' ה, כג. **ונשוב.** ע"פ מלא' ג, ז. **לעשות רצונך.** ע"פ תה' מ, ט. **בלבב שלם.** ע"פ מ"ב כ, ג; דה"ל יב, לט. **דרשו ה' בהמצאו.** ישע' נה, ו. **יעזוב רשע דרכו.** ישע' נה, ז. **ואתה אלוה הסליחות.** ע"פ נחמ' ט, יז; תה' קלו, ד; דני' ט, ט. **חנון ורחום.** נחמ' ט, יח. **ומרבה להיטיב.** ע"פ תה' לח, כ. **ורוצה אתה בתשובת רשעים.** ע"פ יחז' לג, יא. **ואין אתה חפץ במיתתן.** ע"פ יחז' יח, כג. **החפץ אחפץ מות רשע.** יחז' יח, כג. **אמור אליהם חי אני.** יחז' לג, יא. **כי לא אחפוץ במות.** יחז' יח, לב. **יהיו לרצון אמרי פי.** סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' ס.

ח"נ והערות

קץ סליחה ומחילה וכפרה. במח' רומניא: 'קץ מחילה וסליחה וכפרה'. במח' אשכנז, בשינוי סדר, וללא תיבת 'וכפרה'. **כַּדָּבָר שנאמר.** כן הוא במח' בולוניא, כ"י, שד"ל וארם צובה. אבל במח' רמ"ו: 'כְּמָה שנאמר'. ובמח' רומניא: 'כדבר האמור'. **וְנֶאֱמַר. יעזב רשע.** כן הוא במח' בולוניא, כ"י ושד"ל. אבל ברמ"ו, רומניא וארם צובה אין כאן 'ונאמר'. **ואתה אלוה הַסְּלִיחוֹת.** בפסוק בנחמ' ט, יז, הוא בלי ה"א הידיעה. **החפץ אחפוץ מות.** במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל: 'בְּמוֹת', אך בכ"י כבפנים וכמו שהוא בתנכ"ים. ונוסח 'במות', נראה שיגרא דלישנא דהפסוקים הבאים. **נאם ה' אלהים.** בכל המח' העתיקו רק את הקרי 'אלהים', ולא את הכתיב שהוא שם הויה. **תפילות אמוראים.** הקד"א מציין בסוף

מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי· שֶׁכָּל־הַקָּמִים עָלַי לְרָעָה· תָּפֵר עֲצָתָם וּתְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם· וְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי· שֶׁתִּפְתַּח לִי שַׁעֲרֵי תוֹרָה· שַׁעֲרֵי חָכְמָה· שַׁעֲרֵי בִינָה· שַׁעֲרֵי דֵעָה· שַׁעֲרֵי פַרְנָסָה וְכַלְכָּלָה· שַׁעֲרֵי חַיִּים· חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְרָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

פוסע שלש פסיעות לאחוריו בכריעה אחת, וחוזר לשמאלו ואחר כך לימינו, ואומר:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

(יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ· יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· שֶׁתִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ· וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ:)

ה"נ והערות

נעילה של לחש, לומר ״אלהי עד שלא נוצרתי״, וכמנהג שאר הקהילות, ע״פ בבלי ברכות, דף יז ע״א, ודבר זה נמצא אף ברמב״ם. אמנם הקד״א לא מתייחס לזה בשאר התפילות של יו״כ. אבל לפי הנראה, דעתו לומר ״אלהי עד שלא נוצרתי״, בכל תפילות יו״כ במקום ״אלהי נצור לשוני מרע״. ראו בענין זה, ב״ספר תפילות חיים״, בבירור נוסח האר״י (רימר), עמ׳ שב, ולק״י, סוף עמ׳ 141, דפו״י. אמנם בשום נוסח ממח׳ בני רומה, לא נמצא ״אלהי עד שלא נוצרתי״ ואף לא ״אלהי נצור לשוני״. וראו שבה״ל, סדר יוה״כ, סוף סי׳ שיט, וכנראה מכיון שאומרים שאר וידויים, לכך לא ראו צורך לומר וידוי דרב המנונא זוטי.

החזן אומר בלחש (וכפי מנהג ק"ק רומה אומר בקול רם):

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· אֱלֹהֵי אַבְרָהָם· אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב· הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא· אֵל עֶלְיוֹן· גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת־הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת· וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים· מִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים· אֶפְתַּח פִּי בְּתַחֲנוּנִים· לְחַלּוֹת פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

אָב יְדֻעָךְ מִנֹּעַר· בְּחַנְּתוֹ בְעֶשֶׂר בַּל עֶבֶר בְּרֹאשׁ תַּעַר· גֶּשׁ לְחַלָּךְ כְּנַעַר וְלֹא כְבַעַר· דְּגָלָיו

מקורות

חזרת הש"ץ לנעילה. סרע"ג ח"ב, סי' קל. **אב** - זה אברהם. ע"פ ישע' סג, טז. **אב ידעך מנוער.** ע"פ בבלי מדרים, דף לב, סוף ע"ח; מדת"נ (בובר), פר' לך לך, סי' ד; ב"ר (ווילנא), פר' נח, פר' ל, סי' ח; ילקו"ש תורה, רמז מח; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שכח. **בחנתו בעשר.** ע"פ מש' אבות פ"ה, מ"ג; פדר"א פ' לח; תדא"ז פר' כב; ילקו"ש תהלים, רמז תתנב. **בל עבור בראש תער.** ע"פ בר' כב, יב. **גש לחלך.** פי' לחלותך, לשון תפלה ובקשה, ואיתא במדת"נ (בובר), פר' וירא, סי' טז, איך ויגש אלא תפלה'. וע"פ בר' יח, כג. **כנער.** ע"פ הו' יא, ח, 'כי נער ישראל'; שה"ש זוטא (בובר), פר' ח, סי' ח. **כנער** - שלא טעם חטא. ע"פ בבלי עירובין, דף כא ע"ב; פסחים, דף פז ע"ח; משר"א, פר' יח, עמ' 338. **ולא כבער.** ע"פ תה' לב, ז; מש' יב, א. **דגליו.** ע"פ במ' א, נב.

ח"נ והערות

ה' **שפתי תפתח.** במח' רמ"ו ובולוניא לא נמצא פסוק זה. **א עליון.** במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י ורומניא הנוסח בחזרת הש"ץ הוא: 'ברוך אתה... א עליון קונה שמים וארץ' ואח"כ 'מסוד חכמים' וכו'. וראו בחזרת הש"ץ של שחרית. **אב ידעך מנוער.** לר' אלעזר הקליר. מיוסד ע"ס א"ב. פיוט זה נמצא גם במנהג אשכנז, גולדשמידט, ביפור, עמ' 728; רומניא דף שצא ע"א. **גש לְחַלָּךְ.** נ"א בגולדשמידט: 'גש לְחַלּוֹתְךָ'.

לָבֹא בְּזֶה הַשַּׁעַר: כַּכָּתוּב· זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ:
וְנֶאֱמַר· פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי־צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים:

אֱמוּנִים גֶּשׁוּ לְנַצְּחֶךָ אָיֹם· נֶצַח כָּל־הַיּוֹם· עֲבוּר כִּי־פָנָה יוֹם·
מָגִנֵּנוּ בְּצֶדֶק יוֹשֵׁב כְּחוֹם הַיּוֹם:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְחָתְמֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים·
לְמַעַנְךָ אֵל חַי· (מֶלֶךְ) גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ
וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי· מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ·
מוֹרִיד הַטַּל· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד· מְחַיֶּה מֵתִים
בְּרַחֲמִים רַבִּים· סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים· מַתִּיר אֲסוּרִים·
וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי־כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה
לָּךְ· מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה:

הַנִּקְרָא לְאָב זְרַע· וְנִפְנָה לָסוּר מִמּוֹקְשֵׁי רַע· זָעַק וְחִנֵּן
וְשִׂיחָה לֹא גָרַע· חָסַן בְּרָכָה בַּאֲשֶׁר
זָרַע· כַּכָּתוּב· וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהֵוא
מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה: וְנֶאֱמַר· פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק
אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ:

ח"נ והערות

הנקרא לאב זרע. גולדשמידט, ביפור, עמ' 729. **לא גָרַע.** במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י, שד"ל ורומניא: 'לא נִגְרַע', וכ"ה בח"נ אצל גולדשמידט. בקד"א ובגולדשמידט כבפנים. **בַּאֲשֶׁר זרע.** כן בכ"י, וכן נראה מהעתקת קד"א וגולדשמידט. אבל במח' רמ"ו, בולוניא, שד"ל ורומניא: 'כַּאֲשֶׁר זרע'.

מקורות

בזה השער. ע"פ בר' כב, יז; תר"ח; רש"י בר' כח, יז, 'זה שער השמים'. **זה השער לה'.** תה' קיח, כ. **פתחו שעריס.** ישע' כו, ב. **אמוניס גשו.** ע"פ מדת"ה (בובר), מז' לא, 'אמוניס טולר ה', אלו ישראל שאומריס וכו'. **נצח** - כימוי לקב"ה. ע"פ 'וגם נצח ישראל', ש"א טו, כט. והטעין כאן ע"פ ויק"ר (ווילנא), פר' ל, סי' ג. **עבור כי פנה יום.** ע"פ ירמ' ו, ד. **מגיננו.** ע"פ תה' לג, כ. **בצדק.** תה' יז, טו. **יושב כחום היום.** ע"פ בר' יח, ח. **הנקרא לאב זרע.** ע"פ בר' כח, יב. **ונפנה לסור וכו'.** ע"פ ב"ר (ווילנא), פר' תולדות, פר' סד, סי' ח; ילקו"ש תורה, רמז קיח. **לסור ממוקשי רע.** ע"פ מש' יג, יד. **זעק וחנן.** ע"פ בר' כה, כא. ראו בבלי שבת, דף פט ע"ב, 'רבש"ע, בני ולא בניך?', עי"ש. **ושיחה לא גרע.** ע"פ בר' כד, סג; ב"ר (ווילנא), פר' ס, סי' יד. **חוסן ברכה.** ע"פ מש' טו, ו. **ויזרע יצחק בארץ ההיא.** בר' כו, יב. **פתחו לי שערי צדק.** תה' קיח, יט.

יָהּ שִׁמְךָ בָּנוּ יֵעָרֵב· וְיִשְׁעֲךָ לָנוּ תְּקָרֵב· גְּאֹל נָא מְקֵרֵב·
וְהַחֲיֵינוּ בְּטַל כְּשָׂח לִפְנוֹת עָרֶב:

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים· זְכוֹר יְצוּרֶיךָ בְּרַחֲמִים· מֵמֶּת וּמְחַיֶּה·
וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה·
מְחַיֶּה הַמֵּתִים:

טֶבַע זִיו תְּאָרָה· יָהּ חֻקָּקוֹ בְּכֵס יְקָרָא· כְּשֶׁר תָּם מְקוֹם
מַה־נּוֹרָא· לְעֵת קֵץ חָז וַיֵּרָא· כַּכָּתוּב·
וַיֵּרָא וַיֹּאמַר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים
וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם: וְנֶאֱמַר· שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ
פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה עִזּוּז
וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְשִׂאוּ פִּתְחֵי
עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת
הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה: וְנֶאֱמַר· יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם· אֱלֹהַיִךְ
צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר· הַלְלוּ־יָהּ:

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל· אֵל נָא:

מקורות

שמך... וישעך לנו תקרב. ע"פ מדת"ה (בובר), מז' ד, סי' ג (לות כא). **וישעך לנו תקרב.** ע"פ ילע' נו, לא; תה' פה, ח. **גאל נא מקרב.** ע"פ תה' סט, יט. **והחיינו בטל.** ע"פ פדר"א פ' לג; ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ב, ותענית פ"א, ה"א. **כשח לפנות ערב.** ע"פ בר' כד, סג. **זיו תארה.** ע"פ בבלי ב"מ, דף פד ע"א, שופריה דיעקב אבינו; ב"ב, דף נח ע"א. **יה חקקו בכס יקרא.** רא"ו בבלי חולין, דף לא ע"ב, ורש"י ד"ה בדיוקנו; ב"ר (ווילנא), פר' עח, סוף סי' ג; מדת"נ (וורשא), פר' במדבר, סי' יט; ילקו"ש ישעיהו, רמז תנב, ד"ה אמר ה'. **כשר** - פי' רא"ה. ע"פ בר' כח, ח. **תם.** בר' כה, כז. **מקום מה נורא.** ע"פ בר' כח, ח. **לעת קץ חז ויירא.** ע"פ בר' כח, עז-ח. **ויירא ויאמר.** בר' כח, ח. **שאו שעריכם רמשיכם.** תה' כד, ז-י. **ימלוך ה' לעולם.** תה' קמו, י.

ח"נ והערות

טבע זיו תארה. גולדשמידט, כיפור, עמ' 729. **זיו תְּאָרָה.** במח' רמ"ו: 'זיו תוֹאֲרָה', וכן מנוקד גם במח' בולוניא, רומניא, כ"י ומח' נירנברג (כרך ג, פתיחה 103) ושד"ל. וגם ניקוד זה, נכון הוא. ראו ס' מכלול, דף קנב ע"א, כמו יְתֹאֲרוֹ' ישע' נב, יד. **חקקו בכס יְקָרָא.** בקד"א כתב דגרסינן באל"ף לשון כבוד (בארמית), ופרושו בכסא הכבוד, וכן הוא בשד"ל. אך במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י, רומניא, גולדשמידט ומח' נירנברג בה"א: 'יְקָרָה'. **לעת קֵץ.** כן הוא במח' רמ"ו, רס"ד, רומניא, גולדשמידט ומח' נירנברג פתי' צא. אך במח' בולוניא ושד"ל: 'לעת הַקִּיץ'.

מֵעֶרֶב וְעַד־עֶרֶב אֲנַצְּחָה· נַאֲקָתֵנוּ שְׁמָעָה וּסְלָחָה· זַכֵּנוּ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה· סְרָרֵנוּ תִּמְחָה וְתִסְלַח· עֵזֶר לָנוּ שְׁלַח· כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח· פְּנֵיכֶם כְּזֹהַר אַזְהִיר· צִדְקְכֶם לְנֶגְדִּי יָאִיר· כִּי אֶסְלַח לַאֲשֶׁר אַשְׁאִיר: שְׁמַע־נָא סְלַח־נָא הַיּוֹם· נְהַלְלְךָ נוֹרָא וְאָיֹם· עֲבוּר כִּי־פָנָה הַיּוֹם· קָדוֹשׁ:

קָמְנוּ בְתַחֲנוּן שְׁעֵנוּ· רוּמָה אֵל וְהוֹשִׁיעֵנוּ· שׁוּבֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ· שְׁמַע בְּרָצוֹן תְּפִלָּתֵנוּ· שׁוּר בְּשִׁפְלוּתֵנוּ· שׁוּבָה יְהוָה אֶת־שְׁבִיתֵנוּ· תֵּנוּ עַל־לְבַבְכֶם· תְּשׁוּעַת מַלְכְּכֶם· שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם· שְׁמַע־נָא סְלַח־נָא הַיּוֹם· נְהַלְלְךָ נוֹרָא וְאָיֹם· עֲבוּר כִּי־פָנָה הַיּוֹם· קָדוֹשׁ:

כֶּתֶר יִתְּנוּ לְךָ (יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מַלְאָכִים) הֲמוֹנֵי מַעְלָה עִם־(עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל) קְבוּצֵי מַטָּה· יַחַד

ה"נ והערות

מערב ועד ערב. גולדשמידט, כיפור, עמ' 730; מח' רומניא, דף שצא ע"ב. **סְרָרֵנוּ.** בכ"י: 'סוֹרְרֵינוּ'. **תִּמְחָה ותסלח.** במח' רמ"ו: 'תֵּמַח ותסלח'. המ"ם רפויה ומלעיל, מבנין הקל (לא בדגש ומלרע בנין נפעל). וכן הוא בכ"י (אלא שהוא בציר"י במקום חיר"ק). **כי פנה היום.** במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'כי פנה יום'. תוספת הה"א, ע"פ פי' קד"א. כל סוף קטע הוא לשון פסוק, ובפסוק כתיב 'היום' בה"א. וכן נדפס במח' שד"ל. אך בכל הנוסחאות הישנות גם אצל גולדשמידט ורומניא כתיב 'יום'. **קדושה לנעילה.** לפי מח' רמ"ו ובולוניא אומרים נוסח הקדושה כמו במנחה, ולא הנוסח הרבתי, וכ"ה במח' ארם צובה, דף תרכא ע"ב. וראו מח' שד"ל, ח"ב, דף קנה, המציין כי בויניציאה וברומה נהגו לומר את הקדושה רבתי. בכ"י יש כאן שני פיוטים הבאים לפני קדושה, א] 'ובכן נעריצך אלהינו', ב] 'שערי ארמון', נדפסו גם בגולדשמידט, עמ' 731. ואחרי הקדושה בא הפיוט 'מלאכים מרופפים', גולדשמידט, עמ' 732, ולאחר מכן בא 'חמול על מעשיך'.

מקורות

מערב ועד ערב. ע"פ ויק' כג, לב. **אנצחה.** עי' בס' הפרשים לרד"ק, שיש לפרשו לשון מחק, ולא"כ יש לפרש כאן מתחזקים מערב עד ערב. **נאקתנו.** ע"פ שמ' ב, כד. **שמעה וסלחה.** ע"פ דני' ט, יט. **זכנו.** ע"פ איו' כה, ד. **כי עמך הסליחה.** תה' קל, ד. **סרירינו.** ע"פ הוש' ד, טז. **תמחה ותסלח.** ע"פ ישע' מד, כב. **עזר לנו שלח.** ע"פ תה' כ, ג. **כי אתה ה'.** ע"פ תה' פו, ה. **פניכם כזוהר אזהיר.** ע"פ דני' יב, ג. **לצדקכם לנגדי יאיר.** ע"פ תה' לז, ו. **כי אסלח לאשר אשאיר.** ירמ' ג, כ. **שמע נא סלח נא.** ע"פ דני' ט, יט. **סלח נא היום.** ע"פ ויק' טז, ל. **נהללך נורא.** ע"פ תה' סו, ג. **נורא ואיום.** הל' ע"פ חבק' א, ז. **עבור כי פנה היום.** ע"פ ירמ' ו, ד. **נתחנון שענו** - לשון פניה, כלומר פנה לתחנונו. ע"פ בר' ד, ה; תה' קב, יח. **רומה אל והושיענו.** ע"פ ש"ב כב, מז; מ"ב יט, יט; תה' כמ, יד. **שובנו אלהי ישענו.** תה' פה, ה. **שמע ברצון תפלתנו.** ע"פ תה' יט, טו; סט, יד. **שור בשפלותנו.** ע"פ תה' קלח, ו. שור מלשון ראיה, ע"פ 'אשורנו ולא קרוב', במ' כד, יח. **שובה ה'.** תה' קכו, ד. **תנו על לבבכם.** ע"פ דב' לב, מו. **תנו... תשועת מלככם.** ע"פ יש' לג, כב; ירמ' ג, כג. **תשועת מלככם.** ע"פ איכ' ג, כו. **שובו אלי.** מלא' ג, ז.

כֻּלָּם קְדֻשָּׁה לְךָ יְשַׁלֵּשׁוּ· כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר עַל־יַד נְבִיאֶךָ· וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר· קו"ח: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: חזן: כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם· מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ· לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ· קו"ח: בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ: חזן: מִמְּקוֹמוֹ (הוא) יָפֶן (בְּרַחֲמָיו) לְעַמּוֹ· הַמְיַחֲדִים אֶת־שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר תָּמִיד בְּכָל־יוֹם· פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה וְאוֹמְרִים· שְׁמַ**ע** יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָ**ד**: אֶחָד הוּא אֱלֹהֵינוּ· הוּא אָבִינוּ· הוּא מַלְכֵּנוּ· הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ· הוּא יַשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו שֵׁנִית לְעֵינֵי כָל־חַי· לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: קו"ח: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (יש מוסיפים: אֱלֹהִים אֵל עֶלְיוֹן הַשּׁוֹכֵן בְּרוּם חֶבְיוֹן· הָשֵׁב שְׁכִינָתְךָ בִּמְהֵרָה לְצִיּוֹן)· חזן: וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר· קו"ח: יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם· אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר· הַלְלוּ־יָהּ:

חֲמֹל עַל־מַעֲשֶׂיךָ וְתִשְׂמַח בְּמַעֲשֶׂיךָ· שְׂפֹט בְּצֶדֶק מַעֲשֶׂיךָ וְתֶקְדַּשׁ בְּמַעֲשֶׂיךָ: וּבְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ· וְעַל־יְרוּשָׁלַם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ· וְעַל־מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ· וְעַל־מְכוֹנֶךָ וְהֵיכָלֶךָ:

לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ· וּלְנֶצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ· וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא־יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי־אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ· וְיִרָאוּךָ כָּל־

הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים. וְיֵעָשׂוּ כֻּלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כְּמָה שֶׁיָּדַעְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטוֹן לְפָנֶיךָ. עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִימִינֶךָ. וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְהוָה לְעַמֶּךָ. תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ. וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ. שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ. שָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ. וּצְמִיחוּת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכוּת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וְאָז צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ. וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ. וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ. וְעוֹלָתָה תִּקְפֹּץ פִּיהָ וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה. כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ. וְתִמְלֹךְ אַתָּה יְהוָה לְבַדְּךָ עַל־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ. עַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ. יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם. אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר. הַלְלוּיָהּ: וְכָתוּב. וַיִּגְבַּהּ יְהוָה צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בָחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת.
קִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה. אֶת־יוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת־יוֹם) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה. לִסְלִיחָה וְלִמְחִילָה וּלְכַפָּרָה עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ. מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· יַעֲלֶה וְיָבֹא· יַגִּיעַ· וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה·
וְיִשָּׁמַע· וְיִפָּקֵד· וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ
וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ· וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ· וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד
עַבְדֶּךָ· וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ (לִפְלֵיטָה) לְטוֹבָה·
לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרָצוֹן בְּיוֹם (בשבת: הַשַּׁבָּת הַזֶּה וּבְיוֹם)
הַכִּפּוּרִים הַזֶּה· זָכְרֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה· וּפָקְדֵנוּ בוֹ
לִבְרָכָה· וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים טוֹבִים· בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים·
וְחוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ· כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ· כִּי אֵל
מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים
הַזֶּה· מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ·
כָּאָמוּר· אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא
אֶזְכֹּר: וְנֶאֱמַר· מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה
אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: וְנֶאֱמַר· כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר
אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· הֱיֵה עִם־פִּיפִיּוֹת שְׁלוּחֵי עַמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל· הָעוֹמְדִים לְבַקֵּשׁ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּנִים
מִלְּפָנֶיךָ עַל־עַמְּךָ בֵּית־יִשְׂרָאֵל· דְּ־וֹרֵם מַה־שֶּׁיֹּאמְרוּ· הֲבִינֵם
מַדְּ־שֶּׁיְּדַבְּרוּ· הֲשִׁיבֵם מַה־שֶּׁיִּשְׁאָלוּ· יַדְּעֵם הֵיאַךְ יְפָאֲרוּ:
בְּאוֹר־פָּנֶיךָ יְהַלְּכוּן· בָּרֵךְ לְךָ יִבְרְכוּן· עַמְּךָ בְּפִיהֶם יְבָרְכוּן·
וּמִבִּרְכוֹת פִּיךָ יִתְבָּרְכוּן· עַמְּךָ לְפָנֶיךָ יַעֲבִירוּן· וְהֵם בַּתָּוֶךְ
יַעֲבֹרוּן: עֵינֵי עַמְּךָ בָּם תְּלוּיוֹת· וְעֵינֵיהֶם לְךָ מְיַחֲלוֹת: גָּשִׁים
מוּל שׁוֹד לְהִלָּחֲמָה· וְשַׁכֵּךְ כַּעַס וְחֵמָה· וְעַם מַסְבִּיבִים אוֹתָךְ
כַּחוֹמָה· וְאַתָּה מִן־הַשָּׁמַיִם תַּשְׁגִּיחַ אוֹתָם לְרַחֲמָה: עַיִן נוֹשְׂאִים

לָךְ לַשָּׁמַיִם· לֵב שׁוֹפְכִים נָכְחָךְ כַּמַּיִם· וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם: שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ בִלְשׁוֹנָם· וְלֹא־יִנָּקְשׁוּ בְשִׂנּוּנָם· וְאַל־יֵבוֹשׁוּ בְמַשְׂעֵנָם· וְאַל־יִכָּלְמוּ בָם שְׂאוֹנָם· וְאַל־יֹאמְרוּ בְּפִיהֶם דָּבָר שֶׁלֹּא כִרְצוֹנָךְ: כִּי חֲנוּנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵמָּה חֲנוּנִים· (וּמְרֻחָמֶיךָ הֵמָּה מְרֻחָמִים)· וּמְלֻמָּדֶיךָ הֵמָּה מְלֻמָּדִים: כְּמָה שֶׁיָּדַעְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־אֲשֶׁר תָּחֹן יָחֹן· וְאֶת־אֲשֶׁר תְּרַחֵם יְרַחֵם· כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ· וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם:

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם אַתָּה· וּבַעַל הָרַחֲמִים נִקְרֵאתָ· וְדַרְךָ תְּשׁוּבָה הוֹרֵיתָ: גָּדְלַת רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ תִּזְכֹּר הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם לְזֶרַע יְדִידֶיךָ: תְּפֶן אֵלֵינוּ בְּרַחֲמִים· כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הָרַחֲמִים: בְּתַחֲנוּן וּבִתְפִלָּה (לְפָנֶיךָ) נְקַדֵּם· כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם: מֵחֲרוֹן אַפְּךָ שׁוּב· כְּמוֹ בְתוֹרָתְךָ כָּתוּב: בְּצֵל כְּנָפֶיךָ נֶחֱסֶה וְנִתְלוֹנָן· כְּמוֹ וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן: תַּעֲבֹר עַל־פֶּשַׁע וְתִמְחֶה אָשָׁם· כְּוַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם: תַּאֲזִין שַׁוַּע וְתַקְשִׁיב מַאֲמָר· כְּוַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוּרָא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סליחות

סְלִיחָה רִאשׁוֹנָה

בְּטֶרֶם שֶׁמֶשׁ יָבֹא· בְּהֵיכָלוֹ בִּמְעוֹנִים· אֱלֹהִים יְבַשֵּׁר בְּטוּבוֹ· לְשַׁוְעַת אָבוֹת וּבָנִים·
פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי־צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים:

נָטוּ צִלְלֵי־עֶרֶב· קָרְבוּ וַיָּאֶתָיו· וְזֶרַע קֹדֶשׁ קָרֵב· וְכָל־קְרָבָיו יֶהֱמָיוּ· כְּלָם אֶחָזֵי חֶרֶב· תְּפִלּוֹת וְחִין עָטָיוּ· אֵל מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב· עַמְּךָ בְּךָ חָסָיוּ· גִּיב נִכְבָּדוֹת הֶרֶב· לְהַשְׁמִיעָם אִם־תִּבְעָיוּ· יַלְבִּינוּ אִם־יִהְיוּ· חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים·
פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי־צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים:

יְדִידֵי אֵל שׁוֹמְרֵי· שַׁעֲרֵי זְבוּל אַרְמוֹנִים· הִתְאוֹשְׁשׁוּ לְקוֹל קוֹרֵא· עַבְדֵי אֵל נֶאֱמָנִים· וּפִתְחוּ אֲלֵיהֶם שַׁעֲרֵי· עֲתִירוֹת עִם־תַּחֲנוּנִים· וּבַעֲדָם חָלוּ מוֹרֶה· צֶדֶק אֱלֹהֵי מָעוֹנִים· וּבִמְצוּלוֹת יָם יוֹרֶה· חַטֹּאת עִם־זְדוֹנִים· וְאֵין זִכְרוֹן לָרִאשֹׁנִים וְגַם לָאַחֲרֹנִים·
פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי־צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים:

מקורות

בטרם שמש יבוא. ע"פ ירמ' יג, טז. **בהיכלו במעונים.** ע"פ דב' לג, כז. **יבשר בטובו.** ע"פ ישע' נב, ז. **פתחו שעריס.** ישע' כו, ב. **נטו צללי ערב.** ע"פ ירמ' ו, ד. **קרבו ויאתיו.** ע"פ ישע' מא, ה. **וזרע קודש.** ע"פ ישע' ו, יג; עזר' ט, ב. **קרב.** ע"פ שמ' טז, ט. **וכל קרביו יהמיו.** ע"פ תה' קג, א; שה"ש ה, ד. **כולם אחוזי חרב.** שה"ש ג, ח. **תפלות וחין עטיו.** ע"פ תה' קב, א. **וחין** - תחנוניס. איו' מא, ד ותי"ו. **עטיו** - ילבשו. ע"פ תה' פד, ז. **אל מתהלך בקרב.** ע"פ דב' כג, טו. **עמך בך חסיו.** ע"פ ישע' יד, לב; תה' לו, ח. **גיב.** ישע' מ, יט. **נכבדות.** ע"פ תה' פז, ג. **הרב.** ע"פ תה' נא, ד, ליווי מלשון הרבה. **להשמיעם אם תבעיו.** ע"פ ישע' כח, יב. **ילבינו אם יהיו וכו'.** ע"פ ישע' א, יח. **ידידי אל.** ע"פ ישע' ה, א; מתע"ד פל"ג, פי"ב; בבלי מנחות, דף נג ע"ב; ספרי דב', פר' וחאת הברכה, פי' שנב, סי' יב. **שומרי שערי.** ע"פ נחמ' יא, יט. **זבול.** ישע' סג, טו. **ארמונים.** ע"פ ישע' לב, יד ותי"ו. **התאושאו.** ע"פ ישע' מו, ח. **לקול קורא.** ע"פ ישע' מ, ג. **ופתחו אליהם שערי.** ע"פ ישע' כו, ב. **עתירות עם תחנוניס.** ע"פ דני' ט, ג. **ובעדם חלו.** ע"פ מלא' א, ט. **מורה.** תה' פד, ז; איו' לו, כב. **מורה לדק.** ע"פ הוש' י, יב. **לדק.** תה' מה, ח. **אלהי מעוניס.** ע"פ דב' לג, כז. **וכמצולות יס יורה חטאת.** ע"פ מיכ' ז, יט. מושאל מל' שמ' טו, ד. **ואין זכרון לראשוניס.** ע"פ קה' א, יא.

ה"נ והערות

בטרם שמש יבוא. סליחה לר' בנימין ב"ר אברהם מן הענוים מרומה. סי' בנימן. **חטאת עם זדונים.** בכ"י ובמח' רמ"ו: 'חטאת עם וזדונים'.

מַעֲמַד הַיּוֹם פָּנָה· וְעַמִּי תְּחִנָּה שׁוֹאֵל· וְהֵיכַל קֹדֶשׁ חָנָה·
מֵאָז הַבֹּקֶר וְאֶל· אֱלֹהִים נַפְשׁוֹ עָנָה· בְּצוֹם וּבְכִי
לְהִתָּאֵל· וְכָזֹאת בְּשִׂיחוֹ עָנָה· זוּלָתְךָ אֵין גּוֹאֵל· אָנָּא הוֹשִׁיעָה
נָא· וְסָלַחְתָּ חֵטְא נוֹאֵל· תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים·
פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי־צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים:

נָוֶה שַׁפְרִירוֹ בַּעֲלוֹת· הַשֶּׁמֶשׁ בִּמְרוֹמִי· יַעֲלֶה שֵׁוַע תְּפִלּוֹת·
אֶל־אֱלֹהַי בִּנְעִימִי· וְיַחְשֹׁב כְּקָרְבַּן עוֹלוֹת· מִעוּט חֶלְבִּי
וְדָמִי· וְיַשְׁמִיעַ לְמַקְהֵלוֹת· שָׁמַעְתִּי קוֹל עַמִּי· וְחַטֹּאתָם נִמְחָלוֹת·
בִּמְצוּלוֹת תּוֹךְ יַמִּי· עֵדַת קָדְשִׁי וּלְאֻמִּי· לְכוּ אִכְלוּ מַשְׁמַנִּים·
פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי־צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל
עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה
לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר
וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר
(מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
(כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה
בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר
יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ

ח"נ והערות

וְהֵיכַל קדש חנה. כן הוא במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י, ואף קד"א לא הגיה, אלא רק כתב שמשפטו ׳ובהיכל׳. ואכן בשד"ל (כנראה הגיה ע"פ קד"א): ׳וּבְהֵיכָל׳. **שפרירו בַּעֲלוֹת.** בכ"י: ׳שפרירו כַּעֲלוֹת׳. **כְּקָרְבַּן עוֹלוֹת.** בכ"י: ׳כְּקָרְבָּן וְעוֹלוֹת׳. **שמעתי קול.** בכ"י: ׳שמעתי לְקוֹל׳. **עדת קָדְשִׁי.** במח' רמ"ו וכ"י: ׳עדת קָדֹשִׁי׳.

מקורות

היום פנה. ע"פ ירמ' ו, ד. **תחנה שואל.** ע"פ דני' ט, ג. **והיכל קודש חנה.** מוסאל מל' שמ' יח, ה. **קדש חנה.** ע"פ ישע' כט, ח; יול' ב, ח. **מאז הבוקר.** רות ב, ז. **אלהים נפשו ענה.** ע"פ דני' י, יב; עזר' ח, כא. **בצום ובכי להתאל.** ע"פ יואל' ב, יב. **להתאל** - לשון קיום ומספד, משורש אלה. ע"פ יואל' א, ח. **בשיחו ענה.** ע"פ תה' סד, ב. **זולתך אין גואל.** ע"פ רות ד, ד. **אנא הושיעה נא.** ע"פ תה' קיח, כה. **וסלחת חטא נואל.** ע"פ שמ' לד, ט. **תלונות בני ישראל.** במ' יד, כז. **שפרירו.** ירמ' מג, י. **בעלות השמש במרומי.** ע"פ דני' ו, טו; חבק' ג, יח, כת"י ורלב"ע. **שוע תפלות.** ע"פ תה' ה, ג. **בנעימי.** ע"פ תה' קלה, ג. **ויחשב כקרבן עולות.** ע"פ הוש' יד, ג. **מעוט חלבי ודמי.** בבלי ברכות, דף ח ע"א. **למקהלות.** ע"פ תה' סח, כז. **שמעתי קול עמי.** ע"פ דב' ה, כה. **במצולות תוך ימי.** ע"פ מיכ' ז, יט. **עדת קדשי.** ע"פ במ' טז, ג. **עדת... ולאומי.** ע"פ תה' ז, ח. **לכו אכלו משמנים.** נחמ' ח, י.

אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע
וְחַטָּאָה וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ
אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ׃ מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי
טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן
תִּוָּרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה שֵׁנִיָּה

אֱלֹהִים דָּר מְרוֹמֶךָ׃ שְׁמַע אֶנְקַת אֱמוּנֶיךָ׃ וּבַשֵּׁר אֶת־
עַמֶּךָ׃ סָלַחְתִּי אֶת־זְדוֹנֶיךָ׃
לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וּשְׁתֵה בְלֶב־טוֹב יֵינֶךָ:

מִטֶּרֶם עֲלוֹת שֶׁמֶשׁ׃ לִמְעוֹנוֹ בִּמְרוֹמִים׃ וְעַד לֹא־יָבֹא אֶמֶשׁ׃
הַקְשֵׁב שִׂיחַ תְּמִימִים׃ וְכָל־פִּשְׁעֵיהֶם הָמֵשׁ׃ וְתַשְׁקִיעֵם
בִּתְהוֹמִים׃ וְצוֹרְרֵימוֹ צוּר הַכְמֵשׁ׃ בַּחֲרוֹן אַף וּזְעָמִים׃ וּלְעַם
כָּפוּף כְּחֶרְמֵשׁ׃ תַּשְׁמִיעַ בְּקוֹל רַחֲמִים׃ קוּם לָמָּה זֶה בְּאֵימִים׃
אַתָּה נֹפֵל עַל־פָּנֶיךָ׃ לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וּשְׁתֵה בְלֶב־טוֹב יֵינֶךָ:

שַׁעֲרֵי רָצוֹן פְּתָחָה׃ לְעַם קָנוּי לְגוֹרָלֶךָ׃ וְכָל־חַטֹּאתָם סְלָחָה׃
אֱלֹהִים חַי בְּרֹב גָּדְלֶךָ׃ וְהָנֵס מֵהֶם אֲנָחָה׃ וְשׁוּר כִּי

מקורות

אלהים דר מרומך. ע"פ ישע' לג, ה; איו' לא, ב. **שמע אנקת אמוניך.** ע"פ תה' קב, כא. **סלחתי את זדוניך.** ע"פ במ' יד, כ. **לך אכול בשמחה.** קה' ט, ז. **מטרם עלות שמש.** ע"פ ירמ' יג, טז. **עלות השמש למעונו במרומים.** ע"פ דני' ו, טו; חבק' ג, יא, כת"י ורא"ב"ע. **ועד לא יבוא אמש.** מושאל מל' ישע' ס, כ. **אמש.** בר' יט, לד; לא, כט. **הקשב שיח תמימים.** ע"פ מש' כח, יח. **וכל פשעיהם המש.** ע"פ ויק' טז, טז. **המש.** ע"פ שמ' י, כא. **ותשקיעם בתהומים.** ע"פ מיכ' ז, יט. **צור.** ע"פ דב' לב, ד. **הכמש** - לשון יבוש בלשון חז"ל. ראו שה"ש רבה (ווילנא), פר' ב, סי' ג. **בחרון אף וזעמים.** ע"פ לפ' ג, ח; תה' סט, ה. **כפוף כחרמש.** ע"פ ישע' נח, ה. **קום למה וכו' על פניך.** ע"פ יהו' ז, י. **שערי רצון פתחה.** ראו דב"ר (ווילנא), פר' ב, רים סי' יב. **לעם קנוי לגורלך.** ע"פ תה' עח, ה; תי"ו דב' לב, ט; פדר"א פ' כד; ילקו"ש תהלים, רמז תרסז. **וכל חטאתם סלחה.** ע"פ ירמ' לא, לג; תה' פה, ג. **אלהים חי.** מ"ב יט, ד; ישע' לז, ד. **ברוב גדלך.** ע"פ דב' ט, כו. **והנס מהם אנחה.** ע"פ ישע' לה, י; נא, יא. **ושור.** מלשון אשורנו ולא קריב', במ' כד, יח. **כי הם פעלך.** ע"פ חבק' ג, ב.

ח"נ והערות

אלהים דר מרומך. מחבר סליחה זו, כנראה הוא, ר' משה אבן עזרא. "סי' משה". הסליחה גם במנהג אשכנז, גולדשמידט, כיפור, עמ' 676. **וְצוֹרְרֵימוֹ צוּר.** בכ"י: וְצוֹרְרֵיהֶם צוּר'. **בקול רַחֲמִים.** במח' רמ"ו ורס"ד: 'בקול מְרוֹמִים'. **למה זֶה בְּאֵימִים.** כן הוא במח' בולוניא, כ"י ושד"ל. אבל במח' רמ"ו ובכ"י: 'למה תַחֲרִישׁ'. **וְכָל־חַטֹּאתָם סלחה.** כן הוא במח' רמ"ו וכ"י. אבל בבולוניא: 'וְחַטָּאתָם סלחה', בלי תיבת 'כל'. ובשד"ל: 'וּלְכָל־חטאתם סלחה'. **אלהים חי.** בכ"י: 'אוֹהַ חי'.

הֵם פָּעֳלָךְ· וּמַלְאַךְ בְּרִית שְׁלָחָה· לְגוֹי בָּחַרְתָּ לְחָבְלָךְ· וְחִישׁ לְהַשְׁמִיעוֹ בְשִׂמְחָה· בְּהוֹד נֹעַם מִלּוּלָךְ· עַמִּי מָה־חָרָה לָךְ· וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ· לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וּשְׁתֵה בְלֶב־טוֹב יֵינֶךָ:

הָעֵת נְעִילַת שְׁעָרִים· וְעֵת הַשֶּׁמֶשׁ לָבֹא· יַשְׁמִיעַ לִבְחִירִים· הַצּוּר לְמַעַן טוּבוֹ· שְׂאוּ רָאשֵׁיכֶם שְׁעָרִים· עַמִּי יָבֹאוּ בוֹ· וְיֵזֶה מֵי כִפּוּרִים· עַל־עַם בָּחַר לְחַבְּבוֹ· וְיִגְאוֹל זֶרַע יְשָׁרִים· וְיַעֲנֶה לְגוֹי אֲשֶׁר אֲהָבוֹ· זֶה הַדֶּרֶךְ לְכוּ בוֹ· הִנְנִי עִמְּךָ לְפָנֶיךָ· לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וּשְׁתֵה בְלֶב־טוֹב יֵינֶךָ:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי

ה"נ והערות

אשר אֲהָבוֹ. בכ"י: 'אשר אֲהֵבוֹ'.

מקורות

ומלאך הברית שלחה. ע"פ מלא' ג, א. **לגוי בחרת.** ע"פ דב' ז, ו. **לגוי בחרת לחבלך.** ע"פ דב' לב, טו; תו"י. **וחיש** - לשון מהירות. תה' ל, ו. **להשמיעו בשמחה.** ע"פ תה' נא, ו. **בהוד נועם מלולך.** ע"פ ישע' ל, ל; משלי טז, כד. **עמי מה.** ע"פ מיכ' ו, ג. **חרה וכו' נפלו פניך.** בר' ד, ו. **נעילת שעריים.** משנ' תענית פ"ד, מ"א; בבלי תענית, דף כו ע"א; יומא, דף פז ע"ב. **ועת השמש לבוא.** ע"פ בר' טו, יב. **לבחירים.** ע"פ תה' קה, ו; דה"א, טז, יג. **הצור.** ע"פ דב' לב, ד. **הצור למען טובו.** ע"פ תה' כה, ז. **שאו ראשיכם שעריים.** ע"פ תה' כד, ז. **עמי יבואו בו.** ע"פ תה' קיח, כ. **ויזה מי כפורים.** ע"פ יחז' לו, כה; משנ' יומא פ"ח, מ"ט; בבלי יומא, דף פה ע"ב. **עם בחר לחבבו.** ע"פ דב' ז, ו. **זרע ישרים.** ע"פ תה' קיב, ב. **ויענה.** ע"פ ישע' נח, ט; תה' נא, טו. **לגוי אשר אהבו.** ע"פ דב' ז, יג; מלא' א, ב; שמו"ר (ווילנא), פר' א, סי' א. **זה הדרך לכו בו.** ישע' ל, כא; ע"פ שמ' יח, כ. **הנני עומד לפניך.** שמ' יז, ו.

טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא׃

סַלִּיחָה שְׁלִישִׁית

יִהְיוּ נָא אִמְרֵי פִי׃ לְפָנֶיךָ עֲרֵבִים׃ וּשְׁעֵה מְהַלְּלֶיךָ׃ אֵל מַעֲרִיב עֲרָבִים׃

מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים׃

יִהְיוּ נָא אִמְרֵי פִי׃ לְרָצוֹן הֶרֶב׃ וּבַשְּׂרֵנוּ סְלִיחָה׃ בּוֹחֵן כְּלָיוֹת וְקֶרֶב׃ וּשְׁעֵה לִמְהַלְּלֶיךָ׃ מִבֹּקֶר עַד־עֶרֶב׃ וְרַחֵם עַל־עֲנִיֶּיךָ׃ לְפָנֶיךָ נִצָּבִים׃ מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים׃

יִהְיוּ נָא אִמְרֵי פִי׃ לְפָנֶיךָ לְרָצוֹן׃ נַקֵּנִי מִפֶּשַׁע׃ וְטַהֲרֵנִי מִלַּחְצוֹן׃ וּשְׁעֵה לִמְהַלְּלֶיךָ׃ וּבַשְּׂרֵם עֶלְצוֹן׃ חֲטָאֵינוּ מְחֵה כֶעָנָן׃ וּפְשָׁעֵינוּ כֶּעָבִים׃ מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים׃

יִהְיוּ נָא אִמְרֵי פִי׃ לְפָנֶיךָ מְתוּקִים׃ וּבַשְּׂרֵם נָא שָׁלוֹם׃ קְרוֹבִים וּרְחוֹקִים׃ וּשְׁעֵה לִמְהַלְּלֶיךָ׃ וְאַל־תְּשִׁיבֵנוּ רֵקִים׃ וְחָתְמֵנוּ לְחַיִּים׃ יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים׃ מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים׃

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים׃ מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת׃ מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ׃ מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן׃ מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה

מקורות

יהיו נא אמרי פי. ע"פ תה' יט, טו. **לפניך ערבים.** ע"פ תה' קד, לד. **ושעה מהלך.** ע"פ תה' סח, ג; אסמ"ד (איזנשטיין), אסתר, עמ' 65, סי' כח. **מהלליך.** ע"פ דה"א כט, יג.

ח"נ והערות

יהיו נא אמרי. סליחה זו אנונימית ללא א"ב. **ושעה מְהַלְּלֶיךָ.** בפי' קד"א ושד"ל: ושעה לִמְהַלְּלֶיךָ'.

ג **מעריב ערבים.** רא"ו אבודרהם (ורטהיימר), עמ' קלח, ברכת ק"ש של לילה. **מעלות השחר.** נחמ' ד, טו. **הרב.** תה' נח, ד. **ובשרנו סליחה.** ע"פ במ' יד, כ; ירמי' לא, לג. **בוחן כליות וקרב.** ע"פ ירמי' יח, כ; תה' ז, י. **בוקר עד ערב.** ע"פ שמ' יח, יג. **ורחם על עניייך.** ע"פ ירמי' לא, יט; תה' קג, יג. **לפניך נצבים.** ע"פ דב' כט, ט. **נקני מפשע.** ע"פ תה' יט, יג-יד. **וטהרני מלחצון** - מעוגם העבירה הלוחץ ומכביד על האדם. ע"פ ירמי' לג, ח; איכ' א, יד; תה' לח, ה. **ובשרם עלצון.** ע"פ ישע' נב, ז-ט. **חטאינו מחה וכו' כעבים.** ע"פ ישע' מד, כב. **אמרי פי לפניך מתוקים.** ע"פ משל' טו, א. **מתוקים.** תה' יט, יא. **ובשרם נא שלום.** ע"פ ישע' נב, ז. **קרובים ורחוקים.** ע"פ ישע' מ, יט. **ואל תשיבנו ריקים.** ע"פ תה' עד, כא (אבודרהם, שמע קולנו, עמ' קב). **וחתמנו לחיים.** ע"פ ישע' ד, ג. וכנעילה בא"ה חתימה לאחר הכתיבה. **יושב הכרובים.** ש"א ד, ד; תה' פ, ב.

לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשֵׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה רְבִיעִית (לפי מנהג ירושלים. ולפי מנהג ק"ק רומה אומרים במקומה את הסליחה הבאה)

ירושלים 4

עֶב קַל מִמְּרוֹמֶךָ· תִּקְרַב וַעֲנָנֶךָ· וְתִקְרָא מִשְּׁמֶיךָ· לִשְׁאֵרִית אֱמוּנֶיךָ· קִבַּלְתִּי צוֹמֶךָ· עַמִּי וְתַחֲנוּנֶיךָ·
לֶךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וּשְׁתֵה בְלֶב־טוֹב יֵינֶךָ:

בְּחַשְׁמַלֵּי הָעֲרָבוֹת· הֵרָאֶה צוּר מַלְכִּי· כִּי מֵאֶרֶץ עֲרָבוֹת· יָבֵשׁ בְּקָרְאִי חִכִּי· סְלַח־נָא פְשָׁעִים וְחוֹבוֹת·

ח"נ והערות

עב קל ממרומך. לר' יהודה עבאס. סי' "עבאס". נמצא גם במח' רומניא שצג ע"ב; תכלאל ע"ן חיים (ד' כרכים, עמ' רעח); מח' כמנהג חלב, דף תריח ע"א. **עב קל.** במח' הרטום: 'עַל־עב קל', (תוקן ע"פ מבוא למח' בני רומא מאת שד"ל, עמ' 73). **תִּקְרַב וענגך.** במח' רומניא: 'הִרְכַּב וענגך'. ובמח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל, כבפנים. ובשד"ל בסוגריים: 'תִּרְכַּב וענגך', וכן הוא בקד"א. **לשארית אֱמוּנֶיךָ.** במח' רומניא: 'לשארית הֲמוּנֶיךָ'. **בְּחַשְׁמַלֵּי הערבות.** בשד"ל: 'בְּחַשְׁמַלֵּי הערבות'. **הֵרָאֶה צוּר.** האל"ף בציר"י בציווי (ס' מכלול, דף קיד ע"ב). במח' רמ"ו, בולוניא, שד"ל ורומניא: 'הֵרָאֶה צוּר'.

מקורות

עב קל ממרומך. ע"פ ישע' יט, ח. **לשארית אמונך.** ע"פ ישע' מו, ג; תה' לא, כד. **קבלתי צומך.** ע"פ ישע' נח, ה. **קבלתי... ותחנוניך.** ע"פ תר"ל דב' כו, ז (אבודרהם, ברכת שמע קולנו). **לך אכול בשמחה.** קה' ט, ז. **בחשמלי.** ע"פ יחז' א, ד; בבלי חגיגה, דף יג ע"ב. **הערבות.** ע"פ תה' סח, ה. והוא אחד משמות שמיס, בבלי חגיגה, דף יב ע"ב. והוא הרקיע השביעי, מדת"ה ט, ט, סי' יח. **כי מארץ ערבות.** ע"פ תה' סג, ב; ירמ' ב, ו. **יבש בקראי.** ע"פ תה' כב, טז; סט, ד. **חִכִּי.** מש' ח, ז. **סלח נא פשעים וחובות.** ע"פ במ' יד, יט; ירמ' לא, לג.

וְיִהְיֶה כִתְרָךְ חַכִּי· וְיִוָּדַע אֵפוֹא כִּי־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ·
לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וּשְׁתֵה בְלֶב־טוֹב יֵינֶךָ:

אֵל נָא עוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת· לְאֵין חֵקֶר וְאֵין מִסְפָּר· צוּרִי רְצֵנִי כְעוֹלוֹת· וְתַחֲנוּנַי בִּמְקוֹם פַּר· וְתִקְרָא כִּי לִדְלוֹת· אוֹתְךָ בְּנִי אַל־תֶּחְפַּר· חַטָּאתְךָ תְכֻפַּר· וְסָר עֲוֹנֶךָ·
לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וּשְׁתֵה בְלֶב־טוֹב יֵינֶךָ:

סָלַחְתִּי וּמָחַלְתִּי· פְּשָׁעֶיךָ עַם נִבְאָה· בְּךָ לְבַד חָשַׁקְתִּי· וּמִשַּׂנְאֶיךָ אֶשְׂאָה· תִּזְכֶּה לְשָׁנִים שַׁחְתִּי· בְּיֶשַׁע כַּנֶּשֶׁר יִדְאָה· שָׁלוֹם לְךָ וּרְאֵה־בָנִים לְבָנֶיךָ·
לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וּשְׁתֵה בְלֶב־טוֹב יֵינֶךָ:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתֶךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה

מקורות

ויהיה כתרך חכי. שמו"ר (ווילנא), פר' בשלח, פר' כא, סי' ד; מד' שו"ט מז' יט, ז; ילקו"ש, תורה, רמז תו. **חַכִּי.** ע"פ הוש' ו, ט. פי' לפייתי ותקותי, מלשון מחכה. **ויודע איפוא כי.** ע"פ שמ' לג, טז. **אל נא.** במ' יב, יג. **עושה גדולות וכו' ואין מספר.** ע"פ איו' ה, ט; ט, י. **צורי.** ע"פ תה' לב, טז. **צורי רצני.** ע"פ הוש' יד, ג. **לדלות.** ע"פ תה' ל, ב, לשון הגבהה. **תחפר.** ישע' ח, כט. **חטאתך תכופר וסר עונך.** ע"פ ישע' ו, ז. **סלחתי מחלתי פשעיך.** ע"פ ישע' מג, כה; ירמ' לג, ח. **עם נבאה.** ע"פ תה' קט, טז. **כך לבד חשקתי.** ע"פ ישע' כו, יג. **ומשנאיך אשאה.** ע"פ תה' קלט, כא. **אשאה.** לשון שואה וחרבן, ע"פ ישע' ו, יא. **תזכה לשנים.** ע"פ תה' לא, טז; דב' יא, כא. **בישע.** ע"פ תה' ג, כג, ורלו קד"ל. **כנשר ידאה.** ע"פ דב' כח, מט. **שלום לך.** ע"פ במ' ו, כו. **וראה בנים לבניך.** ע"פ תה' קכח, ו.

ה"נ והערות

כתרך חכי. במח' רומניא: 'סִתְרָךְ סֻכִּי'. **צורי רצני.** במח' רומניא ותימן: 'צוֹמִי תִּרְצָה'. **כי לדלות.** במח' רומניא ותימן: 'יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת'. **אותך בני.** במח' רומניא ותימן: 'אִתְּךָ בני'. **סלחתי ומחלתי.** במח' האיטלקים הבית מתחיל בתיבת: "מחלתי", וכן הוא במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל. בשפתי רננות: 'סלחתי סלחתי'. וכאן תוקן ע"פ הנוסח המקובל במח' רומניא ומנהג התימנים. **ומשנאיך אֶשְׂאָה.** כן הוא במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א ושד"ל. אבל ברומניא ותימן: 'ומשנאיך אֶפְעֶה'. ובפסוק: 'ומשנאיך אֶשְׂנָא'. נראה, שהניקוד הנכון הוא 'אַשְׂאָה' בבנין הפעיל, כמו בישע' לז, כו, מכיון שכאן הפעל יוצא, והכוונה להחריב את השונא.

בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה׃ וְשָׁם נֶאֱמַר׃ וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא׃ יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃ סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ׃ מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ׃ כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא׃

סְלִיחָה רְבִיעִית

כמנהג ק"ק רומה לאומרה במקום הקודמת. בירושלים לא אומרים אותה.

רומה 4

בְּטֶרֶם שֶׁמֶשׁ בְּחֶדְרוֹ׃ וְחָפְתוֹ יְאֻמַּשׁ׃ לְעַמְּךָ סְלִיחָה כָּפְרוֹ׃ תְּנָה־אֵל וְחָטְאוֹ הָמֵשׁ׃

הַנִּצָּב בְּבֵית דְּבִירוֹ׃ מִבֹּקֶר עַד־אֶמֶשׁ׃

בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ׃

נָחַר גְּרוֹנוֹ בְּקָרְאוֹ׃ וְחֵךְ מִתְקוֹ יֵחָרֶה׃ וְיָנוּעוּ עֲצָמָיו׃ אוֹדוֹת הַקּוֹל הַקּוֹרֵא׃ כָּל־יוֹמוֹ עַל־חֶטְאוֹ׃ וְעַל־פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר יָרֵא׃ וְעֵינָיו יִשָּׂא לְבוֹרְאוֹ׃ אוּלַי בְּעָנְיוֹ יִרְאֶה׃ וְאִם יַעֲלֶה עָוֹן שִׂיאוֹ׃ שְׁמֶעָה וּסְלָחָה וּזְרֵה׃ צָפוֹן וָיָמָה אַחֲרֵי׃ דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ׃

בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ׃

ה"נ והערות

בטרם שמש בחדרו. סליחה לר' בנימין ב"ר אברהם מן הענוים מרומה. "סי' בנימן". **וחפתו יאמש.** בכ"י: 'וחפתו יֶאֱמַשׁ'. **מתקו יחרה.** במח' רמ"ו: 'מתקו יֶחֱרֶה'. **ואם יעלה עון.** במח' רמ"ו: 'ואם יעלה עָוֹן'.

מקורות

בטרם שמש. ע"פ דב' כד, יג. **בחדרו.** ע"פ איו' לז, ט. **וחופתו.** ע"פ תה' יט, ו. **יאמש.** ע"פ שמ' י, כא, ורש"י ד"ה ויומש. **לעמך סליחה כפרו.** ע"פ דב' כא, ח. **המש.** ע"פ שמ' י, כא. **הנצב בבית.** ע"פ ש"א א, כו. **בבית דבירו.** ע"פ מ"א ח, ו; תה' כח, ב. **מבוקר עד.** ע"פ שמ' יח, יג. **אמש.** בר' יט, לד; לא, כט. **ביומו תתן שכרו.** דב' כד, טו. **נחר גרונו בקראו.** ע"פ תה' סט, ד. **נחר...** יחרה שייהס משורש חרר (לשון שריפה) בבנין הנפעל. **וחך מתקו.** ע"פ שה"ש ה, ג. **וינועו עצמיו.** ע"פ תה' לה, י; ס' חסידים סי' מז; ס' הירחה לר' יונה (עם מקור הירחה, ב"ב תשכ"ט) סי' עח; עור ושו"ע או"ח סי' מח. ועי' בעה"ט שמ' כ, טו. **וינועו עצמיו וכו' הקורא.** ע"פ ישע' ו, ד. **כל יומו על חטאו.** ע"פ איב' ג, לט. **ועל פשעיו אשר ירא.** ע"פ ישע' ג, י. **ועיניו ישא לבוראו.** ע"פ דה"ב יב, ז. **אולי בעניו יראה.** ע"פ ש"ב טז, יב. **ואם יעלה עון שיאו.** ע"פ יחז' יד, ד. **שמעה וסלחה.** ע"פ דני' ט, יט. **וזרה לפון וכו'.** ע"פ יחז' ה, יב. **אחרי דרך מבוא השמש.** דב' יא, ל.

יוֹם כִּפּוּרִים הַזֶּה· יוֹם רָצוֹן וּנְדָבָה· עֲנוּת עַמְּךָ אַל־תִּבְזֶה·
וּבִרְצוֹנְךָ הֵיטִיבָה· וּמִי סְלִיחָתְךָ הַזֶּה· עָלָיו תְּמוּר מֵי־מְרִיבָה·
וְאַתָּה אֱלֹהִים תֶּחֱזֶה· לְהַתֵּר צַחַן וְדִבָּה· וְאִם יִצְרוּ רַע חוֹזֶה·
לְהַשְׁכִּיבוֹ לְמַעֲצֵבָה· תְּמוּר זֶבַח זִבְחוֹ· בָּעֶרֶב כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ·
בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ:

מֵאָז שָׁבְתוּ מְנָחוֹת· מִבֵּית אֱלֹהִים חַיִּים· וְהַהֵיכָל וְהַמִּזְבְּחוֹת·
לִמְעוֹן צִיִּים וְאִיִּים· תַּם כֹּפֶר וּסְלִיחוֹת· וְנִזַּרְתִּי בָאִיִּים· וְאָפְסוּ
עֲבוֹדוֹת נְכוֹחוֹת· הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם· תְּמוּרָם אֶשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹת· וּבָם
אֶעֱרֹךְ מַאֲוַיִּם· אוּלַי יְחוֹקְקִי לְחַיִּים· בְּטֶרֶם יָבֹא שֶׁמֶשׁ·
בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ:

נֶאְדָּר בְּחָתְמָךְ סְפָרִים· סִפְרֵי חָזָק וְרָפֶה· כְּתֹב וַחֲתֹם לְכִפּוּרִים·
אֶת־עַמְּךָ הַנִּסְפֶּה· לְמַעַן אָבוֹת יְשָׁרִים· וּמְדַבֵּר פֶּה אֶל־פֶּה·
וְרָם תַּשְׁפִּיל וְדַל תָּרִים· וּמְזוֹר חָלְיוֹ רַפֵּא· כְּהַיּוֹם לֶחָי לְהָרִים·
גַּם בְּחֶזְיוֹן כָּל־צוֹפֶה· וְלִצְדָקָה וּלְמַרְפֵּא· יִזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ·
בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ:

מקורות

יום כיפורים הזה. ע"פ ויק' כג, כז. **יום רצון.** ע"פ ישע' מט, ח; נח, ה. **ענות עמך אל תבזה.** ע"פ תה' כב, כה; לא, יט. **וברצונך היטיבה.** ע"פ תה' לא, כ. **ומי סליחתך הזה.** ע"פ במ' ח, ז; יח' לו, כה. **מי מריבה.** במ' כ, יג. **ואתה אלהים תחזה.** ע"פ שמ' יח, כא; תה' ח, ב. **לחן.** ע"פ יואל' ב, כ. **דבה.** ע"פ במ' יד, לו. **יצרו רע.** ע"פ בר' ח, כא. **להשכיבו למעצבה.** ע"פ ישע' נ, יא. **זבחו.** יתכן לפרשו לשון ליווי, כלומר זָבַח אֶת יֹצֵר הָרַע, תמורת הזבח שקיימו לריכים להביא. (עי' ס' מכלול, דף לג ע"ב; ודף לד ע"א, ובנימוקי הבחור שם). ועי' קד"א. **בערב כבוא השמש.** דב' עח, ו. **מאז שבתו מנחות.** ע"פ מ"ב כה, ט; יואל' א, ט. **מבית אלהים חיים.** ע"פ דה"ב כג, ט; דב' ה, כג. **למעון ציים ואיים.** ע"פ ישע' לד, יד; ירמ' נ, לט. **תם כופר וסליחות.** ע"פ דני' ט, כז; יב, יא. **כופר.** איו' לג, כד; בבלי ב"ק, דף מ ע"א. **ונזרתי באיים.** ע"פ מ"ב כד, יד; כה, יא; עזר' ב, א. **ואפסו עבודות וכו'.** ע"פ יואל' א, ט. **הכהנים והלויים.** ע"פ דה"א, כח, יג; דה"ב לא, ב. **אשפוך שיחות.** ע"פ תה' קמב, ג. **ובם אערוך.** ע"פ תה' ה, ד. **מאויים.** ע"פ תה' קמ, ט. **יחוקקי לחיים.** ע"פ ישע' ד, ג. **בטרם שמש יבוא.** ע"פ ירמ' יג, טז. **נאדר.** ע"פ שמ' טו, יא. **חזק ורפה.** ע"פ במ' יג, יח. **כתוב וחתום.** ע"פ ירמ' לב, מד. **עמך הנספה.** ע"פ ש"א יב, כה. **אבות ישריים.** בבלי ע"ז, דף כה ע"א; פסז"ר, דב' פר' חצות הברכה, דף סד ע"א; מש"ט בר' פר' ויחי, פמ"ט סי' ח, ע"פ במ' כג, י. **ומדבר פה אל פה.** ע"פ במ' יב, ח. **ורם תשפיל.** ע"פ ש"ב כב, כח; ישע' ה, טו. **ודל תריס.** ע"פ ש"א ב, ח; תה' קיג, ז. **ומזור חליו רפא.** ע"פ הוש' ה, יג - ו, א. **לֶחָי להריס.** כגרסה ע"פ יואמרתם כה לחי', ש"א כה, ו, לשון חייס. **גם בחזיון כל צופה.** ע"פ ישע' נב, ח. **ולצדקה מרפא יזרח לו השמש.** ע"פ מלא' ג, כ; בר' לב, ב; ב"ר

ה"נ והערות

לְהַתֵּר צחן ודבה. בכ"י וקד"א: 'לְהָתֵם צחן ודבה'. **יצרו רע חוֹזֶה.** כ"ה במח' בולוניא, כ"י, קד"א ושד"ל. אבל במח' רמ"ו, רס"ד וקד"א בגרסה השניה: 'יצרו רע הוֹזֶה'. **זבח זִבְחוֹ.** בכ"י: 'זבח זְבָחוֹ'. **שבתו מְנָחוֹת.** כן מנוקד בכ"י ושד"ל. אך במח' רמ"ו ובולוניא: 'שבתו מִנָחוֹת'. **תַּם.** לשון עבר משורש תמם. **וְנִזַּרְתִּי באיים.** פי' ונתפזרתי, מלשון 'ואתכם אזרה בגוים', ויק' כו, לג, (קד"א). ובכ"י מנוקד 'וְנִזַּרְתִּי באיים', הניקוד הוא מבנין הנפעל, עי' ס' מכלול, דף קטו ע"א.

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ"א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

סְלִיחָה חֲמִישִׁית

עֵת שַׁעֲרֵי רָצוֹן לְהִפָּתֵחַ· לֵיל אֶהְיֶה כַּפַּי לְאֵל שׁוֹטֵחַ· אָנָּא זְכֹר נָא לִי בְּיוֹם הוֹכֵחַ·

עוֹקֵד וְהַנֶּעֱקָד וְהַמִּזְבֵּחַ:

בְּאַחֲרִית נָסָה בְּסוֹף הָעֲשָׂרָה· הַבֵּן אֲשֶׁר נוֹלַד לְךָ מִשָּׂרָה· אִם נַפְשְׁךָ בוֹ עַד־מְאֹד נִקְשָׁרָה· קוּם

ח"נ והערות

עת שערי רצון להפתח. סליחה לר' יהודה בן שמואל עבאס. שמו חתום בראשי הבתים 'עבאש יהודה בן שמואל'. נדפס גם בסליחות אשכנז לערב ר"ה; שחרית, עמ' קטו. והוא גם בתשלום אבודרהם, עמ' 133, ושם גם פירשו האבודרהם.

מקורות

(ווילנא), פר' עח, סי' ה. **עת שערי רצון.** ע"פ תה' סט, יד; ויק"ר (ווילנא), פר' אמור, פר' כט, סי' ט. סרע"ג ח"ב, סי' קח. **ליל אהיה כפי נאל שוטח.** ע"פ תה' פח, י. **אנא זכור נא לי.** ע"פ מ"ב כ, ג. **ביום הוכח.** ע"פ הוש' ה, ט. **באחרית נוסה בסוף העשרה.** ע"פ מדת"נ (וורשא), פר' וירא, סי' כב. רלו מצ' אבות פ"ה, מ"ג; בבלי סנהדרין, דף פט ע"ב; ילקו"ש תורה, רמז לו, ד"ה ויאמר קח נא. **העשרה.** ע"פ מצ' אבות פ"ה, מ"ג; מדת"נ (וורשא), פר' כי תשא, סי' כד. **נולד לך משרה.** ע"פ בר' כא, ג. **קוס העלהו לי לעולה.** ע"פ בר' כב, ב.

הַעֲלֵהוּ לִי לְעוֹלָה בָּרָה· אֶל־הַר אֲשֶׁר כָּבוֹד לְךָ זוֹרֵחַ·
עוֹבֵד וְהַנֶּעֱבָד וְהַמִּזְבֵּחַ:

אָמַר לְשָׂרָה כִּי־חֲמוּדֵךְ יִצְחָק· גָּדַל וְלֹא לָמַד עֲבוֹדַת שַׂחַק·
אֵלְכָה וְאוֹרֵהוּ אֲשֶׁר־לוֹ אֵל חָק· אָמְרָה לְכָה אָדוֹן אֲבָל
אַל־תִּרְחַק· עָנָה יְהִי לִבֵּךְ בְּאֵל בּוֹטֵחַ· עוֹבֵד וְהַנֶּעֱבָד וְהַמִּזְבֵּחַ:

שַׁחַר הִשְׁכִּים לַעֲלוֹת בַּבֹּקֶר· וּשְׁנֵי נְעָרָיו מִמִּתֵּי הַשֶּׁקֶר·
יוֹם־הַשְּׁלִישִׁי פָּגְעוּ אֶל־חֵקֶר· וַיַּרְא דְּמוּת כָּבוֹד וְהוֹד
וָיֶקֶר· עָמַד וְהִתְבּוֹנֵן לְהִמָּשֵׁחַ· עוֹבֵד וְהַנֶּעֱבָד וְהַמִּזְבֵּחַ:

יִדַּע נְעָרָיו כִּי־קְרָאָם לֵאמֹר· אוֹר הַרְאִיתֶם צָץ בְּרֹאשׁ
הַר־הַמּוֹר· וַיֹּאמְרוּ לֹא־נֶחֱזֶה רַק מֵהַמּוֹר· עָנָה שָׁבוּ
פֹה עַם מְשׁוּלִים לַחֲמוֹר· וַאֲנִי וְהַנַּעַר לְהִשְׁתַּטֵּחַ·
עוֹבֵד וְהַנֶּעֱבָד וְהַמִּזְבֵּחַ:

הָלְכוּ שְׁנֵיהֶם לַעֲסֹק בִּמְלָאכָה· וַיַּעֲנֶה יִצְחָק לְאָבִיו כָּכָה·
אָבִי הִנֵּה הָאֵשׁ וַעֲצֵי מַעֲרָכָה· אַיֵּה אֲדוֹנִי שֶׂה אֲשֶׁר
כַּהֲלָכָה· הַאַתְּ בְּיוֹם־זֶה דָּתְךָ שׁוֹכֵחַ· עוֹבֵד וְהַנֶּעֱבָד וְהַמִּזְבֵּחַ:

מקורות

אל הר אשר וכו' זורח. ע"פ ויק"ר (מרגליות), פר' כ, סי' ב, 'ענן קטור על גב ההר'; מד"ז, קהלת (בובר), פר' ט, סי' ז. **כבוד לך זורח.** ע"פ ישע' ס, ב. **אמר לשרה וכו'.** ע"פ מדת"כ (ורשא), פר' וירא, סי' כב; בראשית רבתי, פר' וירא, עמ' 89; ילקו"ש תורה, רמז לח, ד"ה ויקס וילך. **גדל ולא למד עבודת שחק וכו'.** ע"פ בר' רבתי, פר' וירא, עמ' 89, פר' כב, סי' ג, 'והגער הזה גדול ולא נתחנך' וכו'. **ואורהו** - אשלח. ע"פ שמ' טו, ד; ש"א כ, כ. **אל חק.** ע"פ תה' ב, ז. **ענה יהי לבך בא"ל בוטח.** ע"פ תה' כז, יד. **בא"ל בוטח.** ע"פ ישע' יב, ב. **שחר השכים.** ע"פ בר' כב, ג. **לעלות בבוקר.** ע"פ ויק' ט, ח. **ושני נעריו.** ע"פ בר' כב, ג; קה"ר (ווילנא), פר' ט, סי' ז; מש"ט (בובר), בראשית פכ"ב, סי' ד. **ממתי השקר.** ע"פ תה' קמד, ח; בבלי בב"ב, דף מה ע"א; נדה, דף מה ע"א. **יום השלישי.** ע"פ בר' כב, ד; ב"ר (ווילנא), פר' וירא, פר' טו, סי' א; מד' שו"ט (בובר), מז' כב, סי' ה; פסז"ו פר' וירא, פכ"ב, סי' ד; מש"ט (בובר), בראשית פכ"ב, סי' ד. **וירא דמות כבוד והוד.** ע"פ מדת"כ (בובר), פר' אחרי מות, סי' ג; ויק"ר (ווילנא), פר' אחרי מות, פר' כ, סי' ב; קה"ר (ווילנא), פר' ט, סדרא תליתאה, סי' א; פדר"ך פי' כו, סי' ג. **עמד והתבונן.** ע"פ איו' לז, יד. **ידע נעריו.** ע"פ ישע' ז, טז. **אור הראיתם לן בראש וכו'.** ע"פ פדר"א פ' לא; מדת"כ (ורשא), פר' וירא, סי' כג; קה"ר (ווילנא), פר' ט, סי' א; פדר"ך פי' כו, סי' ג; מד"א בראשית פכ"ב, סי' ד. **הר המור.** שה"ש ד, ו; מדת"כ (בובר), פר' וירא, סי' ד. **נחזה.** ע"פ שמ' כד, יא. **שבו לכם פה.** ע"פ בר' כב, ה. **עם משולים לחמור.** בבלי יבמות, דף סב ע"א; מדת"כ (בובר), פר' וירא, סי' מו; ויק"ר (מרגליות), פר' אחרי מות, פר' כ, סי' ב; מש"ט (בובר), בראשית, פר' וירא, פכ"ב, סי' ה. **ואני והנער להשתטח.** ע"פ בר' כב, ה. **הלכו שניהם.** ע"פ בר' כב, ו. **ויענה יצחק וכו' אדוני שה.** ע"פ בר' כב, ז.

ח"נ והערות

אמר לשרה. במח' רמ"ו: 'אמר לשרה'. **כבוד.** במח' רמ"ו: "כפא כבוד". **והוד ויקר.** במח' רמ"ו: "והוד ויוקר". **ידע נעריו.** בנראה צ"ל: "יודע נעריו", ע"פ ש"א בא, ג (ע"פ הערתו של אלכסנדר רופא). **רק מהמור.** ע"פ תה' קמ, יא. במח' בולוניא: 'רק המור'.

וַיַּעֲנֶה אָבִיו בְּאֵל חַי מַחֲסֶה· כִּי־הוּא אֲשֶׁר יִרְאֶה לְעוֹלָה הַשֶּׂה· דַּע כִּי־אֲשֶׁר יַחְפֹּץ אֱלֹהִים יַעֲשֶׂה· נִבְנֶה בְּנִי הַיּוֹם לְפָנָיו כִּסֵּא· אָז יַאֲמִיר זֶבַח וְהַזּוֹבֵחַ· עוֹבֵד וְהַנֶּעֱבָד וְהַמִּזְבֵּחַ:

דָּפְקוּ בְּשַׁעֲרֵי רַחֲמִים לִפְתֹּחַ· הַבֵּן לְהִזָּבַח וְאָב לִזְבֹּחַ· קוֹוִים לְאֵל וּלְרַחֲמָיו לִבְטֹחַ· וְקוֵי יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ· דִּרְשׁוּ בְּנַחֲלַת אֵל לְהִסְתַּפֵּחַ· עוֹבֵד וְהַנֶּעֱבָד וְהַמִּזְבֵּחַ:

הֵכִין עֲצֵי עוֹלָה בְּאוֹן וָחִיל· וַיַּעֲקֹד יִצְחָק כְּעָקְדוֹ אֵיל· וַהֲמוֹן דְּמָעָיו נוֹזְלִים בְּחִיל· וַיְהִי מְאוֹר יוֹמָם כְּעֶצֶם לַיִל· עַיִן בְּמַר בּוֹכָה וְלֵב שָׂמֵחַ· עוֹבֵד וְהַנֶּעֱבָד וְהַמִּזְבֵּחַ:

שׁוּרוּ לְאִמִּי כִּי־שְׁשׁוֹנָהּ פָּנָה· הַבֵּן אֲשֶׁר יָלְדָה לְתִשְׁעִים שָׁנָה· הָיָה לְאֵשׁ וּלְמַאֲכֶלֶת מָנָה· אָנָּה אֲבַקֵּשׁ לָהּ מְנַחֵם אָנָּה· צַר־לִי לְאֵם תִּבְכֶּה וְתִתְיַפֵּחַ· עוֹבֵד וְהַנֶּעֱבָד וְהַמִּזְבֵּחַ:

מִמַּאֲכֶלֶת יֶהֱמָה מִדְּבָרִי· נָא חַדְּדָהּ אָבִי וְאֶת־מַאֲסָרִי· חַזֵּק בְּעֵת יַקַּד יָקוֹד בִּבְשָׂרִי· קַח עִמְּךָ הַנִּשְׁאָר מֵאֶפְרִי· וֶאֱמֹר לְשָׂרָה זֶה לְיִצְחָק רֵיחַ· עוֹבֵד וְהַנֶּעֱבָד וְהַמִּזְבֵּחַ:

וַיֶּהֱמוּ כָּל־מַלְאֲכֵי מֶרְכָּבָה· אוֹפַן וְשָׂרָף שׁוֹאֲלִים בִּנְדָבָה· וּמְחַנְּנִים לָאֵל בְּעַד שַׂר־צָבָא· אָנָּא תְּנָה פִּדְיוֹן וְכֹפֶר הָבָה· אַל־נָא יְהִי־עוֹלָם בְּלֹא יָרֵחַ· עוֹבֵד וְהַנֶּעֱבָד וְהַמִּזְבֵּחַ:

מקורות

ויענה אביו. ע"פ בר' כב, ח. **באל חי.** ע"פ יהו' ג, י; תה' פד, ג. **יראה לעולה השה.** ע"פ בר' כב, ח. **כי אשר יחפוץ אלהים יעשה.** ע"פ קה' ח, ג. **יחפוץ אלהים יעשה.** ע"פ קה' יח, ה. **נבנה בני היום לפניו כסא.** ע"פ בר' כב, ט. **הבן להזבח ואב לזבוח.** ע"פ פסר"ב פי' מ, ע"פ בר' כב, ו. **קויים לאל.** ע"פ איכ' ג, כה. **ולרחמיו לבטוח.** ע"פ ש"ב כד, יד. **וקווי ה' יחליפו כח.** ישע' מ, לא. **דרשו.** ע"פ ישע' נה, ו. **בנחלת אל להסתפח.** ע"פ ש"א כו, יט. **הכין עצי עולה.** ע"פ בר' כב, ג. **ויעקוד יצחק.** ע"פ בר' כב, ט. **כעקדו איל.** ע"פ בר' כב, יג. **והמון דמעיו נוזלים בחיל.** ע"פ ב"ר (ווילנא), פר' תולדות, פר' סה, סי' י, ע"פ ישע' לג, ז; מש"ט (בובר), בראשית פכ"ב, סי' י; ילקו"ש תורה, רמז קיד, ד"ה ותהיין עיניו. **ולב שמח.** מש' טו, יג. **שורו לאמי כי ששונה וכו'.** ראו מדת"ל (ורשא), פר' וירא, סי' כג. **ששונה** - שמחת לבה. ראו פסר"ב (איש שלום), פיסקא מג, 'אם הבנים שמחה' וכו'. **הבן אשר ילדה לתשעים שנה.** ע"פ בר' יח, יח. **היה לאש ולמאכלת מנה.** ראו פסר"ב פי' מ, 'הא עלוד בנה של עלובה'. **אבקש לה מנחם.** ע"פ נחו' ג, ז. **ממאכלת יהמה וכו'.** ע"פ ב"ר (ווילנא), פר' וירא, פר' נו, סי' ח; מדת"ל (בובר), פר' וירא, סי' כג. **קח עמך וכו' זה ליצחק ריח.** ע"פ בר' רבתי פר' וירא, עמ' 90, פר' כב, סי' ט, 'והאפר של קח והולך אותו לאמי, והניחנו באוגר שלה, וכל זמן שתראנו תאמר, זהו בני'. **ויהמו כל מלאכי וכו'.** ע"פ פסר"ב פי' מ, ד"ה ד"א בחודש השביעי. **אופן.** יחז' י, ט. **ושרף.** ישע' ו, ב. **בעד שר הצבא.** ע"פ דני' ח, יא. **אנא תנה פדיון וכופר.** ע"פ שמ'

אָמַר לְאַבְרָהָם אֲדוֹן שָׁמַיִם· אַל־תִּשְׁלָחָה יָד אֶל־שְׁלִישׁ אוּרִים·
שׁוּבוּ לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי מַחֲנַיִם· יוֹם־זֶה זְכוּת לִבְנֵי־יְרוּשָׁלַיִם·
בּוֹ־חֵטְא בְּנֵי־יַעֲקֹב אֲנִי סוֹלֵחַ· עוֹקֵד וְהַנֶּעֱקָד וְהַמִּזְבֵּחַ:

לִבְרִיתְךָ שׁוֹכֵן זְבוּל שִׁבְעָה· זָכְרָה לְעֵדָה סוֹעֲרָה וּנְגוּעָה·
וּשְׁמַע תּוֹקְעֵי תְקִיעָה וּתְרוּעָה· וֶאֱמֹר לְצִיּוֹן בָּא
זְמַן הַיְשׁוּעָה· יוֹנוֹן וְאֵלִיָּה אֲנִי שׁוֹלֵחַ· עוֹקֵד וְהַנֶּעֱקָד וְהַמִּזְבֵּחַ:

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל
עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה
לַחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם (כָּל־)בָּשָׂר
וְרוּחַ וְלֹא כְרָעָתָם תִּגְמֹל (נ״א: לָהֶם גּוֹמֵל): אֵל הוֹרִיתָנוּ לוֹמַר
(מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּזְכֹר לָנוּ (הַיּוֹם) בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
(כְּמוֹ) שֶׁהוֹדַעְתָּ לְעָנָו מִקֶּדֶם וְכֵן כָּתוּב (בְּתוֹרָתְךָ)· וַיֵּרֶד יְהוָה
בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר
יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם
וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה
וְנַקֵּה· וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי
חָטָאנוּ· מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח
וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוָרֵא: לְמַעַן־
שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא:

מקורות

כח, ל. **אמר לאברהם אדון שמים.** ע״פ בר׳ כב, יח. **אדון שמים.** ע״פ יסע׳ מב, ה. **אל תשלח יד.** ע״פ בר׳ כב, יב. **מלאכי מחניים.** ע״פ בר׳ לב, ג. **לבני ירושלים.** ע״פ יואל׳ ד, ו. **חטא בני יעקב אני סולח.** ע״פ עמ׳ ז, ב. **לבריתך.** ע״פ בר׳ כב, טז. **שוכן זבול שבעה.** רא״ו מס׳ דרך ארץ, פרק המיוחן, הל״א. **לעדה סוערה.** ע״פ יסע׳ נד, יא. **ואמור לציון בא זמן הישועה.** ע״פ יסע׳ נב, ז. **ואליה אני שולח.** ע״פ מלא׳ ג, כג.

ח״נ והערות

אל־שליש אורים. במח׳ רמ״ו ובולוניא: ׳אל־שליש אֶפְרַיִם׳. וכאן ע״פ קד״א והאבודרהם.

וּכְשֶׁחָטְאוּ אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר. עָמַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בִּתְפִלָּה לְפָנֶיךָ. וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים עַל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְכָבַשׁ חֲרוֹן אַפְּךָ מִנַּחֲלָתֶךָ. וְכֵן אָמַר בִּתְפִלָּתוֹ. מַלְכִּי וֵאלֹהַי סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה: וְאַתָּה הֱשִׁיבוֹתָ לוֹ כְּדַרְכֵּי טוּבְךָ. וּבִשַּׂרְתּוֹ וְאָמַרְתָּ לוֹ סָלַחְתִּי. וְכֵן כָּתוּב וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ: וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ אָמַרְתָּ לָהּ. הִנְנִי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל־אָמְרֵךְ לֹא חָטָאתִי: אֲבָל אָנוּ בִּשְׁנוּ בְּמַעֲשֵׂינוּ וְנִכְלַמְנוּ בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ. הֶשְׁחַרוּ פָנֵינוּ מִפְּנֵי חַטֹּאתֵינוּ. וְנִכְפְּפָה קוֹמָתֵנוּ מִפְּנֵי אַשְׁמוֹתֵינוּ. וְאֵין לָנוּ פֶּה לְהָשִׁיב וְלֹא מֶצַח לְהָרִים רֹאשׁ. וְהֵיאַךְ נָעִיז פָּנֵינוּ וְנַקְשֶׁה עָרְפֵּנוּ בַּדָּבָר הַזֶּה. שֶׁנֹּאמַר לְפָנֶיךָ. יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ. אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ: (נ"א: חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ).

אָשַׁמְנוּ. בָּגַדְנוּ. גָּזַלְנוּ. דִּבַּרְנוּ דֹּפִי. הֶעֱוִינוּ. וְהִרְשַׁעְנוּ. זַדְנוּ. חָמַסְנוּ. טָפַלְנוּ שֶׁקֶר. יָעַצְנוּ רַע (וי"א: עֵצוֹת רָעוֹת).

ח"נ והערות

וכשחטאו אבותינו במדבר וכו'. תפילה זו נמצאת גם בסליחות מהד' גולדשמידט (לערב ר"ה) נוסח ליטא, עמ' קכט (בקשת הרס"ג); סדר רב עמרם גאון בסדר אשמרות (מהדורת רא"ל פרומקין חלק ב', דף קנו ע"א; מהד' "אוצרנו" עמ' 378); מח' רומניא, דף שלו ע"ב, ודף שנו ע"ב. **אפך מנחלתך.** במח' רומניא: 'אפך מֵעַמְּךָ ומנחלתך'. **ואמרת לו סלחתי.** במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י כבפנים. אבל בשד"ל: 'ואמרת לו סלחתי כדברך', והשמיט 'וכן כתוב ויאמר ה'', וכך בגולדשמידט. **וְלִירוּשָׁלַיִם.** ביו"ד, כמבואר בהערה ללו"א, ח"א סי' קסד. **אבל אנו בושנו.** במח' רמ"ו, כ"י: 'וָאֲנוּ בושנו', וכן בגולדשמידט בלי "אבל". מתוך וידוי ובקשת רס"ג. **אבל אנחנו חטאנו.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י. בשד"ל: 'חטאנו אנחנו וַאֲבוֹתֵינוּ', והוא לשה"כ ירמיה ג, כה.

מקורות

וכשחטאו אבותינו במדבר. בבלי שבת, דף ל ע"א; ילקו"ש תורה, פר' כי תשא, רמז שלב; אור"ח ח"א, הל' יום"כ, אות לא. רא"ו סה"ת ריש סי' מא. **עמד משה רבינו בתפילה.** ע"פ בבלי ברכות, דף לב ע"א. **וביקש רחמים וכו'.** ע"פ מדת"נ (בובר), פר' וירא, סי' ט, 'היה מבקש רחמים על ישראל', ע"פ שמ' לב, יא. **עמך בית ישראל.** ע"פ יחז' לד, ל. **וכבש חרון אפך.** ע"פ שמ' לב, יב. **מנחלתך.** ע"פ דב' ט, כו. **מלכי ואלהי.** תה' ה, ג; פד, ד; רא"ו מח' כמנהג ק"ק רומה, ויגיליאה שמ"ז, סוף ח"ב, (הערות). **סלח נא לעוון.** במ' יד, יט. **ויאמר ה'.** במ' יד, כ. **ירושלים עירך.** ע"פ מ"א יא, לב; דני' ט, טז. **הנני נשפט אותך.** ירמ' ב, לה. **בושנו במעשינו ונכלמנו בעוונותינו.** ע"פ עזר' ט, ו. **הושחרו פנינו מפני חטאותינו.** ע"פ אהמ"ד (איינשטיין), חופת אליהו, עמ' 168, סי' עח; ראשית חכמה, שער ג; ילקו"ש קה', רמז תתקפט, סוף ד"ה שמת בחור; פסז"ו (לקח טוב) קה', פ' יא, סי' י. **הושחרו פנינו וכו' להריס רגש.** רמב"ם, סדר תפילות, נוסח נפילת אפיס, ביחד עם נוסח הקדים. **ונכפפה קומתנו מפני אשמותינו.** ע"פ תה' לח, ה; ילקו"ש תה', רמז תתפג, מז' קלז; מדת"ה (בובר), מז' קמו, סי' ו. **ואין לנו פה להשיב.** ע"פ עזר' ט, י. **ולא מצח להריס רגש.** ע"פ עזר' ט, ו. **נעיז פנינו.** ע"פ ישע' מח, ד. **ונקשה ערפנו.** ע"פ שמ' לב, ט.

כִּזַּבְנוּ· לֵצְנוּ (נ"א: לוֹצַצְנוּ)· מָרַדְנוּ (נ"א: מָרִינוּ)· נִאַצְנוּ (נ"א: נִאַפְנוּ· נִשְׁבַּעְנוּ לַשָּׁוְא וְלַשֶּׁקֶר)· סָרַרְנוּ· עָוִינוּ· פָּשַׁעְנוּ· צָרַרְנוּ· קִשִּׁינוּ עֹרֶף· רָשַׁעְנוּ· שִׁחַתְנוּ· תִּעַבְנוּ· תָּעִינוּ· תִּעְתָּעְנוּ:· סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא־שָׁוָה לָנוּ· וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ כִּי־אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

וְדָנִיאֵל אִישׁ חֲמוּדוֹת אָמַר לְפָנֶיךָ· הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ
וּרְאֵה שִׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָיו שְׁמָעָה אֲדֹנָיו סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ:

עַמֶּךָ וְנַחֲלָתְךָ רְעֵבֵי טוּבֶךָ צְמֵאֵי צִדְקָךְ מְחַכֵּי יִשְׁעָךְ יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כִּי לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת· וְאַל־יְעַכֵּב כָּל־חֵטְא וָעָוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ:

מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם וּמַה־נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים· הֲלֹא כָל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ:

אַתָּה נוֹתֵן יָד לַפּוֹשְׁעִים· וִימִין פְּרוּשָׂה לְקַבֵּל שָׁבִים: וַתְּלַמְּדֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְהִתְוַדּוֹת לְפָנֶיךָ עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ· לְמַעַן תְּקַבְּלֵנוּ בִתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ

מקורות

ודניאל איש חמודות. ע"פ דני' י, יח. **הטה אלהי אזנך.** דני' ט, יח-יט. **עמך ונחלתך.** דב' ט, כו; מ"ח ח, נח. **רעבי טובך.** ע"פ תה' קז, ט. **מחכי ישעך.** ע"פ ישע' סד, ג; דני' יב, יב. **לה' אלהינו הרחמים והסליחות.** ע"פ דני' ט, ט. **ואל יעכב כל חטא ועון את תפלתינו.** תשרה"ג החדשות, עמנואל, סי' סד; סי' קסט.

ח"נ והערות

ודניאל איש חמודות וכו'. נמצא גם בסליחות אשכנז (ליטא), גולדשמידט, עמ' יב. **ועל עמך וכו'.** בכ"י במקום ההמשך עד סוף הקטע: "בַּעֲבוּר כְּבוֹד שְׁמְךָ הִמָּצֵא לָנוּ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. לְמַעַנְךָ שְׁמַע נָא תְּפִלָּתֵנוּ".

כְּאִשִּׁים וּכְנִיחוֹחִים׃ לְמַעַן דְּבָרְךָ וּדְבַר־פֶּה בַּעֲבוּר אָמַרְתָּ׃ אֵין־קֵץ לְאִשֵּׁי חוֹבוֹתֵינוּ וְאֵין מִסְפָּר לְנִיחוֹחֵי אַשְׁמוֹתֵינוּ׃ אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאַחֲרִיתֵנוּ רִמָּה וְתוֹלֵעָה׃ לְפִיכָךְ הִרְבֵּיתָ סְלִיחָתֵנוּ׃ מָה־אָנוּ׃ מַה־חַיֵּינוּ׃ מַה־חַסְדֵּנוּ׃ מַה־צִּדְקֵנוּ׃ מַה־כֹּחֵנוּ׃ מַה־גְּבוּרָתֵנוּ לְפָנֶיךָ׃ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ הֲלֹא כָּל־הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן נֶגְדֶּךָ׃ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ׃ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע׃ וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל׃ הֲלֹא כָּל־מַעֲשֵׂינוּ תֹהוּ וָבֹהוּ׃ וִימֵי חַיֵּינוּ הֶבֶל לְפָנֶיךָ׃ שֶׁכֵּן כָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ׃ וּמוֹתַר הָאָדָם מִן־הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל׃

אַתָּה הִבְדַּלְתָּ אֱנוֹשׁ מֵרֹאשׁ׃ וַתַּכִּירֵהוּ לַעֲמֹד לְפָנֶיךָ׃ כִּי מִי־יֹאמַר לָךְ מַה־תִּפְעַל׃ וּמַה־יִתְאוֹנֵן אָדָם חַי׃ גֶּבֶר עַל־חֲטָאָיו׃ וַתִּתֶּן־לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה׃ אֶת־(בשבת: יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת־) יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה׃ קֵץ סְלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ׃ לְמַעַן נָחְדַּל מֵעֹשֶׁק יָדֵינוּ׃ וּבוֹ נָשׁוּב לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם׃ כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר׃ דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב׃ וְנֶאֱמַר׃ יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ׃ וְאַתָּה אֱלוֹהַּ הַסְּלִיחוֹת׃ חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ־אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וּמַרְבֶּה לְהֵיטִיב׃ וְרוֹצֶה אַתָּה בִּתְשׁוּבַת רְשָׁעִים׃ וְאֵין אַתָּה חָפֵץ בְּמִיתָתָן׃ כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר׃ הֲחָפֹץ אֶחְפֹּץ מוֹת רָשָׁע נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה (הקריאה: אֱלֹהִים) הֲלוֹא בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכָיו וְחָיָה׃ וְנֶאֱמַר׃ אֱמֹר אֲלֵיהֶם חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה אִם־אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם־בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃

וְנֶאֱמַר· כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוֹוִה (הקריאה: אֱלֹהִים) וְהָשִׁיבוּ וִחְיוּ:

אם השעה מאוחרת, יש המדלגים על פיוטים אלו:

אַל בְּפַלְסָךְ כָּל־מַעֲשִׂים· אֲשָׁמִים וְגַם כְּעָסִים·
אֶחַנֵּן בְּעַד עֲמוּסִים· טֶרֶם נְעִילַת שַׁעַר:

בְּחָתְכָךְ דִּין הַחוֹטֵא· אוֹר כַּשַּׁלְמָה עוֹטֶה·
אָזְנְךָ לְשַׁוְעָתֵנוּ הַטֵּה· טֶרֶם יָבֹא שֶׁמֶשׁ:

גָּשְׁנוּ כְדַלִּים· קְטַנִּים וּגְדוֹלִים·
הַשֵּׂג לָנוּ מְחִילִים· טֶרֶם נְעִילַת שַׁעַר:

דַּלְתֵי תְשׁוּבָה· פְּתַח לְבַת שׁוּבֵבָה·
הֲשִׁיבֵנוּ וְנָשׁוּבָה· טֶרֶם יָבֹא שֶׁמֶשׁ:

הַסְכֵּת מֶנּוּ וְתִשַּׁע· וְתַעֲבֹר עַל־פֶּשַׁע·
הַצְלֵל עָוֹן וָרֶשַׁע· טֶרֶם נְעִילַת שַׁעַר:

וְהַבֵּט מִמְּרוֹמִים· בִּבְרִית חֲתוּמִים·
וְכַפֵּר אֲשֵׁמִים· טֶרֶם יָבֹא שֶׁמֶשׁ:

מקורות

אם השעה מאוחרת. ראו סרע"ג ח"ב, סי' קל; שבה"ל סדר יוה"כ, סי' שכא, 'העיקר לסיים תפילת נעילה' וכו'. **אל בפלסך כל מעשים.** ע"פ מש' כ, כז. **אֲשָׁמִים.** ע"פ תה' סח, כב. **כעסים.** ע"פ מ"ב כג, כו. **אחנן בעד.** ע"פ במ' כא, ז; ש"א ז, ה. **עמוסים.** ישע' מו, ג. **נעילת שער.** ע"פ משנ' תענית פ"ד, מ"א; בבלי תענית, דף כו ע"א; בבלי יומא, דף פז ע"ב. **בחתכך דין.** ע"פ בבלי סנהדרין, דף ז סוף ע"ב; קה"ר (ווילנא), פר' ג, סי' טז. **אור כשלמה עוטה.** ע"פ תה' קד, ב. **אזנך לשועתנו הטה.** ע"פ תה' י, יח; דני' ט, יח; נחמ' א, ו. **טרם שמש יבוא.** ע"פ ירמ' יג, טז. **גשנו כדלים קטנים וגדולים.** ע"פ יוב' ג, ה. **השג לנו מחילים.** ע"פ ירמ' לא, לג. **דלתי תשובה פתח.** ע"פ ישע' לא, ו; ירמ' ג, כב. **לבת שובבה.** ע"פ ירמ' לא, כא. **השיבנו ונשובה.** ע"פ איכ' ה, כא. **הסכת.** דב' כז, ט. **ותשע.** ע"פ בר' ד, ד. **ותעבור על פשע.** ע"פ מיכ' ז, יח. **הצלל עוון ורשע.** ע"פ מיכ' ז, יט. **והבט ממרומים.** ע"פ ישע' סג, טו; תה' פ, טו; איו' לה, ה. **בברית חתומים.** ע"פ בר' ח, י־יג. **וכפר אשמים.** ע"פ במ' טו, כו. **אֲשָׁמִים.** ע"פ תה' סח, כב. ולגוסח 'אֲשֵׁמִים', ע"פ בר' מב, כא.

ח"נ והערות

אל בפלסך כל מעשים. מיוסד ע"ס א"ב. תפילה זו נוסדה עבור הש"ץ. **בְּפַלְסָךְ.** במח' בולוניא: 'בְּפַלְשָׁךְ', בכ"י: 'בְּפַלְשָׁךְ'! **אֲשָׁמִים וגם.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'אֲשֵׁמִים וגם', וכאן תוקן ע"פ כ"י. **אור כשלמה.** בכ"י נוסף: 'אל אור כשלמה'. **מנו וְתִשַּׁע.** בכ"י: 'מנו שָׁוַע'. **וְתַעֲבֹר על פשע.** בכ"י: 'וַעֲבוֹר על פשע'. **וכפר אֲשֵׁמִים.** במח' רמ"ו ובולוניא: 'וכפר אֲשָׁמִים', וכאן תוקן ע"פ כ"י.

זְרֹק מַי טְהָר׃ וְכֹפֶר לָנוּ יִמְהָר׃
עֲשֵׂה וְאַל־תְּאַחַר׃ טֶרֶם נְעִילַת שַׁעַר׃

חַיִּים עוֹדְדֵנוּ׃ לְמַעֲנְךָ אֲדוֹנֵינוּ׃
מְחֹל נָא זְדוֹנֵנוּ׃ טֶרֶם יָבֹא שֶׁמֶשׁ׃

טָעֲנָנוּ בִדְבָרִים׃ בְּצוֹם כִּפּוּרִים׃
רְצֵנוּ כְפָרִים׃ טֶרֶם נְעִילַת שַׁעַר׃

יָדַעְנוּ רִשְׁעֵנוּ׃ אֵל מוֹשִׁיעֵנוּ׃
מְחֹל לִפְשָׁעֵינוּ׃ טֶרֶם יָבֹא שֶׁמֶשׁ׃

כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה׃ הַצָּלָה וּרְוָחָה׃
שְׁמֶעָה וּסְלָחָה׃ טֶרֶם נְעִילַת שַׁעַר׃

לְמַעֲנְךָ וְלֹא לְמַעֲנֵנוּ׃ עֲשֵׂה וְאַל־תְּעַנֵּנוּ׃
חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ׃ טֶרֶם יָבֹא שֶׁמֶשׁ׃

מַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵנוּ׃ תֵּן בְּטוּב שְׁאֵלָתֵנוּ׃
שׁוּר בְּשִׁפְלוּתֵנוּ׃ טֶרֶם נְעִילַת שַׁעַר׃

נָחֵנוּ בְסוֹד אֶבְרָתְךָ׃ וּזְכֹר לָנוּ בְּרִיתְךָ׃
וְכַפֵּר עַל־עֲדָתְךָ׃ טֶרֶם יָבֹא שֶׁמֶשׁ׃

ח״נ והערות

זרוק מי טוהר. בכ״י נוסף: ׳זרוק נָא מי טוהר׳, ובשד״ל נוסף בסוגריים. **טעננו בדברים.** בכ״י: ׳טעננו דָבָרִים׳. **הצלה ורוחה.** בכ״י: ׳הַצָּלָה ורוחה׳. **שמעה וסלחה.** בכ״י נוסף: ׳לְמַעֲנְךָ שמעה וסלחה׳. **חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ.** בכ״י: ׳מַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ׳. **מַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵנוּ, תֵּן בְּטוּב שְׁאֲלָתֵנוּ, שור.** בכ״י: ׳תֵּן בְּטוּב שְׁאֲלָתֵנוּ, וּשְׁלַח קֵץ מַאוֹיְבֵינוּ, שור׳.

מקורות

זרוק מי טוהר. ע״פ יחז׳ לו, כה. **וכופר** - לשון כפרה ופדיון מהעבריות. ע״פ איו׳ לג, כד; בבלי ב״ק, דף מ ע״א. **יומהר.** ע״פ תה׳ עט, ח. **עשה ואל תאחר.** ע״פ דני׳ ט, יט. **חייס עודדנו.** ע״פ תה׳ כ, ט. **למענך אדונינו מחול נא זדונו.** ע״פ ישע׳ מג, כה. **טענו בדברים** - טענו טענות לזכותנו. ע״פ בבלי סנהדרין, דף כט ע״א. **בצום כפורים.** ע״פ מס״ו פי״ט, ה״ד. **רצנו כפרים.** ע״פ הוש׳ יד, ג. **ידענו רשענו.** ע״פ ירמ׳ יד, כ. **אל מושיענו.** ע״פ ש״א יד, לט; ישע׳ מג, ג; מה, טו; הוש׳ יג, ד. **מחול לפשעינו.** ע״פ תה׳ סה, ד. **כי עמך הסליחה.** תה׳ קל, ד. **הצלה ורוחה.** ע״פ אס׳ ד, יד. **שמעה וסלחה.** ע״פ דני׳ ט, יט. **למענך ולא למענינו.** ע״פ יחז׳ לו, כב. **עשה ואל תענינו.** ע״פ ישע׳ סד, יא. **חננו וענו.** תה׳ כז, ז. **מלא משאלותינו.** ע״פ תה׳ כ, ו; לז, ד. **תן בטוב שאלתנו.** ע״פ אס׳ ז, ג. **שור בשפלותנו.** ע״פ תה׳ קלח, ו. שור מל׳ רחיה, ע״פ ׳אשורנו ולא קרוב׳, במ׳ כד, יח. **נחנו בסוד.** ע״פ ירמ׳ כג, יח. **אברתך.** ע״פ דב׳ לב, יא. **וזכור לנו בריתך.** ע״פ ירמ׳ יד, כא. **וכפר על עדתך.** ע״פ ויק׳ טז, לד; דב׳ כא, ח.

סְלַח־נָא כְּנוֹאֲמָךְ׃ לְאַנְשֵׁי שְׁלוֹמָךְ׃
קְרוּאֵי בִשְׁמָךְ׃ טֶרֶם נְעִילַת שַׁעַר׃

עָוֹן וָפֶשַׁע שָׂא נָא׃ חֵמֹל נָא וְחוּסָה נָא׃
זְכֹר פֶּן סְלַח־נָא׃ טֶרֶם יָבֹא שֶׁמֶשׁ׃

כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ׃ סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה׃ וְשָׁם נֶאֱמַר׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ׃ בַּעֲבוּר כְּבוֹד שְׁמֶךָ׃ הִמָּצֵא לָנוּ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ׃ לְמַעַנְךָ סְלַח־נָא׃

פְּתַח לָנוּ שַׁעַר׃ וְאַל־יְשׁוּפֵנוּ שַׁעַר׃
רְצֵנוּ כְנַעַר׃ טֶרֶם נְעִילַת שַׁעַר׃

צִיר כְּשֶׁר לְהַסְבִּיר׃ חֶסֶד לְהַגְבִּיר׃
פֶּן אֲנִי אַעֲבִיר׃ טֶרֶם יָבֹא שֶׁמֶשׁ׃

כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ׃ וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם׃ וְנֶאֱמַר׃ וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב

מקורות

סלח נא כנאמך. ע"פ במ' יד, יט; ירמ' לח, לג. **לאנשי שלומך.** ע"פ ירמ' לח, כב. **קרואי בשמך.** ע"פ ירושלמי תענית פ"ב, ה"ו; מדת"כ (ורשא), פר' לו, סי' יד; דב"ר (ליברמן), פר' דברים, סי' כז; ילקו"ש יהושע, רמז, ח, ד"ה ומה תעשה. **עון ופשע שא נא.** ע"פ שמ' לד, ז. **חמול נא.** ע"פ יואל ב, יח. **וחוסה נא.** ע"פ יואל ב, ח. **למענך סלח נא.** ע"פ במ' יד, יט; תה' כה, יא; עט, ט; ישע' מג, כה. **פתח לנו שער.** ע"פ תה' קיח, יט. **ישופנו שער.** ע"פ איו' ט, יז 'בְּסַעֲרָה יִשּׁוּפֵנִי'. **רצנו כנער** - שלא טעם חטא. ע"פ בבלי עירובין, דף כא ע"ב; פסחים, דף פז ע"א; מסר"ש, פר' יח, עמ' 338. **כנער.** ע"פ הוש' יא, א; שה"ש זוטא (בובר), פר' א, סי' א. **ציר** - משה רבינו, שליח המלכות שלו הקב"ה, ע"פ משלי כה, יג. **כְּשֶׁר** - לשון רחייה. עי' לעיל עמ' רעו, הערה ד"ה שור בשפלותיו. **חסד להגביר.** ע"פ דב' ה, י; תה' קג, יא; בבלי ר"ה, דף ח ע"א. **פן אני אעביר.** ע"פ שמ' לג, יט. **ויאמר אני אעביר.** שמ' לג, יט. **וירד ה' בענן.** שמ' לד, ה.

ח"נ והערות

סלח נא כְּנוֹאֲמָךְ. כ"ה בכל הנוסחאות. ובענין ניקוד תיבה זו, ראו ס' מכלול, דף קנב ע"ב, והשגות רמד"ד, נספח ל'לו"א, סי' נט. **קְרוּאֵי בשמך.** כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א וכ"י. דלא כגירסת שד"ל: 'קְרוּאִים', כדי שלא יבוא סמיכות על אות השימוש. עי' לו"א, ח"ב סי' קנט. **פֶּן סלח.** לשון הפייטנים במקום 'פָּצָה', והכוונה למשה רבינו שביקש סלח... **ישופנו שַׁעַר.** כ"ה במח' רמ"ו ושד"ל. בבולוניא וכ"י: 'ישופנו סַעַר'. **פֶּן אֲנִי אעביר.** בכ"י: 'פֶּן אָנֹכִי אעביר', אך לשון הפסוק הוא כבפנים.

עִמּוֹ שֵׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם· יְהוָה: וְשֵׁם נֶאֱמַר· וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא· יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: בַּעֲבוּר כְּבוֹד שְׁמֶךָ· הִמָּצֵא לָנוּ רַחוּם וְחַנּוּן· לְמַעֲנֶךָ רַחֵם נָא:

קָמְנוּ בְתַחֲנוּן· רַחוּם וְחַנּוּן·
הַסְכֵּת לְקוֹל שִׁנּוּן· טֶרֶם נְעִילַת שַׁעַר:

רְאֵה כִּי חָדַל מַעֲטֶה· מְעִיל בְּדַעַת עוֹטֶה·
אָזְנְךָ לְשַׁוְעָתֵנוּ הַטֵּה· טֶרֶם יָבֹא שֶׁמֶשׁ:

כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ· הַטֵּה אֱלֹהַיּ אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שִׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָיּ שְׁמָעָה אֲדֹנָיּ סְלָחָה אֲדֹנָיּ הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ: בַּעֲבוּר כְּבוֹד שְׁמֶךָ· הִמָּצֵא לָנוּ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה· לְמַעַנְךָ שְׁמַע נָא אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ:

שַׁעֲרֵי רַחֲמִים· פְּתַח מִמְּרוֹמִים·
וְקַבֵּל תְּמִימִים· טֶרֶם נְעִילַת שַׁעַר:

ה"נ והערות

שמע נא אֶת־תפלתנו. כ"ה במח' רמ"ו ובולוניא. בשד"ל: 'שמע נא בקול תפלתנו'. ובכ"י בלי 'את'.

מקורות

ויעבור ה' על פניו. שמ' לד, ו. **בעבור כבוד שמך.** ע"פ תה' עט, ט. **רחוס וחנון.** שמ' לד, ו. **למענך רחם נא.** ע"פ מ"ב יג, כג. **קמנו בתחנון.** ע"פ תה' ה, ד. **רחוס וחנון.** שמ' לד, ו. **דב' כז, ט. לקול שינון.** תפלה נקראת שינון, כדמשמע בירושלמי ברכות פ"א, ה"ב ...זה שינון וזה שינון, וכפירוש ר"ש סירילאו שם. וע"פ תה' סו, יט; דה"ב ל, כז. **מעטה.** ישע' סא, ג. **מעיל בדעת עוטה.** ע"פ ש"א כה, יד. **אזנך לשועתינו הטה.** ע"פ תה' י, ח; דני' ט, יח; נחמ' ח, ו. **הטה אלהי אזנך.** דני' ט, יח-יט. **בעבור כבוד שמך.** ע"פ תה' עט, ט. **המצא לנו.** ע"פ דה"א, כה, ט; דה"ב טו, ב. **שומע תפילה.** תה' סה, ג. **למענך.** ע"פ ישע' מח, יא. **שמע נא את תפלתנו.** ע"פ תה' כח, ב; סו, יט. **שערי רחמים.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: בבלי מגילה, דף יב ע"ב; מד' שו"ט, מז' ד, ג; פסז"ו אות פ"ב, סי' ה. **תמימים.** ע"פ ויק"ר (ווילנא), פר' ה, סי' ז, ע"פ מש' כח, י; פסז"ו שה"ש פ"ב, סי' יד; ילקו"ש ישעיהו, רמז תסה, תה' רמז תרעה.

תָּבֹא לְפָנֶיךָ׃ שַׁוְעַת רְחוּמֶיךָ׃
אוֹמְרֵי מִי־אֵל כָּמוֹךָ׃ טֶרֶם יָבֹא שֶׁמֶשׁ:

כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא:

ע"כ יש המדלגים.

אֲשָׁמֵינוּ תְּבַלֵּעַ׃ בִּמְצוּלוֹת שׁוֹעַל׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
גְּבוּרוֹת רַחֲמֶיךָ׃ דַּיִּן קָרֵב׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
הוֹצֵא צִדְקֵנוּ׃ וְהַמְצִיא פְּדוּתֵנוּ׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
זְדוֹנוֹת עַמְּךָ׃ חַנּוּן סְלָחוֹ׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
טְמְאָה נַקֵּה׃ יָדוֹ מִקְּדוֹשֶׁיךָ׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ:
כְּבֹשׁ לַעֲוֹנוֹת׃ לְאוֹמְרֵי לְפָנֶיךָ׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ:

כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ׃ מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: וְנֶאֱמַר׃ יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאוֹתָם: כָּל־חַטֹּאתֵינוּ וְכָל־חַטֹּאת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל

מקורות

תבוא לפניך שועת רחומיך. ע"פ תה' עט, יח. **רחומיך.** ע"פ דב' ל, ג; ישע' ל, יח. **מי אל כמוך.** מיכ' ז, יח. **טרם שמש יבוא.** ע"פ ירמ' יג, טז. **אשמינו תבלע.** ממנג מרסליאלה, סדר תפילת יוה"כ, עמ' 132. **תבלע... במצולות.** ע"פ תה' סט, טז. **במצולות.** מיכ' ז, יט. **שועל.** ע"פ ישע' מ, יב. **מי אל כמוך.** מיכ' ז, יח. **גבורות רחמיך.** ע"פ ישע' סג, טו. **דין קרב.** לשון שמחה, ע"פ בבלי כתובות, דף ח ע"א. והוא מעשר לשונות של שמחה באגדות דרבי נתן פ' לד, ובאהמ"ד (איינשטיין), תופת אליהו, עמ' 177, סי' יב. **הוצא לדקנו.** ע"פ תה' לז, ו. **והמציא פדותנו.** ע"פ תה' קיא, ט. **זדונות... סלחה.** ע"פ בבלי יומא, דף לו ע"ב, 'עונות אלו הזדונות'; במ' יד, כ. **חנון סלחה.** ע"פ דני' ט, יט. **טומאה נקה.** ע"פ זכ' יג, ב. **יה מקדושיך.** ע"פ שמ' לא, יג. **כבוש לעוונות.** ע"פ מיכ' ז, יט.

ה"נ והערות

אשמינו תבלע. פיוט זה בסימן א"ת ב"ש. נמצא גם במח' אשכנז: גולדשמידט, כיפור, עמ' 783. **במצולות שועל.** כן הניקוד בכ"י וגולדשמידט (ע"פ ישעי' מ, יב), ופירושו במצולות מים שנמדדו בכלי ומדה של הקב"ה (ראו בפי' דבר אחר רש"י שם, וביחזקאל יג, יט; שה"ש ב, טו) אבל במח' רמ"ז, בולוניא ושד"ל מנוקד: 'שוּעָל'. **דַּיִּן קרב.** כן הוא ברס"ד, בולוניא ושד"ל. אבל בכ"י וגולדשמידט: 'דַּיָּן'.

בִּמְקוֹם אֲשֶׁר לֹא יִזָּכְרוּ וְלֹא יִפָּקְדוּ וְלֹא יַעֲלוּ עַל־לֵב מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם:

כִּי־אַתָּה סוֹלְחָן לְיִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם. וּמוֹחֲלָן לְשִׁבְטֵי יְשׁוּרוּן בְּכָל־
דּוֹר וָדוֹר. וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֶלָּא אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה. מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (בשבת: הַשַּׁבָּת וְ)יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

רְצֵה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל־תְּפִלָּתָם שְׁעֵה. וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן וְלִירוּשָׁלַיִם עִירֶךָ בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמַּחֲזִיר בְּרַחֲמָיו שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ. שֶׁאַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ. וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם עִמָּנוּ וְעַל־

הציבור אומרים מודים דרבנן:

מוֹדִים כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי כָּל־בָּשָׂר. יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ. עַל־שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ. כֵּן תְּחַיֵּינוּ וּתְחָנֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. וְנָשׁוּב לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בֶּאֱמֶת וּבְלֵבָב שָׁלֵם. עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ. (בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת):

נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוּבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת· עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ· הַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ וּמֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ· לֹא־הִכְלַמְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא־עֲזַבְתָּנוּ וְלֹא־הִסְתַּרְתָּ פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ:

זְכוֹר רַחֲמֶיךָ וּכְבוֹשׁ אֶת־כַּעֲסֶךָ· כַּלֵּה דֶבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה וְכָל־מַחֲלָה מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ· עַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד· כָּל־הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה· וִיהַלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בֶּאֱמֶת· וַחֲתוֹם לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

הכהנים נושאים כפיהם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

ואם אין כהן, החזן אומר 'או"א', והציבור עונה אחרי כל פסוק "כן יהי רצון":

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ· הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁיךָ· כָּאָמוּר·

שִׂים שָׁלוֹם· טוֹבָה וּבְרָכָה· (חַיִּים)· חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים· עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ· בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ· כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ· תּוֹרַת חַיִּים· אַהֲבָה וָחֶסֶד· צְדָקָה· בְּרָכָה· יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם· וְטוֹב יִהְיֶה בְעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ וּ)לְבָרֵךְ אֶת־כָּל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל תָּמִיד בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:

מקורות

הכהנים נושאים כפיהם. ע"פ נבלי תענית, דף כו ע"ב; סרע"ג ח"ב, סי' קל; סדו' רסב"ג, פ"ה, עמ' סח.

בְּסֵפֶר חַיִּים· בְּרָכָה וְשָׁלוֹם· פַּרְנָסָה טוֹבָה וִישׁוּעָה וְנֶחָמָה·
חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל· לְחַיִּים (טוֹבִים) וּלְשָׁלוֹם· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמְבָרֵךְ
אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם· (אָמֵן):

עוֹשֶׂה שָׁלוֹם לְיוֹהְ"כ

וְכָתוּב כִּי־בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: לְחַיִּים
טוֹבִים תַּחְתְּמֵנוּ אֱלֹהִים חַיִּים·
חָתְמֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם:

הַיּוֹם תְּאַמְּצֵנוּ· הַיּוֹם תְּבָרְכֵנוּ· הַיּוֹם תְּגַדְּלֵנוּ· הַיּוֹם
תִּדְרְשֵׁנוּ לְטוֹבָה· הַיּוֹם תְּהַדְּרֵנוּ·
הַיּוֹם תְּוַעֲדֵנוּ· הַיּוֹם תִּזְכְּרֵנוּ בְּרַחֲמֶיךָ· הַיּוֹם תַּחְתְּמֵנוּ בְּסֵפֶר
חַיִּים טוֹבִים· הַיּוֹם תְּטַהֲרֵנוּ מִכָּל־חֵטְא· הַיּוֹם תְּיַשְּׁרֵנוּ
לְפָנֶיךָ· הַיּוֹם תְּכַבְּדֵנוּ· הַיּוֹם תְּלַבְּבֵנוּ· הַיּוֹם תְּמַלְּטֵנוּ
מִכָּל־רָע· הַיּוֹם תְּנַקֵּנוּ מֵעָוֹן· הַיּוֹם תְּשַׂמְּחֵנוּ· הַיּוֹם תַּעֲנֵנוּ·
הַיּוֹם תִּפְקְדֵנוּ לְחַיִּים וְלִבְרָכָה· הַיּוֹם תְּצַדְּקֵנוּ· הַיּוֹם
תְּקוֹמְמֵנוּ· הַיּוֹם תְּרוֹמְמֵנוּ· הַיּוֹם תִּשְׁמַע שַׁוְעָתֵנוּ· הַיּוֹם
תִּתְמְכֵנוּ:

ה"נ והערות

תַּחְתְּמֵנוּ אלהים חיים. במח' רמ"ו: 'תִּחְתְּמֵנוּ אלהים חיים'. ובמח' בולוניא ושד"ל: 'תָּחְתְּמֵנוּ אלהים חיים'. **היום תאמצנו.** מיוסד ע"ס א"ב. במח' רמ"ו ובולוניא כתוב לומר "היום תאמצנו" קודם חתימת ברכת "שים שלום" והחתימה "ברוך אתה ה' המברך את עמו ישראל בשלום" כתובה לאחר היום תאמצנו (כפי שמופיעה במח' האשכנזים). אמנם במח' בני רומה, מנטובה, תע"ב, וכן במח' שד"ל והלאה, הועברה החתימה לפני הפיוט "היום תאמצנו" כביום א' של ר"ה. **מכל חטא.** במח' רמ"ו: 'מכל רע'.

כְּהַיּוֹם הַזֶּה תְּבִיאֵנוּ שָׂשִׂים וּשְׂמֵחִים בְּבִנְיָן שָׁלֵם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ· וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: וְכָתוּב וַיְצַוֵּנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־הַיָּמִים לְחַיֹּתֵנוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם יִהְיֶה־לָּנוּ:

אבינו מלכנו

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מִמֶּנּוּ (כָּל־)גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת (וְרָעוֹת):
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מַחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָפֵר עֵצַת אוֹיְבֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוֹלֵי עַמֶּךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲצוֹר (נ"א: מְנַע) מַגֵּפָה מִנַּחֲלָתֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכוֹר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קְרַע רוֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחוֹק שְׁטַר חוֹבוֹתֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְלַח וּמְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַל־תְּשִׁיבֵנוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכְרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָתְמֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָתְמֵנוּ בְּסֵפֶר זַכָּיוֹת:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָתְמֵנוּ בְּסֵפֶר יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָתְמֵנוּ בְּסֵפֶר פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָתְמֵנוּ בְּסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַצְמַח לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא־לְמַעַנֵּנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וַחֲסָדֶיךָ הַגְּדוֹלִים וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

אפשר לומר את התחנון עד 13.5 חצי דקות אחרי השקיעה.

יושבים, נופלים על פניהם ואומרים:

רַחוּם וְחַנּוּן חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ׃ רַחֵם עָלֵינוּ (וְהוֹשִׁיעֵנוּ):

לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהוָה נַפְשִׁי אֶשָּׂא: אֱלֹהַי בְּךָ בָטַחְתִּי אַל־אֵבוֹשָׁה אַל־
יַעַלְצוּ אוֹיְבַי לִי: גַּם כָּל־קֹוֶיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ יֵבֹשׁוּ הַבּוֹגְדִים רֵיקָם:
דְּרָכֶיךָ יְהוָה הוֹדִיעֵנִי אָרְחוֹתֶיךָ לַמְּדֵנִי: הַדְרִיכֵנִי בַאֲמִתֶּךָ
וְלַמְּדֵנִי כִּי־אַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׁעִי אוֹתְךָ קִוִּיתִי כָּל־הַיּוֹם: זְכֹר־רַחֲמֶיךָ
יְהוָה וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: חַטֹּאות נְעוּרַי וּפְשָׁעַי אַל־תִּזְכֹּר
כְּחַסְדְּךָ זְכָר־לִי־אַתָּה לְמַעַן טוּבְךָ יְהוָה: טוֹב־וְיָשָׁר יְהוָה
עַל־כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ: יַדְרֵךְ עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט וִילַמֵּד
עֲנָוִים דַּרְכּוֹ: כָּל־אָרְחוֹת יְהוָה חֶסֶד וֶאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ
וְעֵדֹתָיו: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנִי כִּי רַב־הוּא: מִי־זֶה
הָאִישׁ יְרֵא יְהוָה יוֹרֶנּוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחָר: נַפְשׁוֹ בְּטוֹב תָּלִין וְזַרְעוֹ
יִירַשׁ אָרֶץ: סוֹד יְהוָה לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם: עֵינַי תָּמִיד
אֶל־יְהוָה כִּי הוּא־יוֹצִיא מֵרֶשֶׁת רַגְלָי: פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כִּי־יָחִיד
וְעָנִי אָנִי: צָרוֹת לְבָבִי הִרְחִיבוּ מִמְּצוּקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי: רְאֵה
עָנְיִי וַעֲמָלִי וְשָׂא לְכָל־חַטֹּאותָי: רְאֵה־אֹיְבַי כִּי־רָבּוּ וְשִׂנְאַת
חָמָס שְׂנֵאוּנִי: שָׁמְרָה נַפְשִׁי וְהַצִּילֵנִי אַל־אֵבוֹשׁ כִּי־חָסִיתִי
בָךְ: תֹּם־וָיֹשֶׁר יִצְּרוּנִי כִּי קִוִּיתִיךָ: פְּדֵה אֱלֹהִים אֶת־יִשְׂרָאֵל
מִכֹּל צָרוֹתָיו:

מקורות

נפילת אפיים בנעילה. סרע"ג ח"ב, סי' קל; הריל"ג, הל' יוה"כ, עמ' פח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ל; סת"ר סי' ה, ענין נפילת אפיים; גאה"ל או"ח, סי' תרכח, ס"ק ב, 'מנהג ק"ק איטאליאני ליפול על פניהם בסוף נעילה'. רא"ו רמב"ם, הל' תפילה, פ"ה, הט"ו. **רחום וחנון.** ע"פ שמ' לד, ו; סדו' רס"ג, עמ' כד. **חטאנו לפניך.** ירושלמי תענית פ"ב, ה"ז, ע"פ ירמ' ב, לה; מד"ש (בובר), פר' יג, ח; ילקו"ש ש"ח, רמז קג, ד"ה ויספכו. **לדוד אליך ה'.** תה' כה, א-כב.

מִתְרַצֶּה בְרַחֲמִים וּמִתְפַּיֵּס בְּתַחֲנוּנִים· הִתְרַצֵּה וְהִתְפַּיֵּס בְּדוֹר עָנִי· כִּי־אֵין עוֹזֵר:

מִתְרַצֶּה בִּתְפִלָּה וּמִתְפַּיֵּס בִּתְחִנָּה· הִתְרַצֵּה וְהִתְפַּיֵּס בְּדוֹר עָנִי· כִּי־אֵין עוֹזֵר:

שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל· שְׁמֹר שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל· וְאַל־יֹאבַד יִשְׂרָאֵל· הָאוֹמְרִים בְּכָל־יוֹם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל:

שׁוֹמֵר בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ· שְׁמֹר שְׁאֵרִיתֵנוּ· וְאַל־תֹּאבַד פְּלֵיטָתֵנוּ· הָאוֹמֶרֶת בְּכָל־יוֹם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

שׁוֹמֵר גּוֹי אֶחָד· שְׁמֹר שְׁאֵרִית עַם־אֶחָד· וְאַל־יֹאבַד אֹם מְיֻחָד· הָאוֹמְרִים בְּכָל־יוֹם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

שׁוֹמֵר גּוֹי קָדוֹשׁ· שְׁמֹר שְׁאֵרִית עַם קָדוֹשׁ· וְאַל־יֹאבַד אֹם קָדוֹשׁ· הָאוֹמְרִים בְּכָל־יוֹם קָדֻשׁוֹ קָדֹוֹשׁ קָדוֹשׁ:

ח"נ והערות

מתרצה ברחמים. חרוזים להקדמת "שומר ישראל". נמצאים גם בסרע"ג ובסדר סליחות כמנהג אשכנז. בכל המח' האיטלקים, לפני זה מופיע "למקדימים בתפלה" וכו', שהיום לא נהוג לאומרו. **מתרצה בתפלה.** קטע זה חסר במח' רמ"ו ורס"ד. אמנם ברמ"ו הוא נוסף בגליון בכ"י, ואף ב"תחנונים", ח"ב דף 8ב. וכ"ה במח' בולוניא, כ"י ושד"ל. **שומר ישראל.** פיוט זה נמצא בהשמטות, גם במנהגי רומניא, אשכנז, קלעא ופאס. רק בנוסח בני רומה נמצא בשלמותו. **האומרים בכל יום.** במח' רמ"ו ובכ"י נוסף: "שלוש" (אך איננו ב"תחנונים", דף 8ב).

מקורות

מתרצה ברחמים. לש' תפלה ותחנוניס בלשון חז"ל. ראו אבודרהם בנפילת אפים דחול. ראו מדת"נ (וורשא), פר' בראשית, סי' ג, "עיקר תענית סליחות ורחמים"; שמו"ר (ווילנא), פר' תצוה, פר' לח, סי' ד. **הטוסח.** ע"פ סרע"ג ח"ב, סוף סי' קח. **ומתפיס.** לשון תרגום - לשון רצון טוב, מתורגמן ערף פיוס (הראשון). ראו ע"ז או"ח, סי' קכז, ס"ק ד. **כי אין עוזר.** תה' כב, יב. **מתרצה בתפילה.** ע"פ ישע' מט, ח ופירש"י. **בדור עני.** ע"פ ויק"ר (ווילנא), פר' ל, סי' ג, "דורות הללו שאין להם לא מלך ולא נביא לא כהן ולא אוריס ותומיס ואין להס אלא תפלה", ע"פ תה' קב, יח. **שומר ישראל.** תה' קכא, ד. **שארית ישראל.** ירמ' ו, ט. **ואל יאבד ישראל.** ראו דב"ר (ליברמן), פר' דבריס סי' כז. **האומריס בכל יום ש"י.** ע"פ ב"ר (ווילנא), פר' ויחי, פר' לח, סי' ג; דב"ר (ליברמן), פר' ואתחנן, ד"ה **שומר ברית אבות.** ע"פ דב' ד, לא; ז, יב; ספרי במ' פר' נשא, פי' מ; ס"ז פ"ו, פכ"ד; במדב"ר (ווילנא), פר' נשא, פר' יא, סי' ה; ילקו"ש תורה, רמז תשי. **ואל תאבד פליטתנו.** ע"פ עזר' ט, ח. **שמע ישראל** דב' ו, ד. **שומר גוי אחד.** ע"פ ש"ב ז, כג; ישע' סו, ח; תה' קכא, ד. **עם אחד.** אס' ג, ח. **אוס מיוחד.** שה"ש ו, ט; דה"א יז, כא ופירש"י; מדת"נ (בובר), פר' שלח, הוספה, סי' טו. **שמע ישראל.** דב' ו, ד. **שומר גוי.** ע"פ תה' קכא, ד. **גוי קדוש.** ע"פ שמ' יט, ו; יחז' לט, ז. **עם קדוש.** דב' ז, ו; יד, ב; כו, יט. **אוס קדוש.** ע"פ ירמ' ב, ג. **האומריס בכל יוס קק"ק.** פהר"ב פ' י, סי' ה. **קדוש קדוש קדוש.** ישע' ו, ג.

ועס שומיס; מד' שו"ט מז' ה, ו; ילקו"ש תהלים, רמז תתסב. פי' מ; ס"ז פ"ו, פכ"ד; במדב"ר (ווילנא), פר' נשא, פר' יא, סי' ה; ילקו"ש תורה, רמז תשי.

שׁוֹמֵר גּוֹי רַבָּא׃ שְׁמֹר שְׁאֵרִית עַם רַבָּא׃ וְאַל־יֹאבַד אֹם רַבָּא׃ הָעוֹנִים בְּכָל־יוֹם אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא׃

יש מוסיפים (מנהג רומה):

יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ׃ אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אָבִינוּ אַתָּה׃

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ׃ אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אַתָּה׃ אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ לְמַעַנְךָ רַחֵם עָלֵינוּ׃ אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים׃ עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ׃

וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע מַה־נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ׃ זְכֹר־רַחֲמֶיךָ יְהוָה וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה׃ אַל־תִּזְכֹּר־לָנוּ עֲוֹנֹת רִאשֹׁנִים מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד׃ חָנֵּנוּ יְהוָה חָנֵּנוּ כִּי־רַב שָׂבַעְנוּ בוּז׃ בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר׃ כִּי־הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ׃ עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ׃

מקורות

גוי רבא. ע"פ דב' ד, ז, ותר"ל. **העונים בכל יום מיש"ר.** רלו בבלי סוטה, דף מט ע"ל; מהמ"ד (מיינשטיין), עשרה הרוגי מלכות, עמ' 446; פהר"ב פ' ו, סי' ג. **ה' אלהי ישראל.** שמ' ה, ל. **שוב מחרון אפך.** שמ' לב, יב. **אבינו מלכנו.** בבלי תענית, דף כה ע"ב; ר"ה. **חטאנו לפניך.** ירושלמי תענית פ"ב, ה"ז, ע"פ ירמ' ג, לה; מד"ש (בובר), פר' יג, ל; ילקו"ש ש"ל, רמז קג, ד"ה ויספרו. **אין לנו מלך.** ע"פ ישע' מד, ו; בבלי תענית, דף כה ע"ב. **מ"מ למענך רחם עלינו.** זהו נוסח ר"ע, בבלי תענית, דף כה ע"ב. **עשה למענך.** ע"פ דני' ט, יט; בבלי תענית, דף כה ע"ב. **רחם עלינו.** ע"פ ירמ' לא, יט. **אבינו מלכנו חננו וענו.** רלו סדו' רס"ג, עמ' כד. **חננו וענו.** ע"פ תה' כז, ז. **אין בנו מעשים.** ע"פ ישע' מא, כט; מדת"ה פר' מד, סי' ב (מד, כו). **עשה עמנו צדקה.** ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ב; מדת"נ (וורשא), פר' תזריע, סי' ט; מד' שו"ט (בובר), מז' ד, סי' ל. **והושיענו למען שמך.** ע"פ מ"ב יט, יט; ישע' לז, כ; מדת"ה (בובר), פר' כב, סי' ו (כב, ב). **ואנחנו לא נדע.** דה"ב כ, יב; סרע"ג ת"ל, סי' סה; סדו' רס"ג, עמ' כד ועמ' לט. רלו רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח הקדיש; מח' פרס, דף נא ע"ל. **זכור רחמיך ה'.** תה' כה, ו; מח' פרס, דף נא ע"ל. **אל תזכר לנו.** תה' עט, ח; מח' פרס, דף נא ע"ב. **חננו ה' חננו.** תה' קכג, ג. **ברוגז רחם תזכור.** חבק' ג, ב; במח' פרס, דף נא ע"ב, נמלא כל הפסוק. **כי הוא ידע.** תה' קג, יד; מח' פרס, דף נא ע"ב. **עזרנו אלהי ישענו.** תה' עט, ט; מח' פרס, דף נא ע"ב.

ח"נ והערות

גוי רַבָּא. במח' רמ"ו ובולוניא: 'גוי רַבָּה'. וכאן תוקן ע"פ כ"י ומח' שד"ל. נוסח זה עדיף, מפני שבלשון ארמית 'רבא' הוא לשון זכר, כמו 'שמיא רבא' הנמצא בסוף הבית. **ה' אלהי ישראל.** במח' העתיקים תוספת זו איננה. **עשה עמנו צדקה.** תיבות 'עשה עמנו', אינם במח' רמ"ו ורס"ד. אמנם ברמ"ו, הושלם בגליון בכ"י. **ואנחנו לא נדע.** מופיע במח' רמ"ו ובשבה"ל סי' שכא.

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

תִּתְקַבַּל צְלוֹתְהוֹן וּבָעוּתְהוֹן דְּכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל· קֳדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

פותחין את הארון, ויש אומרים (ומקצרין ומאריכין לפי השעה):

לפי מנהג רומה:

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
קוּמָה יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ
וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:

לפי מנהג מילאנו:

מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי
אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה
שַׁעַר הַשָּׁמָיִם: פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק
אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ: זֶה־הַשַּׁעַר

ה"נ והערות

פתיחת הארון. ליתא במח' העתיקים. לפי המח' העתיקים, תפילת נעילה מסתימת כאן (אחרי קדיש תתקבל). וממשיכים ערבית, ואח"כ תוקעים תשר"ת. לפי מח' שד"ל (דף קס"ב ע"ב) תוקעים תשר"ת מיד אחרי נעילה קודם תפילת ערבית.

מקורות

מה נורא המקום הזה. בר' כח, יז. **פתחו לי שערי צדק.** תה' קיח, יט־כ.

המשך לפי מנהג רומה:

קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתֶךָ
אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ
יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ
יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד
עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי
מְשִׁיחֶךָ:

המשך לפי מנהג מילאנו:

לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: פִּתְחוּ
שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי־צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים:
שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ
פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי
הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת
הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

יש אומרים פזמון זה, במקום פתיחת הארון, או בנוסף:

יָפוּצוּ אֹיְבֶיךָ בִּנְסֹעַ הָאָרֹן· וּבְנוּחֹה עַמֶּךָ שִׁיר מִזְמוֹר יָרֹן:

וְכֹהֲנֵי עַמֶּךָ יִלְבְּשׁוּ רִקְמָה· יֹאמְרוּ חֲסִידֶיךָ שִׁירָה בִּנְעִימָה·
גוֹי עַל־כָּל־אֻמָּה שֶׁבַח וְיִתְרוֹן· וּבְנוּחֹה עַמֶּךָ שִׁיר מִזְמוֹר יָרֹן·
יָפוּצוּ אֹיְבֶיךָ בִּנְסֹעַ הָאָרֹן· וּבְנוּחֹה עַמֶּךָ שִׁיר מִזְמוֹר יָרֹן:

אורִים וְתֻמִּים כְּבָרְאשׁוֹנָה· קְטֹרֶת סַמִּים שְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה·
וְהָיָה לוֹ לְמָנָה לְזֶרַע אַהֲרֹן· וּבְנוּחֹה עַמֶּךָ שִׁיר מִזְמוֹר
יָרֹן· יָפוּצוּ אֹיְבֶיךָ בִּנְסֹעַ הָאָרֹן· וּבְנוּחֹה עַמֶּךָ שִׁיר מִזְמוֹר יָרֹן:

בַּעֲבוּר עַבְדֶּךָ דָּוִד בֶּן־יִשַׁי· שְׁלַח מְשִׁיחֶךָ וּלְךָ יוֹבִילוּ שַׁי·
לְהַקְרִיב אִשֵּׁי מִנְחַת זִכָּרוֹן· וּבְנוּחֹה עַמֶּךָ שִׁיר מִזְמוֹר יָרֹן·
יָפוּצוּ אֹיְבֶיךָ בִּנְסֹעַ הָאָרֹן· וּבְנוּחֹה עַמֶּךָ שִׁיר מִזְמוֹר יָרֹן:

מקורות

פתחו שעריס. יפע׳ כו, ב. **שאו שעריס ראשיכס.** תה׳ כד, ז. **מי הוא זה מלך הכבוד.** תה׳ כד, י. **יפוצו אויביך בנסוע הארון.** ע״פ במ׳ י, לה. **ובנוחה.** במ׳ י, לו. **שיר מזמור ירון.** ע״פ תה׳ סז, ח. **וכהני עמך ילבשו.** ע״פ תה׳ קלב, ט. **ילבשו רקמה.** ע״פ יחז׳ טז, י. **יאמרו חסידיך שירה.** ע״פ תה׳ קלב, ט. **אורים ותומים.** ע״פ נחמ׳ ז, סה. **קטורת סמיס.** ע״פ שמ׳ ל, ז. **שחלת וחלבנה.** שמ׳ ל, לד. **והיה לו למנה.** ע״פ שמ׳ כט, כו. **לזרע אהרן.** ע״פ ויק׳ ו, יא. **בעבור עבדך דוד.** ע״פ תה׳ קלב, י. **דוד בן ישי.** ע״פ ש״א יח, נח. **שלח משיחך.** ע״פ תה׳ מג, ג ורש״י. **ולך יובילו שי.** ע״פ תה׳ סח, ל. **להקריב אשי.** ויק׳ כא, כא. **מנחת זכרון.** במ׳ ה, טו.

ה״נ והערות

יפוצו אויביך. סימן ״יואב״. פזמון זה לא מופיע במח׳ הקדומים. נדפס לראשונה בסדר התפילות וינציה תקנ״ב. לאחרונה נהגו לזמרו ע״פ מנהג ק״ק רומה.

לפי מנהג ק"ק רומה, מוציאים את ספרי התורה וכאשר מסובבים את הבימה אומרים מזמור זה ומחזירים את ספרי התורה לארון:

מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיהוָה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ: קול יְהוָה עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָה עַל־מַיִם רַבִּים: קול־יְהוָה בַּכֹּחַ קול יְהוָה בֶּהָדָר: קול יְהוָה שׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהוָה אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם כְּמו־עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיֹן כְּמו בֶן־רְאֵמִים: קול־יְהוָה חֹצֵב לַהֲבות אֵש: קול יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ: קול יְהוָה יְחולֵל אַיָּלות וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרות וּבְהֵיכָלו כֻּלו אמֵר כָּבוד: יְהוָה לַמַּבּול יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ לְעולָם: יְהוָה עֹז לְעַמו יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמו בַשָּׁלום:

יש אומרים ג' פעמים:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינו יְהוָה אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוד מַלְכותו לְעולָם וָעֶד:

אומרים ז' פעמים:

יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים:

יש מוסיפים (מנהג ק"ק מילאנו):

יְהוָה מֶלֶךְ· יְהוָה מָלָךְ· יְהוָה יִמְלֹךְ לְעולָם וָעֶד:
יְהוָה שׁפְטֵנו יְהוָה מְחֹקְקֵנו יְהוָה מַלְכֵּנו הוּא יושִׁיעֵנו:

ה"נ והערות

י"א ג' פעמים. הסדר כאן דומה למח' האשכנזים. **אומרים ז"פ.** וכן במח' אשכנז וספרד. **ה' מלך וכו'.** פסוקים אלו, הם לפי מנהג ק"ק מילאנו, ואינם במח' העתיקים.

מקורות

מזמור לדוד. תה' כט, א־יא **שמע ישראל.** דב' ו, ד. **בשכמל"ו.** תוספתא פסחים פ"ג, הי"ט; בבלי פסחים, דף נו ע"א; סדו' רס"ג, עמ' יד ועמ' לח. **ה' הוא האלהים.** דב' ד, לה; מ"א ח, ס; מ"א יח, לט; דה"ב ל, יג; שו"ע או"ח, סי' תרכג, ס"ו. **ה' מלך וכו' לעולם ועד.** מס"ו פי"ד, ה"ד. רא"ו אהמ"ד (אייזנשטיין), קדושא, עמ' 501, ד"ה ברכי נפשי; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה; שבה"ל, ענין שבת, סי' עו; סת"ר סי' עו, ענין שחרית של שבת. **ה' מֶלֶךְ.** תה' י, טז. **ה' מָלָךְ.** תה' צג, א. **ה' ימלוך.** שמ' טו, יח. **ה' שופטינו.** ישע' לג, כב.

תוקעים תשר"ת

יש מוסיפים (מנהג ק"ק מילאנו):

לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וּשְׁתֵה בְלֶב־טוֹב יֵינֶךָ כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֶׂיךָ:

סוגרים את הארון הקודש.

מקורות

תוקעים בשופר. סרע"ג ח"ב, סי' קלח. **לפני ערבית.** טור או"ח, סי' תרכד, בשם יש נוהגין; סה"ת סי' מח. **תוקעים תשר"ת.** מרדכי, מס' יומא, רמז תשכג, בשם רב פלטוי גאון; שבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שכב; סה"ת סי' מח, בשחרית יוה"כ. **לך אכול בשמחה.** קה' ט, ז; קה"ר (ווילנא), פר' ט, סדרא תליתאה, סי' ז; תוספות עמ"ס יומא, דף פז ע"ב, ד"ה והאמר רב.

ח"נ והערות

תוקעים בשופר לפני ערבית. בשבה"ל, סדר יוה"כ, סי' שכב, ובסת"ר וכן במח' רמ"ו ובולוניא כתוב: 'לתקוע אחר ערבית, תשר"ת פעם אחת'. במח' שד"ל בהנחיות אחר נעילה כתוב: 'יש נוהגין לתקוע בשופר תשר"ת פעם אחת אחרי ערבית', כבמח' הקדומים. אולם לפני ההנחיות, ישנה הערה באותיות קטנות: "נהגו ישראל לתקוע תשר"ת מיד אחר נעילה, קודם תפלת ערבית", לכאורה יש סתירה בהנחיות. ונראה, שהערה באותיות קטנות היא תוספת מאוחרת בהשפעת השו"ע שכתב לתקוע לפני ערבית: ראו שו"ע או"ח סי' תרכג, ס"ו, וכך שונה המנהג העתיק. וכן נהוג היום לתקוע לפני ערבית וכך גם כתב הרב מ"ע הרטום בחוברת המנהג, עמ' 37. והוסיף בהערה 11, שיש לתקוע 12 דקות לפני צאת הכוכבים, כדי שתהיה שהות להתפלל ערבית בנחת, ועם זאת לא להאריך את הצום מעבר לשעת סיומו. ובספר התדיר (מהדו' בלוי, ניו יורק, תשנ"ב) כתוב לתקוע לפני ערבית (עמ' רס, וראו הערה 46 שם). **לך אכול בשמחה.** נוסד ע"פ דברי המדרש, קה"ר (ווילנא), פר' ט, סי' ז, אשר הובא בב"י ובאחרונים סי' תרכ"ד, שבמוצאי יום כיפור בת קול יוצאת ואומרת 'לך אכול בשמחה...'.

תפלת ערבית

למוצאי יום הכיפורים

תפלה

תְּפִלַּת עַרְבִית לְמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא־יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ:

החזן אומר: **בָּרְכוּ** אֶת־יְהוָה הַמְבֹרָךְ:

הקהל אומר, ואחריו החזן: **בָּרוּךְ** יְהוָה הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים· וּבְחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים· וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים· וּמַחֲלִיף אֶת־הַזְּמַנִּים· וּמְסַדֵּר אֶת־הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ· בּוֹרֵא יוֹמָם וָלָיְלָה· גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי־חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי־אוֹר· הַמַּעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לַיְלָה· הַמַּבְדִּיל בֵּין־יוֹם וּבֵין־לַיְלָה· יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ· וּשְׁמוֹ חַי וְקַיָּם תָּמִיד הוּא יִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהַבְתָּ· תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ· עַל־כֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ· בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ תֵּן־בְּלִבֵּנוּ· לָשִׂיחַ בְּחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ· וְנִשְׂמַח וְנַעֲלֹז בְּדִבְרֵי (תַלְמוּד) תּוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ (וְחֻקּוֹתֶיךָ) לְעוֹלָם וָעֶד·

ח"נ והערות

והוא רחום. במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל, לאחר פסוק 'והוא רחום' כתוב: "ה' ה' א' רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת". בסידורים שלאחר מכן נשמט. וראו בספר המנהיג, דיני תפילה, עמ' קיח.

מקורות

ערבית למוצאי יום כ"כ. סדו' רצב"ג, פ"ה, עמ' ס; סה"ת סוף סי' מא, בשחרית יום כ"כ.

כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה׃ וְאַהֲבָתְךָ אַל־תָּסֵר מִמֶּנּוּ עַד־נֶצַח נְצָחִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ אוֹהֵב אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃

הקורא ק"ש יכוון לקיים מצות עשה מהתורה ולקבל עליו עול מלכות שמים, ויקרא בנחת ובנעימה. צריך לפרש האותיות בפיו ובשפתיו וצריך ליתן רווח בין הדבקים כגון: "על לבבך", "על לבבכם". וצריך להשמיע לאזניו מה שיוצא מפיו שיהיו פיו ולבו שווים בכוונה, אם לא כיוון לבו בפסוק ראשון לא יצא אפילו בדיעבד. צריך להאריך בדלי"ת של "אחד", וצריך להתיז בזיין של "תזכרו" ושל "וזכרתם". אין הש"ץ צריך להנמיך את קולו בפסוקי התוכחה.

המתפלל יחיד אומר: אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן׃

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד׃

אומרים בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃ וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ׃ וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃ וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ׃ וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃ הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃ וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם׃ וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם

וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: הציבור אומר: אֱמֶת:

החזן חוזר ואומר: יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֱמֶת:

וֶאֱמוּנָה כָּל־זֹאת וְקַיָּם עָלֵינוּ· כִּי הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ· וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ· הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים· הַגּוֹאֲלֵנוּ מִלְּכֵנוּ מִכַּף כָּל־עָרִיצִים· הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ· הַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ· הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ: הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל־בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ· וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל־כָּל־שׂוֹנְאֵינוּ· (הָאֵל) הָעוֹשֶׂה לָנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה· אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי־חָם· הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל־בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם· וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם· הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין־גִּזְרֵי יַם־סוּף· אֶת־רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת־שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת

טִבַּע· וְרָאוּ בָנִים אֶת־גְּבוּרָתוֹ· שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ· וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם· מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם· מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא· מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ· בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה· זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ· יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר· כִּי־פָדָה יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם· וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים (טוֹבִים) וּלְשָׁלוֹם· וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ· וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ· וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ· וְהוֹשִׁיעֵנוּ (מְהֵרָה) לְמַעַן שְׁמֶךָ· וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב· דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן וַאֲנָחָה· וּשְׁבֹר (וְהָסֵר) שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ· וּשְׁמֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד· אָמֵן:

אומרים בלחש:

בָּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם· אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְהוָה מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּ־יָהּ: בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן:

מקורות

שומר עמו ישראל לעד. ע"פ תה' קכא, ד; מד' שו"ט (בובר), מז' ו (יב, ח); שבה"ל, ענין תפילה, סי' לא; סת"ר סי' ט, ענין תפילת ערבית. רא"ו רמב"ם, סדר תפילות כל השנה. **תוס' ב"מן".** רש"י ברכות, דף מה ע"ב, ד"ה כי היכי; רא"ש ברכות, פ"ז, סי' י, בשם ר"ת וה"ג; רמב"ם, הל' ברכות, פ"א, הט"ז.

ברכה שלישית לאחר ק"ש. כ' בתשו' רנ"ג לו"ח סי' עב וכן בסרע"ג ח"א, סי' לא דרבנן בתראי תיקנוה; סדו' רס"ג, עמ' קכד, ולף בשבת מופיע(!) בסדו' רס"ג, עמ' קיא; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. **פסוקי שבחו של הקב"ה.** סרע"ג ח"א, סי' לא, וח"ב סי' לו; ע"פ סדו' רס"ג, עמ' מז; שבה"ל, ענין תפילה, סי' נב, וסת"ר סי' ט, ענין תפילת ערבית, בשם רא"ש ישיבות שבבבל. רא"ו רמב"ם, סדר תפילות כל השנה. **ברוך ה' לעולם.** תה' פט, נג. רא"ו ילקו"ש תורה, רמז א. **ימלוך ה' לעולם.** תה' קמו, י. **ברוך ה' מציון.** תה' קלה, כא. **ברוך ה' מלהים.** תה' עב, יח-יט.

ח"נ והערות

ברוך ה' לעולם אמן ואמן. במח' רומניא, דף ב ע"א, מתחילת ברכה זו, עד 'ברוך ה' בקומנו', הנוסח זהה, אמנם חסר הפסוק 'כי גדול אתה' וכו'.

יְהִי כְבוֹד יְהוָה לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ
יְהוָה אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת
אֶתְכֶם לוֹ לְעָם: וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה
הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים: וְהָיָה יְהוָה לְמֶלֶךְ
עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
יְהִי־חַסְדְּךָ יְהוָה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: הוֹשִׁיעֵנוּ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ
בִּתְהִלָּתֶךָ: כָּל־גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי
וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ: כִּי־גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים
לְבַדֶּךָ: וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְךָ לְעוֹלָם לְדוֹר
וָדוֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יְהוָה בַּיּוֹם· בָּרוּךְ יְהוָה בַּלַּיְלָה·
בָּרוּךְ יְהוָה בְּשָׁכְבֵנוּ· בָּרוּךְ יְהוָה בְּקוּמֵנוּ: כִּי בְיָדְךָ נַפְשׁוֹת
הַחַיִּים וְהַמֵּתִים: אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל־חַי וְרוּחַ כָּל־בְּשַׂר־אִישׁ:
בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָ אוֹתִי יְהוָה אֵל אֱמֶת: אֱלֹהֵינוּ
שֶׁבַּשָּׁמַיִם· יָחִיד שִׁמְךָ וְקַיָּם זִכְרְךָ וּמַלְכוּתְךָ תָּמִיד· הוּא יִמְלֹךְ
עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: ע״כ בלחש: תְּהִלָּה לַנְּבִיעַ לָרוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת·
לָאֵל הַמְּפוֹאָר בְּמַקְהֵלוֹת קְדוֹשִׁים: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מֶלֶךְ
אֵל חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח:

ח״נ והערות

כי בידך. במח׳ רמ״ו ורומניא: תיבת ׳כי׳ לא מופיעה.

מקורות

יהי כבוד ה׳. תה׳ קד, לא. **כי לא יטוש ה׳.** ש״א יב, כב. ראו רש״י עמ״ס ברכות, דף לא ע״א, ד״ה אלא מתוך; פסקי ריא״ז עמ״ס ברכות, פ״ה, ה״א, אות מ. **וירא כל העם.** מ״א יח, לט; ראו רמב״ם, סדר תפילות כל השנה. **והיה ה׳ למלך.** זכ׳ יד, ט. **יהי חסדך ה׳.** תה׳ לג, כב. **הושיענו ה׳.** תה׳ קו, מז. **כל גוים אשר עשית.** תה׳ פו, ט־י. **ואנחנו עמך.** תה׳ עט, יג. **בידך נפשות החיים והמתים.** ע״פ דב״ר (ווילנא), פר׳ חצת הברכה, פר׳ יא, סי׳ י, ראו מדת״ל (בובר), פר׳ חצת הברכה, סי׳ ז; אהמ״ד (איזנשטיין), משה, סוף עמ׳ 382. **אשר בידו נפש.** איו׳ יב, י. **בידך אפקיד רוחי.** תה׳ לא, ו. **אלהינו שבשמים.** ע״פ תה׳ קטו, ג. לשון זה מצוי הרבה בקרב חז״ל, כמו: משנ׳ סנהדרין פ״ז, מ״ו; ירושלמי סנהדרין פ״ז, הי״ב; מתע״ד פי״ג, פ״ז; תדא״ר, פר׳ כא, ד״ה כשהיו. **יחיד שמך.** ע״פ דב׳ ו, ד. **ומלכותך תמיד.** ע״פ תה׳ קמה, יג. **הוא ימלוך עלינו לע״.** ע״פ שמ׳ טו, יח; יחז׳ כ, לג. **תהלה נביע לרוכב ערבות.** ע״פ תה׳ סח, ה. **בא״י מלך אל.** ע״פ סרע״ג ח״ב, סי׳ לו; סדו׳ רס״ג, עמ׳ כח; שבה״ל, ענין תפילה, סי׳ נב; סת״ר סי׳ ט, ענין תפילת ערבית. **מלך אל חי.** ע״פ ירמ׳ י, י. **לעד וקייס לנצח.** ע״פ שמ׳ טו, יח; מתע״ד פ״ג, פכ״ג; פסז״ו, פר׳ בראשית, פ״ב, סי׳ ד; אהמ״ד (איזנשטיין), היכלות, עמ׳ 111.

החזן אומר:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ. וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ. לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא. שִׁירָתָא. תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֲמִידָה לַעֲרִבִית שֶׁל מוֹצָאֵי יוֹה"כ

יכוון פניו כנגד מקום המקדש כאשר רגליו זו אצל זו, יעמוד ולא ישען ויכוף ראשו מעט, צריך לכוון בכל הברכות, ולפחות בברכה הראשונה.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. אֱלֹהֵי אַבְרָהָם. אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא. אֵל עֶלְיוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת־הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת. וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה. מֶלֶךְ גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי. מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ. מוֹרִיד הַטַּל. מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד. מְחַיֶּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים. מַתִּיר אֲסוּרִים. וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי־כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ. מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה. וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

לְדוֹר וָדוֹר נַמְלִיךְ לָאֵל· כִּי־הוּא לְבַדּוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ· וְשִׁבְחֶךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא־יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי־אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת· וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה:

אַתָּה הִבְדַּלְתָּ בֵּין־קֹדֶשׁ לְחוֹל· בֵּין־אוֹר לְחֹשֶׁךְ· בֵּין־יִשְׂרָאֵל לָגוֹיִם· בֵּין־יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה· וְכַשֵּׁם שֶׁהִבְדַּלְתָּנוּ מִגּוֹיֵי הָאֲרָצוֹת וּמִמִּשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה· כֵּן תְּטַהֲרֵנוּ וּתְנַקֵּנוּ מִכָּל־חֵטְא וָעָוֹן· וְחָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· חוֹנֵן הַדָּעַת:

הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ· וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ· וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ· וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה:

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחָל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ· כִּי אֵל טוֹב וְסַלָּח אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

רְאֵה נָא בְעָנְיֵנוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ· וּגְאָלֵנוּ מַלְכֵּנוּ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ· כִּי (אֵל) גּוֹאֵל חָזָק אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

מקורות

המל הקדוש. ישע' ה, טז; בבלי ברכות, דף יב ע"ב; מד' שו"ט (בובר), מז' כט, ב. **הבדלה.** מגמ' ברכות פ"ה, מ"ב; תוספתא ברכות פ"ג, ה"ט; ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ב; סרע"ג ח"ב, סי' קלח; סדו' רס"ג, עמ' קכד; סדו' רשב"ג, פ"ה, עמ' ס; פסקי רי"ד עמ"ס ברכות, דף לג ע"ב; שבה"ל, ענין שבת, סי' קכט; סת"ר סי' כח, ענין ערבית של מוצ"ש; סה"ת סוף סי' יג. **וטפח מתה הבדלת.** סרע"ג ח"ב, סי' לו; בסחב"ר ומלא בשיוויס קלוס; סדו' רס"ג, עמ' קכד; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה, נוסח ברכות התפילה; במח' רומניא, דף כא ע"א, הנוסח דומה עם שיוויס והוספות קלות. **הבדלת בין קודש לחול.** ע"פ ויק' י, י; יחז' כב, כו. **בין אור לחושך.** ע"פ בר' א, ד. **בין ישראל לגויים.** ע"פ ויק' כ, כו. **בין יום השביעי לששת.** ע"פ בר' ב, ג; שמ' לא, יג-יח. **לששת ימי המעשה.** ע"פ יחז' מו, א. **שהבדלתנו מגויי הארלות.** ע"פ ויק' כ, כד; מ"א ח, נג. **וממשפחות האדמה.** ע"פ עמ' ג, ב. **וחננו.** ע"פ ישע' לג, ב. **מאתך דעה ובינה והשכל.** רא"ו תדא"ר פר' ו; ילקו"ש תורה, רמז שלא, ד"ה ויבא העם. **בא"י חונן הדעת.** פרד"א סוף פ' לט; תד"א, פרקי הירידות, סו, פר' ב; שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אהמ"ד, עמ' 584); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **חונן הדעת.** מד' שו"ט (בובר), מז' כט, ב, ע"פ מש' ט, י.

רְפָאֵנוּ יְהוָה (אֱלֹהֵינוּ) וְנֵרָפֵא· הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה· כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה· וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל־מַכּוֹתֵינוּ (וּלְכָל־תַּחֲלוּאֵינוּ)· כִּי אֵל רוֹפֵא רַחֲמָן וְנֶאֱמָן אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרֵךְ עָלֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ· אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְאֶת־כָּל־מִינֵי תְבוּאָתָהּ· וְתֵן טַל לִבְרָכָה עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וְשַׂבַּע אֶת־הָעוֹלָם מִבִּרְכוֹתֶיךָ· וְתֵן בְּרָכָה· רְוָחָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ· וּבָרֵךְ אֶת־שְׁנוֹתֵינוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת הַמְבוֹרָכוֹת· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים:

תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ· וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ גָּלֻיּוֹתֵינוּ· (וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ)· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה· וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה (מְהֵרָה) לְבַדְּךָ (בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים)· בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט:

נוסח מחזור רמ"ו ובולוניא:

וְלַמַּלְשִׁינִים בַּל־תְּהִי תִקְוָה· וְכָל־דַּמִּינִים כֻּלָּם כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ· וְכָל־אוֹיְבֶיךָ מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ· וּמַלְכוּת זָדוֹן מְהֵרָה תְעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר וְתַכְנִיעַ

נוסח בלתי מצונזר:

וְלַמְּשֻׁמָּדִים בַּל־תְּהִי תִקְוָה· וְכָל־דַּמִּינִים כֻּלָּם כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ· וְכָל־אוֹיְבֵי עַמְּךָ מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ· וּמַלְכוּת זָדוֹן מְהֵרָה תְעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר

מקורות

בא"י מלך אוהב. שבה"ל, עניין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אהמ"ד, עמ' 585); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **מלך אוהב.** בבלי ברכות, דף יב ע"ב. **אוהב צדקה ומשפט.** תה' לג, ה; מד' שו"ט (בובר), מז' כט, ב.

המשך נוסח מחזור רמ"ו ובולוניא:

אוֹתָם בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים:

המשך נוסח בלתי מצונזר:

וְתַכְנִיעַ אוֹתָם בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים:

עַל־הַחֲסִידִים וְעַל־הַצַּדִּיקִים וְעַל־גֵּרֵי הַצֶּדֶק וְעַל־פְּלֵיטַת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. יֶהֱמוּ (נָא) רַחֲמֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל־הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ הַטּוֹב בֶּאֱמֶת. וְשִׂים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם. לְעוֹלָם לֹא נֵבוֹשׁ כִּי־בְךָ בָטָחְנוּ מֶלֶךְ עוֹלָמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים:

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב. וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּנִין עוֹלָם בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

אֶת־צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ בִּמְהֵרָה תַצְמִיחַ. וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ. כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל־הַיּוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה:

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְחוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ. וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ וְאֶת־תְּחִנָּתֵנוּ. כִּי אָב מָלֵא רַחֲמִים רַבִּים אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם. וְלֹא נָשׁוּב רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ. כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

רְצֵה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל־תְּפִלָּתָם שְׁעֵה. וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ: וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירֶךָ בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ הַמַּחֲזִיר בְּרַחֲמָיו שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן׃

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ׃ שֶׁאַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ׃ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוּבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת׃ עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם׃ הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ׃ הַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ׃ וּמֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ׃ לֹא־הִכְלַמְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא־עֲזַבְתָּנוּ וְלֹא־הִסְתַּרְתָּ פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ׃

עַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד׃ כָּל־הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה׃ וִיהַלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בֶּאֱמֶת׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת׃

שִׂים שָׁלוֹם׃ טוֹבָה וּבְרָכָה׃ (חַיִּים)׃ חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים׃ עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ׃ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ תּוֹרַת חַיִּים׃ אַהֲבָה וָחֶסֶד׃ צְדָקָה׃ בְּרָכָה׃ יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם׃ וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ וּ)לְבָרֵךְ אֶת־כָּל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל תָּמִיד בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם׃ (אָמֵן)׃

הנוהגים לומר "אלקי נצור", יאמרו פסוק זה לאחריו:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי׃

ויש נוהגים לומר:

אֱלֹהַי׃ נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע׃ וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה׃ וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְלִמְצוֹתֶיךָ תִּרְדֹּף נַפְשִׁי׃ וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה׃ יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי׃ שֶׁכָּל־הַקָּמִים עָלַי לְרָעָה׃ תָּפֵר עֲצָתָם וּתְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם׃ וְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהַי׃ שֶׁתִּפְתַּח לִי שַׁעֲרֵי תוֹרָה׃

שַׁעֲרֵי חָכְמָה· שַׁעֲרֵי בִינָה· שַׁעֲרֵי דֵעָה· שַׁעֲרֵי פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה· שַׁעֲרֵי חַיִּים· חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְרָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

פוסע שלש פסיעות לאחוריו בכריעה אחת, וחוזר לשמאלו ואחר כך לימינו, ואומר:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

(יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ· יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· שֶׁתִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ· וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ:)

במוצאי שבת אומרים:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: בלחש: וּמְקַבְּלִין דֵּן מִן דֵּן וְאָמְרִין· קַדִּישׁ בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא

ה"נ והערות

במוצאי שבת אומרים. במח' בולוניא כתוב: "ואם חל בשבת אומר פסוקים 'ויתן לך', אבל לא יאמר 'ויהי נעם' לפי שאין ששת ימי המעשה בשבוע הנכנס, ואחר תפלת ערבית תוקעין בשופר תשר"ת פעם אחת", אך היום תוקעים בסוף נעילה, וראו לעיל עמ' 530 בהערות. הרב מ"ע הרטום כתב בחוברת המנהג, שבמוצאי כפור שחל בשבת, לומר חצי קדיש ואח"כ 'ואתה קדוש' ולא 'ויתן לך' מפני טורח הציבור, וכך מנהג ק"ק רומה כהיום.

עִלָּאָה בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ· קַדִּישׁ עַל־אַרְעָא עוֹבַד גְּבוּרְתֵּהּ· קַדִּישׁ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא· יְהוָה צְבָאוֹת מַלְיָא כָּל־אַרְעָא זִיו יְקָרֵהּ ע"כ: וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ: בלחש: וּנְטָלַתְנִי רוּחָא· וּשְׁמָעִית בַּתְרַאי קָל זְיַע שַׁגִּיא· דִּמְשַׁבְּחִין וְאָמְרִין· בְּרִיךְ יְקָרָא דַיהוָה מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ ע"כ: יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: בלחש: יְהוָה מַלְכוּתֵהּ (קָאִים) לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא: יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שָׁמְרָה־זֹּאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא־יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם: בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם יַעֲמָס־לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה: יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְהוָה צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: (יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ): ע"כ בלחש:

בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ· וְהִבְדִּילָנוּ מִן־הַתּוֹעִים· וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ· הָרַחֲמָן יִפְתַּח לִבֵּנוּ לְתוֹרָתוֹ וְיִטַּע אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ בְּלִבֵּנוּ· וְיָשִׂים בְּלִבֵּנוּ לְאַהֲבָה אוֹתוֹ· וּלְיִרְאָה אוֹתוֹ· וּלְעָבְדוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה· לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה· וְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· שֶׁנִּשְׁמֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה· וְנִזְכֶּה וְנִחְיֶה וְנִרְאֶה וְנִירַשׁ

יְשׁוּעַת שְׁנֵי הַמָּשִׁיחַ לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. לִזְכוּת וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

החזן אומר:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ. וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ **רַבָּא מְבָרַךְ. לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.**

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא. שִׁירָתָא. תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

תִּתְקַבַּל צְלוֹתְהוֹן וּבָעוּתְהוֹן דְּכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל. קֳדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו. הוּא בְרַחֲמָיו. יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל. אָמֵן:

במוצאי שבת, אנשי מעשה מוסיפים:

וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ: יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲוֻ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ: וְאֵל שַׁדַּי

מקורות

קדיש. מוזכר במס"ו פ"י, ה"ו; סרע"ג ח"ב, סי' לו; סדו' רס"ג, עמ' קמז; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ח בשם תשו' הרא"ש סי' קלג; סת"ר סי' כא ענין ערבית של מו"ש. **במוצאי שבת אומרים ויתן לך.** סה"ת סוף סי' מא, בשחרית יוה"כ. **ויתן לך.** בר' כז, כח־כט; מחו"ו סי' רא; סמגט"ו סי' מג; שבה"ל, ענין שבת, סי' קכט. **ואל שדי.** בר' כח, ג־ד.

יְבָרֶךָ אֹתְךָ וַיַּפְרְךָ וַיַּרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים: וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתֶּךָ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם: הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם: בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־בִּרְכֹת הוֹרַי עַד־תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיךָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו: יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם: בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה: בָּרוּךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתְךָ וּפְרִי בְהֶמְתֶּךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ: בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ: בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ: יִתֵּן יְהוָה אֶת־אֹיְבֶיךָ הַקָּמִים עָלֶיךָ נִגָּפִים לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים יָנוּסוּ לְפָנֶיךָ: יְצַו יְהוָה אִתְּךָ אֶת־הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: יְקִימְךָ יְהוָה לוֹ לְעַם קָדוֹשׁ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לָךְ כִּי תִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו: וְרָאוּ כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְהוָה נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ: וְהוֹתִרְךָ יְהוָה לְטוֹבָה בִּפְרִי בִטְנְךָ וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ: יִפְתַּח יְהוָה לְךָ אֶת־אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר־אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל

מקורות

המלאך הגואל. בר' מח, טז. מאל אביך. בר' מט, כה־כו. ה' אלהיכם. דב' ז, י־יא. ברוך אתה. דב' כח, ג־יב. אשריך ישראל. דב' לג, כט; מהו"ו סי' רא.

מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיהוָה מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר־חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכַּחֲשׁוּ
אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל־בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ: וּפְדוּיֵי יְהוָה יְשֻׁבוּן וּבָאוּ
צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ
יָגוֹן וַאֲנָחָה: וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ
זֶה יְהוָה קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ: הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי
אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי־עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְהוָה וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה:
וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה: וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא
הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי
נִשְׂגָּב שְׁמוֹ: זַמְּרוּ יְהוָה כִּי גֵאוּת עָשָׂה מוּדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ:
צַהֲלִי וָרֹנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: יִשְׂרָאֵל
נוֹשַׁע בַּיהוָה תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא־תֵבֹשׁוּ וְלֹא־תִכָּלְמוּ עַד־עוֹלְמֵי
עַד: כִּי כָל־הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם־יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר יְהוָה: וַיְהִי
דָוִד לְכָל־דְּרָכָו מַשְׂכִּיל וַיהוָה עִמּוֹ: וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה
שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ שָׁלוֹם: הִנְנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָכִי
וּפִנָּה־דֶרֶךְ לְפָנָי וּפִתְאֹם יָבוֹא אֶל־הֵיכָלוֹ הָאָדוֹן אֲשֶׁר־אַתֶּם
מְבַקְשִׁים וּמַלְאַךְ הַבְּרִית אֲשֶׁר־אַתֶּם חֲפֵצִים הִנֵּה־בָא אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת: הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בוֹא יוֹם
יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ
וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ וּבְקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וּבוֹ תִדְבָּקוּן:
וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם: כִּי־בְשִׂמְחָה
תֵּצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה
וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף:

מקורות

ופדויי ה' ישובון. ישע' נה, יא. **ואמר ביום ההוא.** ישע' כה, ט. **הנה אל ישועתי.** ישע' יב, ב־ו. **ישראל נושע בה'.** ישע' מה, יז. **כי כל העמים.** מיכ' ד, ה. **בית יעקב.** ישע' ב, ה; מת' פרס, דף מח ע"ב, שו' 11. **ויהי דוד.** ש"א יח, יד; סרע"ג ח"ב, סי' לח; מת' פרס, דף מח ע"ב, שו' 10. **ואמרתם כה לחי.** ש"א כה, ו; מת' פרס, דף מט ע"א, שו' 1. **הנני שולח מלאכי.** מלא' ג, א. **הנה אנכי שולח.** מלא' ג, כג. **אחרי ה' אלהיכם.** דב' יג, ה. **ואתם הדבקים בה'.** דב' ד, ד. **כי בשמחה תצאו.** ישע' נה, יב.

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי
מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ
אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְהוָה
שֹׁמְרֶךָ יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ
בַּלָּיְלָה: יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: יְהוָה יִשְׁמָר־
צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: תּוֹרַת יְהוָה
תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהוָה נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי:
פִּקּוּדֵי יְהוָה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְהוָה בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם:
יִרְאַת יְהוָה טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי־יְהוָה אֱמֶת צָדְקוּ
יַחְדָּו: הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים:
גַּם־עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב: שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין
מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי: גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי אָז אֵיתָם
וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה
צוּרִי וְגֹאֲלִי: צוּרִי בָּעוֹלָם הַזֶּה· וְגֹאֲלִי בָּעוֹלָם הַבָּא: וַאֲנִי אַגִּיד
לְעֹלָם אֲזַמְּרָה לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: וְכָל־קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוֹמַמְנָה
קַרְנוֹת צַדִּיק: טוֹב־לִי כִּי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶּיךָ: טוֹב־לִי
תוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכֶסֶף: בָּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:
בָּרוּךְ יְהוָה מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָם הַלְלוּ־יָהּ:

הַלְלוּ יָהּ הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ:
הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ:
הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר:
הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב:

מקורות

משא עיני אל ההרים. תה' קכא, א־ח; סרע"ג ח"ב, סי' לח; מח' פרס, דף מה ע"ב, שו' 4. **ה' עוז לעמו.** תה' כט, יא. **תורת ה' תמימה.** תה' יט, ח־ט. **ואני אגיד לעולם.** תה' עה, י־יא. **טוב לי.** תה' קיט, עא־עב. **ברוך ה' לעולם.** תה' פט, נג. **ברוך ה' מציון.** תה' קלה, כא. **הללו אל בקדשו.** תה' קנ, א־ו.

הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי־שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה:
כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ· הַלְלוּ־יָהּ:

אָמַר רִבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רִבִּי חֲנִינָא: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם· שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנַיִךְ: אַל־תִּקְרֵי בָּנַיִךְ אֶלָּא בּוֹנַיִךְ: יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ: וּרְאֵה־בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל: (שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:)

קדיש דרבנן:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל־רַבָּנָן· וְעַל־תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל־(כָּל־)תַּלְמִידֵי תַּלְמִידֵיהוֹן (דְּיָתְבִין) דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא (קַדִּישְׁתָּא) דִּי בְּאַתְרָא הָדֵן וְדִי בְכָל־אֲתַר וַאֲתַר· יְהֵא (לָנָא וּ)לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא וְחִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין (וְחַיֵּי אֲרִיכֵי) וּמְזוֹנֵי רְוִיחִין מִן־קֳדָם מָרֵה שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן:

ה"נ והערות

אמר ר"א. קטע זה ליתא במח' רמ"ו, ובמקומו קטע אחר החותם "ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות" (ברכת השיר). ובספר שבה"ל, ענין שבת, סי' קכט, מובא בשם הרב אביגדור כהן צדק שאין **ראוי לחתום כן.** ועיין גם קובץ מחקרים על מח' כמנהג בני רומא עמוד ט"ז.

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:
עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

החזן אומר בקול רם:

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל· לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית· שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת· וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה· שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם· וְגוֹרָלֵנוּ כְּכָל־הֲמוֹנָם· שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהֶבֶל וָרִיק וּמִתְפַּלְּלִים אֶל־אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ: וַאֲנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא· (שֶׁהוּא) נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ· וְכִסֵּא כְבוֹדוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים· הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ· אֱמֶת מַלְכֵּנוּ וְאֵין זוּלָתוֹ· כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ· וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד:

עַל־כֵּן נְקַוֶּה לְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ· לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן־הָאָרֶץ· וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן· לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי· וְכָל־בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ· לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל־רִשְׁעֵי אָרֶץ· יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל· כִּי לְךָ תִכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ· תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן· לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ· וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יָקָר יִתֵּנוּ· וִיקַבְּלוּ כֻלָּם עֹל מַלְכוּתֶךָ· וְתִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא· וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלֹךְ בְּכָבוֹד· כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ· יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: וְכָתוּב· שְׁמַ**ע** יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָ**ד**:

קדיש יתום:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

החזן אומר:

בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה הַמְבֹרָךְ:

הקהל עונה, ואחריו החזן:

בָּרוּךְ יְהוָה הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

במוצ"ש יש אומרים:

זָכוּר לְטוֹב· שָׁבוּעַ טוֹב· בְּסִמָּן טוֹב:

אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא· אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא· אֵלִיָּה הַנָּבִיא· בִּמְהֵרָה יָבֹא אֵלֵינוּ עִם־מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד:

אִישׁ אֲשֶׁר קִנֵּא לְשֵׁם הָאֵל· אִישׁ בְּשַׂר שָׁלוֹם עַל־יַד יְקוּתִיאֵל· אִישׁ גָּשׁ וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל·

אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא· אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא· אֵלִיָּה הַנָּבִיא· בִּמְהֵרָה יָבֹא אֵלֵינוּ עִם־מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד:

אִישׁ דּוֹרוֹת שְׁנֵים־עָשָׂר רָאוּ עֵינָיו· אִישׁ הַנִּקְרָא בַּעַל שֵׂעָר בְּסִמָּנָיו· אִישׁ וְאֵזוֹר עוֹר אָזוּר בְּמָתְנָיו·

אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא· אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא· אֵלִיָּה הַנָּבִיא· בִּמְהֵרָה יָבֹא אֵלֵינוּ עִם־מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד:

אִישׁ תִּשְׁבִּי עַל־שְׁמוֹ נִקְרָא· תַּצְלִיחֵנוּ עַל־יָדוֹ בַּתּוֹרָה· תַּשְׁמִיעֵנוּ מִפִּיו בְּשׂוֹרָה טוֹבָה בִּמְהֵרָה· תּוֹצִיאֵנוּ מֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה·

אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא· אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא· אֵלִיָּה הַנָּבִיא· בִּמְהֵרָה יָבֹא אֵלֵינוּ עִם־מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד:

אַשְׁרֵי מִי שֶׁרָאָה פָנָיו בַּחֲלוֹם· אַשְׁרֵי מִי שֶׁנָּתַן לוֹ שָׁלוֹם· וְהֶחֱזִיר לוֹ שָׁלוֹם· יְהוָֹה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם·

אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא· אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא· אֵלִיָּה הַנָּבִיא· בִּמְהֵרָה יָבֹא אֵלֵינוּ עִם־מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד:

כַּכָּתוּב: הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בוֹא יוֹם יְהוָֹה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: וְהֵשִׁיב לֵב־אָבוֹת עַל־בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל־אֲבוֹתָם:

מקורות

הבדלה על הכוס. פדר"א פ"כ; ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ב; בבלי ברכות, דף לג ע"א, ופסחים דף קב ע"ב, ודף קיג ע"א; סדו' רס"ג, עמ' קכה; סמגט"ו סי' מג; שבה"ל, עניין שבת סוף סי' קכט; טור או"ח, סי' רלו; סהא"ק עניין הבדלה; סת"ר סי' כא עניין ערבית של מוצ"ש; סה"ת סוף סי' יג. **במוצ"ש יש אומרים.** ראו שבה"ל, עניין שבת, סוף סי' קכט; סת"ר סי' כא, עניין ערבית של מוצ"ש. **שבוע טוב.** ראו מח' פרס, דף מט ע"א. **אליהו הנביא.** מ"א יח, לו. ראו טור או"ח, סוף סי' רלה; מחו"ו סי' רג בשיטוי; אבודרהם לענין להזכיר ג' פעמים; רמ"א או"ח, סי' רלה, סוף ס"א. **אליה הנביא.** מלא' ג, כג. **במהרה יבוא אלינו עם משיח בן דוד.** ע"פ בבלי סנהדרין, דף לח ע"א, ע"פ ישע' ס, כב; ילקו"ש ישעיהו, רמז תקג, ד"ה אני ה'. לשון חכמים הוא בהרבה מקומות, כמו: בבלי סוכה, דף נב ע"א; מס"ו פי"ג, הי"ב; פסז"ו (לקח טוב), איכ' פ"ה, סי' כב. **אשר קנא לשם.** ע"פ מ"א יט, י. **בשר שלום ע"י.** במ' כה, יב. **יקותיאל.** ויק"ר (ווילנא), פר' ויקרא, פר' א, סי' ג; ילקו"ש דה"א, רמז תתרעד, ד"ה ואשתו היהודיה. **ויכפר על בני.** במ' כה, יג. **איש הנקרא בעל שיער.** ע"פ מ"ב א, ח. **איש ואזור עור.** ע"פ מ"ב א, ח. **איש תשבי.** ע"פ מ"א יז, א. **תשמיענו מפיו בשורה טובה.** ע"פ ישע' נב, ז. **תוציאנו מאפלה לאורה.** ע"פ ישע' ט, א. **ה' יברך.** תה' כט, יא. **הנה אנכי שולח.** מלא' ג, כג-כד.

ה"נ והערות

זכור לטוב. פיוט זה אינו מופיע במח' רמ"ו ובולוניא, מיוסד ע"פ אל"ף בי"ת ונאמרים רק הבתים הראשונים והאחרונים של הפיוט (השווה מח' ויטרי סימן ר"ג). פיוט דומה ביסודו עם הוספות רבות, נמצא במח' פרס, מסוף דף מז ע"א ואילך.

במוצ"ש הכל אומרים:

לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר׃ (כֵּן תִּהְיֶה־לָּנוּ)׃
בְּשִׂמְחָה נוֹעַדְנוּ בַּבַּיִת (בְּבֵית הַכְּנֶסֶת) הַזֶּה׃
וּבְכָל־מָקוֹם שֶׁנִּהְיֶה שָׁם׃ יְהִי־אַדִּיר בְּעֶזְרֵנוּ׃ סְמָן טוֹב
בְּבֵיתֵנוּ׃ מַזָּל טוֹב בְּגוֹרָלֵנוּ׃ יְבָרְכֵנוּ יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר כֹּל׃ בְּפִרְיָה
וְרִבְיָה׃ בְּעוֹשֶׁר׃ בִּבְרִיאוּת׃ בִּנְכָסִים וּבְרוֹב כֹּל׃ בַּכֹּל יְשַׂמְּחֵנוּ
אֲדוֹן מָעֻזֵּנוּ׃ וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל יַדְרִיכֵנוּ׃

במוצאי יום כיפור שלא חל בשבת מתחילים כאן:

כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא׃ אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה
נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא׃ אָנָּא יְהוָה׃ עֲנֵנוּ
בְיוֹם־קָרְאֵנוּ׃ הוּא יִשְׁלַח (לָנוּ) בְּרָכָה׃ רְוָחָה׃ וְהַצְלָחָה בְּכָל־
מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ׃ וְנֹאמַר אָמֵן׃

סַבְּרִי מָרָנָן׃ (הקהל עונה: לְחַיִּים)׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה׃ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם׃
בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן׃

ח"נ והערות

ליהודים היתה וכו'. נוסח פסוקי הבדלה הינו כמח' בולוניא ושד"ל. במח' רמ"ו סדר הפסוקים שונה. **ה' אקרא.** במח' רמ"ו ובולוניא נוסף כאן: "נשא ברכה מאת ה' וצדקה מאלהי ישענו" (עפ"י תה' כד, ה). **סַבְּרִי מָרָנָן.** במח' רמ"ו ובולוניא: "סִבְּרוּ מוֹרַי".

מקורות

פסוקי ברכה ושמחה. ע"פ סי' רס"ו ומחו"ו סוף סי' רג; סה"ת סי' יד. **ליהודים היתה אורה.** אס' ח, טז. **יהי אדיר בעזרנו.** ע"פ דה"ב יד, י. **אדיר.** ישע' לג, כא; תה' לג, ד. **מזל טוב.** רא"ו מה' פרס, דף מט ע"א. **יברכנו.** ע"פ תה' סז, ב. **יוצרנו.** ישע' סד, ז. **יוצר כל.** ע"פ ישע' מה, ז; ירמ' י, טז. **בפריה ורביה.** ע"פ בר' לה, יא. **בנכסים.** ע"פ קה' ה, יח. **וברוב כל.** ע"פ דב' ב, ז; כח, מז. **בכל ישמחנו.** ע"פ קה' יא, ח. **אדון מעוזנו.** ע"פ ש"ב כב, לג; ירמ' טז, יט. **ובטובו הגדול.** ע"פ נחמ' ט, כה. **ידריכנו.** ע"פ תה' קז, ז. **כוס ישועות.** תה' קטז, יג. **אנא ה'.** תה' קיח, כה. **ענו ביום קראנו.** ע"פ תה' כ, י. **בכל מעשה ידינו.** ע"פ דב' טז, טו. **סברי מרנן.** ע"פ מדת"כ (ווכשא), פר' פקודי, סי' ב; ע"פ שבה"ל, סדר ברכות, סי' קמ; סת"ר סי' כד; רמ"א או"ח, סי' קעד, ס"ח; ב"ח או"ח, סי' קעד, סק"ט. **הקהל עונה.** דע"ז ויק' י, ט, ע"פ בבלי שבת, דף סז ע"ב; שבה"ל, סדר ברכות, סי' קמ; סת"ר סי' כד. **סדר ברכות.** יין, בשמיס נר, הבדלה - סימן ביתי יבנ"ה בה, זכ' א, טז, שבה"ל, ענין שבת, סי' קנ. **ברכת היין.** סדו' רס"ג, עמ' קכה; סה"ת סי' יד. **נפה"ג.** בבלי פסחים, דף קג ע"א; סרע"ג ח"ב, סי' לח; סדו' רס"ג, עמ' קכה; סת"ר סי' כא, סדר הבדלה.

במוצ"ש אומרים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם·
בּוֹרֵא עֲצֵי (עִשְׂבֵי או: מִינֵי) בְשָׂמִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם·
בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל· בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ· בֵּין יִשְׂרָאֵל לָגוֹיִם· בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל:

ושותים את היין.

מקורות

ברכת בשמים. בבלי פסחים, דף קג ע"א; סהמ"ק עניין הבדלה; שבה"ל, עניין שבת, סי' קל; סת"ר סי' כח, סדר הבדלה; סה"ת סי' יד. רא"ו גאה"ל חו"ת, סי' רלז, ס"ק א. **ברכת נר.** סרע"ג ח"ב, סי' קלא; סדו' רס"ג, עמ' קכה; סחב"ר; סה"ת סי' יד, וסוף סי' מא, בשחרית יוה"כ. **מאורי האש.** פדר"א פ"כ; בבלי פסחים, דף קג ע"א; ב"ר (ווילנא), פר' בראשית, פר' יא, סי' ב; סרע"ג ח"ב, סי' לח; סדו' רס"ג, עמ' קכה; סהמ"ק עניין הבדלה; סת"ר סי' כח, סדר הבדלה. **ברכת המבדיל.** פדר"א פ"כ; ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ב; מזכר בבבלי ברכות, דף לג ע"א; ע"פ פסחים, דף קג ע"ב; סרע"ג ח"ב, סי' לח; סדו' רס"ג, עמ' קכה; שבה"ל, עניין שבת, סי' קל; סת"ר סי' כח, סדר הבדלה; סה"ת סי' יד; מת' פרס, דף מו ע"ב, נוסח זהה, אמנם לפני התחימה יש הוספה. **שלשה הבדלות.** ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ב; סהמ"ק עניין הבדלה. **המבדיל בין קודש.** ע"פ ויק' י, י; יחז' כב, כו; בבלי פסחים, דף קג ע"ב. **בין אור לחושך.** ע"פ בר' א, ד. **בין ישראל לגויים.** ע"פ ויק' כ, כו. **בין יום השביעי לששת.** ע"פ בר' ב, ג; שמ' לא, יג-יח. **לששת ימי המעשה.** ע"פ יחז' מו, א. **שותים.** סדו' רס"ג, עמ' קכה.

ה"נ והערות

בין ישראל לגוים. כך הוא הנוסח הישן, ונוסח זה נמצא גם בסהא"ק, עניין הבדלה; רמב"ם, הל' שבת, פכ"ט, ה"ג; מח' פרס, דף מו ע"ב. הנוסח המצונזר המקובל היום לומר הוא "לְעַמִּים".

הרואה לבנה בחידושה יעמוד, ויישר רגליו ויברך. וטוב לברכה במוצ"ש:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה· אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר בְּמַאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים· וּבְרוּחַ פִּיו כָּל־צְבָאָם· חוֹק וּזְמַן נָתַן לָהֶם שֶׁלֹּא יְשַׁנּוּ אֶת־תַּפְקִידָם· שְׂשִׂים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם (נ"א: קוֹנֵיהֶם)· פּוֹעֵל אֱמֶת וּפְעֻלָּתָם צֶדֶק· וְלַלְּבָנָה אָמַר שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת לַעֲמוּסֵי בָטֶן· שֶׁהֵן (נ"א: שֶׁאַף הֵם) עֲתִידִין לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ· וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם עַל־כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָא· בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְחַדֵּשׁ חֳדָשִׁים:

ואומרים ג' פעמים:

(**סִמָּן** טוֹב תְּהֵא לָנוּ וּלְכָל־יִשְׂרָאֵל)· בָּרוּךְ יוֹצְרֵךְ· בָּרוּךְ עוֹשֵׂךְ· בָּרוּךְ קוֹנֵךְ· בָּרוּךְ בּוֹרְאֵךְ:

ח"נ והערות

רצון קונם. כ"ה הגיר' בש"ס דפוס ויניציאה, שנת ר"פ; מש"ט (בובר), שמ' יב, סי' כ, ד"ה תנו דבי; ר"ח ופסקי רי"ד על אתר; מח' רומניא, דף מז ע"א. ובספר נתיבות עולם למהר"ל, נתיב העבודה, סוף פי"ג, מבואר מדוע דוקא כאן גרסינן 'רצון קונם', אף שבשאר המקומות הגרסה היא 'רצון קוניהם'. **קוניהם.** כך היא גרסה בסרע"ג ח"ב, סי' מח; שבה"ל, הל' ר"ח סי' קסז; ספר התדיר, סימן טו; סת"ר, סי' לא; מח' פרס, דף קח ע"א. **ופעולתם צדק.** כן הוא הנוסח בפסקי רי"ד, ברכות דף ל ע"ב, שבה"ל הל' ר"ח סי' קסז. וכתב המעשה רוקח על הרמב"ם הל' ברכות פ"י הט"ז שכן היא הגרסה בגמרא שלפניו. וכך מנהגנו. במח' רומניא, דף מז ע"א הנוסח: "שֶׁפְּעוּלָּתָם בֶּאֱמֶת". **שאף הן.** כך היא הגרסה בשבה"ל, הל' ר"ח, סי' קסז, ובספר התדיר, סימן טו. **יוצרך וכו'.** ר"ת יעקב, טור או"ח סוף סי' תכו.

מקורות

ברכת הלבנה. מס"ו פי"ט, ה"י; בבלי סנהדרין, דף מב ע"א; פדר"ק פי' כא, סי' א, ע"פ ישע' כד, טו; ילקו"ש ישעיהו, רמז תכה, ד"ה והיה; פסקי רי"ד ברכות, דף ל ע"ב; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סת"ר סי' לא. **הרואה לבנה.** רא"ו בבלי סנהדרין, דף מב ע"א; פסקי רי"ד; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סה"ת סי' טו; סרע"ג ח"ב, סי' מח; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סה"ת סי' טו; פסקי ריקאנטי סי' פו. **יעמוד.** בבלי סנהדרין, דף מב ע"א; פסקי רי"ד; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סה"ת סי' טו. **יישר רגליו.** שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סת"ר סי' לא. **כמו"ש.** מס"ו פי"ט, ה"י; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סת"ר סי' לא; סה"ת סי' טו. **וסמ"ה הברכה.** ע"פ בבלי סנהדרין, דף מב ע"א; מס"ו פי"ט, ה"י; מס"ט (בובר), שמ' יב, סי' כ, ד"ה תנו דבי; סרע"ג ח"ב, סי' מח; סדו' רס"ג, עמ' לא; פסקי רי"ד ברכות, דף ל ע"ב; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סת"ר סי' לא, ענין ברכת הלבנה; סה"ת סי' טו. **אשר במאמרו.** ע"פ תה' לג, ו, שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז בשם אחיו רבב"א. **חוק וזמן.** ע"פ ירמ' ה, כב, שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; ע"פ תה' קמח, ו. **שלא ישנו.** ע"פ ירמ' לא, לה-לו. **ששים ושמחים.** ע"פ תה' יט, ו. **פועל אמת.** רי"ף ברכות, דף כא ע"א; תוס' סנהדרין, דף מב ע"א, ד"ה פועלי; פסקי רא"ש עמ"ס סנהדרין, פ"ה, סוף סי' א; מהו"ו סי' רב. **ופעולתם צדק.** פסקי רי"ד ברכות, דף ל ע"ב; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז. **לעמוסי בטן.** ע"פ ישע' מו, ג. **שהן עתידין.** סרע"ג ח"ב, סי' מח; מח' פרס, דף קח ע"ב. **עתידין להתחדש.** ע"פ תה' קג, ה. **מחדש חדשים.** ירושלמי ברכות פ"ט, ה"ב; בבלי סנהדרין, דף מב ע"א; שמו"ר (ווילנא), פר' נא, פר' טו, סי' כד; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז ע"פ שמ' יב, ב; סת"ר סי' לא, בשם ס"א. רא"ו מס"ו פי"ט, ה"י. **ואומריס ג"פ.** ע"פ מס"ו פי"ט, ה"י. **סימן טוב.** ע"פ שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סת"ר סי' לא. **ברוך וכו'.** ע"פ ישע' מג, א; ע"פ מס"ו פי"ט, ה"י; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סת"ר סי' לא; סה"ת סי' טו.

מרקד ואומר:

כַּשֵּׁם שֶׁאֲנִי רוֹקֵד כְּנֶגְדֵּךְ וְאֵינִי יָכוֹל לִגַּע בָּךְ· כֵּן יִהְיוּ שׂוֹנְאַי כְּנֶגְדִּי· לֹא יוּכְלוּ לִגַּע בִּי:

ואומרים ג׳ פעמים:

תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאֶבֶן כָּאֶבֶן יִדְּמוּ זְרוֹעֲךָ בִּגְדֹל וָפַחַד אֵימָתָה עֲלֵיהֶם תִּפֹּל:

ויש מוסיפים:

דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיָּם· דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיָּם· דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיָּם· אָמֵן אָמֵן אָמֵן· סֶלָה סֶלָה סֶלָה· לֵב טָהוֹר בְּרָא־לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְהוָה שֹׁמְרֶךָ יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

הַלְלוּ יָהּ הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִּגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָּב: הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי־שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ· הַלְלוּ־יָהּ:

מקורות

מרקד ואומר: כשם שאני רוקד. ע״פ מס״ו פי״ט, ה״י; שבה״ל, עין ר״ח, סי׳ קסז; סת״ר סי׳ לח. **כשם שאני רוקד.** רמו גאה״ל או״ח, סי׳ תכו, ס״ק ד. **ואומרים ג״פ.** ע״פ מס״ו פי״ט, ה״י. **תפול עליהם אימתה ופחד.** שמ׳ טו, טז; ע״פ מס״ו פי״ט, ה״י; שבה״ל, עין ר״ח, סי׳ קסז; סת״ר סי׳ לח. **אמירתו למפרע.** מס״ו פי״ט, ה״י; סד״ר סי׳ קח; מחו״ו סוף סי׳ רב; טור או״ח, סי׳ תכו. **דוד מלך ישראל.** ע״פ ש״ב ה, ג; בבלי ר״ה, דף כה ע״א, ורש״י ד״ה דוד; ר׳ בחיי בר׳, לח, ל; רמ״א או״ח סי׳ תכו סוף ס״ב. **ג״פ אמן.** ע״פ מס״ו פי״ט, ה״י; שבה״ל, עין ר״ח, סי׳ קסז. **לב טהור.** תה׳ נא, יב. **אשא עיני אל ההריס.** תה׳ קכא, א־ח; מג״א או״ח, סי׳ תכו, סק״י. **הללו אל בקדשו.** תה׳ קנ, א־ו; של״ה, שער האותיות, אות ק׳ - קדושה, סי׳ לט.

ח״נ והערות

ויש מוסיפים. מכאן ואילך עד ״שלום עליכם״ לא נמצא במח׳ רמ״ו ובולוניא.

הכל אומרים:

תָּנָא דְּבֵי רִבִּי יִשְׁמָעֵאל· אִלְמָלֵא לֹא זָכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְהַקְבִּיל פְּנֵי אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם· פַּעַם אַחַת בַּחֹדֶשׁ דַּיָּם· אָמַר אַבַּיֵי הִלְכָּךְ נִימְרִינְהוּ מֵעוֹמֶד:

קדיש דרבנן:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ· לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא· שִׁירָתָא· תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל־רַבָּנָן· וְעַל־תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל־(כָּל־)תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן (דְּיָתְבִין) דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא (קַדִּישְׁתָּא) דִּי בְּאַתְרָא הָדֵן וְדִי בְכָל־אֲתַר וַאֲתַר· יְהֵא (לָנָא וּ)לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא וְחִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין (וְחַיֵּי אֲרִיכֵי) וּמְזוֹנֵי רְוִיחִין מִן־קֳדָם מָרֵהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו· הוּא בְרַחֲמָיו· יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

ואומרים זה לזה: **שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם:** ועונים: **עֲלֵיכֶם שָׁלוֹם** ג"פ:

שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

ה"נ והערות

תנא דבי ר"י. קטע זה לא מופיע במח' רמ"ו ובולוניא, ומופיע בפי' קד"א על אתר.

מקורות

תנא דבי ר"י. בבלי סנהדרין, דף מב ע"ב; סרע"ג ח"ב, סי' מח. **ואומרים שלום עליכם.** ע"פ מס"ו פי"ט, ה"י; טור לו"ח סוף סי' תכו; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סת"ר סי' לח; רלו סה"ת סי' טו. **שלום עליכם.** רלו בבלי ברכות, דף ו סוף ע"ב. ע"פ שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סה"ת סי' טו. **עליכם שלום.** בבלי ברכות, דף ו ע"ב. **ג"פ.** שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז. **שלום עליו.** סה"ת סי' טו.

לוח ראשי תיבות

תנ"ך:

1) **בראשית** = בר'.
2) **שמות** = שמ'.
3) **ויקרא** = ויק'.
4) **במדבר** = במ'.
5) **דברים** = דב'.
6) **יהושע** = יהו'.
7) **שופטים** = שופ'.
8) **שמואל א'** = ש"א.
9) **שמואל ב'** = ש"ב.
10) **מלכים א'** = מ"א.
11) **מלכים ב'** = מ"ב.
12) **ישעיהו** = ישע'.
13) **ירמיהו** = ירמ'.
14) **יחזקאל** = יחז'.
15) **הושע** = הוש'.
16) **יואל** = יוא'.
17) **עמוס** = עמ'.
18) **עובדיה** = עוב'.
19) **יונה** = יונ'.
20) **מיכה** = מיכ'.
21) **נחום** = נחו'.
22) **חבקוק** = חבק'.
23) **צפניה** = צפ'.
24) **חגי** = חג'.
25) **זכריה** = זכ'.
26) **מלאכי** = מלא'.
27) **דברי הימים א'** = דה"א.
28) **דברי הימים ב'** = דה"ב.
29) **תהלים** = תה'.
30) **איוב** = איו'.
31) **משלי** = מש'.
32) **רות** = רות.
33) **שיר השירים** = שה"ש.
34) **קהלת** = קה'.
35) **איכה** = איכ'.
36) **אסתר** = אס'.
37) **דניאל** = דני'.
38) **עזרא** = עזר'.
39) **נחמיה** = נחמ'.

ספרות חז"ל, גאונים, ראשונים, אחרונים ושאר ראשי תיבות:

40) **אב"ע** = אבן עזרא.
41) **אבה"ע** = אבן העזר.
42) **אגב"ר** = אגדת בראשית.
43) **אד"נ** = אבות דרבי נתן.
44) **אהמ"ד** = אוצר המדרשים.
45) **אוה"ג** = אוצר הגאונים.
46) **או"ז** = אור זרוע.
47) **או"ח** = אורח חיים.
48) **אוצה"ת** = אוצר התפלות.
49) **אור"ח** = אורחות חיים.
50) **איכ"ר** = איכה רבה.
51) **אכנה"ג** = אנשי כנסת הגדולה.
52) **א"ר** = אליה רבה.
53) **בבלי** = תלמוד בבלי.
54) **בה"ג** = בעל הלכות גדולות.
55) **ב"ח** = בית חדש [על הטור].
56) **במדב"ר** = במדבר רבה.
57) **בעה"ט** = בעל הטורים.
58) **ב"ר** = בראשית רבה.
59) **ברה"מ** = ברכת המזון.
60) **בתמ"ד** = בתי מדרש\ות.
61) **גאה"ל** = גור אריה הלוי.
62) **דב"ר** = דברים רבה.
63) **דמש"ה** = דרכי משה הקצר.
64) **דע"ז** = דעת זקנים מבעלי התוספות.
65) **דפו"י** = דפוס ישן.
66) **דרש"ה** = דרך שיח השדה.
67) **הגש"פ** = הגדה של פסח.
68) **הל'** = הלכות.
69) **הלק"צ** = ספר הלכות קצובות.
70) **הר"א כ"ץ** = הרב ר' אביגדור כהן צדק.
71) **הריצ"ג** = הלכות רי"ץ גיאת.
72) **הר"ש כ"ץ** = הרב ר' שניאור כהן צדק.
73) **הרש"ר ומדק"א** = הגהות ר' שלמה רוקקא ומנהגים דק"ק אורבינו.
74) **ויק"ר** = ויקרא רבה.
75) **זכב"ל** = זכרון ברית לראשונים, לר' יעקב הגוזר ובנו ר' גרשום, מש' תתקעה.
76) **ח"א** = חלק א'.
77) **ח"ב** = חלק ב'.
78) **חוה"ל** = חובות הלבבות.
79) **חו"מ** = חושן משפט.
80) **חיי"א** = חיי אדם.
81) **חכ"צ** = חכם צבי.
82) **ח"נ** = חילופי נוסחאות.
83) **ט"ז** = טורי זהב.
84) **יו"ד** = יורה דעה.
85) **ילקו"ש** = ילקוט שמעוני.
86) **יעב"ץ** = הרב יעקב בן צבי מעמדין.
87) **ירוש'** = תלמוד ירושלמי.

88) **כארצ״ו** = כתר ארם צובה, למדקדק הגדול ר׳ אהרן בן־אשר.
89) **כ״ה** = כן הוא.
90) **כ״י** = כתב\י יד.
91) **כנה״ג** = כנסת הגדולה.
92) **לו״א** = לוח ארש.
93) **ליקה״פ** = ליקוטי הפרדס.
94) **לק״י** = לקט יושר.
95) **לשה״כ** = לשון הכתוב.
96) **מג״א** = מגן אברהם.
97) **מד׳** = מדרש.
98) **מד״א** = מדרש אגדה.
99) **מד״ז** = מדרש זוטא.
100) **מד״ר** = מדרש רבה.
101) **מד״ש** = מדרש שמואל.
102) **מדמ״ש** = מדרש משלי.
103) **מדת״ה** = מדרש תהלים.
104) **מדת״נ** = מדרש תנחומא.
105) **מהדו״ב** = מהדורה בתרא.
106) **מהדו״ק** = מהדורה קמא.
107) **מו״ק** = מור וקציעה.
108) **מז׳** = מזמור\ים.
109) **מח׳** = מחזור\ים.
110) **מחו״ו** = מחזור וויטרי.
111) **מחמ״נ** = מחברת מנחם.
112) **מט״מ** = מטה משה.
113) **מכב״ר** = מחזור כמנהג בני רומא.
114) **מכיל׳ דר״י** = מכילתא דרבי ישמעאל.
115) **מל״ה** = מלמד התלמידים.
116) **מנ״ש** = מנחת שי.
117) **מס׳** = מסכת\ות.
118) **מס״ו** = מסכת סופרים.
119) **מש״ט** = מדרש שכל טוב.
120) **משנ׳** = משניות.
121) **משנ״ב** = משנה ברורה.
122) **משר״א** = משנת רבי אליעזר.
123) **מתע״ד** = מדרש תנאים על דברים.
124) **נמוק״י** = נמוקי יוסף (על הרי״ף).
125) **סדה״י** = סדר היום.
126) **סדו׳** = סידור\ים.
127) **סדו׳ רס״ג** = סידור ר׳ סעדיה גאון.
128) **סד״ר** = סידור רוקח.
129) **סהא״ק** = ספר הלכות איטלקי קדמון (מהד׳ י״מ תא־שמע).
130) **סה״מ** = ספר המנהגים.
131) **סה״ע עשה״ד** =ספר העיטור, עשרת הדברות.
132) **סה״ת** = ספר התדיר.
133) **ס״ז** = ספרי זוטא.
134) **סחב״ר** = סדור חיבור ברכות - מחזור טורינו.
135) **סי׳** = סימן.
136) **סמנט״ו** = ספר מנהג טוב.
137) **סמ״ש** = ספר מצת שמורים.
138) **סע״ר** = סדר עולם רבה.
139) **ספה״מ** = ספר המכריע לר׳ ישעיה ב״ר מאלי דטרני.
140) **ספ״ר** = ספר רוקח.
141) **ס״ק** = סעיף קטן.
142) **סרע״ג** = סידור ר׳ עמרם גאון.
143) **סרש״י** = סידור רש״י.
144) **סת״ר** = ספר תניא רבתי.
145) **ע״א** = עמוד א׳.
146) **ע״ב** = עמוד ב׳.
147) **עבו״י** = עבודת ישראל.
148) **עה״ת** = על התורה.
149) **עמ״ס** = על מסכת\ות.
150) **עמ׳** = עמוד\ים.
151) **ערה״ב** = ערוגת הבושם.
152) **ערה״ש** = ערוך השלחן.
153) **פדר״א** = פרקי דרבי אליעזר.
154) **פדר״ך** = פסיקתא דרב כהנא.
155) **פה״מ** = פירוש המשניות.
156) **פהר״ב** = פרקי היכלות רבתי.
157) **פירש״י** = פירוש רש״י.
158) **פסד״ז** = פסוקי דזמרה.
159) **פסז״ו** = פסיקתא זוטרתא - לקח טוב.
160) **פסו׳** = פסוק\ים.
161) **פסקי רי״ד** = ר׳ ישעיה ב״ר מאלי דטרני.
162) **פסר״ב** = פסיקתא רבתי.
163) **פר׳** = פרשה.
164) **פרמ״ג** = פרי מגדים.
165) **פרע״ח** = פרי עץ חיים.
166) **פש״ט** = פסקי שכל טוב.
167) **קד״א** = קמחא דאבישונא.
168) **קה״ר** = קהלת רבה.
169) **קו״א** = קונטרס אחרון.
170) **ר׳ בחיי** = רבינו בחיי בן אשר.
171) **ראב״ד** = ר׳ אברהם בן דוד.
172) **ראבי״ה** = ר׳ אליעזר בן יואל הלוי.
173) **ראה״ע** = רבי אברהם הרופא מן־הענוים.

174) **רבב"א** = רבי בנימין ב"ר אברהם [אח שבה"ל].
175) **ר"ג מאה"ג** = רבינו גרשום מאור הגולה.
176) **ר"ח** = רבינו חננאל גאון.
177) **ריא"ז** = ר' ישעיה ב"ר אליה דטרני.
178) **ריבב"ן** = רבי יהודה יעל"ה ב"ר בנימין.
179) **ריה"ח** = רבי יהודה החסיד.
180) **רי"ף** = רבי יצחק אלפסי.
181) **רמב"ם** = ר' משה בן מימון.
182) **רמד"ד** = ר' מרדכי דיסלדארף.
183) **רס"ג** = רבי סעדיה גאון.
184) **רע"ב** = רבי עובדיה מברטנורה.
185) **רעק"א** = רבי עקיבא איגר.
186) **רשב"א** = ר' שלמה בן אדרת.
187) **רשב"נ** = ר' שלמה ברבי נתן הסיג'ילמסי.
188) **רש"ס** = ר' שבתי סופר מפרעמישלא.
189) **שבה"ל** = שבלי הלקט.
190) **שד"ל** = שמואל דוד לוצאטו.
191) **שדר"א** = שאילתות דרב אחאי גאון.
192) **שה"ג** = שלטי הגבורים לר' יהושע בועז לבית ברוך.
193) **שו'** = שורה\שורות.
194) **שו"ט** = שוחר טוב.
195) **ש"י** = שאילת יעב"ץ.
196) **שיטמ"ק** = שיטה מקובצת.
197) **שכה"ג** = שיירי כנסת הגדולה.
198) **שמו"ע** = שמונה עשרה.
199) **שמו"ר** = שמות רבה.
200) **ש"ס** = ששה סדרים.
201) **שעה"כ** = שער הכוונות.
202) **שע"ת** = שערי תשובה.
203) **ש"ת** = שערי תפלה.
204) **שת"י** = שתי ידות [למהר"ם די לונזאנו].
205) **תד"א** = תנא דבי אליהו.
206) **תדא"ז** = תנא דבי אליהו, אליהו זוטא.
207) **תדא"ר** = תנא דבי אליהו, אליהו רבא.
208) **תה"ד** = תרומת הדשן.
209) **תו"י** = תוספות ישנים.
210) **תוי"ט** = תוספות יום טוב.
211) **תו"כ** = תורת כהנים.
212) **תוס'** = בעלי התוספות.
213) **תוס' רי"ד** = ר' ישעיה ב"ר מאלי דטרני.
214) **תוספ'** = תוספתא.
215) **תי"ו** = תרגום יונתן בן עוזיאל.
216) **תי"ר** = תרגום ירושלמי.
217) **תפא"י** = תפארת ישראל.
218) **תר"א** = תרגום אונקלוס.
219) **תר"י** = פי' תלמידי רבינו יונה גירונדי [על הרי"ף].
220) **תשב"ץ** = תשובות ר' שמעון בן צמח.
221) **תשב"ץ קטן** = ר' שמשון בן צדוק תלמיד מהר"ם.
222) **תשוה"ג** = תשובות הגאונים.
223) **תשו' הרי"ד** = תשובות ר' ישעיה ב"ר מאלי דטרני.
224) **תשו' רנ"ג** = תשובות ר' נטרונאי גאון.

א׳ **בן־זמרה**, ה׳ סרמוניטה וא׳ פיאטלי, הוספות ותיקונים לחוברת של הרב מ״ע הרטום, ״המנהג האיטלקי בירושלים עיה״ק״, נדפס בתוך סדר תפלות כמנהג בני רומה, תשע״ד, עמ׳ תסז־תעב.

דניאל **גולדשמידט**, מנהג בני רומא, בתוך: הנ״ל, ׳מחקרי תפילה ופיוט׳, ירושלים, י״ל מאגנס, תש״ם, עמ׳ 153־176.

מנחם עמנואל **הרטום**, המנהג האיטלקי בירושלים עיה״ק. מהדורה שניה מתוקנת. ירושלים, חברת יהודי איטליה לפעולה רוחנית, תשנ״א (1991).

נפתלי **וידר**, התגבשות נוסח התפילה במזרח ובמערב, ירושלים, מכון בן צבי, תשנ״ח, 2 כר׳.

סדר **חיבור ברכות**, מחזור טורין. העתקת שלמה זלמן שכטר מכ״י טורינו שאבד בשריפה. העתקה נמצאת בספריית ביהמ״ד לרבנים בניו יורק, כ״י Mic 8401.

כתר ירושלים: תנ״ך האוניברסיטה העברית בירושלים (על פי הנוסח והמסורה של כתר ארם צובה וכתבי־יד הקרובים לו, בשיטת הרב מרדכי ברויאר. פיקוח מדעי: יוסף עופר), ירושלים, בן־צבי, 2004 (מהד׳ ב).

לוח ארש לרבי יעקב אב״ד עמדין בעריכת הרב דויד יצחקי, טורנטו אוצרנו, תשס״א.

מחזור כמנהג בני רומה בכתב יד על קלף, איטליה המאה הט״ו, 2 כר׳ (אוסף ד״ד דוד וימימה יסלזון).

מחזור לפי הנהוג לקהל רומה, שונצינו־קאזאל מייורי, דפוס בני שונצינו, רמ״ו (1485–1486), 2 כר׳. יו״ל עם: קובץ מחקרים על מחזור כמנהג בני רומה, בעריכת אנג׳לו מרדכי פיאטלי, ירושלים, י״ל מאגנס, תשע״ב.

מחזור כמנהג בני רומה, [פאנו], רס״ד בערך.

מחזור כפי מנהג ק״ק רומה, עם פירוש קמחא דאבישונא לר׳ יוחנן טריויס, בולוניא, דפוס השותפים, ש׳–ש״א (1540), 2 כר׳.

מחזור כמנהג ק״ק בני רומה, ויניציאה שפ״ו (ח״ב).

מחזור כל השנה כפי מנהג ק״ק איטאלייאני, עם מבוא מאת שמואל דוד לוצאטו, ליוורנו, דפוס שלמה בילפורטי וחברו, תרט״ז (1856), 2 כר׳.

מחזור לימים הנוראים לפי מנהגי בני אשכנז לכל ענפיהם... מוגה מעובד ומבואר בידי דניאל גולדשמידט, ירושלים, קורן, תש״ל, כרך ב (יום כיפור).

מחזור מנהג איטלייאני לפי הנהוג בכל הקהילות. הגיה, תרגם לאיטלקית והוסיף הערות מנחם עמנואל הרטום, רומה, קארוצ׳י, תש״ן–תשנ״ב, 3 כר׳.

* אם לא צויין אחרת, המקורות הם ע״פ תוכנת ׳פרוייקט השו״ת׳, שע״י אוניברסיטת בר־אילן, גירסה מספר 25.

מחזור לפסח כמנהג בני רומה כפי הנהוג בירושלים עיה״ק, ערוך מסודר והוגה ע״י הלל משה סרמוניטה ואנג׳לו מרדכי פיאטילי, ירושלים, חברת יהודי איטליה בישראל, תשע״ה (מהד׳ ג).

מחזור לשבועות כמנהג בני רומה כפי הנהוג בירושלים עיה״ק, ערוך מסודר והוגה ע״י הלל משה סרמוניטה ואנג׳לו מרדכי פיאטילי, ירושלים, חברת יהודי איטליה בישראל, תשע״ה (מהד׳ ב).

מחזור לראש השנה כמנהג בני רומה כפי הנהוג בירושלים עיה״ק, ערוך מסודר והוגה ע״י הלל משה סרמוניטה ואנג׳לו מרדכי פיאטילי, ירושלים, חברת יהודי איטליה בישראל, תשע״ה (מהד׳ ב).

מחזור לסוכות ולשמיני עצרת ושמחת תורה כמנהג בני רומה כפי הנהוג בירושלים עיה״ק, ערוך מסודר והוגה ע״י הלל משה סרמוניטה ואנג׳לו מרדכי פיאטילי, ירושלים, חברת יהודי איטליה בישראל, תשע״ה (מהד׳ ב).

ספר **מנהג טוב**, כולל מנהגים שקב״ן חכם אחד מחסידי איטאליא. יו״ל ע״פ כ״י A89 של עקד ספרים בבודאפעשט. עם הערות ותקונים וציונים, מאת מאיר צבי ב״ר יוסף ווייס, בודאפעשט, מ. כהן תרפ״ט.

נוסח התפילה של יהודי פרס, מהדורה מצולמת של כ״י אדלר ENA 23, שבביהמ״ד לרבנים באמריקה, עם מבוא והערות מאת שלמה טל. יו״ל ע״י מכון בן־צבי, ירושלים, תשמ״א.

סדור היעב״ץ – עמודי שמים, שערי שמים. נוסח אשכנז. מהדרה ראשונה אלטונא, שנת תק״ה־תק״ז.

סדור התפילה לרוקח. פירוש התפילה וסודותיה לכל ימות השנה, לרבינו אלעזר ב״ר יהודה מגרמייזא. יו״ל בפעם הראשונה ע״פ כ״י עתיקים, עם מקורות הערות וביאורים. ע״י הרב משה הרשלר ז״ל, והרב יהודה אלתר הרשלר, ירושלים, מכון הרב הרשלר, תשנ״ב, 2 כר׳.

סדור... מה״ר **שבתי סופר** ב״ר יצחק מפרעמישלא... ע״י יצחק ס״ן, דוד יצחקי ודוד סלמון, בלטימור מד., ישיבת נר ישראל, תשס״ג, 3 כר׳.

סדור רב סעדיה גאון, מהדורת ישראל דודזון, שמחה אסף, יששכר יואל, ירושלים, חברת מקיצי נרדמים, תשמ״ה.

סדור רבינו שלמה ברבי נתן, אב בית דין, חובר בלשון הערבית, ותורגם ללשון הקודש בצירוף הערות, ירושלים, חברת מקיצי נרדמים, תשנ״ה.

סדור תפלות כפי מנהג ק״ק ארם צובה, נדפס בויניציאה בשנת רפ״ז, ועתה נדפס מחדש (עם) מבואות מאת מאיר בניהו, יונה פרנקל ושולמית אליצור. ירושלים, יד הרב נסים, תשס״ז–תשס״ח. 3 כר׳.

סדר עבודת ישראל, כולל תפלות וברכות לכל השנה, כמנהג מערב אשכנז, עם ביאור ״כין לשון״. מחובר מסודר ומוגה ע״י ר׳ יצחק בן אריה יוסף דוב, המכונה דר׳ זליגמן בער. רעדעלהיים, תרכ״ח.

סדר רב עמרם גאון, ערוך ומוגה ע״פ כ״י ודפוסים עם השלמות וש״נ ומבוא, מאת דניאל גולדשמידט, ירושלים, דפוס מוסד הרב קוק, תשל״ב.

סדר תפלות השנה למנהג קהלות רומניא, ויניציאה, דפוס דניאל בומבירגי, שנת רפ״ג בערך.

סדר תפלות כמנהג בני רומה כפי הנהוג בירושלים עיה״ק, ערוך מסודר והוגה ע״י הלל משה סרמוניטה ואנג׳לו מרדכי פיאטילי, ירושלים, תשע״ד (מהד׳ ג).

ספר התדיר, לרבינו משה ב״ר יקותיאל איש רומה ממשפחת האדומים. יו״ל ע״פ כמה כ״י, ובעיקר ע״פ כ״י הנמצא בספריית העיר פארמא באיטליה. ע״י משה יהודה הכהן בלוי, בתוך ׳שיטת הקדמונים׳, ניו־יורק, מ״י בלוי, תשנ״ב.

מיכאל **ריז׳יק**, מסורות לשון חכמים באיטליה על פי מחזורים מימי הביניים, ירושלים, מוסד ביאליק, תשס״ט.

ספר **שבלי הלקט השלם**... חיברו רבינו צדקיה ב״ר אברהם הרופא, ירושלים, זכרון אהרן, תשע״ב.

שלחן ערוך... לקוטים וחדושי הלכות מאת מהר״ר **גור אריה הלוי**, מנטובה, דפוס יצחק בן דוד ירא ויעקב חבר טוב, שנת תפ״ב־תפ״ג, ד׳ כר׳.

שכל טוב, פסקים, לרבינו מנחם ב״ר שלמה. יו״ל בפעם הראשונה ע״פ כ״י, עם הערות ומראה מקומות. ע״י משה יהודה הכהן בלוי, בתוך ׳שיטת הקדמונים׳, ניו־יורק, מ׳ בלוי, תשנ״ב.

ספר תניא רבתי, לרבי יחיאל ב״ר יקותיאל הרופא ממשפחת הענוים, פסקי הלכות, דינים ומנהגים. יו״ל ע״פ כ״י ודפוסים ראשונים, מאת ר׳ ישראל בראון, ירושלים, מוסד הרב קוק, תשע״א.

סליחות כמנהג ירושלים לשחרית של יוה״כ

שחל בימי חול:

1) שופט כל הארץ
2) יערב חין ערכנו
3) ביום עשור קראתיך
4) בני ציון היקרים
5) ביום הלבנת פשעי
6) יצו האל
7) יה צור עולמים
8) יחידתי בצרתי
9) ישראל עם קדוש
10) אין לי ביטחון
11) דרשנוך
12) אלהי אל תבישני
13) שביה עניה

שחל בשבת:

1) שופט כל הארץ
2) יערב חין ערכנו
3) ביום עשור קראתיך
4) ביום הלבנת פשעי
5) יצו האל
6) יה צור עולמים
7) ידידי אל ברכוהו
8) שרי קודש היום
9) יום שבת וכפורים
10) אלהי קדם מעונה
11) אין לי ביטחון
12) אלדי אל תדינני
13) שביה עניה

סליחות כמנהג ק"ק רומה לשחרית של יה"כ

שחל בימי חול:

1) שופט כל הארץ
2) יהי נועם עתה
3) יערב חין ערכנו
4) ביום עשור קראתיך
5) שחר קמתי להודות
6) בני ציון היקרים
7) ביום הלבנת פשעי
8) ישן אל תרדם
9) יצו האל
10) יה צור עולמים
11) ידידי אל ברכוהו
12) ביום כפרת עוני
13) שכולה גלמודה

שחל בשבת

1) שופט כל הארץ
2) יהי נועם עתה
3) יערב חין ערכנו
4) ביום עשור קראתיך
5) שחר קמתי להודות
6) בני ציון היקרים
7) ביום הלבנת פשעי
8) ישן אל תרדם
9) יצו האל
10) יה צור עולמים
11) ידידי אל ברכוהו
12) ביום כפרת עוני
13) שרי קדש היום
או יום שבת וכפורים

מִפְתַּח הַפִּיּוּטִים וְהַתְּפִלּוֹת

אב ידעך מנער 492
אבינו מלכנו 22
אדון אביר 390
אדר בתאר נכון 438
אהבת צדק ותשנא רשע 70
אהל פשה 446
אהלך אין תם 337
אהללך בקול רם 293
אהלת מתוחים 213
או״א אל תעזבנו 284
או״א היה עם פיפיות 72
או״א מחול לעונותינו 284
או״א תבא לפניך תפלתנו 17
אודך בקול ערב 434
אוחילה לא אחלה 365
אור נגה עטית 345
אות קדשיך אמנתי 341
אז ביום כפור סליחה 147
אזכר סלה לשם פה 366
אזרת עז מלפנים 361
אילי מרום אומרים הלולו 198
אין לי בטחון 270
אין ערך אליך 184
אך אומרים לפניך 194
אל אדיר רב חילו 441
אל בפלסך כל מעשים 516
אל נורא עלילה 481
אלהי אל תבישני בדיני 274
אלהי אל תדינני כמעלי 276
אלהי עד שלא נוצרתי 456
אלהי קדם מעונה 267
אלהים דר מרומך 502
אליך נשאתי את עיני 338
אמיצי שחקים ממעל 189
אמרתי לפושעים 288
אנא אזן שועת 343
אנא אלהים סלח לנו 379
אנא ה״א סלח לנו 285
אנא חן בטי תפלה 439
אמן אמונים יכון 473
אעשה למען שמי 382
אפננת ערוגים 449
אצתי צום כפור 469
אשא דעי למרחוק 181
אשמינו תבלע 520
אשמתי אהבתי כל דברי 452
אשען במעש אזרח 333
אשפך תחנה 471
אשפכה לפניך שיחה 185
אתה א רחום וחנון 440
אתה הבדלת אנוש 489
אתה נותן יד 488
באור דברי נכוחות 362
באנף לא תאניפנו 196
בטרם שמש בחדרו 507
בטרם שמש יבא 500

ביום הלבנת פשעי ... 242
ביום כפרת עוני ... 255
ביום עשור קראתיך ... 236
בישיבה של מעלה ... 41
במה אקדם ה׳ ... 450
במקדש א׳ והיכליו ... 463
בני ציון היקרים ... 240
בקצף לא תשפט ... 196
ברוך אלהי עליון ... 84
בת עמי לא תחשה ... 461
דלתיך הלילה לשבי ... 75
דרשנוך בכל לב ... 272
האוחז ביד מדת משפט ... 206
האומרים אחד ה׳ אלהינו ... 209
היום תאמצנו ... 394
המאמירים באימה ... 356
המכירים את המון רחמיך ... 197
הנקרא לאב זרע ... 493
השכבה לרבנים ... 46
ובבא אהרן אל קדש ... 443
ובכן אך חנון ורחום ... 189
ובכן ולך תעלה קדשה ... 200
ובכן שרפים עמדים ... 198
ובכן תתקים לנצח נצחים ... 193
וידוי ... 222, 450
ויום טוב היה עושה ... 376
ויקראו זה אל זה ... 204
וכשחטאו אבותינו במדבר ... 513
ונתנה תקף ... 353
ושרפי קדש יודעי ... 197
זכור לטוב שבוע טוב ... 554
חטאתו היום תעביר ... 337
חמל על מעשיך ... 496
טבע זיו תארה ... 494
ידידי א׳ ברכוהו ... 253
ידך פשט ופתחה ... 459
י־ה אשר גאה גאה ... 85
י־ה נמצא ולא נרצה ... 143
י־ה צור עולמים ... 250
יהי נעם עתה ... 231
יהיו נא אמרי פי ... 504
יה״ר לפני אבינו שבשמים ... 424
יום אדיר ומיחד ... 386
יום אמיץ זה ... 290
יום אשר אשמנו יצלל ... 388
יום יעלה נקראה ... 77
יום מימים הוחס ... 175
יום שבת וכפורים ... 262
יחידתי בצרתי מבכה ... 257
יפוצו איביך ... 530
יעלה תחנוננו מערב ... 71
יערב חין ערכנו ... 233
יצו הא׳ לדל שואל ... 247
יר״מ וכו׳ שתאמץ אהבת אמוניך ... 377
יר״מ וכו׳ שתהא שנה זו הבאה ... 376
ירצה עם אביון ... 88

ישן אל תרדם 245
ישראל בחירי ל ילידי איתניך 79
ישראל עם קדוש 264
כי אמרתך לא תפיל 193
כל ברואי מעלה ומטה 135
כל נדרים 42
ליושב תהלות לרוכב 189
לעולם יסלח ויכפר 335
מי העומד בהראה 138
מי ימלל גבורות 347
מי יערך אליך 200
מערב ועד ערב אנצחה 495
מסוד חכמים ונבונים 170
מתני אחזו חלחלה 171
מתרצה ברחמים 527
נפילת אפים 526
נפשי עז תדרכי 216
סדר העבודה 366
סלח נא לעון העם 90
סליחות 458
עב קל ממרומך 505
עד יום מותו תחכה 177
עד לא מכון 213
על חטא שחטאנו לפניך 18
עת שערי רצון להפתח 509
עתיק ואין להתם 348
צפה בבת תמותה 179
קדוש אדיר בעליתו 150
רבש״ע קדם כל דבר 222
רחום וחנון חטאנו 526
רשות לסדר העבודה 362
שביה עניה בארץ נכריה 279
שופט כל הארץ 229
שושן עמק אימה 172
שחי לא יחידה 137
שחר קמתי להודות 238
שכולה גלמודה 282
שנת אוצרך הטוב 378
שמע קולי 37
שרי קדש היום 259
תוכחה לרבינו בחיי החסיד 216
תמה בלוית עדנה 335
תפילה על הפרנסה 93

תשכ"ל

שבח ותהילה לדר במרומים
לתשלום סדר תפילות ליום הכפורים, מהדורת נהוריתא
ערב יום כפור, תשע"ח.

בזמן בו אנו נגשים לפני אֵל שדי יושב הכרובים, לבקש סליחה ומחילה על כל אשר שגינו וחטאנו, ובתקווה טובה שברחמיו המרובים ינקנו מכל וכל, כנאמר (ישעיהו ו, יח): ״לְכוּ־נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יְיָ אִם־יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג׳ יַלְבִּינוּ אִם־יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ (גימ׳ ערב יום כפור תשע"ח), ״עַל־כֵּן בָּאָרֵים כַּבְּדוּ יְיָ בְּאִיֵּי הַיָּם שֵׁם יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׳ (ישעיהו כד, טו, ורש"י תי"ו). לכן, נודה לשמו ונהללו על טובו הגדול ועל חסדיו שלא כלו לנצח עמנו.

יהי נא סדר תפילות אלו לרצון לפניכם, עמדו ושפכו בו לבבכם על כל צרותיכם וחטאתיכם, כנאמר (ישעיהו כו, טז), יְיָ ״בַּצַּר פָּקְדוּךָ צָקוּן לַחַשׁ מוּסָרְךָ׳ לָמוֹ. (גימ׳ ערב יום כפור תשע"ח).

ויהא רעווא מלפני מרי עלמא, שלא יזכרו עוד חטאתינו, כנאמר (תהלים כה, ז): חַטֹּאוֹת נְעוּרַי וּפְשָׁעַי אַל־תִּזְכֹּר כְּחַסְדְּךָ זְכָר־לִי־אַתָּה׳ לְמַעַן טוּבְךָ יְיָ (גימ׳ ערב יום כפור תשע"ח). וינחמנו מכל צרותינו, כנאמר (ישעיהו סו, יג): כְּאִישׁ ״אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם׳ וּבִירוּשָׁלִַם תְּנֻחָמוּ (גימ׳ ערב יום כפור תשע"ח).

ובקרוב יראנו נפלאות, יחיש לגאלנו ופדיון נפשינו יביא לנו, ישוב לירושלים ואת ביתו יבנה ברחמים גדולים, כנאמר (זכריה ח, טז): לָכֵן כֹּה־אָמַר יְיָ שַׁבְתִּי ״לִירוּשָׁלִַם בְּרַחֲמִים בֵּיתִי יִבָּנֶה בָּהּ׳ נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת וָקָו יִנָּטֶה עַל־יְרוּשָׁלִָם (גימ׳ ערב יום כפור תשע"ח).

ביום בו נשלמה המלאכה, מלאכת שמים ע"י עושיה ברחמיו המרובים

ירושלים עיה"ק ת"ו